ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA
XXXIX. évfolyam 1. szám

Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata
2024/A

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 128. SZ. KIADVÁNYA

ISSN 2297-7538

Zürich, Budapest, Adelaide, Athén, Bangkok, Beijing, Beregszász, Boulogne Sur Mer, Brno, Carrigmore, Csikszereda, Felsőőr, Heidelberg, Helsingborg, Honolulu, Koppenhága, Lendva, London, Pozsony, Szabadka, Vancouver

Szerkeszti
a ZMTE Tudományos Tanácsa

BÉRCZI Szaniszló C. Sc. fizikus csillagász, ny. egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, berczi szani@caesar.elte.hu
CSÁMPAI Ottó C. Sc. etnoszociológus, ny. habilitált egyetemi docens, Nagyszombati Egyetem, csottoster@gmail.com
DARAI Lajos C. Sc. filozófus, professzor emeritus Kodolányi János Egyetem, darailajos@gmail.com (főszerkesztő)
FRISNYÁK Sándor D. Sc. földrajztudomány, professzor emeritus, Nyíregyházi Egyetem, drfrisnyaksandor@gmail.com
GEDAI István C. Sc. történész, numizmata, ny. főigazgató, Magyar Nemzeti Múzeum
HARAI Dénes C. Sc. katonapedagógus, ny. ezredes, egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, harai.denes@uni-nke.hu
JÁVOR Miklós Ph. D. történész, író. javormiklos1@gmail.com
J. ÚJVÁRY Zsuzsanna Ph. D. történész, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, zsujvary@gmail.com
KÖLTŐ László dr. univ. régész, mérnök, ny. múzeumigazgató Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, koltolaszlo48@gmail.com
NYÁRI Gábor Ph. D. történész, főigazgató, Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum, nyari.gabor1986@gmail.com
PANDULA Attila D. Sc. történettudomány, habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, attila.pandula@gmail.com
SZEDERKÉNYI Tibor D. Sc. földtudomány, ny. egyetemi tanár, Szegedi Egyetem, Pécsi Egyetem, szedertib@gmail.com
SZEKERES István írástörténet kutató, szekeresistvan1917@gmail.com
RIHMER Aurél történész, granasztoi@yahoo.com
VIZI László Tamás Ph. D. történész, mb. rektor, Kodolányi János Egyetem, lvizi@kodolanyi.hu
ZÁHONYI András mérnök, íráskutató, azahonyi4@gmail.com

Kapcsolat kizárólag elektronikus levelezéssel. A szerkesztőség levélcíme:
zmtehu@gmail.com

Kézirat alakja: Word, 16-os lapszélesség, 12-es betű, szimpla sorköz.

TARTALOM

✝ DR. CSIHÁK GYÖRGY (1934-2023) 6

Elnöki tevékenysége eredményei a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben 8

Egyesületi élet: havi előadás több helyszínen, kutatócsoportok, asztaltársaságok, tudományos tanácskozások, honlap 8

Harminckét Magyar Őstörténeti Találkozó 13

Tizenhárom Magyar Történelmi Iskola 15

Tematikus tudományos tanácskozások: 16

Hat magyar határontúli történelemtanár-továbbképzés 18

127 nyomtatot és elektronikus kiadvány 24

Közös és személyes élmények az egyesületről és elnökéről 31

Szellemi végrendelet helyett 69

BABILONI CSILLAGÁSZAT 73

Záhonyi András (Budapest): 74

Az égitestek mezopotámiai elnevezései. Deimel: Planetarium Babylonicum c. csillagászati szótárának rövid kivonata 74

MAGYAR NYELVTÖRTÉNET 85

Darai Lajos (Kápolnásnyék): 86

Mégis volt szfinx, és mégis magyar. Révész megfejtette a tordai szoborfeliratot 86

Deák István (Budapest): 105

Mikor jött a magyar nyelv a Kárpát-medencébe? Valamikor Kr.u. 20-1055 közt? 105

KÖZÉPKORI TÖRTÉNELMÜNK 143

Kréneisz Géza (Öckerö, Svédország): 144

VII. Konstantinosz: A Birodalom Kormányzása és a Deér József koncepció 144

Z. Tóth Csaba (Pécs): 148

„Ősmagyarok” az angol legendáriumban? Geoffrey of Monmouth Brit Históriájának egyes őstörténeti vonatkozásai 148

MAGYAR JELKÉPRENDSZER 179

Végh Tibor (Budapest): 180

A Megszentelt Korona abroncsa képeinek szabályszerűsége 180

ÚJKORI TÖRTÉNELMÜNK 182

Z. Tóth Csaba (Pécs): 183

Skótok az Osztrák–Magyar Monarchiában. 17-19. század. Forrásgyűjtény 183

NEMESI REND- ÉS CSALÁDTÖRTÉNET 217

Rihmer Aurél (Budapest): 218

A magyar nemesi rend történetének rövid és nem teljességre törekvő áttekintése 218

Z. Tóth Csaba (Pécs): 333
Egy napkeleti „aranyszál”. III. Károly, brit uralkodó családfáján. Rhédey Klaudia grófnő és az Aba nemzetség „káliz” eredete. Szöveggyűjtemény 333
Z. Tóth Csaba (Pécs): 353
Bell családok és személyek Skóciában, Angliában és Magyarországon. Genealógiai-heraldikai gyűjtemény 353
VALLÁSTÖRTÉNET, TÖRTÉNETFILOZÓFIA 381
Sigismund von Gleich: 382
A Gondisapuri Akadémia és hatása a szellemtörténetben 382
MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET, MŰVELTSÉGELMÉLET 416
Z. Tóth Csaba (Pécs): 417
A vadászat mint metafora. Elmélkedés az isteni természetről és a vadászat ősértelméről 417
MAGYAR NYELVÜNK 430
Gyimóthy Gábor (Zollikerbeg, Svájc): 431
Ezer után még 400 nyelvleckéztetés. Nyelvleckéztető rövidversek (1001–1400) 431
Szólista (a nem énekelő !) 508
Gyimóthy Gábor (Zollikerbeg/Svájc): 518
Magyar nyelvünk védelmében 518
Gondolatok a magyar nyelv napján 518
Féltsük-e a nyelvet? Egy hajdani nem közölt válaszom... 520
Akinek nem inge, ... 522
Kiegésztés – Nyelvleckztetés, Mottók-hoz 524
Észrevétlen szóhasználat 526
- - - - - - -ció 530
Néhány további -ció 534
Figyeld meg, hogy hogyan beszélsz! 535
„Azt gondolom, hogy...” – Soron kívüli nyelvdorgáló 538
A kettőzött mássalhangzókról. Nem csak fölösleges, káros! 540
Hogy’ is van ez a magyarban? 543
Színes vers (avagy az „egyszerű”, magyar többesszám) 546
Színes vers II. (mese az „egyszerű”, magyar többesszámról 80 rendhagyó szóval) 551
Színes vers III. (Nesze neked többesszám!) 554
Színes vers IV. (Ráadás) 558
Nyelvdorgáló vers nyaláb 560
Kis unokám viselt dolgai I. 584
Kétszer gyorsabb? 595
Idegenszavas szójátékok 598
«Magyar»-ázat a Tál család-hoz 601
Jópofa szójáték 603
Szótörténet (autóbusz) 604
NEMZETI NAGYJAINK 605
Z. Tóth Csaba (Pécs): 606
Bolyai János jegyzetei családja történetéről és saját társadalmi felfogásáról 606

JELENÜNK, JÖVŐNK **627**
Csihák György (Zürich): 628
Élünk 628
TUDOMÁNYUNK **632**
Gyimóthy Gábor (Zollikerberg/Svájc): 633
A nagy kérdés: világkeletkezés 633
Függelék: Az előbbiek bővebben kifejtve 641
IRODALOM **665**
Darai Lajos (Kápolnásnyék): 666
A kerttől a lélekig 666
Gyimóthy Gábor (Zollikerberg/Svájc): 846
Elsüllyedt városok: II. Arszínoé torzója 846
Gyimóthy Gábor (Zollikerberg/CH): 848
A kabátember 848
Szekeres István (Budakalász): 853
Szabó Béla III/III-as vizsgálóm honvéd százados egyenruhában 853
Z. Tóth Csaba (Pécs): 882
Vadaskert a szomszédban. Sétanapló, 2006/2007 882
FÜGGELÉK **893**
E számunk szerzői 893
2024-es ZMTE-előadások Budapesten 895
2024-es ZMTE-előadások Budakalászon 897
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXVIII 899
Megemlékezés: 110 éve született Forrai Sándor, a ZMTE tagja 904
Kiadványjegyzék 913

✝ DR. CSIHÁK GYÖRGY
(1934-2023)

2023. november 3-án elhunyt Dr. Csihák György közgazdász, történész, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület alapító elnöke.

Csihák György 1934-ben született Budapesten. Átélte az 1941-45-ös világháborút és egyetemistaként megélte 1956-ot. Sikeres közgazdászként állami főhivatalokban dolgozott, de 1971-ben külföldre kellett menekülnie.

Svájcban telepedett le, és dolgozott Németországban, Amerikában is. Közgazdász szakmájában további sikereket ért el, egyetemi előadónak hívták és kormányzati tervezetekben kérték véleményét.

Ugyanakkor hű maradt a magyar történelemhez, amellyel egyre többet foglalkozott. 1985-óta a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE), németül Ungarisch Historischer Verein Zürich (UHVZ) alapító elnöke, amelynek célja a magyar történelem elfogulatlan kutatása.

A legégetőbb kérdések terén a ZMTE évente Magyar Őstörténeti Találkozót tartott, eddig harminckettőt, a nyugaton élő történelem-kutatók függetlenségét kihasználva, majd a hazaiakat is bekapcsolva.

Később ez kiegészült tizenhárom Magyar Történelmi Iskolával, valamint kilenc Övezeti Történész Találkozóval körbejárva a Kárpát-medencét.

Dr. Csihák György minden rendezvény szervezését maga vezényelte. A tudományos találkozók előadásai, közös eredményei nyomtatott kötetekben megjelentek, és ma már a világhálón mind elérhető, az újabb tematikus tanácskozások anyagaival együtt. Ezen kiadványok a világhálón olvashatók a ZMTE honlapján és a Magyar Elektronikus Könyvtárban az Acta Historica Hungarica Turiciensia peridodika eddig megjelent 127 számában.

Hatalmas vállalkozás volt a Kodolányi János Egyetemmel együtt a kétéves, 120 órás, miniszteri engedéllyel bíró történelem-tanár továbbképzés, melynek tananyagát a ZMTE kutatási eredményei adják, és három szomszédos ország hat városába eljutva, több mint 200 oklevelet adtunk a sikeres tanfolyamvégzőknek.

A ZMTE Dr. Csihák György kezdeményezésére Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel is szoros együttműködést szervezett, több tematikus tudományos ülést tartva együtt.

Dr. Csihák György történészként leginkább a Történelmi Magyar Alkotmányt kutatva a Magyar Megszentelt Korona jogfolytonosságát és a magyarországi közjogi rendezés szükségességét hirdette. Munkássága még igen sok érdekességet tartalmaz, minden fontos kérdéshez hozzászólt, az egyesületi élettel pedig biztosította az elméleti eligazítást égető nemzeti, történelmi kérdéseinkben, mégpedig az egyetemes magyarság számára egyedülálló teljesítménnyel.

Elnöki tevékenysége eredményei a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben

Ércnél maradandóbb...

Egyesületi élet: havi előadás több helyszínen, kutatócsoportok, asztaltársaságok, tudományos tanácskozások, honlap

ZMTE Emlékkönyv 1. (1985-1986.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00020/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_01_1985_1986.pdf

ZMTE Emlékkönyv 2. (1986-1987.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00021/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_02_1986_1987.pdf

ZMTE Emlékkönyv 3. (1987-1988.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00022/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_03_1987_1988.pdf

ZMTE Emlékkönyv 4. (1988-1989.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00023/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_04_1988_1989.pdf

ZMTE Emlékkönyv 5. (1989-1990.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00024/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_05_1989_1990.pdf

ZMTE Emlékkönyv 6. (1990-1991.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00025/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_06_1990_1991.pdf

ZMTE Emlékkönyv 7. (1991-1992.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00026/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_07_1991_1992.pdf

ZMTE Emlékkönyv 8. (1992-1993.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00027/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_08_1992-1993.pdf

ZMTE Emlékkönyv 9. (1993-1994.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00028/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_09_1993_1994.pdf

ZMTE Emlékkönyv 10. (1994-1995.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00029/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_10_1994_1995.pdf

ZMTE Emlékkönyv 11. (1995-1996.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00030/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_11_1995_1996.pdf

ZMTE Emlékkönyv 12. (1996-1997.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00031/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_12_1996_1997.pdf

ZMTE Emlékkönyv 13. (1997-1998.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00032/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_13_1997_1998.pdf

ZMTE Emlékkönyv 14. (1998-1999.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00033/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_14_1998_1999.pdf

ZMTE Emlékkönyv 15. (1999-2000.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00034/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_15_1999_2000.pdf

ZMTE Emlékkönyv 16. (2000-2001.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00035/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_16_2000_2001.pdf

ZMTE Emlékkönyv 17. (2001-2002.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00036/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_17_2001_2002.pdf

ZMTE Emlékkönyv 18. (2002-2003.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00037/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_18_2002_2003.pdf

ZMTE Emlékkönyv 19. (2003-2004.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00038/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_19_2003_2004.pdf

ZMTE Emlékkönyv 20. (2004-2005.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00039/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_20_2004_2005.pdf

ZMTE Emlékkönyv 21. (2005-2006.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00040/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_21_2005_2006.pdf

ZMTE Emlékkönyv 22. (2006-2007.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00041/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_22_2006_2007.pdf

ZMTE Emlékkönyv 23. (2007-2008.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00042/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_23_2007_2008.pdf

ZMTE Emlékkönyv 24. (2008-2009.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00043/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_24_2008_2009.pdf

ZMTE Emlékkönyv 25. (2009-2010.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00044/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_25_2009_2010.pdf

ZMTE Emlékkönyv 26. (2010-2011.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00045/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_26_2010_2011.pdf

ZMTE Emlékkönyv 27. (2011-2012.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00046/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_27_2011_2012.pdf

ZMTE Emlékkönyv 28. (2012-2013.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00047/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_28_2012_2013.pdf

ZMTE Emlékkönyv 29. (2013-2014.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00048/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_29_2013_2014.pdf

ZMTE Emlékkönyv 30. (2014-2015.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00049/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_30_2014_2015.pdf

ZMTE Emlékkönyv 31. (2015-2016.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00050/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_31_2015_2016.pdf

ZMTE Emlékkönyv 32. (2016-2017.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00051/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_32_2016_2017.pdf

Az ezutáni évekről beszámolnak az „őszinte történetek”:
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXIII
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXIV
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXV
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXVI
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXVII

ZMTE honlap: *https://www.zmte.org/* *https://uhvz.webnode.hu/*

Asztaltársaságok:
Ausztrália, Ausztria, Románia, Svédország, Szerbia, Szlovákia, Új-Zéland.

Tudományos Tanács:
Feladata a rendezvények tudományos szempontú előkészítése, a kiadványok szerkesztése.

Munkacsoportok:
1. Korai magyar történelem (őstörténet).
2. Írástörténeti munkacsoport (Budakalászon).
3. A Horthy-korszak történelemtudományos elemzése.
4. Szentgál – Szent Gallen.
5. Magyar történelmi mesetudomány.

Tudományos előadások *voltak*, vannak havonta:
Zürich, Pozsony, Budapest, *Hódmezővásárhely,* Budakalász

Harminckét Magyar Őstörténeti Találkozó

1. Benidorm, 1986. május
http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf

2. Zürich, 1987. május
http://mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf

3. London, 1988. május
http://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf

4. Felsőőr, 1989. július
http://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf

5. Altenberg, 1990. június
http://mek.oszk.hu/06800/06833/06833.pdf

6. St. Gallen, 1991. április–május
http://mek.oszk.hu/05900/05946/05946.pdf

7. Szentendre, 1992. július–augusztus
http://mek.oszk.hu/06800/06844/06844.pdf

8. Kaposvár, 1993. július
http://mek.oszk.hu/06500/06527/06527.pdf

9. Tapolca, 1994. augusztus
http://mek.oszk.hu/06700/06769/06769.pdf

10. Tapolca, 1995. augusztus
http://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf

11. Tapolca, 1996. augusztus
mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf

12. Tapolca, 1997. augusztus
https://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf

13. Tapolca, 1998. augusztus
mek.oszk.hu/06500/06536/06536.pdf

14. Tapolca, 1999. augusztus
https://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf

15. Felsőőr, 2000. augusztus
https://mek.oszk.hu/06700/06799/06799.pdf

16. Szentendre, 2001.
https://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf

Kilenc övezeti történésztalálkozó:

1. Székelyudvarhely – Hofmarkt 1994. május
http://mek.oszk.hu/06300/06364/06364.pdf

2. Komárom 1994. szeptember
http://mek.oszk.hu/06300/06370/06370.pdf

3. Csikszereda – Szeklerburg 1995. június
http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf

4. Székelyudvarhely – Hofmarkt 1996. május
http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf

5. Csikszereda – Szeklerburg 1997. május
http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf

6. Csikszereda – Szeklerburg 1998. május
http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf

7. Csikszereda – Szeklerburg 1999. május
http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf

8. Decs 2000. április
https://mek.oszk.hu/05900/05926/05926.pdf

9. Rozsnyó – Rosenau 2000. június
https://mek.oszk.hu/06700/06792/06792.pdf

17. Budapest, 2003.
https://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf

18. Nyíregyháza, 2004.
https://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf

19. Mártély, 2006.
https://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf

20. Hódmezıvásárhely, 2007.
https://mek.oszk.hu/06800/06849/06849.pdf

30. Budapest, 2015. szeptember

31. Budakalász, 2019. április
http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/ és
http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_03.pdf

32. Budaoest, 2022, augusztus
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/ és
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1.pdf

Tizenhárom Magyar Történelmi Iskola

1. Szeged, 1992.
http://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf

2. Tab, 1993.
http://mek.oszk.hu/06300/06381/06381.pdf

3. Tapolca, 1994.
http://mek.oszk.hu/06300/06365/06365.pdf

4. Tapolca, 1995.
http://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf

5. Tapolca, 1996. augusztus
mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf

6. Tapolca, 1997. augusztus
https://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf

7 Tapolca, 1998. augusztus
mek.oszk.hu/06500/06536/06536.pdf.

8. Tapolca, 1999. augusztus
https://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf

9. Felsőőr/Oberwart, 2000. augusztus
https://mek.oszk.hu/06700/06799/06799.pdf

10. Szentendre, 2001. augusztus
https://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf

11. Budapest, 2003. augusztus
https://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf

12. Nyíregyháza 2004. július–augusztus
https://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf

13. Mártély, 2006. július
https://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf

Tematikus tudományos tanácskozások:

Honfoglalásunk és előzményei.
Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében.
(Tapolca 1996) http://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf.

Magyar út és nehézségei a nemzetállamtól az övezetek Európájába a huszadik század fordulóján. Avarok – onogurok – magyarok.
(Tapolca 1997). http://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf.

A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára. *(Tapolca 1998).* http://mek.oszk.hu/06500/06536/06536.pdf.

Az első világháború és magyar történelmi következményei (1914-1921).
Szent István és a magyar államalapítás. *(Tapolca 1999).*
http://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf.

A magyar műveltség gyökerei.
Az 1930-as évek magyar műveltsége. *(Felsőőr/Oberwart 2000).*
http://mek.oszk.hu/06700/06799/06799.pdf.

Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére. *(Sárköz-Decs 2000).* http://mek.oszk.hu/05900/05926/05926.pdf.

Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre. *(Rozsnyó 2000).* http://mek.oszk.hu/06700/06792/06792.pdf.

Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban.
A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949). *(Szentendre 2001).* http://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf.

A magyar huszárság története. A lovasműveltség sajátosságai. Az első magyar huszártörténeti konferencia keretében. *(Nyíregyháza, 2004).* http://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf.

Őstörténetünk és a genetika.
1456 – Nándorfehérvár – 1606 Zsitvatorok – 1956 Budapest.
(Mártély 2006). http://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf.

Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére. Tudományos emlékülés. *(Esztergom 2007).*
http://mek.oszk.hu/06800/06850/06850.pdf

Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés. Tudományos emlékülés. *(Esztergom 2008).*
http://mek.oszk.hu/09100/09125/09125.pdf.

Az 1920. június 4-től 1944. december 21-ig tartó időszak magyarországi eseményeinek elemzése, különös tekintettel az október körüli eseményekre. *(Budapest 2011.)*
http://epa.oszk.hu/01400/01445/00006/pdf/ és http://mek.oszk.hu/09400/09484/09484.pdf.

Az altöttingi országgyűlés történelmi vizsgálata. *(Budapest 2013).* http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf

Tízezer hontalan magyar Szent István-napi zarándoklata 1947. augusztus 20-án. (Pilisszántó 2014). http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_2.pdf.

A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület centenáriumi rendezvénye. *(Budapest 2014).* http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_1.pdf

A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi egyesület második emlékkonferenciája az első világháborúról. (Budapest 2015). http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_3.pdf.

A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület harmadik emlékkonferenciája az első világháborúról. *(Budapest 2018).* http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_02.pdf.

A korai magyar történelem és a ZMTE barátai. *(Budakalász 2019).* http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_03.pdf.

Öröklődéstan és történettudomány. Tudományos vita a korai magyar történelem kutatásáról villámpostai úton levelezve – világjárvány alatt. http://epa.oszk.hu/01400/01445/00064/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00064/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_4.pdf.

Magyarságunk forrása régen és ma. *(Budapest 2022).* https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1.pdf

190 éve született Dr. Torma Zsófia, az első magyar régésznő. *(Budakalász 2023).* https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_2.pdf

Hat magyar határontúli történelemtanár-továbbképzés

Eredmények:

Kassai továbbképzés 2001-2003, a tanfolyam egészén résztvevők száma: 17 fő.
Helyben 12 az elvégzésről szóló oklevelet és 5 részvételi tanúsítványt adtunk ki.
Marosvásárhelyi továbbképzés 2001-2003, a tanfolyam egészén résztvevők száma: 43 fő.
Helyben 41 az elvégzésről szóló oklevelet és 2 részvételi tanúsítványt adtunk ki.
A 2003-as első továbbképzés zárásakor:
A továbbképzésen oktató tanárok közül is adtunk 3-nak az elvégzésről szóló oklevelet.
Szabadkai továbbképzés 2004-2006, a tanfolyam egészén résztvevők száma: 32 fő.
Helyben 25 az elvégzésről szóló oklevelet és 7 részvételi tanúsítványt adtunk ki.
Magyarkanizsai továbbképzés 2007-2008, a tanfolyam egészén résztvevők száma: 57 fő.
Helyben 57 az elvégzésről szóló tanúsítványt adtunk ki.
Zentai továbbképzés 2009-2010, a tanfolyam egészén résztvevők száma: 16 fő.
Helyben 16 az elvégzésről szóló tanúsítványt adtunk ki.
Komáromi továbbképzés 2014-2015, a tanfolyam egészén résztvevők száma: 13 fő.
Helyben 16 az elvégzésről szóló tanúsítványt adtunk ki.
Minden tanfolyamra az egészet elvégzőknél sokkal többen iratkoztak fel, illetve összességében több százan vettek részt az egyes előadásokon.

A továbbképzések részletes krónikája:

https://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_1384-1440.pdf

Két oktatási segédkönyv:

1. **Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról. Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához.** (636 oldalon.) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8
és *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XVIII. évfolyam 1. szám. ISSN 2297-7538
https://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf

Tízezer évet említeni a magyar történelem kapcsán azokban az időkben, amikor a „hivatalos“ történelmet még mindig megrendelésre, illetve felsőbb utasításra írják, és a mesterségesen megvont, népekre erőszakolt határok megbonthatatlanságába vetett hit mindenek fölött áll, nem kis bátorságra vall. Akár a tabuk megdöntésére tett kísérletnek is minősíthetném, ha nem tudnám: a könyv szerzőit és kiadóját ennél lényegesen magasabb és több gyakorlati hasznot hozó célok vezérelték. Az, hogy rámutassanak a magyar történetkutatás és -írás új dimenzióira. Az ember által belátható és bejárható, tér és idő alkotta rendszerben nincsenek dogmák, az egyéni látás- és kutatásmódhoz, valamint véleménynyilvánításhoz való jog szent és sérthetetlen.

Mindezek, a Kárpát-medence és széles Európa történészei által is oly „szívesen“ mellőzött elvek érvényesülnek a csaknem hétszáz oldalas kötetben. Az egyes részek kölcsönösen egészítik ki egymást, nagy ívű áttekintést nyújtva – szinte az „őshomálytól“ napjainkig. A kötet olvasása közben olyan érzésem támadt, hogy a szerzők nem a magyar nemzet fogyatkozása és hanyatlása fölötti végső elkeseredésükben ragadtak tollat, hogy

emléket állítsanak annak, ami volt; hanem arra próbálnak rámutatni, hogy a magyar lét ezredévek óta töretlen, mindig megújulásra képes – míg a néplélek is életképes.

Maga a kötet – címéből is adódóan – két, tematikailag egységes részből áll. Az első, Tízezer év… című részben a nemzetséggé, törzsszövetséggé, néppé, majd nemzetté válás főbb állomásaira mutatnak rá a szerzők. A második, jóval kiterjedtebb, harminchat tanulmányt és ugyanannyi megközelítési szempontot felvonultató … ezer év című rész a magyarság eredetét az ember- és öröklődéstan, a vallás, a néprajz, a zene, a nyelvészet és a régészet összefüggéseiben kutatja. Huszonkilenc szerző negyvenkét tanulmánya csaknem 700 oldalon – nem kis teljesítmény. A kötet elsősorban a ZMTE és a Kodolányi János Főiskola által szervezett, A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása című továbbképzés keretében elhangzott előadások anyagát tartalmazza, hozzáfűzve, hogy „ez a mű a jövőben is rendületlenül az egész Kárpát-medencében tovább folytatni kívánt szervezetszerű, az oktatási megújítást célzó tanári továbbképzés szándékának a kinyilvánítását és ehhez a hozzáférhető írásbeli alapismereti összegzés átnyújtását jelenti“. A könyv olyan átfogó jellegű, széles perspektívájú munka, melyet a történelem iránt érdeklődő olvasó bármikor kezébe vehet.

Csihák György

2. **Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.** (1440 oldalon.) *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXXI. évfolyam 5. szám. 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5.pdf

Isten segítségével ismét leteszünk egy önértékű kulcsot nemzetünk megmaradásához, mivel köztudomású, hogy minden nemzet megmaradásának kulcsa, saját tisztességes nemzeti történelme. Mi pedig ennek megteremtésén és terjesztésén fáradozunk ebben az egyesületben, immáron harminc éve.

Kiadványainkat nem magunk minősítjük tudománynak: megtette két magyar oktatási miniszter, amikor engedélyt adott nekünk a történelemtanárok továbbképzéséhez ezzel a címmel: „A magyar történelem oktatásának tartalmi és módszertani megújítása.” Az engedély mellékletében pedig szakirodalomnak besorolták addigi és jövendő kiadványainkat.

Természetesen ehhez szükséges egy Magyarországon akkreditált felsőfokú oktatási intézmény és ez a 2017-ben 25 éves Kodolányi János Főiskola, amely várhatóan hamarosan elnyeri az egyetemi rangot. Ennek az engedélynek a szellemében szerveztünk és tartottunk eddig hat városban ilyen előadássorozatot és e 120 órás tanfolyam sikeres elvégzői számára kiadtunk 183 latin és magyar nyelvű okiratot, a két miniszter négy engedélyszámával. Minden sorozat két évig tartott és vizsgával végződött. Az eddigi felvidéki, erdélyi és délvidéki helyszíneken és tanfolyamokon 71 tanár oktatott. Két helyen a vizsgán olyan kiváló dolgozatok szerepeltek, hogy kiadhattuk két önálló kötetünkben. A szervezés irányítását a KJF és a ZMTE egyaránt Darai Lajosra bízta.

Előzménye volt az a tizenhárom Magyar Történelmi Iskolánk, egyenkint egy hét időtartammal, ahol rendszeresen végig vettük az egész magyar történelmet a legkorábbi időtől napjainkig. Ezen iskolák előadásait kiadtuk tizenhárom kötetben. Megtalálható papíron háromszáz magyarországi és további hetven ország százötvenhat könyvtárában. A többi és az újabb kiadványink – az előbbiek társaságában – digitálisan elérhetők honlapunkon, valamint a Magyar Elektronikus

Könyvtárban (MEK) és az Elektronikus Periodika Archivumban (EPA), sőt még az European Libraryban is – és mind ingyen letölthető.

Az oktatási anyag témavázlata – ha tetszik a tanterv – összetetten teljes, tehát felöleli az egész magyar történelmet, beleértve a vallástörténetet. Az egyes fejezetek kiterjednek a

történelem segédtudományai tárgyára is, mint például a filozófiára, szociológiára, nyelvtörténetre, írástudományra, genetikára, régészetre, hadtörténetre, tehát felöleli mindazt, amit ma történelemtudománynak nevezhetünk.

A korai magyar történelemmel húsz, egyenként egy hétig tartó, Európa hat országában megrendezett Magyar Őstörténeti Találkozón foglalkoztunk. Valamennyi rendezvény kötete megjelent és elérhető a fenti rendben.

Rendezvényeinket gondosan előkészítettük. Az iskolákat kezdetben az iskolavezetőségünkben, dr. Pandula Attila az MTA (történelemtudomány) doktora, ELTE docens vezetésével, utóbb pedig valamennyit tudományos tanácsunkban, amit haláláig Zachar József, habilitált egyetemi tanár, az MTA (történelemtudomány) doktora, a nemzetközileg legszebben kitüntetett magyar történész vezetett. Zachar halála után, tudományos tanácsunk vezetését átvette Gedai István, a Magyar Nemzeti Múzeum nyugalmazott főigazgatója, nemzetközi hírű szakember. Köteteink szerkesztője korábban jómagam, majd ugyanezen tudományos tanács tagjai, különösen Darai Lajos jeleskedett eddig ebben.

Az oktatási segédkönyv első kötete Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról címmel jelent meg 635 oldalon, 29 szerző 42 dolgozatával, 4 világrész 11 országából. Ez a második kötet már közel másfélezer oldal és 30 szerző 37 dolgozatát tartalmazza, 3 világrész 6 országából. Fontos tudni, hogy külföldi szerzőink nem az utolsó húsz-harminc évben utaztak ki az országból. Mindanynyiuknak menekültként kellett, nehéz körülmények között megélniük, majd az ottaniak elismerésével érvényesülniük, és eszükbe sem juthatott, hogy miután megérkeztek, akár követelőzniük lehetett. Több nyelvet megtanulva, a helyi szükséges elismerést megszerezve lehettek a magyar történelem kiváló kutatói is.

A hazaiak tudásával kiegészítve, gyakran olyan tudást is tudunk közvetíteni, ami hazai körben esetleg ismeretlen, vagy ha ismert is, nem áll az oktatás homlokterében. A tudománynak ez a része a Hazában – esetleg támogatás hiányában – elsikkad, miáltal tanulóink ismerete a világról szegényesebb lehet.

Napjainkban a nemzetközi kihívások egyre árnyaltabbak, élesebbek és igen gyorsan változnak. Az ilyen világban főként az oktatásra hárul a fiatal nemzedékek tudományos felkészítése, mert ma már egymagában a család nem képes elég gyorsan választ találni ezekre a kihívásokra, az egyházak pedig eléggé kiestek ebből a szerepből. A nemzet számára pedig gyakran elvesznek, akik hiányos ismeretekkel indulnak a világba, hogy tudásukat bővítsék, vagy egyszerűen csak azért, hogy kenyerüket ott keressék. Szakmailag lehetnek bármily képzettek, ha magyarságtudatuk gyenge, akkor az ilyen egyéniségek nem válnak magyar személyiségekké, hanem hamarosan felolvadnak valamely nagy nemzet olvasztó tégelyében, vagy a nemzetköziségben. A tisztességes nemzettudat építéséhez, erősítéséhez pedig éppen a miáltalunk közvetített tisztességes nemzeti történelemkutatás, történelemírás és történelemoktatás kell.

Az I. kötet semmilyen vonatkozásban sem elavult – a második kötet pedig az első bővítése, részint kiegészítése a tudomány újabb felismeréseivel. A két kötet és a tulajdonunkat képező Encyclopaedia Hungarica az egyetemes magyar nemzet – a talán tizenötmillió magyarnak – az utóbbi hetven esztendő legjelentősebb közös és független szellemi teljesítményére épül és egyúttal annak megjelenítése.

Nem gondoljuk, hogy minden tekintetben istenit hirdetünk, ám igenis javasoljuk mindenkinek, akit a valóságos és tisztességes magyar nemzeti történelem érdekel, hogy kiadványainkat tekintse mércének. Legyen a forrás bármely eredetű, mérje azt mindenki a miénkhez – és vegye elő józan eszét, mint ellenőrt.

Aki egész tevékenységünket gondosan tanulmányozza, könnyen megállapíthatja, hogy például itt, ebben a kötetben is, az egyes dolgozatok tudományos súlya nem egyenlő, tartalma esetleg egy másik, itt szereplő dolgozattal ellentmondó is lehet. Ennek oka, nem okvetlenül csak a szerzőben keresendő, hanem jórészt magában az adott tudományágban. Például a

régészet igen régóta kialakult tudományág, míg a genetika, mint tudomány, igen fiatal, megállapításai – mégpedig tudományos megállapításai – ellentétesek lehetnek, más tudományban régebben kialakult nézetekkel. Ezeket a különbözőségeket bátran vállaljuk, lehetőséget adva általa másoknak is a helyes út keresésére – amit, lám, magunk is teszünk.

Kötetünk az átfogó tanulmányok áttekintő ismertetései mellett új eredményekben gazdag. Vitatott területeket is érintenek szerzőink, nem riadva vissza az elavultságok ostorozásától, valamint bátran felvállalják az ismeretlenbe hatolás kockázatát és élvezik az újdonságba merülés élményét.

Egyik ilyen tárgykör a magyar nyelv és írás eredete, kapcsolatai, beleértve a jelképek írását, hímzését és faragását, öntését stb. Utóbbiakkal korai történelmünk sok-sok rejtélyére derül fény, meglepő összefüggések tárulnak fel, amire eddig talán azért nem gondoltunk, mert megszoktuk a nekünk szabott kereteket, csak sejtve, hogy a hatalmi érdekek és játszmák múltunk igazságait is felemésztették. Most az új megközelítéssel még írott források hiánya sem jelent akadályt.

Ugyanakkor nagy eredményeket értek el e téren a korábbi évszázadok egyes magyar kutatói, akiket a közelmúlt tudományiskolai vaksága eltemetett, tehát már ismertetésükkel is előre lépünk. Arra szintén felkészülhet olvasó közönségünk, hogy a tudományos elkötelezettség és hűség miatt egészen szokatlan kapcsolatok feltárásától sem riadtunk vissza, de ezeket is közkinccsé akarjuk tenni, mert a következő nemzedékek számára több forrásadat kerülhet elő, ami bizonyossággá érleli majd ezen úttörő kezdeményezéseinket.

Említést érdemel, hogy nemcsak a történelemben, hanem az emberi műveltségben is kitüntetetten szerepelnek elődeink, őseink, aminek feltárása közel sincs még teljessé téve, akár zenénket tekintjük, akár egyéb teljesítményeinket az archaikus gondolkodástól a gyógyításig, a tájalakítástól a jelképhasználatig, a fémművességtől az államszervezésig. Ezekre is sort kerítünk itt, hogy egyre lépegessünk előre a magunk megismerésében.

Bizonyos sorsfordító folyamatok elemzése se maradhatott ki, amint a jövőre irányuló gondolkodás, a múltbeli tanulságok megidézése, a jelenbeli feladatok kijelölése sem. Különösen, ha olyan eszközöket használhatunk fel az önismerethez és a tervezéshez, előre nézéshez, amikről eddig nem sejtettük, hogy egyszer még rendelkezésünkre állnak. Pedig igen, és a Kedves Olvasó is megismerkedhet velük alább.

Mivel nemzetünk jövője múltunkból tágul, van reményünk ezek után, hogy gazdag múltunk eligazít és erőt ad ettől kezdve méginkább, mint eddig, minden korosztálynak, minden törekvésnek és célnak. Hiszen nem akármilyen helyünk van a nemzetek emberiségi családjában, és itt barátsági lépéseket tettünk minden más nép, különösen szomszédaink felé. Szeretnénk, hogy együttműködve is és külön, a saját utunkon mindnyájan jobban boldoguljunk ebben az évszázadban, mint a megelőzőben történt.

Ezekkel a gondolatokkal indítom útjára ezt a kötetünket, úgyis, mint eddigi munkánk egyik „zászlós hajóját”. Szeretettel üdvözöljük mindazokat, akik bármi módon részesei ennek a nemzetmentő tevékenységünknek. Köszönet a szerzőknek és mindazoknak, akik eddigi áldozatos munkájukkal sikereinket elérték.

Köszönet az eddigi és a még következő társainknak oktatási munkánkban. És hála a magyarok Istenének, hogy mindezt megérhettük.

Csihák György

Két kötet a vizsgaelőadásokból:

1. **Zentai KJF–ZMTE Történelemtanár-Továbbképzés Vizsgaelőadásai.** *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXVI. évfolyam 2. szám. 2011ISSN 2297-7538
http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/ és
http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2011.pdf

2. **A Kodolányi János Főiskola és a Zürichi Magyar történelmi egyesület „*A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása*” című 120 órás komáromi történelemtanár tovább és felnőttképzése vizsgaelőadásai.** *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXXI. évfolyam 3. szám. 2016. ISSN 2297-7538
http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/ és
http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_4.pdf

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjainak szándékai, céljai:

Nekünk, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjainak az egyesületben nem voltak és nincsenek sem anyagi, sem politikai céljaink.

Nekünk, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjainak szerelmünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve és kultúrája.

Nekünk, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjainak meggyőződésünk, hogy jövőnk új, dicső temploma csak a tiszta erkölcsre építhető: ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása, a közösségvállalás egymással, valamint az erőszak minden formájának és következményének eltüntetése.

Mi, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjai azt kívánjuk, hogy emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületes gondolkodásmód jellemezzen bennünket, akik a magyar nép és a haza történelmének kutatásában együttesen munkálkodunk.

Mi, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjai baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányba.

Mi, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjai politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő tevékenységet folytatunk.

Mi, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjai mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődők elkötelezettségeit, amelyek azonban semmilyen következménnyel nincsenek ránk.

Mi, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjai külső nyomástól mentesen, a legtisztább tudományos szellemben akarjuk tanulmányozni és kideríteni, – mindenekelőtt – a magyar nép vagy népek igazi eredetét, őshazánkat vagy őshazáinkat, valamint a magyar nyelv eredetét, ma élő nyelvünk és népünk rokonait.

Mi, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjai nem utasítunk eleve vissza semmiféle elméletet, azonban elvárjuk, hogy a bizonyítékok és az érvek szigorúan tudományos alapon álljanak.

Mi, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjai nem egyezünk bele, hogy bárki bármiről kijelentse, hogy az már megoldott és ezért mindenki köteles magáévá tenni.

Mi, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjai teljes tisztelettel vagyunk úgyszintén az emberiség nagy családjának többi tagja iránt, miközben elvárjuk tőlük ugyanezt a tiszteletet a mi népünkkel szemben.

Mi, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagjai a jelen és a jövő kérdéseinek a történelemkutatással való összefüggésével tisztában vagyunk, s álláspontunkat ezzel a szándéknyilatkozattal teljes terjedelmében nyilvánosságra hozzuk.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület az elfogulatlan, szabad történelemkutatás megvalósításának eszményét tűzte maga elé – érzékelve a történetelméletek, történeti leírások egyoldalúságát és annak romboló következményeit, különösen az utolsó kétszáz év európai és világtörténelmében.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület erkölcsi és szakmai meggyőződésből, valamint az örökös történelmi viszálykeltés megszüntetésének reményében, kijelenti, hogy a világörökség részének tekinti minden nép igaz történelmét.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület nem szándékszik az emberiség életét leszűkíteni bizonyos történelmi korokra, becsempészni e korszakok közé fejlődési irányokat és nem emeli egyik történelmi szereplőt sem a másik fölé, hanem a történelmi időt az örökkévalóság megnyilvánulásának, a történelmi eseményeket az örökkévalóság üzenetének tartja.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület az idő, a tér és az emberi hatékonyság egyöntetűségének, végtelenségének a múlt felé való kiterjesztésével kutatja az emberi történelemben a világ Istennek nevezett alapját és célját is.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őseinkben, elődeinkben közvetlen jótevőinket, előkészítőinket és hagyományozóinkat látva keresi és elismeri régi mestereink érdemeit, akikről jószerével alig tudunk valamit, de akiknek mindent köszönhetünk.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület a Kárpát-medencei népek megbékélése kovászának tekinti a magyarságot, amely az eurázsiaiság hordozója és megtestesítője, amely e híd és e kultúraközvetítő szerepét hosszú évezredek óta megszenvedett hivatásaként gyakorolja.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tudva és megismerve a mai Magyarország határain kívül élő magyarok e századi történelemkutatási érdemeit és eredményeit is, valamint látva a történelemkutatás és -tanítás állapotát, s a környező országok és a világ képét a magyarságról és történelméről, alakítani és terjeszteni törekszik az egyetemes magyarság történelmi kutatási tevékenységét és ismereteit.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület mindezen okoknál fogva kötelességének tartja feltárni a magyar emberi múltat és egyetemes összefüggéseit, ösztönzi e feltáró munkát és a munka módszertanának kialakítását, valamint nyilvánosságra hozza a világ magyarsága és többi népe számára a kutatásokban elért eredményeket, keresi és megvalósítja a nyilvánossá, köztudottá tétel leghatékonyabb formáit.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1985-ös alapítása óta kezdetben Nyugat-Európában, majd a Kárpát-medencében évente rendszeresen előadássorozatokkal, tudományos találkozókkal és történelmi iskolákkal jelentkezik és sok más módon jelen van a magyar tudományos közéletben.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület a rendezvényein elhangzott és megvitatott előadásokat sorra-rendre kötetekben megjelenteti, amivel komoly tudományos űrt tölt be és egyedülálló küldetést teljesít, mert az érintett témák és feldolgozásuk általában hiányoznak, illetve nem számítanak sikeresnek a hivatalosított hazai tudományosságban. A kötetek eljutnak mindenhová, ahol magyarok élnek vagy tanulnak.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület felkér minden magyart és nem magyart, akit a magyar történelem kutatása lelkesít, hogy segítsen az elkezdett kutatások folytatásában, kiszélesítésében, az elért eredmények szélesebb körben való közkinccsé tételében, és a munkához elengedhetetlenül szükséges támogatás biztosításában.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület köszönettel tartozik mindazoknak, akik áldozatvállalása és támogatása nélkül az eddigiek nem valósultak volna meg, illetve akiknek fennmaradásunkat és eredményeinket köszönhetjük: mindenek előtt egyesületünk tagjainak és támogatóinak, a svájci illetékes személyeknek, hatóságoknak, és minden magyarországi kultuszminiszternek 1988 óta.

Zürich, Budapest, Adelaide, Athine, Bangkok, Beijing, Beregszász, Boulogne Sur Mer, Brno, Carrigmore, Csikszereda, Felsőőr, Heidelberg, Helsingborg, Honolulu, Koppenhága, Lendva, London, Pozsony, Vancouver, ***1999. Húsvét***

127 nyomtatot és elektronikus kiadvány

Jahrgang Évfo-lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor-szám*
I.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia I. évfolyam 1. szám. Első (Benidorm 1986) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai**. Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf	1
II.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia II. évfolyam 1. szám. A Második (Zürich 1987) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf	2
III.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia III. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (London 1988) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai s Iratai**. Budapest-Zürich, 1999 ISBN 963 85684 5 3 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf	25
IV.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IV. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Felsőőr/ Oberwart 1989)** Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 10 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf	46
V.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 1. szám. Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve**. Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3 és ISSN 2297-7511	6
V.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Altenberg 1990)** Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 09 7 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06833/06833.pdf	49
VI.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VI. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.) (Szent Gallen 1991**) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 08 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05946/05946.pdf	47
VII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hetedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Szentendre 1992)** Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 48 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06844/06844.pdf	51
VII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 2. szám. Magyarok Őstörténete.** Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3; **harmadik bővített kiadás** 2007. ISBN 963 9204 37 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06375/06375.pdf	3
VII.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szeged 1992) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai**. Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf	4
VIII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelmi Tanulmányok 1**. Zürich, 1993. ISSN 1217 4629 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06486/06486.pdf	5
VIII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tab 1993) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai**. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06381/06381.pdf	9
VIII.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvár 1993) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06527/06527.pdf	23
IX.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolca 1994) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai**. Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06769/06769.pdf	15
IX.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolca 1994) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai**. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 12 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06365/06365.pdf	11
IX.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 3. szám. Die Frühgeschichte der Ungarn.** Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7. **Zweite erweiterte Ausgabe** 2007. ISBN 963 9204 30 7 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06362/06362.pdf	10
IX.	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 4. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet**. I. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8 és ISSN 2297-7511	7
IX.	5	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 5. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhely 1994) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai**. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06364/06364.pdf	12
IX.	6	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 6. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komárom 1994) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai.** Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06370/06370.pdf	14
IX.	7	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 7. szám. Képeslapok magyar történelmi motívumokkal**. 8 különféle, szimpla és dupla, színes ISSN 2297-7511	8
X.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolca 1995) Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai**. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf	17

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
X.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 2. szám. Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról**. Budapest-Zürich, 1995 ISBN 963 85274 5 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/11200/11213/11213.pdf	13
X.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történésztalálkozói (1995-1999) Előadásai és Iratai**. Csikszereda-Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 9 6 http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf	30
XI.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 1. szám. Honfoglalásunk és előzményei. Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. (Tapolca 1996)** Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf	20
XI.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 2. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom.** Bevezetés az etnoszociológiába. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85684 02 és ISSN 2297-7511	19
XI.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 3. szám. Germann Georg: Ungarisches im Bernischen Historischen Museum. A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei.** Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85274 9 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05935/05935.pdf	18
XI.	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 4. szám. Csihák György: Ex Oriente Lux**. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06363/06363.pdf	16
XII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XII. évfolyam 1. szám. Magyar út és nehézségei a nemzetállamtól az övezetek Európájába a huszadik század fordulóján. Avarok – onogurok – magyarok. (Tapolca 1997).** Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 11 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf	50
XIII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 1. szám. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete**. (A Szabadtér Kiadóval együtt.) Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8	21
XIII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 2. szám. A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára. (Tapolca 1998).** (324 oldal) Budapest-Zürich, 2001. ISBN 963 86100 5 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06536/06536.pdf	31
XIV.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 1. szám. Az első világháború és magyar történelmi következményei (1914-1921). Szent István és a magyar államalapítás. (Tapolca 1999)** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 02 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf	42
XIV.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 2. szám. Csihák György: Válasz népem kérdéseire a hazánkról**. Budapest-Zürich, 1999 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05921/05921.pdf	22
XIV.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 3. szám. Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság.** ISBN 963 85684 3 7 (Közösen St. Gallen Kanton levéltárával) – Második kiadás: Szent Gallen-Budapest, 1999. ISBN 96386100 8 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06100/06107/06107.pdf	24
XIV.	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 4. szám. Csihák György: A magyar nemzet múltja - Szent István király életműve és a magyar államalapítás - A bambergi lovas - Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma - Magyar - nép - kisebbség**. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 6 1 és ISSN 2297-7511 http://mek.oszk.hu/06300/06373/06373.pdf	26
XIV.	5	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 5. szám. Fünfzehn Jahre UHVZ - A ZMTE tizenötéves 1985 - 1999**. Zürich-Budapest, 1999. ISBN 963 85684 7 X és ISSN 2297-7511	27
XIV.	6	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 6. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet II**. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 4 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06783/06783.pdf	28
XV.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 1. szám. A magyar műveltség gyökerei. Az 1930-as évek magyar műveltsége. (Felsőőr/Oberwart 2000)** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 86100 3 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06799/06799.pdf	41
XV.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 2. szám. Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére. (Sárköz-Decs 2000)** Decs-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 03 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05926/05926.pdf	39
XV.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 3. szám. Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre. (Rozsnyó 2000)** Rozsnyó-Budapest-Zürich, 2002. ISBN 9638610026 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06792/06792.pdf	38
XV.	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 4. szám. Csihák György: Dunhuang barlangképei és a Sánszi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről**. Budapest-Zürich, 2000. ISBN 9638568488 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06368/06368.pdf	29
XVI.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 1. szám. Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban. A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949). (Szentendre 2001)** Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 6 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf	35
XVI.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 2. szám. Barabási László: Nemes Székely Nemzet – Csillagösvényen**. Csiksomlyó-Budapest, 2001. ISBN 963 86100 4 2	32
XVII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 1. szám. Csihák György: Magyar nempolitikai írások**. Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86 100 0 X és ISSN 2297-7538	33

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
		http://mek.oszk.hu/05900/05917/05917.pdf	
XVII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 2. szám. Kiadványaink tartalomjegyzéke – Vereinspublikationen mit Inhaltsübersicht**. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610077	34
XVII.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 3. szám. Achtzehn Jahre UHVZ – A ZMTE tizennyolc éve 1985-2002**. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610093	36
XVIII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról**. Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához. (636 oldal) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf	37
XVIII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (Budapest 2003)** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 06 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf	43
XIX.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 1. szám. A magyar huszárság története. A lovasműveltség sajátosságai. Az első magyar huszártörténeti konferencia keretében. (Nyíregyháza, 2004)** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 07 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf	45
XIX.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 2. szám. Zwanzig Jahre UHVZ – A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve 1985-2004.** Zürich-Budapest, 2004. ISBN 963 9349 05 http://mek.oszk.hu/06000/06008/06008.pdf	44
XIX.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 3. szám. Csihák György: Forog a történelem kereke...** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 04 6 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05916/05916.pdf	40
XX.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XX. évfolyam 1. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom.** Bevezetés az etnoszociológiába. Második, bővített kiadás. Közösen a Heraldika Kiadóval. Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 38 2	48
XXI.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXI. évfolyam 1. szám. Kiadványaink tartalma**. Budapest – Zürich, 2006. ISBN 9639204 37 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06000/06007/06007.pdf	52
XXII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXII. évfolyam 1. szám. Őstörténetünk és a genetika. 1456 – Nándorfehérvár – 1606 Zsitvatorok – 1956 Budapest.** (Mártély 2006) (372 oldal). Budapest-Zürich 2007. http://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf	53
XXIII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Huszadik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai**. (Hódmezővásárhely 2007) (159 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06849/06849.pdf	54
XXIII	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/A**. (137 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/00001.pdf	55
XXIII	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 3. szám. Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére. Tudományos emlékülés**. (Esztergom 2007) (67 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06850/06850.pdf	56
XXIII	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/B**. (176 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2008_4.pdf	57
XXIV	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 1. szám. Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés. Tudományos emlékülés**. (Esztergom 2008) (115 oldal). Budapest-Zürich 2009. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09125/09125.pdf	58
XXIV	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2009/A**. (145 oldal) Budapest 2009. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/acta_hist_01445_2009_2.pdf	59
XXV	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. Évfolyam 1. szám. 25 év, 1985-2009. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őszinte Története** (239 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09126/09126.pdf	60
XXV	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 2. szám. Csihák György: „Cum Deo pro Patria et Libertate". „Horthy fasizmus" – „Antall demokrácia." Történelmi előzmény és párhuzam.** (142 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09110/09110.pdf	61
XXV	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2010/A**. (130 oldal). Budapest 2010. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/EPA01445_2010A.pdf	62
XXVI	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2011/A. Az 1920. június 4-től 1944. december 21-ig tartó időszak magyarországi eseményeinek elemzése, különös tekintettel az október körüli eseményekre.** (231 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538	63

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
		http://epa.oszk.hu/01400/01445/00006/pdf/ és http://mek.oszk.hu/09400/09484/09484.pdf	
XXVI	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2012/A. Zentai KJF–ZMTE Történelemtanár-Továbbképzés Vizsgaelőadásai.** (230 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2011.pdf	64
XXVII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2012/B**. (229 oldal) Budapest-Zürich 2012. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012.pdf	65
XXVIII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/A. A Zürichi Magyar történelmi Egyesület „Az altöttingi országgyűlés történelmi vizsgálata" című zártkörű tudományos tanácskozásán elhangzott előadások írott változata.** (176 oldal) Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf	66
XXVIII	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/B.** Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2013_1.pdf	67
XXIX	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A.** Budapest-Zürich 2014. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_1.pdf	68
XXIX	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A. „Tízezer hontalan magyar Szent István-napi zarándoklata 1947. augusztus 20-án" címmel a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Pilisszántáért Egyesület közös rendezésében 2014. augusztus 20-án Pilisszántón a Boldogasszony Sziklakápolnában és a Páduai Szent Antal Templomban tartott ünnepi megemlékezés és tudományos ülésszak beszédei és előadásai.** Budapest-Zürich, 2014. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_2.pdf	69
XXX	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/A. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület centenáriumi rendezvénye Budapest, 2014. november 28. előadásai.** Budapest-Zürich, 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_1.pdf	70
XXX	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/B.** Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_2.pdf	71
XXX	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/C. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi egyesület második emlékkonferenciája az első világháborúról. Budapest, 2015. április 24. Ludovica tér 2. NKE Kápolna.** Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_3.pdf	72
XXX	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Géza A. Kósa: Calvinist Hungarians in Australia. The first 60 years of Hungarian speaking congregations 1950-2010.** Academia Press Co. and the Hungarian Historical Society of Zurich. Melbourne, 2015. 214 pages. National Library of Australia Cataloguing-in-Publication ISBN 9780957770744 (paperback)	73
XXXI	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2016/A.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_1.pdf	74
XXXI	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 30 éve. 30 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich. 1985–2015.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_2.pdf	75
XXXI	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. Z. Tóth Csaba: Magyar őstörténeti tanulmányok 2014- 2016.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_3.pdf	76

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXXI	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. A Kodolányi János Főiskola és a Zürichi Magyar történelmi egyesület „*A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása*" című 120 órás komáromi történelemtanár tovább és felnőttképzése vizsgaelőadásai.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_4.pdf	77
XXXI	5	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 5. szám. Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.** Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5.pdf	78
XXXI	6-18	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 6-21. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) I-XIII. 1985–1998.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00020/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_01_1985_1986.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00021/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_02_1986_1987.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00022/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_03_1987_1988.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00023/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_04_1988_1989.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00024/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_05_1989_1990.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00025/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_06_1990_1991.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00026/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_07_1991_1992.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00027/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_08_1992-1993.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00028/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_09_1993_1994.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00029/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_10_1994_1995.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00030/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_11_1995_1996.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00031/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_12_1996_1997.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00032/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_13_1997_1998.pdf	79-91
XXXII	1-10	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXII. évfolyam 1-17. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV-XXX. 1998–2007.** Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00033/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_14_1998_1999.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00034/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_15_1999_2000.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00035/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_16_2000_2001.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00036/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_17_2001_2002.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00037/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_18_2002_2003.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00038/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_19_2003_2004.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00039/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_20_2004_2005.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00040/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_21_2005_2006.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00041/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_22_2006_2007.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00042/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_23_2007_2008.pdf	92-101
XXXIII	1-8	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 1-9. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV-XXX. 2008–2016.** Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00043/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_24_2008_2009.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00044/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_25_2009_2010.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00045/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_26_2010_2011.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00046/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_27_2011_2012.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00047/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_28_2012_2013.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00048/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_29_2013_2014.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00049/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_30_2014_2015.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00050/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_31_2015_2016.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00051/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_32_2016_2017.pdf	102- 110
XXXIII	10	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 10. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2018/A.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_10.pdf	111
XXXIII	11	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 11. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2017/B.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11.pdf	112
XXXIII	12	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 12. szám. Hirdető műsorfüzet. Az első világháború befejezéséről szóló, *A Hazáért!* című harmadik emlékkonferencia a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara (NKE), valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) közös rendezésében. 2018. december 1-2. NKE Kápolna, Budapest, Ludovica tér 2.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_12.pdf	113
XXXIV	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2019/A.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_01.pdf	114

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXXIV	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 2. szám. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület harmadik emlékkonferenciája az első világháborúról. Budapest, NKE Kápolna, 2018. december 1.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_02.pdf	115
XXXIV	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület A korai magyar történelem és a ZMTE barátai című 31. Magyar Őstörténeti Találkozója, Budakalász, 2019. április 27-28,** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_03.pdf	116
XXXIV	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 4. szám. Emlékkötet. Jóemlékezetű Tibai Takács József (1949-1999) a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_04.pdf	117
XXIV	5	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 5. szám. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete.** ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_05.pdf	118
XXXV	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXV. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2020/A**. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2020_01.pdf	119
XXXVI	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXV. évfolyam 1. szám. Fábián Sándor: Történelmi "szürrelál". Az Igazság Kálváriája.** ISSN 2297-753 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00061/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00061/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_1.pdf	120
XXXVI	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 2. szám. Timaru-Kast Sándor: A magyar nép és a kelták. Eredetünk és környezetünk** ISSN 2297-753 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00062/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00062/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_2.pdf	121
XXXVI	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2021/A**. ISSN 2297-7538 Szerkesztés alatt. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00063/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00063/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_3.pdf	122
XXXVI	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 4. szám. Öröklődéstan és történettudomány. Tudományos vita a korai magyar történelem kutatásáról villámpostai úton levelezve – világjárvány alatt.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00064/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00064/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_4.pdf	123
XXXVII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2020/A**. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00065/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00065/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2022_1.pdf	124
XXXVIII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVIII. évfolyam 1. szám. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 32. Magyar Őstörténeti Találkozó „Magyarságunk forrása régen és ma" címmel 2022. augusztus 13-14. Arany10 Kultúrház Budapest V., Arany János u. 10.** ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1.pdf	**125**
XXXVIII	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület emlékülése „190 éve született Dr. Torma Zsófia, az első magyar régésznő" címmel 2023. január 27. Kós Károly Művelődési Ház, Budakalász, Szentendrei út 9.** ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_2.pdf	126
XXXVIII	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2023/B**. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00068/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00068/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_3.pdf	127

***** Sorszám a megjelenés időpontja szerint/Nummerung nach Erscheinung

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ungarisch Historischer Verein Zürich
CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 41.
zmte@freemail.hu www.zmte.org

Az 53. számtól csak digitálisan Ab Nr. 53 nur in digitalisierter Form

Az Acta Historica Hungarica Turiciensia minden száma megtalálható ingyenesen a ZMTE honlapján: www.zmte.org, azon kívül az OSZK Magyar Elektronikus Könyvtárában (MEK) és az Elektronikus Periodika Archívumban (EPA), és az első 52 szám az Európai Digitális Könyvtárban (European Library).

Hivatkozható az MTA Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) egyéni adatbázisában.
Felvették a Svájci Nemzeti Könyvtár Katalógusába (Helveticat)
az időszakos és online kiadványok közé.

Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia gefunden werden kann kostenlos über unsere Hompage: www.zmte.org sowie in Ungarische Elektronische Bibliothek und Elektronische Periodika Archiv (EPA), weiterhin die ersten 52 Periodika in Europäische Digital Bibliothek (European Library).
Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia werden von der Ungarischen Akademie der Wissenschaften (MTA) als Erscheinungsort für die Publikationsdatenbank der Ungarischen Historischen Werke (MTMT) anerkannt.
Aufgezeichnet in Helveticat (Schweizerische Nationalbibliothek)
als periodisch und online Publikationen.

Közös és személyes élmények az egyesületről és elnökéről[1]

„Teljesen átdolgoztam a székely jogszokásokat, s most a székely legendák, mondák nyomán állítom összse a magyarság őstörténetét... Én az Egyesülettel kapcsolatban csak egyetlen érzést tudok táplálni. A legmélyebb hálát, mert rövid idő alatt az ottani szellem megnyitotta a szememet. Épp az a tény, hogy finnugorosoktól sumerológusokig mindenki teret kap, a kutató embernek választási lehetőséget biztosít. Ha nem zavar téged, én azt is megírom, hogy *a ZMTE volt az a mag, amelyből ma kikelt a valós magyar történelmet író szakemberek – elég népes – tábora*. Egy olyan mozgalmat indított el, melynek talaján egyszerre megjelenhettek Magyarországon a táltosok, a buddhisták, a magyar nyelv ősiségét bizonyító nyelvészek, és a magyarság kőkorszakig visszavezethető múltját tudományos tényekkel igazoló szakemberek. Hogy ezek közben lekoptak, az nem akkora tragédia, mert bárhová kerül a fiatal ember, úgy viselkedik, ahogy családjában tanulta. Te létrehoztál egy nagy családot. Sokan látszólag hátat fordítottak neked. De nem tudnak túllépni az árnyékukon.

A merészséget, rálátásukat a világra, az összefüggések felfedezését nem csak a testülettől, hanem egyenesen tőled tanultuk meg. Én most nem szeretnék helyzeteket fokozni, de a tisztesség megkívánja, hogy leírjam – mindannyiunknak szellemi atyja vagy, és bármit teszünk, te az is maradsz. Különbség köztünk csak az, hogy egyesek ezt beismerik, mások meg önmaguknak is úgy állítják be, hogy ők már a bölcsőből magas röptű sólyomként szálltak ki. Én nagyon szeretnék továbbra is a ZMTE keretében tevékenykedni. Mégis az a fura helyzet adódik, hogy az egészségem ezt nem engedi meg. Ha egyszer meggyógyulnék, mindenhova elmennék. Így csak lélekben vagyok veletek..."

† Barabási László (Csiksomlyó)

„Karenniföldről pár napra Bangkokba érkeztem, majd ismét megyek vissza. Nagyon sajnálom, hogy olyan régen már nem találkoztunk (legalább másfél éve!), de tudd, hogy ez nem jelenti Veled szemben nagyrabecsülésem megváltozását. e amit tettél az utolsó 20 évben a magyar történelem helyes megismeréséért, azt senki sem tette meg az országban. Pedig az akadémián és az Akadémia árnyékában több százan vannak, akiket csak ezért fizetnek! Amikor Bangkokban megismertelek azonnal megértettelek (olvasd csak el a „Sólyom embere útjai' erre vonatkozó részét) és teljes szívemmel melléd álltam. Most is melletted vagyok! Annak, hogy nem tudtam részt venni az utóbbi találkozókon, semmilyen negatív üzenete nincs, egyedül csak időbeosztásom megváltozását jelenti."

Ceybert Róbert Gyula (Bangkok)

Az 1989/90-es évek rendszerváltozásnak mondott vágyálma után a felvidéki magyarság értelmiségének egy része a történelem felé irányította figyelmét, gondolván, hogy a múlt eltitkolt és félreértelmezett eseményeinek a valós feltárása és megismerése hozzásegít a jelen (és a jövő) valósága megváltoztatásához is. Tömérdek ifjúsági tábor, nyári szabadegyetem csalogatta a hallgatóságot a számunkra sokszor ismeretlen előadóival. 1991 nyarán nekem is kezembe került egy ilyen nyári diáktábor műsora. A történelmi nevezetességű Ghymes várrom alatti csalogányvölgyben az egyik délelőtt Dr. Csihák György a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke tart előadást a rovásírásról. Miről? Sose hallottam olyat, hogy rovásírás! A kíváncsiság azonban nem hagyott nyugton, s így kimentem őt meghallgatni. Meg az, hogy zürichi! Valaki Zürichből jön Ghymesre előadni – erre kíváncsi vagyok! Nem szégyellem

[1] Ez alapján: **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 30 éve. 30 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich. 1985–2015.** ISSN 2297-7538 *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXXI. évfolyam 2. szám. 2016. http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_2.pdf.

bevallani: Keveset értettem az egészből. A „Csihák” nevet elemezte, mindenféle szógyökökről beszélt… Milyen történelem ez? Az esti műsornak is ő volt a főszereplője: „A magyar parlamentarizmus ezer éve”. Ez volt a címe az előadásának. Mai fogalmakkal élve egy interaktív előadásnak lehettem a tanúja és résztvevője. Diavetítés, magnó, részletek a magyar költők verseiből. A téma – bár ez már ismertebb volt számomra – nagyon megfogott a színes, élvezetes előadási módjával. Emlékszem, az előadás utáni beszélgetés során fel is szólaltam: Kemény kritikával illettem azokat, az akkor még politikailag képzetlen felvidéki magyar politikusokat, akik közül egy sem érezte kötelességének meghallgatni ezt az előadást. Aztán dedikálta az imakönyvnagyságú összefoglaló áttekintést: Csámpai Ottónak barátsággal Csihák György, Gímes, 1991. július 31. Számomra valóban egy „imakönyv“ volt. A 91 oldalas kis könyvecske egy másfajta magyar történelmet nyitott meg előttem. És a dedikációba írt barátságot pedig halálosan komolyan gondoltam. Nemcsak Csihák György felé, hanem az egyesülete felé is. Ezt mindig kihangsúlyozta: „az egyesületem …”

Csámpai Ottó (Pozsony)

A legszigorúbb és legérzelemdúsabb magyar közösség, amit valaha ismertem, ahol a tudományos vita lehetséges, folyik, de ezért a legnehezebben. Kemény, szigorú, életrevaló hely az egyesület, ez volt az első benyomásom róla. De mitől éreztem kemény helynek? Első találkozásunkkor a felsőőri őstörténeti találkozón óriási leszúrást kaptam az elnöktől érkezéskor, mint a rossz hír hozója, hogy az egyik előadó nem tud jönni. Mit képzelek én, hogy egy előadó csak úgy lemondhatja az előadást, amikor ez a találkozó nem kis munkával lett megszervezve és fontosabbnak kell lennie minden egyéni gondnál, kerítést lehet csinálni mindig, találkozó egyszer van egy évben. Ott még csak őstörténetünkről beszéltem régibb s újabb irodalmunkban, a több ágból fonódott őstörténetünket a következő évben, Altenbergben adtam elő. Az előzetes előadás összefoglalóban így írtam: Őstörténetünk és ókori történetünk mesterséges homályban tartását azzal is felszámolhatjuk, ha megismerjük a régibb és újabb magyar irodalomban meglévő történettudat folytonosságát. Hiszen régibb irodalmunk a krónikai, mondai és hitvilági tartalmakkal egybecsengően előlegezi még a legújabb, modern eszközökkel elért eredményeket is. Ennek lényege a magyar nép, nyelv, írás és vallás ősisége, sokezer éves életfolytonossága. Ez a nép oroszlánrészt vállalt az emberiség újkőkori kulturális forradalmi fejlődésében, Európa benépesítésében, s ezzel a kulturális és nyelvi egyetemesség máig ható megalapozásában. Ma is így gondolom, három és fél évtizedes tudományos kutatás után. De ez nem jelentette, amivel sokunkat mindig vádolnak, hogy a mondanivalómmal egy-egy egyben olyanok nyomdokain járok, akiket régóta gúnyol, kirekeszt a kevesebbel is megelégedő tudományosságunk. Majdnem ugyanazt állítottam én is, mint a ledorongoltak, csakhogy más alapokon, más bizonyítékokkal, de úgy gondoltam, a bölcseleten nevelődött tudományos meggyőződésemből, módszertani szintemből nem engedhetek. Iismertem azokat a jelzőosztogatással művelt krikákat, amiket azok a szerzők a hazai tudománytól általában kaptak, de nekem indíttatásom, fiatalkori tájékozódásom is arra vezetett, hogy ne riadjak el tőlük, hanem inkább az üdvös elmélet kiegészítőit lássam bennük. Azóta kiderült, hogy elméletileg is megalapozottan tettem, mert a régészet és művelődéstörténet, sőt a magyar nyelvészet mellett az embertan, különösen a sejti örökítők természettudománya, teljes mértékben alátámasztja a sokirányú szellemi és testi azonosságot, csakhogy nem a belátható történeti időben, hanem a sokezer évvel és év tízezrekkel mérhető időből. De régebben még nem sejtettem, hogy ilyen mélyről és hosszú időkből eredőek a jelenbeli, mégpedig jellegbeli és jellembeli képességeink, tulajdonságaink gyökerei, amit máig nehéz megértetni, elfogadtatni az érdeklődő emberekkel éppúgy, mint a tudományból élőkkel. Az, hogy ezekről a területekről olyen a régi időkből valójában semmi pontosat nem tudtunk korábban, amit róluk viszont a hagyományos tudomány állított, úgy láttam, szinte senkit nem zavart. Engem persze igen, és így jöttek a következőkben megdönthetetlen bizonyítékok, hogy az előbb említett személyek kutatásai, – akik közül itt az egyesületben is sokan tevékenykedtek és ismertek, – annyira

megalapozott és becsületesen következetes volt a saját szakterületükön, hogy eredményeiket egyre inkább komolyan kell vennünk. Mialatt állításaikban a szervezeti háttér és kiterjesztés, sőt akár még a területi elhelyezkedés is téves lehet, amit csupán korszakuk tudományossága általános alacsonyabb színvonalának köszönhetünk, hiszen akkor még a helyrajzi távérzékelés hiányzott, a hátrányt kiküszöbölve használható eredményt kaphatunk, a történelemhamisítást felszámolhatjuk. Visszatérve első egyesületi előadásomra, tudatában voltam kezdő kutató mivoltomnak az őstörténeti területen, az ott megjelent nagyágyúk között, akikre tisztelettel néztem, szavukat ittam, mert valójában tanulni érkeztem a találkozóra. Előadóként pedig a szállási és az ellátási költségemet, amit a pénzügyi helyzetem és a cserearányok hátrányai miatt nem tudtam vállalni, a rendezők és a nyugati résztvevők nagyvonalúan rendezték, amiért most is köszönet illeti őket. A szokatlan drágaságot jól mutatta az a jelenség például, hogy amikor a távbeszélőt használtam, felhívtam az otthon maradt elég friss keletű családomat, a költséget már a telefon felemelésétől számította a készülék, nemcsak mint itthon, a kapcsolat létrejöttétől, amikor már leesett a tantusz. A kapcsolatépítő kagylót azóta sokan emelgetjük az egyesületben a magyar történettudomány érdekében, s reméljük, a nagyközönségnek, ifjúságunknak is egyre többet esik le a tantusz.

Darai Lajos (Kápolnásnyék)

Szomorúan kell tapasztalnunk társadalmunk, főleg a fiatalabb nemzedékünk érdektelenségét a történelem, történelmünk iránt. Erre ugyanis nincs mentség, okát azonban látnunk kell. Egy közösség – egy nemzet – saját múltjának, gyökereinek ismerete a jelent meghatározó és a jövőt biztosító tartást ad. Ha viszont a társadalom, a nemzet fiatalsága tudja, hogy elődei erkölcsi értékrend alapján mit alkottak, miért küzdöttek, akkor – talán – érezni fogja ennek folytatásának kötelességét. Jelenünk értékrendet veszített társadalmának azonban nagyon nehéz körülmények között kell visszatalálnia egy szebb, jobb, magyarabb útra. Nehéz, mert a múlt évtizedei (évszázadai?) megvakították, félrevezették, megtörték. Az igazság, a meg nem hamisított történelem ismerete azonban – reméljük és hisszük – segíteni fog. A történelem ok–okozat láncolata. A tegnap oka a ma okozatának, a ma pedig oka lesz a holnap okozatának. Így a történelem folyamatában nehéz megtalálni azt a kezdetet, amikor a jelen okait akarjuk meghatározni.

A nemzettudat és nemzeti értékeink felszámolóinak egyik, vagy talán „a” leghatásosabb eszköze volt, és maradt a ma viruló utódaiknak is, történelmünk meghamisítása. Múltunk értékeit megmásítva hirdették és tanítását kötelezték. Ugyanakkor közénk ékelődött elárulóinkat dicsőíteni kényszerítették: A nemzetközi nemzetellenes liberalizmus óriási nyomással, a megtartott (megtarthatott!) hivatali hatalmával, tőkeerős médiával, propagandával szervezi nemzeti értékeink felszámolását. Múltunknak nincs olyan értéke, értékrendünket valló és bizonyító tette, korszaka, amelyet ez az ultraliberális nemzetellenes csoport ne tagadott volna, vagy értékét ne kísérlete volna értéktelenné tenni, az értéktelent pedig értékessé. Így lettek honfoglalóinkból rabló hadjáratokat viselők, Szent Istvánból véreskezű kereszténységterjesztő, míg a hatalomvágyó, lázadó Dózsa Györgyből nemzeti hős.

Az 1945 utáni terrort megvalósító, az 1956-os forradalmat leverő szovjet hadsereget segítő, majd az ezt követő terror magyar vezetőinek, gyalázatos szereplésük megismertetése – bírósági ítéletek helyett – történész feladat lesz. A felelősségrevonások elmaradásának szégyene az 1990 utáni politikai vezetés szégyene. Itt van a történészeink és történeti intézeteink óriási felelőssége! A történelemhamisítás ellenében nemzeti múltunk értékeit tudatosítani kell, társadalmunkban felfedni a történelemhamisítást, annak célját, eszközét és hatását. A történelemhamisítás elleni harc egyik sikeres intézménye a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület. Kiadványainak, rendezvényeinek hosszú és változatos sora tárja társadalmunk elé történelmünk valódi értékeit. E rendezvények értékére két személyes „élményt” idéznék. (Talán nem veszi szerénytelenségnek az olvasó.)

2014. augusztus 20-án a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Pilisszántón egy olyan történelmi eseményről emlékezett meg,[2] amelyet a kommunista hatalom igencsak nagy sikerrel feledtetett el. Ugyanis 1947. augusztus 20-án a nyugatra menekült magyar országgyűlésnek az utolsó, törvényesen választott tagjai a bajorországi Altöttingben országgyűlést tartott. Ekkor az altöttingi kegytemplomhoz zarándoklatot szerveztek a menekült magyarok, közöttük mintegy kétszáz magyar cserkész fogadalommegújítást tett. A kegytemplom falán ma is látható az akkor ott elhelyezett, Szent István Szentkorona-felajánlást ábrázoló emléktáblája.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület színes és változatos programsorozatában 1996-ban[3] egy erdélyi előadó-körutat szervezett az RMDSZ helyi szervezeteinek segítségével. Zárszóként idézném az egyik múzeum igazgatójának bevezető, üdvözlő szavait: „Üdvözlöm a főnökömet, mert a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója minden magyar múzeum igazgatójának főnöke."

Gedai István (Veresegyház)

Egyesületünknek kilencedik rozsnyói övezeti találkozójáról visszatérve úgy érzem, hogy a Magyarok Istenének a jóvoltából részemre engedélyezett kilencedik dekádom közepén folyó, életemre tekintettel megengedhetem magamnak szívbeli hálámat és őszinte elismerésemet az Egyesület részére kifejeznem. Elsőül meg kell említenem, hogy ami a ZMTE 15 éves működéséről kiadott jubileumi könyvecskében[4] olvasható célkitűzéseket illeti, az abban foglalt célok mind az egész magyarság, mind az egész emberiség tekintetében szememben a legfontosabbak, legnemesebbek.[5] Nem ismerek egyetlen magyar vagy más nyelvű, hivatalos vagy magánjellegű szervezetet, egyesülést sem, amelynek a célkitűzéseiben mindaz szerepelne, ami a ZMTE célkitűzésében megtalálható. Ugyanezt mondhatom a ZMTE-tagok szándékainak a tekintetében is. Mindaz, ami a fentiekből az egész emberi nemre is vonatkozik, szinte hihetetlen, hogy egy magyar egyesület és annak tagjai a fent leírtak értelmében olyan tárgyilagossággal és felebaráti szeretettel forduljanak az elmúlott évezred egészén át mind a mai napig velünk szemben oly hihetetlenül és indokolatlanul ellenséges, bennünket lenéző, hazugságok tömegével bemocskoló és teljes megsemmisítésünkre törő 'emberiséggel' szembe, ami a célkitűzésekről és szándékokról olvasható és alapjául csakis a szeretetet hirdető krisztusi tanítás szolgálhat.

Ha kezembe veszem az egyesület 15 éves történetéről szóló könyvecskét, megdicsérem magam, hogy annak a tagságát vállaltam. Az abban közölt adatok világosan mutatják, hogy nincsen még egy hasonló, magyar érdekek szemléletében működő egyesület, amelynek minden tagja és vezetősége önként, minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül dolgoznék és teremtene ilyen óriási mennyiség nemzettudatot erősítő és a fiatalság magyarrá nevelését szorgalmazó szellemi táplálékot, amely az agónia szélén botladozó nemzetünk jövőjének, megerősödésének reményteljes kapaszkodóját jelentheti. Egyik megboldogult elnökségi tagunk, vm. Kovárczy István írta, hogyha valaki elolvassa a trianoni békediktátumot, akkor láthatja igazán, hogy mit vettek el tőlünk. Hasonló értelemben mondhatom én is, hogyha valaki elolvassa a ZMTE 15 éves jubileumi könyvecskéjét, ámulva és a legnagyobb elismeréssel állapíthatja meg, hogy működése során a ZMTE 29 rendezvényen resztvevő 4779 hallgató 483 kiváló szakembertől

---

[2] Lásd **A Zürichi Magyar történelmi Egyesület „Az altöttingi országgyűlés történelmi vizsgálata" című zártkörű tudományos tanácskozásán elhangzott előadások írott változata.** *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXVIII. évfolyam 1. szám. 2013. http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf

[3] V. ö. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történésztalálkozói (1995-1999) Előadásai és Iratai**. Csikszereda-Budapest-Zürich *Acta Historica Hungarica Turiciensia* X. évfolyam 3. szám. 2000. http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf

[4] Lásd **Fünfzehn Jahre UHVZ – A ZMTE tizenötéves 1985–1999**. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XIV. évfolyam 5. szám. Zürich-Budapest, 1999.

[5] Lásd e kötetben fentebb, a 22-23. oldalon.

785 előadásban[6] hallhatta a valóságos, meg nem hamisított magyar történelem eseményeit és pótlásként megkaphatta mindazt, amit az ellenséges, megszálló hatalom és az azt kiszolgáló, magyarul beszelő nem magyar bűntársai a nemzet tudatának a megsemmisítése, és így közvetve: a nemzet elpusztítása érdekében elhallgattak vagy hazudtak. Amidőn azonban az Egyesület egész tagsága felé összességükben és egyedenként legőszintébb elismerésemet és nagyrabecsülésemet fejezem ki, ugyanazt kell mondjam az Egyesület vezetősége, elsősorban elnököm, Dr. Csihák György felé. Ő példamutató önzetlenséggel, anyagi áldozatvállalással, odaadással és önfeláldozással vezette és vezeti az Egyesületet a zökkenőkkel, akadályokkal és támadásokkal nehézzé tett úton. Ez a vezetés egész embert, egész hívő magyart kívánt eddig is. Tevékenysége csak az ősök által kapott kiváló tulajdonságok, hit és nemzetszeretet alapján állva, egy megfelelő vezetési képesség birtokában tudta a csodálatos eredményeket elérni. Egy ekkora szervezet, mint Egyesületünk, számtalan, noha ellentmondó feladat elvégzését követeli meg, és eredményesen csak akkor működhet, ha a tagok is öntudatos, megfelelő önkorlátozással alávetik magukat a vezetés kívánságainak. Minderre tekintettel boldogan állapíthatom meg egy régi mondással, hogy 'a munka dicséri mesterét'. Áldja és segítse a Magyarok Istene Egyesületünk vezetőségét, tagjait és segítőit és nemzetmentő működését.

† Juba Ferencz (Bécs)

2005-ben kerültem kapcsolatba a Svájcban, Dr. Csihák György kezdeményezésére megalapított Zürichi Magyar Történelmi Egyesülettel. Céljuk az volt, hogy a szétszóratott sorsú magyarságot szellemileg összefogják, és az átírt történelmüket helyreállítsák – mert a történelmet mindig a győztesek írják. Kolléganőm, az azóta elhunyt Dr. Földesi Margit ajánlotta, hogy vegyem fel a kapcsolatot Dr. Darai Lajossal, aki a határon túli történeti iskolát szervezte, és azóta is szervezi soha el nem fogyó lelkesedéssel. És kapcsolatba léptem vele… Emlékszem, hogy az egyik hétvégén, péntek este Újvidéken kellett egy rövid, másfél órás előadást tartanom, majd másnap, Szabadkán egy több órás, egész napos előadást. Az ottani magyarság krémje összegyűlt a könyvtárban, és több mint figyelmesen hallgatta előadásomat Mohácsról, a Magyar Királyság sorsáról, a kényszerből megalakult Erdélyi Fejedelemségről. Úgy állítottam össze a tematikát, hogy három ilyen egész napos előadásba beletömörítsem azt az anyagot, amelyet egyébként az egyetemen egy éven át adok elő. Nem felejtem el a záporozó kérdéseket és a figyelő szemeket. Az ottaniaknak – elmondásuk szerint – fontos élmény volt előadásom, no persze az egész kurzus, de nekem sem jelentett kevesebbet ott lenni közöttük. Ismeretségek, kapcsolatok épültek ki. Szabadka után következett Zenta, majd Magyarkanizsa és Rév-Komárom. Mindegyik hivatalosan akkreditált kurzus két évig tartott. Nemcsak azért mentünk előadásainkkal a határon túlra, hogy az ottani történelem- és magyartanároknak továbbképzést tartsunk, hanem hogy valamennyi érdeklődővel megismertessük nemzeti történelmünk igaz oldalát, és kapaszkodót nyújtsunk identitásukhoz, magyarságtudatukhoz. Bár ez utóbbi gyakran megfordult; mi tanultunk tőlük. Én is azt tapasztaltam, amit Kossuth Lajos a székelyek között: itt nem tanítják, hanem megélik a hazaszeretetet. Minden előadás után feltöltődve jöttem haza; nem kellett kapukat döngetnem, mert azok nyitva voltak. Mint a pók, sok-sok közös hálót szőttünk, olyan hálót, amely a nemzeti identitást fenntartja, és megtartja azt, aki belekapaszkodik. Nem lehet eldönteni, ki adott többet a másiknak. Mindenesetre hálás vagyok Istennek, hogy az életben azt csinálhatom, amit szeretek; a hobbim a hivatásom, és a hivatásom a hitvallásom. Itt mondok köszönetet azért, hogy ebben az egyesületben tevékenykedhetek, és előadásaim sokakhoz eljutottak. Nem feladatom, hogy a ZMTE jelentőségét, történetét összegezzem, hiszen erre nálamnál sokkal illetékesebbek vannak. Itt most nem írok a nyári találkozókról, vagy a 2007-ben, éppen általam szervezett Szent Erzsébet emlékülésről, vagy a többi, jelentős konferenciáról, amelynek kisebb részben szervezője,

[6] Ezek az adatok azóta jócsként megnőttek.

nagyobb részben résztvevője voltam. Meg kell őriznünk múltunkat, igaz történelmünket, mert az jelenti nemzeti létalapunkat; nem hivalkodva, gőgösen, de nem is meghunyászkodva. A múlt elemzéséhez pontosan, precízen kell nyúlni, de nem baj, ha azt nemcsak a fejünkön, hanem a szívünkön is keresztüleresztjük.

J. Újváry Zsuzsanna (Budapest)

A Pittsburghi Egyetemen tartottam előadást a könyvtártudományi tanszéken. Ez elég mindennapi dolog volt, a munkámhoz tartozott. Három kontinens több egyetemén tartottam már előadást, de annyi meglepetés sehol sem ért, mint itt másnap reggel, mikor az egyik kolléga megmutatta az egyetem épületeit. Az első meglepetés az egyetemi főépület mérete és stílusa volt. Előttem állt az óriási toronyalakú, faragott kövekkel kirakott, gótikus stílusú felhőkarcoló. 42 emeletes, 163 méter magas. Az épület teteje lapos, mintha nem lenne befejezve, és a tanulás székesegyházának (Cathedral of learningnek) nevezik, s azt jelképei, hogy a tanulás mindig magasabbra törekszik, magasabb célokat tüz ki maga elé, soha nincs befejezve.

Belépve az épületbe még nagyobb lett a meglepetésem. Hirtelen egy 13-14. századbeli gyönyörű, hatalmas, gótikus székesegyház főhajójának másában találtam magam. Méreteiben, szépségében, stílusában és kivitelezésében vetekszik a középkori gótikus székesegyházaink remekműveivel. Karcsú, magas oszlopai, bolthajtásai és egész falfelülete nem betonból, hanem kézzel faragott kövekből készült. A diákok társalgó teremnek használják.

Mintegy ellentétként, ugyanennek az épületnek az alagsorában van a világ fél tucat legelőrehaladottabb, leggyorsabb, legdrágább számítógépeinek (super-computer) egyike. Ebben az épületben fonódik össze a jelen szellemisége a múlttal és a jövővel.

Soha, sehol nem lepleztem, hogy magyar vagyok, ezért amikor a „székesegyházból" kiléptünk a folyosóra, kísérőm mosolyogva jelezte, hogy most mutat nekem valamit, ami bizonyára érdekelni fog. Megállt a 121. számú előadóterem előtt, kinyitotta az ajtót és beléptünk. Először nem akartam hinni a szememnek: a tábla fölött van Magyarország legelső egyetemének, az 1338-ban alapított Budai Egyetemnek a címere. A címer felett van a Magyar Megszentelt Korona, a címer és a korona U alakban virágmotívumokkal van körülvéve. Az egész kép ízléses fafaragással készült. A mennyezet paprikavörös alapon kazettás keretekben aranyszínű tulipán motívumokkal van díszítve. Ahol a négy fal a mennyezettel érintkezik, a Magyar Himnusz első versszakának szövegét vésték fába araszos betűkkel magyar nyelven.

A terem jobboldalán a falba épített nagy üvegfalú kiállító szekrényben gyönyörű magyar népművészeti tárgyak: csipkék, porcelánok, hímzések, két magyar ruhás baba. A szekrény alatt az egész fal gyönyörű magyaros virágmotívumokkal kivésve, ami a tulipános ládára emlékeztet.

A színes üveg mozaik ablakok a magyar múltból vett legendás vagy valós történelmi alakokat ábrázolnak, a korai középkortól a 17. századig. Az egyik ablakon Nimród és fiai, Hunor és Magor, valamint a csodaszarvas képei láthatók. A másik ablak közepén van Mátyás király babérkoszorús feje oldalnézetben, felette balra a Hunyadiak címere, tőle jobbra a gyűrűt csőrében tartó holló, jelképezve Mátyás előnevét. Mátyástól jobbra egy egyensúlyban levő mérleg jelképezi nagy reneszánsz uralkodónk igazságos voltát. Az ablak alján az egyik szép mozaik a budai várat mutatja.

Az előadó asztala és a diákok székei tölgyfából készültek és stilizált tulipán motívumú faragásokkal vannak díszítve. Mielőtt elhagynánk a termet, a nagy tölgyfa ajtó egész felületét borító csodálatos fafaragás ejti csodálatba a látogatót.

A teremben látott díszítőelemek önkéntelenül is eszembe juttatták a Közép-Ázsiában látott, kísértetiesen hasonló ujgur, kirgiz és kazak díszítőelemeket. Ma már tudjuk, hogy ezek a díszítőelemek mind a közös török kultúra hagyományai.

A magyar nemzeti kultúrát jellemző előadóterem nem egyedülálló az egyetemen. A "Tanulás székesegyházát" ezen kívül még 22 különböző nemzeti jellegű előadóterem övezi. Ezek a termek az Amerikába bevándorolt különböző nemzetiségek időt és politikai határokat

átívelő műveltségének és emberi értékeinek állítanak emlékeztetőt, de nem emlékművet, hiszen a termeket a diákok naponta használják. Jellemző, hogy a termek nem országok, hanem népek kultúráját keltik életre. Így például az örmény előadóterem egy 10-12. századbeli keresztény szerzetesrend könyvtárának mintájára lett elkészítve kőből faragott, erőt sugárzó, széles ívű bolthajtásokkal. Ealba épített, szépen kiképzett gyertyatartó fölött a kereszt alatt a ’301 A. D.’ felirat emlékeztet az örményországi első kereszténységet államvallásra a világon.

Az első nemzeti előadótermet 1938-ban adták át a diákoknak használatra, a legújabbat, az osztrákokét most építik.[7] A magyar terem 1938-ban épült Györgyi Dénes budapesti építészmérnök tervei alapján. A nemzeti termek megépítésének a gondolata több mint fél évszázaddal megelőzi a mai többnemzetiségű műveltség hagyományát ápoló, pártérdekeket szolgáló, divatos ún. multicultural politikát, azzal a különbséggel, hogy a nemzeti termek minden sovinizmus és politikai érdeket mellőzve képviselik a különböző nemzeti értékeket.

Nem véletlen van magyar terem a Pittsburghi Egyetemen. Pennsylvania bányái és Pittsburgh kohói, vasművei már a 19. század vége felé vonzották a bevándorlók tömegeit az Osztrák–Magyar Monarchiából, és később Csonka-Magyarországról. A nagyszámú magyar bevándorló Puskás Julianna kutató szerint már 1893-ban felépítette Pittsburghban az első magyar református templomot. Pennsylvania másik városában, Hazeltonban pedig a század végén épült egy magyar–szlovák római katolikus egyházközség, pár éven belül különválva és önálló magyar és szlovák egyházi életet folytatva.

Ma már eltűntek Pittsburghből a légszennyező kohók és vasművek, a levegő tiszta, a város szép, kellemes, élénk kultúrélettel. Van másik egyetem is és három főiskola. A ’rabló bárónak’ tartott Andrew Carnegie városi szülött és leszármazottai jótékony alapítványaikból és közösségi támogatásból tartanak fenn egyetemet, két óriási, világszintű múzeumot, képtárat, hangversenytermet és könyvtárat. Ezeken kívül rengeteg más kulturális intézmény és szórakozó vagy környékbeli kiránduló hely is. És érdemes a Pittsburghi Egyetemen a 22 nép jellemző műveltségét is megnézni tehát. Ha a termekben nincs tanítás, az erre a célra képzett vezetők szakszerű magyarázatokkal kísérve mutatják be a termeket az érdeklődőknek.

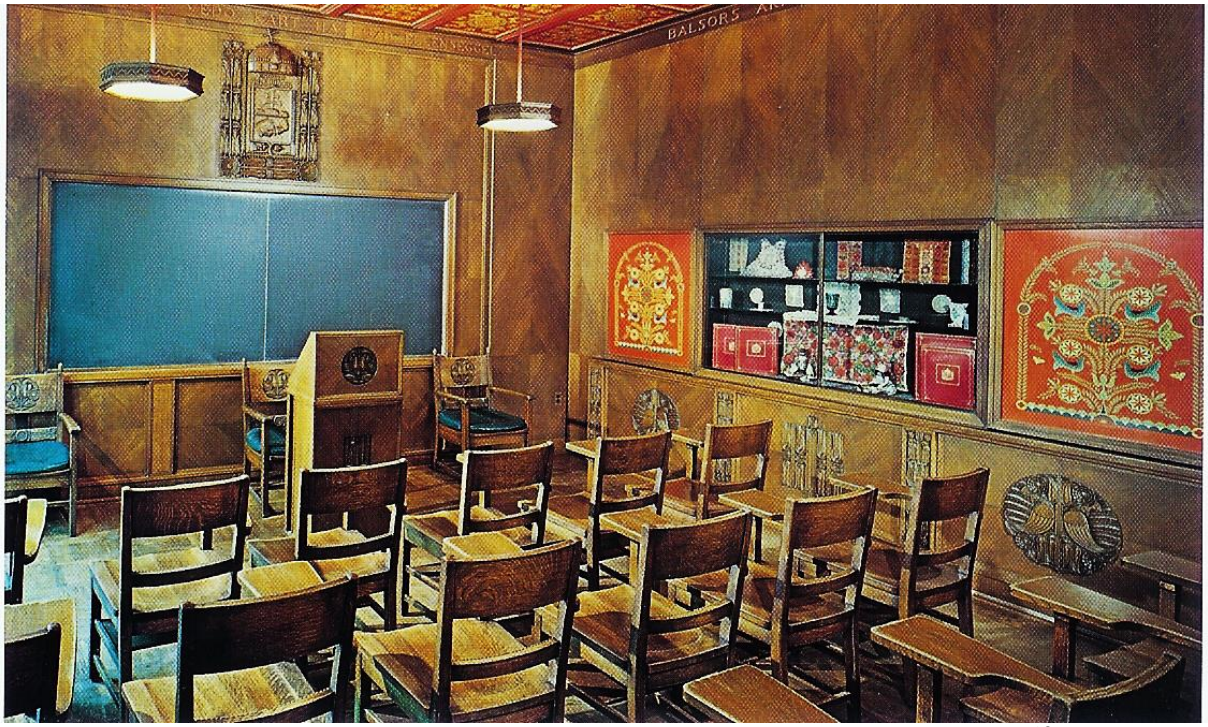
A tanulás székesegyháza (Cathedral of learning) a Pittsburghi Egyetemen.[8]

[7] 2016-ról van szó.

[8] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a8/CathedralFromSS.jpg.

Gótikus székesegyház főhajójának mása a diákok társalgója.[9]

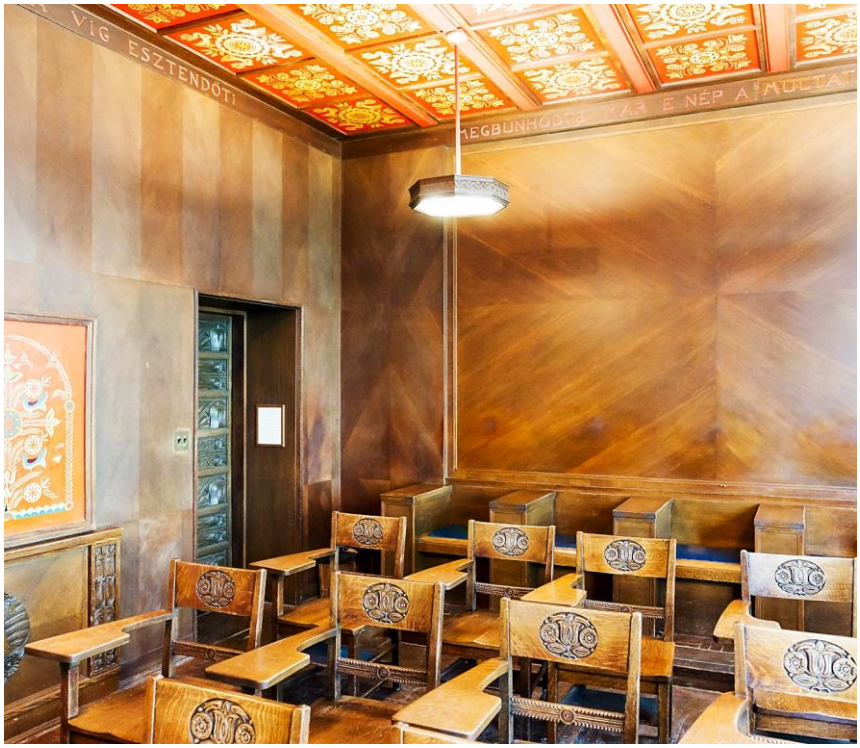
Magyar szoba a Pittsburghi Egyetem "Cathedral of Learning" épületében.[10]

[9] http://faithtravelfocus.com/wp-content/uploads/2011/09/cathedraloflearning.jpg.

[10] A Pittsburghi Egyetem "Cathedral of Learning" épületének alapkövét 1926-ban rakták le. Dr. John G. Bowman, az egyetem kancellárja, 1927-ben felkérte azokat a pittsburghi polgárokat, akik más országokból származtak, hogy támogassák nemzeti szobák ("Nationality Rooms") létrehozását. "Nemzeti szoba" bizottságok alakultak, amelyek gyűjtéssel teremtették elő a szobák költségeit. 1929-ben Dr. Kornis Gyula közoktatásügyi államtitkár és Ravasz

A Magyar terem kazettás mennyezete.[11]

„Ahol a négy fal a mennyezettel érintkezik, a Magyar Himnusz első versszakának szövege van magyar nyelven araszos betűkkel fába vésve.”[12]

László református püspök látogatást tett az egyetemen. Ennek nyomán meggyőzték gróf Klebelsberg Kuno közoktatásügyi minisztert, hogy támogassa a magyar szoba létrehozását. A miniszter pályázatot írt ki a szoba terveire. A magyarországi zsűri által a pályázatok közül kiválasztott két tervet küldték el Pittsburghbe, ahol az egyetem és a "Magyar szoba" bizottság Györgyi Dénes pályázatát fogadta el. A szoba faburkolatán az 1938. évszám szerepel, hivatalosan 1939-ben avatták fel. (http://www.kfki.hu/~mzimanyi/giergl/pittsb-kepeslap01.jpg.)

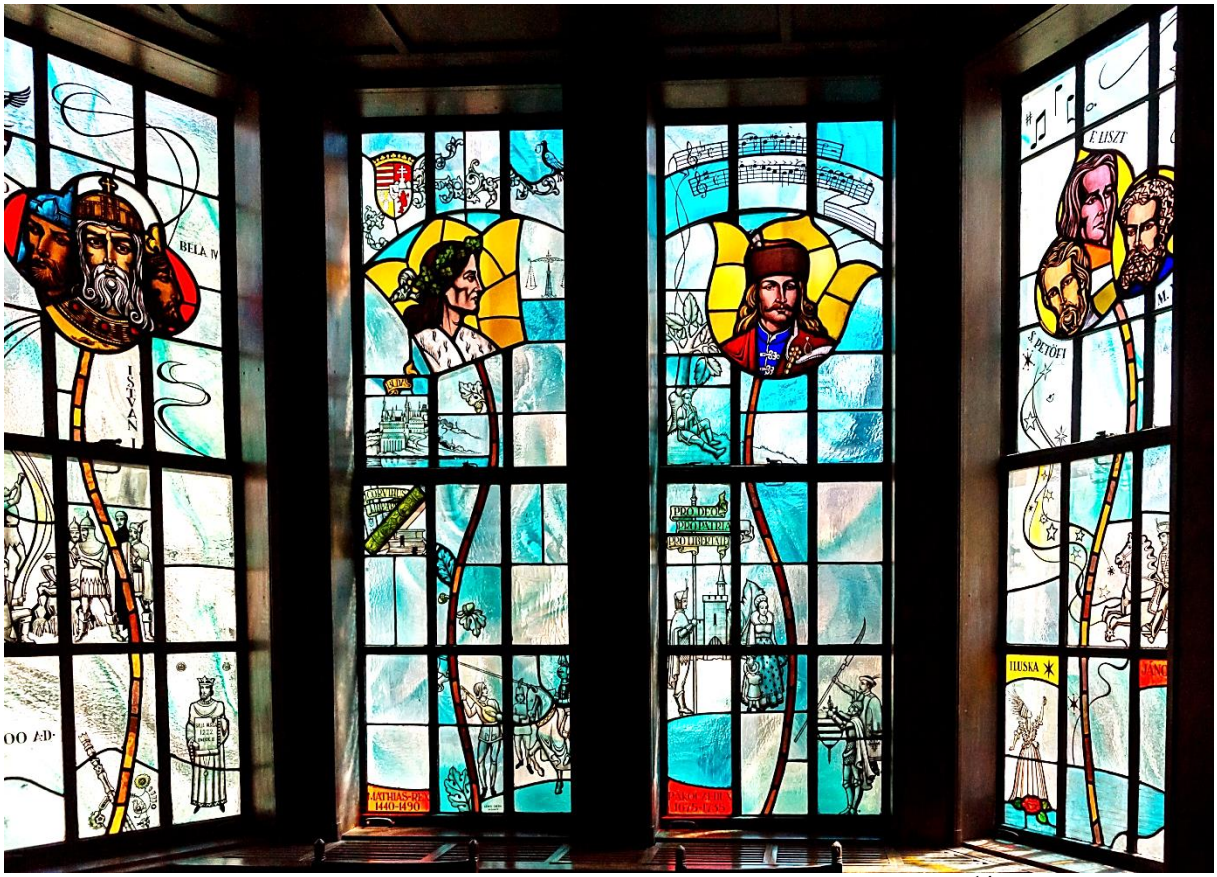
[11] https://photos.tripomatic.com/photo/285x380nc/612664395a40232133447d33247d383635353637.jpg és http://libriscrowe.com/non/Images/P7191078.jpg.

[12] National Rooms. Hungarian Room. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/73/Cathedral_of_Learning_Hungarian_Classroom_%2816803459006%29.jpg.

A Budai Egyetem 1388. címere, fölötte egy mennyezetkazetta.[13]

[13] Cathedral of Learning Hungarian Classroom. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d4/Cathedral_of_Learning_Hungarian_Classroom_(16828252581).jpg.

Pittsburghi Egyetem Magyar termének festett üvegablaka.[14]

A tanári pulpitus és fafaragás a Magyar terem falán.[15]

[14] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/51/Cathedral_of_Learning_Hungarian_Classroom_%2816622020097%29.jpg.

[15] Lawrence Laude felvétele, 2006. és a Pittsburghi Egyetemi Könyvtár archívuma. http://www.giergl.hu/galeria.php?msg=QSBwaXR0c2J1cmdoaSBlZ3lldGVtIG1hZ3lhciB0ZXJt6W5layB0YW7

Pittsburghi Egyetem magyar termének ajtaja.[16]

Kósa Géza (Melbourne)

Megtudtam, hogy történelmi előadás lesz a városban, amelyet egy zürichi társaság szervez. Bolond, aki el nem megy egy ilyenre! – mondtam magamban, és el is mentünk. Ott egy elegáns, lenyűgözően szuggesztív, okos ember beszélt, és olyan kérdéseket feszegetett, amelyekről egészen mást és más megközelítésben tanultam korábban. És mi fogott meg? Talán az, hogy nem adatokat közölt és nem papírról, hanem érzelmeket közvetített; a magyarságát adta. Bevallom, elcsodálkoztam, mert olyan korban nőttem föl, ahol az emigráció művészete és tudománya – legalábbis vitatott volt. De megnyert az előadó a határozottsággal vegyes szerénységével. Sohasem állított, mindig kérdezett és adatokat sorakoztatott föl. Szép előadás volt. Az előadó neve: dr. Csihák György. Aztán odamentem, és megkérdeztem: hogyan lehet ebben a szellemben többet megtudni? El kell jönni jövőre a ZMTE Magyar Őstörténeti Találkozójára.

A jövő nyáron ott is voltam Kaposváron, 1993-ban. Hallgattam az előadásokat, csodáltam a szervezet toleranciáját, és barátkoztam. Meg aztán segítettem, ahol tudtam. Élményekkel tele jöttem haza. Aztán a következő évben is, de akkor az év végén kaptam egy meghívót, amelyben a Benczúr Hotelbe invitáltak elegáns évzáró estélyre. El is mentünk, és ott szembesültem azzal, amire soha nem gondoltam volna, hogy felvesznek az Egyesületbe. Nagy dolog! – mondhatja valaki. Bizony, egy kecskeméti srác feljön Budapestre, és ott elegáns körülmények között, országos hírességekkel egy időben felveszik egy svájci tudóstársaságba. Nekem, nagy esemény volt. Kaposvár után Tapolcára költöztünk az őstörténeti tallkozókkal, de addigra Elnök úr egyre több feladatot adott, a végén már az egyik legjelentősebb segítőjének érezhettem magam. Magam nem végeztem tudományos munkát, de mindenütt ott voltam, ahol meg kellett fogni a

---

hcmkgcHVscGl0dXNhPGJyPkxhd3JlbmNlIExhdWRlIGZlbHbpdGVsZSwgMjAwNg==&eid=0d55335dc3f4d2f5&start=MDlfYXZneWQuanBn,
http://www.giergl.hu/galeria.php?msg=RmFmYXJhZ+FzIGEgcGl0dHNidXJnaC1pIG1hZ3lhciB0ZXJlbSBmYWzhbjxicj5QaXR0c2J1cmdoLWkgRWd5ZXRlbWkgS/ZueXZ04XIgYXJjaGl2dW1h&eid=0d55335dc3f4d2f5&start=MDlfYXdneWQuanBn.

[16]https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/6d/Cathedral_of_Learning_Hungarian_Classroom_(16803455106).jpg/320px-Cathedral_of_Learning_Hungarian_Classroom_(16803455106).jpg és http://www.pittmag.pitt.edu/jan97/art/19.gif.

munka másik végét. Jóval később, a 25. évfordulós ünnepségen, a legnagyobb ajándék az volt nekem, amikor Elnök úr azt mondta: Azért kedvelem a Mátyus Gyulát, mert amikor megjön, azonnal azt kérdezi: Mit segíthetek? Kell ennél nagyobb dicséret?

Kaposvár, Tapolca, Decs, Mártély, Hódmezővásárhely, Nyíregyháza, Szentendre. Kihagytam valamit? És Budapest, és minden évben a Benczúr szálló. Érdekes világ és nagyszerű emberek. Istenem! Micsoda emberek voltak: Kazár Lajos, Herényi István, Cey-Bert Robi, Csámpai Ottó, Juba Feri bácsi, Kovács Zoltán, Lukács József, Nagy Kálmán, Szekeres Pista, Lányi Ernő, Stamler Imre, és nagyszerű kecskeméti barátaim: Henkey Gyula, Gódor Jóska, az erdélyiek, pl. Sántha Pál Vilmos, és a lányok: Bencze Edit és Szabó Erzsike. Ez, persze, csak példálózás, hiszen ki emlékszik már a teljes névsorra. Arcuk, hangjuk, mosolyuk mind itt van előttem. Hogyan is lehettem volna Somogy megye tiszteletbeli polgára, hogyan juthattam volna el Svájc magyarországi nagykövetségére vendég-meghívottként, ha nincs a szervezet. És még egy! A szocializmus lista-lusta munkamódszerei után itt tanultam meg az új világ új követelményrendszerét, és ezzel lehettem később a munkámban sikeres.

A munka mellett, persze, volt pihenés is annak, aki elvégezte a rá kirótt feladatokat. Elnök úr sokat adott arra, hogy minden alkalommal legyen történelmi ihletettségű kirándulás, vagy este hangverseny, esetleg néptánc a Balaton-parton. Két-három ilyen kirándulós szerda maradt meg bennem. Az egyik Kassai Lajos birodalmába Kaposmérőn. Azoknak mesélem el, akik nem jártak ott. Lajos megvett egy pár hektár dombot a faluszélén és vállalkozást indított. Amikor mi ott voltunk félig kész állapotban láttuk a beruházást, de amit nyújtottak, az egy életre szólt. Nemcsak rekonstruálták az ősi magyar fegyvereket, hanem megtanultak velük nagyszerűen bánni is, és ott ezt be is mutatták. Hát, ilyet láthat az ember már a tévében is! Csakhogy Kassai Lajos tudott még valamit, megőrizni az álmot! Úgy emlékszem, vacsora után ültünk a tábortűz mellett és gyönyörködtünk a szépséges alkonyatban. A csapatunk egy domboktól körülölelt völgyben ejtőzött, amikor megtörtént a csoda. Az egyik dombtetőn, pont úgy, hogy a lemenő nap mögötte legyen, feltűnt egy X. századi lovas teljes felszerelésben. Előtte a fekete domb, mögötte a Nap, és a tetőn a lovas sziluettje. Hirtelen halálos csend lett. A lovas pár pillanatig álldogált, majd a domb túloldalán lassan leereszkedett és eltűnt a szemünk elől. Embereink a sokk után hatalmas tapsban törtek ki. Hiszem, hogy mindenkiben maradandó emléket hagyott!

Mátyus Gyula (Kecskemét)

Amikor Egyesületet elérte egy a trianoni békeszerződéssel kapcsolatos a Világhálózaton terjesztett körlevél, akkor én is hozzászóltam az egyesületi tagok közti levelezési címen. A körlevél egy Clemenceau-féle trianoni záróokmányról szólt és tájékozatlanságból vagy kétségbeesésből fakadt hírt terjesztett. Hiszen az elcsatolt területeken élő magyarság helyzete nyomasztóan rossz és valószínűen mindent elkövetnek, hogy ezen változtatni tudjanak.

Én – egy további hozzászóló által támogatott hozzászólásomban – azt javasoltam, hogy a probléma manapság nem Trianon és az utána következő szerződések, mert azokon már nem lehet segíteni, hanem a valótlan magyar őstörténelem tanítása Magyarországon. Ezért a magyar őstörténet föltárása legyen ezután a feladatunk, hiszen a trianoni tragédiához vezető út – többek között – ennek a hamis őstörténetnek a köveivel volt kirakva.

Nekem megvan a trianoni (1920) és a párizsi (1947) békeszerződések pontos másolata az aláírásokkal együtt. Egyikben sincs semmiféle záróokmány, amit az a körlevél terjesztett. Az 1920-as szerződés nem tiltotta meg Magyarországnak a revízió után való törekvést, ezért tudta Horthy kormányzó visszaszerezni az elcsatolt területek egy részét. Az 1947-es szerződés viszont hatálytalanná tette Trianont és megtiltotta a revíziót, miután visszaállította az előző határokat, plusz néhány faluval megtoldotta Csehszlovákiát. Három utódállam bomlott fel később, ami hatálytalanította a velük kötött 1947-es szerződést és ezt ki lehetett volna használni. Nem tettük, de valamilyen okból kifolyóan, jól vagy rosszul, Szlovákiával, Szerbiával és

Ukrajnával a rendszer- (vagy módszer-) váltás után Magyarország külön szerződéseket kötött, amiket nem hoztak nyilvánosságra, tartalmukat nem ismerjük.

Ezzel vége lenne a történetnek, ezen mi nem tudunk segíteni, le lehetne zárni az ügyet, ha mi, külföldi kutatók, és kivételesen néhányan otthonról, nem kezdtünk volna el foglalkozni az igaz magyar őstörténelemmel. Vannak közöttünk magas felkészültséggel rendelkező személyiségek, akik tudományos szinten bebizonyították, hogy a magyarság őshazája nem lehetett az Urál-hegység mögött. A nemzetközi genomprogram szerint a magyarság genetikai kitevője megegyezik Európa őslakosságának genetikai kitevőjével, mégpedig a Kárpát-medencében egyedülállóan magas európai aránnyal.

Ebbe már bele lehetne kapaszkodni és az ENSZ elé vinni az ügyet. Más kiutat nem látok mai lehetetlen helyzetből, amikor történelmünk nagy része a trianoni utódállamok területére esik és sorra kisajátítják azt, maguknak tulajdonítva olyan eseményeket, amik megtörténtekor ők még államformáló népként nem is léteztek. Bár amint a világhelyzet mutatja, bonyolult és nehéz az igaz múltig eljutni a kutatóknak, amikor ideológiai, nagy- és kisnemzeti valamint világméretű események, gazdasági és hatalmi érdekvonalak gátolják a kutatás útját. Közben a magyar történelmi tudat terhei sokféle szokatlan útra terelik a kutatást, néha megalapozottan, de sokszor nem.

Azonban a sikeres tájékozódást ennek ellenére meg lehet találni a ZMTE-honlapon. Láthatóan az Egyesület több tagja teljesen egyetért abban, hogy a magyar nyelv és nép a Kárpát-medencében alakult ki és túlélt több – néha fegyveres – bevonulást melyekkel egyesülve tovább fejlődött. Csatlakozom álláspontjukhoz, és ennek megalapozottságát messze korszerűbbnek tartom tudományosan, mint az erre vonatkozó hagyományosan tanított uráli származási elméletet, avagy az ez ellen kialakított turáni származtatást. Máshol sehol nincs ilyen erőteljes műhely ebben a tárgykörben, mint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben.

És erre a Kárpát-medence több tízezer éves történetének tanulmányozása vezetett minket. Belátom, aki ezen a kutatáson nem küzdötte át magát évek hosszú során keresztül, és nem vetette ki az összes tévtant mint meghaladottat, nem tud egykönnyen megvilágosodva az új, igaz elmélettel egyetérteni. Figyelve a szakirodalmat, már évtizedek óta nem látok semmilyen előrelépést a hivatásos – szerintem hamis – magyar őstörténetírásban. Azt viszont igen, hogy annak korábbi képviselőinek állításait sorra-rendre megcáfolja a más tudományterületeket is bevonó új kutatás, amit viszont nem tanítanak az egyetemeken.

De ez nemcsak a magyar őstörténetre vonatkozóan igaz, hanem a hamis indoeurópai és szláv beállításokra is. Nyelvészeink elsőrendű munkát végeztek a finnugor nyelvcsalád kivizsgálásával, amely éppen olyan jó, mint akármelyik más nyelvhasonlítás. Az egyetlen kivétel az uráli őshaza lenne, amit mi nem tudunk elfogadni. Itt nem a hasonló nyelv jelenlétéről van szó, hanem egy olyan egységes korai társadalom kialakulásáról az Ural hegység vidékén, amely létre tudott volna hozni egy elszigetelt nyelvet más külső behatás nélkül. Az a terület erre nem alkalmas, de az elszigetelt Kárpát-medence nagyon is megfelel.

Azonban az ottani nyelvi jelenlét egy nagykiterjedésű hajdani nyelvterületet jelez, amely a Duna vidékétől a közép-ázsiai pusztákig terjedt. Más elfogadható magyarázatot nagyon nehéz lenne erre találni. Tehát lehetne egyesíteni az eddigi eredményeket és a meglévő erőket otthon és külföldön, hogy ne a széthúzás, hanem az összefogás jellemezze ezentúl a magyar őstörténet kutatókat, azzal, hogy kiegészítjük azt a vékony körszeletet, amit az uráli, az indoeurópai és a szláv vonatkozásunk jelent, a többi vonatkozással amit az eurázsiai őstörténeti és ősi nyelvi vonatkozás jelent a sumértól és etruszktól a keltáig.

Ennek alapjait már kidolgozta a sokunk által ismert nemzetközi kutatás, aminek eredményeit valamiért nem engedik be a magyarországi tudományos közéletbe. Akadályok gördülnek az ellen, hogy megismerhessük az összeurázsiai kapcsolatokat, ami egészen más őstörténetre, sokkal régebbi világnak a folytonosságára mutat rá, amit a genetikai és egyéb jelentős tudományos eszközökkel már igazoltak.

Olyan mély ismeretek, képességek és tudás közvetítődéséről van tehát szó, amiről a magyarok semmi áron nem voltak hajlandók lemondani Európa közepén hosszú történelmük során, bármekkora áldozat árán sem.

Lehet, az én megfogalmazásom nem mindenben egyezik az egyesületi tagok által használt fogalmakkal, de a lényeget közel azonosnak látva remélem, hogy egyetértenek majd velem az alábbi levél tartalmával és szándékával. Ezt elküldtem az illetékes állami vezetőnek, hogy tájékoztassam a birtokunkban lévő nemzeti kincs és világörökség tényéről és segítséget kérjek tőle sorsunk megfelelő alakításához.

A miniszternek írt levelemre kaptam választ, de nem tőle, hanem a helyettes államtitkártól. A levél meglepően hosszú, párbeszéd stílusú, de számunkra kevés használható lényeggel. De az a kevés lényeg rendkívül fontos, például: A Kárpát-medencei ősiség aktív része a kutatásnak; nem ellenzi a sumér-magyar rokonságot; szerinte nem teljesen tisztázott a magyarok őstörténete, amin dolgoznak, ezért most többféle álláspontot mutatnak be a tanulóknak. Végül tájékoztat, hogy a történelmünket érintő tananyagtartalmak tekintetében a Magyar Tudományos Akadémia által kiadott állásfoglalások az irányadók. Mindebből azt veszem ki, hogy nekünk először az Akadémiával kellene felvenni a kapcsolatot.

„Balogh Zoltán Miniszter Úrnak, Emberi Erőforrások Minisztériuma, 1054 Budapest, Akadémia u. 3 HUNGARY 2016. június 2.

Igen Tisztelt Miniszter Úr!

Életem alkonyán írom e levelet abban a reményben, hogy Ön mint a magyar közoktatásért felelős miniszter, szabályozni tudja fajtánk kilétének tanítását.

Angol nyelvterületen való 60 éves életem alatt állandóan emlékeztetve voltam az ázsiai magyar horda betörésére a szláv lakosú Kárpát-medencébe 896-ban. Ezt tanítják a nyugati iskolákban, itt Kanadában is, ezt közlik az enciklopédiák és ez az általános felfogás rólunk, magyarokról.[17] Tehát hazánk megcsonkítása a nemzetközi felfogás szerint jogos volt 1920-ban Párizsban, mert mi betolakodók vagyunk Európában. Ez a szomorú tény és az 1956-os felkelés szovjetek által való leverése késztetett történelmünk és nyelvünk átvizsgálására.

Mint a Kanadai Állami Térképészeti Intézet okleveles térképésze, munkám része volt a földrajzi nevek kiértékelése és eredetük kivizsgálása. Ez vezetett 1976-ban a Canadian Institute of Onomastic Sciences és utódszervezetének a Canadian Society for the Study of Names örökös tagságához. Az Onomastica Canadiana tudományos igényű folyóirat szerkesztői tisztségét kilenc évig láttam el. Munkám mellett előadásokat tartottam kanadai magyar hely- és vezetéknevekről egyetemeken és nemzetközi konferenciákon, melyekből az Onomastica Canadiana is többet leközölt.

Az ezredforduló után kapcsolatba kerültem a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület több tagjával köztük Dr. Csihák György elnök úrral és az Acta Historica Hungarica Turiciensia jelenlegi szerkesztőjével Dr. Darai Lajossal, aki tanulmányaimat leközölte. Az egyesület fő tevékenysége a magyar őstörténet kutatása és megoldások kidolgozása.

Munkám eredménye dióhéjban: A magyarság őshazája a Kárpát-medence, nyelvünk ott fejlődött ki és onnat terjedtünk keletre, beleértve az Urál mögötti területet is, majd Mezopotámiába. Ez azt jelentené, hogy a finnugor elmélet nyelvi része elfogadható, az uráli őshaza azonban nem. Ezt kellene megváltoztatni. Ezek szerint a mi nyelvünk áll legközelebb ahhoz az alapnyelvhez, amiből a mai szláv nyelvek is merítettek, ámbár ezek közös szavak helyett szláv kölcsön-szavaknak vannak nyilvántartva etimológiai szótárakban.

A honfoglalók ’Hungar’ neve, amint a régi krónikák nevezik őket, nem rokonértelmű a ’Magyar’ névvel. Nem is lehet, hiszen a hunok, avarok és hungarok török népek voltak. Személyneveik a török nyelvekből származnak, egy sem vezethető le a magyar nyelvből. Ezt igazolja a genetikai kutatások eredménye is, amely szerint a magyarság genetikai kitevője

[17] *Webster’s New Geographical Dictionary.* G. & C. Merriam Company, Publishers. Springfield, Massachusetts. 1977. 519. oldal: “Hungary: …formerly Slavic, occupied by Magyars c. 893-901 A.D.”

(DNS) megegyezik Európa őslakosságáéval, de különbözik Árpád népének genetikájától.[18] Mi magyarok óriási hibát követtünk el, amikor azonosítottuk magunkat velük, miután nyelvileg asszimiláltuk őket. Ennek oka és időpontja még nincs tisztázva.

A probléma: Mi külföldi kutatók nem tudjuk a rólunk, magyarokról alkotott téves felfogást megváltoztatni addig, míg Magyarországon ez nincs megváltoztatva.

Csak egy példát említek a sok közül. Az utolsó nemzetközi konferencia, amelyen részt vettem 2008-ban, a Névtudományok Nemzetközi Kongresszusa volt. Ezen a kongresszuson több magyarországi egyetemi tanár tartott angol nyelvű előadást. Dr. Tóth Valéria, a debreceni egyetem tanárának előadása így kezdődött: „When entering the Carpathian Basin in the 9th century, the Hungarians found a decisively Slavic population on the territory, so toponyms were formed based on the already existing toponymic system."[19]

Az egész előadás arról szólt, hogy a magyar honfoglalók szláv népre telepedtek rá a Kárpát-medencében, és tőlük vették át az ott talált helyneveket. Ez nagyon tetszett a hallgatóságnak, hiszen a nyugati országokban, és úgy sejtem Magyarországon is, ezt tanítják. Hiszen Dr. Tóth egyetemi tanár, ő tudhatja, mit tanít. Elgondolkoztató, hogy nem tudott, vagy nem akart különbséget tenni a török hun-gar és a magyar népnév között. Még elgondolkoztatóbb, hogy saját nevének etimológiáját sem tudta. Szerinte a Tót név Szlovákot jelent, ami nem helyes, mert a TESZ szerint a latin teutoni rövidített változata, jelentése 'germán nép'.[20]

A következő évben (2009) még előadtam a The Names Testify című dolgozatomat[21] Ottawában a Carleton Egyetemen, de utána feladtam a magyar ügyekkel való foglalkozást, mert hiábavalónak látom. A jövő nemzedékét olyan tanárok tanítják a legfelsőbb fokon, akik képtelenek felismerni vagy nem fogadják el a legújabb kutatások eredményeit. Még mindig az Urál mögül vándoroltatják őseinket. A szerencsétlen magyar népért csak imádkozni tudok, bár már abban sem bízom, mert már 1100 éve imádkozunk, de helyzetünk állandóan rosszabbodik. Tisztelettel Nógrády Mihály s. k."

Nógrády Mihály (Ottawa)

Idős barátom, vitéz DDr. Juba Ferencz bécsi lakos budapesti lakásán beszélgettünk 2004-ben a magyar hajózás történetéről, amikor felvetette, hogy mi lenne, ha kapcsolatba lépnék a Zürichi Magyar Történelmi Egyesülettel (ZMTE). Mivel olyan ember ajánlotta számomra ezt a tudományos műhelyt, akinek a szavára érdemes volt adni, felvettem a kapcsolatot Dr. Csihák György egyesületi elnökkel. Míg vártam az elnök úr válaszára, kicsit kutakodtam az egyesület dolgai felől. Meglepődve láttam azt a sokrétű kutatási területet, amelyekben az egyesület tagjai alkottak. Őstörténet, íráskutatás, genetika, magyar történelem stb. Az egyesület sokrétű kutatási területe bennem első meglátásra azt ébresztette fel, hogy egy amatőr történész csapattal van dolgom, hiszen annyi mindent szakszerűen nehéz feldolgozni.

Nagy örömmel vettem, hogy 2004-ben felkértek előadásra, – előadásom címe: Kelta oppidumok Magyarországon – mivel akkoriban, de még manapság is alig jut megnyilvánulási

---

[18] Raskó István: *Honfoglaló Gének.* Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest, 2010.

[19] „A 9. században a Kárpát-medencébe érve a magyarok döntően szláv lakosságot találtak a területen, így a már meglévő toponimarendszer alapján alakultak ki a helységnevek." (Tóth Valéria: Settlement Name Strata in the Multilingual Carpathian Basin. *Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences. August 17-22, 2008.* York University, Toronto. 997. oldal.)

[20] Benkő Loránd, et al: *A Magyar Nyelv Történeti–Etimológiai Szótára 3. kötet.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967. 951. oldal.

[21] Angol nyelvű előadásaim megtalálhatók a világhálózaton. Címe: http://michaelnogrady.wix.com/magyar-history . A *The Names Testify* magyar fordítása is ott van *A nevek bizonyítanak* cím alatt, valamint az *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 31. évfolyam 5. számában (az Alapvetés kötetben) is 2016-ban: https://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0933-0978.pdf.

lehetőséghez az, aki nem tagja egy állami tudományos kutatóintézetnek, felsőoktatási intézménynek. Szerencse, hogy az előadásomra alaposan felkészültem, és ezért könnyűnek éreztem a rám váró estét. Az előadás rendben le is zajlott és én már örültem annak, hogy túljutottam a megmérettetésen. De az örömöm korai volt! Mert csak ekkor jöttek a hozzászólások és kérdések.

És ekkor kellett rádöbbennem, hogy nem amatőrökkel állok szemben. Akadémiai nagydoktor, egyetemi és főiskolai tanárok, muzeológusok, régészek stb. zúdították rám kérdéseiket, amikkel ugyan csak megizzasztottak. Mikor hazaértem és feleségem kérdezte, hogy miképp sikerült az este, fáradtam csak ennyit mondtam neki: Jobban megizzasztottak, mint az államvizsgámon.

Szó, mi szó, eleinte sokkal sűrűbben eljutottam az egyesület rendezvényeire, mint ahogy manapság azokon részt tudok venni. Pedig érdemes meghallgatni az elhangzó kutatási eredményeket, felvetett gondolatokat. Én igazából tanulni járok az előadásokra, noha történész egyetemi diplomám van. Mikor időm engedi, továbbra is tartok előadást az egyesület keretén belül, ahová 2006-ban vettek fel rendes tagnak, és 2007-ben választottak be a Tudományos Tanácsba.

Igen, tanulni megyek, mikor meghallgatom mások munkáit. Érdekes olyan felvetéseket átelmélkedni, amelyek jócskán eltérnek az általános történetírástól, hivatalos nyelvészeti irányzatoktól. Noha ezen előadásokat gyakran nem történészek tartják, mégsem nevezném őket amatőröknek, mivel saját eszközeikkel igyekeznek az általuk felvetett gondolatokat, témaköröket körüljárni.

Nem mondom, hogy minden történeti, nyelvészeti felvetéssel egyet is értek. De fontos, hogy a nem hivatalos nézeteket is megismerje az ember. Hogy miért? Azért, mert ha egy tudományos körben azt mondják, hogy XY nézete mennyire hibás, akkor tudjam, hogy miről is van szó. Ha ugyanis nem ismeri az ember a legtöbbet idézett szakemberek által bírált nézeteket, úgy arról véleményt sem lehet mondani.

Az Egyesületben az egyik legnagyobb élményem volt a 2006-ban megrendezésre került mártélyi ZMTE XIX. Magyar Őstörténeti Találkozó és a XIII. Magyar Történeti Iskola. Ide családommal együtt érkeztem. Ezen a tudományos találkozón 3 kontinens: Amerika, Ausztrália és Európa 13 országából 35 előadó 60 előadása hangzott el július 9-16. között, amit 126 fős közönség hallgatott végig az előadókon kívül.

Nagyon megfogott az a családias légkör, ami az egész rendezvényt átjárta. Külön emlékezetes számomra az éjszakába nyúló esti beszélgetés az étteremben. Ez a rendezvény életre szóló élményt jelent a számomra, de azt hiszem, hogy az ott lévő családtagjaim számára is. Ez abban nyilvánult meg leginkább, hogy a 2007-es hódmezővásárhelyi ZMTE XX. Magyar Őstörténeti Találkozóra kislányom is elkísért, mert megszerette a történelmet. Én ezen a találkozón a pozsonyi csatához kapcsolódó témát választottam előadásom témájául – *Miért hallgatnak krónikáink a pozsonyi csatáról?* – címmel.

Számomra külön öröm az egyesületen belül, hogy egykori tanáraim, mint J. Újváry Zsuzsanna és Váralljai Csocsán Jenő társaságában adhatok elő, de jó, volt évfolyamtársaimat is meghallgatni. Az egyesület egyik nagy előnye, hogy tanár és tanítvány egyaránt teret kaphat saját kutatásainak bemutatására, és arra, hogy adott esetben vitázzanak is egymással egy-egy kérdéskörben. Igen fontosnak tartom az egyes előadások utáni vitafórumokat. Ezek során igen sok hasznos információ hangzik el, illetve gyakran az adott téma egy-egy szeletét részletesebben is körül lehet járni. Ez különösen akkor fontos, ha olyan témakör, vagy megközelítési mód kerül felvetésre, amely eltér a hivatalosan propagálttól. Ilyen előadásokra gyakran kerül sor az egyesületben, például írástörténet vagy történeti genetika témakörben. De gyakoriak az olyan előadások is, amikor egy-egy történelmi személyt vagy eseményt mutatnak be, a szokványostól eltérő módon.

Az egyesület előadásainak értéke, hogy mindig magas tudományos színvonalat képviselnek, mivel azokhoz a tudományos háttér felvonultatása, a források megjelölése, stb. előírt követelmény. Tehát a tudományos kritériumokat be kell tartani, akár amatőr, akár hivatásos történész, irodalmár, stb. az előadó. Aki pedig esetleg nem készül fel alaposan, az ugyan csak nehéz helyzetbe kerülhet az előadás utáni vitafórumon.

Egyesületi aktív tagságom egyik legnagyobb élménye az esztergomi reneszánsz konferencia volt. Az egyesülettel 2008-ban ismerősként tértünk vissza ebbe a városba, mivel 2007-ben tartottunk már itt egy konferenciát. A 2008-as tudományos tanácskozás helyi házigazdája az Esztergomi Vármúzeum egyik kutatója, helytörténész volt, aki felajánlotta, hogy bemutatja nekünk a várat és Esztergom rejtett ritkaságait. A tárlatvezetést 30 percesre terveztük, de 3 óra lett belőle. Szinte kőről kőre jártuk végig a várat, hallgattuk, hogy mit miképp restauráltak, és mit kellett volna másképp helyreállítani. Végül felkerestük a Duna-parton a török dzsámit. Ritkán tanultam annyi mindent magyar történelemből egyszerre, mint ezen a konferencián és városvezetésen. Nagyon sajnáltam, hogy ekkor nem hangzott el Váralljai Csocsán Jenő professzor úr kiváló reneszánsz előadása, de később sikerült azt egy másik alkalommal meghallgatnom.

Az előadások mellett az egyesület egyik nagy érdeme a publikációs lehetőség. Nagy bánatomra, azonban 2006 óta lényegében ez átkerült az internet világába. Lehet, hogy ódivatú vagyok, de számomra az igazi publikáció az, amit kézbe tudok venni. Mondom ezt úgy, hogy publikációim közül azokat, amik neten jelentek meg, sokkal többen használják, mint a könyvekben megjelent írásaimat.

Tizenkét éve ismerem ezt a tudományos kutatóműhelyt. Ezen idő alatt azt láttam, hogy kezdetben az előadásokon, még az „Aranytízben" (Budapest Arany János u. 10.) is 40-50 ember is összejött. Ma alig jön össze egy-egy előadásra 20 fő. A korábbi évek nagysikerű Magyar Őstörténeti Találkozói és Magyar Történelmi Iskolái abbamaradtak, és ritkább a tudományos konferencia is. Pedig ezek a rendezvények rendre felpezsdítették az egyesület és barátainak az életét. Sajnos, az ezek helyébe lépő tudományos műhelyek – meglátásom szerint – még nem érik el a kívánt hatást. Sajnos az aktív tagság egyre idősebb, és kevesen jönnek a fiatalok. Ennek talán az az oka, hogy az egyesület megjelenése a felsőoktatási intézményekben, noha azok tanárai aktív tagjai a ZMTE-nek, – és a Kodolányi János Egyetemmel folytatott nemzeti történelemtanár-továbbképzés és a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel tartott közös tematikus tudományos konferenciák ellenére – nem válik eléggé vonzóvá az egyetemi hallgatók számára. Talán, ha oktatási időben, további felsőoktatási intézményekben lehetne tudományos konferenciákat tartani, akkor a fiatalok jobban felfedezhetnék ezt a kutató-műhelyt.

Igen, az egyesület egy kutató-műhely, amely igen sok tudományos publikációt tett le az asztalra, illetve sok kutatási ötletet hintett el a köztudatban. Sajnálattal olvastam dr. Csihák György elnökúr levelét arról, hogy a magyar kutatóintézetek, múzeumok mennyire nem becsülték meg a nekik átadott egyesületi anyagokat. Talán azért, mert azok nem csak a hivatalos történetírást, íráskutatást, stb. tartalmazták. És Hunfalvy János (1820-1888) óta tudjuk, hogy az, ami nem „hivatalos", tűzre való. Sajnos hazánkban csak annak van értéke, ami elnyerte az MTA tetszését. És ez így van akkor is, ha időközben több dologról is kiderült, hogy az MTA álláspontját jócskán meghaladta már a tudomány.

Erre egy példa a finnugor elmélet. Itt az ideje egy új magyar őstörténet felállításának. No, nem olyannak, amiben minden és mindenki magyar, hanem egy olyannak, ami alapján magyarázatot adhatunk a honfoglalás kori nemzetünk állapotára. Én a jövőben nem egy, hanem több őshazát keresnék, mivel nemzetünk Etelköz óta kevert népességű.

Sok esetben jó elővenni az egyesület kiadványait, – én is többször megteszem – mert egyes kérdéskörök jobb megértéséhez egy szélesebb látásmód igencsak szükségeltetik. Jó volna, ha a ZMTE továbbra is helyet tudna adni az új gondolatoknak, mivel a középkorban már megtanulta az emberiség, hogy attól, hogy egy diktátor azt mondja, hogy a fekete az fehér, a

fehér attól még fehér marad. Ha a ZMTE átmegy egy szigorúan szakmai (történész, történeti földrajz, stb) irányba, akkor elveszíti a különlegességét, ami kiemelte a többi történész közösség közül. Tehát, jelenjen meg továbbra is sok új nézet, felvetés, de azt mindig vessük alá kritikának. E kritika elsődleges fóruma az előadások utáni beszélgetések. Ezek a beszélgetések pedig alaposan feltárhatják az adott kérdést, problémakört, az előadó felkészültségét stb. Ezt anno én a saját bőrömön is megtapasztalhattam.

Rihmer Aurél (Budapest)

Tisztelettel emlékezem azokra a honfitársainkra, akik Hazájukat elhagyni kényszerültek, de gondolataikban az Anyanyelvük ápolása, a Szülőföld szeretete, múltjának, jelenének mélyreható ismerete, jövőjének alakulása szívügyük maradt. A Szülőföld múltjának és jelenének tényszerű bemutatása, történelmének valósághű feldolgozása, Anyanyelvük ápolásának igénye hozta létre a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületet – a Haza iránti szeretet és hűség megnyilatkozásaként e hazafiak közreműködésével.

A múlt és a jelen történelmi hűséggel történő feldolgozása, bemutatása hatással lehet a jövő alakulására. Ezért nagyon fontos a történelmi igazságot feltárni, közkinccsé tenni. Ehhez a törekvéshez és megvalósításához csatlakozott az Egyesület magyarországi csoportja is, amelynek munkájába én is bekapcsolódtam.

Elnökünk, dr. Csihák György, aki az Egyesület alakulása óta elnöke, meghatározó tagja a Csoportnak, olyan lelkesedéssel tevékenykedik, hogy aki a közelében dolgozik, szintén nagyon lelkes, lelkiismeretes közreműködéssel vesz részt a közös szellemiségű munkában. Ez a szorgalmas munka, előadásaink, kiadványaink sokaságán is mérhető. Rendezvényeinken, országos- és nemzetközi elismertségű előadókkal megtartott előadásokon keresztül is ismertetjük, adjuk közzé az új kutatási eredményeinket. Az új kutatási eredmények ismeretével az előadásokon résztvevők tovább vihetik és terjeszthetik az igazi, hiteles, történelmi ismereteket Hazánkról.

A magyarországi egyesületi csoport állandó székhelyén, Budapesten, az V. kerületben, az "Arany 10" Rendezvény Központban, egy szokásos, havonta megtartott, összejövetelük résztvevőjeként ismerkedtem meg az Egyesület tevékenységével. Tekintve, hogy Hazánk történelmének bemutatásáról hasonló a véleményem az Egyesületben uralkodó állásfoglalással, szívesen csatlakoztam az Egyesülethez. És a ZMTE elnöke készséggel fogadta és lehetővé tette, hogy tagságommal, bekapcsolódva a közös munkába, a fő kutatási témám, – gróf Széchenyi István életének, munkásságának, tevékenységének, korszakának feldolgozásával foglalkozó előadásaimat, tanulmányaimat – az Egyesület keretén belül is közkinccsé tegyem.

A budapesti csoport eredményes munkájához nagyban hozzájárul, hogy a ZMTE Vezetősége, tagsága olyan kellemes, tudományos vitákra alkalmas légkört teremtett, hogy öröm velük együtt dolgozni, tudományos vitatott nézeteket, álláspontokat tisztázni, egyeztetni, megoldani. Ezért a szabad, hitelesen feldolgozott, közreadott történelmi ismeretek terjesztésén tevékenykedő szakemberek jó együttműködése miatt szeretek itt tag lenni és az alkotó munkában részt venni.

Sancz Klára Lujza (Budapest)

Nem tudom, nem értem – de a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben kérdezhetem.[22]

Nem tudom milyen ez a világ, nem értem a működését. Nem tudom, hogy miért hirdettetik az, ami nem volt, s miért van az történelemmé nyilvánítva, ami nem történt meg.

[22] V. ö. **Jóemlékezetű Tibai Takács József (1957-2002) a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben.** *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 34. évf. 4. szám. 2019. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/.

Nem tudom, hol vannak a történelmi tények, cselekedetek. Nem értem miért van átfestve a zöld kékre. Nem tudom miért nem gyanús senkinek a kékre mázolt lopott fű, s nem tudom, miért nem látják az emberek a kékre festett piros varjakat.

Nem érteni azokat, akik számára a sötét a fény, s a fényben árnyékba bújnak, majd a sötét beálltával újra dúlnak.

Nem tudom, miért nem tudom, nem értem miért nem tudom, nem tudom miért nem értem, s nem értem miért nem értem.

Fogalmam sincs, miért nem értem, s miért nem tudom. Érthetném, ha tudom, érthetném, ha tudhatnám, érteném, ha tudhatnám, s mindezt sokszoronta fokozhatnám.

Nem értem a magyar nyelvészeket, tanárokat, történészeket. Nem értem, miért kell önmagunknak hazudni, mi az önámítás, önbódítás célja. Nem értem az okos nyelvészeket, hiszen a vályú vájva van, a tojás pedig a madár hátsó felén való (ki)tol(y)ás.

Nem tudom, nem értem miért kell minden magyar szavat erőszakkal szláv, germán, latin eredetűnek nyilvánítani.

Nem értem a tanárokat, tanítókat, kik a (őszerintük hülye) gyerek fejébe verik a tudományt.

Azt sem tudom, mi az a tudomány. Nem értem az egész tudományt, mert tele van ellentmondásokkal, önmagát hazudtolja, és ámít.

Nem értem mi a különbség a tudomány és az igazságosság között.

Nem tudom, miért tanítják, hogy a földművelést, az állattenyésztést, sőt a megyerendszert es azoktól vettük át, akiknek nem volt. Nem értem, nem tudom miért nincs nékik ma pl. megyerendszerük. Nem tudom, miért nem hagytunk belőle nékik egy kicsikét.

Nem értem ezt az értelmetlenek alkotta értelmes világot, mert ha megérteném, eltűnne Kölcsey, Fáy, Arany, Jókai, Mikszáth, Bolyai, Körösi Csoma, Orbán Balázs, Szkárosi Horvát, Balassa, Györk barát, stb. Sokan hiányzanak, de a sor végeláthatatlan. Nem értem, miért maradtanak ki többnyire az oktatásból.

Nem értem, miért néz hülyének egy magyar nyelvet és irodalmat tanító tanár, ha megemlítem neki Veresmarthy Mihály nevét. Nem tudom, miért gondolja ő azt, hogy én őt hülyébe veszem. Nem értem miért nem tudja Veresmarthy Mihályt Vörösmarty Mihálytól megkülönböztetni.

Nem tudom, nem értem.

Nem értem a történészeket, nem értem az ún. kezdeti vereségeket, nem értem, hogyan lehet egy menekülő hordának államot alapítania.

Nem értem a kereszténység felvételét. Nem tudom, miért kezdődik a kereszt körrel, mint a napkereszt.

Nem értem a kezdetet, nem értem a véget. Sőt nem tudom, honnan es tudhatnám, hogy hol a kezdet.

Nem tudom, kijött a fehér kunok előtt, nem tudom, mi volt Atiláig, kik voltának az avarok.

Mikor jött Árpád, hol van Verecke, volt-é honfoglalás?

Nem értem miért van Géza és fia István között kiásva egy nagy árok, holott az uralkodás örökléte ott a legfolytonosabb.

Nem tudom, miért nem mertének Gézával kikezdeni, s miért kötőzködtenek bele Istvánba.

Nem értem, miért volt Géza neve es István, s miért élt Géza Istvánban.

Nem értem, miért folytatták belé Istvánt Imrébe, nem értem, miért volt Péter kétszer es.

Nem értem, hogy miért volt közben Aba Sámuel rossz.

Nem értem, hogyan uralkodhatott egy Kereszteletlen Endre, s a Koronázatlan Béla.

Nem tudom, hogyan függ össze a Kereszt, Király és Korona, s mi köze ezeknek a kerthez, karámhoz és a Kárpátokhoz. No és a Karácsony?

Nem tudom, nem értem.

Nem tudom, folytassam-é Koronázatlan Béla utódaival, vagy pedig kitérjek a többire. Nem tudom és nem értem, mik következtének utódai alatt, s nem tudom, nem értem Kálmánt sem.

Nem tudom, s nem értem miért kellett egy Nyelvtanból ezeréves háborút kieszközölni. Nem értem, miért kellett a Névtelent Kálmán Nyelvezete ellen felfogadni. Nem tudom, nem értem. Nem tudom miért akarták Kálmán nyelvezetét suttyba tenni. Nem értem.

Nem tudom, ki kitől félt, s ki kitől fél ma. Nem tudom, hogy egy-é, vagy ugyanaz.

Nem tudom, mit képzelnek a képviselők. Nem tudom, kiket képviselnek. Nem tudom, képviselnek-é valakit.

Nem tudom, miért ment a magyar nyelv elleni uszítás a római katolikus valláson belül, nem tudom, miért támogatták a fán élő szlávokat.

Nem tudom, ki kinek volt a kutyája, nem értem, miért cselekedték azt, amit megtettének.

Nem tudom, mit értsek az értelmetlen világon. Mit? Értelme nincs, zavaros agya kavarodik, lelke sose volt, agya zsugorodik, esze törpül.

Nem értem a népirtásokat. Nem tudom, miért nem tudták Géza alatt beindítani. Nem tudom, miért nem sikerült Árpád népét István alatt kiirtatni. Nem tudom, milyen szerepet szántanak ebben Istvánnak, s nem tudom hogyan bújt ki belőle az Istvánnak nevezett Vajk.

Nem értem, miért vallotta magát Géza Istvánnak, s miért maradt szentté avatott István örökre Vajk.

Nem tudom, de Apám talán megkérdezné, no meg a tatám es: Hogy es van ez iddös fejam?

Nem tudom miért nem sikerült e fajt kiirtani a kultúrában nevelt-nevelkedett Péternek. Nem tudom, nem értem, miért mindig a régi ág (az ún. Istentelen) győzött.

Nem értem, miért irtattanak, sőt személyesen irtottak László papjai. Nem értem, miért avatták Lászlót szentté.

Lehetne folytatni, de már csak nagy ugrásokkal.

Nem tudom, hogyan nem sikerült a tatárnak a Tisza vidékét kiirtani.

Nem tudom, miért nem ért el a huszita mészárlás a Tisza vonaláig.

Nem tudom, milyen királyok uralkodtanak.

Nem értem, miért vesztett Hunyadi János óriási területeket a Balkánon.

Nem tudom, ki volt a szlovén Cillei, s ki bérelte Újlakyt, Garayt.

Nem értem, miért támadták hátba Mátyást a jó nyugati szomszédok.

Nem tudom, ki bérelte Mátyás ellen Csezmiceit, Vitézt és egyéb papjait.

Nem tudom, nem értem, ki volt az ötösfogatban. Ott volt-é Dobzse László, Bakócz Tamás, Szapolyai János, Verbőczy István, Fráter György?

Nem tudom, hány volt közöttük a magyar, s nem tudom, hány ezer magyart irtottanak ki.

Nem tudom, hogy ez volt-é a bosszú a huszitizmus kiveréséért.

Nem tudom, hogy ez előkészület volt-é Mohácsra.

Nem tudom, hová lett Mohácsról a király.

Nem értem, miért ment haza Szulejmán.

Nem tudom, miért késett el Szapolyai.

Nem tudom, miért lett Verbőczy a budai pasa bírája.

Nem tudom, milyen volt az előkészület az ország felosztására. Nem értem, kik és miért akarták felosztani. Nem tudom, ki húzta belőle a legnagyobb hasznot.

Nem tudom, s nem is részletezem Buda cselbevétele után a történelmet, nem értem a vallásháborúkat, a felszabadítást, a telekkönyvezési, az iskolarendszert, a békés betelepítéseket. Nem értem, nem tudom, nem részletezem.

Visszafelé nem tudom, nem értem, miért lett egy erőszakos adóztató Mátyás igazságos.

Nem tudom, mit fedeztek fel a halálakor.

Nem tudom, miben játszott közre az arany, s miben a lélekvándorlás.

Nem tudom, ki, s kinek a nevében irtottak jobban, s kik csak úgy 600-éves bosszúvágyból.

Nem tudom, nem éretem, hogyan és honnan vehettük át a kultúrát.

A latinoktól. Nem tudom, volt-é valaha beszélt latin nyelv.

Nem tudom, hogyan alakult ki az írott latin.

Nem értem, miért mutogat a latin utód, az olasz. Nem tudom, voltak-é szavai.

Nem tudom, nem értem, miért mutogat a mai Európa, Amerika.

Nem tudom, nem értem, miért nem mutogat a székely, a palóc, a kun. A kínai, a tibeti miért nem mutogat?

Nem értem a szentté avatásokat, nem értem, miért kell a bandität szentté avatni, nem tudom, miért nem nevezik nevén a gyereket.

Nem értem, hogyan lehet István és László egyszerre szent.

Nem értem, miért nem lehetett Szent Erzsébetről Kassán utcát elnevezni. Nem értem, hogyan lett Szent László utca. Nem tudom és nem értem, miért nem lehet más szentekről utcát elnevezni. Nem tudom, nem értem, miért kivétel László.

Nem tudom, hány olyan szent volt, kit érdemei mellett avattanak szentté, nem tudom, hány volt olyan, akit erőszak által, nem tudom, kit avattanak római érdekből szentté.

Nem értem az istentelen isteneket, nem értem a csuhába bújtatott banditákat. Nem tudom, miért, s kik aljasították le a római katolikus vallást, nem tudom, miért, s kiket képviselnek. Nem tudom, ki él a katolikus vallásban, s nem tudom, ki halt meg. Nem értem, hogyan lehet egy zsidó- és egyébgyilkos vallási képviselő szentté avatásáról tárgyalni.

Nem tudom, hogy lengyel-é a lengyel pápa. Nem tudom, nem értem.

Nem tudom, mi Magyarország. Nem tudom, mit válaszoljak a rimaszombati Tompa téren a következő kérdésre: Melyik út vezet Magyarországra? Nem tudom, hogy azt mondjam-é, hogy mindegyik, vagy azt hogy: Honnan pottyantál ide te, ...

Nem tudom, mi a honfitárs, nem tudom, mi a költözködés.

Nem értek egy szavat sem a következő mondatban: Magyarországra települt honfitársunk hazalátogatott Komáromból.

Nem értem a következő kijelentéseket: A Felvidéken Királyhelmecen, Erdélyben Temesváron, Borsodban Putnokon, Pest megyében Piliscsabán, stb.

Nem tudom, ki a testvér, nem tudom, ki az elvtárs, mi az elvtárs, s ki az elvtárs vélem.

Nem értem a tv-t, a rádiót.

Nem értem, miért kell motyó népviseletről beszélni, s boszniai hírek után további kellemes programokat kívánni.

Nem tudom, mit jelent az, hogy: Mi, magyarok. Nem tudom, mikor rekesztenek ki, s nem tudom, mikor tartozok a nemzet fiai közé. Nem tudom, mi a határontúli magyar, nem tudom, hol a határ. Nem tudom, hol van a határtalanság határa, s főleg van-é határa.

Nem értem, mért az a haladószellemű, aki a fejfájásfejlesztőbe (diszkó) jár ugrabugrálni.

Nem tudom, miért maradi az a nyitrai, erdélyi stb. magyar, aki ünnepek alkalmával népviseletben ékeskedik.

Nem értem, miért kell őket szlávnak, románnak titulálni. Nem tudom, hogyan lehet román népviselet a kalotaszegi.

Nem értem, hogyan jöhet létre az anya csonkítás után. Nem tudom, mik az utódállamok. Nem tudom, milyen eszmének az utódai.

Nem értem, hogy mi a mi, s mi a ti, nem értem ki a ki, és ki a mi, stb. Nem tudom, miért hiányoznak az ők.

Nem tudom, miért kell passus Magyarországból Magyarországba. A híd másik végére, felvégből az alvégbe, egy porta jobboldaláról a baloldalára.

Ez utóbbinál már végképpen nem értem, hogy tizenöt méter helyett miért kell 70 km-t utazni, s mondjuk 8-9 másodperc helyett kb. 7-8 órát zötyögni. Nem értem, miért kell ezért sokat fizetni és idegeskedni. Nem tudom, nem értem.

Nem tudom, mi a szórványmagyarság.

Nem értem az igazságot. Ilyennel találkozni nem szoktam. Nem tudom mi az, s azt sem, hogy hol található. Nem tudom, de történelemkönyvekben, hivatalos kimutatásokban, néprajzi térképeken biztosan nem. Nem tudom, hová tűnt, s nem értem, miért.

Nem tudom, miért kellett kinevelniük egy addig nemlétező népet a Habsburgoknak a muszka császárokkal egyetemben.

Nem tudom, miért nem voltak megegyezve.

Nem tudom, hogyan fogant meg a közös mű megegyezés nélkül.

Nem tudom, nem értem, miért kellett ugyanúgy Hitlernek, mint Sztálinnak. Nem értem, miért kell egyformán Jelcinnek és Clintonnak, Keletnek és Nyugatnak.

Nem tudom, nem értem, miért kellett Ceausescu Mao Ce Tungnak.

Nem tudom, nem értem. Nem értem a Balkánt.

Nem tudom, kinek, miért kellett felfogadni Cirillt és Methodot.

Nem értem a vesszőelméletet, s nem tudom, miért működik ma es.

Nem értem a magyar történetírást.

Nem tudom miért vesztette el minden második király Boszniát.

Nem értem, miért nem szerezte vissza soha senki.

Nem tudom, hány Boszniája volt Istvánnak.

Nem tudom, hány Dalmácia létezett, hány Rigómező, s hány Szerbia. Királyaink nem szereztek egyet sem, de tízesével vesztették el. Nem tudom, nem értem.

Nem értem a kommunista eszme alapjait, s nem tudom, miért a leghülyébbnek van ott a legnagyobb hatalma.

Nem értem a demokráciát. Nem értem a demokrácia alapelvét. Nem tudom, miért a társadalom szemetével kell valakinek győznie.

Nem értem, miért kell sok szemetet szerezni a nagy szemét felemeléséhez.

Nem értem a kettős forradalmakat. Nem tudom sosem, minek volt a másik. Nem tudom, miért volt a másik mindig rendezve.

Nem tudom, ki és miért rendezte a párizsi júliusi forradalmat 1789-ben.

Nem tudom, nem értem, miért nem volt ez elég. Nem értem, miért kellettek még a jakobinusok.

Nem tudom, miért ismétlődött 1848-ban Párizsban.

Nem tudom, nem értem, miért ismétlődhetett ez meg ugyanazon év őszén, Magyarországon.

Nem tudom, honnan és ki teremtette elő az őszi mészárlásokra a demokrata, magyarellenes, haladás gátló forradalmárokat.

Nem értem a pétervári októberi forradalmat, nem az őszirózsás forradalom utáni kommunista puccsot.

Nem értem a Szentszék politikáját, nem értem Rómát. Nem tudom, miért kellett Amerika felfedezése után felvenni a lélekvándorlásos kereszténység ellen újra a harcot.

Nem tudom, miért került sor újabb népirtásokra.

Nem értem Bakács Tamás művét. Nem tudom, előkészület volt-é a szintén lélekvándorlásos vallású indiánok kiirtására.

Nem értem a reformációt sem.

Nem tudom, meddig maradt fenn a lélekvándorlás Erdélyben.

Nem tudom, miért volt Ceausescu a pápánál.

Nem tudom, miért jár a pápa olyan gyakran az indiánok volt földjére.

Nem értem a millenumot, millecentenáriumot, a magyarok bejövetelét. Nem tudom, mi a magyarok bejövetele. Nem értem, jött-é ide magyar, vagy talán csak mindig vitték, s űzték el innen.

Nem tudom, nem értem, miért kell a gyermekeket hülyíteni Ferencz József álmával.

Nem értem, miért nem Árpád népének a bejövetelét ünnepeljük. Talán akkoron az avarok bejövetelét es kellene?

No és Atilla hunjai, no meg a fehér kunok...

Nem tudom, meddig tartana a sor. Nem értem, miért az utolsót kell ünnepelni.

Nem tudom, mit szólnának a fehér kunok bejövetelének megünnepléséhez az önmagukat őslakosnak ámító (sajnos a milleneum őket azokká nyilvánította) félszomszédok.

Sok minden van még, amit nem tudok, s nem értek. Ezen dolgok valójában csak Mohács után kezdenek sokasodni.

Vagy talán tudom mindazt, amit leírtam, s értem es, de akkoron azt nem tudom, s nem értem, miért nem tudják a hivatásos nyelvészek, történészek, írástudók és egyéb oklevéllel rendelkező magamutogató egyének.

Nem tudom, nem értem miért akarják másként tudni.

Ha ők megértenék, hogy miért nem értem őket, akkoron én es tudnám, hogy nemhiába írtam-szóltam. *Tiba, 1996.*

† Takács József (Tiba)

Találkozásom a Zürichi Magyar Történelmi Egyesülettel szükségszerű volt, mert kutatási területem a kelta világ, ebből is a kelta–magyar rokonság kérdései. 1994-ben kezdettem el rendszeresen foglalkozni e kérdéssel. 1995-ben került sor az első, a témát firtató eladásomra Tapolcán, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) Magyar Őstörténelmi Találkozóján. Majd ezt követték rendszeres előadások a kelta–magyar rokonság kérdéseiről a ZMTE Magyar Őstörténeti Találkozóin 1995–1998 között Tapolcán.

Érdekes volt az első találkozásom a Zürichi Magyar Történelmi Egyesülettel. Iskolás korom óta nagyon érdekelt a történelem. Talán azért is, mert éreztem, hogy a tanár és a „hivatalos" könyvek csak hazudnak. Ezért is, titokban „tiltott" és „veszélyes" irodalmat böngésztem, ami „rossz" útra terelt. Az úttörő bácsik haragudtak is rám nagyon. A biztosítékot azt verte ki rendesen, mikor leírtam a történelem dolgozatban a román nép kialakulásának történetét.

Aztán véget ért az iskola és elindultam az orvosi pályán. A történelmi könyvek iránti szeretet ellenben soha nem múlott el. Valamikor a múlt század kilencvenes évek elejére, ahogy felnőttek a gyerekek, és főleg a fiamat is sikerült megfertőzni a magyar történelem szeretetével, gombamód megszaporodtak életemben a „véletlen" egybeesések. Mintha ezek terelni akartak volna egy bizonyos irányba, egy bizonyos útra, amit én magam is talán megvalósítani akartam, de erre, még eddig nem is gondoltam.

Erről a jelenségről általában azt szokás mondani, hogy „nincsenek véletlenek", vagyis mindennek, ami veled történik az életedben, oka van, és ez az ok te magad vagy. Valahogyan így alakult az én első (fokú) találkozásom is a ZMTE-tel. 1994-et írtunk. Egy újságban teljesen véletlenül bukkantam rövid apróhirdetésre. Ebben azt olvastam, hogy bizonyos Zürichi Magyar Történelmi Egyesület történelmi nyári tábort szervez Tapolcán, fiataloknak és felnőtteknek, mindenkinek, aki a magyar történelmet szereti, egy kis balatoni nyaralással fűszerezve.

A hirdetésben egy postacím is szerepelt, amelyen jelentkezni lehetett a tervezett táborba. Írtam is a megadott címre, elmeséltem a történelem iránti érdeklődésemet, és jelentkeztem mint hallgató. Rövidesen válasz is érkezett. Csihák György válaszolt levelemre. Azt írta tömören benne, hogy „gyere el és tegyél fel okos kérdéseket". Hát elmentem. Valószínűleg sok okos kérdést tehettem fel, mert sok neves történész kérdezte tőlem, hogy a történelem melyik részével foglalkozom.

Itt be 300 kell férfiasan valljam, hogy amúgy direkt én még akkor nem foglalkoztam a történelem egyik részével sem, csak érdekelt a történelem. De ezt úgy nem mertem bevallani, mert minden érdeklődő azt sejtette, hogy valamiféle kutató lehetek. Arra való tekintettel, hogy

egy ősi kelta vidéken lakom, ahol lépten-nyomon kelta emlékekbe lehet botlani, azt mondtam szerényen: a keltákkal.

És ekkor jött a sorozat következő „véletlen egybeesése”. Az előadások a szépen feldíszített tapolcai mozi termében zajlottak. Az előbb említett történet napján, az ebédszünetben, egy könyvesbolt előtt mentem el, mikor belém nyilallott a véletlen szerencse. A könyvesbolt kirakatából rám mosolygott Proninsias Mac Cana: „Kelta mitológia” című magyar nyelven kiadott könyve. Ez volt az első könyvem a későbbi kutatásaim útján. Majd megjártuk Britanniát, ahol rájöttem, hogy a kelta nyelvet magyarul meg lehet érteni. És így elindultak a „Kelta magyarok, magyar kelták”[23] sikeres útjukon.

A ZMTE-vel még egy másik, hihetetlennek tűnő, véletlen is kapcsolódik. Egy velem valóban megtörtént „csodáról” van szó. Budapest, 1994 késő ősze volt. Csihák György elnök úr meghívott a ZMTE éves ünnepélyére, ahol az a megtiszteltetés ért, hogy felvettek a ZMTE tagok közé, neves történészek, nyelvészek, régészek társaságába. Ezért tartózkodtam tehát, éppen a Fővárosban. Az ünnepséget a Benczúr Szállóban tartották.

Mivel nagyon korán, és tele izgalommal, érkeztem meg a belvárosba, az Astoriánál kiszálltam a metróból, hogy egy kicsit megsétáljam magam a Vörösmarty térig, belevegyítsem magam a pezsgő Váci utca színes forgatagába, egy kicsit megnyugtassam magam a nagy feladat előtt. A metróállomásból való kijövet, az aluljáróban történt ellenben valami, ami meghatározta későbbi utamat, gondolkodásomat, úgymond: felnyitotta ébren alvó szemeimet. Láss, ne csak nézz, volt a pillanat parancsszava.

Az aluljáróban mellém szegült egy, amolyan hét vagy nyolc éves legényke. Szegény koldult. Pénzt kért, mert nagyon éhes volt. Kézen fogtam, s elmentünk egy gyorsétterembe, mert, hát ez volt a divat, „forrókutyát” akart enni. Sajnos nem emlékszem a nevére, de talán ez nem is lényeges. Közben szóba elegyedtünk. Megkérdeztem ifjú társamtól: mondd, édes öcsém, hová való vagy. Mondta, hogy Erdélyből jött. Erre megkérdeztem tőle, hogy Erdély melyik tájáról származott a nemzet Fővárosába. El is mondta nekem, hogy honnan jött, de nem ismertem a falu nevét.

Így tovább faggattam, hogy merre van a falucskája. Válaszára megakadt a lélegzetem: „Há’, a világ közepe felé…” – felelte.

A Világközepe.

Kis szünet után, mikor ismét felocsúdtam, megkérdeztem tőle: Mond fiam, hol van a világ közepe? – „Há’, a Hargitán!” – csendült fel biztos válasza.

A Hargitán, a Hargitán, zúgott még sokáig a fülemben. Teljesen „átszellemülve”, mintha révülésben, nem is tudom hogyan jutottam el az ünnepély helyszínére. Itt elszakadt a film…

Másnap hazautaztam. Egyedül az autóban, végig ezen a találkozáson járt az eszem. Mi volt ez? Egy kis angyallal találkoztam volna, aki az utat mutatta meg nekem? Egy nyolcéves gyermek, aki egy kis erdélyi faluban született, és ott járhatott iskolába, meg talán templomba is, akit egy csendes őszi napon az Isten elém küldött, hogy „magyarságra” megtanítson, hogy megerősítse bennem a hitet.

Ez a kisfiú tudta, hogy ő a Világközepén lakik. Honnan? Hol és kitől hallotta mindezt? Tudja-e ezt az egész falu? Tudják-e mindazok, akik a kommunista időkben, az iskolában erről nem hallhattak, de még a templomban sem Zarathusztra tanait hirdették, vagy a Hara nevű szenthegyről prédikáltak nekik?

Még ma is, majdnem huszonkét év után, szinte hihetetlennek, látomásnak tűnik az egész. Hargitán van a Világ közepe.

Pedig milyen egyszerű, és milyen világos, mennyire nyilvánvaló: Hargita a Világközepe! A szenthegy eszméje az irániaknál is nyomon követhető: neve Hara. A Hara-hegység a világ

[23] Lásd Tirmaru-Kast Sándor: Kelta magyarok. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 36. évf. 2. szám. 2021. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00062/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_2_079-100.pdf.

közepén állott.[24] Ezért hullottak az égből a Hargitára a szkíták aranytárgyai, az eke, az iga, a kehely és a fokos, az istenek ajándéka, mert itt van a Világ közepe.[25] És, ezt egy nyolcéves kis székely legényke, tudta. Ő itt született a Világközepén, a Hargita aljában.

Timaru-Kast Sándor (Ingelheim)

Mottóm Gál Elemrétől: „Az is honfoglalás, amikor elfoglaljuk mások agyát."

Kapcsolatom a Zürichi Magyar Történelmi Egyesülethez egy mérnök szokatlan útja, de hogy véletlen-e, avagy a sors keze, eldöntendő kérdés. Igaz szívemből az „Isten keze" utalást használtam volna, de szerénységből – és hogy az ateistákat, materialistákat, pozitivistákat, liberálisokat, internacionalistákat, álmagyar tudósokat, művészeket, politikusokat stb. el ne riasszuk – inkább a „sors" fogalom használata mellett döntöttem. Nem szeretném ugyanis megfosztani őket attól az élménytől és felismeréstől, amihez emlékezéseink, üzeneteink, következtetéseink révén juthatnak.

Az új meglátások, a hatalom vezérelte tudományosság torzításainak leleplezése, az őszinte „tükörtartás" stb. ugyanis az ő megvilágosodásukat, erkölcsi fejlődésüket (is) szolgálja. *A tények azonban makacs dolgok* c. könyvem[26] – melyről előadást is tarthattam 2015-ben a ZMTE budapesti kerekasztalánál, az Arany János utca 10-ben – sok példát hoz a kutatók „bakijaira". László Gyula, Götz László, Makkay János, Mandics György, László Gyula, Baráth Tibor, Paál Zoltán, Varga Csaba műveit, gondolatait felhasználva és idézve próbál irányt mutatni. Célunk, hogy az elerkölcstelenített és hiteltelenné vált nyugati típusú tudomány újból az igazat keresse, és a rend helyreállításával a politikai megbízottak, szándékosan torzítók, „elméleti nemzetárulók" végre kikerüljenek a magyar tudomány és művészet irányítói közül.

Szorosabb kapcsolatom a magyar néptánccal is egy véletlennek köszönhető. A Kassa környéki Somodi Művelődési Táborában az Új Nemzedék táncpróbái és a pozsonyi Szőttes és a később hivatásossá vált Ifjú Szivek (így, a vers szerinti rövid i-vel) fellépése csinált kedvet a táncházba járáshoz, majd az egyetemi tánccsoportok próbáinak látogatásához. Az erdélyi tánctáborokban ismertem meg a profi erdélyi néptáncegyütteseket – köztük a Hargitát, amely néptánccsoport előadásairól több sikeres újságcikket is írhattam.

Kapcsolatom a magyar őstörténettel a Magyarok Házában indult. A csikszeredai néptáncosok (a Hargita Együttes) fellépése kapcsán jutottam el a Magyarok Világszövetsége székházába. A programfüzetet lapozgatva kezdtem el járni a Kádár-rendszer iskoláiban nem – vagy nem úgy – tanított „igaz történelmet" bemutató előadásokra. Egy Trianonról szóló pályázatra benevezve, jutalomként kaptam egy példányt a *Tarih-i Üngürüsz* c. krónikánkból és Götz László *Keleten kél a nap* c. könyvéből. E két mű indított el azon a hosszú úton, ami elvezetett az őstörténetkutatás és a nyelvészet mélyrétegeinek tanulmányozásáig, újragondolásáig.

Egy másik „véletlen" is segített ebben. Moldvába járó rovástanár ismerősömtől szereztem tudomást a Miskolci Magánegyetem működéséről. Megtetszett, s nemzeti szemléletű újságírást, majd magyarságtudományt és orientalisztikát kezdtem tanulni a Miskolci Bölcsész Egyesületben. Az órákon külön-külön tanultunk a nyelvészetről (sumer nyelv, Czuczor és Fogarasi gyöknyelvészete, Kiss Dénes irodalmi példái – Czeglédi Katalin „száraz" hangátmenetei pedig a hivatalos akadémiai módszertant alkalmazva vezettek el a finnugor őstörténettől eltérő, magyar-központú nyelvészeti eredményekre), az őstörténetről (benne a régészetről Bakay Kornél és Költő László előadásain – az utóbbinál még régészeti gyakorlaton is részt vehettünk), a művészettörténetről (Pap Gábor és tanítványai, valamint Végvári Lajos

[24] Grandpierre K. Endre: *Attila és a hunok*. Budapest, 2006. 62. old.
[25] Grandpierre K. Endre: *Aranykincsek hullottak a Hargitára*. Budapest, 1990.
[26] Rövidítve: https://www.scribd.com/document/438648365/zahonyi-andras-a-tenyek-azonban-makacs-dolgok-rovid.

óráin), irodalomról és esztétikáról (Szabó Árpádnak, Losonci Miklósnak és Hegedűs Lórántnak köszönhetően), magyar mitológiáról és mesékről (Gyárfás Ágnestől), a görög istenvilágról és a szanszkrit nyelvről (Töttössy Csabától), a kínai nyelvről (Ecsedy Ildikótól).

Mint mérnök a művészi szárnyalás, a fantáziadús megérzések mellett fontosnak tartom az átfogó összefoglalásokat, táblázatos áttekintéseket is. Dudás Rudolffal és Badiny Jós Ferenccel csak a nyári miskolci Őstörténeti Fórumokon találkozhattam. Dudás Rudi bácsi a ZMTE tagja is volt – így került látókörömbe a két országban is működő Egyesület.

2001-ben jutottam el először a ZMTE Magyar Őstörténeti Találkozójára. Szentendrén vettem meg többek között Nagy Gyula kötetét (címe: *Az ellopott magyar őstörténet*).[27] Meglepett a mű rendszerezettsége, széleskörű áttekintése. A ZMTE kiadványaiban meglepetéssel olvastam Zachar József széleskörű hadtörténeti és történelmi elemzéseit, Csihák György bátor érveléseit (Szent Koronánkról, a penszéki /Pinsec-i/ gerendafeliratról), Darai Lajos átfogó kitekintéseit és forráskritikáját, Dudás Rudolf szkíta (sumer) szófejtés-gyűjteményét, Mesterházy Zsolt tanulmányát a ragozó nyelvű népek őshazájáról, a Kárpát-medencei bevándorlásokról, Kiszely István gondolatait őstörténetünkről, Cey-Bert Gyula meglátásait a magyar ősvallásról, Barabási László írásait a székelyekről, Timaru-Kast Sándor érveléseit a keltákról és a magyarokról, valamint Cser Ferenc *Gyökerek* c. könyvéről.[28] (Forrai Sándor gondolatait a székelymagyar rovásírásról és Érdy Miklós Eurázsiát átfogó lelet-összehasonlításait – diadémok, üstök – már máshonnan is ismertem.)

Megtiszteltetés volt számomra, hogy a ZMTE 17. Magyar Őstörténeti Találkozóján (2003-ban) már mint előadó vehettem részt. A budapesti rendezvény egyik különlegessége volt Dudás Rudolf szkíta nyelvtanfolyama. Emellett rendszerszemléletű megközelítésben hallhattam előadásokat az őstörténeti szenzációkról, a magyar nép és nyelv eredetéről, Varga Csaba ABC-modelljéről (az azóta elhunyt filmrendező és matematikatanár később egyik könyvem, *A tatárlakai csillagóra* kiadója lett) és az Arvisuráról. Nagy elismerést jelent számomra, hogy a ZMTE 2004-ben tagjai közé fogadott. A ZMTE-ben meglévő egészséges vitalégkörnek köszönhetem, hogy felkészült szakemberek előtt beszélhettük át a bölcsészek közt szokatlan „mérnöki megközelítéseimet” ezekről is: (Magyar) Megszentelt Korona; Nagyszentmiklósi Kincs; Tatárlakai korong; Penszéki gerendafelirat; Szigetszentmiklósi agyagtáblák; sumer és akkád agyagtáblák, pecséthengerek feliratai, rovásemlékeink. Ennek a lehetőségnek a révén a korunk uralkodó tudományos irányzatába (paradigmájába) még bele nem illő, férő modellek, megközelítések remélhetőleg nagyobb nyilvánosságot kaphatnak majd.

Bölcsész és művész körökben az egyes szakterületek egymást „vetélytársnak” tekintő szakemberei, illetve az átfedő tudományágak művelői között nem szokás, hogy beülve a másik előadására meghallgassák egymás legújabb eredményeit, következtetéseit. Emiatt tartjuk kiemelkedő jelentőségűnek a ZMTE történelmi és írástörténeti szakcsoportja beindulását!

Kutatásaim során néhány keserű tapasztalattal is gazdagodtam. A nemzeti oldalon „nyilvántartott” egyik bölcsész professzor például azzal utasította el sumer felirat-elemzéseimet és a figyelmet a pontatlanságokra (jeltévesztésekre, anakronizmusra) felhívó vázlataimat, hogy úgymond: „mi nem így szoktuk”. Egyik (sumerológiával is foglalkozó) kollégája új rendszerű sumer–akkád– magyar szó- és jeltáram ötletéről és Dudás Rudolf szótárfordításairól (ő többek között Labat francia nyelvű epigráfiai kézikönyvét fordította le magyarra) úgy vélekedett, hogy „nincs szükség Labat és Deimel szótárainak magyarra fordítására, hiszen a velük foglalkozó néhány kutató úgyis beszél idegen nyelveket”. Azt a kérdést pedig, hogy miért kell minden sumer képjel esetében végiglapozni a teljes Labat-szótárt, egyszerűen szemtelenségnek, provokációnak vette. Bizony nagyon meglepődtem a bölcsészek túlzott dogma- és

[27] *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XIV. évfolyam 6. szám. http://mek.oszk.hu/06700/06783/06783.pdf.
[28] Cser Ferenc: *Gyökerek. Töprengések a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei származásáról.* Melbourne, 2000. http://www.leventevezer.hu/gyokerek.pdf és angolul: https://nemzeti.net/contents/library/01-ROOTSOFT.pdf.

tekintélytiszteletén és a mérnökökétől eltérő hozzáállásán. Viszonyuk a hibákhoz és a kritikához számomra igen furcsa volt. A természettudomány művelője általában beismeri a hibát, majd javítja – a bölcsész (és a politikus) inkább „elfelejti", és néhány év múlva előáll egy gyökeresen eltérő értelmezéssel. Nem csoda hát, hogy három év munkájával – „csakazértis!" – elkészítettem az ősi sumer képjelek alapján újrarendezett mezopotámiai szótáramat, mely öt (német és francia nyelvű) szakszótár adatait összesíti táblázatos formában. A csak magyarul tudók részére pedig megadja a szavak, kifejezések fordítását is. Zachar Józsefnek és Dudás Rudolfnak (no meg a Rovás Alapítvány mérnökeinek) a bíztatása is sokat segített, hogy a „meg nem értés" és a szubjektív támadások ellenére végig tudtam vinni az előbbi munkát.

A szó- és jeltár könyvben és számítógépes formában (www.sumer.hu) is elkészült. Így már bárki ellenőrizni tudja az eddigi mezopotámiai felirat-értelmezések helyességét, ha rászán egy órát szó- és jeltárunk felépítésének megértésére. A szótár szakmai bemutatójához Bérczi Szaniszló (a holdkőzetek kutatója – a ZMTE tagja) biztosított lehetőséget. Vele egyébként az „analógiára serkentő" magyar nyelv rétegeinek kutatásában működünk együtt. További célunk anyanyelvünk mélyrétegeinek feltárása és az élő nyelvek számítógépes összehasonlító vizsgálata a gyökrendszer (Czuczor és Fogarasi szótára) alapján.

Juhász Zoltán a magyar népzene dallamait vetette össze más kultúrák népdalaival – az ő számítógépes programja képes sok adatot és paramétert úgy kezelni, hogy a csoportok közötti kapcsolat áttekinthető formában, jól ábrázolható (lásd az ún. Kohonen-féle önszervező térképeket). Meglátása szerint a program (kis módosítással) nyelvek összehasonlítására is alkalmas. Ezt a munkát a ZMTE budakalászi munkacsoportjának keretei között szeretnénk folytatni.

Az utóbbi évek remek élménye volt, hogy Budakalászon beindult az előbb már említett írástörténeti munkacsoport: a magyar írással és nyelvvel foglalkozó ZMTE-kutatók műhelymunkája. Havonta egyszer találkozunk, amikor egymás előadásait meghallgatva, majd parázs szakmai vitákat is folytatva segítjük egymást a további kutatásban. Örömmel vettük, hogy Mandics György, a *Róvott múltunk I-III.*[29] szerzője, a leghosszabb magyar rovásemlék, a Somogyi-féle *Rováskrónika*[30] újraértelmezője is bekapcsolódott csoportunk tevékenységi körébe. Újabb siker, hogy a 2016-os budapesti Báthory-Brassai Konferencián a ZMTE előadói csoportot (szekciót) szervezhettük, melyben a régebbi tagok (Szekeres István, Darai Lajos, Sancz Klára, Bérczi Szaniszló, Záhonyi András) mellett Juhász Zoltán és Mandics György is szót kapott. Ezek az előadások nemsokára külön kötetben is megjelennek – ez képezheti egyik alapját budakalászi írás- és nyelvtörténeti szakcsoportunk további munkájának.

Legszebb élményeim közé tartozik a vajdasági és a felvidéki történelemtanár-továbbképzés. Egyesületünk, a ZMTE jogosult ilyen határon túli szakképzés tartására. Nemzeti hozzáállásunk, kritikai meglátásaink miatt ugyan éri támadás tevékenységünket, ez azonban jellemzően nem szakmai, hanem inkább személyeskedő jellegű. Az „irigység" feltételezhető oka, hogy kiadványaink eljutnak szinte a világ minden részébe, s internetes oldalunkat (https://www.zmte.org/), világhálós időszakos kiadványunkat és folyóiratunkat (*Acta Historica Hungarica Turiciensia a Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata*) is sokan olvassák.

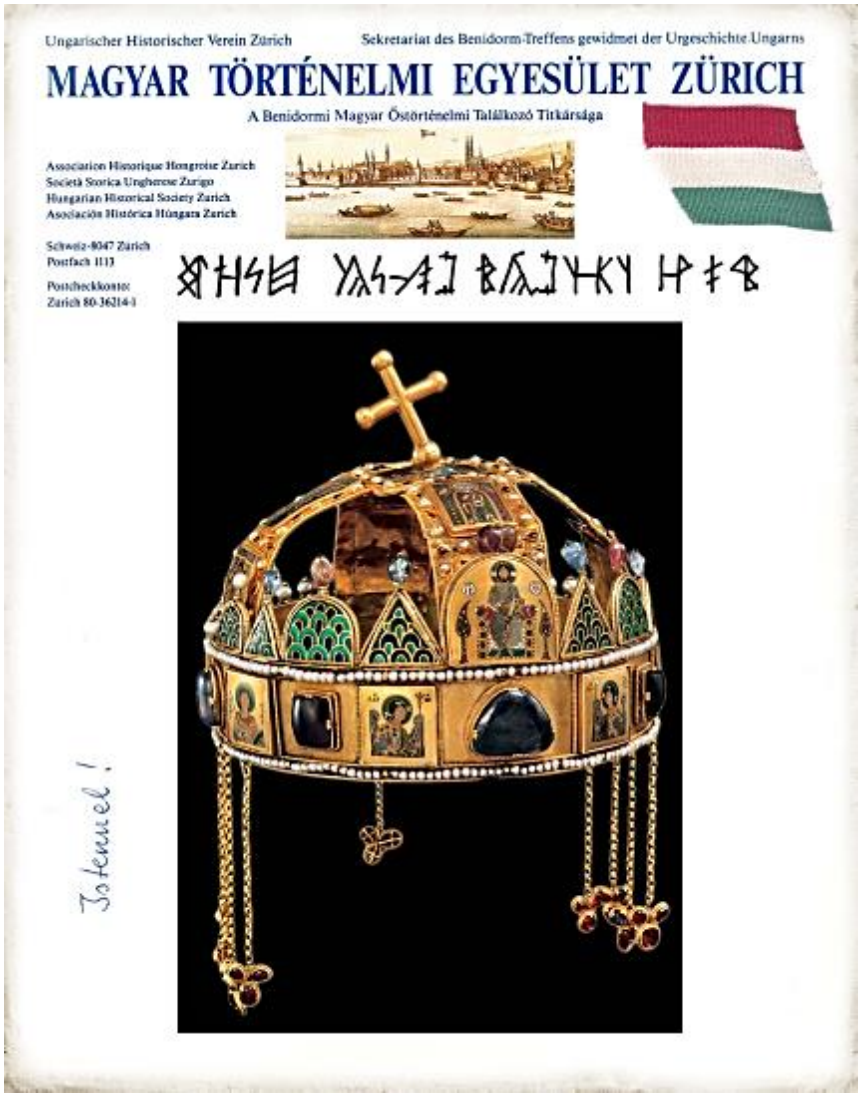
Végezetül elmesélem egyik „álmomat": Ha sikerülne szakanyagainkat (első körben azok összefoglalóit) németül és angolul (esetleg oroszul, kínaiul is) közzétenni, akár Magyarország egyik legjelentősebb történet- és nyelvtudományi központjává válhatnánk, a jól fizetett akadémiai intézetek, egyetemi tanszékek méltó vetélytársaként. Ráadásul úgy, hogy kutatóink ingyen, mindenféle díjazás nélkül tartanak előadásokat és publikálnak, saját költségen járnak a

[29] Mandics György: *Róvott múltunk I-II.* Irodalami Jelen Könyvek, Budapest, 2017.
[30] Mandics György: Magyar hegedűsök énekei eleinkről. A Ciceró-Kódex hosszú rovásbeírásai. Kráter Műhely Egyesület, 2015. Mandics György: *Hétfolyó, hétcsillag a rováskrónika legősibb rétege.* Xante Librarium Kft, 2022.

ZMTE tudományos találkozóira, tanácskozásaira (néhány részben támogatott eseménytől és a „rendszerváltás” előtti emigrációs segítségtől eltekintve)! Őszintén remélem, hogy ez az „álom” nemsokára valósággá válik! A cél reményteljes, hiszen a ZMTE tagjai sok nyelvet ismernek. A svájci bejegyzésű Egyesület iratain pl. négy nyelven szerepel a ZMTE megnevezése. Egyesületünk kiemelkedőt nyújt az adminisztrációban és a dokumentálásban is. Ezt az előnyt érdemes lenne pályázatok írására is felhasználni. Mindez vérfrissítést is jelenthetne – azaz a fiatalabb kutatók bevonását a ZMTE további munkájába. Egy tengerparti konferenciahelyszín is bizonyára sokakat vonzana.

Záhonyi András (Budapest)

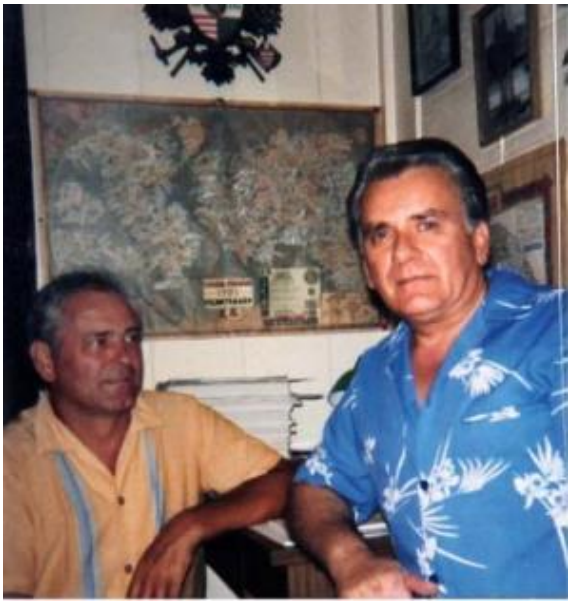

Az első előadás Zürichben: 1986. március 7. Előadó: dr. Manz Heinz. Előadás címe: „Ungarische Freiheitskämfe und Europa.”

A II. Magyar Őstörténeti Találkozón, Zürich, 1987. május 24-30.

Előadás Zürichben, 1987. szeptember 8. dr. Vámos-Tóth Bátor (Honolulu): „A tíz-éves TAMANA-kutatás”

A III. MŐT (London, 1988. május 22–27.) Teleki Pál öccse mondja, nyugodtan meghal: van a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület.

IV. MŐT (Felsőőr, 1989. VII. 16–23) dr. Galambos (Iréneusz) Ferenc atya alsóőri kertjében.

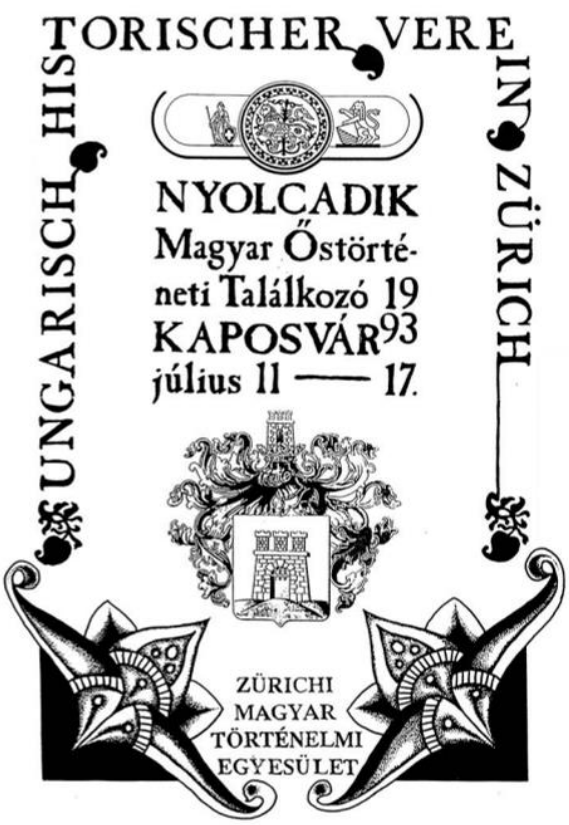
V. Magyar Őstörténeti Találkozón. (Altenberg, 1990. július 17–23.)

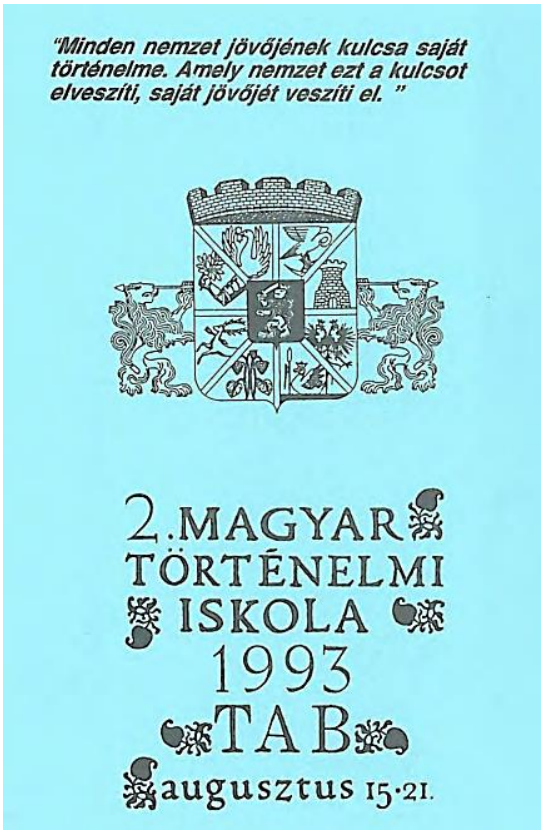

VI. MŐT St.Gallen, 1991. ápr. 28–máj. 4.

VII. MŐT Szentendre, 1992. júl. 26– aug. 1.

Történelmi képeslapok, tervezte Rőczei György (Budapest).

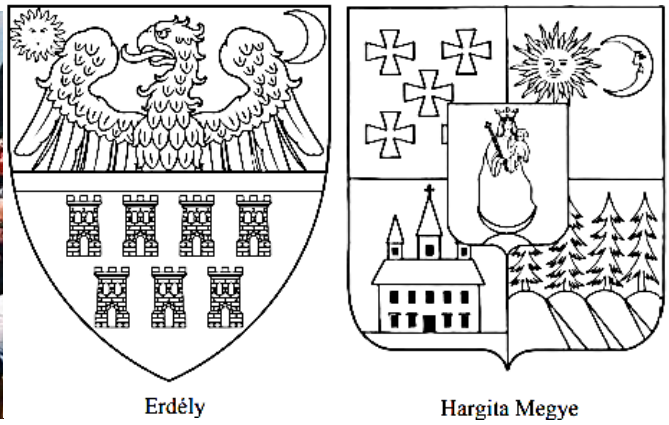
III. Magyar Történelmi Iskola, Tapolca, 1994. augusztus 14–20. Somogy, Veszprém és Zala vármegye zászlót adományoz nekünk.

IV. Övezeti Történész Találkozón, Székelyudvarhely,1996. május 23–25.

V. ÖTT Csíkszereda, 1997. május 15-17. részvétel a csíksomlyói zarándoklaton.

Tagfelvétel évvégi ünnepségünkön.

Együttműködési szerződés aláírása a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel. Budapest, 2000. május 25.

Minden nagyrendezvényünk végén résztvevőinkkel ökumenikus istentiszteletet tartottunk.

Évzáró ünnepség 2003. november 14.
Az elnökségben Weiersmüller Rudolf Svájc budapesti nagykövete, dr. Gyulay Endre Szeged-Csanád megyéspüspöke

XVII. MŐT és XI. Magyar Történelmi Iskola Budapest, 2003. aug. 3-9.

Őstörténet munkacsoport „gén” tanácskozása. Alsóbodok, 2005. szept. 15–18.

Történélemtanrár-továbbképzés vizsgázói a szabadkai városháza kék termében.

A 25. taggyűlés Budapest, Benczúr Hotel, részt vett 35 tag és 5 vendég.

Egyesületi zászló A és B oldal.

A zászlón 25 szalag megyéktől, városoktól, intézményektől, magánszemélyektől.

Az elnök.

A Pilisszántói Sziklakápolnánál.

A KJF–ZMTE Történelemtanár-továbbképzés szerződésének aláírása Stubendek László révkomáromi polgármesterrel.

Gyimóthy Gábor, a ZMTE legújabb tagja és Csihák György (a ZMTE elnöke). Budapest, Aranytíz, 2017. június 22.

„A Hazáért!” c. három tudományos ülés egyikén a Nemzetvédelmi Egyetemen (Ludovica Kápolnában és a 31. MŐT-ön Budakalászászon 2019. április 27-én.

A 32. MŐT-ön Budapest, 2022. augusztus 13.

A legutóbbi taggyűlésen az Arany10-ben.

Részletes képi aláírásokat és további képeket lásd a ZMTE Emlékkönyvek 1–32. köteteiben.

(Ezek kattinthatók itt a 8–10. oldalon.)

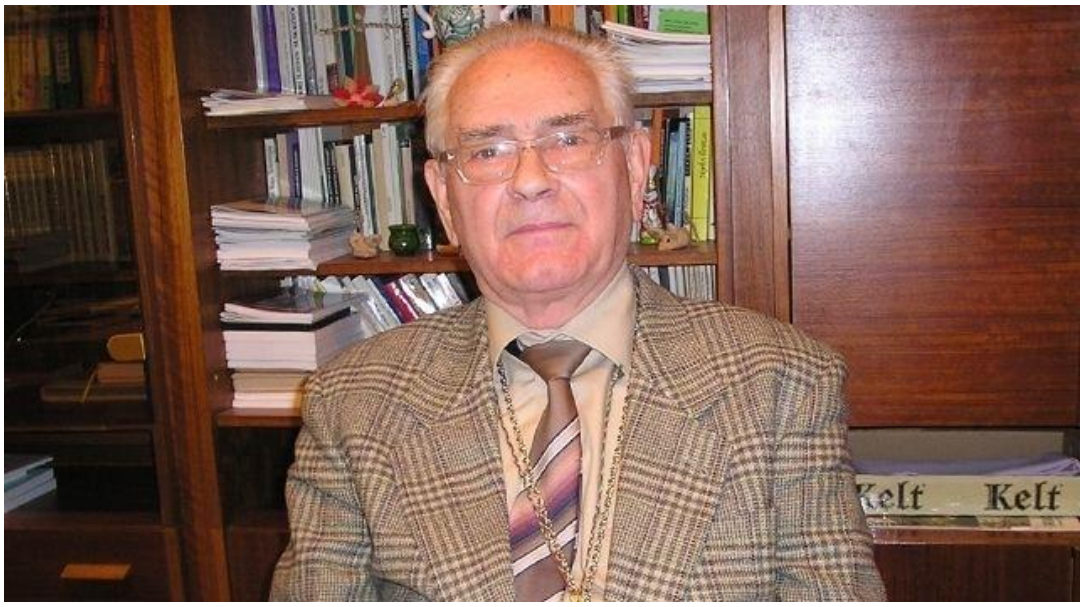
Szellemi végrendelet helyett

Csihák György: Szabjunk gátat a történelemhamisításnak!

2014. május 31.

https://ma7.sk/kavezo/csihak-gyorgy-szabjunk-gatat-a-tortenelemhamisitasnak

RÉVKOMÁROM.
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület a székesfehérvári Kodolányi János Főiskolával és a révkomáromi Csemadok-alapszervezettel együttműködve idén januárban „A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása“ címmel ingyenes kétéves történelmi továbbképzést indított a Kossuth téri Csemadok-székházban, ahol azóta a magyar történelemtudomány színe-java tart magyarságtudatot erősítő előadásokat.

Dr. Csihák György közgazdász-történész, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) elnöke portálunknak elmondta: az egyesület megalakításának ötlete a múlt évszázad 80-as éveiben svájci elmélet alapján született. „Peter Ochsenbein, a Szent Galleni Apátsági Könyvtár igazgatója, Peter Sager, az Európai Parlament volt alelnöke és társaik ugyanis leszögezték: csak az erős nemzettudatú népek fogják túlélni a történelem viharait, a bekövetkező változásokat. Az erős nemzettudatnak az alapja, építője, erősítője pedig a tisztességes nemzeti történelemkutatás, - írás és -oktatás. Sajnos nekünk, magyaroknak mindez évszázadok óta nincs meg, ezért a hiányt folyamatosan pótolni kell!

A ZMTE hivatalos megalakítása 1985-re datálódik, tehát egyesületünk jövőre lesz 30 éves. A svájci elmélet alapján először egy előadás-sorozatot rendeztünk a Svájcban élő magyaroknak. A pozitív visszhangon felbuzdulva a későbbiekben egyre bővült a tevékenységi körünk, így manapság már 4 világrész 22 országában a miénk a világ egyetlen teljesen független szervezet, amely a tisztességes nemzeti történelemkutatás, - írás és -oktatás elkötelezettje“ – magyarázta dr. Csihák György, aki szombaton a magyarok őstörténetéről és Magyarország megszentelt Koronájáról tartott előadást a révkomáromi Csemadok-székházban.

Majd tájékoztatását így folytatta: „Célkitűzéseinkkel összhangban *A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása* című történelmi iskolánkat Magyarországon

kezdtük el, két magyar oktatási miniszter jóváhagyásával, s az ő engedélyszámuk szerepel azon az okiraton is, amelyet a végzősöknek adunk. Annak megvalósításához a vonatkozó törvény értelmében szükség volt egy Magyarországon akkreditált felsőfokú oktatási intézményre, választásunk a székesfehérvári Kodolányi János Főiskolára esett.

Az itteni akkreditált, kétéves, azaz 120 órás továbbképzés során is azokat a gyakorlatban hasznosítható ismereteket adjuk át, mint a korábbi öt történelemtanár-továbbképzésünkön. Rendelkezünk állandó tantervvel, amire a hajdani akkreditációhoz is szükség volt.

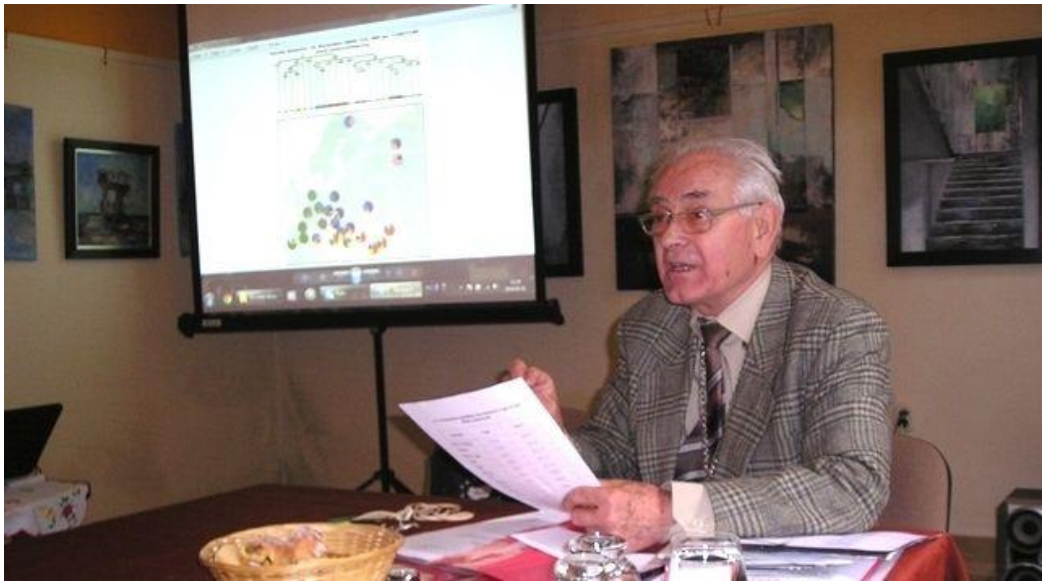
Jeles történészeink – köztük a legmagasabb titulusokkal rendelkező egyetemi oktatók és amatőr kutatók, rajtam kívül Pandula Attila, Csámpai Ottó, Erdélyi Géza, Szakály Sándor, Prokopp Mária és mások – előadásai során a magyar őstörténettel nyitottunk, és fokozatosan eljutunk a máig.

A történelmi témákon kívül más területekkel, így a kultúrtörténettel, régészettel, genetikával, néprajzzal, antropológiával, s egyebekkel kapcsolatos ismereteket is megosztjuk a hallgatókkal.

A jelenlegi révkomáromi, madari, érsekújvári és ipolysági hallgatóink között több történelemtanár, könyvtáros, kultúraszervező, polgármester és magánvállalkozó van. Egyébként segítségünkkel 2001 óta már 165 érdeklődő gyarapíthatta a tudását először egyidejűleg Kassán és Marosvásárhelyen, majd Szabadkán, Magyarkanizsán és Zentán.

Mindenütt a legújabb magyarsággal kapcsolatos, tudományos eredményeket ismertetjük meg az érdeklődőkkel, ezáltal erősítve a magyarságtudatukat. Az őstörténeti kutatásokra összpontosítunk, mivel ezen a téren sokáig nagy lemaradást tapasztaltunk.

Nagyon hálás vagyok Stubendek Lászlónak, a Csemadok révkomáromi elnökének azért, hogy vállalta az itteni házigazda szerepét. Két év alatt idejön a magyar történelemtudomány színe-java, olyan előadók, akik a határon túli magyar helyszíneken egy cent honoráriumot vagy útiköltséget sem fogadnak el. A ZMTE ugyanis nem nyereségorientált, hanem szolgáló egyesület, azaz továbbra is a saját áldozatvállalásunkkal járulunk hozzá a nemzettudat erősítéséhez“ – hangsúlyozta.

A történelmi iskola kötelező irodalmába beletartozik a ZMTE eddig megjelent 67 vaskos kiadványa, amelyek közül 57 már a világhálón, a www.zmte.org. címen is elérhető.

„Elhoztuk Révkomáromba a kiadványainkat is, amelyekből az itteni könyvtárba beadtam egy teljes sorozatot, hogy azt mindenki elérhesse. Oktatási segédkönyveinket a történelmi iskolánk valamennyi hallgatója ingyen megkapja, bár azok Magyarországon több ezer forintért vásárolhatók meg. Kimondottan erre a továbbképzésre készítettük a *Tízezer év magyar*

történelem című kötetet,[31] amely tulajdonképpen a Kodolányi János Főiskola által rendezett konferencia anyaga, és ugyancsak elérhető a világhálón. Abban 4 világrész 7 országa 23 szerzőjének 37 dolgozata szerepel, azaz harminc év legfontosabb ilyen jellegű ismereteit tartalmazza.[32] Kiadványaink ott vannak a magyar és az európai digitális könyvtárban, ahonnan szintén ingyen letölthetők“ – árulta el a ZMTE vezetője.

Csihák György úgy gondolja, hogy az elmúlt évszázadok során oly´mértékben megváltoztatták a magyar múlthoz fűződő viszonyunkat, hogy az már történelemhamisításnak minősül. A tudomány jelentős mértékű fejlődésének köszönhetően azonban egyre több olyan adat áll a rendelkezésünkre, amelyekkel kiszélesíthetjük a magyarságról és a környező népekről alkotott tudásunkat, s gátat szabhatunk a történelemhamisításnak.

„Sajnos, magyar vonalon még napjainkban is folytatódik a történelemhamisítás. Ugyanis az ügyben érintett felsőfokú oktatási intézményekben többnyire manapság is azok tanítanak, akik már a szocializmus idején is oktattak. Az első történelmi iskoláinkban több olyan előadó szerepelt, aki őszintén bevallotta: ilyen lehetőségre várt, hogy a kutatási eredményeit végre közölhesse a nyilvánossággal, mert eddig azokat csak odahaza a fiókjában tarthatta.

Kijelenthető, hogy a szellemi életben, a tudomány területén még mindig nem történt rendszerváltás Magyarországon! Mi az előadóink közé azokat várjuk, akik magyar történelem tárgyában konkrét kutatási eredményeket tudnak letenni az asztalra. Mindegy, hogy előzőleg hivatalos utasításra hol mit kellett előadniuk vagy esetleg milyen párthoz tartoznak, de a ZMTE berkeiben csak valós tényekkel rukkoljanak elő. Szabjunk gátat a történelem-hamisításnak! Amely országokban a történelmi iskoláink zajlanak, mindenütt hangsúlyozzuk: tiszteletben tartjuk a helyi törvényeket és baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányba. Az már nem rajtunk múlik, hogy ki az, aki e tenyérbe belecsap” – jegyezte meg.

[31] **Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról. Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához.** (636 oldalon.) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8 és *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XVIII. évfolyam 1. szám. ISSN 2297-7538 https://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf.

[32] Azóta megjelent a második kötet is: **Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.** (1440 oldalon.) *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXXI. évfolyam 5. szám. 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5.pdf. – A szerk.

Végül az elmondottakhoz hozzáfűzte: „Bevallom, azt vártam, hogy a révkomáromi rendezvényünkön majd sok felvidéki politikus is tanulja a többi résztvevővel együtt az igazi magyar történelmet, ekképp pótolandó mindazokat az ismereteiket, amelyeket eddig nem volt lehetőségük honnak elsajátítani. Valamilyen okból azonban távolmaradtak, pedig a magyarság jövőjének a kulcsa is a múltjában rejlik. Nem szabad elveszítenünk ezt a kulcsot! Ezúton kérem hát őket, hogy jöjjenek el közénk, s minden hónap utolsó szombatján szenteljenek pár órát a történelemoktatás terén felmerülő hiányosságok pótlására! Bízom a további részvételükben, s abban is, hogy majd Révkomáromban is sikerül megvalósítanunk azt, ami például Zentán sikerült: az iskola résztvevői közül tízen saját záró előadásokat tartottak, amelyekből egy kötetet is megjelentettünk”[33] – mondta Dr. Csihák György.

„2015 decemberében a Csemadok-székházban egy vizsgabeszélgetést tervezünk, ahol a hallgatók helytörténeti vagy más témakörhöz kapcsolódó előadásai is elhangozhatnának. Ezekből az anyagokból is készítenénk egy elektronikus kötetet, amely ugyancsak felkerülne a világhálóra,[34] a többi kötetünk közé, hogy minél több érdeklődőhöz jussanak el a tankönyvekben fel nem lelhető ismeretek“ – tette hozzá.

Forrás: https://www.hirek.sk/ - miskó -

[33] **Zentai KJF–ZMTE Történelemtanár-Továbbképzés Vizsgaelőadásai.** *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXVI. évfolyam 2. szám. 2011ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2011.pdf.

[34] Ez meg is valósult: **A Kodolányi János Főiskola és a Zürichi Magyar történelmi egyesület „*A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása*” című 120 órás komáromi történelemtanár tovább és felnőttképzése vizsgaelőadásai.** *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXXI. évfolyam 3. szám. 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_4.pdf. – A szerk.

BABILONI CSILLAGÁSZAT

Záhonyi András (Budapest):

Az égitestek mezopotámiai elnevezései.

Deimel: Planetarium Babylonicum c. csillagászati szótárának rövid kivonata[35]

SCRIPTA PONTIFICII INSTITUTI BIBLICI

ŠUMERISCHES LEXIKON

HERAUSGEGEBEN

VON

P. ANTON DEIMEL S. I.

PROF. DER ASSYRIOLOGIE AM PÄPSTL. BIBELINSTITUT

I TEIL:

Sumerische, akkadische und hethitische Lautwerte nach Keilschriftzeichen und Alphabet.

3. Aufl. von P. Deimel S. I. und P. Gössmann O. E. S. A.

II TEIL:

Vollständige Ideogramm-Sammlung. Band 1-4.

III TEIL:

Band 1: **Šumerisch-Akkadisches Glossar.**
Band 2: **Akkadisch-Šumerisches Glossar.**

IV TEIL:

Band 1: **Pantheon Babylonicum.**
Band 2: **Planetarium Babylonicum,** von P. Gössmann O. E. S. A.

ROM 2/4

VERLAG DES PÄPSTL. BIBELINSTITUTS

PIAZZA DELLA PILOTTA, 35

—

1950

[35] Deimel páter Planetarium Banylonicum c. szótára megtalálható a világhálón: https://webspace.science.uu.nl/~gent0113/babylon/downloads/goessmann_planetarium_babylonicum_1950.pdf Az Ősi titkok nyomában (2005, Miskolci BE) c. könyvem 155-162. oldalán összefoglaltam a benne szereplő csillagképek sumer neveit. Ezt az anyagot most közzéteszem, mivel a Mezopotámiát kutatók számára igen hasznos táblázatról van szó.

PLANETARIUM BABYLONICUM

ODER

DIE SUMERISCH-BABYLONISCHEN STERN-NAMEN

HERAUSGEGEBEN

VON

P. FELIX GÖSSMANN O. E. S. A.

ROM 2/4

VERLAG DES PÄPSTL. BIBELINSTITUTS

PIAZZA DELLA PILOTTA, 35

—

1950

Az égitestek mezopotámiai elnevezései

Deimel *Planetarium Babylonicum* c. csillagászati szótárának rövid kivonata

Nemrég sikerült elkészíteni Anton Deimel mezopotámiai csillag- és bolygóneveket tartalmazó szótárának rövid kivonatát és annak magyar fordítását. Az összeállítás alapja Anton Deimel: *Planetarium Babylonicum* (Päpstl. Bibelinstitut, Roma, 1950) c. szótára.

A szótárkivonattal kapcsolatos megjegyzések

Deimel szótárában az olvasatok előtt rendszerint ott áll a **mul** szócsoport-meghatározó is, melyet a következő táblázatban az áttekinthetőség javítása érdekében nem tüntetek fel. Deimel csillagászati szótárában gyakran az akkád elnevezések előtt is a sumer *mul*-t találjuk, noha ilyenkor a csillag akkád elnevezése, a *kakkab* lenne megalapozottabb.
A csillagászati jelentésnél a megfelelő csillagkép magyar nevét, illetve azt a sumer nevet adom meg, amelyik az adott jelnél mint olvasat megtalálható.
A zárójelben szereplő szám az égitest másik nevének jelzetszámát mutatja.
A ? a pontosan nem azonosítható égitesteket jelöli.
Az „š" jel hangértéke s, a „s" jel pedig a magyar sz hangnak felel meg.

Jel-szám	**Sumer olvasat**	**Csillagászati jelentés**
1.	A	UK-A Oroszlán csk.
2.	A_2	Sas csk.
3.	AB_3-BIR_3	?
4.	ABSIN (41. Aritum)	kalász, datolyafürt
5.	AGA (25.)	^{d}A-min ^{d}Anu
6.	AGA UD-KA-DUH-A	párduc
7.	AGA ZA-MA_2-MA_3	A ZA-MA_2-MA_3 része
8.	AD-ME	Adad
9.	A-EDIN	ERU_3
10.	ah̲áti	MAŠ-a-ti
11.	ah̲ú	Mars
12.	^{d}AH̲UD	UDU-IDIM-GUD-UD
13.	^{d}Aku	Sin (Holdisten)
14.	AL-LUL	Rák NANGAR (Sippar csill.a, Enlil-cs., Ningirszu égi folyója)
15.	aluttum	Rák csk.
16.	AL-TAR	UD-AL-TAR Jupiter (Enlil-cs.)
17.	^{d}A-MAL	GAN_2
18.	^{d}AMA-MA-BAD	Vénusz
19.	AM-AN-NA	égi vadbika (Enlil-cs.)
20.	AMAR-UD	Marduk
21.	AN	(Mars)
22.	AN-GUB-BA	DINGIR-GUB-BA
23.	^{d}AN-DIRIG-A	Vénusz
24.	^{d}Anu/Anim	Antu-val együtt MU-SIR_2-KES"DA
25.	AN-NA-AGA	Anu AGA
26.	AN-U_2-GI-E	Enlil-cs.
27.	Anúnítu	az Ég lakója (nő)
28.	AN-KU-A	DINGIR-KU-A 9 ülő isten
29.	AN-KI	lásd NUN^{ki}
30.	AN-NA	Hold (^{d}SIN)
31.	AN-NA AGA	Anu

Jel-szám	**Sumer olvasat**	**Csillagászati jelentés**
32.	ANŠU-KUR-RA	Ló cs.
33.	AN-$ŠU_2$-TE	UDU-IDIM
34.	AN-TA-GUB	?
35.	AN-TA-ŠUB-ŠUB-BA	?
36.	AN-TA-ŠÚR-RA	egy hullócsillag
37.	^{d}Antu	Anu
38.	asidi	a Párduc lába
39.	APIN	Eke-csk.
40.	aribu	UGA
41.	Aritum (4. ABSIN)	kalász, datolyafürt
42.	BABBAR	MUL-BABBAR
43.	BAD	HANIŠ
44.	BAL-U-RA	BAL-TEŠ-A
45.	^{d}BA-LU-RAG	Mars
46.	BAL-ME-GAR	?
47.	BAN	Marduk „íve"
48.	^{d}BAN-BA-AN-SUR	Ég és Föld elválasztója
49.	$BANDA_3$-E_2-MAH	IBILA-E_2-MAH
50.	^{giš}BAR	GIŠ-BAR
51.	bašmu	Hidra
52.	bêlit balâti	GAŠAN-TIN
53.	BURANUNA	$ŠIM_2$-MAH Fecskehal, Déli Hal (^{d}NINA)
54.	BUR_2+KUR_2	UZA
55.	bibbu	UDU-IDIM
56.	BIR	$KALAM_2$ vese cs. (Ea-cs, Anu-cs.)
57.	BIR_3	RIN_2 (Mérleg)
58.	BIR_3-SAG	? (BAR_6, BIR_2)
59.	Bît šakki (116.)	Kígyó csk.
60.	GAB-BIR_2-TAB	Anrares (Skorpió mellrésze)
61.	GAG-SI-SA_2	KAK-SI-DI
62.	GAL	Hold, Sirius, Jupiter, Saturnus
63.	^{d}GAL-A-RU-RU	Vénusz
64.	GAM_3	(Marduk)
65.	GAM^{ti}	gyűrű(s)csilag
66.	GAN_2-UR_3 (17. ^{d}A-MAL)	egy csillagisten
67.	$GANAM_2$	LAHAR
68.	GAŠAN-DIN (52.)	Wega
69.	GANNA	SAG Szaturnusz
70.	GEŠTIN	SIG_7
71.	GU	GU-LA Vízöntő
72.	GU-AN-NA	GUD-AN-NA
73.	GU_2-AN-NA	GUD-AN-NA
74.	GUB-BA	AN-GUB-BA
75.	GUD	GUD-AN-NA
76.	GUD-ALIM	Bölény
77.	GUD-AN-NA	Bika csk.
78.	GUD-BIR_2	GUD-UD
79.	GUD-UD	Marduk „fehér bika"
80.	GU_2-HAL	?
81.	GU-LA (71.)	Vízöntő csk.
82.	^{d}GU-LA	„nagy anya"
83.	GU-SI-DI	fényes csillagok
84.	GIB-BA	KIL_2
85.	GIG	Mars
86.	GIG_2	Szaturnusz Merkúr
87.	GIG_2	$^{d}BAD_3$-SAG
88.	GI-GI	^{d}SAG-UŠ
89.	^{giš}GIGIR	kétkerekű kocsi (Bika, Ikrek)
90.	gizzânîtum	$MAŠ_2$ (Tiamat, Kingu)
91.	GIR_2	Skorpió
92.	GIR_3	β Virginis
93.	GIR_2-AN-NA	GIR_2-TAB Vénusz

Jel-szám	**Sumer olvasat**	**Csillagászati jelentés**
94.	GIR_2-TAB	Skorpió
95.	GIŠ-BAR	^{d}EN-ME-ŠAR$_2$-RA cs.
96.	^{giš}DA	GUD-AN-NA
97.	DA-MU	ŠUL-^{d}DA-MU
98.	DAN-NE	(Mars)
99.	^{il}Dapinu	UD-AL-TAR Nusku, Nabú, Marduk
100.	DAR	SI_4
101.	DAR-LUGAL	TAR_2-LUGAL
Kieg.	DUBBIN	kak-ka-bu
102.	DUG_2-GA	UG_5-GA
103.	DUG-DUG	a jóindulat cs.
104.	DUMU-UŠ-E_2-MAH	IBILA-E_2-MAH
105.	DUMU-ZI	Szaturnusz
106.	DUN	ŠUL
107.	DUR	nu-nu a Halak szalagja
107*	^{d}DU-ŠE-E GUD-UD	?
108.	DIL	Hercules
109.	DIL-BAD	Vénusz
110.	DIL-GAN_2	IKU
111.	DINGIR-GAL	Holdisten
112.	DINGIR-GUB-BA (22.)	AN-GU-BA
113.	DINGIR-KU-A	AN-KU-A
114.	DIRIG	vörös cs.
114*	e	GIR_2-TAB
115.	$^{d}E_2$-a	E_2-A-KU DIL-BAD
116.	$^{d}E_2$ Šakki	bît Šakki
117.	ekue	IKU Pegazus csk.
118.	EL(?)-KU	DIL-BAD
119.	EME-ÚR-KU	A kutya nyelve
120.	EN-GIŠGAL-AN-NA	Jupiter
121.	enzu	UZA
122.	EN-ME-$ŠAR_2$-RA	ŠU-GI
123.	EN-TE-NA-MAŠ-LUM	„hideg+mocsári disznó” Disznó, Kentaur
124.	E-ra-'-al-bu	?
125.	Era^{ra}-gal	Ikrek
126.	ERU_3 (9. A-EDIN)	Szűz
127.	Erida	NUN^{ki}
128.	Ereš-kigal	?
129.	E-TA-NAM-AN	Ištar
130.	E_2-TUR_3-RA	?
131.	E-TU-RA-ME	? (a király halála)
132.	UGA (40.)	U_2-NAG_2-GA
133.	UG_5-GA	halál cs.
134.	UGUN	Vénusz
135.	UD	Šamaš
136.	UD	BABBAR
137.	UD-AL-TAR (16.)	Jupiter
138.	UDU (237.)	lu, lumaši
139.	UDU-IDIM (33., 55.)	LU-BAD vadjuh
139*	UDU-IDIM-GUD-UD (12.)	Merkúr
140.	UDU-IDIM-DIRIG	Mars
141.	UDU-IDIM-SAG-UŠ	Szaturnusz
142.	UDU-NITA	GAM_3 Auriga
143.	UD-ZAL-LI	reggeli cs.
144.	UD-KA-DUH-A	Hattyú vagy Nyilas vagy Pegazus (párducgriff, nimru)
145.	UZA (54.)	enzu Vénusz
146.	UH_4-ZU	Kecske (Boszorkány) cs.
147.	UH-ŠUBUR	?
	UK-A (1.)	A
148.	UL	MUL
149.	UL-UL	Plejádok
150.	U_2-LI-IN	„tarka kendő”
151.	UMUN-PA-E_3	ŠUL-PA-E_3
153.	ummulûti	Perszeusz Andromeda kozmikus köd
154.	U_2-NAG-GA	UGA
156.	un-nu-ut	?

Jel-szám	Sumer olvasat	Csillagászati jelentés
157.	$USAN_2$-PA-EL	Vénusz
158.	usurti	?
159.	UR_2	?
160.	UR-A	Oroszlán csk.
161.	UR-BAR-RA	ÚR-IDIM
162.	UR-GU-LA	Oroszlán, Nagy Kutya csk.
163.	UR-IDIM	Farkas csk.
164.	U5-RI_2-IN	Orion
165.	U-RI-RI	„számyascsillag" meteor
166.	urkâti	Kutya csk.
167.	UR-KU	Kutya (Gula)
168.	UR-MAH	Oroszlán
169.	warhum	Hold
170.	^{d}ZA-MA_3-MA_3	(Sas)
171.	zappu	Plejádok (Bika nyaka)
172.	^{d}ZU	Jupiter (tudás)
173.	ZUBU	GAM_3
174.	$^{d}ZIB_2$	Vénusz
175.	ZIB	(Halak)
176.	ZI-BA-AN-NA	Mérleg RIN_2
177.	zigit GIR_2-TAB	Skorpió csk.
178.	HA	KUA
179.	habasirânu	(disznó) EN-TE-NA-MAŠ-LUM
180.	HABRUD	SI_4
181.	hamanati	DAM
182.	HANIŠ (43.)	BAD, UG_5 (halál cs.)
183.	$HANIŠ_2$	LUGAL
184.	^{d}HAR-RI-RU	?
185.	HE_2-GAL_2-A-A	Vadászebek, Bereniké haja, az áradás cs.
186.	HU-NIM	„az ország hanyatlása"
187.	HUL	Mars
188.	HUM-BA	Enlil
189.	HUN	Kos csk.
190.	HUN-GA_2	Kos csk.
190*	MI-LUGAL-MAŠ-LAH_2-HA	?
191.	IBILA-E_2-MAH (49.)	Kis Göncöl (Anu első fia GA_2 jele = E_2)
192.	IDIGNA	Anunitum Az „égi" Tigris folyó
193.	IKU	DIL-GAN_2 (Pegazus) (Anu, Ea lakhelye)
194.	ilu	Hold DINGIR-GAL
195.	Ili-Abrat	?
196.	IM DUGUD	Mars, ZU
197.	IM-SIS	$ŠIM_2$-MAH
198.	IM-ŠU-RIN-NA	(Vénusz)
199.	IN-DUB-AN-NA	Nyilas csk.
200.	is-lê	DA
201.	IR-BI_4- IL	Mars
202.	IŠHARA	Istar
203.	Ištar	DIL-BAD
204.	KA	Tiámat (Száj cs.)
205.	KA_5-A	Róka cs.
206.	KA-AN-NA	„égi bika"
207.	^{d}KAB-TA	Mars, Vénusz
208.	KA-DUH-A	UD-KA-DUH-A
209.	kaimânu	SAG-UŠ
210.	KA-KEŠDA	csomó/ nehézségek istene
211.	KAK-BAN	Eke, Szlriusz
212.	KAK-SI-$SÁ_2$/DI (61.)	jóság, tájékozódás (Sirius)
212*	KAL (54.)	UZA
213.	kalitum	BIR vese
214.	^{il}kamû	párduc
215.	KA-MUŠ-NI-KU_2-E	borzalom
216.	^{d}KAŠŠEBI	Samas

Jel-szám	Sumer olvasat	Csillagászati jelentés
217.	KA-TAR-PA	KA-ŠIL-PA Eke csk. csúcsa
218.	KUA	Halak csk. (Bak farka)
219.	KU-MAL	HUN-GA_2
220.	kumâru	UD-KA-DUH-A
221.	KUN	ZIB
222.	KUN	UR-A
223.	KUR	DUR
224.	KUR_2	LU_2-KUR_2
225.	KU-RU-NA	?
226.	kiz zanîîtu	?
227.	KIL_2	$ABSIN_2$
228.	$KILI_3$	?
229.	kinsu	UD-KA-DUH-A
230.	kitti	Szaturnusz (jog, igazságosság)
231.	^{d}LA-BA-AN-SUR	Enlil-cs.
232.	LA-HAR (67.)	^{d}Aia
233.	^{d}LA-KU-DU	Merkur
234.	^{il}Latarak	LU_2-LAL_3
235.	Lammu	Bau, Gula
236.	la ŠITI	Mars
237.	LU	lumaši 12 állatövi jegy (Kos)
238.	LU-BAD	UDU-IDIM
239.	LU_2-BAD	LU_2-$UŠ_2$
240.	LUGAL	Regulusz (7 Ikercs. egyike)
241.	LUGAL-GIR_3RA	Merkúr
242.	LUGAL ^{d}U5-IN	GAM_3
243.	LU_2-$UŠ_2$	Anu cs.
244.	LU_2-HUN-GA_2	Kos csk.
245.	LU_2-KUR_2-RA	ellenség csill.a Mars
246.	LU_2-LAL_3	méhész (7 Ikercs. egyike)
247.	LUL-A	KA_5-A
248.	LU-LIM	őz (Enlil-cs.)
249.	LUL-LA	AL-LUL Rák csk.
250.	lumaši	Állatöv
251.	lumnu	Mars, HUL (mérges)
252.	LU_2-SA-GAZ	Mars (rablócs.)
253.	LISI-GUN_3	NE-DAR-UŠŠI Antares, Nabû cs.
254.	MA_3-GUR_8	Bak csk., MAGUR-hajó, nov.-dec. hónap
255.	makrû	Mars, DIRIG
256.	MAN-ma (374. Šanumma)	MAN (Mars, Nergal, Merkúr, Jupiter)
257.	MAR	MAR-GID_2-DA
258.	MAR-GID_2-DA	GIGIR (szekér)
259.	MAR-GID_2-DA-AN-NA	égi mérleg (Kis Medve)
260.	^{d}Marduk	Jupiter, Merkúr
261.	MAR-TU	ŠU-GI, Perszeusz
262.	MAŠ	MAŠ-MAŠ
263.	$MAŠ_2$	SUHUR-MAŠ Bak csk. kecskehal
264.	$MAŠ^{a-ti}$	Kutya
265.	mašu	MAŠ-TAB-BA Ikrek csk.
266.	MAŠ-MAŠ	MAŠ-TAB-BA Ikrek csk.
267.	MAŠ-TAB-BA	Ikrek csk.
268.	MAŠ-TAB-BA-GAL-GAL(-LA)	Ikrek csk. TAB-BA-GAL (7 iker-, Enlil-, Anu-cs.)
269.	MAŠ-TAB-BA-TUR-TUR	kis Ikrek csk.

Jel-szám	**Sumer olvasat**	**Csillagászati jelentés**
270.	ME-GAR	SAG-ME-GAR Jupiter
271.	^{d}MES-LAM-TA-E_2-A	Nergal (Mars)
272.	ME-SI	li-e
273.	MU-SIR_2-A-AB-BA (24.)	ŠUDIN-A-AB-BA
274.	MUL	MUL_2, UL csillag
275.	^{d}MUL-AN-DIR-A	Vénusz
276.	MUL_2-BABBAR	UL-BABBAR
277.	MUL-GAL	GAL
278.	MUL-LA	^{il}Marduk
279.	MUL-MUL	csillagok MUL_2-MUL_2 Bika csk. Plejádok (Mars)
280.	MU-SIR_2	nîru
281.	MU-SIR_2-A-AB-BA	ŠUDUN-A-AB-BA tenger, igás cs.
282.	MU-SIR_2-KEŠ-DA	igás (járom) cs.
283.	$MURUB_4$	GIR_2-TAB Skorpió csk.
284.	MUŠ	Hidra
285.	MUŠ-MIN-SAG-GA	Vénusz
286.	muštabarrû mutânu	salbatânu
287.	muštarilu	UDU-IDIM-GUD-UD
288.	MI	GIG_2
289.	MIR	AGA
290.	Nabú	Napfelkelte, naplemente világos csillaga
291.	NAD_3	Marduk hálócsillaga
292.	nadullu	ŠUDIN
293.	nakaru	Mars
294.	NANGAR (14.)	NAGAR, KUŠU
295.	^{d}NANNAR	Hold
296.	nasrapu	ŠUGI egyik csill.
297.	Narkabtu (89. GIGIR)	kétkerekű kocsi (Bika, Ikrek)
298.	nebiru	nibiru
299.	^{d}NE-GUN_3	^{d}LISI-GUN_3
300.	NE-GI-NE-GAR	Aldebaran a Tűzisten csill.
301.	NE-NE-GAR	NE-GI-NE-GAR Aldebaran
302.	^{d}Nergal	Mars
303.	NU-$KUŠ_2$-U_3	Vénusz
304.	NU-ME-A	nem látható csill. (Mars?)
305.	NU-MUŠ-DA	Adad (az esőhozó)
306.	NUN^{ki}	Eridu csill.a NIN-MAH-BIR
Kieg.	NUN-DIM	Vénusz
307.	nûnu	DUR a Halak csill.a
308.	NUN-ME	ABGAL= bölcs
309.	^{d}NUN-SAR-A	Vénusz
310.	nibû	főcsillag (pl. GUD-AN-NA, UZA)
311.	nibiru	„átszállóhely” Marduk cs.= Jupiter
312.	$NIM\text{-}MA^{ki}$	Elam csill.a (Mars)
313.	NIN-A-ZU	^{d}NINIB cs.
314.	NIN-A-HA-KUD-DU	Vénusz
315.	^{d}NIN-AN-NA	Vénusz
316.	^{d}NIN-GIR_2-SU	Szaturnusz
317.	^{giš}NINDA	NIN-DA APIN
318.	NIN-DAR	Mars
319.	^{d}NIN-DAR-A	Mars
320.	^{d}NIN-DAR-AN-NA	Vénusz
321.	NIN-KA-SI	a söristennő cs.
322.	NIN-KI-ZI-DI	NIN-GIŠ-ZI-DA (Merkúr)

Jel-szám	Sumer olvasat	Csillagászati jelentés
323.	^{d}NIN-IB	Szaturnusz
324.	NIN-MAH	Argo csill.k. része
325.	^{d}NIN-MUL	Aia és NIN-GAL istennő neve
326.	NIN-SAR	Nergal ERA-val: az Ikreket képezik
327.	NIN-SI-AN-NA	Vénusz
328.	^{d}NIN-PA-MUL-E-SI	SAK-KUD felesége
329.	nîru	ŠUDUN, BIR „járomcsillag"
330.	NITA-A-TA	Hajnalcsill. (férfi)
330*	SA_4	ABSIN
331.	SAG (69.)	főcsillag
332.	SAG-DU_3-A	Triangulum háromszög
333.	SAG-UŠ	Szaturnusz
334.	SAG-ME-GAR	MUL-BABBAR PA-ME-GAR Jupiter
335.	SAG-SA-RI	Négyszög (?)
336.	SAK-KUD	SAG-US
337.	SAL-UR	(nőstény-oroszlán)
338.	SAL-$SILA_4$-$ŠAG_4$-GA	bárány
339.	SAR-A	?
340.	SAR-U_5	?
341.	sâri	?
342.	sarru	Mars
343.	SUH_6	ABSIN
344.	SUHUR-MAS_2	Bak
345.	$SULLAT_2$	PA
346.	SI	MAS_2
347.	SI_4	LISI-GUN_3 GIR_2-TAB
348.	SIBA-ZI-AN-NA	Oroin
349.	^{d}Sibi	Plejádok
350.	SIG_7 (70.)	Mars
351.	Simut	elámi isten Mars
352.	SIN	NANNAR warhum Hold
353.	Sinuntu	$ŠIM_2$-MAH
354.	^{d}SI-SAR-A	Vénusz
355.	^{d}PA	$SULLAT_2$
356.	PA	PA-BIL-SAG
357.	PA-BIL	PA-BIL-SAG
358.	PA-BIL-SAG	PA-BIL-SAG Nyilas (Jupiter, Szaturnusz)
359.	pagar	$ŠU_2$
359*	puššanîtum	KA
360.	salbatânu	(Mars mint Ea-csillag)
361.	sallamû	meteorraj
362.	sappu	MUL-MUL
363.	sar-gaz	$ŠAR_2$-GAZ
364.	surru	?
365.	qadduhha	UD-KA-DUH-A
366.	qinsu	UD-KA-DUH-A
367.	rabbu	(Jupiter, Vénusz)
368.	RIN_2 (57.)	Mérleg csill.k. ZI-BA-AN-NA
369.	RIT-GAM_3	GAM_3
370.	$ŠAG_4$-TUR_3-RA	E_2-TUR_3-RA
371.	$ŠAH_2$	disznóistenség (Enlil-cs.)
372.	šammah	$ŠIM_2$-MAH
373.	ŠAMAŠ	UD száma: 30
374.	šanumma	MAN (Mars, Nergal, Merkúr, Jupiter)
375.	$ŠAR_2$-UR	$ŠAR_2$-GAZ Skorpió csk. farka
376.	ŠU	GUD-ALIM
377.	ŠUBUR	ŠAH

Jel-szám	Sumer olvasat	Csillagászati jelentés
378.	ŠU-GI	Mérleg, Auriga (aggok csillaga)
379.	ŠUDUN	Bootes Arcturus (Jupiter)
380.	ŠUDUN-A-AB-BA	(Ea-csill.)
381.	šukûdu	KAK-SI-DI Sirius (Nagy Kutya csk. része)
382.	ŠUL	$ŠAH_2$
383.	ŠUL-PA-E_3	(Jupiter (Enlil-cs.k)
384.	ŠU-SUD-NUN-$ŠU_3$-TU	Az „ökör póráza”
385.	ŠU-PA	Spica, Bootes, Arcturus „ragyogó csillag”
386.	ŠUR	GIGIR
387.	ŠURIM	LAHAR
388.	Šibi	ŠU-GI
389.	$ŠIM_2$-MAH (53.)	fecskehal
390.	Šinununtu	$ŠIM_2$-MAH
391.	Ši-pa-zi-an-na	SIBA-ZI-AN-NA (Orion)

Jel-szám	Sumer olvasat	Csillagászati jelentés
392.	ŠIR	?
392.	ŠIT (236.)	La ŠITI (Mars)
393.	Šittadalu	Orion
394.	TAG-$ŠA_2$	Kutya csk. (Gula istennő)
395.	TAH	Merkúr
396.	TAR_2-LUGAL	Kakas csk.
397.	TAR-PA	KA-TAR-PA
398.	TE	MUL_2
399.	TE-UD	MUL_2-BABBAR
400.	TE-TE	MUL_2- MUL_2
401.	tu'amu	Ikrek csk.
402.	tullum	sárkány (giliszta, kígyó) Mérleg csk.
403.	TUR	LUGAL
404.	^{il}TI-BAL-TI	?
405.	tipku	(Mars)
406.	^{d}TI-SAR-A	Vénusz ^{d}SI-SAR-A
407.	TIR-AN-NA	a Nagy Göncöl „kanyarulata”

Jel-szám	Sumer olvasat	Csillagászati jelentés
323.	^{d}NIN-IB	Szaturnusz
324.	NIN-MAH	Argo csill.k. része
325.	^{d}NIN-MUL	Aia és NIN-GAL istennő neve
326.	NIN-SAR	Nergal ERA-val: az Ikreket képezik
327.	NIN-SI-AN-NA	Vénusz
328.	^{d}NIN-PA-MUL-E-SI	SAK-KUD felesége
329.	nîru	ŠUDUN, BIR „járomcsillag"
330.	NITA-A-TA	Hajnalcsill. (férfi)
330*	SA_4	ABSIN
331.	SAG (69.)	főcsillag
332.	SAG-DU_3-A	Triangulum háromszög
333.	SAG-UŠ	Szaturnusz
334.	SAG-ME-GAR	MUL-BABBAR PA-ME-GAR Jupiter
335.	SAG-SA-RI	Négyszög (?)
336.	SAK-KUD	SAG-US
337.	SAL-UR	(nőstény-oroszlán)
338.	SAL-$SILA_4$-$ŠAG_4$-GA	bárány
339.	SAR-A	?
340.	SAR-U_5	?
341.	sâri	?
342.	sarru	Mars
343.	SUH_6	ABSIN
344.	SUHUR-MAS_2	Bak
345.	$SULLAT_2$	PA
346.	SI	MAS_2
347.	SI_4	LISI-GUN_3 GIR_2-TAB
348.	SIBA-ZI-AN-NA	Oroin
349.	^{d}Sibi	Plejádok
350.	SIG_7 (70.)	Mars
351.	Simut	elámi isten Mars
352.	SIN	NANNAR warhum Hold
353.	Sinuntu	$ŠIM_2$-MAH
354.	^{d}SI-SAR-A	Vénusz
355.	^{d}PA	$SULLAT_2$
356.	PA	PA-BIL-SAG
357.	PA-BIL	PA-BIL-SAG
358.	PA-BIL-SAG	PA-BIL-SAG Nyilas (Jupiter, Szaturnusz)
359.	pagar	$ŠU_2$
359*	puššanîtum	KA
360.	salbatânu	(Mars mint Ea-csillag)
361.	sallamû	meteorraj
362.	sappu	MUL-MUL
363.	sar-gaz	$ŠAR_2$-GAZ
364.	surru	?
365.	qadduhha	UD-KA-DUH-A
366.	qinsu	UD-KA-DUH-A
367.	rabbu	(Jupiter, Vénusz)
368.	RIN_2 (57.)	Mérleg csill.k. ZI-BA-AN-NA
369.	RIT-GAM_3	GAM_3
370.	$ŠAG_4$-TUR_3-RA	E_2-TUR_3-RA
371.	$ŠAH_2$	disznóistenség (Enlil-cs.)
372.	šammah	$ŠIM_2$-MAH
373.	ŠAMAŠ	UD száma: 30
374.	šanumma	MAN (Mars, Nergal, Merkúr, Jupiter)
375.	$ŠAR_2$-UR	$ŠAR_2$-GAZ Skorpió csk. farka
376.	ŠU	GUD-ALIM
377.	ŠUBUR	ŠAH

MAGYAR NYELVTÖRTÉNET

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

Mégis volt szfinx, és mégis magyar…

Révész megfejtette a tordai szoborfeliratot

S ha elátkozza százszor Pusztaszer,
Mégis győztes, mégis új és magyar.
(Ady Endre: Góg és Magóg fia vagyok én)

1. Bevezető

2003. december végén jelent meg Dr. Révész Péter[36], a Nebraska–Lincoln Egyetem informatika és tiszteletbeli klasszika-filológia professzora, tanulmánya [1], és nemrég a tanulmányt ismertető YouTube videója[37], amely nagy port vert fel nálunk, mert egy olyan bronz szfinxszobor talapzata körüli felirat magyar fordítását adja, melyet a szakértők Kr. u. 3. századinak és a római Dacia tartományból származónak mondanak.

E szfinxszobor maga feltűnő párhuzamokat mutat a mai delphoi régészeti múzeumban látható, Kr. e. 560-ból való, híres naxoszi szfinxszel. A feliratról pedig megállapították, hogy archaikus görög ábécével íródott, de betűi hangtani értéke a görög nyelvben értelmezhetetlen szöveget eredményez. Nem is fejtették meg a leletet, a 19. század eleji felfedezése óta. Révész azonban rájött, hogy a felirat rövid ritmikus verset rögzített ősmagyar nyelven, mégpedig szokatlan módon, mert a jobbról balra olvasandó betűk tükrözöttek.

Ezt az archaikus nyelvemléket tehát, a szfinxet ábrázoló bronzszobor talpán lévő húsz görögbetűs, jobbról balra olvasható írásos nyelvemléket, már 1847 óta próbálták megfejteni, de sikertelenül. Révésznek sikerült új fordítást adnia ősmagyar nyelven, amely eredményt közölte a neves *Mediterranean Archaeology and Archaeometry* szaklap.

Révész új eredménye azt bizonyítja, hogy a római kori Erdélyben már a 3. században éltek magyarok, tehát még a „honfoglalás” ideje előtt. Sőt még az avarok 568-as és a hunok 384-es Kárpát-medencei megjelenése előtt. A szóbanforgó cikkben Révész arra is próbál magyarázatot találni, hogyan volt lehetséges, hogy magyarul beszélő csoportok már pár száz évvel korábban, vagy már jóval azelőtt, lehettek Erdélyben, mint azt a történészek eddig gondolták.

Hivatkozik Ovidius egyik versére, amely megemlíti a magyarokat a Duna-delta közelében a Kr. u. 1. évszázadban [2]. Tehát onnan viszonylag könnyen elképzelhető, hogy a harmadik századra már Erdélybe vonult egy részük. Ezen ovidiusi helynek azonban van más értelmezése is már a 19. század közepéről [3], és manapság főként [4].

Viszont, az eredményt úgy is lehet értelmezni, hogy az a magyarok Kárpát-medencei őshonosságát támogatja, amit Révész is támogatott egy korábbi munkájában [5], és amit már korábban bemutattunk [6]. Ez egyetértésben áll más kutatók nézetével, mint például Magyar [7], és Cser és Darai [8].

Révész eredményének jelentősége az, hogy tárgyi hagyatékon talált ókori írásemlék nyelvi azonosítását sikerült elérnie, irányt mutatva a hasonló leletek megfejtési törekvéseinek.

Alább bemutatjuk a megfejtést, ami megmagyarázza a fordítást, foglalkozunk a szobor sorsának részleteivel és hogy hogyan kerülhetett a szfinx kultusz Erdélybe.

Magyarországon ebben a szenzációs hírben sokan üdvözölték a magyarság és a magyar nyelv még korábbi itteni megjelenését, vagy őshonosságát, de akadt fanyalgó válasz is, amely

[36] A professzor honlapja itt található: https://cse.unl.edu/~revesz/ és https://www.unl.edu/classics/peter-revesz.
[37] *Mysterious Inscription on Ancient Sphinx is Deciphered*. 2024. jan. 12. https://youtu.be/lYnf-qiV8LA

a szobor hamisságával akarta a felfedezés hitelét rontani. Utóbbi vélekedés tévedését viszont teljességgel cáfolja a szobor bemutatása annak idején a Magyar Tudományos Akadémián, mint ahogy azt a következő részben tárgyaljuk.

Az eredményt sok külföldi lap is dicsérettel illette, köztük a *Miami Herald*, az *Archaeology News*, az *Arkeonews*, stb. [8, 9, 10, 11, 12], de Magyarországon nagyon vegyes fogadtatásban részesült. A magyar RTL újság, a Promotions.hu és a Magyar Hírlap pozitívan nyilatkozott az új nyelvészeti eredménnyel kapcsolatban [14, 15, 16]. Ezzel szemben, a 24.hu rendkívül furcsa módon támadta meg a cikket [17]. Nem konzultált a fordítást illetően egyetlen nyelvésszel sem. E helyett konzultált dr. Nagy Leventével, az ELTE Román Filológiai Tanszék tanszékvezető professzorával. Nagy Levente azt mondta az újságnak, hogy a fordítás helyes, de a szobor nem is létezett, hanem Kemény József gróf kitalálta az egészet és csak egy rajzot készített a soha nem létezett szoborról, amit aztán névtelenül elküldött valami német újságnak közlésre.

Utánajártunk a 24.hu állításainak és ebben a cikkben bemutatjuk, hogy sok állítás egyszerűen alaptalan rágalom Kemény József ellen, ugyanis a szfinx szobor valóban létezett. Továbbá, megadjuk az eredeti angol nyelvű Révész-szövegből azt a részt, amelyik a szobor feliratának a fordításáról szól. Valamint utána kitérünk még arra is, hogy milyen módon lehetne a tankönyvekben írni a magyarok eredetéről és őstörténelméről az új eredmény hatására. Továbbá azt is tárgyaljuk röviden, hogy milyen kérdéseket vet fel az új eredmény és milyen további kutatásokra lenne szükség.

2. Mégis létezett a szfinx

A Kemény József grófot ért rágalmat sikerült egy kis utánajárással megcáfolnunk. Ugyanis megtaláltuk a *Magyar Academiai Értesítő*, 7. évf. 1847, 282. oldalán [18] az akkor szokásos feljegyzést az akadémia egyik üléséről. Ebben áll egy paragrafus, amit pirossal bekereteztünk és az *1. ábrán* látható. Ebből kiderül, hogy *a tárgyat* Luczenbacher (később Érdy) János „előmutatá" az Akadémián a többi tagnak. E paragrafus szerint Luczenbacher János azt gyanította, hogy a tárgy hamis, elsősorban azért, mert nem jól olvasta a feliratot, ami arra vezetett, hogy nem értette az értelmét. Révésznek sikerült egy helyes és teljesen értelmes olvasatot találnia, amit alább bemutatunk. Luczenbacher azt is megjegyezte, hogy nem volt elég vastag patinája a tárgynak. Ámde ez nem jelentős kifogás a tárgy régisége ellen, mivel sok régiségkereskedő megtisztította a tárgyakat, mielőtt eladta volna gyűjtőknek. A modern szakirodalomban például Nicolae Vlassa [19] és Szabó Ádám [20] is elfogadta a tárgy eredetiségét.

Ahogy az közléséből kiderül tehát, Luczenbacher János *bemutatta* az akadémián a többi tagnak a tárgyat, és megemlítette képének a lipcsei *Illustrirte Zeitung* 188. számában 1847. febr. 6-ai közzétételét, valamint, hogy a német tudósok nem boldogultak a szöveggel. Más korabeli 19. századi dokumentum is bizonyítja [20], hogy a tárgy létezett, de a 1848-49-es forradalom végén ellopták Kemény József gróftól több más tárggyal együtt. Kemény József gróf maga is írt arról leveleiben (*2. ábra*) egy barátjának, Mike Sándornak, hogy a 1848-49-es forradalomban az ő kúriáját is kirabolták [21].

Hogy Kemény József tréfamester lett volna, mint azt a 24.hu állította, azt ki lehet zárni, mert aki tréfál, az be szokta vallani utána, hogy ez csak egy tréfa volt. Ez a különbség a tréfa és a hamisítás között. Mivel Kemény József soha nem vallotta be, hogy tréfált, ezért vagy hiszünk neki, vagy hamisítónak tituláljuk. Akik az utóbbit választják, azoknak három kérdésünk van:

1) Mi lehetett Kemény József indítéka a hamisításra?
2) Mit tudott Kemény József szfinxekről, mi van a könyveiben meg a kézirat és oklevél gyűjteményeiben szfinxekről a tordai szfinxen kívül?
3) Ha római kori leletet hamisított, akkor vajon miért volt szüksége görög betűs feliratra?

Nem hamisítóról van itt szó, hanem éppen ellenkezőleg, régi értékeink megőrzőjéről, megmentőjéről Kemény János erdélyi fejedelem leszármazottja részéről. Ismeretes, hogy 1842. június 21-én „gróf Kemény József, korának legnagyobb erdélyi oklevélkutatója és unokatestvére, gróf Kemény Sámuel a Kolozsváron ülésező erdélyi országgyűlésen tizenötezer kötetet meghaladó könyvtárukat, többezer darabból álló oklevél és kézirat, valamint gazdag ásvány-gyűjteményüket a hazának felajánlották” [21]. Ezzel jelentősen hozzájárultak történelmi dokumentumainknak a megőrzéséhez. Megjegyzendő, hogy Kemény József gróf nem csak eredeti dokumentumokat gyűjtött, hanem lemásolt eredeti dokumentumokat különböző helyekről. Ezért amikor az eredeti dokumentumok közül valamit nem találtak meg a mondott helyeken, akkor a kommunizmus alatt egyesek könnyen meggyanúsították Kemény József grófot, hogy azokat hamísította, nem véve számításba, hogy más helyeket is ugyanúgy kirabolhattak az idő során.

fénylett, hevével sokakat fölmelegített, fényével sokakat fölvilágosított. Áldás, és béke hamvadó porára!

— Ezek után a' *titoknok* emlékeztetvén az academiát, hogy ISTVÁN cs. és kir. főherczeg és kir. helytartó ő fensége' hazánkbani körutazásának bevégezte után Budára visszatérvén, a' közzé tett előrajz szerint october' 13. fogadandja a' tisztelkedő testületeket: a' nm. gróf másod-elnök úr kéretni rendeltetett, méltoztatnék az academiát ő fenségének bemutatni, 's ő fenségét e' nemzeti intézet' hódoló ragaszkodásáról bizonyossá tenni.

— Szinte ő fenségének közel hontérése azon forró ohajtás' egyértelmű nyilatkozására nyújtott alkalmat: bár jutna az academiának azon szerencse, ISTVÁN főherczeget Pártfogójaul megnyerhetni; minek következtén a' nagy gyülés felszólíttatni határoztatott, hogy ez óhajtást magáévá tevén, az igazgatóságot kérje meg, miszerint e' tekintetben az academia' kivánatához csatlakozván, eszközölné ki ő fenségétől a' pártfogóság' kegyes elvállalását.

— Jelenté a' *titoknok*, hogy *Kiss Pál* ujonan választott tiszteleti tag fontos körülmények által gátoltatván a' mai ülésben, mint ohajtotta, beköszöntő előadását megtartani; ebbeli szándékát a' szünidő utáni első ülésig elhalasztani kénytelenült.

— Ezek után *Luczenbacher János* rt. előmutatá azon, állítólag Torda mellett Erdélyben feltalált, saját alaku körülirással biró *sphinx-féle réz szobrocskát*, mellyet a' lipcsei képes ujság (Illust. Ztg. 1847. febr. 6., 188. szám) rajzban közlött, 's utóbb több német tudós olvasni próbálván, egyik régi latinnak, másik görögnek, harmadik, visszafelé olvasva, ó-németnek nyilatkoztatott. A' bemutató rendes tag szinte visszafelé olvasva azt, e' mondatot hozta ki belőle: IMA IMAT ITH ZERES ARSLAN, de mellynek értelmét, ugy mond, csak a' koholó maga tudja; t. i. ő ez állítólagos régiség' közelebbi vizsgálatából, különösen a' mesterséges, könnyen letörölhető, rézbura' (patina) minőségéből, azt valamelly régiségkalmár' koholmányának nyilatkoztatta.

— Szinte

LUCZENBACHER JÁNOS rt.,

julius' 26-dikán megszakadt előadását *) folytatva, *a' pogány magyar sírok* körül eddig tett fölfedezéseit, rajzok' előmutatása mellett, akkép ismerteté.

A' Duna és Tisza közötti téreken mintegy 377. évben Kr. ut. letelepült húnok, azaz kúnok', a' magyarok' vérrokoni, csatatérre riaszták fel az egész Pannoniát. Potentiana város' vidéke volt a' kúnok és rómaiak közötti véres ütközetnek mezeje. Itt lakott Macrinus, vagy mint mások nevezik: Matrinus, akkoron római igazgató Pannoniában, ki látván miként tódul tartománya felé az ellenség' özöne, megfélemlett, és római segédhadakért folyamodott. A' segedelmére jött beronai szász Detre Szászhalom körül ütötte fel táborát, és míg a' kúnok' hadakozásmódját nem ismerve, azt vette Macrinus igazgatóval tanácskozásba: túl a' Dunán támadják-e meg az ellenséget, vagy hol és miként; azalatt éjre kelt az idő. „Most nyugalmasan tölthetjük az éjszakát, mondának a' Potentiana körül táborozók, ellenségünket a' Duna választja el tőlünk, azon át nem evezhetnek; mert hajóik nincsenek.“

A' kún hadvezérek, kik vigyázó szemmel tarták ellenségeik' mozdulatait, a' tanyákon őrcsapatokat hagyva, csatarendbe állított fegyvereseikkel az éj' csendében indultak felfelé a' Duna' innenső

*) L. felebb a' 216—221. ll.

1. ábra. Akadémiai értesítés az 1947. szept. 2-ai „Kis gyülésről” [18].

3.

Édes Tekintetes Úr!

Kedves régi jó Barátom!

Szándékom lévén gyüjteményeinnek töredékeit össze-szedni, (mert azok is érezték a szomorú forradalmi dúlásoknak pusztító csapásait) — ennélfogva kérem: azon esetre, ha következendő kéziratainkra továbbra szüksége nem lenne, Barátom Urammak, azokat nékem Tekintetes Kolosvári *Hutter* Úr szíves alkalmatossága által visszaküldeni, u. m. Regestra Archivorum Tomus 3tius,[11] — és Lexicon, vagyis Repertorium Nobilitatis Tranſiluaniae,[12] alphabethumi renddel.

Bocsánatot esdekelvén e béli alkalmatlankodásomért szíves régi indulattal maradtam

tisztelő barátja.

Grof Kemény Jósef.

Gerenden Nov. 6. 1852.

Mike Sándor kezével: *E 13 November 852 elküldöttem 1. Codex authenticus atriculoru(m) Decret 13. Tomi VI. 2. Regestra Archivorum Tomus 3-us 3. Repertiorum Nobilitatis Tomus 1-us.*[13] — Címzés: *Al-Torjai Tekintetes Mike Sándor Úrnak barátságosan* K o l o z s v á r. — Kemény Józsefnek vörösviaszba nyomott gyürüpecsétjével.

4.

Kedves Tekintetes Úr!

Bocsánat, ha becses levelére olly késöre válaszolok, — de eddigi nyavalyás létem oka ennek, mert még most sem mondhatom, hogy egészségem hellyre állatt volna.

Az eredeti Diaetalis Articulusaimnak négy első darabjait igen is kaptam, — de úgy emlékszem, hogy Kovács István barátomnál az *ötödik darabja* is ezen gyüjteményemnek (az *1632-beli* diaetalis articulusoktól kezdve 1706-ig) volt, mert azon *ötödik* darabat itt semmiképpen meg nem kaphattam, — sajnálnám nagyon, ha ezen *ötödik* darab elveszett volna, mert szinte kipótolhatatlan, — a Tekintetes Úr legjobban tudja megitélni, minő becsesek az olly eredeti gyüjtemények, — de illyen keserves litterariai kárositásokhoz már hozzá szoktattak a Román (Oláh) atyafiak, mert számtalan azon rombolás, és pusztitás, mellyekkel könyveimet, és irományaimat 1848-ban Novemberben itt Gerenden megcsonkitották. —

De már most egyébrül, mert ezek nem igen kedves emlékezetü dolgok.

A Petki[14] családról irt értekezésemet azon kéréssel vagyok bátor ide zárni, hogy (mivel Barátom Uram az illy szinü tárgyakban jelenleg Erdélyben a legcompetensebb biró) szíveskedjék azt átolvasni, — és ha valahol a genealogiában hibáztam volna, engemet helyre igazitani, mert most se vagyok egészen bizonyos abban, ki lett légyen Cancellarius Petki Jánosnak

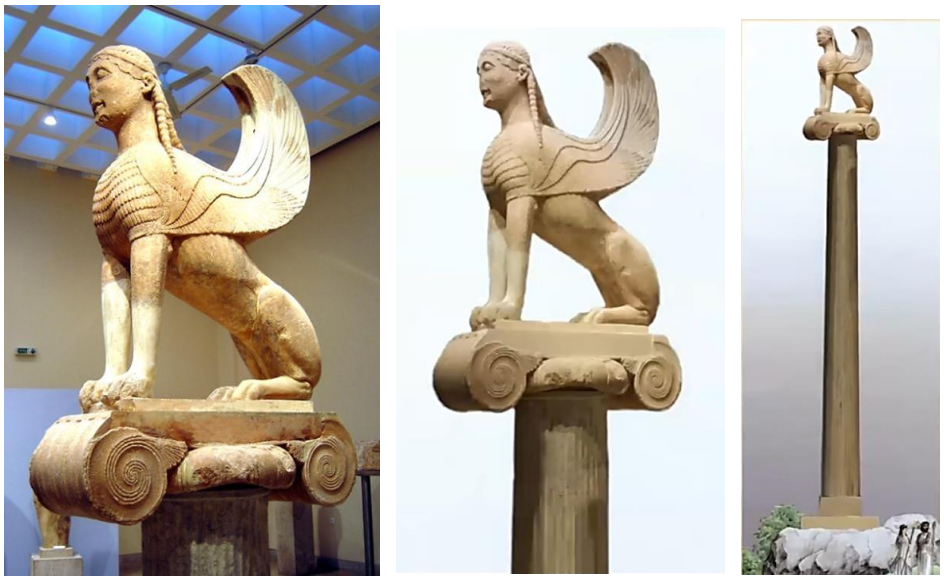
[11]—[13] Ezek a kéziratok megvannak az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában a gróf Kemény *József*-féle gyüjteményben.

[14] Kis Bálint: *A Petki-család.* Turul XIII, 97 kk.

2. ábra. Kemény József 1852. november 6-i és egy későbbi levele Mike Sándorhoz [21].

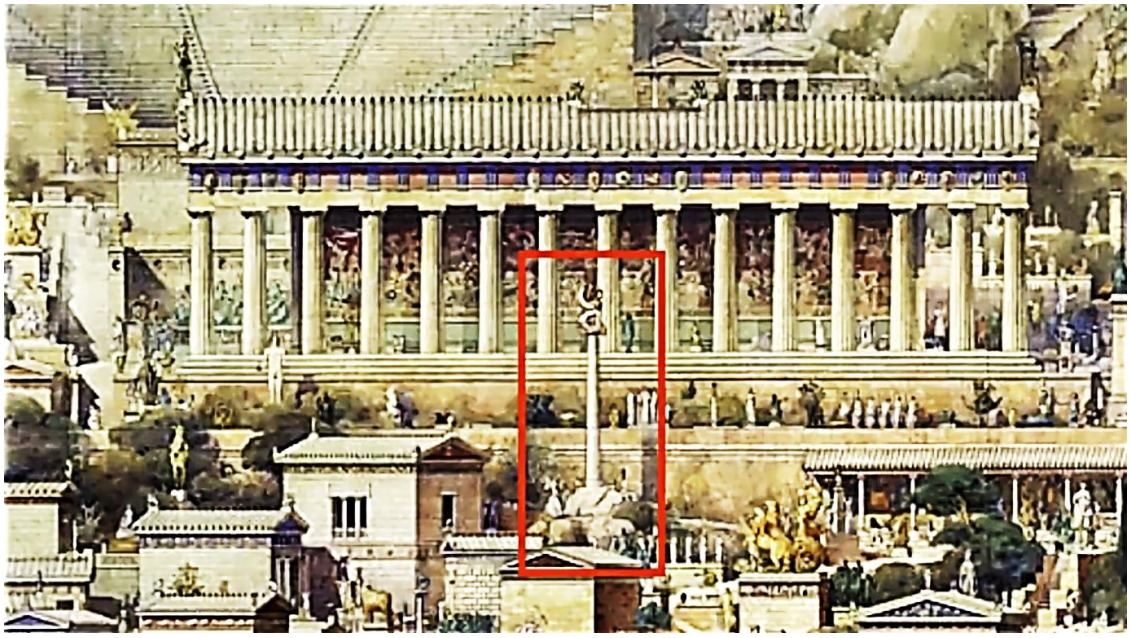
3. A fordítás részletei

A szfinxek Egyiptomból származnak, ahol többnyire férfiszoborként ábrázolták őket, oroszlántesttel és fáraófejjel [20]. Valójában a szfinxek olyannyira kiemelkedőek voltak Egyiptomban, hogy a Luxor és Karnak templomát összekötő, mintegy 1200 szfinxszoborból álló Szfinx sugárút is létezett [22]. A szfinxek Egyiptomból a bronzkorban elterjedtek a Közel-Keleten és Görögországban, a vaskorban pedig Közép-Ázsiában. A minósziak és a mükénéiek művészetükben már griffeket ábrázoltak, amelyek szintén szárnyas oroszlánok, de emberi fej helyett sasokkal [23]. A szfinx különösen erősen kötődött Naxoshoz.

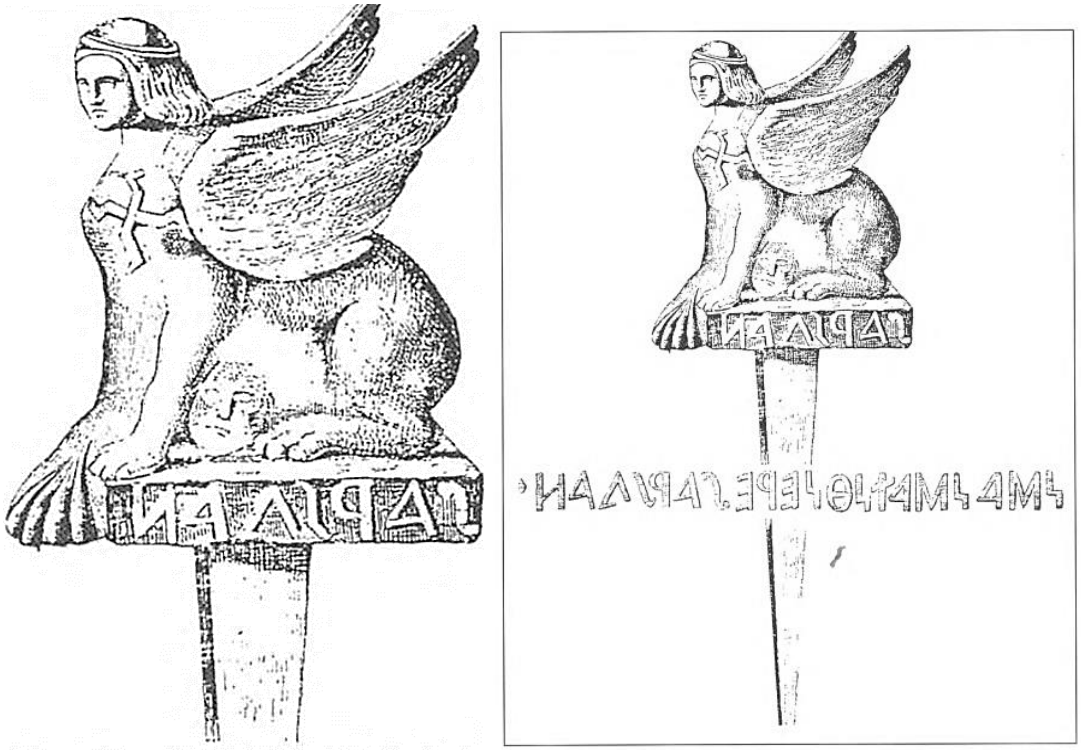

3. ábra. A naxoszi szfinx [24].

A *3. ábra* a naxosziak híres szfinxét mutatja, amely i. e. 560-tól állt egy ión oszlop tetején Delphoiban, az Apollón-templom előtt, és amely ma a delphoi régészeti múzeumban található [24]. Az egyiptomi szfinxekkel ellentétben a naxoszi szfinx női arcú szárnyas oroszlánt ábrázol. Ez a naxoszi stílusú ábrázolás a későbbi görög és római időkben vált általánossá Európában.

4. ábra. A naxoszi szfinx a delphoi Apollon-templom elé képzelt rajzon [2].

5. ábra. A potaissai szfinx rajza [25, 20].

Az *5. ábra* pedig a kis bronz szfinxszobor rajzát mutatja, amely egykor Kemény gróf műgyűjteményéhez tartozott, de az 1848-1849-es szabadságharc során elveszett [20]. Ez a bronz szfinxszobor állítólag a Római Birodalom dák tartományi Potaissa városából származik, amelyet a mai Tordával vélnek azonosnak a mai Románia területén [19]. Szabó azt írta [20], hogy a szobor valószínűleg egy potaissai Ízisz-szentélyhez kapcsolódott, és hogy Savaria és Aquincum pannoniai provinciai városban található 3. századi Ízisz-szentélyek néhány latin nyelvű dedikációs tábláján is említés történik szfinxekről.

A potaissai szfinx talapzata körül húsz betűből álló felirat található, amint az az *5. ábrán* látható. A szfinx felirata a görög ábécé egy változatát használja, ellentétben a pannon dedikációs táblákkal, amelyek a latin ábécét használják. Vlassa (1980) nem meggyőző fordítást adott a szfinx feliratáról. Révész célja, hogy bemutassa a szfinxfelirat új és hiteles fordítását.

De Révész kutatási célja nemcsak az volt, hogy a rejtélyes szfinxfelirat fordítását megadja, ezzel kielégítve számos kutató kíváncsiságát, akik évtizedek óta töprengenek ezen a leleten, hanem hogy hozzájáruljon a Kr. e. III. századi Dácia római provincia kulturális életének szélesebb körű megértéséhez. A Római Birodalomban létező kisebbségi vallások kevésbé ismertek, mint az uralkodó római vallás. Néhány szekta szinte rejtve volt jelen, és nem sokat tudunk róluk. Ezért ennek a leletnek a felfedezése és azonosítása, mint vallási szöveget hordozó lelet, nagyon fontos, hogy segítsen kiegészíteni a római provinciai kultúra ezen aspektusáról alkotott képünket.

A szfinx további magyarázata a Szuda-lexikon görög és latin változatában is szerepel Megarával kapcsolatban. Viszont *magar a* (magara, Megara) magyar vonatkozásai láthatók Fábián említett művében [5], aki azóta észrevette, hogy a Szuda Lexikon mind görög [26], mind latin [27] változatában a szajhákat (πόρναι, meretrices) megarai szfinxeknek nevezik. A görög felfogás a szfinxről egyébként többrétű, de van benne egy hasonló eszmeszál, mint a megaraiak vagy magarik megítélésében: nem tudnak mit kezdeni az elmésségükkel. Oidipusz történetének lídiai változata szerint, Oidipusz türannosz jelzője nem azt jelenti, hogy zsarnok, hanem hogy nem öröklés útján jutott trónhoz, azaz nem Laiosz fiaként, hanem mert sikeresen megfejtette a Szfinx által feltett találóskérdést (amire Szophoklész is utal). A vérengzős változat (Oidupusz

megöli a Szfinxet) azért sem lehet eredeti, mert a kadmei szfinx mellett több helyen szó van a bölcs Szfinxről, és hogy találós kérdéseket éneklő Szfinx arra késztet bennünket, hogy megvizsgáljuk, mi van a lábunk előtt, figyelmen kívül hagyva a homályos dolgokat [28]. Az idézetekből kiderül, hogy a megariak tudásban jóval felülmúlták a környező népeket. „At nobis est Megarica quedam machina. Improbitas enim obiicebatur Megarensibus, qui alia dicerent ,alia facerent. = De megvan nekünk az a bizonyos megari gépezet. Ezzel a megariak szemére vetik, hogy egyet mondanak és mást csinálnak." Vagyis a hatalmat átvették a megariaktól, de a „gépezet" működtetéséhez való tudást már nem voltak képesek átvenni. „μεγαρισαι: Stilpo philosofus Megarensis Grecus, tantum acumine ingenii, docendique dexteritate prestitit alii, ut tota pene Grecia illum intuens, Megaricam sectam amplecteretur. = Megarizáció: Stilpon megarai görög filozófus, annyira fölülmulta tudásban, és az ügyesség tanításában a többieket, hogy nemsokára egész Görögország felkarolta a megariai szektát." Ugyanaz az állítás kissé máskép: „Stilpon: Megarensis inventionis gratia et argutiis in tantum superavit ceteros, ut omnis tantum non Graecia coniectis in eum oculis intenta, megarisare coeperit... = Stilpon szerint: A megaraiak a találmányaik és az ügyességük (érvelésük) miatt annyira a többiek fölött álltak, hogy a szemében az minden volt, csak nem Görögország, elkezdett megarizálni" (magyarkodni?). A szekta szó használata a túlmutat a bölcseleten a vallás felé

Visszatérve Révész megfejtésére, a felirat másik érdekessége, hogy időmértékes vers. A költészet általában a nagyobb római városokhoz kapcsolódik, ahol a római korban virágzott a művészeti kultúra. Ez a hírnév gyakran elvonja a figyelmet a provinciális kultúráról, amely kevésbé ismert a költői alkotások terén. Érdekes látni, ahogy Dácia provincia területén a költészet és a képzőművészet virágzott, amit a szfinx képzeletbeli alakja mutat. A tágabb kép pedig azt, hogy a provinciális kultúra nemcsak római telepesekből állt, hanem összetettebb, az ottani őslakos etnikai csoport is hozzájárult, amire ez a felirat további bizonyítékot szolgáltat. A kulturális oda-vissza hatások egészen Görögországig, sőt Egyiptomig elértek. Ezért, bár a szfinx egyszerű leletnek tűnik, számos újszerű, korábban nem jól dokumentált és hasonló feliratban nem tanúsított kapcsolat felfedezését teszi lehetővé.

A potaissai szfinxre gyakorolt kulturális hatások Révész általi azonosítása fontos támpontokat adott a megfejtéshez. A szoborstílus összehasonlításából kiderült, hogy a potaissai szfinx valószínűleg a naxosziak híres szfinxének másolata, ami a kulturális hatást a Kükládok görög szigetvilágára utalja, ahová az első földműves kirajzás történt a Kr. e. 5. évezredben [8]. És hogy a potaissai bronz szfinx (*5. ábra*) a naxoszi szfinx (*4. ábra*) másolata, illetve a köztük lévő nagy hasonlóságot a következő érdekes részletek mutatják:

1) A két szfinxnek hasonló a fejpántja.

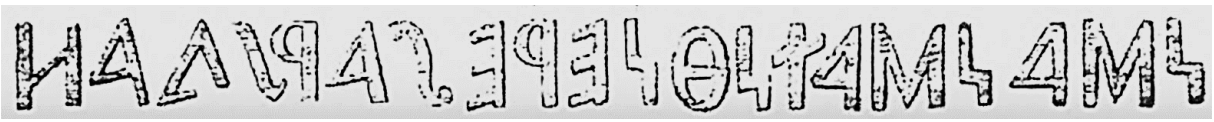
2) Mindkettő téglalap alakú talapzaton áll.

3) Mindkettőnek az elülső lába kissé túlnyúlik a talapzaton.

4) Mindkét szfinxet úgy tervezték, hogy magasra lehessen emelni a levegőbe, egy oszlop (Naxosz), vagy egy faoszlopba illeszthető vascsap (Potaissa) segítségével.

5) Mindkét szfinx elülső lába alatt több mély barázda található.

A naxoszi szfinx esetében ezek a barázdák a jón oszlopokhoz tartoznak, míg a potaissai szfinxen nem töltenek be nyilvánvaló szerepet (esetleg jelezhetik a hölgy szoknyáját), ami az előbbi utánzására utal (ahol viszont nincs szó szoknyáról). A jón oszlop teljes utánzását talán azért kerülhették el, hogy helyet biztosítsanak a téglalap alakú talapzat körüli húsz betűs feliratnak (*6. ábra*). Így a potaissai szfinx nem feltétlenül a naxoszi szfinx közvetlen másolata, mert lehet, hogy léteztek elveszett köztes példányok.

6. ábra. A felirat a potaissai szfinx talapzatán [20].

A potaissai szfinxnek vannak közös vonásai a közép-ázsiai Pazirik-kultúra vaskori, szintén szfinxnek tartott ábrázolásával (*7. ábra*). Pazirik népét a szkíta kultúrkörbe sorolják, amely a vaskorban terjedt az Altaj-vidékéről a mai Ukrajna felé [30]. A paziriki „szfinx" feje olyan, mint egy ember feje, bár agancsot visel. A teste azonban mintha oroszláné lenne, bár az agancsa miatt van „áthallása" szarvas patának is, és a többi szfinxhez hasonlóan valamiféle szárnyai vannak. A „paziriki szfinx" harcol, és sokkal vadabbnak tűnik, mint a naxoszi és a potaissai szfinxek. Úgy látszik, ez a „szfinx" a paziriki nép oldalán harcolt, és valószínűleg hatalmas védőszellemnek vagy hadistennek tekintették. A szfinx sötétkék testén tizenkét sárga kör található, amelyekben egyenlőszárú kereszt jelek vannak, és amelyek olyanok, mint a csillagok. Ez a tizenkét csillag az éjszakai égboltot, valamint az év tizenkét hónapját jelképezheti. Ami a „paziriki szfinxnek" égi kiterjedést kölcsönöz.

7. ábra. A paziriki szfinx tizenkét csillagszimbólummal [29].

Ugyanakkor a potaissai szfinx mellkasán egy, az óramutató járásával megegyező irányú, szintén egyenlőszárú szvasztika kereszt jelkép látható, amely a hindu vallásban a Napot jelképezi, mialatt az óramutató járásával ellentétes irányú szvasztika-szimbólum, amelyet ott sauvastikának neveznek, az éjszakát szimbolizálja [31]. A paziriki szfinx sötétkék testén lévő keresztek, pluszjelek (+) egyszerűsített sauvastika-szimbólumok lehetnek, amelyek az éjszakai égbolt ábrázolását erősítik. Ezért valószínű, hogy mind a potaissai, mind a paziriki szfinxek osztoznak a szvasztikához és a sauvastika szimbólumokhoz kapcsolódó hindu hiedelmek egy részében. Ez a kapcsolat azért különösen érdekes, mert a szvasztika és a sauvastika szimbólumok más görög vagy római szfinxek testén nem találhatók meg. Ezért, miközben a potaissai szfinx nagyon erős hasonlóságokat mutat a naxoszi szfinxszel, a paziriki szfinxszel is van némi hasonlósága. Ez arra utal, hogy a potaissai szfinx-kultusz tagjai valószínűleg olyan hitet vallottak, amely vegyítette a hagyományos görög és a közép-ázsiai vallásokat.

Mármost a felirat lehetséges alapnyelvének vizsgálata során Révész figyelembe vette, hogy a római gyarmati időszak Dáciában Kr. u. 106–275 között tartott, és oda a telepesek a Római Birodalom minden részéből érkeztek. Az ebből az időszakból származó feliratokon

fennmaradt 3000 névnek mintegy 14%-át görög nevek tették ki [32]. Potaissa 166-tól 274-ig a Legio V Macedonica katonai alaptábora volt [33]. A *8. ábrán* egy potaissai tégla látható, amelyen a Legio V Macedonia rövidítése, az LVM szerepel. Emellett a mai Torda helyére tett Potaissa egyik fürdőjének maradványai közt megtalálták Separis egyiptomi–görög isten mellszobrát [34]. Ezért a görög ábécé feliratú bronz szfinxszobor valószínűleg görög területekről származó telepeseknek köszönhető. A görög nevek azonban nem mindig görög nyelvű beszélőkre utalnak, mivel a görög neveket a Római Birodalom görög befolyás alatt álló régióiban élő számos nép átvehette. Ezért a szfinx felirat *mögöttes nyelve* lehetett a Római Birodalom görög befolyás alatt álló régióiban beszélt nyelvek bármelyike.

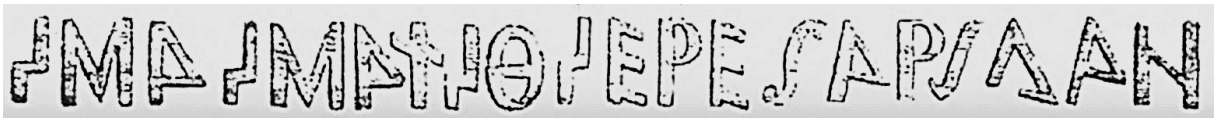

8. ábra. Potaissai téglája, amelyen a Legio V Macedonica rövidítése, az LVM olvasható [37].

Mivel a szfinxfelirat archaikus görög ábécét használ, természetes, hogy először a görögöt tekintjük a felirat alapnyelvének. Valójában Vlassa [19] megkísérelt egy görög fordítást, de ebben a fő gond az, hogy a szfinxfelirat IMA-val kezdődik, mialatt az ógörög szótárban csak egy ilyen kezdetű fő bejegyzés található [36]. Ez a bejegyzés a ἱμάς (himász), amelynek jelentése „bőrszíj vagy szíj”. Az összes többi IMA-val kezdődő bejegyzés, – mint például az ἱμάντιον, a ἱμάς ’kicsinyítője’ és az ἱμαντόω „pántokkal ellátott” – az ἱμάς származékai, rokon jelentéssel. E szavak jelentése nem alkalmazható a szfinxszel kapcsolatos vallási összefüggésre. Ezenkívül az IMA-val kezdődő bejegyzések egyike sem folytatódik magánhangzóval, mint a felirat, amely IMAI-ként folytatódik [36].

Az archaikus görög ábécének egy másik nyelv kifejezésére alkalmazásakor szempont lehetett, hogy annak a nyelvnek még nem volt saját ábécéje. Amelynek volt, például az ókori egyiptomi, héber vagy latin, arról nehéz elképzelni, hogy miért érezte volna szükségét, hogy egy ókori egyiptomi, héber vagy latin üzenetet a görög ábécé használatával fejezzen ki. Ezért Révész olyan nyelveket vett figyelembe, amelyeknek akkor tudomásunk szerint nem volt saját ábécéjük, de amelyeket a 3. századi Dáciában beszélhettek. Ezek közé a nyelvek közé tartozik a dák nyelv, amelyről azonban ma már keveset tudunk, és az ősmagyar nyelv, amelyet beszélhették Potaissa területén a 3. században. Hiszen a rómaiak módszere volt a meghódított területekre gyarmatosítása során népek odatelepítése, ami magyarul beszélők egy részének odaköltözését eredményezhette, vagy már eleve ott lakhattak [8].

A fordítás végzése közben Révész rájött a potaissai szfinxfelirat olvasási irányának furcsaságára. Már Vlassa [19] észrevette, hogy a feliratot jobbról balra kell olvasni. Valóban, ha a szfinxfelirat tükörképét vesszük az *9. ábrán* látható módon, akkor több szabványosnak tűnő görög betűt kapunk.

9. ábra. A szfinx felirat tükörszimmetrikus változata.

Vlassa [19] a szfinxfelirat jobbról balra irányultságát a bronzöntő hozzá nem értésének tulajdonította, aki feltehetően elfelejtette, hogy az írást fordítva kell a formába helyezni, hogy

a szokásos balról jobbra irányban olvasható legyen. Ez azonban nem az egyetlen lehetséges ok. Számos olyan minószi *Lineáris A* írásfelirat van [37], amely a normál balról jobbra irányú írást megfordítva, jobbról balra olvasható. Younger [38] a következő feliratokat sorolja ide: IO Za 9, IO Za 11, KN Za 19, PL Zf 1 és VRY Za 1. Mindezen feliratok minószi temetkezési helyeken talált vallási szövegek [38]. A szfinxeket gyakran a halállal és a temetkezéssel hozták összefüggésbe, sírhelyeket díszítettek és őriztek [20]. Sok író azt állította, hogy a híres Phaisztoszi Korong-írást, amelyet több tudós vallási szövegnek feltételez, jobbról balra kell olvasni, bár egy nemrégiben végzett kísérleti elemzés szerint balról jobbra kell olvasni [39]. Ebben az esetben azonban a felirat spirális jellege miatt a felirat csak akkor olvasható balról jobbra, ha a korongot folyamatosan forgatják. Ha a lemezt mozdulatlanul tartjuk, akkor a korong alján lévő írás balról jobbra olvasható, de a korong tetején lévő írás jobbról balra olvasható, fejjel lefelé tájolt jelekkel.

Úgy látszik, hogy az ókorban sokan úgy gondoltak a szellemi világra, mint a földi élet fordítottjára. A magyarok például hagyományosan úgy temették el halottaikat, hogy a jobb és bal cipőjüket felcserélték [40]. Az irány megfordítása tehát azért történhetett, mert a fordított írásirány jobb kapcsolatot vagy érintkezést tett lehetővé a szellemi világgal. A jobb és bal oldal megfordításának a szellemi világra vonatkozó elképzelése nyilvánvalóan nem proto-indoeurópai elképzelés volt, mert a rómaiak és a görögök nem osztották, bár a kelták átvették. A druidák a halottakat a kardjukkal a bal oldalon temették el.

Révész feltételezte, hogy a szfinx feliratot szándékosan úgy készítették, a szellemi világban a jobb és bal felcserélődésébe vetett vallásos hit miatt, hogy jobbról balra olvassák. A szfinx felirat készítője tehát olyan bronzöntő lehetett, aki osztotta a túlvilági életben a jobb és bal oldal felcserélődéséről szóló vallási meggyőződést.

Alphabet	**/a/ /a:/**	**/e/ /e:/**	**/th/**	**/i/ /i:/**	**/l/**	**/m/**	**/n/**	**/r/**	**/s/**	**/t/**
Latin	A	E	(n.a.)	I	L	M	N	R	S	T
Sphinx										
Megara										
Are Sphinx-Megara mirrored?	yes	yes	no	no	no	no	yes	yes	no	no
Naxos										
Are Sphinx-Naxos mirrored?	yes	yes	no	no	no	no	yes	yes	yes	no
Dipylon			(n.a.)							
Are Sphinx-Dipylon mirrored?	no	no	no	yes	no	no	yes	no	yes	no

1. táblázat. A szfinx felirat betűinek összehasonlítása a latin és több archaikus görög ábécével. Az oszlopcímek a Nemzetközi Fonetikus Ábécé (IPA) alapján a betűk ógörög kiejtését jelölik. A görög théta betű kiejtése /th/ volt, és csak később változott /θ/-re [46].

A szfinxfelirat betűinek modern görög ábécére való átírása során Révész látta, amit már a 6. és 9. ábra felületes vizsgálata is jól mutat, hogy a felirat nem a szokásos görög ábécét használja. Az ókori görög ábécék közül soknak különböző allográfjai (tervezési változatai) voltak ugyanarra a hangra (fonémára). Az allográfok más írásokban is gyakoriak, például a krétai hieroglifákban [41] és az Indus-völgyi írásban [42], bár úgy tűnik, hogy az allográfok jelenléte ezekben az írásokban független fejlemény [43]. Érdekes, hogy a legkorábbi káriai telepes nagyvárosnak, Milétosznak nem volt archaikus görög ábécéje [44], de a megarai ábécé

betűi nagyon hasonlóak Megara mangalai telepe, Kallatisz feliratainak archaikus görög betűihez [45]. Révész a naxoszi ábécével is összehasonlította a szfinxfeliratot, mivel a naxoszi és a potaissai szfinx között szoros kapcsolat volt. A szfinx felirata a megarai ábécé tekintetében az A, E, N és R betűket, a naxoszi ábécé tekintetében pedig az A, E, N, R és S betűket tükrözi, amint az az *1. táblázatban* látható. És ez szintén azt sugallja, hogy a szfinxfeliratot jobbról balra kell olvasni.

Révész [47] korábban észrevette, hogy a tükörszimmetrikus jelek aránya általában növekszik a kétirányú, ökörszántás (boustrophedon) nevű sorvezetésű írást használó írások esetében. Ezért a megarai és a naxoszi ábécé I-je azonos függőleges vonalakkal rendelkezve és tükörszimmetrikusan, szerinte későbbi betűformának látszik, míg a szfinx ábécé I-je korábbi betűforma. A szfinx ábécé I-je úgy látszik, közelebbi rokonságban áll a dipüloni vázaábécé I-ével, amely a legrégebbi görög ábécéírás, és amelyet a Kr. e. 8. században használtak [48]. Az Athénhoz tartozó Dipülón ma mintegy 30 kilométerre keletre fekszik Megarától.

A dipüloni feliratot is jobbról balra [48], tükrös stílusban olvassák, ami megmagyarázza, hogy az E, N és R betűk miért ugyanolyan tájolásúak, mint a szfinx feliraton. Révész előzetes osztálytermi kísérletei azt mutatják, hogy sok diák nem fordítja meg helyesen az S-nek látszó betűket. Néhány ókori írnok is hibázhatott, amikor megpróbálta megfordítani ezeket a betűket, mint például a szfinxfelirat I és S betűjét. Ha feltételezzük, hogy a szfinxfelirat betűi helyesen megfordítottak, akkor viszont arra kellene következtetnünk, hogy a dipüloni felirat írnoka nem fordította meg helyesen az I és S betűket. Fordítva pedig, ha feltételezzük, hogy a dipüloni felirat betűi helyesen vannak megfordítva, akkor arra kell következtetnünk, hogy a szfinx felirat írnoka nem fordította meg megfelelően az I és S betűket.

Vannak arra utaló jelek, hogy a szfinx felirat írnoka az S betűt helyesen fordította meg a naxoszi ábécé S betűjével kapcsolatban, amely szintén előfordul Aeginában, Attikában, Boiótiában, Euboeában, Ióniában, Knidoszban, Lakóniában, Rodoszban és Thesszáliában [44]. Ezért úgy látszik, hogy a szfinx feliraton az S helyes, míg a Dipylon felirat írója valószínűleg mulasztást követett el a betűfordítási esetben.

Továbbá a dipüloni és a megarai ábécé E és N betűi lényegében megegyeznek, azzal a különbséggel, hogy egymás tükörformái. A tükrözés lehet az írnok stilisztikai választása, hasonlóan az írásjelek megválasztásához, és nem a betű akkori szabványos irányultságát tükrözi. Például amikor egy betűt szándékosan megfordítottak a boustrophedon stílusú írásban, akkor a korabeli szabványos betűforma valójában a szándékosan megfordított betű, a tükrözött alak volt. A dipüloni ábécé egyetlen ismert használata olyan feliraton található, amelyet jobbról balra olvasnak [48], szándékosan tükrözött stílusban. Amint az *1. táblázatban* látható, az E, N és R betűk a dipüloni feliratban ugyanolyan tájolásúak, mint a szfinx feliratban, mivel mindkét felirat a szándékos tükrözés esete. Mivel az E és az N szándékosan fordítva van a dipüloni feliratban, ezért a dipüloni felirat rögzítésének idején a standard E és N betűalak a dipüloni E és N betűk tükrözött formája volt, és lényegében megegyezve e két betű megarai ábécéalakkal. Ezért nem lehet következtetni arra, hogy melyik E vagy N hasonlít jobban a szfinx ábécé E vagy N betűjére, ezért az E és N oszlopban Révész nem emelt ki semmit.

Összefoglalva, a szfinx feliratos ábécé számos archaikus vonást mutat, amelyek a dipüloni ábécére emlékeztetnek. Másfelől vannak olyan vonásai, amelyek közelebb állnak a megarai és a naxoszi ábécéhez. Ez arra utal, hogy a szfinx ábécé valahol az archaikus dipüloni és a megarai ábécé között helyezkedik el. A szfinx felirat I, R, S és T betűi közelebb állnak a dipüloni formákhoz, míg az A és M betűk a megarai formákhoz, amint azt a *2. táblázat* mutatja. Valószínűsíthető, hogy ez a köztes állapot a történelem egy bizonyos szakaszában, a megarai telepek alapításakor létezett, és ez a betűalak terjedt el Potaissa felé, amely a potaissai szfinx szobron is megjelenik.

IPA	/a/ /a:/	/e/ /e:/	/th/	/i/ /i:/	/l/	/m/	/n/	/r/	/s/	/t/
Dipylon alphabet			(n.a.)							
Sphinx alphabet mirrored										
Megara alphabet										

2. táblázat. A szfinx felirat betűinek összehasonlítása más görög ábécékkel. A táblázat fejlécében a nemzetközi fonetikai ábécé (IPA) szerepel. A théta nem fordul elő a dipüloni vázán. A szfinx ábécé a 8. századi dipüloni ábécé és a későbbi megarai ábécé közötti közvetítő ábécének bizonyul.

Mivel a szfinx felirat tükrözött, a fordítás szempontjából célszerű a tükörszimmetrikus változatát tekinteni a 9. ábrán. A 3. táblázat a szfinx ábécé betűinek a modern görög ábécé betűinek megfelelőit mutatja be.

IPA:	/a/ /a:/	/e/ /e:/	/th/	/i/ /i:/	/l/	/m/	/n/	/r/	/s/	/t/
Sphinx mirrored										
Modern Greek	Α	Ε	Θ	Ι	Λ	Μ	Ν	Ρ	Σ	Τ

3. táblázat. A szfinx felirat ábécéjének átírása a modern görög ábécé betűire.

A 10. ábrán látható szfinx feliratot a 9. ábra és a 3. táblázat segítségével Révész átírta.

ΙΜΑΙΜΑΤΙΘΙΕΡΕΣΑΡΣΛΑΝ

10. ábra. Az 9. ábrán látható szfinxfelirat tükörszimmetrikus változata együtt a modern görög ábécére történő átírással. Az itt bemutatott tükörszimmetrikus változat miatt a 10. ábrán a betűket balról jobbra kell olvasni, bár az eredeti feliratot jobbról balra olvassák.

Ha egy feliratot szavak közötti szóközök nélkül írnak, akkor van értelme a felirat elejét és végét figyelembe venni, mert az első és az utolsó szó határának azonosítása *csak egy* bizonytalansággal jár. Ezt az általános stratégiát követve már a felirat végén felismerhetjük a következő szót: ΑΡΣΛΑΝ (*arslan*). Az *arslan* szó a türkmén és más türk nyelvekben 'oroszlánt' jelent. Zaicz, Tamás és Somogyi [49] szerint ez a szó a magyar nyelvbe a keleti sztyeppe felől került be, ahol viszont szarvas-kultusz volt Makay [50] szerint. Tótfalusinál [51] az oszmán-török arslan="oroszlán" azonos oroszlán szavunk előzményével, és az arszlán=„divatfi, ficsúr, piperkőc" jelentésű szavunk az 1830-as években jött divatba a francia lion="divatfi", tulajdonképpen „oroszlán" magyarításaként. Valamint az Arszlán török–tatár személynév, jelentése oroszlán, s bár a régi turk nevek az Árpádok alatt nagyon elterjedtek voltak, a név magyarosított alakban ritka, a tatárjárás utánról ismert Urozlanus, a XIV. századból Oroszlány, a kunoknál Jarozlanop (oroszlán-apa vagy hím oroszlán) alakban [52].

A Szfinx felirata Révész szerint tartalmazza az ΙΕΡΕΣ szót is, amely valószínűleg az *arslan=oroszlán* mellékneve. Ez a görög *ἱερός* (*hierós)* „isteni erővel teli vagy isteni erőt megnyilvánuló, természetfeletti" és „szent" jelentésű [36]. A két szó kombinációja tehát „szent oroszlán", ami a szfinx megfelelő leírása. A vallási szókincset gyakran kölcsönzik, amikor valamilyen vallást elfogadnak az emberek. Erre a jelenségre számos magyar példát találunk. A

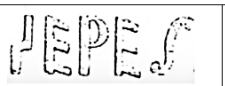
magyar *szent* szavunkat indoeurópai eredetű kölcsönzött szónak is tartják [49], ám a kukutyini (Cucuteny-i) műveltségből való szobron előfordul rovásírással, *sentes*=ᚢᛈᚢ alakban [8]. Így a görög *ἱερός* a 3. században lehetett átvéve magyar *hieres* szóként. A magyar nyelvben meglehetősen szigorú a magas–mély magánhangzóharmónia, azaz egy szó magánhangzói vagy mind magasak, vagy mind mélyek. Ezért a *ἱερός* (hieros) úgy válhatott *hieres*-sé, hogy a mély /o/ magánhangzó /e/ magas magánhangzóra változott.

Továbbá az /ie/ diftongus idővel hosszú /i:/-vé változhatott, amelyet a magyar helyesírás az í-vel jelöl, hosszú ékezettel. Ez a változás eredményezné a magyar *híres* szót. Az „isteni erővel teli vagy isteni erőt kifejező, természetfeletti" és a „*híres*" közötti kapcsolat természetes, ha a szent férfiakra és nőkre gondolunk, akiket az ókorban széles körben csodáltak és néha istenítettek is. Az általunk javasolt jelentésmegadás, etimológia nem áll ellentétben semmilyen etimológiával, mivel a magyar *híres* [49] és a *hír* [53] szót egyaránt ismeretlen eredetűnek mondják szókincsünk korai idejéből. Révész azonban hangsúlyozza, hogy miközben ezt a jelentésbeli javaslatot teszi, fordítása nem függ attól, hogy elfogadjuk-e a görög *ἱερός*-ból a magyar *híres* későbbi fejlődését. Elég, ha feltételezzük, hogy a magyar *hieres* a görög *ἱερός* átvétele volt a magyar szfinxkultusz tagjai körében a 3. században.

A felirat elején lévő IMA (*ima*) szó úgy tűnik, hogy „itt" jelentésű. A magyar *íme* és az *ez* összetételéből származik, ahol az *íme* az *ím* változata, de önmagában nem igen használatos, és az *e* az *ez* rövidített formája [49]. Hasonló módon az *ím* és az *a* (az *az* rövid változata) összetételéből, ami az *e* és az *ez* mély magánhangzós párja, ugyanilyen jelentésű *íma* keletkezne. A magánhangzók hosszát azonban a felirat nem jelezte. Ezért feltételezhetjük, hogy az IMA a magyar *íma* „lám, íme" jelentésű.

A következő szó az IMAT (*imat*). Ez a magyar *imád* szóval lehet rokonságban, amelynek eredete szintén ismeretlen, de a -d végződés gyakori toldalék [49]. Bár a szóvégi zöngétlen /t/ és hangzó párja, a /d/ közötti eltérés írástudói hibának is tulajdonítható, Révésznek van egy jobb javaslata. Az IMAT a magyar *imádd* szót rögzíti, amely az imád szó felszólító módú alakja. A magyar /dd/ kiejtése csak erős /d/, amely nagyon hasonlít az /t/ hangzásra. A modern magyar egyes szám 2. személyű felszólító módú -d utótag eredetileg -t volt [49].

A megmaradt IΘ /ith/ úgy látszik, hogy a magyar *itt*. Az /tt/ a magyar itt-ben csak egy erős /t/, amely úgy hangzik, mint a /th/, ami egy hehezetes t, ami az ókori görögben a théta kiejtése volt [46]. Ráadásul az *itt* szót közvetlenül *hieres* vagy *híres* követi, és a szóvégi /t/ és a szókezdő /h/ természetesen /th/ kombinációt alkot, amelyet az író a Θ-val fonetikusan rögzített. Ezzel a szóvéggel együtt a teljes fordítás a 4. táblázatban látható.

																					
I	M	A	I	M	A	T	I	Θ	I	E	P	E	Σ	A	P	Σ	Λ	A	N		
i:	m	a	i	m	a:	t	i	th	hi	e	r	e:	s	a	r	s	l	a	n		
*íma			imád-*t						*ἱερός > */hiere:s/					*arslan							
																					
Íme			imádd:				itt		híres					oroszlán!								
Lo, behold,			worship!				Here		[is the] holy					lion.								

4. táblázat. A szfinx felirat fordítása. Az első sor az eredeti felirat öt szóra bontva. A második sor a modern görög ábécére történő átírás. A harmadik sor a második sor IPA-fonetikai megfelelője. A negyedik sor az előző sorból következő elő-magyar szavakat mutatja. Az ötödik sor a mai magyar szavakat mutatja. A hatodik sor az angol fordítás.

A fordítás a következő szólást tartalmazza: ***„Íme, imádd: itt híres oroszlán.”*** Ezt így lehet értelmezni: *„Íme, imádjátok: itt a szent oroszlán”*. A fordítás feltételezi, hogy a *híres* szó eredeti jelentése megegyezett a görög *ἱερός* jelentésével, és csak később nyerte el a ’híres’ jelentést a ’szent’ és a ’kiváló, nevezetes’ fogalmak fentebb ismertetett társítása következtében. A második mondatból kimarad a ’van’ állítmány és az ’a’ határozott névelő. A lenni ige kihagyása gyakori a magyar nyelvben, mert azt feltételezik, hogy alapesetben ott van. A határozott névelő kihagyása pedig sok feliratban rendszeres előfordulási forma, különösen olyan esetben, mint ez, ahol az /a/ egyedüli hang lenne.

A szfinx felirat fordításának egy vallási szertartás összefüggésében van értelme, ahol a szfinx szobor talapzatából lefelé álló cöveket póznába szúrják és a magasba emelik, miközben a feliratos mondat elhangzik. Feltehetően ez lehetett a szfinxkultusz szertartásának csúcspontja, és a hívők valamilyen módon választ adtak a deklamálásra, például ujjongással, imával, énekléssel vagy áldozat bemutatásával.

A fordítás ugyanakkor alliterációt, szóeleji betűrímet tartalmaz. Az alliteráció és a ritmus mint költői eszköz jelenik meg a felirat esetben. Az *íma*, *imádd*, *itt* szavak mindegyike /i/ magánhangzóval kezdődik. Sőt, az első két szó /im/-mel kezdődik. Ezek előfordulása inkább szándékos alliteráció, mint véletlen. Az alliteráció gyakori a magyar versekben, és a legkorábbi feljegyzett magyar versben, az Ómagyar Mária-siralomban [54] számos példát találunk rá. Íme, egy példa az eredeti vers egy versszakából, modern magyar helyesírással átírva [54], amelyben aláhúztuk az alliterációkat:

Világ világa,
virágnak virága,
keserűen kínzatul,
vos szëgekkel veretül!

Az alliterációk erőteljes használata nyilvánvaló és felismerhető. Az alliteráció a hangok költészeti ismétlődése, amely a szavak megismétlése nélkül valósul meg. Hasonlóképpen, az IMA és az IMAT ugyanúgy hangzik, de kissé eltér, és így elkerülhető a szóismétlés.

Egy másik költői eszköz a görög időmértékes verselésben a ritmus. West [55] a következőképpen határozza meg a daktilikus vagy daktilusos pentametert cezúrával:

|— U U |— U U |— || — U U |— U U |—

ahol — hosszú szótagot vagy verslábat, és a U rövid szótagot jelöl, a || pedig cezúrát vagy szünetet. Az aláhúzás pedig annak lehetősége, hogy ott két rövid szótag vagy egy hosszú szótag lehet. A fentieket lerövidíthetjük, és a következőképpen szabhatjuk meg a daktilikus tetrametert cezúrával:

|— U U |— || — U U |— U U |—

A daktilusos tetrameter cezúrával verssor jól alkalmazható a szfinxfeliratra, mivel az utolsó szótag mindig hosszúnak számít. Az alfa, az epsilon és az iota a klasszikus archaikus görög írásmód előtti időkben rövid és hosszú magánhangzókat is jelölhetett, mivel az eta betű a görög ábécé számos korai változatában hiányzott [44].

|— U U |— || — U U |— — |—
/i:ma ima:t it^{h} hiere:s arslan/

A szfinx felirat eredeti ritmusa a fenti lehetett. Mint sok régi angol versben, ha a régi szavakat a mai formájukkal és kiejtésükkel helyettesítjük, akkor az eredeti ritmus megszakad.

4. A eredmény következményei és további kérdések

Ez az írás a potaissai bronz szfinx felirat fordítását adta közre. Bár a felirat mindössze húsz betűből áll, a fordítást nagyban segíti, hogy a felirat a szfinxekkel kapcsolatos, ahogy az ebben az esetben várható volt. Az üzenet egy *hieres arslan* „szent oroszlánról" szól, ami jól jellemzi a szfinxet. A bronz szfinxszobrot használó potaissai vallási közösség számára talán természetesebb és érthetőbb lehetett ezt a kifejezést használni a „szfinx" szó helyett, mert a „szfinx" újonnan kölcsönzött szó, míg az *hieres* „szent" és az *arslan* „oroszlán" már használt szavak lehettek. Ezekből a szavakból valószínűleg a jelenleg használt magyar *híres* és *oroszlán* szavak alakultak ki. A többi szó magyar anyanyelvű szó. A fordítás tehát egy görög ábécével írt magyar szöveget mutat.

A szfinx szobra által adott látható támponton kívül a szöveg verses formája is segít a fordítás ellenőrzésében, mivel hibás fordítás esetén nem valószínű, hogy daktilus metrumú verset kapnánk. Mivel a legtöbb felirat prózában íródott, az időmértékes vers jelenléte is szerencsés mozzanat. Mindazonáltal érdekes nyitott probléma marad a Potaissa és más római dák városokból származó további görög ábécés feliratok vizsgálata. Talán találhatunk más nyomokat is e feliratok témájához, amelyek segítik a fordítást és annak ellenőrzését.

Eme kutatási eredmény következtében pedig már bekerülhet az iskolai tankönyvekbe is, hogy a magyarok már korábban is itt éltek a Kárpát-medencében, legalábbis a harmadik századtól bizonyosan.

Referenciák

[1] **P. Z. Revesz:** ***Inscription on a Naxian-Style Sphinx Statue From Potaissa Deciphered as a Poem in Dactylic Meter. Mediterranean Archaeology and Archaeometry*** Vol. 23. No. 3 (Dec 30, 2023) https://www.maajournal.com/index.php/maa/article/view/1209/1035

[2] Publius Ovidius Naso: ***Tristium libri quinque et Ibis***. Reimer, Berolini, 1837. 194. https://books.google.hu/books?id=i8hVAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=hu...

[3] J. Jerney: ***Ovidius' magyarairól és a' magyarkákról.*** Magyar Academiai Értesitő XII. év. III. sz. 1853. Majus. Junius. 138-140. https://books.google.hu/books?id=dkHSAAAAMAAJ&newbks=0&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

[4] S. Fábián: ***A parazita áfium ellen való magyar orvosság.*** *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 38. évf. 1. sz. 2023. 971-972. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1_0903-0991.pdf

[5] P. Z. Revesz: ***Was the Uralic Homeland in the Danube Basin?***, Magyarok Világszövetsége, Budapest, 2021. (Aranyérmes előadás különlenyomata.) https://www.academia.edu/96108865/Was_the_Uralic_Homeland_in_the_Danube_Basin

[6] L. Darai: ***Révész szerint a Kárpát-medencei őshaza összeegyeztethető a finnugor nyelvészettel.*** *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 36. évf. 3. sz. (2021.) https://epa.oszk.hu/01400/01445/00063/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_3_139-158.pdf

[7] A. Magyar: *Az ősműveltség.* Magyar Adorján Baráti Kör kiadása, Budapest, 1985.

[8] F. Cser, L. Darai: ***Magyar folytonosság a Kárpát-medencében, avagy kőkori eredetünk és a sejti tulajdonság-örökítő kutatás.*** Frík Kiadó [Pilisszentiván, 2005].

[9] B. Rascius: ***'Mysterious' inscription on ancient sphinx is deciphered, revealing 'unusual' message.*** *Miami Herald* January 03, 2024 https://www.miamiherald.com/news/nation-world/world/article283757983.html

[10] D. Radley: ***Mysterious inscription on ancient bronze sphinx statue is deciphered.*** *Archeology News Online Magazine* January 4, 2024 https://archaeologymag.com/2024/01/mysterious-inscription-on-bronze-sphinx-is-deciphered/

[11] ***'Mysterious' inscription on ancient Dacia sphinx is deciphered.*** *Arkeonews* 4 January 2024 https://arkeonews.net/mysterious-inscription-on-ancient-dacia-sphinx-is-deciphered/

[12] ***Studioso usa specchio leonardesco e traduce il mistero della Sfinge, adorata da un gruppo di legionari romani nel III secolo.*** *Stile arte. Ouotidiano di Cultura* 4 Gennaio 2024 https://stilearte.it/studioso-usa-specchio-leonardesco-e-traduce-il-mistero-della-sfinge-adorata-da-un-gruppo-di-legionari-romani-nel-iii-secolo/

[13] ***Η μυστηριώδης σφίγγα της Ρουμανίας με την παράξενη γραφή στα αρχαία ελληνικά.*** *HellasNow* 4 Ιανουαρίου 2024 https://hellas-now.com/mystiriodis-sfigga-tis-roymanias-tin-paraxeni-grafi-sta/

[14] A. K. Nagy: ***Ősmagyar vers lenne a daciai szfinx üzenete?*** *RTL* 2024. január 4. https://rtl.hu/tudomany-tech/2024/01/04/revesz-peter-osmagyar-vers-okori-szfinx-bronzszobor-uzenet?fbclid=IwAR1i_0WNct6rdWq9_DXKaMloYpSU1wxwwC-MtgAEZHcwGgA07hOK_3U2LB0

[15] ***Magyarul van a felirat a rejtélyes ókori szfinx-szobron az amerikai egyetem professzora szerint.*** *PROMOTIONS.HU* 2024. jan.12 https://promotions.hu/orszagos/tech-tudomany/2024/01/12/szfinx-dacia-romania-felirat-amerika-romai-birodalom

[16] ***Magyarul van a felirat a rejtélyes ókori szfinxszobron az amerikai egyetem professzora szerint.*** *Magyar Hírlap* 2024. január 12. https://www.magyarhirlap.hu/tortenelem/20240112-magyarul-van-a-felirat-a-rejtelyes-okori-szfinx-szobron-az-amerikai-egyetem-professzora-szerint

[17] P. Lugosi: ***Hamisítvány a magyar feliratos romániai szfinx.*** *24.hu* 2024. 01. 09. https://24.hu/tudomany/2024/01/09/potaissai-szfinx-proto-os-magyar-nyelv-hamisitvany/

[18] J. Luczenbacher: ***A' tordai sphinx koholmány.*** *Magyar Academiai Értesítő 1847-ről*. Az Academia Rendeletéből kiadta Toldy Ferencz titoknok. Pest. Eggenberger J. és Fia academiai könyvárusoknál. Pest, M.DCCC.XLVII. http://real-j.mtak.hu/74/1/AkademiaiErtesito_1847.pdf

[19] N. Vlassa : ***Sfinxul de bronz de la Potaissa.*** *Potaissa Studii şi Comunicări, 2,* (1980). 133-153.

[20] Á. Szabó: ***Zur pannonischen Sphinx Kult.*** *Folia Archaeologica, XLIX-L,* (2001-2002). 235-245. https://www.academia.edu/4729882/Szab%C3%B3_%C3%81d%C3%A1m_Zur_pannonischen_Sphinx_Kult_Folia_Archaeologica_49_50_2001_2002_235_246

[21] F. Gazda: ***Gróf Kemény József és Mike Sándor levelezése.*** Az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása, Kolozsvár, 1943. https://mek.oszk.hu/07800/07860/07860.pdf

[22] G. Abraham: ***The comprehensive development plan for the city of Luxor.*** *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, *54*. (2002).

[23] N. Marinatos: ***Art and religion in Thera: Reconstructing a Bronze Age society.*** D. & I. Mathioulakis, Athen, 1984.

[24] ***Naxian Sphinx of Delphi*** [kép] (2012). Letöltve innen: https://www.worldhistory.org/image/872/naxiansphinx-of-delphi/

[25] *Leipziger* ***Illustrirte Zeitung***, no. 188. 1847. febr. 6.

[26] ***Χ ΑΙΩΝ Μ.Χ. ΛΕΞΙΚΟΝ ΣΟΥΙΔΑ Η ΣΟΥΔΑ*** https://web.archive.org/web/20231029152638/http:/www.physics.ntua.gr/mourmouras/ilias_odysseia/Lexiko/souida.html

[27] ***Svidae Historica***, Caeteraque omnia quę ulla ex parte ad cognitionem rerum spectant: solis verborum explicationibus (quae quidem in vulgatis lexicis passim extant) praetermissis: opus iucunda rerum varietate & multiplici eruditione refertum. Oporinus, Basilea, 1564. 41, 53, 594, 741-742. https://books.google.ro/books?id=zB9DAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

[28] ***Suda On Line Search.*** https://www.cs.uky.edu/~raphael/sol/sol-cgi-bin/search.cgi?login=guest&enlogin=guest&db=REAL&field=adlerhw_gr&searchstr=sigma,1114

[29] ***2,300 year old wooden house is rebuilt, and it fits together down to the last centimetre.*** *The Siberian Times* 23 August 2019 https://siberiantimes.com/science/casestudy/features/2300-year-old-wooden-house-isrebuilt-and-it-fits-together-down-to-the-last-centimetre/

[30] E. Kuzmina: ***The prehistory of the Silk Road.*** University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2008.

[31] ***Swastika symbol.*** The Editors of *Encyclopædia Britannica*. Dec 4, 2023. https://www.britannica.com/topic/swastika

[32] B. Köpeczi, L. Makkai, A. Mócsy, Z. Szász és G. Barta: ***History of transylvania – From the beginnings to 1606.*** Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.

[33] M. Bărbulescu: ***Das römische Legionslager von Potaissa (Rumänien).*** *Antike Welt*, *22*(1), (1991). 22-30.

[34] M. Bărbulescu: ***Potaissa: l'arte romana in una città della Dacia.*** *Potaissa*, (2016). 1-336.

[35] A kép forrása: *https://commons.wikimedia.org/wiki/File:LVM_Legio_Macedonica.JPG*

[36] H. G. Liddell, & R. Scott: ***Liddell and Scott's Greek-English lexicon, abridged: The little liddell.*** Simon Wallenberg Press, London, 2007.

[37] L. Godart & J. P. Olivier: ***Recueil des inscriptions en linéaire A. Number 21 in Etudes Crétoises.*** P. Geuthner, Paris, 1976.

[38] J. Younger: ***Linear A Texts & Inscriptions in phonetic transcription & Commentary.*** 2023. Letöltve innen: http://www.people.ku.edu/~jyounger/LinearA/

[39] P. Z. Revesz: ***Experimental evidence for a left-to-right reading direction of the Phaistos Disk.*** Mediterr. 2022.

[40] M. J. Fehér: ***Középkori magyar inkvizíció.*** Editorial Transylvania Buenos Aires, 1968.

[41] J. Olivier, L. Godart & J. Poursat: ***Corpus hieroglyphicarum inscriptionum cretae.*** Ecole française d'Athènes, Athen, 1996.

[42] S. Daggumati, P. Z. Revesz: ***A method of identifying allographs in undeciphered scripts and its application to the Indus Valley Script***. *Humanities and Social Sciences Communications*, *8*(1), (2021). 1-11.

[43] S. Daggumati, P. Z. Revesz: ***Convolutional neural networks analysis reveals three possible sources of bronze age writings between Greece and India.*** *Information*, *14*(4), (2023). 227.

[44] L. H. Jeffery: ***The local scripts of archaic Greece*.** Clarendon, Oxford, 1961.

[45] V. Bottez & A. Litu: ***A travelling stone from Callatis.*** *Pontica*, (52), (2019). 237-240.

[46] G. Horrocks: *Greek:* ***A history of the language and its speakers*** (2nd ed.). John Wiley & Sons, Hoboken/ NJ, 2014.

[47] P. Z. Revesz: ***The Development and Role of Symmetry in Ancient Scripts.*** *Symmetry: Art and Science*, (2022). 308-315.

[48] B. Powell: ***The Dipylon oinochoe and the spread of literacy in eighth-century Athens.*** *Kadmos*, *27*(1), (1988). 71-94.

[49] G. Zaicz, I. Tamás és M. T. Somogyi: ***Etimológiai szótár: Magyar szavak és toldalékok eredete.*** Tinta Kiadó, Budapest, 2006.

[50] J. Makkay: ***A csodaszarvas.*** Magánkiadás, Budapest, 2005.

[51] ***Arszlán.*** Tótfalusi István: *Magyar etimológiai szótár.* Arcanum online kiadás. https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/a-a-F14E1/arszlan-F16F1/

[52] ***Arszlán.*** *A Pallas nagy lexikona.* https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/a-a-13/arszlan-1F4E/

[53] ***Hír.*** *Történeti-etimológiai szótár 2. H–Ó.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. http://real-eod.mtak.hu/16243/2/AkademiaiKiado_0181.pdf

[54] L. Benkő: ***Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegemlékei*.** Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.

[55] M. L. West: ***Greek metre.*** Oxford University Press, Oxford, 1982.

Deák István (Budapest):

Mikor jött a magyar nyelv a Kárpát-medencébe?

Valamikor Kr.u. 20-1055 között?

Tartalom:

1. Hunokra alapozott nyelvcsere?
- 1.1. A nyelvcsere általános lehetőségei
- 1.2. A négy hun csoport fogalma
- 1.3. Hunok hozták a magyar nyelvet?
- 1.4. Árpád népe hozta a magyar nyelvet?
- 1.5. Összegzés

2. Célkitűzés
- 2.1. A nyelvcsere lehetőségei a Medencében
- 2.2. Célkitűzés
- 2.3. Mi dönt az igazságról?

3. A földműves nyelvcsere lehetősége
- 3.1. Nyoma
- 3.2. Példája
- 3.3. Összegzés

4. A föld népének változatlansága
- 4.1. 20-567 között
- 4.2. 568-677 között
- 4.3. 677-1055 között
- 4.4. A szláv lyuk 568-900 között
- 4.5. Összegzés

5. A korai úri nyelvcsere lehetősége
- 5.1. Szarmaták
- 5.2. Attila népe
- 5.3. Germánok
- 5.4. Összegzés

6. A késői úri nyelvcsere viszonya a nyelvrokonokkal
- 6.1. A visszaszorulás ténye
- 6.2. A visszaszorulás táblázata
- 6.3. Összegzés

7. A késői úri nyelvcsere viszonya a nyelvi egységgel
- 7.1. Idegen nyelvi hatások táblázata
- 7.2. A táblázat adatai
- 7.3. Tükröződik a kétféleség a szókincsben?
- 7.4. Összegzés

8. A késői úri nyelvcsere viszonya az ismert nyelvcserékkel
- 8.1. Célkitűzés
- 8.2. Folyamatok kéz a kézben
- 8.3. A nyelvátadási idősáv fogalma és időhatárai
- 8.4. A nyelvátadási idősáv a konkrét esetekben

9. A pusztai eredetű úri népek által végbe vitt nyelvcserék
9.1. Az iráni nyelvek terjedése Európában
9.2. A török nyelvek terjedése a Terek-Kubán-síkon
9.3. A török nyelvek terjedése a Vadmezőn
9.4. A török nyelv terjedése a Volgakönyöknél
9.5. A török nyelvek terjedése Kelet-Szabíriában
9.6. A mongol nyelvek terjedése Mongóliában
9.7. A török nyelvek terjedése Hszincsiangban
9.8. A török nyelvek terjedése az Oázisfüzérben
9.9. A török nyelvek terjedése Nagy-Azerbajdzsánban
9.10. A török nyelvek terjedése Kisázsiában
9.11. A magyar nyelv feltételezett elterjedése a Medencében
9.12. Táblázat
9.13. Összegzés
10. A Medence hangjai az írott források alapján
10.1. A Medence korai hangjai
10.2. A Medence későbbi hangjai
10.3. Összegzés
11. A Gabonakamra népe
11.1. A Tömb fogalma
11.2. A Gabonakamra fogalma
11.3. A Tömb és a Gabonakamra viszonya
11.4. Magyarok a Tömbön kívül
12. Tágabb összefüggések
12.1. Nyelvészet
12.2. Tárgyi hagyaték
12.3. Szellemi hagyaték
13. A puszta peremei
13.1. Elsődleges perem
13.2. Másodlagos Perem
14. Társadalomszervezet
14.1. Érvényesség
14. 2. Harcképesség
14.3. Vonulóképesség
14.4. Gazdaság
15. Rétegek
Szakirodalom és képjegyzék
1. Szakirodalom
2. Képjegyzék

Jelmondatok

1. „Csakis olyan modell fogadható el, amely valamennyi vonatkozásban ellentmondásmentes.” [38]
2. A magyar nyelvről: „Azt sem tudjuk mikor került a Kárpát-medencébe, milyen etnikumok hozták magukkal, illetve Kelet-Európában milyen területen volt elterjedve a honfoglalás előtti korban.” Somfai Kara Dávid etnológus [39]
3. „A leggyakoribb eset ugyanis az, hogy az új katonai hódító rövidesen elveszti nyelvét a meghódított terület nagy számú őslakosságának nyelvével szemben.” Makkay János régész [40]

1. Hunokra alapozott nyelvcsere?

Az alábbi elméletek azért szerepelnek elsőként, mert még napjainkban is ezek a leginkább elfogadottak.

1.1. A nyelvcsere általános lehetőségei

Az alábbi írásban azt vizsgálom, érkezhetett-e a magyar nyelv valamikor Krisztus után a Medencébe. Amellett fogok érvelni, hogy nem.
Elsőként a nyelvcsere lehetőségeit ismertetem.
Hagyományos kultúrák esetében egy adott területen nyelvcsere akkor következhet be, ha az újonnan érkezők

- a régieknél többen vannak, és / vagy
- fejlettebb gazdálkodásuk révén többen lesznek, és / vagy
- tartósan uralkodó helyzetben vannak.

Nyelvcsere végbemehet egyenlőtlen népszaporulat esetén is, amennyiben egy beérkező és nyelvét megőrző kisebbség szapora, az őshonos többség pedig nem. Ilyen volt pl. a koszovói albánok és szerbek esete. Az alacsony népszaporulat azonban a hagyományos népességekre nem jellemző.

1.2. A négy hun csoport fogalma

A Medencébe Kr.u. 400-945 között érkező, pusztai eredetű hódító csoportokat érthetőségi és hivatkozási okból négy névhez hozzárendelve tárgyalom, az alábbi módon.

Érkezés, Kr.u.	Csoport leírása	Használt név
378 [41] (1)	Európai hunok	**Attila** népe
568	Korai avarok, várkonyok [42]	**Baján** népe
677	Késői avarok v. onogurok v. griffes-indások	**a Griff** népe
895 (2)	Árpád népe	**Árpád** népe

Összefoglalóan „a négy hun csoport”-ként írok róluk.

[38] Cser Ferenc és Darai Lajos: „Genetikai nyelvészet”? Török Tibor legújabb közleményének határozott kritikája. Acta Historica Hungarica Turiciensia, 38. évfolyam, 2023.
[39] Honnan jött a magyar nép, és honnan a magyar nyelv? – Somfai Kara Dávid etnológus a Mandinernek. Kérdez: Kovács Gergő. 2021.04.25.
[40] Makkay János, 2009. p.: 52.
[41] Ju.A. Kulakovszkij 2000. 83-84. In. Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018. p. 199.
[42] Makkay János, 2009. p.: 100.

Idő adatok

1. Mások szerint a Medence Dunától keletre lévő része is csak 400 k. került európai hun hatalom alá került.

2. Az árpádi honfoglalás kezdete és vége akár 850-945.

„… újabb koncepció az, amit a nemrég elhunyt orosz-moldáv kutatónő, Szvetlana Rjabceva és férje, Roman Rabinovics dolgozott ki. Véleményük szerint a magyarok a **940-es évekig** uralmuk alatt tartották a **Dnyeszterig** fekvő keleti területeket is.” [43]

1.3. Hunok hozták a magyar nyelvet?

Ebben a részben a **török** nyelvűnek feltételezett népcsoport sárga, a magyarnak tartott pedig **zöld** színkódot kap.

1. Vámbéry Ármin szerint a magyar nyelv Baján népével jött / is jött

”Elsőnek Vámbéry /1895/ vetette fel azt a gondolatot, hogy az **avar**okkal együtt **finnugor** nyelvű tömegek is érkeztek a Kárpát-medencébe.” [44] Ebben az állításban benne rejlik az, hogy maguk az avarok nem magyarul beszéltek.

2. László Gyula és Makkay János szerint a magyar nyelv Baján, a Griff és Árpád népével jött

„Óvatosan, de határozottan felvetette László Gyula annak lehetőségét is, hogy **ősmagyar** nyelven beszélő csoportok akár már **Baján** kagán korai **avar**jaival is megérkezhettek a Kárpát-medencébe, Avariába.” [45] Ebben az állításban is benne rejlik az, hogy maguk az avarok nem magyarul beszéltek.

László Gyula „kettős honfoglalás” elmélete Makkay János szerint „a Szent Jobb tiszteletére elhangzott beszédéig nem volt egyértelmű ... arra lehetett következtetni, hogy szerinte a 7-9. századi Kárpát-medencei onogurság – vagy egy része – volt a magyarul beszélő ethnikum. Nem! … az **avarok-onogurok alattvalói** voltak a Kárpát-medencébe beköltöző **magyarok** …” [46] Ebben az állításban benne rejlik az, hogy maguk az avarok-onogurok **sem magyarul** beszéltek.

A „kettős honfoglalás”-ról írja Szabados György, hogy „László Gyula feltevését történeti érvek alapján mérlegeljük és ítéljük inkább elfogadhatónak, mint elutasítandónak.” (2023) [47]

3. Makkay János szerint Árpád népében pedig a köznép magyar, az urak pedig törökök voltak. „… Árpád **magyarjai** a honfoglaláskor itt már **magyar** népet találtak. Ezek az onogurok, akik 670 táján árasztották el hatalmas népi tömegeikkel a Kárpát-medencét. … **Árpád** népének **uralkodó** osztálya és lovashadserege feltehetően **török** volt …”. [48] Amikor tehát „… megjöttek Árpád honfoglaló türkjei, akiknek szintén meg kellett tanulniuk az ómagyar nyelvet.” [49] De „… az sem zárható ki, hogy Árpád népéhez szintén tartoztak **alárendelt ősmagyarok**.” [50]

4. A hun elméletek cáfolata

A hun elméletek szerint tehát a magyar nyelvű tömegek Attila, Baján, a Griff és Árpád népének alattvalóiként érkeztek a Medencébe. Valamiféle beterelt, földművelésre hajlamos néptömegként. Mi ennek az oka? Az, hogy ezek a szakemberek helyesen látják azt: nincs példa arra, hogy egy pusztai eredetű úri nép ilyen rövid idő alatt sikeres nyelvcserét hajtson végre. Csakhogy ez a beterelés két okból nem lehet igaz.

---

[43] Hol tart most a honfoglalás kutatása? – Langó Péter régész a Mandinernek. 2021.05.02.
[44] Makkay János, 2009. p.: 59.
[45] Makkay János, 2009. p.: 70.
[46] Makkay János, 2009. p.: 101.
[47] Szabados György, 2023. p.: 31.
[48] László Gyula 1999. pp.: 893-894.
[49] Makkay János, 2009. p.: 100.
[50] Makkay János, 2009. p.: 70.

1. A Medence mai népének vér szerinti rokonai a környező népek. A történeti öröklődéstan adatai szerint a keleti Pusztáról érkező ősök aránya 10 % alatti. Egy kisebbségben lévő alattvaló csoport pedig nem változtatja meg a többségben lévő alattvaló csoport nyelvét. Arra sincs történelmi példa, hogy egy bejövő nagy létszámú közösség rövid idő alatt átadja nyelvét és ezzel egyidőben létszámában erőteljesen visszaszorul.
2. A Pusztáról a földműves peremre beterelt alávetett néptömegnek nincs sem régészeti nyoma, sem történelmi példája.

1.4. Árpád népe hozta a magyar nyelvet?

1. Az árpádi elmélet
Kristó Gyula szerint a magyar nyelvet Árpád népe hozta a Medencébe, és az árpádi „… honfoglalást megelőzően a Kárpát-medencében nem éltek magyarok …” [51] Szerinte a hont foglalt magyarság köznépe „**alávetett idegenekből**, /a magyarok esetében kavarokból, szlávokból, avarokból, onogurokból/ állt …” [52] Ebben az állításban benne fejlik az, hogy az árpádi honfoglaló magyarok **úri nép** voltak. „Az őslakosság és a **beköltözők** arányára csupán becslés révén lehet feltevést megkockáztatni, a mi két szélső értékben 1,5:1, illetve 2,5:1 aránnyal fejezhető ki.” [53]
2. Az árpádi elmélet cáfolata
Az árpádi elmélet szerint a „finnugor” magyar nyelvet Árpád népe, mint úri nép hozta a Medencébe. Kristó és követői szerint a magyar nyelv valahol a finnféle nyelvtömb déli peremén alakult ki – azokkal szoros kapcsolatban. A finnféle nyelvrokonokra általánosan jellemző, hogy Európában a **kis népsűrűségű** és „**hazai**” pályáján is **veszítenek**, ha más nyelvű néppel - germánokkal, szlávokkal, törökökkel - kerülnek kapcsolatba. Ez esetben „idegenbe” szakadva, a nagy népsűrűségű Medencében végrehajtanának egy olyan erejű nyelvcserét, melynek **egyetlen pusztai nép sem** ért a poros nyomába a Kr.e. 400-tól 1897-ig terjedő, több mint két évezred során.
Hogy ez a csodás esemény legalább egy szempontból hihetőbb legyen, az elmélet Árpád népének létszámát Kristó kb. egy nagyságrenddel túlbecsüli. Árpád népének aránya a helyben találtaknak ugyanis nem 50 %-a, hanem inkább 5 %-a volt.

1.5. Összegzés

Az összes ismert tény amellett szól, hogy a magyar nyelvet nem a hunok hozták a Medencébe. Ettől még a hunok persze beszélhettek magyarul – és szerintem beszéltek is.

2. Célkitűzés

2.1. A nyelvcsere lehetőségei a Medencében

1. Fogalmak
1. Földműves nyelvcsere: A magyar nyelvet kelet felől érkező földművesek hozták, valamikor 1-945 között.
2. Úri nyelvcsere: Egy vagy több keleti eredetű, pusztai nép hozta a magyar nyelvet, melyet a Medence földműves népe átvett. A feltételezett nyelvátadó, keleti eredetű pusztai nép / népek érkezhettek 568 előtt vagy után. Ennek alapján beszélek **korai** vagy **kései úri** nyelvcseréről.

[51] Kristó Gyula: A kilencedik és tizedik század története. Pannonica Kiadó, 2001. p.: 69.
[52] Kristó Gyula: A kilencedik és tizedik század története. Pannonica Kiadó, 2001. p.: 94.
[53] Kristó Gyula: A kilencedik és tizedik század története. Pannonica Kiadó, 2001. p.: 92.

2. Táblázat

Nyelvcsere lehetőségek a magyar nyelvet hozók szempontjából		
Földműves	**úri**	
	Korai, 1-567	**Kései**, 568-945
	Attila népe	Baján és/vagy a Griff és/vagy Árpád népe
Mindezek szabad **kombinálása**		

2.2. Célkitűzés

A vizsgált idősávban a Medence földműves népe alapvetően helyben maradt, de a Medencébe érkeztek betelepedők. Vannak, akik szerint ezek a betelepedők hozták a Medencébe a magyar nyelvet. Az alábbiakban a fent említett **összes**, bármely kombinációt tartalmazó Kr.u. 20 utáni honfoglalás elmélettel szemben fogok érvelni.

2.3. Mi dönt az igazságról?

Gerhard Doerfer (1920-2003) német turkológus szerint a tudomány a bizonyíthatóról szóló tanítás. A bizonyíthatósággal kapcsolatban az állításokat három csoportba sorolta.

1. Üres lehetőség

„Az üres lehetőség … kívül esik a tudomány területén. Nem igazolható feltevésekből áll, amelyek **nem** képeznek **logikus**, zárt rendszert. Doerfer találó példája: valaki azt álltíja, hogy valamelyik tejútrendszerben vagy egy bolygó, ahol az olasz konyhaművészet dívik: a spagettit /spaghetti alla bolognese/ ugyanúgy készítik, mint Bolognában. Egy ilyen állítással nem tudunk mit kezdeni: a 'tétel' felállítója nem tudja állítását bizonyítani, mi pedig **nem tudjuk megcáfolni**." [54] Véleményem szerint a Kr.u. 1-1055 között feltételezett általános nyelvcsere jellegzetes üres lehetőség. Azt fogom bemutatni, hogy ezeknek az elméleteknek minden lényeges szempontból ellene mondanak az ismert tények.

2. Teljes lehetőség

Amennyiben érveim helytállóak, azok azt bizonyítják, hogy a magyar nyelv már Kr.e. meghatározó volt a Medencében. Ezt az állítást teljes lehetőségnek tartom. „A teljes lehetőség esetében az egymást támogató ismérvek zárt rendszert képeznek." [55]

3. Bizonyítottság

„A bizonyított: Ez lehet logikai-matematikai bizonyosság. Vonatkozhat olyan észrevételekre, amelyeket az érzékszerveinkkel fogunk fel /például tudom, hogy hol lakom, a látott, észlelt dolgot le tudom írni/." [56] Ilyen fajta bizonyítékot az őstörténeti elméletek nagyon ritkán tudnak adni. Nem tudják pl. feltámasztani az avar kori földműveseket, hogy meghallgassák, milyen nyelven beszélnek.

3. A földműves nyelvcsere lehetősége

3.1. Nyoma

Lehetséges-e, hogy a magyar nyelv elterjesztésében jelentős szerepet játszottak a valamikor Kr.u. 1 – 1055 között, a Pusztáról érkező földműves tömegek?

A földműves, mint népréteg, meghatározása szerint nem úr. Ezért csak nagyobb létszám és/vagy fejlettebb gazdálkodás esetén adhat át nyelvet. Ilyen néptömeg viszont nem érkezhet

[54] Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Balassi Kiadó, Budapest, 2003. p.: 47.
[55] Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Balassi Kiadó, Budapest, 2003. p.: 47.
[56] Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Balassi Kiadó, Budapest, 2003. p.: 47.

régészeti nyom nélkül. Ha pedig egy néptömeg nem adja fel sem nyelvét, sem paraszti életmódját az új környezetben, akkor tárgyi hagyatékát sem. És ennek – főként az **edényművesség** változásában - meg kellene jelennie a régészeti leletekben. De egy ennek megfelelő, tömeges, keleti hagyaték **nem** jelenik meg. Ellenkezőleg. Az edényművesség a honfoglalás előtti évszázadokban a Medence döntő jelentőségű részén (lásd majd: Gabonakamra) egyetlen folyamatot alkot. Hogy mikortól? Sokak véleményéhez csatlakozva: már a Krisztus születése előtti időktől.

Árpád népének érkezésekor a mezőgazdasági munka **fejlettsége** a Medencében nem különbözött a környező térségekétől. „A 10-11. századra tehető ekevasleletek tanúsága szerint a … keleten is használt csoroszlyás túróeke nem volt fejletlenebb, mint a Kárpát-medencében akkor élő népek szerszámai. Összességében **a kor általános színvonalán** állt … teljesítménye még messze elmaradt a későbbi középkor nehéz ekéitől …” [57] A **fordító eke** mn. forgató-asszimmetrikus v. nehézeke és a szügyhám okozhatott volna magasabb szaporulatot, de nem igaz, hogy ezt a folyamatot egy néphez lehet kötni. A nehézeke pl. a Dnyepertől nyugatra Kr.u. 400 után kezdett jelentős szerepet játszani, és már nagyon korán megjelent a szlávok körében. [58]

A Medencében viszont csak 1100 után kezdett elterjedni [59]. A bükkösök kötött erdőtalaját csak ettől kezdve kezdték – szerény mértékben - hasznosítani.

Bár önmagában ez nem feltétlenül kizáró ok, nem utal tömeges földműves betelepesére a szellemi hagyaték sem. Nem említenek ilyen eseményt a történeti kútfők és nincs ilyen néphagyományunk.

Összegezve: a Medencébe nagy számban bevándorló földműveseknek **nincs régészeti nyoma**.

3.2. Példája

A Pusztához képest annak Földműves Pereme az újkőkor óta sűrűn lakott volt. Az ide érkező pusztai eredetű népekkel két dolog történhetett. Ha erejük volt hozzá, a földművesek nyakára ültek. Ha nem volt erejük hozzá, akkor csereberéltek velük vagy fokozatosan földművessé lettek és felszívódtak a letelepedett többségbe.

Eurázsia szerte nincs példa arra, hogy egy pusztai nép új hazájába érkezésekor számottevő földműves népet vigyen magával. Olyan lenne ez, mint *fát cipelni az erdőbe*!

Nem történt ilyen

- sem a vadmezei népek (4): besenyők, úzok, kunok, tatárok
- sem a Belső-ázsiai népek (10): jüecsik, kidaráiták, heftaliták, türkök, ujgurok, kirgizek, Dzsingisz mongoljai, karahanidák, oguzok-szeldzsukok, mogulok
- sem a Szabíriai (1) eredetű üzbégek esetében.

A felsorolt 15 nép esetében **nincs példa** arra, hogy térképformáló erővel vittek földműveseket új, meghódított hazájukba.

Igaz ugyan, hogy az urak esetenként szereztek rabszolgákat. A Buharai Kánságba pl. milliós számban hurcoltak iráni nyelvű foglyokat. De ekkor mindig a rabszolga tanult nyelvet. Nem az ura.

---

[57] Szigeti Judit: A növénytermesztés eszközei. In. Hétköznapok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Petkes Zsolt és Sudár Balázs. Budapest, Helikon Kiadó, 2017. p.: 97.

[58] 8 találmány, amit a középkornak köszönhetünk. Múlt-kor Történelmi Magazin, 2014.09.17.

[59] Frisnyák Sándor: Magyarország történeti földrajza. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.p.: 21.

3.3. Összegzés

Mindez arra ural, hogy bevándorló földművesek által a Medencébe behozott magyar nyelv ún. üres lehetőség.

4. A föld népének változatlansága

Jelmondat: „A krónikáink, okleveleink, az írásos emlékek, mint a történelemtudomány forrásai, csak utalás szerűen foglalkoznak a szegény emberrel. Jogi alanyként, büntetendőként. De mindennapjairól, mindarról, amiben semmivel sem volt szegényebb a fölötte élőknél, nem tud a történelemtudomány. Nincs adata róla. Azzal nekünk, régészeknek kell törődni.” László Gyula [60]

4.1. 20-567 között

1. Száma a szarmata korban
Létszám tekintetében a föld népe az egész szarmata korban folyamán sokszorosan meghaladta az úri népét. Ezt példázza az alábbi eset.
Kr.u. 332-ben a gótok megtámadták a szarmaták által uralt Alföldet. A szarmata urak segítséget kértek a rómaiaktól és felfegyverezték a szolganépet, hogy együtt védekezzenek a gótokkal szemben. A rómaiak hátba támadták a gótokat, az úri és szolga szarmaták pedig együttesen kiverték a gótokat az Alföldről. De azután „A szolgák, akik szilajságban éppen úgy kitűntek, számra nézve pedig **jóval többen** voltak, legyőzték uraikat”.
2. Tovább élése a szarmata kor után, 400-567
Véleményem szerint a tovább élés döntően a szolga szarmatákra vonatkozik. Erre utal az is, hogy a harmadik idézet az edényművességre hivatkozik.
1. „… a IV. század végétől – V. század elejétől az Alföldön és a Dunántúlon az anyagi kultúra fokozatosan nivellálódik. … a szarmata/alán többség **helyben** maradt a hun hódítást követően.
2. … az egész Alföldön (beleértve a Felső-Tisza-vidéket) vannak olyan temetők, amelyeket elsősorban az ott előforduló megvastagodó karikájú és karikára ráhajló peckű csatok és üvegedények … alapján az V. század elején a korábbi lakosság továbbra is használ.”
3. „A források tehát – közvetetten – igazolni látszanak a szarmata/alán továbbélést **legalább az avar időszakig**.”
4. … az V. századi temetkezésekben erőteljes szarmata/alán hatásokat lehet kimutatni, ilyen például a D–É-i tájolás, a tükör mellékletek, a koponyatorzítás stb. Még **leginkább a kerámia**készlet kapcsán merült föl az autochton lakosság helyben maradásának lehetősége. A szarmata telepek hagyományos kerámiaanyaga mellett megjelenő keleti innovációkat egyértelműen a hun korra **szokás** keltezni, és ez alapján a nomádokat kiszolgáló **helyben maradó szarmatákról beszélni**.” [61]

4.2. 568-677 között

1. Az avar elit ősapáinak kétharmada belső-ázsiai eredetű: ” A populációgenetikai és filogenetikai analízisek eredményei kimutatták, hogy a vizsgált avar kori elit apai és anyai vonalainak **kétharmada belső-ázsiai** eredetű. A mintákon megfigyelt kelet-ázsiai Y-

[60] In. Cser Ferenc és Darai Lajos: „Genetikai nyelvészet”? Török Tibor legújabb közleményének határozott kritikája. Acta Historica Hungarica Turiciensia, 38. évfolyam, 2023.
[61] Az idézetsor forrása: Istvánovits Eszter és Kulcsár Valéria, 2018.

haplocsoportok a mai **északkelet-szibériai** és a **burját** népességre jellemzőek.” [62] „Ma már vannak genetikai adataink a Kárpát-medencét a honfoglalás előtt lakó **avarokból** is. Ezek apai vonalai olyan népekkel mutattak kapcsolatot, mint a transzbajkáli **burjátok** és a szibériai **csukcsok**.” [63]

2. A mai magyar népességben viszont az avar elit utódai elenyésző számban vannak jelen: a burjátokra jellemző Y-haplocsoport egy 2002-es vizsgálat szerint O (46%), N-Tat (23%), egyéb N (15%), C 8% [64]. Ezek összesített aránya a mai magyar férfiak között **2.5 %**. A burját nők 84%-a keleti haplocsoportokat tartalmaz, szemben a magyar nőkre jellemző **2 %**-kal. Az n-DNS vizsgálatok szerint a burjátoknak **96 %**-ban kelet-ázsiai ősei vannak [65]. Tehát Baján népének öröklődéstani szempontból minimális hatása lehetett a Medence népére.

4.3. 677-1055 között

1. László Gyula régész, 677-945 k.
„egyes mesterségbeli fogások /fazekasság, fémművesség/ tovább éléséből is a népi folyamatosság bizonyságára következtetett.” [66] a Griff népétől Árpád népéig.
2. Szentpéteri József régész, 677-1000
1. „… ne feledjük, hogy az egész késő avar kor folyamán a temetkezéseikből ismert lakosság **kilenctized** része nem rendelkezett a korszakra jellemző griffes-indás leletanyaggal.” [67]
2.”A 8. század folyamán sajátos jelenség figyelhető meg a régészeti leletanyagban: a korszak vezérmotívumáról griffes-indás népességnek nevezett avarság nagy sírszámú temetői békés, **paraszti** életmódot folytató lakosságról tanúskodnak; ugyanakkor a birodalom előkelő része, a korabeli arisztokrácia és a körülöttük szolgáló fegyveres kíséret tagjai nomád mintakinccsel díszített viseletben jártak, keleti divatnak hódoltak. … az avar köznép azonban valószínűleg megérte a honfoglalást … Az Alföldet **ugyan az az avar népesség** lakta a 9. század során, mint a korábbi századokban – viseletük, temetkezési szokásaik **keveset változtak** …” [68]
3. Szenthe Gábor régész, 700-1050 k.
”A kerámiakutatás megmutatta, hogy azok az edénytípusok és kombinációk, amelyeket a Kárpát-medencei lakosság használ, a 7. század végétől a 11. századig **egyetlen folyamatot** alkotnak. Nem csak a táplálkozáskultúrára utaló edénykombinációk, hanem az edények alakja, díszítése és készítésének módja is egységet alkot, amelyben a változás folyamatos és lassú, **nincsenek benne látványos törések**.” [69] Ez a földműves nép változatlanságának jele.

4.4. A szláv lyuk 568-900 között

Attila népének bukása után a szláv nyelvterület a Medencétől északkeletre terül el, a Visztula és a Dnyeper között.

---

[62] Az ELTE Régészettudományi Intézete és az ELK BTK Archeogenetikai Laboratórium munkatársainak munkájáról, Origo, 2020.02.04. Világháló.
[63] A honfoglalók genetikai vonala Belső-Ázsiába vezet – Neparáczki Endre a Mandinernek, 2020.12.27.
[64] Lell et al. 2002. In. Buryats / Genetics, Wikipedia
[65] Buryats / Genetics, Wikipedia
[66] Kordé Zoltán: A székelyek és a honfoglalás. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. p.: 155.
[67] Szentpéteri József: Avarok és magyarok. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2015. p.: 80.
[68] Szentpéteri József: Avarok a 6-9. századi Kárpát-medencében. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2016. p.: 23.
[69] Nem légüres térbe érkeztek a magyarok – Szenthe Gergely régész a Mandinernek, kérdezi: Kovács Gergő. Mandiner, 2020.08.20.

„A szlávok őshazája keleten, a **Dnyeper** és a **Bug** folyók közt, a mai Ukrajna és Lengyelország területén volt.” [70]

Az ősszláv nyelvről írják, hogy „… a szlávoknak a Kr.u. 6. századig még nagyjából egységes és viszonylag ki területen /a **Visztula és a Dnyeper** középső folyása között/ beszélt alapnyelve …” [71]

A Kijevi Rusz felemelkedésekor azonban már szláv nyelvet beszélnek az Elbától az Okáig, és a Balti-tengertől az Adriai-tengerig. A szláv nyelvterület szinte teljesen **körülöleli** a Medencét.

Keleti szlávok: drevljánok az Erdővidéken / Poleszjében, a poljánok a Dnyeper mentén, tivercek Moldvai-hátságon.

Déli szlávok: bolgárok, szerbek, horvátok. Első csoportjaik 542-től kezdenek átkelni az Aldunán mai Bulgária területére. A Medencében 567-ben megérkező Baján népe a szlávok Balkánra telepítésével zilálta szét ellenfelét, a Bizánci Birodalmat.

Nyugati szlávok: szlovének, karantánok az Alpokban, morvák.

A szlávok önállósult köznépet alkottak. Döntően paraszti életet éltek, tehát **keresték** a termékeny földeket. A vlah / oláh / román nyelvű őslakók nyelve a hegyvidéki térségekben az újkorig fennmaradt, az Isztriától a Pindosz-hegységig. Ezen nyelveket az alacsonyabb és termékenyebb területeken uralomra jutó szláv nyelv / nyelvek szorították fel a terméketlen hegyvidékekre.

„A Bajánnal érkezett szlávok … az avar birodalom központi térségei körül telepedtek le. Egy találó kifejezéssel gyűrűszerűen körbetelepülték a Kárpát-medencét.” [72] A térségben legtermékenyebb Medencébe **mégsem** jelentek meg számottevően. A Medence túlnyomó részén legfeljebb szórványos a szláv régészeti hagyaték. Annál szórványosabb, minél termékenyebb a talaj és központibb helyzetű a táj.

Mindez arra utal, hogy a Medence legalább 567-től földműves szempontból tele volt.

Az eddigiek véleményem szerint azt mutatják, hogy a Medence népének nyelvcseréje érdemben 567-ig nem kezdődhetett el.

A Gyóni Gábor írásához [73] közölt térkép szerint a Medence peremétől induló szlávok terjeszkedésük során 850 körülre nyugaton a Fiume-Kiel vonalig terjeszkedtek. *Körbevették* Medencét, de jellemzően kihagyták annak termékeny alföldjeit és dombságainak is nagy részét. Összességében több mint 1 millió km^2-t szálltak meg, a Medence belsejében viszont legalább 150 e km^2-t **kihagytak**. Ez a szabadon hagyott terület pedig termékenyebb, mint a megszállt 1 m km^2 *bármely*, ekkora részlete.

A régészeti adatok szerint alig volt szláv lakosság az Alföldön a 9. században. ”A régészeti leletanyagban a 9. századi Nagyalföldön mindenesetre **alig** találni olyan leleteket, amelyet több-kevesebb biztonsággal **szlávnak** tekinthetnénk, ami ezen etnikumnak **legfeljebb rendkívül szórványos** elterjedésére utalhat. … egész egyszerűen **nem látható az a szláv tömeg, amely a feltételezett nyelvcsere folyamatában átadóként szolgált volna**.” [74] A szöveg utolsó sora hibás. A „szláv tömeg” nem átadó, hanem az egyik átvevő a Kristó-féle elméletben.

---

[70] Dusan Kovac: Szlovákia története. Pozsony, Kalligram, 2001. p.: 22.

[71] Zoltán András: Magyar-szláv nyelvi kapcsolatok. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016.

[72] Makkay János, 2009. p.: 110.

[73] Gyóni Gábor: Szlávok Kelet-Európában. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2015. p.: 80.

[74] Takács Miklós: Szlávok a Kárpát-medence déli, központi és keleti részén. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2016. p.: 70.

4.5. Összegzés

A pusztai népekkel érkező földművesek okozta nyelvcserének a Medencében nincs régészeti nyoma, Eurázsiában pedig nincs példája.
A Medence földműves népe pedig a vizsgált időszakban alapvetően nem változott meg.
Ezek a megállapítások azonban nem zárják ki a nyelvcsere lehetőségét. Ezért a továbbiakban ezt vizsgálom.

5. A korai úri nyelvcsere lehetősége

5.1. Szarmaták

A szarmata pusztai eredetű úri nép volt. A lengyel nemesség a szarmatáktól származtatta magát – a magyar pedig nem.
„A szauromaták kétségkívül **iráni** nép, amely később szarmata néven szerepel.” [75] Nyelvük korai emléke a buguruszláni zabla oldaltag felirata, melyet Kr.e. 550 k. óarám betűkkel jegyeztek le. [76] (Buguruszlan Szamarától kb. 150 km-re ÉKK-re található a Bugulma-belebeji-dombságban, a Kinyel folyó partján.) Legtöbb nyelvemlékük „… a Fekete-tenger északi partvidékének görög feliratain és az antik irodalmi művekben található …„ [77]. A nyelv sajátosságai legvilágosabban a Don torkolatánál, Rosztovtól 30 km-re Ny-ra fekvő Tanais városánál fellelt névanyagban tükröződnek.
Hérodotosz idején a ’szauromaták’ még csak a Dontól keletre éltek. A Donon átkelve és nyugat felé törve először a nyugati szkíták vadmezei maradékát szorították be a Krím-félszigetre és a Medencébe. Kr.u. 20 k. ők is elkezdtek beköltözni a Medencébe. Az első szarmaták bevándorlása az Alföldre: „A legvalószínűbbnek a Kr. u. 20 tájéka tűnik.” [78]
Nevük idővel alánra változott, amint arról a Hou Hanshu 118. fejezete is tudósít.
A Terek-Kubán-síkon alávetették őket a kazárok, de amint lehetett, lázadoztak és elszakadtak. Másodvirágzásukra a kazárok meggyengülése és a tatárjárás között került sor (950-1223). Általánosan elfogadott, hogy mai nyelvi utódaik az oszétek.

5.2. Attila népe

Az európai hunok Kr.e. 378 k. szerezték meg és a 454 k-i Nedaoi csatáig uralták az Alföldet. Ez az időszáv 76 évet tesz ki. Ezután a Medencében germán nyelvű népek kerültek uralkodó helyzetbe 454-től 567-ig, tehát 113 éven át. Ezért, ha volt is valami nyelvi hatása Attila kiszámú úri népének a 76 év alatt, azt a 113 éves germán uralom **felülírta**. Ellenkező esetben külön meg kéne indokolni, hogy miért tanul a föld népe inkább hun-magyarul, mint germánul. Indoklás nélkül a feltevés **módszertani hiba**. A Kárpát-medencei „nomád” bevándorlásokról írják, hogy „Feltűnő a magyarság eredete szempontjából mitikus hunok igen csekély jelenléte …” [79]

---

[75] Vásáry István, 1993. p.: 28.
[76] Harmatta János: alán (szócikk). In. A Világ nyelvei. Főszerkesztő: Fodor István. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. p.: 40.
[77] Harmatta János: alán (szócikk). In. A Világ nyelvei. Főszerkesztő: Fodor István. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. p.: 40.
[78] Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018. p. 199.
[79] Bartosiewicz László: A honfoglalás és kora Árpád-kori állattartás régészeti emlékei. In. Hétköznapok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2017.

Kézai Simon külön megemlékezik **háromezer** hunról, akik Csigla mezején találtak menedéket és székelyek ősapái lettek. Ez a szám – melyet helyesnek tartok - arra utal, hogy Attila népének kevés utóda maradt a Medencében.

5.3. Germánok

1. Germánok általában

A germánok a balti tenger felől, északias irányból vándoroltak a Medencébe. Útjuk során több évszázadra alávetették a helyi lakosságot, de nyelvüket megtartották.

A Medencében az európai hunok 76 évre rájuk telepedtek ugyan, de bukásuk után előbukkant a korábbi germán vezető réteg: a gótok és a gepidák.

A Nedaoi csata (454) és Baján népének érkezése (567) közötti hosszú évszázadban (113 év) germánok uralkodtak a Medencében. Amellett fogok érvelni, hogy ezalatt végig megőrizték germán nyelvüket.

2. Gótok

A gótok útja a Visztulától keletre, majd a Dnyepertől nyugatra vezetett. 180 k. még nem ereszkedtek Varsónál délebbre. A Medencében először Erdélyt (268-271) foglalták el.

Legfőbb nyelvemlékük a 350 k. fordított és 550 k-i másolatban fennmaradt Wulfila Biblia, mely az Essen melletti Werden bencés kolostorában bukkant fel. Hosszú vándorlásuk után az Ibér-félszigeten megtelepedő gótok nyelve politikai bukásuk – a **711**-es arab hódítás - után tűnt el. A Krímbe szorult csoportjuk Mangup-hegyi városukban még 850 körül is anyanyelvükön írt. Joseph Scaliger pedig 1650 k. arról tudósított, hogy a félszigeten a Wulfila Biblia nyelvéhez hasonló szövegek vannak használatban.

3. Gepidák

Valószínűleg 269 k. foglalták el Kárpátalja térségét. Uralmuknak az európai hunok érkezése vetett véget. A Gepida Királyság a Medencében 455-567 között állt fenn.

Lassú nyelvi beolvadásuk mellett szól, hogy a gótok rokonai voltak, akik úri helyzetben nem adták fel nyelvüket. Emellett az Attila halála utáni időkből ismert nyolc gepida király neve – és ezek germán nevek. Ardarik (447-455), Gunderik / Gunderit, Trupstila / Trufstila (488), Thrasarich (505), Mundonus, Elemund (546), Thurisind (546/549-560), Cunimund (560-567). Régészeti hagyatékuk sem hun jellegű.

4. Longobárdok

A 546-568 közötti bő két évtizedre a megszállják Dunántúlt. A Baján népének érkezése utáni tavaszon Itáliába vonultak. Déli germán nyelvük rúna feliratokból, glosszákból és jövevényszavakból egyaránt ismert. Lombardia névadói lesznek. Nemzetségneveik és az általuk adott helynevek a félsziget déli részén is felbukkannak. Itáliai királyságukat Nagy Károly 774-ben döntötte meg. Katonai bukásuk siettette nyelvi beolvadásukat. Nyelvhasználatuk utolsó bizonyítéka **800** k. került elő. Eredeti nyelvüket tehát Itáliába érve *230 éven át* bizonyítottan használták, politikai bukásuk után viszont negyedszáz év alatt elvesztették.

5.4. Összegzés

A szarmata úri nép iráni volt, tehát nem hozhatott magyar nyelvet.

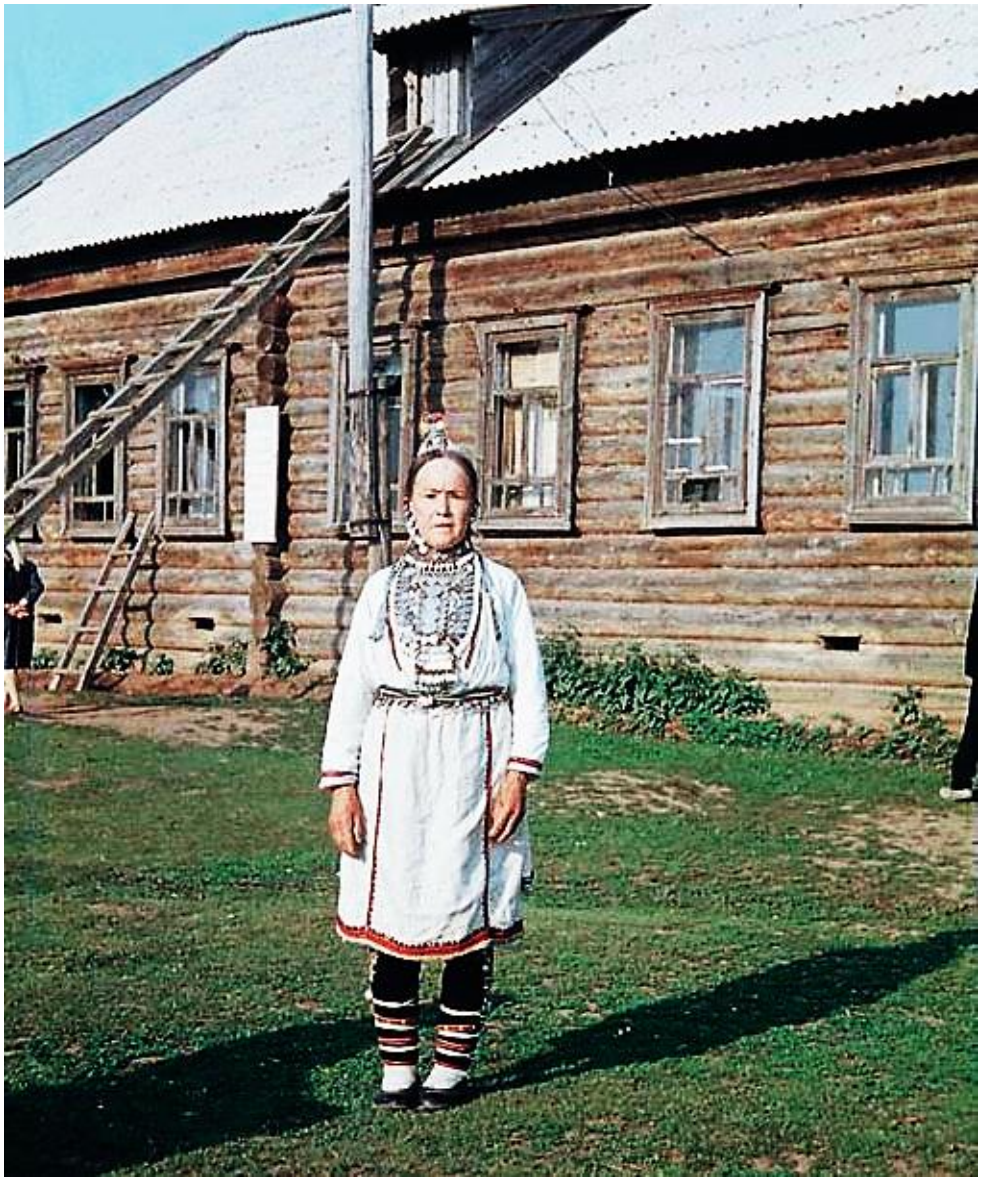
Attila kis számú katonanépének hatását a későbbi germán nyelvi hatás felülírta.

Az eddigiekből arra következtetek, hogy a Mendencében 1-567 között nem volt nyelvcsere.

6. A késői úri nyelvcsere viszonya a nyelvrokonokkal

6.1. A visszaszorulás ténye

„Másfél-kétezer esztendővel ezelőtt Európa területének mintegy 1/3-át lakhatták az uráli nyelveket beszélők …” [80] Az „uráli” nyelvek története földrészünkön az utóbbi két évezredben meglehetősen szomorú. Európai nyelvtérképük olyan, mint egy egykor vízzel leöntött asztal, ahol a felszáradóban lévő víz már csak foltokban maradt meg [81]. A hasonlatban az asztal Európa északkeleti részét, a víz pedig a finnféle nyelvterületet / nyelvterületeket jelenti. Ezek a nyelvek tehát más nyelvcsalád beli nyelvekkel találkozván Európában **rendszerszerűen** visszaszorultak. Mivel a nyelvcsaládon belüli nyelvterületek átrendeződése az esetleges medencei magyar nyelvcsere szempontjából teljességgel érdektelen, találkozás alatt ez esetben csak a más nyelvcsalád nyelvével való találkozást értem.

Visszaszorultak.

[80] Csorba Csaba, 2000. p.: 17.
[81] A hasonlat forrása keresés alatt.

6.2. A visszaszorulás táblázata

Az európai uráli nyelvek megadása Szeverényi Sándor szerinti [82].

Nyelv		Találkozáskor
1.	lív	kihalt
2.	észt	visszaszorult
3.	vót	visszaszorult
4.	inkeri	visszaszorult
5.	vepsze	visszaszorult
6.	finn	visszaszorult
7.	karél	visszaszorult
8.	lapp	visszaszorult
9.	merja	kihalt
10.	muroma	kihalt
11.	mordvin	visszaszorult
12.	mari	visszaszorult
13.	udmurt	visszaszorult
14.	komi	visszaszorult
15.	komi-permják	visszaszorult
16.	nyenyec	visszaszorult

6.3. A visszaszorulás részletei

lív: utolsó anyanyelvi beszélője 2013-ban elhunyt.
vót: 2020-ban 21 anyanyelvi beszélője volt.
inkeri: 2018-ban 120 beszélője volt. [83]
finn: Észak felé a nyelvcsaládon belüli lapp rovására terjedt. A nyelvcsaládon kívüli svéd és orosz hatására viszont nyugatról és némiképp délkeletről visszaszorult. A mai Svédország területének legalább tizedén egykor finn nyelvet beszéltek.
merja, kihalt 1300 k.: „A merják ekkoriban már eloroszosodásuk végső fázisában voltak, így Julianus híre is az egyik utolsó említése ennek a népnek.” [84]
muroma, kihalt 1100 k.: „a volgai bolgárok és az oroszok 1088-ban vívott háborúja söpörte el végérvényesen ezt a gazdag, ám kis létszámú népet.” [85]
komi-permják: A nyelvcsaládon belüli obiak rovására terjedt. Az orosz hatására visszaszorult.

6.3. Összegzés

A 16 rokon nyelvből **nincs** példa nyelvcsaládon kívüli, európai terjeszkedésre. Nem a terjeszkedésük, hanem a visszaszorulásuk látványos.

[82] Szeverényi Sándor: A magyar nyelv finnugor kapcsolatrendszere. In. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2018. p.: 18.
[83] Szeverényi Sándor: A magyar nyelv finnugor kapcsolatrendszere. In. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2018. p.: 18.
[84] Klima László: Finnugor történeti chrestomathia / A 13. századi szerzetes utazók és a finnugorok
[85] Muromák / Wikipedia

7. A késői úri nyelvcsere viszonya a nyelvi egységgel

„Mert a magyar nyelv nem keveredett nyelv, nem lehet különböző időben ideérkezett rétegekből fölépíteni … a különböző időszakokban betelepedettek forrása más és más, nem hozhattak egységes nyelvet.” [86]

7.1. Idegen nyelvi hatások táblázata

A feltételezett kései úri nyelvcserét legalább tíz rendbeli idegen nyelvű hatás gyengítette. Ezek közül egyedül az Anonymus által említett „kunok” esete vitatható.

Idegen nyelvű hatások			
Csoport	idő	nép	nyelv
1. Baján népe	568	ogurok	
	600 k.	bolgárok	
	630 k.	bolgárok	
2. Griff népe	677	bolgárok	
3. Köztes idő	803 u.	bolgárok	
	803 u.	szlávok	
	828	bolgárok	
4. Árpád népe	800	kabarok	
	895 k.	„kunok”	
	955 u.	besenyők	
5. Alánok	-	alánok	iráni

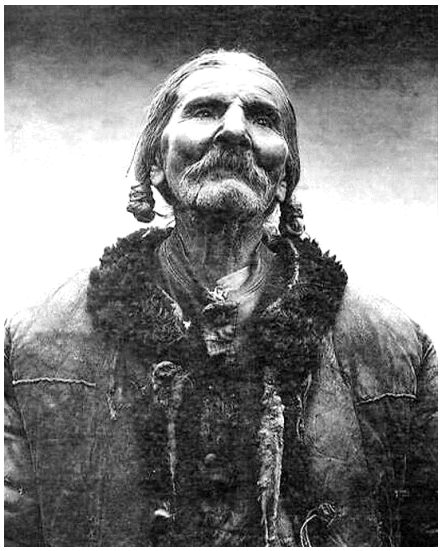

Krum vagy Árpád?

[86] Cser Ferenc és Darai Lajos: „Genetikai nyelvészet”? Török Tibor legújabb közleményének határozott kritikája. Acta Historica Hungarica Turiciensia, 38. évfolyam, 2023.

A Medencében a török és iráni úri nép volt, nem földműves. (Meddig? Amíg eredeti nyelvét beszélte.) Így a török vagy iráni nyelveknek is terjednie kellett volna, mivel a nép velük is közvetlen kapcsolatban volt és nem tudhatta előre, ki lesz végül a győztes. Nem tudhatták előre, hogy kik nyernek 630 körül, vagy 803 körül, vagy 896-ban. **Honnét tudták** volna, hogy törökül ne tanuljanak, magyarul pedig igen?

Honnan tudta?

A táblázat forrásai az alábbiak.

7.2. A táblázat adatai

1. Baján népe, 568-677, 3 esetben
568: Baján Medencébe érkező népének egy része törökül beszélt
1. „Hogy az érkező sztyeppei népek **különböző etnikai** elemeket feltétlenül sodortak magukkal vándorlásaik során, az ma már általánosan elfogadott nézet. Nem kivétel ez alól az avar időszak sem. Elegendő itt a Kárpát-medencei avarok sokrétű temetkezési szokásaira gondolnunk.” [87]
2. Baján népéről írják, hogy „A türk kagán 598. évi levele szerint az ogur törzsek közül váltak ki, tehát legalább egy részük valamilyen **őstörök** nyelven beszélt.” [88]
600 k. bolgár törökök éltek a Szerémségben.
A Bizánci Birodalmat dúló avarok foglyokat szednek, akiket Szávaszentdemeter térségében, a Dunánál telepítenek le, akik ott „**bolgárok**, avarok és más pogány népek közé vegyültek …” [89]
630 k. nem csak a Vadmezőn jön létre a Bolgár Birodalom, hanem a Medencében is kísérletet tesznek a hatalomátvételre. Ez utóbbi az ún. ’**bolgár** puccs’. Elég sok bolgár kellett ahhoz, hogy ez az avarokkal szemben sikerrel kecsegtessen.
2. A Griff népe, 677-803, 1 esetben
677 k. a bolgár Kuvrat negyedik fia, Kuver [90] / Kuber - a Medencében telepedett le.
„… 670 táján Kuvrat **bolgár** fejedelem egyik fia onogurjaival Pannóniában telepedett le …” [91]

[87] Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018. p. 433
[88] Tomka Péter: Avarok a Kisalföldön. In. Régészeti barangolások Magyarországon. Panoráma, 1983. p.: 164.
[89] Szabados György, 2023. p.: 39.
[90] Zimonyi István: Volgai Bulgária. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 67. térkép
[91] Uo. p.: 36.

„A Kuvrat birodalmát felszámoló kazárok elől a bulgár-törökök egy csoportja vonult be a Kárpát-medencébe az avarok védelmét kérve.” [92]

3. Köztes idő, 803-895, 3 esetben

803 u. Anonymus szerint a **bolgárok** a Palóc-medencéig hódítottak. Az alávetett nép területének északi határvidéke, földrajzi nevekkel megadva: „… gömöri és nógrádi vár … Pásztó … Hangony vize … Sajó … Ipoly … Salán fejedelem hívei voltak …” [93]

803 u. "Az avar uralom összeomlásával egyre nagyobb számban érkeztek **szlávok** a Kárpát-medencébe." [94]

828 k. ”A Dráva-Száva közének keleti része Sirmium központtal 828-ban **bolgár** fennhatóság alá került …” [95]

4. Árpád népe Etelközben és a Medencében, 840-től, 5 esetben

800 k. csatlakoztak a kabarok

”A De Administrando Imperio /DAI/ jóvoltából ismeretes, hogy Álmos népe kétnyelvű volt, hiszen miután a kazároktól elpártolt **kabarok** Etelközben a magyarokhoz csatlakoztak, **megtanították** egymást saját nyelvükre. Emellett a kabarokat a Salzburgi évkönyvek írója **önálló** népcsoportként észleli, amint 881-ben a magyarok fegyvertársaiként Bécs környékén harcoltak.” [96]

„Valamikor 800 körül a kazár kagán ellen fellázadtak egyes kazár vagy kazáriai törzsek, vereséget szenvedtek és menekülniük kellett. A kabarnak nevezett törzsek a magyarokhoz fordultak segítségét.” [97]

”A honfoglalás előtti évszázadban a vándorló magyarság minden bizonnyal **kétnyelvű** volt.” Az író a másik nyelven török nyelvet ért. [98]

895 előtt: Anonymus szerint Álmoshoz **kunok** is csatlakoztak. A kunokon török nyelvű népet értelmes érteni „Akkor a **kunok** hét vezére feleségeikkel, fiaikkal és nagy sokasággal a Pannóniába való indulás mellett döntöttek.” [99]

955 után: Taksony **besenyőket** enged az országba.

„Taksony fejedelem /955 k. – 972 k./ uralma idején **besenyő** csoportok is költöztek a Kárpát-medencébe.” [100]

5. Alánok

1. „… azt a csoportot, amelyben az avarok által alávetett alánok /is/ megtalálhatók, a magunk részéről a Dél-Alföldön sejtjük, nevezetesen abban a **zárt** – és a Kárpát-medence további avarságától eltérő vonásokkal rendelkező – körben, amelyet Lőrinczy Gábor határolt körül a bánsági Aranka és a Körös–Berettyó vonaláig. E temetők jó néhány jellegzetessége /padmaly, katakomba, fülkesír, torzított koponya, tükör, egy esetben kurgánba másodlagosan beásott sír, a tárgyak kaukázusi és pontusi párhuzamai/ valószínűsíti, hogy a legyőzött és a sztyeppéről magukkal sodort **alánokkal mindenképpen** számolnunk kell az etnikai összetétel meghatározásánál …” [101] Az alán úri nép volt. A fenti sorokból az is kiderül, hogy az említett alánok egységes területen éltek. Ebből kettős nyelvcsere következik. Az alánok először átveszik a magyar nyelvet, aztán átadják a föld népének.

---

[92] Róna-Tas András: Kis magyar őstörténet. Balassi Kiadó, Budypest, 2007. p.: 115.
[93] Anonymus: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 31.
[94] Száray Miklós, 2006. p.: 195.
[95] Nótári Tamás: A frankok Pannóniában. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. p.: 37.
[96] Szabados György, 2023. p.: 36.
[97] Róna-Tas András: Kis magyar őstörténet. Balassi Kiadó, Budypest, 2007. p.: 43.
[98] Klima László / Zegernyei: Török magyar őstörténet. Nyelv és Tudomány 2014.09.26.
[99] Anonymus: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 17.
[100] Révész László: A honfoglalók szállásterülete. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Helikon, Budapest, 2016.
[101] Istvánovits Eszter és Kulcsár Valéria, 2018. pp. 431-432.

2. „Az avar korban a Kárpát-medencébe érkezők jelentős hányada azonban nem az avar elit örökségét hordozta, hanem hun és iráni /**alán**/ **genomokból** modellezhető. Ez arra enged következtetni, hogy az avar és hun korszakok népessége között nagymértékű az átfedés, és az avarok Európába érkezésével a korábban ott lakó népeket felülrétegezte egy, az ősi Mongóliából frissen érkező elit csoport.” [102]

3. A nagyszentmiklósi kincs úri hagyaték. Iráni nyelvű felirat is szerepel rajta.

6. Egyéb

1. Valamikor a vizsgált idősávban - érkezik Edmen anyjának khorezmi rokonsága. „Edmen pedig, amikor a magyarok másodszor jöttek be Pannóniába, az apjának és anyjának hatalmas rokonságával együtt ide költözött, mert hát az anyja a **corosminusok** közül származott.” [103]

Nyelvük biztosan nem ismert, de általában iráni vagy török nyelvűnek tartják őket.

2. Anonymus szerint „Az **oroszok** közül is sokan Álmos fejedelemhez csatlakoztak és vele jöttek Pannóniába. Utódaik a mai napig itt laknak szerte az országban.” [104] Ezek az oroszok szláv vagy germán (varég) nyelvet beszélhettek. Mivel nem biztos, hogy úri nép voltak, a táblázatban nem szerepelnek.

7.3. Tükröződik a kétféleség a szókincsben?

Az **angol** nyelv szókészletének **83 %**-a nem germán eredetű.

A **magyar** szókészletnek viszont Fodor István szerint is csak **35 %**-a idegen eredetű, az irodalmi nyelvben használt szavaknak pedig csak 12 %-a. [105] A magyar tehát sokkal kisebb idegen behatást mutat, mint az egyértelműen germánnak besorolt angol.

A kései úri nyelvcsere során a Medencében jelen lévő török és indoeurópai nyelvek hatására a szókincsnek sokkal jobban meg kellett volna változnia.

A magyar köznyelv legalább 10 ezer szót használ. Ennek 71 %-a zárt, ami alatt azt értem, hogy csak a magyar nyelvben van meg. Szavaink 29 %-a más nyelvekkel közös.

összes	10 000	100 %	
magyar, zárt	7 056	71 %	
közös	2 944	29 %	
finnféle	1 000	10 %	max; min. 700
iráni	20	2 ezrelék	10 biztos 23 bizonytalan [106]
török	400	**4 %**	(1)
szláv	900	9 %	(2)
román	24	2 ezrelék	Etimológiai Szótár
latin	200	2 %	p. > 200
német	400	4 %	köznyelvi

1. *„Honfoglalás előtti török jövevényszavaink száma 300 körüli.”* [107] *Mások szerint „ … a mai magyar nyelvben használatos, honfoglalás előtti török kölcsönszavak … négyszáz szó …”* [108]

2. „… a nyelvünkben élő mintegy 900 szláv jövevényszó …” [109]

---

[102] Teljes genom vizsgálatokkal derítettek fényt a hunok, avarok és honfoglaló magyarok származására. MKI, 2020.05.30.

[103] Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 102.

[104] Anonymus: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 17.

[105] Fodor István, 1975. p.: 15.

[106] Etimológiai szótár. Főszerkesztő: Zaicz Gábor. Budapest, Tinta Kiadó, 2006. p.: 970.

[107] Rédei Károly, 2003. p.: 58.

[108] Sándor Klára: A honfoglalók nyelve. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016.

[109] Antal, Csongor és Fodor, 1970. p.: 6.

7.4. Összegzés

Az átadóként feltételezett pusztai eredetű néphullámok nyelve nem volt egységes. Számos népcsoport nyelve biztosan török. Ennek a hatásnak viszont jelentősen gyengítenie kellett volna a feltételezett nyelvcsere erejét.

8. A késői úri nyelvcsere viszonya az ismert nyelvcserékkel

8.1. Célkitűzés

Az alábbiakban áttekintem a pusztai népek által végbevitt nyelvcseréket Kr.e. 400-tól Kr.u. 1897-ig. Ezután megvizsgálom, hogy a Medencében feltételezett nyelvcsere beleillik-e az ismert események menetébe, vagy sem.

8.2. Folyamatok kéz a kézben

A pusztai és a Puszta peremén élő földműves népekre vonatkozó létszámbecslések visszanyúlnak a Kr.e. időkig. Összességében az derül ki belőlük, hogy a folyamatok kéz a kézben járnak, bár az időben visszafelé a becslések szórása nő. A **mintázat** viszont mindig ugyan azt mutatja: rendkívül kis létszámú pusztai népeket és nagy létszámú peremi földműveseket.

A pusztai és pusztai eredetű népek zömére vonatkozóan az első biztos létszámadat sorozatot az 1897-es orosz birodalmi népszámlálás adja.[110] Mivel ebből az évből már a Puszta egyéb tájairól és a földműves perem területéről is elegendően pontos létszámadatok vannak, ezt az évet veszem alapul.

8.3. A nyelvátadási idősáv fogalma és időhatárai

1. Fogalma

Ebből az idősávból elterjedt pusztai eredetű nyelvet beszéltek az oszétek, törökök mongolok - és egyesek szerint a magyarok. (Ez utóbbi állítással szemben fogok érvelni. Véleményem szerint az alábbi adatok megmutatják majd, hogy a Medencében élő magyarok nem pusztai hatásra kezdtek magyarul beszélni.) Az egyes pusztai népek nyelve nagyjából meghatározható idősávon belül volt kiváltságos helyzetben. Az adott nyelv addig okozhatott nyelvcserét az alávetett, eredetileg más nyelvű nép körében, amíg kiváltságos helyzete fennált. Ez az időszak a nyelvátadási idősáv.

2. Időhatárai

Kezdete

Az ereje teljében lévő pusztai nép beköltözése az adott területre. Ekkortól nyelvét a föld népe is igyekezhet megtanulni.

Vége

1. A nyelvátadás eléri a táj földrajzi határait, tehát már nincs kinek tovább adni a nyelvet.
2. A kiváltságos helyzet megszűnik. Ennek oka általában a katonai és / vagy politikai bukás.

8.4. A nyelvátadási idősáv a konkrét esetekben

Az idősávra vonatkozó adatokat kiemeltem és a következő pontban tárgyalom.

[110] Adatai elérhetők a Világhálón.

A nyelvcsere erejét tn. intenzitását a pusztai eredetű nyelvet beszélők számának és a nyelvátadási idősávnak hányadosa adja meg. Mértékegysége: ezer fő / év.

9. A pusztai eredetű úri népek által végbe vitt nyelvcserék

9.1. Az iráni nyelvek terjedése Európában, Kr.e. 400 – Kr.u. 373, 950-1223

Kezdete: Az az iráni nyelv, amely az oszét őse volt, a szkíták visszaszorulásával, az iráni nyelvet beszélő úri nép terjeszkedésével kiváltságos helyzetbe került a Terek-Kubán-síkon (Kr.e. 400 k.), Vadmezőn (Kr.e. 350-től) és a Medencében (Kr.u. 20-tól).
Másodvirágzása: Az iráni nyelv a Vadmezőről és a Medencéből kihalt, a Terek-Kubán-síkon hosszasan fennmaradt. Az alánok 373 k. behódoltak a hunoknak, és ezzel kiváltságos helyzetük megszűnt. Bár a hunok után 463 k. bolgár török, 567-től türk, 630-tól pedig kazár fennhatóság alá kerültek, mindannyiszor megmaradtak, mint jelentős és egységes nép. 950 k. megerősödtek, amit József kazár kagán ekkoriban írt levele is jelez. „A 10-13. század folyamán az alán királyság területileg kiterjedt, jelentős hatalommá vált. Bíborbanszületett Konstantintól tudjuk, hogy az alánok 950 körül észak felé egészen Sarkel váráig /Don alsó folyása/ vezettek támadásokat. [111] A 10. század folyamán hatalmuk alá vonták a tőlük nyugatra lakó cserkeszeket /kaszogokat/ is.” [112]
Vége: 1223 után a tatárjárás végleg megtörte őket és fokozatosan felszorultak a Kaukázus völgyeibe, majd benyomultak a főgerinctől délre is. Így eljutottak a mai Dél-Oszétiába is.

9.2. A török nyelvek terjedése a Terek-Kubán-síkon, 463-1556

Kezdete: A kun-kipcsakok betelepedése 1050 k.
Az egykori kazár területről írják, hogy „… a 11. század közepétől e térségben jelen lévő kipcsakok sem szervezték egységes állammá.” [113]
Vége: 1593
Az Asztrahányi Kánság bukása (1556) és a mongol nyelvű kalmükök Volgán való átkelése (1630). Középértékük 1593.

9.3. A török nyelvek terjedése a Vadmezőn, 463–1484

Kezdete: A bolgárok érkezése 463-ban.
Vége: A Vadmező meghatározó pusztai eredetű állama az Arany Horda felbomlása után a Krími Kánság lett. A Krími Kánság 1484-ben az Oszmán Birodalom részévé vált, ami meggyengülését mutatta. Előre törtek a kozákok és oroszok. Ekkor a nyelv terjedése megállt.

9.4. A török nyelv terjedése a Volgakönyöknél, 725 – 1552

Kezdete: A bolgárok érkezése (725).
„Történetileg valószínűbb az a feltevés, hogy a 8. század első felében a Kaukázus előterében zajló arab-kazár háborúk következtében költöztek a török törzsek a Volga-Káma vidékére.” [114]

---

[111] Moravcsik Gyula: Bíborbanszületett Konstantin: A birodalom kormányzása, bevezetés.: Olajos Teréz, Bp. 2003/2. p.: 63, 65.
[112] Polgár Szabolcs: Alánia és a nemzetközi kereskedelem a korai középkorban. Elérhető a Világhálón.
[113] Vásáry István, 1993. p.: 146.
[114] Zimonyi István: Volgai Bulgária. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 65.

Vége: A Kazáni Kánság bukása (1552).

9.5. A török nyelvek terjedése Kelet-Szabíriában, 800 – 1582

Kezdete: 750 k. a besenyők fő csoportja még az Irtisi-kapuban van. Mintegy 50 év múlva benyomulnak a Kulunda-pusztára és elkezdik nyugat felé szorítani Árpád-népét. (800)
Vége: A Szibériai Kánság bukása (1582).

9.6. A mongol nyelvek terjedése Mongóliában, 924-1206

Kezdete: A Krigiz Birodalom bukása (924)
Vége: Dzsingisz Kán egyesíti a mongol törzseket, melyek között több frissen cserélte le eredeti, török nyelvét (1206).

9.7. A török nyelvek terjedése Hszincsiangban, 700-1100

Hszincsiang: Ikerközpont + Dzsungária + Tarim-medence.
Kezdete: A török nyelvű pusztai népek a területet több hullámban, 555–900 között hódították meg vagy vonták uralmuk alá. Ilyen esetben kerekített középértékkel számolok (723).
Vége: Az iráni nyelvű szakák és a tugrik (régi nevükön tohárok) beolvadása 1100 k. „Úgy tartják, hogy a Tarim-medence lakossága a 11. század végére nyelvileg eltörökösödött.” [115]

9.8. A török nyelvek terjedése az Oázisfüzérben, 999-máig

Kezdete: Az Oázisfüzérben meghatározó Szogdiát alapul véve 999.
A Szamanida birodalom (875-999) bukásáról írják, hogy „Ez időtől kezdődött el intenzíven Transzoxánia eltörökösödése, mely folyamat egészen napjainkig tart, hiszen az iráni elem a városokban mostanáig fennmaradt.” [116]
A nyelvcsere kezdete Iliában és Tarsziában 560 k; Horezmben: 999 k; Pártiában 1153 k.
Vége: Ma is tart, pl. Szogdiában.
Üzbegisztán lakosságának 2021-ben 4.8 %-volt iráni nyelvű tadzsik [117]. Nagyobb az arányuk a városokban. Tadzsikisztánban a tadzsik az államnyelv. A jagnóbi nyelvet általában a szogd folytatásának tekintik, vannak, akik újszogdnak nevezik. Elzárt helyeken, a Turkesztáni-, Zeravsán- és Hisszár-hegységekben még mindig vannak beszélői.

9.9. A török nyelvek terjedése Nagy-Azerbajdzsánban, 1040-1923

Nagy-Azerbajdzsán: Azerbajdzsán ország + Iráni-Azerbajdzsán.
Kezdete: A térségben a török nyelv 1040 k. válik jelentőssé.
1029: „A horszáni oguzok avagy türkmenek sok bajt okoztak a civilizált gaznevida államnak +-rablásaikkal, így 1029-ben kitették a szűrüket Horaszánból. Az oguzok ekkor Azerbajdzsánba mentek, ahol a helyi fejedelmek felhasználták őket egymás elleni harcaikban. Ezek az azerbajdzsáni oguzok a mai azerbajdzsán törökök ősei.” [118]

---

[115] Akiner, Shirin, ed. 2013. Cultural Change and Continuity in Central Asia. London: Routledge. pp. 71. ISBN 978-1-136-15034-0.
[116] Vásáry István, 1993. p.: 108.
[117] Üzbegisztán, Wikipedia
[118] Vásáry István, 1993. p.: 114.

1041: A dandanakáni csatában a szeldzsukok legyőzték a gaznevidákat, és három évtized múltán elérték Anatóliát.
Vége: A türkmén eredetű kádzsárok uralma Iránban 1923-ban ért véget.

9.10. A török nyelvek terjedése Kisázsiában, Kr.e. 1071-máig

Kezdete: 1071-ben a manzikerti csata lehetővé tette a törökök számára Anatólia megszállását.
Vége: A törökösítés – a kurdok rovására – máig tart.

9.11. A magyar nyelv feltételezett elterjedése a Medencében, 567 v. 677 v. 895- 1055

A késői úri nyelvcsere nem tény, hanem feltételezés, tehát nem tartozik az ismert nyelvcserékhez. Azért írom mégis e felsorolás végére, hogy az ismert nyelvcserékkel összehasonlíthassam.
Kezdete: Baján népének érkezése 568-ban vagy a Griff népének érkezése 677-ben vagy Árpád népének érkezése 850-945 között. Ez utóbbi esetben a középértékkel számolok, ami kb. 895.
Vége: A Tihanyi Alapítólevél kiadása 1055-ben, mivel ettől kezdve a magyar nyelv a Medencében általánosan elterjedtként mutatkozik.

9.12. Táblázat

A táblázatban az Erő a nyelvcsere erejét jelenti. A „Nyelvátadási idősáv" c. sor első száma dőlten van szedve, mivel Krisztus születése előtti évszámot jelez.

A pusztai eredetű úri népek által végbe vitt nyelvcserék						
Sz.	Terület	Nyelv	Beszélő	Nyelvátadási idősáv		Erő
1.	Európai puszta - Oszétia	iráni	172 e	*400* - 373	773	0.2
				950 - 1223	273	
2.	Terek-Kubán-sík	török	194 e	1050 - 1593	543	0.4
3.	Vadmező	török	287 e	463 - 1484	1021	0.3
4.	Volgakönyök	török	5 165 e	725 - 1552	652	6.1
5.	Kelet-Szabíria	török	2 568 e	800 - 1582	782	3.3
6.	Mongólia	mongol	1 500 e	924 - 1206	283	5.3
7.	Hszincsiang	török	1 600 e	723 - 1100	377	4.2
8.	Oázisfüzér	török	3 200 e	999 - 1897	898	3.6
9.	Nagy-Azerbajdzsán	török	4 100 e	1040 - 1897	857	4.5
10.	Kisázsia	török	7 600 e	1071 - 1897	826	**9.2**
11.	Medence	magyar	8 300 e	567 - 1055	488	**17.0**
				677 - 1055	378	**22.0**
				895 - 1055	160	**51.9**

9.13. Összegzés

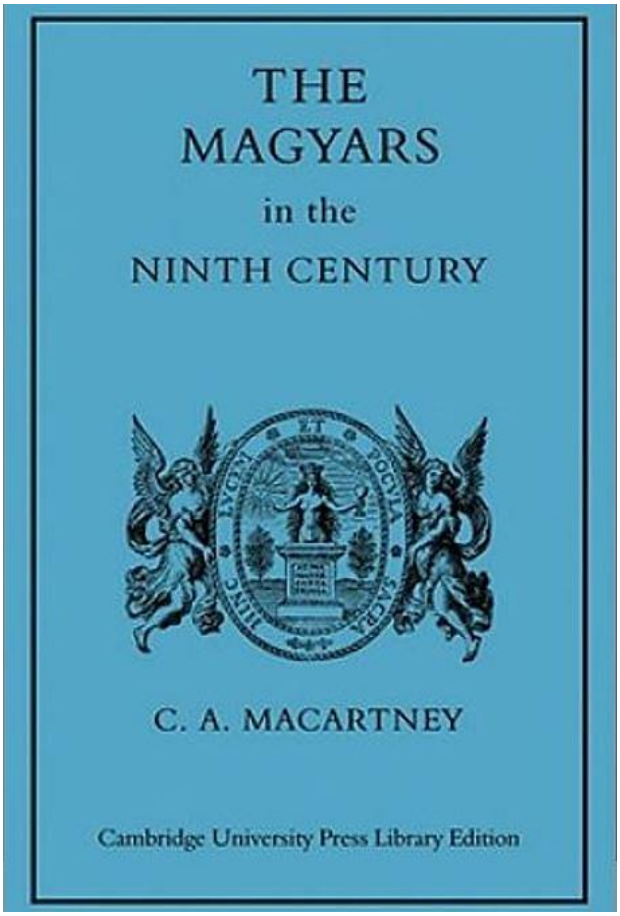
A táblázatának adatait áttekintve láthatóvá válik, hogy Kr.e. 400–Kr.u. 1897 közötti mintegy 2297 év során **nincs** példa arra, hogy egy pusztai eredetű nép olyan elemi erejű nyelvcserét vitt volna végbe, mint amilyet a „finnugor" magyar nyelv a késői úri honfoglalás elméletek **bármelyike** szerint végbe vitt. Ez a különös „finnugor" nyelvű nép nyelvi szempontból **extrém** módon, hihetetlenül sikeres lenne, még a hármas honfoglalás elfogadása esetén közel

kétszer sikeresebb, mint az akkori, kisázsiai török, amelyik a második helyezett a nyelvcsere erejét bemutató táblázatban.

Véleményem szerint erre a jelenségre utal a magyarokkal kapcsolatban az, amit Sudár Balázs és Macartney állít.

Sudár Balázs: ”**Egyedülálló** dolog, hogy itt áll a nyelvünk Európa közepén, egy teljesen idegen nyelvi közegben.” És: „A magyar nyelv egy lakott területen meg tudta őrizni a pozícióit, sőt, bővíteni is tudta – ez **kivételes** a sztyeppetörténetben. Szerinte azonban mindez nem a magyar nyelv különlegességét jelzi, hanem a **nem tudásunkkal** lehet összefüggésben: nem tudjuk, hogyan történt.” [119] Véleményem szerint a pozíció bővítése nem egyszerűen lakott, hanem a kornak megfelelően *sűrűn* lakott területen történt. És ez a különleges.

Macartney megállapítása a magyarokra vonatkozóan – melyet alcímnek is választottam - így szól: „Eredetük és korai vándorlásuk már régóta **zavarba** ejtette a tudósokat”, és ez „a **legsötétebb történelmi rejtélyek egyike**” [120].

Zavarba ejtette.

10. A Medence hangjai az írott források alapján

10.1. A Medence korai hangjai

A Medencében a föld népe először szórványosan, aztán kórusban szólal meg magyarul. Ezen növekedés oka nem az aránybeli változás, hanem az írás terjedése.

Elsőként azokkal az adatokkal foglalkozom, melyeket a kutatók nagy része elfogad.

[119] Sudár Balázst Kovács Gergő kérdezi a Mandinerben.

[120] Macartney, C. A. The Magyars in the Ninth Century; Cambridge, 1930. In. Arthur Koestler: A tizenharmadik törzs. Random House, New York, 1976. Lazi Könyvkiadó, Szeged.

Jelek: megértés: ~, vissza következtetés ←

Évszám	Adatforrás	Nyelvi adat	Hely / mellett
359	Ammianus Marcellinus	„Marha, marha!” (1)	Óbuda v. Zalánkemén / Titel (2)
400	Mahmud Terdzsümán	Attila népe ~ föld népe (3)	Dunától keletre
558	Malalas	Attila népe ~ Baján népe	-
582	Meandrosz	Attila népe ~ Baján népe	-
791 805	Nagy Károly-i oklevél	„Sarwar” (4)	Sárvár
895	Gyula barát	„teljesen magyar a nyelvük” (5)	←
1050	Kniezsa-térkép	magyar névadás	Gabonakamra
1055	Tihanyi alapítólevél	„Feheru uratu rea meneh …”	Tihany

Érthetőségi sorozat: Baján népe - Malalas-Meandrosz – Attila népe – Mahmúd Terdzsümán – Föld népe – Ammianus Marcellinus – magyar nyelv – Gyula barát – Árpád népe.

1: A szolganépből 322-ben a köznép szintjére emelkedett, egykori szolga szarmatákról van szó. ”Amikor a császár megjelent az emelvényen, és barátságos hangon éppen megszólalni készült, s úgy akart hozzájuk beszélni, mint a *jövőben engedelmes alattvalóihoz*, egyikük éktelen haragra lobbanva az emelvény felé hajította csizmáját, és ezt kiáltotta: „**marha, marha**”, ami náluk csatakiáltásként hangzik. Erre az egész gomolygó tömeg arrafelé tódult, és hirtelen magasba emelve a barbár zászlót, vad üvöltéssel egyenesen a császár felé rohant, aki a magasból letekintve mindenfelé ide-oda futkosó tömeget látott feléje közeledni dárdákkal, kivont kardokkal, kopjákkal. Már vesztét érezte közeledni, de úgy belevegyült az ellenséges szándékú emberektől és a sajátjaitól kavargó tömegbe, hogy senki sem tudta róla, vezér-e vagy közkatona. Nem volt idő a habozásra, fölpattant egy gyors lóra, és elvágtatott. Testőrei megpróbálták visszavetni a tűzvészként terjedő barbár áradatot, de sebektől borítva elhullottak, vagy a rohamozóktól eltiporva földre hanyatlottak. Az aranyos kárpittal díszített császári szék a támadók könnyű zsákmánya lett.” [121]

2: Aquincum v. Acumincum. „A *limigantes* lakóhelyének lokalizálása ebben az esetben ismét annak függvénye, hogy Ammianus „Acimincum”-ja Aquincummal vagy Acumincummal azonosítható-e.” [122]

3: Pannóniába érkezve Attila népe látja, hogy ”csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcse és bő termése van annak az országnak, és **az ő nyelvükön** beszélnek /az ottani népek/. ’Mikor kerül a kezünkre ennél jobb ország?’” [123]

4: „Nagy Károly 791-ben ’**Sarwar**’-on keresztül tért haza avarországi hadjáratából. Ugyanez a ’**Sarwar**’ 805-ben is előfordul: Theodor avar kán ’Sarwar’ és ’Heimburg’ között kér új letelepülési helyet Nagy Károlytól.” [124]

5: „Julianus nem csupán az etnikai együvé tartozás tudatát, hanem a Kárpát-medencében és a Volga vidéken beszélt magyar nyelv **azonosságát** is hangsúlyozza.” [125]

A Medence földműves népére vonatkozó legkorábbi adat tehát Kr.u. 395-ből származik és egy **szíriai** születésű író közli. Ekkor a föld népe keresetlen – és **csak magyarul** érthető – szavakkal utasítja el a császári lefokozást. Ettől kezdve 1055-ig **görög, német, zsidó és magyar** származású, **latin vagy bizánci** kultúrkörhöz tartozó adatközlők munkáiból

[121] Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018.
[122] Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018.
[123] Grandpierre Attila, 2019. p.: 43.
[124] Dr. J. F. Böhmer: Regesta cronicologo-diplomatica Karolum, Frankfurt am Main, 1833; pp.: 17, 24. In. Götz László: Keleten kél a nap. Püski Kiadó, 1994. p.: 366.
[125] Szabados György, 2023. p.: 36.

következtethetünk a nyelvre. A változatos társaság által közölt adatok szerint a Medencében a föld népe 395-től magyarul beszélt.

A táblázat nem tartalmazza a környei és jánoshidai nyelvemlékeket, mivel ezek valószínűleg nem (új), vagy nem biztosan (tűtartó) a föld népének hagyatékát képezik. A táblázat nem tartalmazza az „Etelköz" szóösszetétel utótagját sem, mivel nem a Medencére vonatkozik. Árpád népének nyelvére viszont igen.

Évszám	Adatforrás	Nyelvi adat	Hely / mellett
600	Íj markolat lemez	„Te íjat lövesd nyíllal ellen"	Környe / Tatabánya
685	Tűtartó	„Baszjad izűt"	Jánoshida / Jászberény
930	Bíborbaszületett	„Kouzou" (1)	Dnyeper – Szeret

1. „Ama helyet, ahol a turkok korábban laktak, a rajta áthaladó folyó neve szerint Etel és **Kouzou**-nak nevezik, és ott most a besenyők élnek"

Az itt szereplő „kouzou" szót a tudósok túlnyomó része „köz"-ként értelmezi. A „köz" „ősi, finnugor kori szó" [126] Mivel a „Birodalom kormányzása" több idősávban és szerkesztés által készült valamikor 900-960 között, évszámként ezen dátumok középértékét vettem (930).

10.2. A Medence későbbi hangjai

1. A Tihanyi alapítólevél, 1055

"Az Árpád-kori szövegek … csak egyetlen magyar nyelv emlékeit őrzik …" [127]

„Az 1055-ös tihanyi alapítólevélben és a későbbi keletkezésű emlékekben viszont nyoma sincs már annak, hogy a 'magyar' nyelv használói körében akár magyar-kabar, akár másféle két- vagy többnyelvűség dívott volna. Az I. András-kori magyar szövegfoszlányok ugyanabból a nyelvből vétettek, amelyikből később a Halotti beszéd prózája, majd az Ómagyar Mária-siralom lírája kiformálódott. " [128]

A Tihanyi alapítólevél megírása utáni időben exponenciálisan kezd nőni a biztos magyar nyelvemlékek száma.

2. Közokiratok, 1092-től

1092 „… 1092-ben az erdélyi királyi sószállítók kivétel nélkül magyar neveket viseltek: Csány, Csákány, Zákány, Nevesincs, Kásádi, Kötő, Részedi." [129]

1100 k. „A helynevek és a legkorábbi személynevek viszont szinte teljesen magyar Kárpát-medencét mutatnak már a 11-12. század fordulóján." [130]

1138 „A dömösi prépostság 1138-ban Álmos herceg által kiadott adománylevelében több, mint nyolcszáz, csaknem kivétel nélkül magyar szolganév van felsorolva." [131]

1138 „1138-ban a Kenyérmezőn fekvő Sajti, azaz Sósd faluban és környékén szintén kizárólag magyarok végezték a sótermelést és sószállítást …" [132]

1211 „A tihanyi apátság 1211-ben kelt összeírása pedig kétezernyi, döntő többségében színmagyar személynevet tartalmaz." [133]

3. Irodalmi művek, 1195-től

Pontosabban: a fennmaradt irodalom művek.

1195 k. Halotti beszéd

1250 k. Ómagyar Mária siralom

---

[126] Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár, 2006. p.: 449.
[127] Szabados György, 2023. p.: 37.
[128] Uo. p.: 36.
[129] Makkay János, 2009. p.: 95.
[130] Uo. p.: 80.
[131] Uo. p. 80.
[132] Uo. p. 95.
[133] Uo. p.: 80.

1440 k. Jókai kódex - az első magyar könyv.

4. Személynévtár

„Fehértói Katalin óriási anyaggyűjtése, az Árpád-kori személynévtár /1000-1301/ 2004-ben 862 nagy méretű oldalon sorolja fel a személynév-anyagot, melynek döntő, túlnyomó többsége nem szláv, nem latin, nem keresztény-bibliai, nem germán, nem türk, hanem magyar.” [134]

Az említett személynévtárban szereplő nevek mai helyesírással pl. Agyagos (Agyagus), Almás (Almás), Apa, Árva (Arva), Balog (Balug), Bölcs (Belche), Béna (Bena), Bab (Bob), Boldog (Boudog), Bulcsú, Buta (Butha), Bíbor (Bybur) Bika; stb. „És így tovább, az abc végéig.” [135]

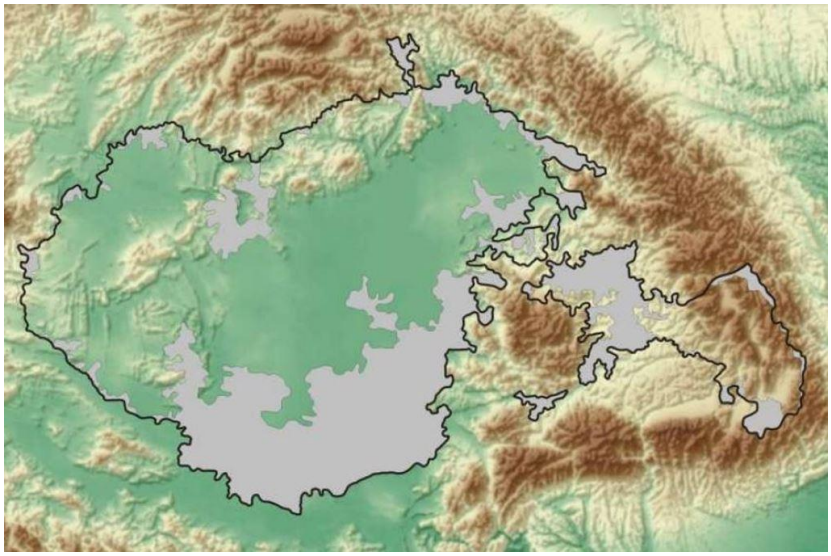
10.3. Összegzés

Az írott források adatainak összevetéséből az következik, hogy a négy hun csoport (Attila, Baján, a Griff és Árpád népe) valamint a Medencében a föld népe magyarul beszélt.

11. A Gabonakamra népe

Jelmondat: „Nyelvünk letéteményese a parasztság volt …” Illyés Gyula író és költő [136]

11.1. A Tömb fogalma

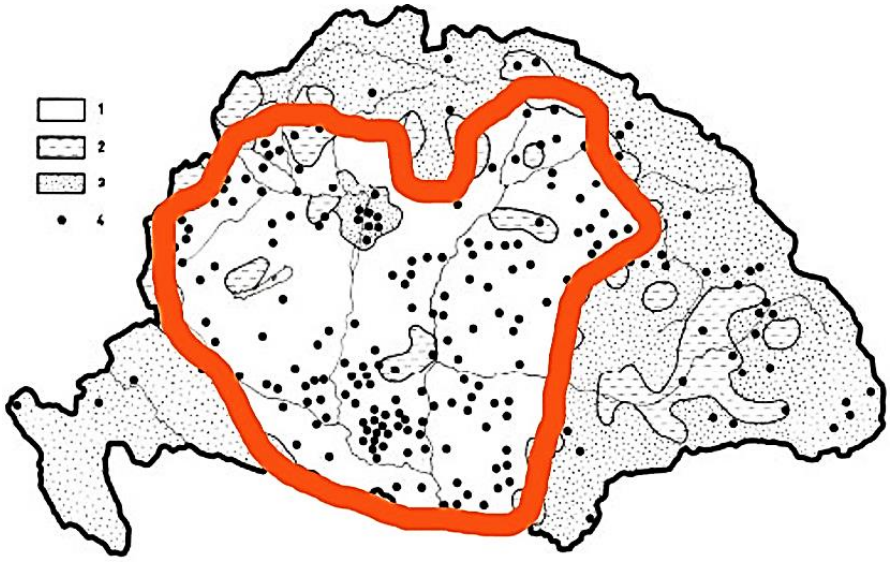

1495–1784.

Dr. Kocsis Károly részletesen vizsgálta a magyarság területi elhelyezkedésének változását a Medencében. Ismereteit egy térképsorozatban összegezte. A sorozat tagjai az 2011-es, 1910-es, 1784-es és 1495-ös állapotot mutatják be. Eredményei a lényegi kérdésekben egységben vannak a többi kutató megállapításaival. A véleménykülönbségek részletkérdéseket érintenek. Egyetértés van tehát abban, hogy a Medence központi részében 1495-től a magyarság alkotott egységes tömböt. Ezt az egységet a továbbiakban **Tömb**nek nevezem. A Tömb alakját és népsűrűségét tekintve az évszázadok során némiképp változott, de 1495-től máig tartó folytonossága kétségtelen. Bizonyítják a levéltári adatok. Emellett az idősávban jól ismertek a

[134] Makkay János, 2009. p. 81.
[135] Uo. 81.
[136] Illyés Gyula: Hetvenhét magyar népmese / Utószó. Huszonharmadik kiadás. Móra Könyvkiadó, 1953. p.: 555.

Tömböt formáló történelmi hatások: a háborús pusztítások, vándorlások és betelepítések, valamint a termékenységi ráta változásai. Végül pedig a Tömb még ma is a Medence központi részét fedi – sokkal inkább, mint bármely más nyelvterület.
A Tömb szépen beleillik a szláv lyukba.

Gabonakamra. Az ábrán Magyarország gabonatermelése a 19/20. század fordulóján (Fodor F. nyomán). Jelmagyarázat: 1 = fő gabonatermelő terület jelentős fölösleggel, 2 = a helyi szükségleteket kielégítő gabonatermelő körzet, 3 = gabona behozatalra szoruló körzet, 4 = fontosabb malomipari település.

11.2. A Gabonakamra fogalma

Az újkőkor óta a Medence lakossága döntően gabonatermelésből élt. A létfenntartáshoz szükséges energia szempontjából a legelőváltó állattenyésztés és a vadászat szerepe jelentéktelen volt. Természetesen jelen voltak ezek a tevékenységek, de a lakosság élelmezését tekintve az összes energia csekély töredékét adták.
A gabonák között kezdettől fogva a búza volt a legjelentősebb. A búza igényes növény. Termékeny és sík helyzetű talajon, búzaklíma esetén ad bő termést. Ezen igények a medencealj azon részén teljesülnek, melyet Gabonakamrának nevezek.
Kr.u. 1100 előtt a Medence földművesei számára a bükkös élelemtermelés szempontjából használhatatlan terület volt, a fenyves pedig még a maiak számára is az. A bükkösök által körülvett és gabonából legalább önellátó területet a továbbiakban Gabonakamrának nevezem.
A Gabonakamra térképezésével

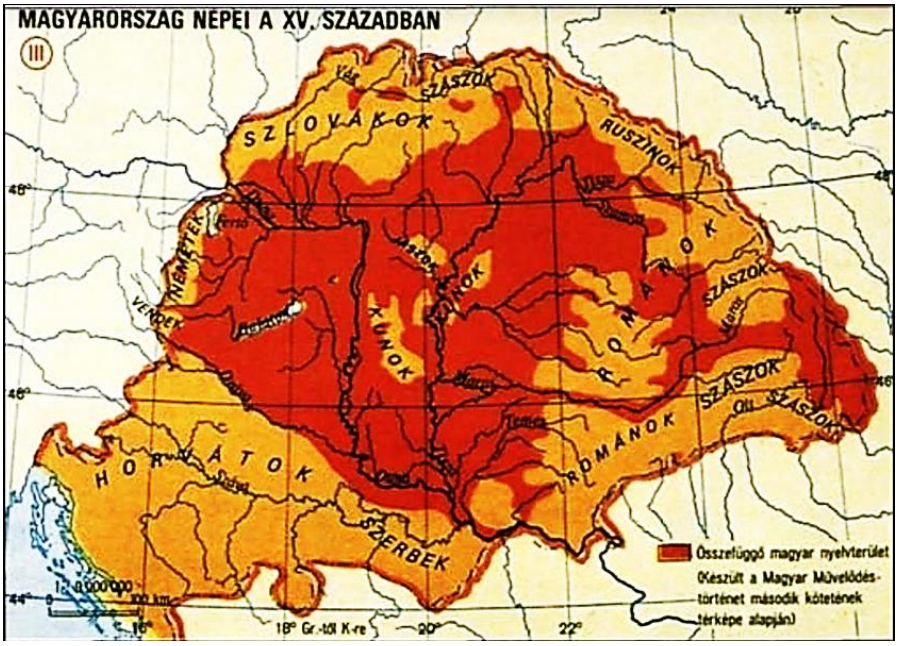
- Teleki Pál, Cholnoky Jenő és Fodor Ferenc (Magyarország gazdasági térképe, 1924)
- a Dr. Rónai András által szerkesztett Közép-Európa Atlasz (1945, Budapest-Balatonfüred; r: KEA), és
- Fodor Ferenc nyomán Frisnyák Sándor [137] foglalkozott.

A Gabonakamra

- meghatározó része az Alföld, Kisalföld
- taralmazza a Dél-dunántúli-dombvidék nagy, és a Nyugat-dunántúli-dombvidék kis részét.
- Része a Palóc-medencében lévő Nógrádi- és Gömöri-medence; valamint az Erdélyi-medence egy kicsiny része, pl. a beszédes nevű Kenyérmező.

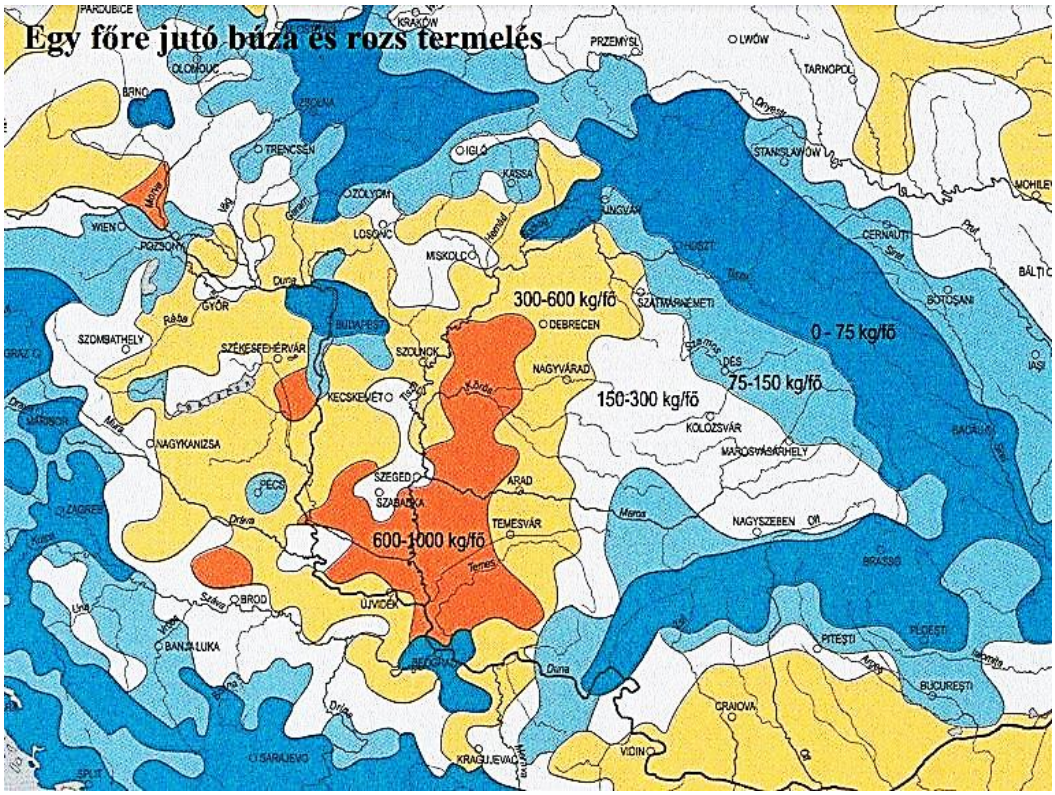
[137] Frisnyák Sándor, 1990. p.: 129.

- Nem tartalmazza a hegységeket (Északnyugati-, Északkeleti-, Keleti- és Déli-Kárpátok, Dunántúli- és Északi-középhegység, Erdélyi-peremhegység).
-

1450. Sötétbarnával az összefüggő magyar nyelvterület.

A Gabonakamra határa lényegében a Medence **termékeny talajú területeinek burkológörbéje**. Ezeket a talajok a KEA-ban „csernozem" néven szerepelnek, kiegészülve a „barna erdőtalaj" területeinek egy részével. [138]

Az egy főre jutó búza és rozstermelés.

[138] Közép-Európa Atlasz, p. 37.

A Gabonakamra határa hozzávetőlegesen, városokkal megadva: Pozsony, Nagyszombat, Nyitra, Léva, Nagykürtös, Losonc, Rimaszombat, Kassa, Nagymihály, Ungvár, Munkács, Nagyszőlős, Szinérváralja, Tasnád, Nagyvárad, Lugos, Versec, Pancsova, Szávaszentdemeter, Deáki, Verőce, Kapronca, Lendva, Szentgotthárd, Kőszeg, Sopron.

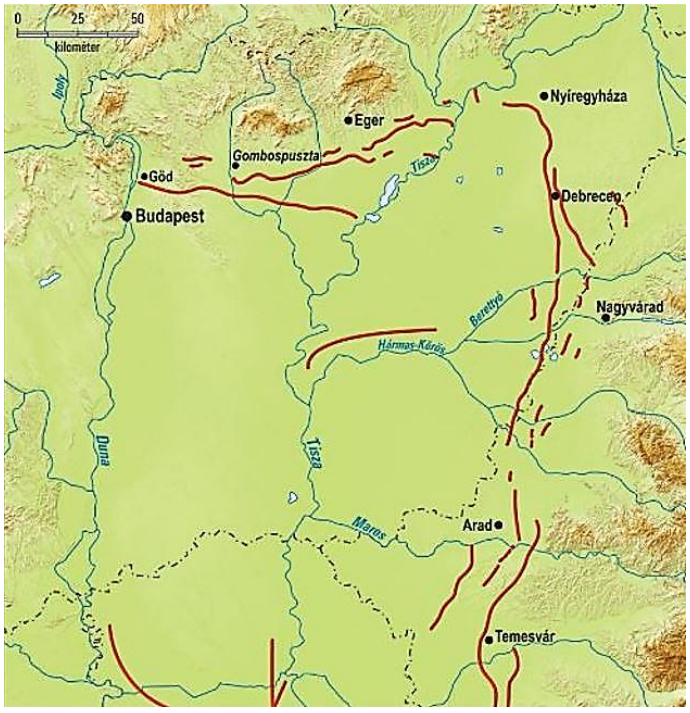
11.3. A Tömb és a Gabonakamra viszonya

Döntő jelentőségű tény, hogy az 1495-ös tértképen a Tömb és a Gabonakamra alapjában véve **illeszkedik** egymáshoz - bár természetesen nem teljesen azonos. Akárcsak az alábbi térképezett információk:

1. Csörsz-árokrendszer idevágó külső pereme
2. A kora avar szállásterület / edényművesség elterjedését bemutató térkép
3. A késő avar szállásterület / edényművesség elterjedését bemutató térkép [139]
4. A Kárpát-medence magyar sírleletei, 10-11. század [140]
5. A Bjelo Brdo kultúra, mely Árpád népének és a föld népének összeolvadásával jött létre.
6. A Kniezsa-térkép által magyar eredetűként feltüntetett helynévanyag, mely az 1050 körüli viszonyokra vonatkozik

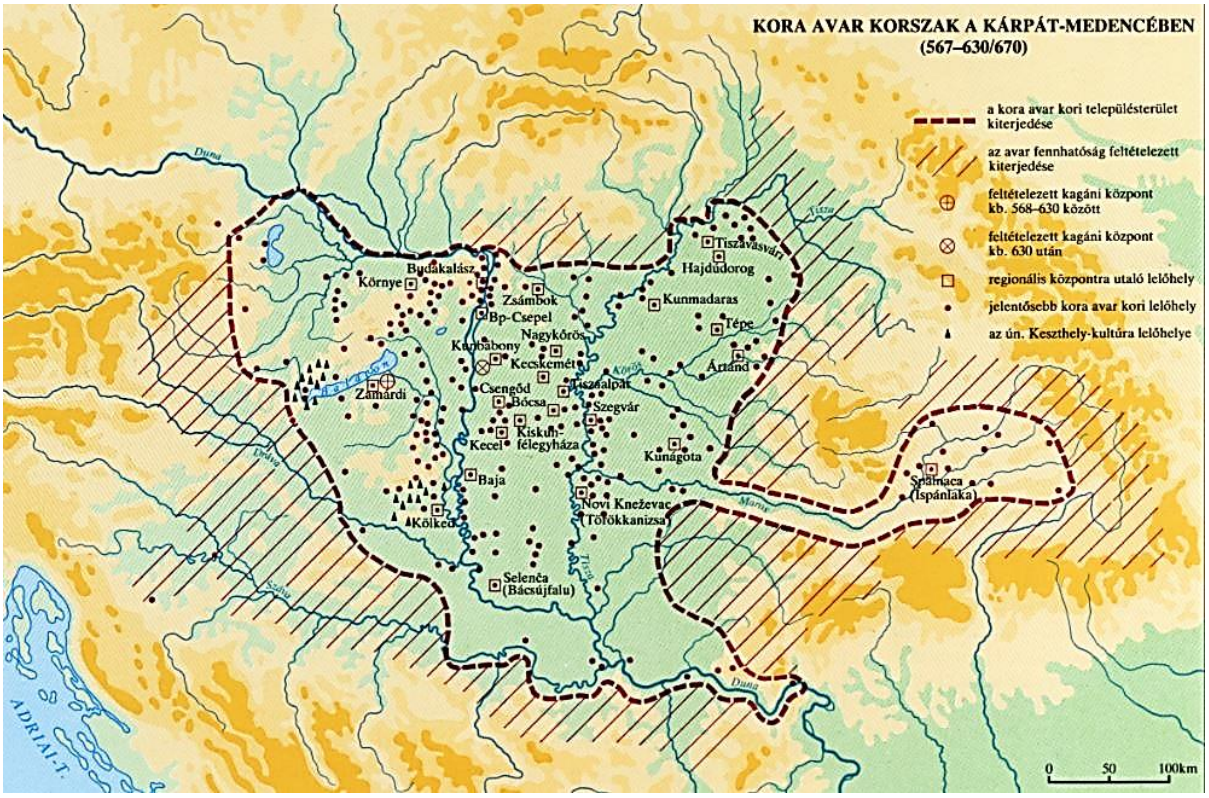
Emellett a Szent istváni vármegyék térképén megfigyelhető, hogy a Kárpátok erdőrengetegét, a peremvidéket az akkori vármegye rendszer még nem érintette. Véleményem szerint azért, mert a belső területekhez képest elenyésző lakosságuk volt.

Az első két (1., 2.) térkép illeszkedésére: „az alföldi kora avar szállásterület határa csaknem pontosan illeszkedik a Csörsz-árok vonalához” [141]

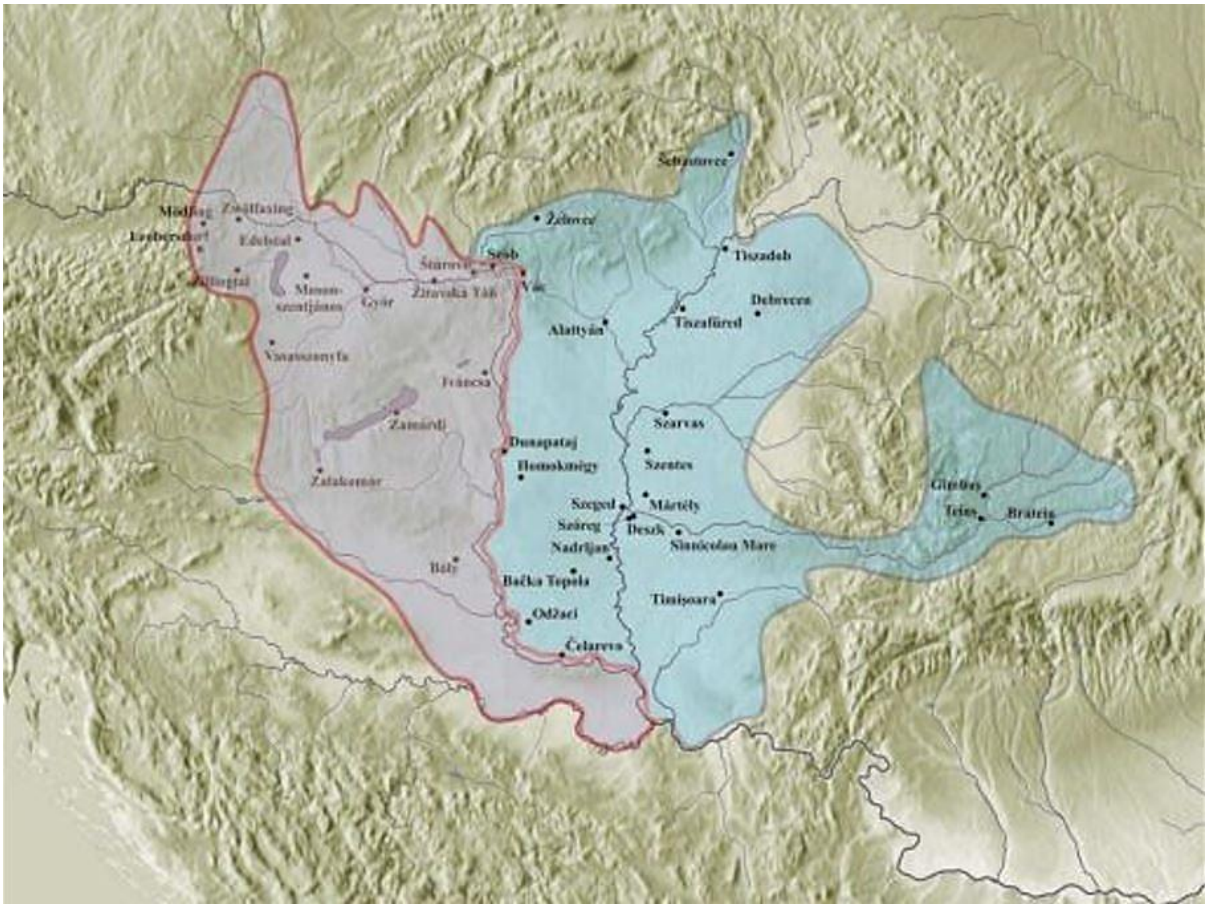

A Csörsz-árok rendszer.

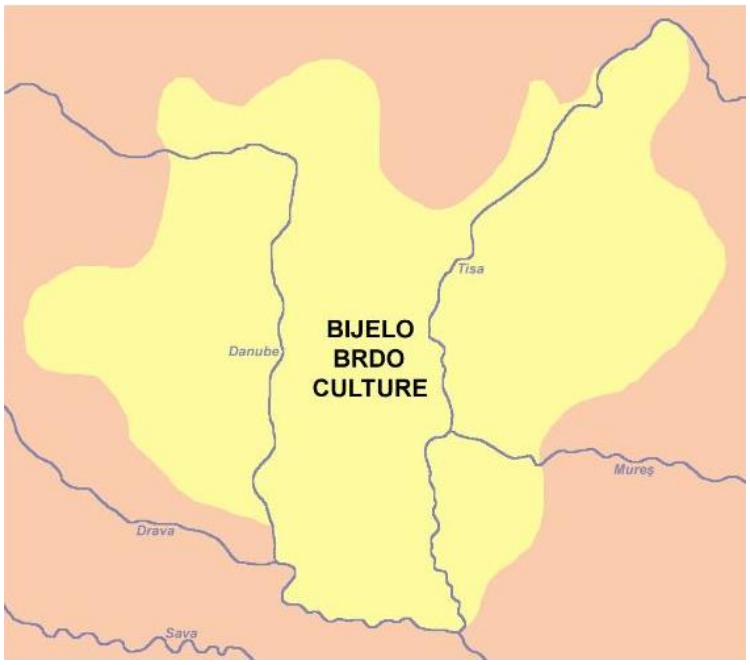
[139] Szentpéteri József: Avarok a 6-9. századi Kárpát-medencében. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Helikon, 2016. p.: 21.
[140] Révész László: A honfoglalók szállásterülete. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Helikon, 2016. p.: 125.
[141] Istvánovits Eszter és Kulcsár Valéria, 2018. p. 365.

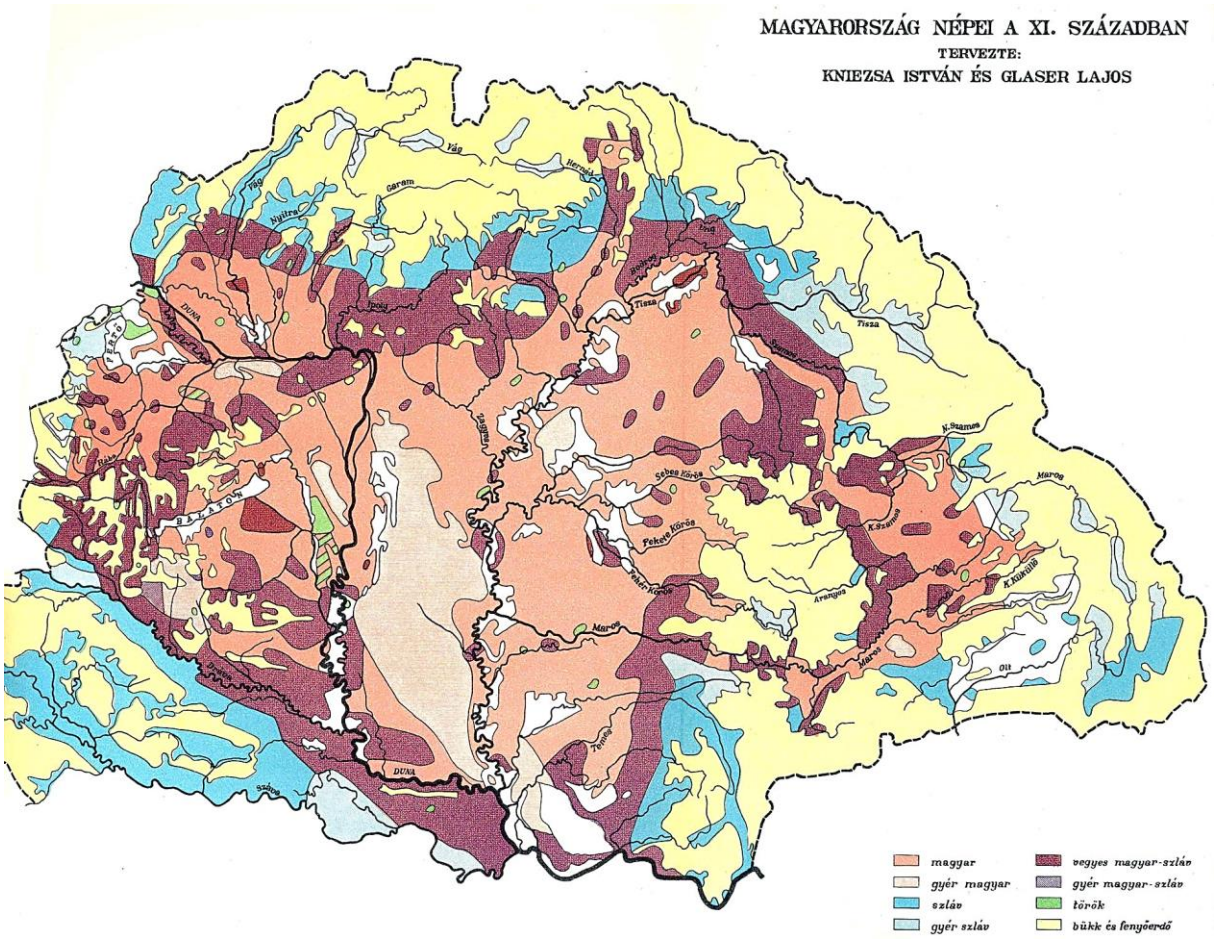
Korai avar kor.

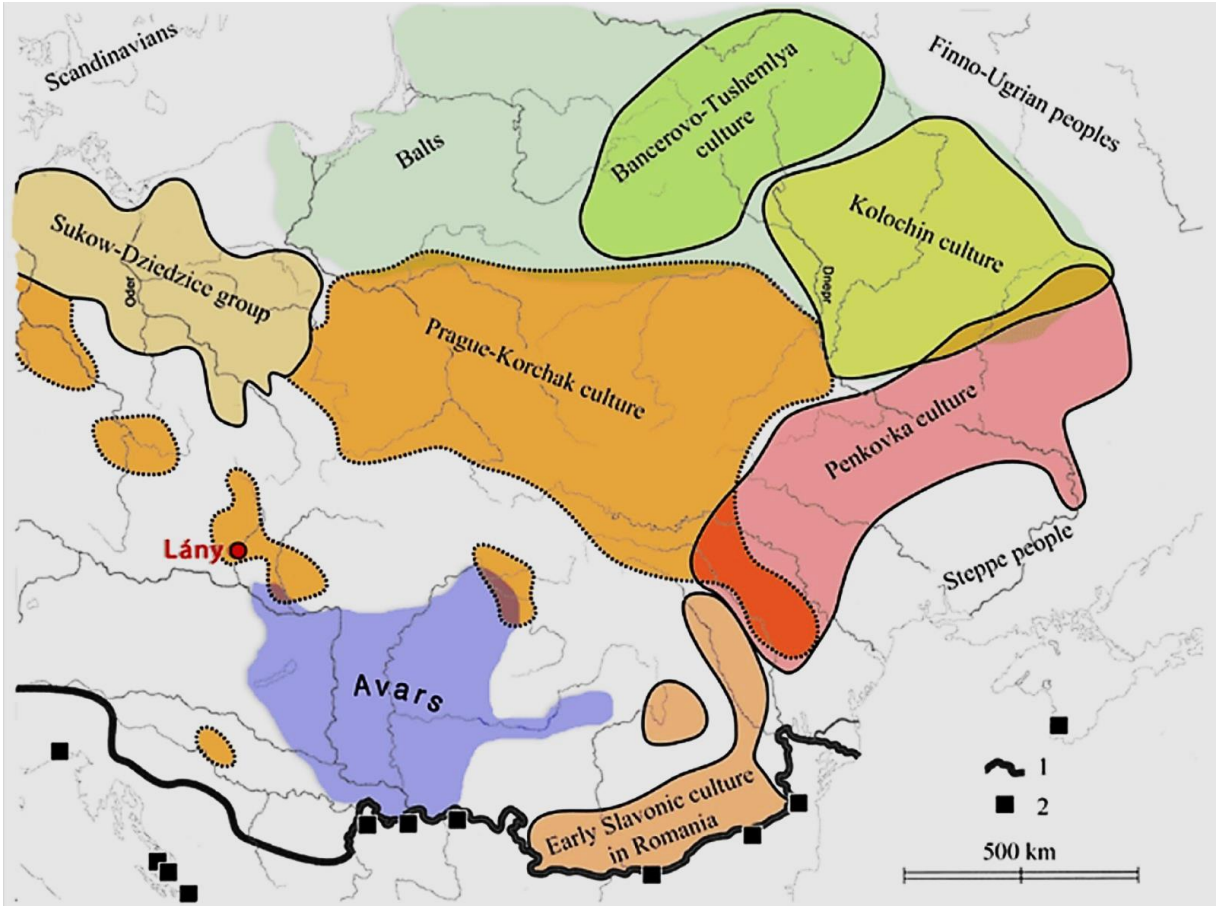
Késői avar kor.

A Bijelo Brdo kultúra területe a 10-12. században.

A Kniezsa-féle térkép. Színek jelentése: sötét rózsaszín = magyar, rózsaszín = gyér-magyar, kék = szláv, világoskék = gyér szláv, Bíbor = vegyes magyar–szláv, szürke = gyér magyar – szláv, zöld = török, sárga = bükk és fenyőerdő.

Szlávok 600 körül.

A Tömböt látványosan **kikerülik**

- a természetes növényzetet bemutató térképek sötét erdei: a bükkösök és a fenyvesek[142], [143]
- a megmaradt erdőterületek [144]
- a szláv szállásterületet bemutató térképek; pl. Prága-Korcsak kultúra, Penkovka-kultúra, Havasalföldi szláv szállásterület; Magyar Őstörténeti Témacsoport térképe[145], stb.

A megmaradt erdőterületekkel kapcsolatban tudni kell, hogy „…Európában úgyszólván mindenütt kiirtotta az ember az erdőt ott, ahol földműveslére alkalmas talajokat kapott.” [146]

A peremvidékek csak 1100 után váltak úgy-ahogy művelhetővé, egyrészt kötött talajuk, másrészt alacsonyabb maghozamuk miatt. „A középkori agrárforradalom átvétele /12-13. század/, vagyis a nyomásos gazdálkodás, a fordító eketípus használata stb. alapvetően megváltoztatta Magyarország agrárföldrajzi képét. Az új földművelési módszerekkel /és eszközök alkalmazásával/ a maghozamok átlagát a korábbi kétszeresről négyszeresre emelték.” [147]

[142] Árvai Mátyás: A Kárpát-medence a honfoglalás előtt. In. Honfoglalás és megtelepedés, szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Helikon Kiadó, 2016. p.: 17.
[143] Közép-Európa Atlasz, p. 36.
[144] Uo. p. 33.
[145] Gyóni Gábor: Szlávok Kelet-Európában. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2015. p.: 80.
[146] Közép-Európa Atlasz, p. 32.
[147] Frisnyák Sándor, 1990. p.: 21.

11.4. Magyarok a Tömbön kívül

A középkori Magyarországon nemzetiségi elnyomás nem volt. Számos esetben adatolt a hegyvidéket gyéren megszálló **magyarok beolvadása** a szlovák, ruszin és román betelepedések hatására, abban az időszakban, amikor a Medence egységesen magyar politikai uralom alatt állt. Történt ilyen Túrócban (kb. 1250-1450 között), Ugocsában (pl. Nagyszőlős, kb. 1250-1750 között) és Máramarosban (Kaszó, ma Kaszómező). [148]

Ez a jelenség önmagában nehezen hihetővé teszi azt a feltevést, hogy a Tömb más etnikum rovására való magyar terjeszkedéssel jött létre.

12. Tágabb összefüggések

12.1. Nyelvészet

1. Személyes névmásaink elterjedése

Személyes névmásaink első szám első és második személyű alakjai széles körben elterjedtek a sémi-hámi és indoeurópai nyelvekben.[149] A magyarban a személyes névmás rendszere átfogó: kiterjed a birtokos névmásokra, a birtokos személyjelekre és a tárgyas igei személyragokra is. Ilyen átfogó rendszer azonban **nincs** egyik indoeurópai vagy sémi-hámi nyelvben sem. Érthetetlen, hogy ezt a széles körben elterjedt rendszert miért pont a „zavarba ejtő" eredetű magyarság nyelve fejlesztette tökélyre?

2. A szó eredete

Mi dönti el egy szó eredetét, ha az alapvetően két vagy több nyelvben közös? Az dönti el, hogy melyik nyelvben van az adott szónak több kapcsolata. Melyik nyelv az átadó, és melyik az átvevő? Az az átadó, amelyikben az adott szónak **több** belső kapcsolata van, és az az átvevő, amelyben kevesebb. Az alapos vizsgálat be tudja mutatni, hogy a régi szavakat tekintve a magyar nyelv átadóként jelentkezik az altáji, indoeurópai és sémi-hámi nyelvek esetében.

3. Árpád népe a korai lovasnomádok utóda

Árpád népe vérbeli pusztai népként tűnik fel a történelem színpadján. A szkíták utáni Pusztának iráni és török nyelvállapotai voltak, de a magyar nyelvben nem jelentkezik egyik felréteg tn. szupersztrátum sem. A magyar lovas és fegyveres szókincs túlnyomó része, valamint a részleges lovastemetkezés hagyománya ugyanis zárt: nem iráni és nem is török (kivétel: török: 'csődör'; iráni: 'kard', esetleg: 'vért'). Ez arra utal, hogy a pusztai magyarok lóval való kapcsolata és fegyverekkel való megismerkedése a Puszta iráni és török korszaka **előtti** időből származik.

A lovasnomád életforma a bronzkor végén és a vaskor elején tűnik fel a Pusztán. Első korai képviselői a kimmerek és a szkíták. Közismert, hogy a szkítákat és hunokat krónikáink a magyarok őseinek állítják, és ezen népek rendszerszerű ellenségei voltak az irániak és törökök: masszagéták, szarmaták; jüecsik, bolgárok; besenyők. Azok a népek, akiktől nem vettünk át lovas szavakat. De ezek a szavak valóban csak a szamojédek és obiak körében voltak ismertek? Az első lovasábrázolás Elámból való, Kr.e. 2800 k. [150] Vékony Gábor tanúsága szerint pedig a „fék" és „ló" szavaink az elámival közösek. Hérodotosz szerint a szkíták a masszagéták nyomására keltek át a Kura folyón. Ezek az adatok arra utalnak, hogy a lovas szókincs eredete **Előázsiából eredő szkíták** felé vezet.

---

[148] Ács Zoltán, 1996. p.: 77.
[149] Deák István: Dunától az Indusig. Acta Historica Turiciensia, 33. évfolyam 11. szám, 2018.
[150] Götz László, 1994. p.: 431.

Azonban ezek a szkíták sem hozhatták a magyar nyelvet a Medencébe, mivel uralmukat hosszabb indoeurópai hódoltság követte, ami nyelvi hatásukat eltörölte volna.

12.2. Tárgyi hagyaték

Az **indoeurópai** nyelveket a Medencétől keletre lévő Vadmezőről származtatják. Közismert, hogy a keletről induló pusztai népmozgalmak a **Medencébe** vezettek, **mégse** rendezkedik be itt tartósan semmiféle, körülöttünk beszélt latin, germán vagy szláv nép. Az indoeurópai nyelv európai terjeszkedési modelljeiben a Medence széli, tn. periférikus helyzetű marad!
A jellegzetesen indoeurópainak elismert régészeti kultúrák kb. Kr.e. 1350-ig nem tudtak tartósan gyökeret verni a Medencében. A Kr.e. 750 k. érkező szkíták krónikáink szerint magyar ajkúak voltak és így véget vethettek a nyelvi hódoltságnak, ami így 600 évig tartott. Ennyi idő a törököknek sem volt elég Kisázsia nyelvük túlsúlyra jusson. És a Medencében széttelepülő halomsírosoknál nem is maradt meg a területi egység, mint az Anatóliai törökök esetében.

12.3. Szellemi hagyaték

1. Legkorábbi krónikáink (Anonymus, Kézai) szerint a magyar nemesség ősei a szkíták és hunok. Árpád népének nyelve Mahmud Terdzsümán és Gyula / Julianus barát egybehangzó tanúsága szerint magyar volt.
2. Bár „az írott történelem … az esetek többségében a társadalmi elit konstrukciója …” [151], Anonymus utal arra, hogy a föld népének saját eredettörténete van: „Illetlen és méltatlan dolognak tartanám, hogy Magyarország kiváló nemzete eredetét, hősi cselekedeteit a parasztok csalfa történeteiből vagy az igricek fecsegő énekeiből, mintegy álomképekben ismerje meg.” S ezután el is beszéli Magyarország „királyai, nemesei származását.” [152] A csalfa magyar parasztok pedig azért „csalfák”, mert nem pusztai ősöket említettek volna.
Az írás végére függelékként csatolok két gondolatsort. Ezek célja az, hogy fogalomhasználatot egyértelművé tegyék.

13. A puszta peremei

13.1. Elsődleges perem

1. Fogalma
Az Elsődleges Perem az a térség, ahová a Puszta népfeleslege időről-időre, rendszerszerűen kirajzott. Ezt a területet **Földműves Perem**nek hívom annak ellenére, hogy a Másodlagos Perem népei is földet műveltek.
2. Részei (3)
1. Nyugaton (3)
- Balkán pl. Észak-bolgár-tábla
- A Medence alföldjei és dombvidékei
- Kelet-európai lomberdő ék

Ahol Szibéria a perem, tehát az Urál és Amúr folyók között ez a Perem hiányzik.
2. Délkeleten (5)
- Mandzsúria: Szungari- és Liao-alföld

[151] Gyóni Gábor, 2019. p.: 27.
[152] Anonymus: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 10.

- Kínai-löszfennsík
- Ikerközpont: Hámi, Turfán
- Tarim-medence.
- Oázisfüzér: Ilia, Tarszia, Szogdia, Fergána, Baktria, Mária, Pártia, Khorezm

3. Délnyugaton (3)
- Indus- és Gangesz-alföld, valamint a Dekkán-fennsík északnyugati része
- Elő-Ázsia
- Terek-Kubán-sík nagy része pl. Kuma-Terek-alföld, Sztavropoli-hát, Kubáni-alföld.

13.2. Másodlagos Perem

1. Fogalma

A pusztai eredetű népek rövid időre, másodlagos hódítások révén ennél nagyobb területet is ellenőriztek. A másodlagos hódításokat a földműves perem leigázott népei által vitték végbe. Ezt a területet Másodlagos Peremnek nevezem. A Másodlagos Perem területén a pusztai eredetű népeknek már nem volt számottevő, közvetlen öröklődéstani hatása.

2. Részei

1. Nyugaton

Európában pl. Attila népe elérte Milánót és Orleanst.

Az árpádi kalandozások / honbiztosító hadműveletek során seregeink az Appenninni-félsziget déli csücskéig és Ibériáig jutottak.

2. Délkeleten

A Távol-Keletről indított, elvetélt mongol hódítási kísérletek célja a japán (1273-74, 1281), burmai (1277-87) és jávai (1292-93) területek kifosztása / megszerzése volt.

A Tibeti birodalom megszervezésében jelentős is szerepe volt a pusztai népeknek.

3. Délnyugaton

Indiát majd' egészét meghódították a mogulok, a félsziget déli csücske kivételével.

A Közel-Keleten a mongolok a Góliát-forrási csatában (1260) a Jordán vízvidékéig jutottak. Az Ilhánok tartósan uralták Mezopotámiát. A mamelukok / mamlúkok kipcsak török nyelvű rabszolgakatonák voltak, akik Szíria és Egyiptom területén 1250-1517 között uralomra jutottak. Hatásuk a núbiai Dongoláig érvényesült.

14. Társadalomszervezet

14.1. Érvényesség

A társadalmi rétegek gondolatának elfogadása a társadalom állandóságát sugallja. Valójában a társadalmak dinamikusak - szüntelenül átalakulóban vannak. A változás lehet gyors, lassú, vagy akár az utókor számára észrevehetetlen. Az emberi tényezők – törekvés, céltudatosság, kegyetlenség, gátlástalanság, vagy ezek ellentéte – esetenként átléphetik a rétegek meghatározottságait. Ezért nem lehet mindenkor érvényes skatulyákat alkotni. Nincs olyan egyszerű modell, mely a társadalom szerkezetét mindenkor és egészen pontosan leírná.

Véleményem szerint mégiscsak érdemes társadalmi rétegekkel számolni. Az esetek túlnyomó részében elegendően pontosan írják le a valóságot. Emellett viszonyítási pontot adnak és ezekkel az egyszerűsített fogalmakkal tudunk a szóban forgó jelenségekről érthetően beszélni.

A **vezérnép, köznép és szolganép** hármasa egy olyan modell, mely a Medencével kapcsolatos első évezredi események zömének leírására alkalmas.

Az alábbiakban először megvizsgálom az egyes rétegek viselkedését három alapvető szempontból.

14.2. Harcképesség

Fogalma
Olyan népréteg jellemzője, mely rendszerszerűen és jelentős harcértékkel hadra fogható.
Megjelenése: Az úri népre jellemző.
Példája
Mivel a szolganépnek politikai súlya általában nincs, a történetírás számára közömbös – nem említik külön őket. Ezért tűnik úgy, hogy a Medencében Kr.u. kelták, germánok, dákok, rómaiak, iráni és hun népek laktak. Ami pedig csak nagyon kis mértékben igaz. A Medencében ugyanis lélekszám tekintetében végig, döntően ezen úri népek által uralt szolganép lakott.
A szolganép ritka megnyilatkozásainak egyike volt a „zalánkeméni affér".

14.3. Vonulóképesség

Fogalma
Azon embercsoport jellemzője, mely rövid idő alatt és tömegesen képes akár 1000 km-t meghaladó szárazföldi vonulásra, úttalan utakon. (Kőutak voltak pl. a Római Birodalomban és néhol Előázsiában. Másutt a vonulóutak burkolatlan csapások voltak. Ez utóbbiakat nevezem úttalan útnak.)
Megjelenése: A germán és hun úri népre jellemző.
Példája
Baján népének legfelső vezetése rövid idő alatt érkezet Észak-Mongóliából a Medencébe.

14.4. Gazdaság

Vezérnép: A távolsági kereskedelem javainak lefölözése mellett a szolganép javaiból élt.
Köznép: Maga termelte élelmét, de számottevő adót nem fizetett. Az Árpád-korban a székelyek jelképes adója volt az „öröksütés". A király koronázása vagy esküvőjére családonként egy marhát adtak, melyre rásütötték az adott szék bélyegét.
Szolganép: Munkájában a növénytermesztés volt a döntő az előállított táplálék energiatartalmát tekintve. Önmaga ellátása mellett intézményesítetten adózott, vagy javainak egy részét fosztogatással / zsarolással vették el tőle.

14.5. Rétegek

Vezérnép: Főemberek és az általuk irányított kíséret. A főember lehet pl. király, törzsfő, vezér, pl. a Hétmagyar esetben. A kíséret tagjai termelő munkát nem végző, hivatásos katonák, melyek az úri nép hadseregének magvát és fő erejét adják. Elszántságuk kimagasló. Testi erőt és ügyességet is felmérő válogatás során kerülnek a kíséretbe. A legkorszerűbb és legdrágább fegyverekkel rendelkeznek. Napi rendszerességgel gyakorlatoznak. Harcértékük tízszerese a köznépi katonákénak.
„A katonai kíséretek a kora középkor hadviselésének meghatározó szerveződései voltak, harcos **fiatal** férfiak egy karizmatikus vezető köré gyűlve vettek részt a személyes dicsőséget és vagyonszerzést ígérő hadjáratokban. Az intézmény leginkább a germán világból ismert számunkra. Tacitus római történetíró a Kr.e. I. században írt '*Germania*' című munkájában a főembereket körülvevő **válogatott** ifjú harcosok körét a comitatus jelzővel illette. A comitatus tagjai frissen harcosokká avatott ifjak voltak, akik a dicsőségért egymással is vetélkedtek, a

harcmezőn pedig életüket áldozták vezetőjükért.” Az intézmény jellemző maradt a viking kor végéig. [153]

„Egy zsidó utazó, Ibn Jákub 965-ös leírása szerint I. Mieszko (963–992) lengyel fejedelem **háromezer** fős lovas kíséretnek parancsolt.” [154] „Van pedig neki /Mieszko fejedelemnek/ 3000 kísérője, ezek katonák, akikből egy század annyit ér, mint más katonákból **tíz** század. Ezek tőle kapjók a ruhát, fegyvert és mindazt, amire szükségük van.” [155]

Szent Gallen-i Brúnó 972-975 között mintegy **ötezer** magyar főembert keresztelt meg. Lehetséges, hogy ők voltak Géza fejedelem kísérete.

„A 988. esztendőben a bizánci uralkodó, II. Baszileiosz /976–1025/ a birodalom belső egységét veszélyeztető lázadásokkal nézett szembe, amelyeket önerőből képtelen volt kezelni, így a skandináv Rurik-dinasztiából származó kijevi Nagy Vlagyimir fejedelemhez (978/980–1015) fordult támogatásért. Vlagyimir egy bizánci hercegnőért „cserébe” egy **hatezer** fős varég kontingenst menesztett a császár segítségére.” [156]

Hódító Vilmos 1066-ban szerezte meg az angol trónt. A hastingsi csatában „… **7000 fegyveres** állt mögötte …” [157]

Köznép: Önellátó termelést folytat, de nem adózik. Szükség esetén fegyveres szolgálatot ad. Fegyverzetük gyengébb, a pusztai népek esetében jellegzetesen könnyűlovasok.

Szolganép: Önellátó termelést folytat és emellett eltartja a kíséretet. Fegyvert nem visel. A Pusztán is előfordul, de vonulásra nem képes. Az Ikerközpont és az Oázisfüzér területén a lakosság túlnyomó részét alkották.

Táblázat

Rétegek	Munka	Fegyver	Vonulóképeség	Hódítással
Vezérnép	Adóból él	Jobb	Jó	Úri nép
Köznép	Önellátó	Rosszabb	Kevésbé jó	
Szolganép	Földműves, adózik	Fegyvertelen	Nincs: letelepült	Szolganép

Rétegváltás

Van, hogy a szolganép felemelkedik. Pl. az úri szarmaták felfegyverezték a földműves szolganépet – de az ellenük fordult. Ezáltal egy időre hatalmi tényezővé vált.

A szlávok ősei Attila népének érkezése előtt germán úri népek uralma alatt éltek. Azután közneppé váltak, mely a Medence körül sikeres nyelvcserék sorát hajtotta végre.

Szakirodalom és képjegyzék

Ács Zoltán: Nemzetiségek a történelmi Magyarországon. Kossuth Könyvkiadó, 1996. ISBN 978-963-190-334-8.

Benedek Gábor: Irán történelme a kezdetektől napjainkig. Alternatív Kiadó, Budapest, 2012. ISBN 978-963-9189-23-2.

Csorba Csaba: Árpád népe. Vince Kiadó Kft., 2000. C Csorba Csaba, 1997. Az első kiadás utánnyomása. ISBN 963 9192 29 5 / ISSN 1417-6114

Dusán Kovác: Szlovákia története. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2001. ISBN 80-7149-384-8. A fordítás a Prágában 1998-ban kiadott mű alapján készült.

Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. Főszerkesztő Fodor István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1999. ISBN 963 05 7597 3 Első kiadás.

[153] Vikingek őrizték a magyar királyt. Tudomány / BBC History, 24.HU, 2019.12.21.
[154] Vikingek őrizték a magyar királyt. Tudomány / BBC Histor”y, 24.HU, 2019.12.21.
[155] Száray Miklós: Történelem I. középiskolák, 9. évfolyam. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2006.
[156] Vikingek őrizték a magyar királyt. Tudomány / BBC Histor”y, 24.HU, 2019.12.21.
[157] Tarján M. Tamás: Hódító Vilmos partra száll Angliában. Rubicon online.

Fodor István: Verecke híres útján... A magyar nép őstörténete és a honfoglalás. Gondolat, 1975. Magyar História. ISBN 963 280 241 1. C Fodor István 1975.
Frisnyák Sándor: Magyarország történeti földrajza. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1990. ISBN 978-963-19-0334-8.
Gyóni Gábor: A magyarság hajnalán. Gyóni Gábor. A magyarok korai története a honfoglalásig. Források és tanulmányok 3. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. Budapest, 2009. C Gyóni Gábor, 2019. C MTA BTK, 2019. ISBN 978-963-416-167-7.
Istvánovits Eszter és Kulcsár Valéria „Aligha állhat nekik bármely csatarend ellent." Egy elfelejtett nép, a szarmaták Nyíregyháza – Szeged 2018. A kötet a nyíregyházi Jósa András Múzeum és a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékének közös kiadványa. pp. 431-432.
Illyés Gyula: Hetvenhét magyar népmese / Utószó. Huszonharmadik kiadás. Móra Könyvkiadó, 1953. p.: 555.
Makkay János: Indul a magyar Attila földjére. 2. átdolgozott és bővített kiadás. A szerző kiadása. Budapest, 2009. ISBN 978-963-88250-4-9. C Tulok Magda és Makkay János.
Szabados György: Kettős honfoglalás. Rubicon, 2023/9. p.: 31.1993. ISBN 963 481 973 7. ISSN 1215-4024. C Vásáry István, Szeged, 1993.
Vásáry István: A régi Belső-Ázsia története. Magyar Őstörténeti Könyvtár, 7. Balassi Kiadó.

KÖZÉPKORI TÖRTÉNELMÜNK

Kréneisz Géza (Öckerö, Svédország):

VII. Konstantinosz: A Birodalom Kormányzása és a Deér József koncepció[158]

A császár minden szava felbecsülhetetlen értékű,
nélküle hiteltelen krónikáinkra lennénk utalva.

„Márványbanszületett Konstantinosz, az igazhívő, a legkeresztényibb mindazok között, akik valaha is birtokolták a császári méltóságot, élesszemű mindannak a felkutatásában, amit kiválónak és érdemesnek tart, ami célszerű és hasznos a közjó számára, szorgos keresésben a világ minden sarkában, összehordatta a sokoldalú tudást magukban rejtő könyveket, melyek terjedelmes bőbeszédűséggel terhelték olvasóikat, ezért többnyire ellenszenvesnek, és esetlennek tűnnek, ezért ezeket az olvasó hasznára, jámbor önzetlenséggel, kisebb részekre bontva ajánlja fel, hogy a gyűjtemény fejezetei behatóbban vonják magukra azok figyelmét, akik magukat ezen írások olvasásával képezni akarják, hogy az így elsajátított ékesszólásuk minél hathatósabban formálódjon, mindenek feletti okos körültekintéssel osztva fel az egyes szakterületek fejezeteit, szám szerint ötvenhármat, hogy a történelem minden nagy tette, a megfelelő helyére, és a hozzáillő cím alá kerüljön anélkül, hogy a tartalom szerinti elrendezés a történelmi sorrend belső összefüggéseit megbontaná.”[159]

A császár egy 53 fejezetre tervezett mű előszavába foglalta pedagógiai célkitűzéseit, amit egy minden helyzetre alkalmazható, univerzális érvényű, történelmi olvasókönyv megalkotásával látott megvalósíthatónak.

Nyolc éves (914), amikor megkoronázzák, de már 39 (945), amikor a maga számára is váratlanul, 3. társcsászári tisztéből autokrátorrá[160] emelkedik, vele fia Romanos, a trón várományosává lép elő. A változott helyzetben a művet Romanosra plántálja, új előszóval, a fiához intézett tanácsokkal, intelmekkel látja el. Páratlan kombinációs készségével történelmi példákat állít össze, a tartalmi hangsúlyt a birodalom és a vele kapcsolatban álló népek viszonyára helyezve. Mindazt, amit Romanosnak e témakörben tudnia kell, azt egy képzeletbeli, besenyőnek elnevezett törzsre ruházza,[161] akiknek a türkök asszisztálnak.

A birodalom kormányzása címen ismert mű megtartotta a tervezett 53-as felosztást, de befejezetlen maradt, nem jutott túl a szerkesztés fázisán, és a példák anyaggyűjtésével felhagytak. Összhatásában hanyag, logikailag abszurd, a trónörökösnek szánt ajánlások emelt igényű megfogalmazása, és a történelmi anyag kidolgozatlansága jellemzi, e mellett a széles körnek szóló szándék maradványai is terhelik.[162]

---

[158] Első megjelenés: *Eleink. Magyar őstörténet* c. folyóirat VI. évfolyam 2. számában, 2007-ben, a Magyar Tudomány a Világban Alapítvány kiadványaként, 1-12.

[159] Excerpta de legationibus/de Boor.

[160] „Azt várták tőle, ha egyedül uralkodna, energikus és tehetséges uralkodónak bizonyulna, aki odaadással rendeli alá magát a kormányzás feladatainak, de bebizonyosodott, hogy a hozzákötött elvárásokból semmit sem teljesített, hisz a bortól függött; mindig a legkényelmesebb utat választotta, nem tűrte, hogy tanult emberek helyreigazítsák tévedéseit, ezt keményen büntette. Érzéketlen volt a magas hivatalok betöltésénél, nem a rang és a kiválasztás szigorú mértékét tartotta szem előtt, mint az egy szuverén kormányzat feladata lenne, hanem kritika nélkül jöttmentekre bízott vezető tisztségeket, legyen az katonai, vagy közigazgatási. A következmény: semmirekellők és gazfickók jutottak a legmagasabb tisztségekbe.” (Ioannes Skylitzes: Synopsis historion).

[161] A besenyő törzs és tartományneveket örmény geográfusoktól kölcsönzi, melyek javarésze ma is létező Kura folyó környéki közigazgatási egység, beleértve Kangark kantont is.

[162] A 49. fejezet címében: „Aki aziránt tudakozódik ... hogyan tették a szlávokat a patraszi egyház szolgáivá és alattvalóivá ... az tanulja meg jelen írásból”, ami kizárja a mű hirdetett diplomáciai titkosságát.

Intő példáihoz, elsősorban a 38., 39., 40. fejezetben, múltunk epizódjait is felhasználta, ezek elemzéséhez segítséget nyújt más példáinak autentikus dokumentumokkal való egybevetése. Az eltérések, és egyezések felmérése utasítás jelleggel határolja be a magyar fejezetek. feloldási lehetőségeit, ehhez útmutató a *27. Longobardia tartományáról, és az abban levő hercegségekről és fejedelemségekről* részlete, különös tekintettel az átfogott időívre és időrendre *„Iréne császárnő idejében* (Itáliába) *küldött Narses patricius Beneventumot és Capuát kormányozta, míg Rómát az athéni Zakariás pápa tartotta kézben”.*

A szereplők látszólag egy egyidejű politikai állapot tényezői, holott 250 év választja szét őket.[163] A történelmi hűséget alárendeli pedagógiai céljainak, a bőbeszédűség mellőzése ad alkalmat a szabad eseményfűzésre, a kis részekre bontás teszi lehetővé az időrend szabad kezelését, az összefüggések rendjét a császár kifürkészhetetlen logikája kormányozza,[164] de az objektív elemzés azt mutatja, hogy a história szélesebb horizontján ***„Konstantin ugyanazt a történelmi hagyományt rögzíti, amelyet később és elmosódottabb alakjában P. mester és Kézai Gestája, valamint krónikáink őriztek meg az utókor számára”.***[165]

A birodalom kormányzása 38. A türkök népének eredetéről, és hogy honnan származnak

A régente szabarnak nevezett türkök[166] hadserege vereséget szenvedett a besenyőktől, és két részre szakadt. Az egyik rész kelet felé, Perzsia vidékén[167] telepedett le, megtartotta a régi szabar nevét, míg a másik rész nyugat felé ment lakni az Etelköz (Atel és küzü[168]) nevezetű helyekre, ők a továbbiakban türk néven szerepelnek.

A történet az 572-592 között zajló görög-perzsa háború örmény mellékfrontjának 574-ben végbement epizódja, időben a 800-as évek végére transzponálva. Származási helye a császár által kivonatolt, az 558-582 közötti éveket átfogó, Menander krónika 42 M–41 M fejezete: „*Tiberius caesar alatt*[169] *az Albánia ellen hadjáratot indító római katonai parancsnokok a szabiroktól és más népektől szedett túszaikkal Bizáncba jöttek. Ide jöttek az albánok és a szabirok küldöttei is azok, akik alávetették magukat a rómaiaknak, és a caesar kitüntető nyájassággal fogadta őket. Amikor hallotta tőlük, hogy mennyi pénzt kapnak a perzsa királytól, gyorsan kiszámolta, hogy mennyire túloznak, hogy a valóságot elkendőzik, erre kijelentette nekik: 'Kétszer olyan gazdaggá teszlek benneteket, nemcsak a tisztségviselőket, hanem minden egyest közületek'. De a barbárok arról is hírt adtak, hogy a szabirok archonja, nem törődve a túszokkal, elpártolt a rómaiaktól, és a perzsa királlyal szövetkezett”*[170] (42 M).

---

[163] Narsest Justinianus tette meg Itália kormányzójának 551-ben, 554-töl javarészt Rómában székelt, Iréne császárnő, az ö állandó jelzője „az athéni”, 797-802 között uralkodott; Zakariás 741-752, az utolsó görög pápa. Egy császárné annyiban részese a történetnek, hogy Narsest Sophia, II. Justin felesége, váltotta 567-ben, még a longobardok itáliai leköltözése előtt, akik majd Beneventumban és Paviában (Capuában) alapítanak hercegségeket.

[164] Ennek iskolapéldája a Priskos krónikába ültetett 30 M ún. népvándorlás fejezete.

[165] Deér József.

[166] A perzsák türknek nevezték a tőlük északkeletre élő hunokat (Theophylaktos 1.15), ezt vette át bizánci diplomácia.

[167] Perzsia vidéke a 45. fejezetben a perzsa-grúz határ.

[168] A *küzü* a Csallóköz; Muraköz, Rábaköz mintájára képzett fogalom.

[169] Tiberius tábornok, 574-től caesar, 578-582 között császár; Khosrau perzsa király 531-579; az áttelepítés bonyolítói: a szkíta Kurs tábornok, görög-Arménia katonai parancsnoka (574-582), Theodor praefektus polgári kormányzó.

[170] „.A szabirok a hun etnoszba tartoznak, a Kaukázus körül élnek, számuk nagy, de önálló csoportokban, saját achonjaik vezetése alatt élnek, akik közül egyesek, már ősidők óta, a rómaiak császárával, mások a perzsa királlyal állnak barátságban. Mindkét uralkodó hagyományosan egy meghatározott összeget fizet a maga szövetségesének, de nem évente, hanem ahogy a szükség kívánja.” (Prokopiosz: Gót háborúk IV. 11.)

„A katonáknak, akik Kurs és Theodor alatt szolgáltak, azt mondták, hogy a caesar haragszik, mert betörve Albániába, nem irtották ki a szabirokat és az albánokat, hanem megelégedtek a túszszedéssel, és visszahúzódtak. Azt, hogy milyen oktalanul cselekedtek, láthatják a rákövetkező eseményekből: a szabirok ugyanis rögtön elpártoltak. Erre megbánva oktalan viselkedésüket, új hadjáratot indítottak Albánia ellen, és küldöttek útján rávették az albánokat és a szabirokat az elvándorlásra, letelepítve őket a Kura innenső oldalán,[171] *hogy ezáltal római felségterületen lakjanak”*[172] (41 M).

A görög- és perzsa-Arméniára osztott ország ütközőként választotta szét a nagyhatalmakat. Történészeik saját sorsuk megörökítésén fáradoztak, az ő háborújuk kiváltó oka az volt, hogy 572-ben perzsa-Arménia marzbánja Cihr-Wisnaps határőrgróf, tűzoltár felállítását rendelte el a Dvini katedrálisban, II. Hovhanes Gabeghian katolikus székhelyén, aki erre népfelkelést hirdetett, 10.000 talpast állítva ki, majd követséget ment a marzbánhoz, aki a maga 2- 3000 fős helyőrségével meghátrált ugyan, de hamarosan 15.000 fős csapattal tért vissza, ám rögtön orgyilkosság áldozata lett. A megtorlásra 574 januárjában került sor, az új marzbán, Mihran Mihrewandak (Szebeosznál Golon Mihran) 20.000 fős sereggel, hun segédcsapatoktól támogatva[173] jelent meg Arménia határán, de a Khalamakhik mezőn vereséget szenvedett, s magára hagyta szövetségeseit. Ezt használta ki Kurs a jövedelmező túszszedésre.[174]

A perzsa-görög háború kitörésének ürügye az volt, hogy II. Justin császár (564-578) megtagadta a kialkudott 45.000 arany megfizetését. A harcok két évig a két végvár, Dara és Nisibis, birtoklásáért folytak, mígnem Dara 573. novemberi elestével megnyílt az út a kisázsiai görög tartományok felé. Ez hozzájárult Justin császár üldözési mániájából eredő betegségének súlyosbodásához, ezért a birodalom kormányzását átadta Tibériusz tábornoknak, aki rögtön hozzálátott egy ütőképes hadsereg felállításához, barbárokat toborozva keletről–nyugatról.[175] 574/575 telét arra használták, hogy a barbárokat a bizánci fegyelemhez és taktikához szoktassák, akik a kétnapos Meliténei (Malatya) csatában derekasan helytálltak, a Kurs vezényelte barbár jobbszárny áttörte a perzsa hadrendet, kezükbe került a perzsa tábor, az arany tűzoltár, a trón, a hárem, magukat jól megszedték, és hazamentek. Ezután a görögök előnytelen, hároméves fegyverszünetet kötöttek (575-578), kivéve belőle Arméniát,[176] ahol Julianus tábornok hadakozott tovább, csatát és életét vesztve. A határidő lejártának közeledtével az ellenségeskedések kiújulásával lehetett számolni, annál is inkább, mert Khosrau értesült arról, hogy Tibériusz a szétszéledt 575-ös zsoldosok helyébe, új hadsereg felállításán fáradozik, és máris hajókat küldött, hogy lovakat szállítsanak át keletre. Valóban 40 nappal a határidő lejárta előtt, a perzsák szaracén (arab) és szabir segédcsapatoktól támogatva Amidára (Dyarbakr) támadtak, de Mauricius tábornok, az új főparancsnok, 578. augusztus 5-én már Konstantinápolyban ünnepelte győzelmét, és caesárrá emelését. Ez a szabirok (e néven) utolsó nyilvántartott szereplése.

****

[171] A küzübe, a Kura-Arax folyóközébe.

[172] A Kura közelsége alátámasztja Harmatta javítását, hogy az archon hajón dezertált.

[173] „Azután Golon Mihran jött 20.000 fős sereggel, és sok elefánttal, segédcsapatként vele volt a Kaukázus körüli hunok több fajtája.” Theophanes Byzantinus felsorolásában (64) szabirok, daganok (?), és dailamánok.

[174] Ephesosi Johannes leírja Kursnak egy 579-beli túszszedési akcióját, amit Michael Syros is átvett (Kmoskó185). Kurs éjszaka készítette fel csapatait, majd a napkeleti szürkületben – mint elhagyott tűz az erdőre – vetették rá magukat a perzsákra, rabláncra fűzve előkelőiket.

[175] Lásd Evagrius in Szádeczky-Kardoss S.: Az avar történelem forrásai p. 44.

[176] A vitatott három éves arméniai együttműködés.

„Zuárd meghalt,”[177] – jelenti be Anonymus a históriai periódus lezártát – *„az a nép, melyet most sobamogerának (szabar-magyarnak) mondanak, Zuárd vezér halála után, visszamaradt! (remansit)*[178] *Gréciában,* míg a perzsa-szabirok elhagyják a térséget. Elhatározásukban közrejátszott, egyben lehetőséget nyújtott, hogy mentoruk Khosrau király, 48 évi uralkodás után elhunyt.

Szidijja országának uralkodójától[179]*kérték, hogy bocsássa el őket, és egyúttal segítségét is kérték. Amikor Szidijja uralkodója tudomást szerzett helyzetükről, kérésüket nem utasította vissza, elengedte őket és segítséget nyújtott nekik. A tatár kán*[180] *jóakarattal utat engedélyezett a tatár tartományon keresztül, és az ország határaira annyi ennivalót küldött, amennyit csak tudott, és nyugodtan áteresztette őket tartományán. A másik ok* [amiért Hunor más országban akart megtelepedni] *az volt, hogy Hunor Dzsidijja lakóival nem volt igazi* [békés] *kapcsolatban, nem élt velük barátságban.*

Amikor abba a tartományba (meg)*érkeztek, látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcse és bő termése van annak az országnak, és az ő nyelvükön* [azaz Hunor népének nyelvén] *beszélnek* [az ottani népek].[181]

[177] A krónikák, mint monolitikus egységet, Hunor népét vezetik végig a történelmen, melynek periódusait egy adminisztrátor, Kattar-Kadar, Hunor, Csaba, Zuárd, Árpád tartanak össze, a periódus lezártával kilépnek a körből: meghalnak.

[178] Manipulált fordítás: *remaneo* > *remansit* jelentése tartósan megmarad, visszamarad.

[179] Szkítia uralkodója ez esetben Khosrau utóda, IV. Hormizd (579-590).

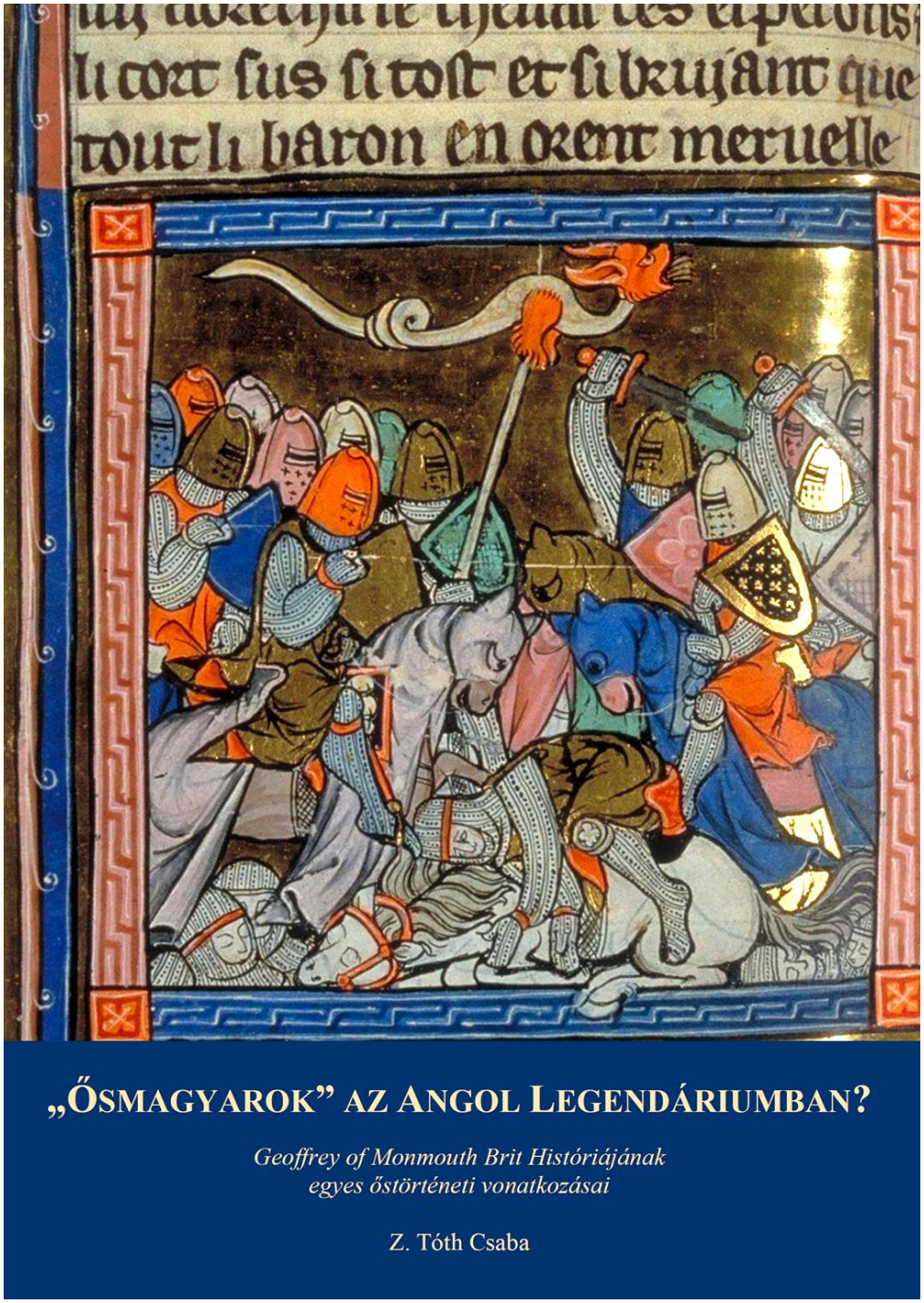
[180] Ezek „tatárok” Kaukázus-körüli barbárok, ez esetben alánok csúfneve, a pejoratív „rablóbanda” jelentésbeli háttérrel.

[181] an. 584: Komentiolos bizánci követnek az avar kagánhoz intézett szavai: „Neked is van egy országod, melynek hatalmas a terjedelme, úgy hogy lakóinak nem kell szoronganiok, és az *újonnan jöttek* sem szenvednek hiányt semmiben (Theophylaktos I. Buch 50).

Z. Tóth Csaba (Pécs):

„Ősmagyarok” az angol legendáriumban?

Geoffrey of Monmouth Brit Históriájának egyes őstörténeti vonatkozásai

Dedicate to HRH King Charles III, for His devoted interest
to Transsylvania and the Nation of the Magyars[182]

Bevezetés

Geoffrey of Monmouth 1136 körül írta széles körben ismertté vált művét, Britannia királyainak történetét[183]. Geoffrey egy walesi vagy franko-normann nyelvű briton lehetett, aki a walesi Monmouthban születhetett a határvidéken, majd egy ideig az ottani bencés kolostor lakója volt. Oklevelekben Galfridus Arturus-ként is megjelenik a neve s mellette később a 'magister', mester fokozat. Az a tény, hogy a charták gyakran együtt említik Walterrel, oxfordi főesperessel[184], arra utal, hogy Geoffrey Oxfordban telepedett le, valószínűleg a St. George College világi kanonokja volt és ott írhatta meg főművét. 1152-ben St. Asaph püspöke lett, és 1154 vagy 1155-ben elhunyt.
Gottfrey of Monmouth (alábbiakban: GoM) hellyel-közzel, de szándékában mindenképpen egy brit „Anonymus" vagy „Kézai", aki megírta gestáját népe „honfoglalásáról" és korai történetéről, mely Trója elestétől mintegy 2000 évet remél átfogni, és kb. AD 7. században fejeződik be. Műve ajánlásában, melyet Robertnek, Gloucester grófjának, I. Henrik király fiának címzett, a szerző kifejezi, hogy *„Gildas és Bede műveiben semmit sem találtam Britannia azon királyairól, akik Krisztus megtestesülése előtt vagy az után éltek, sem Arthurról, noha sokan szívből tisztelik őket, mintha már írtak volna róluk. Míg ilyen és hasonló gondolatokkal voltam elfoglalva, az oxfordi főesperes, Walter, aki jól ismeri a külföldi országok történelmét, egy nagyon régi könyvet ajánlott nekem, melyet brit nyelven írtak, s amely szabályos felépítésében és művelt stílusával szól mindezen régi királyokról és tetteikről, Brutustól, Britannia első királyától kezdve..."* Geoffrey megemlíti, hogy a brit nyelven írt régi könyvet fordította latinra, a középkori tudomány és irodalom nyelvére. A forráskritika azonban úgy tartja, hogy inkább több különböző történeti művet használhatott, így Nennius: Historia Brittonum, 8. századi welsh-latin történeti gyűjteményét, Bede: Historia ecclesiastica gentis Anglorum-át, Gildas: De Excidio et Conquestu Britanniae, 6. századi művét, valamint a bárdok, énekmondók szájhagyományait, amelyből Arthur és Lear király története először nála jelenik meg írott formában, és genealógiai műveket. Ezeket a forrásait kiegészítette a saját képzeletvilága szerint, így „teremtve" hagyományt a későbbi korok számára, nem kevés sikerrel.
Egy kételkedő mondhatná, hogy történeti valóságot keresni a középkori legendákban olyan, mintha valaki azt kutatná, hány tojást rak az unikornis egy évben. Ebben van is valami, ha a feladat nehézségi fokát tekintjük, vagy ha csupán a hétköznapok felől nézzük a dolgokat, de ilyen hozzáállással bizony sok minden nem létezhetne a világon, ami mégiscsak életünk fontos, elhagyhatatlan része, így az egész kultúra, szellemi élet. Ha meg akarjuk érteni mind különleges jellegében, „hogyanjában", mind tartalmában, akkor, mint minden írásos emlékhez, mely a középkorból származik, Geoffrey of Monmouth művéhez is úgy kell közelítenünk, hogy

[182] Vö. III. Károly király mint wales-i herceg behatóan érdeklődött Makovecz Imre organikus építészete, antropozófiailag is elmélyített szemlélete iránt (1992-ben magánlátogatást tett az építész Villányi úti otthonában, majd kialakult egy együttműködés a Prince's Trust és a Kós Károly Egyesülés között, aminek sokkal nagyobb teret illene szentelni, legalább a magyar közmédiában), ill. később birtokot vásárolt Erdélyben, és maga is sokat merített a steineri antropozófia biodinamikus mezőgazdasági koncepciójából, eredményeiből (ld. *Károly herceg biogazdasága*, YouTube, ld. még a nekünk közismertebb gr. Rhédey-ükmamát, aki a káliz/chorezmi eredetű, honfoglalás kori Aba-nemzetségből származott).
[183] Az őstörténész, művelődéstörténész szerző jelen tanulmánya 2011-ben készült, és 2012-ig volt olvasható a virtus.hu oldalon. Források: Galfridus Monemutensis: *Historiae Regum Britanniae*, ld. még Roman de Brut; a Históriának 215 kézirati változata maradt fenn, többüket még a 12. században másolták le, ld. MS 568, Burgerbibliothek, Bern, Svájc; alábbiakban A. Thompson és J. A. Giles fordítását, London, 1842., és annak fejezetszámozását vettük alapul, ld. még Medieval Latin Series Cambridge, Ontario, 1999.
[184] Walter Mapes vagy Calenius, aki szintén latinra fordított egy „őstörténetet", a walesi *Brut y Bryttaniai*-t, mely esetleg lehetett Geoffrey eredetije, ld. *The Chronicle of the Early Britons*, MS LXI, Jesus College, ford. W. R. Cooper, 2002.

megkíséreljük megragadni a közlések mélyén titokteljesen ott áramló valóságtartalmat, melyet a középkor sokszor bizonyára pontatlanul, fantasztikus nevekkel és epizódokkal tarkítva fejezett ki. Ezt a korabeli köntösbe rejtett ősvalóságot, őshitelességet nem sportszerű, nem indokolt teljesen megtagadni a régi auktoroktól. Nem segíti a régi korok s ezáltal az emberi fejlődés megértését a „felvilágosodás" óta kialakult szemlélet, mely a középkori legendás történetírást (s ugyanúgy az ezzel szorosan összefonódó vallási képzeteket, hiedelmeket) mindenestül csak „mesének" tartja, csupán mert látszólag nem összetartozó neveket, naív etimológiákat és történeteket, korokat állítottak egymás mellé, egymásból kibontva azokat. Meg kell végre látnunk, amit figyelmen kívül hagy a legtöbb modern filológiai, történeti magyarázat (kivéve talán néhány magányos felfedezőt és mondjuk a francia Annales-iskolát), hogy a középkori ember még egy egészen más tudatállapotban élt, mint modern utódja, és egykor még egyszerűen nem volt lehetséges az a precízebb, a külső tényekhez jobban igazodó látásmód, amire manapság joggal törekszik a tudomány, mai beállítottságunk. A középkorban és azt megelőzően az írásművek nem törekedhettek még a teljesen prózai tények leírására, hanem mondanivalójukat úgy akarták előadni, hogy az valamiképp kapcsolódjon a nagy összefüggésekhez, s mindenekfelett a szakralitáshoz, a szellemi-isteni világhoz. Az Európába került középkori arab mentalitás is eleinte sok ilyen érzékfeletti elemet hordozott, de egyre inkább deszakralizáló hatást gyakorolt a gondolkodásra, hasonlóan a szakralitást egyoldalúsító, csupán magának követelő, agnosztikus római egyházhoz.

Nem lehet ezt az „átszellemítő" törekvést és termékeit csak fikciónak tartani: a középkori ember lelkében mindez még realitás volt, még fel tudott tekinteni ezekre a magasabb valóságokra, még volt benne egy magasabb, mélyebb érzékenység – bármilyen kaotikussá is vált ez már a középkor vége felé (14-15. század). A régi ember nem egyszerűen „kitalált" vagy „hamisított" dolgokat, hanem érzékelte a valóságos szellemi lényeket, szellemi-érzékfeletti tartalmakat, benyomásokat, sugallatokat. Végsősoron e benső képesség és az ehhez társuló emlékezet élő erői tették lehetővé azt a bámulatos teljesítményt, hogy gyakorlatilag évezredeken keresztül, írásbeliség nélkül fennmaradtak, továbbadódtak az ősi legendák, sokszor igen terjedelmes ismeretek, egész költeményfolyamok, szinte érintetlenül, a szájhagyományban, melyeket sokáig énekelve, ünnepi körülmények között adtak elő. Amikor aztán ezeket először kezdték leírni a középkor századaiban, a különböző népeknél, egyéneknél különböző időpontokban, ezek már természetesen többé-kevésbé összekeveredtek más, későbbi és kortárs közlésekkel, nevekkel, történetekkel, s ezért váltak később egyre nehezebben elhihetővé, követhetővé a továbbfejlődő, továbbalakuló európai ember számára. A lényeg, hogy a középkor történeti hagyományait egy valóban objektív módon, belehelyezkedve a korba, annak tudatában közelítsük meg, hogy ezek valóságtartalmakat fejeztek ki *a maguk ősi módján*, melyek közlésébe belejátszottak a középkori ember nem egészen precíz, álomszerűbb lelki készségei és azok az egyéb korabeli írásos emlékek és gondolatok, melyeket egy-egy szerző felhasznált a munkája során.

Részünkről most ennek az ősi valóságtartalomnak erednénk a nyomába, hogy kibontsuk a látszólagos fantasztikum világából, ami így sokkal kevésbé fog fantasztikusnak tűnni, s egyúttal megszabadíthatjuk attól a fantáziátlanságtól, amit a fejlődésből fakadóan érthetően ugyan, de mégis túlzó, igaztalan, „szentségtelen" módon – az arabizmus és az egyház deszakralizáló befolyásához hasonlóan, annak részben termékeként – az úgynevezett „polgári felvilágosodás" okozott az értelmezésükben, sőt az ember teljes, testi-lelki-szellemi felépítésén alapuló univerzális emberszemléletben, elvezetve a materializmus kialakulásához, mely azután egyre sivárabbá tette, elszegényítette, elgépiesítette ember- és világképünket. A középkori irodalom is csak olyan, mint a valóság maga, eleven konglomerátuma a valós és „másképp" valós dolgoknak, konkrét és átvitt *jelentéseknek*, értelemnek. *Így* egységesek ezek a közlések, és a modern kutatónak nem arra kell törekednie, hogy az egyik szempont kedvéért feláldozza a másikat, hanem meg kell próbálnia közös nevezőre hozni azt, ami egyébként is összetartozik, csak a mi szűkös (-sé vált) fogalmaink választják szét érzékleti-testi és érzékfeletti-szellemi valóságra. Értékmentésünket mindenekelőtt a számunkra, magyarok számára igen meglepő és érdekfeszítő közlések, nevek vizsgálatával tesszük, *miért és mimódon* kerülhettek Geoffrey of

Monmouth históriás könyvébe és más brit forrásokba a *hunok* a Brit-szigeteken, nem is egyszer, aztán bizonyos *Subardus, Suard* nevű szereplők a frankok földjén, Krisztus születése előtt és után is, s még néhány fontos mozzanat Szkítiáról, a korai Kelet-Nyugat kapcsolatokról. Nem mellesleg, a modern genetikai eredményeket is igénybe vehetjük forráskutatásainkhoz, melyek Európa benépesítésére, a proto-indoárya népvándorlásokra, a nyugat-európaiakkal s ezen belül úgy tűnik különösen a keltákkal, britonokkal *közös*, anatóliai, transzkaukázusi szovárd-magyar „őshazánkra" deríthetenek több fényt.

* * *

1. Brutus, miután elhagyja Tróját és Görögországot, egy szigetre érve Artemis-Diana oltáránál áldozik, majd az ezt követő jós-álom tanácsára elindul társaival nyugat felé, s megérkeznek jövendő hazájukba, Albionba

Nézzük először is, hogyan adták tovább a briton „honfoglalás" kezdeteinek emlékét a középkorban, milyen tényleges, akár egészen ősi, szájhagyománybeli, történelemelőtti valóság húzódhat meg emögött, a fantasztikus és késői, naív névhasználat takarásában:

„…két nap és egy éjjel utaztak a tengeren jó széllel, amikor egy bizonyos szigetre értek, melyet Leogetiának neveztek (*legetta,* Leucadia, mai Levkas[185], W.R. Cooper); ezt a szigetet korábban a kalózok betörései pusztították és teljesen lakatlan volt. Brutus nem tudta ezt, és kiküldte háromszáz emberét, hogy nézzék meg, kik laknak a szigeten; de azok nem találtak senkit, hanem különböző vadállatokat ejtettek el, amelyeket a mezőkön és erdőkben találtak, majd egy elnéptelenedett városra bukkantak, amelyben egy *Diana-templom* állt, s ebben az istennő szobra, amely válaszolt azoknak, akik kérdést intéztek hozzá. Végül, a vadászzsákmánnyal megrakodva visszatértek a hajóikra, és társaiknak beszámoltak a szigetről és a városról. Ekkor azt tanácsolták vezetőjüknek, hogy menjen a városba és ajánljon fel áldozatokat a hely isteneinek, hogy azok megengedjék a letelepedésüket ezen a szigeten. A javaslatot mind elfogadták, így Brutus, Gerionnal, a jóssal, a tizenkét legidősebb emberrel és az áldozathoz szükséges minden dologgal együtt a templomhoz indultak. Elérve a helyet, feldíszítették virágfüzérekkel az oltárt, az ősi rítusok szerint, majd három áldozati tüzet gyújtottak a három istenségnek, Jupiternek, Merkurnak és Dianának, és mindegyiküknek áldoztak. Maga Brutus az istennő oltára előtt egy szent kelyhet tartott fel, amely borral és egy *fehér szarvasbika* (Cooper szövegében ünő) vérével volt teli, s feltekintve az istennőre, e szavakkal törte meg a csendet:

„Diva potens nemorum, terror sylvestribus apris;
Cui licet amfractus ire per aethereos,
Infernasque domos; terrestria jura resolve,
Et dic quas terras nos habitare velis?
Dic certam sedem qua te venerabor in aevum,
Qua tibi virgineis templa dicabo choris?"

[Goddess of woods, tremendous in the chase
To mountain boars, and all the savage race!
Wide o'er the ethereal walks extends thy sway,
And o'er the infernal mansions void of day!
Look upon us on earth! Unfold our fate,
And say what region is our destined seat?
Where shall we next thy lasting temples raise?
And choirs of virgins celebrate thy praise?]

[185] Vö. Leucas, Lover's Leap, ősi emberáldozatok a szigeten, in Frazer: *The Golden Bough*, IX. 254.

Erdők Úrnője! Erős vadásza hegyi
vadkanoknak s minden vadaknak!
Éteri ösvényeken kiterjeszted hatalmad,
S az alvilág honában, mely távol a napvilágtól!
Tekints le ránk! Tárd fel sorsunk,
Mondd el, hol van elrendelt honunk?
Hol fogjuk eztán örök templomaid emelni?
S a szüzek éneke hol fog téged ünnepelni?

E szavakat kilencszer ismételte el, majd négyszer körbejárva az oltár körül, a kehely tartalmát a tűzbe öntötte, s azután leheveredett a szarvas irhájára az oltár előtt, és elaludt. Az éjszaka harmadik órájában, ami szokásosan a mély alvás ideje, az istennő megjelent előtte álmában és kijelentette neki a jövendőt:

„Brute! Sub occasum solis trans Gallica regna
Insula in oceano est undique clause mari:
Insula in oceano est habitata gigantibus olim,
Nunc deserta quidem, gentibus apta tuis.
Hanc pete, namque tibi sedes erit illa perennis:
Sic fiet natis altera Troja tuis.
Sic de prole tua reges nascentur: et ipsis
Totius terrae subditus orbis erit."

[Brutus! There lies beyond the Gallic bounds
An island which the western sea surrounds,
By giants once possessed, now few remain
To bar thy entrance, or obstruct thy reign.
To reach that happy shore thy sails employ
There fate decrees to raise a second Troy
And found an empire in thy royal line,
Which time shall ne'er destroy, nor bounds confine.]

„Brutus! A gall határokon túl fekszik
Egy sziget, melyet a nyugati tenger övez,
Óriások lakták, ma már csak kevesen,
Hogy utad állják s uralmad lerombolják.
Bonts vitorlát, hogy elérd e boldog partokat
Hol a sors számodra egy második Tróját tartogat
És alapíts birodalmat, királyi véredből,
Melyet az idő sosem rombol le s határtalan.

A látomás után felébredve (Brutus) egy ideig tanakodott magában, hogy amit látott, az álom volt vagy az istennő valódi megjelenése, aki megjósolta neki, mely országban fog letelepedni. Végül a társait hívta, és elmondta nekik a látomást, ami álmában érte, és sürgette őket, hogy térjenek vissza a hajókra, és míg kedvező a szél, induljanak el nyugat felé, annak dolgában, amit az istennő megígért. Kétségek nélkül ezért visszatértek társaikhoz, és kihajózva ismét, harminc nap múlva Afrika partjaihoz értek. Innen Philenius oltáraihoz hajóztak és az Azara-hegyekhez, ahol nagy veszélybe kerültek a kalózok miatt, akiket végül legyőztek és elvették kincseiket" (I. könyv, 11. fejezet).

Mint a legtöbb nemzeti eredethagyomány és -mítosz élén, itt is egy istenség, a magasabb világok közbenjárásával találkozunk. W. R. Cooper, walesi kézirata nyomán megemlíti, hogy

a pogány rítus részletes leírása a forrásszöveg régisége mellett bizonyít. Artemisről és kultuszának eredetéről korábban már részletesebben értekeztem[186], ezért most ebből idézek, J. Frazer: *Aranyág* és R. Graves: *A görög mítoszok* c. munkája nyomán: *„A görög mítoszok elmondják, hogy Iphigeneia és Oresztész a krími Boszporusz – vagyis a magyar őshagyomány Meótisza – környékén élt „tauroszoktól" rabolták el Artemisz fából készült szobrát s így került az Artemisz-kultusz Görögországba. Ezek a „tauroszok", akikben szkítákat vagy kimmereket is láthatunk, Ammianus Marcellinus szerint „az isteneknek emberáldozatokat mutatnak be, és Dianának, akit ők Orsilochénak hívnak, feláldozzák az idegen jövevényeket, a levágott áldozatok fejét pedig templomuk falaira tűzik, mintegy hőstetteiknek maradandó emlékéül." (Róma története, Bp., 1993., I. köt. XXII. 8,33). …Az epheszoszi Artemisz szentélyt – csakúgy, mint két lakoniai Artemisz-szentélyt – a monda szerint az amazónok, a harcos nők alapították, akik Kisázsiából kerültek a Fekete-tenger északi oldalára, a szkíták közé (ld. Héraklész és Thészeusz mondája). Az epheszoszi Artemis szobor egész testét a termékenységtől duzzadó keblek borították, ami a bőség, termékenység felfokozott képzetét keltette, jóllehet maga Artemisz szűzi és nem anyaistennő volt. Artimis Anaitis az istennő neve egy lüd feliraton, ami szintén arra vall, hogy elsőként Kisázsiában, az iráni Anahitával egybeolvasztva tisztelték, s innen vihették kultuszát a Kaukázuson túli steppére a proto-árya, proto-anatóliai törzsek. Az, hogy Artemisz eredetileg a csillagok úrnője is volt, közel hozza az elő-ázsiai istennőhöz, Asztarté/ Isztárhoz, akinek egyik aspektusából fejlődhetett ki Artemisz alakja. A magyar népi hagyományban a regösénekek csodaszarvasa is hasonlóképpen felidézi, őrzi a szarvas formájú fényistennő alakját „szarvain százezer szövétnekkel"* (Dozmati regösének; itt a táltospap mint „csodafiúszarvas" jelenik meg, de a magyar néphagyomány megőrizte táltospapnőink emlékét is, ld. Diószegi). Artemis-Diana alakjában tehát ugyanaz a minőség kerül elénk, amely a magyar őshagyomány anyaistennőjében, „Eneth"-Anahitben és a csodaszarvas alakjában, mely az istennő egyik attribútuma illetve megjelenési formája volt a régi, mítikus látás számára, a ló háziasítása előtt (az Eneth nevet korábban „ünő"-nek is értelmezték). Az iráni és ősmagyar istennő neve meglepően összecseng a mezopotámiai *Zerp*anit*u* vagy *Sarp*anit*um, Ninti, Nintu* istennőnevekkel[187], illetve a hurri-hettita Hebat istennő szertartásának egyik leírásában az *e-en-ti,* vagy [sal]*e-en-ta-an-ni* = 'a papnőé', birtokos raggal szereplő névhez[188]. Párhuzamba állítható egymással a briton őshagyomány és Anonymus Turul-kinyilatkoztatása is, az Árpád-ház ősanyjának méhéből kiáradó forrással, mely ugyancsak egy új haza megalapításának élő imaginációja. És minél távolabb megyünk vissza a történelemben, annál inkább azonos, hasonló ősképekre találunk a különböző kultúráknál.

Nemrég utalhattam Gery Beckman nyomán[189] arra, hogy a magyar 'isten' szavunk eredete s ezzel a fontos szavunkkal együtt nagy valószínűséggel az ősmagyarság (szovárd-magyarság) eredete is, a transzkaukázusi, kelet-anatóliai világba, az istennő „őshazájába" vezet: ugyanis a hattik a napistennőt nevezték *estan*-nak, míg az utánuk birodalmat alapító, s valószínűleg a steppéről érkező indo-iráni hettiták a napistent – a hattik nyomán – *istanu*-nak, mely nevek mind formailag, mind tartalmilag pontosan megegyeznek a magyar *'isten'* névalakkal. A hatti *estan* névalakkal meglepő egyezést mutat a kaukázusi hősmondákban szereplő Szatana neve, akinek egyértelműen fényistennői tulajdonságai vannak[190]. Feltehetően eredeti, proto-indoárja nyelvünk egyik legősibb szava – s ősvallásunk a kereszténység felvételéig, illetve a „Boldogasszony" képzetünk azon túl is – kiállta az idők próbáját és alakjában semmit sem változott, nem érintették az ősmagyarság későbbi, Urál-hegység környéki kapcsolatai a finnugorokkal, míg egyéb nyelvi elemeket átvettünk vagy átadtunk[191].

---

[186] „Vadat űzni feljövének", *Hitel,* 1999/5.

[187] V.ö. R. W. Rogers, 1900, W. H. Ward, 1910, Dominik Bonatz, 2007, religionswissenschaft.unizh.ch

[188] V. V. Ivanov: *Comparative Notes*.

[189] „My Sun-God", 2002.

[190] *Nartok,* Bp., 2009, p. 10, 30, 253.

[191] Szintasta-Andronovo kultúrák, Kr. e. 2100-1000, ld. Koryakova-Epimakhov, 2007. p. 150; ld. még Z.T.Cs.: Az „Arany Anya" szibériai legendája, 2010, uő: Az istennő keresése, in Restitutio, 2011.

Ami az „ősbritonok” Kisázsiából nyugatra vándorlását és a legújabb genetikai eredményeket illeti, a legérdekesebb összefüggéseket találjuk. Mint megállapítható, a Nyugat-Európára jellemző apai R1b-haplocsoport (főként R1b-L21 és -S21) és a Kelet-Európától Észak-Indiáig megtalálható R1a dominancia ősi, többirányú, többlépcsős népvándorlások eredménye, amelyek első kiindulási pontja a Káspi-mediterráneum vagy Közép-Ázsia volt. A Brit-szigeteken kb. 4000 évvel ezelőtt jelentek meg először a proto-italo-kelto-germán R1b-népességek és velük a bronzművesség, majd a vaskori kelták, britonok, gélek következtek. De kimutathatók a kelták és a kisázsiai népek korai kapcsolatai vagy a kelta-szkíta kapcsolatok is[192]. Egy összegző archeogenetikai tanulmányban az alábbiakat olvashatjuk: *„Trója indo-európai (IE) kolónia lehetett, amely biztosította a kereskedelmi utakat a Fekete-tenger és az Égei-tenger között. A trójaiak a luvi nyelvet beszélték, amely hasonlított a hettita nyelvhez (ezért IE nyelv volt), és bizonyíthatóan kulturális kapcsolatban voltak a Pontus-Káspi steppével. Trója első rétegét Kr.e. 3000-re datálják, ami épp a Majkop-kor közepe (Azovi-Kubán térség), és pontosan ekkor készült az első gálya. Tekintettel Trója korai alapítására, a legvalószínűbb, hogy népessége a két IE apai haplocsoport közül az R1b1b-hez tartozott, nem az R1a1a-hoz.*(…) *Kr.e. 1200 fordulópont volt az európai és a közel-keleti történelemben. …a kor legfontosabb eseménye kétségtelenül a közel-keleti civilizációk lerombolása, valószínűleg az ún. „Tengeri Nép” által. A nagy katasztrófa, amely elpusztította az egész keleti Mediterráneumot Görögországtól Egyiptomig Kr.e. 1200 körül, egy olyan esemény, mely ellentmondásos maradt. A Tengeri Nép identitásáról számos feltevés született. Ami bizonyos, hogy a Közel-Kelet minden fejlett társadalmát hirtelen szörnyű csapások érték, városaikat kifosztották és lerombolták. A legáltalánosabb magyarázat, hogy a térséget technológiailag fejlett északi harcosok hódították meg, valószínűleg indoeurópaiak, akik a steppéről érkeztek a Balkánon keresztül…”* E támadások következtében is nagymérvű migrációk indulhattak ki a kisázsiai térségből, akárcsak a szkíták betörései hatására 500 évvel később.
Érdekes még a kaukázusi-anatóliai eredetű apai G2a-haplocsoport európai jelenléte is, mely a forrásterület térbeli és időbeli távolságához képest viszonylag magas több térségben, Észak-Portugáliában 12%, Észak-Spanyolországban, Svájcban 10%, Ausztriában 8%, Magyarországon 5%, Wales-ben 4%, míg Anatóliában 11% (grúzoknál 12%, lezgeknél 58%). Ez azt jelzi, hogy a G2a hordozói Anatóliából vagy a Kaukázus környékéről vándorolhattak Közép- és Nyugat-Európába, már egészen korai időktől is, hasonlóan az ősbabilóniai J2 apai haplocsoport népességéhez, illetve ennek korábbi keveredése révén a G2a vagy R1b-csoportokkal. A megalitikum európai népessége főként az I2a apai haplocsoporthoz tartozott, ezt váltotta fel fokozatosan az R1b[193]. Ami a legősibb időket illeti, úgy tűnik számolnunk kell egy elsődlegesen nyugatról keletre vándorlással, ha figyelembevesszük az Atlantiszról és a jégkorszak végi „vízözönről” szóló hagyományokat, melyek ugyanúgy megtalálhatók Egyiptomban, a Bibliában, Hénok könyvében, mint a maja-kicse indiánoknál.

2. Subardus „konzul” és háromszáz emberének harca a nyugatra tartó ősbritonokkal Aquitániában (Délnyugat-Franciaország); később Suard, frank király katonai támogatást nyújt a briton Porrex hercegnek fivére ellen

„…(az aquitánok egyike), *Subardus,* aki konzul volt, visszatért háromszáz emberével, hogy megküzdjön vele (Corineusszal); de Corineus pajzsával felfogta a rá kilőtt nyilakat, és harci bárdjával olyat sújtott (Subardus) sisakjára, hogy az összeesett; s azután szörnyű vérengzést rendezett az ellenség soraiban, bárdját forgatva közöttük,… míg végül a trójaiak győzelmet arattak” (I. 13.).

[192] Ld. Strabo keltoszkítái, Ptolemaios, keltibérei, keltogalatái.
[193] Ld. *European haplogroups and subclades,* szemléltető térképekkel, eupedia.com, Y- és Mt-DNS haplocsoportok történeti vizsgálata, 500 fő feletti mai mintavételek alapján (Függelék 3. alább); v.ö. Capelli et al., Current Biology, Vol. 13, 2003, és Wilson et al., PNAS, Vol. 98, 2001.

„Gorbogudonak két fia volt, Ferrex és Porrex; mikor apjuk megöregedett, viszálykodni kezdtek az örökség miatt; de Porrex, aki a törekvőbb volt kettejük közül, titkon a testvére megölését tervezte; mikor azonban ez kiderült, menekülnie kellett, és Galliába ment. Itt a frankok királyának, *Suardnak* segítségéért folyamodott, hogy visszatérhessen és háborút indítson testvére ellen; a kérése teljesült, Ferrexet megölte és seregét szétszórta" (II. 16.).

W. R. Cooper walesi szövegében[194] GoM latinizált *Subardus* neve *ssiart,* mely Coopernél Suhard, illetve azonos módon fordítja a később szereplő *Siwart, Sivard*, gall király nevét, mely GoM-nál *Suard*. Geoffrey of Monmouth tehát a saját forráskéziratában, amiből latin fordítását készítette, 1. a Subardus nevet találta, vagy 2. valami miatt, más források ismeretében így fordította a nála esetleg a walesi-ógermán Siwart alakban szereplő nevet.
Már többször igyekeztem felhívni a figyelmet a szovárd népnév jelentőségére a magyar őstörténetkutatásban, melyet valójában eddig meglehetősen elhanyagoltak, felületesen érintettek a kutatók, s csak a „finnugor" nyelvi kutatások alapján, illetve csupán a hun, illetve török kapcsolat felől közelítették meg. Holott a szuard, szovárd név minden más névnél fontosabb lehet számunkra, hiszen a 10. század közepén Constantinus Porphyrogennetus császár örökítette meg *De administrando imperio* c. művében (DAI, 38) a főrangú magyar – még „pogány" kori – követek közlését, miszerint a magyarok régi neve *Σαβαρτοιασφαλοι,* Savarti asfali volt (lovas szavárdok, szovárdok, más forrásokban szaveirek). A nevet egyértelműen említi már Ptolemaios Geográfiája a 2. században, tehát a hunok megjelenése előtt, *Σουαρδήνοι,* Suardeni, Sovardeni alakban a Tanais/Don-Meótisz környékén[195], illetve ezt megelőzően Pliniusnál szerepel a szovárd népnév a korruptabb *Sardi Scythae* alakban, szintén a Meótisz környékén[196]. Számos forrásban megjelenik a szovárd, szabir népnév, az ókori Kelet-Anatóliától, Mezopotámiától a szibériai hanti énekekig s a Szibéria névig, mely a szabirok sztyeppei, Tobol-Irtish találkozása menti városának nevéből keletkezett[197]. A szovárd népnek és névnek tehát igen hosszú története van, úgy tűnik már a bronzkor óta társai voltak a magyaroknak, amikor egy proto-indoeurópai népvándorlás során a Kaukázus, Kelet-Anatólia térségéből az Urál-hegység térségébe költöztek, s nem kizárt, hogy akár közvetlen, szkítiai őskapcsolat révén[198], akár a klasszikus történet- és földrajzi íróktól kerülhetett a jól hangzó szovárd nevünk a briton hagyományok közé.

3. Az utazók Albion szigetére érnek, ahol félelmetes óriások laknak; Corineus, híres harcos, Brutus társa, megküzd az óriások vezérével, Goemagot-tal („Gogmagog") és legyőzi

„Corineus, követve Brutus példáját, a szigetnek azt a részét, mely az övé lett, Corineának, népét Corineusoknak nevezte el (Cornwall, Cornish, Délnyugat-Anglia), melyt latinul Cornubiának hívnak, a szarvra hasonlító alakja miatt (lat. cornu = szarv), vagy a fenti név romlása miatt. Ezután találkozott az óriásokkal, melyek itt nagyobb számban éltek, mint a sziget többi részén. Közöttük volt egy leghatalmasabb szörnyeteg, melyet *Goemagotnak* hívtak, tizenkét könyöknyi volt a termete, és olyan erős volt, hogy egy tölgyfát úgy kirántott a földből, mint egy mogyoróbokrot. Egy napon, mikor Brutus ünnepséget tartott az istenek tiszteletére, a kikötőben, ahol először partot értek, ez az óriás húsz másik társával rárontott a britonokra, és szörnyű vérengzést rendeztek közöttük. De a britonok végül egyesítették erőiket, és mindet megölték,

[194] *Brut y Brittaniait*, MS LXI, Jesus College, 15. századi másolata egy elveszett, 12. századi eredetinek.
[195] Sarmatia Asiatica, V. 9, 16, közelében, a Volgától keletre a *Ματήροι,* Materoi, azaz magyarok, V. 9,17.
[196] Nat. hist. IV. 83; ld. még Z.T.Cs.: Chrestomathia Suardo-Magorica, 2005., in *Magyar őstörténeti tanulmányok*, Mikes Intl., 2010, uo. Ötezer év szabir-magyar történelem.
[197] A név megjelenik Suartuas, herul vezér nevében is, aki Konstantinápolyban telepedett le Prokopius szerint, De bello gothico, II. 15.; ez utalhat a herul vezér részleges szovárd eredetére, illetve arra, hogy a keleti germán herulok egy időben szovárd irányítás alatt állhattak; Prokopius leírja, hogy egy ütközetben ezt a vezért elhagyták a herulok; J. B. Bury, 1923., vol. 2., p. 301.
[198] Ld. alább, Nennius, 37.

kivéve Goemagot-ot. Brutus parancsot adott, hogy hagyják meg az életét, mert szerette volna látni, hogyan küzd meg vele Corineus, aki nagy örömét lelte az ilyen párviadalokban. Corineus fellelkesült, és elhajítva fegyvereit, puszta kézzel ment neki az óriásnak. Eleinte szemtől-szemben, erősen szorították egymást karjukkal, és hangosan ziháltak, de Goemagot hirtelen minden erejével összeszorította Corineust és összetörte három bordáját, kettőt a jobb oldalán, egyet a bal oldalán. Ekkor Corineus is nekigyürkőzött és összeszedve minden erejét, vállaira vette az óriást, és futni kezdett vele, amennyire a súly engedte, és futott vele a tenger felé, míg egy magas szikla tetejére ért, ahol levetette a hatalmas óriást a tengerbe, aki az éles sziklákon darabokra szakadt és vére vörösre festette a hullámokat. Azt a helyet, ahol lezuhant, Lam Goemagot-nak, 'Goemagot ugrásának' nevezik a mai napig" (I. 16.).

A walesi kéziratban *gogmagoc* szerepel az óriás neveként, de W. R. Cooper, – Manley-Popera hivatkozva – valószínűbbnek tartja, hogy ez a walesi *Gawr Madoc*, Madoc, a Nagy, vagy Hatalmas névből származik. Talán az ősi kőkörök (cromlechek, dolmenek, menhirek) miatt is hitték, hogy régen „óriások" lakták a Brit-szigeteket[199]. Itt említjük meg, hogy egy néphagyomány, mely GoM-nál nem szerepel, elbeszéli Britannia legelső benépesülésének történetét, mely – időrendileg nyilván tévesen – Diocletianusig, a római császárig megy vissza (AD 284-305). A császárnak volt harminchárom leánya, akik boszorkányok voltak. Apjuk talált nekik harminchárom férjet, hogy jó útra térítsék őket, de a lányoknak ez nem volt ínyére és legidősebb nővérük, Alba vezetésével egy éjjel, míg férjeik aludtak, elvágták azok torkát. A lányokat büntetésből kitették a tengerre egy csónakban, fél évre való élelemmel, majd hosszú és viszontagságos útjuk során egy szigethez értek, melyet a legidősebb nővérükről Albionnak neveztek el (a Fehér Sziget elnevezés inkább a doveri fehér sziklákról eredhetett). Itt letelepedtek és démonokkal hálva óriásokat szültek, akik benépesítették a vad, szélfútta szigeteket.
GoM vagy forrásai esetében tehát már megfigyelhető, hogy a walesi, briton őshagyományokba beszűrődtek a bibliai legendák, nevek, hiszen Góg és Magóg népe nemigen lehetett Albion „óriás" őslakója a britonok megérkezése előtt, hacsak nem adunk hitelt a hénoki-atlantiszi időkre visszanyúló „Óriások Könyvének", melyben az *Ohyah*, *Hahyah*, és *Mahaway* óriásnevek lehettek a forrásai a bibliai Óg, Góg és Magóg neveknek, illetve maga az atlantiszi történet a későbbi hagyományoknak[200]. A Biblia nyomán Góg és Magóg magas polcra emelkedtek: London város „védelmezői" lettek, és V. Henrik óta szobraik – utóbbi időben fűzfavesszőből font kosárbábuik – ott magasodnak a londoni polgármester minden év november második szombatján megrendezett díszfelvonulásának élén[201].

4. A hunok támadásai Skóciánál, győzelmük, majd vereségük az észak-angliai Humber-torkolatnál; később a hunok szüzeket ölnek, betörnek Britanniába, majd megfutamítják őket és Írországba mennek, de ismételten visszatérnek a skótokkal, norvégokkal, dánokkal együtt és harcolnak a britonokkal, míg ezek végleg legyőzik őket, és falat is emelnek a barbárok ellen

„… Brutusnak, feleségétől, Ignoge-tól (a görög király lányától), három híres fia volt, Locrin, Albanact és Kamber. Atyjuk halála után, ami az érkezése után 24 évvel történt, eltemették őt a városban, melyet épített (a „második Trója", London a Temzénél) s azt követően, hogy felosztotta közöttük Britain királyságát, mindegyik részt kormányzásukra bízva. Locrinnak, a legidősebbnek jutott a sziget középső része, melyet a neve után Loegriának neveztek el, Kamberé lett a Severn-folyón túli rész, melyet most Wales-nek hívnak, de amit sokáig

[199] Stonehenge walesi neve Cor y Cewr, Óriás Köre, Gyűrűje.
[200] The Book of Enoch, 6, 7, 15, 16, 69, 86, 90, ford. R.H. Charles 1906, 1912, archive.org, és W.B. Henning: The Book of Giants, *BSOAS* 1943, sacred-texts.com
[201] Lord Mayor's Show, vö. R. Goodfellow: *The History of Gog and Magog, the Champions of London*, 1819, angol népmese átirata, melyben „Londona hercegnőt" Góg és Magóg szabadítja ki egy „Humbug" nevű óriás fogságából.

Kambriának neveztek, s itt az emberek brit nyelven még ma is Kambrinak hívják. Albanact kapta az Albaniának nevezett országot, mely most Skócia. Azután hosszú ideig uralkodtak békében egymással, mikor *Humber, a hunok királya* Albaniába érkezett, és ütközetben megölte Albanactot, akinek népe kénytelen volt Locrin védelmébe menekülni. (II. 1.)
Locrin e hírek hallatán csatlakozott testvéréhez, Kamberhez, és a királyság minden seregével a hunok királyához mentek. A folyónál találkoztak, melyet most Humbernek neveznek, összecsaptak a seregeik és megfutamították a hunokat. Humber menekülése közben a folyóba fulladt, s emiatt a folyó azóta viseli a nevét. Locrin a győzelem után a zsákmányt megosztotta embereivel, megtartva magának az aranyat és ezüstöt, amit a hajókon talált, a három, csodálatos szépségű szűzzel együtt, melyek egyike Germánia királyának leánya volt, akit a másik kettővel együtt Humber elrabolt, miután romba döntötte az országukat. E leányt Estrildisnek hívták, s a szépségét nehezen lehet leírni. Sem az elefántcsont, sem a frissen hullott hó, sem a liliom nem volt hasonlítható bőrének szépségéhez. Locrin szerelembe esve nyomban feleségül vette őt…" (II. 2.)

„Dianotus (Cornwall királya), megkapva az üzenetet Conantól (aki a gallokat és aquitánokat legyőzve, feleségeket kért Dianotustól a katonái számára, hogy benépesítse az elfoglalt országot, mert nem akarta, hogy a katonák a gall nőkkel keveredjenek), összegyűjtötte minden tartományból a nemesség leányait, számra tizenegyezret, s a közrendűek közül is hatvanezret, és megparancsolta nekik, hogy menjenek London városába. Hasonképpen hajókat is rendelt minden partvidékről, hogy elvigyék a szüzeket jövendőbelijeikhez. Sokan örültek ennek az utazásnak, de nagy részük, akik jobban szerették rokonaikat és hazájukat, elégedetlen volt. Voltak olyanok is, akik talán mert nem akarták felcserélni szűzi állapotukat a házzasságra, inkább életüket is odaadták volna bármely országban, mint hogy a legnagyobb bőséget élvezzék a házasság igájában. Röviden, a legtöbbjük, akik különbnek tekintették magukat a többinél, meg akarták őrizni szabadságukat. De ekkor már a hajók fedélzetén voltak, és lefelé vitorláztak a Temzén a tenger felé. Végül, az armorikai (Bretagne) partok közelében a szélvihar szétszórta az egész hajórajt. A hajók nagyobb része elsüllyedt; azok a nők, akik megmenekültek a veszélytől, idegen szigetekre sodródtak és egy barbár nép megölte vagy szolgává tette őket. Mert Guanius és Melga kegyetlen seregének kezére kerültek. *Guanius a hunok királya* volt, Melga a pikteké, akit Gratianus (római császár, 359-383, II. Valentinianusszal) megbízott, hogy Germániát pusztítsa a tengerpart mentén. Míg barbár betöréseikkel voltak elfoglalva, rábukkantak ezekre a szüzekre, akik azokon a partokon sodródtak ki, és olyan ragyogóan szépek voltak, hogy a férfiak vadul ölelgetni kezdték őket. De a nők ellenálltak az ambronoknak, és azok erre könyörtelenül megölték nagyobb részüket. S a hunok és piktek két ördögi vezére, lévén Gratianus és Valentinianus (kelet-római császárok, I., 364-375, II., 375-383) zsoldosai, mikor megtudták, hogy Britain szigetének minden katonája idegenben van, gyorsan útrakeltek oda; és a szomszédos szigetek népeinek segítségével megérkeztek Albaniába (Skóciába). Egyesítve seregeiket, meghódították a királyságot, amely kormányzás és védelem nélkül volt, és könyörtelen pusztítást vittek végbe az emberek között. Mivelhogy, mint már említettem, Maximianus (császár, 286-305, vagy Maximinus II, 311-313, akinek anyja alán volt, ld. Litt.-Malc. 70) magával vitt minden hadrafogható ifjút, akit talált és csak a házas embereket hagyta otthon, akiknek sem ügyessége, sem fegyverei nem voltak országuk megvédéséhez. Guanius és Melga, mikor látták, hogy ezek nem képesek ellenállást tanúsítani, elkezdtek a legarcátlanabbul zsarnokoskodni, és pusztítani városaikat és vidékeiket, mintha csak birkaakolban lettek volna. E súlyos csapások hírére Maximianus elküldte Gratianus Municeps-et két légióval, ki amikor megérkezett, azon nyomban az ellenségre támadt, és a legvéresebb győzelem után átkergette őket Írországba. Telt-múlt az idő, és Maximianust megölték Rómában Gratianus barátai (Gratianust ölték meg a Magnus Maximus-féle felkeléskor); és a britonokat is, akik vele voltak, megölték vagy szétszórták…" (V. 16.)

„De amikor Gratianus Municeps meghallotta Maximianus halálhírét, megszerezte a koronát és királlyá tette magát. Azután olyan zsarnoki módon uralkodott, hogy a nép rárohant és megölte

őt. Mikor ezek a hírek eljutottak más országokba, korábbi ellenségeik (a hunok) visszatértek Írországból, és magukkal hozták a skótokat, norvégokat és dákokat (dánokat), akik tűzzel-vassal szörnyű pusztítást végeztek az egész királyságban, tengertől-tengerig, és a követek levélben fordultak Rómához, könnyek közt és alattvalói sirámokkal könyörögve, hogy űzzék el az ellenségeiket. A követek rövid idő múlva olyan sikerrel jártak, hogy a rómaiak, elfeledve a múltbeli sérelmeket, egy légiót küldtek, melyet hajóraj vitt az országukba, s itt gyorsan legyőzték az ellenséget. Végül, miután nagy sokaságot megöltek közülük, a többieket kiűzték az országból és megszabadították a szenvedő népet a kegyetlenkedéseiktől. Ezt követően parancsot adtak, hogy falat kell építeni Albania és Deira között, egyik tengertől a másikig, hogy elriassza az ellenséget és megvédje az országot." (VI. 1.).

W. R. Cooper walesi nyelvű kéziratában Humber, a hunok királya *hymyr vrenin hunawt* alakban szerepel, ami a fordító szerint vagy Hymyrt, Hunawt királyát, vagy Hymyrt, egy híres királyt jelent; GoM *Rex Hunnorum*-ra fordította. A szüzek történetében szereplő Guanius, a walesi kéziratban *Wanius brenhin hinawd*, a hunok királya, társa, Melga pedig az eredetiben a *paittio*, vagyis Poitou vagy Poitiers királya Nyugat-Galliában. A kelta mitológia néhány kutatója magát a „Guanius" nevet Gwynnel, az alvilág istenével azonosítja, vagy Gawainnal, Gunvasiusszal, Orkney királyával, míg a Melga nevet Malvasiusszal vagy Melwasszal, Izland királyával[202].
De vajon tényleg képtelenség, pusztán a krónikás nagyotmondása, szertelen fantáziálása lenne, hogy a „hunok" seregei résztvettek a vikingek hadi vállalkozásaiban, esetleg letelepedésében a Brit-szigeteken? A vikingek, főként dánok és norvégok a 8. század elejétől indulnak meg sárkányos hajóikon nyugat felé, kikötőhelyük a Humber torkolat és a „fjordokkal", öblökkel szabdalt skót, ír partvidék. Mintegy kétszáz év alatt szinte egész Északkelet-Angliát elfoglalják a dánok, letelepednek, megkeresztelkednek, saját közigazgatás alatt élnek (Danelaw), míg Skóciában, Északnyugat-Angliában és Írországban a norvég vikingek telepedtek meg (G. Jones). A viking hagyományok tehát erősek lehettek, s e hagyományokban fennmaradhatott, hogy annakidején hunok is harcoltak velük. Kelet-Európában, Attila király halála, 453 után is élnek hunok és egykori szövetségeseik, a népes ogur törzsek, akiknek fejedelmi nemzetsége rokonságban állt az Attila-dinasztiával (O. Pritsak); Kuvrat fiai a törzsek többségével nyugatabbra vándorolt a türk kazárok megjelenése hatására a 6-7. században: egy részük megalapítja Bulgáriát, egy részük a Kárpát-medencébe költözik, más részük Pentapolis (Ravenna vagy egy észak-balkáni város) közelében telepszik le (Theophanes, Nikephorus).
Vikingek és hunok, ogurok egyaránt kapcsolatban voltak, és jónéhányuk betagozódott a bizánci császári testőrségbe, hadseregbe; van adatunk arról, hogy a híres angliai dán viking főnök, Thorgil Sprakaleg egyik fia is a bizánci testőrségben szolgált, s ugyanígy számos hun parancsnok is (ld. Maenchen-Helfen, Moravcsik). Óészaki legendás elbeszélések, mint a Völsunga Saga vagy a Niebelung ének beszámolnak az ógermánok és a hunok kapcsolatairól. A kazárok is olykor kereskedtek, máskor harcoltak a rusz-varég vikingekkel (számos déli eredetű dísztárgy, fegyver, szőnyeg, motívum jutott kereskedelmi úton pl. Svédországba), s a kazárokkal szövetséges nomád törzsek átállhattak a viking oldalra is. 835-ben nagy valószínűség szerint három kazár vagy hvárezmi vezér (Küj, Scsak, Choriv) alapítja Kijevet, amely az észak-déli, kelet-nyugati kereskedelem egyik fő csomópontja lesz. Kijevet 862 körül a novgorodi rusz-vikingek két elpártolt embere, Aszkold és Dir kormányozták, a magyarok uralma alatt, de nem voltak vikingek (Povesty vremennyix let, Augsburg, 2003). Nevükből ítélhetően lehettek nomád, sztyeppei eredetűek, talán maguk is hunok, ogurok, avarok, hiszen egy korábbi, 563 júliusi adat szerint (Theophanes Confessor) volt egy Aszkéltur vagy Enszkéltur nevű uralkodó, aki népével, a „herméchiónokkal"[203], az „Óceánhoz" közel, tehát a Káspi-tenger nyugati

[202] Charles Squire, 1912, T.W. Rolleston, 1994; a brit királylány, Szt. Ursula és a kölni szüzek legendáját Kézai 13., és a Ranzanus-féle corvina is megemlíti.
[203] „Vörös hunok", perzsául, melyet örmény források kamicik heptalk-nak, vörös heftalitának mondanak; ld. a színek égtájakra vonatkoztak a kínai hagyományban, vörös = dél, fekete = észak, fehér = közép vagy nyugat, de pl. a besenyő törzs- és tartománynevek lószíneket jelentettek, DAI 37, Németh Gy., MNy 1922/6.

részénél, a Kaukázus előterében lakott, ahol az ogurok is[204]. Az Aszkéltur, Aszkold név meglepően hasonlít a későbbi moszlim szerzőknél (Ibn Hordadbeh) a Volgai Bolgárországban és Erdélyben említett eszkil, eszegel népnévhez, melyben többen a mai erdélyi székelyek őseit látják (a meótiszi ogur „kermichiónoknak" nemigen lehetett viking fejedelmük). Megint csak nem mellékesen, Geoffrey idején a magyarokat, szabirokat, ogurokat hívták „hunoknak" a krónikások.

A Geoffrey-féle História időrendben későbbi része egy másik aspektusát is elénk tárja a korai brit és a sztyeppei kapcsolatoknak. Nagyjából a Krisztus születése előtti századokra teszi Geoffrey azt a történetet, amely Fulgenius nevű cornwalli király utazását beszéli el, amikor Szkítiába megy sereget toborozni a római Severus ellen: *„És amikor annak az országnak (ti. Szkítiának) minden seregét összegyűjtötte, nagy hajóhaddal visszatért Britanniába és ostrommal bevette York várát"*(V. 2, ld. alább). Ha leszámítjuk a nyilvánvalóan téves időrendet és a meseszerű neveket, megkapjuk a szkítiai, majd pannóniai szarmaták (jazigok, marko-mannok, n.b. „Góg és Magóg" népe) megjelenését Britanniában, igaz, hogy ezek római kötelékben kerültek oda, amikor Marcus Aurelius római császár 5500 lovas szarmatát küldött 175 táján a szigetország védelmére az északabbra lakó barbárok ellen[205]. Megemlítjük, hogy a honfoglalás előtti magyarság lovasíjász csapatai az eddigi kutatások szerint, elsőként valószínűleg AD 1. században bukkannak föl nyugaton. T. Pekkanen, finn klasszika-filológus 1973-ban mutatott rá a celjei sírkövön szereplő *Mattzaris*, és Ovidius Tristia c. költeményében az al-dunai római provinciánál szereplő *Metere* népnévre, melyeket a hazai kutatás érthetetlen módon nem vett figyelembe[206].

Meglepő, és tárgyunk szempontjából bizonyító erejű lehet a kelet-ázsiai apai Q-haplocsoport nyugat-európai előfordulása, melyet nagy valószínűséggel inkább a hunok (velük keveredett alánok, gótok?)[207], mint a tatárok terjesztettek el nyugaton: Skandinávia déli részén, a délkelet-franciaországi Burgundiában, illetve a magyar Felvidéken 4% fölötti, Izlandon, az északi szigeteken (Faröer, Shetland, Orkney) és a nyugat-angliai Chester környékén 1-2% (római kori Deva, innen előkerültek szarmata lovasokat ábrázoló faragott kövek is, ld. e tanulmány végén), valamint Anglia egyéb részein, Észak- és Közép-Skóciában 0.5-1%, míg Írországban hiányzik[208].

Egyszóval, bármilyen távolinak és ködösnek tűnik a középkori Albion, nem hisszük, hogy minden valóságot nélkülözne Geoffrey of Monmouth nyilvánvalóan régi szájhagyományokon, forrásokon alapuló közlése, miszerint a „hunok" a Humber torkolatvidékén harcolhattak a britonokkal. Legfeljebb az időpontot tekinthetjük túl korainak, nevezetesen, ha „Brutus" trójai királyfiként Kr.e. 1200 körül élt, akkor a fia nyilván nem harcolhatott a hunokkal Észak-Angliában. De később, AD 8-9. században egy észak-angliai, northumbriai király harcolhatott a vikingekkel érkező hunok, ogurok lovasíjász csapataival, és lehetett olyan szkítiai-pannóniai szarmata egység is, amely szembefordult a rómaiakkal, s talán később átvitték rájuk a félelmetesen csengő hun nevet[209].

---

[204] Ld. Zakariás a sátorlakó népekről 555-ben, Kmoskó M.: Szír írók a sztyeppe népeiről; Theophanes töredéke közli, hogy a Donnál lakó *türköket*, azaz a türk alattvaló *ogurokat* régen *masszagétáknak* nevezték, s perzsa nevük a *kermichión*, ld. FHG. IV., Paris, 1868, p. 270.

[205] Dio Cassius, Epitome L., LXXI. 16., Tom. 4., p. 181-182, a. C. 174, T. Sulimirski: The Sarmatians, 1970, p. 175, ld. Littleton-Malcor: From Scythia to Camelot, 2004, az Arthur-mondakör alán, szarmata elemeiről.

[206] The Oldest Relationship between the Hungarians and Sarmatians, *Ural-Altaische Jahrbuch*, 45; Harmatta J. utalt Pekkanenre, de sajnos meglepően felületes módon, és kb. 30 év múlva, ld. A magyarok nevei a görög nyelvű forrásokban, in *Honfoglalás és nyelvészet*, 1997, és A Volgától a Dunáig, *MNy*, 2001/1.

[207] V.ö. Littleton-Malcor, p. 61-69, és Kézai 11.

[208] Jelentősebb Q-zárvány található Dél-Szicíliában, ahová szintén a normannokkal vagy a hunokkal korábban keveredett szarmata-alánokkal, vagy esetleg arabokkal kerülhetett; természetesen a haplocsoportok nem „egyenként" vándorolnak, hanem egy népesség a domináns markere mellett más géntípusokat is magával hozhat.

[209] A 'hun' szó ma is barbár hódítót jelent az angol nyelvben, az I. világháborúban a németeket is így nevezték.

5. Fulgenius, Cornwall királya (Porrex unokája GoM szerint) Szkítiába megy, hogy sereget gyűjtsön a Britanniában kormányzó római szenátor, Severus ellen

„Fulgenius, amikor már képtelen volt ellenállni (Severusnak; Septimius S., római császár, AD 193-211, galliai hadjáratot is vezetett, II. Severus, 305-307), útnak indult *Szkítiába*, hogy a piktek segítségét kérje hatalomra kerüléséhez. S amikor összegyűjtötte annak az országnak minden haderejét, nagy hajórajjal visszatért Britanniába és elfoglalta Yorkot. Ahogy ezek a hírek elterjedtek országszerte, a britonok legnagyobb része elhagyta Severust, és átállt Fulgeniushoz" (V. 2.).

Meglepőnek tűnik, hogy a rómaiakkal zajló összeütközésben a britonok „Szkítiából" hoznak sereget. Itt szó lehet a Szkítia név toposzként való használatáról, melyet a briton krónikások, s különösen már a franko-normann hódítás (1066) utáni keresztény szerzők, átvehettek a klasszikus íróktól, akik Kr.e. 7-6. század óta rendszeresen beszámoltak az északi Szkítiából érkező fenyegető, barbár veszélyről, a lovas szkítákról, szakákról, masszagétákról. W. R. Cooper walesi kéziratában a *sseithia* az eredeti név, melyet néhányan Svetiával is azonosítottak, de a szövegkörnyezet alapján a fordító szerint Írországról van szó, melyet gyakran Scotiá-nak neveztek, s ezt korrupt alakban Scythiá-nak is írhatták. Ám maguk az írek egyenesen Szkítiát tartották eredeti hazájuknak[210], tehát Szkítia emlékezete élt a Brit-szigeteken jóval a szászok, normannok előtt.
Nennius, a Historia Brittonum-ban azt írja, hogy *„sok nemes születésű szkíta élt Egyiptomban, akiket elűztek onnan"* (15.), ami a szkíták elő-ázsiai betöréseinek és kivonulásának emlékére utal, mely a Kr.e. 7-6. században történt; ennek során várost is alapítottak a Jordán partján, Scythopolist, a mai Beth Shean környékén, majd a Fekete-tenger északi partvidékén és a pusztákon telepedtek meg. Nennius megemlíti azt a közkeletű ókori hagyományt is, hogy a bibliai Jáfet *„második fiától, Magogtól származtak a szkíták és a gótok"* (18), továbbá elmondja, hogy a briton Vortigern *„követeket küldött Szkítiába, ahol számos harcias csapatot összegyűjtve, tizenhat evezős hajóval tértek vissza"*[211]. Mindezek a névhasználati, történeti valószínűtlenségek lehetnek ugyan a középkor legendás pongyolaságai, átvételei, mindenesetre nem zárhatjuk ki teljesen a Szkítiával és népeivel való egykori reális kapcsolatok homályos emlékének hatását, hisz nemcsak találgatásaink vannak e kapcsolatokról.

Epilógus

A nevek, mint Subardus, Suard (Suhard), a hunok, Szkítia, a kisázsiai istennő és a szarvas-áldozat említése, egyértelműen sztyeppei, ősvallási elemei a Brit Históriának, s nekünk, magyaroknak egészen közeli, „őshazai" tájakat, emlékeket idéznek. Ma már végülis kideríthetetlen, hogy pontosan honnan és miért kerültek bele ezek a nevek, történetek Geoffrey of Monmouth krónikájába és az ő korábbi forrásaiba, de az kétségtelennek látszik, hogy valamilyen alappal bírt a szerepeltetésük, ha másért nem, a népeink, hunok és szovárdok, *n.b.* ősmagyarok hírének köszönhetően, amely a középkorban eljutott Britanniába is, méltónak bizonyulva arra, hogy a később nagy jelentőségre emelkedett szigetország népének legendás hagyományaiban megjelenjenek, nem is annyira érintőlegesen. Talán ezeknek az összefüggéseknek az ismerete késztette Burne-Jones-t, a preraffaelita festőt, hogy a The Last Sleep of Arthur in Avalon című képére odafesse a magyar Szent Koronát.

* * *

[210] Ld. Cooper i.m. 280. lábj., v.ö. GoM, IV. 17., Rodric, a piktek királya nagy flottával jött Szkítiából Britannia északi részébe, és Giraldus Cambrensis: *Topographia Hibernica*, III. 3, a harmadik ír bevándorlási hullám Szkítiából érkezett.
[211] I.m. 37.; *Six Old English Chronicles,* 1848.

Z. Tóth Csaba: *„Ancient Magyars" in the English Legendary? – The British History of Geoffrey of Monmouth and Some Relations with the Orient*, 2011.09.29. (virtus.hu, 2012 tavaszig) A címlapon: szkíta-szarmata-alán típusú sárkányos zászló egy arthur-i ütközet ábrázolásában (Suite Vulgate, Paris, BNF, fr. 95., és London, BL Add. 10292, ld. bővebben Littleton-Malcor, 2005). A sárkányos zászló a történeti források szerint először a szkítáknál jelenik meg, későbbi használatát a keltáknál indokolhatta Arthur apjának, Uthernek „Pendragon" neve is, ami Sárkányfiat jelent. Wales és Wessex lobogóján, vagy a bayeaux-i kárpiton is szerepel a vörös sárkány ábrázolása.

Bibliográfia:

The British History of Geoffrey of Monmouth, A. Thompson 1718-as fordítása, J. A. Giles javításában, London, 1842., books.google.hu

Brut y Brittaniait, The Chronicle of the Early Britons, ford. W. R. Cooper, 2002, ldolphin.org

Six Old English Chronicles. ed. J. A. Giles. London: Henry G. Bohn, 1848. (Nennius: fordham.edu)

Giraldus Cambrensis: *Topographia Hibernica* (lat.), ed. J. F. Dimock, 1867. (ford. T. Forester, 2000)

Celtic Myths and Legends, Charles Squire, 1912, és T.W. Rolleston, 1994.

Gwyn Jones: *A History of the Vikings*, Oxford, 1984.

Dionis Cassii Cocceiani, *Historia Romana,* ed. Ludovici Dindorfii, Lipsiae, 1864.

C. Plinii Secundi Naturalis Historiae, ed. Ludovicus Ianus, Lipsiae, 1854.

Claudii Ptolemai Alexandrini Geographia, ed. C. F. A. Nobbe, Lipsiae, 1845.

T. Pekkanen: *The Oldest Relationship between the Hungarians and Sarmatians*, Ural-Altaische Jahrbuch, 45. (1973)

Procopius: *History of the Wars*, Books I-II., trl. H. B. Dewing, London - New York, 1914.

Constantinus Porphyrogennetus: *De thematibus et De administrando imperio,* CSHB, Bonn, 1840.

Povesty vremennyix let, Im Werden Verlag, Augsburg, 2003.

Ammianus Marcellinus történeti könyvei I-II., ford. Pirchala Imre, Bp., 1913-1917 (Róma története, 1993)

Nartok, Kaukázusi hősmondák, L'Harmattan, Bp., 2009.

C. Scott Littleton – L. A. Malcor: *Szkítiától Camelotig,* Nyíregyháza, 2005.

T. Sulimirski: *The Sarmatians*, Southampton, 1970.

Gary Beckman: *„My Sun-God"*, Melammu Symposia III, Ravenna, 2002.

Dominik Bonatz: *The Iconography of Religion in the Hittite, Luwian and Aramaean Kingdoms*, 2007.

Wolfgang Fauth: *Sonnengottheit und 'Königliche Sonne'*, Ugarit Forschungen, 11 (1979).

R. W. Rogers: *A History of Babylon and Assyria*, 1900 (aina.org)

William Hayes Ward: *The Seal Cylinders of Western Asia*, Washington, 1910 (archive.org)

J. B. Bury: *The History of the Later Roman Empire*, I-II., 1923.

L. Koryakova-A.V. Epimakhov: *The Urals and Western Siberia in the Bronze and Iron Age*, 2007.

V. V. Ivanov: *Comparative Notes on Hurro-Urartian, Northern Caucasian and Indo-European*

O. Pritsak: *Die Bulgarische Fürstenliste,* 1955., —*The Hun Language of the Attila-Clan*, in Harvard Ukrainian Studies, VI/4, 1982.

A magyarok cselekedetei (Gesta Hungarorum), Anonymus és Kézai Simon krónikája, Bp., 1999.

Z. Tóth Csaba: „Vadat űzni feljövének" – a termékenységistennő ősi kultuszai és honfoglaláskori művészetünk, *Hitel*, 1999/5; Az „Arany Anya" szobrának szibériai legendája és eredetének néhány kérdése, in *Magyar őstörténeti tanulmányok*, Mikes International, The Hague, 2010, — Genetikai „rokonságok" napkelettől napnyugatig, *Mikes Intl.*, 2011/2, —Az istennő keresése, in *Restitutio Historiae Veterum Magarii*, 2011. issuu.com

Az Arthur-legenda egyik csatajelenete (*Suite Vulgate*), ahol a miniatúrafestő a zászlót egy „magyaros” piros-fehér-zöldben vagy az ír trikolor színeiben jelenítette meg

Geoffrey of Monmouth Brit Históriájának lehetséges magyar őstörténeti vonatkozásai

(The British History of Geoffrey of Monmouth, A. Thompson, J. A. Giles, 1842. nyomán összeállította: *Z. Tóth Csaba,* 2011)

CORINEUS
Brutus társa, híres harcos, Cornubia, másképp Cornwall első királya; útban nyugat felé, Aquitániában megküzd ***Subardus*** „konzullal" és háromszáz emberével, akiket legyőz (I. 13); az Albion nevű szigetre érve megküzd Goemagot v. ***Gogmagog*** nevű óriással, a szigeten élő óriások vezérével és leveti egy szikláról, melyet Lamnagot-nak, „Goemagot ugrásának" neveztek el (I. 16, jelenleg Haw, Plymouthnál)

BRUTUS
trójai herceg, Aeneas dédunokája, Britannia első királya; mielőtt nyugatra indul, ***Dianának áldoz Leucas szigetén;*** az áldozati csészében bor és ***fehér szarvas*** vére van, melyet a tűzbe önt, és fohászkodik, hogy az istennő közölje, merre vezet útjuk; az istennő a szertartás után álmában megjelenik Brutusnak s elmondja neki, hogy egy nyugati szigeten fog letelepedni népével (I. 11); így is lesz, s a szigetet, melyet korábbi nevén Albionnak hívtak, saját magáról Britain-nek, British-nek nevezi el; Ignoge-tól, egy görög királylánytól, három fia született:

LOCRIN, aki Loegria nevű országrész ura lett; megölte ***Humber-t, a hunok királyát***, akiről elnevezték az észak-angliai Humber-folyót (II. 2)

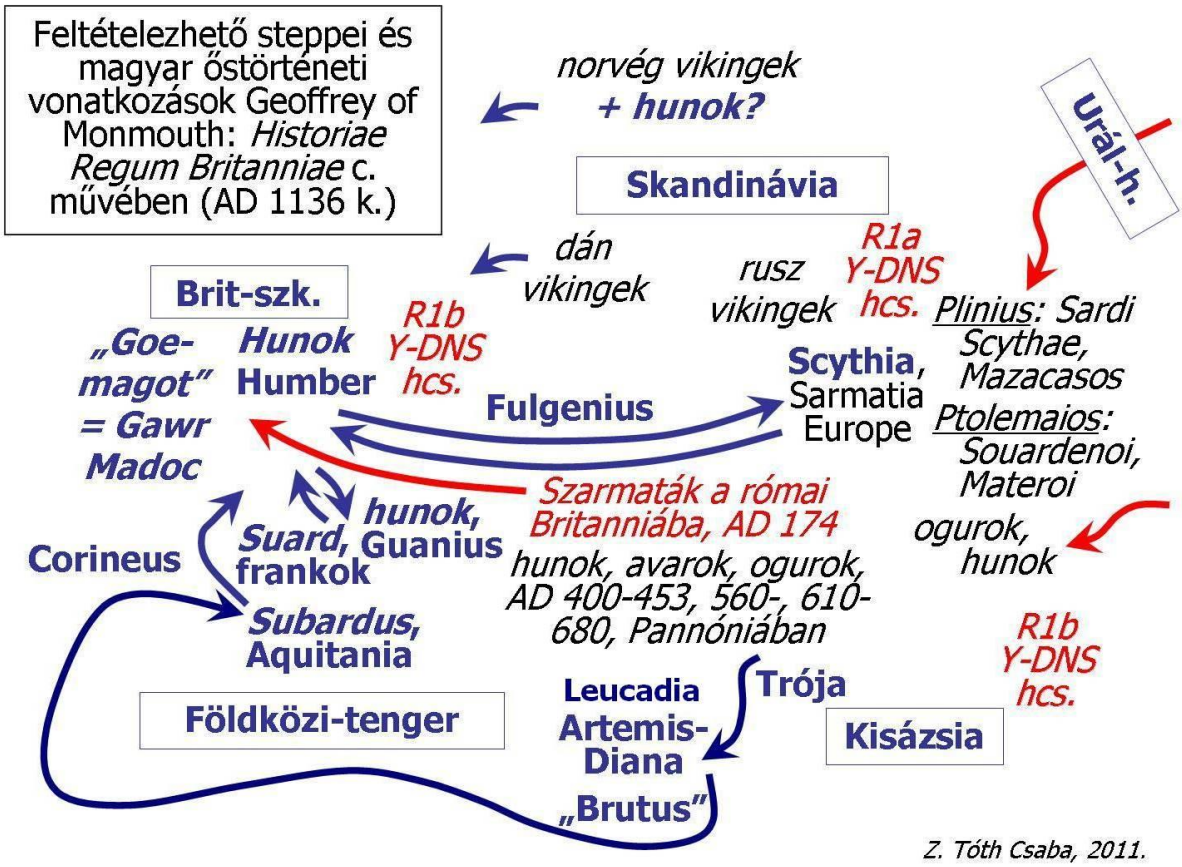
Locrin későbbi leszármazottai: **FERREX** és **PORREX**, utóbbi összeesküvést sző testvére ellen, de leleplezik és a frank királyhoz, ***Suard-hoz*** menekül, ahol sereget gyűjt testvére ellen (II. 16)

ALBANACT, aki az Alba nevet adta Skóciának, ahol uralkodott, míg megjelent ***Humber, a hunok királya,*** és csatában megölte (II. 1)

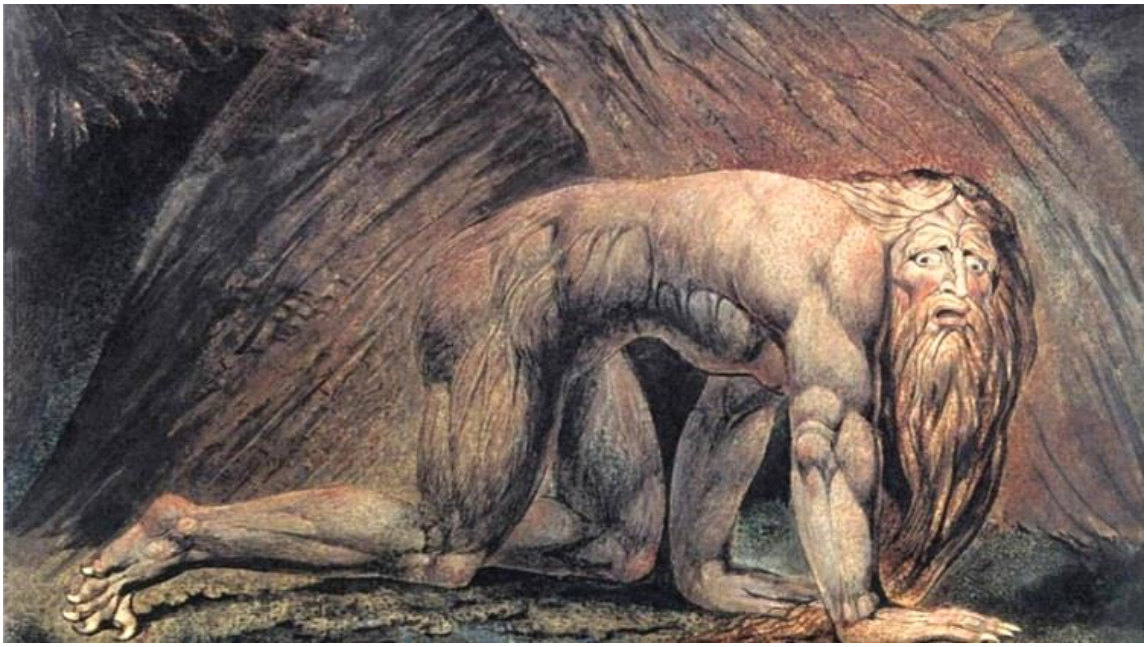
Guanius, a hunok királya és a tizenegyezer szűz története (V. 16); a hunok kegyetlen serege Germániát és a partvidéki népeket pusztította, míg Maximianus két légióval Írországba üldözte őket; innen ismét betörnek Britanniába, skótokkal, norvégokkal, dánokkal együtt (VI. 1)

KAMBER, Cambria királya

FULGENIUS, Cornwall királya ***Szkítiába*** megy sereget gyűjteni a római szenátor, Severus ellen, s amikor összegyűjtötte **Szkítia *minden* seregét**, nagy flottával visszatért Britanniába és bevette Yorkot (V. 2)

Feltételezhető steppei és magyar őstörténeti vonatkozások Geoffrey of Monmouth: *Historiae Regum Britanniae* c. művében (AD 1136 k.)
norvég vikingek
+ hunok?
Skandinávia
Urál-h.
dán vikingek
rusz vikingek
R1a Y-DNS hcs.
Brit-szk.
R1b Y-DNS hcs.
„Goe-magot" = Gawr Madoc
Hunok Humber
Plinius: Sardi Scythae, Mazacasos
Scythia, Sarmatia Europe
Fulgenius
Ptolemaios: Souardenoi, Materoi
Szarmaták a római Britanniába, AD 174
hunok, Guanius
Suard, frankok
Corineus
ogurok, hunok
hunok, avarok, ogurok, AD 400-453, 560-, 610-680, Pannóniában
Subardus, Aquitania
R1b Y-DNS hcs.
Földközi-tenger
Leucadia
Trója
Artemis-Diana
Kisázsia
„Brutus"
Z. Tóth Csaba, 2011.

Függelék 1.

Óriások Könyve

(*Book of Giants*, Holt-tengeri Tekercsek, 4Q203, 1Q23, 2Q26, 4Q530-532, 6Q8)

Bevezetés és kommentár

Amennyire ismert volt Énóch pátriárka a régiek számára, olyannyira ismeretlen a mai Biblia-olvasóknak. Énóchról a Genezis könyve az életkorán kívül (365 évesen halt meg) csupán annyit közöl, hogy „Istennel járt", majd „eltűnt, mert Isten magához vette" (Gen. 5,24.). Ez a rendkívüli élet és befejezése Énochot különlegessé tette, legendák alakultak ki körülötte.

Énóchról már az ókorban számos legendát összegyűjtöttek. A legfontosabb és legrégebbi ilyen gyűjtemény az „Énóch Könyve", mely több mint száz fejezetet foglal magában. Ez a mű teljes egészében fennmaradt (bár csupán etióp nyelven), és a júdaizmus jelentős forrását alkotja az időszámításunk előtti utolsó századokban. Az Énóch-könyv számos, majdnem teljes példányának maradványait megtalálták a Holt-tengeri Tekercsek között, és egyértelmű, hogy bárki is gyűjtötte össze a tekercseket, ezt a művet különlegesen fontosnak tekintette. Az etióp gyűjtemény öt fő részét egy kivételével megtalálták a tekercsek között. De még érdekesebb a tény, hogy korábban ismeretlen vagy kevéssé ismert egyéb szövegeket is találtak Énóchhal kapcsolatban Kumránban, melyek közül a legfontosabb az *Óriások Könyve*.

Énóch a Vízözön előtt élt, abban az időben, amikor a világ, a régiek szerint, nagyon más volt. Az emberek sokkal tovább éltek, pl. Énóch fia, Methuselah, 969 évesen halt meg. Egy másik különbség volt, hogy angyalok és emberek szabadon érintkezhettek, olyannyira, hogy néhány angyal gyermeket nemzett a földi nőkkel. Ezt a tényt szűkszavúan közli a Genezis könyve (6,1-4.), míg más történetek ebben látják a romlás forrását, amelyre büntetésként jött a nagy vízözön. Énóch Könyve szerint az angyalok és emberek keveredése Shemihazától eredt, a gonosz angyalok vezetőjétől, aki 200 másik angyalt a nőkkel való közösülésre csábított. Ezekből a természetellenes egyesülésekből születtek az óriások, melyek több mint 10 m magasak voltak. A gonosz angyalok és az óriások zsarnoki uralmat gyakoroltak az emberek felett, és gonosz cselekedetekre tanították őket. Ezért Isten elhatározta, hogy bebörtönzi az angyalokat az utolsó ítéletig, és vízözönnel pusztítja el a földet. Énóch közbenjárt a mennyben a bukott angyalok érdekében, de sikertelenül (1 Énoch 6-16).

Az Óriások Könyve újrameséli ezt a történetet, és részletezi az óriások tevékenységét, különösen Shemihaza két gyermekével, Ohyával és Hahyával kapcsolatban. Mivel nincs teljes kézirata az Óriások Könyvének, a pontos tartalma további kutatás tárgya. A meglévő töredékek tartalmának legnagyobb része az óriások álmairól szól, és Énóch erőfeszítéseiről, hogy értelmezze azokat, és közbenjárjon Istennél az óriások érdekében. Sajnos kevés maradt meg az óriások egyéb szerepléséről, de valószínű, hogy ezek a történetek, legalábbis részben, az ősi, közel-keleti mitológiából származtak. Így az egyik óriás neve Gilgames, a babiloni hős, aki a híres eposzban szerepel, mely az i.e. 3. évezredből származik. — Ford.: Z.T.Cs.

Forrás: www.gnosis.org, Wise-Abegg-Cook: *The Dead Sea Scrolls: A New Translation*, Harper, San Francisco, 1996, pp. 246-250. Ld. még a töredék felfedezője és első megfejtője J.T. Milik: *Turfan et Qumran*, Göttingen, 1971, 117-127, uő: *The Books of Enoch,* 1976, vmint James VanderKam: *The Enoch Literature*, James R. Davila: *Summary of the Book of Giants*, és W.B. Henning: *The Book of Giants*, BSOAS, Vol. XI, Part 1, 1943, pp. 52-74. (a kumráni és a manicheus kéziratok kapcsolatáról, melyekben egyaránt szerepel Gilgames neve is), ill. Encyclopedia Iranica, *Giants, Book of* címszó, és *Book of Enoch,* ford. R.H. Charles, 1912, www.archive.org. Vö. a kumráni Ohya, Hahya, Mahaway vagy Mahway nevek a bibliai Óg, Góg, Magóg nevek eredeti alakjai, Z. Tóth Cs.: Sárkánylovaglás, előadásvázlat, *Acta HHT*, 2021. (A ford.)

Óriások Könyve

Összefoglalás az angyalok alászállásáról, akik egyaránt hoznak tudást és pusztulást. Vö. Gen. 6,1-4.

1Q23 Frag. 9 + 14 + 15 — 2 [...] ismerték a [...] titkait 3 nagy volt a [...bű]n a földön [...] 4 [...] és megölték az embereket [...] 5 óriásokat [...nemzettek] [...]

Az óriások felfalják a föld terményeit.

4Q531 Frag. 3 — 2 [...mindent, amit a] föld termett [...] [...] a nagy halat [...] 14 [...] mindent, ami az égben élt [...] 15 a föld [...gyümölcsét] és mindenféle magot és minden fát [...] 16 [...] állatokat és szárnyas lényeket ... [minde]n csúszómászót a földön, és őrködtek mindenek fölött [...] 8 [...mind]den durva cselekedetet és [...] megnyilvánulást [...] 19 [...] hímmel és nősténnyel, és az emberek között [...]

A kétszáz angyal állatokat választott, melyekkel természetellenesen cselekedtek, s feltehetőleg az emberekkel is.

1Q23 Frag. 1 + 6 — [...kétszáz] 2 öszvért, kétszáz szamarat, kétszáz ... kost a] 3 nyájból, kétszáz kecskét, kétszáz mezei [...állatot] 4 minden fajtából, mindenféle [madár...] 5 [...] közösülésre [...]

A démoni romlás következménye erőszak, eltévelyedés és szörnyszerű lények megjelenése lett. Vö. Gen. 6,4.

4Q531 Frag. 2 — [...] bemocskolták [...] 2 óriásokat és szörnyeket [...nemzettek] [...] 3 [...] nemzettek, és az egész [földet romlottá...] tették 4 [...] vérrel és a [...] keze által 5 [óriásoké] melyek nem elégedtek meg azokkal, és [...] 6 [...] és felfaltak számosakat [...] 7 [...] 8 [...] a szörnyek megtámadták.

4Q532 Col. 2 Frags. 1-6 — 2 [...] hús [...] 3 minde[n ...] szörny [...] lesz [...] 4 [...] felemelkedének [...] híjával az igaz tudásnak [...] mert [...] 5 [...] a föld [romlottá vált ...] hatalmas [...] 6 [...] meglátták őket [...] 7 [...] az angyalok [...] 8 [...] végül eltörlik őket és elpusztulnak [...] 9 [...] nagy romlást okoztak a [földön...] [...nem] elég nekik [...] lesznek

Az óriások nyugtalankodni kezdenek az álmaik és látomásaik miatt. ***Mahway****, Barakel angyal titáni fia beszámol óriástársainak az első álomról, melyben egy táblát lát, amely elmerül a vízben. Mikor újra felbukkan a vízből, a rajta lévő nevek eltűntek, három név kivételével. Az álom nyilvánvalóan a vízözön pusztítását jelképezi, melyből csak Noé és fiai menekülnek meg.*

2Q26 — [...] elárasztották a táblát víz[zel ...] 2 [...] a víz elborította a [táblát ...] 3 [...] kiemelték a táblát a [...] vizéből

Az óriás a többiekhez megy és megtárgyalják az álmot.

4Q530 Frag.7 — [...ez a látomás] átok és szomorúság. Én vagyok az, aki tanúskodik 2 [...] a számkivetettek egész csapata, hogy elmegyek [...]hoz 3 [...meggyilkol]tak [szellemei] siránkoznak gyilkosaik miatt, és sírásuk felszáll 4 [...] hogy mind meghalunk és vége lesz ennek [...] sokat, és aludni fogok, és […] 6 [...] lakóhelyemre; a látomás és a [...] is […] megnyitotta az óriások gyűlését 8 [...]

6Q8 — [...] Ohya, és mondta Mahway-nak [...] 2 [...] remegés nélkül. Kitől való mindez a látomás, testvér[em]? 3 [...] Barakel, atyám, volt velem. 4 [...] Mielőtt Mahway befejezte a mondandóját, amit [látott...] 5 [...mondta] neki, Most csodákat hallottam! Ha egy meddő nő életet ad [...]

4Q530 Frag. 4 — 3 [Erre] Ohya mondta Ha[hyának ...] 4 [...eltörlik] a föld színéről és [...] 5 [...a föld]et. Amikor 6 [...] könnyeztek [az óriások...] előtt

4Q530 Frag. 7 — 3[...] a te erőd [...] 4 [...] 5 Erre Ohya [mondta] Hahyának [...] Ő azt válaszolta, Ez nem miattunk van 6, hanem Azaiel miatt, mert ő tette [...] az angyalok [gyermekei] 7 az óriások, és nem hagyják, hogy egy is elvesszen [...] nem leszünk alávetve; van erőtök [...]

Az óriások felismerik a mennyei erők elleni harc hiábavalóságát. Először Gilgames emelkedik szólásra.

4Q531 Frag. 1 — 3 Óriás [vagyok...], és a karom hatalmas ereje által és a saját nagy erőmből 4 [...bár]melyik halandó, és háborút indítottam ellenük; de nem vagyok [...] képes megállni ellenük, az ellenségeim miatt 6 [...] laknak a [menny]ben, és a szent helyeken. És nem 7 [...ezek] erősebbek, mint én. 8 [...] a vadállatok közül jöttek, és a vadember hívott [engem]. 9 [...] Ekkor Ohya mondta neki, Egy álom szállt rám [...] szemeim alvása [elmúlt], engedte látni a látomást. Most tudom, hogy [...]ról 11-12[...] Gilgames [...]

Ohya látomása egy fáról, amelynek gyökereit kitépték, kivéve három gyökeret; a vízió értelme ugyanaz, mint az elsőé.

6Q8 Frag. 2 — 1 három gyökere [...] [míg] én [figyeltem] jöttek [...vitték a gyökereket] 3 ez a kert, mindet közülük, és nem [...]

Ohya próbálja elkerülni a látomások jelzéseit. Fent azt állította, hogy ezek csak Azazel angyalra vonatkoznak, itt pedig azt sugallja, hogy a pusztulás csak a földi uralkodókat érinti.

4Q530 Col. 2 — 1 lelkünk halálával kapcsolatban [...] és minden társa, [és Oh]ya elmondta nekik, amit Gilgames mondott neki 2 [...] és azt mondta [...] [...] az átkozott vezető az uralkodó 3 és az óriások örültek a szavainak. Ekkor sarkon fordult és elment [...]

További álmok kínozzák az óriásokat. Ezek részletei homályosak, de rosszat jósolnak nekik. Az álmot látók először a szörnyekkel, majd az óriásokkal beszélnek.

Ekkor közülük kettőnek voltak álmai 4 és szemeik alvása eltávozott tőlük, és felébredtek és jöttek […hoz, és elmondták] az álmaikat a [társaik], a szörnyek [gyűlésén] 6 Álmom[ban...] ezt láttam egész éjszaka 7 [és volt egy kert...] kertészek és ezek öntöztek 8 [...kétszáz fa és] nagy gyökerek jöttek ki a gyökereik közül 9 [...] az összes víz, és a tűz mindent elégetett 10 [a kert...] Elmentek az óriásokhoz és elmondták nekik 11[az álmot...]

Néhányuk javasolja, hogy Énoch fejtse meg a látomást.

[...Énochhoz] az írástudóhoz, és ő megmagyarázza nekünk 12 az álmot. Erre a társa, Ohya kijelentette az óriásoknak, 13 Nekem is volt egy álmom az éjjel, ó, óriások, és, íme, a Menny Ura jött le a földre 14 [...] és ez az álom vége. [Erre] minden óriás [és szörny] félni kezdett 15 és hívták Mahwayt. Ő odajött és az óriások kérték, hogy menjen Énochhoz 16 [az írástudóhoz]. Azt mondták neki, Menj [...] neked, hogy 17 [...] hallottad a hangját. És ő azt mondta neki, Ő fogja [...és] megmagyarázza az álmokat [...] **Col. 3** 3[...] meddig élhetnek az óriások. [...]

Egy kozmikus utazást követően, Mahway Énochhoz érkezik és előadja kérését.

[...felrepült a levegőbe] 4 mint a viharos szél, és repült a kezeivel, mint egy s[as... maga mögött hagyta] 5 a lakott világot és átkelt a Pusztaságon, a nagy sivatagon [...] 6 és Énoch látta és üdvözölte őt, és Mahway mondta neki [...] 7 ide-oda másodszor Mahwaynak [...Az óriások várják 8 a szavaid, és a föld minden szörnyetege. Ha [...] elfogadják [...] 9 napjaitól [...] az ő [...] és felvétetnek [...] 10 [...] megtudnánk tőled az értelmüket [...] 11 [...kétszáz f]a melyek a mennyből [szálltak alá...]

Énoch visszaküld egy táblát, rajta az ítélet szigorú üzenetével, de a megbánás reményével.

4Q530 Frag. 2 — Az írástudó [Énoch...] 2 [...] 3 egy második táblát, melyet [Énoch] kül[dött...] 4 Énoch, a írástudó kezeírásával [...a Nagy] és szent [Isten nevében] 5 Shemihazának és minden [társának...] 6 tudjátok meg, hogy nem [...] 7 és a dolgokat, melyeket tettetek, és a ti feleségeitek [...] 8 ők és fiaik és [a fiaik...] feleségei 9 a fajtalankodásaitokkal földön, és legyen rajtatok [...és a föld panasza felkiált] 10 és vádol titeket és gyermekeitek tetteit [...] 11 az ártalmas tetteitek, melyeket elkövettetek [...] 12 míg Rafael érkezik, íme, a pusztulás [jön, a nagy vízözön, és minden élőt elpusztít] 13 és mindent ami a szárazföldön és a tengerben van. És ez a jelentése [...] 14 rajtad a gonoszságért. De most, eloldódik a kötelék, mely [a gonoszhoz kö]t 15 és imádkozz.

Egy töredék részletez egy látomást, melyet Énoch látott.

4Q531 Frag. 7 — 3 [...nagy félelem] ragadott meg engem, és arcomra estem; hallottam a hangját [...] 4 [...] az emberek között lakott, de nem lett hasonlatos hozzájuk [...]

http://www.gnosis.org/library/dss/dss_book_of_giants.htm

Ford.: Z.T.Cs.

Függelék 2.

Góg és Magóg, mint „London védelmezői”?

Meglepő lehet nekünk, magyaroknak, akiket a bibliás középkor óta „Góg és Magóg népének”, „Isten ostorainak” tartottak, hogy London „őrzői” az ottani hagyomány szerint éppen „Góg és Magóg” lenne. A vad óriások emlékét Geoffrey of Monmouth Brit Históriája tartotta fenn[1], azonban William R Cooper és más kutatók valószínűsítik, hogy a brit hagyomány Góg és Magóg nevei a walesi/kümri *Gawr Madoc*, ’Madoc, a Nagy’ vagy ’Hatalmas’ elnevezésből, egy britonok előtti walesi őslakó nevéből származnak[2], s ezt a nevet moshatta egybe a bibliai Góg és Magóg népeivel a keresztény-latin középkor. Mindenesetre London polgármesterének hagyományos díszfelvonulásán V. Henrik óta majd’ 500 éven át látható volt Góg és Magóg szobra a menet élén, ma pedig a Guildhallban, a városházán posztolnak, s a felvonuláson fűzfavesszőből font hatalmas kosárbábuk helyettesítik őket.

Az alábbiakban rövid ismertetőt olvashatunk a szobrokról, legendájukról a *Lord Mayor’s Show* honlapja nyomán. Az angolok példásan fenntartják a saját hagyományaikat, bár ma már távolságtartóan kezelik őket, különösen más népekkel kapcsolatban, így nem említenek bennünket, magyarokat a Góg és Magóg nevek kapcsán, akik voltaképpen e nevek örökösei vagyunk a szkítákkal, hunokkal és más, pusztai lovasnomádokkal együtt. Az ismertetőhöz és angolosan hűvös „anti-mitológiai” fejtegetéseihez részünkről annyit tennénk hozzá, hogy a hagyományt és a történelmet is komolyan lehet és kell venni, a különféle legendás, mesés elemek élő igazságtartalmát is meg lehet találni. Sőt a modern genetika egyenesen alátámasztani látszik az Európa benépesüléséről szóló korai legendákat, a britek, franciák „Trójából”, azaz Kisázsiából érkezését, míg a kelták, piktek részint őslakóknak tekinthetők. A történettudomány feladata, hogy ne vigye bele a kutatásba a modern előítéleteket, legyenek akár tudományosak vagy politikai színezetűek. Különbséget lehet és kell tenni a hagyomány valódi tartalma, és a „túl mai” nézetek között, melyek a „józan ész” iránti tiszteletből, vagy sokszor épp „hagyománytiszteletből” kidobják az ablakon a régmúlt idők emlékeit vagy az alapos, sokrétű kutatás lehetőségét, és csak azt akarják észrevenni, ami az előfeltevéseket erősíti. Meggyőződésünk, hogy sem az igazi tudománynak, sem egyetlen nemzetnek nincs szüksége sem a kegyes, sem a „kegyetlen” ferdítésekre, melyek csak aláássák a valóság helyes megismerését, a nemzeti önismeretet, a népek közötti összhang lehetőségét.

A középkori, biblikus tévedések ellenére, látva a londoniak rokonszenves hagyományőrzését, bizony nem ártana nekünk is meghonosítani a kereszténység előtti hagyományainkat ápoló, felelevenítő nagy, színes felvonulásokat, őseink, népmeséink, sárkányölő mitológiánk alakjainak színes szobraival, őstörténelmünk fontosabb jeleneteivel, szereplőivel, s a településeinknek is lehetne egy-egy „pogány védőszentje”, a keresztény mellett, hogy élőbb, közvetlenebb legyen a magyar őshagyomány, és újra megtanuljunk igazi, felszabadult, művelt, az őskultúránkat szeretettel és vidámsággal hirdető, magabiztos magyarok lenni.

Z. Tóth Csaba

1 Geoffrey of Monmouth: *The British History*, A. Thompson, J. A. Giles, London, 1842, I. kötet, 16. fejezet, „Goëmagot” (Sebastian Evans, 1904, újabb kiadás Cambridge, Ontario, 1999). Monmouth a britek „Anonymusa” volt, az Arthur- és Merlin-legendák és olyan nevek fenntartója, mint Subardus Aquitániában, Suard, frank király, vagy Guanius és Humber, „hun” királyok nevei, s szerinte az utóbbiról nevezték el a kelet-angliai Humber-folyót és hosszú, fjordszerű torkolatát, melyről Northumbria is a nevét kapta. E régi közlések, ha nem középkori nagyotmondások, melyek gyakran előfordultak akkoriban is, felvetik, hogy a mi szavárdjainknak, hunjainknak nemcsak a híre jutott el a ködös Albionba, a 4-7. századokban. Vö. Z. Tóth Csaba: „Ősmagyarok” az angol legendáriumban?, 2011. (www.virtus.hu, 2012 tavaszáig)

2 The Chronicle of the Early Britons, ford. Wm R Cooper, 2002. (www.ldolphin.org), 12. századi kézirat 15. századi másolata, vö. Manley Pope: A History of the Kings of Ancient Britain. Simpkin, Marshall & Co. London, 1862.

A londoni Lord Mayor Show rövid története

Gög és Magóg, vagy néha Gogmagog és Corineus, a régi angol utcai látványosságok pogány óriásai voltak és eredetük Britannia hajnalának ősi legendáiban gyökerezik. A történet Diokleciánusz római császárig megy vissza, akinek harminchárom leánya boszorkány volt. A császár talált nekik harminchárom férjet, hogy jó útra térítsék őket, de a lányoknak ez nem volt ínyére, és legidősebb nővérük, Alba vezetésével egy éjjel, míg férjeik aludtak, elvágták azok torkát. Büntetésből kitették őket a tengerre egy csónakban, fél évre elegendő élelemmel, majd hosszú és viszontagságos útjuk során egy szigethez értek, melyet a legidősebb nővérükről Albionnak neveztek el. Itt letelepedtek és démonokkal hálva óriásokat szültek, akik benépesítették a vad, szélfútta szigeteket.

Egy idő múlva Brutus, a trójai Aeneas dédunokája, különféle bonyodalmak közepette elérte ugyanezeket a szigeteket. Ő is magáról nevezte el őket, így keletkezett a Britain, British, brit név. Vele jött egy kiváló harcos és bajvívó, Corineus, aki megküzdött az óriásivadékok vezérével, akit egy magas szikláról lehajítva megölt. Az óriást hívták Gogmagognak, és a sziklát, melyről lezuhant, Lamgoemagot-nak, „Gógmagóg ugrásának" nevezték el. Corineus jutalmul megkapta a sziget nyugati részét, melyet róla neveztek el Cornwallnak, Brutus pedig kelet felé ment és megalapította Új Trója városát, amelyből London létrejött.

Brutus története megtalálható Geoffrey of Monmouth 12. századi Historia Regum Brittaniae (Britannia története) című munkájában, s a képzeletgazdag történet a kortárs erőfeszítéseket tükrözi, hogy a kelta királyságot összekapcsolják a görög mítoszok hőseivel. A legendát századokon át tényként fogadták el, s a középkori figurákat viszontláthatjuk a londoni polgármester díszfelvonulásán.

A régi népeknél általános volt, hogy újonnan elfoglalt országuk eredeti lakóit óriásoknak feltételezték. A földért vagy a túlélésért folytatott régi küzdelmek emléke fennmaradt a mitológiában és a hősök óriásokká váltak a köztudatban. Gyakran nagytermetű, erős férfiak voltak, akiknek fizikai erejét és termetét eltúlozták, miközben tetteik legendássá váltak. A pogány óriások nem csúf és hatalmas lények, hanem egyszerűen nagytermetű emberek voltak, akik a hatalom és együgyűség aranykorában éltek. A mi óriásaink nem természetfeletti eredetűek. Ők a népszokások termékei, nevük olyan pszeudo-történeti figuráktól származik, mint a bibliai Góg és Magóg, Sámson, vagy a klasszikus mitológia Héraklésze. Az angol néphagyomány részeivé váltak, amely a kereszténység előtti korokban gyökerezik.

A képek és szobrok hordozásának szokását a fesztiválokon néha úgy magyarázzák, mint azoknak az időknek a visszhangját, amikor ugyanaz a fesztivál egy emberáldozat körül zajlott. Az áldozatot aztán szimbolikus figurákkal helyettesítették, s mivel a régi rítusok átkerültek az egyházi szokások közé, az áldozati ábrázolásokat a szentek kultuszával cserélték fel. Bármit is gondoljunk erről, a képek és szobrok hordozásának szokása széles körben elterjedt a középkorban, mind Angliában, mind a kontinensen, köztük a kereszténység előtti mítikus óriások alakjaival. A polgármesteri díszfelvonuláson látható hatalmas bábuk azoknak a pogány ábrázolásoknak a kései változatai, melyek évezredekkel ezelőttiek.

A történet másik változata szerint a két óriás a Diokleciánusz hírhedt leányaitól született fiúk két utolsó leszármazottja volt, akiket elfogtak és a Guildhall helyén állt egykori palota kapujához láncolták őket, hogy őrizzék azt. Mindenesetre itt vannak, és tudjuk, hogy V. Henrik uralkodása óta faragott óriások alakjai őrzik a Guildhall kapuját. 1554-ben megjelentek a polgármesteri díszfelvonuláson, és 1605-ben az ünnepség ceremóniamestere is megemlítette, hogy Corineus és Gogmagog néven voltak láthatók a felvonuláson.

1672-ben a ceremóniamester, Thomas Jordan „két különleges ritkaságnak" nevezte az óriásokat, melyeket „a felvonulás végén felállítottak a Guildhallban, ahol az év minden napján látni lehet őket, s remélem sosem pusztulnak el, mint megtörtént az elődeikkel" (a város nagy része ugyanis leégett az 1666-os londoni tűzvészben). Az immár vesszőből font óriások viszont csak két évig maradtak meg, elődeikhez hasonlóan az enyészet sorsára jutottak, szétrágták őket az egerek és a patkányok.

1708-ban újra a helyükre kerültek fából faragott csodálatos szobraik, Richard Saunders kapitány alkotásai. Ezek az óriások, melyek mintaként szolgáltak modern kori változataikhoz, több mint kétszáz évig megmaradtak, egészen a „blitz”-ig, a II. világháború londoni légitámadásáig. Ezt követően újabb szoborpárt faragott David Evans 1953-ban, melyet ma is láthatunk (fenti kép). E szobrokat Sir George Wilkinson adományozta a városnak, aki polgármester volt 1940-ben, amikor az előző szobrok megsemmisültek.

Góg és Magóg alakjai a számos kapcsolat egyikét jelentik a mai London modern intézményei és ősi történelme között. Ezek azonban csak a legutóbbiak az újjászületéseik közül, melyeket a tűzből felröppenő főnixmadár szimbolizál Magóg pajzsán. A londoni felfogást ma is érvényes módon fogalmazta meg Thomas Boreman a „Gigantick History”-ben, 1741-ben:

„Corineus és Magóg két bátor óriás volt, akik becsületet szereztek azáltal, hogy egész erejükkel védték szabadságukat és országukat; így amikor London városa elhelyezte szobraikat a Guildhallban, jelképesen hírül adja, hogy a városi képviselők, mint hatalmas óriások, megvédik országuk becsületét és városuk szabadságát, minden mást felülmúlnak, ahogyan ezek a hatalmas óriások kiemelkednek az emberek tömegéből.”

2006-ban Góg és Magóg kosárbábuk alakjában tértek vissza a polgármesteri díszfelvonulás élére, köszönhetően Olivia Elton Barratt és a londoni Kosárfonók Társasága több hónapi kemény munkájának. A Lord Mayor’s Show minden év novemberének második szombatján kerül megrendezésre.

Ford.: Z.T.Cs.

http://lordmayorshow.org/history/gogmagog

Góg és Magóg szobrainak a londoni Guildhall-ban állt másolatai jelzik az időt 1892 óta a melbourne-i Royal Arcade-ban

MAGOG

Függelék 3.

A nyugati legenda-irodalom néhány „ősmagyar" vonatkozású eleme

Alábbi kiegészítésre szükség van, mert a Littleton-Malcor szerzőpáros könyvében (Szkítiától Camelotig, 2005) az áll, hogy „nincs bizonyíték" arra, hogy a magyaroknál meglennének a Grál-monda kaukázusi alán-oszét elemei (i.m. p. 74). Mivel a Grál-monda Keletről származik, valószínű, hogy alapelemei már a honfoglalás és a kereszténységre térés előtt bekerültek a magyar hagyományokba, amikor szorosabb kapcsolatba kerültünk a déli népekkel és a kereszténységgel, hiszen már az 5. századtól vannak példák a Kaukázustól északra a hunok, „sátorlakó" népek térítésére. A szent kehely képzete azonban már ősidőktől létezhetett a magyarság áldozati kultuszaiban, ugyanígy a kettétört, majd összeforrt kard képzete is a kereszténység előtt, vagy pedig a középkorban vettük át a nyugati történetből. Hangsúlyozni kell, hogy alapjában véve nem az a cél, hogy a Grál-történetet „nacionalizáljuk" és sztyeppei (alán, hun, magyar) eredetűnek tételezzük fel, mert ez egyszerűen tévedés lenne, hanem csupán az, hogy a sztyeppei népek őshagyományát vizsgálva feltárjuk azokat a *nálunk is* meglévő, hasonló tartalmú ősi képzeteket, archetípusokat, melyek akár *belejátszhattak* a keresztény misztérium megértésébe, a keleti és nyugati kultúrimpulzusok találkozásába, továbbalakításába, az élő szájhagyomány idején, az írásbeliség, a kódex-irodalom elterjedése előtt.

I. A szent kehely előképe a sztyeppei népeknél

a) a szkíta őshagyomány *égből hullott aranycsészéje* (Hérodotosz, v.ö. ivókürt, övre csatolható csészeviselet, mindkettő megtalálható a valószínűleg avar-hun-ogur eredetű Nagyszentmiklósi kincsben is);
b) a *bronz-*, majd *vasüst* (bronzkortól használják a sztyeppei ősiráni népek, a hunok őrizték meg legtovább, későbbi formája a cserépüst, melyet megtaláltak honf. magyar és onogur-bolgár sírokban is)
c) az ősmagyarok minden bizonnyal használtak *áldozócsészét* a szertartásaiknál (pl. ezüstcsésze, Gégény-Monokdomb, Felső-Tiszavidék, 9-10. sz., A honf. magyarság, MNM-katalógus, 145. o.)
d) a „rabonbáni" *áldozópohár* a Csíki Székely Krónikában, melyet ugyan nem tartanak hitelesnek, de ha a 17. században készült is, megőrizhetett ősi, szájhagyománybeli elemeket, emlékeket.

II. A kard, melyet a víz eggyéforraszt, illetve megtisztít

Magyar megfelelője a *székely Csaba-hagyományban* szereplő Attila-kard mítosza: *„Maradék népével hátrált Csaba, hogy az elveszett hon visszaszerzésére ázsiai rokonaival egyesülten térhessen vissza, s Etele szent kardját, mert így hagyá a jóslat, a puszták tengerének habjaiban a testvéri vértől tisztára mártván, annak bűverejét visszaadja."* (Lugossy József: *Ősmagyar csillagismei közlemény,* Ipolyi Arnold: *Magyar Mythologia*, „Csaba-magyarokról" Anonymus, 45, összekeverve a Zuard névvel, a szavárdok elköltözésének emlékével). Itt nem szerepel ugyan kettétört kard, de a kard az „erejét" itt is víztől nyeri vissza, csodaszerű módon (v.ö. Epiphanius: a szkíták egyik istene „Akinakes", ami a szkíta-iráni rövid kard neve volt; v.ö. a székelyek népnevének összefüggését a szkíták általános „szkolot" nevével Hérodotosznál, IV. 1-6., és a későbbi „kermikhión", vörös chión/hun fejedelem, Aszkéltur/Enszkéltur, illetve az Aszkold, eszkil, eszegel személy- és népnevekkel a görög, szláv, moszlim forrásokban). A kard a földi és a szellemi hatalom szimbóluma volt egyszerre, az értelem éles megkülönböztető képességét jelenti a legendákban, szellemi hagyományokban.

III. Alánok a magyar eredethagyományban

A *Kézai-krónika* mondja el (1285 k.)), hogy a magyarság eponim ősei, „Hunor és Magor", vagyis a hunok és magyarok az *alánok* lányai közül szereztek maguknak feleségeket a Meótisznál, egy szarvasvadászat után, és tőlük származik „minden magyar" (4. fejezet, v.ö. Prokopius, Iordanes a Meótiszon átkelő hunok, ogurok mondájáról). Ez egy hiteles utalásnak tekinthető arra, hogy amikor a hunok 375-ben legyőzték az alánokat, a hunok között lehettek szovárd-magyar csapatok is, bár Kézainál mind a Dula, mind a Belar név említése inkább a bolgárokat idézi (ld. a bolgárok Dulo-, kín. tielö, tili, dingling dinasztiája, mely az Attila-klánnal rokonságba került, ill. a Belar név a bulch, bolgár nevet rejti,

talán a közép-ázsiai Balch városára utalva, mint bolgár „őshazára"), noha az egyik kaukázusi oszét-alán mondában szerepel egy Dollau nevű mítikus figura (Nartok, L'Harmattan, 2009, VI. 10, p. 206-208). Felvethető, hogy az alánokkal akár szovárdok is eljuthattak Aquitániába, Frankföldre, s ha volt e „nyugati szovárdok" között kiemelkedő személyiség, amire jó az esély, akkor a neve, népneve is megőrződhetett a francia helynévi anyagban (eddig még nem kutatták itthon a franciaországi alánok történetét, pedig illene, v.ö. Littleton-Malcor, p. 61-69).

IV. Magyarország említése a Grál-történetekben

a) A mi szempontunkból is érdekes a *Flore und Blanscheflur* költemény (a francia 'virág' és a *Pâques-fleuries,* Virágvasárnap névből, illetve Virág és Fehérvirág, a középkori szimbolika nyelvén „Rózsa és Liliom"; ld. az 1160 körüli ófrancia eredetit E. Du Méril adta ki 1856-ban, az 1220 körüli középfelnémet változatát Konrad Fleck készítette, digi.ub.uni-heidelberg.de, Cod. Pal. Germ., cpg362; uo. E. Sommer, 1846. évi forráskiadása, melyre alább hivatkozunk; angolból ford. Z.T.Cs.: Rózsa és Liliom, *Mikes International,* The Hague, 2013). Ez a meseszerű költemény egyfelől utal közel-keleti eredetére és átültetésére a muzulmán és keresztény világba, valósz. Nagy Károly, frank király (742-814) anyai nagyapja, Charibert de Laon gróf révén (élt 720 k.), akit a költemény „Flore"-nak nevez, lévén az ő leánya volt Berta, N. Károly anyja (ld. Berta „Ungariából jött", de anyja görög hercegleány volt Viterbói Gottfried szerint, Pantheon, XVII. 511., 515. hasáb (digital.ub.uni-duesseldorf.de). 765-ben valószínűleg Charibert gróf ösztönzésére utazik frank követség Bagdadba, Al-Manszur kalifa (754-785) udvarába s ekkor kerülhetett a költemény és az egész Grál-monda magva nyugatra, talán szír kereszténytől, akik a kereszténységet meg akarták menteni a már akkor jelentkező kiüresedéstől, absztrakttá, „rómaivá" válástól. A legendában Flore keresi elvesztett párját, Blanscheflurt, amiben a lélek útját ábrázolták, mely a „Grálhoz", az igazi, szívbéli szeretethez és beteljesüléshez vezet, a kereszténység mindeneket egyesítő eszmei-életérzésbeli lényegének teljes befogadásához, hasonlóan mint a Parzivalban (ld. W. J. Stein: *Weltgeschichte im Lichte des Heiligen Gral*, Stuttgart, 1928, p. 85). A történet elmondja azt is, hogy a főhős, „Flore" királyságához tartozott *Ungern* (ófr. *Hongerie*), *Vergalt* vagy Norgalt (Norgals országnév szerepel a Parzivalban is, v.ö. az avarok valódi neve, vár-khjón, vár-hun, azaz várkony = Vergalt?) és *Krieche,* vagyis Görögország (Sommer, 334., 344. sor), s hogy Flore a *Hongerie* királyságot a „nagybácsijától örökölte". Ez azt jelenti, hogy Nagy Károly rokonságban állhatott az avarokkal vagy még inkább az ekkor már részben keresztény onogur-bolgárokkal, anyja vagy nagyanyja (mindkettőt Bertradának vagy Bertának hívták) egyik rokonának avar/bolgár házassága révén, illetve a Flore-költemény azt követően íródott, hogy a frankok 796 után legyőzték az avarokat, elvitték minden kincsüket, mely főleg bizánci békeadókból gyűlt össze. Megjegyezzük, hogy egy Argentínában élt emigráns szerzetes, Fehér M. Jenő könyvei nyomán néhányan úgy vélik, hogy a magyar Szent Korona is az avarok kirablásakor került nyugatra, amikor Bizáncban az ún. képrombolás korát élték, 726-843 között, vagy már ez előtt. Heraklius például 622-625 körül személyesen tette koronáját a kazár-turk (onogur- vagy szabir-magyar?) uralkodó fejére, hogy megnyerje őket a perzsák elleni harchoz: *„ita demum ad imperatoris complexum admissus est, qui detractam sibi coronam Turcae capiti imposuit"* (Nicephorus, 18,4., Theophanes is megemlíti). Viszont 950 körül Bíborbanszületett Konstantin megtiltotta a fiának, hogy koronát adjon a magyaroknak, talán mert egy korábbi rossz tapasztalatra emlékezett, hiszen a 6. századi bizánci írók többször említik főként a szabirok (szabir-magyarok) hűtlenségét, akik zsoldosokként hol a bizánciak, hol a perzsák oldalára álltak, megszegve a hadi szövetséget (Prokopius, Menandros, Agathias). Egyébként a Szent Korona egész ikonográfiája nyilvánvalóan nem lehetett avar vagy hun eredetű, hanem bizánci és velencei (Pala d'Oro) kapcsolatokra utal, noha nem kizárt, hogy a készítésébe belejátszhatott egy Bizáncban és/vagy Velencében dolgozó sztyeppei, kaukázusi ötvösmester, -műhely kezemunkája, motívumkészlete, magas művészi-technikai színvonalon, melyre azonban nincs példa a sztyeppei közösségeknél (fejlett rekeszzománc-technika, lat.-gör. kétnyelvűség).

Az *Ungern/Hongerie* országnevek (megjelenik egy középfelnémet *Boumgerige* névalak is, Du Mérilnél pedig: *Hongerie,* és *terre de Bougrie* vagy *Bougerie*) tehát vonatkozhatnak a 8-9. századi dunai Bulgáriára, melyet 679-ben alapított Aszparuk fejedelem, Kuvrat fia, Attila király egyik leszármazottja (O. Pritsak, 1955; a meótiszi *Onoguria* nagykánjáról, Kuvratról leírják a bizánci források, Nikephorus és Theophanes, hogy maga Heraklius császár keresztelte meg 619 körül), de a Kárpát-medence keleti részére is érthető a *Hongerie, Bougerie* név, mert 803-814 között foglalták el a bolgárok, sőt az sem

kizárt, hogy az egyik név már a honfoglaló magyarokat is beleszövi a történetbe, akár egyfajta jóslatként, hiszen a történet alapvetően spirituális tartalmú, távlatú. Bár a dunai bolgárokkal ellenséges viszonyban állt a korabeli magyarság (Anon. 13, 14, 39. szerint a szkíta magyarok a „hungar", azaz onogur nevet a „bolgárok dölyféből", gúnynévként kapták, amiben természetesen tükröződik a korabeli magyar-bolgár viszony is), egy jelentősebb ogur néprész is csatlakozhatott a magyarsághoz (valószínűleg a krími/levédiai ogurok egy része), miután a szabirok elszakadtak tőlünk a besenyő támadás hatására 800 körül, és pótolnunk kellett a haderőt (ld. a hét törzsnevünkből öt török eredetű, kettő pedig, a Megyer és Nyék, „uráli", ill. szerintem a Megyer, magyar törzs- és népnév lehet iráni eredetű, ld. av. *maidhya* = közép, és *airya* = árja, nemes, kiváló, ami népnév is lett, innen maidhya airya = *magyar* = a „közép népe"). Az ogurok az ázsiai hunokkal szorosabb kapcsolatban álló, szkíta jellegű néptörzsek voltak az Altáj-hegység, Bajkál-tó környékén (a kínai források valószínűleg az ogurokat említik „magas kocsijú dinglingek" néven, ui. a fejedelmi törzsük neve Dulo volt, ld. O. Pritsak: Bulgarischen Fürstenliste, 1955, Vásáry I.: A régi Belső-Ázsia története), akik eredetileg szkíta-óiráni nép lehettek, és nyugati-türk, kazár hatásra törökösödhettek el (ld. az onogur-bolgárokról és a székely „Csaba"/Kuber-hagyományról, Z.T.Cs.: Ismerjük-e krónikáinkat?, in *Magyar őstörténeti tanulmányok*, Mikes Intl., 2010, mek.oszk.hu). Szellemi értelemben, a Hongerie stb. országnevek szerepeltetése utalhat a kelet-nyugat kapcsolatok elsőrendű jelentőségére, az itt élő népeknek a kereszténység valódi, szellemi-szociális megértésében játszott fontos szerepére, a 8-9. századoktól kezdve.

b) Wolfram von Eschenbach *Parzival*-jában (1200 k.) megjelennek Stíria/Szlovénia helységnevei, Parzival nagyapjának származási helyeként, utalva a Grál-misztériummal való történeti-földrajzi kapcsolatra (IX. fejezet, Cilli-Celje, Rohas-Rogatec-Savanyúkút, Anschau-Poglet, Gandin-Hajdin, a Drau-Dráva, a Grajena-patak stb., ld. Z.T.Cs.: Jegyzetek a Parzival magyar kiadásához, 2005, orszag-epito.hu, és virtus.hu, 2012-ig). Szerepel még a Parzivalban (XIII. fejezet) egy Clinschor vagy Klingsor nevű varázsló, akit a Manesse-kódex (1340 k.) *Klingesor von Ungerlant* néven ábrázol, ami téves lehet, mivel a Parzival nem magyarnak nevezi, és a kutatások szerint Nápoly környékével és Szicíliával hozható összefüggésbe (v.ö. Schastelmerveil = Kalat al-Bellut, a dél-szicíliai Sciacca közelében, ld. arab elfoglalásáról W. J. Stein, i.m. 337, 390; ld. még Virgilius varázsló, in: *Sfurtuna, az elátkozott leány*, szicíliai népmesék). Talán azért lett „magyarrá" Klingsor, mivel a távol élő német énekmondók, költők a Sciaccával szomszédos dél-szicíliai *Mazara* várost és a *Val di Mazará*-t „magyarnak" értelmezték? (Manesse-kódex, c. 1340: digi.ub.uni-heidelberg.de, cpg848/0434, és Klingsor említése után egy hátrafelé nyilazó nomád lovas is látható, akit egy thüringiai lovag üldöz, uo. 0448, ld. alább; a kép forrása többszörös gyökerű, utalhat a hunokra, hun-avarokra, hun-magyarokra). (Z.T.Cs.)

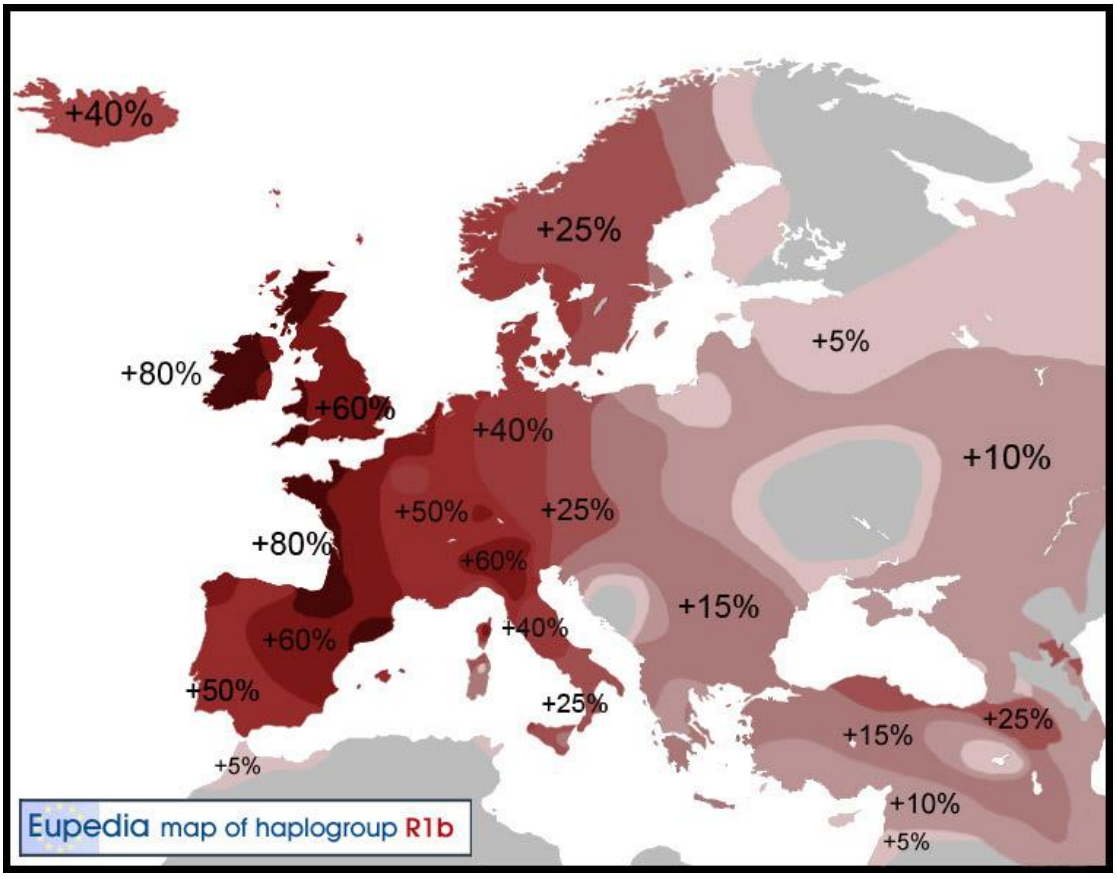
Függelék 4.

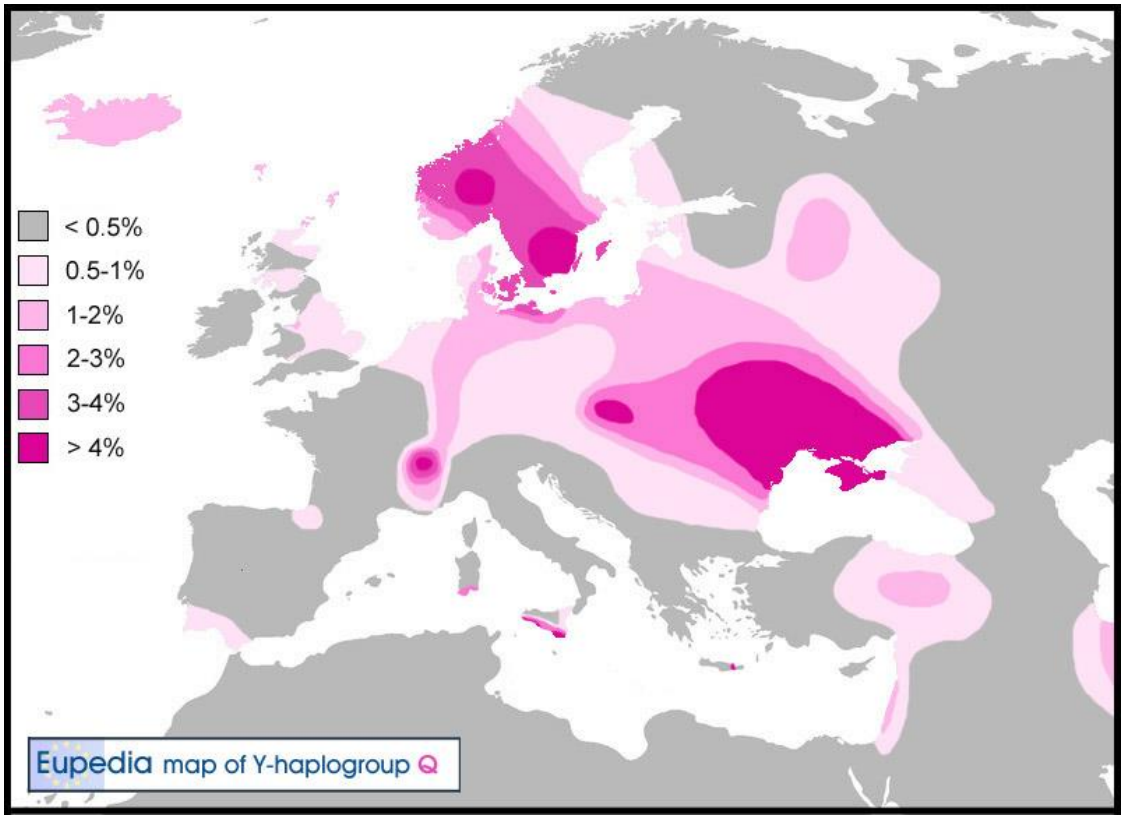

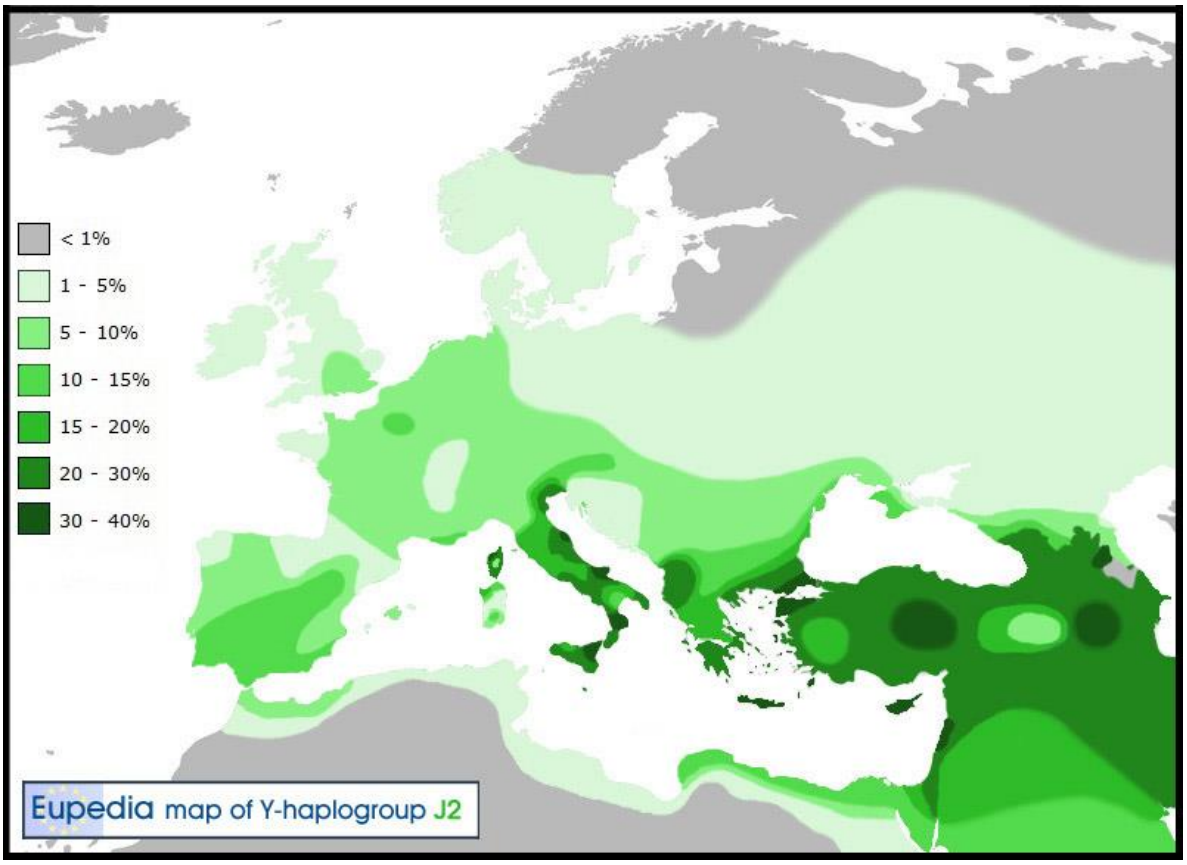

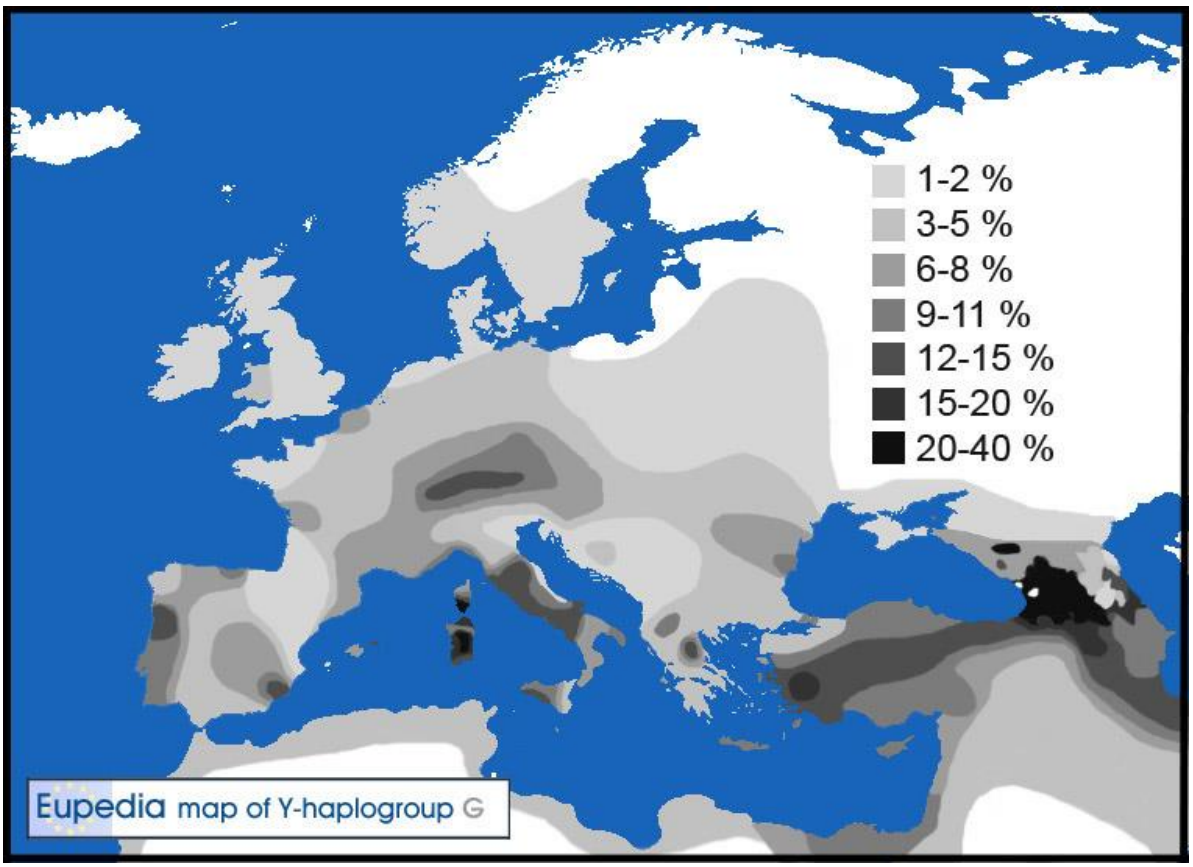
Két római kori kő az északnyugat-angliai Chester környékéről, szarmata lovasok alakjával; a fenti töredéken felismerhető a szkíta típusú sárkányos zászló, melyet zsákszerűen alakítottak ki, hogy a szél feldagassza (ld. Arrianus: *Taktika*, 35. a szkíta hadjelekről, orlati övcsat, ill. *Suite Vulgate,* ahol az Arthur-legenda ábrázolásán a miniatúrafestő a „magyaros" piros-fehér-zöld vagy az ír trikolor színeiben jelenítette meg)

Genetikai táblázatok: az R1b (*indo-európai*), Q (*kelet-ázsiai*), és a J2 (*elő-ázsiai*), G (*kaukázusi*) apai haplocsoportok elterjedése (www.eupedia.com, mai minták alapján)

< 1%
1 - 5%
5 - 10%
10 - 15%
15 - 20%
20 - 30%
30 - 40%
Eupedia map of Y-haplogroup J2

1-2 %
3-5 %
6-8 %
9-11 %
12-15 %
15-20 %
20-40 %
Eupedia map of Y-haplogroup G

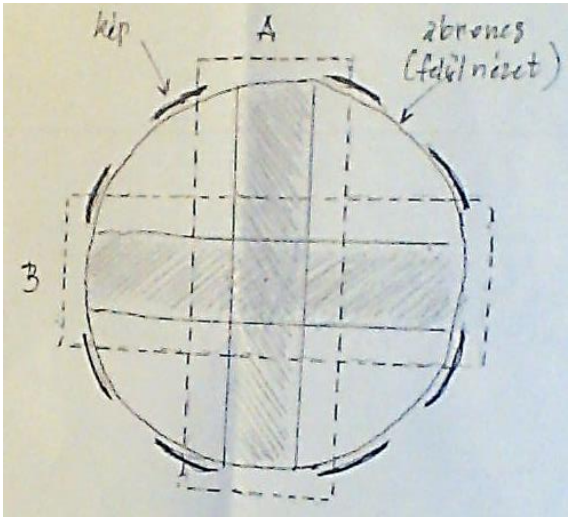
MAGYAR JELKÉPRENDSZER

Végh Tibor (Budapest):

A Megszentelt Korona abroncsa képeinek szabályszerűsége

Úgy vélem, a Szent Korona abroncsán lévő 8 kép nem kezelhető, minősíthető, értékelhető egyöntetűen, ugyanúgy, egyetlen szempont szerint. Az elöl, a Krisztus-kép alatt lévő 2 kép, és hátul, a Szűz Mária-kép alatt lévő 2 kép bizonyos szempontokból vizsgálva – „közelállóság", családi kapcsolat – összeköttetésben van a felettük levő, ún. „kiemelt" képpel, a Krisztus-képpel és a Szűz Mária-képpel.

Így az abroncson levő ez a 8 kép – a pántok vonulatához igazodva – 2 csoportot alkot: a (homloktól induló) hosszanti keresztpánt mellett levők, és az erre merőleges (oldalirányú) keresztpánt mellettiek csoportját. (Lásd az *1. ábrát*.) Hogy a 4–4 képen ábrázolt személyek névünnepük szerint időendi szabályszerűséget mutatnak, azt már a 2000-es évek elején kimutattam. (Lásd pl. a *Mit üzen a Szent Korona?* című, kb. 150 oldalas tanulmányomat,[212] és lásd a 2. ábrapárt). De most azt is észrevettem, hogy a 8 kép együttesen, azaz teljeskörű időrendjükben tökéletes szimmetriát mutat (lásd a 3. ábrát).

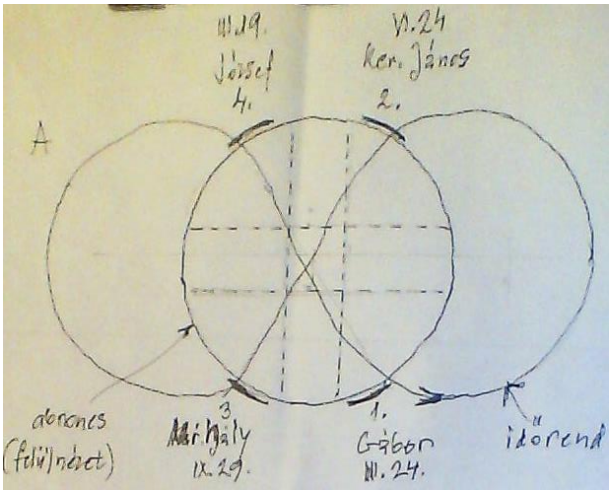
1. ábra. A Megszentelt Korona abroncsa képeinek A és B csoportja, és a két csoport tagjainak a pántokhoz igazodása.

Mindennek abban van jelentősége, hogy – sok más bizonyíték mellett – alátámasztja az abroncson alul kicserélt 2 kép eredetijére vonatkozó, és vizsgálódásaim kiindulópontját képező feltételezésemet: Szent József és Keresztelő Szent János.

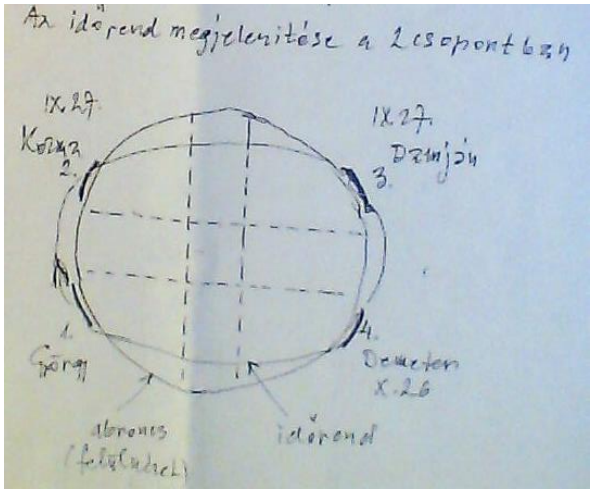
A kicserélt képekre vonatkozóan több feltételes is létezik az ún. „szakirodalomban", de ha ezeket megpróbáljuk a Megszentelt Korona eszmei szerkezetébe illeszteni, egyikük sem eredményez szabályszerűséget, nem tár fel újabb ismereteket a Koronáról. Ezért tartottam indokoltnak, hogy a fentieket röviden összefoglaljam.

[212] Lásd ezt bővebben kifejtve Végh Tibor: Koronánk Magyarrá Szentelése. Az igazságosság mellérendelő elvének és az évköri egyensúly képi megjelenésének összefüggő ténye Megszentelt Koronánkon és a Koronatanban. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 38. évf. 1. sz. 2023. 871-879. oldali függelék: A Koronánk abroncsán kicserélt 2 kép eredetijére vonatkozó egyik feltételezés logikai elemzése, avagy „kutatói következetlenségek korrekt kritikája". https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1_0793-0879.pdf.

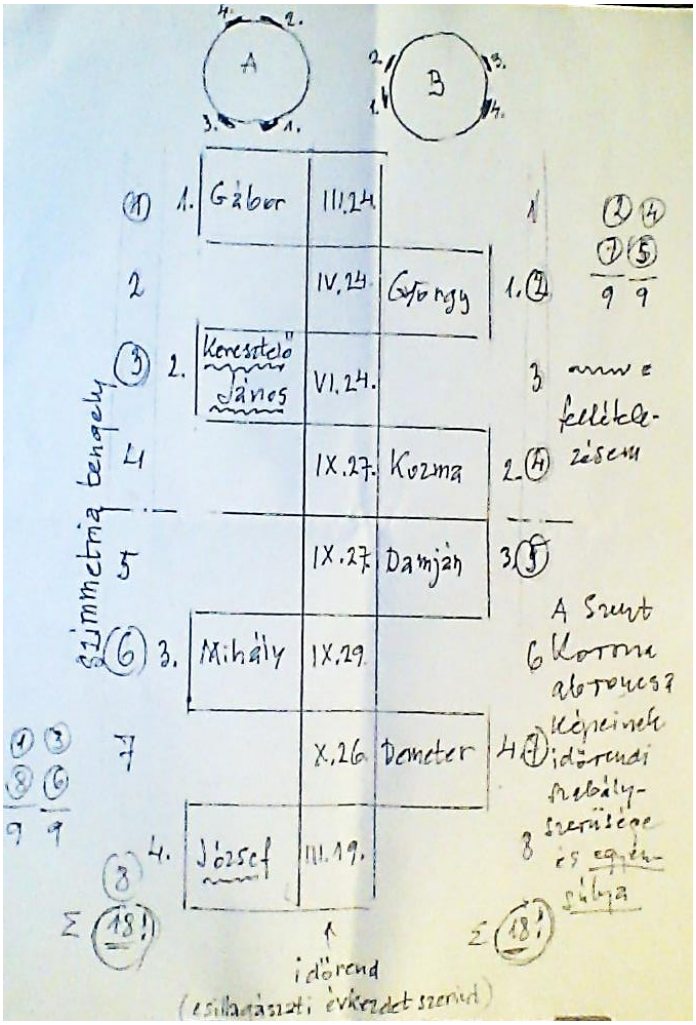
A

B

2/A és B ábra. Az időrend megjelenítése a két csoportban.

3. ábra. A Korona abroncsképeinek időrendi szabályszerűségei és egyensúlya.

ÚJKORI TÖRTÉNELMÜNK

Z. Tóth Csaba (Pécs):

Skótok az Osztrák–Magyar Monarchiában. 17-19. század

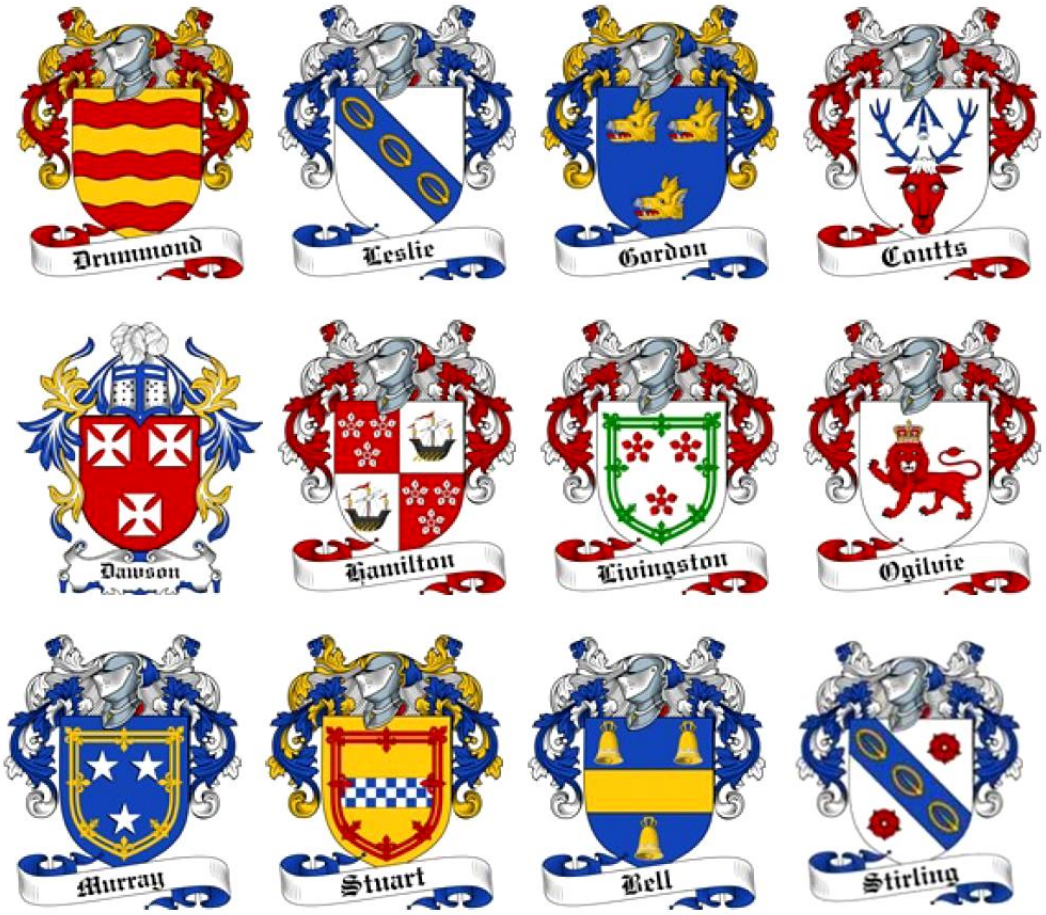
– Forrásgyűjtény –

SKÓTOK
AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIÁBAN

17-19. század

— Forrásgyűjtemény —

Válogatta, fordította, szerkesztette: *Z. Tóth Csaba*

A.D.
2023

TARTALOM:

Drummond gr.
Leslie gr / Wurmbrand gr.
Gordon
Coutts
Dawson
Hamilton gr. / Zay gr.,
Hamilton hg. / Festetics gr.
Livingston gr.
Ogilvy gr. / Pálffy gr.
Murray gr. / Esterházy gr., Bezerédy
Stuart gr.
Bell / Zsolnay
Stirling / Ferber

Források:

Képes Krónika
Burke’s Peerage, & Landed Gentry
Scots Peerage
William Anderson
Magyar Törvénytár
Militär-Schematismus
Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben
Siebmachers Wappenbuch
Nagy Iván
&c.

DRUMMOND ősatya a Képes Krónikában

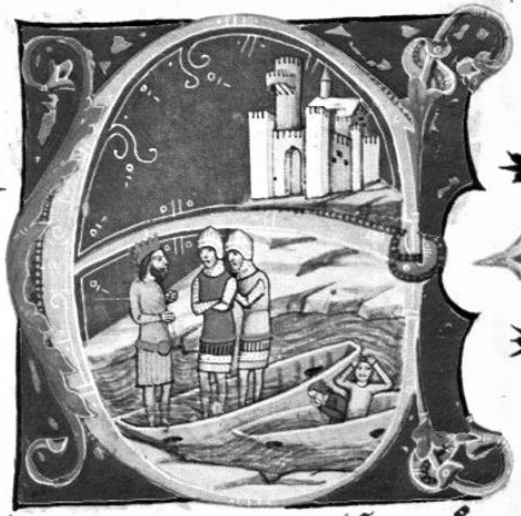
A skót **Drummond** család magyar eredetűnek vallja magát (*Burke's Peerage*, 1869, p. 885, Perth, és *Scots Peerage*, vii., 1910, p. 28), I. András király (1047-1060) természetes fiától, Györgytől született ősük Móric, ki az I. István király udvarában tartózkodó Edgar Atheling (vagy öccse, Edvárd hg.) és István király leánya (vagy unokahúga) házasságából született Margit hercegnő, később III. Malcolm skót király hitvese és a skót egyház híres szentje kíséretében érkezett Skóciába. A Drummond család címerében is őrizni látszik magyar eredetének emlékét, az Árpád-sáv vörös-arany változatát és a „turul" sólymot, ahogy a szintén magyar eredetű **Leslie**-k (ld. címer alább, Roddy Martine könyvéből; vö. *Tudományos Gyűjtemény*, 1838. V., 3-49., Kállay Ferenc: Az Ángol **Leslie** és **Drummond** famíliák' magyar származásokról, és folytatása uott, 1838. VIII., 3-22.). A Drummond ősatya, György feltehetőleg megjelenik a Képes Krónikában (túloldali facsimile, bal hasáb alján): „De concubina autem quam huit de villa Moroth genuit Georgius".

(88.) Ezt az András királyt Fehérnek és Katolikusnak nevezték; három esztendő alatt a magyarok adófizetőivé tette fegyvereivel a lengyeleket, cseheket és osztrákokat. András király elvesztvén öccsét, Lengyelországba küldött másik öccséhez, Bélához, nagy szeretettel hívta őt, mondván: "*Együtt voltunk hajdan ínségben és fáradalmakban, kedves öcsém; most arra kérlek, ne késlekedjél, gyere hozzám, hogy társak legyünk az örömben, és együtt lévén, örvendezve osztozzunk az ország javain; nincsen nekem örökösöm, se testvérem rajtad kívül; te légy az örökösöm, te kövess a királyságban.*" Megindították ezek a szavak Bélát, egész háza népével eljött a királyhoz; meglátta a király, és örvendezett nagy örvendezéssel, minthogy öccsének ereje is támogatta. Ezután a király és öccse, Béla tanácsot tartottak, három részre osztották az országot, ebből kettő a királyi fölség, vagyis hatalmasság tulajdona maradt, a harmadik részt pedig a herceg kapta tulajdonul. Magyarországnak ez az első elosztása hercegei és királyai között a viszálykodásnak és hadakozásoknak magva lett. András király ebben az időben épített monostort Szent Ányos tiszteletére a Balaton tava mellett, a Tihany nevezetű helyen. Feleséget is vett magának, a rutén fejedelem leányát,[37] ettől nemzette Salamont és Dávidot; Marót falubeli ágyasától pedig nemzette Györgyöt. Béla herceg pedig Lengyelországban nemzett gyermekeket, Gézát és Lászlót, Magyarországon pedig Lampértet nemzette és leányokat. A király és a herceg békességes, nagy nyugalomban élt.

num succedas. hus uxor ſibi
bela admiratus. cum oi fama
ſua uenit ad regem. Que rex
udens gaudiis ē gaudio mag
ualō. qua fuerem fulcatus ē
rbore. Post hꝫ autem rex ꝛ fi
eus bela habito conſilio diu
ſerunt regnum in tres partes.
quarum due in propetuā rege
maieſtatis ſeu poteſtatis mā
ſerunt. tercia uero ps in pretuā
ducis ē collata. Hec igit̄ ꝓma
regni huius diuiſio. ſemina
rium fuit diſcordie ꝛ guerra
rum inter duces et reges hu
garie. Eo tempe rex ādreꝫ
iuxta lacum balatum cōſtruxit
monaſtium in honore ſc̄i am
ani in loco qui dr Tyhon. Duxꝫ
autem ſibi uxorem filiā ducis
Ruthenorum. de qua genuit
Salomonē et dd. De cōiugio
autem quam huiꝰ de villa ⁊
Moroth. genuit Georgium. pre
to dux bela in polonia genuit
liberos. Beylam et Ladislaum.
In hungaria auē genuit lam
pertum et filias. Viuebatq; rex
ꝛ dux in magna pace triaqu
litate.

De Rege Theutonicorum.

O tempe teutonicoꝝ rex ē magn
erectum obſedit caſtrum poſon
uolens muniam pē uindicare.
et hungariam ſuo dominio ſ̄b
ugare. Extruxit autem multas
machinas bellicas ad pugnādū
caſtrum. ꝛ p octo ebdomadas ob
ſidendo nichil pfecit. veneratꝫ ei
predictus rex naugio ad obſi
dendum caſtrum poſon. Tunc
hungari qui in caſtro erāt na
tatore prudentiſſimū iuenit
hominem nomine zothmud.
quem noctis in ſilentō ad naue
in ſilentio ad naues impatoris
miſerunt. qui ſub aqua uenī
ens omnes nāues pforauit.
que ſubito aqua plene fē ſūt
ꝛ potēcia teutonicoꝝ contrita
ē. ꝛ ſic effemminati cū confuſio
nibꝫ reuerſi ſunt ad propria.

DRUMMOND, Earl of Perth (Burke's *Peerage and Baronetage*, 1869, p. 885)

Leszármazás—A Drummond-ok hagyományosan egy **magyartól** vezetik leszármazásukat, aki Edgar Atheling kíséretében érkezett, bár a család jelentősége Lady Annabella Drummond házasságán alapszik, melyet III. Róbert királlyal kötött. Ettől fogva a Drummond-ok magas pozícióba kerültek Britanniában, főrendek lettek 1487-ben a Lord Drummond címmel, és megszerezték Perth grófságot 1605-ben. Mindig kitűntek a trón iránti hűségükkel, de a pillanat, mely minden erejüket és odaadásukat előhívta, a nagy küzdelem volt, amely megelőzte Skócia ősi királyi dinasztiájának végső hanyatlását. Amíg ez a konfliktus tartott a csatamezőn, a Drummond-ok férfiasan helytálltak az ügyért, mellyel eljegyezték magukat, de végül, amikor a Stuartok boldogtalan törzsöke elenyészett Culloden-nél, elhagyták szülőföldjüket, hogy külföldön váljanak reményvesztetté s térjenek örök nyugovóra. Félelem nélkül kiálltak minden megpróbáltatást, és lovagiasan kitették magukat a halál kockázatának.

Móric, György fia, **I. András, Magyarország királyának unokája** volt a hajó kapitánya, melyen Szt. Margit, később III. Malcolm király hitvese, elhagyta Magyarországot, majd a Forth torkolatánál kötött ki. Ez a Móric elnyerte a Steward of Lennox tisztséget, és Malcolm királytól a Drymen vagy Drummond birtokot kapta, melyről elnevezték a családot.

LESLIE, Earl of Rothes (Burke's *Peerage and Baronetage*, 1869, p. 961)

Leszármazás—**Bertalan**, egy magyar nemes, letelepedett Garioch járásban, Aberdeen megyében Hódító Vilmos idején, és az őse lett a különböző Leslie családoknak, a Rothes, Balquhain, Wardes, Warthill, &c. ágaknak (ld. Burke's *Landed Gentry*; a Siebmacher-féle Leslie-címerben a vízszintes pólya jelzi a fiatalabb ágat, Z.T.Cs.)

Leslie of Balquhain (Burke's *Landed Gentry*, II., 1863, p. 864)

A *Leslie of Balquhain,* aberdeenshire-i családból később többen „visszatértek", német-római birodalmi grófok lettek s az osztrák hadseregben szolgáltak (Z.T.Cs.).

Leszármazás—**Bertalan**, a család alapítója, egy magyar nemes volt, aki Skóciába jött Margit hercegnővel 1067-ben. Nagyra becsülte őt Malcolm Caenmore király, aki földbirtokokat adományozott neki Skócia különböző részein, de különösen az Aberdeen megyei Garioch-ban, ahol a Leslie-k régi kastélyának romjai még láthatók Leslie plébániaközségben. Bertalan fia, Malcolm volt az atyja Norman-nek, akinek unokája, Sir Norman de Lesley, *Dominus de Lesley,* esk. Elisabeth Leith, Edengarrioch örökösnője, és egy fiuk volt,

Sir Andrew de Lesley, a hatodik *Dominus de Lesley*, esk. 1., 1313 körül, Mary, Sir Alexander, Lord Abernethy leánya és örököse, és utóduktól ered a nemes **Rothes**-ház. Esk. 2., Elisabeth Douglas, Lord Douglas leánya, akitől volt egy fiuk, George, a **Balquhain** család alapítója. (…)

Sir William Leslie, Balquhain 4. bárója kitüntette magát a brechin-i ütközetben 1452-ben. Esk. 1., Eliza Frazer, of Lovat, akitől két fiuk lett, Alexander, az örökös, és William, of Kincraigie. Esk. 2., Agnes Irvine of Drum, akitől született Alexander, aki **Wardes** első ura lett, a **Leslie of Warthill**, Glasslough, &c. őse. (…)

John Leslie, Balquhain 10. bárója, esk. 3., 1598, Johanna Erskine, az első Earl of Kelly húga, akitől egyik fia volt **Walter**, aki kiválóan szolgált az **osztrák hadseregben**, és elnyerte a **szent német-római birodalmi grófi** címet. Esk. Anna-Franciska von Dietrichstein, azonban ez a Walter utód nélkül hunyt el 1667-ben. (…)

John Leslie, Balquhain 12. bárója **moszkovita** szolgálatba lépett, mint ezredes, és elesett az igolwitz-i ütközetben 1655-ben, nem hagyva fiú utódot nejétől, Crawford családbeli leánytól. (…)

Walter nagybácsiját, William-et 1660 körül ennek féltestvére követte az öröklési rendben, Alexander Leslie, mint 14. Baron of Balquhain, aki **római birodalmi gróf** lett. Esk. Jean Elphinston, of Glack, † 1677, utódaik,

James, tábornagy **osztrák szolgálatban**, esk. Maria-Theresia von Liechtenstein, de nem volt utódjuk, † 1694.

Patrick, 15. Baron of Balquhain, akitől folytatólagos a leszármazás.

Alexander, Leslie gróf, **osztrák ezredes**, elesett Bécs ostrománál 1683-ban, feleségétől, Herberstein grófnőtől egyetlen fiuk, Francis-Jacob, Leslie gróf, aki utód nélkül hunyt el 1700-ban. (…)

A 2. fiú, Patrick Leslie, Balquhain 15. bárója, esk. 1., Eliza Douglas, akitől utódjuk volt,

1. James-Ernest, a 3. Leslie gróf **Németországban**. Esk. Berne von Liechtenstein hercegnő; † 1738, utóda volt Charles-Cajetan, a 4. Leslie gróf, esk. 1719. jún. 26., Maria-Theresia von Eggenberg hercegnő, és † 1760, utóda volt többek között Anthony, a 19. Balquhain báró, akitől folytatólagos a leszármazás. (…)

Ernest Leslie, a 23. Balquhain báró, sz. 1775, belépett az **osztrák** seregbe, és különböző hadjáratokon vett részt 1796-1813 között, jelen volt a nagy ütközetekben Hohenlindentől a drezdai csatáig, 1813. okt., ahol súlyosan megsebesült. Esk. 1812. jan. 22., Fanny Stilfried bárónő, Emanuel báró, az osztrák császár egyik kamarásának, máltai lovagnak a leánya (…)

Leslie of Warthill (uott)

Leszármazás—A leghitelesebb források szerint a Leslie családok első őse egy **magyar** lovag volt, **Bertalan**, aki 1067-ben bukkant föl Skóciában, Malcolm Caenmore uralkodása idején, és a királyi kegy más megnyilvánulásai mellett Fitchie birtokot kapta, melyet ma Leslie-nek neveznek Fife megyében, valamint Innerlepad-et Angus megyében, és Garioch-ot. Mellé szegődött a jószerencse, amikor megmentette a küszöbön álló veszélytől Margit királynét, Malcolm hitvesét, Edgar Atheling húgát, és Salamon, magyar király unokáját, anyai ágon, mert amikor lóháton átkeltek egy folyón, és az áramlat elsodorta volna a királynét, Bertalan az övénél fogva megragadta őt, és a partra vitte. Innen ered, hogy a Leslie-k címerében egy övön három csat szerepel, és a mottójuk „Grip Fast” (Ragadd meg), amit a királynő kiáltott neki a veszély közepette (…)

Corpus Iuris Hungarici, Magyar Törvénytár, VI. köt. 1657-1740.

„Franciscus **Gordon** de Park, Willielmus **Koutts** de Auchtertool, Johannes **Dawson** de Dalkeith, nobiles ex Scotia", 1659, magyar indigenátus, honosítás; ez a Francis Gordon talán az egyik testvére vagy utódja volt Alexander Gordon, Baron Westhall, Caldwell & Huntly-nak, aki a *Siebmachers Wappenbuch* szerint két testvérével jött a kontinensre Cromwell idején (Schlesische Adel kötetben, és alább, Burke's *Landed Gentry*, és Scots Peerage, *Huntly*; ld. még alább, *OMM írásban és képben*, *Gordon* nevű egri várkapitány 1634-ben, és később *Leslie*, *Hamilton*, *Ogilvy* tábornokok haditetteiről; egy írországi *Stewart* résztvett Buda visszafoglalásában, 1686-ban, majd hazatért, ld. Burke's *Peerage,* 1869, p. 1055).

Az 1659-ben magyar honosságot nyert három skót nemesember családjairól a nevükön kívül csak annyit tudunk, hogy a **Coutts**-ok a Farquharson klánhoz tartoztak, a **Dawson**-ok pedig a Davidson klánhoz (F. Adam: *The Clans of the Scottish Highlands*, 1908, 133, 433), ill. Franciscus **Gordon** de Park a skóciai Banff megyéből az Earl of Huntly család ifjabb ága lehetett, melyről ld. **Burke's *Landed Gentry,*** I., p. 571:

GORDON OF PARK HOUSE.

Leszármazás—A Duff of Drummuir család William Duff-tól származik, Adam Duff of Clunybeg 3. fiától, aki elhunyt 1674-ben, s az Earl of Fife és a **Gordon of Park** őse lett, mely utóbbi a nemes **Huntly**-ház sarja.

Alexander Duff, Esq. of Drummuir, Banff megyében (Highland), Inverness polgármestere, és a skót parlament tagja, esk. Katherine, és három fiuk volt, Alexander, of Drummuir; William, of Muirtown, Inverness megye; és az alábbi John, a legfiatalabb.

John Duff, Esq. of Culbin. Moray megye, esk. Helen, Sir James **Gordon of Park** leánya és örököse, Helen-től, nejétől, aki a leánya volt Lord Saltoun-nak [**1709**-ben, ld. *Scots Peerage*, vol. 7., p. 445], és ettől a hölgytől több fia és lánya lett, akik mindegyike utód nélkül hunyt el, kivéve Katherine-t (…). — [Az utóbbi Duff-leszármazottak valamivel később felvették a *Gordon of Park House* nevet.]

J. B. Paul, *Scots Peerage*, vol. 4., p. 541-44.

GORDON, EARL AND MARQUESS OF HUNTLY.

GEORGE, a 6. Earl és az 1. Marquess of Huntly… eltemették Elgin-ben nagy gyász közepette, a római katolikus egyház rítusai szerint („much mourning and lamentation according to the rites of the Romish Church")… A Marquess nőül vette Henrietta Stewart-ot, aki a lánya volt Esme-nek, Duke of Lennox-nak… Tőle a Marquess hagyott utódokat: — 2. *Francis*, akiről azt mondják, hogy **Németországban** halt meg 1620-ban.[3]

[3] Wood: *Douglas's Peerage*. [a negyedelt grófi címerben a három vadkanfő a Gordon-ok ősi címere]

Megj.: Nem kizárt, hogy a Banff megyében számos birtokot szerző 6. Huntly grófnak e német földön 1620-ban elesett Francis nevű második fiától származhatott az 1659-ben magyar indigenátust nyert *Franciscus Gordon de Park*, aki azonos lehet a Harmincéves Háborúban szereplő egri parancsnokkal (*OMM írásban és képben*), de leszármazottairól nem tudunk.

Militär-Schematismus, 1885.

(Hadtörténeti Intézet könyvtára, Bp., I., Kapisztrán tér)

- Jakob, Graf **Leslie**, 1665, 1683, altábornagy, tngy, a 24., majd 36. gyalogezrednél.
- Andreas, Graf **Hamilton**, 1718, lovassági tábornok, Kürassier/vértes lovag, a csehországi 7. dragonyos-ezrednél
- Alano, Graf **Livingstein** [Livingston], 1722, vezérőrnagy a belovari (Szerbia) 16. gyalogezrednél
- Carl Hermann, Graf **Ogilvy**, 1748, tábornagy a 46. gyalogezrednél (a XVII. században Csehországban is)
- Joseph Jakob **Murray**, Graf de **Melgum**, 1768, táborszernagy az 55. gyalogezrednél.
- Patrik, Graf **Stuart**, 1791, altábornagy a csehországi (Linz, Königrätz) 18. gyalogezrednél

---

Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben (CD-ROM)

„Wallenstein… a hozzá hűnek maradt néhány századdal s Butler Walter ezredessel, egy írrel [nem azonos a kurlandi/litvániai Butler családdal, melynek egy tagja magyar honosságot nyert 1687-ben, ld. Butler v. Párdány, Siebmacher], ki egy kis csapat dragonyossal útközben csatlakozott hozzá, Egerbe indúlt. De, mikor a herczeg (Eggenberg Ulrich János) Butler ezredestől s Eger parancsnokától, egy **Gordon** nevű skóttól, azt követelte, hogy esküdjenek meg, mikép ő rajta kivűl senkitől, még a császártól sem fogadnak el parancsot, ezek megesküdtek, hogy Wallensteint meggyilkolják. 1634 február 25-én Wallenstein hívei, Illo, Terzka és Kinsky Gordonhoz voltak híva lakomára s ott Butler dragonyosai által levágattak. Erre az összeesküvők a herczeg hálószobájába nyomultak. Wallenstein az ablakhoz lépett, hogy az őrségnek kiáltson, de Devereux lándzsáját mellébe döfte. Ez lett a vége a nagy hadvezérnek, „vitéz seregek teremtőjének", a katonák bálványának, a második Brennusnak, ki merészkedett, kardját a mérő-serpenyőbe dobva, a küzdő feleknek békét ajánlani, a férfinak, kinek rejtelmes lelkében csudás czélok sötét tervekkel küzdöttek s kinek jelleme felett a pártok „gyűlölete és dicsőítése" még ma is küzd egymással. (*Történelmi áttekintés*)

„A mint a XVII. század végén a császári hadak győzedelmesen benyomúltak Szlavoniába, Orahovicát is, mint annyi sok más helyet, ostrom alá fogták és elvették a töröktől. 1684-ben Leslie tábornok és a többi hadvezérek ostrommal vették be és szétrombolták. Az uradalom előbb kincstári birtok volt, azután **Gordon**, majd Pejacsevics birtokába ment át és 1733-ban a gazdag macedoniai Mihaljević szerezte meg, s most is az ő családja bírja. Magából a várból már csak kevés maradvány van. A hatalmas kőfalak kőbányáúl szolgáltak; a talajt is átkutatták kincseket kereső kapzsi kezek és az egykor pompás termek már buján be vannak nőve erdővel. Orahovica közelében fekszik Duzlak szerb kolostor, melynek templomában érdekes falfestmények láthatók. (*A Dráva-mellék*)

„Stiriában a **Leslie**-k és Herberstein-ok lettek örököseik. (*Stíria története*)

„…a királyi palota fényét még a későbbkori látogatók is magasztalják, mint Schweiger Salamon s különösen gróf **Leslie** Walter, a császári követ. (*Budapest*)

„Az 1683-1699-iki nagy háborúban a törököt Ó-Horvátország nagy részéből kiűzték, 1684 óta Pozsegából, Verőczéből és a Szerémségből verték ki. Nyugaton meg Likát és Krbavát vesztették el. A horvát felkelést gróf Erdődy bán és gróf **Leslie** Jakab vezették. A harczokban a papság is részt vett; Imbrišinović Lukács, Ferencz-rendi szerzetes 1689-ben Pozsegánál verte meg a törököt. Mesić Márk brinjei plebános pedig Likában harczolt sikerrel. (*Horvát-Szlavon-ország*)

„A törököket 1569-ben a zenggiek verték meg, 1642-ben pedig Frangepán Gáspár, végre 1685 julius 22-én **Leslie** és Herberstein tábornokok egészen elűzték őket. (uott)

„Bécs fölmentése után, 1684-ben, **Leslie** gróf megkezdé Szlavonia visszafoglalását. Horvát lovassága a Belgrád felé visszavonúló török sereget megtámadta; a megvert törökök közűl igen sok a Drávába fúladt. (uott, *Eszék*)

„A várostól ellenkező irányban elterűlő lapályon emelkedik a hajdani fejedelmek harmadik kastélya, Klesheim. Előkelő barokk ízlésű palota ez fallal kerített park közepén. E kastélyt, mely most Lajos Viktor főherczeg tulajdona, Thun János Ernő érsek 1700 körűl kezdé építeni az általa oly nagyra becsűlt erlachi Fischer terve szerint; utódai folytatták és csak 1740-ben Firmian Lipót érsek fejezte és rendezte be is végleg. Ámbár az utóbbinak **Stuart** Bernát skót benczés volt udvari építésze, a kastély minden részének összhangzatossága kétségtelenné teszi, hogy erlachi Fischer eredeti tervéhez ragaszkodtak és azt lényeges változtatás nélkűl hajtották végre. Egyszerű, derűlt előkelőség tekintetében Klesheim túltesz Salzburg többi fejedelmi kastélyain, a gazdag és pompás Mirabell kastélyt is beleértve. Különösen kiválik a magas boltozatú középső teremnek és az avval kapcsolatos főlépcsőnek és lépcsőcsarnoknak eredeti és nagyszerű elrendezése. (*Salzburg*)

„Az 1645-iki tavaszi hadjáratot a svéd vezér a császáriakon Jankaunál (Beneschall közelében Csehországban) aratott győzelmével nyitván meg, nem volt többé császári had, mely útját Morvába s onnan tovább Bécsig elzárja. A veszély tetőpontjára hágott, mert Rákóczy, a svédek szövetségese, szintén hatalmas készülődéseket tett. A veszedelem minden felől tornyosúlt az országra: Iglau, Znaim, Nikolsburg, valamint Lundenburg és Göding az ellenség kezébe kerűltek. Május 4-én Torstenson Brünn előtt állt, hogy megvívja. Négy hónapig daczolt a város a svédek ágyútüzével, aknáival és dühös rohamaival. Don Louis Ratuit de Souches, a vitéz hugenotta, kinek érczemléke ma is ott áll a Szent Jakab templomában, volt a város parancsnoka, vitéz fegyvertársa, a skót **Ogilvy** (Oukleben) Jakab védte a Spielberget, s törekvéseiket kitartóan támogatták a város polgárai...” (*Morvaország*)

„Lengyel, német és olasz katholikusok, rutén, görög és bolgár óhitűek, protestáns **skótok**, mohamedánok és zsidók fértek meg e helyütt akkoriban békésen, kereskedést és ipart űzve. (*Lemberg, Galiczia*)

„állat-, virág- és csendélet-festők a **Hamilton** testvérek,… (*Bécs*)

„A török zsarnokság alatt alásülyedt népesedési és művelődési állapotok új lendűletnek indultak, midőn 1716-ban a félhold utolsó magyarországi menedéke, Temesvár is fölszabadúlt az ellenséges hatalom alól. Mercy 1722–1724-ig német telepítvényesekkel szaporította Becs-kerek lakosságát. Mercy utódja, **Hamilton** gróf kormányzósága idejében, 1734-ben, felső rendeletre a nagy számmal ide érkezett spanyol nyugdíjasok számára Becskerek jelöltetett ki lakóhelyűl, kik itt egész külön várost alapítottak, melyet Új-Barcellonának neveztek el. A spanyol telep azonban nem volt hosszú életű. Pestis és más járványos betegségek sokakat

elragadtak a spanyol gyarmatosok közűl, s midőn sok nyomorúságukhoz 1738-ban még a török háború iszonyatosságai is járúltak, az egész új-barcellonai spanyol kolonia császári rendeletre Budára és Pestre költözött. A spanyoloknak üresen maradt házait azután németek, szerbek és magyarok szállották meg. (*Temesvár és környéke, Becskerek*)

„Gróf Festetics György 1754-től 1819-ig élt. Alapította 1798-ban a keszthelyi „Georgicon"-t, hazánkban az első mezőgazdasági felsőbb tanintézetet, mely ma is virágzik. Részt vett széles társadalmi befolyásával a század elején a magyar nemzet újra ébredési nagy munkájában gróf Széchenyi Ferenczczel és herczeg Batthyány Lajossal karöltve. Maga köré igyekezett gyűjteni a Dunán túli megyék költőit és tudósait s ezek részére ismerkedés, kölcsönös buzdítás és költemények felolvasása végett „Helikon" név alatt Keszthelyen évenként kétszer akadémiai összejövetelt rendezett, az elsőt 1817-ben nagy fénynyel és vendégszeretettel. Közbejött betegsége és halála miatt azonban e szép összejövetelek abban maradtak. Fia László 1846-ban halt meg, fölötte megterhelve uradalmait. Ennek idősb fia, Tasziló, katonai s ifjabb fia, György a miniszter, politikai működésével ujólag fényt derített a családra. György miniszter idősb fia, szintén Tasziló, a hitbizományi uradalmak mostani ura, **Hamilton** herczegnőt vette nőűl s ekként rokonságba jutott az angol főnemességgel s több uralkodóházzal. Gróf Festetich Tasziló fejedelmi fénynyel és költséggel építé újra s bővíté ki a keszthelyi kastélyt. (*Dunántúl, Zalamegye*)

Siebmachers Wappenbuch, Der Adel von Ungarn

Leslie vulgo Lessl (Graf)

Címer: Ezüst mezőben vízszintes zöld pólyán három arany csat. – Sisakdísz: kiemelkedő arany griff. – Takarók: vörös-ezüst. – Mottó: „Grifo Fast."

Egy Stájerországban letelepedett, birtokos grófi nemzetség, mely Skóciából származik, ahová Barthold, a törzsatya, „egy magyar nemesember" 1067-ben érkezett, és a Rothes lordok és grófok családját alapította. – Birodalmi grófi cím II. Ferdinánd királytól, 1648 júni. 5. Waltherus von Leslie részére, † mint a szlavóniai határőrvidék altábornagya és főparancsnoka, aki 1632-ben (mint császári ezredes) résztvett Wallenstein megölésében.

Wilhelm von Leslie gróf, a fentnevezett egyik unokaöccse 1716–1718 Waizen püspöke, 1718-tól Laibach püspöke, elhunyt 1727-ben.

Anton von Leslie gróffal 1802. febr. 22.-én a család fiága **kihalt**. (Herald. Geneal. Zeischr. Adler, II. I. 15. nach den Mscrptn v. Wissgrill. – Zedler, Universallexicon. XVI. 478. – Siegel des Wilhelm Graf v. Leslie. – Siehe auch: Wurzbach Dr. Const. v., Biogr. Lex. ec.). (ld. még Kroat. u. Slav. kötetben is ugyanígy)

Ld. *Wurmbrand* családbeli Mária Vilma, sz. 1764., férje gr. **Leslie** Antal volt (Nagy Iván: *Mo. családai*), és *Leslie* császári tábornok 1678-ban fogságba tétette Szathmáry Miklóst, Gömör vármegye alispánját (Bartholomaeides C. Gömör. 760.).

Leslie-címer a szlovéniai Ptuj/Pettau várkapuja felett, mely vár a híres törökverő,
Gr. Jacob Leslie tábornoké volt a 17. században

Hamilton (Graf)

Címer: negyedelt, vörös-ezüst; 1. és 4., hármas osztású tornagallér (Hoheneck nyomán: egy „fordított oromzat") három (2, 1) ötlevelű fehér rózsa; 2. és 3., egy fekete vitorláshajó, három árboccal, feltekert vitorlákkal. – Sisakdísz: term. tölgyfa, a törzsén egy arany keretes fűrész. – Takarók: vörös-ezüst. – Pajzstartók: két párduc szarvakkal, nyakukon arany koronával, rajta arany lánccal, mely alul rögzítve látszik.

Egy skót nemzetség, melyből az ugyanily nevű lordok származnak.

Magyar honosítás **1715** (133. törv.cikk.) Jacob von Hamilton, birodalmi grófnak, valódi titkos tanácsonak, és 1702 (máj. 4) óta felső-ausztriai tartományi bíró. – Fia vagy testvére lehetett Andreas Hamilton gróf, aki 1734–1737. évtől temes-bánáti tartományi főparancsnok (ld. Schwicker Joh. Heinr., Geschiechte des Temeser Banates, 2. Aufl. Pesth 1872, 330-331), és mint lovassági tábornok hunyt el. (Hoheneck I. 283 u. Sphragidiothek der k. k. herald. Gesellschaft, Wien).

Ld. Nagy Ivánnál, báró **Zay** László al. **Kollonitz** 2. felesége volt gr. **Hamilton** Valburga; ld. még tolnai gr. **Festetics** Tasziló, sz. 1850, oo Mary-Victoria **Hamilton**, a 11. Hamilton herceg és Bádeni Mária nhg.nő leánya (ld. alább, *Scots Peerage*, vol. 1, 1904, Earl of Abercorn, vol. 4, 1907, Duke of Hamilton; vö. Bádeni Mária bátyja volt a gyermekkorban elhaltnak nyilvánított rejtélyes „Kaspar Hauser", „Európa árvája", aki Nürnbergben tűnt fel 1828-ban, és sokáig lázban tartotta az embereket, ld. J. Wassermann: *Kaspar Hauser,* G. Fr. Daumer, A. Feuerbach műveit)

Siebmacher Kroat. U. Slov.

Novaković III.

Oesterr. Adelstand mit dem Prädikate „von Gjuraboj" von Kaiser Franz Josef d. d. 5. Mai 1852 für Elias Novaković, k. u. k. Hauptmann im I. Banat-Grenz-Regiment. (Adelsarchiv in Wien.)

Ungar. Adelstand mit dem Prädikate „von Gjuraboj und Glina" von König Franz Josef d. d. 1894 für Michael Novaković von Gjuraboj, Major der kön. ung. Leibgarde, dessen Frau Ida **Stuart Stancliff** [?] und Sohn Paul Ludwig Alexander. (Orig. im Besitze des Erwerbers in Wien.)

The Scots Peerage (Edinburgh, I-IX., 1904-1911, archive.org)

DRUMMOND, Earl of Perth (VII., 1910, p. 28)

MAURICE, egy nemes születésű magyar, a Drummondok első őse volt Skóciában a családi hagyomány szerint, és a *Dromond* nevű hajó kapitányaként, Edgar Athelinggel, ennek húgával Margarettel, és más királyi száműzöttekkel egy vihar során a Forth folyó torkolatába sodródtak 1067-ben vagy akörül. Mint mondják, nagy földbirtokokat kapott főként Dumbarton és Stirling megyékben, és Lennox járásban. A hagyomány azt sugallja, hogy a családnevet később vették fel, a lennoxi Drymen vagy Drummane birtokról, vagy hasonló nevű strathearn-i birtokokról. Ez utóbbi nézetet vallja a genealógusok többsége, akik egyetértenek abban, hogy a Drummond család első őse az írott források szerint,

MALCOLM, akit Malcolm Beg-nek neveztek, egy iratban Maldowen, Earl of Lennox seneschal-ja vagy steward-jaként szerepel,[1] és tanúként jelenik meg az Earl több okiratában 1225 és 1250 között.[2]

1 *Liber de Calchou,* i. 181.
2 *The Lennox,* by Sir W. Eraser, ii. 4, facsimile; *Cartularium de Levenax,* 13, *et per Indicem.*

p. 47

DAVID, a 2. Lord Drummond († 1571), *esk.* 2., 1543. dec. 7. előtt, Lilias, aki William, 2. Lord Ruthven leánya volt, és tőle született (többek között):— 8. Mary, *esk.* Sir Archibald **Stirling** of Keir (a hölgy elhunyt 1589 előtt, férjének 2. felesége Grizell Ross gr.nő volt).[2]

2 Fraser's *Stirlings of Keir,* 45.

LESLIE, Earl of Rothes (*Scots Peerage*, vol. 7., 264), és Leven (uott, vol. 5, 373)

„Alexander Leslie… A gróf születésének pontos dátuma nem ismert, de mivel több, mint 80 éves volt, amikor elhunyt 1661-ben, így 1580 előtt kellett születnie. Nagyon rendszertelen és hiányos oktatás után már korán elkezdett a fegyverekkel foglalkozni. Katonai pályája ragyogó volt, de oly gyakran tárgyalják, hogy erre szűk a hely ebben a munkában, így inkább röviden felvázoljuk ennek főbb vonásait. A gróf 1605 előtt külföldre ment, és holland katonai szolgálatba lépett. Három évvel később csatlakozott a svéd Gusztáv Adolf seregéhez, ahol nagy tekintélyre emelkedett, és hamarosan altábornagy lett, s végül seregparancsnok. Ragyogó haditetteket hajtott végre a **Harmincéves Háborúban**, és Stralsund városának sikeres védelme nagy elismerést hozott számára, s Gustavus király arany medállal tüntette ki. Lovaggá ütötték 1626. szept. 23.-án, amikor Gustavus elnyerte a Térdszalagrendet I. Károlytól Denschau-nál. 1632. nov. 6.-án a lutzen-i ütközetben harcolt, amikor Gustavus elesett. A protestáns ügy melletti kitartó szolgálata után 1637 szeptemberében 800 tallért kapott a svéd seregben letöltött szolgálataiért. A következő évben azonban visszatért szülőhazájába…. A Holyrood-ban 1641. okt. 11.-én kelt pátens révén Sir Alexander Leslie megkapta az EARL OF LEVEN és LORD BALGONIE címeket, valamennyi leendő fiú utódjával együtt; nagy ünnepség közepette peerré avatták a parlamentben nov. 6.-án, és további elismerést kapott szolgálataiért százezer márka adomány formájában. Kinevezték Edinburgh Castle kapitányának is, a tisztségért járó juttatással.… Nem sokat tudunk a gróf magánéletéről, de, mint minden skót, korán megragadta a lehetőséget, hogy földet szerezzen hazájában. Volt egy birtoka Svédországban, melyet Gustavus Adolphus-tól kapott 1630-ban, de az adományt visszavette a svéd kormány 1655-ben, és valószínűleg sosem volt ott; mint mondják, volt két grófsága **Németországban**, de ha valaha is megkapta őket, sosem élvezte.”

[Megj.: Megszokott dolog volt, hogy a kivándorló sokadik szülött fiúkról gyakran már nem esik szó odahaza, így a k. u. k. *Militär-Schematismus*-ban szereplő Jacob Leslie lehetett az egyik fiatalabb fia James-nek, az 5. Earl of Rothes-nak, a második házasságából.]

Abercorn

HAMILTON, Earl of Abercorn, Scots Peerage, vol. 1, 47.

„JAMES, legidősebb fia Claud-nak, Lord Paisley-nek, akit általában Master of Paisley-nek neveznek. Nagyra becsülte VI. Jakab király, aki 1598. dec. 14.-én megtette a királyi államtanács egyik lordjává (noha a székét nem foglalta el 1601. febr. 10.-ig) és a királyi hálókamra felügyelőjévé; ezenkívül elnyerte 1600. nov. 26.-án Linlithgow megye seriff-hivatalát, minden járandóságával, etc., a maga és leendő valamennyi fiú utódja számára, valamint 1601. júl. 11.-én megkapta Abercorn, Braidmeadow, etc. földjeit is. Elnyerte a LORD OF ABERCORN peer-i címet 1603. ápr. 5.-én, amikor Abercorn földjei szabad bárósággá váltak számára és valamennyi fiú utódja számára. A következő évben, 1604-ben, Skócia küldöttjeinek egyike lett az Angliával való unió tárgyalásain, melyek nem értek el eredményt; 1606. júl. 10.-én elnyerte az EARL OF ABERCORN, BARON OF PAISLEY, HAMILTON, MOUNTCASTELL, AND KILPATRICK méltóságot a maga és valamennyi fiú utódja számára. (…) Utoljára 1618. febr. 24.-én jelent meg a királyi államtanács ülésén; elhunyt Monkton egyházközségben egy hónap múlva, atyja életében, 1618. márc. 23.-án, 43 évesen, és eltemették ápr. 29.-én, a Paisley Apátság templomában. Végakarata kelt 1616. jún. 7., kihirdették Írországban 1624. jún. 26. Felesége volt **Marion**, Thomas-nak, az 5. Lord **Boyd**-nak a legidősebb leánya (kinek anyja Margaret, Sir Matthew **Campbell of Loudoun** leánya volt), és tőle, aki elhunyt Canongate, Edinburgh, 1632. aug. 26., és eltemették szept. 13., a férje mellé, utódja volt (többek között):—

5. Sir **Alexander** Hamilton, of Holborn, Loudoun, esk. Elizabeth, ... Bedingfield leánya, és elhunyt 1669. máj. 4. előtt, amikor a birtoka kezelését egy hitelezőre bízták, és három lány mellett egy fiút hagyott: (1) **Alexander**-t, aki Fülöp Vilmos választófejedelem udvarában

telepedett le, és rendkívüli követ lett VII. Jakabnál. A választófejedelem leányát, Eleanora Magdalena-t Bécsbe kísérte annak Lipót császárral kötendő házassága ügyében, mely létrejött 1676. dec. 14., és elnyerte a birodalmi grófi címet a Passauhoz közeli Neuburg megyei birtokkal, és más birtokokkal Morvaországban és **Magyarországon**. Utódai közül: i. **Julius**, birodalmi gróf, a császár kamarásainak egyike, aki nőül vette Maria Ernestina von **Stahremberg** grófnőt, és tőle, aki elhunyt 1724-ben, három fia és több lánya volt."

Hamilton

HAMILTON, Duke of Hamilton, Scots Peerage, vol. 4, 395 (Douglas-Hamilton)

„XVI. WILLIAM ALEXANDER ANTHONY ARCHIBALD, a 11. Duke of Hamilton, szül. 1811. febr. 18., elhunyt Párizsban, 1863. júl. 15. Esk. 1843. febr. 23., Bádeni Mária hercegnő, legfiatalabb leánya Charles Louis Frederick, Grand Duke of Baden-nek, és a néhai Napoleon császár kuzinjának, és tőle (aki elhunyt 1888. okt. 17.) utódai voltak:— 1. William Alexander Louis Stephen, aki követte a nagyhercegségben. — 2. Charles George Archibald, a 11. Huszárezred hadnagya, sz. 1847. máj. 18., † *s. p.* (sine proles = utód nélkül) 1886. máj. 3. — 3. **Mary Victoria**, esk. 1., 1869. szept. 21. H.S.H. Prince Albert of Monaco, Duke of Valentinois (érvénytelenítve 1880), és volt utódja; **esk. 2.**, 1880. jún. 2., **Festetics** Tasziló gróf, egy magyar nemes, aki az osztrák császári testőrségben szolgált."

LIVINGSTON, Earl of Callendar (Scots Peerage, vol. 2., 360,
ld. még *Earl of Linlithgow, Newburgh*)

„HON. JAMES LIVINGSTON of Brighouse, aki a harmadik és legfiatalabb fia volt Alexander-nek, az első Earl of Linlithgow-nak, **kiválóan szolgált katonaként Európa különböző részein**, ezredesi rangban szerelt le, majd **visszatért** a szülőházájába 1633-ban, amikor kinevezték Károly király hálókamrájának felügyelőjévé, és elnyerte a LORD LIVINGSTON OF ALMOND peer-i címet.…

Nőül vette Margaret Hay-t (szerződés kelt 1633.), egyetlen leányát James-nek, a 7. Lord Tester-nek, etc…. A hölgy utód nélkül hunyt el 1659. dec. 30., hatvanhét évesen. A grófnak volt két illegitim (házasságon kívüli) gyermeke, **Alexander** és Helena. A fiú, akit lovaggá ütöttek, Sir Alexander Livingston of Dalderse néven lett ismert. Nőül vette Jean Hamilton-t, és a fiuk, Alexander örökölte a grófságot egy 1660. évi pátens szerint.

E pátens szerint az Earl of Callendar-t az unokaöccse követi.

II. ALEXANDER, aki Alexander, a 2. Earl of Linlithgow második fia volt, nőül vette Mary-t (szerződés kelt 1663. aug. 25-28.), a harmadik leányát William-nek, a 2. Duke of Hamilton-nak, de nem volt utódja ettől a hölgytől. Halála, 1685. aug. után a hölgy másodszor hozzáment (szerződés kelt 1690. jún. 28.) Sir James Livingston of Westquarter-hez; végül harmadszor James-hez, a 3. Earl of Findlater-hez. A 2. Earl of Callendar-nek volt egy **természetes fia**, Sir Alexander Livingston of Glentirran, aki elnyerte a *Baronet of Nova Scotia* címet 1685. júl. 20. [utóda szolgált Európában?]

III. ALEXANDER, a 3. Earl of Callendar, aki egy hosszú per után követte nagybácsiját, a 2. Earl-t, a második fia volt George-nak, a 3. Earl of Linlithgow-nak. Van egy levél a királyi államtanácstól, kelt 1688. máj. 6., melyben kinevezik az Earl of Callendar-t a Stirlingshire Militia ezredesévé, hogy biztosítsa a királyság békéjét. A 3. gróf elhunyt 1692 decemberében, és feleségétől, Anne Graham-től (aki még élt 1704. febr.) a legidősebb leánya volt James-nek, a 2. Marquess of Montrose-nak, egy fia és két leánya volt:

1. JAMES, a 4. Earl.

2. Henriet, aki házasulatlanul hunyt el 1738. máj. 25., és eltemették a Holyrood Chapel-ben.

3. Mary, nőül ment 1717 James Graham of Airth-hez, Stirling megyében, aki Skócia főbírája volt, volt utódja, és elhunyt 1734. márc. 26.

IV. JAMES, a 4. Earl of Callendar, kiskorúságában lett apja örököse 1693. aug. 4., és nagybácsija George, a 4. Earl of Linlithgow halálakor, 1695. aug. követte őt a cím öröklésében. Címeit és **birtokait elkobozták**, mert résztvett az 1715-ös felkelésben.”

Elibank

MURRAY, Lord Elibank, Scots Peerage, vol. 3, 499.

„A Murray of Falahill család Roger de Moravia-tól származott [Moray megye az északi Highland-en fekszik], akinek James, Lord of Douglas, ‘A Jó Sir James’ adományozta Fala földjét és ingatlanát, Heriot báróságban, a szolgálataiért. Egy 1321. szept. 1. kelt chartában az elhunyt Archibald de Moravia, valószínűleg Erchebaud de Morref fiának nevezik, aki egy Malcolm nevű fiúval együtt (Malcolm Erchebaudesson), mindketten Peeblesshire-ből, hűségesküt tettek az angol királynak Berwick-nél 1296. aug. 29.

Archibald eredetét nem derítették ki, de feltehető, hogy ugyanabból a törzsből származott, mint a Moray of Bothwell a szomszédos megyében.

JOHN MURRAY of Falahill-nek, a fentemlített Roger leszármazottjának volt egy királyi pecsétes chartája Philiphaugh földjeire Selkirkshire-ben, kelt 1461. júl. 20., és 1467-ben John Turnbull-lal kinevezték, hogy végezzen vizsgálatokat Selkirkben. A királynő juhásza is volt az Ettrick erdőben, valamint Newark Castle kapitánya, és hasznonbérletei voltak Harehead, Lewinshope, és Hangingshaw területén. Elhunyt 1477. febr. 20. előtt, utódot hagyván:—

1. Patrick of Falahill, aki megszerezte a kapcsolódó földeket Philiphaugh-ban 1477-1492 között, és földet örökölt testvérétől, Alexander-től Edinburgh-ban. Elhunyt 1493. febr. 27., és utódai voltak (többek között):— John of Falahill, aki őse volt a Murray of Philiphaugh, Deuchar, Skirling, **Melgum**, Bowhill, etc. családoknak.”

OGILVY, Earl of Airlie, Scots Peerage, vol. 1, 119-121.

„V. JAMES, az 5. Lord Ogilvy of Airlie, követte nagyapját a címben. Szül. 1541 körül, és nagyapja örököse lett 1563. okt. 2. (…) Elhunyt Farnell-ben, 1606 októberében, és a temetésekor '*thair wes sum superstitious ceremonies and rittes used as gif the professioun of papistrie had been specialie licensed and tolerated.*' (bizonyos babonás szertartásokat és rítusokat végeztek a pápista szokás szerint.) Nőül vette Jean-t, aki a lánya volt William-nek, a 7. Lord Forbes-nak, s a hölgy túlélte őt. Utódjuk volt (többek között):—

6. Patrick of Muirtown, akit James, Lord Ogilvy of Airlie törvényes fiának neveztek a házassági szerződésben, mely kelt 1599. máj. 22-26., Isabella-val, aki a lánya volt James Murray-nek, az ifjabb smyddiehill-inek, és Isabella Quhytlaw-nak (Whitelaw), a hitvesének. Utód:—

(1) George Ogilvy, a legidősebb törvényes fiú 1627-ben. George Ogilvy of Mureton kapitány lázadó katonákat alkalmazott az 1627-es háborúkban. Állítólag azonos azzal a 'Baron Ogilvy de Muirton'-nak, aki császári szolgálatban állt a **Harmincéves Háborúban**, és Spielburgnál volt parancsnok, s innen írt 1649. aug. 27-ben az első Earl of Airlie-nek, mint 'klán-főnökének,' tájékoztatva őt, hogy előterjesztették a grófi címre **Németországban**, mint az Airlie-ház kadétját, és elhunyt **Bécsben** 1661. jún. 7. Ogilvy báró nőül vette Euphrasia Veronica de Reichsperg-et, akitől **két fia** és öt lánya lett. Legidősebb fia,

i. George Benedict, Baron Ogilvy de Muirton, Marschal de Camp, és a lengyel király udvari tanácsosa. Elhunyt **Danzig**-ban 60 évesen, 1710 októberében, és feleségétől, Marie Anastasia de Brumath-ról hagyott fiú utódokat, akik **Csehországban** éltek legalább 1713-ig. (ld. Von Bruhl: Adeles Lexici, Leipzig, 1740, és 1747)

BELL, OF BLACKET-HOUSE

Wm. Anderson: *The Scottish Nation*, III., 1863, pp. 683-684 nyomán, utalással
Zsolnay Vilmosné, sz. *Bell* Teréz, Vinkovci, 1832, † Pécs, 1918, skót felmenőire (Z.T.Cs.)

A BELL családnév mind Skóciában, mind Angliában régtől fogva megjelenik, és feltehetőleg a francia ***belle***, 'szép' szóból származik, ragadványnévből (Gilbert le fitz Bel, 1304, Gilbert, a „Szép" fia), vagy egy normandiai birtok nevéből, de létezett egy Bele, Biel nevű patak, vár, és torony a skóciai Haddingtonban is, ahol egy időben Yestir/Yester helységben birtokosok voltak a Bell-ek (*Reg. Mag. Sig.* 211., *Patrick Dunbar de Bele, Thomas Bel de Yhestir,* 1439.). A *Belle* név az anglo-norman nyelvi-társadalmi környezetben megváltozott, ***bell***, 'harang' jelentést kapott, amit a család „beszélő" címere is mutat, s ez szinte predestinálta őket az egyházi foglalkozások betöltésére (pl. Andrew Bell, az aberdeen-i katedrális kincstárnoka 1491, IV. Jakab uralk. 3. évében, *Reg. Mag. Sig.*, 2032, mások *vicarius, capellanus, rector, presbyter* megjelöléssel). A középkorban a Bell-ek letelepedtek Annandale-ben, Skócia délkeleti szegletében, s úgy tűnik, hogy Robert de Brus normann követőivel jöttek, aki Annandale-t kapta I. David királytól (1124), legalábbis a Bell-ek fő családai itt éltek már a 15. század elejétől. Meg kell jegyezni, hogy a korai időkben a Bell-ek a felföldi ***Macmillan***-klánhoz kapcsolódtak, nevük egyaránt visszavezethető a kelta *mhaoil*, 'borotvált', 'tonzúrás' jelentésre is, ami utalhat a család sokkal régebbi eredetére (Frank Adam: *The Clans, Septs and Regiments of the Scottish Highlands*, 1908, és clanmacmillan.org, *Septs and related names*; vö. *Annals of Picts,* J. Ritson, 1828, I., p. 207, 215, 255, A.D. 674, „*Bruide filius* ***Bile****, rex Fortren*", másképp ***MacBile***, Bil vagy Baile fia Bruid, pikt király 21 évig uralkodott a Forth torkolatánál, Fife-ban, † A.D. 693-ban, és „*Congal* ***MacMaille*** *anfa Brecc Fortren*", A.D. 725, a Macmillan-ek egyik őse; ld. még *Lebor Gabála Erenn*, Írország elfoglalásának könyve, V., 1956, ***Mil*** of Spain, son of ***Bile***,
Mag ***Bile***, p. 11, 27, 49, 125, 132-133, 305, és a „megalit" népek kirajzásai a bronzkortól,
az Ibériai-félszigetről a Brit-szigetekre; Kisázsia szerepéről ld. R. Steiner, GA 178,
1917. nov. 19, anthrowiki.at)

ꕥ

William Bell, 1404, 1426, of Blacket-house, Kirkconnell,
Kirkpatrick-Fleming, Middlebie, a Kirtle-folyónál
(*Regia Diplomata*, Lib. ii. c. 77, 84, ld. a Tower of Blacket-house-ról
Life of Dr. Currie of Liverpool).

ꕥ

George Bell of the Holmys, 1479-ben eladja *Inchture* nevű Perth megyei birtokát
Patrick Lyon-nak (*Scots Peerage*, VIII. pp. 273-274, később Kinnaird-birtok lett)

ꕥ

Thome Bell of Tostints vagy Toft-zaitts, ***John Bell*** of Tindills vagy Tyndale, Dumfries-shire,
1542, 1547, a Bell-család két ága (vö. Pitcairn: *Ancient Criminal Trials*, 1833, I./1-2.)

ꕥ

William Bell of Blacket-house, 1585, 1586, Middlebie, öt fivére: ***Wat, Thom, Francis, Richie,*** és ***Johne;*** William leánya, ***Sibyll*** feleségül ment Fergus Grahame of Plomp-hoz (*Nicholson's Cumberland*, *Playfair's English Baronetage*, *Lodge's Baronetage*, *Burke's Peerage and Baronetage*, *Scots Peerage by J. Balfour Paul*).

ꕥ

Bell of Blacket-house klánfőnök és családtagok, *The Roll of the Clans*, 1587.

ꕥ

Will Bell of Alby, ***John Bell*** of Tourne, ***Mathie Bell***, a „Király",
Andro Bell, a „Lokkis Andro", és ***Will Bell***, a „Vörösköpenyes" (Redcloke),
Annandale, 1597.

ꕥ

James Bell, kereskedő, glasgow-i polgármester, 1643. ápr. 30.-án
feleségül vette Elspeth ***Gray***-t, Lord Gray 9. gyermekét (*Scots Peerage*, IV. 289)

ꕥ

John Bell of Blacket-house-t 1644-ben egy szomszédos birtokos, ***Irwyn*** of Braes megölésével vádolták; kegyelmi kérvényt nyújtott be őfelségéhez, és az eljárást megszüntették; John Bell of Blacket-house 1648-ban hadbiztos volt Dumfries megyében, és legalább 1663-ig élt

ꕥ

George Bell of Godsbrig 1662-ben a jóvátételi rendeletben azok között szerepel, akik felségárulást követtek el a polgárháború folyamán. Neki 1,000 skót fontot kellett fizetnie. Amikor meghalt 1694-ben, a fia követte, ***William Bell*** of *Godsbridge* és *Blacket-house*. ***Mindkét birtok eladásra került***, az utóbbit a 18. század vége felé vette meg az ***öccse, Benjamin Bell***, aki korábban már megvette a Woodhouselie birtokot Canonbie-ben, mely a Buccleuch családhoz tartozott, s azután intenzíven foglalkozott marhatenyésztéssel és eladással, és Blacket-house mellett megvette a szomszédos cushat-hill-i földeket is.

ꕥ

George Bell, Benjamin Bell of Blacket-house fia 1722-ben született (anyja volt Rebecca Graham, of Breckonhill, Cumberland). Eleinte résztvett a levantei kereskedelemben, azután Mr. Blair of Belmont partnere volt, mint dumfries-i kereskedő; a *sikertelen üzleti tevékenysége* miatt atyja nyomdokaiba lépett Woodhouselie gazdálkodásában, ahol 1813-ban elhunyt.
A mezőgazdasági fejlődés pionírja volt a környéken, számos újítást vezetett be, melyekkel betetőzve a családja két előző nemzedékének törekvéseit mintagazdasággá és gyönyörű rezidenciává tette Woodhouselie-t. 1745 táján feleségül vette Anne ***Corrie***-t, aki James Corrie, speddoch-i földbirtokos lánya volt Dumfries megyében, és népes családjuk lett. A ***legidősebb fiuk*** az jóhírű orvos, ***Benjamin Bell*** volt (ld. külön, Anderson, I., p. 278).

ꕥ

Benjamin Bell felesége Grizel volt, egyetlen leánya Rev. Robert Hamilton-nak, a teológia professzorának az Edinburgh-i Egyetemen, feleségétől, Jean-től, aki a leánya volt John ***Hay***-nek, haystoun-i birtokosnak Peebles megyében; 4 fiuk született:
George, a legidősebb, sz. 1777,
Joseph, a legfiatalabb, sz. 1786, † 1848, akik sok éven át az orvoslás vezető alakjai voltak Edinburgh-ban.
Robert, a 2. fiú, sz. 1782, Berwick és Haddington megyék elöljárója és seriffje volt, és évekig a skót egyház prokurátora.
William, a 3. fiú, sz. 1783, bírósági írnok volt, és egy ideig a korona képviselője a Lord Melbourne adminisztráció alatt, elhunyt 1849-ben.

ꕥ

A Bell of Blacket-house család egyik tagjához fűződhet egy tragikus ballada, a '*Fair Helen of Kirkconnel Lee*.' (Kirkconneli Szép Helén) A történet részletei, melyeken alapszik, noha a hagyományban maradtak fenn, sosem voltak kétségesek. Eszerint a szép Helén a Bell of Kirkconnel család tagja volt, noha néhány beszámoló *Irving*-családbelinek nevezi. Ez a félreértés a ballada bizonytalan datálásának köszönhető; mert, bár Kirkconnel utolsó birtokosai az *Irving*-ek voltak, midőn birtokaiktól megfosztotta őket Robert Maxwell 1600-ban (vö. *Scots Peerage*, VI. 482-483.), mégis a lady családjának rezidenciáját rendszerint „Bell's Tower"-nek nevezik, s így ő feltehetően az egyik Bell of Kirkconnel leánya volt. Atyjának háza a klasszikus szépségű Kirtle folyó partjánál állt, és a lerombolásakor a követ felhasználták Springkell felépítéséhez, Sir John Maxwell baroneti rezidenciájához.

ꕥ

John Bell of Whiteside, a Covenant egyik mártírja, † 1685, szülei voltak ***John Bell*** of Whiteside és Marion M'Culloch of Ardwall (férje halála után az özvegy feleségül ment Alexander Gordon-hoz, az 5. Viscount of Kenmure-hoz).

Címer:—*Bell of Kirkconnell*, ősi ág (balra): kék mezőben három arany harang; és *Bell of Provost-haugh*, fiatalabb ág; mindkettő Annandale-ben.

Bell-oldalágak címerei Angliában, *Burke's Landed Gentry*, vol. I., 1862, pp. 81-82.:

Bell of Woolsington, Northumberland megye: Pajzs—fekete mezőben hermelin-pólya, három ezüst harang között. Sisakdísz—szárnyait kitáró sólyom. Székhely—Woolsington, Newcastle-upon-Tyne; Killingworth House, Northumberland, és Hanwich Hall, Durham megye.

Bell of Thirsk Hall, York megye: Pajzs—fogazott ékalakú, keretezett gerenda által elválasztott fekete és kék mezőben három ezüst harang. Mottó—Inopem me copia fecit.

Bell of Bourne Park, Kent megye: Pajzs—fekete mezőben egy ékalakú gerendán három ezüst harang, körülötte oroszlánfejek. Sisakdísz—oroszlánfej. Székhely—Bourne Park, Canterbury közelében.

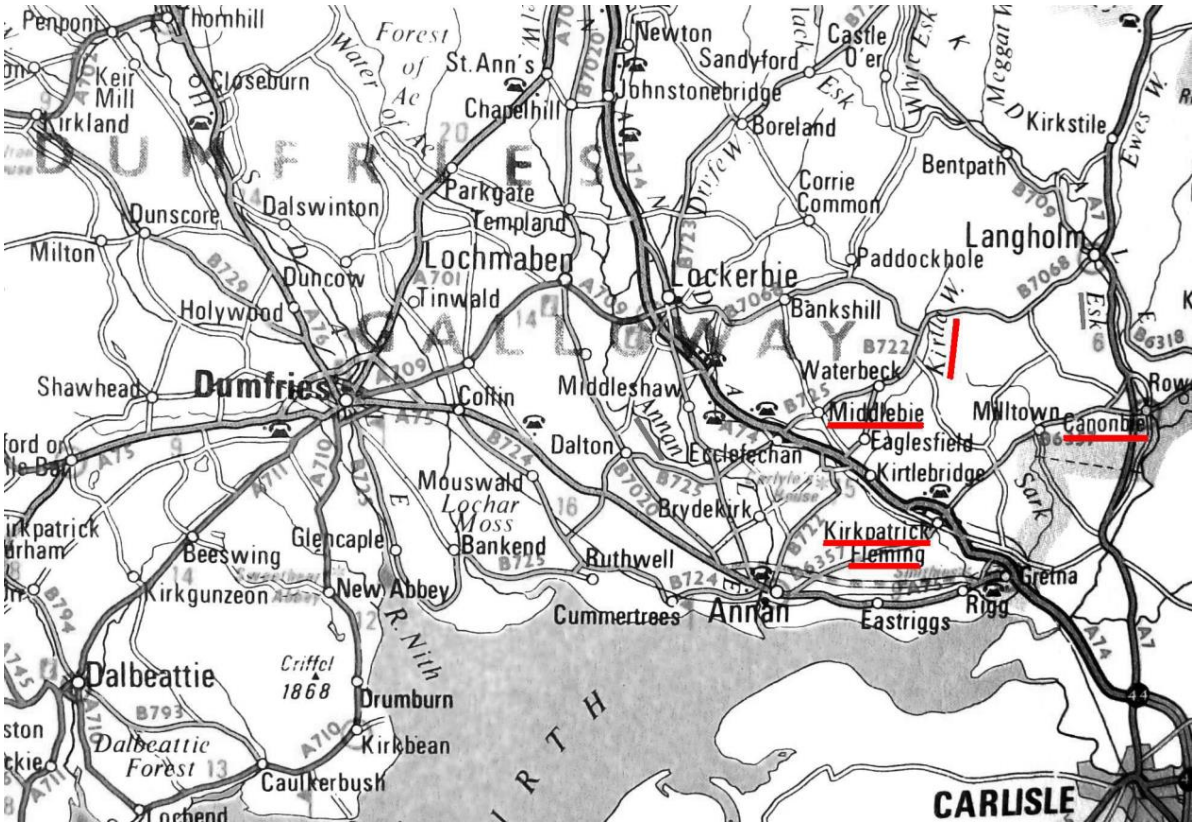
Egyéb források:

J. Balfour Paul, *Scots Peerage*, 1911, vol. 9., Index, p. 213, Bell-ek a skót főrendek családfáin.

Registrum Magni Sigilli Regum Scotorum (Reg. Mag. Sig.), *The Register of the Great Seal of Scotland*, 1306-tól több kötetben (archive.org).

Jávor Kata: *Életmód és életmód-stratégia a pécsi Zsolnay család történetében*, Akadémiai, Bp. 2000, 30-32

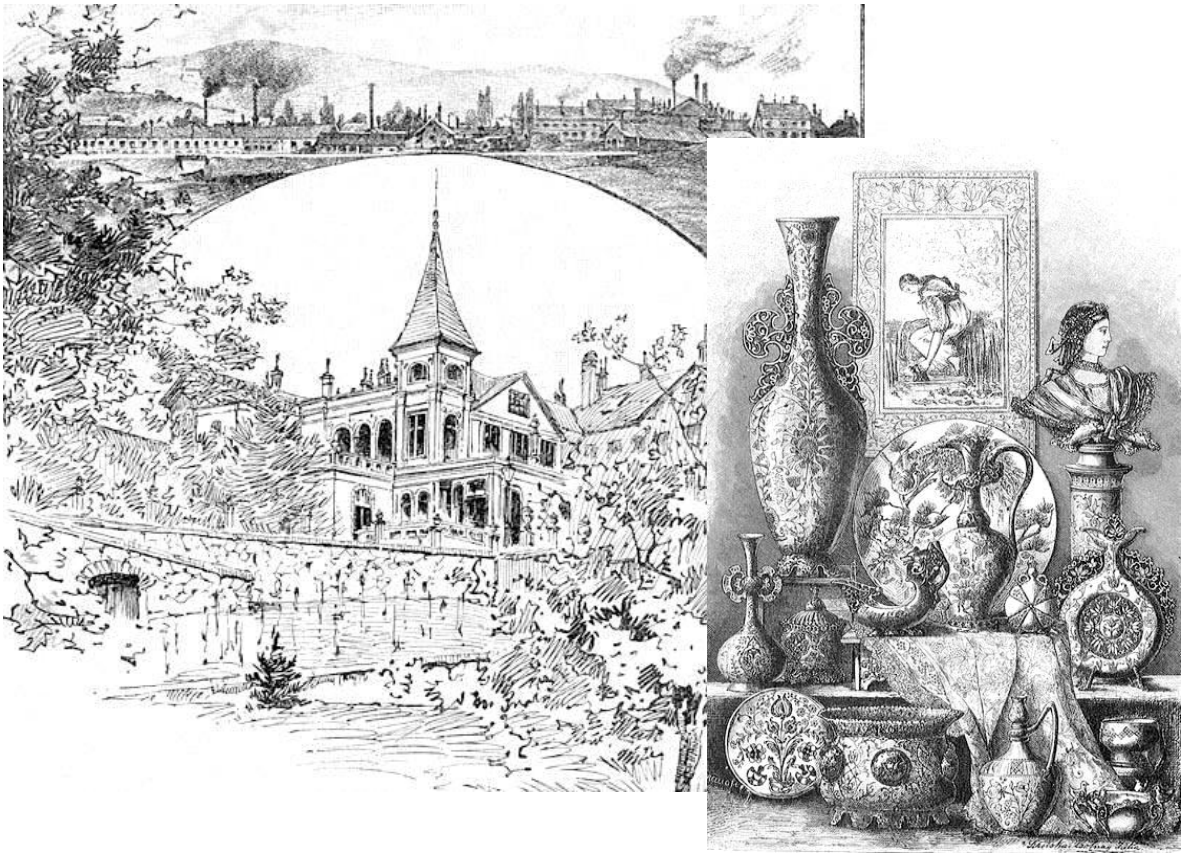
Tolvaly Ferenc: *A Zsolnay-kód*, 2016, 23, 36-38, 73. (ld. Z.T.Cs.: *Bell-családok*)

A délkelet-skóciai Galloway megye a 15. századtól a főbb Bell-családok birtokterülete volt az angol határnál (*Map of Scotland*, Bartholomew, 1989, részlet)

ZSOLNAY Vilmos, porcelángyáros a feleségével, a skót-angol származású BELL Terézzel, és gyermekeikkel, Miklóssal, Terézzel és Júliával, 1860 körül (Jávor K.: *Életmód és életmód-stratégia a pécsi Zsolnay család történetében*, 2000, Tolvaly Ferenc: *A Zsolnay-kód*, 2016, 23, 36-38, 73, 391-392, és az életrajzi film, *A föld szeretője*, 2011, rend.: Pozsgay Zsolt; alább a pécsi Zsolnay-gyár és nagyszerű kerámiatermékei, in *OMM írásban és képben*)

Wurmbrand (báró és gróf, Steyermark, magyar honosság 1681)

Melchior
Mátyás
sz. 1521 † 1584.
(Zebingen Sybilla.)

Ehrenreich
János Henrik (Ehr.)
1681. indig.
1682. gróf.
(gr. Althan Janka.)
János Eusták
sz. 1642. † 1687.
(b. Speidl M. Isabella.)

Rudolf
† 1625.
János György
1682.
neuhausi ág.
Farkas Fridr.
1682.
reitenaui ág.

János-Vilmos
sz. 1670. † 1750.
1701. birod. gróf.
(gr. Stahremberg Dominica.)
Gundakkar Tamás
sz. 1735. † 1791.
(gr. Aversperg M. Antonia.)
Henrik Gund.
sz. 1762.
(1. b. Ledebur Wicheln Joz.
2. b. Ledebur-W. Sidonia.
3. gr. Wurmbrand Max.)
Fanny
sz. 1797.
(gr. Széchenyi Lajos.)
Wilma
sz. 1798.
(gr. Prasch-ma Lajos.)
Szidonia
sz. 1800.
(gr. Fuchs Antal.)
2től Luiza
sz. 1802.
(gr. Fünfkirchen Otto.)
Ferd.
sz. 1835.
Herman
sz. 1836.
Ernö
sz. 1838.
Adél
sz. 1840.
Henrik
sz. 1842.
Róza
sz. 1844.
Helvis
sz. 1837.
Hugo
sz. 1839.
Leo
1840.
Otto
1842.
Berta
1846.
Vilma
1848.
Ervin
1849.
Róbert
1851.
Pál
1853.
M.Carol.
1855.

Kerest. Zsig.
sz. 1673 † 1737.
tábornok
(gr. Wied Anna.)

Kázmir
sz. 1680 † 1749.
táborszernagy
(gr. Sanfre Cavaille Carolina.)
Henrik
sz. 1716. † 1759.
(gr. Breuner Antonia.)
József
sz. 1768. † 1796.
kosztniai karm.
Ernö
sz. 1804.
† 1846.
gr. Teleki Róza.)
Róza
sz. 1844.

Vilmos
sz. 1681 † 1696.
sat.

M. Teréz
sz. 1759.
cs. ker. és alap. hölgy
Vilmos
sz. 1806.
(gr. Nosticz Berta.)

M. Vilma
sz. 1764.
(gr. Leslie Antal.)
Ferdinánd
sz. 1807.
(1. gr. Széchenyi Alojzia)
† 1842.
2. gr. Amade Alexandra.)
Henrik
sz. 1819.
örnagy.
Henrik
sz. 1834.
Lajos
sz. 1836.
Gundaker
sz. 1838.
Fanni
sz. 1839.

Kollonitz, Kollonich, Kollonics (horvát eredetű, kollegrádi, gróf †)

KOLLONICH v. KOLLEGRAD (KOLONIĆ)

III. t á b l a.

B. Zay László, *ki a II. táblán.*
sz. 1705. † 1780.
1722. adoptált
gróf Kollonitz
(1. gr. Kollonitz M.-Eleonora
2. gr. Hamilton Valburga)

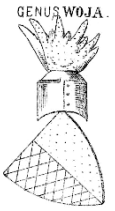
Első hitvesétől 11 gyermeke, kik mind kihaltak, lásd itt alább *) jegy alatt.

2-dik nejétől Maximilian
sz. 1761. † 1827.
cs. kir. kamarás
altábornagy
m. testőr kapit.
(gr. Haugwitz)
Katalina
sz. 1771. † 1827.

II. Maximilian
sz. 1799. jan. 8.
(gudenai báró
Vorst Augusta
sz. 1801. jun. 3.)

III. Maximilian	Karolina	Ottilia	Erzse	Paulina	László	Klementine
sz. 1822. april 7. † 1824. april 23.	sz. 1823. nov. 16.	sz. 1826. mart. 18.	sz. 1828. nov. 30.	sz. 1830. jun. 28. (gr. Podstatzky Lichtenstein Adalberta).	sz. 1833. jul. 12.	sz. 1842. jan. 4.

Zay (csömöri és zay-ugróczi, báró és gróf, de gen. Vaya)

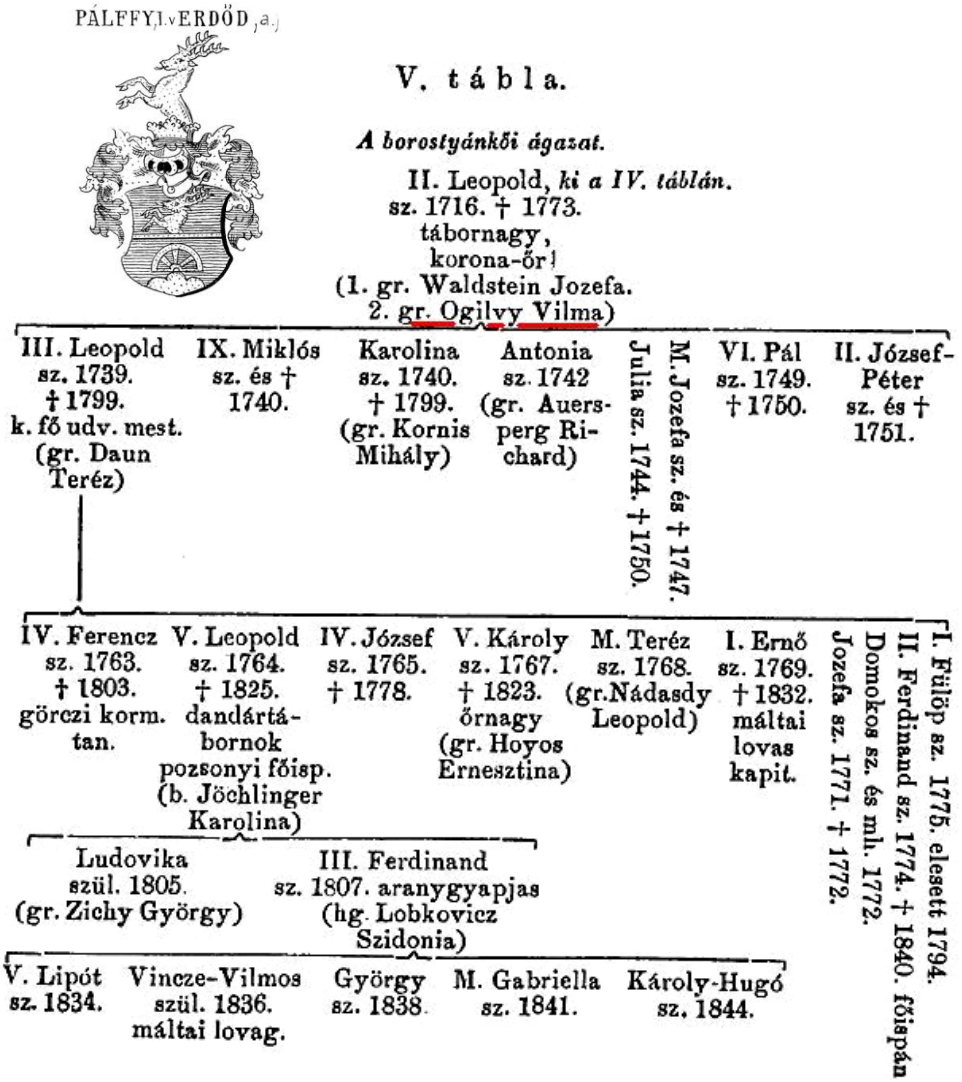
III. Lőrincz, *hi az előbbi lapon.*
sz. 1651 † 1712.
(1. gr. Nyáry Anna.
2. gr. Kollonitz
Maria Polex.)

1-től Pál elesett 1701.	Zsuzsa sz. 1681. † 1738. (1 Zerdahelyi János.) 2. b. Vécsey Sándor.)	2-től Kata (b. Perényi Miklós.	IV. András ezredes † 1734. (b. Berényi Judit.)	Ferencz sz. 1687 † 1693.	Anna Mar. sz. 1688 † 1689.	III. Zsigm. sz. 1689. aug. 13. † 1755. törökorsz. számkivet.	I. Imre sz. 1693. † 1753. nádorsági jelölt (b. Zay Mária Kriszt.)	Erzse sz. 1696. † 1778. (gr. Trautmansdorf Honor.)	Krieztina sz. 1697 † 1734.	IV. László sz. 1705. † 1780. *adoptált* Kollonicz 1722. *Lásd Kollonicz család. VI. köt. 304. lap.*

V. Péter sz. 1735 † 1788. cs. kir. kan. evang. fő Insp. (1. b. Calisius Eleonora 2. gr. Auersperg Anna. 3. b. Calisius Ludov.)	Mária sz. 1736. jul. 3. † 1812 sept. 7.

Pálffy (Erdődi hg. és gr.)

II. Leopold (István-József-János-Judás-Tadé-Antal) Vöröskeö örökös ura, Stomfa vár és uradalom ősi valóságos birtokosa, Sz. István kir. rend nagykeresztese, cs. kir. kamarás, v. b. titkos tanácsos, tábornagy, egy magyar gyalog ezred tulajdonos ezredese, Pozsony vármegye örökös főispánja és Pozsony vár örök. kapitánya; a m. szent korona őre, és Magyarország fő hadi parancsnoka. Született Bécsben 1716. és a Skotoknál megkereszteltetett. – 1734. jan. 13-án (III. Károly kir. decretumánál fogva) ezredes lett és engedélyt nyert egy magyar gyalog ezred állitására, 1741. jul. 26-án (M. Terézia által) tábornok, 1752. jul. 12-én tüzér-tábornok, 1758. jul. 26-án a m. szent korona őre, 1758. sept. 15-én mind a két fölség cs. kir. val. belső tit. tanácsosa, 1760. octob. 9-én tábornagy, 1763. mart. 8-án Magyarország fő hadi parancsnoka (10,000 frt évi díjjal) 1765. január 28-án sz. István rend nagykeresztes vitéze. Meghalt Pozsonyban saját házában 1773. april 9-én estendi 6 órakor rögtöni gutaütés által, eltemettetett a malaczkai sirboltban april 12-én. Két neje volt: az első gr. Waldstein Maria-Jozefa csillagkeresztes hölgy (gróf Waldstein Venczel-Józsefnek gr. Pálffy M. Borbálától leánya), ki 1720. febr. 25-én Csehországban Rozdialovicz helységben (jungbunczlaui kerületben) született; ezzel házasságra lépett 1739. január 20-án; meghalt Pozsonyban 1763. mart. 29-én, eltemettetett Malaczkán. Második neje volt gróf **Ogilvi** Vilhelmina (II. József császár második nejének első udvari hölgye, ki szül. 1728. sept. 15-én Bécsben; férjhez ment 1765. april 15-én, meghalt mint özvegy 1804. jun. 30-án kora 76. évében, és eltemettetett Malaczkán).” [II. Leopold gyermekei az első feleségtől születtek, nem Ogilvy grófnőtől.]

Esterházy (Galánthay hg. és gróf)

„Jelenleg még egy, leginkább a Francziaországban lakozó Hallewyl vonal virágzik, melyből: Gr. Esterházy Almeria-Francziska szül. 1789. sept. 24. oo gr. **Murray** Albrecht” (Nagy Iván)

Hallewyl vonal

Esterházy N.

Bálint-Fülöp szül. 1786. mart. 26. † 1838. april 3. (gr. Weissenwolff Mária-Anna)

Bálint szül. 1814. jan. 28. cs. kir. kam. és val. b. titkos tanácsos, ausztriai orosz követ. † 1858.

Almeria-Francziska szül. 1789. sept. 24. (gr. Murray Albrecht)

Mária-Anna szül. 1791. febr. 10. (Vicomte Fribert Károly)

László szül. 1797. julius 12. cs. kir. kam. Birja Oroszországban a grodecki uradalmat.

Bezerédj (bezerédi, nemes)

Pál (Sopron, 1840. március 17. – Hidja-puszta, Szedres mellett, 1918. január 21.), mezőgazdász, a magyar selyemhernyó-tenyésztés és selyemgyártás mentora. Apja, id. Bezerédj Pál, Sopron vármegye főjegyzője, édesanyja, **Murray** Everilda grófnő volt [Albrecht Joseph Murray gróf és Esterházy Almeira Maria Françoise Ursule gr.nő leánya, ld. *Magyar Történeti életrajzok*, 1918, II. kötet, Bezerédj István, 1796-1856]. Apjának bátyja volt az a Bezerédj István, aki jobbágyait már 1848 előtt felszabadította és nemes ember létére önként adót fizetett. Iskoláit Sopronban kezdte, majd a bécsi Theresianumban folytatta. Mezőgazdász oklevelet a bajorországi Weihenstefan gazdasági felsőbb tanintézetben szerzett. Gazdasági gyakorlatát két évig Károlyi Lajos gróf tótmegyeri, majd nagybátyja hidjai (Tolna vármegye) birtokán végezte. Itt figyelt fel a selyemhernyó-tenyésztésre, s részben ennek tanulmányozására is külföldi utakat tett. Hat évig Párizsban lakott, s megfigyelte a francia selyemtenyésztést és selyemipart. Anglia, Franciaország, Németország, Olaszország és Oroszország gazdaságaiban is tett tanulmányutakat. Olaszországban meglátogatta az idős Kossuth Lajost is turini otthonában, aki a következő tanácsot adta neki: „*Politizálni túl sokan politizálnak Magyarországon, csinálj inkább industriát, ezzel többet használsz a hazának.”* (Wikipedia, Bezerédj Pál, ld. még Nagy Iván: *Mo. családai*, és Siebm. *Wappenbuch*)

II. Mihály. (Bessenyey Klára).

József — **II. Ferencz**

III. Mihály hétszemélyn. (Gindly Zsóf.) — **Jób** Bittó Erzse

Farkas (Gy. Gaal Teréz)

I. Ignácz hétszem — **III. Ferencz** — **IV. Mihály** † — **III. István** (f. b Nagy Erzse)

IV. Mihály (Bezerédj Zsófia) — **IV. Ferencz** (Morócza Eszter)

Zsófia (Zichy Ján.)

II. Ignácz udv. tan. (Bezerédj Anna) — **IV. Miklós** | Béla

IV. István hires követ (Bezerédj Etelka) — **III. Pál** (gróf Murray Everilda)

Kristóf (Reisig Karolin) — **Imre. Gyula. Anna**

Kálmán (Bezerédj Luiza) — **Lajos** (b. Mednyánszky Gizella) — **Sándor** — **Pál. Andor**

Mari. Istv.

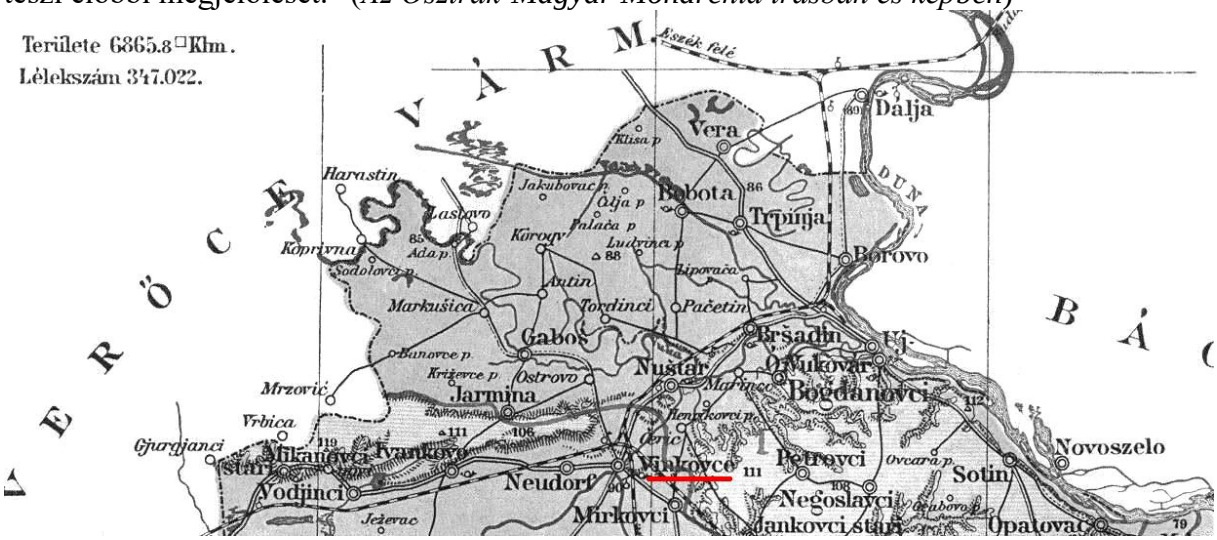
Tolvaly F.: *A Zsolnay-kód*, 2016, Zsolnay Teréz visszaemlékezéseiből

„Anyai nagyszüleim [Bell család, akik kereskedők voltak] *Vinkovcén* laktak (Szerém vm.), s ennek messze vidékén köztiszteletben álltak a tiszta, becsületes életmódjukkal, végtelen jó szívükkel, s vasszorgalmuknak gyümölcseként elnyert jólétük a városkájuk legtekintélyesebb polgáraivá tette őket. Nagyapám skót családja a franciák és a németek betelepítésekor vándorolt be, s a bácskai *Hódságon* találtak otthonra. A nemzedékek során át az emlékek elhalványodtak, s az utódok nem ismerték már a hazájukból való kivándorlásnak sem idejét, sem körülményeit. Ükatyánk aztán a Bácskából Szlavóniába költözött, és *Eszéken* élt, ahol egy kis sörfőzdéje volt. Nagyatyánk, bár később erőteljes emberré fejlődött, gyermekkorában olyan beteges és vézna volt, hogy a szülei semmivel sem akarták megterhelni, és se tanulni, se dolgozni nem engedték, csak azt kívánták, hogy életben maradjon s erősödjék. Írni és olvasni tizenkét éves korában tanult meg, s ezután a szülei könnyű foglalkozást kerestek számára, és üvegezőtanoncnak adták. Ily szerényen kezdte pályafutását, de amit elért, azt önerejéből érte el, s olyan ember lett, akinek nevét mindenki megkülönböztetett tisztelettel mondta ki.” (i.m. 73. old.)

Zsolnay Vilmosné, BELL Teréz a gyermekeivel, Terézzel (később Mattyasovszkyné), Júliával (később Sikorskiné) és Miklóssal

„A Bácskában 1735-től veszi kezdetét a németek beköltözése. Csataalján 1735-ben, Újvidéken 1739-ben, Kolluton 1756-ban, *Hódságon* 1760 körűl, Bukinban 1749-ben, Apatinban 1750-ben telepedtek le az első német családok.” „Bács irányában a Duna mocsaraitól… beljebb fekszik a Mária Terézia korában telepített Hódságh, közjegyzőségi, járási és szolgabírósági székhely; szép temploma 1770-ben épült. Lakosai németek, mint a föntebbi községeké is; szorgalmukkal és vagyonosságukkal tűnnek ki.” „*Vinkovce* (a római kori Cibalae, mely a népvándorlás idején elpusztult) Savoyai Jenő herczegnek a törökök elleni diadalmas hadjáratai után keletkezett, tehát igen fiatal város. Tulajdonképen csak mezőváros, de városias külseje némileg jogosulttá teszi előbbi megjelölését.” (*Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben*)

A délvidéki Vinkovce elhelyezkedése, Szerém vármegye északnyugati részén (Borovszky); a Duna kanyarulatától keletre fekszik a bácskai Hódság (ném. Hanfhausen, „Kenderháza’, ma Odžaci, Szerbia), ahol a Bellek először letelepedtek, feltehetőleg egy hosszabb németországi tartózkodás után, Mária Terézia idején, az 1760-as évek elején

Z. Tóth Cs.: *Egy skót család Magyarországon*, 1990 (radixforum.hu):

Stirling. Régi emlékezetű skót család. Egyik polgárosodott ága, mely megőrizte katolikus vallását, a XVII. század közepe táján bukkan fel Magyarországon, a Vas vármegyei Pinkafőn (ma Burgenlandban), ahol néhány nemzedéken át főként tímármesterek (nem könnyű mesterségük „titkait" talán Skóciából hozták magukkal). Christoph Stirling 1663-ban pinkafői polgár, Andreas Stirling 1771-ben számvevő a pinkafői Batthyány-uradalomban. A 19. századtól bőrfeldolgozó manufaktúrákat alapítanak Szombathelyen és Pécsett is, majd az utódok közül többen tevékenykednek kereskedelmi, tisztviselői, értelmiségi, egyházi, katonai pályákon. Magyar nemességet és előnevet katonai érdemeiért szentgyörgyvári Stirling Sándor nyugalmazott k. u. k. gyalogsági százados kapott 1890. szept. 8. Bécsben (L. R. LXIX., 304-307, ld. címerrajz, OL Mikrofilmtár, 7043.), adománylevelében szerepel a család skóciai címere (az uralkodó szokásos „adtunk és engedtünk" formulájával). A magyar ág hagyománya szerint, őseik közül három fivér, kik a közép-skóciai Stirling város királyi várában teljesítettek katonai szolgálatot és a Stuart-ház hívei voltak, a XVI. század második felében hagyták el hazájukat, a katolikusok üldözése és Stuart Mária tragikus halála miatt, majd főként Dél-Németországban éltek s utódaik végül Magyarországra vándoroltak. A számos ágat hajtott Stirling-családok első skóciai őse Thor Longus, egy anglo-dán főúr volt, aki a normann hódítás után telepedett le Skóciában, és kapott királyi birtokadományt a XI. század végén. Utódai Stirling, régiesen Strivelyn vár és vármegye ispánjai voltak mintegy kétszáz éven át, innen ered családnevük. Az egyik skóciai főág, a Stirling of Cadder, 1522-ben
egyenes fiágon kihalt, birtokait a másik főág, a Stirling of Keir család szerezte meg házasság révén. A magyar ág címere hasonló egyes cadder-i oldalágak piros rózsás címeréhez (meglehet, „utólag" készült 1890-ben, egy elveszett, keir-i eredeti pótlására): Pajzs—ezüst mezőben kék harántpólyán három ezüst csat, fent és lent két piros rózsa. Sisakdísz—koronából kinövő természetes páncélos jobbkar, mely tőrt emel szúrásra. Takarók—kék-ezüst. (a Stirling-címer függetlenül alakult ki a Leslie-címertől)

Michael **Stirling**, sz. 1761. 09. 05., pinkafői kelmefestő (Ferbermeister), oo 1. **Ferber** Mária, sz. Pinkafő, 1767 (*Siebmachers Wappenbuch*: „FERBER von Pinkafeld, Adels- und Wappenbriefsbestätigung v. König Rudolf, d. d. Pressburg, 21. Februar 1582 für Johann Ferber, königliche Salzamtspräfect u. für seinen Bruder Melchior, orig. St. A. Eperjes"; a Ferber családból való *Szinnyey* József, irodalomtudós, író, aki 1848-ban vette fel írói nevét, ld. *Magyar írók élete és munkái*, mek.oszk.hu), gyermekeik: **Michael** 1793, Josephus 1798, Annamária 1802, majd e **Michael** fia ismét **Michael**, 1817. 03. 27., soproni adótisztviselő, aki állítólag használta az „of Stirling" megnevezést, oo 1. Karolina Kennemuth, s tőlük származott a pécsi ág, a második feleségtől pedig a budapesti, akik közül Stirling Sándor k.u.k. gyalogsági százados volt.

A pinkafői *Stirling-Ferber* családi címerek (Z.T.Cs.)

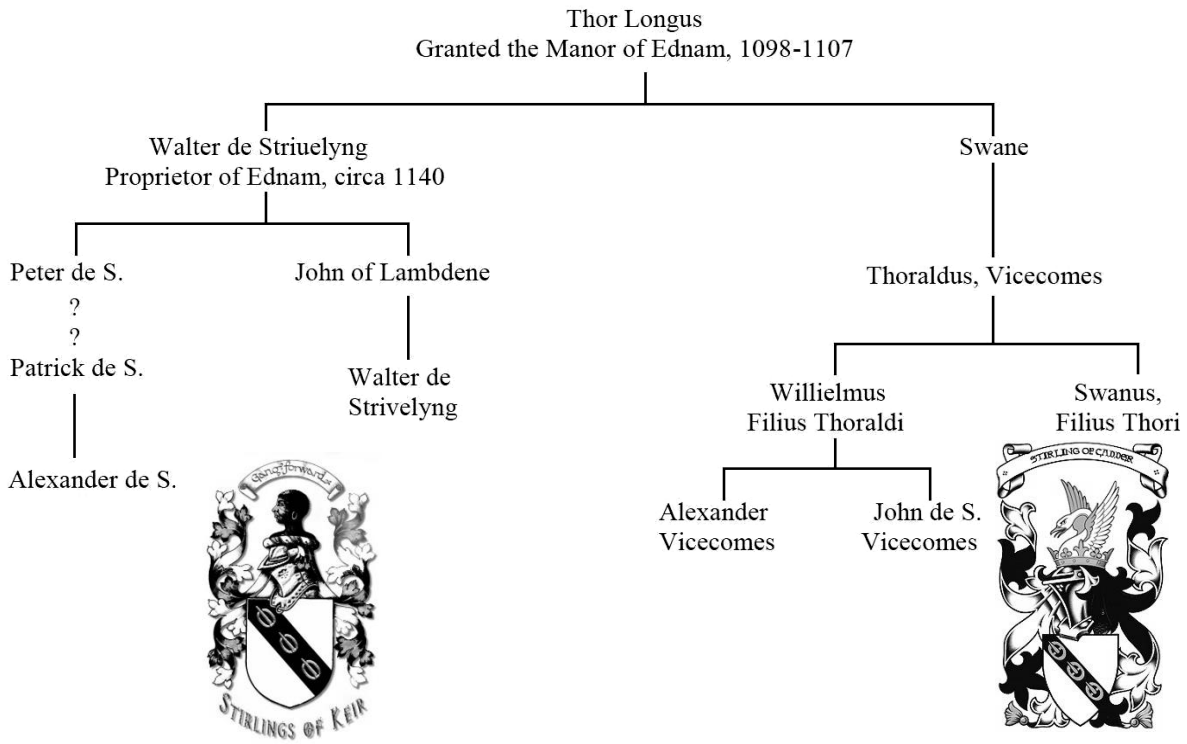
A *Stirling of Auchyle* (co. Perth) családból kivándorolt Walter és fia szerepel a Siebmacher-ben:

„ACHILL VON STIERLING, Merseburg. Egy kihalt, eredetileg skót nemzetség, melynek egyik tagja, a meckl.-güstrowi tanácsos és dán ezredes, Walter A. v. St. († 1626 Königslutternél) Németországba vándorolt fiával, Hans Albrecht A. v. St., merseb. udvarnaggyal és titkos tanácsossal, aki a Skeuditz melletti Scherbitz birtokot kapta, és 1662. márc. 18. ez az ág is kihalt. A Siebm. V. 23-nál megadott címer részben pontatlan [pelikán]; a fentnevezett epitáfiumán a merseburgi dómban a következő címer szerepel. Pajzs: 2 rózsa között egy harántpólyán 3 csat. Sisak: kitárt szárnyú hattyú, fejét a begyére hajtja." (Siebmacher, VI., 6., *Der Ausgestorbene Preussischer Adel*, 1884., Provinz Sachsen. Vö. William Fraser: *Stirling of Keir*, 1858, pp. 169-170. nem említi az auchyle-i kivándorlókat, akik egyébként cadder-i oldalágból származtak)

A *Stirling of Cadder* és *of Keir* főágak közös őse az okiratok szerint *Thor Longus*, a „Hosszú Thór" volt, egy anglo-dán, „viking nevű", de már keresztény báró, aki Skóciában telepedett le s a határvidéknél Ednam birtokot kapta, ahol a kor szokása szerint templomot építtetett (ld. alább, Th. Willing Stirling: *The Stirling of Cadder*, 1933, vö. A. Lawrie: *Early Scottish Charters prior to 1153*, 1905, és G. Barrow: *Scots in the Durham Liber Vitae*, 2004, p. 109, Thor Longus szerzetesként jelenik meg, időskorában). Thor idősebb fia, Walter örökölte Ednamot, ő az első a chartákban, aki valami okból felvette Strivelyng város nevét, és tőle származhattak a keir-iek, míg Thor másik fiától származtak a cadder-iek, s dédunokájától, a második Sventől pedig a Ruthven (Earl of Gowrie) és a Crawford családok (vö. Burke's *Peerage*, 1903, cxci. lábj., „Eva, dau. of Suan" házassága Alan 2. High Stewarddal nem adatolt az okleveles anyagban, ld. J.B. Paul, *Scots Peerage*, I., p. 12, és IX., p. 1, és *Chartulary of Lindores*, 1903, p. 30, 244., *Liber Cartarum Prior. S. Andree*, 1841, p. 257, *Liber Ecclesie de Scon*, 1843, Suanus filius Thori/Thoraldi).

A brit *Royal Lineage*, királyi családfa részlete a rózsák háborúja idején illegitimmé vált leszármazással, és a továbbélő „legitim”, Plantagenet-vonallal (*Britain's Real Monarch*, BBC Channel 4, 2002, és Burke's *Peearge* 1869 nyomán Z.T.Cs., 2021; a „fattyú” Edvárd történetét újabban feldolgozták a *The White Queen* c. angol tévéfilm-sorozatban)

III. Edward

3. fia Lionel
Philippa
Roger
Anne
Richard,
3. *yorki* hg. oo Cecily Neville
(egy íjásztól)
IV. Edward, *fattyú*
George
Edward †
Margaret, az utolsó **Plantagenet**,
† 1541, ***VIII. Henrik lefejeztette***
oo Sir Richard **Pole**, K.G., † 1504
Henry Pole, Baron of Montague,
1492-1538, ***VIII. Henrik lefejeztette***
***Katherine* Pole** oo Francis **Hastings**,
2. *Huntingdon gróf* (ifjabb ág, Baron Hastings
1461, Ashby-de-la-Zouch, co. Leicester)
9. *Huntingdon gróf* leánya és örököse, ***Elizabeth***
oo John **Rawdon**, 1. *Moira gróf* (kinevezés 1761,
ír főrend; első ismert őse Paulinus de Rawdon,
aki Hódító Vilmos idején ment Angliába,
és birtokokat kapott Leeds környékén)

4. fia John of Gaunt,
1. *lancasteri* hg.
oo Blanche
IV. HENRIK
V. HENRIK
oo **Katherine of France**,
oo 2. Owen **Tudor** (Wales)
VI. HENRIK †
Edmund †
oo **Margaret**,
oo 2. Henry,
Stafford grófja

5. fia Edmund,
1. *yorki* hg.
2. yorki hg. †

VII. HENRIK
oo Elizabeth of
York, **IV. Edward**
***fattyú* lánya**
VIII. HENRIK, uralk. 1509-1547
oo 2. Boleyn Anna † (&c.)
I. ERZSÉBET, sz. 1533,
uralk. 1558-1603
&c.

PLANTAGENET

HASTINGS (EXTINCT).

Rawdon-Hastings

Francis, 2. Moira gróf oo Flora-Muir **Campbell of Loudoun**, *Loudoun grófnő* (ősei a 15. században Sir Colin *Campbell of Glenorchy and Breadalbane,* és Margaret, dau. of Luke *Strivelyng*, al. *Stirling*, Laird of Keir, & Rathoran in Lorn, ld. *Douglas Peerage*, vol. 5., 1908, Loudoun), ***felvették a Rawdon-Hastings*** nevet, *Marquess of Hastings*, 1816.

George-Augustus-Francis, 2. Hastings márki, oo **Barbara**, *Baroness Grey de Ruthyn*

Edith-Maud, *Countess of Loudoun*, oo Ch.-F. **Clifton**, Esq.,
(Lord Donington 1880), ***felvették az Abney-Hastings*** nevet, 1859

Barbara Abney-Hastings

DONINGTON.

Clifton, Abney-Hastings

Michael Hastings, Ausztrália (ld. Britain's Real Monarch, *BBC Channel 4*, 2002),
† 2012, követte fia és leányai

Skócia a 16-17. században, a felföldi klánok elhelyezkedése, valamint az egyházi központok, püspöki székhelyek, apátságok feltüntetésével

Skócia vallási megoszlása 1590 körül, vonalkázott részek jelzik a római katolikus lakosságot a Felföldön, a Hebridákon, és délen Wigtown, Drumfries megyékben, a többi rész főként protestáns volt

NEMESI REND- ÉS CSALÁDTÖRTÉNET

Rihmer Aurél (Budapest):

A magyar nemesi rend történetének rövid és nem teljességre törekvő áttekintése

Tartalom

Bevezetés
I. korszak a vérszerződéstől a XIV. századig (nemzetségek felbomlása, egységes nemesség kialakulása)
1. szakasz a vérszerződéstől 997-ig
2. szakasz 997/1001-től 1222-ig
3. szakasz 1222-ről 1351-ig
A feleség, avagy nemes leány utáni (agilis) öröklés
Társadalomszerkezet
Kiváltságolt, avagy helyi nemesi csoportok
Horvát–szlavón prédiálisok
Körös vármegyei roviscseiek
Zalaőrök Vas vármegyében
Felvidéki várnemesek
A helybeli nemesség
A hospesek
Turóci és liptói jobbágyfiúk
Szepesi lándzsás nemesség
Szepesi szászok
Aranyat adózók
Román és szláv népcsoportok vezetői
A Fogarasok, Omlás és a Szörényi bánság népei
Székelyek
A kunok és jászok
Az erdélyi szászok
A Csepel-szigeti rácok
Szabad birtokosok
A klerikusok, avagy egyháziak
II. korszak 1351-től 1526. augusztus 29-ig (mohácsi csata)
A nemesi rend egységessége
A főnemesség kialakulása
A lovagság
Más címek, rangok
Nádorság
III. korszak 1526-tól 1732/1755-ig (nemességigazolások)
A nemesi szokásjog
Egyházi nemesek

Armális nemesek
Somlóvásárhely példája
A kard nemesei
Létszámadatok
Honoratiorok
Az Erdélyi Fejedelemség viszonyai
Három nemzet uniója
Székely primorok, lófők és közszékelyek
Darabont nemesek
Hajdúnemesek
Bethlen Gábor adományai
II. Rákóczi Ferenc adományai
A főnemesség Magyarországon
A török kiűzése utáni időszak
A magyar nemesség jogsérelmei
Fegyverjog, fegyverváltság
Nemességigazolások (generalis nobilium investigatio)
IV. korszak a XVIII. századtól 1848. április 11-ig (áprilisi törvények)
Nemesi adómentesség és tehervállalás
Agilisek
A nemesség létszáma
Katonai rendjelek és rangjaik
Az Úrbéri Rendelet
Urbárium
Magyar rendiség
V. korszak 1848. április 11-től 1918. november 13-ig (eckartsaui nyilatkozat)
Nemesi előjogok megszűnése és kártalanítás
A nemesség mint „jogok nélküli dísz”, illetve kitüntetés
Az Ősiségi Pátens
A dzsentrik és birtokos parasztok
A hitbizomány
Nemességvásárlás
Nemesség bitorlás
A Főrendiház átalakítása
Nemesi őspróbák
VI. korszak 1920-tól 1946. február 1-ig
A király távolléte és halála
A közjogi rendezés
A Vitézi Rend
Viszonyok a Horthy-korszakban és annak vége
Utószó
Forrásjegyzék

Bevezetés

Nemes verbói Szluha Márton *Dunántúli Nemes Családok* című munkája ismét felszínre hozta a genealógia és ez által a magyar nemesség kutatásának kérdéskörét. A múlt és az azt megelőző évszázad nagy kutatóinak Nagy Ivánnak, kempeleni és kismagyari Kempelen Bélának, Karácsonyi Jánosnak, Wertner Mórnak vagy a *Nemesi Évkönyv* (szerkeszti királydaróczi Daróczy Zoltán) stb. nyomdokaiban a XX. század végén és a XXI. század elején három kiemelkedő kutató indult el. Vajai Vajay Szabolcs (†2010), Szluha Márton (†2016) és báró Gudenus János József. Ők munkásságuk során megpróbálták a magyar nemesség egy-egy szeletét feltérképezni, a teljesség kimerítése nélkül. Nekem megadatott az a szerencse, hogy közülük személyesen ismerhettem Szluha Mártont, barátság fűz Gudenus Jánoshoz és levelezhettem Vajay Szabolccsal.

Már Kempelen maga is 120 ezer magyar nemesi családról beszél, – ezek nem mind éltek egy időben, közülük az idők során több ki is halt – amelyek közül az ő koráig alig 10-12 ezer család történetét dolgozták fel.[213] Ezek után ne csodálkozzunk azon, hogy Szluha sem tudott minden nemesi családot feldolgozni. Ráadásul a Trianon utáni kutatásokat nagyban megnehezítik, hogy számos levéltár került Magyarország határain kívülre, és hogy a területszerző államok, tudatosan semmisítették meg a magyar történelem írott és íratlan emlékeit, ide értve a nemesi levéltárakat, sírokat stb. Ezen pusztításra kiváló példa a Czitó család esete. Kempelen még azt írja, hogy a család iratai a Kassai Levéltárban találhatók. Mára ennek az irattárnak nyoma veszett, noha volt olyan Czitó, aki Kassa város főbírója volt.

A nagyszámú nemesi család kutatását tovább nehezíti több szempont is. Például, hogy igen sok anyag semmisült meg a török hódoltság alatt. De az iratok hiánya mellett a nemes családok nagy része alig, vagy egyáltalán nem vett részt, még a vármegyék politikai életében sem, és mivel gyakran egy telken éltek, vagy épp jobbágytelken ültek, életmódjuk alig különbözött a jobbágy családokétól. Így az irattárakból hiányoznak a birtokperes iratok, melyek segítenének egy-egy család történetét feltárni. Tovább bonyolítja a helyzetet a „kard" nemessége. Ők a török harcok által felemelkedő katonák és utódaik, akik nemes módjára éltek, de mivel nemességüket oklevéllel nem tudták alátámasztani, a XVIII. századi nemesség-igazolások során, visszasüllyedtek a nem nemesi sorba. Ugyan így, számos agilis (nőnemes) családja él nemesi módon, noha az ő nemesi mivoltukat a Habsburgok megkérdőjelezték. Szintén sok egytelkes nemes elveszítette nemességét, mivel jobbágytelken élve, jobbágyként adózott. Más családok egyházi nemesként éltek, és az ő jogállásuk is gyakorta vált kétségessé. Mások egy történelmi „zárvány" tagjaként, helyi nemes falvak lakói, de nemességük szinte csak addig él, míg birtokos az adott településen. Ők mintegy csoportos nemesek, épp úgy, mint a szabad királyi városi polgárok, noha önmagukat országos nemesnek tekintik.

És akkor még nem is szóltam az erdélyi nemességről. Itt előfordul, hogy nemes családtól az erdélyi fejedelem elveszi nemesi jogállásukat, mint tette azt a Peterdy családdal 1626-ban, mikor birtokaikat elvette és a családot kihaltnak minősítette Bethlen Gábor. Igaz, ők ennek ellenére meg tudták őrizni nemességüket, mivel eredetileg magyar nemesek voltak és el tudtak menekülni Bécsbe, ahol III. Ferdinánd (1637–1657 magyar király) a család nemességét megerősítette.[214]

Ugyan, a magyar nemesség nem elvehető, ha az a Szent Koronából fakad, Mária Terézia mégis ítélt úgy, hogy egy-egy család, büntetésül elveszítette nemes jogállását. Bár a magyar nemesség jogilag egységes, ennek ellenére mégis számos csoport különíthető el egymástól. És e csoportok különböző mód jelennek meg az okiratokban, de még a törvényekben is. Ráadásul nem mindenki nemes ténylegesen, aki nemesi módon él, lásd a fent említett „kard" nemeseit.

[213] Kempelen Béla: Magyar nemes családok 1. kötet: Előszó.
[214] Sávoly Tamás: Diplomamunka az ELTE BTK-n. Peterdy Jenő 1937-ben kelt családtörténeti munkája (kézirat).

Épp így, igen sok törvény kérdőjelezte meg az armális nemesség létjogosultságát is. Ennek legfőbb oka, hogy 1848. április 11-ig a nemesi jogállás alapját a földbirtok jogállása adta meg. Nemesi birtokon él az illető, vagy jobbágyi birtokon, függetlenül attól, hogy önmagát nemesnek tekinti e-vagy sem. A jobbágytelken ülő nemes épp úgy adózott és szolgált, mint egy jobbágy, viszont esetében a bírája nem a földesúr, hanem a királyi volt. És ekkor még nem szóltam a honorációrokról,[215] akik egyes vármegyékben nemesként éltek, pl. Zemplén vármegye, míg más vármegyékben nem tekintették őket nemeseknek. Nem említettem még a kiváltságolt székely nemzetet, vagy a sokáig lényegében nemesi önkormányzattal bíró jászokat és kunokat.

Röviden, a magyar nemesség igen összetett történelemmel bír, és története során sokan voltak, akik elveszítették nemesi jogállásukat, különböző okok miatt.

Kelet-Európában és Spanyolországban megszokott volt a nemesi rang, míg Nyugat-Európában sokkal kevesebben birtokolták azt. Franciaországban viszont csak 1% körül mozgott a nemesek számaránya. Angliában csak pár száz családnak volt nemesi rangja, de a kevésbé meghatározott köznemességhez több ezer család tartozott. Csehországban a számarányuk 1-1,88%, Spanyolországban 8-13%, Poroszországban a 18. században 1%, míg Szászországban 0,55%, a 17. századi Nápolyban 1%.[216] 1842-ben Magyarországon 4,6%, Horvát-Szlavóniában 3,1%, Erdélyben 3,3%, Az újabb adatok szerint viszont a magyar nemesség aránya elérte a 10-11%-ot is. Az 1787-es magyarországi népszámlálás alkalmával közel 200 ezer nemes férfit és fiút írtak össze, ami a férfinépesség 4,6%-ának felelt meg. De lehet találni olyan becslést is, ami 1780 körülre a nemes férfiak és fiúk számát, mintegy 350 900 főre teszi. Ebből 350 000 a kisbirtokosok és a nincstelenek száma.[217] Lengyelország 7-10% (más adatok szerint felülmúlta a magyarok arányát), Itália nemessége pedig csak 1% körül mozgott.[218]

A magyar nemesség három rendre tagolódott az idők során:

1) *nemesi rend* (fő és köznemesek);

2) *egyházi rend* (katolikus papság, majd II. József után ez kiterjesztve a protestáns és zsidó, valamint görög-keleti papságra – részletesen nem fogom tárgyalni);

3) *szabad királyi városi polgárság* – jelen munkámban alig fogom érinteni;

majd 1920 után, *ha nem is tényleges nemesként*, de 4. rendként csatlakozott ide a nemesség pótlására létrehozott *Vitézi Rend*.

Ezen ismertetés után a teljesség egésze nélkül tekintsük át a magyar nemesség múltját.

Jómagam korszakokra bontom a nemesség kérdéskörét:

I. korszak: vérszerződéstől a XIV. századig (nemzetségek felbomlása, egységes nemesség kialakulása, 1351-ig);
II. korszak a XIV. századtól 1526. augusztus 29-ig (mohácsi csata);
III. korszak 1526-tól 1732/1755-ig (nemességigazolások);
IV. korszak a XVIII. századtól 1848. április 11-ig (áprilisi törvények);
V. korszak 1848. április 11-től 1918. november 13-ig (eckartsaui nyilatkozat);
VI. korszak 1920-tól 1946. február 1-ig.

Természetesen az egyes korszakok és egyes folyamatok átfedik egymást, így a korszakhatárok önkényesek és inkább csak a főbb folyamatokat adják meg.

---

[215] A honorácior értelmiségi réteg a késői magyar rendi társadalomban; nem nemesi származású, de értelmiségi foglalkozása révén a jobbágynál jobb társadalmi helyzetben levő tanult személy, különösen ügyvéd, orvos, mérnök, lelkész.

[216] Jonahan Dewald: Az európai nemesség története, Pannonica Kiadó, 2002.

[217] Fónagy Zoltán: Nemesi birtokviszonyok az úrbérrendezés korában. A nemesség a magyar társadalomtörténet-írásban VI/1141: Századok – 1999, Tanulmányok.

[218] Kósa László: „Hét szilvafa árnyékában”, Osiris Kiadó, Budapest 2001.

I. korszak a vérszerződéstől a XIV. századig (nemzetségek felbomlása, egységes nemesség kialakulása)

Ez az időszak szintén több részre bontható. Az első rész a vérszerződéstől 997-ig, a második 997/1001-től 1222-ig tart, míg a harmadik rész 1222-ről 1351-ig.

1. szakasz a vérszerződéstől 997-ig

Hogy a magyar nemzet a szkíta hagyományokra visszavezethető vérszerződéssel jött létre Etelközben, erről tudósít *Anonymus* a *Gesta Hungarorum*ban. Ekkor a krónikáink szerinti Hét Vezér: Álmos, Előd, Ond, Kond, Tas, Huba és Töhötöm, szerződik a Hét Törzs: Tarján, Jenő, Kér, Keszi, Nyék, Megyer és Kürtgyarmat[219] nevében, a IX. században.

A vérszerződés lényege a következő: Árpád nemzetségéből választanak fejedelmet; amit közös erővel szereznek, maguk közt felosztják; a fejedelem minden évben tanácsba hívja a népet; ha maradékaik közül valaki megszegné a vérszerződést, vére ontassék; ha a fejedelem szegné meg az esküt, örök átok legyen rajta.[220] A vérszerződés a magyar nemzet alaptörvénye, amely egyben kifejezi azt, hogy a szerződő törzsek és azok szabad tagjai egyenrangúak. Megjegyzem, hogy szerintem ez a történet azért került a Gestába, hogy rögzítse az Árpádok főhatalmát, esetleg más törzsfői családokkal szemben. Viszont a vérszerződés rögzíti a szabadok egyenlőségét.

A hét „magyar" törzshöz később csatlakozott még három kabar törzs, illetve egyéb törzstöredékek. Ezen törzsszövetség türk vezetésű – erre utal Kézai Simon XIII. századi hun–magyar származástudata az Árpádok esetén, szemben Anonymus szkíta származástudatával – de feltehetőleg a Nyék és a Megyer törzs adta a népesség legjavát, amelyek magyar törzsek voltak. A honfoglalás kori magyarság még kétnyelvű, magyar és türk nyelven beszélt, de pár évszázad után a türk kikopott olyannyira, hogy a magyarság az 1240-es években érkező türk nyelvű kunokat és jászokat simán tudta már asszimilálni. A nyelvcserére, beolvadásra a jászok és a kunok mellett, kiváló példa a bolgár nép, amely alig 200–300 év alatt a türk nyelvét és identitását elveszítve, beolvadt a balkáni szláv népek és nyelvek közé. A 7 törzs, illetve a hozzájuk csatlakozók (káliz, alán, székely, besenyő stb. népesség) azért tud törzsszövetséget alkotni, mert hasonló kultúrájúak és hasonló életmódot éltek. Törzseik nemzetségeket és nagycsaládokat alkottak. Ezen családok szabad „parasztok", akik a családfők, nemzetségfők és törzsfők vezetése alatt éltek. A szolgáló népeket a legyőzött népelemek adták.

Györffy György kutatásaiból úgy tudjuk,[221] hogy a honfoglaláskor betelepülő magyarság, törzsenként foglalta el fokozatosan a Kárpát-medencét, legyőzve az itt élő bolgár, morva, avar, szláv és frank népelemeket. Történészeink feltételezik, hogy a pozsonyi csata (907) után, a külső támadások végleges lezárása következtében, a törzsszövetség fellazult és a különböző törzsek önálló külpolitikát folytattak. Az Árpád-ház csak névleges főfejedelem, amin belül ekkor még nem a primogenitura,[222] hanem a senioratus[223] elve alapján öröklődött a főfejedelemség, lásd Szabolcs és Fajsz esetét és Koppány „trónigényét". Ezt a belső szétszabdaltságot majd csak Szent István (†1038) fogja fölszámolni 997–1028 között.

---

[219] Bíborbanszületett Konstantin bizánci császár 950 körül írt műve (De adminstrando Imperio - A birodalom kormányzásáról).

[220] Váth János: Részletek a magyar történelemből, Dunántúli Tanítók Lapja, 7. évfolyam, 1931-02-15. 4. szám.

[221] Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV. Bp., 1963–1998.

[222] A primogenitúra a középkorban fokozatosan jellemzővé váló öröklési rend, melynek során az uralkodó elsőszülött törvényes fiú utódja és annak első szülött fiú ága örökli a trónt.

[223] A szeniorátus (vagy szenioritás) olyan trónöröklési rend, amely szerint a patriarchális nagycsaládban a legidősebb, vezetésre alkalmas férfitag örökölte a hatalmat: rendszerint az elhunyt bátyja, öccse vagy unokaöccse.

Anonymustól úgy tudjuk, hogy ekkor a törzseken belül a magyarság, nemzetségenként települt le, közösen birtokolva az elfoglalt földterületet. A gesztaíró 108 nemzetségről tudósít. Megjegyzendő, hogy ez a 108 nemzetség a XII-XIII. századra már nagyban felhígult, főleg német eredetű családokkal. Bakay szerint, a XIII. századi forrásainkból 180 nemzetség mutatható ki.[224] Anonymus tudósítása jó arra, hogy szemléltesse a magyarság gondolatmenetét, a birtoklás terén. Tehát közös, nemzetségi birtoklásról van szó. Ez a közös nemzetségi birtoklási forma marad a mérvadó a XIV. századig. Ennek felbomlását szemlélteti Karácsonyi János kiváló munkája.[225] A nemzetségek tagjai, függetlenül vagyoni és egyéni szolgálatuktól, szabad emberként éltek. Egyéni szolgálatot lehetett tenni a nemzetségfő, a törzsfő és a főfejedelem számára, illetve a kalandozások során (862–970) lehetett többletvagyonhoz jutni, egyéni tekintélyt növelni. Ekkor lényegében a magyarság közös szabadságban élt, míg az itt talált népelemek alkothatták a szolgálók és a rabszolgák népességét. Magyarországon a XIV. századig feltűnnek törvényeinkben és okleveleinkben a rabszolgák. A rabszolgák védelméről már Szent István is gondoskodott. Például, azon szabad ember, aki rabszolgával fajtalankodott, egy idő után maga is rabszolgává lett, noha módja volt arra, hogy kiváltsa magát.[226]

A rabszolga embervoltával főképpen az látszott ellenkezni, hogy pénzen adták és vették. De itt is különbséget kell tennünk a rabszolga lelki élete, testi élete és munkája között. Leginkább a lelki élet az, ami az embert emberré teszi és az állat fölé emeli. Keresztény rabszolgát úgy adni el, hogy lelki élete áldozatul essék, vagy komoly veszedelembe jusson, ezt a keresztény középkor pozitív törvényekkel is korán eltiltotta, amidőn pl. Kálmán-kori törvények nem engedték, hogy zsidó keresztény rabszolgát tartson, vegyen, vagy eladjon. A rabszolga testi életét elvenni, a jogos önvédelem esetét kivéve, nemcsak az örök természettörvény, a keresztény egyházi törvény és a rabszolga birtokosának tulajdon érdeke tiltotta, hanem a középkor állami törvénye is, kivált ott, ahol a veszedelem leginkább fönnforgott; ily értelemben már Szent István megszabta a szolga vérdíját arra az esetre, ha valaki másnak a szolgáját megölte. Ez a vérdíj a szolga rendes vételára, amelyen felül még egyházi penitencia is sújtotta a gyilkost. Aki a saját szolgáját megölte, úgy bűnhődött, mint aki a másét ölte meg, mert neki is penitenciát kellett tartania és elvesztette szolgája értékét. A rabszolgának a XII. századra, már saját tulajdona is lehetett.[227] Rabszolgát lehetett szerezni hadjáratok során, vagy vásárolni a csehországi Prágában, vagy éppen Konstantinápolyban.

Magyarországon nem alakult ki a nyugat-európai hűbériség, noha a főbb vezérek katonai kísérete nálunk is létezhetett. Ennek alapvető oka, hogy míg a magyarság az egyéni felelősséget tekintette törvénynek, addig a frank–germán területeken a kollektív felelősség elve érvényesült. Ez azt jelentette, hogy ha egy germán jog alatt élő személy bűncselekményt követett el, és nem tudta a büntetést kifizetni, akkor az egész családját, nemzetségét sújtották a kártérítés igényével. Akinek elege lett abból, hogy rokonai miatt fizet, az megtagadhatta családját, nemzetségét (vértagadás – nem Werbőczy által értelmezett módon), és korábban bírt saját jogú birtokaival (nem nemzetségi tulajdonú földjeivel) felajánlhatta magát és birtokait egy nálánál vagyonosabb személynek. Avagy szerződésileg az ő „családjához", famíliájához csatlakozhatott. Ez a szerződéses viszony vezetett el a klasszikus feudális hűbéri rendszerhez. Ezen nyugat-európai kollektív büntetési forma sújtott le a Zách családra Károly Róbert által. Nem véletlen, hogy csak ott alakult ki a klasszikus hűbériség, már Nagy Károlytól kezdve, ahol egykor a Frank Birodalom regnált, vagy onnét kiinduló lovagok hódítottak meg területeket, magukkal víve

[224] Bakay Kornél: A magyar államalapítás, Gondolat kiadó, Budapest 1978.
[225] Karácsonyi János dr.: A Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Budapest 1900-1904.
[226] Karácsonyi János dr.: Szent István király élete, Szent István Társulat, Budapest 1904.
[227] Erdélyi László: Egyházi földesúr és szolgái a középkorban, Szent István Társulat Tud. és Irod. Osztálya, Budapest 1907.

saját jogrendszerüket.[228] Magyarországon azonban az eltérő jogrendszer miatt, nem alakult ki a klasszikus hűbériség, miáltal nem ez vezetett el a nemzetségi birtokok felbomlásához a XIV. században.

2. szakasz 997/1001-től 1222-ig

Az egységes és szabad magyar nemzet életében az első törés Koppány halálával (997) és az azt követő germán mintájú Szent István általi megtorlással következett be. Itt egy érdekességet kell megemlíteni: Koppány, Ajtony és az erdélyi Gyula sokkal korábban lett keresztény, mint Géza és fia István. Koppány pedig nem István édesanyját, Saroltot kívánja feleségül venni, hiszen ő 997 előtt már feltehetőleg elhunyt. Koppány, Géza fejedelem második feleségét, Adelhaidot szeretné feleségül venni, hogy így harapófogóba foghassa István birtokait. A XIII. századi „Varsói Krónika" Adelhaid (Atleida, Jesse magyar király neje) lengyel hercegnőt írja Géza magyar fejedelem feleségének. Ezt az adatot a magyar kutatás nem erősítette meg. Pedig a „Varsói Krónika" egyik forrása feltehetőleg Szemérmes Boleslávnak (1226–1279) a nővére volt, aki 20 évet élt a magyar királyi udvarban.[229] A „Varsói Krónika" alapján alapjaiban dől meg Koppány pogány mivolta és életmódja, hiszen őt feltehetőleg nem a levirátus[230] szokása, hanem a katonai helyzet vezette volna el Adelhaiddal való házasságához. De ne többet Koppány pogányságáról, nézzük inkább a Szent István-féle megtorlás következményét.

Az „István, a király" (Szörényi–Bródy–Boldizsár) rockoperában hangzik el, hogy „idegeneket hív magyarok ellen segítségül" István fejedelem. A magyar nemesi rend kialakulásának, illetve a klasszikus sztyeppei társadalmi rend felbomlásának kezdetei a Koppány halála utáni időpontra tehető. Avval, hogy István és felesége Gizella idegeneket hív Magyarországra a királyi kíséretbe, az országban új népelemeket és szokásokat honosít meg. Ráadásul ezen jövevényeknek földet és szolgálónépet kell hogy biztosítson. Mert Vecelin (Ják nemzetség), Pázmány és Hont (Hont–Pázmány nemzetség) és társai megérkezése előtt még a szabad nemzet tagjai foglalás alapján bírták birtokaikat. A német lovagok feltűnésével jelenik meg hazánkban az uralkodó akaratából birtokot nyertek csoportja. Talán, ekkor kopogtat be hazánk ajtaján a nyugati hűbériség rendszere, amely azonban hazánkban nem tudott meghonosodni.

Hogy mi történt 997-ben és utána, arról több forrás is megemlékezik, így a „Pannonhalmi Alapítólevél" (1000/1001), „Szent István kis legendája (1083) és a „Képes Krónika" (XIV. század). István király „ezenfelül birtokaikról – mind a földekről, mind a falvakról – bölcsen rendelkezett, nem úgy, mint Saul, aki legyőzvén Amaleket, az Úr tilalma ellenére a zsákmány javát válogatta ki magának. Mert mindenből semmit sem tartott meg a maga szükségletére, hanem elmenvén, Szent Mártonnak szentelte, akinek tiszteletére bazilikát is épített. Őket pedig és utódaikat mind a mai napig az egyház szolgáivá tette. Később főembereinek közbenjárására elhatározta, hogy csak tizedet adjanak abból, amijük van, nehogy szorongattatásukban szétszóródjanak a földről."[231]

„Boldog István híven teljesítette Istennek azt a fogadalmát, melyet akkor fogadott, mert örök érvénnyel elrendelte, hogy a Koppány vezér tartományában élő összes nép tizedet adjon gyermekeiből, terményeiből és állatiból Szent Márton monostorának."[232]

---

[228] Ide ajánlott irodalom: Henri Pirenne: A középkori gazdaság és társadalom története, Gondolat Kiadó, Budapest 1983. Katus László: Európa története a középkorban, Kronosz Kiadó, Pécs 2014.

[229] Turul 1907/4. szám: Szent István vérsége és a magyar kútforrások.

[230] A levirátus (a latin levir „a férj bátyja" szóból), magyarra fordítva sógorházasság, ókori jogszokás, melynek lényege, hogy a gyermektelen özvegyet az elhalt férj fivérének kell feleségül vennie. Az így létrejött új házasságból származó első gyermek az elhunyt nevére kerül, így az örökösödési sor nem szakad meg.

[231] Szt. István kislegendája.

[232] Képes Krónika.

A fenti idézetekből látszik, hogy István az addig szabad magyarok egy részét az egyháznak veti alá szolgálatra, miáltal elveszítik szabad mivoltukat. Ugyanígy szolgáló néppé változtak a Veszprém-völgyi görög rítusú kolostornak alávetettek is 1018 körül.[233]

A fentiekből kiindulva, mikor Szent István kiépíti egyházszervezetét és leteszi a vármegyerendszer alapjait, minden püspökséghez szolgáló népeket rendelhetett az addig szabad magyarok közül. Ugyanígy kerülnek szolgasorba azok is, akik a jövevény lovagoknak átadott birtokokon éltek. Ezáltal, az addig szabad magyar nemzet kettészakadt szabadokra és urakra. Ebbe a rendszerbe illeszkedett bele a királyi szolgálónépek, illetve a várjobbágyok rendszere, akik majd később beemeltettek a nemesség soraiba. Hogy hány százaléka vált a szabad magyaroknak szolgálójává az egyháznak és a jövevény nemzetségeknek, azt csak találgatni lehet, de ez a népességnek akár egyharmadár is érinthette. Az alávetettek között találhatóak leginkább a lázadó nemzetségek, illetve a pogányságot el nem hagyók. Nem véletlen, hogy Vata lázadása (1045-46) és Vata fia János lázadása (1061) az egyház és az idegenek ellen irányult, hiszen ők testesítették meg az elnyomó hatalmat, akik a szabad magyarokat szolgaságba kényszerítették. A lázadók célja az akkor még részben pogány Vazul fiak trónra ültetése. A kialakult társadalmi állapotok az 1060-as évekre szilárdulhattak meg.

A vérszerződés és a honfoglalás szabad népei ekkorra teljesen átalakultak. Közel 1/3 részük szolgasorba került, a korábbi leigázott népek szintjére, de nem a rabszolgák szintjére. Létrejönnek a királytól függő jövevény nemzetségek, akik már királyi adomány és nem foglalás révén nemesei az országnak. Kialakulnak a királynak közvetlenül alávetett szolgáló népek, továbbá ekkortól fogva fontos egyre inkább bizonyítani azt, hogy valaki a nem alávetett népelemek tagja, hanem továbbra is szabadon birtokolhatja foglalás útján szerzett birtokait, mintegy ő az ország szabad, avagy nemes tagja.

Anonymus korára (XII. század vége, XIII. század eleje) válik már égetően szükségessé a felbomlott társadalmi rend lerögzítése és a jogalapok kimutatása. [234] Tehát ekkor már szükséges az írásos hivatkozási jogalap. Ennek hátterében az oklevelek hiánya állhat, mivel csak III. Béla (1172–1196) vezette be hazánkban – bizánci mintára – a kancellériát. Anonymus feltehetőleg a kancellária előtti időszakot kívánta rögzíteni, egyfajta jogalapként. Sajnos a III. Béla uralkodása és 1526 közöttről, főleg az Árpád-ház idejéből, az okleveleknek csak töredéke maradt fent. Ennek oka, hogy mikor a mohácsi csata után menekítették hajókon a királyi kincstárat, illetve a kancellária irattárát, a hajókat rablók támadták meg, majd azok később Pozsony közelében elsüllyedtek.

Anonymus a honfoglalástól III. Béla koráig meglévő nemességet – mint ősnemzetséget – 108 nemzetségbe sorolta. A krónikaíró ide sorolhatta az időközben beköltözött jövevény nemzetségek egy részét is. Ezt a számot utólag Kézai is átvette. Megjegyzendő, hogy az oklevelekből ismert birtokos nemesség száma nem több 36 ősnemzetségnél, amelynek tudniillik első megszállási jogon bírt földjei voltak. Karácsonyi János szintén jóval kevesebbre teszi a honfoglaló nemzetségek számát, mint 108.[235] Források hiányában azonban nem eldönthető a honfoglaló nemzettségek száma. Csak annyi feltételezhető, – mert lehet, hogy a 108-as nemzettségszám egy jóval korábbi állapotot mutat, vagy csupán csak egy misztikus szám – hogy Szent István és III. Béla kora között 108 nemzettség vehetett részt az ország politikai életében. Ezek a nemzetségek közösen birtokolták földjeiket, de ekkora már az országban történő szétszóródásuk megindult, így egyes családok igen távol kerültek az eredeti nemzetségi birtokoktól. Nem kizárt, hogy az elsodródás mögött is Szent István politikáját kell látnunk, aki esetleg egyes nemzetségeket így kívánt gyengíteni, vagy épp egyes területeken így kívánta megerősíteni hívei által a központi hatalom erejét. A korábban nem Erdélyben élő

[233] Györffy György: Az Árpád-kori szolgálónépek kérdéséhez.
[234] Ajánlott irodalom: Juhász Péter: Anonymus: Fikció és realitás. Az Álmos-ág honfoglalása, Belvedere Kiadó, Szeged 2019.
[235] Turul, 1910/1 szám: Nagy Géza: A magyar nemzetségek.

székelyek is a XI. században telepedtek le Erdélyben, feltehetőleg a besenyő támadások elhárítása végett.[236] Ez arra utalhat, hogy a XI. században jelentős belső népmozgások történhettek a Kárpát-medencén belül, ami az egyes nemzetségeket is érinthette. A 108 nemzetség természetesen számos családra tagolódott szét, de közös volt bennük származás tudatuk és az, hogy ők szabad státuszú lakói az országnak.

A nemesség egységesüléséhez vezető út egyik kiemelkedő dokumentuma az 1222-ben kiadott Aranybula. Ekkor kezd rendeződni a 997-ben megbomlott társadalmi rend, és ekkor véglegesül a szabadságukat elvesztett egykori szabad népelemek sorsa.

Az Aranybula a nemesség kezdetét Szent István korára viszi vissza, és mint látjuk, lényegében jogosan.

„*Előbeszéd:* 2. §. A miért hogy országunk nemeseinek és másoknak is szent István királytól szerzett szabadságát némely királyok hol tulajdon haragjok bosszujából, hol gonosz, avagy önnön hasznokat szerető emberek hamis tanácsadásából, sok pontban hatalmasul megrontották vala, azért a nemesség gyakorta sürgető könyörgésekkel zaklatta felségünket és előttünk való királyai fülét az ország állapotjának megjobbitásáról."

„*III. törvénycikk*: Továbbá semmi szerpénzt, sem szabad dénár adót nem szedetünk a nemesek jószágán.

1. §. Hivatlan sem házokra sem falujokra nem szállunk.

2. §. Azonképen az egyházak népén sem veszünk semminemű szerpénzt."

„*IV. törvénycikk*: Ha valamely nemes ember fiumagzat nélkül hal meg, birtokának negyed részét leánya kapja; a többivel azt mivelje, a mit neki tetszik.

1. §. Ha pedig testamentom nélkül történik halála, valamely közelebb való atyjafiai vannak, azoké legyen, és ha teljességgel semmi nemzetsége nem volna, a királyra szálljon birtoka."

„*V. törvénycikk*: A megyés ispán a nemesek jószágán ítéletet ne tegyen, hanem ha pénzt vagy tizedet illet a dolog.

1. §. A megyei várispánok egyáltalában senkit ne ítéljenek, hanem csak a magok vára népét.

2. §. A lopókat és latrokat itéljék meg a király falus-ispánjai, de ugyanazon megye ispánja széke előtt."

„*VII. törvénycikk*: Ha pedig a király az országon kívül akarna hadakozni, a nemesség ne tartozzék vele menni, hanem ha a király pénzén; és valamikor haza térend, a nemeseken hadi bírságot ne vegyen.

1. §. Ha pedig ellenség támadna haddal az országra, általánfogva mindnyájan tartozzanak elmenni.

2. §. Azonképen, ha az országon kívül akarnánk hadakozni és mi is a haddal mennénk, minden, valakinek ispánsága vagyon, a mi pénzünkön velünk jőni tartozzék."

„*VIII. törvénycikk*: A nádorispán minden ember dolgában, ki országunkbeli, különbség nélkül ítéljen.

1. §. De nemesek perét, ha fejök vesztébe vagy birtokuk veszedelmébe jár, a király híre nélkül el ne végezhesse.

2. §. Helyettes bírákat pedig ne tartson, hanem ha egyet a maga udvarában."

„*X. törvénycikk:* Ha valamely jobbágyurnak,[237] a kinek tiszte vagyon, hadban történik halála, annak fiát vagy atyjafiát illendő tiszttel méltó megajándékozni.

1. §. És ha nemes ember halna meg azonként, ajándékozza meg fiát a király, a mint neki tetszik.

„*XV. törvénycikk*: Lovászok, peczérek és solymárok nemesek falvaira szállani ne merészeljenek."

---

[236] Magyar néprajzi lexikon: székelyek.

[237] A jobbágyurunk=várjobbágy (lásd X. és XIX. törvénycikk).

„*XVII. törvénycikk*: A mely birtokot valaki méltó szolgálatjával szerzett, attól soha meg ne fosztassék."

„*XIX. törvénycikk*: A várakhoz tartozó jobbágyok szent István királytól szerzett szabadságuk szerint éljenek.

1. §. Hasonlatosképen a vendégek is, akár micsoda nemzet legyenek, azon szabadságban tartassanak, mely kezdettől fogva vagyon nekik engedve."

„*XXVII törvénycikk*: A nyestbőr adót azon szokás szerint fizessék, a mint Kálmán király elvégezte volt." Ezt az adónemet a horvát és szlavón nemesek egyaránt fizették Anjou Nagy Lajos 1351. évi törvényéig. Tehát a XIII. században ebből is látszik, hogy az ország nemessége még nem egységes jogalapokon állt, de már elindult rajta az Aranybula által.

„*XXXI. törvénycikk:* 2. §. Hogyha pedig mi, vagy az utánunk következendő királyok közül valaki ezen mi szerzésünknek ellene járna valaha, ez a levél adjon szabad hatalmat mind a püspököknek, mind más jobbágyuraknak és országunkbeli nemeseknek mindnyájan és egyen-egyen, jelenvalóknak és jövendőbelieknek és az ő megmaradékoknak, hogy mind nekünk, mind az utánunk következendő királyoknak minden hűtelenség szégyenvallása nélkül ellentállhassanak és ellentmondhassanak mind örökké." Az utolsó paragrafus tartalmazza az ellenállási záradékot, amit majd Luxemburgi Zsigmonddal szemben alkalmaznak 1401-ben.

Tehát a nemesség alapjogait 1222-ben már írásba foglalták, noha ekkorra még nem egységesült renddé ezen társadalmi csoport. A törvény ekkor még a „108" nemzetség érdekeit védte, illetve feltűnik már a várjobbágyok felemelkedésének első motívuma is. A várjobbágyok ekkor még nem nemesek, hanem köztes állapotot töltenek be a nemesek és a jobbágyok (szolgák) között. Közülük a XIV. században van, aki bejut a nemesek sorába, de igen sokan lecsúsznak majd a szolgai állapotba. És láttuk, hogy a horvát és szlavón nemesség még külön csoportot alkot és nyestbőrrel adózik.[238]

3. szakasz 1222-ről 1351-ig

Bár a XIII. században megindult az egységesülés, még a XIV. században is számos különböző jogállású, kedvezményezett csoport létezett. Ugyanígy a jobbágyság sem volt még egységes, hiszen ide tartoztak ekkor a szabadságukat vesztett nemzetségek tagjai, a foglaláskor alávetett népelemek, a várjobbágyok szegényebb családjai, illetve a rabszolgák. Az egységes jobbágyság kialakulásának történetét Bolla Ilona dolgozta fel *A jogilag egységes jobbágyságról Magyarországon* című 1998-ban megjelent könyvében. Acsády pedig kihangsúlyozza, hogy a XIV. században történt, miszerint az uralkodó és a munkásrétegek jogilag végkép különváltak és létrejött a rendiség, meg a jobbágyság és a kettő egymástól a törvény és a szokás érczfalával elzárt néposztállyá fejlődött. [239]

A jobbágysághoz hasonlóan, a nemesség is hatalmas átalakuláson megy keresztül a XIII–XIV. században. Ez az az időszak, amikor felbomlanak a nemzetségi földközösségek és a nemzetségek egyes családjai megkezdik önálló pályájukat. Ezt a korszakot jól mutatja be Karácsonyi János a *Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*[240] c. munkájában, ill. Fügedi Erik *Az Elefántiak* című, 1992-ben kiadott könyvében. A XIV. századra az egyes nemzetségek családjai már önállósulnak és felosztják maguk között az egykor közösen birtokolt földeket. A közös származásukra ettől kezdve a nemzetségi templom, temetkezőhely és a származástudat utal, amit a „de genere" kifejezéssel jelölnek. A nemzetségi birtokok felbomlásának hátterében

[238] Kávássy Sándor: A magyar nemesség kialakulása: Hevesi Szemle, 8. évfolyam, 1980/2. szám, Tudományos műhely.

[239] Acsády Ignác: A magyar jobbágyság története, Földes Béla szerk: Magyar Közgazdasági Könyvtár, A Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottságának Megbízásából, III. kötet, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest 1908.

[240] Karácsonyi Jánosnak a Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Budapest 1900-1904.

szerintem az áll, hogy ekkorra már elég sok királyi és nem foglalási jogon nemessé vált család lehetett, és ők saját kezelésű birtokaikkal versenyelőnyre tehettek szert a közhasználatban lévő nemzetségi birtokokon élőkkel szemben. A nemzetségi birtokok felosztása megnyitotta az ügyesebb családok előtt a felemelkedés útját, míg a szegényebbek akár a jobbágyok között is kiköthettek.

Mielőtt belemerülnénk a XIV. századi kiváltságolt társadalom tagolásába, egy fontos tényre kell felhívni a figyelmet. Mégpedig arra, hogy jogilag nem a személy a nemes, hanem az általa birtokolt föld. Ezért tartozott sokáig mindig földadomány is a nemességadományhoz, és ezért volt fontos a nemzetségi földek felosztása is. A föld jogállása leginkább a csoportos nemesek esetében mutatható ki. Ilyenek a nemes falvak lakó, vagy épp a szabad királyi városi polgárok esete. Ha egy város elveszíti jogait, vele vesznek a polgárok jogai is. Ezért is nem tud később sokáig a magyar jog mit kezdeni az armális[241] nemesekkel, illetve azokkal, akik nemes létükre jobbágybirtokon éltek.

A föld nemesítő erejét ott lehet a XIII. században nyomon követni, ahol egy nemes lány egy nemtelen férfihez megy feleségül. Ha a leánynegyedet birtokban kapja meg, „… nehogy a nemesi szaporodás által a világra hozott örökösök degenerálódjanak…" (olvasható egy nádori oklevélben),[242] a házasságból született gyermek a nemesi jogú birtok alapján nemes lesz. És ehhez elég a család és a nemesi közösség akarata, nem szükséges a király fiúsító akarata. Majd a Habsburg korszakban történik e téren törés, mert attól kezdve már a leánynegyedes föld után csak *agilis* jogállás jöhet létre.

A feleség, avagy nemes leány utáni (agilis) öröklés

A *feleség, avagy nemes leány utáni (agilis) öröklés* királyi okleveleinkben is megjelenik. Így IV. Béla 1243-ban a szepesi tízlándzsások (kiváltságolt félnemesi–nemesi csoport a XIII. században) számára kiadott privilégium levelében ezt írta: „Továbbá ha valaki közülük örökös nélkül hal meg, valamennyi ingó és ingatlan jószágát az örökölje, akihez lánya – ha van – vagy ötvegye férjhez megy, de annak ugyanazt a szolgálatot kell ellátnia, amelyre az örökhagyó kötelezve volt." Ugyanez a jogszokás a székelyeknél is kimutatható.[243]

Tehát, a XIII. században a magyar nemesség, saját akaratából, a király közbejötte nélkül bővíthette sorait, ha arra tehetséges és megfelelő személyt talált az alávetett népek között. Ennek a nemesség – kiváltságoltság – kiterjesztésének az alapja meglátásom szerint még a sztyeppei időkre mehet vissza, amikor valaki például a harci érdemek alapján simán felemelkedhetett, bekerülhetett egy-egy kiemelkedő családba a házassága révén. Az így történő nemesítés még a XIV. században is működik, lásd példának a Trizsi családot (amelyből utóbb feltehetőleg a Triznay család származik). Kacsics nembéli Bejei/Bey Dezső (Dénes) (1283 vagy l295–1324 vagy 1332) lánya, Ilona feleségül ment a nem nemes Benedek diákhoz 1349-ben. Benedek Méhi János Gömör–Kishont-i ispán embere.[244] Benedek felesége birtokban kiadott leánynegyede után vált nemessé és lesz udvarháza és 19 jobbágyportája Trizsben. A Trizsi családot még 1554-ben is nemesnek írták. (A család szerencsétlenségére, iratai a török korban

[241] Armálisnak nemes vagy armalista a nemesség alsó rétegének tagja, aki nemességét puszta címeres nemeslevéllel szerezte, mindenféle birtok, jószágadományozás nélkül, vagy kénytelen volt birtokát elhagyni, s így puszta nemességét fönntartva vagyontalanná vált. Különösen a török elleni harc idején terjedt el a birtok nélküli nemesség adományozása, a végvárakban katonáskodók, a nagybirtokos várurak zsoldosai kerültek ki körükből.

[242] Fügedi Erik „Az Elefántiak", Magvető Könyvkiadó, Budapest 1992.
Rihmer Aurél: „…nehogy a nemesi szaporodás által a világra hozott örökösök degenerálódjanak**…":** Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2008.

[243] Fügedi Erik: Elefántiak.

[244] Forgon Mihály: Gömör-Kishont Vármegye Nemes Családjai és Fügedi: Elefántiak.

az udvarház leégésekor elégtek, így az 1700-as évek nemesség igazolásai során gondjaik akadtak. De ez már egy későbbi korszak előre vetítése.)

A feleség utáni nemesítés legtisztábban Gilétfi (Zsámboki) Miklós nádor 1346-ban kiadott oklevelében látszik. Ekkor Egyházasunyomi Ágnes számára rendeli el a leánynegyed természetbeni kiadását. „... az ország szokásjoga, sőt a szent kánonok kikötése értelmében a nemtelenekkel és birtoktalanokkal házasságot kötő lányok vagy asszonyok leánynegyede, *nehogy örököseik, akiket a nemesi szaporodás hozott a világra, degenerálódjanak*, nem váltható meg pénzen, hanem, hogy a nemtelen házasságot kötött lányok vagy asszonyok örököseinek nemessége megmaradjon, negyedüket birtokban kell kiadni." Ilyen rendelkezések ismertek 1352-ból a Bánki családból, 1346-ból Turóc és 1386-ban Pozsony vármegyékből. Zala vármegye 1408-as megyei kongregációján a nádor előtt 12 olyan nemes jelent meg, aki felesége után nemes.[245]

A leánynegyed kiadásának feltételeit még 1435-ben is törvény szabályozta. Az 1435. évi (II. törvény) 19-20.§-a így szól:

„- 1435. évi (II.) XIX. törvénycikk *a leánynegyedről és apai házról*. A leányok számára pedig, országunk szokása szerint, leánynegyed fejében különítsék el az apai házat, az apai birtokok negyedrészével együtt, s hagyják őket kiházasításuk idejéig azoknak birtokában.

- 1435. évi (II.) XX. törvénycikk *a nemeseknek olyan leányairól, a kik paraszt emberhez mennek férjhez*. Kiházasításuk és férjhezmenetelük után pedig negyedjogukra nézve pénzül elégítsék ki őket.

1. §. Ha pedig ama leányok közül valamelyik olyan emberhez ment férjhez, akinek birtoka nincsen, akkor annak, ugyancsak országunk szokása szerint, az ilyen leánynegyed fejében járó birtokba örökös joggal kell belépnie és benne maradnia.

2. §. Úgy mindazonáltal, hogyha fivéreinek vagy azoknak a rokonoknak akaratából ment (mint említve volt) birtoktalan emberhez, akikre az ilyen jogoknak vagy negyedeknek az ő férjhez menetele után visszaszállniok és háramlaniok kell.

3. §. Máskülönben, ha ezt mondott fivéreinek vagy vérrokonainak, avagy szüleinek híre és akarata nélkül tette, akár az atyai házból, akár a bárók vagy előkelő nemesek udvarából és szolgálatából: akkor negyedjogát nem birtokban, hanem pénzben követelheti."[246]

Bónis György szerint a fenti törvény alapja már az 1290. évi 36. tc.-ben is fellelhető. E szerint tilalmas hogy a hitbér vagy a leánynegyed címén extraneus[247] lépjen be a nemesi jószágba.[248]

Bíró Zsófia téved, amikor azt mondja, hogy 1298 óta a leánynegyedet pénzben adták ki.[249] Hiszen éppen Benedek diák példája az ellenpélda, illetve később is van erre igen gyakran példa a Habsburg-korig. Természetesen, nagyobb birtokok esetén már a XIII. században is előfordul, hogy az uralkodó külön is megerősíti a leányági öröklést, ahogyan azt Bíró Zsófia is írja. A nádori oklevelek viszont azt erősítik meg, hogy a XIII. században még a király közbejötte nélkül, a közösség simán eljárhat a nő-negyed általi nemesítés kérdésében.

Benedek diák példája után azonban a XIV. században egy nyugat-európai, külhoni minta is megjelenik hazánkban, a francia eredetű Capeting–Anjou-ház révén. Ez pedig a király általi fiúsítások (praefectio) rendszere. Ennek alapja a nyugat-európai hűbériségre megy vissza, ahol a hűbérúr rendelkezik a birtokok felett, miáltal a hűbéresnek nincsen szabad rendelkezési joga birtokai felett. Magyarországon ugyan a nemesi fiúi öröklésbe az uralkodó nem szólhat bele,

---

[245] Fügedi Erik: Elefántiak.
Rihmer Aurél: „… nehogy a nemesi szaporodás által a világra hozott örökösök degenerálódjanak…": Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2008.
[246] Ezer év magyar törvényei (internet).
[247] Azaz kívülről jövő.
[248] Rihmer Aurél szakdolgozata: Pécs, Janus Pannonius Tudományegyetem,1999.
[249] Bíró Zsófia: A fiúsítás jogintézménye 1526-ig, különös tekintettel az Anjou-kor belpolitikájára.

de már a lányok öröklésébe a király beavatkozik. Ez nyilvánul meg az 1351-es ősiség törvényében. Az első okleveles fiúsítást Magyarországon Károly Róbert végezte 1332-ben.

Az említett év november 8-án I. Károly Nádasd nembeli László leányát, Margitot atyja örökségében „igazi", vagyis férfi örökössé tette meg, mert 1316-ban a Kőszegiek kiirtatták a Nádasd nembelieket (Lászlónak nem maradt fia, de a Gersei Pethő ág ekkor még nem halt ki, tehát lett volna jogos örökös), s csak Margit maradt életben. 1332-ben, akkor már Magyar Pál feleségeként, a király privilégiumában jelentette ki a szóban forgó nemes asszonyról, hogy apja minden birtokát úgy örökölheti, mintha fiú lenne. Ez a szokásjoggal merőben szembe ment, de a király hatalmának teljességével érvelt (plenitudo potestatis), ami ezt lehetővé tette.[250] Itt a király nem megy szembe a szokásjoggal, mert a lány örökölhet. A háttérben az áll, hogy a nemzetség nem támogatja Magyar Pált abban, hogy a nemzetségi földeket megszerezze és azt kiszakítsa. Ezért kell a királynak beavatkoznia. Itt ugyan is nem nemesítésről van szó, hanem hatalmas birtokok öröklésérőI. A király itt a 4. ízigleni birtokok öröklési jogát rúgja fel. A negyed ízigleni öröklés sémáját Fügedi Erik részletesen bemutatja a már hivatkozott könyvében. Tehát itt a király azért avatkozik be a fiúsítással, mert a nemzetség nem tud megállapodni a birtok öröklésében. Ott, ahol a rokonság elismeri, hogy a leány birtokban örökölje leánynegyedét, akár úgy, hogy ezáltal egy nem nemest nemesít utódai által, ott nincsen szükség uralkodói beavatkozásra.

1467-ben Hunyadi Mátyás uralkodása alatt kelt definíció: „Az ország nemeseinek pedig azok tekintendők, akiknek a királyoktól van valódi nemességük vagy ennek megfelelő kiváltságuk, éljenek bár a király vagy az egyházak neve vagy akármely más joghatóság alatt", már alkalmas arra, hogy a leánynemesek nemességét megkérdőjelezzék, hiszen a leánynegyed által létrejött új családnevű nemesi családnak nincsen olyan személyre vagy családra szóló adománylevele, ami nemességéről szól.

Az agilisek csoportjába a XVI. században változás következik be, ami átmeneti zavarokat okoz. Az 'agilis' szószerint annyit jelent, hogy igyekvő, tevékeny. A múltban ez a szó állapotot, conditiót jelölt meg, ami lényegében annyit jelent, hogy félnemes. Ugyanis, ettől kezdve, sokszor nem nemes származású katonát és családját is agilisnak nevezik. Az agilis leszármazóit is így nevezik, olykor azonban, mint libertinusok[251] szerepelnek leszármazóik. A XVI. század derekán már széltében használatos a félnemes vagy szabad ember 'agilis' szóval történő megjelölése. 1565-ben Nyéki János zsoldos katonát, amikor nagybaráthi szőlőjét eladja a győri káptalan előtt, a káptalani jegyzőkönyv így szólítja: 'Agilis Vir Militaris'. Az agilis számtalan esetben szerepel előnévvel is, 1565-ben 'Agilis Vir et Militaris Michael Pintherle Zenthmárton', 1567-ben 'Agilis Vir Nicolaus Demján de Ghece'. Hogy a nem nemes származású katonát az agilis címzéssel illették, idézzük a következőket: 1603-ban a győri káptalan előtt megjelenik 'Honesta Mulier Catharina', agilis Nagy Imrének, a győri végvár lovas rendjében lévő zsoldoskatonának felesége és bejelenti, hogy győri házát 'provido Joanni Zabó civis Nostro aurinensis' eladja. 1604-ben Kovách János győri naszádos katona is 'Agilis'.

Az agilis elkülöníthető a nemestől címzésben is, a nemes címzése ekkor 'Nobilis' vagy 'Egregius', olykor 'Dominus', vagy mindkét utóbbi egyszerre. De megkülönböztetik a városi polgártól és jobbágytól is. A polgárok így címeztetnek: 'provido Joanni Zabó cívis' 1603-ban, 'Circumspectus Vir Anthonius Mézáros Civis Nostro Jaurinensis' 1566-ban, 1556-ban 'Providus X Wolfgangus Kalmar civis'. A jobbágyok: 'Providi Petri Bodhos de Nagy barény' 1554-ben, és 1554-ben 'Providi Circumspecti Damianus Demeter de Jaurino', 'Providus Petrus Bodogh colonus' 1591-ben.[252] Tehát a XVI. században az agilis nemcsak leánynemes–nőnemes lehetett, hanem kiváltságolt helyzetű katona is, avagy a „kard nemese". A mai családkutatók

[250] Ugyanott.
[251] Libertinus, azaz szabados, szabad, megkülönböztető elnevezése azoknak a jobbágyoknak, akik földesurukhoz való viszonyukban valamilyen szabadságot, mentességet élveztek.
[252] Baán Kálmán: Az agilisekről: Magyar Családtörténeti Szemle 1942. 8. szám.

kutatását tovább nehezíti, hogy több agilis nemesek módjára előnevet használt, noha nem voltak tényleges nemesek. Tehát, okleveleinkben nemesnek látszanak, nemesi életmódot élnek, úgy, mint a kisnemesek és az armális nemesek, de még sem valódi nemesek.

Az 1687. évi 18. tc. megerősíti a leánynemeseket, ha az illető nemesi birtokán él. De ekkor még a birtok nemes, hiszen birtok nélkül szinte nincsen nemes. A jobbágytelken élő nemes épp úgy támadva volt nemességében ekkor, mint a leánynegyedes nemes. [253]

A család, rokonság általi „fiúsítás" s így a nemesi vér átruházása, a király hűbéri alapokon nyugvó fiúsítása (ott, ahol az örökösök nem tudnak megegyezni, vagy a király kihasználva a helyzetet, valakit helyzetbe kíván hozni), évszázadokon keresztül párhuzamosan fut, és végül is az agilis rendszerben lényegében 1848-ig fennmarad. Igaz, addig bekövetkezik egy olyan változás, amit a nemesi jog nehezen tud kezelni. Mi a jogállása azon nemes lány és nemtelen férfi gyermekének, ahol a nemes nő armális nemesi család tagja, vagy jobbágybirtokon ülő nemesi család tagja. Hiszen ekkor nem érvényesül a föld általi nemesítés joga. Törvényeink épp ezért is igen sokat foglalkoznak majd az armális és jobbágytelkes nemesekkel.

Annak ellenére, hogy 1848-ig fennmarad a nemes nő, nemtelen férfi gyerekének felemelkedése agilisnek, ezt a gyakorlatot Nagy Lajos már elkezdte tilalmazni oly módon, hogy megpróbálja tilalmazni azt, hogy a nemesek és birtokosok természetben adják ki a leánynegyedet, a király beleegyezése nélkül.[254] Bár Nagy Lajos tilalmazza a király közbejötte nélküli leánynegyedes nemesítést, sok hatást nem ért el a tilalom.

Nemessé lehet válni a fentiek mellett úgynevezett magánadományozás révén is, még a XV. században is. Thalloczy Matko horvát-szlavón-dalmát bán saját birtokaiból jutalmazza De Barbneliis Jánost és utódait. A birtokot a feltételes szolgaság terhe nélkül és a nemesek és királyi serviensek kiváltságaival adományozza. Ezt nem, mint bán, hanem mint magánember teszi. A megadományozott helyi nemessé vált, mert az országos nemesi jogokhoz ezt ekkor már a királynak meg kellett erősítenie.[255] Ezen gyakorlatnak előzményei visszanyúlnak legalább a kiskirályok korszakáig, a XIII–XIV. század fordulójáig.

Hogy a vizsgált időszak még bonyolultabb legyen a „nemesi társadalom" terén, akkor még nem is szóltam a kiváltságolt etnikumokról. Ilyenek a székelyek, akik az Erdélyi fejedelemség létrejöttéig mind szabadok és csoportos nemesek, de említeni lehet még a betelepülő jászokat és a kunokat, akik újra és újra kivívják kiváltságos állapotukat, noha nem válnak az ország valódi nemeseivé.

Még ebben az általam első korszaknak nevezett időszakban jelennek meg az egyház nemesei. Ők egy-egy érsekség, püspökség, apátság vagy kolostor kiváltságolt népelemei, akiket törvényeink gyakorta kezelnek majd együtt a későbbiekben az armális és jobbágytelken élő nemesekkel együtt. Ők az adott egyházak kiváltságolt népei, akik adókedvezményeket kapnak, fegyvert viselhetnek, birtokaik és jobbágyaik lehetnek az egyház földjén.

Társadalomszerkezet

A XIV. századra a „nemesi" vagy inkább a kiváltságolt réteg igen sokrétűvé vált, ami sokféle módon alakult ki. Ezt a széttagolt állapotot és ennek rendeződését már 1999-ben kutattam a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán írt szakdolgozatomban.[256] Ezen szakdolgozat elkészítésében nagy segítségemre volt prof. Dr.

[253] Rihmer Aurél: „…nehogy a nemesi szaporodás által a világra hozott örökösök degenerálódjanak…": Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2008.
[254] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[255] Uo.
[256] Rihmer Aurél: A magyar nemesi társadalom a XIV. században. Pécs 1999 Szakdolgozat: Témavezető Dr. Font Márta.

Bertényi Iván (nála kezdtem a szakdolgozat megírását a Pázmány Péter Tudományegyetemen), illetve Dr. Font Márta a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen, ahol végül beadtam és megvédtem a diplomamunkám.

A XI-XII századi szabad társadalom hozzávetőleges szerkezete:

<table>
<tr><td colspan="8">szabad
liber
hospes</td></tr>
<tr><td colspan="6">nobilis
gazdag előkelő</td><td colspan="2">szabad
liber</td></tr>
<tr><td>királyi
főtiszt</td><td>földesúr,
senior</td><td>közép és
kisbirtokos</td><td>liber tiszt–
jobbágy</td><td>miniszter–
vitéz-
miles–
szabad
civis</td><td>bérlő
liber
hospes</td><td>udvari
főtiszt,
palotaispán,
stb.</td><td>vidéki
főtiszt,
comes,
ispán</td></tr>
</table>

A XI-XII. századi szolgáló réteg tagolódása:

<table>
<tr><td colspan="4">szolga
servus</td></tr>
<tr><td colspan="3">rabszolga
mancipium
verus
servus</td><td>szabados
libertinus
serviens</td></tr>
<tr><td>házas
(Szt. László törv. I. 40.)</td><td>házatlan</td><td>tiszt = jobbágy
miniszter
várnagy, hadnagy, száznagy
vitéz, miles, cívis=várőr
székelyek 1224-ig, stb.
udvarnok, tárnok, asztalnok, pohárnok, stb.</td><td>őstermelő, szántóvető,
szőlőműves gulyás, lovász, stb.
iparosok pl.: szakács, szűcs,
tímár, ács, kovács, stb.</td></tr>
</table>

Mint kitűnik, egyes társadalmi csoportok egyaránt feltűnnek a szabadok és a szolgák között. Ennek oka, hogy még nem alakultak ki egyértelműen a különböző csoportok, így még könnyű az átjárás a szabadok és a szolgálók között.

Most pedig nézzük meg, hogy a fentiek miképp festenek a XIV-XVI. században:

<table>
<tr><td colspan="3">szabadok</td><td colspan="2">szabados
servicialis
condicionarius
hadifoglyok, rabszolgák (XIV. század közepe, végéig)</td></tr>
<tr><td>nemesek
nobiles
regnicole</td><td colspan="2">nemtelenek</td><td>úrbéresek</td><td>röghöz kötöttek</td></tr>
<tr><td>bárók
királyi főtisztek
proceres, előkelők
nobiles, köznemesek,
egytelkesek[257]</td><td>exercituales
cives–polgár
servientes</td><td>jobbágyok
zsellérek
béresek</td><td colspan="2"></td></tr>
</table>

Természetesen a fenti táblázatok nem törekednek a teljességre, mivel például kimaradnak belőle az egyháziak, stb.

A fentiek közül azokat tekintették valós nemesnek, akik teljességgel bírták a nemesi jogokat. Ezek a következők: személye legfőbb bírája a király, elfogni őket csak királyi parancsra szabad, perben előállítás helyett megidézik őket, szabad birtokbírhatási joguk van, szabad végrendelkezési jog, bírájuk jobbágyaiknak, adómentesek, személyes hadra kelésre

[257] Dr. Erdélyi László: Magyarország törvényei Szent Istvántól Mohácsig, Budapest, 1942. és Rihmer Aurél szakdolgozata.

kötelezettek. Továbbá nincsenek megterhelve semminemű szolgáltatással, stb. Később ezért is lesz problémás az armális nemesek és a jobbágytelken élő nemesek jogi állapota.

Mint fentebb írtam, a nemesek közé ősfoglalás és királyi adomány útján lehetett bejutni elsődlegesen. Az Árpád-ház alatt például 1272-1275 között 23 nemesítés ismert, addig az Anjouk alatt csak 15 nemesítés ismert.[258] További felemelkedési mód volt, amikor egy társadalmi réteg gazdasági és katonai erejét kihasználva jutott előrébb a társadalmi hierarchiában. Ilyenek voltak a királyi serviensek, várjobbágyok, szabad birtokosok és például a túróci és liptói jobbágyfiúk. [259]

Kiváltságolt, avagy helyi nemesi csoportok

A XIII. és a XIV. század fordulójához közeledve számos kiváltságolt, avagy helyi nemesi csoport létezett. Most ezeket nézzük át bemutatás szintjén. Közülük lesznek, akik felemelkednek a valódi nemesek sorába, míg mások lecsúsznak a jobbágyok közé.

Horvát–szlavón prédiálisok

A horvát–szlavón prédiálisok csoportja a királyi várjobbágyokból alakult ki, amikor a terület magánkézbe került. A terület eladományozása által, a várjobbágyok egy része világi földesúr fennhatósága alá került. A prédiálisok[260] mindig egy várhoz voltak kötve. A földesúrtól szolgálati birtokot kaptak, miáltal gyakori, hogy legfőbb bírájuk a birtokadományozó. Viszont az úriszéken a prédiálisok is képviselhetik magukat. Az úriszék határozata ellen a nemesi megyéhez tudtak fellebbezni. A délvidéki földesurak magánadományai, amit a vár predialisainak adtak, örökjogúak, de meghatározott szolgálatokhoz kötöttek. Az adomány elvész, ha a megadományozott hűtlen lesz urához. Magszakadás esetén a birtok visszaszáll az adományozóra, illetve a várra, amelyhez tartozik. Az ilyen prédiálisok, mint például De Barneliis János példája is mutatja, joggal bízhattak abban, hogy utóbb a tényleges nemesek közé tudnak emelkedni. Nem így jártak viszont azok a királyi várjobbágyok, akik egyházi főség alá kerültek prédiálisokként. Tőlük az egyházi főség alá kerülés ugyan is elvágta azt az utat, hogy országos nemesekké váljanak. Ők megrekednek az egyház kiváltságos népeinek sorában, mint helyi „nemesek”.[261]

Körös vármegyei roviscseiek

A Körös vármegyei roviscseiek Szlavónia kiváltságolt népei voltak. Ők 25 prediumba[262] tömörülve, katonai szolgálat fejében jutottak kiváltságolt helyzetbe. Az 1279-es kiváltság levelük a Dráván túli királyi serviensek közé sorolta őket. Anyagi terhük fejenként évi két pensa megfizetése, egyetemlegesen pedig 7 márka. Továbbá kötelesek elszállásolni a királyt és a bánt. Zsigmond király a területet Prodavizi Istvánnak adta, miáltal jobbágyi sorba kerültek. 1391-ben ugyan kiszabadultak a jobbágysorból, de 1393-ban átmenetileg ismét magánkézbe kerültek, mikor Szerdahelyi Ders Márton szlavón vicebán lett a földesuruk. Várjobbágy szabadságuk 1419-ben nyerték vissza, és lényegében elnyerték a szlavón nemesek jogállását.[263]

---

[258] Fügedi Erik: Elefántiak.

[259] Uo.

[260] A prédiális nemesek (latinul: nobilis praedialis) a 13. századtól az országos nemeseknél jogilag alacsonyabb rangú nemesek. A 14. században elsősorban királyi várbirtok kötelékében éltek, nevük gyakran várnemes (nobilis castri), később eladományozással magánföldbirtokoshoz is kerülhettek, miközben ők is földesurak voltak, jobbágyaik is lehettek. Hasonló helyzetben voltak az egyházi földbirtokok egyházi nemesei.

[261] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.

[262] A praedium földesúr saját kezelésű birtoka, allódiuma, illetve szolgálathoz kötött adománybirtok. A középkorban a földesurak kezén levő kisebb településtípus. Ebből nőttek ki a városok és mezővárosok.

[263] Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon, Gondolat Kiadó 1984.

Zalaőrök Vas vármegyében

A zalaőrök Vas vármegyében 18 faluban éltek a Zala folyó forrásvidékénél. Őseik még a vármegyerendszer kialakulása előtt költöztek e vidékre. Teljes értékű, könnyűfegyverzetű katonának számítottak, éppúgy, mint a nyugati gyepűn élő székelyek. Kiváltságos helyzetük 1391-ben szűnt meg, mikor Sárói László a területet adományba kérte saját maga számára. Ez ellen 1292-ben Zsigmond királynál is tiltakoztak, de a király úgy döntött, hogy az őrök a király örökös alattvalói, és így eladományozhatók. Ez által a zalaőrök lecsúsztak a jobbágyi sorba.[264]

Felvidéki várnemesek

A felvidéki várnemesek helyzete igen hasonlatos a délvidéki prédiálisokhoz. Ez a rendszer Trencsény, Kassa, Vágbeszterce és Oroszlánkő várai körül alakult ki és állandósult a XIV-XVI. században. Őket gyakran nevezik nobiles prédialesnek, avagy várat szolgáló nemeseknek. Ők minden esetben katonai szolgálattal tartoztak a várúrnak. A katonai szolgálat fejében, a vártartomány birtokaiból, örökjogú szolgálati birtokot kaptak. Kötelezve voltak a hitbér és a leányoknak járó hozomány kiadására. Magszakadás esetén birtokuk visszaszáll a vár urára. Mivel bírájuk a várúr és nem a király, nem tudtak országos nemessé válni, így fokozatosan lesüllyedtek a jobbágyok közé.[265]

A helybeli nemesség

Megemlítendő még az úgynevezett helybeli nemesség (nobilitas localis), mint például Veszprém megyében a Szent Gál község lakosainak nemessége (venatores Regii de Sz.-Gál), kik a nemességet akként bírták, hogy egyenként az országos nemesség jogait gyakorolták. Az első írásos emlék 1281-ben említi Szentgált. Ekkor, mint királyi kutyatenyésztők szerepeltek. A királyi vadászatokhoz látták el az udvart kutyákkal és a vadászatokon segítettek. Ezért az érdemükért 1328-ban nemességet kaptak. Minden adó és nemesi taxa fizetése alól kivétettek és peres ügyeikben a király ítélt felettük. Kiváltságaikat a későbbi királyok sorra mind megerősítették. Nemességük országos jellegű, de helyhez kötött és mindig függ az adott település jogállásától. Az 1848-49-es szabadságharcban is részt vettek a szentgáliak, pénzzel és 21 fővel, Kerkápolyi Tivadar honvédszázados vezetésével. Ezért kiváltságaiktól a bécsi udvar megfosztotta őket. A község fejlődése egy időre megrekedt.[266]

A hospesek

Kiváltságolt népelemek voltak a hospesek.[267] „A hospesjogok közül a Hóman Bálint által meghatározott sarkalatos szabadságok emelendők ki: a szabad bíróválasztás, az autonómia (miszerint a település és a király között más hatóság nem áll) és a teljes vagy részleges vámmentesség. Mindezek hozzájárultak a jogi értelemben vett város, a meghatározott szabadságokon alapuló státusszal rendelkező lakosságot egybefoglaló településtípus kialakulásához.” Fügedi Erik szerint a hospesek privilégiumai tartalmi szempontból jogi, egyházi és gazdasági szabadságokra bonthatók. Így például van vásártartási joguk. [268]

---

[264] Uo.

[265] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.

[266] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886. Szentgál község honlapja: http://szentgal.hu/telepulesunk/szentgal-tortenete.html.

[267] A telepeseket a korabeli források a hospes (jelentése: idegen, jövevény, meghívott, vendég) elnevezéssel illették. A XIII. században hospeseknek nevezték már azokat a parasztokat is, akik korábbi urukat kedvezmények érdekében elhagyva más birtokos földjeire települtek.

[268] László Balázs: Árpád-kori hospes közösségeink gazdasági jellegű szabadságai, Jog, állam, politika 8. évfolyam, 2016. 1 szám.

Turóci és liptói jobbágyfiúk

A Felvidék, de talán az ország legérdekesebb félnemesi–nemesi csoportját a turóci és liptói jobbágyfiúk alkották. Őseiket a XIII. században II. András és IV. Béla telepítette le hospesként, új földek feltörése útján, a zólyomi királyi uradalom területén. Őket 1241 után Zólyom, Turóc, Liptó és Árva vára köré telepítették le. Az átszervezés után mentesültek az ispán joghatósága alól, és jogállásuk a királyi serviensekéhez lett hasonló. 1255 előtt, személyes hadbaszállási kötelezettségük volt. 1255 után „valódi és nemes turóci jobbágyfiúk" vagy „turóci nemesek lettek". Nemességük ekkor még csak partikuláris és nem országos. 1255 után viszont a közösségnek már csak 40 katonát kell kiállítania maguk közül, míg a többi 6-onként 1 páncélost (lovas) volt köteles felszerelni. 1260 után már nem személy, hanem föld után kellett a páncélosokat kiállítani. Így, minden 6 ekeföld[269] után küldtek 1 páncélost a hadba. 1279 után mentessé váltak a többi liptói néppel együtt a várszolgálat alól. Földjük királyi adományból ered, és fiaik részére örökjogú. Magszakadás esetén a birtok a királyra szállt vissza. Birtokaikat eladhatták, elcserélhették, megoszthatták, de a birtok terhei mindig megmaradtak, így feltételes adománybirtokról kell esetükben beszélnünk. A XIV. században betagolódtak a nemesi vármegyébe, és familiárisokkal és jobbágyokkal bírtak. Ennek az az oka, hogy soha sem váltak várnemesekké (várjobbággyá), és birtokaik messze estek a megyeközponttól. A kiskirályok korát (Csák Máté, Ákos István, Aba Amadé) szervezettségüknek köszönhetően élték túl. Mikor 1339-ben Turóc és Liptó önálló megyévé vált, a nemesi rend politikai életformáját vették fel. A XIV. század közepétől, személyes hadba vonulási kötelezettségükre hivatkozva, országos nemesekké váltak. Katonai szolgálatuk és földbirtoklásuk feltételes jellegére az utolsó forrás 1391-ből való. Ez után teljesen beolvadtak a nemesség soraiba, méghozzá személyes királyi nemesítés nélkül.[270]

Szepesi lándzsás nemesség

A felvidék másik kiemelkedő csoportja volt a szepesi lándzsás nemesség, vagy másképp a szepesi nemesek. Eleik ősfoglalóként telepedtek le ezen a vidéken. Jogviszonyuk: a lándzsás nemesség nem valódi jogviszony, hanem libertás,[271] amiben a király bárkit részesíthetett. Eredetileg személyes hadba vonulási kötelezettségük volt. A tatárjárás során viszont tönkrementek. Ezért IV. Béla úgy rendelkezett, hogy 8 ekefölddel bíró 4 nemest kötelez arra, hogy kiállítson 1 fegyveres, páncélos-lándzsás lovast. Így hadkötelezettségük személyükről a birtokukra tevődött át, épp úgy, mint ahogyan az történt a turóci és a liptóiak esetében. A szepesi lándzsások körülbelül 80 ekealj földet birtokoltak, miáltal 10 lándzsást kellett kiállítaniuk. Ezért nevezik őket 10 lándzsásoknak. A szepesi comes (ispán) 1233-tól kezdve már nem a bírájuk, a lopás, pénzügyek, beváltás és tizedügy kivételével. Egyéb ügyben a 10 lándzsások a szepesi széken belül, maguk ítélkeztek. Súlyos esetekben a király vagy képviselője előtti bajvívással (istenítélet) döntöttek. Jogállásuk a birtokot terhelő katonai szolgálattól függött. A XIV. században a szolgálatot elmulasztók birtokait a szepesi comes elvehette. Birtokaik örökölhetők és eladhatók, de a föld mindenkor szolgálattal volt terhelve. 1243 után a földet özvegy vagy leány is örökölhette, ha nem volt fiú utód. Ekkor azonban az örökösök férjeinek kellett teljesítenie a katonai kötelezettséget. Birtokaikon lehettek jobbágyok is. A király 1248-ban már

[269] Ekeföld vagy ekealj föld az egy ekével egy nap alatt felszántható, ill. egy gazdasági év alatt megművelhető szántóföld nagysága, kb. 800-900 négyszögöl, vagyis 3000 négyzetméter.

[270] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.

[271] Libertas=közszabadság, az Árpád-korban az eredetileg független szabad (liber) magyarok jogállása. A liber tartalmának változása, hogy Kálmán király idejében jelzővel látták el: perpetua, plena, absoluta libertas, azaz örök teljes szabadság. A 13. századtól aranyszabadság (aurea libertas). A nemesség és a jobbágyság egyaránt ebből vezette le jogait a szolgaállapothoz (servus) képest. A 14. századtól a jobbágyság számára az eredeti közszabadságnak csak csökevénye maradt.

királyi szerviensnek[272] nevezi őket, jogaik és kötelezettségük azonos az országos nemesekével, de még nem váltak tényleges nobilesszé, nemessé, mert nobilitásuk, azaz nemességük helyhez és birtokhoz kötött.[273] A rozgonyi csatában Károly Róbert oldalán harcoltak. A lándzsáscsaládok száma a XIV. században meghaladta a 100-at. Életszínvonaluk alig különbözött a jobbágyokétól. A XIV. század elején már a vármegyei apparátus is igyekszik hatalmát föléjük kiterjeszteni. Amadé nádor 1311. február 11-én utasítja Miklóst, szepesi várnagyát és alispánját, hogy a lándzsásnemeseket sem ítélni, sem zaklatni ne merészelje. Károly Róbert 1312-ben megerősítette az 1243-ban kapott kiváltságaikat. Megjegyzendő, hogy kiváltságaik igen hasonlatosak a székelyek középkori kiváltságaihoz.

Szepesi szászok

A szepesi szászok kiváltságaikat V. István 1271. évben kiadott szabadságlevelére vezetik vissza. Ez biztosítja számukra a szabad bíróválasztás jogát, amit katonai szolgálatuk fejében kaptak. A szepesi szászok 50 lándzsás harcost kell, hogy kiállítsanak. Autonómiájuk etnikai alapú, így kiváltságuk eltér a magyarokétól és a szlávokétól. Különállásukat a királyi hatalom is elismerte. A XIV. század elejéig a szepesi szászok falvakban éltek, még az 1317-es szász privilégium is csak Lőcsét nevezi városnak. 1344-ben viszont már 24 szepesi szász várost ismerünk. A legismertebb szepesi szász családok a Tarkövi (Berzevizczy) és a Görgey család.[274]

Aranyat adózók

A Szepesség helyi nemesei közé tartoztak az aranyat adózók. Ők, adójuk fejében örökhaszonbérletként bírták szolgálattal terhelt birtokukat. Ezt a csoportot 1345-ben helyi nemeseknek tekintették.[275] Státuszuk nem jelentett jogbiztosítékot arra, hogy ne süllyedjenek vissza a jobbágyok közé.

A német jogú soltészek

Kiváltságolt csoportot képeztek a német jogú soltészek is. Ezen telepesek, kik vagy első generációsok, vagy azok utódai, szabad telekkel bírtak, részesültek a birságokból, kocsmát tarthattak, sört főzhettek, malmokat üzemeltethettek, vadászhattak, halászhattak, madarászhattak és volt bányászati joguk, továbbá mentesek voltak az országos adók alól. A soltészek hazánkban a XIII. században jelentek meg. A német jogú soltészek származásukra nézve lehettek németek, lengyelek, vlachok, szlávok de még magyarok is. A Felvidéken a XIV. században igen sok helyen megtalálhatóak. A telepítés fejében kapott birtokukat az adományozó nem vehette vissza. Birtokuk örökletes, de azért határozott mennyiségű természetbeni és pénzbeli járandósággal tartoztak a birtok adományozója felé. Szántóföldjüket telek szerint kapták. Új földekhez, erdőírtás útján jutottak. A soltész birtoka örökletes, de végrendeletileg is hagyományozható a kötelezettségek megtartása mellett. Egy soltész telek körülbelül 34 hold volt. A soltészeknek joga volt saját templomot építeni. Felettük kisebb ügyekben saját bíráik ítéltek, akiket Vogtnak hívtak vidéken, míg a városokban Schultheiss volt a megnevezésük. Főbenjáró ügyekben viszont a földesúr ítélt felettük, de akkor is a bírság 1/3-ad része a soltészt illette. A soltész jog örökletes volt.[276]

[272] A szerviens olyan személy, aki urának (dominus) – királynak vagy földesúrnak – kizárólag katonai szolgálattal tartozik (vitéz, milites), ennek fejében adománybirtokot kap.
[273] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[274] Kristó Gyula: A rozgonyi csata, Akadémiai Kiadó, Budapest 1978.
[275] Uo.
[276] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.

Román és szláv népcsoportok vezetői

A kiváltságolt elemek közé tartoztak az Árpád-ház uralma alatt beköltözött román és szláv népcsoportok vezetői is. Erdély területén, nagyobb számban valószínűleg csak a 12. század második felében tűntek fel a románok, elsősorban a Fogarasi-havasok vidékén és a Fogarastól nyugatra eső határszéli területeken, Hunyad, Temes és Krassó vármegyékben. A magyar okleveles anyagban a 13. század elejére jelennek meg a románok. A 14. század elején, a főleg Moldva irányából érkező románok már Erdély északi és nyugati területein is megjelentek, Máramaros, Bihar, Szilágy és Kolozs megyék területén. A román pásztorok állattenyésztő nomád életmódjuk következtében elsősorban a magyarok által gyérebben lakott hegyvidéki területeken telepedtek le. Általában nem hoztak létre saját településeket, hanem a már meglévő, esetleg elnéptelenedő magyar vagy szász falvakba költöztek be. Fokozta elkülönültségüket, hogy Erdély többi népétől eltérően görögkeleti, ortodox vallásúak voltak. A bevándorolt román népesség őshazáját, a nyelvjárása alapján Észak-Albánia és Koszovó térségébe tehetjük. A térségbeli vándorlás eseményeit bizánci szerzők is feljegyezték. Beszámoltak róla, hogy az eredetileg a Duna és a Száva környékén élő latin nyelvű lakosság elhagyva területét, déli és keleti irányba menekültek. A 9. században a románok területét a bolgárok hódították meg. Ekkortól érték a románságot azok az erős szláv kulturális hatások, melyek még ma is meghatározzák a román kultúrát.[277] A románok vezetőit *kenézek*nek, vagy *vajdák*nak nevezték, akiket saját maguk közül választottak. Ezen vezető népesség igen gyakran nem román, hanem bolgár eredetű népesség. A vajda, vagy a kenéz a nép és király és annak képviselői közötti képviseletet látták el. A XIII. századtól kezdve a *román kenézek* királyi földön éltek és azon föld lakói felett kisebb ügyekben bíráskodtak. Ők vezették a románok (vlachok) hadi kontingenseit is. A terület adójának egy részét pedig a király a kenézeknek adta. A kenézek és vajdák katonáskodtak, míg a köznép őket e téren élelemmel, pénzzel és robottal segítette. Hadi szolgálatuk mindig egy várhoz volt kötve. Birtokaikat hadi és anyagi terhek terhelték, amivel egyházi vagy világi földesuraiknak tartoztak. Bírájuk a terület földesura. Lehettek saját jobbágyaik, és maguk is telepíthettek új falvakat. A XIV-XV. századra a kenéz méltóság örökletessé vált. Az első ilyen oklevél 1366-ból való. Így ezek a családok hamar meggazdagodtak, annak ellenére, hogy a kenézség után adóztak a királynak. Felemelkedésük a nemesek közé még sem volt egyértelmű. Hadi tetteik után többeket nemesítenek királyaink, míg többségük csak a XVI. századra válik országos nemessé kiváltságlevelek alapján (királyi nemesítés), de addigra jórészt már *elmagyarosodtak*. Tehát a kenézség önmagában nem jelentett felemelkedést a nemesek közé. Az első ismert megnemesített kenéz a máramarosi Stan fia Szaniszló kenéz, aki Zuduky-földjét bírta 1326-ban.[278] A többi kenéz mindig egy várhoz tartozik, mint annak tartozéka, így a várral együtt cserélődnek földesuraik is. Viszont esküjük egy országos nemesével ért fel. 1360-tól a magyar király több esetben a kenézeknek örökre szóló birtokadományt ad és már nem kenézséget. Ehhez nemesi módra való szolgálat tartozik, vagy „in signum dominii" fizetendő cenzus feltétele járult.[279] A kenézek közül választották ki a megyésispán segítőit, a *vajdák*at. A vajdai tisztség 1364-ben tűnik fel először a beregi kiváltságlevélben. Ekkor a máramarosi románság felett állt vajda, aki a megyésispánt közigazgatási ügyekben képviselte. 1373-ban viszont Szász vajda fiai esetében már egyesítették a máramarosi ispánságot és a vajdaságot. Szász vajda fiai Moldvából menekültek Magyarországra.[280] A beregi román vajdaság 1360/70 táján jöhetett létre és Munkács várához tartozott. A területet Zsigmond király Koriatovics hercegnek adta, miáltal az itteni kenézek

[277] A románok eredete: https://hu.wikipedia.org/wiki/A_rom%C3%A1nok_eredete. Erdély történelme dióhéjban: https://keletnyugat.hu/erdely-tortenelem/.
[278] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[279] Uo.
[280] C. Tóth Norbert: Szász vajda utódainak felemelkedése és bukása: a család vázlatos története 1365-1424 között; Szerk: Hegyi Géza és W. Kovács András: Erdélyi Tudományos Füzetek 277, Kolozsvár 2012.

jobbágyi sorba süllyedtek. Noha Munkács várához tartozó 9 falu élén még a XV században is vajda állt, ez lesüllyedésüket nem akadályozta meg. A *Tisza menti románság* 1385-ben kenézeik és vajdáik alatt élt, de azok már teljesen alá lettek vetve a vármegye közigazgatásának, így a tisztség devalválódott és már csak annyit jelent mint falubíró. Biharban a vajda a püspök alattvalója, miáltal a kenézek egyházi nemessé váltak. A románság többi vajdája és kenéze is fokozatosan elveszítette jelentőségét és falubírává, vagy jobbággyá süllyedt le. A vármegyei szervezetben elől állt a megyésispán (alispán), őt követte a várnagy. A várnagyok felügyelték a vajdáka a XIV. század végére.[281] Talán a legnevesebb egykori kenézi család a Hunyadi család, melyből Hunyadi János kormányzó és fia Hunyadi Mátyás magyar király származott. „Szláv eredetű volachus (vlach, oláh, azaz romanizált illir és trák) család, melynek ősei a Balkán-félszigetről hozzánk lassanként átözönlő vegyes nyelvű (nálunk később elruménosodott) néptöredékek vajdái és kenézei közül valók lehettek és több délszláv és albán fejedelmi családdal rokonságban állottak. Első ismert őse: Serb (Serba, Serbe), aki a XIV. század végén a hunyadvármegyei oláhok kenézségét bírta."[282] Sebe fia Vojk (Vajk) (szerbül farkas) mint udvari katona, ha szolgálatai fejében 1409. október 18-án kapta Zsigmond királytól osztályos atyafiaival együtt a család ősi fészekét, Hunyad (Vajda-Hunyad) királyi várát. Innét kimutathatólag 1414 óta már 'Hunyadi' Vojknak neveztetett.[283] Mivel szláv neve van Vojknak, így feltételezhető, hogy a család nem oláh, hanem bolgár eredetű.

A Fogarasok, Omlás és a Szörényi bánság népei

Különleges helyzetbe kerültek a Fogarasok, Omlás és a Szörényi bánság népei, azok, akiket 1364-ben Nagy Lajos magyar király, vazallusának, Vlad Vlaicu havasalföldi vajdának adott át. Ezen terület neve ekkor „dux et Fogrus" volt. A havasalföldi vajda népének itt sok adományt tett. Az így megadományozottak *bojárok*ká váltak. A bojárok birtoka mentes a szolgálattól és megkötöttségektől. Földjüket örökjogon és teljes megkötöttség nélkül bírták. Jogállásuk viszont vitatott, mivel birtokaik függetlenségét a magyar korona területén belül kapták, de nem a magyar uralkodótól, hanem annak egy alávetett vazallusától. Utóbb a fogarasi bojárokat is várszolgálatra kötelezték.[284] Ahogy nőtt Erdélyben az erdélyi vajdák mint a király zászlósurainak hatalma, úgy csökkent a román kenézek és vajdák hatásköre és tekintélye. Az erdélyi vajdák, mint a király zászlósurai, 1370-ig minden királyi birtokot „birtokoltak" egyfajta honorként,[285] bár nem nevezték őket honornak. Az erdélyi vajdák idővel a királyi birtokokat igyekeztek magánbírtokként megtartani. A terület nemesei közül a Losonczi Dezsőfiek 1387-ben a csicsói, 1391-ben a gogánújvári, a Bánffyak 1387-ben a bonchidai váruradalmat szerzik meg magánbirtokként. A magyar főnemesek birtokszerzéseivel egyenes arányban csökkent a románok kenézeinek és vajdáinak hatásköre, mi több, sok esetben ők is jobbágyi sorba kerültek.[286] A váruradalmak birtokosainak hatalmát kétségtelenül növelte a jobbágyság és a nemesség közt található kiváltságolt rétegek lesüllyedése, maga a nemesség azonban ezt nem érezte veszteségnek. Ennek legfőbb oka, hogy a várnemesek (várjobbágyok), őrök partikuláris nemesek közéleti szereplése egy – egy megye határánál messzebbre nem terjedhetett ki, s legfeljebb a közgyűléseken való megjelenésig jutottak el. Azok közé tartoztak, akik megyékhez vagy megyékről szólva a bírósági utasítások, illetve a királyi utasítások, mint bármely állapotú embereket emlegettek – cuiusvis status et conditionis homines – az oklevelekben. Bár a fentebb emlegetett kiváltságoltak részt vehettek a tanácskozásokon, e hagyományos jogukat valamennyien semmiképpen sem gyakorolhatták. Még kevésbé, mint az egyszerűbb országos

[281] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[282] Révai Nagy Lexikona, 10. kötet: Hérold-Jób (1914) H / Hunyadi.
[283] Uo.
[284] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[285] Lásd alább.
[286] Köpeczi Béla főszerk: Erdély története három kötetben I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1986.

nemesek. Őket talán csak egy-két társuk képviselte a megyegyűléseken. A szakirodalomban vitát képez az a jogállás, mikor valakinek földesura úgy ad birtokot, hogy azt örökletesen adja, mentesítve minden szolgáltatás és kötelezettség alól. Az ilyen személyt szabad nemesi birtoka után nemesnek lehet tekinteni, de Bónis György szerint ők nem országos, hanem csak helyi nemesekké váltak.[287] A kérdésről a Homo possessionatus (szabad birtokosok) esetén részletesebben írok.

Székelyek

A magyar nemzet kiemelkedő részét képezik a székelyek. Már Anonymus is megemlékezik róluk. „Árpád vezér és nemesei ... sereget küldtek Mén Marót bihari vezér ellen. ... Ezek ... BŐD-révnél áthajóztak a Tisza folyón. ... Korogy vize mellett ütöttek tábort. Ott a székelyek, akik előbb Attila király népe voltak... békés szándékkal elébük jöttek... Ősbő serege előtt első hadrendként indultak Mén Marót ellen a táborba." Bihari jelenlétüket földrajzi nevek igazolják. Anonymus leírása szerint a székelyek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is jelen voltak, amit szintén földrajzi nevek támaszthatnak alá.[288] És azt is tudjuk, hogy településeiket utóbb a mai Őrség területén is felfedezhetjük. A székelyek eredete vitatott. Lehetnek avar vagy hun maradékok, László Gyula griffes-indás népei,[289] vagy csatlakozott kabar népek. Az sem biztos, hogy nyelvük eredetileg magyar volt, hiszen egy nyelvcseréhez akár 3-4 generáció is elég, lásd a bolgárok türk–szláv nyelvcseréjét, vagy épp a kunok és jászok türk–magyar nyelvcseréjét hazánkban. Annyi bizonyos, hogy a székelyek Árpád honfoglalásakor mint hódoltatott nép lesznek jelen. Erre utal későbbi határvédő szerepük. Az okleveles emlékek és a földrajzi nevek bizonysága szerint az Árpád-korban az ország különböző vidékein, elsősorban a gyepű vonalak közelében éltek székelyek: Baranya, Szerém, Temes, Szabolcs, Abaúj, Gömör, Bars, Moson, Fejér, Tolna megyékben, valamint nagyobb számmal a morva határszélen, Pozsony megye hegyentúli részén, Sasvár közelében, illetve Biharban a Körösök vidékén. Az Erdélybe költözöttek kivételével a többiek a 14. század végére elvesztették területi-népi különállásukat. A mai Erdély területén élő székelyeket, feltehetőleg a megszaporodó besenyő és kun támadások miatt, a X-XIII. században telepítették le mai földjeikre a magyar királyok.[290] Ezért téves az a meghonosodott felfogás, hogy ők ősi foglalás nyomán, kollektívan nemeseknek számítanak. Ellenben, ahogy a székelyek megőriztek egy archaikus magyar nyelvi állapotot, illetve talán a legtisztábban őrizték meg a magyarság nemzeti és kulturális hagyományait, úgy birtoklási formájuk során is egy kora középkori magyar jogi modellt őrizhettek meg, köszönhetően területi elszigeteltségüknek. A székelyek szabadságának alapja a katonai szolgálat. Ez alapján 1346-ban Sényői Pál az ország egész területén szabad emberként élhetett. A székelyek hadkötelezettséggel terhelt birtokaikat közösségben bírták. A közösségen belül a birtok örökíthető, eladható. A birtokot özvegy és lány is örökölheti, ha férje vállalja a hadkötelezettséget és az egyéb terheket. Kisebb ügyekben pedig felettük saját bíráik ítéltek.[291] A székelyek jogai és kötelezettségei igencsak hasonlítanak a szepesi tízlándzsások kötelezettségeihez, amiből arra következtetek, hogy a székely jogok egy tágabb magyar jogrendszer részét képezték. A székelység egységes jogi helyzetének felbomlása a XIII. században vette kezdetét, amikor királyaink a Székelyföld határánál, székelyeknek kezdtek el királyi birtokokat és nemességet adományozni. A sort a Kézdi és az Apor család nyitotta meg. Ők egyben a székely nemzetségi tisztségeket is megszerzik. A székelyek differenciálódásának másik oka, hogy anyagiak hiányában a székelyek többsége nem tudott páncélos harcosként

[287] Uo.
[288] https://julianusbaratai.blog.hu/2017/12/21/anonymus_hitelessege.
[289] László Gyula: Őstörténetünk, Tankönyvkiadó, Budapest 1983.
[290] Magyar Néprajzi Lexikon: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/sz-73AFD/szekelyek-73BC1/.
[291] Köpeczi Béla főszerk: Erdély története három kötetben I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1986.

hadba vonulni, így a többség megmarat könnyűlovas harcosnak. A haditechnika átalakulása végett, 1241/42 után egyre kevesebb szükség volt a királyi hadban könnyűlovasságra, miáltal a székelyek hadi értéke csökkent. Királyaink székely területeket próbálnak magánkézbe adni, illetve a székelyből lett országos nemesek is igyekeztek birtokaik lakóságát jobbágyi sorba kényszeríteni. Nagyarányú jobbágyosításukra 1465-ben és a 16. század elején volt kísérlet, de azt a székelyek kivédték. Annak oka, hogy szabadságukat meg tudták védeni, területi elkülönülésüknek, területük zárt egységének és viszonylagos nagy népességüknek volt köszönhető. A XVI. században azonban jelentős belső tagolódáson mentek át, amiről alább írok. A székelyek kiváltságolt voltát mutatja 25 Ft-os vérdíjuk és 12 Ft 20 dénáros nyelv váltságuk. Örökségüket elmarasztalásuk esetén sem veszítik el. Fejüket csak hűtlenség esetén vehetik és saját törvényszékükön minden girát[292] 50 dénárral fizetik. Kötelesek a királlyal hadba vonulni, koronázásra, házasságkötésre és a király fia születése alkalmára ökröt sütni. A XIV. századra nemzetségeik felbomlottak és helyüket a székely székek vették át. Mivel ekkor tűnik fel a román és szász szék rendszer is, feltehető, hogy e mögött Károly Róbert területigazgatási változtatásai állhattak. [293]

A kunok és jászok

A kunok és a jászok a tatárjárás után telepednek meg hazánkban. IV. Béla 1243-ban ismét visszahívta a kunokat. A társadalmi fejlődés fáziskülönbsége miatt továbbra is sok feszültség terhelte a két nép viszonyát. Ráadásul, maguk a kunok sem alkottak egységes népet és úgy látszik, hogy a Kis- és a Nagy-Kunság népe nem azonos származású népességből állt. Végül 1279-ben a király egyezményt kötött a kunok vezetőivel. Eszerint a kunok a Temes, Maros és a Körös folyók, valamint a Duna–Tisza-közén és a Mezőföldön kaptak önkormányzatos szállásterületeket, amelyeket törzsi-nemzetségi keretek között birtokolhattak. A szálláskörzet határaik 1876-ig nagyjából megőrződtek a Jászkunság területében.[294] A kunok már egy kialakult társadalmi rétegződéssel érkeztek. Nemzetségeik élén álltak a nemzetségfők, akiket a kun „nemes" előkelők követtek a társadalmi rangsorban. Alattuk állt a szabad földműves és állattenyésztő jobbágyság. Társadalmuk legalsóbb rétegét pedig a rabszolgák képezték. Ez a népesség még 1393-ban is sátrakban élt.[295] A kun és jász kiváltságok hátterében a személyes hadbaszállás állt. S mivel idővel a könnyűlovasság elavulttá vált, így a kunoknak már csak 600 katonát kellett kiállítaniuk a király részére.[296] Így a hadakozó réteg fokozatosan jobbágyi sorba kényszerült.[297] A kun és a jász kapitányok királyi adomány útján földbirtokossá váltak. Őket nevezzük szálláskapitányoknak. Ők már kunjaikat jobbágyokként kezelhették, miközben megőrizték sajátos kun önkormányzatukat.[298] A kun földeket a székelyekhez hasonlatosan lehetett örökíteni. 1692-ben a Német Lovagrendnek eladták az egész jászkun kerületet. A szabad paraszti állapotára féltékenyen őrködő lakosság kiváltságos helyzetének visszaállítására

[292] Gíra középkori pénz vagy pénzérték: 16 arany vagy ezüst nehezék, mely a régi font latjának egynegyed része, vagyis 60 szemer. 100 gíra 4000 latot, vagyis 125 fontot, s igy egy gíra 4 latot tett ki. III. Béla idejében Magyarország bevétele – a pénzverés, só, vám, erdélyi szászok adója, megyei ispánok és a szlavónai herceg ajándéka címén – 166.000 gírára rúgott. (A Pallas nagy lexikona, G / Gíra.)
[293] Uo. Székely György szerk: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a XIV. században, Budapest 1953.
[294] Mándoky Kongur István: Kunok és magyarok, Molnár Kiadó, Budapest 2012. Magyar Néprajzi Lexikon: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/k-72CDA/kunok-73124/.
[295] Székely György szerk: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a XIV. században, Budapest 1953.
[296] Köpeczi Béla főszerk: Erdély története három kötetben I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1986.
[297] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[298] Uo.

mozgalmat indított, amely 1745-ben eredményhez vezetett.[299] A kunok mindmáig megőrizték közösségeiket és nemzettudatukat, de mint látjuk, nem nemesként, hanem szabad parasztokként. A kunok jogi különállása 1876-ban szűnik meg. Bár nem váltak országos nemesekké, szabadságukat ennek ellenére képesek voltak megőrizni. Kevésbé ismert és kutatott a kunok törzsfőinek sorsa. A letelepítés után IV. Béla, talán a lázadások megakadályozása végett, a kun törzsfői családokat a kun közösségektől távol telepítette le. A király ezt alkalmazta már 1240 előtt is. Így tűnnek fel kunok Hont vármegyében. Erre utal például az egri káptalannak bizonyságlevele bizonyos birtokcseréről Guymeri Endre comes fiai és a Maróthi kun nemzetség több keresztény tagja közt 1292-ből.[300] Egyik falujuk Észak-Magyarországon Kolbaz település volt. Ezen falu párja a Nagykunságban található Kolbasz (Kolbaz) szék, ami az Olás (Olaas, Ulas) kun törzshöz közhető. Ez a törzs azonos a polovec Ulevicsi törzzsel. Az itt említett Maróthi kunok családja bekerül a magyar nemesek sorába, feltehetőleg származásuk és királyi letelepítésük által, és a XIV. században már királyi emberek, a XV. század elején pedig közülük van aki allovászmester vagy épp honti alispán. Ez a ma is virágzó család a maróthegyházi Maróthy család, amelynek két legismertebb tagja Mihály (kb. 1555–1593/1600 május 18. előtt egy portyázó török csapat ölte meg), aki Pápa, Veszprém, Tihany és Nagyvázsony királyi várkapitánya, és maróthegyházi Maróthy Géza János ezredes, a 18. soproni gyalogezred utolsó ezredparancsnoka. A fentiekből arra következtetek, hogy a kun törzsfői nemzetségek beolvadtak a magyar nemességbe, míg a többiek szabadságukat ugyan megőrizték, de nem váltak nemesekké. Nyelvüket elveszítették, de nemzeti öntudatuk mindmáig megmaradt.

Az erdélyi szászok

Szintén a kiváltságolt népelemek közé tartoztak az erdélyi szászok is, avagy a szász universitas. Ők a felvidéki németséghez hasonlóan etnikai alapú telepítés révén kapták kiváltságaikat. Ezen kiváltságos állapot alapja ismét a katonai szolgálat. Esetükben a katonaállítás nem személyes, hanem csoportos, közösségi kötelezettség volt. Vezetőik a gerébek voltak, akik királyi megbízás alapján bíráskodtak a szász falvak felett. A geréb tisztség örökletes és az összeforrott a vele járó ingatlanvagyonnal. Ez a birtok eladható, elzálogosítható. A gerébnek viszont alá kell vetnie magát a szász jognak és részt kell vennie a közösség adóterheinek teljesítésében. A gerébek a Szászföld határán szereztek nemesi birtokokat királyi adományból, miáltal országos nemesekké lettek. Az ide telepített szászok viszont jobbágyokká váltak. Az első megnemesített geréb Latin János volt 1206-ban. A gerébeket 1358-ban megkülönböztették az országos nemesektől, mivel „nobiles et alii comitesnek" írták őket. Ennek oka, hogy szászföldi birtokaik után adózniuk kellett. Híresebb geréb családok a következők: Talmácsi, Kelneki, Alvinci, Kentelki, Vingárti Geréb stb. Ők, mivel a magyar nemes családokkal összeházasodtak, hamar beilleszkedtek az országos nemesek közé is. A szászok egy elenyésző kisebbségtől eltekintve nem váltak gerébjeik jobbágyává. Ennek oka, hogy a királyi privilégiumok a nép egésze számára biztosították a saját közigazgatás és igazságszolgáltatás jogát, mentesülve minden földesúri hatalom alól. Így a szász közösség tagjai megmaradtak szabad parasztoknak, akik adójukat közösen fizették az uralkodónak, míg katonai szolgálatukat zsoldosok felfogadásával váltották ki. A XV. századtól vezetőjük a szebeni polgármester lett.[301] A geréb családok hatalma így a XV. században szűnik meg a szász egyenlőség elve miatt. Helyüket a szász királybírók fogják átvenni. A szászok önállóságukat kisebb megszakításokkal 1876-ig megőrzik, de nem vállnak országos nemesekké.

[299] Magyar Néprajzi Lexikon: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/k-72CDA/kunok-73124/.
[300] Bakács István: Hont vármegye Mohács előtt: Akadémiai Kiadó, Budapest 1971. Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa http://www.jmvk.papa.hu/taxonomy/term/8130.
[301] Barta Gábor: Az Erdélyi Fejedelemség születése, Magyar História sorozat, Gondolat Kiadó, Budapest 1984.

A Csepel-szigeti rácok

Szintén helyi nemesek a királyi és királynéi tulajdonba kerülő Csepel-szigeti rácok a XIV. században, illetve Bessenyő falu besenyői stb.[302]

Szabad birtokosok

Különleges státusszal bírtak a szabad birtokosok, avagy a „Homo possessionatusok". Bónis György és Fügedi Erik is úgy véli, hogy a nemesi birtoklás, a szabad birtok bírása a nemesi élet alapja. Ilyen birtokkal a XIV. században már a városi polgárság (szabad királyi és tárnoki városok polgárai), de egyes várjobbágyok is bírhattak. Bónis György szerint a condicio vagy szolgáltatás nélküli birtokkal bírók okleveleinkben külön csoportként jelennek meg. A „nobiles et possessionati" azaz nemes és birtokos formulában véli ezt a félnemesi csoportot felfedezni. Az ő jogállásuk vizsgálatához a XIV. századi oklevelek mellett XV. századiakat is segítségül hívott. Ez a csoport a „Homo possessionatus". Ők nem tartoznak munkaszolgálattal a környező várak számára. Nemesi módon bírói jogot gyakorolnak jobbágyaik felett és a birtokukon élő birtoktalan familiárisaik felett. A jobbágyoktól 9-ed, vagy földbér járadékot szedtek, behajtották az állami szolgáltatásokat és az egyházi tizedet. Saját használatra szánt áruikat, nemesi jogon, vámmentesen szállíthatták. Mentesek minden úriszéki bíráskodás alól. Bűnügyeik esetében nincsen szükségük kezesre, mert birtokaik elég fedezetet nyújtanak. A nemesi közgyűléseken kötelező megjelenniük, mint birtokosok. Birtokuk után hadviselési kötelezettségük van a király felé. 1367-ben Nagy Lajos hívta hadba az erdélyi nemeseket és birtokosokat, majd az 1397-es temesi decretum is kimondta a birtokosok hadkötelezettségét. Zsigmond 1405-ös II. decretumát is nemesek és nem nemesek fogadják el. Az 1444. évi 27. tc. kimondta, hogy a nemest és birtokost hiteleshely közbejöttével kell megidézni, nem pedig előállítani. Így a Homo possessionatus szabad birtoka után nemes, de csak helyi nemes, mert szabadsága helyhez kötött. Ugyanez vonatkozik a szabad királyi és tárnoki városok polgárjaira is.[303] A nemesi és jobbágyi átalakulás és a társadalmi egységesülés a XIV. században ment végbe. Ennek egyik epizódja az 1324-es erdélyi szász felkelés leveréséhez köthető. Károly Róbert a felkelés leverésében jeleskedők birtokait mentesítette az adófizetés alól, megadta nekik a jobbágyaik feletti bíráskodási jogot és egyenlővé tette őket az ország nemeseivel.[304]

A klerikusok, avagy egyháziak

A világi nemesek és kiváltságos csoportok mellett, a középkor óta jelen vannak a klerikusok, avagy egyháziak és az általuk képviselt sajátos jogrendű világ. Ez a világ jogilag elkülönül a világiak jogrendjétől, noha a klérus kiemelkedő tagjai átjárást biztosítanak a két jogrend között, mint például a püspök–főispánok, ahol a két jogrend jelentkezik egyszerre. Dolgozatomnak nem célja az egyházi rend tagolódásának taglalása. Viszont az egyházakhoz köthető egyházi nemesek, avagy a „predialis" nemesek világát be kell mutatnom, mivel törvényeink a XVI. századtól gyakran együtt kezelik őket a birtoktalan nemesekkel. A „predialis" jogviszony egészen 1848-ig fennmaradt. A „predialis" nemesek közé azok kerültek, akik nemesi mivoltuk mellett egy egyház (püspökség vagy apátság) védelmébe helyezték magukat, vagy az egyházi elöljáró emelte fel jobbágyi sorból az egyház birtokain belül. Az egyházi nemes birtokai felett, az egyház mindig megtartotta a szabad rendelkezés jogát, mégpedig a hozott és örökölt birtokok felett is bizonyos jogokkal élhetett. Az egyház nemese, birtokát szabadon nem adhatta el. Felettük a püspök vagy az apát, illetve az ő megbízottja ítélkezett. Mentesek a jobbágyi adóterhek alól, de kötelesek szolgálni a püspök bandériumában. Ezt évi 4 márka (16 Ft) ellenében megválthatták.[305] Az egyházi nemesség létrejöttének alapjai

[302] Knoll István: Társadalmi és rendi tagolódás az Anjou-korban, Budapest 1914.
[303] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[304] Köpeczi Béla főszerk: Erdély története három kötetben I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1986.
[305] Knoll István: Társadalmi és rendi tagolódás az Anjou-korban, Budapest 1914.

a XIII. századra nyúlnak vissza. 1230-től az ispán nem ítélhet az egyháziak falvai felett, kivéve a pénz és tized ügyében. 1290-től pedig az érsek, a püspök és a kiváltságos egyházi népek felett csak a király mondhat ítéletet. A magyarországi egyházi nemesség a XIII. században bontakozik ki az esztergomi és a kalocsai érsekség, az egri, a győri, a nagyváradi, a nyitrai, a pécsi, a veszprémi és a zágrábi püspökség területén. Továbbá a győri, a pécsi és a veszprémi káptalan, és a székesfehérvári társkáptalan területén. Egyházi nemesek jelennek meg a bencés és ciszterci rendek apátságai és konventjei mellett. Úgy, mint a bakonybéli, a bátai, a csatári, a garamszentbenedeki és a pannonhalmi bencés apátságok, és a pásztói ciszter convent területén. Később csatlakozik hozzájuk a premontrei rend ipolysági conventje is stb. Egyházi nemesekkel rendelkeztek a margitszigeti és a somlyóvásárhelyi apácák is. Az egyházi nemesítéseket 1250–1350 között a királyok is elismerték, mondván a főpapok is nemesíthetnek. Az első ilyen királyi elismerő oklevél 1267-ből származik. Az egyházi nemesek soraiba a jobbágyi és a szabad jogállásúak egyaránt bekerülhettek.[306] Az egyház nemesei sorába 1313-ban Tamás esztergomi érsek egy pozsonyi polgárt is felvett Kurchmann István személyében, fiúörököseivel együtt. Ekkor Kurchmann a Pozsony vármegyei Marcsamagyar birtokot kapta adományba, amelybe örökjogon és visszavonhatatlanul be is iktatták. Tíz évvel később a megadományozott özvegyének új férje kéri az akkori érseket, hogy a megadományozott ötvegyétől született fiával együtt vegyék fel az egyházi nemesek közé. A birtokot megkapta, de fegyveres szolgálat terhe mellett. Az egyházi nemes, örökösen egyházi patrónusának szolgálatára van kötelezve. Így a kért beiktatásnál az érsek kijelentette: „Soha senki másnak ne szolgálhassanak az országban." Bár az egyházi nemesi jogállás már a XIII. században kialakult, az egyházi nemes kifejezéssel okleveleinkben először 1341-ben találkozunk. Gyakran alkalmazzák rájuk a predialis megjelölést. Tömeges megjelenésüket az 1351. évi. 6. törvénycikk indította el, ami az egységes 9-ed adó bevezetését rendelte el. Az egyház hadakozó jobbágyai, várjobbágyai azért kérték felvételüket az egyházi nemesek sorába, hogy elkülönülhessenek a kilencedet fizető jobbágyoktól. Az egyházi nemesi státusz örökletes, de számos feltételhez volt kötve. Az első és legfontosabb feltétele a fegyveres szolgálat, bár ez a XIV. század közepétől pénzen megváltható volt. Továbbá kötelesek urukat követjárás által képviselni, mégpedig saját lovon és fegyverzettel. Feladatuk az egyházi személyek és futárok kísérete is. Minden egyházi nemes pénzbeli és terménybeli szolgálattal tartozik elöljárójának. Ezen juttatások azonban területenként változtak. Szabad tizedet adnak, azaz nem a dézsmaszedő, hanem az adózó állapítja meg a tizedet. Továbbá kötelesek ajándékokat is adni. A hűtlen alattvaló egyházi birtokától és jogállásától megfosztható, megverethető, elfogható, börtönbe vethető, szőlőtermése elvehető és háza kifosztható. Viszont hűsége fejében védelmet kap urától vagyonára és életére nézve. Egy 1327-es oklevél szerint, ha a püspök a fentieket nem teljesíti (védelem), az országos nemes, ki egyháznemesnek állt, birtokaival szabadon távozhat az egyházi nemesek közül. A fenti kötelezettségek leginkább a nyugat-európai hűbéri szerződésekre emlékeztetnek. A XIV. századtól nem fizették a kamara haszna adót sem, majd a középkor végére teljesen adómentessé váltak. Így a helyi nemesek közé sorolhatók. Az egyházi nemesek vitás ügyeiben a királyi kúria ítélt. Az egyházi nemesek birtokaikat egymás között szabadon adhatták és vehették. Kihalás esetén a birtok az egyházra szállt vissza. Legfőbb joghatóságuk egyházi dominusuk.[307] Kelemen Roland az egyházi nemeseket így határozta meg: „Az egyházi nemes (preadialista, prédiális nemes) olyan 'szabad ember, aki bizonyos föltételekkel, meghatározott területen az egyháztól kapott nemesi kiváltságokkal rendelkezett (vele szemben az országos nemes kiváltságai sem föltételhez, sem területhez nem voltak kötve)'. Fontos kiemelni Márkus Dezső meghatározásából, hogy '… a nemesség nem teljes mértékével felruházott egyének, kiket a nemesi szabadságok csak ama fekvőségen (praedium) illetnek meg, melyeket bizonyos tartozások… fejében, néhány magyarországi főpap

[306] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[307] Uo.

adományából bírtak.' Ezek az egyházi kiváltságosok nem voltak országos nemesek, nem voltak tagjai a szent koronának, nem lehettek jobbágyaik, birtokukkal nem rendelkezhettek, csak fiágon örökíthették. Földjeiket katonai szolgálat fejében kapták kezdetben azért, hogy a fiatal magyar egyházat védelmezzék, később a király hívására a főpap zászlója alatt harcoltak. Az oklevelekben előbb mileseknek (pécsváradi apátság oklevele, 1015) majd a 11. századtól ministri, a 12. századtól leggyakrabban nobiles exercituantesként vagy jobagiones bellatoresként említik a források. 1170-től adómentességet nyertek, az Aranybulla pedig mentességet biztosított számukra a beszállásolás alól. 'Egyházi harcos jobbágyokkal illetve nemesekkel elsősorban az esztergomi és a kalocsai érsek, az egri, győri, nagyváradi, nyitrai, pécsi, veszprémi és a zágrábi püspök, valamint a győri, pécsi, veszprémi székeskáptalan uradalmaiban találkozunk… A konventek közül a legrégibb bencés apátságok rendelkeznek velük, mint a bakonybéli, … pannonhalmi, szekszárdi, tihanyi, de vannak harcos jobbágyai a margitszigeti és somlyóvásárhelyi apácakolostoroknak is.' Mint korábban említettem a birtoka fölött nem rendelkezhetett, annak hűbéri természetű földtulajdonjoga a főpap, az egyház kezében volt, az egyházi nemest csak haszonvételi jog (dominium utile) illette meg. Fiágon örökíthette birtokát, magszakadás esetén a főpapra visszaszállt, 'ezért, ha az örökös leány férje vállalta a katonai szolgálatot', fiúsítással orvosolták az örökléshez szükséges hiányosságot. A főpap a visszaháramlott birtokot gyakran paraszti birtokká alakította, így a birtok elvesztette a kiváltságokat. Az egyházi nemes és a főpap viszonya az, amely leginkább hasonlítható a hűbéri jogviszonyhoz Magyarországon."[308] Az egyházi nemesek között a horvát-szlavóniaiak külön jogállást képeztek. Itt a prediálisok nemessége a zágrábi püspöktől és káptalantól, a topuszkói apáttól, a lovagrendek (pl. Johanita) mestereitől és a remetei pálosoktól ered. Hűtlenségük automatikusan jószágvesztést jelent. Különbség a magyarországi egyházi nemesekhez képest, hogy még azok földjeiket maguk művelik, és így az egytelkes nemesekkel állnak azonos szinten, addig a délvidékieknek predialis falvaik voltak, melyekben bírákat nevezhettek ki. Ők ezen falvakról vették nemesi előnevüket is. Jobbágyaiktól kollektát szedtek és azok bírói kisebb ügyekben.[309] A predialis nemeseknek egészen 1755-ig esélyük van arra, hogy bejussanak az országos nemesek közé. Egy 1409-es privilégium szerint nem fizetnek kamara hasznát és esküjük egy országos nemesével ér fel, továbbá királyi emberként is tevékenykedhettek. Az 1409-es privilégiumot a kalocsai érsek adta ki a szekszárdi apátság nemesei számára. Személyes hadkötelezettségük és örökletes birtokuk megmarad. Jogállásuk a XVI. században jelentős problémákat okoz majd.[310]

[308] Kelemen Roland: Az egyház, a városi polgár és a jobbágyság földtulajdon kérdései Magyarországon és Angliában a XI–XIII. században: Diskurzus, II. évfolyam 2012. 2. szám. A Győri Széchenyi Egyetem lapja.
[309] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[310] Uo.

II. korszak 1351-től 1526. augusztus 29-ig (mohácsi csata)

A nemesi rend egységessége

A nemesi rend egységéhez vezető újabb lépés 1222 után Károly Róbert 1324. december 21-én kiadott rendelete volt, amelyben az erdélyi nemességet felmenti a királyi adózás alól. Ezzel az erdélyi nemesség a magyarországival vált egyenrangúvá.[311] A teljes egységet pedig Nagy Lajos 1351. évi törvénye hozta el.

„- 1351. évi XI. törvénycikk *az ország nemesei ugyanazt az egy szabadságot élvezik*.
Ugyanazon nemeseknek kérésébe is beleegyeztünk: hogy az országunk határai közt lakó valódi nemesek még az országunk határai közt fekvő herczegi tartományokban levők is, megannyian ugyanazon egy szabadsággal éljenek.

- 1351. évi XII. törvénycikk *hogy a Dráva, Száva között lakó, valamint a pozsegai és valkói nemesek is a nyestbőradó fizetése alól mentesek legyenek*
A kamaranyereséget a Dráva, Száva folyók között lakó, valamint a pozsegai és valkói nemesek is országunk más valódi nemeseivel egyaránt tartoznak fizetni.

1. §. Nem is kell őket ezentúl a Bansul Moranak nevezett nyersbőradó miatt zaklatni.

2. §. Hanem, miként országunk más részeinek többi nemesei, ők is szabadok és mentesek maradjanak bárminemű egyéb adók kirovásától, amelyeknek fizetése eddigelé szokásban volt.

- 1351. évi XV. törvénycikk *a nemeseket ne kényszerítsék, hogy a vámhelyek felé menjenek*
A nemeseket nem kell arra kényszeríteni, hogy a vámhelyek felé menjenek.

1. §. Hanem a réveken mindenfelé, a merre csak akarják, minden akadály nélkül, szabad átkelésük legyen.

- 1351. évi XVII. törvénycikk *a nemeseket lakodalom idején ne kényszerítsék a vámhelyeken egy márka fizetésére*
Aztán meg azt a szokást, hogy a midőn országunk nemesei házasodni mennek és feleségeikkel szokott módon tűzhelyükre visszatérnek, tőlük a hidakon és vámhelyeken egy márkát követelnek, jónak láttuk megszüntetni és eltörölni.”[312]

Az előző fejezetben láthattuk, hogy még ekkor is vannak nyitott kapuk a társadalmi átjárásra, – lásd leánynegyed, magánadományok, – miáltal a királyi hatalom még nem abszolút, de a jogok már egységesülnek. A nemesség az, amely lényegében valakit befogad soraiba még ekkor is, noha az uralkodó törekszik a nemességadományozás jogát magának megszerezni, lásd a leánynegyed birtokban történő kiadásának tilalmazását. De a királyi akaratnál, mint láttuk, az ország szokásjoga erősebb. A szokásjog erejét Werbőczy István *Hármaskönyv*ében is elismeri.

A főnemesség kialakulása

A XIV. században megy végbe az arisztokrácia végleges vagyoni elkülönülése. Míg 1387-ben a főnemes birtokmennyisége közel azonos a jómódú köznemessel, úgy 1387 után a vagyoni elkülönülés látványossá vált. 1387 előtt igen ritka a 100 ezer holdas családi birtok, a fenti időpont után viszont már jónéhány család birtoka éri el vagy haladja ezt a bűvös birtokmennyiséget.[313] A világi főnemesek száma a XIV. század folyamán az *országnagyok* alapján viszonylag állandónak mondható. 1328–1333 között 39 személy, míg 1374–1380 között 36 világi személy alkotta. Érdemes megjegyezni, hogy még 1498-ban is csak 38 személy

[311] Szerk: Glatz Ferenc: Magyarok a Kárpát-medencében, Budapest, 1988.
[312] Magyar Törvénytár 1000-1526, Budapest, Franklin Társulat 1899. Ezer év magyar törvényei: https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei.
[313] Engel Pál, Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya Zsigmond korában, Akadémiai kiadó, Budapest 1977.

tartozott ebbe a körbe.[314] Ez az az időszak, amikor megkezdődik a társadalom rangbéli tagolódása, ami először a királyi udvarban megy végbe. Az ország legfőbb tisztségviselőinek, az országnagyoknak pl. nádor, országbíró, bán, stb. megnevezése a „magnificus vir" lesz. A XVI. században ezt a címet viselik majd azok, akik a királyhoz hasonlóan jogosultak a piros pecsétviasz használatára. Az udvari rangsorban utánuk következnek az udvari lovagok. Ők azok, akik királyi pénzen, vagy saját vagyonukból toborzott hadseregeket vezetnek. Ilyen Lackfi Pál, Szécsi Miklós, Zudar Péter, Himfy Benedek stb. Az udvar legalsóbb fokán pedig az udvari ifjak, „aule iuvenes" álltak. Ők az ország legtekintélyesebb főurainak a fiai. A királyi udvarhoz tartozás jelentős távlatokat nyit meg. Erre példa Magyar Pál esete. Ő 1323-ban királyi apród, 1324–1325-ben udvari tisztségviselő, 1325–1341-ig Gimes királyi várnagya és kincstartó.[315] A felemelkedés és pályafutás kiváló példáját mutatja a feltehetőleg Szalók nemből származó Himfy Benedek. Birtokszerzését 1322-ben kezdte meg és veszi meg Döbrököz várát. Benedek apja és nagybátyja 1323-ban temesi és krassói birtokokat kapott. Nagybátyja László, egyben bakonyi „erdő" ispán és Csesznek és Hölgykő várnagya. Himfy Benedek 1330-tól már Döbrentét is megszerezte, ahol várát 1374-ben építi fel. 1351-re már 15 falu volt a birtokában, vagy bérben. A királyi udvarban 1352-ben tűnik fel. 1352-1362-ben udvari lovag. 1352-től 1370-ig Somló várnagya. Nagy Lajos király seregében 1358-ban az itáliai harcok során a Piave-menti csatában mint a had parancsnoka, legyőzte Taddeo Giustinina velencei zsoldosvezér 5000 fős hadát. 1358-tól visegrádi várnagy is. Visegrád ekkor a királyi udvar székhelye. Rangban tovább emelkedve, 1361-ben elnyerte a pozsonyi ispánságot. Hatalma csúcsán 1366–69 között vidini, avagy bolgár bán volt. Ekkor megkapta a kevei, temesi, csanádi, aradi, krassói ispánságokat a hozzájuk tartozó várakkal együtt. Így a térségben 9 vár és azok uradalma került a kezébe, míg a bánságban 3-4 vár volt még a felügyelete alatt. A bánság kiépítése végett, teljes egészében megkapta a temesi uradalom jövedelmét.[316] A vidini bánság lényegében az egykori Vidini Királyság területét foglalta magában. A bánság elvesztése után 1370-ben vasi és soproni ispán és talán övé a pilisi ispánság is. 1370–74 között Döbrente mellett elkezdi Zádorvár felépítését is. 1374-ben, 1379–80-ban ismét pozsonyi ispán. 1378-ban Garé várát szerezte meg. 1379–80-ban a magyar–velencei tárgyalások aktív résztvevője. Halálakor 2 kész és egy épülő vára volt, amihez 38 falu tartozott. Annak ellenére, hogy Benedek a legmagasabb körökbe emelkedett, fia Himfy Miklós „csak" udvari lovag és úgy tűnik, hogy a család ennél magasabbra nem jut. Hiszen utódai közül dédunokája az udvari lovagságnál és a szörényi vice bánságnál, illetve ükunokája a visegrádi várnagyságnál többre nem vitte.

A vidini királyság térképe.[317]

[314] Engel Pál, Nagy Lajos bárói, Történelmi Szemle 1985/3.
[315] Kurucz Ágnes, Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században, Akadémiai Kiadó, Budapest 1983.
[316] Fügedi Erik, Ispánok, bánok, kiskirályok, Budapest 1986.
[317] https://hu.wikipedia.org/wiki/Vidini_Kir%C3%A1lys%C3%A1g#/media/F%C3%A1jl:Bulgaria_Ivan_Alexander_(1331-1371)-hu.svg

Himfy Benedek családjához köthető a korszak egyik sajnálatos jelensége is. Himfy Benedek bolgár bán lánya volt Himfy Margit, akit 1391/92 körül, körülbelül 11 éves korában a törökök elraboltak és eladtak rabszolgának. (Más vélemény szerint 1375-ben rabolták el a törökök, szintén fiatalon, 6-8 éves korában.) Ser Giorgio Darvasio, Kréta szigetén élő velencei polgár vette meg és tartotta rabszolgaként. 1405-re Margitnak Dravasiotól két lánya született, Marieta és Iacoba. 1405-ben Marcali Miklós volt erdélyi vajda váltja ki Margitot és két lányát a fogságból és intézkedik arról, hogy hazatérhessen Magyarországra. A későbbi dátum lehet a helyes elrablására, mert különben 1405-ben már nem keresték volna, és ő sem emlékezett volna arra, hogy ő egy magyar főúr lánya. Himfy Margit kiszabadulása után Budán élt. Budán az itáliai kolónia megbecsült tagjaként élt. Dravasio rendre érdeklődött két lánya felől, bár végrendeletéből kihagyta őket, miközben rabszolgaira mindre hagyott valamit. A végrendeletből Margit is kimaradt. A Himfy család törődött Margittal és lányaival. Dravasio Margitot váltságdíj nélkül engedte el, és még pénzt is adott hazatéréséhez.

Himfy Benedek ténykedésén keresztül felhozható a korszak egyik különleges birtokformája, a honor birtok kérdésköre. (Nemcsak Himfynek volt honorbirtoka.) Ez a birtokforma igen hasonlatos volt a nyugat-európai hűbéri rendszer birtokformájához, a szolgálati–hűbéri birtokhoz. Hogy pontosan mit takart a honor birtok, az a történészek között is vitát vált ki. A honor egy nagyobb gazdasági és kormányzati egység, amit a király egyes bárónak ad, meghatározott szolgálatok fejében. A honor ura a király tisztségviselője, viszont mint magnificus vir, familiárisokkal bír, akiknek birtokot is adományozhat. Így tett Himfy Benedek is 1366-ban, amikor Sárosdi Péter fia János számára adományozott földbirtokot. Így viszont egyfajta sajátságos hűbéri viszony jött létre a király – a magnificus vir (honor birtokos) – és a honor ura által megadományozott között. Ezt Engel Pál mutatta ki. Viszont megjegyzi, hogy a honoron alapuló hűbériség csak formális, csak funkcionális és nem szerkezeti rendszer.[318] Honor járt a nádornak, országbírónak, erdélyi vajdának, a szlavón, macsói és a vidini bánnak, valamint 1370-ig a királyi és a királynéi udvari tisztségviselőknek. Ezen kívül jelentős honorral bírt a pozsonyi ispán (6 vár) és a vasi ispán (7 vár).[319] Fügedi Erik viszont kimutatta, hogy a megyésispán nem rendelkezett a megye összes vára felett, ezért vitatja Engel azon állítását, hogy a honor tartományi szintű birtokállomány lenne. Ennek oka, hogy ha valaki nem rendelkezik a terület összes királyi vára felett, akkor nem lehet a terület, avagy a tartomány ura sem.[320] Kettőjük vitájában nem célom most az állásfoglalás. Ez a nyugat-európai hűbéri viszonyra utaló eljárás a magyar gyakorlatból az Anjouk után eltűnik. Ennek egyik oka a magyar jogban keresendő. Az *1298. évi 33. tc. kimondja, hogy bármely nemes, szabad akaratából, bárkinek a szolgálatába léphet*.[321] A familiáris szolgálata fejében urától jogi, anyagi és katonai védelmet kap szolgálatai fejében. Kiemelkedő szolgálatáért még birtokadományra is számíthat. Ezen világi adományok, magánadományok örök jogúak és avval a megadományozott szabadon rendelkezhet. Az adomány tartalmazza a „nil iuris" klauzát, miszerint a donátor (adományozó) abból kiveszi kezét, és magának az adományban semmi jogot nem tart fenn.[322] Ilyen adományt tett a már korábban említett Thalloczy Matko horvát-szlavón-dalmát bán. Ez pedig teljesen más jogi eljárás ahhoz képest mint ami Nyugat-Európában szokásban volt a hűbériség alkalmával, mivel a hűbéri rendszerben a donátori adomány csak a két fél egyikének a haláláig tart és nem örök időre szól az adomány. Persze a magyar viszonylatban is kicsi esélye volt a hűtlen familiárisnak birtoka megtartására.

[318] Engel Pál, Honor, vár ispánság, Tanulmányok az Anjou királyság kormányzati rendszeréről, Budapest 1987.
[319] Engel Pál, Nagy Lajos bárói.
[320] Fügedi Erik, Királyi tisztség, vagy hűbér, Történelmi Szemle 1982.
[321] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[322] Uo.

A XIV. században a kiskirályok „udvarában” is megindul a hűbériség kialakulása, de ezen az úton sem gyökeredzett meg ez a rendszer a hazai joggyakorlatban.[323] A XIV. században a kiskirályok letűnte, az uralkodóház változása során a korábbi uralkodó réteg lényegében lecserélődött. Letűntek a Csákok, Kőszegiek, Babonicsok stb., és feltűntek a Garaiak, Rozgonyiak, Szécsiek, Drugethek. De közülük sokan kihaltak a XV. század elejére, és így a helyükre újak érkeznek, mint például a Cilleiek, Stíborok, Korbáviaiak stb. Így a XIV. századra még nem tudott kialakulni az egységes tudatú főnemesség.

A lovagság

A XIV. század Magyarországon az úgynevezett lovagkor. Megjegyzendő, hogy valódi lovagok már Szent István kora óta éltek hazánkban, de a XIV. században éli virágkorát a lovagi kultúra. Rázsó *A lovagkor csatái* című könyvét[324] olvasva, azonnal kell egy megállapítást tennem. Attól, hogy valaki nehézfegyverzetű páncélos lovas katona volt, még nem vált az illető lovaggá. Márpedig Rázsó könyve pont ezt sejteti. Ahhoz, hogy valaki tényleges lovag legyen, nem elég a megfelelő fegyverzet. A lovagot, megfelelő szertartás keretében, arra alkalmas, már felavatott lovagnak kell lovaggá ütnie. Az első lovaggá avatás emléke hazánkban Szent Istvánra megy vissza: „Ezekben a napokban érkezett Hont és Pázmány, akik Szent István királyt a Garam folyóban [helyesen Esztergom városában] teuton módra karddal felövezték…”[325] A karddal való felövezés a lovaggá avatás utolsó mozzanatainak egyike volt. A felavatott lovag ettől a pillanattól kezdve vált csapatvezérré és parancsnokká. Az Árpád-kor lovagi kultuszának talán legnagyobb személyisége Szent László király volt. Lovag csak felnőtt férfi lehet, ami uralkodók esetében, Hunyadi Mátyást alapul véve, a 15 éves kort jelöli, míg mások esetében ez az életkor 20-25 évet jelent. Kiskorú uralkodó esetében, a lovaggá avatásokkor az uralkodót egy lovaggá avatott főúr helyettesíti.

Hazánkban a lovagkor akkor kezd igazán kibontakozni, amikor az már nyugaton hanyatlásnak indult. Magyarországon a lovagi életmód folytatására keveseknek volt módja. A lovagi életérzést pedig csak egy igen szűk kör tette magáévá.[326] A lovagi életmód egyik alapfeltétele volt a megfelelő fegyverzet. Ez állt vértből, sisakból, pajzsból, lándzsából, kardból, íjból és nyílból. Ezt egészítette ki 1 harci, minimum 1 utazó és 1 szállító ló. Mindehhez jött még a lovagot kísérő, általában 2 fegyvernök felszerelése. Nekik szintén több lovuk volt és megfelelően fel voltak fegyverezve.[327] Mindezen felszerelés pedig tetemes összeget emésztett fel. Zsigmond király 1396-os nikápolyi hadjáratának résztvevőit megnézve kitűnik, hogy minimum 10 falu birtoklása kellett ahhoz, hogy valaki lovagi mód éljen. Lovaggá nemcsak a főurak válhattak. Például Sebesi Simon Sáros vármegyében volt várbirtokos, míg Csetneki Mihály közeli rokonai főurak voltak. Tehát lovaggá, csak a főnemesség, vagy a köznemesség felsőbb rétege válhatott.[328] A lovagi életérzéshez viszont nem volt elég csupán a fegyverzet. A lovagi élet megfelelő kulturáltságot is feltételezett. Az Anjou-korból 330 várat ismerünk, de közülük csak 30 rendelkezett kápolnával. Ott, ahol volt kápolna, feltételezhető, hogy a várúrnak és családjának volt igénye írni-olvasni tudó, gyermekeiket tanító klerikusra. A kápolnák száma nagyon lecsökkenti a valódi lovagi kultúrát hordozó családok számát. Ha megnézzük, hogy hány család kezében volt ez a 30 vár, a családok száma igen csak lecsökken. Hat vár volt Stíbor vajda és fia kezében, kettő a Cilleieké, öt pedig a királyé. Hitelt érdemlően 13 várról tudjuk, hogy világi uraik káplánt tartottak a várkápolnában. Ez a 13 vár, 10 család között oszlott meg:

[323] Kristó Gyula, Középkori históriák oklevelekben 1002-1410, Szeged 1992.
[324] Rázsó Gyula: A lovagkor csatái, Tankönyvkiadó, Budapest 1987.
[325] Szabados György: Rokonok rivalizálása; Árpád-házi Koppány és István ellentétéről, Korunk, 2018. 2. szám.
[326] Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon, Gondolat Kiadó 1984.
[327] Kurucz Ágnes, Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században, Akadémiai Kiadó, Budapest 1983.
[328] Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon, Gondolat Kiadó 1984.

Stíbor, Mosticius, Wolfurt, Szécsenyi, Kanizsai, Bazini, Szentgyörgyi, Gersei Pethő, Nagymihályi és az Alsólendvai Bánfi család között. A kört a hordozható oltárral bíró várbirtokosok viszont kicsit bővíthetik. A pápák 1389–1410 között 13 ilyen engedélyt adtak ki, de közülük csak 5 szól várbirtokos nemes részére.[329] Ezek alapján a XIV. századi magyar társadalomban, az udvari lovagokat is figyelembe véve, a tényleges lovagok száma 30 fő körül mozoghatott. A lovagi kultúra hiányára lehet abból is következtetni, hogy hazánkban nem alakult ki a Nyugat-Európában divatos családi krónikairodalom és a lovagi költészet. A magyar lovagi eposzok, pl. a Tari Lőrincé és a Toldi Miklósé is szájhagyomány és nem írásos formában maradt fenn ebben az időszakban. Toldi zsoldosvezér, míg Tari Lőrinc királynéi asztalnokmester.

A tényleges lovagok hiányát már 1326. április 24-én felfedezhetjük, mikor Károly Róbert megalapította a *Szent György Lovagrendet*. Ezen lovagrendnek viszont egyetlen tagját sem ismerjük okleveleinkből, noha a rendtagok száma elérhette volna akár az 50 főt is. Kurucz Ágnes arra jutott, hogy az alapító okirat csak egy rendi szabályzat tervezete, de maga a Szent György Lovagrend soha sem működött. Vajay Szabolcs szerint talán 50 lovag mutatható ki heraldikai alapon a Szent György Lovagrendből, de ő is kihangsúlyozza, hogy egyetlen lovag neve sem ismert oklevelekből, mi több, a rend egyetlen cselekedete sem ismert az alapítólevél kivételével. Ezek után igencsak kétséges hogy az 1990-ben „újjá alapított" Szent György Lovagrend tagjai mi alapján sorolnak fel 50 lovagot mint alapító rendtagot Károly Róbert idejéből.[330] Az 1408-ban Zsigmond király által alapított *Sárkányos Lovagrend* alapító okirata[331] viszont hivatkozik Szent Györgyre, így lehet, hogy Károly Róbert alapítása mégis működött, de ha működött is, hazánk életére nem volt hatással.

A Sárkányos Lovagrend alapítólevelének részlete azonban, szerintem, semmi képen nem újítja meg a Szent György Lovagrendet, hiszen nem utal Károly Róbert alapítására, és egyetlen szóval nem mondja, hogy egy régi rend megújítása történik. A Szent György lobogója alatt harcolók kifejezés pedig a pogányok ellen harcoló lovagokra utal, mivel a lovagok egyik fő védnöke Szent György volt. Csak megjegyzendő, hogy a Feltámadt Krisztus egyik attribútuma a fehér alapon lévő piros kereszt, és mivel Szent György Krisztus nevében győzi le a sárkányt, ezért viseli Krisztus zászlóját. Ezen zászló utal a pogányok elleni harcra, hiszen például ezt a zászlót használja a Szentföldön Oroszlánszívű Richárd angol király, illetve a keresztesek, de fehér alapon lévő vörös keresztet hordtak egykoron a Templomos Lovagok is. A magyar krónikák szerint pedig Szent György és Szent Márton lobogói alatt harcolva győzött Szent István hada Koppány felett, de Szent László királyt is ilyen kereszttel ábrázolják pajzsán a leggyakrabban. Mindebből pedig számomra az következik, hogy a Sárkányos Lovagrend és a Szent György Lovagrend semmilyen jogi kapcsolatban nem áll egymással, továbbá a Sárkányos Lovagrend alapító okleveléből nem lehet következtetni a Szent György Lovagrend akkori fennállására.

Zsigmond sárkányos lovagjainak a száma is kezdetben mindössze csak 23/24 fő (Rozgonyi Simon nem alapító, de már igen korán rendtag), ami szintén arra utal, hogy a magyar lovagi élet egy igen szűk körre összpontosult.[332] A Sárkányos Lovagrend az évek során több ágra vált szét, és több joghatóság alá került.

[329] Uo.
[330] Szent György Lovagrend: https://hu.wikipedia.org/wiki/Szent_Gy%C3%B6rgy_Lovagrend
[331] Baranyai Béla: Zsigmond király úgynevezett sárkányrendje, Századok, LX. évfolyam, 1926. 4-6. szám.
[332] Kurucz Ágnes, Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században, Akadémiai Kiadó, Budapest 1983.

Luxemburgi Zsigmond 1408. december 13-tól 1437-ig a Sárkányos Lovagrend feje.				
Habsburg Albert magyar király 1437–1439.	„Vaserejű” Habsburg Ernő herceg 1409. febr. 16.–1424.	Witold litván nagyherceg 1429. aug. 3. (A litván nagyhercegek jogán utóbb a lengyel királyok.)	Norfolk hercege 1439 (6 fő)	burgosi püspök 1438 (30 fő)
Habsburg V. László magyar király 1439–1457.	Habsburg III. Frigyes császár 1424-(1452)–1493 (A Habsburg ház mindenkori feje. Ez az ügy 1961 után igen kérdéses.)			
Hunyadi Mátyás 1458/1464–1490.				
Jagelló II. Ulászló 1490–1516.				
Jagelló II. Lajos 1516–1526. (A mindenkori törvényesen megkoronázott magyar király)				

A Sárkányos Lovagrend túlélhette a mohácsi vészt, mert 1617-ben Bethlen Gábor a rend címerét használta. Később, azonban feltehetőleg elenyészett hazánkban.

Ha már a különböző lovagrendeket említem, nem mehetek el szó nélkül az *Aranysarkantyús Lovagok vagy Vitézek* mellett. Őket, talán már az Anjou-kortól kezdve megtalálhatjuk hazánkban. Nagy Lajost 1343-ban Rómában, 50 aranysarkantyús vitéz kísérte. Ezen vitézek avatására általában királykoronázásokkor került sor. Koronázáson kívül lett aranysarkantyús vitéz uzapaniti és makfalvi Dózsa (Székely) György, akit az 1514. február 28-án a szendrei lovas szpáhik vezérével, az epeirosi Alival vívott halálos kimenetelű párbaj után II. Jagelló Ulászló vett fel az aranysarkantyús lovagok közé 1514/1515-ben. Pedig II. Ulászlót 1490-ben, míg fiát, II. Lajost 1508-ban koronázták meg. Dózsa György talán pont ezért került a keresztes had élére, hiszen személyében így a király egyik kitüntetettje vezethette azt. Ugyanígy, koronázástól függetlenül lett aranysarkantyús vitéz 1593-ban Nádasdy Ferenc és Pálffy Miklós a győri várban, Mátyás főherceg jóvoltából, tehát nem is a királytól, Rudolftól vették azt át! 1603-ban Basta György (Giorgio) generális érmein jelenik meg, hogy ő aranysarkantyús vitéz. Minden bizonnyal Rudolf királytól kaphatta ezt a megtisztelő adományt, de őt 1572-ben koronázták meg, míg utódát, II. Mátyást 1608-ben. Mi több, Basta csak 1590-ben lépett a császár szolgálatába. A felavatottak nem alkottak külön lovagrendet.[333] Nem kizárt, hogy az aranysarkantyús vitéz, nem több mint különlegesen kitüntetett személy.

Karlai K. Károly: *A címerekről – A címer története, fejlődése* című munkájában ezt írja: „a XIV. század elejétől kezdve Magyarországon is szokásban volt, hogy királyaink koronázásakor, vagy más ünnepélyes alkalmakkor az arra érdemeseket lovaggá ütötték. Az ilyen lovaggá ütött vitézeket eredetileg ’arany-lovagoknak’ (equites aurati) hívták.” Karlai K. Károly feltételezi, hogy ezekből alakult ki az aranysarkantyús vitézek csoportja, akik a jeles esemény alkalmából ilyen lovagi díszt kaptak. Szerinte egyesek ezt a méltóságot örökletesen kapták. Ez a megjegyzés elgondolkodtató, mivel a lovaggá avatás mindig személyre szól, és az

[333] https://hu.wikipedia.org/wiki/Aranysarkanty%C3%BAs_lovag. Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.

soha sem örökletes.[334] Szent István kardja 1508 óta érinti őket avatásukkor, de kifejezetten koronázáshoz köthető aranysarkantyús avatás Habsburg Miksa király 1563-as koronázásán történik először egyértelműen. Ekkor avatták lovaggá a török elleni háborúkban kitűnt vitézeket: Thury Györgyöt, Székely Antalt, Gyulaffy Lászlót és Hennyey Miklóst. 1572-ből, mikor Habsburg Rudolfot koronázták meg, nem ismerünk ilyen avatást. 1608-ban II. Mátyás viszont aranysarkantyús lovaggá avatta Rhédey Ferencet. Ettől kezdve állandósul az aranysarkantyús vitézek avatása a királykoronázáskor. Először az 1609. évi LXXIII. törvénycikk említi az Aranysarkantyús vitézeket jogszabályi szinten. A törvény nem lovagnak titulálja a csoportot, hanem mint királyi adományt említi.

Más címek, rangok

A XIV–XV. században a nemességen belül egyfajta vagyoni tagolódás mentén, már olyan elkülönülés is megindul, ami a „rangbéli" különbség megjelenítését már a címekben is meg kívánja mutatni. Ezen törekvés célja a család előkelőségének hangsúlyozása. Erre a XIV. századig elég volt a nemzetség jelölés a „de genere" kitétel. Erre oly büszke trencsényi Csák Máté is, aki hangsúlyozza, hogy akár trónigénye is lehetne Károly Róbert ellenében. Ahogy gyengülnek a nemzetségek, illetve, ahogyan egyre többen esnek ki az országos vezető családok közül, újfajta titulusok jelennek meg. Ezek leginkább az adott család egyik magas tisztséget viselő családtagjára utalnak. Ilyen lesz Széchy Herceg Péter apja nádori titulusa után, a Szekcsői Herczeg család egy báni tisztség után, de ebbe a sorba illenek a vajdafi és bánfi családi elnevezések, titulusok is. Ilyen pl. az alsó-lendvai Bánffy család, ahol a báni tisztség családnévvé megy át. Ebbe a sorba illik egyes vármegyék kiemelt szerepe, mint például Pozsony és Temes vármegyék, melyek ispánjai lényegében zászlósurak, és akiket így temesi vagy pozsonyi grófnak titulálnak. Ezen címek amellett, hogy kiemeljék a család vezető voltát, a határmenti családok esetében a nyugat-európai mintához való csatlakozás igényét is jelölik egy-egy házassági terv során. Az ekkor használt, herceg, bánfi, vajdafi titulusok azonban még nem számítanak valódi főnemesi rangoknak. Feltűnő, hogy épp úgy lehet valaki „herceg" egy báni titulus után, mint egy nádori titulus után, noha a nádor kormányzatilag a bán felett állt, mint a király helyettese.

Feltehetőleg ebbe a sorba sorolhatók az Anjouk alatt feltűnő „Kont" elnevezések amely szó talán a „conte" latin szóra vezethető vissza, mint például Raholcai Kont Miklós aki 1356 és 1367 között nádor volt. Egyesek ide sorolják, vagy épp Károly Róbert első örökletes grófi adományának tekintik a Cseszneki családból kiágazó pókatelki Kondé családot is. Okleveleinkben viszont Kondé elnevezésük a XVIII. század elejéig nem tűnik fel, ezért elnevezésük igen vitatott. Én éppen ezért őket nem tekintem úgy, hogy ebbe a sorba illenének és elnevezésüknek szerintem más oka lehet.[335]

Hunyadi János 1448-ban hercegi titulust kapott (1446-1453 között kormányzó) de ezt ő nem használta.[336] Ez a titulus azonban hasonlatos azokhoz, ami a nádori, vagy báni tisztségek után volt használva például a már említett Széchy Herceg Péter esetében, aki apja nádorsága után viseli a herceg megnevezést. Ezen „főnemesi titulusok" azonban nem valódi nemesi rangok, hanem tisztséghez kötött megtisztelő címzések, ami például igen elterjedt volt Itáliában. A helyzet magyarázatára legyen itt egy itáliai példa, a Medici család és a francia királyi udvar esete. A család Firenze előkelő polgárcsaládja, 1434-től a város élén áll Comiso Medici, mint herceg. A francia királynak Firenze hercege ajándékot küldött, de a francia király nem fogadta el, mert egy polgári származású embertől ajándékot elfogadni szégyenére lett volna. Ennyit ért nemesi szinten Firenze választott hercegének címét viselni. Ahhoz, hogy a dúsgazdag Medici

[334] Karlai K. Károly: A címerekről: A címer története, fejlődése, Emigrációs Kiadó, Amszterdam 1985.
[335] Wertner Mór: A Kondé család: Turul, 1915. ½ szám.
[336] https://hu.wikipedia.org/wiki/Hunyadi_J%C3%A1nos.

családot mint Firenze és Urbínó hercegét a nemesi társaság elismerje Lorenzo il Magnifico herceg, egy nemesi családfát hamisíttatott magának. Mint „nemest", nemesi rangút már hercegként is elfogadták. Ugyanez a helyzet a kondinierikből, avagy zsoldosvezérekből lett főnemesek esetében is, ha előzőleg nem voltak nemesek. Vagy hamisítottak maguknak nemesi ősöket, vagy uralkodói megerősítést kértek ahhoz, hogy főnemesi rangjuk ellenére, tényleg nemessé váljanak. Amikor a Medicik hatalma kezd meginogni Firenzében, ismét kísérti őket a nemesség hiánya, noha hercegi ranggal élnek. Medici Alessandro Firenze első örökös hercege 1532 és1537 között. Ő Medici Kelemen pápa, vagy Medici II. Lorenzo, Firenze és Urbínó hercegének törvénytelen gyermeke. A történelem mint alacsony származású zsarnokot tartja nyilván, hiszen uralma nem feledtette polgári és nem nemesi származását. Ehhez fattyú születése csak ráadás volt.[337] Tehát még a nagyhírű Medici családot sem ismerik el nemes rendűnek a valódi nemesek, hiába viselik a Medicik a hercegi címet, amit utóbb maguknak is adományoztattak uralkodói megerősítéssel és kerül ki közülük pápa is. Ennek oka, hogy hercegi rangjukat mint Firenze első emberei nyerték el az uralkodótól és ezt a nemesség továbbra is csak úgy kezeli mint birtok utáni cím.[338] Mint látjuk, a tisztség utáni „főnemesi titulus" Itáliában még nemességet sem tételez fel, mivel az egy tisztség jelölése csak. Ugyanígy csak tisztséget jelöl Hunyadi János felkínált hercegi titulusa is, hiszen ekkor Ő volt az ország tényleges irányítója.

Hunyadi János 1453-ban V. Lászlótól megkapta a Beszterce örökös grófja titulust. Ez azonban meglátásom szerint még mindig nem több, mint egy örökös főispánság „perpetuus comes", noha ehhez címerbővítés is járt. Tehát szerintem ez nem tekinthető nyugati értelemben vett főnemesi rangnak, bár ez a szakirodalomban vitatott kérdés.

A tisztség utáni „szolgálati titulus" a magyar jogi gondolkodásból még a XVIII. szazadban sem veszett ki. Így lesz „dux et princeps" mint „vezénylő fejedelem" II. Rákóczi Ferenc, jelezvén, hogy ő nem kívánja megdönteni a törvényes királyi hatalmat, csak az ország sérelmeinek orvoslását kéri. Nem véletlen, hogy Magyarországon Rákóczi nem nemesít, hanem csak szabadítékleveleket ad ki – amelyekben lényegében nemesi jogállást ad, avval a feltétellel, hogy azok akkor válnak nemességgé, ha azokat a király megerősíti. Nem véletlen, hogy a szatmári béke egyik kiemelt pontja, hogy az uralkodó erősítse meg Rákóczi adományait.

Nádorság

A szolgálati titulusokkal, „főnemesi címekkel" a XIV-XVI. századra viszont megjelenik az igény arra, hogy a „főnemesség" már rangban is elkülönüljön a köznemességtől. Ezen vágyukat majd Mohács után a Habsburgok fogják teljesíteni, amivel egy teljesen új jogi helyzetet fognak meghonosítani hazánkban.

A magyar jog a király elsőszámú helyetteseinek is megengedi a birtokadományozás jogát, miáltal nemcsak a király emelhetett valakit országos nemesi rangra. Törvényeink szerint tehát az ország nádora és kormányzója adományozhat örök jogon oly módon birtokokat, hogy általa a megadományozott országos nemessé válik, mégpedig olyan jogon, mintha az adományt az uralkodótól kapta volna. Ezért most röviden ismertetem a nádori, majd pedig a kormányzói hatalomra vonatkozó törvényeket.

Szent László Király Dekrétomainak Harmadik Könyve 3. Fejezet a nádorispánról és az ő pecsétjéről és hatalmáról: „Tetszett azt is végeznünk, hogy mikor a nádorispán haza megyen, a király és udvara pecsétjét annál hagyja, ki az ő helyén leszen, hogy valamint egy a király udvara, azonképpen pecsétje is egy legyen."

---

[337] Francesco Guicciardini: Itália története 1494-1534 című könyve.

[338] Rihmer Aurél: Nem minden arany ami fénylik: Az Európai főnemesi és nemesi címek és rangok mibenlétéről: Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2006.

1222. évi VIII. törvénycikk a nádorispán hatalmáról és a helyettes bírákról: „A nádorispán minden ember dolgában, ki országunkbeli, különbség nélkül ítéljen. 2. §. Helyettes bírákat pedig ne tartson, hanem ha egyet a maga udvarában."

Nádori adományokat a magyar középkorból is ismerünk, de szokásjog alapján történt és csak későbbi törvényeink rögzítik azt írásban.

A nádor jogállásával foglalkozik még az 1485. évi I–XII törvénycikk, az 1492. évi XXXIII. törvénycikk, az 1608. évi (k. e.) XVIII. törvénycikk, az 1848. évi III. törvénycikk és az 1867. évi VII. törvénycikk.

A nádori birtokadományozás jogilag történő írásba foglalása 1609-ig váratott magára. 1609. évi LXVI. törvénycikk *a királyi felség a nádor úrnak jogot ád arra, hogy harminczkét jobbágyig, de nem tovább, a fiscusra*[339] *háramlott fekvőjószágokat bármely czimen eladományozhassa:* „Minthogy a szentséges királyi felség, a mi legkegyelmesebb urunk, a nádor ispán urat a nádorság tisztében a hivatala teljes méltóságának reá ruházásával kegyelmesen megerősíteni méltóztatott: 1. § Ennek okáért, hogy annál nagyobb dicsőséggel működhessék; a karok és rendek helyesnek ítélték, hogy azt a jogot a mely az előző nádor uraknak is megvolt, a harminczkét jobbágytelek adományozására nézve ennek a nádor úrnak is megadják. 2. § Hogy tudniillik, akár magszakadás, akár pedig más úton és jogon az Ő felsége királyi fiscusára háramlott fekvő jószágokat, harminczkét jobbágy számig, de nem tovább arra alkalmas jól érdemesült személyeknek adományozhassa."

1659. évi XXX. törvénycikk a nádori hatalom, mind a gyámságnak, mind pedig a fekvőjószágoknak, hűtlenség czimén való adományozásában is az idézett törvénycikkek szerint, a maga állapotában maradjon: „Azt is elhatározzák a rendek, hogy a nádori hatalom és joghatóság, az 1554. évi VI., valamint az 1555. évi I. czikkely vége, s az 1609. évi LXVI. törvénycikk és a királyi hitlevél hetedik feltétele és más ott idézett törvénycikkek szerint, a királyi adományozásra, hűtlenség miatt is, vagy bármi más czim és jog alatt háramlott birtokoknak és birtokjogoknak harminczkét jobbágytelekig; és ezenkívül az ország régi, s gyakorlatban levő szokása szerint a gyámságoknak ezutáni adományozására nézve is, a maga állapotában s erejében maradjon".

1715. évi XXXIII. törvénycikk a nádorispáni s egyszersmind helytartói hatalomról a javak adományozásában: „Hogy a magvaszakadtak és hűtlenek javainak adományozása körül való nádorispáni s egyszersmind helytartói hatalomra nézve továbbra is vitatkozásnak helye ne legyen, határozták, hogy a nádorispánok s egyszersmind helytartók, az ily magvaszakadtakra vagy hűtelenekre néző birtokjogok vagy ingatlan javak adományozásának jogát az 1659. évi 30-ik törvénycikk s az 1446. évi törvényben foglalt szabály értelmében (azonban az ily javak felosztása vagy eldarabolása, vagy mások jogainak, úgy mint hitbéri, özvegyi, hajadoni, adóssági, vagy osztályos jogoknak sérelme nélkül) mostantól jövőre is, a király s ország irányában érdemeket szerzett személyek részére, folytathassák. 1. § Fennmaradván a királyi fiscusnak szabadsága, hogy a nádorispáni adományozásokat, ha harminczkét telek számát, mely eddig is szokásban volt, vagy ezek igaz értékét tulhaladnák, az országbíró úr előtt törvény útján megtámadhassa s felforgathassa. 2. § Továbbá mindennemü perek és zavarok kikerülése végett, melyek olykor, valamely örökös nélkül maradt birtokok adományozása iránt majd a királyi felséghez, majd a nádorispánhoz, mint egyszersmind helytartóhoz folyamodó felkérőknek s adománynyerőknek versenyéből származni szoktak, s nemkülönben a királyi fiscus tájékoztatása, felvilágosítása s önmagának eligazodása czéljából, mostantól kezdve jövőre a nádorispánok és helytartók a királyi jogra nézve bárki részére kiadandó összes és bárminemű adomány-leveleket hiteles másolatokban, a magyar királyi udvari kanczellária útján a királyi kamarákkal mielőbb, s legfeljebb egy év lefolyása alatt közölni, vagy az adományt felkérők

[339] A fiscus a királyi kincstár.

ugyanazt tenni tartoznak. 3. § Az ily adományozás semmiségének terhe alatt melyet egyszer mindenkorra, ezennel kijelentenek s elhatároznak."

A fent hivatkozott 1715-ös törvény visszautal az 1446. évi kormányzói törvényekre, amiket Hunyadi János jogkörének meghatározására alkottak meg. Az 1446. évi 10 czikkely kimondja, hogy *legfeljebb 32 telek (kb. egy falu) lehet a birtokadomány,* és a 11. czikkely hozzá teszi még, hogy egy személy csak egyszer kaphat ilyen úton adományt.

Hunyadi János 1447. október 13-án Temesváron Pogány Miklós tordai polgárnak és utódainak címeres levelet adott, majd 1448-ban Tordán, Berekszói Péternek is adott címeres levelet. Pogány Miklós címerét mint polgár kapja, tehát esetében nem történt nemesítés, de mivel egy nappal korábban birtokadományt kapott Tatárlakán, a két adományozás együtt már nemesítésnek számít.[340]

Ezen 1446. évi törvények fogják majd 1920-ban vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzói jogkörét is kijelölni.

Elmondhatjuk, hogy Magyarországon nemesi rendi szempontból az 1351-től lényegében Mohácsig terjedő időszak, egy nyugalmas korszak volt, amelyben, nagyban egységesült a nemesi rend és a jobbágyság is. Ezt a nyugodt időszakot fogja megbolygatni a török hódoltság és annak következményei.

Meg kell azonban jegyeznem, hogy még ebben az időszakban sem egyszerű azonosítani egy-egy családot, vagy épp személyt. Ugyanis a magyar családnevek a XIV-XVII. század között állandósultak csak. A probléma oka, hogy az egyes személyeket birtokuk után nevezik meg az oklevelek. Mi több, egy embert, akár több oklevél, több néven is említhet. Ilyen például a Trizsi család, melyet két fő birtokuk után, hol Trizsinek, hol Imolainak írnak. De ez számos más családnál is előfordult.

A nemesség számaránya a XIII-XVI. század között, 2,5-3% között mozoghatott.[341]

A XVI. század jelentős változásokat hozott a magyar társadalom különböző rétegei számára is: nem csupán a nemesség, a polgárság, illetve a parasztság közötti társadalmi különbségeket erősítette fel, hanem magán a nemességen belül is óriási vagyoni-társadalmi, illetve kulturális különbségeket képezett. Ugyanakkor a nemesség alsó, illetve a parasztság felső rétegei közötti átmenet is csak látszólagos volt. Miközben a korszakban elszegényedő nemességről beszélünk, amelyek mindössze 2-3 porta fölött rendelkeztek, a mezővárosi polgárság, illetve akár maguk a parasztok is komoly vagyont halmozhattak fel. Így például Balázs beregmegyei jobbágy hagyatékában a következő ruhaneműk és vagyontárgyak szerepeltek: két ló nyereggel, zablával, 16 forintos köntös, vászonruha, köpenyeg, süveg, lábravaló, fegyverek, egy ezüstkereszt. Ez azonban nem tekinthető általánosnak, mivel a faluhelyen élő parasztság többnyire a szegény kategóriába sorolható.[342]

[340] Nyulászíné Straub Éva: Öt évszázad címerei: A Magyar Országos Levéltár címereslevelein: Corvina Kiadó, Budapest, 1987.
[341] Kósa László: „Hét szilvafa árnyékában", Osiris Kiadó, Budapest 2001.
[342] Zubánics László: Vitézi Végek dicsérete; A nemesség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében, Kárpátaljai Magyar Könyvek 248., Ungvári Nemzeti Egyetem, Intremix Kiadó, Ungvár 2016.

III. korszak 1526-tól 1732/1755-ig (nemességigazolások)

A mohácsi csatavesztéssel zárul Magyarország középkori történelme. Az ország szétszakadása, illetve egy „új dinasztia” – korábban már volt két Habsburg uralkodónk – megjelenése, alkalmazkodva a kényszer szülte helyzethez, a már-már nyugvópontra jutó nemesi és jobbágyi társadalmat alaposan felbolygatta. Ennek rendezése a törökök kiűzése után, igen sok problémát fog eredményezni. A későbbi probléma hátterében az is állhatott, hogy 1526-ban, Esztergom és Pozsony között valahol, elsüllyedt a királyi kincstárat és a kancellária iratait szállító 5 hajó. A többi hajó egy részét pedig a fosztogató esztergomi katonák rabolták ki, majd a maradék jó részét a pozsonyi katonák. (Az Argonauta Kutatócsoport búvárrégészei 2008/2011 óta keresik az elsüllyedt hajókat. 2021-ben a Dömös környéki folyómedret vizsgálták át, dr. Tóth János Attila régész vezetésével.[343])

A levéltár 1526-ban, amikor mint említettük legnagyobb része a Duna fenekére került, már több százezer darabot számlált. Ami a törököktől elfoglalt Buda várában megmaradt, az az 1686. évi ostromkor lett a lángok martaléka. Nem sokkal az ostrom előtt a budai basa a cinkotai parasztok egy határigazolási kérelmére még „meghányatá Mátyás kerül levéltárát”, de ebből a XVIII. századra nem maradt semmi. A levéltárat Batthyány Lajos nádor szerveztette újjá 1756-ban.[344]

A nemesi szokásjog

Werbőczy Hármaskönyvében foglalta össze az ország szokásjogát. Ez később gyakran ütközik majd a Habsburgok törekvésével, de mint szokásjog, hazánk gondolkodásmódját 1848-ig döntően meghatározta.

Werbőczy könyvének I. rész 2 czime alatt kifejti, hogy az egyházi rend (papság és a lelkekkel foglalkozó személyek) és a világiak, „Magyarországnak minden főpap egyházfő és báró urai és többi mágnásai, nemesei és előkelői nemességükre és világi javaikra nézve, a szabadság, kivételesség az adómentesség egy és ugyanazon előjogát élvezik, nincs is valamely úrnak nagyobb és valamely nemesnek kisebb szabadsága”. „… egyedül csak az emberdíj mennyisége tekintetében különböznek egymástól”.[345] Werbőczy itt az egyházi rend és a világi nemességet sorolja azonos jogok alá. Viszont a szövegből kitűnik, hogy nem foglalkozik nemesként az egyházi nemesekkel, avagy a „predialisokkal”. Őket nem tekinti tényleges nemesnek.

A nemesség eredetét és elnyerésének módját, illetve az igazolás formáját is részletezi az I. rész 3. czime alatt: „Nemességünk eredetéről és arról, hogy az uralkodást mikép ruházták át fejedelmünkre

Ámbár nem történetírásra, hanem ezen ország saját szokásainak és jóváhagyott törvényeinek ismertetésére határoztam el magam, de mivel azt mondtam, hogy minden főpap, báró úr és nemes a mentességnek és szabadságnak egy és ugyanazon előjogával él és mivel különben is sokan kételkedni szoktak a felől, hogy a mi nemességünk, a melyből a báróság és minden egyéb főuraság származik, honnan ered, és hogy az ország valóságos nemesei alatt kiket kell értenünk? ugyanazért ennek a nemességnek eredetét és kezdetét szándékosan röviden megmagyarázni.

---

[343] Mária királyné kincseit keresik a Dunában a búvárrégészek: https://index.hu/techtud/2021/06/09/kincskereses-arany-szonar-duna-maria-kiralyne-buvarregesz-argonauta-kutatocsoport-domos-hajomaradvanyok-mohacsi-csata/.

[344] Ordas Iván: Lajos király levele Paksról és Tolnáról: Tolna Megyei Népújság, 15. évfolyam, 1965-10-31/257. szám. Tóth J. Attila: „A Duna kincse”: Kutatás Mária királynő hajói után: Örökség, 11. évfolyam, 2007/1. szám.

[345] Werbőczy István: Hármaskönyv (Tripartitum).

1. § A hol is tudnunk kell, hogy ámbár a tudósok közös véleménye szerint nemes az, a ki saját érdeme megnemesít, mind a mellett is, czélunkhoz képest a *nemesség, a melyet többnyire a szabadok elnevezése alatt is szoktak érteni*, úgy mondják, hogy eredetileg a hunnok és magyarok közt keletkezett, miután ezek Scythiából Pannoniába nyomultak, a melyet most változtatott néven, az ittlakó magyaroktól Magyarországnak neveznek; még pedig ily módon:

2. § Midőn ugyanis a hunnok feleségestül, fiastul, leányostul és egész háznépestül Scythiából kijöttek, több tartománynak bejárása és bebarangolása után kapitányokat tettek és ezen kívül a viszálkodók pereinek elintézésére a tolvajok, rablók s egyéb gonosztevők megbüntetésére közakarattal igazgatót választottak és állítottak be, mindnyájának közös egyetértésével és végzésével elhatározván, hogy a mikor az egész közönséget egyenlően érdeklő dolgok merülnek föl, vagy a hadseregnek általános felkelése válnék szükségessé, akkor a hunnok lakása helyén és táborában, vérbe mártott tőrt vagy kardot hordozzanak körül, és hangozzék a hirdető szó: mondván: 'Istennek szava, és az egész közönséges parancsa az, hogy mindenki ezen s ezen a helyen (megnevezvén azt a helyet) fegyverrel vagy a mint teheti, a közönség tanácsának s egyszersmind parancsának meghallgatására megjelenjen.'

3. § Ezt a szokást a magyarok közt Szent István első magyar király, dicsőséges fejedelmünk és Apostolunk atyjának Géza vezérnek koráig sértetlenül fentartották, a mely szokás a hunnok közül sokat örökös szolgaságra juttatott.

4. § Mert, elhatározták és végezték, hogy az ily parancs áthágóit, hacsak helyes mentségét nem adják, pallossal kell ketté vágni, vagy közönséges és örökös szolgaságra vetni.

5. § Az állítják, hogy ez a végzés (a mint mondók) igen sok magyart jutatott a parasztság állapotába. Különben nem történhetett volna, hogy az egyik urrá, a másik szolgává, ez nemessé, az nem nemessé és paraszttá legyen, mert mindnyájan ugyanegy nemzetségből, tudniillik Hunortól és Magortól származtak.

6. § *Miután pedig a magyarok a szent lélek kegyelmének ihletéből, szent királyunk közremunkálása által az igazságnak felismeréséhez és a katholikus hitnek vallásához jutottak és Őt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek s következésképen a nemeseket ékesítő és a nem nemesektől megkülönböztető birtok adományozásának jogát s teljes hatalmát az uralkodással és országgal együtt a község a maga akaratából, az ország szent koronájának joghatósága alá helyezte és következésképen fejedelmünkre és királyunkra ruházta; ettőlfogva Ő tőle ered minden nemesítés és e két dolog mintegy a viszonos átruházásnál és a kölcsönösségnél fogva, annyira szorosan függ egymástól mindenha, hogy egyiket a másiktól külön választani és elszakítani nem lehet s egyik a másik nélkül nem történhetik.*

7. § Mert a fejedelmet is csak nemesek választják, és a nemeseket is csak a fejedelem teszi azokká, s ékesíti nemesi méltósággal."

Tehát Werbőczy elismeri a foglalás útján történő nemességet és jelzi, hogy annak alapja a katonáskodás, mint ahogyan az a XIV. századig igen sokszor meg is jelenik. Egyben azt is jelzi, hogy közülük sokan elvesztették jogaikat, miáltal jobbággyá váltak. Kiemeli, hogy az ő korára (művét 1504 és 1514 között írta), az új nemesség alapja a nemesi jogú birtok, amit a király adományoz. Tehát a foglalás helyébe belép a királyi adományozás, és evvel együtt új nemesség keletkeztetéséhez elveti a magánadományokat és az egyházi adományokat. A birtokadományozás szükségességét az I. rész 4. czime alatt is megerősítette.

Azonban Werbőczy már az I. rész 6. czimében ellent mond önmagának.

„*Hogy nemessé birtokadományozás nélkül is lehet valaki* és hogy a törvény előtt a nemesség bizonyítására nemesi czimer nem szükséges

Tudnunk kell továbbá, hogy valaki valóságos nemessé lehet vagy azzá tehető más módon is, fekvő jószágok és birtokjogok adományozása nélkül; midőn tudniillik fejedelmünk bármely közrendű embert a parasztoknak és nem nemeseknek szolgaságából kiszakítván és kivevén, az ország valóságos nemeseinek gyülekezetébe, társaságába és rendébe soroz és iktat. Az ilyenek

birtokadományozása nélkül is a valóságos nemesek számába jőnek. És az ilyen, bármelyik módon tett nemeseket, valamint ezeknek fiúágon törvényesen leszármazó összes örököseit (még ha nemesi czimerök, vagy a czimert leíró s ennek adományozásáról szóló levelük nincsen is) valóságos nemeseknek tekintjük.

1. § Mert a czímer, a melyet a fejedelem valakinek ad, a nemességnek nem szükséges kelléke, hanem csak ékessége. *Mert a czimert adományozása egymagában senkit sem nemesít; minthogy sok polgárnak és közrendű embernek van a fejedelemtől nyert czímere, de azért még sem számítjuk a nemesek közé.*

2. § *A nemesség bizonyítására a törvény előtt* nem szükséges tehát a nemesi czimer előmutatása, hanem csupán az adománylevélnek vagy a birtokadományozást is tartalmazó iktató levélnek felmutatása; sőt azoknak hiányában, a *leánynegyed kiadásáról készült nyutató-levél* is (ha ez a királyi jogok elévülési idejét meghaladta) az ilyen nemesség bizonyítására bőven elégséges.

3. § Mert leánynegyed csak közszolgálatokkal szerzett fekvő jószágok és birtokjogokból jár ki.

4. § A vásároltakból pedig a bárók, mágnások és nemesek leányai s leányágon leszármazói nem leánynegyedet, hanem megfelelő örökrészt kapnak."

Ez után zavart keltő és nem egységes joggyakorlatra utal, a szabad birtok bírásának kérdése (lásd például Homo possessionatus). Nevezetesen az, hogy a birtok elvesztése esetén nemcsak a helyi nemes, hanem az országos nemes is lesüllyedhet a jobbágyi sorba. Ezen jogi helyzetre enged következtetni egy 1526-os irat, miszerint az elszegényedő köznemesek közül azok, akik birtokaikat elveszítik, elzálogosítják, örökös jobbágyokká válnak.[346] Joggal tételezhetjük fel, hogy az oklevél egy régi joggyakorlatot rögzít. Viszont már maga Werbőczy is belezavarodik a kérdésbe. Elképzelhető azonban, hogy az 1526-os érv, már a Tripartitum felülvizsgálatának az eredménye.

A Tripartitum I. rész 7. czime a nemesi öröklésről szól.

„Hogy a nemes atyától és nem nemes anyától született gyermekek valóságos nemesek, de nem megfordítva.

Továbbá azokat, a kiknek csak anyjuk nemes, de atyjuk nem nemes, valóságos nemeseknek nem mondjuk, hacsak netán a király az asszonyt az atyai jogok valóságos örökösévé (de a törvényes örökösök sérelme nélkül) nem tette és nem fiúsította.

1. § Mert ily módon nem nemes atyától származott fiai is (mivel a fiúsításnak olyan ereje és természetes van, mint az adományozásnak és a birtokjogok átruházásnak s ezt képviseli), valóságos nemesek lesznek.

2. § Ellenben pedig a nemes atyától és nem nemes anyától született fiakat valóságos és igazi nemeseknek tekintjük.

3. § Mert az atya a nemző, az anya pedig a nemzés alakját adja meg.

4. § Hogy az említett fiúsításnak mikép lehet és kell megtörténnie, azt alább találod megírva."

Itt rögzíti a nemesi öröklés rendjét a férfi ágra, a királyi fiúsítási jogra, illetve a 8. czimben azt kiterjeszti az örökbefogadásra is. Ez azért furcsa, mert a 6. czim alatt a nemesség bizonyítására elégségesnek találja a leánynegyed kiadásáról készült nyutató-levelet is. Ez pedig azt jelenti, hogy a nemes lány leánynegyedét birtokban kapta meg, mert férje nemtelen. Tehát ekkor még élő joggyakorlat a XIII. századi elv, miszerint a nemesi vér ne devalválódjon, és váljon az utód a nemesi föld által valóságos nemessé.

Úgy tűnik, hogy a jogtudós és majdani nádor munkájában a szokásjogot és az uralkodói igényeket próbálta egy jogkönyvbe foglalni.

A jogkönyv rögzíti a nemesi kiváltságokat is az I. rész 9. czime alatt:

[346] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár

„A nemeseknek négy fő és kiváltságos jogáról.

Ámbár pedig a nemeseknek a fejedelmi kiváltságlevelekből és rendeletekből kitetszőleg igen sok joguk van, mindazáltal közülök négy a legfőbb, a melyeket ide iktattam.

1. § Az első tehát az: hogy őket előzetes idézés vagy perbe hívás és törvényes elmarasztalás nélkül, senkinek unszolására, panaszára vagy kérésére személyükben senki sehol le nem tartóztathatja.

2. § Megszorítást szenved azonban ez a jog büntettek és bűnügyek, úgymint: a szándékos gyilkosság, faluk felgyújtása, tolvajság, rablás, vagy haramiaság, sőt az erőszakos paráznaság esetében is, a melyekben a nemesség tisztségét, czímét és szabadságát mindenki elveszti. És igy az ilyent a tett színhelyén parasztkézzel is szabad mindig letartóztatni és kihágásához képest elmarasztalni és megbüntetni.

3. § Ha azonban a tett színhelyéről elfutott és ellenfeleinek kezei közül kimenekült; azután nem máskép, hanem csak idézés vagy perbe hívás és törvénykezési eljárás útján lehet őt elítélni és büntetni.

4. § A második főjog az: hogy az egész ország nemesei (a mint előbb említve van) senki másnak hatalma alatt nem állanak, mint a törvényesen megkoronázott fejedelmeknek; sőt fejedelmünk maga is, rendes hatalmánál fogva, bárkinek puszta panaszára és gonosz besúgására, közülők senkit, a törvény útján kívül és kihallgatása nélkül, sem személyében, sem vagyonában meg nem háboríthat.

5. § A harmadik az: hogy törvényes jogaikkal és földbirtokuk határain belől fekvő minden jövedelmeikkel, tetszésük szerint mindenkor szabadon élhetnek; mindennemű jobbágyi szolgálat, adakozás alól, rovás és egyéb adó, vám és harminczad fizetésétől mindörökre teljesen mentesek és ki vannak véve, csupán csak az ország védelmére tartoznak katonáskodni.

6. § A negyedik és utolsó (hogy a többit mellőzzem) az: hogyha bármelyik királyunk vagy fejedelmünk, a néhai második, vagy melléknevén Jeruzsálemi András király úr és fenséges fejedelem országos végzeményében (a melynek megtartására minden magyar király, mielőtt a szent koronát fejére tennék meg szokott esküdni) kinyilvánított és kifejezett nemesi jogok ellenére tenni merészelne, akkor örök időre szabadságukban áll, annak ellene szegülni és ellene mondani a nélkül, hogy a hűtlenség vétkébe esnének.

7. § A nemesek alatt pedig értsd e helyen általában az összes főpap, báró urakat és a többi mágnásokat, valamint az ország más előkelőit, a kiket (a mint előbb mondám) mindenkor egy és ugyanazon szabadság előjoga védelmez.”

Werbőczy az I. rész 10 czime alatt szükségét érezte annak rögzítését, hogy a király egyaránt törvénye ura az egyházi, mint pedig a világi személyeknek, illetve itt erősíti meg az 1351-ben lefektetett királyi háramlási jogot. Az I. rész 15 czime alatt írja, hogy az elítéltek és kivégzettek birtokai megmaradnak a családban.[347] Ezt majd később, sokszor fogják a Habsburgok elfelejteni.

Mint látjuk, Werbőczy közel sem tárgyalta teljességgel az ország kiváltságolt népeit. Őt csak az országos nemesség és a papság jogai érdekelték.

Werbőczy alapján, 1842-ben így határozták meg azt, hogy ki a nemes: „Mi a’ németek (nobiles) alatt magyar országban értjük azon alkotmányos osztályzatot, mellynek tagjai egyéb kiváltságokon kivül: a) ha csak meg nem idéztetnek, és törvényes rend szerint meg nem ítéltetnek, senki kérésére, vagy unszolására személyeikben le nem tartóztathatnak; b) a’ törvényes koronás fejedelmen kivül senkinek nincsenek alávetve, és puszta vádra, törvényes út és kihallgattatás mellőzésével, személyeikben ’s jogaikban, rendszerint még a’ fejedelem által sem gátoltathatnak; c) törvényes jogaikkal, és jövedelmeikkel szabadon élhetnek, ’s rendelkezhetnek; a’ haza védelmezésén kivül, mellyel tartoznak, nem lévén semminemű állapoti szolgálatoknak, adózássoknak, vámoknak, és harminczadoknak alá vetve; d) a’

[347] Werbőczy István: Hármaskönyv (Tripartitum) https://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/analecta/trip_hung.htm.

képviselés rendszere, és a' fenálló törvények korláti szerint, mind a' közjót, mind pedig ön személyeiket 's ügyeiket illető tárgyakhoz szabadon szállhatnak, és a' fejedelem választásában részt vehetnek. E' szerint a' nemességet (nobilitas) olly alkotmányos polgári tehetségnek nevezzük, melly a' koronás királytól magától kijelölt érdemes polgárra különös jogot és kötelességet ruház; — jogot, hogy a' képviselés rendszere, és a' fenálló törvények korláti szerint, mind a' közjót, mind pedig ön személyét és ügyeit illető tárgyakhoz és intézetekhez szabadon szóllhasson, a' fejedelem választásában részt vehessen, 's egyéb kiváltságokon kívül, személyes és vagyonos megkülönböztetésével szabadon élhessen; — kötelességet, hogy királyát és hazáját mind külső mind belső ellenségek és megtámadok ellen lelkesen oltalmazza."[348]

I. (Szapolyai) János rövid uralkodása alatt 5 armálist adott ki. A megadományozottak közül címert csak a Zárai (1532) és a Dévai (1538) családok okleveleiből ismerünk. Mindkettő reneszánsz stílusban készült, ami arra enged következtetni, hogy az uralkodó megörökölte II. Lajos udvari festőit és miniátorait. Özvegye, Izabella királyné nevéhez 3, fiuk, János Zsigmond (II. János néven választott magyar király) uralkodásához pedig 5 oklevél kötődik. A címerek reneszánsz stílusban készültek. Megjegyzendő, hogy Izabella és II. János adománya jogilag érvénytelenek, mivel nem voltak megkoronázva a Szent Koronával. II. János adományait Izabella próbálta legitimálni avval, hogy 1551-ig a birtokában volt a Szent Korona, majd mielőtt átadta volna azt I. Ferdinánd királynak (1526-1564), arról letört egy liliomos keresztet, ami a mai Dukasz kép felett volt. Ezt a keresztet II. János (János Zsigmond) élete végéig viselte. A kereszt utóbb Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemé (1586–1602), aki azt I. Rudolf magyar királynak (1576–1608) ajándékozta.[349]

A későbbi választott magyar királyok adományai szintén utólagos megerősítésre szorultak. A Habsburgok trónra kerülését követően fokozatosan a német heraldika nyert teret. I. Ferdinánd Vesszősi Gergelynek kiállított oklevele (1528) az olasz és a német reneszánsz hagyományait ötvözi. A pajzs, a sisak és a sisakdísz megfelel a német heraldika szigorú szabályainak, míg a sisaktakaró olasz stílusban készült. Az olasz hatás azonnal eltűnt az oklevelekből, hogy Ferdinándot elismerték Magyarország törvényes királyává.[350]

Szapolyai korára a nemesség igen kevés jobbággyal rendelkezett. Az 1514. évi országgyűlés eltörölte a jobbágyság szabad költözködését, hamarosan mind I. (Szapolyai) János, mind I. (Habsburg) Ferdinánd visszaállította a korábbi szabad költözködés jogát. Elsősorban maguk a földesurak voltak érdekeltek ebben, hiszen a középkor végére a jobbágytelkek 20–60 százaléka üresen állt. A telepítésekre két úton kerülhetett sor: a törökveszély elől északra húzódó népek befogadásával, illetve az ország határain túlról való betelepítésre. A Felső-Tisza-vidék esetében mindkét módszer célravezetőnek tűnt, azonban főleg a második (kenéz-telepítések) honosodott meg elsősorban.[351]

Egyházi nemesek

A már korábban tárgyalt *egyházi nemeseket* – „egyházi praedialis nemesek" – az 1522-es törvényhozás az országos nemesnek tekinti. Ezt Miksa király az 1567. évi 14. tc.-ben megerősíti, majd több országos törvény is így nyilatkozik később. Viszont az 1755-ös összeíráskor kihagyták őket a nemesek sorából, bár jogállásukat törvényi szinten nem

[348] Mráz Mihály: Országos nemes e a magyar al-rendű pap, Geibel Károly tulajdona, Pest 1842.
[349] Csomor Lajos: Magyarország Szent Koronája, Vay Ádám Múzeum Baráti Köre, Vaja 1986.
[350] Zubánics László: Történelmi segédtudományok, Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék, Ungvári Nemzeti Egyetem 2013.
[351] Zubánics László: Vitézi Végek dicsérete; A nemesség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében, Kárpátaljai Magyar Könyvek 248., Ungvári Nemzeti Egyetem, Intremix. Kiadó, Ungvár 2016.

változtatták meg.[352] Tehát ők az országos nemesek között 1755 után már nem szerepeltek, miáltal jobbágyi sorba jutottak, ha közben elszakadtak már az egyházi joghatóságtól. Ha nem, akkor 1848-ig, mint az egyház kiváltságolt népei élhettek tovább, például az esztergomi érsekség területén. [353] Ez azért is érdekes, mert a leánynegyed birtokban történő kiadása az egyházi nemesek (praedialis nemes) esetében is működött.

Az egyházi nemesekre vonatkozó törvények: az 1439. évi 19. tc., az 1500. évi 29. tc. 4.§-a, az 1522. évi Budai decretum 19. czikkelye, az 1647. évi 26. czikkely, 1662. évi 5. tc. 12.§-az 1681. évi 46. tc. 11.§-a és az 1741. évi 63. tc. 9.§-a.

Prof. Frank Ignác *A közigazság törvénye Magyarhonban* című művében, amit Budán 1845-ben adtak ki, az egyházi nemesekről így vélekedik: „Az egyházi nemesek – az az egyház nemes jobbágyai – annyiban hasonlók voltak az ország nemeseihez, hogy telkeik után semmi adót nem fizettek, de a múlt század közepén nem csak adó, hanem hadfogás alá is jutottak, vámoktul pedig és katonaszállástul most is mentesek. Pereik és egyéb közdolgaik elintézésére külön Székek vannak".[354]

Habsburg Albert 1439. évi 19. tc.-e így szól: „Hogy az egyházi személyek adót ne fizessenek, hanem hadakozzanak. Az egyházak és egyházi nemesek, a nem rég ok nélkül behozott adóktól szabadok és mentesek legyenek. 1.§. A hadi szolgálatot azonban a különben szokott módon, teljesíteni tartoznak."

Az 1500. évi 29. tc. 4.§-a szerint: „.... hogy azok, a kik a dézsmafizetéstől eddig mindig mentesek voltak (a mint az egy telkes nemesek saját földeiken és bizonyos egyházi nemesek), ezután sem szabad dézsmafizetésre kötelezni."

II. Lajos király 1522. évi Budai decretumának 19. czikkeje így szól: „Ugyanazt határoztuk az egy telkes nemesekről (18. tc.) az ő boraikra és nyájaikra meg barmaikra nézve; ha valamelyiküknek semmi készpénzbeli évi jövedelme sem volna, az olyan fizessen a maga személye után egy forintot. És, hogy az egyházi nemesek, a kik nemesek helyét pótolják, vagyis nemesek számába jönnek, az egytelkes nemesek módjára tartoznak adókat fizetni."

Miksa király 1567. évi 14. törvénycikkében ez áll: „Továbbá ő felségének a kegyelmes hozzájárulásával elhatározták, hogy az egyházak nemeseit (a kik Magyarországon és Szlavóniában mindenkor csaknem ugyanazokkal az előjogokkal éltek, a melyekkel a többi birtokos nemesek és akik díját és esküjét a többi nemesekével mindenkor egyenlőnek becsülték) ne adóztassák. 1.§. Leginkább azért, mivel azokkal a főpap és báró urakkal, a kiknek fekvő jószágain laknak, a többi nemesekkel egyforma teherrel, fizetés nélkül és személyesen hadba szállni tartoznak."

Az egyházi nemesek adózásában az első változást az 1599. évi 7. § jelenti. Ez többek között kimondja, hogy a címeres és egytelkes nemesek és az egyházi nemesek adóznak. III. Ferdinánd király 1647. évi 26 czikkejében ez áll: „A kiknek pedig nincsenek kapuik, a milyenek a címerleveles nemesek... továbbá a szökevények, a főpapok egyházi nemesei, és a kik másoknak szolgálnak, valamint szabadosok... a kiknek nincsenek portáik, azokat a vármegyék alispánjai, szolgabírái és más előkelőbb nemesei adóztassák meg amaz esküjük értelmében, a mellyel magukat az igazság kiszolgálására kötelezték."

Az 1662. évi 5. tc. 12. §-a és az 1681. évi 46.tc. 11. §-a elrendeli az egyházi nemesek kötelező hadba vonulását.

Az egyházi nemesekkel utoljára Mária Terézia 1741.évi 63. tc. 9.§-a foglalkozik. „Nem különben az egyházak papi nemesei, az 1662. 5. és 1681. 46. törvénycikkelyek értelmében, és mások, a kik koronajószágokon élnek, mint különben is adóztatástól mentesek, ugyanazon módon, a hogy az ország többi nemesei, fölkelni és táborba szállni kötelezteknek."

[352] Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár.
[353] Knoll István: Társadalmi és rendi tagolódás az Anjou-korban, Budapest 1914.
[354] Frank Ignác: A közigazság törvénye Magyarhonban, Buda 1845.

Ezek után most nézzük azon törvényeket, ahol az egyházi nemesek és egytelkes valamint armális nemesek adóztatásáról van szó. A két utóbbi, azaz az egytelkes és armális nemes, annak ellenére, hogy országos nemességgel bírnak, mégis adóznak. De gyakori, hogy a városban élő nemesek is adóznak városi javaik után, annak ellenére, hogy a nemesi adómentességet törvény mondja ki. Ezen törvények közé való, a már említett 1500. évi 29. tc. 4. §-a. Bár nem törvény, de igen fontos okirat az 1587/88. évi országgyűlésre készült királyi előterjesztés, amely kihangsúlyozza, hogy a két évre kért 6-6 forint adót a predialis (egyházi nemesek) és armális nemesek is kötelesek megfizetni, mivel nemesi jogaikat csak személyükre, nem pedig birtokaikra nézve élvezik.

Tehát az egyházi nemeseket a személyükre nézve nemesnek tartják 1587/88-ban. Az 1595. évi 5. tc. szerint: „...egytelkes nemesek, valamint azok a birtokok is, amelyeket a földesuruk zsellérállományokká változtattak... adózzanak és hadcsapatokat állítsanak ki.” 1595. évi 6. tc. szerint: „... czímeres nemesek... a többi jobbágyok és polgárok módjára adóznak és dézsmát fizetni kötelesek lesznek.” „... az egyházi nemesek... adózzanak és katonákat küldjenek.” 1596. évi 55. tc. szerint címeres nemesek tizedet és negyedet fizessenek. 1598. évi 15. tc. szerint: „... egytelkes nemesek, akiknek zsellére nincsen, továbbá a címeres nemesek... adózzanak. Ebbe a sorba tartozik a már idézett 1599. évi 7. törvénycikk is. Az 1613. évi 4. tc. kimondta, hogy „czímeres nemesek akik csupán személyükre nemesek és jobbágy telken laknak és azok akik polgári terheket viselnek, dézsmát fizetnek.” Az 1630. évi 30. tc. 5. §- a szerint a címeres nemesek adóznak. Ebbe a sorba illik, a már említett 1647. évi 26. tc. is. Az 1649. évi 17. tc. szerint is adóznak a címerleveles (armális) nemesek. Legtöbbet az 1723. évi 6. tc. van emlegetve. Ugyanis e törvény mondta ki a nemesi adómentességet. A törvény a következőket tartalmazza: „... a földesurak és más nemesek az adózás alól továbbra is felmentettnek nyilváníttatnak.” A törvény 4. §- a kimondja, hogy a címeres nemesek azonban adóznak. A címerleveles nemesek a későbbiek során sem mentesülnek az adók alól. Kivételt csak azok kapnak, akik saját pénzen és fegyverrel tudnak hadba vonulni. Mindezeket a törvényeket azért idéztem, hogy bemutassam, miszerint az adófizetés nem egyenlő a nemesi jogok elvesztésével, hiszen országos nemesi joggal bírók is adóznak, az ország törvényei szerint.[355]

Mint látjuk, törvényeink az egyházi nemeseket igen gyakran teszik egy sorba az armális nemesekkel, ennek ellenére, míg azok megőrizhetik nemességüket, addig 1755 után az egyházi nemesek lényegében elveszítik legfőbb jogaikat és megmaradnak helyi partikuláris kiváltságolt csoportnak. A mai családkutatókat pedig nehéz helyzet elé állítja helyzetük. Hiszen ők „nemesként” éltek, majd hírtelen eltűnnek és más jogállásúakként tűnnek elő. Mivel pedig az egyházaknak hatalmas birtokai voltak, amin rengeteg család élt, az 1755 utáni változás igen sok családot érintett.

Armális nemesek

A hódoltság korától vált szokásossá a birtok nélküli nemesítés, avagy az armális nemesítés. Ezen lehetőség nyomai már Werbőczynél is felfedezhetők. Az egyházi nemesek kérdéskörénél már említésre kerültek az *armális nemesek*.

Fontos kitétel, hogy földesura engedélye nélkül, jobbágy nem vállhat nemessé az 1622. évi XVII. és XXX. törvénycikkek értelmében, mert földesúri engedély nélkül az adomány érvénytelen.[356]

A királyaink normál esetben adományt (Donatio Regia) tettek, ami abból állott, hogy a magyar királyok a jeles érdemeket szerzett hazafiakat vagy külföldieket szolgálatuk jutalmául

[355] Holub József: Az egyházi nemesek jogállása a középkorban, Regnum 1944-46.

[356] Marczali Henrik: Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig 1711-1815 – Mária Terézia és kora: Laude Kiadó, Reprint kiadás.

nemesi jószággal megadományozták, mi által az illető, az adomány beiktatása (statutio) megtörténte után azonnal nemessé lett.

Az armális nemesek esetében a jószág, avagy birtokadományozás elmaradt. Ők, mindössze csak „litterae armalis”-sal (címeres levéllel) váltak nemessé. Őket, birtok híján birtoktalan nemeseknek (impossessionati) is nevezték. Ahhoz, hogy a nemesítés érvénybe lépjen, egy éven belül ki kellett hirdetni és az armálist a megye közgyűlésén be kellett mutatni, majd az armalistát beírták a vármegye armalistáinak jegyzékébe (Cathologus armalistarum).

Az armális nemes személye nemes, de földje és háza nem, azok gyakran csak a közterhek alól mentesek. Az armális csak a folyamodóra és utódaira vonatkozik, a rokonokra nem.

1727 után az armális nemességadományok száma drasztikusan csökken, mert az udvarnak nem érdeke az adóztatható népesség jelentős csökkenése.

Amennyiben jobbágyi földön éltek egyaránt adózniuk kellett az államnak és a vármegyének (1595-től rendszertelenül, 1723-tól rendszeresen). Adójukat a jobbágyok rovásadójától elkülönítve fizették, melyet taxának neveztek. Ezért taksás nemesnek is nevezték őket. Jobbágytelkük után fizetik a jobbágyi járandóságokat és kötelezettségeket. Viszont részt vehettek a megyegyűlésen, és bírájuk nem a földesúr, hanem a vármegye és a király. Számukra megnyíltak a katonatiszti és az értelmiségi pályák. Ennek ellenére, az armalisták többsége a jobbágyfelszabadítás (1848) után beolvadt a parasztságba.

A litterae armalis (armális nemeslevél) nem azonos a közönséges címereslevelekkel, melyeket a magyar királyok ősi idők óta nem-nemeseknek is szoktak kiállíttatni, s melyekkel a nemesítés nem járt együtt. Igen sok régi nemescsalád kapott címereslevelet, mivel a címer eredetileg nem volt kelléke a nemességnek.[357]

Somlóvásárhely példája

Somlóvásárhely példáján keresztül tekintsük át az armális, illetve birtokukat vesztett nemesség sorsát. „A somlóvásárhelyi társadalom fejlődését alapvetően meghatározta, hogy a középkortól a kiváltságos mezővárosok sorába tartozott, s a török hódoltság korában sem menekült el a lakossága, folyamatosan lakott település maradt. Bár középkori jelentőségét a város elveszítette, az életképes magyar közösség a népesség és a gazdaság adta lehetőségek határáig bejárta az önállósodás útját.

A vásárhelyiek társadalmi felemelkedésének egyik lehetséges útjaként a nemesi vagy ahhoz közel álló privilegizált státus megszerzése kínálkozott. A helyben lakó nemesség létszáma a XVII. század elejétől feltűnően megnőtt, s létszámánál fogva is fontos tényezővé vált. A XVIII. század végén a mezővárosban élő nemesség az összlakosság harminc százalékát alkotta.

A mezőváros nemesi társadalma származását és vagyoni helyzetét tekintve rendkívül színes és tagolt volt. Már a XVII. században számos kisnemesi család húzódott be a környékről a kolostor és a végvár menedékébe, mások katonaként kerültek ide.

A Tomor (másképpen Szőlősy), a Kapocsy, valamint az Antal család egyik ága, mint praedialista nemesek Kisjenőről, a Baráth család Vecséről, a Deés család Karakószörcsökről, Kotsi Boldizsár Középiszkázról költözött Vásárhelyre.

Veszprém megyéből, Csesznekről érkezett a Hegyi család (címeres levelük 1508-ban kelt), Öcsről származott a Szalay család (armálisukat 1631-ben kapták), Pápáról Szita Bálint, akinek vásárhelyi utódai 1740-ben érvényesítették nemesi jogaikat.

Vas megyéből, Jánosházáról jött Bodor István (nemesi oklevelét 1635-ben nyerte), és ugyancsak Vas megyéből származott a Németh család is (nemesi oklevelét 1622-ben kapta).

---

[357] https://hu.wikipedia.org/wiki/Armalista.
Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.

A Berecz família leszármazottai Komárom megyéből települtek át az 1660-as években Veszprém megyébe. Péter és Ádám Vásárhelyre, István Sümegre, Pál Zalaszentpéterre került.

Fekete István Baranya megyéből érkezett, a nemességet édesapja, Mihály kapta 1559-ben.

Tolna megyéből települt át a Lukácsa család. Sopron megyéből származott a Jagasich és az Imre família. A Joó család őse, Joó János, katonaként, 1682-ben Érsekújvárról érkezett (ahonnan sarc lefizetése ellenében szabadult a török fogságból), 1610-ben kelt nemesi oklevelüket csak hosszú pereskedés után, a XVIII. század végén iktatta be Veszprém vármegye nemesi közgyűlése.

A helyi lakosság tehetősebb családjai armális szerzésével lettek nemessé. A Fábián, Kovács és Szabó családok már a XVII. század legelején (1602-ben és 1609-ben) címeres levelet kaptak, a vásárhelyi Marton és Nagy famíliát a század közepén (1655 és 1663-ban), a Vanik és Körmendy családot a század végén (1687 és 1696-ban) nemesítették. A XVIII. század folyamán a kisnemesek száma az újabb nemesítésekkel nőtt, ekkor kapott armálist a Márkus (1713), a Csighy (1720), a Zsidó (1730), a Zabó, Szakály és Tomor család (1733), valamint a Vásárhelyi (1737) és a Fazekas (1760) família.

Az egyes társadalmi osztályok között még ezekben a századokban sem voltak áthághatatlan határok.

A megnemesített jobbágy, ha tehetséges volt, gyorsan felemelkedhetett. Több hivatalviselő vásárhelyi nemesről is tudunk, így Márkus István káptalani fiskális lett Veszprémben a XVIII. század elején, a vásárhelyi Nagy családból vármegyei tisztségviselők kerültek ki, az 1710-es években: Nagy Benedek főszolgabíróként, húsz évvel később Nagy István alszolgabíróként szolgált. A Joó családból István mint ügyvéd emelkedett ki az 1790-es években. A reformkorban Bíró Sándor alszolgabíró, Paál István megyei hadnagy, Németh Ferenc Homokszentgyörgyön (Somogy megyében) ispánként dolgozott, majd a vármegye tisztikarában gyámügyi pénztárnok, az 1860-as években a devecseri járás esküdtje.

Mások mesterséget tanultak. Az 1840-es években Németh Ignác és István szabó, Berecz Antal takács, Joó József kőműves, Imre Sándor varga legényként Veszprémben élt.

Ugyanakkor sok kisnemes süllyedt jobbágysorba, főként a XVIII. században, amikor a birtokaik kiterjesztésére törekvő földesurak éppúgy elsöpörték őket az útjukból, mint a telkes jobbágyokat. A nemességigazolások azt mutatják, hogy a XVII. században még nemesként élő, katonáskodó családok egy részének nem sikerült megtartania vagy érvényesítenie nemesi jogait.

A vásárhelyi nemesség vagyoni helyzetéről kevés adat áll rendelkezésre. Ennek egyik oka, hogy a magyarországi nemességről sohasem készült igazán megbízható és átfogó vagyoni kimutatás. Hiteles támpontnak a napóleoni háborúk alatt meghirdetett nemesi felkelésre érvényes cenzus tekinthető. 1809-ben a lovasságnál huszonöt vásárhelyi nemes személynek volt ezer–kétezer forint közötti jövedelme. A gyalogosok között szolgáló ötven fő közül csupán tizenkilenc tudott fölszereléséről gondoskodni (ehhez ezerforintos évi jövedelemre volt szükségük), a többi vásárhelyi katona vagyoni helyzete folytán ezt nem tehette meg.

A vásárhelyi nemesek többsége – mivel őket nem birtokadománnyal, hanem pusztán címeres levéllel nemesítette a király – nem saját földön gazdálkodott, megélhetésük forrása igen különböző lehetett, a városi lakosság valamennyi foglalkozási csoportjában megtalálhatjuk őket. Az elszegényedett zsellérnemesek pedig éppúgy a falusi közföldekből éltek, mint a többi zsellér, és ugyanúgy kényszerültek a puszta megélhetésért munkát vállalni a nagyobb birtokokon.

Az 1857. évi birtokrendezés irataiból tudjuk, hogy a mezővárosban élő 125 nemes családfő (akik 1848-ban bár elveszítették kiváltságaikat) a település úrbéres jobbágyföldjeinek valamivel több mint a felét, 1420 holdat birtokolta.

S bár a kívülállókban, elsősorban a falu szegényebb parasztságában nyomot hagyott az előjogaikra büszke rátartiság, a kisnemesség nagy hányada 1848 után is szorgalmas földművelőnek bizonyult. Még a két világháború között is a volt nemesi famíliákból: a Marton, Fábián, Fazekas, Fekete, Domokos, Györgykovács családból kerültek ki a falu tekintélyesebb gazdái és az elöljáróság tagjai.

Ugyancsak körükből kerültek ki a Somló-hegyen lévő majorsági szőlők és az idegenek birtokában lévő nagyobb szőlőbirtokok közvetlen munkairányítói, a vincellérek. Ezek a szőlőműveléshez jól értő, nagy gyakorlattal rendelkező szakemberek (a saját szőlőjük megmunkálása mellett) kezelték a tulajdonos távollétében a birtokot, végeztették el az esedékes munkákat a felfogadott napszámosokkal vagy hónaposokkal. Figyelmük a szőlőmunkáláson túl a pincékre is kiterjedt.

A nemesi társadalom az átlagot messze meghaladó mértékben tartotta számon a nemesi nemzetségek és ágak, a famíliák eredetét, rokoni kapcsolatait. Felmenőiket öt-hat emberöltőre visszamenően név szerint ismerték, gondosan őrizték a „kutyabőrt", a nemesi kiváltságlevelet (melyet mindig a legidősebb fiú örökölt) s a társadalmi státusukat bizonyító egyéb írásos bizonyítékokat.

A nemesi múltat megőrizték a településformák és a lakosok elhelyezkedése azokon belül."[358]

Somlóvásárhely kiválóan példázza azt az átmenetet, amin átment a népesség a török hódoltság befejeztével, országszerte. Az átalakulás a proforagusok (az, akinek birtokait a törökök elfoglalták, és ezért mások jobbágytelkén gazdálkodtak) jobbágyi sorba süllyedését is eredményezte, hiszen ők birtokaikkal együtt, igen gyakran okleveleiket is elveszítették.

A kisnemesség életformája és házai nem sokban különböztek a jobbágyokétól, így azok eltűnése okleveleinkből, nem meglepő.

A kard nemesei

A török hódoltság időszakában, a végvári harcok egy újfajta nemességet, a *„kard nemeseit"* teremtette meg szükségszerűségből.

„A jobbágysorból kiemelt katonaparasztoknak „milites ex rusticis facti" a telkük után – katonai szolgálaton kívül – korábbi állami és földesúri terheiknek és szolgáltatásaiknak csupán elenyésző részét kellett teljesíteniük. A feudális rendben elfoglalt helyüket 'fegyveres szolgálat ellenében elnyert szabad paraszti állapotnak' tekinthetjük. Azok a szabadságok, amelyeket a dunántúli prezidiális mezővárosok népe nyert – szabad földhasználat, bor-, só-, húsárulási jog, s mindenekelőtt a földesúri szolgálatatásoktól való mentesség – a hajdúszabadságok voltak…" „A végvári 'sereg' tagjai kilencedet, tizedet nem adtak, hegy vámot nem fizettek. Például, a keszthelyi 'vitézlő rend' földjeit szabadon adta-vette és hagyta másokra. Szabadon használhatta a Zámor, Várvölgy, Cserszeg és Rezi között elterülő erdőt, sőt élt a korcsmáltatás és mészárszéktartás jogával is. Mindezeket a kiváltságokat katonai feladata teljesítése ellenében kapta…" „A keszthelyi vár körül szolgáló szabad katonaelem a béke beköszöntésével (török kiűzése az országból) jobbára mezőgazdálkodásra (szőlőművelésre) és kézművességre tért át. Az egykori keszthelyi hajdúkat (kard nemeseit) a megváltozott földesúri érdek, a Festeticsek földesúri hatalma, a XVIII. század közepére visszaszorította az adózó jobbágytelepülések helyzetébe."[359]

---

[358] Száz Magyar Falu – Somlóvásárhely¸ A sorozat szerkesztőbizottsága: Balázs Péter, Balsay István (a szerkesztőbizottság elnöke), Buza Péter (sorozatszerkesztő), Kosáry Domokos (főszerkesztő), Pálffy Géza, Virág Rudolf, Zupkó Gábor, Budapest 2003.

[359] Somfai Balázs (szerk.)**:** A Dunántúl településtörténete VII. Falvak, várak és puszták a Dunántúlon, XI-XIX. század - Településtörténeti konferencia anyaga (Veszprém, 1987). Várak.

A keszthelyiek példáján látjuk, de ugyan ez játszódott le máshol is, a megváltozott helyzetben elveszítették kiváltságaikat és visszakerültek a jobbágyok közé. Lesüllyedésük oka, hogy földjüket nem királyi adományként bírták, hanem azokat a hadihelyzetnek megfelelően rekvirálták, leginkább a térségből elmenekült nemesektől, egyháziaktól, akik a harcok elmúltával, jogos tulajdonukat igyekeztek visszavenni. Ha nem tudtak legalább armális nemessé válni, akkor elvesztették kiváltságaikat, mivel békében nem volt szükség katonára, de annál inkább szükség volt adózó és robotoló jobbágyokra.

A török háború 1699. évi befejezésével, valamint az Udvari Haditanács 1701. novemberi rendeletével – amely hivatalosan kimondta a régi végvárrendszer felszámolását és a végvári katonák elbocsátását – korábban adómentességgel rendelkező, kiváltságos helyzetben lévő több tízezres tömegek kényszerültek adófizetésre és jobbágysorba.[360] Ha nem tudtak legalább armális nemessé válni, akkor elvesztették kiváltságaikat, mivel békében nem volt szükség katonára, de annál inkább szükség volt adózó és robotoló jobbágyokra.

Tehát, hiába élt egyes család akár több mint 100 évig is „nemesként", ha nemességét nem tudta a nemességigazolásokkor pl. 1733-ban, vagy 1755-ben hitelt érdemlően igazolni, akkor nem került be a vármegye nemesi jegyzékébe, és attól kezdve jobbágynak tekintették.

Ez megint sok gondot okoz a későbbi évek családkutatóinak, hiszen valakiről azt hiszik, hogy nemes, majd egyszer csak eltűnik a nemesi iratokból, mintha kihalt volna a család. Közben pedig él és virul, csak nem nemesként.

Létszámadatok

1550 és a XVIII. század között közel 11-12 ezer új nemesség keletkezett, akik nagy része armális nemes.[361] Igaz, ebbe bele kell számítani az erdélyi fejedelmek által megnemesített városok (Dés, Torda, Kolozsvár, Nagyenyed) teljes lakosságát is.[362]

A XVI. századi rovás-adó kivetési adatok alapján Magyarországon ekkor kb. 3300 birtokos nemes, illetve kb. 7200 egytelkes nemes élt. Anyanyelvét, etnikumát tekintve többségük magyar volt, kivételt képeztek a Bereg vármegyében birtokos rutén, illetve a Máramaros vármegyében élő román nemesek (akiknek ortodox vallásáról kizárólag névanyagukból lehet következtetni). A korabeli vármegyei statutumok szerint egész teleknek az a nemesi kúria számított, amelyhez legalább 32 hold szántó tartozott. Ennek megfelelően a fél kúria 16, a negyed 8–10 hold szántót jelentett. A XVI–XVII. századi viszonyokra jellemző, hogy a kisnemesek jelentős része már nem rendelkezett egész telekkel.[363]

Kis hold (Felvidék és Dunántúl)	1000 négyszögölből = 3586,25 m²
Magyar hold	1200 négyszögölből = 4315,5 m² csak szántóföld mérték
Királyi hold	2347 négyszögöl = 8440 m² = 84,4 ár
Kataszteri (kh) vagy bécsi hold	1600 négyszögölből = 5755 m² = 57,55 ár = 0,5755 ha
Régi hold (Jászladány 1754)	7484 négyszögöl[364]

[360] Pálffy Géza: Felszabadítás vagy megszállás? Katonai, pénzügyi és polgári igazgatás a visszafoglalt Magyarországon a nagy török háború idején (1683–1699): Történelmi Szemle, 65. évfolyam, 2023/3. szám.
[361] Magyar Katolikus Lexikon: https://lexikon.katolikus.hu/N/nemess%C3%A9g.html.
[362] https://hu.wikipedia.org/wiki/Armalista.
[363] Zubánics László: Vitézi Végek dicsérete; A nemesség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében, Kárpátaljai Magyar Könyvek 248., Ungvári Nemzeti Egyetem, Intremix Kiadó, Ungvár 2016.
[364] https://hu.wikipedia.org/wiki/Hold_(m%C3%A9rt%C3%A9kegys%C3%A9g)
Erdélyi László: Egyházi földesúr és szolgái a középkorban, Szent István Társulat Tud. és Irod. Osztálya, Budapest 1907.

Honoratiorok

A honoratior nem nemesi származású, de értelmiségi foglalkozása révén a jobbágynál kedvezőbb társadalmi helyzetben levő személy, különösen ügyvéd, orvos, mérnök, vagy lelkész.

Közülük került ki 1716-ban Bars vármegye alszolgabírója, 1718-ban Sáros vármegye jegyzője, 1726-ban Zemplén vármegye táblabírója, de Sopron és Bodrog vármegyében is voltak szolgabírók.[365] A jakobinus Hajnóczy József (1750–1795) szerémi alispán, ügyvéd, királyi tanácsos, kamarai főtitkár, író, szintén honoratior volt.[366] A honoratiorok gyakran emelkedtek nemesi rangra, de már *honorator*ként is lényegében nemesi jogokkal éltek. Így például a nemesi had összeírásakor őket is összeírták. A mai kutató épp ezért gyakran vélheti őket nemeseknek, noha, nem voltak azok.

Az Erdélyi Fejedelemség viszonyai

Buda 1541-es elestével a középkori Magyar Királyság három részre szakadt szét. Mégpedig „létre jött" a Királyi Magyarország, a Török Hódoltság és az *Erdélyi Fejedelemség*. A fejedelemség egy bonyolult közjogi helyzet eredményeként születhetett meg. 1540. szeptember 13-án Fráter György nyomására Rákosmezőn összeült országgyűlés, melynek szabályosságát többen vitatták, az elhunyt Szapolyai János király fiát, a csecsemő Szapolyai János Zsigmondot magyar királlyá választotta. II. János király uralkodói címe: „rex electus, non coronatus", amely az országgyűlés királyválasztó jogából eredő legitimitást hangsúlyozza, a Szent Koronával történő megkoronázással szemben. Fráter cselekedete mögött Szapolyai János végakarata állt, amely semmibe vette a váradi béke (1538) rendelkezéseit.

1541. augusztus 31-én Szulejmán felosztotta a Szapolyai-hívek által uralt magyar területeket. Izabella és II. János az Erdélyi Vajdaságot, Fráter György a Tiszántúlt, Petrovics Péter a Temesvidéket kapta. Ez a döntés állandósította a Magyar Királyság felosztottságát, noha azt eredetileg csak János Zsigmond haláláig tervezték.

Az 1556. márczius 8-án tartott szászsebesi országgyűlés azon határozata óta, mellyel Erdély rendei „a János király fiát" „egyenlő akaratból" „fejedelmül és királyul" választották és neki hűséget fogadtak, Erdély közjogilag választófejedelemséggé alakult. Szulejmán 1566-iki athnaméja[367] a rendek ezen jogát a maga részéről is elismerte, a portának mindössze a megválasztott fejedelem megerősítésének jogát tartván fenn. Az 1567-iki (szeptember 8–17.) gyulafehérvári országgyűlés éppen az athnaméra hivatkozva s arra való tekintetből, hogy „magunk között meg ne szakadoznánk, kiből nagy romlásunk keletkezhetnék, hanem egyenlő akarattal választanánk fejedelmet magunknak", a szabad fejedelemválasztás jogát törvénybe iktatta.

Erdély hosszútávú függetlenségének nemzetközi alapjai az 1568-as drinápolyi békén és az 1570. augusztus 6-án aláírt speyeri szerződésen alapultak. Noha, az utóbbi szerződés János Zsigmond magtalan halála után Erdély átadását írta elő a Habsburgoknak.

A szerződésben foglaltak szerint János Zsigmond lemondott a „rex electus" címről, amely a magyar királyságra támasztott igényeinek alapja volt. Ezért megkapta Erdély és a Partium princepsi címét. („Princeps Transsylvaniae et Partium Regni Hungariae dominus", azaz „Erdély

[365] Marczali Henrik: Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig 1711-1815 – Mária Terézia és kora: Laude Kiadó, Reprint kiadás

[366] Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, 4. kötet, Budapest 1896. H / Hajnóczy József

[367] Oszmán Birodalom-beli, a szultáni udvar és a vazallusok viszonyát szabályozó okirat, jelentése: eskü. Török felfogás szerint csak az lehetett fejedelem, aki rendelkezett a szultántól kapott okirattal és felségjelvényekkel.

Fejedelme és a Magyarországi Részek Ura".)[368] A princeps (herceg) ebben az esetben az erdélyi vajda rangot takarta, aki a Magyar Királyság egyik tartománya felett gyakorolt nem szuverén fennhatóságot. Az egyezmény a török hódítás miatt a földrajzi Erdélyhez kapcsolódó Partium korábban vitatott kiterjedését is tisztázta: Bihar, Kraszna és Közép-Szolnok vármegye, területére terjedt ki. A Szapolyai-családra nézve örökletes princepsi címről volt szó, de a család kihalása után Erdélyben újra a Habsburg-háznak lett volna joga princepset kinevezni. Török támadás esetén a két fél kölcsönösen segítséget nyújt egymásnak, János Zsigmond feleségül kapja I. Miksa unokahúgát, Albert bajor herceg leányát, Máriát. János Zsigmond 1570. december 1-jén ratifikálta az egyezményt, Miksa 1571. március 10-én írta alá. János Zsigmond viszont 1571. március 10-én, 31 éves korában elhunyt.

A közfelfogás szerint azonban Erdély állami életének fejlődésével inkább egyezett azon kormányforma, melyet a rendek portai jóváhagyás mellett tudatosan fejlesztettek önálló fejedelemséggé, és melynek további fennmaradását a porta 1571. április végén Erdélybe küldött fermánjával[369] feltétlenül szükségesnek ítélte. Ez magyarázza meg a porta jelöltjének somlyai Báthory Istvánnak 1571. május 25-én „minden további vita és szó nélkül" fejedelemmé való választását, a Miksához pártolt Békés Gáspárral szemben.[370]

Az erdélyi fejedelmek uralkodói adományait végül az 1691-es első Diploma Leopoldium ismeri el. A történelmi Erdélyt a Habsburg-monarchia külön igazgatott országrésznek tekintette, majd a Diploma Leopoldium értelmében 1691-ben hozzácsatolták a Partiumot, az északi (a mai Máramaros és Szilágy), a nyugati (a mai Szatmár, Bihar és Arad) megyéket, továbbá a Bánságnak a töröktől visszahódított területeit (Karánsebes, Lugos és Orsova vidékét).[371]

Erdély különállása lényegében 1867-ig fennállt, kisebb megszakításokkal.

Erdélyben egy igen érdekes *jogelvet* vezetett be az 1543. november 29-én tartott marosvásárhelyi országgyűlés által hozott végzés. E törvény szerint ha nemesi telken lakik is valamely földmivelő jobbágy, köteles fizetni a rovást, éppúgy, mintha máshol laknék, mert „a személy teszi nemesivé a földet és nem megfordítva."[372] Ez az elv gyökeresen különbözik a magyarországi joggyakorlattól, miszerint a jobbágyi telken ülő nemes is adózik és szolgáltatásokkal tartozik, mert jogállását birtoka szabja meg adózás terén.

A Rákóczi-szabadságharc és az azt lezáró szatmári béke fordulópontot jelent az erdélyi nemes városok (Dés, Torda, Kolozsvár, Nagyenyed) történetében, 1711 után ugyanis a Habsburg kormányzat jelentősen megnyirbálta a nemes városok kiváltságait. 1848-ig nevükben ugyan még nemes városok maradtak, de fontosabb kiváltságaikat rendre elveszítették. 1711-ig lakóik nem tartoztak adót fizetni, egyedüli kötelezettségük a katonáskodás révén. *A szatmári béke után* azonban az Udvar már nem tartott igényt az erdélyiek személyes részvételére a Birodalom védelmében – erdélyi tisztek továbbra is szolgáltak ugyan a Birodalom hadseregében, de a hagyományos hadfelkelés szükségességétől eltekintettek. Ezzel az erdélyi nemes városok kiváltságos helyzete alapjaiban rendült meg. Az Udvar nem kívánt jogfolytonosságot garantálni a korábbi fejedelmi korszak nemesi címeket adományozó politikájának, így a jövedelmek növelése érdekében adó alá íratta az armalista nemességet és a nemes városok lakosságát is. 1712-ben III. Károly elrendelte, hogy mindazok az egytelkes

[368] Kisteleki Károly: Alárendeltség vagy önállóság? Adalékok jogi nézőpontból az Erdélyi Fejedelemség önálló államiságának kérdéséhez: Századok –2016 / 4. szám. Műhely.

[369] A fermán szultáni okirat, írásos parancs, rendelet, amit a szultán adott ki és amit a saját nevének díszes jegyével írtak alá. A fermánt a nagyvezér bocsátotta ki a szultán nevében és az adókról rendelkezett.

[370] Lukinich Imre biz. tagnak 1917. május 4-én tartott előadásából. Akadémiai Értesítő, 28. kötet (1917. évfolyam) Előadások és czikkek.

[371] Vajda Lajos: Erdélyi bányák, kohók, emberek, századok. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1981.: Bányászati és Kohászati Lapok - Öntöde, 35. évfolyam, 1984-04-01 / 4. szám, Könyvismertetés.

[372] Barthos Kálmán: Erdély pénz- és hadügyei János Zsigmond korában (Kolozsvár, 1902) Második fejezet. Az állam rendkívüli jövedelmei.

nemesek – tehát az 1665. évi nemesítés alanyai is, akik nem tudnak két szolgáló jobbágyot vagy zsellért és megfelelő birtokot felmutatni, adó alá íratnak. Ezt a helyzetet erősítette meg az 1754-ben Erdélyben bevezetett új adózási rendszer, a Systhema Bethlenianum is, amely úgyszintén adókötelesnek nyilvánította az egytelkes nemeseket és a nemes városok lakóit.[373] Ezen rendelkezések során Erdélyben számos egykori armális nemes veszíti el idővel nemesi jogállását.

Az erdélyi nemesek létszámát igen nehéz éppen ezért meghatározni. A Siebmacher erdélyi nemeseket feldolgozó kötete 1898-ban 432 nemesi címert ismer Erdélyből. A munka nem tartalmazza azon családokat, akik a Magyar Királyság területén is birtokosak voltak, így csak az „Erdélyi Fejedelemség" nemeseit dolgozza fel.[374] Megjegyzendő, hogy báró Mikola László 1731-ben kiadott erdélyi nemesekkel foglalkozó kötete csak 43 családot említ. Ő a meg nem említettekről bevallja, miképp róluk se nem olvasott, se hitelesen nem hallott. Erdélyben 1767 és 1770 között volt a nemesség felülvizsgálata. A hiteles erdélyi nemesek „anyakönyvét" 1853-ig sem állították fel, noha azt 1770-től kezdve folyamatosan szorgalmazták. Még gr. Kemény József is csak 50 hiteles családfát ismert Erdélyből. Igen sok gondot okoznak az azonos nevű családok, mint például a Kovács (40 család), vagy a Pap (közel 100 család). Kővári László: *Erdély nevesebb családai* 231 családot sorol fel, de a szerző megjegyzi, hogy munkájába felvette a nevesebb, nem nemes családokat is.[375] Ezek fényében a Siebmacher erdélyi kötete tartalmazza a legtöbb erdélyi nemesi családot. Ők azok, akik a nemességigazolások után is meg tudták őrizni nemesi jogállásukat, vagy olyan egyértelmű nemesi családok, amelyek időközben már kihaltak.

Három nemzet uniója

Az Erdélyi Fejedelemség (1570–1711) megőrizte a három nemzet unióját. 1437. szeptember 16-án hozták létre az erdélyi magyar, székely és szász nemzetek vezetői a kápolnai „testvéri" uniót, hogy egyesíthessék erőiket a Budai Nagy Antal vezette parasztfelkelőkkel szemben. Bár a háború négy hónappal később befejeződött, a három nemzet uniója több évszázadon át fennmaradt, és egészen 1848-ig meghatározta Erdély politikai berendezkedését.[376] A fejedelemség alatt, mindhárom nemzet igyekezett megőrizni korábbi kiváltságaikat.

Székely primorok, lófők és közszékelyek

A *székelyek* a vizsgált időszakban jelentős változásokon mentek át. A székelyeket többször is megpróbálták jobbágyi sorba kényszeríteni, mint történt 1465-ben is, de ezt a székelyek kivédték.

Egy 1466-os oklevél a székek főemberei és közszékelyei közötti perről tesz említést. Hunyadi Mátyás 1473-ban szintén fő és közszékelyekről beszél. Ez a székelységen belüli társadalmi elkülönülésre mutat. Ennek oka a székelység sajátos belső nemzetségi, széki tagolódásának és az ottani tisztségviselésnek a következménye is lehet. Hunyadi Mátyás katonai rendezése teremtette meg *primorok (praecipui nobiles), lófők (equester ordo primipilorum)* és *közszékelyek (pedites vagy pixidarn)* hármas tagolódását. Az 1506-os nemzetgyűlési jegyzőkönyv még nem kezeli egyértelműen, hogy mely család primor vagy lófő, mert egyes családokat mindkét kategóriában is megemlít. A primorok 1554-től adómentes lovas katonák.

[373] Bicsok Zoltán: A nemes városok kialakulása Erdélyben: Korunk III. folyam, 19. 2008.
[374] Schönherr Gyula: Az erdélyi nemesség czímereskönyve: Turul, 1895. 2. szám.
[375] Kővári László: Erdély nevesebb családai, Kolozsvár 1854.
[376] Tarján M. Tamás: A kápolnai unió létrehozása, Rubicon Online.

Az 1557. évi tordai országgyűlés egy igen nevezetes székely jog megszüntetését rendelte el, mely eladdig a szabad székelynek büszkesége volt; ekkor mondták ki, hogy hűtlenség esetében a büntetés a székelynek ne csak fejét érje, hanem hogy az jószágát is elveszíthesse. Ezzel a székely e tekintetben az ország többi lakosaival egy nívóra helyeztetett, akikkel szemben a fej- és jószágvesztés alkalmazása már eddig is általánosan szokásban volt. Jogaik védelmében a székelyek fellázadtak, de őket János Zsigmond hadai leverték. Ennek következtében a székelyek 1562-ben elveszítették kollektív jogaikat.[377]

A nemesség vagy nobilitas fogalma a székely társadalomban a középkor folyamán, sőt egészen 1562-ig nem értelmezhető ugyanúgy, mint Magyarország többi részén. A nemes kifejezést többnyire nemes székely nemzet értelemben használták ugyanis. A székely nemzet tagja tehát annak okán birtokolta nemességét, hogy maga is része volt a székely nációnak. Sőt, minthogy forrásos bizonyítékunk is van rá, azt is tudjuk, hogy a 15. század végéig a székely mivolt bizonyítása önmagában is elégséges volt arra, hogy bárki a Székelyföldön kívül is teljes jogú nemesként éljen. A kollektív nemesség tehát, noha nem volt személyre szóló, mégis személy szerint megilletett mindenkit, aki része volt a székely társadalomnak, tekintet nélkül arra, hogy az illető az első vagy a második rendbe tartozott-e. A székely nemesség másik eleme az önkormányzati és örökléssel kapcsolatos jogosítványok mellett az adómentesség volt. A katonáskodás mellett az uralkodónak járó szolgáltatást, az úgynevezett ökörsütést ugyanis nem tekintették adónak, csupán szabad ajándéknak, minthogy az ökröket beszolgáltatni csak bizonyos alkalmanként kellett. Az adómentességet erősítette meg 1473. december 9-én Modra vára alatt kiadott oklevelében Mátyás király, miszerint a székelyek sem az uralkodónak, sem az uralkodó embereinek nem tartoztak semminemű adózással. II. Ulászló sokat idézett 1499-es rendezése azonban itt is a némileg már megváltozott körülményeket sejtette. Egyfelől ugyanis deklarálta az adómentességet, másfelől viszont hangsúlyozta, hogy a székelyek azért tekinthetők adófizetéstől mentesített, valódi nemeseknek, mert állandóan készen kellett állniuk az ország védelmére. Aki nem katonáskodott, az már elveszítette nemesi jogait. A főemberek földjein élő zsellérek vagy jövevények és a szegények, akiknek ingó vagyona nem haladta meg a 3 forintot, mentesek legyenek a hadra keléstől. Ez a változtatás világosan mutatja, hogy a székely társadalmon belül végbement vagyoni differenciálódás miatt a társadalom bizonyos rétegei képtelenné váltak a katonáskodásra. A valóságban a vagyoni különbségek mellett megjelent egy másik különbségtétel, mégpedig a nemes és nem nemes székelyek között. Werbőczy a Hármaskönyvben szintén hangsúlyozta, hogy a székelyek mind kiváltságos nemesek voltak, akik teljesen külön törvényekkel és szokásokkal éltek. 1552-ben Ferdinánd erdélyi biztosai, akik jelentésükben megemlítették ugyan, hogy a székelyek mind nemesek és minden adó alól mentesek, de három rendjük közül valójában csak az elsőbe tartozók neveztetnek nemeseknek, akik mintegy bárók vagy patríciusok. A székelységen belüli jogi egyenlőség gyakorlatilag csak 1562-ben szűnt meg. Addig ugyanis a székelyek elméletileg személyileg szabadok voltak és fejenként katonáskodtak. Annak ellenére mondhatjuk ezt, hogy a 15-16. században egymást érték a jogcsorbítások. Ilyen jogcsorbítás volt például az, hogy, noha egy 1466-os szabályozás szerint a székbíróság esküdtjei kétharmadának a köznépből kellett kikerülnie, az 1505-ös nemzetgyűlés már csak primorokat és lófőket említett a bíróságok kapcsán. Igaz az is, hogy 1562-re már nemcsak idegeneket, de szegény székelyeket is találunk a gazdagabbak szolgálói között, és egyre gyakrabban fordult elő, különösen a fejedelemség létrejötte óta, a székelység egy részének megadóztatása. Az 1558-as gyulafehérvári országgyűlésen a székely községre is kivetették a portánkénti adót, mégpedig úgy, hogy a táborba későn érkező, „szedett-vedett sokaság székely község" a bármi néven nevezett székely jobbágyokhoz hasonlóan adót fizessen, mint a nemesek jobbágyai a vármegyékben, és ebből

[377] Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténete, a székelyek lázadása János Zsigmond ellen, Budapest 1928. Balogh Judit: A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében: Erdélyi Tudományos Füzetek 254.

zsoldost fogadjanak. Mindez azt mutatja, hogy a székely társadalom belső feszültségei abban az időszakban váltak igazán jelentőssé, amikor a formálódó fejedelemségnek egyaránt szüksége volt, méghozzá a korábbinál nagyobb mértékben, a székelyek katonai támogatására és a lakosság anyagi erejére. Az országgyűlési rendelkezések azt mutatják, hogy úgy próbálta mindkettőt megszerezni, hogy az egyébként is átalakulóban lévő székelységet betagozni igyekezett egy feudális társadalmi struktúrába. Ez azonban csak az 1562-es felkelés után sikerült olyan módon, hogy hatalmi szóval vonták vissza a székelység kollektív nemességét.[378]

Az 1562 előtti időkből fennmaradt meglehetősen kevés számú erre vonatkozó forrás alapján nehéz pontosan meghatározni a primori réteget. Az 1562 után készült összeírások pedig már azokat is tartalmazták, akiket a segesvári országgyűlés sorolt a nemesek közé. Itt tehát gyakorta a kategóriák is változnak. Hozzávetőlegesen biztos adatnak mégis elfogadhatjuk azt az 1569 körül készült csík-, gyergyó- és kászonszéki összeírást, ami még a primor kategóriát használta a nobilis helyett. Mivel időben még közel esik a változásokat hozó 1562-es évhez, adatait hitelesnek tarthatjuk. Eszerint a három székben összeírt primorok száma 15 volt. A primorok pontos számarányairól a különböző székekben a 16-17. századig nem készültek összeírások.

Az 1562-es felkelésről azt írja Egyed Ákos, hogy mind lefolyásában, mind pedig következményeiben nagyon hasonlított az 1514-es Dózsa György vezette parasztfelkeléshez. A köznép viselkedésének valóban voltak olyan elemei, amik Dózsa seregének reakcióit idézték, mint például némely székely főemberek házának a megdúlása. Az egyértelműnek látszik, hogy a nemes–jobbágy kétpólusú társadalmi szerkezete ekkora bevezetésre került a székelység között. Kimondták, hogy „a fő népek az ő főségükben és a lófejek az ő lófőségükben minden székben szabadon éljenek, úgy mint a nemesség az ő nemességekben, és az földön lakókat, kiket jó igazsággal bírnak, úgy mint az nemesség az ő jobbágyokat, ők is jobbágyúl bírják, kik a rovásnak idején a több községgel együtt megrótassanak. A fő népek és lófejek minden dézsmának fizetéséből kivétessenek, de úgy, hogy ők is lovakkal, páncéllal, sisakkal, pajzzsal, kopjákkal jó móddal készen légyenek mindenkor, úgy hogy minden lófőségéről a mi parancsolatunkra és országunk szükségére valamikor kelletendenek, egy-egy lóval indulhassanak; kik egy holnapon a saját költségükön éljenek, azután mi nekik minden hóra segítségül egy-egy forintot adatunk. A fő népek is a rendeknek és állapotjoknak mivolta szerént, ki három lóval, ki néggyel, ki öttel, légyenek készen jó szerrel, kiknek mi esztendő által egy-egy lóra nyolc-nyolc forintot adatunk nyargalásul; mikor pedig országunk szüksége kívánja és szolgálatban lésznek, hét-hét forintot hó pénzt adatunk nekiek.” [379] Az országgyűlés végzései abban a tekintetben jelentettek ítéletet, hogy eltörölték az addig a székely társadalom egészére érvényes kollektív nemesi jogokat, megszüntették a szintén a közösség egészének járó szabad sóhasználati jogot, valamint jelentősen csorbították a székely autonómiát. A 17. század végére nagyjából kiformálódó székely nemesi réteg voltaképpen két rend képviselőiből tevődött össze, a primorok és a lófők rendjéből. János Zsigmond rendezése a maga drasztikus módján valójában ugyanezt mondta ki akkor, amikor felszámolva az egész székelységre vonatkozó és kiváltságokat biztosító kollektív nemességet úgy rendelkezve, hogy a primorokat és a lófőket tekintsék valódi nemeseknek.[380]

1576-ban összeírták Csíkvidék főembereinek jobbágyait. A főemberek jobbágyai 50 dénáros adót fizettek. Az összeírásban például szárhegyi Lázár Istvánnak 10 jobbágyát írták össze Gyergyó-Csomafalván, akik 1-1 forintot, összesen 10 forintot fizettek uruknak. Báthory Zsigmond 1591. december 22-ei kiváltságlevele alapján Kászonszék népét csak a fejedelemnek végzendő katonai szolgálatra kötelezi, így nem kötelesek Udvarhely várának őrzésében részt

[378] Balogh Judit: A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében: Erdélyi Tudományos Füzetek 254.
[379] Uo.
[380] Uo.

venni. Az oklevél jelentős kiváltsága volt, hogy a gyalogos székelyek öröksége nem elidegeníthető. Mindkét nembéli kihalásuk esetén, a birtok, azok gyalogos székely rokonaikra száll át. Ha magszakadás fiú ágon történik, a javak a leányra szállnak, de férjének gyalogosnak (darabont), vagy szabad idegennek kell lennie, s nem a fejedelem vagy valamely idegennek a szolgájának, s a vőnek gyalogossá kell válnia a meghalt ipa után. 1595-ben Báthory Zsigmond kilátásba helyezte a székelyek teljes szabadságának visszaállítását, de ezt a székely főrendek megakadályozták, mert ragaszkodtak a jobbágyaik szolgálataihoz. A székely jobbágyok 1562-1601 között adóztak. [381]

1600. március 7-én Vitéz Mihály moldvai vajda visszaadta a székely közszabadságot, de 1601. október 25-én a moldvaiak veresége után a közszékelyeket visszaítélték földesuraiknak, a lerombolt nemesi udvarházak és a két székelyföldi vár fölépítésére kötelezték őket és eltiltották a fegyverviseléstől.

1602–1603-ban Basta generális összeíratta a székely nemeseket (primor és lófő), és ekkor már a közszékelyeket nem írták össze. Az egész Gyergyó-medencében 246 főt írtak össze, akik közül volt 1 nemes, 42 lófő, 11 darabont, 191 szabad székely és 2 jobbágy. A függő személyek száma 1614-re viszont már jelentősen megnőtt.[382]

Báthory Zsigmond, majd pedig Bocskai István szabadságleveleiben kimondott székely adómentesség Bethlen Gábor uralma alatt is érvényben maradt, de rendkívüli költségeire a székelység áldozatvállalását is igénybe vette. Az 1616-os segesvári országgyűlésen kimondták, hogy azok a székely jobbágyok, akik korábban lófők, darabontok vagy gyalog székelyek voltak, a jobbágyul kötés után éppen úgy fizessenek, de csak a portai kiadásokra, mint ahogyan a vármegyei jobbágyok tették. Lényegében a XVII. századra már állandósult a közszékelyek jobbágyi sorba süllyedése. A folyamatot Balogh Judit kiválóan mutatja be. „A szabad székelyek kész örömest lennének jobbágyok, de csak addig, amíg tart egy-egy hadjárat; mihelyt a háborúnak vége, mindjárt fölszabadítják magukat.”[383] A közszékelyek eljobbágyosítása mögött leginkább a székely nemesség állt. A székelyek 1711-1762 között katonai szolgálatot nem teljesítettek. Ezért a Habsburg udvar folyamatosan adóztatta őket. Még az egytelkes nemesek is adóztak. A székely határőrség megszervezésével 1765-ben változott a helyzet. A katonai közigazgatás „militáris bíró” alá esők 1764-től, mint határőrök, mentesültek a közterhek egy része alól, és adójuk is csökkent, míg azt háború alatt el is engedték.[384]

A székely primor családok összegyűjtésével a XX. századig nem nagyon foglalkoztak. Dr. vitéz ákosfalvi Szilágyi László 1938-ban adta ki Budapesten a *Székely primor családok* című könyvét. A kötet névsorban körülbelül négyszáznyolcvan név szerepel. E családok legnagyobb része idők folytán azonban kihalt.[385] A kötet azonban a kutatóknak igen jó szolgálatot tehet.

Darabont nemesek

A fejedelmek bevezettek egy új kategóriát is a gyalog székelyek védelmére. Ők a *darabont nemesek*. Így például a Gyergyószentmiklósi Erőss (Erős) család 1616. március 1-től nemes „gyalogos” Bethlen Gábor jóvoltából.

A háromféle székely nemességre (primor, lófő, darabont) legyen itt néhány példa, amely az elsők között e témában kiadott oklevelek közül valók.

Primori oklevél. II. János magyar király Gyulafehérváron 1569. évi július hó 15-én kelt oklevelével az aranyosszéki Balogh család névszerint felsorolt kilenc tagját, Simont, Kristófot, Györgyöt, Istvánt, Gergelyt, Benedeket, Jánost, Boldizsárt és másik Jánost, valamint összes

[381] Rokaly József: Gyergyócsomafalva monográfiája I. kötet, Gheorgheni, Mark House, 2003.
[382] Uo.
[383] Balogh Judit: A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében: Erdélyi Tudományos Füzetek 254.
[384] Rokaly József: Gyergyócsomafalva monográfiája I. kötet, Gheorgheni, Mark House, 2003.
[385] Dr. vitéz ákosfalvi Szilágyi László: Székely primor családok, Budapest 1938.

leszármazóikat a székely primőrök sorába emeli. Ez az oklevél csak kivonatosan maradt fenn. Az itt említett Balogh család székely öröksége Bágyonban volt és onnan írta előnevét. Szintén korai eset, amikor II. János magyar királynak Gyulafehérváron 1570. évi április hó 3-án Küsmödi Marton János és Péter székely lófőket, valamint összes leszármazóik részére adott oklevelet, mellyel ezeket a székely primori rendbe emelte.

Lófői oklevél. II. János magyar király Gyulafehérváron 1569. évi június hó 1-én kelt oklevelével Malomfalvi Vas Györgyöt, Székely Mihályt és Balázst a székely lófők sorába emeli. Ez az oklevél csak kivonatosan maradt fenn. Szószerinti szövegben ismerjük II. János magyar királynak Gyulafehérváron 1569. évi július hó 10-én Benczédi Balássy Miklós és Tamás, valamint összes leszármazóik részére adott oklevelét, mellyel ezeket a székely lófőrendbe emelte.

Nemesi (gyalogrendi puskás–pedites, pixidarii) oklevél. Báthory Kristóf erdélyi fejedelem és székely ispán Gyulafehérváron 1580. évi március hó 31-én kelt oklevelével Egerpataki Bartók Mátét, Kis-Antal Tamást, Angyalosi Dobos Istvánt és Árkosi Barabás Lukácsot, valamint összes leszármazóikat a székely gyalogrendbe emeli. Ezt az oklevelet a szakirodalomban csak kivonatosan ismertették. Szószerinti szövegében ismeretes Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemnek és székely ispánnak Gyulafehérváron 1583. évi május hó 23-án Márkosfalvi Török Mihály, Bikfalvi Teölgyes Pál, Danch Máté, Fejes Boldizsár, Szeőke János, Szabó Pál, Szabi Simon, Vayda Miklós és Szentkirályi Szabó Miklós, valamint összes leszármazóik részére adott oklevele, mellyel őket a székely gyalogrendbe emelte.[386] A puskásnemesek utólag 1667. és 1668-ban a „fiskális jószágokból nobilizáltattak", törvényes utódiakkal együtt.

A XVII. század felétől a székely nemesi státusz igazolásához már a korábbi összeírásokon való szereplés sem elég. Ahhoz szükséges a fejedelem okirata is.

Az egykor jogilag egységes székelység további társadalmi bomlását idézte elő, hogy több család kapott országos nemességet királyainktól. Így ismerjük a hidvégi Mikó és Nemes famíliák 1474-ből származó nemeslevelét, tudjuk, hogy Nagyajtai Cserei Balázs 1393-ban már nemesi címert kapott Zsigmond királytól, valamint birtokot a vármegyében, vagy például a Kálnoki családnak is volt Nagy Lajos idejéből származó armálisa. Ugyanígy rendelkeztek a Székelyföldön kívüli birtokokkal például a vargyasi Danielek valamint az Andrássiak (Andrássy) is. A Becz családról is tudjuk, hogy 1456-ban egy Budán kelt oklevél szerint a család négy tagja részesült címeradományban stb.[387] Ez a folyamat az Erdélyi Fejedelemség korában sem állt meg, és így sok székely kap nemességet, címert és birtokot. Így ők jogilag kiléptek a székely közösségből, noha jobbágyaik továbbra is székelyek. Ezen fejedelmi adományok Bethlen Gábor fejedelemsége alatt szaporodnak meg. A folyamatot jól mutatja a gyergyó-csomafalvi Rókay család. A Rókay család a lőfőséget 1655. június 28-án kapta II. Rákóczy György erdélyi fejedelemtől, majd 1761. január 26-án nemességet kapott Mária Teréziától.[388] Ennek oka, hogy az országos nemességet egy idő után már csak a nemeslevél garantálta.

I. Lipót király Bécsben 1691. évi december hó 4-én kelt oklevelének (Diploma Leopoldinum) 2-ik pontjában, a következőket rendelte és határozta el: „Meg erősítjük a hű karok részére mindazokat az adományokat, átruházásokat, kiváltságokat, címerleveleket, címeket, tisztségeket, méltóságokat, dézsmákat és végre mindazokat a javadalmakat és fekvő jószágokat, melyeket Magyarország királyai, úgyszintén mindazokat, amelyeket Erdélynek Magyarországtól való különválása óta annak fejedelmei mind Erdélyben, mind Magyarország

[386] Dr. vitéz ákosfalvi Szilágyi László: Székely primor családok, Budapest 1938.
[387] Balogh Judit: A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében: Erdélyi Tudományos Füzetek 254.
[388] Rokaly József: Gyergyócsomafalva monográfiája I. kötet, Gheorgheni, Mark House, 2003.

részeiben, a Székelyföldön és Debrecenben akár magánosok, akár városok és községek s testületek, vagy bármely bevett valláshoz, tartozó egyház, egyházközség vagy iskola részére tettek és adtak." I. Lipót királynak ezt az oklevelét II. Lipót helyett I. Ferenc az 1791. évi erdélyi II. és III. törvénycikkekben, majd I. Ferenc újólag az 1792. évi erdélyi I. törvénycikkben és V. Ferdinánd az 1837-1838. évi erdélyi törvénycikkben ismételten megerősítették. Az 1790-1791. évi erdélyi országgyűlés 1791. évi június hó 4-én tartott 58-ik ülésében – figyelembevéve, hogy „a székely nemzet három egyenlő nemesi eredetű rendekből, úgymint: primores, vagyis fő-rend, primipilus, avagy ló-fő és pixidarius, avagy darabontságból áll".[389] Ekkora tehát a székelység nagy része jobbágyi sorba került.

A székelyek életében és szabadságában komoly törést jelentett az 1764. január 6-án lezajlott mádéfalvi veszedelem, ahol 170–400 közé teszik az elesett székelyek számát.

Hajdúnemesek

Ha már az erdélyi fejedelmek nemesítéseivel foglalkozunk, akkor mindenképpen szólnunk kell a *hajdúnemesekről* is. 1605. december 1-én kiadott korponai címeres nemesítő oklevél a hajdúvitézek nemesítő és adományos birtokos voltának képezi alapját. Ekkor, 13 kapitány alá tartozó 9254 hajdúvitéz kapott kiváltságot. Őket egyenként, mindkét nembeli utódaival együtt felveszi Magyarország és Erdély kétségtelen nemesei közé. Ennek alátámasztására közös címert adott nekik.

A szakirodalomban a letelepített családok számát 10 000-re becsülték sokáig, de mostanra már csak mintegy 1000 családot említenek. A XVII század közepén viszont 18 000 katonáról beszéltek, akik családtagjaikkal együtt közel 70 ezren lehettek.[390] A letelepített hajdúk tényleges létszámát nehéz meghatározni, mert a hajdúk nagy részét nem telepítették le és nem kaptak kiváltságokat. Ilyenek például a királyi és a magánföldesúri hajdúk, valamint a zsoldban álló hajdúság. Később, már csak ezen összetettség miatt is nehéz volt meghatározni, hogy ki az, aki tényleges hajdúnemes, és ki az, aki nem az.

Részlet az 1605. december 1-ei oklevélből: „Hogy pedig a mi említett vitézeink bizonytalan lakhelyeikről el ne széledjenek, és idegen joghatóság alá ne kerüljenek, hanem mindenkor meghatározott állandó helyen lakva a mi erdélyországi hű székelyeink szokása szerint Magyar- és Erdélyországnak minél hasznosabb és sikeresebb szolgálatot tehessenek, és hogy együttesen mindig készen találtassanak: nekik adományozzuk Szabolcs vármegyében fekvő, tokaji várunkhoz tartozó egész Kálló városát, hasonlóképpen Nánás, Dorog, és Varjas puszta birtokainkat, Hadház, Vámospércs, Sima és Vid nevű részjószágainkat, minden hasznával és járulékával." 1606. szeptember 2-án újabb hajdúk kaptak nemességet, az előbbitől eltérő címerrel.[391] Ezek meglátásom szerint mind csoportos nemesítések, mivel helyhez és közösséghez van kötve nemességük.

Hajdúszoboszló esetében Bocskai István a megtelepített hajdúkatonák számára csoportos nemességet adományozott, amivel mentesültek az adó alól és katonai szolgálat teljesítésére voltak kötelezve. A közös kiváltságolásban részesült hajdúnemesek azonban csupán városuk falain belül élvezhették előnyös jogaikat, nem álltak azonos színvonalon, az országos nemesekkel. Elvileg kötelezettségeik közé tartozott a városi közmunka is, amivel az országos nemesek lényegében nem voltak terhelhetők, legföljebb néhány városban.[392] Igen sok egykori

[389] Dr. vitéz ákosfalvi Szilágyi László: Székely primor családok, Budapest 1938.
[390] Nagy László: Hajdúvitézek 1591-1699, Kossuth Kiadó, Budapest 1986.
[391] Dr. Herpay Gábor: Nemes Családok Hajdúvármegyében (Debrecen, 1926) Hajdú nemesek.
[392] Komoróczy György: Hajdúszoboszló városigazgatása 1720-1848 között: Dankó Imre (szerk.)**:** Hajdúszoboszló monográfiája (Hajdúszoboszló, 1975) II. rész.

hajdútelepülésen a XVII. század közepén már minden bizonnyal csak azokat tartották közülük nemesként számon, akik egyéni nemeslevelet bírtak.[393]

Az 1609. évi III. törvénycikk Bocskai nemesítéseit érvénytelenítette és a IX. törvénycikk úgy rendelkezett, hogy az egyének nemességéről a nádor javaslatára külön-külön fog rendelkezni a magyar király. Ez alapján például II. Mátyás 1613. április 1-én a szoboszlói, nánási, hatházi, vámospércsi és polgári hajdúinak nemességét megerősítette. A hajdútelepítések tovább folytak. Báthory Gábor 1609. szeptember 13-án Kállón telepít le hajdúkat. Ezt a telepítést Bethlen 1626. február 25-én megerősítette. II. Ferdinánd magyar király 1626. szeptember 6-án, november 16-án és 1632. augusztus 10-én erősített meg kollektív hajdúnemességeket. Jogaikat II. Rákóczi György erdélyi fejedelem 1656. szeptember 2-án erősítette meg. I. Leopold pedig 1666. december 1-én ad ki hajdúmegerősítéseket. A hajdútelepülések száma elérhette a 150-et. A hajdúk kiváltságai ezek ellenére is kétségesek voltak, így királyainknak azokat még számtalanszor meg kellett erősítenie.[394] A hajdúkat valójában csoportos helyi nemeseknek tekintették és nem tényleges országos nemeseknek. Az utolsó hajdúnemesítést II. Rákóczi Ferenc 1708. augusztus 23-án tette Tarpa számára, amikor a mezőváros hajdú jogot kapott.[395] A hajdúnemesség betelepedés és beházasodás által is létrejöhetett. Ilyen lehetett Zákány János böszörményi lakos 1797-ben felvétetett a hajdúnemesek összeírásába, mert 1738-ban és 1711-ben már örökös hajdú telke volt a családnak.[396]

Külön nehézséget jelentett az, hogy nemességük a hadakozáshoz volt kötve. 1631-ben Böszörményben a királyi biztos azt jegyezte fel, hogy a településen alig látható hadrafogható ember. Ezt a város vezetői avval magyarázták, hogy a régi tősgyökeres hajdúságnak egy része meghalt, vagy elköltözött máshová, és helyükre jövevények érkeztek. A kapitányok minden jövevényt befogadtak és felvettek a lakosok közé, most ezek kívánják irányítani a várost. Ez az állapot szinte minden szabolcsi hajdúvárosra igaz volt a XVII. század harmincas éveire. A népességcsere nagyban csökkentette a hajdúvárosok katonai értékét. Várad és környékének, valamint a „Szejdi járásnak" török kézre kerülése, teljesen szétszórta a bihari hajdúságot. Az 1660-as évektől kezdve a bihari és szabolcsi hajdúk – akiket Bocskai és Báthory telepített egykor le – szinte teljesen áttértek a földművelésre és nem teljesítették hadi szolgálatukat, ami kiváltságuk alapfeltétele volt, noha a szabolcsiak 1684-ben is ragaszkodtak szabadságaikhoz. Várad visszavétele után a Kamara a bihari hajdúkat adóztatni akarta, mondván, már nincsen szükség katonai szolgálatukra. [397]

A hajdúnemesség kérdéskörében nézzük meg Szalonta helyzetét. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem megerősítette a szalontai hajdúnemeseket birtokaikban és jegyzékbe foglaltatta a 300 őstelepülő leszármazottat. Ezek az úgynevezett Bethlen katalogisták, akik ekkor már mintegy 40.000 hold földbirtokon gazdálkodnak. II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratában is részt vesznek. Nagy részük ott is vész kiváltatlanul a tatár fogságban. 1658-ban a török Várad elfoglalására indul, a fejedelem parancsára a férfiak táborba mennek, Szalontát és a többi erődített helyeket felgyújtják, a gyermekek és nők pedig a Szabolcs megyei Bökönyben húzódnak meg. Negyven évig tart a nagy futás, amely alatt a férfiak nagy része a különböző csatatereken esik el. Alig negyven család tér vissza Szalontára Várad felszabadítása és a török elűzése után, akik 1695-ben újra községet alakítanak. Rendkívül nagy számban telepednek be azonban már ettől kezdve idegenek is, akik utóbb nem hajlandók a szalontai hajdúnemeseket uruknak elismerni, és amiatt állandó csetepaték folytak a város lakosai közül. 1725-ben a

[393] Szendrey István: A Nyírség-tiszaháti hajdúság: Szabolcs-Szatmári Szemle, 6. évfolyam, 1971/3. szám.
[394] dr. Herpay Gábor: Nemes Családok Hajdúvármegyében (Debrecen, 1926) Hajdú nemesek.
[395] Kókai Sándor et ol. Tarpa: Száz Magyar Falu, Németh Péter szerkesztette, Kosáry Domonkos főszerkesztő, Budapest 2003.
[396] dr. Herpay Gábor: Nemes Családok Hajdúvármegyében (Debrecen, 1926) Hajdú nemesek.
[397] Nagy László: Hajdúvitézek 1591-1699, Kossuth Kiadó, Budapest 1986.

megyei biztosok összeiratták a város hajdúnemes és idegenből bevándorolt lakosait. Ekkor a lakosok túlnyomó része már idegen volt. A szalontai hajdúnemesekre a török kiűzése után is szomorú napok várnak. Hiába erősíti meg a Diploma Leopoldinum a protestánsok vallásszabadságát és a hajdúk kiváltságait, Esterházy nádor mégis királyi adományba felkéri magának a hajdúk birtokait. A hajdúknak fegyveresen kell ellenállni és megakadályozni a beiktatást. Mária Terézia alatt a szalontai hajdúnemesek is részt vesznek a nemesi felkelésben Beöthy Mihály kapitánysága alatt. Mária Terézia 1745-ben örök adományképen Eszterházy Pál Antal hercegnek adományozza többek között Szalonta városát is. A beiktatásnak a szalontai nemesek ismét fegyverrel állanak ellen. De Jeszenák Pál mesterkedései révén mégis csak kiforgatják a szalontaiakat vagyonukból. Sőt 1754-ben a vármegye a Szalontaiaknak adott összes kiváltságlevelek elkobzását és megsemmisítését rendeli el.[398]

Maga II. Rákóczi Ferenc visszaemlékezésében a hajdúvárosok népét így határozza meg: „A magyar nép közül azoknak a helyzete, akiket szabadosoknak neveznek, jobb mint a parasztoké, de nem ér fel egészen a nemesekével".[399]

A hajdúkra a Rákóczi szabadságharc után állami adókat, harácsokat, földesúri adókat, katonatartási kötelezettséget, hadsereg élelmezési kötelezettséget vetettek ki, miáltal terheik néha nagyobbak voltak, mint a jobbágyoké. A Helytartótanács pedig kijelentette, hogy „a hajdú nemesség a legfelsőbb kegyelmes határozatok értelmében az országos nemességgel egy sorba nem tartozik", noha Szabolcs vármegye és a Hajdúkerületek őket nemesnek ismerte el, és 1844-ben törvényjavaslat is készült elismerésükről. A legfőbb probléma ezen a téren, hogy hajdúkiváltságot azok is kaphattak, akik utólag telepedtek be egy-egy hajdútelepülésre, ha ott birtokot szereztek. A kiváltságolt hajdúkról pedig a XVII. századból nem maradt fenn összeírás, noha elvben ilyenek keletkeztek. Az összeírások 1790 körül vesztek el. Az iratok eltűnésében az újólag betelepült és a hajdúterületek vezetését átvevő családok voltak érdekeltek, mert kitűnt volna, hogy ők nem valódi hajdúnemesek. A XIX. századra az az elv alakult ki, hogy Bocskay István nemeslevele kétségbe nem vonható, de gyakorlatilag a nemeslevél nem szolgálhat elegendő alapul a nemesség igazolására, mivel az adományos hajdúk névsora, az adományos kapitányok és századosok nem ismertek, miáltal nem eldönthető, hogy a hajdúkerület mostani lakójának őse az adományosok között szerepelt-e. Az 1702-es összeírást pedig az Udvari Kamara már korábban elégtelennek nyilvánította a nemesség igazolása végett, mivel az összeírás hitelessége megkérdőjelezhető.

A helytartótanács 1819. november 20-i rendeletére, elvként mondották ki, hogy „mindazok, akik törzsökös hajdúnak állítják magokat és ennek alapján a főadó fizetésétől megkíméltetnek", az összeírások adatainak összehasonlításával ellenőrzendők, majd bejelentendők a (hajdú) kerületnek. A hajdúbirtokosként való elismertetés mindazoknál, akik az 1804. évi összeírásban nem szerepeltek, külön egyéni vizsgálatot követelt. A hajdúnemeseket azonban a főkormányszékek sohasem ismerték el az országos nemességgel egyszintű társadalmi rétegnek, hiába vették be a hajdúkerület rendezéséről szóló országos választmány pontjai közé az ilyen irányú kívánságot 1843-ban, illetve máskor is. Adót kellett fizetniük, szemben az országos nemesekkel, akik 1836 óta annak kötelezettsége alól általában (pl. egytelkes és armális nemesek) fel voltak mentve.[400] A hajdúk kiváltságait még a 42,267/1942. II. számú belügyminiszteri rendelet is megkérdőjelezi a már korábban említettek

[398] Széll Sándor dr.: Nagy – Szalonta a Bocskay hajdúk városa: Városok Lapja, 35. évfolyam, 1940-11-02/21. szám.
[399] Nagy László: Hajdúvitézek 1591-1699, Kossuth Kiadó, Budapest 1986.
[400] Komoróczy György: Hajdúszoboszló városigazgatása 1720-1848 között: **Dankó Imre (szerk.)**: Hajdúszoboszló monográfiája (Hajdúszoboszló, 1975) II. rész.

miatt.[401] Kiváltságaikat lényegében csak Nánás, Dorog, Hadház, Vámospércs, Szoboszló és Böszörmény tudta megőrizni.[402]

Tehát, a hajdúnemesek lényegében elveszítették kiváltságaikat. Ezt az is elősegítette, hogy társadalmukon belül hatalmas vagyoni differenciálódás történt, így a jobbágyi szintre süllyedőknek pénzük sem volt arra, hogy egykori nemességükért pereskedjenek. Összeségében ki kell mondani, hogy hiteles adatok hiányában a nemesség elismeréséhez ténylegesen kevés a Bocskay féle nemeslevél felmutatása. A hajdúnemesek talán leghíresebb kései ivadéka Arany János, kinek őseit Öreg Rákóczi György fejedelem nemesítette meg hajdúnemessé 1632-ben Derecskén.

Bethlen Gábor adományai

Bethlen Gábor 1613-1629 erdélyi fejedelem és választott magyar király volt 1620. augusztus 25-től 1621-ig. Az erdélyi adományai teljesen legitimek. Viszont, mint választott magyar király által tett adományai már sok kétséget hordoznak magukban. Ennek oka, hogy Magyarországon csak olyan királyi adománynak van jogi ereje, amelyet a Szent Koronával megkoronázott király tett. Lásd I. „várnai" Ulászló és Hunyadi Mátyás esetét. Bár Bethlen Gábor tulajdonában volt a Szent Korona, ő nem koronáztatta meg magát.[403] Bethlen adományai esetében viszont igen furcsa helyzetet teremt a részére átengedett királyi vármegyék (Szathmár, Szabolcs, Ugocsa, Bereg vármegyék és a munkácsi váruradalom, Szepes, Sáros, Abaújvár, Zemplén, Ung, Borsód, Torna, Heves, Gömör) helyzete,[404] mivel azokat fegyverrel hódoltatta, és lényegében status quo alapján birtokolta ideiglenesen, mint erdélyi fejedelem, miután azokat a magyar király formálisan átengedte neki. A helyzetet tovább bonyolítja Bethlen Magyarország kormányzói címe, amire 1620 elején a pozsonyi országgyűlés megválasztotta. Bethlen Gábor választott magyar királyi címét nagyban csökkentette, hogy török hadak és küldöttek voltak jelen Bethlen megválasztásánál. A koronázás feltételéül a törökök viszont Erdély és a végvárak átadását kérték. Végül Bethlen lemondott a magyar királyi címről, átadta a Szent Koronát a Habsburgoknak, de cserébe megtarthatta Szathmár, Szabolcs, Ugocsa, Bereg, Zemplén, Borsód, Abaújvár vármegyéket (másképp a Partium-ot), Kassát, Munkácsot és Ecsedet, valamint Oppeln és Ratibor birodalmi hercege lett.

Egyéneken kívül voltak testületi nemesek is, egyes ily kiváltságos s nemesített községek, aminthogy előbb csak a római katholikus egyház papjai, később pedig a többi recipiált vallás egyházi lelkészei is nemeseknek tekinttettek. Érdekes e tekintetben Bethlen Gábor erdélyi fejedelem intézkedése, aki Gyulafehérváron 1629. évi július hó 13-ikán kelt levelével az Erdélyben és ahhoz kapcsolt magyarországi részekben levő helvét hitvallású lelkészeket s azok utódait, fiait és leányait nemesekké tette s azokat külön megállapított nemesi címerrel is ellátta. Ezt utóbb megerősítette Rákóczy György erdélyi fejedelem 1642-ben és 1668-ban Apaffy Mihály. Ahhoz, hogy Magyarországon érvényes legyen ez a kiváltság, 1756-ban Mária Terézia királynőnek és 1803-ban II. Ferenc királynak is meg kellett erősítenie.[405] Tehát, Bethlen Gábor magyarországi kiváltságadománya igen csak kétes értékű volt.

Az 1621. december 31-én elfogadott nikolsburgi béke Bethlen Magyarországon tett birtokadományairól, illetve a megadományozottak kártalanításáról úgy határozott, hogy azokról a legközelebbi magyar országgyűlés fog dönteni. Az országgyűlés 1622-ben ült össze

[401] Dr. Herpay Gábor: Nemes Családok Hajdúvármegyében (Debrecen, 1926) Hajdú nemesek.
[402] Nyakas Miklós: A hajdúk letelepítése Böszörményben: Hajdúsági Közlemények 13, Hajdúböszörmény 1984.
[403] Fraknói Vilmos: A magyar királyválasztások története (Budapest, 1921) XX. Bethlen Gábor királlyá választása.
[404] Szekfű Gyula: Bethlen Gábor: történelmi tanulmány, Helikon Kiadó, Békéscsaba 1983.
[405] Lehoczkay Tivadar: Bethlen Gábor nemeslevele református papjai részére: Turul 1897 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). I. Értekezések és önálló czikkek.

Pozsonyban. A rendek II. Ferdinánd királlyal egyetértőleg úgy határoztak Bethlen birtokadományairól, hogy azok jogos tulajdonosaiknak, akiktől azokat Bethlen elvette, visszaadandók, s a Bethlen féle adományosok kártalanításáról majd egy következő országgyűlés fog dönteni. Tehát, Bethlen hívei elveszítették adományba kapott birtokaikat. Ezt a protestáns Thurzó Szaniszló nádor is támogatta, – aki korábban Bethlen nevében aláírta a nikolsburgi békét – mivel őt korábban már Pázmány Péter esztergomi érsek kártalanította.[406]

A magyar királyok és az erdélyi fejedelmek adományainak jogviszonyát a fennmaradt adománylevelek alapján így lehet értelmezni: A magyar király Erdélyt is a Magyar Korona részének tekinti, adományait ott is érvényeseknek gondolja. Az erdélyi fejedelem hatásköre viszont csak Erdélyre szorítkozott. Elvileg kialakulhatott volna olyan okleveles gyakorlat is, hogy a magyar király megerősíti az erdélyi fejedelem által kiadott nemeslevelet, ilyenre azonban aligha van példa. Példa csak arra van, hogy az egyik erdélyi fejedelem megerősíti a másik által kiadott nemeslevelet. [407] Ha a magyar király jutalmazni kívánta erdélyi hívét, akkor nem a fejedelmi kiváltságlevelet erősítette meg, hanem új, királyi adománylevelet (armálist) adott neki.

II. Rákóczi Ferenc adományai

II. Rákóczi Ferenc Erdély fejedelme, Magyarország vezetője és fejedelme mint „dux et princeps", avagy vezető és fejedelem, ami két önálló cím összevonása[408] (a latin kifejezést vezérlő fejedelemnek csak a XIX. századtól fordítják), nemességadomány helyett, *szabaditék leveleket* bocsátott ki. Az általa megadományozott lényegileg megkapta a nemesek jogállását, de formai és jogi különbség volt mégis azon nemesek felé, akik nemességét a koronás király adományozta. Ennek oka, hogy a vezérlő fejedelem nem birtokolta a Szent Korona személytelen uralkodói hatalmát, így annak nevében, felségsértés nélkül, nem tehetett semmiféle adományt. Rákóczi még az ónodi országgyűlés után sem nemesít senkit sem: „Annyit tesz csak oda szabadíték-levelei végén szerényen: ő abba is beleegyezik, hogy az illető felszabadítottak, annak útján és helyén – értvén a majdan betöltendő királyi széket – nemességet szerezzenek maguknak. E jogot tehát a fejedelem nem vevé igénybe, hanem a koronának hagyta meg".[409] Községi címert is csupán egyet adományozott: a hajdúvárossá emelt Tarpának, melynek különben örökös ura volt. Rákóczi Magyarországon is leginkább csak saját jobbágyainak adott szabadíténklevelet.

II. Rákóczi Ferencz erdélyi és Partium-beli híveinek sem adott, mint már megválasztott erdélyi fejedelem nemeslevelet az 1704 és1707. április 5-dike közötti időszakban, csakis olyforma szabadíték-leveleket, mint a magyarországiaknak. Marosvásárhelyi ünnepélyes inauguratiójával (beiktatásával) azonban a helyzet megváltozott. Most már Erdélynek s kapcsolt részeinek nemcsak választott, hanem trónt is foglalt uralkodó fejedelme lévén, mint ilyen, fejedelmi ősei és elődeinek oly gyakori példái szerint, a címer és nemesség adományozásokban is érvényesítni kívánta jogait. Hiszen ezt, mint fejedelmi attribútumot kellett most már gyakorolnia. Csakhogy Rákóczi, túlvitt nemes szerénységében, még ezután, még a trón beiktató marosvásárhelyi országgyűlés után is, a nemesi kiváltságokért ezrével áhítozó érdemes híveinek nagy sokasága és sok könyörgése dacára – elődeitől eltérően – nagyon, de nagyon ritkán élt nemesítési és címeradományozási jogával. A kevesek közé tartozik

[406] Szekfű Gyula: Bethlen Gábor: történelmi tanulmány, Helikon Kiadó, Békéscsaba 1983.
[407] Sipos Ferenc: Vállaji Sipos György két nemeslevele: Turul 2005 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye) 3-4. füzet/1. Értekezések, önálló cikkek./
[408] Lóga Zsolt történelemtanár: II. Rákóczi Ferenc emlékezete, Szilágyság, 24. évfolyam, 2014-02-28/8. szám.
[409] Uo.

az 1707. május 20-án Nyúzó Mihály és rokonainak adott nemeslevele.[410] A fejedelem Rodostóban azonban adott ki nemeslevelet, például Kiss Istvánnak 1728-ban.[411]

Mint látjuk, II. Rákóczi Ferenc alig élt még a szabaditék levelek kiadásával is. E mögött talán az állhatott, hogy nem kívánta megbolygatni az ország társadalmi állapotát, mivel a főnemesség támogatása nélkül még 1711-ig sem tarthatott volna a Rákóczi szabadságharc.

Lényegében II. Rákóczi Ferenccel lezárult Erdély különállása, mert bár Erdély továbbra is különálló közigazgatási egység marad, az adományokat ettől kezdve Erdélyben már minden esetben a megkoronázott magyar király teszi.

A főnemesség Magyarországon

A főnemesség kialakulása Magyarországon azt mutatja, hogy néhány nagyhatalmú család Nyugat-Magyarországon, illetve Horvátországban, önhatalmúlag vette fel nyugati mintára a grófi címet. Ilyen család például a Zrínyi, a Korbáviai, a Kőszegi, a Szentgyörgyvölgyi Bazini család. Hunyadi Mátyás ausztriai hódításai már utat nyitottak a magyar főnemesség kialakulása felé. 1466-ban Mátyás király felvette Sigmund von Weispriachot a magyar bárók és nemesek közé, ám ez, a magyar szokásjog szerint a legritkábban járt együtt a főrendi címhez csatolt helységnévvel. Ők Kabold szabad bárósága után bárók, tehát birtokuk után bárók, és ez által lesznek magyar báróvá. De Kabold, Alsó-Ausztria része ekkor.[412] Mi több, az osztrák bárói rang hivatalosan még a köznemesség egyik rangja, tehát nem számít főnemesnek Ausztriában.

A Habsburg uralkodóház hatására, Magyarországon is egyre nagyobb igény merült fel avégett, hogy a „főnemesség" rangban is elkülönüljön a köznemességtől. Eddig ugyan is a nemesi egyenrangúság teljesen azonos volt a Magyar Királyságban, és a „főnemeseket" nem illette meg semmiféle kiváltság származásuk okán.

Az elkülönülés először a különböző megszólításokban kezdett testet ölteni. A köznemesek felsőbb csoportja felvette az egregius (vitézlő) titulust. Egregius címzést használt családok: Perneszy 1560, Laczovics 1516, Kenderessy 1549, Berendy, Zubor, Terjék, Ladányi család a XVI. század elején, a Sibrik család a XVI. század végén, a Kaszay család a XVII. században és például a Parragh család XVIII. század elején. Ezen családok várnagyságig, vagy vármegyei tisztségviselőségig emelkedtek a ranglétrán.

A több várral, illetve jelentős birtokokkal rendelkezők felvették a magnificus (nagyságos) megszólítást. Ilyen például devecseri Csóron (Chóron) András (1488/93-1551), a Dunántúl egyik kiemelkedő hadvezére és főura. Ő, mint magnificus, a királytól engedélyt kapott a piros pecsétviasz használatára. Igaz, fia Kabold után már bárónak titulálta magát. Ugyanígy Kabold után volt báró a Teuffel (1548) család is. A Pálffy család 1534-es szabad bárói címe még birtokhoz kötött bárósítás, hasonlóan a Csóron, Teuffel és Weispriach családokhoz. Szintén magnificus címmel élt Batthyányi Benedek kincstartó is 1505-ben, vagy a XVI. század végén élt Thúróczy Gábor, kinek fia szintén báró lett. Hogy a magnificus cím lényegében a bárói rangnak felelt meg, arra Rákóczy László kállói kapitány és generális 1607-ben a császár által kiállított bárói oklevele[413] utal, mivel ez számára és családjának a magnificus címzést engedélyezi.

---

[410] Thaly Kálmán: Heraldikai és spragistikai adatok a Rákóczi korból (három rajzzal) 1. Czímeres nemeslevél II. Rákóczi Ferenctől: Turul 1895 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). I. Értekezések és önálló czikkek.

[411] Kiss István: Kiss István nemeslevele II. Rákóczi Ferencz fejedelemtől (Melléklettel) Turul 1907 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). I. Értekezések és önálló czikkek.
Thaly Kálmán: Rosotói nemeslevél Rákóczitól 1728: Turul 1908 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). I. Értekezések és önálló czikkek.

[412] Csermelyi József: A kaboldi uradalom és a kaboldi bárság 15-16. századi története Turul (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). 2017/3. füzet. Értekezések.

[413] Magyar Életrajzi Lexikon.

1608-ban az országgyűlésen kialakult az *alsó és a felső tábla*. A *felsőház*, avagy a *főrendi tábla (főrendi ház)* előzménye a Királyi Tanács és az Országgyűlés korábbi kettőssége lehetett.

Az egykori Király Tanácsában, mint ilyenben, való politikai szereplés nem vált az örökös főrendiség keletkezésének közvetetten alapjává. Azért nem, mert nem vált egy a nemesi rendből külsőleg kiemelkedő, egyéni tagjaiban meghatározott körnek jogilag elismert, kizárólagos jogává a tagság. Ennek oka pedig abban rejlik, hogy a szóban forgó királyi tanács határozott alakot s szervezetet nem nyert. A királyi tanács neve alatt csakis az úgynevezett tágabb királyi tanácsot értettük és értjük. Magyarországon is két királyi tanács állott fenn egymás mellett: a szorosabb értelemben vett királyi tanács, avagy a kormánytanács, melynek tagjai – ha nem is mindnyájan – állandóan a király udvarában tartózkodtak s a folyó ügyek elintézésében támogatták; továbbá a tágabb királyi tanács, melyet a trónüresedés s különösen Hunyadi János kormányzóságának idejére országosnak neveztek, s a melynek „természetes tagjai voltak, a főpapok, a nádor, a többi zászlósúr és a főbb nemesek, kik magukat okmányaikban röviden csak így írták: praelati, barones, nobiles et proceres regni Hungariae universi".[414] Ebből látszik, hogy a tágabb királyi tanácsba ekkor még a „köznemesség" felsőbb rétege is helyet kapott a zászlósurak és megyésispánok között. Viszont a tágabb királyi tanácsban már megnyilvánul egyfajta elkülönülés igénye, igaz, ekkor még a vagyon és a képességek alapján, és nem származási alapon.

A magyar főnemesi családok között nem egyértelmű, hogy ki kapott először báró, gróf vagy épp hercegi rangot. A legrégebbi bárósítást 1421-ből az Esterházy családhoz kötik. Csakhogy az 1421. évi adománylevélhez nincs csatolva a birtokbaiktatás, illetve az annak végrehajtását tanúsító okirat, márpedig az ország törvényei és szokásai a korábbi évszázadokban is szigorúan előírták az adománybirtokok kötelező beiktatását. Mivel tehát a birtokbaiktatás nem történt meg, az adományozás semmisnek tekintendő. Nem véletlen, hogy 1613-ban bárósságra kellett emelni a családot.[415]

Ugyanígy kétséges az alsó-lendvai Bánffy család korábbi főnemesi címei is. Állítólag 1477-től örökös grófok, viszont 1483-ban bárói rangot kapnak, míg a tényleges grófi rangot számukra csak az 1622. június 22-én II. Ferdinánd által kiadott oklevél adta meg, amely hivatkozott ugyan az 1483-as oklevélre.

A legrégebbi magyar *bárói* adományok a következők:

báró Majláth 1548.
báró gersei Pethő 1549.
báró Thurzó 1550.
báró Dobó 1553.
báró Horváth 1559.
báró Draskovics 1567.

Hamarosan megjelennek ez első magyarországi grófi címadományok is. Az első *grófi* adománylevelet bethlenfalvi Thurzó György kapta 1606. április 10-én. (A korábban említett Hunyadi János 1453-ban V. Lászlótól megkapta a Beszterce örökös grófja titulust, mint jeleztem, ezt főúri titulusként sokan vitatják, és csak örökös ispánságnak tekintik. A grófi címeket nemritkán (királyhű) politikai érdemekért adta az uralkodó. Így kapott 1623-ban grófi rangot Bethlen István. A címhez azonban nem járt automatikusan birtokadományozás. Máshol viszont első grófi rang adományozásnak az Erdődy család II. Ulászlótól 1511. november 25-én nyertek grófi rangja szerepel (1580-ban megerősítve), a Csáky család 1560-as, és a Pálffy család 1599-es grófi adománya mellett.

[414] Schiller Bódog: Az örökös főrendiség eredete Magyarországon (Budapest, 1900).
Szilágyi Loránd: A magyar királyi tanács első százada, Levéltári Közlemények, 18–19. (1940–1941).
[415] Soós István: Esterházy Pál nádor és a Neoacquistica Commissio IV/801, Századok – 2009. Tanulmányok.

Az első magyar *hercegi* rangot az Esterházy család kapta 1687-ben. (Korábban báró 1613-tól, majd gróf 1626-tól.)[416]

A most tárgyalt időszakban nő meg az indigenatusok (*honosítások*) száma. Ilyenkor külhoni főnemeseket fogadnak be a magyar nemesek közé. A legelső ilyen honosítás talán még 1450-ben történhetett Maninyus de Florentia esetében. Ezután nem voltak gyakoriak a honosítások. Majd a sort feltehetőleg 1535-ben nyitotta meg újra a Fugger család. A Teuffel családot, mint Kabold szabad báróját 1548-ban honosították. A korai honosításokat lásd a Turul 1883. évi évfolyamában.[417] A honosítások által az egykor egységes magyar nemesi társadalmi rend teljesen felborult, és általa a felső táblán számos külhoni személy kapott beavatkozási jogot a magyar politikai életbe. Ugyanakkor sok magyar család kapott külhoni, főleg Német-Római Birodalmi főnemesi rangot.

Tehát, 1608-tól lényeges változás állt be a magyar nemesi társadalomban, ami a köz és a főnemesség közé gyakran vont átjárhatatlan falakat. A XVI. század óta a nemesség a különböző nemesi fokozatok külső megjelölésére azt a szokást vette át Franciaországtól, hogy a hercegek külön hercegi, azaz tizenegy pontos (gyöngyös), a grófok kilenc, a bárók hét, és a köznemesek öt pontos koronát használnak cimerök fölött. Németországban a lovagok a bárókkal való egyenlő és a köznemességnél való nagyobb rangjuknál fogva szintén hét pontos koronát használnak.[418] Ellenben az osztrák lovagok és bárók köznemesnek számítottak. Ha viszont magyar honosítást nyertek, főnemessé váltak. A magyar nemesség viszont nem ismerte a lovagi rangot, mint nemesi fokozatot. Nálunk csak rendlovagok voltak, mint pl. az Aranysarkantyús lovag, a Johanita, Német Lovagrend stb. lovagja.

A címeknél és rangoknál érdemes megállni pár mondat erejéig II. Rákóczi Ferencnél, aki 1697-től római szent birodalmi herceg, 1704 és 1711 között erdélyi fejedelem, a magyarországi részek „vezérlő fejedelme", dux et princeps. Ez utóbbi címének megválasztásával egyértelmű üzenetet küldött Magyarországnak, hogy a Habsburg-ellenes függetlenségi háború nem személyes karriervágya és ambíciói kielégítése céljából indult.

Számtalanszor úgy jelenik meg a szakirodalomban, hogy őt Nagyságos Fejedelemnek titulálják. II. Rákóczi Ferenc hivatalos címe magyar „vezérlő fejedelemmé" való választása óta: C.R.H.S.D. – *Confoederatorum Regni Hungariae Staterum Dux.* Címzése és megszólítása latinul: *Serenissima;* magyarul: *Felséges Uram!* A Nagyságos Fejedelem titulusát csak a XIX. században alkották meg, korabeli okiratban ez sehol sem szerepel. Tehát II. Rákóczi Ferencet soha sem titulálták Magnificus-nak. (Mint korábban írtam, ez egykor a bárók titulusa volt.) Ennek oka az lehetett, hogy gyakran összehasonlították Bethlen Gáborral, a „nagyfejedelemmel", és mivel Bethlennél nagyobbnak tartották tetteit, ragadvány címzését fokozták, és így lett Nagyságos Fejedelem. Ezt az elnevezést Thaly Kálmán a XIX. század végén vetette fel. Ellenben, nagyszámú okmányon, jelentésen és levélen szerepel a Serenissima, valamint a Felséges Uram címzés, illetve megszólítás. Ez egyébként is teljesen megfelel a kor szokásai szerint magas állásának és rangjának. Még mielőtt fejedelemmé választották volna megkapta a császári Arany Gyapjas Rendet, amelyet előtte sok más magyar kiválóság (Bethlen Gábor, Bocskai István, Zrínyi Miklós stb) is viselt. Majd a német-római hercegi (Princess Sacri Imperi Romani) címet kapta meg, amellyel már akkor a „Serenissimus" címzés járt. Erdélyi

[416] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886. báró Gudenus János: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája I-V. kötet, Budapest 1990-1999. Tagányi Károly: Az országos levéltárban őrzött vagy följegyzett herczegi, grófi, bárói, honossági és nemesi okleveleknek jegyzéke. (I.) Turul 1883 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye) 1. Értekezések s önálló czikkek.

[417] Tagányi Károly: Az országos levéltárban őrzött vagy följegyzett herczegi, grófi, bárói, honossági és nemesi okleveleknek jegyzéke (I.) Turul 1883 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye) 1. Értekezések s önálló czikkek.

[418] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.

vagy magyar fejedelmet (Princeps, Dux) a Nagyságos címmel illetni abban az időben még nagyobb hiba lett volna.[419]

A magyar főnemesség soraiban nem nyilvánult meg a teljes elzárkózás házassági téren a köznemesség, vagy akár a polgárság felé. A „*kékvér*" elmélet nem vált uralkodóvá hazánkban, ellentétben Nyugat-Európával. Ez éppolyan különbség, mint a korábban tárgyalt hűbériség, ami Nyugat-Európában létezett, de Kelet-Közép-Európában nem. Mi is ez a Nyugat-Európai „kékvér" kultusz? Ha arisztokráciáról beszélünk, akkor sokakban sejlik fel a kékvérűek kifejezés. A *Révai nagy lexikona* szerint valamint más meghatározások alapján, a kékvérű kifejezés eredete a következő: 1) ősnemesi vér, 2) azúrkék vér (sangre azul) kifejezés spanyol eredetű, amikor a móroktól a nyugati gót nemesség fehér bőrével és kék színben áttetsző ereikkel feltűnően elütött a mór lakóságtól. E szerint ez a szőke germán (gót) faj jellegzetessége. 3) Lamartine szerint a franciáknak piros, míg a germánoknak kék a vére. 4) A kényelemben élő osztályokra értendő, akik óvják bőrüket, azt fehéren tartják, és ezen átüt az erek kék színe. Ez a legutóbbi értelmezés, ami már igen csak távol áll a fenti három értelmezéstől, amely valóban egyfajta vérvonalról beszél. Ha azonban a kékvérűek kifejezést a történelemben elkezdi valaki kutatni, akkor hamar észreveheti, hogy az Nyugat-Európában ismert, míg Kelet-Európában nem, vagy csak igen későn, főként francia hatásra. A középkorban a „kékvérűek" területe a régi frank birodalom területével esett lényegében egybe. Ezt leginkább a főnemesi, de általában a nemesi családok szigorú házassági törvényei mutatják. Nemes, pláne főnemes nem nemessel, vagy alsóbb osztályú nemessel nem házasodhat jogai kockára tétele nélkül. Mialatt Magyarországon nincsenek házassági megkötések, addig nyugaton számos ilyen megkötés élt. A vér nem keveredhetett alsóbb osztály tagjával. Feltűnő, hogy a kék vért a germánokkal, az ősi vérrel, valamint a főnemességgel hozzák kapcsolatba. Egyfajta elkülönülést mutat a többi néprétegektől. A középkor eleji arisztokrácia szűk körben és egymás között házasodott, ami eleve alapot ad az elkülönülésre. Miért kell megőrizni a különleges vért, mitől különleges az? Az biztos, hogy nem a színe miatt, hiszen a nemesek sebesüléseikor mindenki látta, hogy az bizony ugyan úgy piros, mint a közemberé. A középkori csataterek nem kéklettek a vértől, hanem piroslottak, és gyakorta a vérpadon is kék vér helyett piros folyt, noha kékvérűt fejeztek le. Ráadásul a középkor embere még kint élt a természetben, tehát nem óvta bőrét a naptól. A mór elmélet azért kétes, mivel a „kékvérűek" területe a Rajna vidékén is fellelhető. A francia-germán különbségtétel okát nem tudom. Akkor mi állhat a háttérben?

Kutatásaim során feltűnt, hogy az egykori frank birodalom területén élő főnemesek, mindent megtettek azért, hogy legalább leányágon önmagukat a Merovingoktól származtassák. Még boldog Nagy Károly frank császár is büszke Meroving őseire, holott pontosan az ő elődei detronizálták a Merovingokat. Akkor miért fontos mégis a Meroving rokonság. Hiszen normális esetben egy uralkodásra alkalmatlan, megbukott és detronizált családdal való rokonság inkább „kínos", mint keresendő. Igaz, utolsó, névleg uralkodó tagját III. Childeriket nem ölték meg, hanem kolostorba száműzték. A rokonság keresésére a Merovingok totemmítosza, a tengerből kiemelkedő varacskos vagy vízidisznó sem ad elég okot. A középkor embere általában politikai célból keresi a rokonságot (lásd Árpád-ház), akár úgy is, hogy magát a családot detronizálja. De a Merovingok esetében politikailag jelentéktelen családok is keresik a kapcsolatot. Olyanok, akiknek esélyük sincs a korona megszerzésére, tehát a rokonság nem jelent hatalmi jogalapot. Mi több, a kisebb famíliákra még káros is lehetne a trónkövetelés. Akkor mi lehet a háttérben? Miért fontosak a Merovingok? A kérdésre a választ valahol a kereszténység felvételénél kell keresni. Meroving Klodvig (466–511) 497/98-ban vette fel a keresztséget és vált kereszténnyé. Más germán népektől eltérően (vizigótok, vandálok), akik az ariánus hitet választották, Klodvig a „római" hitelveket fogadta el. Róma bár az egyház feje, mivel 476-ban nyugaton megszűnik a császárság, átmenetileg elveszíti gyakorlati elsőségét Konstantinápollyal szemben. A

[419] Dr. Széll Sándor: Rákóczi Ferenc Őfelsége, A Nagyságos Fejedelem. A Nap Fiai, 5. évfolyam, 1967-07-01/7-8. szám.

kereszténység felvételéig a Meroving család mítikus ősöktől származtatta magát, amint vízből kiemelkedő varacskos disznótól (totemállat), vagy magától Jupitertől. A kereszténység felvétele után az ősök között feltűnik a 303 körül mártírhalált halt Sárkányölő Szent György. De a Merovingok ennél is tovább mentek, és őseik közé felvették Jézus és Mária Magdolna lányának leszármazottját is, miáltal az isteni vér és uralom letéteményesei lettek. Ezáltal vérük különb lett a többi emberétől, hiszen így közvetlenül a Teremtő Atya gyermekeivé váltak, a Megtestesült Isteni Személy (Jézus Krisztus) vérszerinti leszármazottjává lettek. Tehát az isteni származás tudata az V. század végén kerülhetett be a Merovingok származástudatába, de lehet, hogy már előbb is jelen volt. Ez azért érdekes, mert a Szent Grál keresése és az Arthur-monda kultúrköre szintén az V. századra vezethető vissza. Mégpedig a Grál szintén Mária Magdolna és Arimetriai József körül összpontosul. Meglátásom szerint a Meroving dinasztia családi hagyománya rejlik a kék vér háttérben. Eszerint Jézus Krisztus és Mária Magdolna házasságából született egy lány, aki az isteni vért tovább vitte. A hagyomány szerint Mária Magdolna és Arimetriai József a Szentföldről Európába menekült és a mai Franciaország déli tengerparti vidékén telepedett meg. A fentieket a gnosztikus irodalom alaposan tárgyalja, de a katolikus és keresztény egyházak ezt elvetik és eretnekségnek vélik. Ha hitelt érdemlő a Merovingok eredetmondája, akkor Jézus Krisztus és Klodvig között 15–23 nemzedék telt el. Minden esetre Klodvig hitt ebben.[420] Hazánkban sok nemzetség telepedett meg már az Árpádok alatt is, akik hozhatták volna magukkal a „kékvér” hagyományt, de ennek ellenére Magyarországon nem terjedt el. A magyar nemesség és főnemesség a nyugat-európai fejlődéstől teljesen eltérő módon alakult ki. Ez lehet talán annak is az oka, hogy hazánkban és Kelet-Közép-Európában, idővel a legtöbb nyugat-európai országhoz képest, a nemesség számaránya sokkal magasabb lett. A magasabb számarányt viszont a török háborúk hatása is kiválthatta.

A török kiűzése utáni időszak

A török kiűzése után *a nemesség és birtokadományozásnak két fő formája maradt fenn*.

Mindkét esetben az adományleveleket a magyar vagy erdélyi udvari kanczellária útján adták ki, és a királyi jog címe alatt történt adományozásnál fogva a koronának az illető jószágra vonatkozó joga az adományosra szállt át.

Az *első formula* a királyi jóváhagyás (Consensus Regius) a király azon privilégiuma volt, mely által a nemesi adományi jószágoknak magánszemélyek közti örök átruházása jóváhagyatott.

A *második formula* a nádori adomány (Donatio Palatinalis) joga, a nádor, mint a király helytartója által gyakoroltatott. Ez az adomány egy év alatt a királyi kincstárnak volt bejelentendő, s akkor hatása ugyanaz volt, mint a királyi adománynak. Az adományokkal nemes emberek és oly nem nemes emberek jutalmaztattak meg, akik a trón és haza körül kiváló érdemeket szereztek; utóbbiak az adományozás által eo ipso nemesek lettek. Zsidóknak nemesi jószágok nem adományoztathattak.[421]

A magyar nemesség jogsérelmei

A török kiűzése után *a magyar nemesség számos jogsérelmet szenvedett e*l. Az 1222-ben kiadott Aranybulla ellenállási záradékát az 1687. évi. 4. törvénycikk, illetve Erdélyben a Diploma Leopoldium 3. pontja eltörölte.[422] Ettől kezdve a magyar nemesség, a lázadás vétke

[420] Rihmer Aurél: Kékvér: Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2012. VIII. évfolyam.
[421] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.
[422] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.

nélkül, nem léphetett fel erőszakkal az uralkodó ellen. Az Aranybula értelmében fogta el a főnemesek egy csoportja 1401. április 28-án Luxemburgi Zsigmondot. Ekkor a királyi tanács a következő pecsét alatt adta ki okleveleit: „Sigillum sacre corone regni Hungarie". A király 1401. október 20-án szabadult ki fogságából.[423] A lázadókat semminemű megtorlás nem érte, mert a király elismerte az Aranybulla ellenállási záradékát, noha azt korábban már törvényileg korlátozták. Zsigmond elismerte, hogy a Szent Koronának lehet a király ellenében is szolgálatot tenni.[424] Ez a Szent Korona eszme egyik kimagasló pontja, mikor a korona és az uralkodó úgy válik el egymástól, hogy a Korona egyértelműen önálló személyi joggal bír, mely egyértelműen a király felett áll. Eddig a Szent Korona és a király két egyenrangú félként jelent meg történelmünkben. 1687 után viszont már nincs mód arra, hogy az 1401-es események büntetlenül megismétlődjenek.

A magyar nemesség ősi joga volt, hogy még felségárulás esetén sem veszíthették el birtokaikat (lásd Werbőczy I. rész 15 czim) és a szülőt ért büntetés nem terheli gyermekeit. Ezt a jogot sértették meg a Habsburgok a Wesselényi-féle összeesküvés megtorlásakor. I. Lipót először irgalmasnak mutatkozott a konspirátorokkal szemben, miután azonban 1670-ben jelek mutatkoztak arra, hogy a szervezkedés folytatódik, kíméletlenül lépett fel az arisztokraták ellen, és az udvar hamarosan Nádasdyt, Frangepánt és Zrínyi Pétert is tőrbe csalta, és fogságba vetette, majd egy koncepciós perben mindegyiküket fő- és jószágvesztésre ítélte. I. Lipót „büntetésből" hamarosan felfüggesztette a rendi alkotmányt, és Ampringen Gáspár személyében kormányzót küldött hazánkba, akinek uralma alatt szörnyű méreteket öltött az ellenreformációs erőszak és a birtokok elkobzása.[425] A kialakult állapotot a Habsburgok a szatmári békekötés (1711) után jogilag is rendezték.

1715-től a királyi udvar azon az álláspontón volt, hogy a felségsértés és a király elleni hűtlenség maga után vonhatja a nemesség elvesztését. Ha felségsértés (crimen laesea Maiestatis) áll fent, a nemest, ha bűnös vagy csak gyanúsított, idézés nélkül szabad elfogni. Ezt az 1715. évi VII. törvénycikk rögzítette is.[426]

Az 1723. évi 9. törvénycikk a hűtlenség (nota infidelitatis) tágabb értelemben, a felségsértést és pártütést foglalta magában. A törvénycikk a hűtlenség, felségsértés és pártütés között, lényeges különbséget tesz. A hűtlenségben bűnösnek talált vagyona azonnal (ipso facto) a koronára szállt, anélkül, hogy arra ítélethozás szükséges lett volna. A bűnös és rokonai közt az örökösödési fonal megszakadt, úgy, hogy ha a királyi kegyelem vissza is adta neki birtokát, közte és rokonai közt örökösödési közösségnek nem volt többé helye.[427]

A magyar nemesség sérelmezte az 1715. évi VIII. törvénycikket, amely főuraknak jogot adott arra, hogy országgyűlés nélkül is határozhatnak hadi adókivetés ügyében. 1733 után ez a rendszer volt életben 36 éven keresztül. Ugyanígy sérelmes volt a LXIII. törvénycikk is, amely lehetővé tette a magyar nemesi insurrectio (nemesi felkelés) külföldön való bevetését a Habsburg ház érdekében.[428]

---

[423] Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon 1387-1437, Gondolat Kiadó, Budapest 1984. Rábik Vladimir: Bélteki (Beltiug) Drágffy család a magyar királyság történetében: Turul 2009, 2.

[424] Eckhart Ferenc A Szentkorona-eszme története, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1941.

[425] Tarján M. Tamás: Szövetségre lépnek a Wesselényi-féle összeesküvés résztvevői. https://rubicon.hu/kalendarium/1666-december-19-szovetsegre-lepnek-a-wesselenyi-fele-osszeeskuves-resztvevoi.

[426] Marczali Henrik: Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig 1711-1815 – Mária Terézia és kora: Laude Kiadó, Reprint kiadás.

[427] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.

[428] Marczali Henrik: Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig 1711-1815 – Mária Terézia és kora: Laude Kiadó, Reprint kiadás.

1715-től folyamatosan napirenden volt a nemesség megadóztatásának kérdése, amit még 1728-ban sem vetettek el. Csak az 1740-es koronázás során érik el a rendek azt, hogy az uralkodó kimondta, hogy a nemesi birtokokat teher semmi módon ne terhelje.[429]

Fegyverjog, fegyverváltság

A jogi sérelmek közé tartozik a Habsburgok fegyverváltság, „jus armorum" joggyakorlata. A *fegyverjog* címe alatti adomány az ország oly részeiben dívott, melyek a XVII. és XVIII. században a törököktől visszafoglaltattak. A fegyverjog (jus armorum) alapján nemesi jószágot adományul kapott családok kötelesek voltak a jószág visszafoglalására történt hadiköltségek aránylagos részét a kincstárba visszafizetni. A beiktatás (statutio) az az ünnepélyes cselekmény volt, mely által az adomány foganatosíttatott. Erre nézve az az általános elv állott fenn, hogy az adomány csak akkor nyerte el teljes érvényét, ha egy év alatt a beiktatás megtörtént. Az iktatást királyi vagy nádori ember (homo Regius vel Palatinalis) s a hiteles helynek egy embere, mint bizonyság (homo Capitularis vel Conventualis) vittek véghez. Az iktatásnak nyilván a helyszínén, köztudomással és nappal kellett történnie. Ha ez másképp történt, az iktatás „alattomos" (clandestina) volt, érvény és hatás nélkül.[430]

A nemesi jogokat sarkalatosan érintette, amikor 1687. november elején, a pozsonyi diétán a főrendek javaslatára – Buda 1686. szeptemberi visszafoglalásán fellelkesülve – az alsótábla is elfogadta a Habsburgok osztrák ágának fiágon öröklődő magyar királyságát (2–3. törvénycikk). Emellett eltörölték az Aranybulla úgynevezett ellenállási záradékát (4. törvénycikk). A bécsi udvar a jelentős katonai sikereket túlértékelve, a magyarországi súlyos problémákkal viszont kellően nem számolva, a fegyveres erő birtokában politizált. Úgy vélte, hogy a Habsburgok örökös királyságai közé került Magyarország igazgatásában – az örökös tartományokhoz hasonlóan – a rendek pozícióit jelentősebben korlátozhatják. Erről tanúskodott az a nagyszabású berendezkedési tervezet (Einrichtungswerk des Königreichs Ungarn) is, amelyet Kollonitsch [Kollonich/Kollonics] Lipót győri püspök vezetésével 1688 júliusa és 1689 novembere között egy héttagú bizottság dolgozott ki. Kollonitsch szükségesnek vélte viszont a nemesség bevonását a közterhek vállalásába, a háború folyamán kiszipolyozott parasztság védelmét és földesúri kötelezettségeinek szigorú meghatározását. Emellett kívánatosnak tartotta az elnéptelenedett vidékek németek mellett magyarokkal és más népcsoportokkal, adókedvezmények fejében történő betelepítését, de szorgalmazta egy polgári és egy büntető törvénykönyv kidolgozását is.[431]

A Habsburgok a törököktől visszafoglalt területeket, külhoniaknak adományozták, mivel azok a birtokok után jelentős összegeket fizettek be a kincstárnak. Ezt a rendszert a korábbi magyar földesurakra is ki akarták terjeszteni. A visszafoglalt területek kezelését Kollonics Lipót javaslatára 1690-től a Bécsben felállított Újszerzeményi Bizottság (Neoacquistica Commissio) előírta, hogy törvényes jussát mindenki *fél év alatt* mutassa ki arra a birtokra, amelyre igényt tart. De a megfelelő jog kimutatása nem volt elégséges, mivel a területet fegyverrel visszafoglalt földnek tekintette az udvar, ami jelentős költségekbe került. Ezért a császárnak *váltságjog* jár a fegyverjog, „jus armorum" alapján. A bizottság nem volt törvényhez kötve, tagjai között csak egy magyar volt. Ezért a bizottság folyamatosan visszaéléseket követett el. Ez az eljárás volt az egyik oka a Rákóczi-szabadságharcnak.[432]

---

[429] Uo.

[430] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat Budapest 1886

[431] Pálffy Géza: Felszabadítás vagy megszállás? Katonai, pénzügyi és polgári igazgatás a visszafoglalt Magyarországon a nagy török háború idején (1683–1699): Történelmi Szemle, 65. évfolyam, 2023/3. szám.

[432] Marczali Henrik: Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig 1711-1815 – Mária Terézia és kora: Laude Kiadó, Reprint kiadás.

A fegyverváltság elvileg a birtok becsült értékének 10 százaléka volt, és pusztán a katolikus egyházi intézmények mentesültek alóla. Sokmillió forintra rúgó adósságain – újabb adók mellett – a bécsi kincstár így próbált enyhíteni. A háborús elszegényedés közepette viszont a fegyverváltságot nem minden egykori birtokos tudta teljesíteni, miközben másfél évszázad után a régi birtokjogok igazolása sem volt egyszerű feladat, hiszen a dokumentumok gyakran elpusztultak. Így a bécsi bizottság tevékenysége összességében igen komoly ellenszenvet váltott ki a magyar nemességből.[433]

1712 után törvényesebb megoldást alkalmaztak. Ekkor három bizottságot állítottak fel, kizárólag magyarokból, Pozsonyban, Kassán és Zágrábban. A pozsonyi elnöke a nádor, a kassaié az országbíró és a zágrábié a horvát bán. Mindben két alispán is helyet kapott. A bizottságoknak az 1715. évi X. törvénycikk szerint kellett eljárniuk. A fegyverjog azonban továbbra is fenntartatott. Az 1723. évi XIX. törvénycikk értelmében a királyi táblánál is lehet biroügyben eljárni. Erdélyre a Neoacquistica Commissio (Újszerzeményi Bizottság) nem terjedt ki. Ott a Diploma Leopoldium 6. pontja meghagyta, hogy az ellenségtől visszaszerzett magánterület, előbbi jogos tulajdonosának visszaadandó. Ez 1711 után is érvényben maradt. További sérelmet jelentett, hogy 1711 után, hatalmas birtoktestek jutottak jó pénzért cserébe, külhoniak kezébe, például a Rákóczi javak elvétele során.[434]

Nemességigazolások (generalis nobilium investigatio)

1723. április 10-én az uralkodó elrendelte a nemesek összeírását, kiváltságaik bizonyítása alapján. Azok, akik nemesek, de elvesztették okleveleiket, forduljanak újabb privilégiumért az udvarhoz. 1727-től ehhez szükséges volt a vármegyék és a kancellária által alátámasztott véleményezés is. [435] Aki nem tudta bizonyítani nemesi jogállását, annak nemessége elveszett. Ekkor számos nemes család süllyed vissza jobbágyi sorba, mivel okiratai elvesztek a hódoltság ideje alatt. Szintén ekkor vesztik el „nemességüket" végleg a „kard" nemesei.

A nemesi összeírások 1725-ben, 1731-ben, 1754/1755-ben és 1759-ben történtek. 1725-ben és 1731-ben, oly módon folyt az összeírás, hogy azokat kivéve, kiknek nemessége kétségen kívüli és notorius (közismert) volt, mindenki, ha nemesi szabadságát fel akarta tartani, nemességét az e célra kinevezett megyei bizottmányok előtt bebizonyítani tartozott, melyek azonban gyakran csak felületesen végezték teendőiket. Éppen ezért Mária Terézia királynő Albert szász-tescheni herceg és a királyi helytartó közbenjárására új eljárást rendelt el a nemesség bebizonyításánál. Ezen eljárás „*nemesség igazoló-per*nek" (processus legitimatorins vagy productionalis) neveztetett. E pert a megye tiszti ügyésze indította meg azok ellen, akiknek nemessége kétes volt. A nemesség bebizonyítása vagy gyökeres próbából (próba radicalis) áll, mi által az illető nemességét bebizonyítja, vagy csupán a nemesség gyakorlatára vonatkozik. Első esetben az adománylevél, vagy a nemesi okirat előmutatásán kívül még a nemesség első szerzőjétől (primus acquirens) való egyenes törvényes leszármazása bizonyítandó be (próba filiationis). Aki a szükséges nemesi okiratokat felmutatja, s köztudomás szerint 60 évi folytonos gyakorlásában van a nemességnek, a filiationis próbát nem tartozik letenni. Az eredeti nemesi levelek a király által megerősített okmányok (transumta) által, vagy az eredeti okleveleknek a hiteles helyek levéltáraiban még meglevő hiteles régi duplikátumai, vagy pedig a királyi táblánál készült „transumta octavalia"[436] iratok által pótolhatók. Végre az eredeti oklevelek

[433] Pálffy Géza: Felszabadítás vagy megszállás? Katonai, pénzügyi és polgári igazgatás a visszafoglalt Magyarországon a nagy török háború idején (1683–1699): Történelmi Szemle, 65. évfolyam, 2023/3. szám.
[434] Marczali Henrik: Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig 1711-1815 – Mária Terézia és kora: Laude Kiadó, Reprint kiadás.
[435] Uo.
[436] Dr. Wenczel Tivadar: Magyar maganjog. (Ungarisches Privatrecht.), Egyetemi nyomda, Buda 1868. 67. https://books.google.hu/books/about/Magyar_maganjog_Ungarisches_Privatrecht.html?id=wCIEx3FbQfsC&redir_esc=y

teljes elvesztése esetében a király felmentő levele is bebizonyítja a nemesség alapját. A nemességet azonkívül a leánynegyed (quartalicium) fizetéséről szóló nyugtákkal és ősi osztálylevelekkel vagy törvénykezési hiteles okmányokkal is lehetett bizonyítani.[437]

Az 1726, 1733, 1754/1755, 1759-es stb nemességigazolások során, sok család nem tudta igazolni nemességét. Ilyenkor a nemesi levéltárakból sok esetben vettek ki olyan okleveleket, amelyek már egy kihalt családhoz tartoztak, kikaparták a nevet és oda „új" nevet írtak be, meghamisítva az eredeti adománylevelet. A másik megoldás az volt, különösen a „dömping nevek esetében", mint például Kis, Nagy, Kovács, Kocsis, Pap stb., hogy egy ilyen nevű igazolt nemes családot fizettek le azért, hogy az igazolja, miszerint a kérdéses felek az ő hiteles rokonai. Számos érdekes családfa született ekkor. A mai kutató pedig értetlenül áll a családfa és az anyakönyv hiányossága előtt. Nem csoda, hiszen a családfa nem felel meg az anyakönyveknek, hiszen hamis. A családfa megmásítása később is szokásban volt, például a királyi kamarási alkalmasság igazolására. Sokan feltételezik, hogy ehhez még vitéz nagybányai Horthy Miklós családfáját is kozmetikázni kellett.[438]

A magyar jog a Magyar Királyságot és az Erdélyi Fejedelemséget még a XIX. században is külön joghatóságnak kezeli, noha kölcsönösen elismeri a nemesi jogokat. Báró Wesselényi Miklós erdélyi nemes lévén, csak azután léphetett fel a magyar reformkori országgyűlésen, hogy a Magyar Királyság területén nemesi birtokot vásárolt magának. Erdély a magyar uralkodók címeiben mint Erdély fejedelme, 1765-től Erdély Nagyfejedelme szerepel, tehát a két országrészt jogilag nem egyesítették a Magyar Szent Korona fősége alatt. Ez csak 1848-ban történik meg átmenetileg, míg a végső egyesítéssel az 1867-es kiegyezésig kellett várni.

A magyar jogrendtől teljesen idegen eljárás volt, amikor a magyar király, a magyar Szent Korona területén a nemességadományozás, illetve pénzverés jogát átruházta egy-egy családra. 1697-ben az Odescalchi család I. Lipóttól megkapta a szerémi hercegi rangot. Ezen adományhoz tartozott pallósjog, pénzverés joga, törvénytelenek törvényesítésének a joga, doktorrá avatás joga, továbbá évi hat nemes, hat lovag és hat grófi kinevezés joga. Ezen jogokat III. Károly magyar király is megerősítette 1714-ben. Viszont Mária Terézia 1751-ben már nem erősítette meg azokat, mondván, az adomány a magyar király uralkodói jogait sérti a Magyar Szent Korona területén belül.[439]

Birodalmi hercegként 1712. május 23-tól az Esterházy hercegek is bírtak nemesítési és pénzverési joggal, de ennek magyarországi használatát Mária Terézia szintén tilalmazta.[440] Tehát a főnemességben felmerült az igény arra, hogy Magyarországon belül, önálló hercegségeket, mini államokat hozzanak létre, hasonlóan a Szent Német-római Birodalomhoz. Ezáltal, magyar nemesek és jobbágyok kerültek volna ki a Szent Korona joghatósága alól, ami teljességgel ellentétes volt Magyarország joggyakorlatával. Nem véletlen, hogy ez ellen Mária Terézia fellépett, hiszen a „birodalmi államocskák" egyaránt sértették a magyar király és a magyar nemesség jogait.

[437] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.
[438] Cseh Géza: Egy elfelejtett reformkori színésznő nyomában Horthy Miklós rejtélyes nagyanyja, Turul 2019. 4. füzet. Ungváry Krisztián: Hogyan jutott a kamarási címhez, History, 2020. X. évfolyam, 12. szám (Horthy).
[439] Erba Odescalchi Sándor herceg: Testamentum I-II. (II. kötet), Dovin Művészeti KFT, Budapest 1991.
[440] Magyar nemzetségi zsebkönyv 1. Főrangú családok (Budapest, 1888) Herczegek / Esterházy.

IV. korszak a XVIII. századtól 1848. április 11-ig (áprilisi törvények)

Lényegében a nemességigazolások lezártával, kialakult az a nemesi társadalom, amit leginkább ismerünk. Azonban az egyes családok jogvesztésének folyamata még mindig nem állt meg. Ennek oka, hogy az udvar, minél több adófizetőt szeretett volna látni, így ott, ahol a nemesség támadható volt, igyekezett új adófizetőket találni.

Nemesi adómentesség és tehervállalás

Szíjártó M. István kutatásai kimutatták, hogy a Werbőczynél megfogalmazott nemesi adómentesség a török idők után jó néhányszor szenvedett csorbát, noha azt jogilag igyekeztek „kozmetikázni". Az is tény, hogy a nemesség az ország védelméből, igen jelentősen kivette a részét anyagilag is. A török időkben a nemesek tehervállalása gyakori volt a nemesi felkelésen (és a telekkatonaság kiállításán túlmenően is): példának okáért 1595-ben a birtokosok portánként a jobbágyok adómennyiségének nem kevesebb, mint kétharmadát fizették a magukéból. 1596-ban a decretum arról rendelkezett, hogy a birtokosok egyenesen ugyanúgy 9 forintot tartoznak fizetni portánként, mint jobbágyaik, de ebből a pénzből katonákat kellett állítaniuk. A tehervállalás ölthette további katonák kiállításának formáját is, vagy szolgálhatott szűkebb, pontosan meghatározott célokat is. Hogy a nemesi kiváltságokon csorba ne essék, a birtokos nemesek által fizetendő adót és a kisnemesek taksáit nem adták a kamarába az 1600. évi 3. törvénycikk értelmében. De csak ennyi volt a nemesi privilégium védelmezése, valójában adóztak a nemesek is. A nemesi adófizetés inkább szabály volt, mint kivétel még akkor is, ha az 1601. évi 2. törvénycikk kikötötte a rendi felfogás jegyében, hogy a „földesurak és a nemesség részéről teljesítendő emez adófizetés a nemesi előjogoknak a sérelmére soha ne szolgáljon.

A magyar nemesség több alkalommal vállalt egyéb terheket is. Elsőként ezek közül a „koronaőrzési pénzről" kell említést tenni. A koronaőrök és a koronaőrség fizetésére szolgáló elkülönített adót az 1622. évi 34. törvénycikk tette az adózó nép terhéből a földesurak terhévé, portánkénti másfél forint évi adót és meghatározott taksákat rendelve e célra.

Másodjára említhető az az ajándék (honorarium), melyet a diéta eseti jelleggel ajánlott meg a királyi család tagjainak, különösen a királynak és a királynénak, és általában koronázásuk alkalmával. (Ezt a továbbiakban ezért egyszerűen koronázási ajándékként fogom emlegetni.) A koronázási ajándék, szemben a koronaőrzési pénzzel, a 18. századot is megérte.

Az országgyűlési határozat nélküli adókivetések az 1670-es évektől kezdődő időszakában szintén sor került a kiváltságos társadalmi rétegek megadóztatására. Magyarországon addig példátlan módon 1672 februárjában 5 forintos fejadót vetettek ki a nemességre. Akkora ellenállás fogadta, hogy nem erőltették a dolgot. Az 1671. június 6-i pátens portánként 40 forintos adót vetett ki, melynek felét a földesúrnak kellett (illetve kellett volna) kifizetnie.

Az ónodi országgyűlés (1707) a kuruc államban a nemesi adófizetés bevezetése mellett döntött, ez viszont Magyarország területének csak egy részén érvényesülhetett.[441]

Tehát, nem igaz az a sokszor elhangzott vád, hogy a nemesség kivonta magát a terhek viselése alól, és mindent áthárított a jobbágyságra. Viszont a királyi udvar még több adóbevételre törekedett, amit ekkor még a török háborúkkal indokolt meg. Ezért, az adómentesség és kiváltságok trén gyenge lábon álló csoportokat vették célba.

[441] Szíjártó M. István: Nemesi társadalom és politika; Tanulmányok a 18. századi magyar rendiségről, Universitas Könyvkiadó, Budapest 2006.

Agilisek

Gyenge lábon álló nemeseknek tekintették az *agiliseket*, avagy a nőági örökösödés lévén nemessé válókat. Mint korábban láthattuk, őket középkori okleveleink a nemesi vér devalválódásának elkerülése végett, nemesi birtokaik után, teljes értékű nemesnek tekintette. Helyzetükben a romlást nagymértékben az armális nemesek idézték elő, hiszen ekkor nem állt rendelkezésre nemesi föld, miáltal a nemes feleség és nemtelen férj utóda nemessé válhatott volna. Eme „post uxorem nobilis" vagy „mobilem quartaneum" csoportnak a kegyelemdöfést az 1687. évi XVIII. törvénycikk adta meg: „Minthogy vannak ez országnak olyan lakosai is, kik személyükre nézve a Hármaskönyv 1-ső részének 7-ik czime szerint nem nemesek ugyan, de paraszt állású férfihoz, vagy férjhez adott nemes anya ágyékából származván, nemesi telket s javakat tettleges örökösödés útján nyert birtokának részesei, s kik mások ellen vakmerően elkövetett hatalmaskodási cselekedetekre vetemednek, abból a tekintetből, hogy semmi földesúr hatósága alá vetve nem lévén, őket senki sem vonhatja perbe. Ennélfogva, hogy az ilyeneknek is féktelenségét hasonlóknak büntetlenül való elkövetésében megzabolázzák, a karok és rendek jónak látták annak elhatározását, hogy jelen törvény alapján, az 1659. évi 70-ik törvénycikk végén lévő szakasz, mely a nemes személyeket feleségül vevő parasztokról rendelkezik, az ő ágyékukból származókra is kiterjedjen". 1659. évi LXX. törvénycikk „2.§. A feleségül nemes személyeket vevő és ezeknek nemesi javain tartózkodó s hatalmaskodást elkövető parasztokat pedig, a nemes emberek hasonlatosságára fogják perbe s marasztalják el és a végrehajtást feleségük javaiból teljesítsék." Tehát nemes módjára pereskedik, és a törvény nemes voltát még nem kérdőjelezi meg. Az 1687. évi XVIII. törvény azonban a Habsburg adminisztráció részéről a nőnemesek megítélése terén a XVI. századi negatív politikához képest egyfajta visszalépés, hiszen ha nemességüket nem is ismerik el, de elismerik örökletes szabadságukat, kikerülnek a földesúri hatalom alól, és beemelik őket a vármegyék vérkeringésébe. *Az 1687. évi XVIII. törvény az „agilis" jogállás keletkezését nemesi birtokban kiadott leánynegyedhez köti*, annak ellenére, hogy az „agilis" jogállás további öröklésének már nem feltétele a nemesi jogú birtok megléte. Tehát nemesi jogú birtok nélkül nem jöhet létre „agilis" jogállás. Így Werbőczy azon tétele érvényesül, hogy nemes anya és nemtelen apa gyermeke „automatikusan" nem nemes, viszont a 6. czikk általi nemesi föld, leánynegyede továbbra is kiváltságolt státuszhoz vezet. [442]

A *leánynegyedes nemes* lefokozása agilissé adóztatás végett is bekövetkezett, talán a török háborúk miatt, majd ez a gyakorlat átmegy szokásjoggá. 1713-ban a Trencsény megyei közgyűlés az agiliseket (nemes feleséggel bíró nemtelen férfi esetében) adózás terén nemesnek tekinti, viszont Pest-Pilis-Solt vármegye 1737-ben a nemes feleséggel bíró nemtelen férfit a nem nemesek adójának felével sújtja, míg gyermekét nem nemesnek tekinti. Pozsony vármegye közgyűlése 1747-ben őket személyük után adóztatja, de nemesi birtokuk után nem. Ezekből az következik, hogy az agilis jogállása nem volt tisztázott, és a jogalkalmazókban még élt Werbőczy leánynegyedes nemesi fogalma, de nyomta őket a Habsburg adópolitika. A probléma a nemes anya és nemtelen férj házasságában rejlik, akkor, ha a nemes lány armális nemes, és nem birtokos nemes lánya.

Például, Zalaszentgyörgyvölgy esetében az agilisek helyzete így alakult. Itt a XVIII-XIX. században szaporodnak el az agilisek, noha megjelenésük kezdete a XVI. századra megy vissza. A térségben például Kővágóörsön 30 nemesre 34 agilis jutott, míg Köveskálon 50 nemesre 36 agilis jutott. De a többi zalai faluban is hasonló volt a helyzet.[443]

---

[442] Rihmer Aurél: „… nehogy a nemesi szaporodás által a világra hozott örökösök degenerálódjanak…": Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2008.

[443] Bíró Friderika, Havasi Bálint, Káli Csaba és Kapiller Imre: Száz Magyar Falu – Szentgyörgyvölgy, Budapest 2003.

Hogy miért oly sok az agilis, meg a libertinus a Dunántúlon, annak okát egyrészt a szőlőművelés nagy elterjedtségében (a nem nemes ember számára is megszerezhető szőlőbirtok legtöbbször a társadalmi felemelkedés alapja), a patrimoniális királyság korából fennmaradt nemesi falvak nagy számában és az elenyészett egyházi nemesi székekben lelhetjük fel. Az agilisek szabadon vásárolnak és eladnak birtokokat, különösen szőlőket s egyik-másik jelentékeny vagyonnal rendelkezik. A vétel tárgyaként olykor nemesi kúria, nemesi sessio (telekföld), malomrész és városokban fekvő polgári ház szerepel. A XVII. század elmultával már szembetűnően megnövekedik az agilisek száma, természetes következményeként a régebbi agilis családok szétágazásának s a nemesi birtokok elaprózódásával járó nemes és nem nemesi összeházasodásoknak. [444]

Az agilisek az 1720-as évekig szinte háborítatlanul nemes módjára éltek. A fokozatosan szilárduló állami, illetve megyei hatalom azonban nem engedhette meg magának, hogy ez a megye egészét illetően több ezres tömeg kivonja magát az adófizetés kötelezettsége alól. Ezért minden jogi és egyéb eszközt felhasznált az agilisek vélt vagy valóságos – mindenesetre jogilag meglehetősen bizonytalan – előjogainak felszámolására. A megye (Zala) és köztük a konfliktus először 1741-ben vált nyilvánvalóvá. A feleség révén biztosított nemesi birtok után nekik is részt kellett vállalniuk, ugyanakkor a személyük után mint nem nemesek adót voltak kötelesek fizetni. Ez a kettős adóztatás az agilisek felfogása szerint nemcsak anyagi érdekeiket, de az érvényes jogrendet is sértette. A helytartótanács több ízben is megpróbált kompromisszumos megoldást találni, de ez a XVIII. század folyamán nem sikerült. Így a megye agilisei – köztük a szentgyörgyvölgyiek – 1799-ben is panaszt tesznek a helytartótanácsnál, hogy a megye az anyjuk, illetve feleségük révén reájuk szállt nemesi ingatlanaikat is megadóztatja, s így a más telkén élő „rusticusoknál" (földműves) súlyosabb terheket (subsidium, insurrectio) is viselniük kell. A vármegye azonban továbbra is úgy foglalt állást, hogy az agiliseket sem a honi törvények alapján, sem az adózó nép megbékélése okán nem menthetik fel a contributio (adó) és az azzal kapcsolatos terhek viselése alól. [445]

Az 1844. évi IV. törvénycikk értelmében, a birtok elveszítette nemesítő voltát azáltal, hogy törvény mondta ki azt, hogy bárki, bármilyen birtokot, tehát akár egykori nemesi birtokot is vásárolhat és jogszerűen bírhat. A nemesi birtok megvételéhez így már nem kellett a nemesség tagjának lennie a vásárlónak, viszont a nemesi birtokot megvásárló személy birtoka után nem lett nemes, mi több, ha nem nemes, akkor vásárolt egykori nemesi adózású birtoka után úgy adózik, mintha az nem is lett volna hajdan nemesi birtok, mivel a birtok a vásárló jogállását veszi át.[446]

Ettől kezdve az agilisok jogállása teljesen bizonytalanná vált, lásd Werbőczy felfogását és az 1687. évi XVIII. törvényt. A mai családkutatót viszont jelentősen összezavarhatják, hiszen nemesként éltek, majd hírtelen eltűnnek és nem szerepelnek a nemesi iratokban, illetve részben joggal nem kerültek be a nemeseket feldolgozó gyűjteményes kötetekbe. További nehézséget okoz az azonos területen élő, azonos nevű nemes, illetve agilis családok szétválasztása is. Például a Dunántúlon egyaránt élt nemes és agilis Előry (Őry) család is. Tovább bonyolítja a helyzetet az, mikor az agilis család, folyamatosan nemesekkel házasodik össze, mint például a mencshelyi Előry család. Az agilis családoknál gyakori volt a névváltoztatás, például foglalkozásuk után. Ilyen például az Őry (Előry) aliter Szabó, Előry másképp Csizmadia vagy az Előry alias Bognár. Így, későbbi azonosításuk sem egyszerű.[447] Ugyanígy lehetett névváltoztatás

[444] Baán Kálmán: Az agilisekről: Magyar Családtörténeti Szemle 1942.8. szám.
[445] Friderika, Havasi Bálint, Káli Csaba és Kapiller Imre: Száz Magyar Falu- Szentgyörgyvölgy, Budapest 2003.
[446] Rihmer Aurél: „…nehogy a nemesi szaporodás által a világra hozott örökösök degenerálódjanak…" : Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2008.
[447] Baán Kálmán: Az agilisekről: Magyar Családtörténeti Szemle 1942. 8. szám.

valamilyen testi jegy után, vagy éppen szórakozás után, mint például a Mézes család esete, ami Pelikánra vált át, mert egyik tagja gyakran énekelt egy pelikánról szóló éneket.

Azért foglalkoztam az agilisekkel részletesebben, mert a XVIII. századi nemességigazolások során, ők voltak a legnagyobb vesztesek.

A nemesség létszáma

A korábbi nemességigazolások során elkövetett visszaélések hatására, Mária Terézia 1765-ben rendelte el a férfiágon kihalt (magvaszakadt) nemesi családok armálisainak, azaz címeresleveleinek lefoglalását és levéltárba adását, annak érdekében, hogy ne juthassanak illetéktelen kezekbe, és ne hamisíthassák meg őket. A vármegyei levéltárakban ilyen módon már 1848 előtt, a nemesi kiváltságok fennállása idején létrejött az armálisgyűjtemények törzsanyaga.[448]

A korszakban megpróbálták felmérni a magyar nemesek számarányát. A II. József alatt készült összeírás szerint Magyarországgon 162.947 férfi nemes volt, amihez egyenlő számban véve föl a nőket, összesen 325.894 nemes személyt jelentett, Erdélyt nem számítva. Grünwald Béla azt konstatálja, hogy Magyarországnak minden huszadik lakosa volt nemes, míg Lengyelországban minden tizedik. Ez utóbbi tétellel szemben Fényes Elek azt állítja, hogy a magyar nemesség a lengyelnél is számosabb, s annyi kétségtelen, hogy Galíciában 1837-ben 68 nem nemes férfiúra esett egy nemes. De hogy az a II. József-féle kényszerösszeírás nem lehetett helyes, bizonyítja azon tény, hogy 1847-ben Fényes Elek szerint már 617.521 főre ment a nemesség–nemes férfiak száma; – lehetetlen, hogy hatvan év alatt számban majdnem megkétszereződött volna.[449] Szerintem az eltérés oka abból fakad, hogy a II. József-féle összeírás csak azokat tekintette tényleges nemesnek, akik birtokaik után ténylegesen nemesek voltak, így nem tekintették nemesnek azokat, akik olyan birtokon ültek, amely után adóztatták, illetve szolgáltatásokkal terhelték őket. Már 1688-ban egyetértettek abban, hogy az armalisták és a jobbágytelken élő nemesek adóztathatók. Tehát, II. József alatt, csak azokat tekintették nemesnek, akik ténylegesen nemesi mód éltek.

Nem tekinthetők nemesnek ekkor már a jászkunok, hajdúk és a székelyek, noha gyakran állapotuk kedvezményezettebb volt a jobbágyokénál, mivel a robot alól gyakorta ki voltak véve. Ugyanígy nem nemesek az alföldi városok népei, ahol alig volt művelés alatt allodialis (majorsági) birtok, amit robotban kellett volna megművelni, miáltal a népet alig terhelte földesúri szolgáltatás.

Katonai rendjelek és rangjaik

A XVIII. század nagy újítása volt a katonai érdemek után történő nemesítés. A hadseregben szokás volt, hogy 30-35 évi szolgálat, után kérhető volt a nemesi rang. Ezt a szolgálati időt rövidítették le azon *katonai érdemekért elnyerhető rendjelek*, amik után különböző fokozatú nemesi rangot lehetett igényelni. Az idők során több ilyen rendjelet alapítottak Habsburg uralkodóink. A legnevesebb katonai rendjel az 1757-ben alapított Mária Terézia Rend volt. A rendjel elnyerése, automatikusan lovagi rangra emelte tulajdonosát, avagy megnemesítette, ha az illető még nem volt nemes.[450] A rend alapításakor elnyerhető lovagi rang Magyarországon nem volt bevezetve, az csak a Habsburg Örökös Tartományokban meglévő cím volt. Ezért magyar állampolgár hazánkban nemességet kérhetett csak. Igaz, a lovagi rang

[448] https://mnl.gov.hu/mnl/zml/armalisok.

[449] Mocsáry Lajos: A régi magyar nemes észrevételek Grünwald Béla «A régi Magyarország» czimü munkájára (Budapest, 1889) I. A régi Magyarország süllyedt állapotának okai, Grünwald Béla szerint. A rendi alkotmány.

[450] Polner Ödön: A Mária Terézia-Rend közjogi jellege (Értekezések a Filozófiai és Társadalmi Tudományok Köréből, 4/7., 1934.

is puszta köznemesi titulus volt. Idővel a Mária Terézia Rend elnyerői kérvényezhették a bárói rangot maguknak.

Az 1808-ban alapított Lipót Rend egyes fokozatai után is lehetett nemességet igényelni. Ezenkívül az 1816-ban alapított Vaskorona Rend esetében, a III. osztály után nemességet, a II. osztály után bárói rangot, míg az I. osztály után grófi rangot –ezt vitatja a szakirodalom- és valóságos belső titkos tanácsosi címet lehetett igényelni.

Az 1764-ben alapított Szent István Rend esetében a nagykereszttel belső titkos tanácsosi, a parancsnoki kereszttel grófi vagy bárói, a kiskereszttel bárói rangot lehetett kérelmezni. Az 1849-ben alapított Ferenc József-Rend után viszont nem járt nemesség.

Egy 1883-ban kelt legfelsőbb kézirat beszüntette az eddig dívott szokást, mely szerint a Lipót és a Vaskoronarend egyes osztályaival kitüntetett egyenek bárói vagy lovagi cím elnyeréséért folyamodhattak. Kivételt csak a kiváló hadi érdemekért adományoztatni szokott katonai Mária Terézia- és a Szent István-rend képeznek, melynek vitézei kérelmükre grófi, bárói vagy lovagi rangra emeltetnek.[451]

Az Úrbéri Rendelet

Az Úrbéri Rendelet során, a feudális viszonyok könnyítését a középbirtokos nemesség szenvedte meg leginkább, mivel jelentős földmennyiségtől és bevételtől esett el. Ezért a marxista történetírás igen tévesen állítja, hogy az úrbérrendezést a liberális középbirtokos nemesség szorgalmazta volna. „1767 és 1774 között a szűkebben vett Magyarország 44 megyéjében végezték el az úrbéres terület felmérését. A 3 szlavóniai megyében már korábban, 1755-ben, Horvátországban, valamint az egykori temesi bánság 3 megyéjében pedig csak 1780-ban történt meg a rendezés. Mivel Horvátország és Szlavónia, illetve a szűkebben vett Magyarország nemesi birtokosainak névsora között alig van átfedés, így kihagyásuk nem érinti érdemben a magyar birtokosok rangsorát. A temesi bánság területe ekkor még teljes egészében a kincstár birtokában volt, így a nemesi birtokviszonyok szempontjából nem volt érdekes. (A megyék száma azért 44, mert Kishont még külön szerepelt, csak később csatolták Gömör megyéhez.)” Fónagy Zoltán ezt a 44 vármegyét dolgozta fel kutatási anyagában. A 44 megye 31 millió kat. holdnyi összterületéből 23 millió holdat foglal el annak a 7600 helységnek a határa, amelyeknek az összeírását feldolgozták. A kancellária számára az 1780-as években készült összesítés szerint ezen a területen 6,1 millió magyar hold úrbériséget írtak össze. Ennek 82%-át, közel 5 millió holdat tartalmaznak a meglevő tabellák. Az összesítés szerinti 515 ezer úrbéres háztartás 88%-át, 456 ezer háztartást írtak össze bennük. Az allodiális (majorsági) birtokoknak az úrbérihez hasonló átfogó, egységes és országos összeírása nem készült el. A feldolgozás során egy birtoknak az egy tulajdonos által egy helységben leírt úrbériséget tekintette Fónagy. A 7600, ismert birtokosú helységben az 5800 birtokos 21 ezer birtokkal rendelkezett, tehát egy helységnek átlagosan 2,8 birtokosa volt, egy átlagos földesúr birtoka pedig 3,6 helységben volt elszórva.

A nemesség birtokarány utáni kategorizálása igen nehéz. Szekfű Gyula szerint a középbirtok 800-1000 holdnál kezdődik. Wellmann Imre szerint az a középbirtokos nemes a 18. században, aki az úrbéres földből bír 100 és 1000 hold között.

A közel ötmillió hold úrbéres föld 5835 birtokos között oszlott meg. A birtokállomány közel háromnegyedét, 3,6 millió holdat, az úrbéres föld 72,2%-át 5579 nemes földesúr mondhatta magáénak. Az ő birtokaikon élt az összeírt úrbéres népesség 74,2%-a, 339 ezer jobbágy és zsellércsalád. A fennmaradó 1,4 millió holdon, illetve 116 ezer úrbéres családon a királyi kincstár, a katolikus egyház és a szabad királyi városok osztoztak.

[451] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.

A birtokviszonyok rekonstruálása kb. 28 millió kataszteri holdra terjedt ki. Ennek 21,1%-ával, mintegy 5,9 millió holddal rendelkeztek a jogi személyiségű birtokosok. 19,8 millió hold, (67,4%) bizonyíthatóan nemesi tulajdonban volt. 3,2 millió holdnak (11,5%) az úrbérrendezés kori tulajdonosát nem sikerült egyértelműen megállapítani. A terület jórésze kívül is esett az úrbéri viszonyokon; ide tartoztak pl. a puszták és a kuriális falvak.

A nemesi birtokosok közül kiemelkedőek voltak a 10 000 hold feletti latifundiumok. Ebbe a csoportba 62 földesúr, a nemesi birtokosok 1,1%-a tartozott. A birtokszerkezetben nyomasztó túlsúlyt képviseltek. Az ország teljes birtokállományának kétötödét tartották kézben, ami azt jelenti, hogy a nemesi birtok nagyobbik fele (56,2%-a) ennek a szűk elitnek a kezében koncentrálódott. Birtokaikon élt az úrbéres népesség 54,4%-a.

Az 5000 és 10 000 hold közötti nagybirtokosok létszáma megközelítette a latifundiumok uraiét: a 48 földesúr a nemesi birtokosok 0,9%-át tette ki. Birtokaik összterülete azonban már nagyságrendekkel elmaradt a fenti csoportétól: a teljes úrbéres állomány 6,6%-a (a nemesi magánbirtok 9,1%-a, illetve ezek népességének 8,9%-a) felett rendelkeztek.

Az 1000–5000 holdas nagy középbirtokos előbbieknél lényegesen népesebb kategóriába 293 tulajdonos, a nemesi birtokosok 5,3%-a tartozott. Az úrbéres birtokok 12%-át tartották kezükben. (Ez a nemesi birtokok területének 16,7%-át, úrbéres népességének 16%-át tette ki.)

Az 500 és 1000 hold közötti középbirtokosok a nagy középbirtokosokhoz hasonló nagyságú csoportja 325 főből állt (a birtokosok 5,8%-a). Ők azonban már csak az úrbéres állomány 4,7%-át, a nemesi birtokok területének 6,5%át, népességének 6,2%-át birtokolták.

A 100–500 holdas kis középbirtokosok létszáma az előző kategória létszám négyszerese, 1312 birtokos (23,5%) került ebbe a csoportba. A nemesi birtokosok közel egynegyede a birtokállomány 6%-ával (a magánbirtok 8,3%ával, ezek népének 8,9%-ával) rendelkezett.

A 100 hold alatti kisbirtokosok csoportja volt a legnépesebb kategória, amibe 2464 fő, a birtokosok 44,2%-a tartozott. Nagy létszámuk dacára alig hagytak nyomot a birtokstruktúrán: a teljes úrbériségnek mindössze 1,8%-át mondhatták magukénak, ami a nemesi magánbirtok 2,5%-ának felelt meg (ezen élt a nemesek úrbéreseinek 3,7%-a).

Továbbá, minden ötödik nemesi rendű birtokos már csak zsellérek felett uralkodott. Az 1075 „földesurat" a nemesi birtokok úrbéres népességének 0,8%-a szolgálta.

Az úrbéres területet tekintve az ország legnagyobb birtokosa a királyi kincstár volt. A feldolgozott tabellák szerint 438.731 hold telki állomány, az összes úrbéres föld 8,8%-a volt az övé. Birtokain 32 403 úrbéres családot írtak össze, ami az összes úrbéresek 7,1%-át tette ki. A nem magánföldesúri birtokon belül a területből 32, a népességből 28%-kal részesedett.

A jogi személyiséggel rendelkező birtokosok legnagyobb csoportját az egyházi birtokosok alkották. Az ő tulajdonukban találtak az összeírók 889.345 hold úrbéres földet, az adatbázisban szereplő terület több mint egyhatodát (17,8%-át). A birtokokon élt az úrbéres népesség 17,3%-a, 79 095 jobbágy- és zsellércsalád.

A népes magyarországi nemesi rend minden tizedik tagja rendelkezett úrbéres jellegű földdel, illetve tartotta feudális jellegű függésben legalább egy embertársát. A jogi személyiségű birtokosokkal (a kincstár, az egyház és néhány királyi város) szemben a nemesség tartotta kézben a földbirtok csaknem háromnegyedét. A legszűkebben vett Magyarországon minden 10. hold a királyé, minden 6. a katolikus klérusé volt.

A birtokok széttagoltságát vizsgálva kimutatható, hogy a birtokos nemesség egy része, még ha birtokának nagysága ezt nem is zárta volna ki, aligha kapcsolódhatott be a racionális „új mezőgazdaság" születésének folyamatába, birtoka ugyanis csak az egyre inkább archaikusnak számító, „járadékoltató" rendszerben jövedelmezhetett egyáltalán valamit.[452] Az úrbérrendezéssel pontosan ezen járadékokat veszítették el a kisbirtokosok.

[452] Fónagy Zoltán: Nemesi birtokviszonyok az úrbérrendezés korában. A nemesség a magyar társadalomtörténet-írásban VI/1141: Századok – 1999, Tanulmányok

Urbárium

Az új *Urbárium*[453] a belsőséget egységesen 2 pozsonyi négyszög mérős, azaz 1100–1300 öles nagyságban határozta meg. A külsőséget (külső telek) egy egész telek után, az illető helység határának osztályba sorolása szerint, szántónál 16–40 hold között, rétnél 6–22 kaszás (kaszás rét) között állapították meg. Az urbárium kitért még a jobbágyok jogainak és kötelezettségeinek tárgyalására. Maximálta az úrbéres szolgáltatásokat, a robot (52 igás és 104 kézi robotnap, zsellér 18, házatlan zsellér 12 kézi robotnap), a hosszúfuvar, cenzus, ajándék nagyságát.

Az úrbérrendezés jelentősége abban állt, hogy az úrbéres népesség terheinek és kötelezettségeinek egységes elvek szerinti országos rendezése ilyen formában ekkor készült el először.[454]

Természetesen a kilenced és a tized, valamint az államnak fizetendő pénzjáradékok megmaradtak. Ezeket utóbb 1836-ban szabályozták.

A Mária Terézia féle úrbérrendezés újabb feszültségeket okozott. Az erdei haszonvételek sokoldalúan gazdagították és változatossá tették az ott élők táplálkozását és életét, de ez a sokféle haszon nem volt megadóztatható, a földesúrnak ebből nem jutott számottevő jövedelem, amit pénzzé tehetett volna. Ezért igyekezett mindenáron gabonatermő szántóföldekhez, bérbe adható halászóvizekhez és faárut termelő erdőkhöz jutni, mindez azonban a gazdag biológiai értéket, biodiverzitást biztosító környezet rombolásával, elszegényítésével járt.

A Mária Terézia korában végrehajtott úrbéri elkülönítés nemcsak a jobbágyparasztság egy részét fosztotta meg élőföldjétől és kényszerítette születéskorlátozásra, hanem végzetes társadalmi ellentéteket hívott létre a nagybirtokosok és a zsellérek, valamint a nincstelen cselédek között. E társadalmi ellentét feloldására később sem történt kielégítő kísérlet.[455]

A kis és középbirtokosokra az úrbérrendezés azért hatott különösen negatívan, mert számukra a robotnál igen gyakran sokkal nagyobb jelentősége volt az egyéb járandóságoknak, amiket a rendezés sok esetben alaposan visszafogott. Ennek oka, hogy bizonyos birtokméret és művelési formák esetén, az 52 nap igás és a 104 nap gyalog robot alig volt behajtható. Egyszerűen nem volt rá szükség.

Tehát az 1754/1755-ös nemesi összeírások után is számos család süllyed a jobbágyok közé, noha még egyes kiváltságaik elkülönítik őket tőlük. Az egzisztenciát vesztettek az agilisek, illetve az úrbéri szabályozás után a kis és középbirtokos nemesek egyes csoportjait.

Ennek egyik jele, hogy az 1836. évi XI. t.-c. szerint az úrbéri telken lakó nemesek katonák elszállásolására köteleztettek.[456]

A nemesi vizsgálatot az ún. igazoló (invesztigációs) bizottság (választmány) végezte, ennek tagja lehetett a szolgabíró és az esküdt, a jegyzőkönyvet a jegyző vezette. Máskor ezt az alispán végezte el. 1867-1944 között ez a feladat a belügyminiszterre hárult.[457]

Magyar rendiség

Szíjártó M. István hívta fel a figyelmet arra, hogy 1708–1792 között a nemességen belül, jelentős politikai átrendeződés ment végbe. A középpontban általában az ebben a politikai életben irányító szerepet játszó, *bene possessionati*nak (földbirtokosnak) nevezett réteg áll a nemességen belül. A század első évtizedeinek főnemesi vezetésű *magyar rendisége* a század

[453] Mária Terézia rendelete a jobbágyok terheit a telkük alapján, és szabályozta a jobbágy és zsellér fogalmát is.
[454] Török Katalin: Úrbérrendezés: Magyar Néprajzi Lexikon és a Magyar Katolikus Lexikon szócikke.
[455] História XXVI. évfolyam 5. szám. 2004. 19-20. http://karpatmedence.net/tarsadalomneprajz/torteneti-neprajz/716-az-urberrendezes-hatasa-a-termeszetre.
[456] A Pallas Nagy Lexikona – Nemesség címszó.
[457] Gerő József: A m. kir. belügyminiszter által igazolt nemesek 1867–1937. Budapest 1938.

végére átadta helyét egy, a bene possessionati által dominált magyar rendiségnek. A reformkori társadalmi-politikai felállás kialakulása tehát már a 18. század végére megtörtént. A rendiség táborán belül tehát korszakunkban történt egy átrendeződés az arisztokrácia rovására és a jómódú birtokos köznemesség javára. Tehát, ezen időszakban a bene possessionatus nemesség fokozatos politikai felemelkedése történt meg. Ennek oka, hogy a megelőző század végével, amikor a nagybirtokos arisztokrácia által a török elleni harcokban ellátott közhatalmi funkciók megszűntek, foszladozásnak indult az a társadalmi háló, mely addig szorosan hozzájuk kötötte régiójuk népességét, különösképpen pedig köznemes familiárisaikat. Nemcsak a főúri vár és magánhadsereg védelmi szerepe szűnt meg, de ezzel párhuzamosan a főúri udvar már sokkal kevesebb feladatot (állást, megélhetést) tudott kínálni a környék köznemességének. Drasztikusan megváltozott tehát fő- és köznemes viszonya, és ellentétük később politikai szinten is megnyilvánult. Ezt követően pedig az 1740-es évektől tartó hosszú gazdasági konjunktúra időszakában, művelődési és mentalitási változásoktól kísérve a köznemesség lassan a politika szférájában is emancipálódott az arisztokrácia dominanciája alól. Majd pedig 1790 rendi-nemesi mozgalmában már a politikában is kezébe vette a gyeplőt. A bene possessionatus köznemesség a vármegye szintjén már a 18. század folyamán önálló erőként lépett fel.[458] A családok vagyoni háttere nagyban befolyásolta a vármegyén, illetve az országon belül a társadalmi mozgásterüket. Ez leginkább a házassági szokásaikban nyilvánult meg. A köznemesség társadalmi kapcsolatainak térbeliségét a házasságok példáján vizsgálva arra az eredményre vezetett, hogy a rendszeres társadalmi kapcsolatok által kialakított tipikus élettér a kisnemeseknél falujuk szűkebb környezete, a viszonylag jómódú birtokos köznemesség esetében körülbelül a megye lehetett, a gazdag és befolyásos vezető családok esetében pedig egy ennél tágabb földrajzi kerület.[459]

Az udvar további kísérleteket tett a nemesség megadóztatására. Kaunitz 1761-ben már úgy tekintette (és álláspontja vált a felvilágosult abszolutizmus Magyarországgal szembeni politikájának alapkövévé), hogy a nemesség teljesen kivonja magát az állami terhek viselése alól. E mögött az állt, hogy a török háborúk végeztével, igen sok nemesi teher megszűnt, például katonaállítás, és helyükbe nem lépett semmi. Ez pedig a nemesség meggazdagodásához, anyagi felemelkedéséhez vezetett, noha ekkor a nemesi rend koránt sem volt egységes gazdasági téren.

A nemesség ekkora már, a XIX. század elején, igen csak széttagolt képet mutatott. Ezt leginkább az 1809. évi nemesi felkeléskor készült összeírás tükrözi. A lovasságnál 1919 fő volt évi 3000 Ft-nál nagyobb jövedelmű, 173 fő évi 2000-3000 Ft jövedelmű, 864 fő évi 1000- 2000 Ft jövedelmű. A gyalogosok között volt 1522 fő évi 1000 Ft jövedelmű. Ezeknek felszerelésükről saját maguknak kellett gondoskodniuk.[460] Megjegyzendő, hogy közöttük honoratiorok is előfordulnak, mint ahogyan 1792-ben személyes hadba vonulásra volt kötelezve Rihmer József honoratior (1828-tól nemes) is.[461] 32 000 főnyi nemesi közkatona viszont csak közköltségen volt képes eleget tenni a hadba vonulásnak. Tehát a nemesek 72,4%-a képtelen volt saját költségén hadba vonulni.

Zemplén vármegyében 1834-ben írták össze a nemeseket. Itt 70,1% volt 0-1 telkes nemes, 25% volt 1-20 telkes nemes, 3,2% volt 20-100 telkes nemes, 1,1% volt 100-300 telkes nemes és 0,6% volt, akinek 300 teleknél nagyobb birtoka volt. Biharban a 3293 nemes közül 1034 családfő volt birtoktalan, ami 31,39%-ot tesz ki, míg 1649 családfőnek volt 100 holdnál kisebb birtoka, avagy volt kisbirtokos, ami 50%-ot tesz ti. Az itteni kisbirtokosok aránya 73%, akik a

[458] Szíjártó M. István: Nemesi társadalom és politika; Tanulmányok a 18. századi magyar rendiségről, Universitas Könyvkiadó, Budapest 2006.
[459] Uo.
[460] Kósa László: „Hét szilvafa árnyékában", Osiris Kiadó, Budapest 2001.
[461] Andretzky József, Baranyavármegye nemesei, Pécs 1909.

termőföldnek csak 7%-át birtokolták! Magyarország más vidékén készült összeírások is hasonló képet mutatnak.[462]

Ebből az következik, hogy Magyarország nemességének mintegy 70%-a tartozott a nincstelen, illetve a kisbirtokosok sorába. Ami viszont az jelenti, hogy a XIX. században vármegyei, illetve országos szereplésre csak alig 30% volt képes, így csak az ő iratanyagaik maradtak fenn leginkább a különböző levéltárakban és így lényegében a nemes családoknak mindössze csak a 30%-a kutatható eredményesen. Én ezt a számarányt elfogadhatónak vélem, minimum a mohácsi csatavesztés időszakától kezdve.

A 70%-nyi szegény nemest több jelzővel is illették, úgymint kurta nemes, bocskoros nemes, kapcás nemes, félsarkantyús nemes, skvarka (tepertő vagy pörc) nemes, járomszeghugyozó, pipás nemes, botosnemes, parasztnemes, selyemparaszt, hét szilvafás nemes. 1828-ban a jobbágytelkek 2%-án éltek nemesek, akik a nemesség 10%-át tették ki. A XIX. századtól sok birtoktalan nemes ment el iparosnak. Ők főleg csizmadiák, molnárok, kovácsok, ötvösök, takácsok vagy épp szűcsök. Igen kevesen lettek kereskedőkké. [463]

Nem véletlen ezek után, hogy a XIX. században Somogy megyében készült nemességet összeíró lajstromok, különbséget tesznek a köznemességen belül a „méltóságos nemesek" és a „nemesi rendhez" tartozók között, avagy birtokos és a kuriális (curialisták) nemesek között.[464] Kováts Zoltán becslése szerint az ekkor összeírt 300-400 somogyi nemesi családból 130-150 lehetett curialista, akik jórészt Nagyszakácsiban, Nemesdéden, Nemeskisfaludon, Nemespátrón és Nemesviden éltek. Ők voltak a „nemesi rend" tagjai, tehát olyan nemesek, akik ugyan nemesek, de lényegében rangjukon kívül másuk nincsen, avagy nincsennek földbirtokaik.[465]

[462] Kósa László: „Hét szilvafa árnyékában", Osiris Kiadó, Budapest 2001.
[463] Uo.
[464] Szíjártó M. István: Nemesi társadalom és politika; Tanulmányok a 18. századi magyar rendiségről, Universitas Könyvkiadó, Budapest 2006.
[465] Uo.

V. korszak 1848. április 11-től 1918. november 13-ig (eckartsaui nyilatkozat)

1848-ban a Magyar Királyságban a nemesség számát 462 ezer főre becsülték, amiből 27 ezer élt Horvát-Szlavónországban, Erdélyben 90 ezer fő, ami a népességhez vetítve kevesebb mint 5%-ot jelent, miközben a valós arányuk ekkor 10-11% lehetett.[466] A különbség oka meglátásom szerint ismét a sok nincstelen nemesben keresendő, akiket életmódjuk miatt nem számítottak a nemesek közé. Fényes Elek 58 ezer szláv, 21 666 oláh és 464.705 magyar nyelvű nemesről tudott. [467]

Nemesi előjogok megszűnése és kártalanítás

A magyar nemesség a pozsonyi országgyűlésen az 1848. április 11-én önként mondott le előjogairól. Bevezetésre került a törvény előtti egyenlőség, eltörölték az úriszéket és a nemesi adómentességet. Jobbágyaikat pedig állami kártalanítás fejében felszabadították. Ez a kártalanítás az 1848/49-es szabadságharc és az azt követő megtorlás következtében, késve vette kezdetét. Az úrbéri kárpótlásnak, az úgynevezett földtehermentesítésnek módját az 1853-ban kiadott császári nyíltparancs (úrbéri pátens) szabályozta. Ezeknek a földtehermentesítési kötvényeknek kifizetése a XIX. század végéig húzódott,[468] de a kárpótlást sokan még az I. világháborúig sem kapták meg. „Az 1853. március 2-án kiadott pátens szerint a méltányos kárpótlást jobbágytelkenként 300 és 700 forint között szabta meg, egy zsellér után pedig 50 forint járt. 1853 után a kárpótlás fedezetét a földtehermentesítési pótlék bevezetésével teremtette elő, ami az egyenes adó 30-40 százalékos felemelését jelentette. Ezt maguk a kárpótoltak is fizették, és azok is, akik semmilyen kapcsolatban nem álltak a földdel. Az erdélyi nemesség az úrbéri viszonyok rendezetlensége miatt még később jutott hozzá a kártérítéshez, ott 1916-ra ütemezték az utolsó kifizetést. Az 1854. június 28-án kelt pátens urbárium és rendezett jobbágy telek híján holdanként határozta meg a kárpótlás összegét, 22-30 forint között. Földtehermentesítési ügyeket egészen 1923-ig tárgyalták még. A kifizetett kárpótlási tőke és kamatai óriási összegek voltak: Magyarországon földtehermentesítés címén 230 millió, Erdélyben 80 millió forintot fizettek ki. (Magyarország egyenes adója 1851-53 között évi 20 millió forint körül mozgott.) Bár a földtehermentesítési pótlék súlyos terhet jelentett az adózóknak, a kármentesítés fő kárvallottjának mégis a birtokos osztály érezte magát, főleg a közép- és kisbirtokosok. A dualizmus korának gazdag dzsentri-irodalma szinte egyöntetűen a kárpótlás késedelmes végrehajtásában keresi a középnemesség lefelé vezető útjának kiindulópontját. Feudális jövedelmeiket egycsapásra elvesztették, a gazdálkodás átalakításához szükséges tőkéhez viszont csak évek, sőt évtizedek múlva jutottak hozzá. Az adósságfizetési moratóriumot 1856-ban feloldották, így a kötvények jelentős része egyenesen a hitelezőkhöz került. A szorító pénz- és hitelhiány miatt nagyszámú kötvényt dobtak azonnal a pénzpiacra. A bécsi és a pesti tőzsdén 16-40 %-os veszteséggel lehetett pénzzé tenni az ingatag pénzügyi helyzetű birodalom által garantált kötelezvényeket. A legrászorultabbak idáig sem jutottak el: az uzsorások már a kárpótlási igényeket összevásárolták potom áron. Legkevesebb veszteséggel még a tartalékokkal és hitelforrásokkal rendelkező arisztokrácia vészelte át a nehéz éveket.” [469]

A nemesség egyik legnagyobb vesztesége, az ingyen munkaerő elvesztése volt, amit elvben a kárpótlásnál is figyelembe vettek volna. Az évi 12 millió igás és ugyanannyi

[466] Kósa László: „Hét szilvafa árnyékában”, Osiris Kiadó, Budapest 2001.
[467] Uo.
[468] Degré Alajos: Úrbéri vagyon: Magyar Néprajzi Lexikon.
[469] Fónagy Zoltán: A nemesség 1848-49-ben: Reformkor - rendi társadalom, Limes - Tudományos szemle (Tatabánya), 13. évfolyam, 2000. év 1. szám.

gyalognapszámra volt alapozva a 8 millió hold majorsági szántó és rét felének háromnegyedének művelése. A robotról a bérmunkára való áttérésben egyébként nem a munkabér előteremtése volt a fő gond, hanem a saját gazdasági felszerelés hiánya. Eddig a jobbágy a maga eszközeivel, állataival állt ki úr dolgára; most egyszerre óriási beruházásokra lett volna szükség felszerelésben, igás állatokban, épületekben. A kortárs mezőgazdasági szakíró, Korizmics László 160-180 millió forintra becsülte az átálláshoz szükséges összeget. Ehelyett a birtokos osztály 2-300 milliós adóssággal lépett át az új korszakba. Természetes jelenségként ráadásul felszöktek a munkabérek és az igás állatok árai.[470]

A földesurak egyedül csak zsellérjeiket és majorsági munkásaikat tudták megtartani, mert ők kimaradtak az 1848-as felszabadításokból, noha az ő felszabadításukat 1849 júniusában már tervbe vették.

Az 1848. április 11-i törvények földcsuszamlás szerű változásokat okozott a magyar nemesség soraiban. A kisbirtokos „hét szilvafás" nemesek, a jobbágytelken élő nemesek a közteherviselés bevezetése által, egyik napról a másikra parasztokká váltak. Ugyanígy lényegében értelmét veszítette az agilis állapot is, miáltal ők is parasztokká váltak. A nemesi életmódot csak a közép és nagybirtokosok, illetve az értelmiségi foglalkozást űző nemesek tudták csak megőrizni.

A nemesség mint „jogok nélküli dísz", illetve kitüntetés

Mivel az élet sok területén a nemesség elveszítette kiváltságait, az újkeletű nemesi rang már csak dísz, tényleges tartalom nélkül. Ezért a királyi udvar számára árucikké vált. Ennek oka, hogy, hogy sokan törekedtek olyanok a nemesi rang megszerzésére, akik korábban származásuk vagy tényleges érdemek hiánya miatt nem nyerhették el a nemességet. Ennek során *ősnemes*nek tekintették azt, akinek nemessége Mohács előtt keletkezett. *Régi nemes* az, akinek nemessége 1848 előtt keletkezett és legalább 200 éves joggyakorlással, vagy apai ágon 4 nemesként született nemes ősszel (a nemesség szerző nem számít) rendelkezett. És *nemes* volt, akinek nemessége 1848 előtt keletkezett, de régisége még hiányzott, valamint „*novi homines*"[471] volt az 1848 után megnemesített. A megkülönböztetés oka, hogy 848. április 11. után a nemesség már nem birtokolhatta előjogait, különbség van az ezen idő előtt és után kelt nemességek között, mivel a korábban kelt nemesi rangok és címek még teljességgel bírták a nemesi jogokat, míg az utóbbiak már lényegében *jogok nélküli díszek* csupán. Ezért került bevezetésre a fenti hármas tagolás.

A nemesi családfeldolgozások lényegileg az 1848-as áprilisi törvények után felszínen maradt, illetve már korábban kihalt közhitelű nemesi családokkal foglalkoznak leginkább. Ilyen feldolgozás Nagy Iván *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal,* ami 1857 és1868 között íródott, Kempelen Béla *Magyar nemes családok* című munkája, ami pedig 1911 és1932 között készült el. A *Turul* folyóirat is csak 1883-ban indult, míg a *Magyar Családtörténeti Szemle* 1935-ben vette kezdetét. Feldolgozásaik lényegében a XIX. században élő családokra, vagy régi és nagyhírű történelmi családokra vonatkoznak.

Az egész Szluha életmű anyaga az utóbbi kb. 300 évben itt élt családok néhány százalékát teszi ki, legföljebb a pereskedők és a vármegyei vagy országos közszereplésben aktívabbak élvezhetnek valami előnyt ezen a téren. A teljes sorozatban 2003-ig, 1700 – zömmel „középnemes" – család leírása és (csaknem soha sem hiánytalan) adatai szerepelnek, és ez a szám a 2000-et nem is igen fogja meghaladni.[472]

---

[470] Fónagy Zoltán: A nemesség 1848-49-ben: Reformkor – rendi társadalom, Limes – Tudományos szemle (Tatabánya), 13. évfolyam, 2000. év 1. szám.

[471] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.

[472] Késmárky István, Simon István: Szluha Márton életmű sorozat, Dunántúli nemesi családok. Heraldika Kiadó, Budapest 2023.

Az 1848. évi áprilisi törvények után a nemesség megmaradását nagyban elősegítette a magyar nemesség szokásjoga, illetve közel évezredes törvényi háttere. Ezek lényege, hogy a magyar nemesség a nemesített elődtől (primus acquirens) minden törvényes utódára átszáll, és az a nemes leány sem veszti el, aki polgári egyénnel lép házasságra. Az a polgári születésű nő pedig, aki nemeshez megy férjhez, személyére nézve férje nemességében részes (nobilitas communicata); e nemesség az egyenrangú születés (Ebenbürtigkeit) feltételéhez semmiképen sincs kötve. E személyes nemesség megszűnik, ha özvegyül maradva, újból polgári férfiúval házasodik össze. A polgári férfihoz férjhez menő nemesnő személyes nemességét megtartja. E tekintetben is lényeges különbség létezik a magyar és osztrák törvény között, mert az osztrák törvény, felsorolva azokat az eseteket, amelyekben a nemesség elvész, azt is mondja, hogy a nemes nő nemessége megszűnik, ha polgári egyénnel lép házasságra, mert a nő férje állását követi; nemessége csak akkor éled fel újra, ha mint özvegy ismét nemeshez megy férjhez.

Általános elv továbbá az, hogy a magyar nemesség olyannyira a személlyel eggyé forrottnak tekintetik, hogy azt büntetésül a törvény sem veheti el attól, aki bírja, ami az úgynevezett 'térbeliség' fogalmának és jogának teljesen megfelel; ellenkezőleg Ausztriával, ahol a nemesség csak külső, az illető személyéhez csak feltételesen kötött kitüntetésnek tekintetik, úgymint bármely más nem örökös méltóság, s a melytől egy törvényes ítélet nemcsak a bűnöst, hanem az ítélet jogerőre emelkedése után nemzett gyermekeit is megfoszthatja. Ezt nevezik ott polgári halálnak. A polgári halál a magyar és erdélyi jog szerint ismeretlen.[473]

Több államban elvész a nemesség, ha a nemes bizonyos polgári foglalkozásokat űz. Magyarországon ellenben a foglalkozás és az ekkori nemesi jogállás nem zárja ki egymást.

Az Ősiségi Pátens

Széchenyi István 1830. január 28-án megjelentette a Hitel című könyvét magyar nyelven. Megírásának előzménye, hogy Széchenyi 10 000 forint hitelt akart felvenni birtokai fejlesztésére, amelyet az osztrák bank fedezet hiányában elutasított. „… pénzbeli összeköttetésink hibás elrendeltetése s az abból természetesen következő tökéletes hija minden hitelnek. Ezen hiányt látom minden fizikai természetlenség okának, mikor p. o. 100 ezer vagy több holdnyi föld birtokosa csak egy forintrúl se tud bizonyos hitelt adni, s pénzben szűkölködik; a tőkepénzes ellenben helyet alig találhat, honnan várhatna bizonyos kamatot vagy idővel tetszése szerint a tőke rendes visszafizetését is. És éppen úgy látom a hitel híját minden erkölcsi romlottság s lelki aljasodás egyik fő okának is. Mert ha valaki pénzét 20-szal, 50-nel, 100-zal 100-túl vagy még több uzsoráért adja kölcsön, annak bizonyára az ördöggel is van dolga, ki pedig 100-túl 20-nál, 50-nél, 100-nál többet ír alá, azt bona fide sohasem cselekszi, hanem csalni akar. Már ily alkudozók közt, kinek egyike embertársát nyúzza, másika pedig csalja, s hol Mephistopheles játssza a fő személyt, miként nevekedhetik emberség s polgári erény? És ha ezen szép társasági szokás több nemzéseken hat keresztül, s már anyatéjjel szívódik ezen gyönyörű régi elintézés – ugyan kell-e még több egy egész nemzet elrothadására? E dohos penészen épült régi pénzbeli szisztémánk nem hozta-e sok hazafi társunkat adósság dolgában többször immár oly keserves dilemmába, hogy szinte ostoba cselekvő s gazember közt alig lehete harmadik rollát választania? (gróf Széchenyi István: *Hitel*)"

Tehát, Széchenyi az ország felemelkedését külföldi hitelekből kívánta megvalósítani, oly módon, hogy a fedezetet, mint zálog, a földbirtok adja. Ezt az eljárást az 1848. áprilisi törvények tették lehetővé az ősiség törvényének (1351) eltörlésével. Eddig ugyanis, a nemesi föld a Szent Korona háramlási joga miatt, nem volt adóssággal terhelhető, és nem kerülhetett ki a nemesi birtokosok kezéből. 1848-tól (1852- es ősiségi pátens) kezdve viszont a birtok jelzáloggal lett

[473] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat Budapest 1886

terhelhető, és nem fizetés esetén a birtokot elvihette a bank. Ugyan Széchenyi és pár hozzá hasonló személy képes volt a felelős gazdálkodásra, de a nemesség többsége erre alkalmatlan volt. Igen sokan vettek fel hitelt, mondván, könnyen jön a pénz, de azt törleszteni, visszafizetni már nem tudták. Így igen sok kis és középbirtokos veszítette el ősi, nemesi birtokát, és vált nincstelenné, mivel a föld elárverezhetővé vált. Ők jórészt a jobbágyok, vagy ahogy akkor már nevezték őket, a parasztok közé tagolódtak be, jelentős identitásvesztés árán.

Az *Ősiségi Pátens* alapjaiban borította fel Magyarország addigi birtok és tulajdonjogát. Eltörölte a nádori adományrendszert, a királyi kincstárnak magszakadás és hűtlenség címén való utódlását és a földesúr és jobbágy közötti öröklésjog rendszerét. Az ősiség a vagyonforgalom korlátozására irányuló anyagi és jogi intézmények összessége volt évszázadokon keresztül. A császári nyílt parancs alapján vagyon tekintetében sem a férfi és nő közötti különbség, sem az élők közötti vagyonátruházásban, sem az öröklésben nem érvényesült tovább. A pátens végérvényesen eltörölte az ősiséget, az ősiségre hivatkozva ezért nem lehetett többé pert indítani. A pátens megszüntette a fiú- és leányági vagyon (elsősorban földbirtok) közti különbséget is.[474] Ez alapján, minden gyermek egyformán örököl, függetlenül attól, hogy hányad szülött és attól, hogy fiú vagy lány. Az öröklött ősi nemesi birtok tulajdonosának megengedték, hogy a polgári törvénykönyv hatályba léptétől 3 év alatt fiúörökösök javára végrendelkezzenek; az özvegyeknek és a női leszármazottaknak csupán az addigi törvények szerint. A családi hitbizományok érvényben maradnak. Erdélyre vonatkoztatva az Ősiségi Pátenst 1853. május 1-én adták ki. Kiadása az osztrák polgári törvénykönyv Magyarországra és Erdélyre való kiterjesztését jelentette. Így azoknak ma csak az a jelentőségük van, hogy Magyarország és Erdély nemesi birtokviszonyainak jogtörténeti alapját képezik.[475] Az ősiségi pátens az osztrák törvénykönyv 1861-es kivezetése után is érvényben maradt.

Az ősiség eltörlése után bekövetkezett negatív állapotok ellen a kiegyezés után ismételt fölszólalások történtek és nem egyszer hozták szóba az ősiségnek legalább részben való fölélesztését. Tette ezt pedig különösen a magyar ellenzéknek úgynevezett agrárius frakciója, mely a magyar földbirtok elforgácsolását és a középosztály veszendőségét kizárólag és egyenesen az ősiség törvényének időszerűtlen eltörlésének rótta fel.[476]

A dzsentrik és birtokos parasztok

A parasztság közé került nemesek mellett, kialakult egy sajátos csoportjuk is, mégpedig a *dzsentrik* (gentry). Eredete az angol gentry szóra megy vissza. A magyar nemesi társadalom egy csoportjára 1853-tól alkalmazzák ezt a kifejezést. A középbirtokos osztály a kiegyezést követő „másfél évtized valóságos „mártírja" volt, mivel „a 60-600 holdas birtokososztály, a nemzet e derék testőrsége" nem bírta elviselni a terheket, s megvált földbirtokaitól. A dzsentri fogalommal azt a nemesi eredetű társadalmi csoportot jelöljük, mely a 19. század második felében elveszítette birtokát, s tömegesen a *hivatali pályákra* áramlott. Ez a réteg ráadásul kiváltságos helyzetet kívánt fenntartani más csoportokkal szemben, ami mindenekelőtt életmódjában jelent meg. Az is megállapítható, hogy a réteg egyfajta állandó mozgásnak volt kitéve, ezt jelentette ugyanis a földparcellák elvesztése, majd a tömeges hivatalba való áramlás. Ezt a tendenciát nevezzük most összefoglalóan deklasszálódásnak.[477]

---

[474] https://hu.wikipedia.org/wiki/%C5%90sis%C3%A9gi_p%C3%A1tens.
Kajtár István: A 19. századi modern magyar állam- és jogtörténet alapjai, Dialóg Campus, Pécs 2003.

[475] Ősiségi pátens: Magyar Katolikus Lexikon. Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.

[476] Magyar Lexikon 13. Nogat-Planetarium (Budapest, 1883.) O / Ö / Ősiség.

[477] Papp Viktor: Fösvény és tékozló dzsentrik? Egy Somogy megyei nemesi família története a 19. században, Aetas, 2020 (35. évfolyam) 2020 / 1. szám. Tanulmányok. Implom József: Dzsentri: Magyar nyelv értelmező

A nemzetnek az uralkodóhoz való viszonyát jól szemléltet báró Podmaniczky Frigyes honvédtiszt feljegyzése 1849-ben, miszerint a honvédsereget és a nemzetőrséget a bocskoros nemesek, a városi polgárok és a szegénynép támogatta, míg a birtokos parasztság elhúzódott tőle.[478] Most ez a birtokos paraszt lesz sok helyen az elszegényedett nemes munkáltatója, ami a nemességen belül, komoly érzelmi és mentális töréshez vezethetett. A rendi állás és a valóságos életviszonyok közötti szakadékot illusztrálja a XIX. század eleji kúriai döntvény, amely szerint a cselédnek szegődött nemes szolgálata idejére kiváltságairól lemondottnak tekintendő, így fizikai fenyítéssel is büntetheti gazdája. Elképzelhető tehát olyan szituáció, hogy a gazdag paraszt megpofozza nemes cselédjét.[479]

A több évszázados nemesi jogrendszer lebontásának következő lépése a nádori nemesítés lehetőségének az eltörlése volt. Ezt a lehetőséget az 1867. évi VII. törvénycikk zárta le végleg, amely törvényi pont az 1847/48. évi III. törvénycikk értelmében felfüggeszti a nádor királyi helytartói jogait és a nádorválasztást későbbi időpontra elnapolta. A nádor és királyi miniszterelnök jogköre sokban átfedi egymást, így nádort később sem választottak. A Horthy korszakban vetődik majd fel, hogy Horthy legyen nádor – nádor ugyan is lehet protestáns vallású is – és így nemesítési joga lehessen, de ezt végül elvetették.[480]

Igen sok kis és középbirtokos elszegényedése mögött az amerikai eredetű *filoxéra* járvány állt. Ez a szőlőbetegség 1875-ben jelent meg Magyarországon és 1897-ig, a 666.820 kataszteri hold szőlőből, 391.217 kataszteri hold szőlőst pusztított el. Magyarországon a növekvő szőlőket támadta meg a filoxéra. Magyarországon 1896-ra kipusztította a kötött talajra települt szőlők 90 százalékát.[481] A homokos talajra telepített szőlők esetében a pusztítás kisebb volt.

A Magyar Korona Országainak szőlőterülete hektárban 1860–1873 (Keleti Károly korabeli rögzítésnek megfelelő szövege alapján) :

	jelen fölvétel szerint	a kataszter szerint	különbözet jelenleg
Magyarországon	335.873	294.406	+ 41 466
Erdélyben	21 871	22 383	- 512
Fiumében s területén	417	435	-18
Horvát-Szlavónországban	55 103	52 012	+ 3 090
A horvát-szlavén határőrvidéken	12 049	12 992	-942
Összesen a Magyar Birodalomban	425 314	382 231	+ 43 083

Magyarország és Erdély szőlőterülete hektárban (a KSH adatai alapján):

	1873	1896	változás
Magyarországon és Erdélyben	357.745 ha	202.865 ha	154.880 ha

szótára: Dzsentri) A magyar nemesi társadalom egy csoportjára 1853-tól alkalmazzák ezt a kifejezést. (Magyar Nyelv – 34. évfolyam – 1938.)

[478] Kósa László: „Hét szilvafa árnyékában”, Osiris Kiadó, Budapest 2001.

[479] Fónagy Zoltán: A nemesség 1848-49-ben: Reformkor - rendi társadalom, Limes - Tudományos szemle (Tatabánya), 13. évfolyam, 2000. év 1. szám.

[480]) Rihmer Aurél: Nádori nemesítések: Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2009.

[481] MAJDÁN JÁNOS: A szőlőket tönkretevő filoxéra és annak hatása a Kárpát-medencében: Korunk 2008 (III. folyam 19.)2008 / 9. szám. A bor kultúrája.

A hitbizomány

Az egyes családok elszegényedésük meggátlására, az ősiségi pátens kiadása után újabb, úgynevezett *hitbizományokat* hoztak létre. Talán a legismertebb család, amely a hitbizománynak köszönhette fennmaradását, a herceg Eszterházy család volt.

Hitbizományt egy család vagyonának egyben tartására volt szokás létrehozni. Az örökösödési szabály a következő három örökösödési elv egyike volt, de ezek keverése sem volt szokatlan. A nők, ha az alapító nem tett rájuk vonatkozó külön szabályt, akkor nem örököltek. Az öröklés lehetséges módozatai:

- elsőszülöttségi (primogenitura) Az elsőszülöttségi örökösödést az elsőszülöttségi jog határozza meg.
- izelsőségi (majoratus). Az ízörökségnél a hitbizomány azt illeti, aki az utolsó birtokosnak legközelebbi rokona, és ha ilyenek többen vannak, azt, aki idősebb. Ez az un. „fokozati rend" (successio gradus vagy majoris).
- idősebbiségi hitbizomány (senioratus). Az idősebbiségi vagy korörökségnél az örökös az, aki a családban korra nézve legöregebb. Ez az un. „kor elve" (successio senioris).

A hitbizomány alapító, bizonyos családi vagyont, minden jövendő vagy legalábbis több nemzedékre tette örökletessé, a családon belül előre meghatározott személy osztatlan és elidegeníthetetlen vagyonának nyilvánított. Magát a vagyontömeget is hitbizománynak nevezték. A XIX. századig csak főnemesek hozhattak létre hitbizományt, de a XIX. század után ez mások számára is lehetővé vált. A hitbizományt létrehozó alapító a korlátozatlanul birtokában álló javak (jellemzően földtulajdon, később ingó vagyon, pénz) egy részét (ritkán az egészet) – jellemzően végrendeletében – hitbizománnyá tette. A mindenkori hitbizomány tulajdonos jogait korlátozta, hogy a hitbizományból nem adhatott el, azt nem oszthatta fel, ugyanakkor köteles volt a hitbizománnyal kapcsolatos kiadások viselésére (várak, kastélyok fenntartása, meghatározott szabályok szerint a hitbizomány létrehozó leszármazottai számára jövedelem biztosítása...).

Magyarországon az 1687. évi 9. törvénycikk tette lehetővé a létrehozásukat jogilag, noha már korábban is történtek hasonló öröklési rendre és feltételekre kísérletek. Az 1687. évi 9. törvénycikk: A törvény: *„Az ország mágnásai és előkelői romlásának elhárítása, s a fekvő jószágok szokás szerint megkísérlett önkényes elidegenítésének s elpazarlásának megfékezése végett, méltán elhatározták: hogy mától ezentúlra, ha valaki e mágnások vagy előkelők közül az ő szolgálataival, vagy saját vitézségével, vagy az ősi javak jövedelmeiből szerzett birtokaira nézve a megyékben előzetesen közzé teendő végrendeleti intézkedéssel Ő császári és királyi szent felségétől megerősített hitbizományt és elsőszülöttségi öröklési rendet alapított s állított föl: örököseinek és utódainak semmi joguk ne legyen az efféle, atyai, végrendeleti intézkedés alá vetett javakat, annak tartalma ellenére, azok szerzési tőkeösszegére nézve, elzálogosítani és elidegeníteni. Hanem azokból a javakból csak a haszonvételt és jövedelmet húzhassák, az elsőszülöttségi birtoklás elvesztésének büntetése alatt. Ez a törvénycikkely azonban a köznemesekre semmiképpen ki nem terjed.*" Magyarországon a legtöbb hitbizomány 1848 után keletkezett. Ennek oka feltételezésem szerint az ősiség eltörlésében fedezhető fel. Így a birtok akkor sem veszett el, ha netán adóság terhelte. Adósággal terhelt hitbizomány élére csődgondnokot jelölhettek ki.

Hitbizomány eredetileg két okból szűnhet meg, mégpedig a vagyon fizikai megsemmisülése által, vagy, ha az öröklésre hivatottak kihaltak.

Magyarországon a hitbizományokat a Magyar Közlöny, 1945. 10. számában megjelent Ideiglenes nemzeti kormány 600/1945. M. E. számú rendelete szüntette meg, elkobozva a földbirtokok szinte teljes egészét.[482]

[482] https://hu.wikipedia.org/wiki/Hitbizom%C3%A1ny. Katona Mór: A magyar családi hitbizomány: Franklin-Társulat, Budapest 1894.

Nemességvásárlás

Mivel a nemesség elveszítette eredeti jelentőségét, annak *megvásárlását* is lehetővé tette a királyi udvar. A nemesség megszerzésének, vásárlásának alapját a főkamarási beterjesztési díj megfizetése képezte, amire egyéb járulékok jöttek még. A kiegyezés után a főkamarást már meg lehetett kerülni, mert nemesség ügyében a magyar miniszterelnök is tehetett felterjesztést.

A különböző nemesi rangfokozatok elnyerésénél fizetendő díjak a következők (az osztrák értékű forint 1858–1892 közt volt Magyarországon forgalomban):

- a herczegi rangért 12 600 o. é. frt (osztrák értékű forint),
- a grófiért 6300 o. é. frt (osztrák értékű forint),
- a báróiért 3150 o. é. frt (osztrák értékű forint),
- a lovagiért 1550 o. é. frt (osztrák értékű forint),
- az egyszerű nemességért 1050 o. é. frt (osztrák értékű forint).

Megjegyzendő, hogy 1868-ig, Ferenc József magyar királlyá koronázásáig, új magyar nemesség és nemesi rangemelés nem történhetett.

Aki egy vagy több alantosabb rangfokozatot átugorva, magasabb rangra emeltetik, a nyert nemesi fokozatért járó díjon kívül minden egyes átugrott fokozatra eső díjösszeget is tartozik fizetni. Ha több testvér egyidejűleg bizonyos nemesi rangra emeltetik, az egész díjösszeg mindegyikétől behajtandó, még pedig abban az esetben is, ha részükre csak egy közös nemesi oklevél kiadatott volna. Ha valakinek a nemessége testvéreinek gyermekeire is átruháztatik, akkor a rangemelési díj csak egy személyért fizetendő.

Nemesi rangra vagy magasabb nemesi rangfokozatba emelt nők a díj felét fizetik. A saját személye és gyermekei részére nemesi rangra vagy magasabb fokozatra emelt nők úgy a maguk, mint minden leánygyermekükért járó díj felét, minden figyermekért pedig az egész díjat tartoznak fizetni.

A nemességnek fogadott gyermekre való átruházás esetén, ha a fogadott gyermek leány, a fél díj, ha pedig fiú, az egész díj fizetendő. Legfelsőbb rendelet folytán a nemesség csak akkor ruházható át fogadott gyermekekre, ha a fogadó szülők, esetleg a fogadott gyermek oly érdemeket tudnak felmutatni, melyek magukban véve is az illetőknek jogot adnának a nemesítésre igényt támasztani.

A 30 évi szolgálat után – akár békeidőben is – karddal kezében, tehát közvetlenül a csapatnál, nem pedig külön kirendelésekben, vagy béke-alkalmazásokban szolgált, szintén folyamodhatik nemességre az 1757. január 12-iken kelt legfelsőbb rendelet alapján magyar vagy osztrák nemességet nyerhet. Az ilyen katonatisztek nem tartoznak rangemelési díjat fizetni. Nemesi előnevüket gyakran azon csataterekről kapják, ahol kimagasló haditettet hajtottak végre.[483] A hadi érdemekért elnyerhető Mária Terézia Rend bizonyos fokozata után, bárói rang jár.

Miután oly eset is előfordulhat, hogy egy család régebben bírt ősi nemessége a nemesi levél elvesztése vagy más oknál fogva hosszabb időn át tényleg nem létezőnek tekintetett, az illető család sarjának jogában áll, az elvesztett nemesi okirat helyett más elfogadható bizonyítékok alapján régi nemességének megújításáért folyamodni. Az ilyen okiratújításért a rendes rangemelési díj ötödrésze fizetendő, nevezetesen

- a hercegi rangnál 2520 o. é. frt (osztrák értékű forint),

[483] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886. http://real-eod.mtak.hu/1660/7/CsaladHely_AltalanosCsaladtortenet_Nemesseg_Kezikonyv_1886_Marczianyi.pdf.

- a grófinál 1260 o. é. frt (osztrák értékű forint),
- a bárónál 630 o. é. frt (osztrák értékű forint),
- a lovagi rangnál 315 o. é. frt o. é. frt (osztrák értékű forint),
- az egyszerű nemesi rangnál 210 o. é. frt (osztrák értékű forint).

Nemesi előnévért a rangemelési díj tizedrésze fizetendő. Magasabb nemesi ranggal bíró egyének az általuk bírt nemesi fokozatot megillető rangemelési díj tizedrészét tartoznak megfizetni.

A nemesi előnév megváltoztatása vagy a vezetéknévnek egy más névvel való megtoldása esetén az a díj fizetendő, amely az első előnév adományozásánál fizettetett. Ez azonban csak akkor érvényes, ha az előnév változtatás vagy egy más névnek a felvevése rangemeléssel nincs összekötve. Helységek nevei csak akkor választhatók nemesi előnévül, ha az illető a nemességet a helység körül vívott csatában véghezvitt fegyvertettért kapta, vagy ha az illető helységben legalább 500 holdnyi nemesi birtok felett rendelkezik.

Gyakran megtörténik, hogy *két vagy három nemesi család nevét és címerét egyesíti*, ami kivált kihalt családoknál, vagy egy nemesi család általi adoptálásnál szokott előfordulni, mert ősnemesi szokás hogy oly esetben, ha egy férfi-ágában kihalt nemesi család vagyona az örökségi jog szerint, házasság vagy adaptálás folytán leányágra jut vagy más családokra száll át, a törvényes örökösnek legfelsőbb engedéllyel az illető család nevének és címerének a saját nevével és címerével való egyesítése megengedtetik. Ilymódon keletkeztek p. a következő nevek is: Szögyény-Marich, Buhidó-Zichy, Eddsheim-Gyulai, Batthyány-Strattmann, Sárossy-Kapeller, Kohurg-Kohary, Csáky-Pallavicini, Hoyos-Sprinzenstein, Khuen-Héderváry stb. Megjegyzendő, hogy fogadott gyermekeknél ily nemesi név- és címer-egyesítések csak akkor engedtetik meg, ha a fogadott gyermek már az adoptálás előtt nemesi ranggal bírt.

Ily esetben nemcsak a névegyesítés, hanem a címer-egyesítésért is külön-külön díj szedetik be. Címeregyesítésért, valamint címergyarapítás, vagy javításért, ha ez rangemelés nélkül történik, ama díj tizedrésze fizetendő, mely a kérelmező által bírt nemesi rangfokozatnak megfele. Az eddig említett rangemelési díjak kiszabásuk napjától számítandó egy év alatt lefizetendők, különben a rangemelés megszűntnek volna tekintendő.

A rangemelési díjakon kívül még a következő okmánykiállítási díjak fizetendők:

	hercegi diplomáért	grófi és bárói diplomáért	lovagi diplomáért	egyszerű nemesi diplomáért
Írnoki illeték	210 frt	26 frt 46 kr.	17 frt 64 kr.	13 frt 40 kr.
Összehasonlítási illeték	1 104 frt 60 kr. (krajcár)	36 frt 75 kr. (krajcár)	32 frt 04 kr. (krajcár)	32 frt 03 kr. (krajcár)
Pecsét	28 frt 35 kr.	2 frt 52 kr.	2 frt 52 kr.	2 frt 52 kr.
A címerellenőrnek	56 frt 70 kr.	22 frt 05 kr.	15 frt 75 kr.	12 frt 60 kr.
A festőnek	37 frt 80 kr.	25 frt 20 kr.	16 frt 80 kr.	12 frt 80 kr.[484]

A *pénzen vett főnemesi címek* a társadalomban igen nagy visszatetszést váltottak ki. „Hetenkint válik báróvá egy-egy magyar klozettcsészegyáros.” Adalbert Sternberg birodalmi gróf éveken keresztül harcolt a korrupt főudvarmester ellen, aki a „császári tanácsos” rangot 100.000 koronáért, a nemességet jelző „von” szócskát 250.000 koronáért, a bárói címet pedig 500.000 koronáért árusította. (A koronát 1892-ben vezették be.) Akadtak gyárosok, bankárok, akik vagyonuk harmadát, negyedét fizették ki, hogy rendjelekkel és címekkel ékesítsék magukat, s hogy feldíszítve megjelenhessenek a körmeneteken vagy az udvari, illetve a

[484] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886. Kempelen Béla: A nemesség: útmutató az összes nemességi ügyekben. Genealógiai és heraldikai kézikönyv. Benkő Gyula könyvkereskedése, Budapest 1907.

Concordia-, azaz a kitüntetések bemutatására szolgáló bálon. Sternberg szerint Tisza István gróf (miniszterelnök 1903–1905 és 1913–1917) alaposan megtépázta a főudvarmester üzleti sikereit: fele áron árusította a társadalmi felemelkedést jelentő címeket, rangokat.[485]

Néhány példa az 1868 után rangemelést kapott családra. 1911-ben kelt a Festetics család hercegi rangja, Tisza gróf 1883, Wodianer báró 1874, Hatvani-Deutsch báró 1908, Weisz báró 1918, stb. Ez az az időszak, amikor a kikeresztelkedett zsidó mágnások hirtelen főnemesekké váltak. 1867-tól 1918-ig összesen 26 zsidó vallású család kapott magyar bárói rangot, egy kivételével valamennyi főrendiházi tagsági jogosultság nélkül. Zsidó család grófi rangot nem nyert. A nemesi rangra emelt magyar zsidó családok száma kb. 280-ra tehető.[486]

Nemesség bitorlás

A *nemesség bitorlást* egyaránt büntetik az osztrák és a magyar törvények. Az 1879. évi. XL. tc. büntetendőnek rendeli a nemesség és a nemesi címerek jogtalan használatát. A 45. §-ban ez áll: „A ki őt jogosan meg nem illető olyan czimet vagy rangfokozatot használ, a mely által a közönség tévútra vezettetik, valamint az is, a ki őt jogosan meg nem illető belföldi rend- vagy díszjeleket, vagy engedély nélkül külföldi rend- vagy díszjeleket nyilvánosan visel: száz forintig tejedhető pénzbüntetéssel büntetendő." Nemesség bitorlást az követ el, aki jogtalanul nemesi címet, címert vagy nemesi koronát használ, vagy aki bizonyos nemesi rangfokozat bírása mellet magasabb nemesi rangot, címert, vagy koronát bitorol. Ennek büntetése az idők során változott. Ha a bitorlás nem csalási szándékból történt, a kihágás a politikai hatóságok által pénzbírsággal sújtatik. E pénzbírság első esetben 20–100 frt-ig terjedhet, mi esetleg 3–14 napi fogsággal helyettesítendő; ismétlés esetében a büntetés 100–1000 frt-ig kiterjeszthető, vagyis 2–6 heti fogságig. A fenti osztrák törvényekhez hasonlóan magyar törvény is bünteti a nemesség bitorlást.[487]

A Főrendiház átalakítása

Mivel a főnemesi rang (báró) is vásárolhatóvá vált, időszerűvé vált a *Főrendiház átalakítása*. 1608-ban az országgyűlésen kialakult az alsó és a felső tábla. Az akkor megalkotott felső tábla, lényegében sértetlenül fenn állt 1885-ig. Az 1608. évi I. törvénycikk alapján a főpapok és a főurak Magyarországról, Horvát-Dalmát-Szlavónországból, 1687-től a királyi tanács felsőtáblai tagságot nyert tagjaival kibővülve és 1792-től a görögkeleti egyház püspökeivel együtt alkotják a felsőtáblát. Magyarországon a főnemesség a bárónál kezdődik, míg Ausztriában a lovag és a báró még a köznemességhez tartoznak, a főnemesség pedig csak a grófok és hercegekből áll. Indigenatus (nemesség honosság, honosítás) után az osztrák báró magyar főúr lesz. Azok, akik 1872-ig valamely választási lajstromba bevezettettek, és főnemesi családok örökös tagjai a főrendiházba jogosultak.

Az 1885-ös főrendiházi reform óta az országgyűlési felsőházi tagsághoz a grófi cím már önmagában nem volt elegendő. Ekkor kaptak képviseletet a bevett egyházak, a Kúria, az Ítélőtábla és a Közigazgatási Bíróság elnöke, továbbá itt nyílt lehetőség a tagok élethossziglani kinevezésére.

1885. évi. VII. törvény részlete:

„1. §. A főrendiház tagjai azok, kik:

---

[485] Bencze László: Gondolatok Deák István „Volt egyszer egy tisztikar 1848–1918" című könyvének olvasása közben: Aetas, 1994, 9. évfolyam, 2. szám. Figyelő.

[486] Újvári Péter szerk: Magyar Zsidó Lexikon, kiadva 1929-ben: – bárói családok és a nemesek címszó.

[487] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886. Bárczay Oszkár: A heraldika kézikönyve, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1897. A Pallas Nagy Lexikona – Nemesség címszó. 1879. évi XL. tc. 45. §.

a) örökös jogon;

b) az általuk viselt méltóság vagy hivatal;

c) Ő Felsége a király által élethossziglan lett kineveztetésük;

d) a Horvát-Szlavonországok gyűlése által az 1881:XV. tc. értelmében eszközölt választás következtében bírnak a főrendiházban ülési és szavazati joggal.

2. §. Örökös jogon tagjai a főrendiháznak:

a) a felséges uralkodóház teljeskorú főherczegei,

b) a magyar főrendiházban a tagságra eddig jogosított, nemkülönben az erdélyi nagyfejedelemségben annak Magyarországgal történt egyesítése előtt a magyar királyok által grófi vagy bárói czimet nyert családok mindazon 24. évüket betöltött és nagykorú férfi tagjai, kik egyedül vagy velük egy háztartásban élő feleségük és kiskorú gyermekeik vagyonát is odaszámítva, a magyar állam területén oly földbirtoknak telekkönyvi tulajdonosai és haszonélvezői, vagy életfogytiglan haszonélvezői, vagy oly családi hitbizomány birtokosai, melynek az 1885. évre az új földadó kataszter alapján megállapított egyenes állami földadója a rajta levő lakházak és gazdasági épületek házosztály adójával együtt legalább 3000 frtot tesz osztrák értékben.

Azon főrendi családokra nézve, melyeknek tagjai a mellett, hogy a magyar főrendiházban jogosultak voltak, akár születésnél fogva, akár más módon, egyszersmind a monarchia más állama vagy bármely más állam törvényhozásában is bírhatnak üléssel és szavazattal; megállapíttatik, hogy ha az ezen § *b)* pontjában említett vagyoni képesitéssel a magyar korona országaiban fekvő földbirtokuk után bírnak, a magyar főrendiházban jogukat csak azon esetben gyakorolhatják, ha az iránt, hogy ezen jogot személyükre nézve egyszer s mindenkorra kizárólag a magyar főrendiházban akarják gyakorolni, 24. évük betölte után hat hónap alatt, a mennyiben pedig a 24. évet már meghaladták, az 1885. évi július 1-éig, a magyar királyi miniszterelnökhöz intézendő nyilatkozatot tesznek.

Ezen nyilatkozatot a miniszterelnök, ha az országgyűlés együtt van, a nyilatkozat vételétől számított, ha együtt nincs, az országgyűlés összejövetelétől számított nyolcz nap alatt a főrendiház elnökével közli.

c) Azon leszármazásuknál fogva magyar állampolgárok és egyenes leszármazás útján törvényes fiutódaik, kiknek a megfelelő (herczegi, grófi, bárói) czimen kívül Ő Felsége a király, a ministertanács felterjesztésére, az örökös főrendiházi tagság jogát is külön adományozta.

A nem leszármazásuknál fogva magyar állampolgárok a főrendiház tagság jogával, a ministertanács előterjesztésére, csak a törvényhozás útján ruházhatók fel.

A ministertanács mindkét esetben csak oly 24. évüket betöltött és nagykorú érdemes magyar állampolgárt hozhat javaslatba, ki az ezen §-ban megállapított vagyoni képesitéssel bír.

3. §. Ha a 2. § *b)* és *c)* pontja által érintett családok tagjainak valamelyike nem bír a megállapított vagyoni képesitéssel, vagy ha azt később elveszti, azon időtől fogva rá nézve a jog szünetel, de feléled ismét, ha ezen képesitést később megszerzi.

Ez esetben a jog a jogosultság igazolását követő legközelebbi ülésszaktól fogva gyakorolható."

Ezek után a törvény felsorolja azokat, akit állásuknál fogva lehetnek tagjai Főrendiháznak. A Főrendiházban a választott tagság intézményét az 1885. évi VII. törvénycikk hozta létre. A főrendiház szervezetét módosító törvény 25. §-a kimondta, hogy „élethossziglan tagjai lesznek a főrendiháznak azok, kiket a mostani [ti. a reform végrehajtása előtti] főrendiház igazolt tagjai, azon igazolt tagok közül, kik az eddig gyakorolt személyes tagsági jogot jelen törvény életbelépte után nem fogják többé gyakorolhatni, ilyenekül megválasztanak. E tagok száma az ötvenet meg nem haladhatja." Az idézett paragrafus a törvény „Átmeneti intézkedések" fejezetében szerepelt, ugyanis a választásra egyszeri alkalommal került sor. Az 1885 májusában megválasztott félszáz személy ennél fogva fokozatosan csökkenő létszámú csoportot alkotott a tagságon belül.

A főrendiházban örökös tagsági joggal bíró családok névsorát megállapították és azokat az 1886: VIII. törvénycikkben törvénybe iktatták. Ez a törvénycikk tehát tartalmazza az összes főrendiházi tagsággal bíró magyar főnemesi család névsorát.

Az 1926. évi XXII. törvénycikk visszaállította a kétkamarás országgyűlést, megváltoztatva a főrendiház nevét felsőházra, és a felsőház összetételét alapvetően átalakítva azt érdekképviseleti alapokra fekteti.[488]

Nemesi őspróbák

Mivel devalválódott a nemesi rangállás, egyre nagyobb szerepet kaptak a különböző *nemesi őspróbák,* amiket bizonyos lovagrendek és udvari tisztségek elnyeréséhez követeltek meg. Ezek teljesítése igen nehéz volt, és több esetben, vagy hamisítás – kozmetikázás – történt egy-egy cím elnyerése végett, vagy a teljes őspróba alól az uralkodó adhatott felmentést, ha az igénylő őspróbája hibázott. Így például felmentést kapott gróf Széchenyi István is a teljes őspróba alól, mikor a császári és királyi kamarási címre pályázott, mert az őspróbát nem tudta volna letenni. A császári és királyi kamarási méltóság, a nemes apródi rang és a legfelsőbb udvarnál való megjelenhetés (udvarképesség) előjogának elnyerése előtt leteendő magyar ősi próbák 1869-ig különbözők voltak. A magyar nemesek három különböző módon tehették le az ősi próbát, és pedig :

1) atyai és anyai részről való hét nemes generáció,

2) atyai részről való hét nemes generáció és e hét generációban egyetlen egy oly házasságnak a bizonyítása által, mely a nemesi rangnak megfelelt,

3) hét nemes generáció apai részről való kimutatása és annak a bizonyítása által, hogy a jelölt anyja ősnemes származású volt.

Régi nemes, ha valakinek 4 apai ági nemesnek született őse van és nemessége 200 éves, ősnemes, ha valakinek 7 nemesnek született apai ági felmenő őse van.

E próbák közül az első volt a legszigorúbb, a második a legnehezebben összeállítandó, a harmadik pedig a legközönségesebb és egyúttal a legdivatosabb is.

A magyar próbák rendesen a megyei hatóságok bizonyítványaival támogattattak. Ha a jelölt képtelen volt a hét nemes generációt autentikus okmányokkal bizonyítani, a magyar nemesség iránti különös kegyből meg volt engedve, hogy a jelölt e hiányt azáltal pótolhatta, hogy kimutatta, miszerint családja már az 1600-ik év előtt nemesi jószággal bírt s azt jelenleg is bírja. Ily esetben aztán a császári és királyi kamarássá való kinevezés kegyelemből történt.

A magyar jelöltek különben a német próbát is letehették, ha akarták, de ezzel a joggal nem igen éltek, amennyiben a német próba sokkal nehezebb volt, és a törzsfán előforduló egyetlenegy messalliance (rangon aluli házasság nem nemes személlyel) is elégséges volt arra, hogy az ősi próba ne sikerüljön, így a magyar próbák a tiszta nemes, alapítványképes leszármazásra egyáltalában nem fektettek súlyt, azzal megelégedvén, hogy a jelölt családjának ősnemes eredete bizonyíttassék. A magyar indigenák (honosítottak) a német próbát tartoztak letenni.

A császári és királyi kamarási méltóságnak az Osztrák–Magyar Monarchia nemességére egyformán kötelező ősi próbája, azok a feltételek, a melyeknek

- a császári és királyi kamarási méltóság elnyeréséért folyamodó jelöltek megfelelni kötelesek, illetőleg azokat autentikus okmányokkal bizonyítani tartoznak, a kifogástalan

[488] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat Budapest 1886
A Pallas Nagy Lexikona – Nemesség címszó
Tóth-Barbalics Veronika: A magyar Főrendihát választott tagjai. Századok, 151. évfolyam, 2. szám, 2017.

ősnemesi kvalifikáció, azaz apai részről való 8 dédszüle, anyai részről való 4 szépszüle bizonyítása.[489]

- Őspróba kellett az Udvarképességhez: 7 apai ágú nemesnek született felmenő = nemes apródi rang.

- A Császári és Királyi Kamarásnak: aranykulcsos – 7 apai ágú nemesnek született felmenő, de ez utóbb változott: 1896-ban 12 nemesi ős kimutatására apai ágon nyolc, anyai ágon négy elegendő lett volna. 1898-tól a kamarási cím odaítélésének a feltételeit megszigorították. Ezután már 16 nemes felmenő, az apai és anyai ágon egyaránt nyolc-nyolc, vált szükségessé a kamarási cím odaítéléséhez.[490]

- A Csillagkeresztes Hölgynek: 7 apai ágú nemesnek született felmenő.

- A Szuverén Máltai Lovagrend-i tagsághoz: ötödízigleni próba kell, avagy nyolc apai és nyolc ős az ősfa.

- A Német Lovagrend-i tagsághoz: ötödízigleni próba kell, avagy 8 apai és 8 anyai ős az 16 nemes ős ősfán.

- Őspróba kellett a Nemes Hölgyalapítványokhoz: 16 nemes ős az ősfán.

- A Szent István Rend kommendátora és nagykeresztese: csak oly érdemes férfiaknak adományozható, kik képesek nemzetségük ősiségét legalább négy íziglenig kielégítő ősi próbák alapján kimutatni. Különös tekintetre méltó és kiváló érdemekkel szemben az ősi próba letétele kivételesen nem kívántatik meg, úgymint kivételes esetekben, újabb időben a kis kereszt polgári egyéneknek is szokott adományoztatni.[491]

A nemességpróbák esetében, csak a tényleges nemesség veendő figyelembe, még akkor is, ha az illető előtte már valami módon birtokolta a nemesi jogokat, vagy azok egy részét. Vegyünk alapul egy pécsi családot. Mondjuk az 1760-as évektől, mint pécsi polgár, lényegében egyházi nemes, 1780-től szabad királyi városi polgárként kollektív nemes, 1792-ben honoratior, majd 1828-tól nemes. Az őspróbán a nemessége csak 1828-al veszi kezdetét, noha már korábban is bírta a személyes, illetve a csoportos, kollektív nemesi jogok nagy részét.

A XIX. századi nemesi életmódot Kósa László: *Hét szilvafa árnyékában* című könyve (Osiris Kiadó, Budapest 2001.) kiválóan dolgozza fel, így az életmódról most nem írok részletesen.

[489] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.
[490] Cseh Géza: Egy elfelejtett reformkori színésznő nyomában Horthy Miklós rejtélyes nagyanyja, Turul 2019. 4. füzet.
[491] Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat, Budapest 1886.

VI. korszak 1920-tól 1946. február 1-ig

A király távolléte és halála

Az eckartsaui nyilatkozattal 1918. november 13-án IV. Károly magyar király visszavonult az államügyek intézésében való részvételétől. Ez nem jelentette azt, hogy lemondott a magyar trónról. Ezt megelőzően I. Károly császárként 1918. november 12-én lemondott az államügyek intézéséről és uralkodói jogairól Ausztriában. Evvel, véget ért a Pragmatica Sanctio által lefektetett örökletes Habsburg-monarchia korszaka.

Az eckartsaui nyilatkozat szövege: „Trónra lépésem óta mindig arra törekedtem, hogy népeimet minél előbb a háború borzalmaitól megszabadítsam; a mely háború keletkezésében semmi részem nem volt. Nem akarom, hogy személyem akadályul szolgáljon a magyar nemzet szabad fejlődésének, mely iránt változatlan szeretettől vagyok áthatva. Ennélfogva minden részvételről az államügyek vitelében visszavonulok és már eleve elismerem azt a döntést, melylyel Magyarország jövendő államformáját megállapítja. Kelt Eckartsau ezerkilencszáztizennyolc, November hó tizenharmadikán. Károly”

A magyar trón viszont nem minősült megüresedettnek. Ennek két oka van. Az egyik közjogi, mivel az eckartsaui nyilatkozat jogilag érvénytelen, mivel hiányzik arról a magyar királyi miniszterelnök ellenjegyzése, továbbá, hogy maga IV. Károly sem tekintette az eckartsaui nyilatkozatot lemondásnak. Erre utal a két „királypuccs” is 1921. március 26–április 5 és 1921. október 20–november 1. között. A trón megüresedését csak IV. Károly 1922. április 1-én Madeirán bekövetkezett halála tette egyértelművé. Ezen még az sem változtat, hogy Magyarországon 1921. november 6-án a XLVII. törvénycikk értelmében kimondták a Habsburg-ház trónfosztását, de nem zárták ki őket abból, hogy esetleg jelöltessék magukat a magyar trónra, és a család birtokait sem vették el, nem úgy, mint Ausztriában, Csehországban, Romániában stb.

Hogy IV. Károly lemondásai mennyire kétes értékűek voltak, arra példa, hogy Ottó Habsburg-Lotharingennek 1961. január 12-én a maga és gyermekei (Károly fia születése után egy nappal) nevében le kellett mondania az ausztriai trónigényéről ahhoz, hogy osztrák állampolgárságot kapjon. Ezt 1961. május 31-én megerősítette, de ezt az osztrák közigazgatási bíróság csak 1966-ban ismerte el érvényesnek. Édesanyja, Zita királyné viszont soha sem mondott le a trónról. Zita, 1982-ben, lemondó nyilatkozat nélkül térhetett vissza Ausztriába. Habsburg Ottó élete végéig hatalmas tiszteletnek örvendett Magyarországon, és „magyarságát” soha sem tagadta meg. Kiváló magyartudásáról én is meggyőződhettem személyes találkozásainkkor, illetve levelezésünk során.

A közjogi rendezés

IV. Károly távolléte miatt, rendezni kellett a Magyar Királyság közjogi irányításának kérdését. Vitéz nagybányai Horthy Miklós altengernagyot a nemzetgyűlés által 1920. február 27-én elfogadott 1920. évi I. törvénycikk alapján választották meg kormányzónak. Lényegében mindazon jogokat megkapta, amely jogokat Hunyadi János számára az 1446. évi törvények garantáltak. Viszont volt egy sarkalatos különbség, mégpedig az, hogy Horthy nem kapta meg a nemesítési jogot. Tehát nem adományozhatott úgy birtokot, hogy avval nemesítés járjon együtt. Ezt a legitimista katolikus klérus harcolta ki, mondván, egy protestáns vallású személy nem szentesítheti a törvényeket és adományokat.

IV. Károly halála után a magyar nemesség – és itt most hangsúlyos szerepe van a katolikus főpapságnak – és az ország politikai elitje, *két tábor*ra szakadt. A *legitimisták,* Habsburg Ottó „választott magyar királyt”, IV. Károly fiát kívánták trónra ültetni, míg velük szemben a *szabad királyválasztók* például Habsburg József Ágost tábornagyot, Habsburg

Albrecht főherceget, stb. kívánták a magyar trónon látni. A két tábor Horthy ellen foglal állást, de míg a legitimisták nem bocsátották meg a budaörsi csatát (1921. október 23-24.), addig a szabad királyválasztók lényegében együttműködtek Horthyval. A legitimisták csak az 1930-as évekre enyhültek meg valamelyest, bár Ottó trónigényét végig fenntartották.

A Vitézi Rend

A nemességadományozás jogát a kormányzó később sem kapta meg, amikor kiterjesztették a kormányzói jogkört. Horthy, Prohászka Ottókár székesfehérvári megyéspüspök javaslatára, gróf Teleki Pál által létrehozza a nemességadományozás pótlására a *Vitézi Telkek Intézményét*. Ezen intézmény tagjai lettek a vitézek, akik kollektívan alkották a *Vitézi Rendet*. Tehát, a vitézek kollektív egésze a Vitézi Rend, miáltal ilyen nevű szervezetet jogilag 1920–1944/45 között nem jegyeztek be. Ennek oka, hogy a Vitézi Rend tagjai, szervezetileg, a jogilag bejegyzett Vitézi Telkek Intézménye tagjai voltak. Ennek párhuzama a Szent Korona testét képező magyar nemesség, amely a „Magyar Nemesi Rendet" alkotta, de közjogilag a nemesi rendet senki nem jegyezte be. Nem véletlen, mivel a „Rend" a Magyar Szent Korona tulajdona, hiszen belőle fakad, így azt közjogilag nem kellett bejegyezni, mivel az állandó, míg amit bejegyeznek közjogilag, az csak időleges lehet. Tehát, a monarchikus rendek, állami bejegyzés nélkül is fennmaradnak.

Az 1920. augusztus 10-én kiadott, Vitézi Telkek Intézményét megalkotó 6650/1920. számú magyar királyi miniszterelnöki rendelet az uralkodó által 1912-ben és 1914-ben szentesített 1912/63. törvénycikk (A háború esetére szóló kivételes intézkedésről), a 1912/68. törvénycikk (hadiszolgáltatásért térítés jár) és az 1914/50. törvénycikk (az előző két törvénycikk kibővítése) alapján lett kiadva. A háború ugyan az 1920. június 4-én megkötött szégyenletes trianoni békediktátummal lezárult, de a különleges jogok életben tartását az 1920. évi. VI. törvénycikk meghosszabbítja, mivel az ország területén még mindig állomásoztak idegen haderők. A szerb csapatok csak 1921. augusztus 24-én hagyják el Csonka-Magyarországot. Tehát az 1920/6650 ME. rendelet olyan jogalapon keletkezett, amit Magyarország koronás királya szentesített egykoron. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a Vitézi Telkek Intézménye, avagy ez által utóbb a Vitézi Rend, a Szent Koronának tett szolgálatokat jutalmazza, az uralkodók által adományozott kitüntetések mértékét figyelembe véve. A rendelet megalkotói tisztában voltak azzal, hogy csupán egy ideiglenes intézkedést léptettek életbe, melynek hatálya a kivételes hatalom érvényességéig tart. Ezért az 1920. évi XXXVI. törvénycikk 77. paragrafusában a törvényhozás a kiadott rendeletet a maga egészében változtatás nélkül fogadta el. A vitézi telek adományozásáról szóló miniszterelnöki rendelet 1920. augusztus 11-én jelent meg a Budapesti Közlöny 198-as számában. A Főméltóságú Kormányzó Úr 1920. szeptember 25-én aláírta a vitézi szék általa delegált 8 tagjának kinevezését, gróf Teleki Pál miniszterelnök ellenjegyzésével.

Gróf Teleki Pál magyar királyi miniszterelnökként, lényegében az uralkodó nevében járt el, mivel annak eckartsaui nyilatkozata érvénytelen volt. Gróf Teleki felfogását támasztja alá, hogy IV. Károly első visszatérési kísérletének kudarca után 1921. április 14-én lemondott miniszterelnöki posztjáról. Tudomásom szerint, IV. Károly nem ellenezte a Vitézi Telkek Intézményének megalkotását, viszont távollétében azt jogilag a kormányzói jogkör alapján hozták létre, és a miniszterelnököt is kormányzó és nem a király nevezte ki, a Szent Korona személytelen joghatósága alapján. Mert nálunk nem a király, hanem a Korona uralkodott, mint azt láthattuk Luxemburgi Zsigmond uralkodása alatt is. A Korona személytelen jogával pedig politikailag az élhetett, aki gyakorlatilag irányította az országot a politikai közösség választása értelmében. Esetünkben ez a személy a kormányzó volt.

Az Új Idők Lexikona 24. kötetében 1942-ben Vitézi Rendről írja: ”A vitézek lehetőleg vitézi telekben részesülnek és *külön rendet* alkotnak.” Tehát ekkorra már hivatalosan is elismerték, hogy a vitézek rendje olyan monarchikus rend, mint a nemesi rend, és külön rendet alkot. Mi lehetett ezen rendnek az előképe? Véleményem szerint nem más, mint Bocskai István 1605. december 12-én Korponán kiadott oklevele, amelyben 9254 gyalogos hajdút letelepített családjával együtt, házhoz és birtokhoz juttatva őket. Mivel a vitézek is közös címert kaptak, – és nem rendjelet vagy kitüntetést – továbbá az elsődleges cél a földhöz és házhoz juttatásuk, lényegileg hajdú kiváltságokat kaptak, amit megerősítettek az állami kiváltságok is. Minden bizonnyal a vitézi rangot elnyerő személyek a nemesség soraiba léptek volna, illetve a már nemesek rangemelést kaptak volna, ha Magyarországon a trón nem marad betöltetlen. A Vitézi Rend annál inkább hasonlatos a nemességhez, mivel nemcsak címerrel, közös megszólítással (Nemzetes Úr, ami korábban a nemesek megszólítása volt), bírnak a vitézek, hanem a vitézi cím is örökletes, mégpedig leszármazási, vérségi alapon. Ez a cím alapvetően férfiágon öröklődik, de ha nincsen alkalmas férfi örökös, akkor létezik a nőági öröklés is. Ne feledjük, már a nemesi rend is kimondta a 13-14. században a vér degenerációjának védelmét, miáltal a vér szerinti öröklés a vér szerinti leszármazottak esetén kiterjeszthető.

A nemességhez hasonlatosan, a vitézi rangot is kezdetben csak földadománnyal együtt lehetett elnyerni, mert bármilyen furcsa is, a földé volt a vitézi státusz és a föld jogán lett vitéz a birtokosa (1920/6650 M.E. rendelet). A földbirtok elnyeréséhez volt szükséges a megfelelő katonai kitüntetés.[492] A vitézi telek lényegében egy oszthatatlan hitbizomány volt, amit az arra alkalmas leszármazott örökölhetett. Kezdetben a vitézi telek nem volt terhelhető és bérbe adható, de utóbb bizonyos feltételek mellett bérbe lehetett adni, illetve adósággal is lehetett terhelni. Utóbb hasonlóan a nemességhez, már birtok nélkül is vitézzé lehetett válni, mert elfogyott a kioszthatóföld.[493]

Tehát, a Vitézi Rend a nemességadományozás pótlására létrehozott monarchikus rend, amely *hasonlatos a nemesi renddel, de nem azonos avval*.

A Vitézi Rend nem lovagrend, hiszen alapító jogszabályai nem lovagrendet alapítottak, hanem a Vitézi Telkek Intézményét. A Vitézi Rend nem nemesi rang, pláne nem főnemesi rang, mint ahogyan ezt Nyugat-Európában egyesek tévesen hirdetik. A Vitézi Rend nem rendjel, mivel a vitézi címer a vitézek közös címere. Annál inkább nem rendjel, mert a rendjel, kevés kivételtől eltekintve nem örökölhető, és az örökölhető rendjelek átörökítési ideje pedig véges, tehát nem örök időre szól, ellentétben a vitézséggel és a vitézi ranggal.

A vitézeket kezdetben a főkapitány avatta ünnepélyes keretek között. A II. világháborúban azonban a fronton, bármely olyan tiszt avathatott vitézt, aki önmaga vitéz volt, és az avatásra a Vitézi Széktől – a Vitézi Telkek Intézményének legfőbb irányító testületétől – megkapta az engedélyt arra, hogy XY-t vitézzé avassa. A Vitézi Rend sajátossága volt, hogy a már felavatott vitéz várományosát (Vitézi Rend-i örökösét), már nem kellett újra vitézzé avatni. A várományos bement a területileg illetékes vitézi székkapitányságra, és ha a papírjai rendben voltak, akkor a székkapitányságon beiktatták vitézi jogaiba és a Vitézi Rend tagjai közé. A várományos várományosa esetében ugyanez volt az eljárás. Tehát, elég volt csak a jogszerzőt felavatni, a rang örököseit már nem kellett felavatni. Ennyiben is hasonlított a szervezet a nemességhez, hiszen ott is, a nemesítő oklevél után az örökösöket már nem kellett újra nemesíteni.

---

[492] Szécsy Imre szerk: A tízéves Vitézi Rend 1921-1931.
Vitézek Albuma: Budapest 1939.

[493] Rihmer Aurél: Mi A Vitézi Rend? Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. Évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 63. számú kiadványa. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar közös tudományos tanácskozása Budapest, 2010. november 4. (Budapest-Zürich 2011.)

Természetesen, ha a várományos saját haditettei, érdemei alapján, saját jogon is vitéz lehetett, akkor őt fel lehetett avatni. Ekkor vele egy új ág kezdődött és korábbi várományosi helyére, testvére léphetett elő. Hogy pontosan hány vitézt avattak fel 1920–1944/45 között, azt nem tudni. Azt tudom, hogy Szálasi alatt még vettek fel vitézeket, mert találkoztam olyan vitézi igazolvánnyal, amit Szálasi alatt állítottak ki. Tudomásom szerint, több ládányi vitézi irat semmisült meg az Országos Széchényi Könyvtárban, valamikor 1996 után, mikor az egyik raktárat károsodás érte a Budai Várban. Ezen anyagok megsemmisülése is hozzájárul ahhoz, hogy nem tudni, valójában hány avatott és hány várományosi vitéz is volt, így marad a hozzávetőlegese 23 000 fős szám.

A vitézt vitézzé avatták és nem ütötték lovaggá. Mi a különbség a két eljárás között? A vitéz egyik vállát érinti az avató kard (általában a bal vállát, de volt, hogy Horthy a jobb vállat érintette az avatókarddal) és a szertartás nincsen helyhez és megszabott szertartáshoz kötve. A lovaggá ütés békeidőben viszont igen csak szabályozott volt. Az avatandó lovag fegyverei egy napig az oltáron pihentek, míg a lovag imádkozik és böjtöl. Másnap a lovagot a rend vallásának megfelelő egyházi szertartás közben avatják lovaggá egy hármas kardütés keretében. A hármas kardütés közben elhangzik, hogy lovaggá avatlak az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Tehát a vitézzé avatás és a lovaggá ütés két külön szertartás! A két szertartás különbségét jómagam 2007-ben Máriapócson tapasztalhattam meg, amikor részt vettem a Jeruzsálemi Szent Lázár Katonai és Kórházi Lovagrend kétnapos lovaggá avatási szertartásán, ahol a lovaggá avatás fent leírt szertartása végig be volt tartva.

A most tárgyalt időszakban a nemesi rangnak már csak patinája volt, gyakorlati haszna alig. Ellentétben a vitézi ranggal, amely csoportos kedvezményeket adott a Vitézi Rend tagjainak, politikai, gazdasági, oktatási, egészségügyi, közlekedési stb. területen.

Természetesen, nemes ember is elnyerhette a vitézi rangot, tehát a kettő nem zárta ki egymást. Az 1930-as években már a legitimisták közül is kerültek ki vitézek. A főnemesek viszont alig képviseltették magukat a Vitézi Rendben, ami jórészt, Horthyval való szembenállásuk jele volt.

Viszonyok a Horthy-korszakban és annak vége

Máig vitatott IV. Károly király legutolsó adománya, amit 1921. március 27-én tett a budai királyi palotában. Ekkor nevezte ki Horthy Miklóst, Szeged és Otranto hercegévé. Horthy ekkor kapta meg a Katonai Mária Terézia Rend középkeresztjét. [494] Horthy se a középkeresztet, se pedig a hercegi címet soha sem viselte. Az adományozás körülményeiről mindkét fél másképp emlékezett meg.[495] Horthy szerint azt a király önként ajánlotta fel, míg IV. Károly szerint az adományozást Horthy kényszerítette ki. Viszont maga a puszta tény érvénytelenítette az eckartsaui nyilatkozattal 1918. november 13-án tett uralkodói bejelentést. Meglátásom szerint az uralkodó adományai érvényesek voltak, de azokat Horthy a politikai helyzet miatt nem használta, illetve úgy vélhette, hogy az uralkodó uralkodói jogainak gyakorlásában akadályoztatva volt ekkor.

A magyar nemesség, és különösen a főnemesség országos jelentőségének jórészt az 1926. évi XXII. törvénycikk vetett véget, amely a Főrendiházat *Felsőházzá* alakította át. A főnemesek ettől kezdve választáson alapuló felsőházi tagsággal bírtak, az örökös főrendiházi tagság jogával felruházott hercegi, grófi és bárói családoknak felsőházi tagok választására jogosult tagjai által. A felsőházi tagok választása tíz évre szól. A felsőháznak tagjai a Habsburg-Lotharingiai családnak azok a férfitagjai, akik a huszonnegyedik életévüket betöltötték és

[494] http://vitezirend.hu/Tradition/horthy_kituntetesei.htm. Ravasz István dr.: Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség XX. századi világháborúban 1914-1945. Peudlo Kiadó, Nagykovácsi 2003.

[495] Az egyik szempontot jól érzékeltet Jean Sévilla: Zita, a bátor császárné, Gabo Kiadó, 2000-ben kiadott könyve.

állandóan az ország területén laknak. Rájuk a választás nem vonatkozott. Az örökös főrendiházi tagsági joggal felruházott főnemesi családokról az 1886: VIII. törvénycikk 2. és 3. §-ához, valamint a jelen törvény 17. §-ához képest készült családkönyvbe iktatott hercegi, grófi és bárói családoknak a jelen törvény értelmében felsőházi tagok választására jogosult tagjai a felsőházba maguk közül feleannyi tagot választanak, mint a vármegyei és a városi törvényhatóságok; ha az utóbbiak által választott tagok száma páratlan, e számhoz a felerész kiszámítása végett egyet hozzá kell adni. Választásra jogosult az első bekezdésben megjelölt családoknak az a férfitagja, aki magyar állampolgár, életének huszonnegyedik évét betöltötte és aki egyedül, vagy vele egy háztartásban élő felesége és kiskorú gyermekei vagyonát is odaszámítva, a magyar állam területén oly ingatlannak telekkönyvi tulajdonosa és haszonélvezője vagy életfogytiglan haszonélvezője, vagy olyan családi hitbizomány birtokosa, amely után fizetett egyenes állami föld- és házadó legalább évi kétezer pengőt tesz ki. Kétszeresen számít annak az adója, akinek doktori, bírói, ügyvédi vagy az 1901. évi május hó 12. napja előtt szerzett mérnöki oklevele van, vagy aki a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Az e §-ban megállapított választójogot nem gyakorolhatja az, akinek az országgyűlési képviselők választásánál választójoga nincs vagy a választójogból ki van zárva.

A régi titulusok közül Horthy 1935. december 19-én kelt legfelsőbb kéziratával rendszeresítette újra a *titkos tanácsosi címet,* a régi császári és királyi belső titkos tanácsosok méltósága rangsorbeli elsőbbségének épségben tartása mellett, a közélet terén szerzett kimagasló érdemek jutalmazására. Evvel a címmel a nagyméltóságú megszólítás járt együtt. [496]

A Horthy-korszakban megmarad rendjelek esetében (ez igaz az 1989/90-es rendszerváltás utáni korszakra is), ha valaki elnyerte egy rendjel lovagkeresztjét és a rend lovagja lett ez által, az nem jelent nemesi értelemben lovagi rangot, de mivel nem avatták lovaggá sem, tényleges lovagi titulust sem. Az ilyen lovagi cím, csak egy megtisztelő cím, nem több, vagy nem más, mint az adott rend lovagkeresztjének tulajdonosa.

A magyar rendi társadalom történetében, hatalmas traumát okozott a II. világháború elvesztése és a baloldali, kommunista világnézet uralomra jutása hazánkban. Ennek egyik első elszenvedője a Vitézi Rend lett. A moszkvai fegyverszünetet 1945. január 20-án írták alá. Ebben Magyarország Kormánya kötelezi magát, hogy haladéktalanul feloszlatja a magyar területen levő összes Hitler-barát vagy más fasiszta politikai, katonai és katonai jellegű szervezeteket, valamint az egyéb olyan szervezeteket, amelyek az Egyesült Nemzetekkel szemben ellenséges propagandát folytatnak, és a jövőben nem tűri meg ilyen szervezetek fennállását. Ezen feloszlatandó szervezetek közé sorolták a Vitézi Rendet, pontosabban annak vezető szervét, az Országos Vitézi Széket, ami magában foglalta jogilag a Vitézi Rend összes szervét. Annak oka, hogy fasiszta szervezetnek minősítették, jórészt az, mert a kisajátított zsidó birtokok elsőszámú kedvezményezettje volt a rend és annak tagsága, noha a Vitézi Rend hivatalosan nem vett részt a zsidók üldözésében. Első lépésként tehát az Országos Vitézi Széket oszlatták fel, amit a vitézi címnek, majd a vitézi telek különleges jogi minőségének eltörlése követett. Az Ideiglenes Kormány honvédelmi minisztériuma már 1945. február 20-án megbízta vitéz Pongrácz Pál vezérőrnagyot, az Országos Vitézi Szék utolsó Horthy által kinevezett ügyvezető törzskapitányát az Országos Vitézi Szék feloszlatásának előkészítésével. A Vitézi Rend felszámolása jogilag 1948. december 10-én ért véget.[497]

1946. február 1-én Magyarország államformája köztársaság lett. Ez a fordulat hivatalosan véget vetett hazánk 1000 éves rendi társadalmának.

---

[496] https://hu.wikipedia.org/wiki/Titkos_tan%C3%A1csos.

[497] Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig, Hadtörténelmi Közlemények 2000. 1. szám. https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=94500005.tv.

Utószó

A nemesi rangokat 1947-ben eltörölték törvényileg, pontosabban azok használatát szüntették meg.

„1947. évi IV. törvény egyes címek és rangok megszüntetéséről

1. § (1) A magyar nemesi és főnemesi rang (herceg, őrgróf, gróf, báró, nemes, primor, lófő) megszűnik. A külföldi államfők által adományozott nemesi és főnemesi rangot jelző címek viselésére adott engedélyek, illetőleg az ilyen engedélyek jellegével bíró törvényi rendelkezések hatályukat vesztik.

(2) Az „örökös főispán" cím megszűnik.

(3) Megszűnnek azok a rangjelző címek (méltóságok), amelyeket mint kitüntetéseket rendszeresítettek (valóságos belső titkos tanácsos, titkos tanácsos, kormányfőtanácsos, kormánytanácsos stb.). Az ilyen címekre (méltóságokra) vonatkozó adományozások hatályukat vesztik.

2. § (1) A közszolgálat körében rendszeresített állás címét közszolgálatban nem álló személynek adományozni a jövőben nem szabad. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a külügyi szolgálatban, valamint a tudományos és művészi életben rendszeresített, illetőleg szokásos címekre.

(2) Törvényhatósági közszolgálatban nem álló személyt tiszteletbeli tisztviselővé kinevezni – a tiszteletbeli tiszti főügyészek és ügyészek kivételével – a jövőben nem szabad.

3. § (1) A jelen törvény 1. §-ában említett rangjelző címek, valamint a „vitéz" cím használata tilos.

(2) Nemesi előnévnek, nemesi címernek és jelvénynek, vagy a nemesi nemzetségi származásra utaló kifejezésnek (de genere...) használata tilos.

(3) Tilos olyan címzést használni, amely a jelen törvénnyel megszüntetett rangra vagy rangjelző címre (méltóságra) utal (főméltóságú, nagyméltóságú, kegyelmes, méltóságos, nagyságos, tekintetes, nemzetes stb.).

(4) Tilos olyan címzést használni, amely a közszolgálat körében rendszeresített álláshoz fűződik, vagy társadalmi megkülönböztetésre utal (főméltóságú, nagyméltóságú, kegyelmes, méltóságos, nagyságos, tekintetes, nemzetes stb.).

(5) A (3) illetőleg a (4) bekezdés rendelkezésre nem vonatkozik a nemzetközi érintkezésben szokásos címzésekre, továbbá az egyházi személyek nem világi eredetű, hanem kizárólag egyházi természetű címzéseire.

4. § A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról az anyakönyvi ügyekért felelős miniszter gondoskodik."

Ettől kezdve megindult a kommunista diktatúra részéről a nemesség és a vitézek nyílt üldözése, az egykori katonatisztek és az értelmiségiek mellett. Hozzájuk csatlakoznak majd később a kulákként nyilvántartott gazdagabb parasztok is. Ezen üldöztetések még az 1980-as években is éreztették hatásukat. Ez az, amit a magyar emigráció jó része soha sem érthet meg, mert nem élték át ezt a korszakot.

A magyar nemesség évezredes felfogása az volt, hogy az, ami a Magyar Szent Koronából ered és felkent és megkoronázott királyaink által szentesítve lett, az soha nem évül el. Éppen ezért, bár a nemességet lehet jogilag tilalmazni, az tovább él a vér szerinti leszármazottakban, tehát nem szűnt meg.

Bár a Vitézi Rendet nem szentesítették, formailag mégis tovább élhet, mivel azt a Magyar Királyság miniszterelnöke gróf Teleki Pál rendelete hozta létre, akkor, amikor a Magyar Szent Korona ténylegesen regnált és Magyarországnak még volt megkoronázott és felkent uralkodója, aki nem ellenezte az alapítást, igaz, abban tevőlegesen részt sem vett. Ekkor, jogilag, a magyar királyi miniszterelnök, az uralkodót képviselve járt el, miközben az alapítás jogalapja a fennálló kormányzói jogkör, mivel az uralkodó tényleges joggyakorlásában akadályoztatva volt. Mivel

a Vitézi Rend a nemességhez hasonlatosan, vér szerinti leszármazás útján öröklődik, az 1920–1944 között avatott vitézek vér szerinti leszármazóiban él tovább jogilag mind a mai napig.

A nemesség és a Vitézi Rend-i tagság általi vitézzé válás között van egy hatalmas különbség, ami abból fakad, hogy az egyik keletkeztetése megkoronázott és felkent uralkodóhoz van kötve, míg a másik a közösség akaratából választott, személy által lett keletkeztetve formailag és jogilag. Ennek a személynek nem kell uralkodói jogúnak lenni, hiszen jogilag a miniszterelnöknek van alárendelve a vitézek főkapitánya 1920–1944 között. Az csak történelmi „véletlen", hogy a kormányzó és a főkapitány egy és ugyanazon személy volt ekkor. Viszont mind a kettő a Magyar Szent Korona személytelen főségéből ered. Ezért, új nemesség és nemesi rangemelés *IV. Károly 1922. április 1-i halála után nem keletkezhet*, de jogszerű vitézség 1920–1944 között keletkezhetett, hiszen a vitézséget a nemesség pótlására hozták létre.

Mivel Magyarország államformája 1946. február 1. óta nem királyság, hanem köztársaság, az államforma megsértése nélkül, új, teljes jogú vitézség sem keletkezhet jelenleg, de II. Rákóczi Ferenchez hasonlóan, „dux et princeps" alapon, a szabadítéklevelek mintájára keletkezhet „új vitézség", amely azonban nem teljesen azonos, hanem csak hasonló ahhoz a vitézi ranghoz, amely 1920–1944 között keletkezett és amely leszármazási alapon maradt fenn. Míg az 1920–1944 között keletkezett vitézségek automatikusan öröklődhetnek, addig az 1946 februárja után keletkezettek, nem öröklődnek automatikusan tovább, de alapját képezhetik a rang átszállásának az arra méltó leszármazottra. Az 1920–1944 között keletkezett vitézek várományosait nem kell újból avatni, lásd a nemesség tovább öröklődését – lehet avatni, ha valaki kéri, – addig az 1946 után kelt vitézségek várományosait mindig avatni kell, ha be kíván lépni a Vitézi Rendbe, mert esetükben hiányzik a tényleges rendi legitimáció a monarchia korából. Persze ma a különböző vitézi csoportosulások, össze-vissza járnak el ez ügyben és őket igen gyakran csak pénz motiválja.

Mivel pedig egykor az első főkapitány vitéz nagybányai Horthy Miklós kijelentette, hogy *„a Vitézi Rendet a véráztatta televény magyar földbe ültetem: adja Isten, hogy mihamarabb gyökeret verjen benne. Legyen belőle hatalmas tölgyerdő, amely dacolhasson a második ezredév viharaival, legyen a Vitézi Rend turáni fajunk és hazánk büszkesége, de ha kell, élesen vágó kardja is",* bármiféle új vitézi rang, még a szabadítéklevelek mintájára is, csak és kizárólag Magyarországon – tágabb értelemben a Kárpát-medencében, magyarországi központtal – keletkezhet, és csak és kizárólag magyar nemzetiségű személyek számára. *Tehát, az emigrációban semmiféle vitézi tevékenység érvényesen nem folyhat, még akkor sem, ha egyes államokban, vagy külföldi szervezeteknél vitézi jogi bejegyzés is történik külhonban.* Ezt a magyar emigráció is érezheti, hiszen külhoni „vitézi szervezete", teljesen másképp szerveződik, más módon kerülhet be valaki a tagok sorába, mint az egykori Vitézi Rendbe, továbbá hivatalos nyelve az angol, és csak másodlagos a magyar. A külhoni szervezetet új alapításnak kell tekinteni, – bejegyezve Svédországban – amely a 2000-es években jött létre, és ami csak névazonos a magyarországi vitézi szervezetekkel. A Lovagrendek Nemzetközi Bizottsága (ICOC – International Commission for Orders of Chivalry), pedig nem magyar szervezet, így nincsen joga magyar nemzeti rendi kérdésben állást foglalni. (Az ICOC 1964 óta hol elfogadja, hol kizárja a „Habsburg" Vitézi Rendet, mert elfogadását a szervezet is igen gyengének véli legitimitás és jogfolytonosság alapján. Lásd az ICOC honlapját és kiadványait.) A fentiek ellenére a külhoni szervezet, önmagát legitimnek és az 1920-ban alapított vitézi szervezet jogutódának titulálja. De most ebbe mélyebben ne menjünk bele. Viszont, általános megfigyelés, hogy aki nagyon legitimnek kíván látszani, az leginkább illegitim, mert különben nem kellene bizonygatnia saját legitimitását.

Az ICOC általában azon egykori uralkodóházak tagjait fogja össze, akik elveszítették trónjukat, de a közéletben szerepvállalást szeretnének ellátni. A ICOC alapszabálya előírja, hogy csak olyan szervezet fogadható el általuk, amely azon joghatóság alatt áll, amely azt fons

honorum jogon megalapította. És itt már sántít a fél-szuverén Vitézi Rend elismerése. A Vitézi Rendet a magyar Szent Korona joghatósága alapította, mint személytelen joghatóság. A magyar korona személyi jogállása az évszázados magyar joggyakorlat szerint az, hogy a korona nem tárgy, hanem önálló személy.[498] Tehát nincsen kötve egyetlen uralkodóházhoz sem. Ráadásul, 1918-ban érvényét veszítette a Pragmatica Sanctio általi Habsburg trónöröklési jog – mivel megszűnt az együttes birtoklás – és bekövetkezett a szabad királyválasztás joga.[499] A Vitézi Rendet a Habsburg-ház nem sajátíthatja ki, a rend maga pedig sohasem volt a Habsburgok házi rendje, annak alapításában nem vettek tevőlegesen részt, a monarchia korszakában egyetlen vitézi jogállást sem adott ki, vagy hagyott jóvá a Habsburg-ház. A vitézi rangot pedig Horthy Miklós kormányzótól nyerték el és kapták meg. Akkor miképp lett a Vitézi Rend a Habsburgok házi rendje? Ráadásul az első, alapító főkapitány kifejezett akarata ellenében? Nem véletlen, hogy Horthy életében nem merült fel, hogy Habsburg álljon a vitézek élére. Az csak ráadás, hogy a fenti „rend", rendi ágazat élén, nem a „trónörökös" áll, hanem a család egy oldalágának a tagja, aki soha nem lehetett volna uralkodó, miáltal az azonos joghatóság sem áll fenn, ha elfogadnánk a Habsburgok esetleges múltbeli alapítását, amiről köztudott, hogy nem volt, hiába volt akkor az országnak királya. A király távollétében a kormányzói jogkör lépett életbe. Node ez hosszas történet, amit nem kívánok itt tovább vizsgálni. Tehát a Vitézi Rend ICOC tagsága szembe megy az ICOC alapszabályával is. Lovagrendnek pedig végképp nem lovagrend a Vitézi Rend.[500] Természetesen, míg Magyarország államformája köztársaság, mindenki annak tarthatja magát, aminek csak akarja, és ezt el kell fogadnunk, éljen bárhol is a nagyvilágban.

A Vitézi Rendet ma Magyarországon több szervezet is képviseli hitelesen, a magyar törvényeket elfogadva. Ilyen szervezet például a Történelmi Vitézi Rend egyesület és a Vitézi Rend egyesület, megjegyezve, hogy az egyesület nem rendi forma, de kényszerű jogi helyzet a köztársasági államformából adódóan. Valójában a Vitézi Rend bejegyzés nélkül is fennmaradhat, ha nem végez gazdasági tevékenységet. Ilyen szerveződésre is van példa.

Miképp állnak most a régi nemesi rangok és a vitézi rang használata jogilag?

Az *Alkotmánybíróság 2009-ben úgy foglalt állást* egy beadványra válaszként, hogy *az 1947-es törvény csak a hivatalos használatra vonatkozik*. Ebből adódik, hogy a magánjog terén használhatóak legálisan a rangok és címek, továbbá a megszólítások is az Alkotmánybíróság szerint.

Az *Alkotmánybíróság 2011. október 24-25-i teljes ülésének napirendje és annak összefoglalója:* „Az Alkotmánybíróság elutasította az egyes címek és rangok megszüntetéséről szóló 1947. évi IV. törvény 3. § (1) és (2) bekezdése alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló – az Alkotmány 8. § (2) bekezdésének és az 54. § (1) bekezdésének sérelmére alapított – indítványt. Az indítványozó szerint a nemesi előnév (nemesi cím) használatának általános érvényű, differenciálatlan törvényi tiltása sérti a jogbiztonság követelményét, valamint az emberi méltósághoz való jogot is. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az emberi méltósághoz való jogból levezetett, a saját név viseléséhez fűződő alkotmányos alapjognak a tartalmát a támadott jogszabályi rendelkezés nem sérti. A törvény a nemesi rangok megszűnéséről, illetve a címek viselésére adott engedélyek hatályvesztéséről rendelkezik, amely elsősorban anyakönyvi, állami nyilvántartási célzatú. A törvény nyomán a nemesi címeknek és rangoknak a magánérintkezésben a mellőzése elvárt, de

[498] Tóth Zoltán József: Megmaradásunk alkotmánya – A Szent Korona –eszme a magyar történelemben – A Szent Korona- eszme a magyar történelemben és közjogban: Hun-Idea Kiadó 2007.

[499] Szabó István: A királyi trón betöltése körüli viták: Iustum Aequum Salutare, II. 2006/1–2.
A Pragmatica Sanctio és IV. Károly lemondása és halálának következményének hatalmas szakirodalma van. A kérdés még a 2000-res években is vitákra ad okot a történészek és jogészok soraiban.

[500] https://www.icocregister.com/principles/.

a használata nem tilalmazott. A határozathoz Dienes-Oehm Egon és Pokol Béla alkotmánybírók párhuzamos indokolást csatoltak."[501]

A magyar nemesség és a vitézek 1945–1989 között, jelentős üldöztetésnek voltak kitéve, mint már utaltam rá. Kitelepítések, B-listára (X lista) kerülés, államosítás, stb. A politikailag nem megfelelő háttér miatt, még 1987-ben is érhetett valakit oktatás terén atrocitás, mondván, nem kaphat érettségit családi háttere miatt. Ezen több mint 40 év során a magyar társadalom e két csoportja, jelentős identitásvesztésen ment keresztül. Jórészt, kényszerűségből és félelemből nem adták át az ifjúságnak a múlt értékeit, hagyományait, másrészt azért ment veszendőbe közel 1000 év történelme, mert annak már nem volt praktikus haszna. Ezért mára már igen sok nemesi, vitézi és főnemesi család fiatal sarja sem tartja fontosnak származástudatának ápolását. Az érdektelenségre jellemző, hogy az 1994-ben megalapított Magyar Történelmi Családok Egyesületének 2014-ben már szinte csak idős tagja volt, illetve sokan csak tagdíjat fizettek, de a rendezvényekre nem jártak el. Mára talán felfedezhető egyfajta, fiatalodás.

Ma a magyar nemesi családok egy töredéke Magyarországon a Történelmi Családok Egyesületében (alapítva 1994) működik, Szlovákiában a Nobilitas Carpathiae (alapítva 2007) keretében tevékenykedik, míg Erdélyben a Castellum Alapítvány (alapítva 1995) és az Ante Portum Egyesület (alapítva 2019)[502] keretében végzi történelemápoló munkásságát. Ezen szervezetek együttesen is csak a magyar nemesség egy töredékét tudják megszólítani. 2009-ben a Magyar Történelmi Családok Egyesületének tagságában és érdeklődési szinten képviselve volt a Habsburg-ház, 1 őrgrófi család, 17 grófi család, 10 bárói család, illetve közel 140 köznemesi család. Ez összesen közel 600 főt jelent.[503] Ez persze nem azt jelenti, hogy mind aktív is volt. Az aktív tagság max. 60 fő volt, a többiek igazából csak támogatták az ügyet anyagilag, vagy egyéb módon.

Ha megnézzük a különböző vitézi szervezetek tagságát, akkor azt látjuk, hogy elenyésző azok száma, akik olyan felmenővel rendelkeznek, akiket még 1920–1944 között vettek fel a vitézi rendbe. A mai vitézek közel 2/3-ada, de lehet, hogy még ennél is nagyobb részben olyanokból áll, akik „vitézsége" 1946/1970 után keletkezett, tehát, nincsen törvényes jogelőzményük. 1946/1970–1996 között még az új vitézséghez I. illetve II. világháborús érdemek, kitüntetések kellettek, tehát a szervezet még kapcsolódott eredeti gyökereihez. 1996 után viszont szinte válogatás nélkül lehet valaki vitézzé a különböző vitézi ágazatokban. Sok esetben az a lényeg, hogy az illető fizessen belépési és tagdíjat.

A történelmi nemesi és vitézi családok esetében, tehát egyfajta apátia tapasztalható a múlt iránt. 2000-ben oroszországi mintára Kárpátalján is mozgalom indult egy Nemesi Szövetség létrehozására, amelynek egyetlen feltétele volt, hogy az illetőnek rendelkeznie kellett a megfelelő nemesi levéllel (vagy annak hiteles másolatával), illetve keresztlevelekkel. Az egykor oly népes magyar nemesi társadalomból ekkor nem sikerült négy családot találni a bejegyzéshez.[504]

Ellenben azon csoportok között, akik kimaradtak a történelem során a nemesek, illetve vitézek közül, hatalmas érdeklődés jelentkezik az iránt, hogy valami mód „nemessé", „vitézzé" vagy „lovaggá" váljanak. Tehát a történelmi családok helyébe új csoportok kívánnak lépni, akik hiányzó történelmi múltjukat próbálják pótolni, kihasználva azt, hogy a köztársaság nem bünteti a nemesi rangok és címerek bitorlását. Ebből adódóan az önjelölt „nemesi szervezetek", illetve

[501] https://www.vitezirend.com/rovatok/vitezi-rend/vitezi-cim-hasznalata/info/.
[502] https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/fiatalos-nemes-osszefogas-az-ertekvedelemert.
[503] Rihmer Aurél: Nádori nemesítések, Nobilitas 2009.
[504] Zubánics László: Vitézi Végek dicsérete; A nemesség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében, Kárpátaljai Magyar Könyvek 248., Ungvári Nemzeti Egyetem, Intremix Kiadó, Ungvár 2016.

lovagrendek és egyes vitézi ágazatok, hatalmas üzleti lehetőséget látnak abban, hogy megfelelő pénzért, bárkiből „nemest", „lovagot" vagy épp „vitézt" csináljanak.

A XX. század végén és a XXI. század elején a lovagrendek és a lovagi kultúra reneszánszát éli. Sorra alakulnak az önmagukat lovagrendeknek tituláló szervezetek, és egyre több névjegyen olvasható, hogy az illető lovag XY. Igen gyakran régi és nagyhírű lovagrendek jelennek meg újra a köztudatban, mint például a Szent György Lovagrend, a Sárkányos Lovagrend, vagy éppen teljesen új keletű néven szereplők, mint például Szent László vagy Szent Gellért Lovagrend. De tényleg a régi lovagrendek élednek újjá? Fennáll a jogfolytonosság? Ugyanígy megkérdezhetjük, hogy egy köztársaságban létre lehet-e hozni valós lovagrendet, és az ilyen államforma vezetője megerősíthet- vagy újjáalapíthat-e régi lovagrendet lovagrendként. Mivel pedig igen gyakran püspökök védnöksége alá helyeznek új keletű lovagrendeket, és azt a kérdést se kerülhetjük meg, hogy van-e joga püspököknek lovagrendet létrehozni. XII. Piusz pápa 1951-ben eltörölte a feudális eredetű világi címek és rangok – mint például az esztergomi érsek bíboros hercegprímási rangja – használatát a katolikus egyházban. Ettől kezdve azon főpapok sem rendelkeznek fons honorum joggal, akiknek addig volt ilyen joga. Így viszont a főpapoknak nincsen joga arra, hogy lovagrendet legitimáljanak. Mi több, az is megkérdőjeleződik, hogy papok részt vehetnek-e egyáltalán ilyen újkeletű szervezetekben.

A jogfolytonosan fennmaradt lovagrendek kérdésében igen sokat segít eligazodni a nemzetközi genealógiai és heraldikai világ egyik igen kiemelkedő szaktekintélyének, prof. Vajay Szabolcsnak a véleménye. Ő a budapesti Közép-Európai Egyetemen erről a témáról egy igen kimerítő előadást tartott, amelynek lényege a következő volt. A professzor három nagy szentföldi rendet ismer el jogfolytonosnak, ezek: Máltai és ennek protestáns Johannita ágát, továbbá a Szent Sír Rendet. Jómagam az előadó felsorolását kiegészíteném még avval, hogy a jogfolytonosan fennmaradt szentföldi lovagrendek közé sorolom még a Jeruzsálemi Szent Lázár Katonai és Kórházi Lovagrendet is. A professzor úr jogfolytonosnak ismeri el a reconquista alatt keletkezett három spanyol rendet, az Alcantara, Calavatra és Santiago rendet, a Baltikum megtérítésében résztvevő Német Lovagrendet, továbbá több uralkodói alapítású szervezetet, mint például az Arany Gyapjas Rendet, az angol Térdszalag Rendet vagy a savoyai Annunziata Rendet. Több katonai és polgári rend folyamatos fennmaradását is elfogadja, mint például a francia Becsület Rendét. Vajay Szabolcs kiemelte, hogy sok régi patinás rend az idők során megszűnt, mint például a Templomos Rend, a Sárkányos Rend stb. Hangsúlyozta, hogy ezen egykoron felszámolt vagy kihalt rendek, most időről időre újjáalakulnak. Megemlítette azt is, hogy számos új „lovagrend" alakul világszerte, mint például a Szent György, Szent László, stb. Kiemelte, hogy ezen újjáalakult és új keletkezésű „rendeket", nem lehet rendeknek tekinteni. Először is azért, mert hiányzik a jogfolytonosságuk, másodszor, mert olyan személy hozta őket létre, akinek nincsen fons honorum joga, tehát nincsen rendalapítási uralkodói joga. Ennek hiányában pedig nem jöhet létre klasszikus értelembe vett lovagrend.

A fons honorum (a kitüntetések forrása) jog olyan személyre vonatkozó fogalom, aki hivatalos helyzete alapján kizárólagos joggal rendelkezik arra, hogy jogszerűen tulajdonítson másoknak nemesi címet és lovagi rendet.

Az egykor volt, de az idők folyamán megszünt lovagrendek felújítói, igen furcsa érvekkel próbálják magukat legitimizálni. Erre jó példa a magyarországi „Szent György Lovagrend". Ennek tagjai azt mondják és szívvel lélekkel hiszik is, hogy ők a világ legrégebbi világi lovagrendjének a tagjai, – amiben alaposan tévednek – mert 1326-ban, vagy még előbb 1324-ben alapította őket Anjoy Károly Róbert magyar király, és a lovagrendet azóta senki nem oszlatta fel. Tehát, a tagok felfogása szerint a lovagrendjük azóta létezik, ők nem újjáalapították, hanem felújították, miáltal őket az 1326-os jogok és szabályok teljes joggal megilletik. Alapítójuk pedig a magyar király. Itt csak szerényen jegyzem meg, hogy mára a történészek azt is kétségbe vonják, hogy a lovagrend a XIV. században egyáltalán létezett-e.

Mikor állna fenn a történelmi jogfolytonossága egy lovagrendnek? Ez több módon is megvalósulhatna:

1) A lovagrend nagymesterei folyamatosan követik egymást, akár a lovagok akaratából, akár uralkodói akaratból.

2) Ugyanaz a joghatóság újítja fel, amely megalapította, a fenti esetben a magyar király vagy a kormányzó, esetleg a nádor. A felújításra jó példa az annami, vagy a vietnámi Sárkányos Rend, amit 1886-ban alapított a Nguyen Phuoc uralkodóház. A rendet a franciák betiltották, de azt az alapító uralkodóház 2002-ben felélesztette. Ugyanez a helyzet a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrendnél is, amit a pápaság alapít, megszüntet, majd felújít a középkor folyamán. Ezen esetekben a jogfolytonosság fennáll.

3) A rendlovagok az évek, évszázadok folyamán, mindig újabb és újabb tagokat fogadnak maguk közé és esketnek fel, esetleg függetlenül attól, hogy a nagymesteri poszt betöltött-e, hiszen erre a rendi magisztrátusnak (választott tisztségviselők), különleges esetben joga van. Így a lovagrend a rendtagok akaratából él folyamatosan tovább. Erre jó példa a Jeruzsálemi Szent Lázár Katonai és Kórházi Lovagrend. De ez esetben nem lehet olyan időszak, amikor egyetlen rendlovag sem él, tehát a lovagrend tagjaiban nem halhat ki. Egy lovagrend ugyanis, nemcsak feloszlatás által szűnhet meg, hanem a rendlovagok kihalása esetén is.

Vajay Szabolcs említette, hogy az újkeletű „lovagrendek" tagjai mekkora tévedésekben és sznobizmusban élnek. Ez pedig abban áll, hogy szerintük az, akit lovaggá ütöttek, olyanná válik, mint a középkori nemes. Mintegy a rendlovagságot a nemesség elérésének vagy rangemelésnek tekintik sokan. Ezért is írják igen gyakran a nevük elé azt, hogy lovag, mint ha az tényleges nemesi cím lenne. [505]

Bármennyire is hirdetik magukról, nem tekinthető valódi lovagrendnek a mai Sárkányos Lovagrend, a Szent György Lovagrend, a Szent László Lovagrend, a Szent István Lovagrend, a Szent Gellért Lovagrend, stb. vagy épp a különböző borlovagrendek. Viszont a fentiek között van olyan, amelyik kimagasló történelmi és hagyományápoló munkát végez, például Visegrádon.

Ha már a lovagrendeknél tartunk, egy rendlovag soha nem írta a neve elé a „lovag" szót, mivel a név elé írt szavak rangjelölést fejeztek ki. A rendlovag mindig a név után írta azt, hogy lovag, úgy mint „Gipsz Jakab lovag". Ma viszont igen tévesen a „rendlovagok" a nevüket így írják: „lovag Gipsz Jakab", mintha a lovagi jelző, nemesi fokozatot jelölne. Pedig attól, hogy valaki rendlovag lett, még nem lett automatikusan nemessé!

Mi több, attól, hogy valaki egy lovagrend tagja, még nem biztos, hogy lovag. A múltban például a Német Lovagrendnek ugyan tagja volt a rend Mária Keresztese (nemesi kereszt), de ettől még az illető nem volt a lovagrend lovagja. Például a Jeruzsálemi Szent Lázár Katonai és Kórházi Lovagrend esetében, az MJL, OLJ és a CLJ rangú személy még nem lovag, bár a rend tisztje is lehet már. A lovag a férfiaknál a KLJ, míg nőknél a DLJ fokozatnál indul.[506] Manapság viszont már az MLJ tag is simán oda teszi a neve elé, hogy lovag, noha azt még a neve után sem írhatná oda.

Az 1802. március 25-én aláírt amiens-i béke kimondta, ugyan ekkor csak a Máltai Lovagrendre értelmezve, de később a nemzetközi jog általánosos alapelve lett, hogy az egyszer megszerzett jog megtartásához nem szükséges a jogot megszerző erő folyamatos megléte (Málta esetén a lovagrend folyamatos birtoklása a szigeten). Ha egy jog szerződésben vagy más jogi okmányban elismerésre került, akkor a szerződés vagy jogi okmány hatályának lejárta az

[505] Rihmer Aurél: Az ál és valódi lovagrendekről: Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2007.

[506] Rihmer Aurél (Budapest): A Jeruzsálemi Szent Lázár Katonai és Kórházi Lovagrend története: Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam: Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata: A Zürichi Magyar történelmi Egyesület 111. kiadványa, 2018. (33. évf.) 10. sz.

adott jogot nem semmisíti meg. A jog megőrzésének viszont feltétele az adott szervezet folyamatos működése. Ez pedig igen fontos alaptétel a jogfolytonosan, folyamatosan működő rendek esetében. Például a Vitézi Rend ez alapján fogadhat be új tagokat, igaz, csak a „dux et princeps", avagy a szabadítéklevelek mintáját követve, mivel Magyarország államformája 1946 februárja óta köztársaság. Azért fogadhat be új tagokat, mert a befogadás joga a Vitézi Széket illeti, amelynek tagja a főkapitány is, és nem az uralkodót, mivel IV. Károly soha nem volt a rend védnöke és tagja. Rendi értelemben azonban a Vitézi Szék azon tagjai szavazhatnak csak új tagok befogadásáról, akiknek vérségi jogelőzménye van a Magyar Királyság korszakából. Ma persze ezt is elfelejtik sokszor.

Mára általánossá vált, hogy az egykor csak nemeseket magába foglaló szervezetek, lovagrendek, először tagsági szinten kettéváltak jogi és kegyelem-beli (tiszteletbeli) tagokra, majd egyszerűen eltörlték a jogi lovagsághoz szükséges nemesi feltételeket. E mögött, igen gyakran, gazdasági érdekek állnak. Ez a folyamat megfigyelhető volt a Jeruzsálemi Szent Lázár Katonai és Kórházi Lovagrend esetében is. A jogi lovag, miután bizonyította nemességét, viselhette a rend zöld keresztjét (nemesi kereszt) KLJ rangtól kezdve, de mára ezt a keresztet kivezette a lovagrend és egységesítette a tagságot.

Nem csak a lovagság iránt él nosztalgia. A különböző nemesi rangok is reneszánszukat élik. Például a „Magyar Nemesi Rend Mozgalom" megteremtette a maga „királyát" Daka József (1919–2016) személyében 2009-ben.[507] Az ekkor már igen idős Daka, azt állította, hogy ő IV. Béla leszármazottja, akit állítólag Horthy, Serédi Jusztinián esztergomi érsekkel királlyá koronáztatott 1944. június 25-én. Daka leszármazása, illetve az állítólagos koronázás is igen sok tévedést és valótlanságot tartalmaz, ami az egész történetet a mesék világába helyezi. Történelmi ismereteim szerint Daka sohasem volt magyar király, ráadásul a koronázásnak mindig nyilvánosnak kellett volna lennie. Tehát, titkos koronázás nem létezett. Ennek ellenére, számos követője lett. Például 2008. június 6-án vitéz Árpád-házi Daka József néven tüntette ki a Történelmi Vitézi Rend. Daka nemesi, bárói és grófi címeket adományozott, de lehet, hogy hercegi címet is adott híveinek. Daka halála után 2011-ben egy újabb Árpád-házi leszármazott jelentkezett be, bár ő nem titulálta magát királynak. 2008-ban jelent meg a „Magyar Királyi Udvar" című szerződés, amely élén „Levente király" áll. Ez a szerződés a jelek szerint 2023-ban is működik. Ezen csoporthoz közel 120 fő tartozik.[508]

Nem kizárható, hogy Árpád-házi leszármazottak élnek köztünk, mert több nemzetség is megőrizte annak hagyományát, hogy összeházasodott az Árpádokkal. Az Árpád-ház viszont bizonyosan házasságot kötött a környező uralkodóházakkal. Így például a lengyel Piast–Sagani Ulászló Hermann (1043–1102) felesége, Judit cseh hercegnő volt, akinek édesanyja Árpád-házi I. András király lánya Adelhaide volt. Ezen Ulászló Hermann és Judit leszármazottja volt Piast–Sagani Margit (†1502), akinek a férje alsólindvai Bánffy Miklós volt, akitől számos gyermeke született. Tehát, lehetnek közöttünk tényleges Árpád-házi leszármazottak, de nekik semmi trónigényük nem lehet.

Ma, minden tényleges történelmi előzmény nélkül, akár „Gipsz Jakab" is címeztetheti magát így: vitéz, lovag, gróf Gipsz Jakab. És, hogy a név még szebb legyen, megjelentek a „vitrintábornokok", például a különböző „Nemzetőr szervezetekben". Így, ma szinte bárki címeztetheti magát tábornoknak is.

Az 1989/90-es rendszerváltás igen sok emigráns hozott haza, és most ők kívánják mindezt meghatározni hazánkban. Ez érvényes a nemesi és vitézi szervezetekre és csoportokra is. Szerintük csak ők tudják a teljes igazságot, különösen ha pénzük is van hozzá.

---

[507] https://index.hu/belfold/2010/11/10/daka_jozsef_bejelentkezett_a_magyar_tronra/ és https://hu.wikipedia.org/wiki/Daka_J%C3%B3zsef. Daka „király" irodalma igen kiterjedt, én csak két forrást jelöltem most meg.

[508] https://kiralyiudvar.lapunk.hu/ofelsege-levente-kiraly-1031914.

2009-ben leveleztem Dr. Habsburg Ottóval arról, hogy a nemesi értékek védelme érdekében, formálisan, és nem közjogilag, a nádori szerepkört fel lehetne újítani, hiszen mára sokan bitorolják a nemesi rangokat olyanok, akiknek semmi köze hozzá. Tehát kellene egy hiteles fórum, a maga apparátusával, amely elvégzi a megfelelő jogi feladatokat, amelyek a történelmi rendiségből fakadnak, és gátat vet az újkeletű kóklereknek. Sajnos ma viszont az üzlet szinte mindent felülír, márpedig a rendi jogok jogtalan árusítása egyeseknek jelentős bevételt jelent.

„*Dr. Ottó v. Habsburg, Pöcking, 2009. június 8.*

Tisztelt vitéz Rihmer!

Az ez év május 6-án kelt levelében foglaltakat nagyon köszönöm. A téma feldolgozása, természeténél fogva, csak történelmi szakértők bevonásával történt terjedelmes munka révén lehetséges. Emellett fenntartom azt az elvet, hogy ugyan előkészítő munkát már lehet tenni, de egy végleges határozat hozatala addig teljesen kizárt, amíg nincsen egy szabadon választott magyar parlament. Ez ma, a fennálló kaotikus viszonyoknak betudhatóan, nem létezik. Mindenképpen azon a véleményen vagyok, hogy az emigrációból semmiféle döntés, mi több egy határozatképes indítvány hozatala nem lehetséges, mert ez nem tartozik hatáskörünk alá. Nem tartom egészséges folyamatnak, mivel keserű csatározásokhoz vezetnek az emigráció körein belül, amit én semmi esetre sem tartok kívánatosnak. Még egyszer köszönöm a levelét és legjobb kívánságaimat küldöm, meleg üdvözlettel Habsburg Ottó”

A fenti levél alapján, Dr. Habsburg Ottónak sem tetszett a magyar emigráció erőszakos viselkedése! Ennek ellenére, mindmáig vezető szerepre törekednek hazánkban. A Vitézi Rend szakadásai mögött is 1996/97, 2003- és 2008-ban is a magyar emigráció és a hazai magyarság között fennálló ellentétek álltak. Az ellentét oka az emigráció arrogáns viselkedése. A vitézi világ egységének mindmáig az egyik legnagyobb akadálya a külhoni magyar emigráció tagjaiban keresendő.

Ráadásul az emigráción keresztül, külső szervezetek is behatoltak a magyar nemesi és vitézi szervezetekbe. Erre jó példa v. Habsburg Árpád 2001. december 15-én, vitéz Radnóczy Antalhoz írt levele, ami a *Vitézi Tájékoztatóban* jelent meg (Történelmi Vitézi Rend lapja), valamikor 2003-2005 között.

A Dr. Habsburg Ottó-levélben foglalt előkészítő munka meg is indult a nemesség jogainak védelmére, ami meg is jelent a *Nobilitas* 2008-ban kiadott kötetében,[509] de utóbb az egész érdektelenségbe fulladt 2012-re. Én viszont a fenti levél szellemében készítettem el jelen tanulmányom. Ma sajnos nincsen egyetlen olyan hiteles szervezet sem, amely hitelesen tudná képviselni a nemesség érdekeit, mert mindenhol megjelennek a gazdasági érdekek, hol szervezeti, hol egyéni szinten. Ezért, még a leghitelesebbnek tűnő szervezeteket is megfelelő óvatossággal kell kezelni.

Ma igen jelentős tendenciát jelent az, hogy az egykori párttitkárok és kommunista párttagok hirtelen vitézek, lovagok, vagy épp „nemesekké” avanzsáltak, és vezető szerepre törekednek ezen szervezetekben. Tehát folyik a köpenyegforgatás. Vezető kommunista pártvezér gyermekei most hirtelen felfedezték, hogy ők nemesek és vitézek, noha ezt mélyen elfeledték a diktatúra éveiben, miáltal az akkori üldöztetéseket elkerülték. Most pedig úgy lépnek fel, mintha mi sem történt volna a diktatúra 4 évtizedében. A kommunista párttitkár elvtárs ma lovag, vitéz, vagy épp a vitézi világ törzskapitánya (legfőbb vezetőinek egyike) stb. És ők akarják megmondani azt, hogy mi is az adott szervezet azoknak, akik születésük folytán a diktatúra idején elszenvedték a diktatúra üldöztetéseit. Ebben hasonlítanak a magyar emigráció egyes tagjaira, akik külhonból hazatérve, kioktatják azokat, akik itthon maradva elszenvedték a kommunizmus alatt a megtorlásokat és üldöztetést. A hazatérő, vagy hazabeszélő magyar emigráns és a volt kommunista így kerül ma egy lapra. Persze tisztelet a

[509] Rihmer Aurél: Nádori Tanács, Nobilitas 2008.

magyar emigráció becsületes tagjainak. De ők általában csendben vannak és a háttérből segítik a magyar hazát.

Az újjáalapult rendi szervezetekbe egyaránt beépültek az egykori külső és belső elhárítás emberei, volt ÁVH-s tisztek, III/III-as ügynökök. Volt olyan rendi szerveződés, ahol 1992/1996-ban a beépült egykori kommunisták aránya 35-40% volt. Újságíró gyakornokként egy rendi szervezetről írtam 1994/95-ben cikket. Saját magam voltam tanúja a következő párbeszédnek. A felvételi lapon ott szerepelt, hogy kommunista párttag nem lehet rendi tag, és erről nyilatkozni kellett. A jelölt odament a lapot átvevő rendi elöljáróhoz és megkérdezte tőle, hogy mit írjon oda, hiszen mindenki tudja róla, hogy kommunista párttag volt. A válasz döbbenetes volt. Írd, hogy nem voltál párttag, a többit mi megoldjuk. A korszak másik jellemző beszélgetése ez volt: Két idős úr beszélget egymással, miközben arra vár, hogy „lovaggá" üssék őket. Az egyik kérdezi a másiktól. „Mond, most hová is vesznek fel minket?" A válasz: „Nem mindegy, kapsz egy újabb plecsnit".

Ma bárki, bármilyen „rendet" bejegyeztethet, és ettől kezdve azt képzelheti magáról, hogy ő a történelmi rend birtokosává vált, és ettől kezdve diktálhat azoknak, akik ténylegesen azon történelmi rend született tagjai. Tehát, például „Varga" úr vagy „Szabó" úr stb. minden történelmi jogelőzmény nélkül, mondjuk, vitézzé avanzsál, bejegyeztet egy ilyen nevű szervezetet, és ettől kezdve ő akar azoknak diktálni, akiknek felmenőjét 1920–1944 között avatták vitézzé. Természetesen ehhez általában talál maga mellé egy rendi múlt nélküli volt kommunista párttitkárt és egy, egykor rendi múltját megtagadó pártelitből származó csemetét is. És máris kész a XXI. század „ideális" rendi elöljárósága és vezetősége.

Itt visszaköszön a magyar történelmi múlt. 1631-ben Böszörményben a királyi biztos azt jegyezte fel, hogy a településen alig látható hadrafogható hajdú ember. Ezt a város vezetői avval magyarázták, hogy a régi törzsgyökeres hajdúságnak egy része meghalt, vagy elköltözött máshová, és helyükre jövevények érkeztek. A kapitányok minden jövevényt befogadtak és felvettek a lakosok közé, s most ezek kívánják irányítani a várost. A népességcsere nagyban csökkentette a hajdúvárosok katonai értékét. Ma ugyan ez a helyzet például a Vitézi Rendben.

Egykoron pedig a történelmi rendeket soha nem jegyezték be saját névre. Soha nem volt olyan bejegyzés a monarchia éveiben, hogy Magyar Nemesi Rend, noha a nemesség ezer éve létezett. De a Vitézi Rendet sem Vitézi Rendként jegyezték be, hanem Vitézi Telkek Intézményeként. Így ezen rendek nem is voltak kisajátíthatók. Ezen a helyzeten változtatott az 1989/90-es rendszerváltás hazánkban, mivel ettől kezdve, szinte bárki, és bármit bejegyeztethet, így mint egyesület, alapítvány bitorolhat magának egy „rendet", és előadhatja magát mind a rend tulajdonosa, névösszetétel birtokosa. Ez a helyzet az újkeletű „lovagrendekkel" is. Valaki kinevezi magát lovagnak (rendlovagnak), bejegyeztet egy „lovagrendet" és már kész a biznisz. Mert minden mögött ott áll a pénz és az üzlet. Így lehet például a vitézi rangot is jó pénzért külhoniaknak árusítani. Ma például olaszok tömegei paroláznak vitézi címerrel, noha ez olyan, mint ha Luftwaffe pilóta, London bombázásáért angol Viktória-keresztet kapna. Hiszen egykor a vitézséget az olasz, román, szerb és orosz fronton lehetett kiérdemelni, például úgy, hogy sok olasz ellenséges katonát ölt meg a vitézséggel kitüntetett személy.

Mivel a köztársasági államforma lehetővé teszi, hogy bárki, szinte bármit bejegyeztessen egyesületként vagy alapítványként, gombamód elszaporodtak a különböző lovagrendek, vitézi rendek és nemesi szervezetek, minden tényleges jogalap nélkül. Ezáltal „felnőtt játszóterek" jöttek létre, ahol a mászókákon mindenki felmászhat a „csúcsra" és előadhatja, hogy ő micsoda tekintély, micsoda úr lett. Pedig a kendből nem lesz úr attól, hogy ültet magának egy fát, amire majd felmászik. Mik is ezen lovagrendek, vitézi rendek ma, melyek az úrhatnámok játszóterei? Mindegyik jogalapja egy-egy egyesület. És itt van többek között a „kutya" elásva. Mert az egyesület nem rendi, hierarchikus működési formula, hanem a rendektől teljesen idegen

„demokratikus” alakulat, amely rendre jogalapot ad az esküszegéshez, és különböző visszaélésekhez.

A monarchikus rend és az egyesület antagonisztikus ellentétet képez, mert az egyik felülről lefelé működő, hierarchikus szervezet, míg a másik, alulról felfelé felépülő „demokratikus” szervezet. Ráadásul egyesület nem hozhat létre uralkodói jogon alapuló tényleges monarchikus jogalapot, adományt. Pláne nem olyan személyek által, akiknek nincsen valódi, leszármazáson alapuló jogalapja azon időszakból, amikor még ténylegesen regnált a Magyar Szent Korona. *Tehát, az egyesület nem lehet monarchikus rend!* – de kényszerből fenntarthatja annak értékeit. Ráadásul egyetlen monarchikus rend, illetve lovagrend sem adózik az államnak, hiszen éppen az adómentesség volt az egyik fő kiváltságuk, maximum jelképes ajándékot ad.

Viszont, minden monarchikus rend tovább működhet egy köztársaságban is, minden jogi bejegyzés nélkül, ha az nem törekszik az államrend megdöntésére és ha nem végez gazdasági tevékenységet.

Az egyesület egy mászókákkal teletűzdelt játszótér, amit sajátos szabályai kerítenek körbe. Ezen sajátos, egyesületre alapuló játszóterek hol tisztességesek, hol kevésbé korrektek. Hiszen a játszótér alapítói igyekeztek „hatalmukat” a mászókák között maguknak biztosítani. Ennek legtipikusabb megjelenése, hogy az egyesület minimális tényleges taggal rendelkezik, miáltal az egyesület elnöke azt tehet, amit akar, pláne úgy, hogy még a törvény által előírt feltételeket, működési szabályokat is lazán kezeli. Természetesen a bebolondítottak nem tagjai az egyesületnek, ők oda csak adományokat fizetnek, és ha elszámolást kérnek, közlik, hogy ahhoz semmi közük, hiszen nem tagjaik az egyesületnek. Ehhez jön az egyesületi elnökök által oly gyakran hangoztatott védjegyoltalom, hogy XY szóösszetételt csak ő és az használhatja, akinek ő azt megengedi, miáltal egy-egy egykori rendi szervezetet XY magának akarja kisajátítani. És közben nem veszik észre, hogy így teszik tönkre, verik szét és alacsonyítják le az általuk képviselni kívánt rendet, hiszen már rég nem a rendről, hanem saját játékszerükről van szó.

A tisztességesebb „rendek” esetében legalább minden tag tagja az egyesületnek, hogy legalább a demokrácia érvényesüljön. Mert ott, ahol a „tagok” nem tagok az egyesületben, ott a kevesek diktatúrája érvényesül. Igen, a játszóteret így lehet „jogilag” biztosítani. És ez különösen akkor kirívó, ha olyanok teszik, akik valójában nem is tagjai az adott monarchikus rendnek, mert hiányzik a tényleges jogalapjuk.

Hogy például az egyesületi „vitézi rendek” mennyire egyesületek és, hogy mennyire nem vállalnak közösséget a tényleges történelmi és monarchikus Vitézi Renddel, arra akkor lehet legjobban rálátni, amikor saját egyesületi játszóterük és mászókáik védelme érdekében, nem tartják „korszerűnek” és így idejétmúltnak tekintik a Horthy korszak alatt megalkotott Kis Kátét, illetve a még tényleges vitézek és leszármazottak által megalkotott szabályokat, amely szervezeti „jogi” dokumentumok a monarchikus Vitézi Rend hierarchikus, monarchikus szabályait tartalmazzák. Sajnos, ez az eljárás, nemcsak a vitézi világra jellemző. Az egyesületi „vitézi rendek” a hierarchiával szemben, demokráciát játszanak és új szabályok, a saját szabályaik szerint játszanak. Ezáltal lényegében nincsen közük a valódi és eredeti vitézi világhoz.

Soha sem fogadható el, hogy egy rendi jogelőzmény nélküli személy, olyan személynek legyen rendi felettese, akinek jogelőzménye a monarchiában keletkezett!

Magyarországon használatos rendjelek és lovagrendek terén nem kerülhető meg a Habsburg–Lotharingiai uralkodóház szerepe. Esetünkben házi rendjelnek csak két rendjel tekinthető, mégpedig az Aranygyapjas-Rend osztrák ága, és a Csillagkeresztes Rend a hölgyek részére alapított szervezet. Ezen rendjeleket az egykori uralkodóház feje, ma is bármikor, teljes joggal adományozhatja.

A Mária Terézia Rend, Szent István Rend, Vitézségi Érem, Vaskorona Rend, Ferenc József Rend megítélésem szerint, tényleges uralkodói joghoz köthető Osztrák–Magyar rendjel, amely adományozása mindig az adott állam államfőjének a jogköre. A Mária Terézia Rendről és a Szent István Rendről ezt az 1930-as és 1940-es években hivatalosan ki is mondták ezt. A Szent István Rendet ezen az alapon újította fel 2011-ben a magyar kormány.

A tévedések eloszlatása végett, különösen ki kell hangsúlyozni, hogy a gróf széki Teleki Pál által alapított Vitézi Rend, amelynek főkapitánya vitéz nagybányai Horthy Miklós altengernagy, Magyarország Főméltóságú Kormányzó Úra volt, soha sem volt a Habsburg–Lotharingiai-ház házi rendjele és rendje! Még az az állítás is téves, hogy az elsőnek felavatott vitéz, vitéz Habsburg-Lotharingiai József Ágost tábornagy lett volna. Ő csak az elsőnek avatott közvitéz volt 1921. augusztus 20-án. Igenám, de már ezt megelőzően 1921. május 22-én zártkörű vitézavatás volt a Budai Királyi Vár Várkápolnájában. Ez a Zsigmond vagy Szent Jobb kápolna. Ekkor avatták vitézzé a Vitézi Szék vitézi törzskapitányait és a főszéktartót, összesen 8-10 főt. Itt jelen volt még 23 arany vitézségi érmes vitéz is, de őket augusztusban avatták. Az elsőnek felavatott vitéz valószínűleg vitéz báró Nagy Pál altábornagy, a vitézek főkapitány-helyettese, vitézi törzskapitány lehetett. Ebből adódóan, a Vitézi Rend esetében, semmiféle elsőbbség nem illeti meg a Habsburgokat.

A valódi monarchikus rendek, a leszármazás által maradnak fent, ezért nincsen szükség fennmaradásukhoz semmiféle jogi bejegyzésre, miáltal a magyar nemesség és a Vitézi Rend bejegyzés nélkül is fennmarad, mint korábban utaltam már rá.

Ahogy a múltban, úgy a jelenben is előfordulhat tisztség utáni „főnemesi titulus", lásd Mediciek vagy Hunyadi János. Ezek adott szervezethez köthetők és tisztség utáni titulusok, vagy épp rendi adományok járulhatnak hozzá. Attól, hogy például valaki egy rendi szervezet vezetője és ehhez olyan hercegi címersátrat használ, amin az adott szervezet címere szerepel, még nem válik az illető herceggé. Nem több, mint az adott szervezet feje, és ezáltal rendi állása nem változik meg. Ennek feltétele viszont, hogy az adott rend eredete a Szent Koronából fakadjon és az adott rend eredeti címerén uralkodói korona legyen. Az eljárás hasonlatos az egyházi intézmények címereihez. Az egyházi iskola püspöki címerdíszt használhat, noha nem azonos a püspök személyével. De a püspök főhatósága, feljogosítja az intézményt az adott címer viselésére. Éppígy lép elő az adott rend is, ha jogforrása közvetlenül a magyar királyi Korona. Ha egy rend (nem a nemesi rend), vagy lovagrend valakit az adott rend grófjává vagy bárójává nevez ki, attól az illető általános, rendi társadalmi helyzete nem változik meg, de az adott rendnek előkelő tagjává változik. Ilyen adományoknál mindig fel kell tüntetni a címersátron vagy a címeren az adományozó rend jelképét, a tévedések elkerülése végett. Tehát például „nemes Gipsz Jakab" az X. rend grófja lesz, attól ő még országos szinten megmarad nemesnek és nem válik gróffá, de az adott X. rend kiemelkedő tagja lesz. Ez különösen fontos egy köztársasági államformában, ahol nemesi rangemelés nem történhet.

Ma a heraldika, vexillológia (zászlók) és a családkutatás számos embert érdekel. Tudományos szinten őket, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság (ujjáalakult 1983-ban) fogja össze. Szintén nagyon jelentős munkát végez, jórészt amatőr kutatók által a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület (MACSE, alapítva 2011-ben), amelynek tagsága 2000 fő fölött van már évek óta. Természetesen, a két szervezet között van átfedés. Attól, pedig, hogy valaki „amatőr", tehát nem ez a fő szakterülete, még igencsak magas színvonalú munkát végezhet. A MACSE számos kutatási eredménye jelent már meg a szervezet elektronikus folyóiratában, a *Matrikulában*.

Jelen tanulmányom XIV. századot érintő részének elkészítésében az 1990-es években nagy segítségemre volt a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán prof. Dr. Bertényi Iván, a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán Dr. Font Márta, és egyben köszönetet mondok a magyar középkori jog vizsgálatát számomra feltáró

prof. Dr. Kállay Istvánnak (†1998) az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karáról, aki egyben családi barátunk is volt. Fenti tanáraim mellett köszönetet mondok Dr. Katus Lászlónak (†2015) aki nagyban befolyásolta egyetemi tanórái által történelmi gondolkodásmódom a Ki, mikor, hol és kinek az érdeke? kérdéssor és vizsgálati módszerrel.

Végezetül, álljon itt Zubánics László gondolata: „Úgy vélem, hogy gyökeres változásra van szükség a történelemszemléletben a nemesi társadalommal kapcsolatban. A korabeli változások mozgatóerejét nem csupán negatív kontextusban kell ábrázolni, érdemes rávilágítani annak pozitívumaira is. Gondolok itt azokra a kulturális értékekre, amelyeket a nemesség a vizsgált időszakban felhalmozott, és amelyeknek csupán egy kis töredéke jutott el hozzánk.”[510]

[510] Zubánics László: Vitézi Végek dicsérete; A nemesség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében, Kárpátaljai Magyar Könyvek 248., Ungvári Nemzeti Egyetem, Intremix Kiadó, Ungvár 2016.

Forrásjegyzék

A

- Acsády Ignác: A magyar jobbágyság története, Földes Béla szerk: Magyar Közgazdasági Könyvtár, A Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottságának Megbízásából, III. kötet, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest 1908.
- Andrásfalvy Bertalan: Az úrbérrendezés hatása a természetre: História XXVI. évfolyam 5. szám. 2004. 19-20.
- Andretzky József, Baranyavármegye nemesei, Pécs 1909.

B

- Baán Kálmán: Az agilisekről: Magyar Családtörténeti Szemle 1942. év, 8. szám
- Bakay Kornél: A magyar államalapítás, Gondolat kiadó, Budapest 1978.
- Bakács István: Hont vármegye Mohács elõt: Akadémiai Kiadó, Budapest 1971.
- Balogh Judit: A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében: Erdélyi Tudományos Füzetek 254.
- Baranyai Béla: Zsigmond király úgynevezett sárkányrendje, Századok, LX. évfolyam, 1926. 4-6. szám.
- Barta Gábor: Az Erdélyi Fejedelemség születése, Magyar História sorozat, Gondolat Kiadó, Budapest 1984.
- Barthos Kálmán: Erdély pénz- és hadügyei János Zsigmond korában (Kolozsvár, 1902) Második fejezet. Az állam rendkívüli jövedelmei.
- Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténete, a székelyek lázadása János Zsigmond ellen, Budapest 1928.
- Bárczay Oszkár: A heraldika kézikönyve, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1897.
- Bencze László: Gondolatok Deák István „Volt egyszer egy tisztikar 1848–1918” című könyvének olvasása közben: Aetas, 1994, 9. évfolyam, 2. szám, Figyelő.
- Bíborbanszületett Konstantin bizánci császár 950 körül írt műve (De adminstrando Imperio - A birodalom kormányzásáról) Györffy György: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról, Kortársak és krónikások híradásai: Gondolat Kiadó, Budapest 1986.
- Bicsok Zoltán: A nemes városok kialakulása Erdélyben: Korunk III. folyam 19., 2008.
- Bíró Friderika, Havasi Bálint, Káli Csaba és Kapiller Imre: Száz Magyar Falu-Szentgyörgyvölgy, Budapest 2003.
- Bíró Zsófia: A fiúsítás jogintézménye 1526-ig, különös tekintettel az Anjou-kor belpolitikájára, Studia Iuvenum Iurisperitorum, 2016. év 8. szám.
- Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvári Bólyai Tudományegyetem, Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár 1948.

C

- C. Tóth Norbert: Szász vajda utódainak felemelkedése és bukása: a család vázlatos története 1365-1424 között; Erdélyi Tudományos Füzetek, 2012.

CS

- Cseh Géza: Egy elfelejtett reformkori színésznő nyomában Horthy Miklós rejtélyes nagyanyja, Turul 2019. 4. füzet.
- Csermelyi József: A kaboldi uradalom és a kaboldi báróság 15-16. századi története Turul (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). 2017/3. füzet, Értekezések.
- Csomor Lajos: Magyarország Szent Koronája, Vay Ádám Múzeum Baráti Köre, Vaja 1986.

D

- Degré Alajos: Úrbéri vagyon: Magyar Néprajzi Lexikon.
- Dewald, Jonahan (Jonahan Dewald): Az európai nemesség története, Pannonica Kiadó, Budapest 2002.

E

- Eckhart Ferenc A Szentkorona-eszme története, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1941.
- Engel Pál, Honor, vár ispánság, Tanulmányok az Anjou királyság kormányzati rendszeréről, Budapest 1987. (Első közlés Századok 1982/116.)
- Engel Pál, Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya Zsigmond korában, Akadémiai kiadó , Budapest 1977.
- Engel Pál: Magyar középkori adattár, Magyarország világi archontológiája 1301-1457 és Középkori magyar genealógia CD-ROM, 2001.
- Engel Pál, Nagy Lajos bárói, Történelmi Szemle 1985/3.
- Erba Odescalchi Sándor herceg: Testamentum I-II. kötet (II. kötet), Dovin Művészeti KFT, Budapest, 1991.
- Erdélyi László Dr.: Egyházi földesúr és szolgái a középkorban, Szent István Társulat Tud. és Irod. Osztálya, Budapest 1907.
- Erdélyi László Dr.: Magyarország törvényei Szent Istvántól Mohácsig, Eggenberger-féle Könyvkereskedés, Budapest, 1942.
- Érszegi Géza válogatta: Árpád-kori legendák és intelmek, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1983.

F

- Fónagy Zoltán: Nemesi birtokviszonyok az úrbérrendezés korában. A nemesség a magyar társadalomtörténet-írásban VI/1141: Századok – 1999, Tanulmányok.
- Fónagy Zoltán: A nemesség 1848-49-ben: Reformkor - rendi társadalom, Limes – Tudományos szemle (Tatabánya), 13. évfolyam, 2000. év 1. szám
- Forgon Mihály mihályfalusi: Gömör-Kishont Vármegye Nemes Családai: Méry Ratio, Somorja 2001. (Az 1907-es kiadás új kiadása.)
- Fraknói Vilmos: A magyar királyválasztások története (Budapest, 1921) XX. Bethlen Gábor királlyá választása.
- Frank Ignác: A közigazság törvénye Magyarhonban, Buda 1845.
- Fügedi Erik „Az Elefántiak”, Magvető Könyvkiadó, Budapest 1992.
- Fügedi Erik, Ispánok, bánok, kiskirályok, Magvető Könyvkiadó, Budapest 1986.
- Fügedi Erik, Királyi tisztség, vagy hűbér, Történelmi Szemle 1982.

G

- Gerő József: A m. kir. belügyminiszter által igazolt nemesek. 1867–1937. Budapest, 1938.
- Glatz Ferenc szerk: Magyarok a Kárpát-medencében, Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat**,** Budapest, 1988.
- Francesco Guicciardini: Itália története 1494-1534, Európa Könyvkiadó,Budapest 1990.
- Gudenus János báró: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája I-V. kötet, Budapest 1990-1999.

Gy

- Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV. Akadémiai Kiadó, Budapest 1963–1998.
- Györffy György: Az Árpád-kori szolgálónépek kérdéséhez: Történelmi Szemle, 1972. év, 3-4. szám.

H

- Hegyi Géza és W. Kovács András szerk: Erdélyi Tudományos Füzetek 277, Kolozsvár 2012.
- Herpay Gábor dr.: Nemes Családok Hajdúvármegyében (Debrecen, 1926), Hajdú nemesek.
- Holub József: Az egyházi nemesek jogállása a középkorban, Regnum 1944-46.

I

- Implom József: Dzsentri: Magyar nyelv értelmező szótára: Dzsentri), Magyar Nyelv 34. évfolyam, 1938.

J

- Juhász Péter: Anonymus: Fikció és realitás. Az Álmos-ág honfoglalása, Belvedere Kiadó, Szeged 2019.

K

- Kajtár István: A 19. századi modern magyar állam- és jogtörténet alapjai, Dialóg Campus, Pécs, 2003.
- Karácsonyi János dr.: A Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Budapest 1900-1904.
- Karácsonyi János dr.: Szent István király élete, Szent István Társulat, Budapest 1904.
- Karlai K. Károly: A címerekről: A címer története, fejlődése, Emigrációs Kiadó, Amszterdam 1985.
- Katona Mór: A magyar családi hitbizomány: Franklin-Társulat Budapest, 1894.
- Katus László: Európa története a középkorban, Kronosz Kiadó, Pécs 2014.
- Kálti Márk: Képes Krónika 1360 körül. Geréb László ford.: Magyarok régi és legújabb tetteiről, eredetükről és növekedésükről, diadalaikról és bátorságukról, Magyar Helikon, Budapest 1971.
- Kávássy Sándor: A magyar nemesség kialakulása: Hevesi Szemle, 8. évfolyam, 1980/2. szám, Tudományos Műhely.
- Kelemen Roland: Az egyház, a városi polgár és a jobbágyság földtulajdon kérdései Magyarországon és Angliában a XI-XIII. században: Diskurzus, II. évfolyam 2012. 2. szám. A Győri Széchenyi Egyetem lapja.
- Kempelen Béla: Magyar nemes családok 1. kötet: Előszó.
- Kempelen Béla: A Nemesség: Útmutató az összesnemességi ügyben genealogiai és heraldikai kézikönyv. Benkő Gyula könyvkereskedése, Budapest 1907.
- Késmárky István, Simon István: Szluha Márton életmű sorozat, Dunántúli nemes családok, Heraldika Kiadó, Budapest 2023.
- Kiss István: Kiss István nemeslevele II. Rákóczi Ferencz fejedelemtől (Melléklettel) Turul 1907 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). I. Értekezések és önálló czikkek.
- Kisteleki Károly: Alárendeltség vagy önállóság? Adalékok jogi nézőpontból az Erdélyi Fejedelemség önálló államiságának kérdéséhez: Századok –2016/4. szám, Műhely.
- Knoll István: Társadalmi és rendi tagolódás az Anjou-korban, Budapest 1914.

- Kókai Sándor et al. Tarpa: Száz Magyar Falu, Németh Péter szerkesztette, Kosáry Domonkos főszerkesztő, Budapest 2003.
- Komoróczy György: Hajdúszoboszló városigazgatása 1720-1848 között: Dankó Imre (szerk.): Hajdúszoboszló monográfiája (Hajdúszoboszló, 1975.) II. rész.
- Kósa László: „Hét szilvafa árnyékában", Osiris Kiadó, Budapest 2001.
- Kosáry Domokos (főszerkesztő) Száz Magyar Falu – Somlóvásárhely. A sorozat szerkesztőbizottsága: Balázs Péter, Balsay István (a szerkesztőbizottság elnöke), Buza Péter (sorozatszerkesztő), Pálffy Géza, Virág Rudolf, Zupkó Gábor, Budapest 2003.
- Köpeczi Béla főszerk: Erdély története három kötetben I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1986.
- Kővári László: Erdély nevesebb családai, Kolozsvár 1854.
- Kristó Gyula, Középkori históriák oklevelekben 1002-1410, Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 1992.
- Kristó Gyula: A rozgonyi csata, Akadémiai Kiadó, Budapest 1978.
- Kurucz Ágnes, Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században, Akadémiai Kiadó, Budapest 1983.

L

- László Balázs: Árpád-kori hospes közösségeink gazdasági jellegű szabadságai, Jog, állam, politika 8. évfolyam, 2016. 1 szám.
- László Gyula: Őstörténetünk, Tankönyvkiadó, Budapest 1983.
- Lehoczkay Tivadar: Bethlen Gábor nemeslevele református papjai részére: Turul 1897 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). I. Értekezések és önálló czikkek.
- Lóga Zsolt történelemtanár: II. Rákóczi Ferenc emlékezete, Szilágyság, 24. évfolyam, 2014-02-28/8. szám.
- Lukinich Imre biz. tagnak 1917. május 4-én tartott előadásából. Akadémiai Értesítő, 28. kötet (1917. évfolyam), Előadások és czikkek.

M

- Magyar Életrajzi Lexikon (Kenyeres Ágnes főszerk., Akadémiai Kiadó, Budapest 1994.): Batthyány Benedek.
- Magyar Lexikon 13. Nogat-Planetarium (Budapest, 1883) O / Ö / Ősiség.
- Magyar Katolikus Lexikon (Szent István Társulat, Budapest 2013): Ősiségi pátens.
- Magyar Katolikus Lexikon (Szent István Társulat, Budapest 2013): Úrbérrendezés.
- Magyar Katolikus Lexikon (Szent István Társulat, Budapest 2013): Nemesség.
- Magyar nemzetségi zsebkönyv 1. Főrangú családok (Magyar Heraldikai és Genealogiai, Társaság, Franklin Társulat Budapest, 1888) Herczegek / Esterházy.
- Magyar néprajzi lexikon (Ortutay Gyula főszerk., Akadémiai Kiadó, Budapest 1982.): székelyek.
- Magyar Törvénytár 1000-1526, Budapest, Franklin Társulat 1899.
- Majdán János: A szőlőket tönkretevő filoxéra és annak hatása a Kárpát-medencében: Korunk 2008. III. folyam, 19. évfolyam, 9. szám.
- Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon, Gondolat Kiadó, Budapest 1984.
- Marczali Henrik: Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig 1711-1815 – Mária Terézia és kora: Laude Kiadó, Budapest (Az 1898-as kiadás reprint kiadása.)
- Marczianyi György lovag: Nemesség: Kézikönyv a nemesi ügyekben, Franklin-Társulat Budapest 1886.
- Mándoky Kongur István: Kunok és magyarok, Molnár Kiadó, Budapest 2012.

- Mocsáry Lajos: A régi magyar nemes észrevételek Grünwald Béla «A régi Magyarország» czimü munkájára (Budapest, 1889). I. A régi Magyarország sülyedt állapotának okai, Grünwald Béla szerint. A rendi alkotmány.
- Mráz Mihály: Országos nemes-e a magyar al-rendű pap, Geibel Károly tulajdona, Pest 1842.

N

- Nagy Géza: A magyar nemzetségek, Turul, 1910/1. szám.
- Nagy Géza: Szent István vérsége és a magyar kútforrások, Turul 1907/4. szám
- Nagy László: Hajdúvitézek 1591-1699, Kossuth Kiadó, Budapest 1986.

NY

- Nyakas Miklós: A hajdúk letelepítése Böszörményben: Hajdúsági Közlemények 13., Hajdúböszörmény 1984.
- Nyulásziné Straub Éve: Öt évszázad címerei: A Magyar Országos Levéltár címereslevelein: Corvina Kiadó, Budapest 1987.

O

- Ordas Iván: Lajos király levele Paksról és Tolnáról: Tolna Megyei Népújság, 15. évfolyam, 1965-10-31/257. szám.

P

- Pálffy Géza: Felszabadítás vagy megszállás? Katonai, pénzügyi és polgári igazgatás a visszafoglalt Magyarországon a nagy török háború idején (1683–1699): Történelmi Szemle, 65. évfolyam, 2023/3. szám.
- A Pallas Nagy Lexikona, Pallas Irodalmi és Nyomda RT, Budapest 1893-1900. Nemesség címszó.
- Papp Viktor: Fösvény és tékozló dzsentrik? Egy Somogy megyei nemesi família története a 19. században), Aetas, 2020 (35. évfolyam) 2020/1. szám. Tanulmányok.
- Peterdy Jenő 1937-ben kelt családtörténeti munkája. (Kézirat.)
- Pirenne, Henri: A középkori gazdaság és társadalom története, Gondolat Kiadó, Budapest 1983.
- Polner Ödön: A Mária Terézia-Rend közjogi jellege: Értekezések a Filozófiai és Társadalmi Tudományok Köréből, 4/7., 1934.

R

- Ravasz István dr.: Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség XX. századi világháborúban 1914-1945, Peudlo Kiadó, Budapest 20.
- Rábik Vladimir: Bélteki (Beltiug) Drágffy család a magyar királyság történetében: Turul 2009/2.
- Rázsó Gyula: A lovagkor csatái, Tankönyvkiadó, Budapest 1987.
- Révai Nagy Lexikona, 10. kötet: Hérold-Jób (1914) H / Hunyadi címszó.
- Rihmer Aurél: Az ál és valódi lovagrendekről: Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2007.
- Rihmer Aurél (Budapest): A Jeruzsálemi Szent Lázár Katonai és Kórházi Lovagrend története: Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam: Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kiadványa 2018. (33. évf.) 11. sz.
- Rihmer Aurél: Kékvér: Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2012. VIII. évfolyam.

- Rihmer Aurél: Mi a Vitézi Rend? Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. Évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 63. számú kiadványa. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar közös tudományos tanácskozása, Budapest, 2010. november 4. (Budapest-Zürich 2011.)
- Rihmer Aurél: Nádori nemesítések: Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2009.
- Rihmer Aurél: Nádori Tanács, Nobilitas, Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2008.
- Rihmer Aurél: Nem minden arany, ami fénylik: Az Európai főnemesi és nemesi címek és rangok mibenlétéről: Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2006.
- Rihmer Aurél: „… nehogy a nemesi szaporodás által a világra hozott örökösök degenerálódjanak...” Nobilitas: Magyar Történelmi Családok Egyesületének Évkönyve, Szerkesztette: Gudenus János József, Budapest 2008.
- Rihmer Aurél: A magyar nemesi társadalom a XIV. században. Pécs 1999. Szakdolgozat: Témavezető Dr. Font Márta.
- Rokaly József: Gyergyócsomafalva monográfiája I. kötet, Mark House, Gheorgheni 2003.

S

- Sávoly Tamás: Diplomamunka az ELTE BTK-n.
- Schiller Bódog: Az örökös főrendiség eredete Magyarországon (Budapest, 1900).
- Schönherr Gyula: Az erdélyi nemesség czímereskönyve: Turul, 1895. 2. szám.
- Sévilla, Jean: Zita, a bátor császárné, Gabo Kiadó, 2000-ben kiadott könyve.
- Sipos Ferenc: Vállaji Sipos György két nemeslevele: Turul 2005 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye) 3-4. füzet/1. Értekezések, önálló cikkek.
- Somfai Balázs (szerk.): A Dunántúl településtörténete VII. Falvak, várak és puszták a Dunántúlon, XI-XIX. század – Településtörténeti konferencia anyaga (Veszprém, 1987.) Várak.
- Soós István: Esterházy Pál nádor és a Neoacquistica Commissio IV/801, Századok 2009, Tanulmányok.

SZ

- Szabados György: Rokonok rivalizálása; Árpád-házi Koppány és István ellentétéről, Korunk, 2018. 2. szám.
- Szabó István: A királyi trón betöltése körüli viták: Iustum Aequum Salutare, II. 2006/1–2.
- Szekfű Gyula: Bethlen Gábor: történelmi tanulmány, Helikon Kiadó, Békéscsaba 1983.
- Szendrey István: A Nyírség-tiszaháti hajdúság: Szabolcs-Szatmári Szemle, 6. évfolyam, 1971/3. szám.
- Szécsy Imre szerk: A tízéves Vitézi Rend 1921-1931.
- Székely György szerk: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a XIV. században, Akadémiai Kiadó, Budapest 1953.
- Széll Sándor dr.: Nagy-Szalonta a Bocskay hajdúk városa: Városok Lapja, 35. évfolyam, 1940-11-02/21. szám.
- Széll Sándor dr.: Rákóczi Ferencz Őfelsége, a Nagyságos Fejedelem: A Nap Fiai, 5. évfolyam, 1967-07-01/7- 8. szám.
- Szíjártó M. István: Nemesi társadalom és politika; Tanulmányok a 18. századi magyar rendiségről, Universitas Könyvkiadó, Budapest 2006.
- Szilágyi László Dr. vitéz ákosfalvi: Székely primor családok, Budapest 1938.

- Szilágyi Loránd: A magyar királyi tanács első százada, Levéltári Közlemények, 18–19. (1940–1941).
- Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, 4. kötet, Budapest 1896. H / Hajnóczy József címszó.

T

- Tagányi Károly: Az országos levéltárban őrzött vagy följegyzett herczegi, grófi, bárói, honossági és nemesi okleveleknek jegyzéke. (I.) Turul 1883 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye) 1. Értekezések s önálló czikkek.
- Thaly Kálmán: Heraldikai és spragistikai adatok a Rákóczi korból (három rajzzal) 1. Címeres nemeslevél II. Rákóczi Ferenctől: Turul 1895 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). I. Értekezések és önálló czikkek.
- Thaly Kálmán: Rosotói nemeslevél Rákóczitól 1728: Turul 1908 (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye). I. Értekezések és önálló czikkek.
- Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig, Hadtörténelmi Közlemények 2000/1. szám.
- Tóth-Barbalics Veronika: A magyar főrendiház választott tagjai, Századok, 151. évfolyam, 2017/2. szám.
- Tóth J. Attila: „A Duna kincse”: Kutatás Mária királynő hajói után: Örökség, 11. évfolyam, 2007/1. szám.
- Tóth Zoltán József: Megmaradásunk alkotmánya – A Szent Korona –eszme a magyar történelemben – A Szent Korona- eszme a magyar történelemben és közjogban: Hun–Idea Kiadó, 2007.
- Török Katalin: Úrbérrendezés: Magyar Néprajzi Lexikon.

U.

- Újvári Péter szerk: Magyar Zsidó Lexikon, kiadva 1929-ben: – bárói családok és a nemesek címszavak
- Ungváry Krisztián: Hogyan jutott a kamarási címhez, History, 2020. X. évfolyam, 12. szám (Horthy).

V

- Vajda Lajos: Erdélyi bányák, kohók, emberek, századok. Politikai Könyvkiadó, Bukarest 1981.: Bányászati és Kohászati Lapok – Öntöde, 35. évfolyam, 1984-04-01/4. szám, Könyvismertetés.
- Váth János: Részletek a magyar történelemből, Dunántúli Tanítók Lapja, 7. évfolyam, 1931-02-15. 4. szám.
- Vitézek Albuma: Budapest 1939.

W

- Werbőczy István: Hármaskönyv (Tripartitum), Franklin Társulat, Budapest 1899.
- Wertner Mór: A Kondé család: Turul, 1915/1-2 szám egyben.

Z

- Zubánics László: Történelmi segédtudományok, Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék, Ungvári Nemzeti Egyetem, 2013.
- Zubánics László: Vitézi Végek dicsérete. A nemesség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében, Kárpátaljai Magyar Könyvek 248. Ungvári Nemzeti Egyetem, Intremix Kiadó, Ungvár 2016.

Internetes címek (2023. október – 2024. januári letöltések):

- https://hu.wikipedia.org/wiki/Hitbizom%C3%A1ny
- https://mnl.gov.hu/mnl/zml/armalisok
- https://rubicon.hu/kalendarium/1666-december-19-szovetsegre-lepnek-a-wesselenyi-fele-osszeeskuves- resztvevoi
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Armalista
- https://lexikon.katolikus.hu/N/nemess%C3%A9g.html
- https://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/analecta/trip_hung.htm
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Hunyadi_J%C3%A1nos
- Szent György Lovagrend: https://hu.wikipedia.org/wiki/Szent_Gy%C3%B6rgy_Lovagrend
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Vidini_Kir%C3%A1lys%C3%A1g
- Ezer év magyar törvényei: https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei
- Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa http://www.jmvk.papa.hu/taxonomy/term/8130
- Magyar Néprajzi Lexikon: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/k-72CDA/kunok-73124
- Magyar Néprajzi Lexikon: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/sz-73AFD/szekelyek-73BC1/
- https://julianusbaratai.blog.hu/2017/12/21/anonymus_hitelessege
- A románok eredete: https://hu.wikipedia.org/wiki/A_rom%C3%A1nok_eredete
- Erdély történelme dióhéjban: https://keletnyugat.hu/erdely-tortenelem/
- Szentgál község honlapja: http://szentgal.hu/telepulesunk/szentgal-tortenete.html
- https://mek.oszk.hu/25000/25078/25078.pdf
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemess%C3%A9gi_igazol%C3%A1s
- https://www.vitezirend.com/rovatok/vitezi-rend/vitezi-cim-hasznalata/info/
- http://vitezirend.hu/Tradition/horthy_kituntetesei.htm
- https://index.hu/belfold/2010/11/10/daka_jozsef_bejelentkezett_a_magyar_tronra/
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Daka_J%C3%B3zsef
- https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=94500005.tv
- Tarján M. Tamás: Szövetségre lépnek a Wesselényi-féle összeesküvés résztvevői: Rubicon Online:
- Tarján M. Tamás: A kápolnai unió létrehozása, Rubicon Online: https://rubicon.hu/kalendarium/1437-szeptember-16-a-kapolnai-unio-letrehozasa
- https://kiralyiudvar.lapunk.hu/ofelsege-levente-kiraly-1031914
- Mária királyné kincseit keresik a Dunában a búvárrégészek: https://index.hu/techtud/2021/06/09/kincskereses-arany-szonar-duna-maria-kiralyne-buvarregesz-argonauta-kutatocsoport-domos-hajomaradvanyok-mohacsi-csata/
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Hold_(m%C3%A9rt%C3%A9kegys%C3%A9g)
- https://hu.wikipedia.org/wiki/%C5%90sis%C3%A9gi_p%C3%A1tens
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Titkos_tan%C3%A1csos
- https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/fiatalos-nemes-osszefogas-az-ertekvedelemert
- https://www.icocregister.com/principles/

Z. Tóth Csaba (Pécs):

Egy napkeleti „aranyszál” III. Károly, brit uralkodó családfáján. Rhédey Klaudia grófnő és az Aba nemzetség „káliz” eredete.

Szöveggyűjtemény

Egy napkeleti „aranyszál”
III. Károly, brit uralkodó családfáján

Rhédey Klaudia grófnő és az Aba nemzetség „káliz” eredete

Szöveggyűjtemény (Z.T.Cs.)

a) Káliz eredetű nemzetségek egykori birtokai

(Karácsonyi J., *dőlten* szedve a foglalási, törzsbirtok, a többi egyéb úton, házasság, adomány, vásárlás révén került a nemzetségekhez):

Aba: *Abaúj, Heves,* Nógrád, Sopron, Baranya, Sáros, Zemplén, Ung, Temes, Zaránd, Erdélyben: Belső-Szolnok, Doboka, Délvidéken: Körös (későbbi Belovár-Körös)

Baracska: *Fejér*, Pilis

Örsúr (Őrösúr): *Borsod*

b) Az Aba nemzetség ágai és családai

(Karácsonyi J., *dőlten* a még létező családok, † kihalt):

I. Adácsi-ág
II. Amadé-ág
III. Apos-ág
IV. Aszalay- és Szikszay-ág (Aszalay család†)
V. Atyinay-ág (1317-től Atyinay v. Athinay-cs.†)
VI. Bodon-ág 1.
VII. 2. Bodon
VIII. Bodrog-Keresztúri ág
IX. Borh-Bodon-ág
X. Csente-ág
XI. Csirke-ág
XII. Csobánka-ág
XIII. Debrey-ág
XIV. Gagyi-ág (Gagyi†, Gagyi Báthory†, *Vendéghy* cs.)
XV. Galgóczy-ág
XVI. Györkey-ág (valósz. innen a Lapispataky és Zsegney, v. Segnyey cs.†)
XVII. Kompolty-ág (Nánay Kompolthy, Domoszlay, Visontay, Detky cs.†)
XVIII. Lipóczy-ág (Nekcsey, Lipóczy†, *Keczer* cs., utóbbi neve esetleg összefügghet a ’katar’ névvel, mely németül Ketzer alakban „eretnek” jelentésű, bár a nálunk helynévi eredetű, ld. a volt Sáros vm.-ben a szomszédos kassai és varannói járásban Kecerkosztolány, Kecerlipóc, Kecerpálvágása, Kecerpeklény)
XIX. Litéri-ág
XX. Nádasdy-ág (nem azonos a Nádasd nemzetségből származott grófi családdal)
XXI. *Rédey-ágak (1-7.)*
XXII. Solymosy-ág (töredék)
XXIII. Somosy-ág (Budaméry†, Kőszegi†, Somosy cs.†)
XXIV. Szalánczy-ág (*Berthóthy*, Vitézy, Jobbágyi, Sirokay, Fricsy†, *Hedry* cs.)
XXV. Tarjáni-ág
XXVI. Ugray-ág
XXVII. Verpeléti-ág
XXVIII. Egyes töredék-ágak

c) Egyes káliz nemzetségek „zsidózó” vallására utaló bibliai személynevek:

Aba (tör. Oba, Apa, Atya? héb. **Obed**? Ld. Ruth 4,17, 1Krón. 2,12, 13,13, a gitteus/gúti, idegen **Obed-Edom** 2Sám. 6,9-12, s talán az anon.-i Edemen, Edömén is jelenthette eredetileg a Babilontól keletre fekvő Edom ország lakóját, „edomitát”, ill. a léviták egyik nemzetségfője, **Obádia**, 1Krón. 3,21, Ezra 8,9, Nehem. 12,25, vö. **Obadiya** kazár kagán vezette be a júdaizmust Kazáriában 730-760 között, hvárezmi-zsidó hatásra, v.ö. Tolsztov, Györffy Gy., Polgár Sz., és mások, pl. *The World of the Khazars* 1999, tanulmánykötet, a neten is):

Sámuel (király, 1042-1044, ld. Kézai, Kép. Krón.)
Sámuel (XII. ág, 1301-44)
Dávid 3x (II. ág, 1280, 1311-12, és XII. ág, 1301-44)
Ábrahám és fia, *Izsák* (XI. ág, 1263)
Jakab 2x (V. ág, 1317-24, XXI/3. ág, 1343-52)
Simon (IV. ág, 1319-20)
Simon, Jónás, Jób (XVI. ág, Segnyey cs., 16. század)
Ádám, Simon (XVIII. ág, Keczer cs.)

Baracska:

Baranfia Hippolit rokonai, akiknek birtokai a fejérm.-i Káloz-völgyben (1212, *in valle Kualuz*) voltak: *Illés, Jekoniás, Salátiél* (utóbbi kettő Jézus családfáján, Mt 1,11-12, és az Ószövetségben Júdea királyának fia és unokája a babiloni fogság idején, 1Krón. 3,16-17., Jerem. 24,1., 27,20., Ezsdrás 3,2., etc., a Károli-bibliában olykor betűhibával, mint „Saalthiél”, „Sealtiél”)

Örsur:

Jakab 3x (Ádám, Jakab, Simon nevek általánosabbak voltak a középkorban)

d) Áttekintő családfa

— a kálizoktól és az Aba nemzetségtől
gr. Rhédey Klaudián át III. Károly brit uralkodóig

Khwairizem/Hvárezm, Kelet-Irán, a „Fény Országa”, ahol a zoroasztriánus papság szent tüze égett (*Greater Bundahishn,* 18,8, ford. B.T. Anklesaria, a három tűzről)

|

Khwárezmiek, alán-görög-magyar lágy kiejtéssel „kálizok”, AD 700 után nagy számban menekülnek Kazáriába az arab hódítás elől; ekkor már egy részük áttérhetett a zsidó vallásra, más részük megtartotta ősi, zoroasztriánus vallását, ill. később felvették az iszlámot is (vö. Kinnamos, 1150 k., a II. Géza és III. István királyok által a bizánci Mánuel császár ellen a szerbeknek küldött seregben harcoló *khaliszi*-ról)

|

valamikor 860 előtt a honfoglaló magyarokhoz csatlakozik Kijevnél 3 törzsük (DAI 39-40), melyeknek 7 vezére van (Anon. 8., 10., ld. Még Fejér vm.-i települések: Kálóz, Alap, Baracs, Baracska, Vajta, Örspuszta), és 881-ben együtt harcolnak Bécs

közelében, *ad Culmite,* a már nem létező Kolmitznél, a Morva és a Thaya összefolyásánál (*ungri, cowaris,* Annales Iuvavensis, másképp Salzburgi Évkönyvek):

|

Ed — Kézai szerint „Szkítiában maradt"
Edumen — akivel kapcsolatban Kézai külön kiemeli az **Abákat** (Kézai 22.); ez csupán annyiban hipotetikus közlés, hogy Edemen valójában nem volt „Csaba fia", vagyis az Attila fia Irniktől származó onogur-hun Kuber/Kuver „fia", mert ez 680 körül a székelyekkel érkezett a pannóniai avarokhoz s magával hozhatta vagy a kagántól kaphatta a perzsa eredetű helytartói címét, a *csobán*-t, amiből a Csaba személynév keletkezett, ill. az ispán, zsupán méltóságnevek is (ettől függetlenül volt Csaba nevű tagja az Aba-nembeli Apos-ágnak 1255-ben, aki úgy tűnik a nevét adhatta néhány Heves vm.-i településnek, ld. Csobád, Csobaj, s talán az Abák Csobánka-ágneve is a perzsa eredetű méltóság-névből keletkezhetett, szintén függetlenül Kuber csobántól; vö. Tolsztov: *Az ősi Chorezm*, térképen az ókori eredetű **Duman-kala**, Duman-erődváros neve esetleg utalhat Edumen/Edömén családjának hvárezmi törzsvárára, vannak példák a szó eleji hangzó-hozzátételre és -fogyásra is)
Et — v.ö. Ete apja Ond? (Anon. 6., 14-16., 40., Ound pater Ete)
Bunger — Böngér, Bors apja, aki Borsod vármegye névadója
Ousad — Ócsád, akitől az Örsúr nemzetség származik
Boyta — Vajta, akitől a Baracska nemzetség származik
Ketel — Alaptolma apja

e) W. Vityi Zoltán: Őfelsége II. Erzsébet angol királynő magyarországi ősei

(*ActaHHT* 1999, p. 169, részlet, a családfán Z.T.Cs. kiegészítéseivel):

A kisrédei Rhédey család

A családalapító Szentmárton-Rédei Mikócsát, Mikó fiát 1331-ben említik először az okleveles források. Abból az Aba nemzetségből származott, amelyet Kézai Simon mester Csaba királyfitól, Atilla fiától eredeztetett, míg Anonymus szerint – maguknak az Abáknak a hagyományai alapján – a nemzetség Ed és Edemen kun vezértől származott. Ma már elfogadott nézet, hogy az Abák nemzetsége kabar eredetű lehetett. Első őseik, Ed és Edemen vezér Álmos és Árpád kortársai, leszármazottjuk: Pata úr, Taksony és Géza nagyfejedelem korában élt. Fia, Csaba, az első magyar király sógora lett, s egyszersmind nádora; unokája: Aba Sámuel, pedig Magyarország harmadik királya 5).

A kisrédei Rhédeiek 1612-1613 körül hagyták el ősi Heves megyei birtokaikat és költöztek át Erdélybe II. Rhédey Ferenc váradi főkapitány és Bihar megyei főispán hívására. Utóbbi fia, III. Ferenc, 1657-1658 között Erdély fejedelme volt. Unokatestvérétől, III. Jánostól származott II. Erzsébet angol királynő utolsó magyar őse: Rhédey Klaudia 6).

A híres szépségű Klaudiát a szülei: gróf Rhédey László és báró Inczédy Ágnes, 1812. szeptember 21-án keresztelték az erdőszentgyörgyi református templomban Zsuzsánna-Klaudia névre. Egyetlen gyermekként nőtt fel, és minden bizonnyal a császárvárosban, Bécsben ismerkedett meg későbbi férjével, Sándor württembergi herceg, császári huszárezredessel, akivel 1835. május 2-án kötött házasságot. Már abban az esztendőben, május 16-án osztrák grófi rangot nyert, Hohenstein névvel.

Gyermekei ezt a gróf Hohenstein nevet viselték 1863-ig, amikor is a férje unokatestvérétől, Vilmos württembergi királytól az ősi Teck hercegi címet kapták. Házasságából – Ferenc nevű fián kívül – még két leánya született, és éppen negyedik gyermekét várta Erdélyben, amikor

1841 szeptemberében a férje után utazott Grazba, ahol Sándor herceg, akkor már vezérőrnagyként, a helyi hadosztály parancsnoka volt. Graz alatt azonban kocsija az útszéli árokba borult, s a várandós Klaudia olyan sérüléseket szenvedett, hogy nyolc nap múlva, 1841. október 1.-én Pettau városban elhunyt. Holttestét – utolsó kívánságaként – hazaszállították Erdőszentgyörgyre, ahol október 21.-én temették el abban a templomban, ahol közel 30 évvel korábban megkeresztelték. Sírja fölé unokája, Teck Mary Victoria hercegnő, 1905 májusában – akkor mint V. György angol király felesége – emeltetett márvány síremléket.

A nagyanyja emlékét meleg szeretettel őrző angol királyné, Mary Victoria sosem látta Rhédey Klaudiát, de alig emlékezhetett reá apja, Teck Ferenc herceg is, hiszen alig négyévesen veszítette el. A szépséges Klaudia emlékét minden bizonnyal a férje, Sándor württembergi herceg őrizte meg s táplálta fia és unokája lelkébe, aki csak 1885-ben távozott az élők sorából 7).

Őfelsége II. Erzsébet angol királynő magyarországi őseinek a többségét Rhédey Klaudia ezres nagyságrendben kimutatható elődei teszik ki. Néhányukat Komlóssy Artur mutatta be a Turul 1910. évfolyamában megjelent Az angol királyné magyar rokonsága című dolgozatában.

Jegyzetek

5) Az Aba nemzetség eredetére és korai származásrendjére ld. Anonymus: *Gesta Hungarorum*. *Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről*. Hasonmás kiadásban megjelentette a Magyar Helikon Pais Dezső fordításában Budapesten, 1975-ben. 85, 87, 96 és 106; – Domanovszky Sándor: *Kézai Simon mester krónikája*. Bp. 1906. 67; – Györffy György: *István király és műve*. Bp. 1977. 55, 100, 241 és 380

6) A Rhédey családra ld. Komáromy András: A kis-rédei Rhédey családról. In: *Turul* I (1883) 119-138.

7) Gróf Rhédey Klaudiára ld. Komlóssy Artur: Az angol királynő magyar rokonsága (gróf Rhédey Mihály leszármazói) In: *Turul* XXVIII (1910) 97-99.

AZ ABA NEMZETSÉG RHÉDEY-ÁGA

|

Gr. RHÉDEY-HOHENSTEIN KLAUDIA, *1812 †1841 (hintóbalesetben)
oo 1835, SÁNDOR württembergi hg., *1804 †1885

|

TECK FERENC hg., *1837 †1900
oo 1866, MARY ADELHEID hercegnő, III. György unokája, *1838 †1897

|

TECK MARY VICTORIA hercegnő, *1867 †1953
oo 1893, V. GYÖRGY, *1865 †1936

|

VI. GYÖRGY, *1902 †1952
oo 1923, LADY ELIZABETH BOWES-LYON grófnő, *1900 †2002

|

II. ERZSÉBET, *1926 †2022 (96 évesen)
oo 1947, FÜLÖP edinburghi herceg, *1921 †2021 (99 évesen)

|

III. KÁROLY, *1948, KORONÁZÁS 2023. MÁJ. 6.
oo 1., 1981, LADY DIANA FRANCES, SPENCER OF ALTHORP GRÓFNŐ,
*1961 †1997 (autóbalesetben)

|

William Arthur Philip Louis (1982) oo Kate Middleton, UK

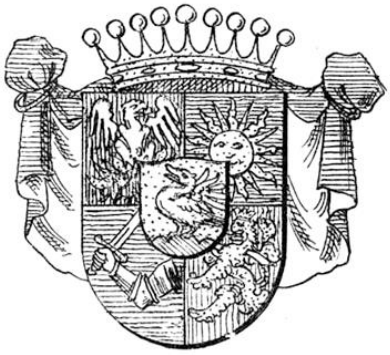
|

1. George, 2. Charlotte, 3. Louis

Henry (Harry) Charles Albert David (1984), oo Meghan Markle, USA

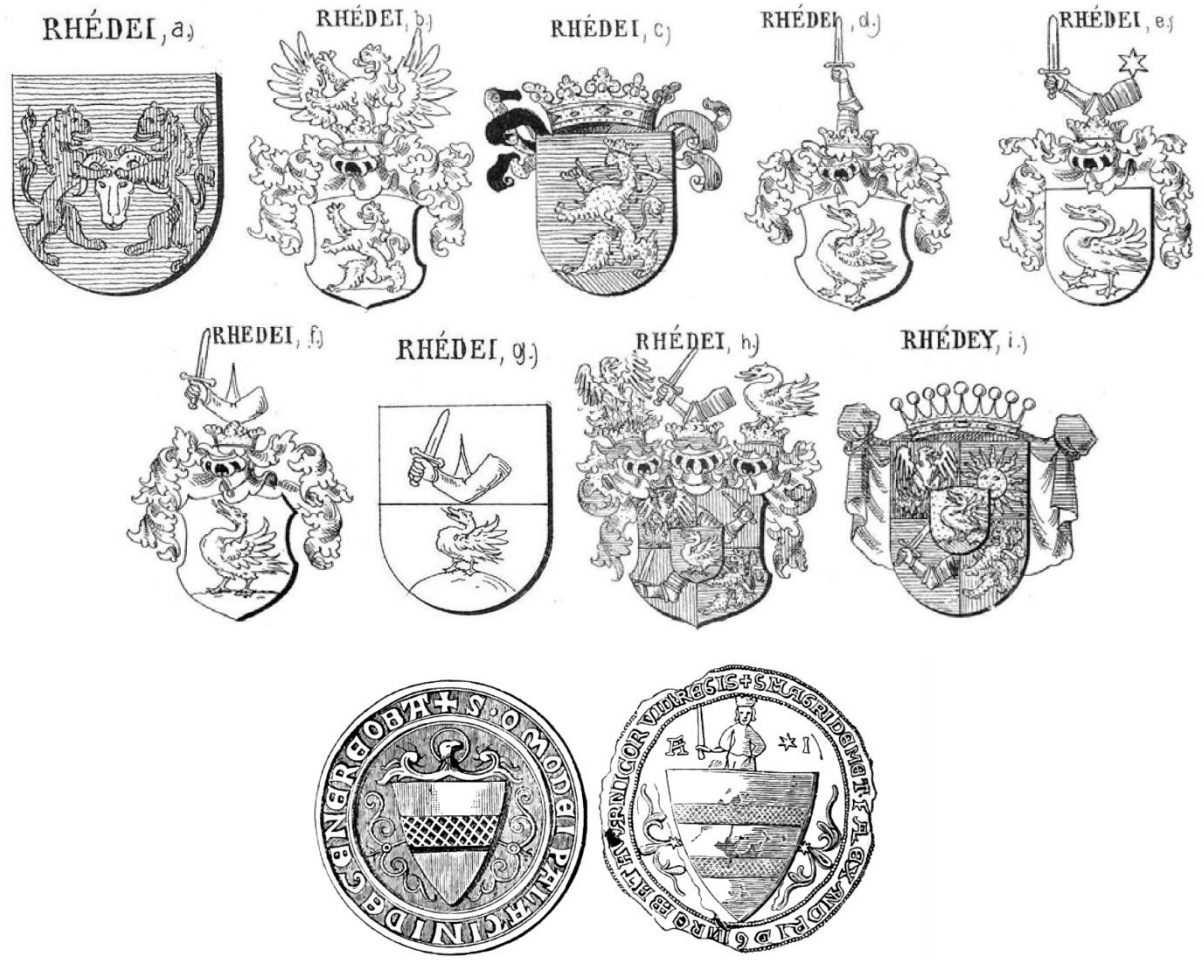
|

1. Archibald Mountbatten, 2. Lilibeth Diana

A gróf Rhédey család címere, 1803 (Siebmachers Wappenbuch); a Rhédeyek eleinte az oroszlán, majd a hattyú címeralakot kezdték használni, míg több más Aba-ágnál megmaradt a sasos nemzetségi címer

f) A Rhédey-család címervariánsai és két korai „címertörés”

Aba-nembeli Omodé nádor 1299. évi, és rokona, Nekcsei Demeter tárnokmester 1335. évi pecsétei (Karácsonyi, III., p. 12), előbbinél a pajzs felett az Abák stilizált, glóriás, „szent” sasmadara, utóbbinál pedig valószínűleg egy Dávid-csillag szerepel

g) Az Aba-nembeli Rhédey-ágak (Karácsonyi J. nyomán)

XXI. Rédey-ágak.

1-ső alág.

I. Pata

I. Demeter 1275.[1] 1302.	II. Pata 1275.[1]	I. Olivér (?) 1280.[2] elesett Hódnál
II. Demeter 1330—1338.[3]	II. Olivér 1338—1351. Nagy-Rédei	II. Kemény 1338—1345.[3]
		I. Péter 1345.[5]

2-dik alág.

Gárgyán I. László (Garduan) 1275.[1] Gardián

II. László 1343—1351.[4] Nagy-Rédei	II Miklós 1345.[4] Nagy-Rédei
I. István 1375.[7]	

3-dik alág.

I. Kemény

Vörös (Rufus) Dezső 1275.[1] 1302.

Rédey Jakab 1343—1352.[4] ~ Köbölkuty N.

II. István 1351.[6]	I. János 1351.[6]	Anna 1352.[6] ~ Zudar István

4-dik alág.

Mikó

Mikocsa (I. Miklós, vagy tán Mihály) 1339—1351.[8]

II. Péter (Mikasa) 1349.[10]	III. István 1349.[11]	III. Miklós 1349.[11]

5-dik alág.

Szentmárton-rédei II. Vanyarcz János 1351.[8]

6-dik alág.

Tasi Rédey I. Péter

III. Demeter 1340.[12]

7-dik alág.

Berczeli Rédey II. László

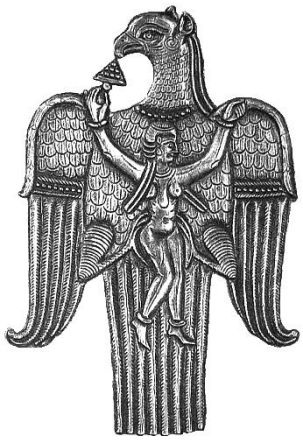
IV. Miklós 1340.[12]

h) Aba-nembeli egyéb családok sasos címerei (Siebmacher nyomán)

Az Abák rekonstruált nemzetségi címere (Csoma J., in Karácsonyi, III)

i) Az Aba nemzetség sasos címerének lehetséges „iráni-turáni” eredetéről

Óiráni Aveszta, Rashn Yast, X. 17.: „*Te teremtetted, Ó szent Rashnu, a* ***sas fáját***,1) *mely a Vorukasa-****tenger*** *közepén áll, melyet a jó remediumok fájának neveznek, az erős remediumok fájának hívnak, minden remediumok fájának, és amelyen minden növény* ***magvai*** *pihennek; megidézünk és áldunk téged Rashnu, az erős…*” (Darmesteter, 1880, p.173);—1) A ***Saena*** (v. Saona, ’sólyom’ szavunk eredetije?) a későbbi mítikus madár, a Sinamru vagy Simurgh, melynek „*fészke egy* ***fán*** *van, mely minden magvak Jad-besh-e, távol minden káros dologtól; amikor a madár felemelkedik, ezer* ***ág*** *hajt ki a fából, s amikor leszáll rá, ezer* ***ágat tör le*** *róla, és* ***szétszórja a magvaikat****. A* ***Kanmros*** *madár ott él a közelben, és az a dolga, hogy* ***összegyűjtse*** *a fáról lehulló magvakat, és odavigye őket, ahol Tishtar* (v. Tistrya) *őrzi a* ***vizeket****, és Tistrya a vizeket mindenféle maggal együtt az esővel szétszórja a világon*” (Minokhirad LXII, 37; trl. E.W. West). Tistrya a Szíriusznak felel meg, mely az első nyári hónapban kel fel az égen, jún. 21-júl. 21 között, ezért ez a yast egy olyan iráni vidéken íródhatott, ahol a „Kutyacsillag” júliusban emelkedik az égre, és az esős évszak július utolsó napjaiban kezdődik, de Tistrya helyét valamely későbbi korban megváltoztatták a kalendáriumban. Ld. a háromféle „szellemmadár” említése az Avesztában:

- ***Kanmrosz*** (v. Chamrosz): Rashn Yast X. 17. (Darm. p. 173), Mainyo-i-Khard, LXII. 37 (E.W. West), Gr. Bundahishn, XVI. 4, XVII. A, XXVI. 113-114., együtt Ameretat-tal, a növények istennőjével (B.T. Anklesaria)

- ***Karshipta*** (v. Kakhravaz): a mennyei törvényt közvetíti Jimának, az iráni őskirálynak, Vendidad, Fargard II. 42., Farvardin Yast (Darm. 217)

- ***Szaena*** (v. Szaona, Szinamru, Szimurg, Szen): Rashn Yast X. 17., Gr. Bundh. XVI. 4. (fenti illusztrációk: szászánida ezüsttál, Bolsije Anikova, Urál-vidék, AD 5-6. század, perzsa ajándékként kerülhetett északra az ogurok, szavárd-magyarok, volgai bolgárok egyik vezérének hadi zsoldjaként, jobbra a Nagyszentmiklósi kincs 7. sz. korsójának „égberagadás” jelenete)

Alább a valószínűleg iráni és/vagy törökös népekhez köthető káma-vidéki és uráli „karsz” nevű, „turulszerű” lélekmadár, sámánisztikus ábrázolásai (Bongard-Levin–Grantovszkij: *Szkítiától Indiáig*, Bp., 1981, 158-159, jobbra lent Koryakova-Epimakhov: *The Urals and Western Siberia in the Bronze and Iron Age*, 2007, 285, lélekmadár az Itkul-kultúrából, mely a hérodotoszi „isszedonokkal”, nagy valószínűséggel a szavárd-magyarok vaskori őseivel azonosítható):

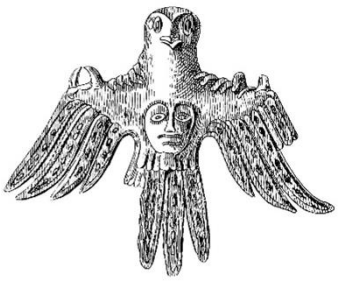

j) Bibliai utalások az ősiráni-babiloni mítoszra

Ezékiel (i.e. 586-570 k. írt) 17,1-9, Babilon támadásairól Izrael ellen:

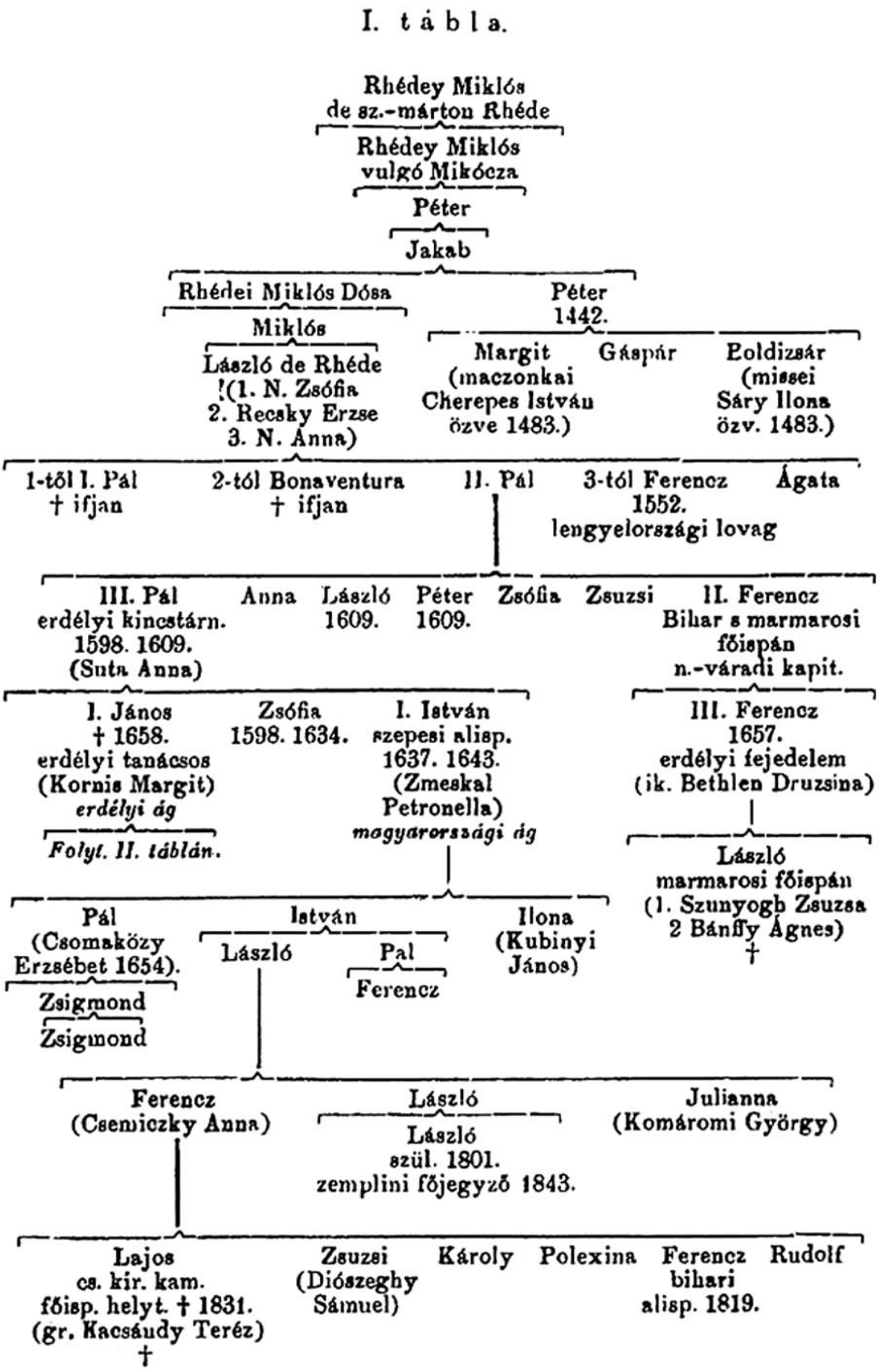
1. És lőn az Úr beszéde hozzám, mondván:
2. Embernek fia, adj találós mesét, és mondj példabeszédet Izráel házának.
3. És mondjad: Így szól az Úr Isten: A nagyszárnyú nagy **saskeselyű**, melynek hosszú csapótollai valának, s mely rakva vala különféle színű tollakkal, jöve a Libanonra, és elfoglalá a **czédrusfa tetejét**.
4. Gyönge **ágainak hegyét letépte**, és vivé azt a kalmárok földére, az árusok városában tevé le.
5. És vőn annak a földnek **magvából**, és elveté azt termékeny mezőbe; sok **vizek** mellé vivé; mint fűzfát ülteté el.
6. És felsarjadt, és lőn elterülő, alacsony szőlőtővé, hogy vesszőit amahhoz fordítsa s gyökerei amaz alatt legyenek, és szőlőtővé lőn, és vesszőket terme, és ágacskákat bocsáta ki.
7. És vala **más** nagy szárnyú, soktollú nagy **saskeselyű**, és ímé, ez a szőlőtő feléje terjeszté gyökereit s vesszeit hozzá nyújtá ültetésének ágyaiból, hogy öntözze őt;
8. Pedig jó földbe, sok víz mellé ültették vala el, hogy ágakat hajtson és gyümölcsöt teremjen, hogy legyen jeles szőlőtő.
9. Mondjad: Így szól az Úr Isten: Vajjon jó szerencsés lesz-é? Vajjon gyökereit nem **szaggatja-é ki**, és gyümölcsét nem vágja-é le, hogy **elszáradjon**, hajtásának minden ága elszáradjon, és pedig nem erős karral és sok néppel támad reá, hogy kitépje azt gyökerestől.

Ésaiás (i.e. 740-701 k. írt) 47,11: …elhívom napkeletről a **sast**, messze földről tanácsom férfiát.

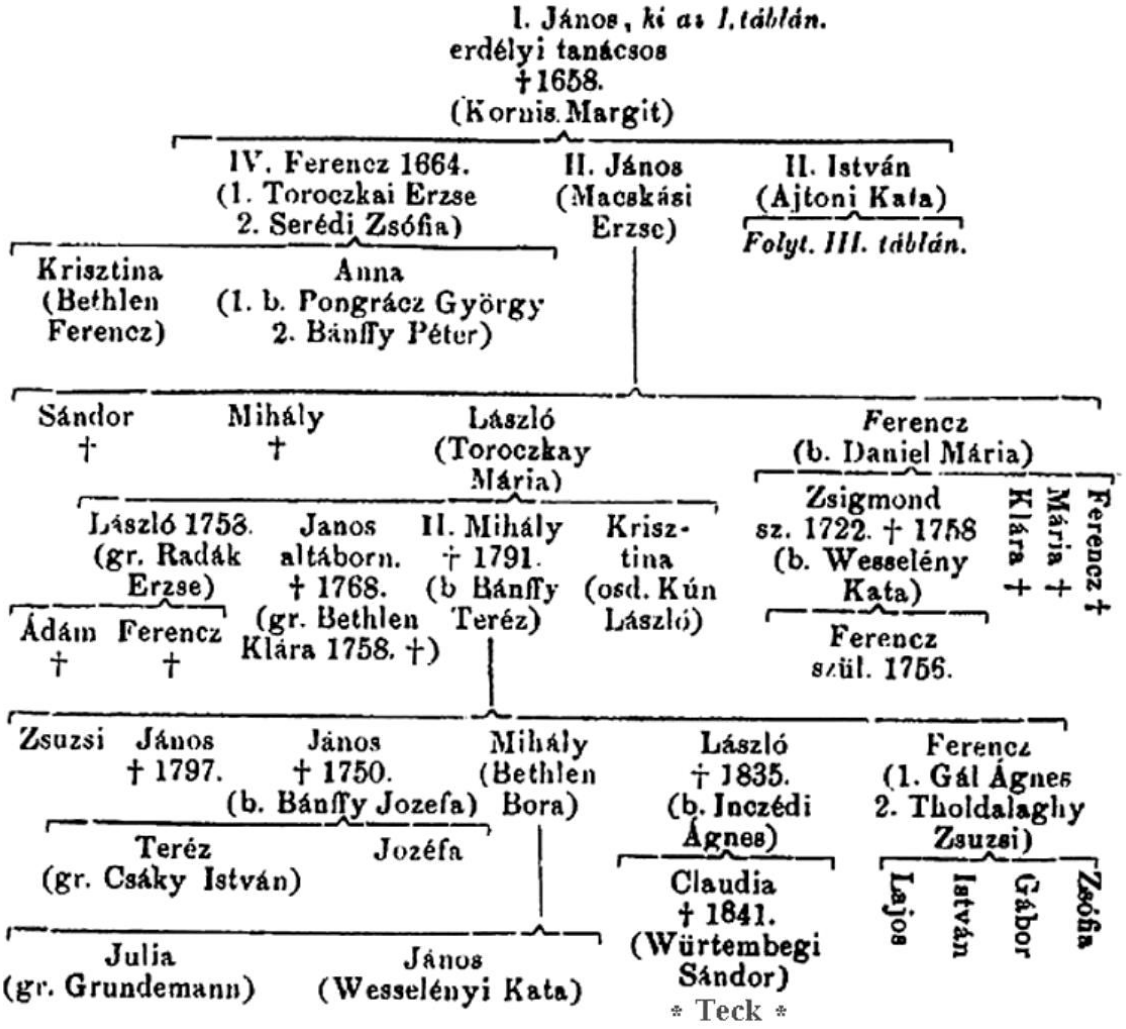

Amulet dél-oroszországi kurgánból (Marczali: *A magyar nemzet története*, I., 1896)

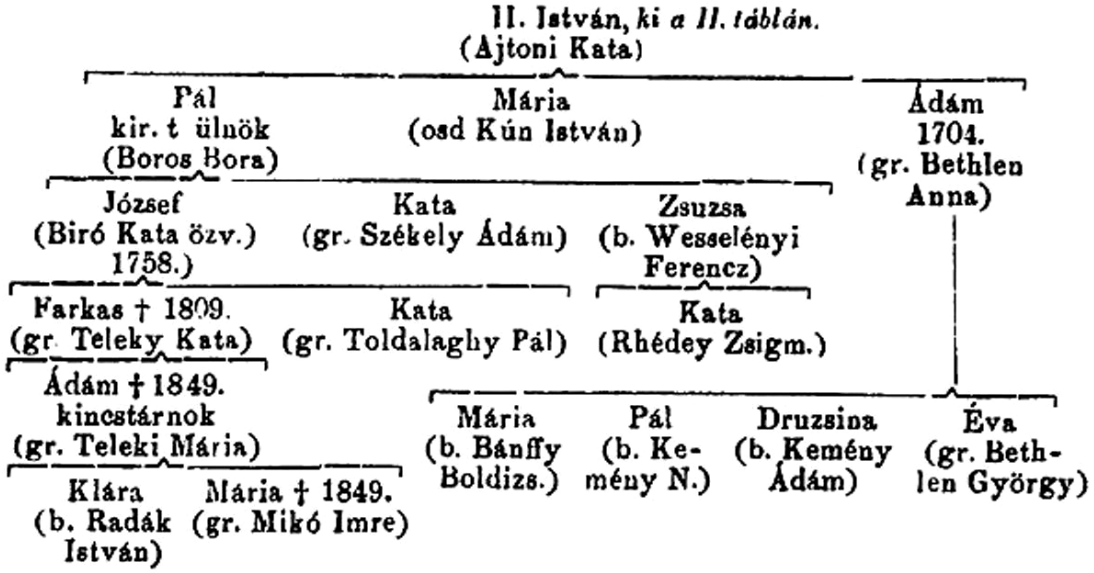
k) A Rhédey-család leszármazása a 14. századtól (Nagy Iván nyomán)

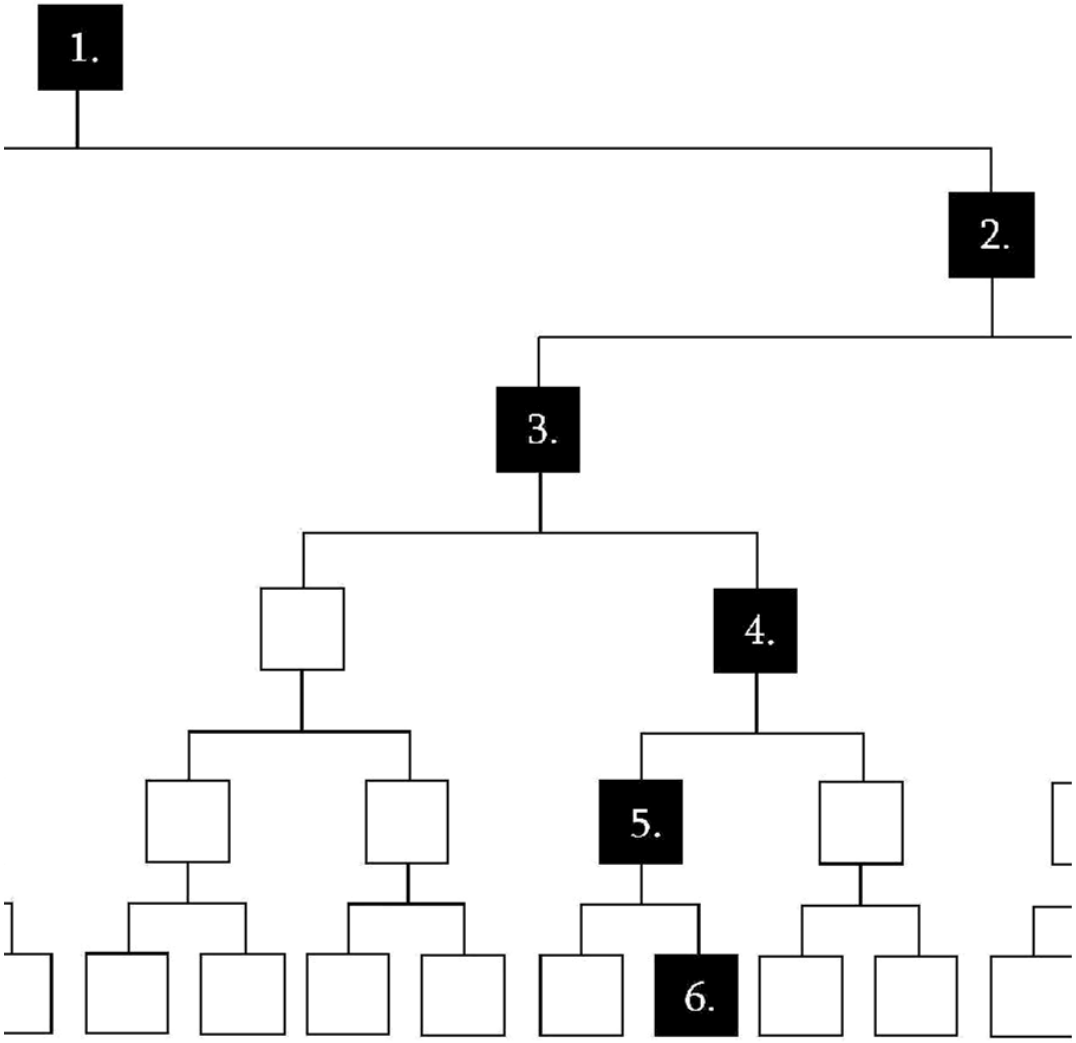
II. Tábla.

III. Tábla.

l) A napkeleti „aranyszál” III. Károly brit uralkodó családfáján

1.: King Charles III.
2.: Queen Elizabeth II.
3.: King George VI.
4.: Princess Mary von Teck
5.: Prinz Franz von Teck
6.: Gräfin Claudia von Rhédey-Hohenstein, *de gen. Aba*

m) Néhány fontosabb forrás a hvárezmiekről/kálizokról

The country of Bazgun,[3] with a language of its own, which adjoins and extends to the Caspian Gates and sea, the Gates in the land of the Huns. And beyond the Gates are the Bulgarians with their own language, a heathen and barbarous people, and they have cities; and the Alans, and they have five cities; and the men of the race of Dadu (?), and they live on the mountains and have strongholds; the Unnogur, a people living in tents, the Ogor, the Sabir, the Bulgarian,[4] the Khorthrigor, the Avar, the Khasar, the Dirmar (?), the Sarurgur (?), the Bagarsik (?), the Khulas (?), the Abdel, the Ephthalite, these thirteen peoples dwelling in tents; and they live on the flesh of cattle and fish and wild beasts and by arms; and beyond them the tribe of the pigmies and of the dog-men, and north-west of them the Amazons,[5] women with one breast each, who live entirely by themselves and fight in arms and on horseback; and there is no male among them, but, when they wish to pair, they go [6] in peaceful fashion to a tribe near their country and hold intercourse with them for a month of days and return to their country; and, when they bear a child, if it is a male, they kill it, and, if it is a female, they preserve it alive; and in this way they keep up their ranks. And the tribe which lives near them is the Harus (?), tall, big-limbed (?) [7] men, who have no weapons of war, and

[1] *I.e.* Georgia or Iberia.

[2] Read ܗܘܓܪ for ܗܘܪ.

[3] *I.e.* Abasgia.

[4] This is probably a corruption or confusion, as the Bulgarians are said above to have had cities. The people here meant are perhaps the "Βουρούγουνδοι" of Agath. v. 11.

[5] Cf. Strabo, xi. 5. 1.

[6] The MS. has ܐܙܠܘ, not ܙܠܘ, as L. prints.

[7] ܦܨܝ ܡܢ ܐܒܪ. This should mean "cut limb from limb."

Zakariás rhétor, Chron., XII. 7, AD 555 (angol kiadás p. 328), a „Khulas" eredetiben *k.w.l.s*, szír mássalhangzókkal, és a kálizokat jelentheti, akik a türkök, kazárok megjelenése előtt a Kaukázustól északra is létesíthettek kereskedőtelepet, a Selyemút itteni szakasza közelében (Kmoskó M.: *Szír írók a sztyeppei népekről*, Bp., 2004)

αὐτῷ, ἀξίωμα δὲ Ταρχάν. Οὗτος δὴ οὖν ἐστάλη ὑπὸ Διζαβούλου ὡς Ῥωμαίους πρεσβευσόμενος. Καὶ μὲν οὖν σὺν αὐτῷ ὁ τοῦ ἤδη ἀποιχομένου παῖς, φημὶ δὴ τοῦ Μανιάχ, κομιδῇ μειράκιον, ὅμως δὲ τὸ πατρῷον διαδεξάμενος γέρας, ἔτι μὴν καὶ τὴν μετὰ τὸν Ταγμὰ Ταρχὰν κληρωσάμενος ἀξίαν· οἶμαι δὲ τῷ ἐπιτηδειότατόν τε καὶ εὐνούστατον γενέσθαι τῷ Διζαβούλῳ τὸν Μανιάχ τοῦ πατρῴου τὸν παῖδα τυχεῖν ἀξιώματος. Ἐπεὶ οὖν ὁ Διζάβουλος διαφῆκε τοὺς περὶ Ζήμαρχον, ἐπικαταλαμβάνουσι τοὺς πρότερον ἀφεθέντας Ῥωμαίων, οὗ ἦν ξυντεθειμένον αὐτοῖς, καὶ τοίνυν ἐν τῷ αὐτῷ γενόμενοι τῆς ἐς τὰ οἰκεῖα ὁδοιπορίας ἀπήρξαντο. Καὶ δὴ καταλελοιπότες τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῶν Χολιατῶν, διὰ φρουρίων ἐπορεύοντο.

21. (568.)

Exc. De leg. gent. p. 108. 109 : Ὅτι διαθρυλληθὲν κατὰ τὴν Τουρκίαν, ὅσοι ἀγχίθυροι ἦσαν, ὡς Ῥωμαίων ἐνδημοῦσι πρέσβεις καὶ ὡς πορεύονται τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἅμα πρεσβείᾳ Τούρκων, ὁ τῶν ἐκείνῃ ἐθνῶν ἡγεμὼν ἐδήλωσε τῷ Διζαβούλῳ ξὺν ἱκετείᾳ, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ σφετέρου τινὰς ἀποστεῖλαι ἔθνους ἐπὶ θέαν τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας. Καὶ τοίνυν ὁ Διζάβουλος ἐφίετο. Καὶ ἕτεροι δὲ προεστῶτες ἐθνῶν ταὐτὰ ἐζήτουν· ὁ δὲ οὐδενὶ ξυνεχώρησε τῶν πάντων, ἢ μόνον τῷ τῶν Χλιατῶν ἡγεμόνι. Καὶ οὖν καὶ τοῦτον παρειληφότες οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τοῦ λεγομένου ποταμοῦ Ὠήχ *, καὶ ἀτραπὸν διανύσαντες οὐδαμῶς ὀλίγην, ἐγένοντο κατὰ δὴ τὴν λίμνην τὴν ἄπλετον ἐκείνην καὶ εὐρεῖαν. Ἐνταῦθα ὁ Ζήμαρχος ἐνδιατρίψας ἡμέρας τρεῖς στέλλει Γεώργιον, ὃς ἀνεῖτο ἐς τὴν τῶν ἐπιτομωτέρων συλλα-

manos legatum misit, quia Maniach, de quo supra diximus, vita excesserat. Huic legato nomen erat Tagma, dignitas vero Tarchan. Hic igitur ut legationem apud Romanos obiret, a Dizabulo missus est, et una cum eo Maniach ejus, qui nuper mortuus erat, filius admodum adolescens. Is patri in magistratu successerat, et dignitate proxime ad Tagma Tarchan accessit. Ideo, puto, hic honor puero obtigit, quia pater ejus Dizabulo carissimus et fidelissimus fuerat. Dimissus a Dizabulo Zemarchus, assumptis his ex Romanis, quos certo loco consistere jusserat quum primum conjuncti erant, viæ se commiserunt, et Choliatarum primaria urbe relicta, per castella iter direxerunt.

21.

Postquam fama ad finitimas Turciæ gentes pervenerat, legatos Romanorum advenisse, eosque una cum Turcorum legatis Byzantium redire, ejus regionis dux Dizabulum supplex oravit, ut reipublicæ Romanæ visendæ gratia sibi quoque legatos mittere liceret. Quod Dizabulus non recusavit. Sed quum aliarum quoque gentium duces idem peterent, nulli alii quam soli Chliatarum (*Choliatarum* fr. 20) duci concessit. Itaque hunc etiam Romani assumentes, trajecto flumine Oich (*Iaxarte*), haud breve viæ spatium emensi, ad illam ingentem et latam paludem (*Aral*) pervenerunt. Hic Zemarchus tres dies commoratus, mittit Georgium, cui munus breviores epistolas per-

Menandrosnál „choliata”, „chliata” néven szerepelnek, Fr. 20-21, FHG IV, 229, AD 568

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРЫ, ПОВЕСТЬ ВРЕМЕННЫХ ЛЕТ, IM WERDEN VERLAG, MOCKBA - AUGSBURG 2003., p.4.

Kijevet három testvér alapítja, Kij, Scsak és Khoriv, akiknek húga Lübegy (ez utóbbi név felbukkan Bíborbanszületett Konstantin császár művében is, ahol a magyarok „első vajdáját” nevezi Lebediásnak, országát Levédiának):

Поляне же жили в те времена отдельно и управлялись своими родами; ибо и до той братии (о которой речь в дальнейшем) были уже поляне, и жили они все своими родами на своих местах, и каждый управлялся самостоятельно. И были **три брата**: один по имени **Кий**, другой — **Щек** и третий — **Хорив**, а сестра их — **Лыбедь**. Сидел Кий на горе, где ныне подъем Боричев, а Щек сидел на горе, которая ныне зовется Щековица, а Хорив на третьей горе, которая прозвалась по имени его Хоривицей. И построили город в честь старшего своего брата, и назвали его Киев. Был вокруг города лес и бор велик, и ловили там зверей, а были те мужи мудры и смыслены, и назывались они полянами, от них поляне и доныне в Киеве.

(…) **Кий** же, вернувшись в свой город Киев, тут и умер; и братья его **Щек** и **Хорив** и сестра их **Лыбедь** тут же скончались.

Poveszti, a szláv őskrónika részlete a Kijevet 838 körül alapító három fivérről, akik a nevük alapján nagy valószínűséggel hvárezmiek/kálizok voltak, nem törökök, szlávok vagy skandinávok (varég-ruszok), s Kijev névadójának neve valószínűleg a perzsa Kay, Kajanida dinasztia nevéből eredt

39. Of the nation of the Kabaroi.

The so-called Kabaroi were of the race of the Chazars. Now, it fell out that a secession was made by them to their government, and when a civil war broke out their first government prevailed, and some of them were slain, but others escaped and came and settled with the Turks in the land of the Pechenegs, and they made friends with one another, and were called 'Kabaroi'. And so to these Turks they taught also the tongue of the Chazars, and to this day they have this same language, but they have also the other tongue of the Turks. And because in wars they show themselves strongest and most valorous of the eight clans, and are leaders in war, they have been promoted to be first clans. There is one prince among them, I mean, among the three clans of the Kabaroi, who is even to this day.

Bíborbanszületett VII. Konstantin császár művének részlete a „kavarokról" (DAI 40.), azaz a horezmi kálizokról, akik a 8. században mentek Kazáriába, majd a honfoglaló magyarokhoz csatlakoztak

---

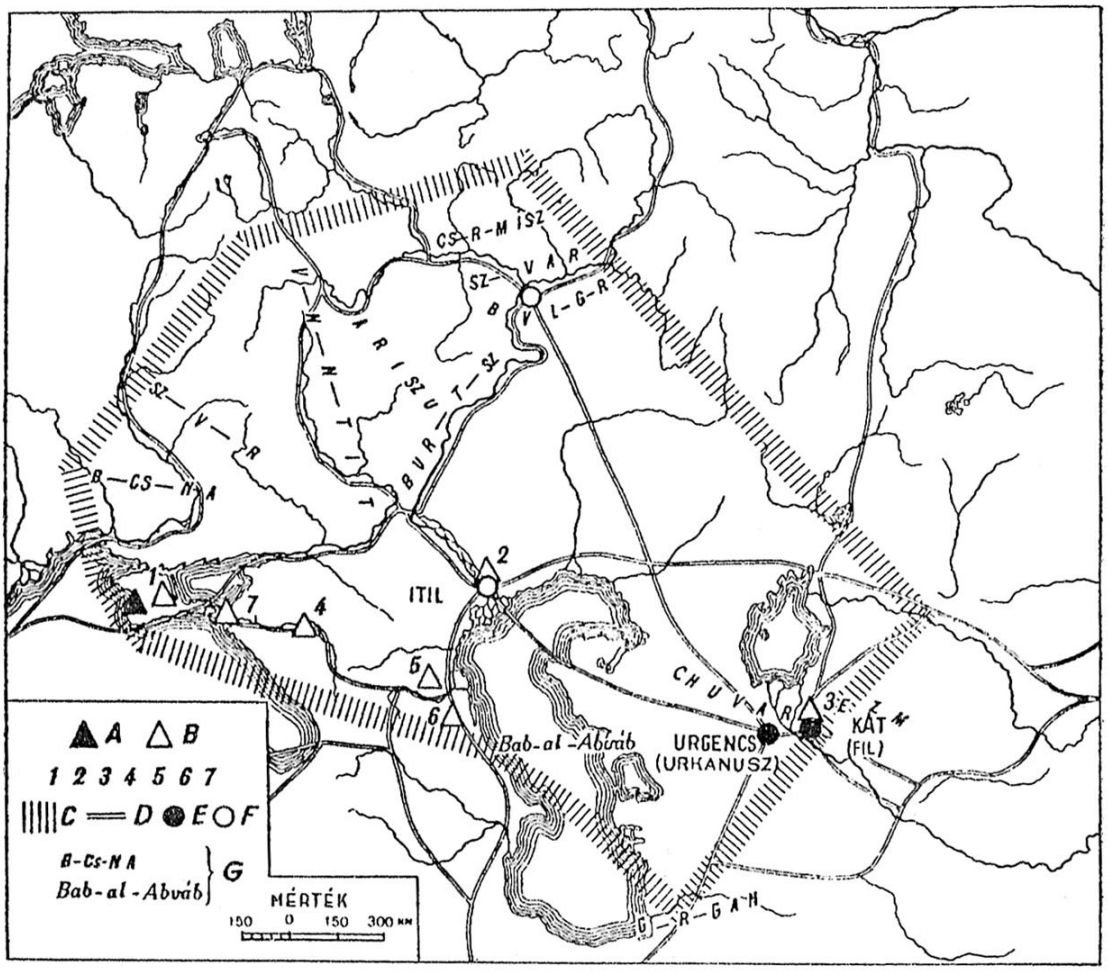
εἶτα ἓξ καὶ αὖ δέκα καὶ ἑξῆς πλείους χωρεῖν, ἄλλην τε φαρετροφόρον καταστησάμενος φάλαγγα ἑτέρωθεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἰέναι προὐτρέπετο· κἂν μὲν Δαλμάται χειρῶν ἄρχοιεν φεύγειν C
ἐλασσουμένους τῷ πλήθει, ἑστάναι δὲ ἡσυχῇ πρὸ τῆς παρεμβολῆς εἰ μηδεὶς σφίσιν ἀντεπεξῄει. ἔπραττε δὲ ταῦτα ὡς ἂν εἴ γε αὐτοῦ σὺν τῷ ἄλλῳ ἐπιστάντος στρατεύματι φεύγειν ἐπιβάλλωνται τὸ Δαλματικόν, ὑπὸ τῶν κουφοτέρων τούτων κτείνοιντο καταλαμβανόμενοι. οὕπω τοίνυν μακρὰν ἐγένοντο πορευόμενοι, καὶ τῶν ἐπὶ κατασκοπῇ τινες δρομαῖοι ἐς τὸν βασιλέα ἦλθον, συγκεκομμένοι τε τὴν φωνὴν καὶ δεινῶς ὠχριῶντες ἀριθμοῦ κρείσσω ἔλεγον στρατιὰν ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ φάλαγγος ἵστασθαι, οὐχ ὅσον μόνον ἐγχώριον, ἀλλὰ καὶ μύριόν τι φῦλον συμμαχικὸν ἔκ τε Οὔννων ἱππέων καὶ δὴ καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἑτεροδοξούντων Χαλισίων. Οὔννων γὰρ τὰ Χριστιανῶν πρεσβευόντων, οἵ- D
τοι Μωσαϊκοῖς καὶ τούτοις οὐ πάντη ἀκραιφνέσιν εἰσέτι καὶ νῦν διεξάγονται νόμοις. τούτους τε οὖν Δαλμάταις συστρατεύειν ἔλεγον καὶ δὴ καὶ Πετζινάκους. ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν, ἐννοησάμενος μή τι καὶ βιασθεῖεν ὀλίγοι πρὸς πολλῶν κυκλωθέντες Ῥωμαῖοι οἳ ἐπίπροσθεν ἐπορεύοντο, συντονώτερον ἤλαυνεν ἐπείγων ἕπεσθαι καὶ τὸν σημειοφόρον· ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος κεκμηκότος

Ioannis Cinnami: Epitome Rerum ab Ioanne et Alexio Comnenis Gestarum, CSHB, Bonn, 1836, LIII. 8., p. 107: *„...praesertim Hungaricis* (Ουννοι) *equitibus, et qui apud illos diversae sunt religionis Chalisiis* (Χαλισίων). *Hungaris quippe Christianum amplexis, isti Mosaicis legibus iisque non omnio genuinis etiamnum vivunt"*; LV. p. 247: *„Chalisii vulgo ab ipsis appellantur, suntque diversae, ut supra memoratum est, religionis, et easdem ac Persae opiniones habent."* — II. Géza (1141-1162), ill. III. István (1162-1172) királyok seregében, mely Manuel Komnenos bizánci császár ellen harcolt, *„...részben hun lovasok* [voltak], *részben a köztük élő, de más hiten levő kalizok közül. Mert míg a hunok a keresztények hitét vallják, ezek most is a nem egészen tisztán élt Mózesi törvényeket..., s egy részük vallása eltérő, perzsa szokású".* — Kinnamos archaizálva hunoknak nevezi a 12. századi magyarokat, és Tauroscythia-nak a Dunától, Pontustól északra fekvő térségeket. A kálizok részben valóban zsidó vallásúak voltak, de voltak köztük muszlimok is, akiket a középkori Magyarországon „böszörményeknek" neveztek.

The Chalisi sent by the Kings Géza II. and István III. as auxiliary troops to the Serbians against the military of Byzantian emperor, Manuel. — The etnonym *Chalis* origined from the Greek-Alanian *chvalis, choalis* cf. Menandros, Fr. 20-21: *choliata, chliata* at Oxus, Central Asia, 6th cent. AD, Hung. *káliz* = Khwarezmian. See more the *kabaroi*, three tribes who attached to the Magyars at the Conquest, Const. Porph. De adm., 38., and Ptol. Geogr. VI. 11,8, *Kauaris*, a town in Bactria, and *chorasmioi,* people at Oxus. The Khasars was converted to the Mosaic-Israelitan believe by the Chalisi, but they were also Mohamedans (Ismaelitan), and Zoroastrians.

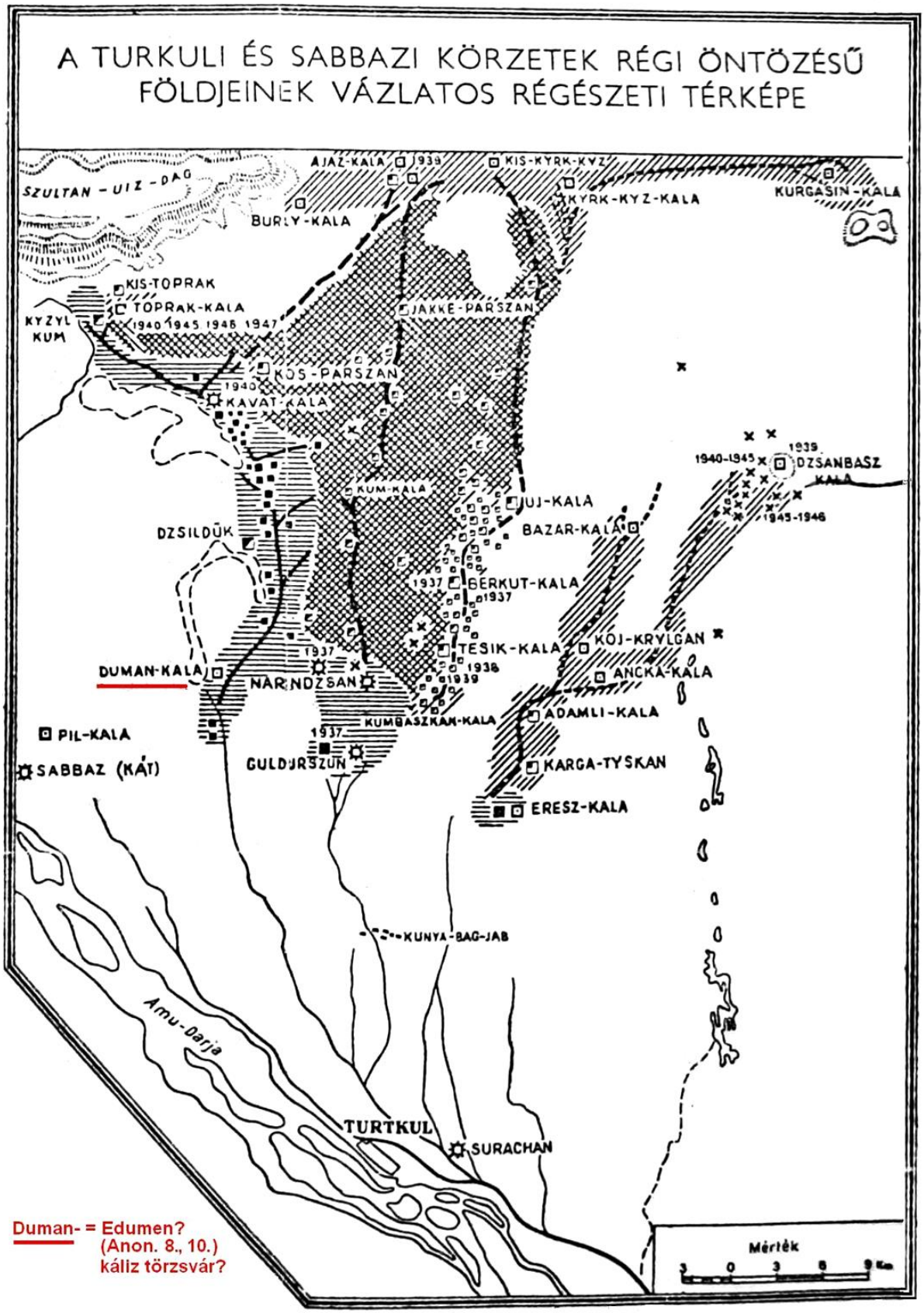
χόντα, ἠξίου ἐνδοθῆναι αὐτῷ τῆς ἀνόδου πειρᾶσθαι, τοῦ δὲ ἐπιτρέψαντος σπουδῇ πολλῇ ἐς τοῦτο ἐχώρει. ἐπειδὴ δέ τινες Λατίνων κατόπιν ἰόντες παρελθεῖν ἐφιλονείκουν αὐτόν, ὁ δὲ ἀντέπραττε σφίσι πολλὰ καὶ οὐδαμῇ τοῦ κλέους συγχωρεῖν ἤθελεν. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, ἡ κλῖμαξ αἰφνίδιον εἰς γῆν ἠνέχθη κατασπασθεῖσα. ἀλλ᾽ ὁ Ἀνδρόνικος τοῦ συνήθους καὶ πάλιν ἀντέκειτο θράσους. ἐπειδὴ γὰρ ἑτέρας ἐνεχθείσης ἀναβαίνοντάς τινας αὖθις εἶδε, δραμὼν ἐπέβαινε καὶ αὐτός. ταῦτα μὲν τῇδε ἐχώρησε. Στέφανος B δὲ ὁ ῥὴξ τῇ τῆς πόλεως πεποιθὼς ἀσφαλείᾳ (πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ ὀχετὸς αὐτὴν ἐκ τῶν Ἴστρου ἐπότιζε ναμάτων, ὃς τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ ἐμφανὲς ἔκειτο ὕπαιθρος ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνατείνων, εἶτα βασιλέως Στεφάνῳ ἐκείνῳ συναραμένου ὑπόνυμος ἤδη κατέστη) πιστεύειν οὐκ εἶχεν εὐπετῶς οὕτω Ῥωμαίοις ἁλώσεσθαι ταύτην. ὡς δὲ βασιλεὺς ἐκεῖθεν μεταβὰς ἕτερόν τι φρούριον ἐνεούργει, ἐν ᾧ πολλοὺς τῶν ἐν Σιρμίῳ φέρων ᾠκίσατο Οὔννων, οὓς παρ᾽ αὐτοῖς Χαλισίους ἔθος καλεῖν ἐστι (καί εἰσιν ἑτερόδοξοι, καθάπερ ἤδη ἔφην, Πέρσαις ταυτοφρονοῦντες), τότε δὴ τὰ ἀμφὶ τῇ πόλει C Ζεύγμῃ ξυμπεπτωκότα μαθὼν ἀκριβῶς πρέσβεις ἐς τὸν βασιλέα πέμπει ἄνδρας τε τῶν περιφανῶν καὶ δὴ καὶ τὸν τὴν ἐπίσκοπον τῇδε λαχόντα ἀρχήν, Σίρμιόν τε ἀποδιδόναι Ῥωμαίοις ἐσαῦθις διομολογῶν, πρὸς δὲ καὶ Δαλματίαν πᾶσαν. οἳ καὶ ἐπειδὴ βασιλεῖ εἰς ὄψιν ἦλθον, ἐπεῖπόν τε ὅσα αὐτοῖς ἐπέστελλτο καὶ δὴ ἱκέ-

n) Chorezm a térképeken

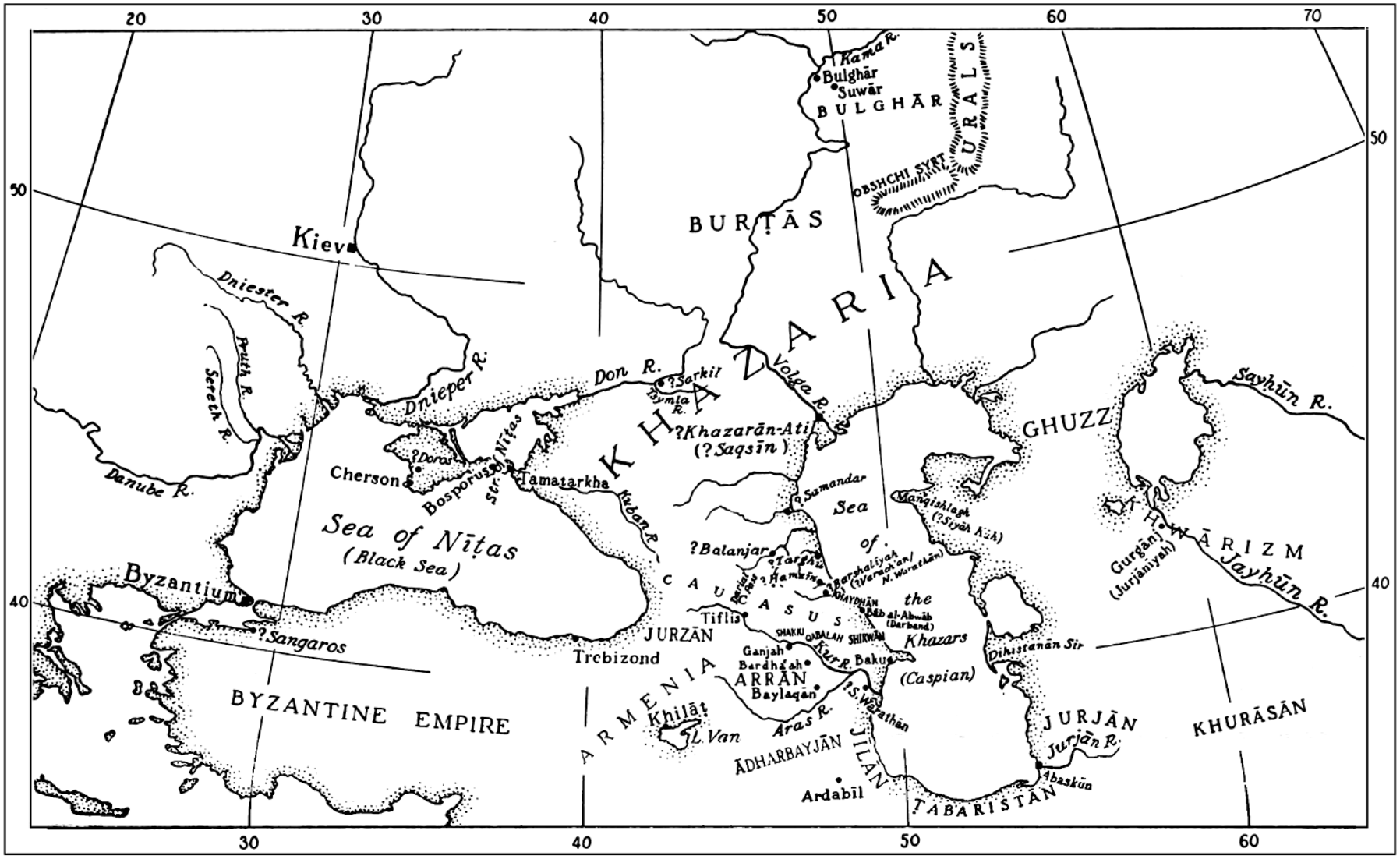

3. térkép. *A VIII. század közepén fennállt kazáriai-chorezmi métropólia központjai a Notitia Episcopatuum szerint.*
A) *Doroszi métropólia* B) *Püspöki székhelyek. 1. A kočirok püspöke (Karaszubazar); 2. az asztéli (Itil) püspök; 3. a khualisz nép (Chorezm) püspöke; 4. az onogurok püspöke (Kubán mellék); 5. a retegi (Tepek?, Tarki?) püspök; 6. a hunok (Voracsan-Szemender) püspöke; 7. a tamatarchi (Tamany) püspök.* C) *A kazár birtokok határai vázlatosan, József király levele alapján.* D) *Fő kereskedelmi utak.* E) *Chorezm legfontosabb gazdasági központjai.* F) *A források említette chorezmi gyarmatok Európában.* G) *A törzsek, területek és földrajzi pontok nevei József király levele alapján.*

In: Sz.P. Tolsztov: *Az ősi Chorezm*, Bp., 1950, p. 232, Ld. még Parthey: *Notitiae Graecae Episcopatuum*, Berlin, 1866., p. 140, bizánci ortodox püspökség Kazáriában, valószínűleg Hvárezmben; a héber nyelvű kagáni levél 950/60 között íródhatott Haszdaj b. Shaprutnak, a spanyol Omajjád emirátus egyik zsidó udvari emberének, de korábbi állapotokat s Kazária népeit, bibliai kifejezéssel „Togarmah házát", tíz „fiát" is említi: Kuzar, Pacinák, Alikánosz, Bulgár, Rágbina, Turki, Búz, Závuk, Ungri, Tilmec (Hölbling 2010, vö. Letter of Joseph/fordham.edu, Tolsztov, Bakay)

Hvárezm központjának régészeti térképe (Tolsztov), melyen az ókori eredetű Duman-kala esetleg lehetett a káliz Edumen, az Abák őse családjának törzsvára, hacsak nem későbbi, türk eredetű (vö. hangzófogyás vagy –hozzátétel, Z.T.Cs.)

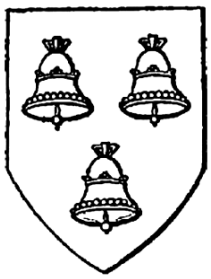

Kazária és városainak, környékének vázlatos elhelyezkedése, D.M. Dunlop: *The History of the Jewish Khazars*, 1954

Z. Tóth Csaba (Pécs):[511]

Bell családok és személyek Skóciában, Angliában és Magyarországon. Genealógiai-heraldikai gyűjtemény

Zolnay Vilmossné, született Bell Teréz (1832-1918)
és családja emlékének

Tartalom:

1. William Anderson: *The Scottish Nation*, III., 1863

2. Burke's *Peerage and Baronetage*, 1869

3. Burke's *Landed Gentry*, 1862

4. J. Balfour Paul, *Scots Peerage*, 1911

5. Roddy Martine: *Scottish Clan and Family Names*, Edinburgh, 1987

6. Annals of the Caledonians, Picts and Scots, vol. I., 1828., J. Ritson

7. Frank Adam: *The Clans, Septs of the Scottish Higlands*, 1908

8. MacMillan-klán — Törzsek és egyéb ágak

9. Registrum Magni Sigilli Regum Scotorum, 1424-1513 (latinul)

10. Adatok a magyarországi Bell család történetéhez:

— Tolvaly F.: *A Zsolnay-kód*, 2016, Zsolnay Teréz 2400 oldalas, német nyelven írt visszaemlékezéseiből

— *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben*, A délmagyarországi külföldi telepesekről

— Zsolnay családfa (Jávor K., 2000)

— Egyéb magyar családok Bell-rokonsága

[511] Válogatta, fordította és szerkesztette.

1. William Anderson: *The Scottish Nation*, III., 1863, pp. 683-684:

BELL, OF BLACKET-HOUSE.

A BELL családnév figyelemreméltóan régi, mind Skóciában, mind Angliában, és feltehetőleg a francia *belle*, 'szép, gyönyörű' szóból származik. A korai időkben a Bell-ek népes klánja letelepedett Annandale-ben, (Délkelet-Skócia), és valószínűleg Robert de Brus normann követőivel jöttek, aki Annandale-t kapta I. David királytól (1124).

A Ragman Roll-ban, a „Rotuli Scotiae"-ben, és más régi, nemzeti forrásban, gyakran előfordulnak *Bell* nevű személyek, nem csupán mint földbirtokosok, hanem mint akik jelentősebb egyházi pozíciókat töltöttek be (pl. egy Andrew Bell az aberdeen-i katedrális kincstárnoka volt 1491-ben, *Reg. Mag. Sig*. 1882, 2032.).

A Bell-ek fő családai Annandale-ben éltek legalább a 15. század elejétől; a Tower of Blacket-house kapuja felett ott állnak a W. B. kezdőbetűk, az 1404-es dátummal, majd 1426-ban a „Regia Diplomata"-ban megjelenik egy okirat (Lib. ii. c. 77 és 84) a Kirkconnell birtokról, Kirkpatrick-Fleming egyházközségben, és külön Blacket-house, Middlebie egyházközségben, a Kirtle folyónál, mely birtokokat Archibald, Earl of Douglas adományozza William Bell-nek. Kirkconnell környékén volt egy erőd, melyet „Bellis Tour"-nak, vagy „Bell Castle"-nek neveztek, és említi egy parlamenti határozat 1481-ben, mint amely a határvidék biztonságát szolgálja — itt csatlakozott 1483-ban Earl James of Douglas a száműzött Albany herceghez, itt vitték át a zászlót éjszaka a másnapi, Lochmabenhez közeli vereségük felé. A Bell of Kirkconnell címere „kék mezőben, három arany harang," amely egyezik a Bell of Provost-haugh címerével, annyi különbséggel, hogy utóbbinál megjelenik egy kiegészítő arany pólya a harangok között.

Úgy tűnik a *Bell* klán Dumfries megyében két ágra oszlott, a Tostints vagy Toft-zaitts, és a Tindills vagy Tyndale ágakra. Mikor a skót sereg felvonult Solway Moss-nál 1542-ben, különböző személyek tettek hűségesküt őfelsége szolgálatában, és a yorkshire-iek között volt a *Bell* of *Tyndale* családból John Bell, 112 emberrel; és a Bell of *Toft-zaitts* családból Thome Bell, 142 emberrel.

1547-ben Lord Wharton betört a Borders területére, és számos báró és klán felesküdött neki (*Nicolson's Hist. of Cumberland*), hogy szolgálják Anglia királyát, számos követőjükkel együtt (vö. R. Pitcairn: *Ancient Criminal Trials in Scotland*, 1833, vol. I./1-2, 1532. júl. 27., 1550. márc. 17, és jún. 26., angolpárti Bellekről). Köztük voltak a Bell of Tostints-ok, 142 emberrel, és a Bell of Tindills-ek, 222 emberrel. Ezeknek a neveknek az eredete nem világos. Lehetséges azonban, hogy azokról a vidékekről származtak, melyeken a klánnak ezek az ágai laktak Angliában, mielőtt feltehetően Yorkshire-ből Skóciába vándoroltak a De Brus családdal.

Az 1585-ös rendeletben, melyben felmentették az earl of Morton-t a felelősség alól, amiért rendeleteket hozott VI. Jakab király ellen 1569-ben, a gróf emberei és szövetségesei között számos Bell-klántag szerepel. Az általuk lakott helyek többsége Middlebie-ben és a szomszédos egyházközségekben volt. A név egykor valóban annyira elterjedt Middlebie egyházközségben, hogy a „Bell of Middlebie" közkeletű elnevezés volt errefelé. Jelenleg csak néhány ilyen nevű család van a járásban, de számos sírkő található a plébániák temetőiben, melyeken még ott van a harang, jelezve, hogy számos Bell nevű személy nyugszik itt.

A klán harcias szokásait, és a kor vad jellegét, melyben éltek, igazolja a számos *Torony,* vagy *Őrtorony*, melyek elszórtan találhatók a Bell nevű birtokosok földjein.

A skót parlament 1587-es határozata a Highlands és a Borders helyreállításáról rendelkezik, a biztonság kérdéseivel megbízott klánfőnökök és kapitányaik, valamint a területükön lakók részére. Ezt a rendeletet kiadták „The Roll of the Clans" címmel, s a határvidéken többek között megemlítik a „*Bell*-eket, a főnöküket, akik valószínűleg a Bell of Blacket-house családhoz tartoznak."

A vitatott területű annandale-i klánok között 1597-ben is voltak Bell-ek — Will Bell of Alby, John Bell of Tourne, Mathie Bell, akit „Király”-nak neveztek, Andro Bell, a „Lokkis Andro”, és Will Bell, a Vörösköpenyes.

A *Life of Dr. Currie of Liverpool* érdekes leírást ad a blancket-house-i toronyról, melynek romjai még láthatók a Kirtle folyócska festői partjánál.

1585-ben William Bell of Blacket-house is szerepel a fent említett jóvátételi rendeletben. Neki öt fivére volt, Wat, Thom, Francis, Richie, és Johne. Úgy tűnik a család mind aktívan, mind elszenvedően részese volt azoknak a határmenti villongásoknak, melyekre az angol törvények vonatkoznak Berwick környékével kapcsolatban 1586-ban. A mérleg Skóciának kedvezett — mert a Goddesbrig felgyújtásáért benyújtott kártérítési igény, 3,000 tehén és ökör, 4,000 juh, 500 ló és kanca elvesztéséért 10,000 skót fontra rúgott, ami messze meghaladta az Anglia által bejelentett igényeket. Ez a William Bell volt Blacket-house és Godsbrig birtokosa, melyek egyaránt Middlebie-ben feküdtek, mint kiderül a leánya, Sibyll házasságával kapcsolatban, melyet Fergus Grahame of Plomp-pal kötött, mint olvasható a *Nicholson's Cumberland,* a *Playfair's English Baronetage*, és a *Lodge's Baronetage* c. művekben, valamint a Burke's *Peerage and Baronetage*-ben. [in 1869, p. 507., és Burke's *Landed Gentry*, I., 1862] Ez a Fergus Grahame of Plomp, aki feleségül vette Sibyll Bell-t, a dédunokája volt John Grahame-nek (a 2. fia Malise-nek, az earl of Menteith-nek), aki a határvidéken telepedett le, és a Grahame klánt alapította a határ skót és angol oldalán. Az ebből a házasságból született második fiú, Richard, társult I. Károlyhoz, amikor ő Prince of Wales volt, a romantikus utazásán Franciaországban ás Spanyolországban, és baroneti címet is kapott (Baronet of Esk) 1629-ben, majd a király fegyvertársa volt 1641-ben, és megsebesült az edgehill-i csatában. Megvásárolta Netherbie báróságát az earl of Cumberland-től, és elhunyt 1653-ban.

Találunk egy John Bell of Blacket-house-t 1644-ben, egy szomszédos birtokos, Irwyn of Braes megölésével kapcsolatban. Kegyelmi kérvényt nyújtottak be őfelségéhez, és az eljárást megszüntették. John Bell of Blacket-house 1648-ban hadbiztos volt Dumfries megyében, és legalább 1663-ig élt.

George Bell of Godsbrig szerepel a Jóvátételi Rendeletben 1662-ben, azok között, akik felségárulást követtek el a polgárháború folyamán. Neki 1,000 skót fontot kellett fizetnie. Amikor meghalt 1694-ben, a fia követte, *William Bell* of *Godsbridge* és Blacket-house. Mindkét birtok eladásra került, és az utóbbit a múlt század (18. század) vége felé vette meg az öccse, *Benjamin Bell*, aki korábban már megvette a Woodhouselie birtokot Canonbie-ben, mely a Buccleuch családhoz tartozott, azután intenzíven foglalkozott marhatenyésztéssel és eladással, és Blacket-house mellett megvette a kapcsolódó cushat-hill-i földeket is.

George Bell, Benjamin Bell of Blacket-house és Rebecca Graham, of Breckonhill, Cumberland fia, 1722-ben született. Eleinte résztvett a levantei kereskedelemben, azután Mr. Blair of Belmont partnere volt, mint dumfries-i kereskedő, és a sikertelen üzleti tevékenysége miatt atyja nyomdokaiba lépett Woodhouselie gazdálkodásában, ahol 1813-ban elhunyt. A mezőgazdasági fejlődés pionírja volt a környéken, és számos újítást vezetett be, melyekkel betetőzve a családja két előző nemzedékének törekvéseit, mintagazdasággá és gyönyörű rezidenciává tette Woodhouselie-t. 1745 táján feleségül vette Anne Corrie-t, aki James Corrie, speddoch-i földbirtokos lánya volt Dumfries megyében, és népes családjuk lett. A legidősebb fiú az jóhírű orvos, BENJAMIN BELL volt, akiről már megemlékeztünk és portrét is közöltünk e munka első kötetének 278. oldalán. Mint korábban említettük, Benjamin felesége Grizel volt, egyetlen leánya Rev. Robert Hamilton-nak, a teológia professzorának az Edinburgh-i Egyetemen, a feleségétől, Jean-től, aki a leánya volt John Hay-nek, haystoun-i birtokosnak Peebles megyében, és 4 fiuk született. George, a legidősebb, sz. 1777, és Joseph, a legfiatalabb, sz. 1786, † 1848, sok éven át az orvoslás vezető alakjai voltak Edinburgh-ban. Robert, a 2. fiú, sz. 1782, Berwick és Haddington megyék elöljárója és seriffje volt, és évekig a skót egyház

prokurátora. William, a 3. fiú, sz. 1783, bírósági írnok volt, és egy ideig a korona képviselője a Lord Melbourne adminisztráció alatt. Elhunyt 1849-ben.

A Bell of Blacket-house család egyik tagjához fűződhet egy tragikus ballada, a 'Fair Helen of Kirkconnel Lee.' (Kirkconneli Szép Helén) A történet részletei, melyeken alapszik, noha a hagyományban maradtak fenn, sosem voltak kétségesek. Eszerint a szép Helén a Bell of Kirkconnel család tagja volt, noha néhány beszámoló Irving-családbelinek nevezi. Ez a ballada bizonytalan datálásának köszönhető; mert, bár Kirkconnel utolsó birtokosai Irving-ek voltak, midőn birtokaiktól megfosztotta őket Robert Maxwell 1600-ban, mégis a lady családjának rezidenciáját rendszerint „Bell's Tower"-nek nevezik, s így ő feltehetően az egyik Bell of Kirkconnel leánya volt. Atyjának háza a klasszikus szépségű Kirtle folyó partjánál állt, és a lerombolásakor a követi felhasználták Springkell felépítéséhez, Sir John Maxwell, baronet rezidenciájához. A leánynak ketten udvaroltak a környékről, Adam Fleming of Kirkpatrick, és egy Bell of Blacket-house. Az előbbi volt a szerencsés udvarló, az utóbbit a leány barátai pártfogolták. A szerelmeseknek így titokban kellett találkozniuk, éjjelente, Kirkconnel temetőjében, egy romantikus helyen, melyet félig körbefolyt a Kirtle. Az egyik ilyen titkos együttlét alatt, a folyó túlpartján hirtelen megjelent az elutasított szerelmes, és karabélyát a riválisa mellének szegezte. Helén a szeretője elé vetette magát, és őt érve a golyó, melyet amannak szántak, kilehelte lelkét a szeretője karjaiban. Fleming azonnal kardot rántott és üldözni kezdte az elkövetőt. Egy elkeseredett küzdelem után Bell darabokra vágta ellenfelét. Néhány beszámoló szerint Fleming Spanyolországig üldözte a gyilkost, és Madrid utcáin ölte meg. Azután katonaként szolgált a kontinensen, és visszatérésekor Skóciába, mint mondják, ellátogatott szerelme sírjához, és itt halt meg. A szerelmesek sírját még mutogatják Kirkconnel temetőjében. A sírkőre egy keresztet és egy kardot faragtak, a következő felirattal, mely még halványan látható: „Hic Jacet Adamus Fleeming." (Itt nyugszik Adam Fleming) Mint mondják, ennek a vidéknek egyik jegyzett családjához tartozott, amelynek neve megjelenik Kirkpatrick-Fleming egyházközség nevében. Szép Helén halálát így írja le a számos ballada-változat egyike:

"Wae to the heart that thought the thought!
Curst be the hand that fired the shot!
When in my arms Burd Helen dropp'd
And died for luve of me."

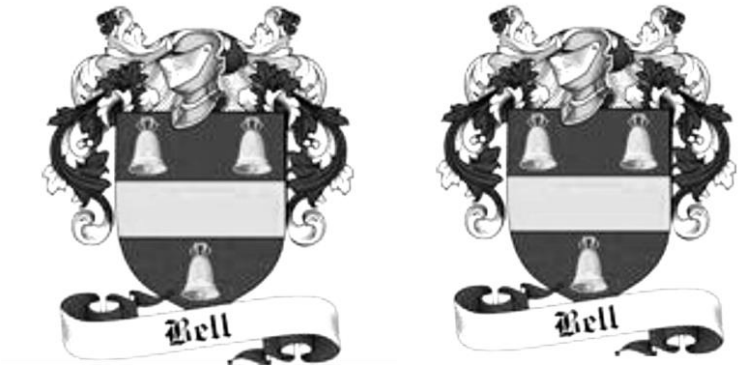
A 'burd' egy régi, költői kifejezés a szűzre. A régi ballada néhány versszaka különösen megindító, főként a második rész elején:

"I wish I were where Helen lies,
Night and day on me she cries;
O that I were where Helen lies,
On fair Kirkconnel lee!"

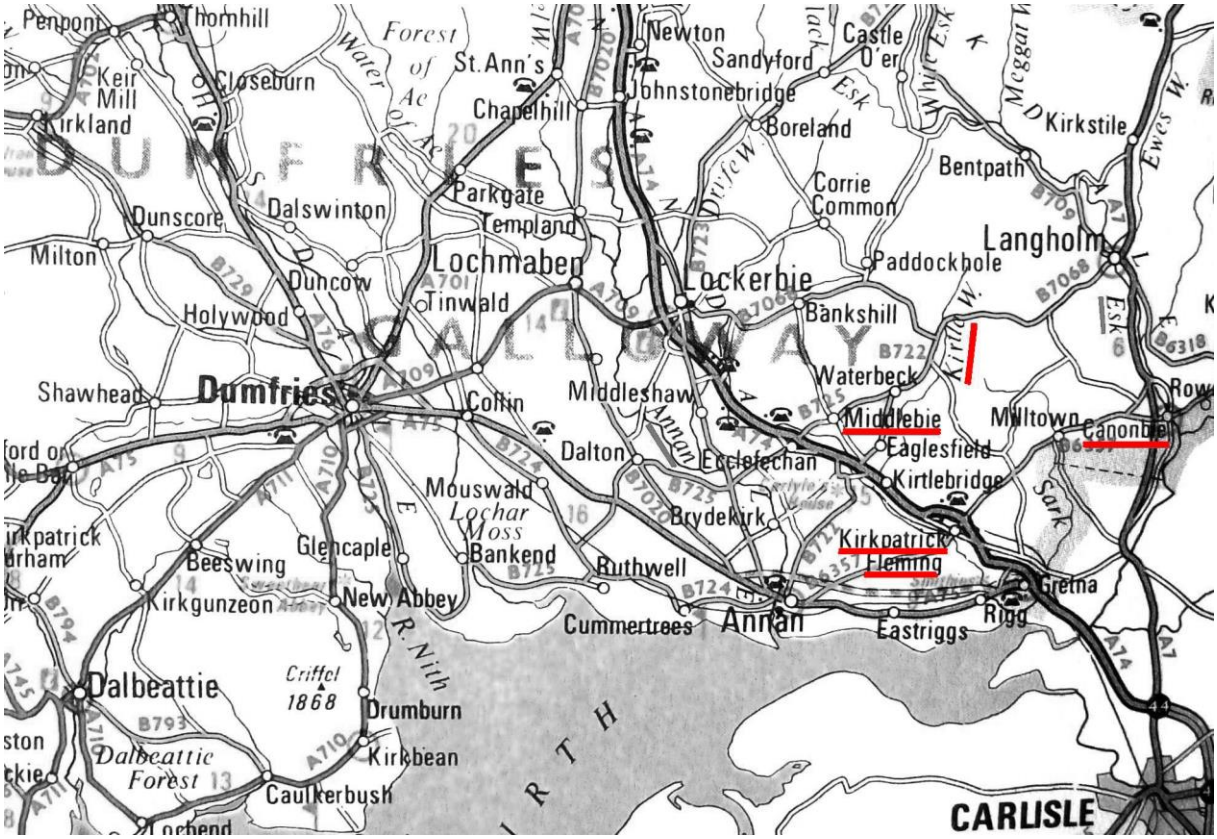
A Dumfries megyei Anwoth temetőjében van egy emlékmű John Bell of Whiteside emlékére, aki a Covenant (1643-as skót presbiteriánus szövetség) egyik mártírja volt. Elkobozták jószágait 1680-ban, mivel résztvett a Bothwell Bridge-i csatában, és azután néhány évig bujkált, mígnem 1685-ben rátalált, más társaival együtt, Sir Robert Grierson of Lag, a Kirkconnel hegyén, Tongland egyházközségben. Grierson megparancsolta, hogy azonnal végezzék ki őket, és nem engedte eltemetni a testüket. Mr. Bell az egyetlen fia volt Whiteside örökösnőjének, aki a férje halála után hozzáment a Viscount Kenmure-hoz. Ez a nemesember a mostohafia mártírsága után találkozott Grierson-nal Kirkcudbright utcáján, egy fivére, Graham of Claverhouse társaságában, és kegyetlenséggel vádolta Griersont. Az oly támadó hangon

választ neki, hogy őlordsága kivonta kardját, és megölte volna ott helyben, ha Claverhouse nem avatkozik közbe és menti meg az életét.

Ld. még Z.T.Cs.: *Skótok az Osztrák-Magyar Monarchiában, 17-19. század*.

BELL OF THE BORDERS, A HATÁRVIDÉKI FŐÁG ÉS AZ EGYIK KORAI OLDALÁG CÍMERE

A délkelet-skóciai Galloway megye a 15. századtól a főbb Bell-családok birtokterülete volt az angol határnál (*Map of Scotland*, Bartholomew, 1989, részlet)

A mai birtokviszonyok, kiemelve a régi Bell-birtokok közül Inchture, Yester, és délen „Irvine's Tower", amely Anderson szerint eredetileg Bell's Tower lehetett (Roddy Martine: *Scottish Clan and Family Names*, 1987, p. 43.)

2. Burke's *Peerage and Baronetage* (brit főnemesség), 1869:

p. 16, AGNEW, Nova Scotia baronetje: „David-Carnegie-Andrew, az egyházi rendben, sz. 3 May, 1821; esk. 1855, Eleanora, a néhai J. Bell, Esq., F.R.S., lánya

p. 39, ARMSTRONG OF GALLEN, Bartonet: „III. Frances-Georgina, *m.* 3 Nov. 1854, J.-Alexander Bell, Esq. of Grinbea, Darling Downs, Queensland."

p. 51-52, AUCKLAND, Eden, báró (kihalt): *ld. Matthew Bell, unokaöccse, p. 1149.*

p. 205, CAYLEY, baronet: „James, of Thormanby, esk. Mary, Ralph Bell, Esq. of Sowerby, co. York, lánya, akitől volt egy fia, Matthew, † Charles I. király szolgálatában

p. 371, DUNALLEY, báró: „3. Francis-Sadleir, sz. 1811, a hadsereg néhai tisztje… esk. 3., 1859. febr. 3., Janet, 2. lánya Edward-Gonne Bell-nek, Esq. of Streamstown, co. Mayo [Írország], akitől volt egy leánya, Geraldine-Frances."

p. 390, EDEN, baronet: „Dulcibella, esk. Matthew Bell, Esq. of Woolsingham, Northumberland. (ld. *Burke's Landed Gentry*)"

p. 407, ELIBANK, Murray, báró: „… Edith-Catherine-Erskine, esk. 1805. ápr. 17., Joseph Bell, Esq., M.D."

p. 419, ERROL, Hay, gróf: „William, 15. gróf, sz. 12 March, 1772; esk. 1., Jane, dau. of Matthew Bell, Esq., egyetlen leánya Dulcibella-Jane."

p. 507, GRAHAM, gróf: „Malise, Strathern grófja, aki a címét Menteith-re változtatta, mivel Strathern átment Robert II. király birtokába, esk. Anne, Henry Vere, Oxford gróf leánya, akitől három fia és két leánya volt;... tőle egyenes fiágon Fergus Graham, Esq. of Plomp, esk. Sibill, William Bell, Esq. of God's Brigg leánya Észak-Angliában, és négy fiuk született."

p. 556, HASTINGS, Astley, báró: „John, az egyházi rendben, esk. 1762, Catherine, Philip Bell, Esq. of Wallington leánya, Norfolk-ban, † 1803, két leányt hagyott."

p. 568, HAZLERIGG, baronet: „Henrietta-Susan, esk. 15 Oct. 1840, Thomas Bell, Esq., Lieut.-Col. Bell, C.B. legkisebb fia, utódjuk Thomas, William, Henrietta-Caroline, Mary Susan, Nina, Emily, és Eva."

p. 572, HENLEY, Eden: *ld. Matthew Bell, unokaöccs, p. 1149.*

p. 648, KINNAIRD, báró, of *Inchture*: ld. *Scots Peerage*, vol. viii. 274, George Bell of the Holmys and Inchture, Tayside, Scotland (birtoktörténet: Inchture ettől a Bell-től Patrick Lyon-hoz, majd egy Kinnaird-hez került)

p. 708, LORAINE, baronet: „Isabella- Elizabeth, esk. 20 Nov. 1828, Rev. John Bell, rothwell-i vikárius, W.R. of Yorkshire, testvére Matthew Bell-nek, Esq., M.P. for Northumberland."

p. 740, MANSEL, baronet: „Sir William, sz. in 1766; esk. 1790, Elizabeth, John Bell, Esq. of Harefield lánya és örököse, utódjuk William-John, az egyházi rendben."

p. 744, MAR, Erskine, gróf: „Frances-Jemima, esk. 12 Oct. 1830, William-James Goodeve, Esq. of Clifton, and leaving, besides four daus.,… Charlotte, esk. 1857, Charles Bell, Esq.”

p. 781, MONCREIFF: „Sir Henry-Wellwood Moncreiff, of Tullibole, co. Kinross, D.D., az egyházi rendben, sz. 21 May, 1809; esk. 8 March, 1838, Alexina-Mary, George Bell, Esq. of Edinburgh leánya.”
— p. 782: „James, az ügyvédi testület dékánja és Skócia főügyésze, M.P., Edinburgh, sz. 29 Nov. 1811; esk. 12 Sept. 1834, Isabella, egyetlen leánya Robert Bell, Esq. of Edinburgh, és öt fiuk, két lányuk született.”

p. 811, NAPIER: „George-Thomas-Conolly, C. B., főhadnagy a hadseregné, Kanadában; sz. 1816; esk., utódok, lánya Maria-Aletta, esk. 16 Oct. 1862, John-Frederick Bell, Esq., A.D.C. 47th regiment, idősebb fia Frederick-Brown Bell-nek, Esq. of Downham Market, Norfolk.”

p. 980, SALTOUN, Fraser, gróf: „David-M’Dowall, a Kir. Légierő ezredese, a török Medjidie Rend lovagja, sz. 1825, esk. 3 Jan. 1854, Mary-Georgiana, Edward-Gonne Bell leánya, Esq. of Streamstown, co. Mayo [Írország]”

p. 1057, STEWART, baronet, Írország: „Robert, egyetlen gyermeke, Janet, esk. 1684, J. Bell, Esq.”

p. 1081, SULLIVAN, baronet: „3. Francis-William, C.B., Kir. Haditeng. századosa, sz. 1834 máj.; esk. Aug. 1861, Agnes, 2. leánya Sydney Bell-nek, Esq.”

p. 1146, WALLACE, baronet: „Robert-Agnew, sz. 19 June, 1834; esk. 25 Aug. 1859, Jane-Colquhoun, legidősebb leánya John Bell-nek, Esq. of Enterkine, Ayrshire.

p. 1149, WALSHAM, baronet: „Sir John-James, of Knill Court, co. Hereford, a Hereford militia őrnagya, helyettes tábornagya Hereford és Radnor megyéknek, a Bury School kormányzója, &c.; sz. 6 June, 1805; esk. 25 May, 1826, Sarah-Frances, 2. leánya Matthew Bell-nek, Esq. of Woolsington House, Northumberland (unokaöccse az Auckland és Henley lordoknak)”

p. 1162, WEDDERBURN, baronet: „John. sz. 9 May, 1825, a bengáli közszolgálat egyik tagja; esk. 1856, Alice, leánya D.-C. Bell-nek, Esq., a bombay-i orvosi szolgálatnál, akitől fia John-James. Mr. Wedderburn-t feleségét és gyermekét megölték a lázadók, kötelességteljesítése közben, Hissar-ban, Felső-Indiában, 29 May, 1857.”

p. 1163, WELDON: „Sir Thomas Burdett, 1. baronet, M.P., † 1726, egyetlen fia Sir William-Vigors Burdett, 2. baronet, atyja Sir William-Bagenal Burdett-nek, a 3. baronetnek, akinek első házasságából egy leánya volt, Helen, esk. 1831, Capt. Henry Bell, 3. fia Matthew Bell-nek, Esq. of Woolsington, Northumberland.”

---

3. Burke’s *Landed Gentry* (brit kisnemesség), 1862, pp. 81-82:

BELL OF WOOLSINGTON.

BELL, MATTHEW, Esq. of Woolsington, co. Northumberland, D.L. serif 1810, korábban M.P., Northumberland, sz. 18 April, 1793; esk. 10 Oct. 1816, Elizabeth-Anne, egyetlen gyermeke és örököse Henry-Utrick Reay-nek, Esq. of Killingworth House, Northumberland.

Leszármazás:— MATTHEW BELL, of Newcastle-on-Tyne, esk. Salkeld-családbeli leány, akitől Elisabeth, esk. John Stephenson, Esq., of Newcastle, és Knaresdale Hall, co. Northumberland, egyetlen fiuk volt,

MATTHEW BELL, Esq., newcastle-i városatya, serif 1730, plgármester 1757. Esk. Jane, Richard Ridley leánya, Esq. of Heaton, co. Northumberland, fiuk volt,

MATTHEW BELL, Esq. of Woolsington, a Northumberland Militia ezredese, esk. 1767, Dulcibella, Sir John Eden leánya, Bart., of Windlestone, co. Durham, és három leányon kívül négy fia volt, MATTHEW, Stephen, Robert, Newcastle polgmestere 1822; és Henry. A legidősebb fiú,

MATTHEW BELL, Esq., of Woolsington, Northumberland serifje 1797, esk. 9 June, 1792, Sarah- Frances, Charles-J. Brandling leánya, Esq. of Gosforth House, co. Northumberland, és volt utódjuk.

MATTHEW, a mostani woolsington-i.

Charles, esk. 1., Mary, Rev. Ralph-Henry Brandling, of Gosforth House fiatalabbik leánya, † 1828; esk. 2., Rachel, negyedik leánya William Brandling-nek, Esq. of Low Gosforth. Mr. Charles Bell *d. s. p.* (died sine proles, utód nélkül hunyt el) 1844.

Robert-John, † 1826.

Henry, esk. Ellen, egyetlen gyermeke Sir William-Bagnel Burdett, baronetnek.

John, esk. Isabella, egyetlen leánya Sir Charles Loraine, baronet of Kirkharle, Northumberland, utódjuk,

William, esk. Jane, 3. leánya John Ridley-nek, Esq. of Park End, co. Northumberland.

Elizabeth-Jane. Dulcibella.

Frances, esk. Sir John-James Walsham, bartonet of Knill Court, co. Hereford.

Mr. Bell † 1811, és követte legidősebb fia, MATTHEW BELL, Esq. most woolsingham-i.

Pajzs—Sa., a fesse, erm., between three bells, arg. [fekete mezőben, vízsz. hermelin-pólya, három ezüst harang között]

Sisak—A hawk, erect, and belled. [kiemelkedő sólyom]

Székhely—Woolsington, Newcastle-upon-Tyne; Killingworth House, Northumberland; és Hanwich Hall, co. Durham.

BELL OF MELLING HALL.

BELL, WILLIAM-GILLISON, Esq. of Melling Hall, co. Lancaster J.P. and D.L., sz. 13 Aug. 1803; esk. 5 March, 1821, Harriet, 2. leánya Rev. Ralph Worsley-nek, finchley-i tiszteletes, utódaik,

I. WILLIAM-GILLISON, sz. 12 Dec 1828.

II. Henry-James, sz. 27 Oct 1831.

III. George-Constable-Gildart, sz. Sept 1843.

I. Harriet

Mr. Bell a néhai William-Gillison Bell, Esq. egyetlen fia, Rebecca-tól, a hitvesétől, aki William Saunders leánya, és William Bell és Marion Dalgliesh unokája, James Bell, Esq. és felesége, Elizabeth dédunokája.

Motto—Praenuntia pacis.

Seat.—Melling Hall, Lancaster mellett.

BELL, FREDERICK, Esq. of Thirsk Hall, co. York, J.P. and D.L., az észak-yorki lövészek volt századosa, sz. Dec. 1830; követte nagybácsiját 1850 márc., amikor felvette a Bell nevet a Macbean helyett.

Leszármazás:— ROBERT BELL-NEK, aki egy régi határvidéki családból származott, a rezidenciája Kirkgate-ben volt, Thirsk megyében, és tekintélyes földbirtokkal rendelkezett a környéken. Végrendelete 1707-ben kelt, † 1711, utódai feleségétől, Elizabeth-től két fiú, Ralph és John, és egy leány, esk. Peter Consitt, Esq. Az idősebbik fiú,

RALPH BELL, Esq. of Sowerby, M P., a Port of Hull ügyfeleinek egyike, megvásárolta a thirsk-i birtokot 1723; esk. 3 March, 1697, a york-i katedrálisban, és feleségétől, Rachel-től volt két fia és két leánya, azaz,

Ralph, aki a család jelenlegi képviselője.

Peter, sz. Jan. 1726.

Elizabeth, esk. Peter Consitt, Esq. of Brawith, fiaik Warcop és Peter Consitt, Esqrs.

Mary, esk. Robert Livesey, Esq. of Livesey Park, Lancashire.

Mr. Bell was temetése 3 Nov 1735, és követte fia,

RALPH BELL, Esq., sz. Oct. 1720, Thirsk birtok ura, esk. Anne, leánya és örököse Edward Conyers-nek, Esq. of Malton, utódja,

John, az örököse.

Robert, of Kildale (aki a Bell mellé felvette a Livesey nevet és címert), sz. 1 April, 1768; esk. 1794, Jane, leánya Rev. Dr. Cleaver-nek, of Malton, egyetlen leányuk Marianne, esk. Edmund Turton, Esq. of Upsall.

Marianne, esk. 3 Dec. 1798, Rev. Henry Gale, M A.

Az idősebb fiú,

JOHN BELL, Esq. of Thirsk, sz. 8 Oct. 1764; esk. 1800, Frances-Brady Barnett, 3. leánya Hon. William Barnett-nek, of Arcadia, Jamaica szigetén, és utódja volt,

I. Ralph, sz. 1805, † gyermekkorban.

II. John, az örököse.

I Frances, esk. 2 Sept 1823, Rev Wm Macbean, M.A., Peter Tavy lelkésze, Devon, és utódja volt,

1 FREDERICK, a jelenlegi birtokos.

2 ARCHIBALD. sz. 10 July. 1832

3 Alfred, sz. 1833; † Oct. 1847.

1 Frances esk. 1847, Rev. H. Smith, of Easton Maudit, co. Northampton.

2 Elizabeth.

II Jane esk. 1. Sept 1833, Capt Baynton, a 12. Lándzsásoknál; és 2., Major Sanders, osztrák szolgálatban.

A második fiú,

JOHN BELL, Esq., M.P., Thirsk, sz. 11 Aug. 1809; † 5th March, 1851, utód nélkül, birtokaiban követte unokaöccse, aki a nevét Macbean-ről BELL-re változtatta, és ő a jelenlegi FREDERICK BELL, Esq.

Pajzs—Per chev. az. and sa.; a chev. engrailed, with plain cottises, between three bells, argent. [fordított V-alakkal osztott, kék-fekete mezőben fogazott gerenda, kettős vonallal, három ezüst harang között]

Mottó—Inopem me copia fecit.

BELL OF BOURNE PARK.

BELL, MATTHEW, Esq. of Bourne Park, Kent, M.A. Trin. Col., Cambridge, J.P. és D.L., sz. 7 July, 1817; esk. 13 June, 1839, Fanny-Cecilia, legkisebb leánya a néhai Thomas Bigge-nek, Esq. of Benton, co. Northumberland, és volt utódja,

I. MATTHEW-JOHN, a 13. könnyűgyalogságnál, sz. 8 May, 1840.
II. Edward-Thurland, sz. 1 Sept. 1841.
III. Charles-George, sz. 6 Sept 1843.
IV. Herbert-James, sz. 16 Aug. 1853.

I. Florence-Jane. II. Fanny-Alice.
III. Augusta-Rose. IV. Eleanor-Margaret
V. Constance-Georgina. VI. Gertrude-Cecilia.

Mr. Bourne serifként szolgál 1850 óta.

Leszármazás:—JOHN BELL, Esq. of Kendal, Westmorland, sz. 1765, Matthew Bell fia, of Kendal, sz. 1733, Agnestől, feleségétől, aki a leánya William Yeates, Esq. of Beetham-nek; főlovász Cambridge-ben 1786, a Trinity College és a Royal Society tagja. Jogi tudásával nagy tekintélyt szerzett a kancellárián, ás a királynő tanácsosa lett. Esk. Jane, leánya Henry Grove-nak, Esq. és tőle a halálakor, 6 Feb. 1836, egyetlen gyermek maradt, a jelenlegi MATTHEW BELL, Esq, of Bourne Park.

Pajzs—Sa., on a chev., between three bells, arg., as many lions' head, erased. [fekete mezőben, egy fordított V-alakú gerenda, három ezüst harang között, több oroszlánfejjel]

Sisak—A lion's head erased.

Székhely—Bourne Park, Canterbury mellett.

---

4. J. Balfour Paul, *Scots Peerage* (skót főnemesség), 1911, 9. köt., Index, p. 213:

Bell of Abbeylarn, William Shirley, vi. 121.
— of Bladethouse, William, vii. 99. [in Annandale]
— of Godsbrigg, William, vii. 99. [God's Brigg, North Britain, in Burke, Graham]
— of the Holmes, George, viii. 273, 274.
— of Inchture, George, viii. 274. [co. Perth]
— of Pendell Court, William A., iv. 220.
— of Streamstown, Edward Gonne, vii. 450. [Streamstown, co. Sligo, co. Westmeath, co. Mayo, Ireland]
— of Whiteside, John, v. 125. [in Annandale]
— of Woolsingham, Matthew, iii. 583.
— Anne, wife of Sir Alex. Hope of Granton, iv. 491.
— Charles, v. 635.
— — his wife, Charlotte Erskine Goodeve-Erskine, v. 635.
— Georgina, wife of Capt. Norman Leslie-Melville, vi. 121.
— Hyacinthe Mary, wife of Patrick James, lord Kelburne, iv. 220.
— James, provost of Glasgow, iv. 289.

— — his wife, Elspeth Gray, iv. 289.
— Jane, wife of William Hay, iii. 583.
— John, minister of Calder, v. 165. [Linlithgow]
— Mary Georgina, wife of gen. David M. Fraser, vii. 450.
— Sibill, wife of Fergus Graham of Plomp, vii. 99.

Bell of Abbeylarn, William Shirley, vi. 121., *Georgina*, Capt. Norman Leslie-Melville felesége:

MELVILLE, EARLS OF LEVEN AND MELVILLE, „9. Norman, sz. 5 February 1839. Belépett a hadseregbe, és a Gránátosok századosa lett (Grenadier Guards). Esk. 4 December 1861, *Georgina*, leánya William Shirley Bell-nek, of Abbeylarn, co. Longford."

— of Bladethouse, William, vii. 99.:

GRAHAM, VISCOUNT PRESTON, „Viscounts Preston első tényleges elődje:

FERGUS GRAHAM, vagy GRAEME,1) of Plomp, co. Cumberland, akinek feleségétől, Sibill-től, William Bell leányától, of Godsbrigg és Blacket House (vagy Bladethouse), Skóciában volt utódja,…"

1) Nicholson és Burns *Westmorland and Cumberland* c. munkája ii. 466, és Hutchinson *Cumberland*, ii. 531 írja, hogy ez a Fergus állítólag egy Matthias Graham fia volt. Megjegyzendő, hogy egy szerződés jött létre 11 May 1573 Sir John Johnstone lovag és több Graham között, Archibald Johnstone of Myrehead leggyilkolásával kapcsolatban, ahol előfordul a 'Fargus Grahame son to vmquhile Mathew Grahame' megjelölés (*Annandale Family Book*, i. lxxiii); Fergus 'a Plump,' vagy 'a plump,' megjelenik 1596 és 1597-ben (*Border Papers*, ii. 127, 308).

— of the Holmes, George, viii. 273, 274.:

LYON, EARL OF STRATHMORE & KINGHORNE, „4. Patrick, akit Alexander, Lord Glamis vértestvérének neveztek, lemondó nyilatkozatot nyer George Bell of the Holmes-tól, kelt 1 March 1481.1)

1) Glamis Writs.

p. 274: 1479-ben megvásárolta George Bell of the Holmys-tól Inchture birtokot, Perthben.6) 6) Reg. Mag. Sig.

— of Pendell Court, William A., iv. 220.:

BOYLE, EARL OF GLASGOW, „1. Patrick James, Viscount Kelburne, sz. Edinburgh 18 June 1874, a Kir. Haditeng. tisztje; kadét 15 January 1888, altábornagy 22 June 1897. Esk. Bletchingley-ben, 29 May 1906, Hyacinthe Mary-vel, William A. Bell, of Pendell Court, co. Surrey leányával.

— of Streamstown, Edward Gonne, vii. 450.:

FRASERS OF PHILORTH, LORD SALTOUN, „David Macdowall, sz. 2 March 1825, … † 25 February 1906, esk. 3 January 1854, Mary Georgina-val, Edward Gonne Bell of Streamstown, co. Mayo,[Ireland] leányával, akitől három fia és két leánya született."

— of Whiteside, John, v. 125.:

GORDON, VISCOUNT OF KENMURE, „V. ALEXANDER, 5. Viscount of Kenmure…. Esk. 2., Marion M'Culloch, aki Wodrow szerint Whiteside örökösnője volt, és Douglas szerint M'Culloch of Ardwall leánya, akinek fia az előző házasságából John Bell of Whiteside, akit Lag ura lelőtt a Kirkconnel Hill-en 1685-ban, mely tettéért felelősségre vonta Alexander, amikor röviddel ezután találkoztak Kirkcudbright-ban, de Lord Claverhouse közbeavatkozott.1) 1) Wodrow's *History*, ii. 501. [ld. Anderson, 1863]

— of Woolsingham, Matthew, iii. 583., and Jane, wife of William Hay, iii. 583.:
HAY, EARL OF ERROLL, „XVII. WILLIAM, 17. Earl of Erroll, sz. 12 March 1772,… Esk. 1., St. John's székesegyházban, Newcastle-on-Tyne, 9 January 1792, Jane-nel, második leányával Matthew Bell-nek, of Woolsingham, a Northumberland Militia altábornagya; Jane Hay grófnő † 14 April 1793, 23 évesen, egy leányt hagyott.

— Anne, Sir Alex. Hope of Granton felesége, iv. 491.
HOPE, EARL OF HOPETOUN, „5. Sir Alexander of Granton, ker. 12 March 1611; apja az angol udvarba küldte 1637-ben, ahol Charles I. főpohárnoka lett. Esk. szerződés 22 November 1642, 2) Anne Bell-el, és utód nélkül halt meg 13 February 1680. 2) *Diary*, 180.

— Charles, v. 635., és felesége, Charlotte Erskine Goodeve-Erskine, v. 635.
ERSKINE, EARL OF MAR, „2. Frances Jemima, esk., 12 October 1830, William James Goodeve († 22 December 1861), † 20 June 1842, utódai között: … (3) Charlotte Erskine, sz. 27 May 1833, esk, 30 Nov. 1857, Charles Bell, † 2 September 1859.

— James, Glasgow polgármestere, iv. 289., és felesége, Elspeth Gray, iv. 289.:
GRAY, LORD GRAY, „9. Elspeth, ker. 20 December 1625, esk. 30 April 1643 (szerz. kelt 7 April 1643), James Bell, glasgow-i kereskedő, polgár és polgármester.3) 3) Gray Inventory, 489.

— John, calder-i lelkész, v. 165.
BOYD, EARL OF KILMARNOCK, „VI. THOMAS, 6. Lord Boyd,… Néhány héttel a halála előtt, 13 May 1611, pellengérre állították Mr. John Bell, calder-i lelkész felszólítására, mert a lord nem fizette a papi tizedet.11) 11) Boyd Charter-chest.

---

5. Roddy Martine: *Scottish Clan and Family Names – Their Arms, Origins and Tartans*, Edinburgh, 1987, p. 164, Sept names and allied clans, p. 209:

Macmillan

MORAY KÖRNYÉKI KLÁN, mely a piktek egyik szövetségese volt. Eredeti birtokaik a Tayside-nál feküdtek, majd Malcolm Mor Macmillan a nyugat-felföldi Knapdale-ben kapott földeket a Szigetek Urától, a MacDonald-főnöktől 1360-ban. E birtokok többségét azonban elvesztették a 15. század vége felé. A Macmillan-ek Knapdale-ből délre költöztek, a Kintyre-félszigetre, ill. Galloway és Kirkcudbright megyék területére. A klánfőnök székhelye jelenleg Finlayston House a Clyde-torkolatnál. Kirkpatrick Macmillan, a kerékpár feltalálója Keir-ben született, a nithsdale-i Sanquhar közelében. Találmányával elkerekezett Glasgow-ba, és véletlenül elütött vele egy gyalogost. Harold Macmillan, brit miniszterelnök, aki az első Earl of Stockton lett, Malcolm MacMillan-től származott, egy 18. századi arran-i mesterembertől. — A MacMillan-ek szövetséges törzsei vagy családai többek között a Bell-ek. (vö. alább, *Annals of the Picts*, vol. I., 1828, Frank Adam: *The Clans, Septs & Regiments of the Scottish Highlands*, 1908, ClanMacmillan.org)

6. *Annals of the Caledonians, Picts and Scots*, vol. I., 1828., J. Ritson, Kings of the Picts:

p. 207, A.D. **674**, *Bil*, vagy *Bail* fia Brud 21 évig uralkodott; a Bil, Bail személynév is lehetett a Bell családnév alapja:

DCLXXIV. Brudei filius Bili viginti uno annis regnavit.‡

——. Brudé son of Bili reigned twenty-one years.

‡ *Cro. Pic.* Hujus tempore floruit S. Adamnanus. (*Nomina regum.*)

pp. 215-16, A.D. **693**, meghalt Brud *MacBail*, a Forth/Fife királya:

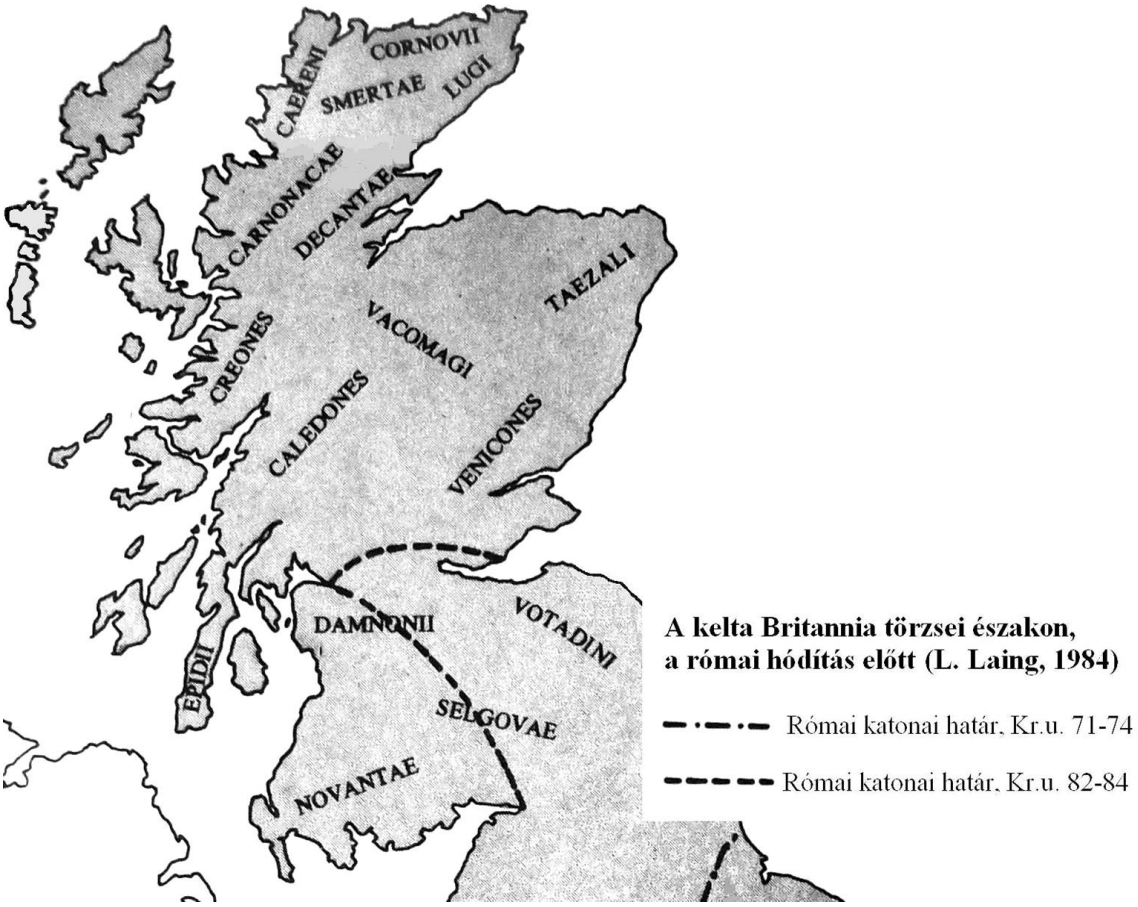
DCXCIII. Bruide Mac Bile, rex Fortren moritur.*

DCXCIII. Bruidé son of Bili, king of Fortren, dies.

p. 223, A.D. **725**, meghalt Congal *MacMaille* anfa Brecc Fortren, a Macmillan klán egyik őse:

DCCXXV. Congal MacMaille anfa Brecc Fortren, et Oan princeps Ega, moriuntur.

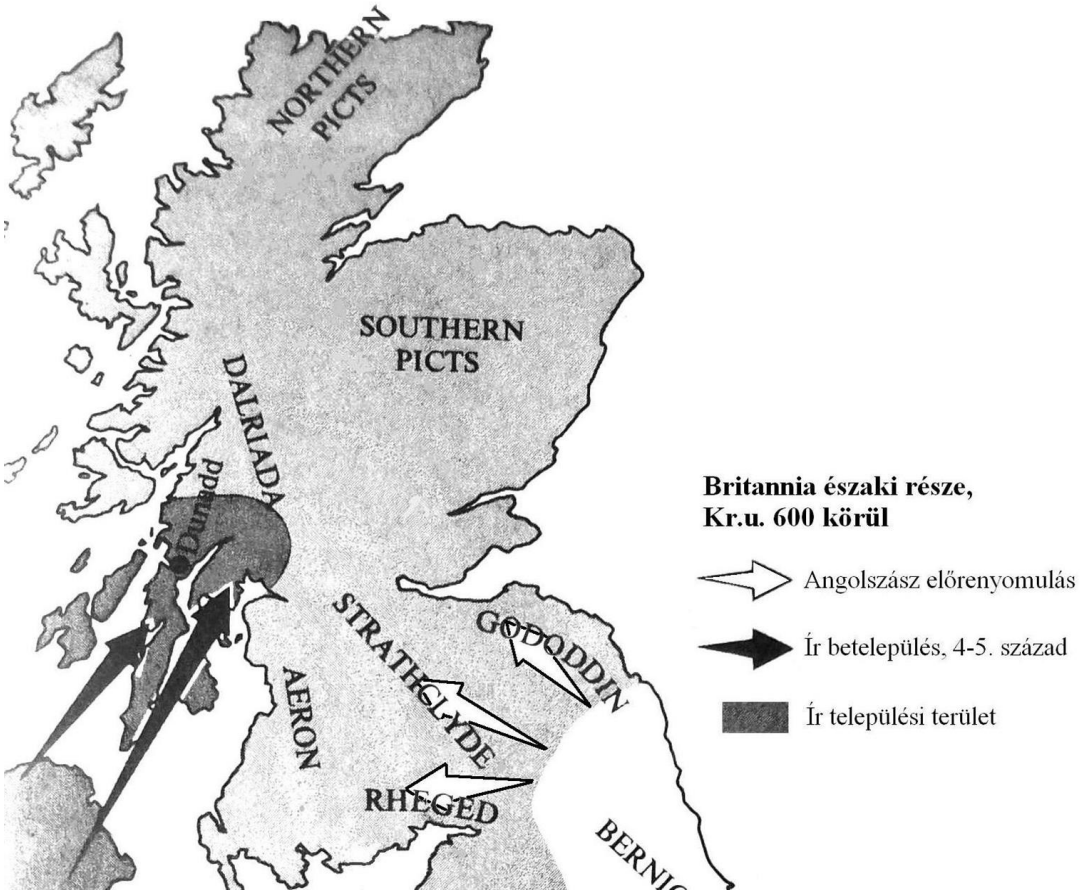
DCCXXV. Congal MacMaille anfa Brecc Fortren, and Owen prince of Eg, died.

A kelta Britannia törzsei északon, a római hódítás előtt (L. Laing, 1984)

Római katonai határ, Kr.u. 71-74

Római katonai határ, Kr.u. 82-84

Britannia északi része, Kr.u. 600 körül

Angolszász előrenyomulás

Ír betelepülés, 4-5. század

Ír települési terület

7. Frank Adam: *The Clans, Septs of the Scottish Highlands*, 1908, 93-94, 167, 377.

MACMILLAN.
Gael neve: *Clann Mhaolain*, vagy
Clann Mhic-Gille-mhaoil

E klán eredetét a hagyomány a „*Siol O'Cain*"-hoz, a felföldi Moray térségének egyik kelta törzséhez kapcsolja, a 13. század előtti időkből. A „*Siol O'Cain*" az ősi *Kanteal* törzstől vezeti leszármazását, mely az északi piktek egyik törzse volt [*Kantioi*, kantik/kantok, Ptol. II. 3,27., délen szerepelnek, a mai Kent grófság őrzi nevüket, és egyik városuk Londínion, London volt, így sokkal inkább a felföldi, Tayside környéki *Venicones* törzsről lehet szó, Ptol. II. 3,14., mely népnév elvezethet a *Conii* törzshöz, akik a portugáliai Coimbra környékén éltek már a bronzkorban, ahonnan nagy népvándorlás indult Bretagne, Írország, és a Brit-sziget irányába, vö. *Lebor Gabála Erenn*, Írország elfoglalásának könyve, V., 1956, Mil fiai, Mil of Spain, son of Bile, Mag Bile, Eber/Iber, p. 11, 27, 49, 125, 305, és a hagyományban nem minden „legendagyártás"; ld. még R. Steiner, GA 178, 1917. nov. 19, az írek egy részének kisázsiai eredetéről.—A ford.]. Ugyanebből a törzsből eredtek a Munro-k.

Skene (*Highlanders of Scotland*) azon a véleményen van, hogy a Macmillan-ek legkorábbi birtokai a Loch Arkaig két oldalánál terültek el. De minden szerző, beleértve magát Skene-t is, egyetért azzal, hogy közeli kapcsolat volt a Buchanan és a Macmillan klánok között. Buchanan of Auchmar, az előbbi klán történetírója, a Macmillan-ek leszármazását Methlan-tól vezeti, aki a második fia volt Anselan-nak, a Buchanan-ek főnökének, ki a 13. században élt. MacIan és Logan ugyanígy vélekedik a dologról, és a MacIan-féle „Costumes of the Highlanders" kötet figurája, aki a Macmillan viseletet bemutatja, a Buchanan-tartanos kiltet viseli.

A Macmillan-klán fő területe úgy tűnik a Loch Tay, Lawers lett, ahol a főnök rezidenciája állt. Innen elűzték őket a Chalmers-ek, II. Dávid király uralkodása idején. A Macmillan-ek Strathtay járásbeli elhelyezkedéséről Mr. Skene megjegyzi: „Kevés okunk van kételkedni a hagyomány hitelességében, miszerint a Macmillan-eknek ez az ága IV. Malcolm idején Moray északi részéről Strathtay földjére költözött."

A Macmillan-klán főnökének számos fia volt. Így, amikor a klánt elűzték a Loch Tayside-tól, néhányuk Breadalbane-be ment, és a Macmillan of Ardeonaig és más ágak megalapítói lettek.

Néhány Macmillan letelepedett Knapdale-ben, és úgy tűnik, hogy a Macmillan of Knap családfőt tekintették a klán főnökének. A Knap család kihalásakor Macmillan of Dunmore (Tarbert közelében) felvette a Macmillan of Macmillan megnevezést. A dunmore-i család szintén kihalt, és az örökletes főnöki cím jelenleg nincs használatban.

A klán néhány tagja Lochaber-be ment, ahol a Cameron of Lochiel lelkes követői lettek. Ezeknek a Lochaber Macmillan-eknek egyike azután letelepedett Argyleshire-ben, és megalapította a Glen Shira és más családokat. A Macmillan-ek másik ága Galloway felé vette útját, és számos kiváló képviselőjük lett.

A Macmillan of Knapdale (Kintyre-ban) a Lord of the Isles támogatója volt; a Lochaber-iek Cameron of Lochiel-t követték; míg a Macmillan of Urquhart és a Glenmoriston-iak a Grant of Glenmoriston követői voltak.

Argyleshire bizonyos részein a Macmillan-eket „*Na Belich*"-nek nevezték (vagy Bell-eknek). Úgy tűnik, hogy gael nyelven a Macmillan-t *Mac-Mhaoilean*-nek, vagy *Mac-Gille-Mhaoil*-nak mondják, ami „a tonzúrás fiát" jelenti, és a klánt egyházi eredetűnek tekintették [ti. a korai kelta, monasztikus, nem episzkopális egyházhoz közelállónak.—A ford.].

Meg kell jegyezni, hogy a Buchanan Klán Társaság elismeri a kapcsolatot a Macmillan-ekkel, és elfogadja, támogatja a Macmillan-eket a Buchanan Klán Társaságban.

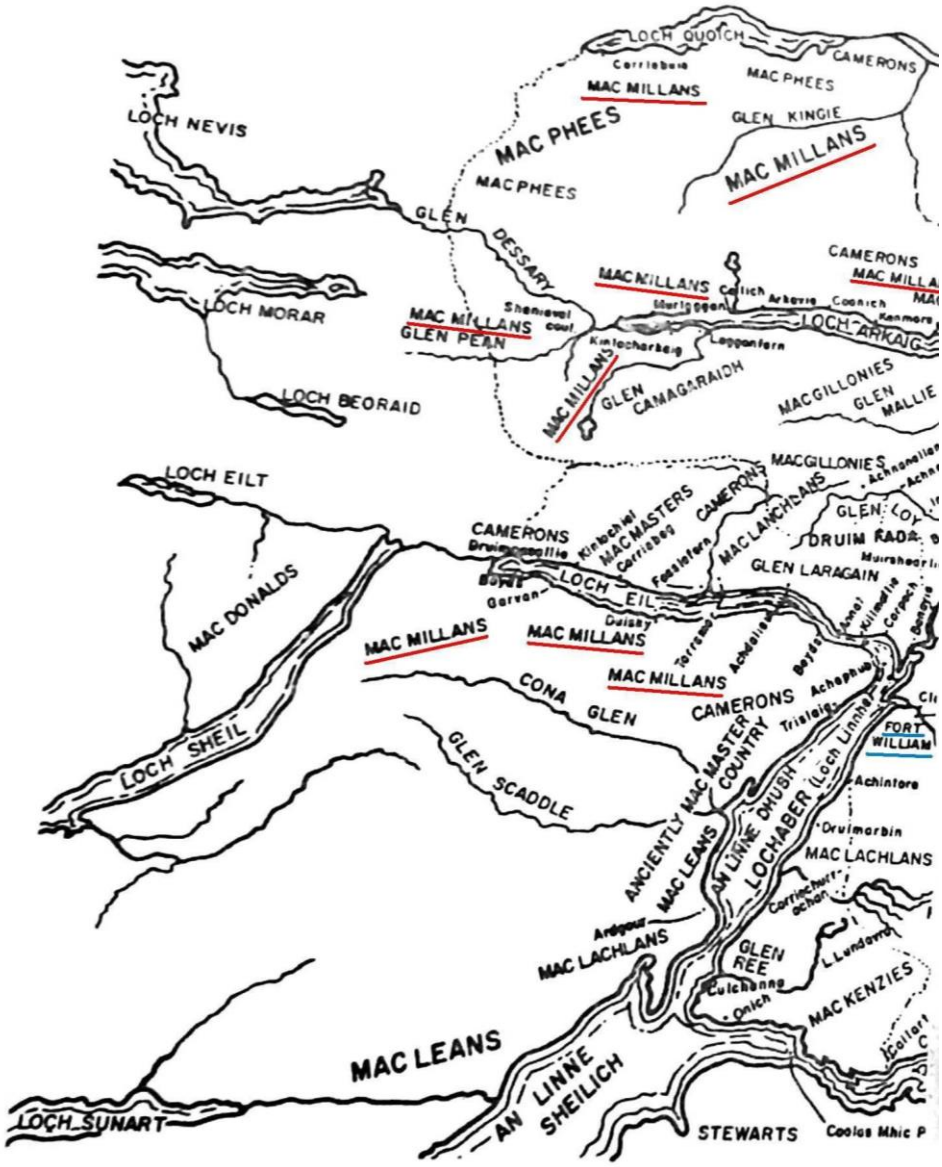
A MACMILLAN TÖRZSEK.

(1) *Baxter, MacBaxter*.—Ősük a következő körülményből származtatja nevét. Amikor a Glenshira Macmillan-ek egyikét meg akarta ölni egy szomszédos klán tagja, az az üldözői elől bemenekült az Inverary Castle konyhájába. Szakácsruhába öltözött, és elkezdett a konyhában árpakenyereket gyúrni, így nem fedezték fel. Ennek nyomán kapták a gyerekei a „Macbaxter", azaz „a pék fia" nevet. Leszármazottaik egy időben igen népesek voltak a cowal-i Glendaruail-ben.

(2) *Bell*.—A „*Mac'Illemhaoil*", azaz Macmillan nevet Islay-n és Kintyre-ban is „Bell"-nek ejtik.

(3) *Brown*.—Ezt a nevet is a klánhoz tartozónak tekinti a Macmillan Society.

Címerpajzs: Arany mezőben, egy ágaskodó fekete oroszlán, a pajzsfejen három kék csillag (Or, a lion rampant sable, in chief three mullets azure). *Sisakdísz*: Két kéz által fogott pallos, természetes színben (A dexter and a sinister hand brandishing a two-handed sword proper). *Mottó*: „Miseris succurrere disco" — Segítek a bajban (I learn to succour the distressed). (alább a régi, lochaber-i Macmillan-ek és más szomszédos klánok elhelyezkedése, Somerled Macmillan könyvéből)

8. MacMillan-klán — Törzsek és egyéb ágak

Bell

Jóllehet a *Na Belaich* valószínűleg a MacMillan-klán legrégebbi és legnagyobb törzse, a *Bell*-családnév nagyon általános Skóciában, és csak azok viselik, akiknek az ősei a Felföldről jöttek – különösen Argyll-ból és a MacMillan-ek más törzsterületeiről –, és tényegesen a klánhoz kapcsolódtak. A kapcsolat bizonyítéka maga a név, amely a gael nevek fő vonásait mutatja, melyek közül a MacMillan név is származott, azaz a *mhaoil* (a *maol* hehezetes birtokos esete, ami 'borotvált', vagy 'tonzúrás' jelentésű), melyet angolul „vaoil"-nak ejtenek, mint a gael *bhaoil*-t. Így a Mill/Mell azonosnak tekinthető a Bill/Bell-lel. Noha az angol nyelvű olvasók számára hihetetlennek tűnhet, ez a helyzet a MacMillan-ős nevével 1560-ban, amikor a Leny-oldalág családfáján megjelenik mind a *Maolan*, mind a *Gilibile* név (a Gillemhaoil fonetikus változata), és a knapdale-i MacMillan-szikla vésetén a *Rudha Mhic Ghille-bheill* alak (azaz *Rubha Mhic Ghille-mhaoil*). A legkorábbi *Bell*-ek többsége Skóciában a Perth megyei Dunkeld templomával kapcsolatban tűnik föl, ahol Gilchrist Maolan apja volt a püspök, és a törzs legnagyobb ága később megjelent az Aray és Shira glenekben (völgyek Inverary közelében), ahol a neveik önkényes és tömeges megváltozatása a McIlvoil-tól a Bell-ig előfordul a plébánia-regiszterek szerint a 18. század közepén. A McBell név szerepel a skót bevándorlók között Amerikában, a 18. század végén, noha Skóciában ez MacGill alakban létezik, amely Kintyre-ban jelenik meg, mint MacMillan-törzs. A *Bell* név legkorábban 1304-ben fordul elő Dumfries megyében, és a Mac Bell normann-francia változatának tűnik (*Gilbert le fitz Bel*), illetve a Borders-nél, a határvidéknél található Bell-címer (a berwickshire-i Robert Bell címere 1427-ből) azonos a galloway-i MacMillan-ek címerének egyszerűsített formájával. Mindazonáltal, a 16. századtól a *Bell* név számos viselőjét Dumfries megyében és a Borders-nél önálló klánnak tekintette a skót korona, és a DNS kutatások kimutatták a Border Bell-ek némelyikének angol eredetét. A 15. században a határvidéki fő ágat képviselő *Bell of Kirk-connell* család hagyományai egy olyan ősről beszélnek, aki Franciaországból jött Douglas gróffal a megelőző században, és a *Bell of Blackethouse* leszármazottak (a 16. századi főnökeik utódai) különállónak tekintik magukat, amit a MacMillan-klán elfogad. (Clanmacmillan.org)

Macmillan Buchanan Bell

9. Registrum Magni Sigilli Regum Scotorum

The Register of the Great Seal of Scotland, A.D. 1424-1513, H.M. General Register House, Edinburgh, II. köt., 1882., pp. 864-65., a névmutatóban a latin nyelvű charták átiratainak sorszámai; Bell nevű személyek gyakran földbérlőkként és egyházi, közigazgatási foglalkozásokban tűnnek föl a 15-16. században (ld. alább; vö. az I. kötetben, 1306 után csak néhány Bell nevű személy szerepel Skócia északi részén, Robert, dundee-i polgár, Laurentius, abernethy-i perjel, David, szentkereszti apát, és egy John Belle, perth-i polgár):

INDEX NOMINUM

Bell (Bel), de le Holmys, Geo., 1505.
— de Kirslichtis, Joh., 2840.
— de Raynetoun, Joh., 560.
— de Yhestir, Tho., 211.
— Adam, 1600, 2528, 2800, 2860.
— Agnes (Crail), 2572.
— M. And., 972.
— And., 1797, 2860; burgen. de Edinburgh, 341.
— M. And., thesaurarius ecclesie Cathedralis Aberdonensis [Aberdeen], 2032, 2033.
— And. (Fife), 3215.
— David, notarius publicus, 2446.
— David, filius Andree B., 2860.
— D. David, capellanus, 3798; id., et notarius publicus, 3657.
— Geo., architenens garde Regie, 1186.
— Geo., burgen. de Edinburgh, 2749.
— Hen., 908.
— Jac., 2239.
— Joh., (Anglicus), 919.
— Joh., notarius publicus, 948, 976.
— Joh., burgensis ac communis clericus de Dunde, 1279.
— Joh., 2551.
— Joh., (Crail), 2572.
— D. Pat., vicarius perpetuus ecclesie de Quhytingame, 387.
— Ric., 297.
— Rob., filius Joh. B. de Raynetoun, 560.
— Rob., 1320.
— D. Rob., capellanus, 2466.
— Tho., 1962.
— Tho. (Perth), 2041.
— Wil, 85.
— D. Wil., rector de Upsidlyngtoune, notarius publicus, [924?], 941, 1773.
— Wil., (Edinburgh), 1813, 2193.
— D. Wil., presbyterus, 2058.
— Wil., 2921.

INDEX LOCORUM

Holmys — vicarii Perth
Inchture (Inchesture, Incheture, etc.) — baronia, ecclesia, villa, vic. Perth [Tayside]
Kirslichtis — in Annandale [Kirkcudbright]
Raynetoun — villa, vic. Berwick [Lothian]
Yhestir (Yester, Yhester, Yhestir, Yhestre) — baronia, in constab. Haddington [Lothian]
Crail (Craile, Croile, Cral, Carale, Carrale) — burgus, Haddington
Quhytingame (Quhittinghame, Quhittingeam, etc.) — in constab. Haddington
Upsidlyngtoune (Upsedlintoune, Upsedillingtoun, etc.) — vic. Berwick, ecclesia

A.D. 1426, I. Jakab uralk. 21. évében (85. charta)

85. Apud Edynburgh, 6 Mar.
REX confirmavit cartam fratris sui quond. Archibaldi comitis de Douglas dom. Galwidie et Vallis Anandie,—[qua concessit WILELMO BELL, pro ejus servitio et benemeritis dicto com. impensis,—terras de Kircconveth alias nuncupatas le Flemynglandis infra dom. Vallis Anandie;—que fuerunt Joh. de Carrutheris bastardi ac illegitimi nati, et ob mortem ipsius sine heredibus de corpore legitime procreatis ad dictum Arch. tanquam supremum et capitalem dominum earundem adjudicabantur eschaetate et forisfacte:—TENEND. predicto Wil. et heredibus ejus de domino terrarum de Luce, in feodo:—FACIEND. servitium antiquitus debitum et consuetum:—TEST. Joh. de Edmondstoun, Wil. dom. de Graham, Wil. de Borthvic, Joh. Forestare, Wil. de Crawfurd, Tho. de Moravia, militibus]:—TEST. 42. 20. 45. 21. ii. 78. 85.

A.D. 1452, II. Jakab uralk. 16. évében

560. Apud Edinburgh, 21 Maii.
REX confirmavit illas donationes quas fecit Thomas de Lummysden, fratri suo GILBERTO DE LUMMYSDEN—de terris in villa et territorio de Westir-Restoun, in baronia de Coldinghame, vic. Berwic;—necnon donationes illas, quas fecit Johannes Aclif, prior domus de Coldinghame, dicto GILBERTO DE L. et MARIOTE sponse ejus—de duabus terris husbandiis in villa de Coldinghame, vic. Berwici, super le Law ex parte australi de le Pule;—que fuerunt alias quondam Warensii de Coldinghame; necnon donationes illas quas fecit Willelmus prior de Coldinghame, dicto Gilberto de L.,—de terra husbandi, in villa et territorio de Coldinghame, vic. Berwici;—que terre fuerunt alias Esote Waryn;—necnon de tribus partibus unius carucate terre in alia carta contentis in villa et territorio de Coldinghame, vic. Berwici;—que terre fuerunt alias Alex. Lummysden; necnon donationes quas dictus Wil. prior de C. fecit ROBERTO filio quondam Joh. BEL de Raynetoun, per modum tallie,—de sex terris husbandiis in villa et territorio de Raynetoun, vic. Berwici; necnon quandam deliberationem per assisam coram dicto Joh. Aclyf, priore de C.—penes officium forestarie baronie de Coldingham;—

A.D. 1439, II. Jakab uralk. 3. évében

211. Apud Edinburghe, 16 Nov.
REX confirmavit cartam Isabelle de Foresta filie senioris et unius de heredibus quondam Joh. de F.,—[qua, in sua viduitate ac urgenti necessitate, cum consensu Jacobi de Wedale filii sui et heredis, concessit et titulo venditionis tradidit EDMUNDO DE HAIA fratri D. David de Haia dom. de Yhestir militis, — terras suas dimedietatis de Wendene, cum toftis et croftis ejusdem, infra baroniam de Duncanlau, et dimed. unius terre husbandi que vocatur *la Bradecroft*, infra villam et territorium de Duncanlaw, cum dimed. duarum partium molendini ejusdem ville, necnon pasturam infra dominicas de Duncanlau et de Barow, viz. 6 boves, 6 vaccas cum sequelis eorum anni unius, 3 equos et 60 oves matricis cum sequelis eorum unius anni:—TENEND. dicto Edm. heredibus ejus et assignatis de domino superiori earundum:—REDDEND. 1 den. ad festum S. Mich. archangeli, nomine albe firme:—TEST. D. Pat. de Dunbare dom. de Bele, D. Dav. de Dunbar dom. de Cokburne, militibus, Pat. de Dunbare filio et herede predicti domini, Geo. de Grahame, Geo. de Dunbare, Tho. Purvas, Wil. Ker et Tho. Bel de Yhestir,—unacum sigillo filii dicte Isabelle:—Apud Bele, Feb. 4, 1438]:—NECNON aliam cartam Dungalli de Macdowel de M'carstoun,—[qua concessit EDMUNDO DE HAYA de Talow, pro ejus fidelibus auxilio, consilio, et favore &c., et heredibus ejus,—quartam partem terrarum de Kynplum (Lynplum?), in bar. de Duncanlaw, vic. Laudonie:—REDDEND. annuatim dicto Dungallo &c., unum par cirothecarum apud crucem baronie de Duncanlaw, nomine albe firme:—INSUPER dictus Edm. se et heredes suos obligavit dicto Dungallo et heredibus ejus in fideli auxilio, &c., cum et quotiens ad hoc fuerint requisiti:—Apud Dunde, Maii 15, 1439]:—TEST. 6. 21. 3. 22. 10. 23. 24. 25. 5. iii. 127.

A.D. 1467, III. Jakab uralk. 7. évében
évében Black, *Bell*, Haliday és White, angolok, 1 évre kereskedelmi engedélyt kapnak

919. Apud . . . . . 14 . .
REX dedit literam salvi conductus ALEXANDRO BLAK de Lyn, JOH. BEL, JOH. HALIDAY et THO. QUHITE, et 4 factoribus Anglicis, cum quadam nave oneris 60 doliorum vel infra, magistro et ductore et 8 marinariis, vel infra, Anglicis, cum mercandisis licitis, — pro uno anno duraturam. vii. 79.

A.D. 1474, III. Jakab uralk. 15. évében

1186. Apud Edinburgh, 20 Oct.
REX concessit servitori suo GEORGEO BELL architenenti garde regie, et heredibus ejus, pro ejus fideli servitio,—peciam terre nuncupatam *le Sandis*, prope burgum de Hadingtoune ad finem orientalem dicti burgi:—REDDEND. regi firmam burgalem, ac subeundo onera burgi debita et consueta: —TEST. *ut in carta* 1179. vii. 312.

A.D. 1491, IV. Jakab uralk. 3. évében, Andrew *Bell*, az aberdeen-i katedrális kincstárnoka

2032. Apud Edinburgh, 8 Maii.
REX concessit clerico suo Magistro ANDREE BELL, thesaurario ecclesie cathedralis Aberdonensis, heredibus ejus et assignatis,—annuam pensionem 5 lib. de redditibus burgalibus burgi de Aberdene, seu de firmis et redditibus piscariarum et aquarum ejusdem;—quam Pat. Berclay de Garntuly resignavit:—TEST. I. 21. 4. 26. 14. 20. 19. 25. 3. 9. 8. 24. 12. xii. 278.

A.D. 1498, IV. Jakab uralk. 11. évében, Robert *Bell*, káplán

A.D. 1481, III. Jakab uralk. 22.
George *Bell* of Holmes eladja inchture-i birtokát

1505. Apud Edinburgh, 23 Mar.
REX confirmavit cartam Georgei Bell, domini de le Holmys,—[qua—pro certa summa pecunie premanibus persoluta — vendidit et alienavit Magistro JOHANNI LYOUN de Curtastoun et ELIZABETH SCRIMGEOUR ejus sponse,—pro ejus beneficiis, &c.,—terras invilla de Incheture, in baronia ejusdem, vic. Perth, viz.;—unam peciam terre in loco qui dicitur le Holmys et vulgariter nuncupatur Sex Oxgangis; aliam peciam terre in le Gallofiat nuncupatam duas Oxgangis; et unam oxgang in le Dowhill; necnon unam oxgang in le Ovirfeld, ex parte occidentali ecclesie dicte ville; unacum duabus toftis infra dictam villam:—TENEND. dictis Joh. et Eliz. et eorum diutius viventi et heredibus inter ipsos legitime procreatis, quibus deficientibus, heredibus dicti Joh. quibuscunque, a dicto Geo. de rege:—REDDEND. regi unum denarium argenti nomine albe firme:—TEST. Jac. Scrimgeour constabulario de Dunde, Joh. Scrimgeour, Walt. Thorntoun, Wil. Thorntoun, D. Joh. Spanky rectore de Banvy, Andrea Ogilvy, Wil. Fiff, Tho. Fiff, Rob. Seres notario publico:—Apud Dunde, 19 Apr., 1479]:—TEST. *ut in carta* 1497. x. 18.

2466. Apud Peblis, 20 Nov.
REX concessit WILLELMO SCHAWE de Polkemmate, et MARGARETE CAMPBELL ejus sponse,—2 mercatas terrarum cum dimedia merc. de Sornebeg antiqui extentus, ac etiam 2 merc. terrarum de Langsid ant. ext., in dominio de Galstoun, in ballia de Kilestewart, vic. Air;—quas terras de Langsid D. Rob. Bell capellanus tunc habebat in assedatione, et que per Joh. Duncane occupate existebant;—quas omnes terras Alex. Hammyltoune de Burnewod resignavit: — TENEND. dictis Wil. et Margarete, et eorum alteri diutius viventi, in conjuncta infeodatione, et heredibus masculis inter ipsos legitime procreatis, quibus deficientibus, legitimis et propinquioribus heredibus masculis dicti Wil. quibuscunque, de rege tanquam senescallo Scotie:—TEST. 30. 44. 42. 26. 84. 20. 45. 38. 43. xiii. 383.

Zsolnay Vilmos feleségével, Bell Terézzel és három gyermekükkel,
Miklóssal, Terézzel és Júliával 1860 körül

Zsolnay Teréz (balra) népviseletben és Júlia reneszánsz jelmezben (*Jávor Kata, 2000*., ld. még Tolvaly Ferenc: *A Zsolnay-kód*, 2016, p. 23, 36-38, 73, 391-392, Bell Terézről és családjáról)

10. Adatok a magyarországi Bell család történetéhez

Tolvaly F.: *A Zsolnay-kód*, 2016, Zsolnay Teréz kb. 2400 oldalas, német nyelven írt visszaemlékezéseiből:

„1852-ben történt, hogy atyánk (ZSOLNAY Vilmos) megismerte édesanyánkat (BELL Terézt), aki rokoni látogatóban járt Pécsett, és anyjával a Bazárba, a Főtéri üzletbe (Zsolnay Vilmos kiskereskedésébe) ment, hogy ott egy márványköves tűpárnát vegyen. Atyánkat első pillantásra annyira elragadta a fiatal leány bájos szépsége és szerénysége, hogy még a tűpárna árát sem tudta megmondani. Kimondhatatlanul boldog volt, amikor megtudta, hogy anya és leánya a jó barátja, THALER órásmester vendégei, és hogy édesanyja (BALLAI Teréz) és a leány, Bell Teréz anyja ifjúkori barátnők. Így alkalma nyílt megismerni és elnyerni a kedvest, aki aztán egy hosszú életre a legjóságosabb, legszeretetteljesebb, legodaadóbb hitvese lett. Hitves, aki sosem állta útját, amikor messze nyúló tervek megvalósítására bontotta ki szárnyait, hogy a jövő álmai felé szálljon. Nem gátolta soha semmiben, bármi nagy áldozatot is követelt ez a szárnyalás a mindennapi élettől.”

„Édesanyámnak is volt művészi hajlama. Ez pedig a szépítkezés és az öltözködés, valamint a lakás- és asztaldíszítés iránti kiváló érzékében nyilvánult meg. A tükör előtt lehántott magáról minden szürke hétköznapiságot. A toalett iránti szenvedélye mindazonáltal nem párosult ízléstelen cicomázkodással, ellenkezőleg, a kifinomult, valódi eleganciát kedvelte. Fantáziavilágának teljes foglalata, magasabb rendű aspirációinak tárháza ebbe a szenvedélyébe szorult bele, ebben jutott kifejezésre. Meglehetősen ínséges koszton éltünk, de anyám még így sem jött ki soha a konyhapénzből. Nagy elégtételt jelentett viszont számára, hogy amikor velünk, gyerekekkel kivonult a pesti állatkertbe, mindenki megfordult utána. Arisztokratikus arca és keze, választékos egyedi öltözete olyan természetes felsőbbrendűséget sugárzott, ami környezetében mindenkit megérintett.”

„Anyai nagyszüleim *Vinkovcén* laktak (Szerém vm.), s ennek messze vidékén köztiszteletben álltak a tiszta, becsületes életmódjukkal, végtelen jó szívükkel, s vasszorgalmuknak gyümölcseként elnyert jólétük a városkájuk legtekintélyesebb polgáraivá tette őket. Nagyapám skót családja a franciák és a németek betelepítésekor vándorolt be, s a bácskai *Hódságon* [ném. Hanfhausen, *hanf* = kender, szerb neve Odžaci.—Z.T.Cs.] találtak otthonra. A nemzedékek során át az emlékek elhalványodtak, s az utódok nem ismerték már a hazájukból való kivándorlásnak sem idejét, sem körülményeit. Ükatyánk aztán a Bácskából Szlavóniába költözött, és *Eszéken* élt, ahol egy kis sörfőzdéje volt. Nagyatyánk, bár később erőteljes emberré fejlődött, gyermekkorában olyan beteges és vézna volt, hogy a szülei semmivel sem akarták megterhelni, és se tanulni, se dolgozni nem engedték, csak azt kívánták, hogy életben maradjon s erősödjék. Írni és olvasni tizenkét éves korában tanult meg, s ezután a szülei könnyű foglalkozást kerestek számára, és üvegezőtanoncnak adták. Ily szerényen kezdte pályafutását, de amit elért, azt önerejéből érte el, s olyan ember lett, akinek nevét mindenki megkülönböztetett tisztelettel mondta ki.”

Zsolnayné, BELL Teréz a gyermekeivel, Terézzel (később Mattyasovszkyné), Júliával (később Sikorskiné) és Miklóssal

Anya és feleség — Zsolnay Vilmosné Bell Teréz

A gyáralapító Zsolnay Vilmos 1852-ben ismeri meg a vinkovcei születésű Bell Terézt. Az ismeretséget később szenvedélyes szerelem, kitartó levelezés, majd házasság követi. Teréz három gyermekkel ajándékozza meg Vilmost, és kiveszi a részét az üzlet irányításából is.

Vilmos és Teréz kezdettől fogva szeretettel és szerelemmel teljes kapcsolatáról ránk maradt levelezésük tanúskodik. A szerelmesek nem csinálnak titkot egymás iránt érzett szerelmükből, Teréz egyik levelében még Vilmos édesanyjának is megírja, hogy mit érez fia iránt.

Az 1853 nyarán tartott esküvő után hamarosan megszületik Teréz, Júlia és Miklós, aki majd örökösként viszi tovább a gyárat. Vilmos most már szeretett családja megélhetéséért küzdött, és tehette mindezt a biztos háttér tudatában, amit felesége biztosított.

S hogy mit jelentett e támogatás arról kifejezően írt Zsolnay Teréz családról szóló visszaemlékezésében: „Ha visszagondolok szüleink küzdelmes életére, érzem, hogy anyánk szerény, bátor és alázatos lénye, rendíthetetlen bizalma nagy támasza lehetett atyánknak. (…) Sohasem gátolta őt semmiben, és az élettől csak az ő szeretetét és a mi boldogságunkat kérte.”

Vilmos kis túlzással első nemzetközi sikerét is feleségének köszönheti. Az 1873-as Bécsi Kiállításra való felkészülés közben ugyanis Imre öccse súlyos tüdővérzésben megbetegedett, ami Vilmost különösképp lefoglalta. Felesége ekkor is mellette volt, és hogy tehermentesítse férjét, a belvárosi üzletben segédkezett.

Zsolnay Vilmosné Bell Teréz és férje a Sikorski Tádé által tervezett családi mauzóleumban nyugszanak. A sírboltban található domborművön látható jelenet szerint a Zsolnay család hódolatát fejezi ki és ajándékot hoz a szfinxek között trónoló Minervának. Minerva vonásaiban, aki a mesterek, kézművesek és iparosok védelmezője, Bell Terézt ismerhetjük fel, akinek Zsolnay Vilmos jelképesen, mécses formájában ajánlja fel a fényt, mely nagy találmányának, az eozinnak a szimbóluma. Vilmos fia, Miklós géniuszként, angyalként őrködik apja életműve fölött, szárnya alá veszi, óvja a két lánytestvért, Júliát és Terézt, akinek gyermekei viszik tovább a nevet. Mögöttük a két férj, Mattyasovszky Jakab, aki Teréz férje, és Sikorsky Tádé, Júlia hitvese. A Vilmos és Teréz szarkofágját díszítő domborművön ekként jelenik meg a tradíció összegzése: a tudás és a művészet szolgálata, amiben legfőbb társ és szövetséges a család.

(www.zsolnay.hu)

Hódság, Bács-Bodrog vm.

„A Bácskában 1735-től veszi kezdetét a németek beköltözése. Csataalján 1735-ben, Újvidéken 1739-ben, Kolluton 1756-ban, *Hódságon* 1760 körűl, Bukinban 1749-ben, Apatinban 1750-ben telepedtek le az első német családok. Főkép Apatint szállták meg nagyobb mennyiségben nemcsak földmíveléssel, hanem kereskedéssel és iparral is foglalkozó külföldi németek. Apatin egy nagy kincstári uradalomnak lévén főhelye, az ottani németek idővel az uradalomhoz tartozó környékbeli községekbe is elszármaztak és egyebeken kivűl híres kendert termesztettek, de selyemgombolyítással is foglalkoztak."

„A német bevándorlók egy másik áradata 1763–1768. évben a Bácska felé vette irányát. A Bácskában Cothmann vezette a német gyarmatosítást. 1766-ban külön helyi gyarmatosítási bizottság állíttatott föl, mely a külföldi telepítő biztosokkal állandó összeköttetést tartott fönn. A fönt említett években Kernyáján, Krusevlyén, Gákován, Priglevicza-Szent-Iványon, Doroszlón, Filippován, Veprováczon, Kolluton, Bezdánban, Kupuszinán, *Hódságon*, Gajdobrán, Bukinban, Palánkán, Karavukován és Apatinban telepedtek meg németek. Kolluton még 1756-ban 200, Hódságon 1763-ig 300 szép telepítvényes ház épűlt német gyarmatosok részére. Cothmann jelentései szerint 1763-ban Ó-Becsén, a tiszai határőrvidék főhelyén, szintén találtattak bevándorolt német családok.

Az 1770–1771. év szintén az élénkebb gyarmatosítási évek közé tartozik. Ekkor építé Neumann Kis-Jécsát a Bánságban, valamint Mastort, Heufeld, Charleville és Soltour községeket. Szent-Hubert, a lotharingiai franczia és német telepek akkori középpontja, németekkel szaporodott. Albrechtsflur, Marienfeld, Blumenthal, Segenthau és Greifenthal szintén akkor keletkeztek. Ugyancsak Neumann építé Charlottenburgot, Altringent, Neuhofot, Buchberget és Lichtenwaldot. 1772-ben veté meg alapját Kreuzstettennek, Wiesenhaidnak és Königshofnak. Szent-Andrást, a temesvári kerület tiszttartói székhelyét, újonnan érkezett német családokkal szaporítá. Hildebrand, a másik telepítési biztos, ugyanakkor Ostern, Gottlob és Trübswetter franczia-német telepeknek vetette meg alapját.

Franczia családok három ízben telepedtek Dél-Magyarországon és pedig Lotharingiából és Elzászból eredő franczia rajokban. 1752 táján a temesmegyei Mercyfalvát szállották meg; 1763–1766. évben ugyancsak Mercyfalvára és Szent-Andrásra ment a második franczia szállítmány; 1770–1772-ben a harmadik szállítmány, mely számra nézve sokkal felűlmúlta az előbbi franczia karavánokat, egészen megtölté Fehértemplomot, Új-Bessenyőt, s részben Szőlőst, ellepte Szent-Hubert, Trübswetter, Soltour és Charleville községeket, nemkülönben Ostern és Gottlob egy részét. Az általok megszállott egyes községeknek a régi hazájokbeli falvak nevét adták. Így Szent-Hubert és Charleville ma is meglevő lotharingiai helyek. Charleville a moseli departementban, Metztől éjszakra fekszik, Szent-Hubert szintén Metz közelében egy jövedelmes franczia uradalomnak a neve. Bácsmegyében Apatin, Gajdobra, Palánka és Karavukova német lakossága közé vegyűltek némi franczia csapatok. Mind e francziák ma már egészen elnémetesedtek. Csak itt-ott találni még aggastyánokat, kik a szüleiktől elsajátított anyanyelvnek valami csekély emlékét maig megőrizték.

Látni való, hogy 1763-tól 1776-ig roppant mennyiségben szállta meg az idegen, de főkép a német elem Magyarország ama részeit, melyek jelenleg Bács, Torontál, Temes és Krassó-Szörény megyék területét képezik. Egy hivatalos kimutatás szerint csak az 1768–1771-diki három évben nem kevesebb, mint 16.889 külföldi gyarmatos vándorolt be a Temesi Tartományba, 2.000-nél több pedig Bácsmegyébe; kezdettől fogva idáig összesen körűlbelűl 30.000 lélek. E számok azonban bizonyára nagyon alacsonyan vétettek. Mutatja ezt a gyarmatosokra fordított költség mennyisége. – Ugyanis 1763–1773-ig két millió forint adatott ki külföldi gyarmatosoknak úti és egyéb költségekre. Ennyi pénzt az akkori idők értékforgalmai szerint roppant összegnek kell mondanunk. Egy-egy forintjával és krajczáronként kiadva,

bizonyára sokkal nagyobb számú bevándorló nép közt osztották szét, mint a mennyiről az említett hivatalos kimutatás tanúskodik. (uott)

„Még a század első felében települtek le ismét nagyobb számmal a magyarok Jankovácz, Bezdán, Kúla, Kanizsa, Topolya, Baracska, Doroszló községekben, továbbá a tótok Bács-Újfaluban és Petrováczon, a ruthénok vagy kis-oroszok Keresztúron, a németek Csataalja, *Hódságh*, Kollút, Apatin, Újvidék s más városokban és községekben. Különös figyelemben részesültek és legnagyobb számmal jöttek később a németek Mária Terézia és József kormánya alatt. Királyi adománykép nagyobb birtokokat kaptak a század második felében: Grassalkovich Antal (Baja), Rédl Ferencz (Rasztina), Hadik András (Futak), Kray Pál (Topolya), Széchen Sándor (Temerin), kik a magok uradalmain szintén buzgón folytaták a telepítést nemcsak németekkel, hanem nagy számú magyarsággal is. Ez utóbbiak más úton-módon is nagy csoportokban lepték el a Közép-Bácskát s a Tisza-menti tájakat; de olyan kedvezményekben, mint a németek, sem ők, sem más telepűlők nem részesültek, s legtöbbször be kellett érniök a puszta telekkel és három évi adómentességgel. (uott, A Bácska)

„Bács irányában a Duna mocsarai között fekszik Bogyán, kis sokácz község; határában van egy régi görög keleti kolostor, melyet a szerb hagyományok szerint még Mátyás király idejében alapítottak. Beljebb közel egymáshoz feküsznek: Karavukova, *Hódságh*, Filippova s más községek. Legnevezetesebb köztük a római sánczok mellett *Mária Terézia korában telepített Hódságh*, közjegyzőségi, járási és szolgabírósági székhely; szép temploma 1770-ben épűlt. Lakosai németek, mint a föntebbi községeké is; szorgalmukkal és vagyonosságukkal tűnnek ki. A bácskai németség különben, mely e tájon lakik legtömegesebben, sem életmódjában, sem szokásaiban nem különbözik a már ismertetett torontáli németségtől. (uott)

Vinkovce (vagy Vinkovci, a római kori Cibalae, Cibalis), Szerém vm.

„*Eszéken* már 1778-ban a Ferencziek vették át az oktatást. Pétervárадon 1775-ben reálgymnasium-féle iskola keletkezett, a mely azonban csakhamar rendes gymnasiummá alakúlt át; 1779-ben Vinkovcébe helyezték át; mint főgymnasium, még ma is fönnáll ottan. (Horvát-Szlavonország, Szellemi élet)

„A szlavon síkság a vele természeti tulajdonságait illetőleg legszorosabb kapcsolatú Szerémséggel együtt régi műveltség nyomait mutatja. A legnevezetesebb helységek eredete már a rómaiak korába nyúlik vissza. Eszék, Vukovár és *Vinkovce* régóta szerepelnek a történelem évlapjain, s az ottani mocsarak már a rómaiaknak is elég dolgot adtak.

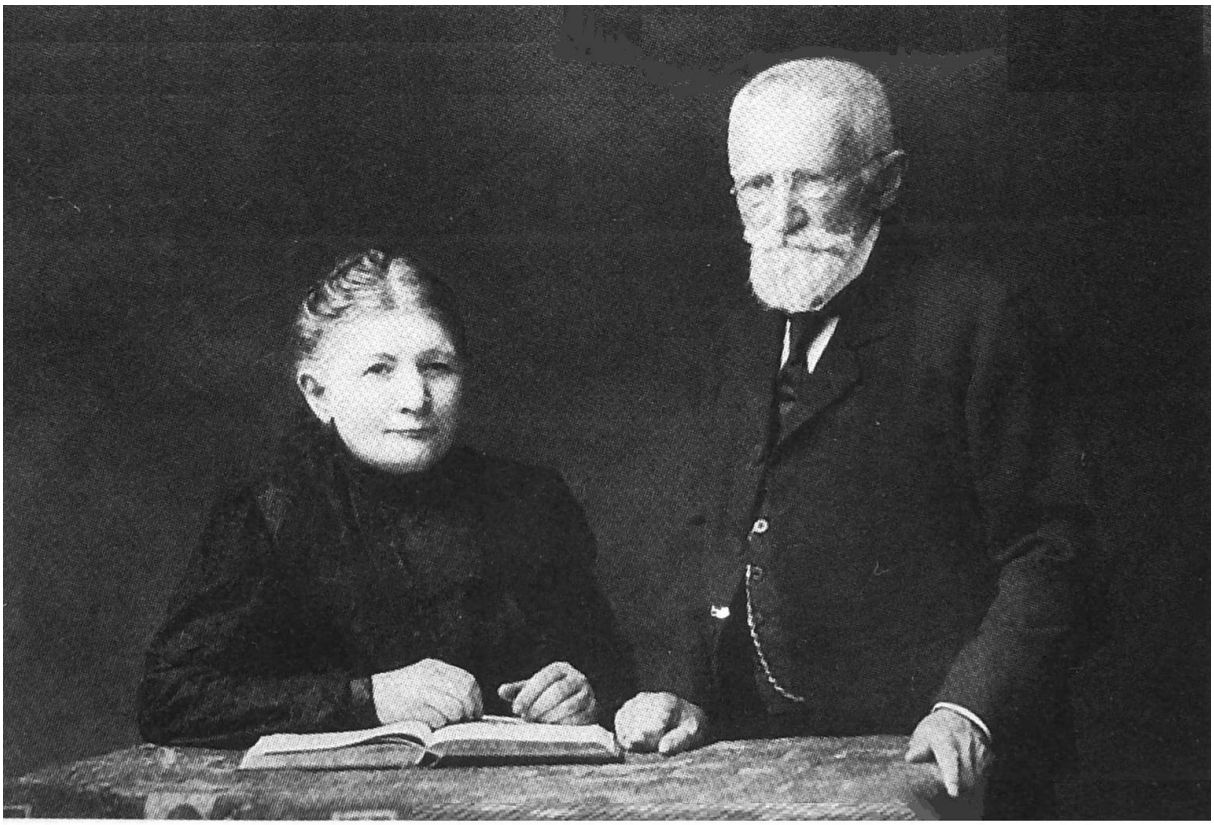
Az egész terűlet fő helye *Vinkovce*, melynek középponti fekvését már a rómaiak is egy telepük alapítására használták föl. Itt, a Hiulca mocsár mellett (juxta paludem Hiulcam) keletkezett a Municipium Cibalis, melynek fönnállásáról több római régiséglelet tanúskodik, melyet azonban a népvándorlás viharai elsöpörtek a föld szinéről. (A Hiulca mocsár vizét, mely Eszékig, a régiek Mursájáig terjedt, az Ulka, ma Vuka vezette le).

A mai *Vinkovce* (6000 lakossal) Savoyai Jenő herczegnek a törökök elleni diadalmas hadjáratai után keletkezett, tehát igen fiatal város. Tulajdonképen csak mezőváros, de városias külseje némileg jogosúlttá teszi előbbi megjelölését. Elhelyezése és tervrajza ama hivatalból elrendelt építésmód szerinti, a melylyel ott mindenütt találkozunk, a hol a katonai határőrvidék fönnállása idején egy-egy ezred törzskarának vagy felsőbb parancsnokságnak a székhelye volt. Közepén nagy, négyszögű, szabályos fasorokkal beültetett tér van, s a körűl állnak a nevezetesebb épűletek. E térről nyílnak az útczák, melyek mentűl távolabb esnek a középponttól, annál szerényebb építkezésűek. Aztán még egy parkszerű katonatiszti sétakert, és ezzel az egész város terve előttünk áll. A még a határőrvidék korából való főgymnasium, több hivatal és hatóság, néhány iparvállalat és az igen látogatott hetivásárok elég élénk forgalmat okoznak Vinkovcében.

A szlavon síkság helységeiben teendő körút kiindúló pontjául Vinkovce a legalkalmasabb. Már Taube is Vinkovcét mondja az egész vidék fő helyének, mivel ott volt a brodi ezred törzskara és a dandártábornok székhelye is. (A szlavóniai síkság)

„II. József császár, a ki tartományait személyesen akarta látni, 1768-ban Horvátországon keresztűl Zimonyon, *Vinkovcén* és Vrpoljén át Brodot is meglátogatta. A közigazgatási változások, melyek, mint a határőrvidék terűletén tett ezen útazásnak következményei életbeléptek, elhatározó hatásúak voltak Brodra nézve is, mely a városi községek közűl törűltetett. (…) „A brodiaknak minden csekélység miatt *Vinkovcébe* kellett menniök, mert minden hivatal ott volt s azonkivűl, ez lett a középpontja a pozsegai hegység és a Fruška gora közötti egész vidéknek is. (uott)

Zsolnay Vilmosné, Bell Teréz sógornője a szintén skót-német származású Stirling Mária volt, Zsolnay Imre felesége (alább, Jávor K. 2000).

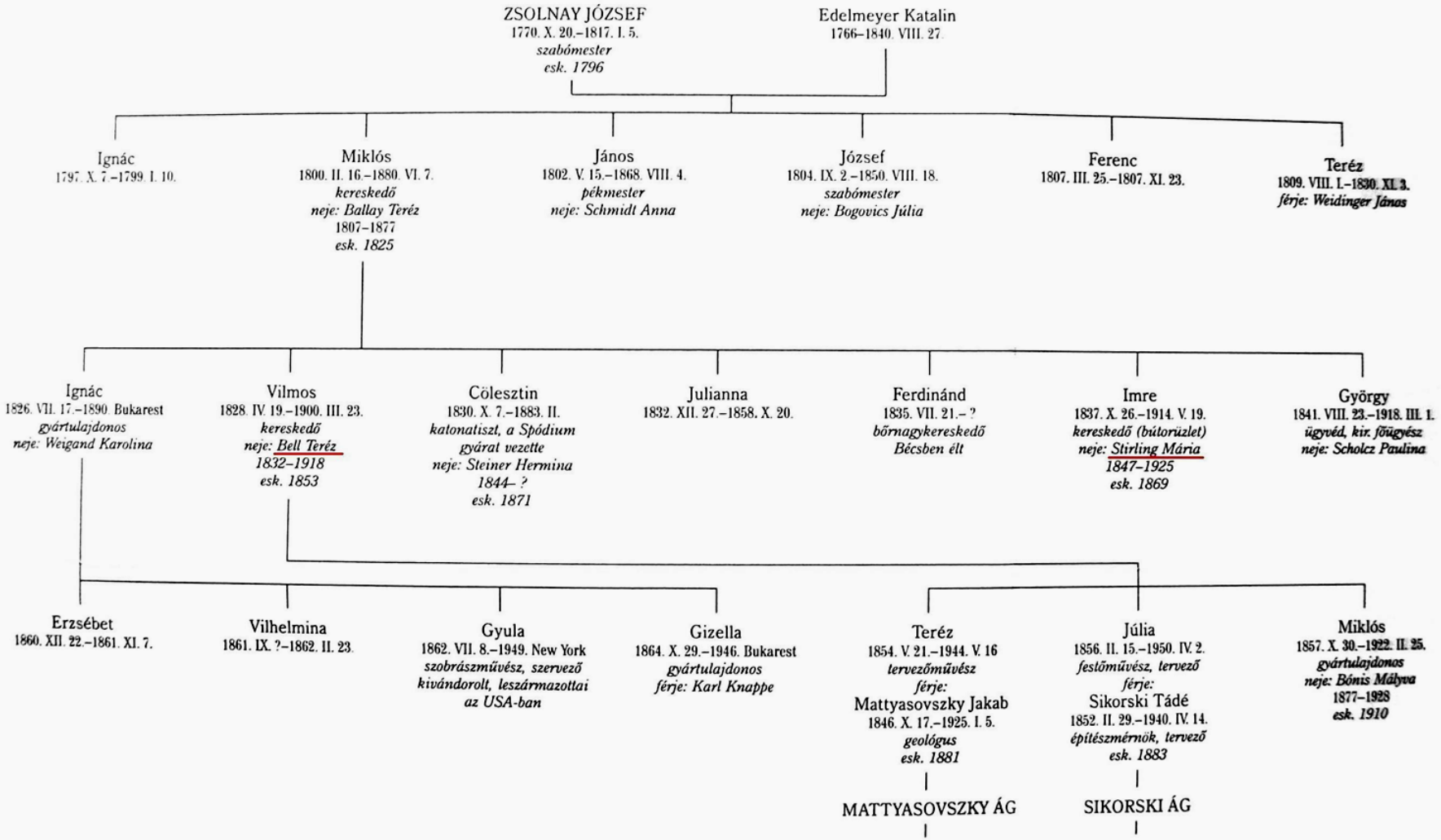

Stirling

Zsolnay

CSALÁDFA

ZSOLNAY JÓZSEF
1770. X. 20.–1817. I. 5.
szabómester
esk. 1796
Edelmeyer Katalin
1766–1840. VIII. 27.
Ignác
1797. X. 7.–1799. I. 10.
Miklós
1800. II. 16.–1880. VI. 7.
kereskedő
neje: Ballay Teréz
1807–1877
esk. 1825
János
1802. V. 15.–1868. VIII. 4.
pékmester
neje: Schmidt Anna
József
1804. IX. 2.–1850. VIII. 18.
szabómester
neje: Bogovics Júlia
Ferenc
1807. III. 25.–1807. XI. 23.
Teréz
1809. VIII. 1.–1830. XI. 3.
férje: Weidinger János
Ignác
1826. VII. 17.–1890. Bukarest
gyártulajdonos
neje: Weigand Karolina
Vilmos
1828. IV. 19.–1900. III. 23.
kereskedő
neje: Bell Teréz
1832–1918
esk. 1853
Cölesztin
1830. X. 7.–1883. II.
katonatiszt, a Spódium
gyárat vezette
neje: Steiner Hermina
1844– ?
esk. 1871
Julianna
1832. XII. 27.–1858. X. 20.
Ferdinánd
1835. VII. 21.– ?
bőrnagykereskedő
Bécsben élt
Imre
1837. X. 26.–1914. V. 19.
kereskedő (bútorüzlet)
neje: Stirling Mária
1847–1925
esk. 1869
György
1841. VIII. 23.–1918. III. 1.
ügyvéd, kir. főügyész
neje: Scholcz Paulina
Erzsébet
1860. XII. 22.–1861. XI. 7.
Vilhelmina
1861. IX. ?–1862. II. 23.
Gyula
1862. VII. 8.–1949. New York
szobrászművész, szervező
kivándorolt, leszármazottai
az USA-ban
Gizella
1864. X. 29.–1946. Bukarest
gyártulajdonos
férje: Karl Knappe
Teréz
1854. V. 21.–1944. V. 16
tervezőművész
férje:
Mattyasovszky Jakab
1846. X. 17.–1925. I. 5.
geológus
esk. 1881
Júlia
1856. II. 15.–1950. IV. 2.
festőművész, tervező
férje:
Sikorski Tádé
1852. II. 29.–1940. IV. 14.
építészmérnök, tervező
esk. 1883
Miklós
1857. X. 30.–1922. II. 25.
gyártulajdonos
neje: Bónis Mályva
1877–1928
esk. 1910
MATTYASOVSZKY ÁG
SIKORSKI ÁG

VALLÁSTÖRTÉNET, TÖRTÉNETFILOZÓFIA

Sigismund von Gleich:
A Gondisapuri Akadémia és hatása a szellemtörténetben[512]

I. Az impulzus előkészítése

Az 1918 utáni években Rudolf Steiner ismételten hivatkozott egy történeti impulzusra, amelyet majdnem teljesen figyelmen kívül hagy a történettudomány. Ez az impulzus mégis a legnagyobb jelentőségű volt a természettudományos gondolkodásmód és világkép kialakulásában, mely máig fennáll.

Ez a rendkívül erőteljes impulzus a perzsiai Gondisapur (arabul Dzsundisapur) akadémiájából indult ki a Kr. u. 7. század második felében. Alábbi tanulmány megkísérel egy történeti áttekintést adni a szellemtudományos közlések segítségével, melyeket minden részletükben meg is erősít.

A kutatás szükségképp eredményezi, hogy a történeti képet ki kell terjeszteni jóval a Kr. u. 7. századot megelőzően. Fontos bemutatni, hogy mi ment végbe Gondisapurban abban az időben, amikor rejtett központ volt, mely nem csupán a következő századokra hatott, hanem a korábbi századokban is. Az impulzus kifejlődésének képe ily módon átfog tíz-tizenhárom évszázadot.

A szellemtörténetnek az a szakasza, melyben Gondisapur impulzusa megszületett, egy kevésbé ismert, „alkonyati" időszak. Ha az emberiség szellemi fejlődésének nyilvános folyamatát nappali időszaknak nevezzük, akkor azt a periódust, amiről beszélni fogunk, éjszakai vagy lunáris, holdszerű időszaknak nevezhetjük. Ahhoz, hogy ezt az oldalt előtérbe hozzuk, ki kell bővíteni a szokásos művelődéstörténeti megközelítéseket.

Róma századokon át a történelem súlypontja volt. Ez a tény mégsem téveszthet meg bennünket, hogy csupán a dokumentált római történelem fő vonalait vegyük figyelembe, melyek véget értek a római birodalom látható hanyatlásával. Egy bizonyos térségen belül, amely középpontot alkotott hosszú korszakokon át, új központok jöttek létre, noha kevésbé

---

[512] Fordítás, jegyzetek: Z. Tóth Csaba.
A tanulmány első megjelenése Hans Heinrich FREI írói néven: Geisteswissenschaftliche Entwicklungslinien im Hinblick auf den Impuls von Gondischapur, *Die Drei*, 1924/25, 4. Jahrgang, Hefte 10, 11, 12. A fordítás az angol kiadás alapján készült, 3. rész: *Anthroposophical Quarterly*, Vol. 13, No. 2, 1968, az első két rész pedig gépiratos változat nyomán, melyet a brit Antropozófiai Társaság könyvtárosa, Margaret Jonas bocsátott a fordító rendelkezésére. Újabb német kiadás a szerző eredeti nevén, Sigismund VON GLEICH: *Geisteswissenschaftliche Entwicklungslinien im Hinblick auf den Impuls von Gondi-Schapur*, I. Ch. Mellinger Verlag, Stuttgart, 1966, kivonata magyarul Werner Hartinger: A Gondisapuri Akadémia, *Harmadik Part*, 1994/3. Ld. még R. Steiner az arabizmusról, Rómáról, kereszteshábórúkról, GA 171/3,5, 184/4,6, 216/8. (részletes életmű, *Katalog des Gesamtwerks*, 2002, a neten, és www.anthrowiki.at). Vö. De Lacy O'LEARY: *How Greek Science Passed to the Arabs*, 1949, Routledge & Kegan Paul (www.aina.org), és *Studies in Medieval Islamic Technology, From Philo to al-Jazari – from Alexandria to Diyar Bakr*, 1998, Donald R. Hill (1922-1994), Goethe University. Az alábbi tanulmány jobb megértése érdekében meg kell jegyezni, hogy az antropozófia valóban korszakalkotó megközelítésmódja az ember és a világ szellemi tényeihez igazodik, ami azzal együtt, hogy mindvégig a következetes gondolkodás útját követi, túlvezet a természettudományoknál megszokott absztrakt-matematikai jellegű precizitáson, „bizonyításon", mellyel kizárják az emberit a megismerési folyamatból, gyakran a hasznossági elv alapján, és az antropozófia a megismerő képesség fokozásával az ember lényének morális-művészi-vallási fejlesztését is lehetővé teszi (Goethe szerint a megismeréshez nemcsak a tárgy, hanem a tárgy szemlélése közben fellépő lelki-szellemi élmény is hozzátartozik; ebben az irányban lehetne teljesebb körűen továbblépni a fejlődésben).

láthatóan, úgy, hogy az eredeti áramlat fennállt, miközben az új, igazi központok még rejtettek voltak.[513]

Julianus [Apostata] császár halála például bizonyos változásokra mutat a római birodalom felszín alatti életében. A római hadsereg megsemmisülése a teuton erdőkben, a huszonkét római légió áttelepítése Germániába, nem sokkal a zsidók üldözése és a jeruzsálemi templom lerombolása után, Drusus látomása az Elbánál – ezek a szimptómák világosan szólnak arról a tényről, hogy a keresztény éra elején a rejtett mag már megeredt. Nagyjából hétszáz évvel később pedig döntő történeti tényező lett belőle – amikor a Krisztus-impulzus egyesítette a germán törzseket.

Hasonló módon, bár kicsivel később, egy polárisan szembenálló impulzus kezdett kicsírázni a római birodalmon belül. Ez a délkeleti impulzus sokkal kevésbé láthatóan jelent meg, mint az északnyugati, és a szokásos történelem kevesebb figyelmet is fordít rá a távolsága miatt.

Amiként a római császárok Jézus idején szorongva tekintettek Germánia felé, úgy a Kr. u. 3. századtól Mezopotámia felé is. Traianus idejétől közülük számosan, akik gyakran beavatottak voltak, elteltek azzal a gondolattal – mint egykor Nagy Sándor –, hogy megindulnak Perzsia és India felé, és ez az elképzelés Kr. u. 200 körül tetőzött. A császárokat szemmel láthatólag mágikusan vonzották a perzsa Nap-misztériumok. Heliogabalos, az emeszai Nap-templom főpapja kikiáltotta magát császárrá; az Imperium Romanum a régi perzsa misztérium-bölcsességben kereste hanyatló hatalmának újraélesztését.

A 3. század úgy tűnik teljesen Perzsia-központú volt. A Mithrász-misztériumok, az ősi Nap-misztériumok ágai, világszintű jelentőségre emelkedtek. A perzsa bölcsességgel áthatott manicheizmus is ekkor jelent meg és kiterjesztette befolyását. A zoroasztriánus Nap-vallás bizonyos újjáéledése figyelhető meg, amely a nagy Zarathustra által inspirált ősi perzsa kultúra hazájában keletkezett. Papjai, a mágusok vezetése alatt a perzsa sahinsah, Ardasir legyőzte a párthus dinasztiát. A mágusok által vezetett szászánida királyság komoly, erős ellenfele lett a Római Birodalomnak. A második szászánida sah, I. Sapur (242-272) a szakadék szélére sodorta Rómát. Lerohanta a római Kisázsiát egészen Szíriáig, foglyul ejtette Valerianus császárt, és 262-ben lerombolta Antiochiát. Közvetlenül e hódítások után a sah számos várost alapított, melyek a nevét viselték. A legfontosabb volt Gondisapur, „Sapur tábora", melyet Antiochia elhurcolt lakosaival népesített be. A város szír neve Beth Lapat vagy Lapeta volt („A Legyőzetés Háza").

Susa romjai és Shoshtra (Sostarte) városa között, ahol ma Shahbad romjai terülnek el, a szászánida királyság második legfontosabb városát sakktáblaszerűen alakították ki. Ez lett a perzsa királyok rezidenciája és a mágus hierarchia székhelye.

Évezredekkel korábban Zarathustra, a ragyogó Nap-szellem misztériumainak nagy beavatottja jelent meg Perzsiában. A nagy Nap-, vagy Fényszellemet hirdette, és előkészítette útját a későbbi testi, földi megjelenése számára. A Zarathustra által inspirált szent iratok hirdették a Világmegváltót, Aki majd a Nap fénysugara által, a Szent Ige által, az Élő Víz által elhozza az emberiség feltámadását a halálból. A Zarathustra-bölcsesség három világprincípiumról beszél – Fényről, Sötétségről és az egységük alapját képező Zervan Akarene, a tiszta Idő princípiumáról. Ez a három őselv titokzatos kapcsolatban áll egymással. A „sötétség" és a „gonosz" akkor került a világba, amikor a princípiuma, mely eredetileg a „világosság" és a „jó" érdekében létezett, fenntartotta a formáját egy későbbi periódusban is, ahelyett, hogy átalakult volna az idők változásainak megfelelően.

A zoroasztrizmusnak ez az alapvető titka sorsszerű szerepet játszott a Kr. u. 3. században. A Golgotai Misztériummal Zarathustra korábbi küldetése beteljesült. De kétszáz évvel később a zoroasztriánus hagyomány újra megjelent az eredeti formájában, melyre nem volt hatással a keresztény korszellem. Így a Nap-szellem, Ormuzd vagy Ahura Mazda szelleme ahrimánivá

[513] Vö. R. Steiner, GA 213/11.

vált (Angra Mainju volt a neve a Sötétség Szellemének[514]). A régi Zarathustra-küldetés teljesen a Nap-szellem szolgálatában állt, de most a szászánida mágus-hierarchia Nap-kultusza ez ellen kezdett dolgozni. A Krisztus-lény ősi perzsa szolgálata Gondisapurban átalakult egy új, kibékíthetetlen szembenállássá.

Az idők szörnyű jele megerősíti ezt a tényt, noha erről nem könnyű beszélni. Számos történeti esemény szimbolikus és prófétikus köntösben jelenik meg. Időről-időre a szellemi világok a mi világunkba küldenek impulzusokat, melyekben a jövő egy csíraállapotban fejeződik ki. A Krisztus-impulzus sok-sok évezredre kiterjed. Azok, akik befogadják, egész eónok (korszakok) horizontjaira tekintenek. Azok, akik a kegyelmében részesülnek, felölelik Krisztus emberiségléptékű működésének minden korszakát, szellemileg előre tekintenek, és ugyanúgy a múltba is. Visszapillanthatnak abba a korba, amelyben a Nap-szellem mint jövendő Világmegváltó jelent meg, átélték a megjelenését, szellemben befogadták a távoli jövő lehetőségét, amely egy nap a keresztény metamorfózisban jelenik meg, és a kinyilatkoztatás első korának fordítottja lesz. Ez lesz a beteljesülés kora, melyben az emberiség számára eljön a feltámadás a belső Krisztus-Nap fénye által, a szent Ige által, a Szent Szellem Élő Vize által. A nagy Mánit a Zarathustra-kor elrendelt jövőbeli metamorfózisának hordozójaként lehet tekinteni, aki a perzsa vallást krisztianizálta a Szent Szellem révén.

Mániban és a gondisapuri mágus-hierarchiában a szellemi élet szembenálló pólusai öltöttek testet. Amikor a Nap a Kos jegyébe lépett Húsvét Vasárnap, a kosfejes tiarát az első Sapur fejére helyezték a mágusok. Máni ekkor lépett először a nyilvánosság elé, I. Sapur elé állt és beszélt vele. A hagyomány szerint ragyogó fény sugárzott a vállaiból, és az Ikrek jegyének mennyei erői fénylettek fölötte. De Sapur elutasította őt, és Máni kénytelen volt elhagyni az országot. Amikor negyven év múlva visszatért Indiából és Kínából, I. Bahram a papság elé idézte. Mánit elítélték és megfeszítették. Bőrét lenyúzták, kitömték, és felfüggesztették Gondisapur városkapujára. A szászánida királyok azután a manicheusokat fejjel lefelé temették a földbe, és ezt nevezték a „manicheusok kertjének". Ebből a kegyetlen bánásmódból látható, hogy a mágusok milyen istenkáromlásnak tartották, amit Máni mondott nekik. Egy kor kezdődött, amely olyan, mint az ősi zoroasztrizmus fordítottja. A Krisztus-ellenesség jelét fenyegető betűkkel írták Gondisapur kapuja fölé.

Rudolf Steiner beszélt a gondisapuri impulzus néhány részletéről. Elmondja, hogy azok a Hatalmak, melyek ellene szegültek a megfelelő, Krisztus-vezette emberiségfejlődésnek (a János Jelenések Könyvének 12-13. fejezete képekben beszél erről), úgy tervezték, hogy az egész emberiséget zsákutcába hajtják. A Krisztus-impulzus az embert természetszerűleg az értelmi vagy kedélylélek kifejlődésén keresztül vezeti a tudati lélekhez, és ezáltal a szellemhez[515]. A Krisztus-ellenes (antikrisztusi) hatalom terveiben az állt, hogy megrövidítse ezt a fejlődést a következő módon. A természet és a szellem minden megismerését, amelyet a helyes fejlődés folyamán az embernek először a tudati lelke függetlenedésén keresztül kell megszereznie, idő előtt akarták becsepegtetni a még éretlen értelmi-kedélylélekbe. A tudati lélek korában a tudományt és bölcsességet az ember a saját erőfeszítései révén kell megszerezze, az én-erők kifejtésével, a szigorúan természettudományos kutatásban, és azután kell a szellem felé fordulnia. A Krisztus-ellenes hatalom mindezt a még bizonytalan értelmi

[514] Vö. a magyar „ármány" szavunk, amit nyelvújítás korabelinek tartanak, de nem kizárt, hogy az ősvallásunkhoz tartozott, mely valószínűleg egyfajta világosság-sötétség dualizmuson alapult.

[515] Vö. *Heft 14*, Drei Logoi, az emberiség tudatfejlődésének három, egymásra rétegződő fő fázisáról, melyeket Steiner az érzőlélek, értelmi-kedélylélek és a tudati lélek fogalmaival jelölt (ősi állapot: *Empfindungsseele*, kb. i.e. 9. századtól: *Verstandes-Gemütsseele*, és kb. AD 14-15. századtól: *Bewußtseinsseele*): „Az első tudatfok még többé-kevésbé homályos (álomszerű), mivel az 'én' még nem született meg. Ezen a fokon az ember még egy alárendelt 'én' tagja; van szellemi látóképessége, de ennek tartalmait nem képes a saját látásának tulajdonítani. A második tudatfok az 'én' születése által alakul ki. Ezen a magasabb fokon ezáltal elvész a szellemi látás. Megkezdődik a külvilág szemlélése. A harmadik tudatfok azáltal alakul ki, hogy az 'én'-ben újra felmerül a szellemi látás, így az ember öntudatos szellemi látóvá válik." (németül BE-14 jelzettel is)

lélekbe akarta árasztani kb. kétezer éve, túl korán és egy ártalmas formában. Az emberiséget el akarták vágni a szellem-éntől, a szent, gyógyító szellemtől. Ennek a tervnek a megvalósításához az idő feltételei és az emberi lélek állapota tekintetében a kedvező pillanat Kr. u. 666 körül adódott.

Rudolf Steiner e jelenségek mellett rámutat a történeti eseményekre, melyekről beszélni fogunk ebben a tanulmányban, és a következőt mondja: A bölcsek, akik később Gondisapurban dolgoztak, tudtak erről a titkos szándékról, és a 7. században ennek megfelelően tökéletesítették és mérhetetlenül jelentőssé tették ezt a világszemléletet. De a gondisapuri impulzussal szemben működött a Krisztus-impulzus, és más szellemi hatalmak, melyek ez utóbbihoz kapcsolódtak. Ily módon a legsúlyosabb válságot elhárították.

Ebben a megvilágításban mélységesen jelentős a gondisapuri hierarchia és Máni közötti szembenállás. Mindenekfelett nyilvánvaló, hogy Gondisapur azoknak a helyeknek az egyike volt, ahol a végső döntéseket meghozták az emberiség fejlődésével kapcsolatban. A legutóbbi kutatás a 274. évet adja meg, amikor Mánit megfeszítették a Krisztus Jézus melletti tanúságtétele miatt. Ugyanebben az évben született Konstantin, római császár. Ezek a párhuzamos események mély távlatokat nyitnak a megfigyelő előtt, akinek van bátorsága az igazi történelemre tekinteni.

Konstantin (uralk. 306-337) neve fémjelzi a kereszténység új korszakát. Mint minden új, nagy szellemi iniciatíva, a kereszténység az első háromszáz éve után egy bizonyos válságba került. Ezidáig a Krisztus-impulzus a maga tisztaságában és erejével számtalan emberi lélekhez utat talált. Olykor valóban sokat megismertek a Golgotai Misztérium igazi, átfogó jelentőségéből és kozmikus hatalmából, de a szellemi mélységét főként lélekben sejtették meg. Noha a 3. században a korakeresztény gnózis többé nem talált visszhangra a szélesebb keresztény körökben, mégis ennek a gnózisnak az igazi ellenfelei, mint Tertullianus, át voltak még itatva a Krisztus által kifejtett szellemi hatalom tevékeny tükröződésével, és sokan tanúságot tettek az Őbenne való hitükről. Az új impulzust, ami felszínre került ezekben az emberi lelkekben, úgy tapasztalták, mint a politikai irányzatokkal való alapvető szembenállást, melyek a Római Birodalomban elhallgattatták és megbénították az emberi lélek szabadságát és a szellem erejét. A császárok a maguk részéről joggal gyanították, hogy Krisztus követői között olyan emberek voltak, akik gyűlölték a birodalmat, mint olyasmit, ami teljesen szembenáll az istenivel. A mennyek országának felszabadító lelkierőit és a birodalom hatalmán nyugvó törvényeket élesen ellentétesnek érezték, ahogy a bárány és a farkas szembenállnak egymással.

Konstantin, akit csak röviddel a halála előtt kereszteltek meg, szakított a császárok vallási hagyományával, elutasította a régi misztériumokat, és az üldözött keresztény közösség számára kiváltságos helyzetet teremtett. A birodalmat egybekovácsolta a kereszténységgel, és a kereszténységet a birodalommal – megteremtette a római hatalmi államot egy keresztény köntösben. Ez egy teljes szakítást jelentett a kereszténység minden eredeti hagyományával.

Konstantin munkája, mely kedvezően hatott a kereszténység külső elterjedésére és megerősödésére, nem kevesebbet jelent, mint hogy Krisztus másodszor került a rómaiak kezébe; valóban nevezhetjük ezt Krisztus második „megfeszítésének” a történelem során (ez az értelmezés nagyon jól illeszkedik ahhoz a tényhez, hogy Konstantinnak a Maxentius elleni ütközetet megelőző látomásában megjelenik a kereszt s a szózat: „E jelben győzni fogsz”; Júdást is Krisztus szólította fel, hogy beteljesülhessen a Golgotai Misztérium).

Konstantin második ellentétes pólusa az unokaöccse, Julianus Apostata volt. Noha Julianust szigorúan keresztény szellemben nevelték, megismerte a hellenisztikus görög bölcsesség és misztériumok világát a neoplatonista Jamblichus egyik tanítványa révén; tanulmányozta a magasabb tudományokat az athéni platonikus akadémián, és végül beavatták az efezuszi és eleuziszi misztériumokba. Nem talált kapcsolatot a Konstantin által bevezetett kereszténység formájával, amely megvetette a régi gnosztikus bölcsességet és ténylegesen elnyomta azt. Miután Julianus a bizalmát a mély Nap-misztériumokba helyezte, azt mondhatta magának: „Ha

bármi is igaz a Krisztus-Jézus misztériumából, akkor ennek összhangban kell lennie a Nap-misztériumok ősi, szent igazságaival." De ebből semmit nem talált abban a kereszténységben, amely körülvette őt.[516]

Julianus évezredekre visszatekintett, de ismerte a saját kora hajtóerőit. Ha valaki megválaszolhatta a kérdéseit, annak Perzsiából kellett jönnie. Itt, Gondisapurban, a Nap-papság körében uralkodott II. Sapur (336-380), a „Nap és a Hold Fia". De itt volt Máni és a követői is, annak a Nap-szellemnek a hirdetői, Aki Jézusban megjelent s Akit megfeszítettek. Julianus életére az tette fel a koronát, hogy a perzsa misztériumok felé vette az útját. Sorsa valóban Strassburgból, Konstantinápolyon keresztül Mezopotámiába vezette. De a hadjárata elakadt, nem jutott tovább Bagdad környékénél.

Az arab történetíró, Tabari szavaival: „Julianus és Sapur a követeik révén lelkesen tárgyaltak egymással. De, amikor ezidőtájt Julianus egy nap a sátrában ült, egy láthatatlan kéztől eredő nyíl végzetesen átdöfte a szívét. Jovianusnak könyörögtek, hogy vegye át a vezetést, de elutasította, mivel azt mondta, hogy ő keresztény, és nem akar olyan népen uralkodni, akinek más a hite, mint az övé. Ekkor a rómaiak bevallották, hogy ők is keresztények, de ezt titokban tartották a Julianustól való félelmük miatt."[517]

E gyilkosság világtörténelmi következményeit még ma sem értékelik megfelelően. Tegyük fel, hogy Julianus behatol Gondisapurba, a zoroasztrizmus szívébe; tegyük fel, hogy itt felfedez önmagában és a manicheizmusban egy szellemi folytonosságot, amely nem engedi, hogy az antik misztériumok oly élesen szembeálljanak a Golgotai Misztériummal – vajon akkor ő, mint beavatott világuralkodó, képes lett volna-e az ellen dolgozni, ami már működött Gondisapurban, és ami elő volt készítve? Vajon egészséges irányba terelhette volna-e az egész emberi fejlődést?

A Görög-Római korszakkal az emberiség régi, ösztönös tisztánlátó képessége fogalmi megismeréssé változott. Ez különböző népeknél különböző módon zajlott le. A görögök között egy képzeletgazdag művészi gondolkodás jött létre, a héberek között egy kombináló, számító gondolkodás. A szemita[518] népek családja gyorsan és egyoldalúan az intellektuális fej-gondolkodás kialakítása felé mozdult el. Az emberiségnek, mint egésznek az a feladata, hogy kifejlessze az értelmi lelket és a tudati lelket az agyhoz kötött gondolkodás révén. Ez az embert először a földiségre korlátozza, ahol egyedüli módon kifejlesztheti a szabadságot. Amikor aztán elszakadva a szellemtől megragadja legbensőbb lelki én-jét és erejét kifelé fordítja, megragadhatja önmagában a természetben élő szellemit, és tapasztalhatja a kozmikus valóságokat a szellem-én kialakulásával.

Az érzékfeletti hatalmak, melyek a kereszténység elleni impulzus mögött rejlenek, arra törekednek, hogy megakadályozzák ezt a fejlődést. Az értelmi lélek a középkorban még a kibontakozás állapotában volt, és ebbe csepegtették a szellemi bölcsesség teljességét a megvilágosodott géniuszok. A még épphogy kialakuló agyhoz-kötött gondolkodásba és ennek legegyoldalúbb aspektusába árasztottak egy ragyogó bölcsességet, amely elhomályosította a lelket. Ezáltal az érzékfeletti megfeneklett a földiben, és az egoizmus szolgálatára kényszerült. Így a középkor folyamán az „érzékfeletti" földinek egy materialisztikus, földhöz-kötött tudományát oltották az emberbe. Ahelyett, hogy az ember belső szabadságban emelkedett volna

---

[516] GA 213, 1922. július 16.

[517] *The History of al-Tabari*, Vol. 5., The Sasanids, the Byzantines, the Lakhmids, and Yemen, trsl. C. E. Bosworth, Bibliotheca Persica, State University of New York Press, 1999, p. 61.

[518] A „szemita" jelző itt nem egyszerűen „fajelméleti", hanem a bibliai Sémtől származást jelenti s köztudottan e csoportba tartoznak a zsidók és az arabok (genetikailag szinte azonos J1/J2 Y-DNS haplocsoporttal), akik közös ősüknek Ábrahámot tekintik, kinek Sára nevű feleségétől Jákob és fiai, az izraeliták, és a szolgálólánytól, Hágártól született Izmael és fiai, az izmaeliták származtak, kik később Mohamed próféta vezetésével önálló vallást alapítottak, az iszlámot, mely alapjában véve a lunáris Jahve-impulzus folytatása, bár Mohamed átvett nem egy fogalmat, képzetet a keresztény szentiratokból is (vö. Z.T.Cs.: *Iszlám eszkatológia és értelmezése a mai időkben*, orszagepito.net).

a kozmikus szellemiséghez, egy kísérteties, anyaghoz kötött, absztrakt „érzékfelettivel” táplálták.

Az ember egy kísérteties föld-mágus lett, egy briliáns műszaki varázsló, az anyaghoz kötve. Ez a materialisztikus-mágikus megismerés teljesen kielégítette szellemi törekvését, és ezáltal megkeményedett az intellektuális-egoisztikus gőgjében. Az embert mentálisan száműzték a földi-anyagi világba.

E tervnek meg kellett valósulnia és működésbe kellett lépnie; milyen előkészületeket tehettek a Kr. u. 666-ot megelőző századokban? Az első kérdés a gnózis, a szellemtudomány átültetése volt az emberbe, akinek gondolkodása egy meghatározott mértékben intellektuálisan agyhoz-kötött és materialisztikus hajlamú. A gnosztikus bölcsesség virágzott a hellenisztikus kultúrkörben. A szemita népek, szírek és arabok különösen tehetségesek voltak a materialisztikus fej-gondolkodásban. A hellenizmust Szíriába és Arábiába kellett hajtani, Mezopotámia felé.

A Rudolf Steiner által megadott perspektívákban elsőként tárultak fel a 4. századot követő rejtett, történelmi hajtóerők. Konstantin adja az első lökést, hogy a hellenisztikus bölcsesség a szemita délkeletre kényszerüljön. Konstantius ugyanezt a politikát követte, mint apja. Elindította a keresztény birodalom megtervezett konfliktusát a görög és keleti bölcsesség ellen, ami századokon át tartott különféle formában. A szellem elleni harc néhány szimptómája az alábbiakban adható meg.

324-ben Konstantin elrendelte alattvalóinak, hogy fogadják el a keresztény vallást, betiltotta a jós-orákulumokat és az áldozatokat, és lefoglalta a görög templomokat. 341-ben Konstantius betiltotta a pogány „babonát”, különösen az éjszakai mágikus áldozatot. 353-ban és 356-ban üldözéssel fenyegette a mágikus gyakorlatot, és elrendelte, halálbüntetés terhe mellett, minden pogány templom bezárását. 364-ben, Julianus halála után, Valens és Valentianus a legszigorúbb törvényeket hozták a pogányság ellen. 377-ben lerombolták a római Mithras-szentélyt. 390-ben feloszlatták az amphiktiones misztérium-közösséget. 390-395 között tombolt a Theodosius által elindított „templom-háború”, melynek áldozatul esett sok más között a legnagyszerűbb alexandriai misztérium-központ, a Serapeum, a felbecsülhetetlen értékű könyvtárával. 396-ban bezárt az eleuziszi misztériumhely. 415-ben a nagyszerű filozófusnőt, Hüpátiát darabokra szaggatta a keresztény csőcselék. 489-ben a zöldfülű, műveletlen Zénó császár bezáratta a virágzó edesszai perzsa akadémiát, és tanárait elüldözte Perzsiába. 529-ben a jámbor Benedek lerombolta az utolsó Apolló-templomot Monte Cassino hegyén. Ugyanebben az évben I. Justinianus császár törvénnyel parancsolta meg a kereszténység felvételét, vagyonelkobzás, polgári jogoktól megfosztás és száműzetés terhe mellett. Bezáratta az athéni platonikus akadémiát és megvonta a fizetést minden filozófia-tanártól. Ez volt Konstantin végakaratának utolsó teljesítése.

Csupán felületi az az észrevétel, hogy ez a konfliktus csak a pogánysággal kapcsolatos, nem a szellem ellen irányul. Egy mélyebb megfigyelés, amely az átfogó folyamatokra tekint, a valódi szellemi tendenciákra és metamorfózisukra, felfedezhet egy második konfliktust, mely időben párhuzamosan fut a keresztény imperializmus által vezetettel, mint egy és ugyanazon impulzus másik oldala, azaz a római ortodoxia harca bizonyos eretnekségekkel szemben.

325-ben Konstantin, mint „általános püspök”, az első nikeai zsinaton a teológus Arius krisztológiája ellen foglalt állást, és a püspökök többsége behódolt a parancsának. Ettől fogva a római imperializmus kodifikálta a szellemet, a görög szellemiség pedig hagyta szabadon működni.

Konstantin idejétől kezdve a Nyugat egyre erőteljesebben dolgozott mindennel szemben, ami Keletről érkezett mint szabadságban fogant világszemlélet. Majdnem minden keresztény áramlat, amely a görög keleten vagy délkeleten eredt, átalakult vagy szétzúzta a római nyugat. Elítélték őket a zsinatokon, gyakran császári parancsra. Ugyanezek a császárok nyomorították meg a szellemet a kereszténység előtti misztériumokban. Egy Konstantin volt az, aki betiltotta

a pogány áldozatokat, és aki elítélte Ariust. Egy Theodosius semmisítette meg az arianizmust és indította el a templom-háborút. Egy Zénó üldözte a neoplatonikus filozófusokat és sötétítette el az edesszai akadémia messzire ragyogó fényét, mert itt volt a nesztoriánusok eretnek krisztológiájának fő székhelye. Egy Justinianus volt az, aki a nagy egyházatyát, Origenészt, ki oly mélyen jártas volt a misztériumi hagyományban, betiltotta és az utolsó csapást mérte a platonikus bölcsességre.

A keresztény császárok fő ellensége nem a pogányság volt, mint olyan. Az Imperium Romanum – melyet egy farkas táplált – a szellem ősellensége, akkor is, ha elrejti magát a bárány gyapjába. Az ősi bölcsesség a farkas képében a szellemellenességet látta, Ahrimánt.

Az egész Mediterrán-térségben a hellenisztikus kultúra a mi korunk kezdetén terjedt el. Kétségkívül a kései gyümölcse volt annak, ami a klasszikus görög korszakban virágzott, de egy figyelemreméltó gyümölcs. Századokon keresztül a hellenisztikus Alexandria volt a világ szellemi központja. Valamennyi tudományt a legnagyobb figyelemmel művelték. Egy szellemmel áthatott megismerés élt itt. E tudományosság számos ágának közös gyökere egy mély gnózis volt, egy teozófia, mely inspirálta a biológiát, kémiát, asztronómiát, orvoslást, teológiát, filozófiát. Ég és föld összekapcsolódott a szellemtudomány révén.

A szellemnek ezt a fenséges világát kiirtotta a római imperializmus, maradványait pedig mintegy tervszerűen délkeletre űzte, a római határokon túl, a szemita népekhez. Az antikvitás minden tudományos eredménye, a jelentős tények a tudomány minden területén, melyek egy csodálatos világszemléletben egyesültek, és hosszú évszázadokon keresztül felépítették a nagy, megvilágosodott elmék, összeomlott, mint a magasan szárnyaló szellem fenséges temploma. A templom-háborúban az ősi bölcsesség számtalan műve megsemmisült, miként az alexandriai könyvtár is. Az a kevés munka, amit szorgalmas szerzetesek lemásoltak és megőriztek a kolostorokban, nem sokkal később áldozatul esett a képrombolás korának. Ezt a háborút a részben írástudatlan, dekadens bizánci császárok lobbantották lángra a tudományos központok ellen, majd bevégződött az utolsó görög bölcs, Photius elítélésével, és a 869-es konstantinápolyi ökumenikus zsinattal, melyen a szellem elleni évszázados támadás elérte tetőpontját. Ettől kezdve az embert csak testből és lélekből álló lénynek szabadott tekinteni; a szellemet megtagadták tőle[519].

A római császárok egy kopár szellemi sivatagot hagytak maguk után. A középkor legsötétebb időszaka a 6. századtól a 8. századig tartott. A szellemi üresség pedig Mefisztofelész-Ahrimán igazi működési területe.

A 6-7. század úgy jelenik meg a történelem kutatója előtt – aki mélyebben, szimptomatikusan tekint a tárgyára –, mint a megsemmisülés halálos sötétje. A világtörténelem súlypontja Kr. u. 600 körül nem a Meroving királyok uralkodása volt a frank területeken. Az egyik pólust – a nyilvánvalóbbat – messze a hellenisztikus világ délkeleti csücskében kell keresni, Szíriában és Mezopotámiában; a másik, egyelőre rejtettebb pólust a Rajnától délre, ahol a hiberniai misztérium-központokból érkezett ír-skót szerzetesek elvetik egy ezoterikus kereszténység magvait. Perzsiában, Gondisapur közelében, egy ahrimanikus világhatalom ébredezik; a Felső-Rajnánál Krisztus napja hajnalodik.

A világtörténelem negatív pólusának szimptómái nagyon egyértelműen jelentkeznek, és a kor kétségtelenül legnyilvánvalóbb szimptómája Justinianus harca a szellem ellen. De egy másik, súlyosabb jelenség is felszínre kerül ezzel összefüggésben. Ugyanez a Justinianus kodifikálta (és ejtette foglyul) a morális-szellemit a Corpus Iuris-ban. Kortársa, I. Gergely

[519] A 869-70. évi 8. ökumenikus, 4. konstantinápolyi zsinat 11. kánonja, *Concilia Oecumenica – Documenta et Acta, Concilium Constantinopolitanum IV, History and Text***,** angolul Norman P. Tanner, latinul J.D. Mansi: *Sacrorum Conciliorum Nova Amplissima Collectio*, Vol. 016, LT.pdf, documentacatholicaomnia.eu (megj.: a ragyogó Dante, az itáliai „sacro egoismo" jegyében, és egyházkritikája ellenére védelmébe veszi az „egy-lélek" tant, *Az Isteni Színjáték*, Purgatórium, Negyedik ének: „mily tévedés a tétel, mely elménk égő egységét tagadja", ugyanakkor a 25. énekben ábrázolja a vegetatív és értelmi, emberi és isteni lélek kettősségét)

kodifikálta (és foglyul ejtette) a dogmában és a kultuszban azt, ami még élő krisztusi szellem volt. Ugyanez a Gergely harcolt az ír-skót egyház ellen. A természeti jelenségek még súlyosabban nyilatkoztak meg. Eljött az idő, mikor a természeti eseményeket az ember tetteivel összefüggőnek tekintették. 531-ben egy üstökös jelent meg a császár halálakor, lángolt az égen, mint egy fenyegető, tüzes kard. Szörnyű földrengések rázták meg a római birodalmat. Városok pusztultak el, égtek le. Áradások öntötték el a földeket. De a legszörnyűbb csapás az emberiségre „Justinianus pestise" volt. Tizenöt év leforgása alatt egymást követően hatszor pusztított a fekete halál, mely délkeletről terjedt át az egész akkori művelt világra. A katasztrófát fokozta a nyomában járó éhínség.

Így a halál és pusztulás rázta meg a Római Birodalmat Justinianus egész uralkodása alatt. Mintha a halál és a pokol összeesküdött volna az elemekkel az emberiség fizikai és szellemi létezése ellen, hogy káoszba és pusztulásba taszítsa.

Világvége hangulat lett úrrá a Római Birodalmon. Vezeklők hirdették a közelgő „utolsó napokat", az apokaliptikus látomások beteljesülését. A szörnyű természeti katasztrófákban és Justinianus megnyilvánulásaiban egyaránt a világvégét, az Antikrisztust, az Utolsó Ítéletet látták. Beteljesedett a régi prófécia az alexandriai Serapeummal kapcsolatban. Mint mondták, ha a Serapis-szentély összedől, leszakad az ég és káosz tör ki az egész földön. A csillagok világa elszakadt az emberi tudattól, a kozmosz bölcsessége szellemi sötétségbe, káoszba, pestisbe és halálba taszította a földet.

Még az új kor legerőteljesebb áramlatát, a Krisztus-impulzust is megragadták a 7. század megsemmisítő erői. A kereszténység szellemi fiziognómiája baljósan elsötétült. A földben elültetett keresztény csíra a végzetes világítélet előtt állt a 7. század küszöbén. Egy fontos szimptóma beszél erről, mely mellett elment a világtörténelem: a háromszázéves háborúskodás, melyet a szászánidák folytattak a kelet-rómaiak, Bizánc ellen s amely II. Khoszrau sah (590-628) félelmetes hadjáratában tetőzött.

Khoszrau tíz év alatt meghódította az egész római keletet. Jeruzsálemet 641-ben foglalta el. A perzsák oly fenyegetően nyomultak előre Szírián és Kisázsián keresztül Konstantinápoly felé, hogy Heraklius császár úgy döntött, feladja a Keletet, és a császári székhelyet átteszi Karthágóba. De ezeknél a példátlan katasztrófáknál bénítóbbak a szellemi-vallásiak. Jeruzsálemben a perzsák követelték a Megváltó „szent, életadó keresztjének" darabjait, melyeket egy arany ládikóban őriztek, és a mágusokhoz vitték, a keresztények üldözőihez. A Golgotai Misztérium valóságos szimbólumát elszakították a kereszténységtől és a mágus-hierarchia hatalmába került! A szörnyűség megbénította a keresztény nyugatot. De a veszély, amit a veszteség jelentett, teljes súlyával csupán a történelem szellemi vizsgálatával válik világossá.

Végül a döntő pillanatban maga a szellemi világ lendült cselekvésbe a túlságosan erőteljes gonosz impulzussal szemben. „Amikor Heraklius látta, hogy a perzsa csapatok teljesen elpusztítják a római területeket, megölik katonáit, elhajtják asszonyaikat és gyermekeiket, elrabolják a tulajdonukat, könyörgött Istenhez, megalázta magát és imádkozott, hogy őt és utódait szabadítsa meg a perzsa ellenségtől. Ekkor a császár álmában látott egy tagbaszakadt embert, aki előtte ült egy magas széken, fegyverekkel az oldalán. Majd egy másik ember odament hozzájuk, levetette a férfit a székéről és azt mondta Herakliusnak: 'Íme, a te kezedbe adtam őt.' Miután a császár felébredt, senkinek sem mondta el az álmát. A következő éjjel ismét látta álmában a férfit a székben; a másik megint hozzájuk jött egy hosszú lánccal a kezében, amit a széken ülő nyakára tekert, és a végét Heraklius kezébe adta, mondván: 'Teljesen a kezedbe adom Khoszraut; vonulj ellene, mert most a szerencse elfordul tőle és hozzád pártol; el fogod érni a hadjáratodban, amit csak akarsz.' Mivel ezek az álmok egymást követték, a császár végül elmondta őket a római elöljáróknak és a látó embereknek. Azok kijelentették, hogy ez jót jelent, és azt tanácsolták neki, vonuljon Khoszrau ellen. Ekkor Heraklius

felfegyverkezett." Így beszéli el Heraklius álmát Tabari.[520] És ezután Heraklius egy évnyi küzdelem árán elfoglalta Perzsiát és a pusztulás szélére sodorta. A fővárosban, Seleukia-Ktesiphonban a katholikos, a nesztoriánus egyház feje átadta neki Krisztus Igazi Keresztjét. 629 szeptember 14.-én ünnepelték a Szent Kereszt Megtalálásának napját, amikor a Keresztet visszahozták a szent városba. Az életadó Keresztet visszaadta a kereszténységnek a szellemi világ.

Ez volt az a rendkívüli óra, amikor a Mohamed által inspirált arabok hatalmas és széles hulláma legyőzhetetlenül átzúdult Egyiptomon, Szírián, Perzsián, végképp elpusztítva a Perzsa Birodalmat, mely sokáig bevehetetlen volt a bizánci zsoldos seregek számára. E hullámot megelőzően a Kereszt átkerült Konstantinápolyba, kiszakítva Gondisapur gonosz hatalmából. Bizáncban egy remekmívű síremlékben helyezték el, és szellemi hatalma kicsírázott a Felső-Rajnánál Szent Kolumba révén, Krisztus követe révén, aki a Szent Szellem Galambjának nevét viselte. Ezek voltak a 7. század közepén az idők jelei.

II. Az impulzus születése

Attól az időtől kezdve, mikor Nagy Sándor, az elhaló efezuszi misztériumok által hajtva, megújította a Kelet bölcsességét, Szíria befogadta a görög kultúrát. Pontosan 700 évvel azután, hogy Nagy Sándor keletre ment, a beavatott Julianust kelet felé vonulása közben megölték. Ezidőtől fogva Szíria a görög szellemi élet központja lett. Görögország tudománya és bölcsessége, melyet betiltott a Római Birodalom, menedékre lelt a birodalom délkeleti határán, ahol a perzsák, kik a rómaiak esküdt ellenségei voltak, biztosították a védelmét. A tudományokat felkarolta Julianus kortársa, II. Sapur király, akinek lefordították a keresztény görög orvos, Theodorus műveit. Ebben az időben jutott el a görög gyógyítástudomány Perzsia szellemi metropoliszába, Gondisapurba is.

A nyugat által lenézett szellemet befogadta és ápolta a kelet, s így a szellemtörténet súlypontja egyre inkább átkerült Perzsia felé. Távol a még pogány Harrantól (Edesszától délre), ahol az ősi káldeus bölcsesség még létezett a görög gnózissal keverten, a keresztény szellemi központ Antiochiában, Nisibisben és Edesszában volt. Itt a 4. században volt egy szír egyházatya, aki a keleti kereszténység számára olyan jelentőségű volt, mint nyugaton Ágoston vagy Jeromos. Ő volt „Szíria Prófétája", nisibis-i Szt. Efrém (306-373)[521], egy felülmúlhatatlan szellem, átfogó ismeretekkel rendelkező tudós, költő és teológus. Efrém a 4. század igazi gyermeke volt, a két korszak felé tekintő Janus-fejjel. Mint a közelgő kor fia, harcolt a Máni, Markion, Bardesanes és Julianus által képviselt keleti gnózis ellen; mint a hanyatló kor gyermeke, még a szellemtudomány képviselője volt, melyet a nyugat már elvetett. Efrém virágzó állapotot teremtett a görög szellemből fakadó teológiai és tudományos életet számára Szíriában. A nyugati egyház lassacskán a misztériumok minden elemét eltávolította a keresztény igehirdetésből, ellenben a szír tológiai iskolákban (és formálisan az alexandriaiakban is) még fenntartották a Krisztus-kinyilatkoztatás spirituálisabb tartalmait, melyek a titkos hagyományban gyökereztek, az ún. apokrif evangéliumokban, apostoli legendákban, apokalipszisekben s így tovább.

Efrémnél még nagyobbra értékelték a nagy Mopszvesztiai Theodorust (†428). Ő ténylegesen egy abszolút tekintély volt a keleti kereszténységben, mint a szent szövegek misztikus-spirituális magyarázója, különösen a prófétikus írásoké. Amikor Julianus halála évében Nisibis II. Sapur kezébe került, és a lakosokat elhajtották, Efrém a tanítványaival Edesszába (Urfa) menekült, és megalapította az ún. „Perzsa Akadémiát". A következő években kialakult egy szellemi élet ebben a felsőfokú intézményben, amely virágzó oázist jelentett az

[520] *The History of al-Tabarī*, Vol. 5., pp. 320-321, State University of New York Press, 1999.
[521] Ld. a korai egyházatyák életrajzára, működésére, *Az ókeresztény egyház és irodalma*, szerk. Vanyó L., Bp., 1980.

ijesztő kulturális sivatag peremén, melyet az Imperium Romanum maga mögött hagyott. Miközben a császári rendeletek komoly büntetésekkel tiltották a „pogány őrültségeket", a templomi bölcsességet, a platonizmust, arisztotelizmust és neoplatonizmust, addig Edesszában, a szomszédos perzsák erős védelme alatt mindenféle hitű tanítványokat befogadtak a Perzsa Akadémián, ugyanúgy, mint korábban. Tanították nekik a Hét Szabad Művészetet, a nyelvtan, szónoklattan, dialektika, aritmetika, geometria, zene és csillagászat tudományait, valamint a magasabb tudományokat, filozófiát, teológiát és orvoslást, a görög szerzők alapján. Theodorus megírta kommentárjait a görög filozófusokhoz, Arisztotelészhez és másokhoz. A görög és keresztény elemek kölcsönösen és harmonikusan áthatották egymást a szír kultúrkörben. Az ősi tudomány fő eredményei, melyeket tiltott a nyugat, beáramlottak Szíriába.

A 4-5. századtól Edessza volt a Kelet szellemi központja; kivételes világosságot árasztó hely lett, miközben a császárok kitiltották a régi tudományokat a birodalomból. A jelentős teológusokon kívül az akadémia híres orvosokat nevelt ki, mint Stephanost és fiát, Tralleszi Alexandert. Számos edesszai tanítvány a keleti püspökségek élére került. De a szászánidák zoroasztriánus birodalmának előkelő férfiai és hercegei is, mint például a későbbi I. Khoszrau király, Stephanos egyik tanítványa, ezen a keresztény akadémián tanultak.

Ez a szellemi központ tüske volt a császárok szemében. Amikor Nestorius, konstantinápolyi pátriárka szerte a keresztény világban hirdette Mopszvesztiai Theodorus krisztológiáját, mely közvetlenül Edesszából származott, a keresztény birodalom drasztikus eszközökhöz nyúlt. Nestoriust elítélte a 481. évi efezuszi zsinat, teológiájának képviselőit megfosztották egyházi hivatalaiktól és száműzték őket az országból.

De mindenekelőtt a Perzsa Akadémia fényét kellett elhomályosítani. A 452. és 457. évben számos nesztoriánus tanítót kizártak az akadémiáról. 489-ben Zénó császár, az Izauri, egy döntő pillanatban bezáratta a főiskolát, a tanárokat és tanítványokat pedig elűzte, át a határon, a szászánidák birodalmába. Ez az erőszakos tett az Edesszai Akadémiával kapcsolatban önmagában is jelez egy döntő lépést afelé, ami Gondisapurral elérkezett. Pontosan Edesszában történt, hogy a „666-os" impulzus lábra kapott; a szellemi kinyilatkoztatás-tudomány, a gnózis átáramlott az erősen intellektuális szír szemitákhoz. Görögország ősi szellemtudománya ily módon átélt egy mély, bár nagyon bensőséges változást. Amikor az 5. században Arisztotelész könyveit lefordították szír nyelvre Edesszában (miközben eltűntek nyugaton), egy olyan pályára kerültek, amelyen 700 év alatt előbb keletre, majd Szírián, Mezopotámián, Észak-Afrikán, Spanyolországon keresztül egy hatalmas félkörben visszatértek nyugatra, Franciaországba.

A görög és szemita népszellem és nyelv poláris ellentéteik voltak egymásnak.[522] A görög szellem megnyilatkozásait, melyekben minden kifejezés hajlékonyan, művészien, képzeletgazdagon áramlott, csak a legnagyobb nehézségek árán lehetett áttenni az absztrakt szemita-szír nyelvbe. „A fordító itt szembe találja magát egy nem magától nőtt, nem természetes minőséggel, amely sötét és nehézkes, és teljesen mesterkélt, mint egy életellenes iskolamester merev rendszabálya." Így fogalmazta meg ítéletét egy szírül jól tudó illető, az erre a nyelvre átültetett arisztotelészi fordításokról. A hellenisztikus szellemet egy szűk, idegen ruhába öltöztették, amikor a császárok elűzték a szemita nyelvszellemhez. Azonban a gnózisnak ez az intellektuális formája volt az, ami a legerősebben hozzájárult a gondisapuri impulzus előkészítéséhez.

Amikor Zénó elűzte a tanárokat a Perzsa Akadémiáról, ezek szétszóródtak Perzsában. Néhányan folytatták tanári munkájukat Nisibisben, mások új iskolákat alapítottak Szeleukiában, Khoraszánban és másutt. Amikor egy iskolát bezártak, számos másik nyitotta meg a kapuit. Néhány tanár elvándorolt Gondisapurba. Az összes nesztoriánus fősikola közül a nisibisi és gondisapuri voltak a legjelentősebbek. Nisibisben időről-időre 1000-en is tanultak,

[522] Vö. GA 171, 1916. szept. 24.

de Gondisapur volt kétségtelenül a döntő a szellemtörténetben. Az edesszai tudósok ide hozták a szír Arisztotelészt az 5. század végén. Ténylegesen áthoztak minden görög-szír tudományt, különösen az orvostudományt. Ettől az időtől kezdve a híres hippokratészi orvosi akadémia Gondisapurban állt fenn, és századokon át itt volt az egyesített görög, szír, perzsa és indiai gyógyítástudomány központja.

Kr. u. 262 táján I. Sapur megalapította Gondisapur erődített városát, és benépesítette a lerombolt Antiochia elhurcolt lakosaival. Nagyon valószínű, hogy ennek a városnak a püspöke lett Gondisapur első püspöke is. Azután sok századon keresztül Sapur erődje volt a legfőbb püspöki székhely a Perzsa Birodalomban, ahonnan számos érsek került Szeleukia patriarchális székébe. Ez a város azonban a szászánida királyság politikai központja volt, míg Gondisapur a szellemi központ.

Lehetséges, hogy egy egyetem már létezett itt a 3. században, de az első hiteles tudósítás a következő századra mutat. Valamikor Kr. u. 350 körül egy bizonyos Badema alapított itt egy kolostort vagy iskolát. Ez az időszak Konstantin és Julianus közé esik. Abban az időben a jelentős sah, II. Sapur uralma alatt, aki a tudományok nagy patrónusa volt, nem csupán a görög orvos, Theodorus jött Gondisapur térségébe, hanem egy híres indiai is. Lehetséges, hogy régi hagyományok áramlottak ide a perzsa mágus-papoktól is, különösen a gyakorlati mágia tudománya.

A perzsa, indiai, és ugyanúgy a hippokratészi görög orvosi bölcsesség egy ősrégi szellemi megismerésben gyökerezett. Így nem kétséges, hogy a 4. században bizonyos tanítók Gondisapurban rendelkeztek egy ezoterikus orvosi tudással – ez megfelelő alap volt annak a figyelemreméltó orvosi tudománynak a kifejlődéséhez, ami később innen indult ki.

A teológia tudománya is alapvető volt Gondisapurban, feltehetőleg ezoterikus tartalommal. Az itt tartott 484. évi zsinat óta[523] (az előzött nesztoriánusok érkezése előtt) Mopszvesztiai Theodorus és Efrém teológiája lett a követendő Perzsiában.

Ebbe a szellemi atmoszférába hozták át az edesszai tudósok a neoplatonikus gnózis szellemével átitatott görög filozófia alapvető elemeit. Egyáltalán nem csodálkozhatunk, ha a hallgatók számára a gondisapuri Akadémián előírt szabályokat tanulmányozva megtaláljuk az ezoterikus gyakorlatok világos nyomait, akkor is, ha ezek bizonyos mértékig hipotetikusak. Mert csupán az akadémia hanyatlásának idején történt (9. század), hogy a nesztoriánus pátriárka, Theodosius, aki az akadémiát érseki tekintélyével kormányozta, nyilvánosságra hozott bizonyos szabályokat, melyeket tananyagnak lehet tekinteni. Mivel ezek meglepő összhangban vannak a nisibisi perzsa iskola, az edesszai iskola utódjának bizonyos elveivel, feltehető, hogy a gondisapuri akadémia századokon át fenntartotta a régi edesszai hagyományokat (melyek eredetére teljes sötétség borul), azzal a konzervatív jelleggel, amely keleten mindig megmutatkozik a szellemi-vallási dolgokban.

Ha megkíséreljük kideríteni a perzsa akadémia keleti jellegű tanulmányi szabályait, a következőket vehetjük figyelembe. A hallgatóknak szigorú felügyelet alatt napkeltétől napnyugtáig szellemileg dolgozniuk kellett. Az alsó három évfolyamban az ún. „harmadévek" három részét nagy valószínűséggel liturgikusan, a Zsoltárokon és imákon elmélkedve, „írással" kellett tölteni. Azonban „írni" az ősi Keleten egy ünnepélyes, mélyen befelé forduló, valójában szakrális tevékenységet jelentett. Írni azt jelentette, hogy szimbolikus jelekbe foglalták a képeket és gondolatformákat, melyek a szellemben éltek. Valaki csak egy szellemi tréninget követően lehetett író, írástudó. Az írást tanulónak először meg kellett tanulnia „betűzni" és „olvasni" a harmadévek alatt. A tanítványnak hagynia kellett, hogy a különböző jelek, hangok és szavak a szellemi jelentéssel harmóniában hangozzanak fel, hagyni, hogy ez visszhangozzék a lelkében és az életén keresztül, épp úgy, ahogy egykor az ősi szertartásokon (mint a misén) énekelték a meditatív formulát. Az inspirációt gyakorló lelki tevékenységben lehetett egyedül

[523] Ld. *Synod of Beth Lapat*, Wikipedia, forrásmegjelölésekkel (Chabot 1902, Wigram 1910, Meyendorff 1989).

leírni a rituális-liturgikus szövegeket. És a tanítványt végig irányította az „írás” vagyis a meditáció mestere.

Az első évben a mélyen inspirált mózesi Pentateuch-ot és „Pál Könyvét” (egy bevezetést a szent iratokhoz) „írták”, a második évben Dávid király zsoltárait, a héber próféták könyveit és himnuszokat; a harmadik évben az Újszövetség Krisztus-kinyilatkoztatását és szellemi parancsolatokat, talán Szent Efrémtől. A teljes három éves képzésben a tanítványok így gyakorlatot szereztek a rituális-liturgikus és az inspirációs-prófétikus meditációs anyagban. Úgy tűnik ehhez járult egy magasabb képzés Gondisapurban, amelyen Efrém és Mopszvesztiai Theodorus kommentárjaival dolgoztak.

Noha Gondisapur szabályai bizonyos pontokon eltérők lehettek, mégis az ezoterikus jelleg, amellyel mindenütt találkozunk az akadémia szellemi és tudományos tevékenységében, elég világosan beszél a tényről, hogy itt volt talán az utolsó olyan iskola, amely a legmélyebben gyökerezett az ősi ezoterizmusban. Csupán ma ismerhetjük fel ismét, mit jelet egy ilyen tréning a Hét Szabad Művészetben. Az akadémia által a következő századokban gyakorolt legendás befolyás Keleten, egészen Indiáig, végső soron erre az ezoterizmusra vezethető vissza.

A 6. században egy kiváló filozófus és az akadémia nagy pártfogója került a trónra. Ő volt Khoszrau Anusirvan, perzsa sah (531-580), aki, mint Stephanos tanítványa, lelkes barátja volt minden tudománynak, különösen az orvoslásnak. Ezt a valóban nagyszerű uralkodót gyakran nevezik a Gondisapuri Akadémia alapítójának. Udvarába hívott nemcsak tanult indiaiakat, hanem segítséget és védelmet nyújtott azoknak a tudósoknak, akiket a római császárok űztek el a birodalmukból.

Szellemi ellentéte és ellenfele, Justinianus császár (527-565) másfelől mindent megtett, hogy a tudomány és bölcsesség utolsó képviselőit is Európából Ázsiába üldözze. Brutális rendeletei, melyek megfosztottak jogaiktól minden nem-keresztényt és eretneket (nesztoriánusokat, manicheusokat etc.), halálosan megfenyegetve és száműzve őket, most elüldözték a hellenisztikus templomi bölcsesség és filozófia utolsó hordozóit a tudomány királyi védelmezőjéhez, I. (Nagy) Khoszrauhoz. Nem sokkal uralkodásának kezdete után Justinianus a végére ért a szellem elleni megsemmisítő háborújának. Megvonta minden filozófus-tanár fizetését és bezáratta az athéni platonikus akadémiát. A neoplatonikus teozófia utolsó hordozói (az alexandriai misztérium-bölcsek, Ammonius Saccas és Iamblichos tanítványai), a filozófusok, mint Damaskios, Simplicios, Eulamios, Philoponos, Uranios, Diogenes, Hermias, Priskianos, Isodoros és mások, Khoszrau udvarába vándoroltak. A hellenizmus széles hulláma hömpölygött Gondisapurba. Amikor Justinianust később legyőzték egy perzsa hadjáratban, Stephanos meggyőzte Khoszrautot, hogy állítsa helyre Edesszát, kössön fegyverszünetet, békét, és biztosítsa, hogy az elűzött filozófusok visszamehetnek Görögországba. De Uranios és bizonyára számos tanítvány a perzsa udvarban maradtak.

Ílymódon a gondisapuri impulzusban Justinianus volt a mozgató tényező és Khoszrau a jótékony. Korábban a görög és indiai gnosztikus tudományt a szír nyelvi elembe hajtották, most pedig az arabba. Khoszraunak két fordító dolgozott, Burzweih, az indiai orvos, és a híres pap és orvos, Riszainai Sargis (Sergios, arabul Serdjis). Sargis görögből és szírből perzsára és arabra fordította az ókori műveket a természettudományról és alkímiáról; közöttük voltak Platón és Arisztotelész, görög orvosok, Dionysios Areopagites és mások művei. A szellemi és elméleti tudományoknak ez az áramlata megjelent a Kelet szellemi központjában, Gondisapur ezoterikus egyetemén. Minden ősi tudás, amit a nyugat elüldözött, itt koncentrálódott, s így a 6. század vége felé az akadémia minden, még létező hagyományos gnózis gyűjtőhelye lett. A kialakuló impulzus jelentőségre emelkedett.

A szemlélőt mélyen megérinti a jelentőségteljes tény, hogy épp akkor, amikor egész Európa retteg a pestistől, éhezéstől és haláltól, a föld, a tűz, a víz, a viharok elemeinek tombolásától, az Antikrisztustól és a világvégétől, ebben az időben, amikor a Sátán és a halál minden elemet Európára szabadít, odaát virágzik a Gondisapuri Akadémia, egy végzetes benső egységben

Európa későbbi fejlődésével! Ami fényként, életként, virágzásként ragyog Gondisapurban, az sötétségként és halálként nyilatkozik meg Európában. Valóban az igazság hangját hallani ebben. Mert az a fény, ami Gondisapurban fellobbant, mágikus, a varázslat megtévesztő fénye, olyan világosság, melyet a Kísértő gyújtott, hogy elkápráztassa az emberi én-t egy illuzórikus megvilágosodással, elhomályosítva a még halványan csillogó Krisztus-fényt a lélekben.

De a legkedvezőbb idő még nem érkezett el, még minden kialakulófélben volt a végkifejlet felé. A Sötétség Hatalmai még egy teljes évszázadig titokban dolgoztak az impulzusaikon, hogy teljes erővel törjenek föl a katasztrófa évében.

Gondisapur működésének döntő fordulópontja, az antikrisztusi mozgatóerők beavatkozása teljes homályban zajlott. Valamennyi nagy, ezoterikus áramlat tetőpontja teljes titokban érkezik el.

I. Khoszrau idejétől kezdve az akadémia története teljes sötétségbe és bizonytalanságba burkolózik. A nehezen elérhető, rejtett keleti források talán információt adhatnak, de ezekből csupán a lényegi események bizonytalan körvonalaira lehet következtetni. A történelem ezoterikus áramlatairól egyedül a szellemtudomány képes „olvasni" a kozmikus létezés élő emlékezetében, akár eónok múlva, az emberek íratlan gondolataiban és szavaiban. A jelen tanulmány mindazonáltal megelégszik azzal, hogy rámutasson a Kr. u. 666. év okkult impulzusának történetileg kitapintható előkészületeire és következményeire.

Csupán egy futó pillantást vethetünk itt a hatalmas impulzus lényegére. Gondisapur püspökei, akik nagy mértékben az akadémia kreatúrái voltak, irányították az állami iskolákat. Egy bizonyos Sergius és egy bizonyos „Martha fia János" voltak azok a metropoliták, akik szemei előtt lezajlottak a döntő események Kr. u. 666. körül. Az ő védnökségük alatt minden előkészületet titokban tartottak, ami a Gondisapuri Akadémiában folyt, az alkalmazott tudományos és világszemléleti impulzusokat, melyek a legjobban igazodtak a Sötét Hatalmak terveihez. Ez a terv az volt, hogy az emberi lélek fejlődését egy zsákutcába hajtsák, amely megakadályozza a tudati lélek és a szellem-én kialakulását.

Ezeknek az impulzusoknak a természetére – a szellemi kutatástól távol – csupán a meggyengült és módosult hatásaikból lehet következtetni, melyek a későbbi századokban mutatkoztak meg, mint a Gondisapuri Akadémia gyümölcsei. A kutatásnak még részletesen foglalkoznia kell azzal, amit okkult módon inspiráltak, és ami számos formában nyilatkozott meg a következő hat-hétszáz év folyamán.

Az utolsó órában, de még kellő időben, a jótékony mennyei hatalmak működésbe léptek a Pokol Hatalmainak fenyegető megjelenése ellen. A megváltó Golgotai Misztérium maga ellensúlyozta ki a gonosz impulzust.

A 4. század első harmada jelzi az emberi fejlődés középpontját, amikor a szellemi kinyilatkoztatás ősi korszaka lefutotta pályáját, és az önálló megismerés új korszaka kezdett hajnalodni. A Kr. u. 666. év épp annyi idővel e középpont után köszöntött be, mint amennyi eltelt a Golgotai Misztérium és a 4. század között – így ellensúlyozódott ki a Sötétség fenyegető misztériuma (0 – 333 – 666).[524]

A 7. század elején a Megváltó Keresztje Gondisapur uralkodóinak kezébe került. A század első harmadának végén mégis elszakítja tőlük a szellemi világ. A század közepén a Mohamed által feltüzelt arabok vad vihara végigsöpör egész Perzsián. Ez letöri a gondisapuri impulzus éles tüskéit.

[524] Nem érdektelen egy „666-os" ritmussal is számolni (noha ez a dátum a muzulmán időszámítás szerint a Hidzsra 44. éve): 2 x 666 = 1332, ennek küszöbén zajlott a templomos lovagrend kiirtása IV. Fülöp francia király utasítására 1307-14, s közben megjelent az 1311-12-es vienne-i zsinat 1. dekrétuma is a 869-es „egy-lélek" dogma megerősítésével, valamint 3 x 666 = 1998, ami valószínűleg összefügg „Ahrimán" emberi megtestesülésével nyugaton, talán az USÁ-ban (vö. GA 193, 1919. okt. 27, és az amerikanizmusról, mint „radikális gonoszról", mely a jezsuitizmussal áll belső rokonságban az érzékfeletti szellemiség megismerésétől való félelem tekintetében, GA 181, 1918. júl. 30, magyarul *Szabad Gondolat*, 2002. Június, p. 30, vö. GA 184/4.,6. előa.)

Mindkét ellenakció egyidejűleg a szellemi világ által lépett működésbe. Mohamed 622-ben kénytelen Mekkából Medinába menekülni, és a félhold vallása megjelent a világtörténelemben. Heraklius császár 622-ben az álma nyomán fellelkesülve háborút indít II. Khoszrau ellen, amely a Kereszt visszatérésével végződik. A 7. századnak épp ezek a középső évtizedei sötét szakadékként ásítanak Perzsia történetében. A hanyatló szászánida királyság története gyorsan végetért, az araboké épphogy elkezdődött, a nesztoriánusok körül csönd volt. Az arab törzsek keltette hatalmas porfelhő végigviharzott a keleti sivatagokon, magába rejtve a történelem legtitkosabb, de legjelentősebb epizódjainak egyikét.

Nehéz jellemezni azt a világtörténést, amit az arab látnok, Mohamed (571-632) szabadjára engedett. A hatások és különféle formák, melyeket ez a kibontakozó szellemi struktúra eredményezett, túlságosan sokfélék ahhoz, hogy pusztán néhány meghatározással megragadjuk őket. Számításba kell venni a következőket. – A keresztény impulzusokkal ellentétben Mohamed impulzusai ahriméniak voltak. Ezekben folytatódtak a fejlődés héber tendenciái egy eltérő korban, és így zsákutcába vezették őket. Másrészt ezek kapcsolódtak e jellegzetességükben a kereszténységet előkészítő áramlatokhoz. A mohamedanizmus élesen elutasította a pogány vallást és tudományokat, ami egy ideig kedvezett a júdaizmusnak és a kereszténységnek.

Összehasonlítva a 7. század nyilvánvalóan törékeny kereszténységét a vele szembenálló, közelgő 666 erőteljes impulzusával, a szellemi világ egy rendkívül erős mozgalmat indított el, melyet a látnoki Mohamed képviselt. A vallási fanatizmus által hajtott mozgalom első, fiatalos lendülete erőteljesen befolyásolta a gondisapuri keresztényellenes, gnosztikus erőket.

Az iszlám mozgalom ellenállhatatlan erővel tört ki. Heves rohamaival végigsöpört Arábiától kezdve Szírián, Palesztinán, Kisázsián, Egyiptomon, Észak-Afrikán. Az iszlám úgy vette körül Európát, mint egy hatalmas holdkaréj, melynek csúcsai keleten Konstantinápolyt, nyugaton Franciaországot érintették. Ez egy szakrális szimbólum, és megjeleníti az óhéber Jahve-vallás maradványait, melyek a Hold szellemi birodalmában nyilatkoznak meg.

Az erők egy kivételes kettősséggel nyilatkoztak meg Mohamed látomásaiban és a szemita arab törzsek forró vérében. A próféta kinyilatkoztatásait összegyűjtötték a Korán vallási törvényeiben, és kifejezetten alkalmasak voltak arra, hogy a legkomolyabb kárt okozzák Gondisapur gnosztikus-tudományos tevékenységének. Ez a törvény a poláris ellentéte volt a hellenisztikus bölcsességnek. Mivel azonban a Korán-kinyilatkoztatás megragadta a szemita törzseket, és minden irányban szétszórta őket világszerte, ezek most számos fontos ponton egybeáradtak a pogány gnoszticizmussal és a szemita intellektualitással, és ez elősegítette a gondisapuri impulzust.

Szíria lett ismét a színtere és kezdőpontja a legnagyobb szellemtörténeti eseménynek, ahol az arabizmus és a hellenizmus elsőként összecsaptak. Amikor Mezopotámiában a történelem elsötétült, megjelentek Szíriában az impulzus első szimptómái. Az iszlámon belül először a Korán törvényén gázolt keresztül – ez a bitorló Omajjád kalifa, Muavija nevéhez fűződik Damaszkuszban (656-680). Az ily módon létrejött „hézagba” szükségképpen azonnal beáramlott Gondisapur impulzusa; a vallásilag laza Omajjádok minden ajtót kinyitottak a hellenisztikus tudomány előtt.

És Muavija unokájában egy olyan embert találunk, aki a gondisapuri impulzuson belül áll, egész tevékenységével segítve azt. Ő volt Khalid ben Jezid ben Muavija (nem keverendő össze Khalid hadvezérrel, „Allah Kardjával”). Olyan személyiség volt, akiről szinte megfeledkezett a szellemtörténet, de rendkívüli befolyást gyakorolt számos irányban. Születési évét csak hozzávetőlegesen lehet megállapítani. Amikor 683-ban I. Mervan lett a kalifa helyette, Khalid 16 éves lehetett, és így 666-ban vagy ekkortájt születhetett. Kétségtelenül érdekes személyisége sötétbe burkolózik a külső történelem számára. Feltehetőleg egy szír szerzetes, Marianos avatta be a Hármasegy Tudomány: az alkímia, asztrológia és orvoslás ősrégi titkaiba. A szír egyházfi, Stephanos révén Khalid volt az első muszlim, aki már rendelkezett a régebbi hellenisztikus-

gnosztikus tudomány görög, kopt, szír és perzsa nyelvű műveinek arab fordításaival. A görög bölcsességkincset egy csapásra átültette az arab világba, amit később Gondisapur fejezett be egy világtörténelmileg hatékony módon. Nem kétséges, hogy Khalid szellemileg kapcsolódott a gondisapuri impulzushoz, akár volt külső kapcsolata ezzel, akár nem. Aligha hihető, hogy egy Khalid jellegű arab uralkodó herceg ne tudott volna az akadémiáról és világjelentőségéről Khoszrau óta, és különösen azért, mivel már ismerte Mohamed és Abu Bakr, egy arab orvos.

Az arab történészek egybehangzóan hivatkoznak két, másik, híres okkult tudósra, akik kapcsolatban álltak Khaliddal az oktatásügy előmozdításában. Ők voltak Al-Dzsafar (700-765 k.), aki Damaszkuszban és Kufában élt, és az arabok klasszikus okkult tudósa, Al-Dzsabir, aki a 9. században élt, s aki később, a latin Geber néven az egész középkoron át a 18. századig óriási hatást gyakorolt a nyugat szellemi fejlődésére, mint az alkímia egyik első tekintélye. Khalidhoz hasonlóan mindkét figura a történelem ködébe vész, és gyakran felcserélik őket. Geber kétségtelenül a Kelet egyik legnagyobb tudósa, azok egyike, akik a keleti okkult tudományt áthozták a modern emberiséghez.

E három bölcs alkímiája és asztrológiája egyszeriben a gyógyítás mélységes művészetének ágai lettek. Lényegi alkotórészeivé váltak az arabok közös, nagy tudományos áramlatának, amely közvetlenül Gondisapurból eredt.

Khalid idejétől kezdve az arab tudósok fordítóként jelennek meg. Maszardzsavaj lefordította a szír orvos és pap, Ahrun orvosi műveit; a kalifa egyik saját orvosa lefordította Hippokratész compendiumát; egy harmadik, a mágus Al-Mukaffa pedig Arisztotelészt és Porphüroszt.

A 8. században a kultúra székhelye ismét áttevődött Mezopotámiába. Az Omajjádok uralma Szíriában hanyatlani kezdett. Az Abbaszidák törzse megnyitotta az arab történelem új korszakát a század közepén.

Ami titokban készült elő számos szellemi áramlat révén és szellemileg erőteljessé növekedett, a 8. század közepétől átszivárgott a mohamedán arabizmusba, és itt a történelem egyik legerőteljesebb kulturális tényezőjévé fejlődött.

Amikor az Abbasz törzs második kalifája, Al Manszur (754-775), Bagdad alapítója, komolyan megbetegedett 765-ben, és az orvosai nem tehettek többet, hívatták a gondisapuri orvosi akadémia és kórház igazgatóját. Ő egy szír nesztoriánus orvos volt, Dzsurdzsisz ben Dzsabril Boht-Jesu (szírül Gurgisz), Gabriel Boht-Jesu fia, Boht-Jesu unokája. A bagdadi udvarba jött, és Al Manszur hamarosan meggyógyult.

Világtörténelmi jelentőségű kezelés volt! Arra a pillanatra mutat, amikor Gondisapur érett impulzusa közvetlenül behatol az arab kulturális világ szívébe, amely néhány évtizeden belül gyökeresen átalakult és szellemi világhatalom lett.

Ennek az egyedülálló eseménynek a hajtóereje attól a gondisapuri Boht-Jesutól eredt, akinek unokája, Gurgisz elment Manszurhoz. Ennek a Boht-Jesunak a születési évét az átlagos nemzedéki távolságok figyelembevételével a 666 körüli évekre helyezhetjük (feltéve, hogy Gurgisz kb. 35 éves volt a kezelés idején, ő 730 körül születhetett, apja, Gabriel 700-ban, ennek apja, Boht-Jesu pedig 670 körül). És mivel minden jel szerint a Boht-Jesu család eleve (azaz Gurgisz előtt) Gondisapurban telepedett le, s mivel valamennyi családfő a szigorú hagyomány szerint vezette az akadémiát, így történetileg a bizonyosság szintjére emelkedhet, hogy Boht-Jesu, akinek fia, unokája meghatározott kulturális befolyást gyakorolt, mint a kalifák orvosa, az akadémián 666 óta létezett valamennyi ezoterikus tan és impulzus árnyékában nevelkedett fel. Ez a család kétségtelenül az első közvetlen hordozója az impulzusnak. A történelem tíz nemzedékükről tud. Az utolsó ismert képviselőjük 1058-ban hunyt el. A család első két tagjának csak a neve ismert.

A Gondisapurból kiáradó szellemi élet minden későbbi fejleményét csupán akkor látjuk helyesen, ha emlékezünk, hogy milyen hagyományok kerültek a Boht-Jesu családhoz. Ez a család az örököse és hordozója minden keresztény, neoplatonikus és szír, keleti ezoterizmus

klasszikus, tudományos képzésének, amit az 5. század óta a szír nesztoriánus bölcsek összegyűjtöttek Nisibisben, Edesszában és Gondisapurban. Ez a család az örököse és hordozója különösképpen az okkult orvosi bölcsességnek, amely túláradó gazdagsággal egybeáramlott a régi görög, szír, egyiptomi, perzsa és indiai gyógyítók révén a hippokratészi akadémián. Végül, ez a család az örököse és hordozója a titkos impulzusoknak, melyek a katasztrofális 666. évtől kezdve a gondisapuri okkultizmusból erednek, kifejezetten keresztényellenes céllal. És a család tagjai mégis nesztoriánus keresztények voltak, és az ősük a 7. század közepén a Boht-Jesu nevet viselte, ami „Jézus Szolgáját" jelenti, a gyógyító Világmegváltó szolgáját! Ahrimán és Lucifer valóban a megtévesztés és hazugság démonai!

Bagdad alapítása egy új fázist jelent az arabizmusban. A vallási fanatizmus által hajtott félhold világrohama megtört Bizánc falainál és a frank hős, Martell Károly kardja előtt. Nem sikerült elérniük Közép- és Észak-Európát vagy Bizáncot a kard erejével, mindazonáltal utat találtak a szellemi kultúra révén. Titokban hatoltak be Bizáncba: Izauri Leó révén, aki egy lázadó sereg vezére és bizánci trónkövetelő volt (III. Leó, uralk. 717-741). Ez a bizánci bitorló a szaracénok segítségével szerezte meg a trónt, és azonnal rendeleteket bocsátott ki, melyek, a Tóra és a Korán szellemében, tiltották a szent dolgok ábrázolását. A „képrombolás" azután több mint 100 éven át tartott szerte a birodalomban, és, mint már jeleztük, a tudomány és a szellem általános kiirtásához vezetett a 869. évi 8. ökumenikus zsinaton, amely tagadta az ember szellemi részét.

Ezt követően azonban az arab-iszlám áramlat ereje megtört, egyre inkább lehanyatlott politikailag és befelé fordult. Szellemi mozgalmak és konfliktusok kerültek előtérbe, és két fő áramlat küzdött egymással. Egyfelől kialakult egy beszűkült ortodoxia, melyet egy viszálykodó szektásság jellemzett, és a Koránra, a Mohamed által kinyilatkoztatott vallási törvényre hivatkoztak. A másik szellemi mozgalom a külsőleg meghódított párszizmusból és hellenizmusból eredt. Ez volt Gondisapur gnosztikus tudomány-kinyilatkoztatása. Ez elsősorban az ún. mutaziliták (igazhívők) mozgalmában jelentkezett, akik az észt, a filozófiát és tudományt helyezték a Korán elé, és hamarosan fölé. A halálos küzdelemben, melyet ez a két szellemi mozgalom vívott századokon át, a szellemi világ által felszított mohamedanizmus harcolt a gondisapuri impulzus ellen, és egy luciferi fanatizmussal kihúzta Ahrimán méregfogát.

Al Manszur kalifa egy mutazilita volt, és ez egy példátlan változást jelentett az arabizmusban. A hívő muszlimok megvetették a pogány tudományok tanulmányozását, mint a Korán elleni bűnt, ami rászolgál a halálra. A kalifa, mint a mutaziliták szellemi vezetője, „Allah Hírnökének Képviselője", kedvelte és támogatta az ókor valamennyi népének szellemi kultúráját, különösen az asztrológiát és orvoslást. Mióta Bagdadot megalapították és Gurgisz Boht-Jesu a kalifa háziorvosa lett, a keleti-görög szellemi élet egyszeriben fényt gyújtott az arabizmusban. Bagdad évtizedeken belül a világ szellemi központja lett, minden irányba kibocsátva a kultúra fénysugarait, hatalmas világosságot vetve egészen Indiáig és Franciaországig. Mindenütt, ahol arabul beszéltek, számtalan tudományos képzési központ keletkezett. Az alsóbb képzésen kívül, ami a Korán-tudományokat jelentette, tanították a Hét Szabad Művészetet és a keleti okkult tudományt is. Minden akadémia közül a legnagyobb és legjelentősebb volt az Al Manszur alapította bagdadi Bölcsesség Iskolája (Beit al Hikmah, Bölcsesség Háza), amely mintegy 6000 főnyi tanárt és hallgatót számlált, és méltán lehet a legnagyobb modern egyetemekhez hasonlítani.

Az arabok kulturális fejlődése Harun al Rasid (786-809) és Al Mamun (813-830) kalifák alatt példátlan csúcsot ért el a világtörténelemben. A történelem aligha látott olyan uralkodókat, akik többet tettek a tudományokért és a művészetért, a civilizációért és a jólétért. A Mámun által 827-ben kibocsátott rendelet, amely rögzíti, hogy a Korán tisztán emberi alkotás, a legnagyobb szabadságot adta a mutazilita irányzatnak. Az iszlám ortodoxia évtizedeken át szinte semmi befolyást nem gyakorolt.

Ez az időszak bőséges teret adott Gondisapur bölcseinek a kalifák révén, akikkel, mint orvosaik, szoros kapcsolatban voltak, hogy átadják impulzusaikat. A kor három legnagyobb kalifája, Manszur, Harun és Mamun maguk is intenzíven érdeklődtek a tudományok, különösen az orvoslás iránt. Gurgisz, az első Boht-Jesu unokája, Manszur háziorvosa volt; fia, a második Boht-Jesu, és unokája, Gabril (Gabriel, Dzsabril) Harun orvosa; ez a Gabril és testvére, Gurgisz Mutawakkilnak (843-861), valamint a negyedik Boht-Jesu és testvére, Obeidallah Muktadir és Muktafi kalifáknak (a 10. században).[525]

Ezek az uralkodók iskolákat, egyetemeket, könyvtárakat, kórházakat, laboratóriumokat, csillagászati obszervatóriumokat alapítottak. Tudósok seregeit küldték állami pénzen távoli országokba, egészen Kínáig és Schleswig-Holsteinig, hogy tanulmányozzák a geográfiát, asztronómiát, botanikát és természettudományt. Mindenekelőtt azonban nagy ráfordításokkal felvásároltak minden görög, perzsa, indiai és egyiptomi tudományos munkát, vagy időről-időre a bizánciak adták nekik, a béke fejében.

A hellenisztikus görögök legfilozofikusabb és legtudományosabb munkáit ekkor arabra fordították és különösen az orvostudományt értékelték nagyra, amely kapcsolatban volt az asztrológiával és alkímiával. A szerzők olyan tudósok és filozófusok műveit fordították, mint Hermész Triszmegisztosz, Thalész, Püthagorasz, Empedoklész, Demokritosz, Platón, Arisztotelész, neoplatonikus teozófusokat, mint Ammonius Saccas, Plotinus, Porphyrius, Libanus, Iamblichus, Proclus, Simplicius, valamint matematikusokat és asztronómusokat, mint Euklidész, Archimédész, Arisztarkhosz, Ptolemaiosz, és orvosokat, mint Hippokratész, Dioszkoridész, Galénosz, Trallészi Alexandrosz, Szergiosz, továbbá egy sor indiai tudós műveit.[526] A fordítók között az első volt az abbaszida kalifák idején ismét Gurgisz Boht-Jesu. Részben a régi szír fordításokat tették át arabra, részben pedig az eredeti nyelvről fordítottak. A következő évtizedek nagy fordítóit és tanítványaikat áthatotta a Gondisapuri Akadémia szelleme. A legfontosabb fordítók a Buht-Jesuk nesztoriánus orvos-családjából jöttek, Maszaveih és Hunain. Jahja ben Maszaveih (†837) volt talán korának egyik legnagyobb tudósa, aki Gondisapurból jött, a nagy Gabril ben Boht-Jesu tanítványa volt, és öt kalifa orvosa lett. Mindenekfelett azonban tanítványát, Hunain ben Izsákot csodálták (809-873), aki Mutawakkil kalifa orvosa lett, és aki tanítója, a harmadik Boht-Jesu számára görögből, szírből és perzsából fordított.

A Mámun alatt elindult hatalmas fordítási munkát egy legendára vezeti vissza számos arab író. „Egyszer egy nagyon szép férfialak jelent meg Mamun kalifának álmában. Ő megkérdezte tőle: 'Ki vagy te?' – 'Én vagyok Arisztotelész'. A kalifa megkérdezte, honnan ered a szépsége. A férfi azt válaszolta: – 'Ennek oka az Ész Törvényében rejlik.' Mi ennek az álomnak köszönhetjük a görög írók arabra fordítását."[527] Vajon valóban a nagy Arisztotelész szelleme jelent meg a kalifa álmában?

---

[525] „A jundisapuri orvosi központ Bagdadtól nem messze keletre a legérdekesebb volt. A bizánci üldözés elől a 6. században elmenekülő nesztoriánusok alapította iskola és kórház a szászánida uralom védelmében az iszlám *bimaristan* (kórház) alapja lett. A görög orvoslás kapcsolata Aszklépiosz kultuszával rég el lett vágva, és az orvosok egy kozmopolita hagyományt követtek, görög, szír, perzsa, hindu és zsidó tanítók egyesültek egy közös vállakozásban. (...) AD 765-ben al-Mansur kalifa udvarába hívta a jundisapuri komplexum igazgatóját, Jurjis ben Jibril ben Bakhtishu-t († 771), hogy kezelje gyomorbántalmait. A gyógymód sikeres volt, és az orvost az udvarnál tartották több éven át, mialatt a kórházat fia vezette († 801). Utóbbi pedig al-Hadinak szolgált, Harun al-Rashid testvérének és elődjének. Még az elbocsátását okozó intrikák sem akadályozták meg, hogy egy sürgős esetben visszahívják az udvarba 787-ben, s végül udvari főorvossá választották. Fia, Jibril († 828) és unokája folytatták a kalifák szolgálatát (Harun, Amin, Mamun, Mutasim, Wathiq, Mutawakkil). Egy leszármazott († 1006) szolgált a Buwayhidák és Marwanidák alatt, majd a Fatimidák idején lett kegyvesztett." (L. E. Goodman, Univ. of Hawaii, Translation of Greek materials into Arabic, in *Religion, Learning and Science in the Abbasid Period*, Cambridge Univ. Press, 1990)

[526] Ld. pl. Varahamihira, perzsa származású indiai csillagász a 6. században.

[527] Heinz Herbert SCHÖFFLER: *Die Akademie von Gondisapur – Aristoteles auf dem Weg in den Orient*, Stuttgart, 1979.

Így a görög szellemi áramlat, melyet Gondisapur bölcsei közvetítettek, teljesen átáramlott az arabizmusba. A gnosztikus bölcsességet megragadta a szemita arabok gondolkodásmódja, mely az intellektuális absztrakciókra hajlott. Ez belepréselődött az arab nyelv szellemébe, amely a legidegenebb a görög filozófiától, és átalakult határozottabb gondolatformákká. A tiszta hellenisztikus és régi, keleti imaginációs bölcsesség a legtermészetellenesebb módon keveredett a szemiták hidegen számító, törvényadó intellektusával, a sivatag arab fiainak pengeéles, szinte mikroszkópikusan-teleszkópikusan élesített érzékleti észlelésével, valamint a vérük izzóan extatikus fantáziaerőivel, melyben szenvedélyes prófétájuk káprázatos látomásai buzogtak.

Ez az a szellemi, mentális atmoszféra, melyben a gondisapuri mag túláradóan kifejlett. Itt alakulhatott ki és juthatott tökéletességre az a csodálatosan gnosztikus, mégis érzékekhez kötött, természettudományos bölcsességkincs, amely túl korán ragyogta be kívülről az ember értelmi-kedélylelkét sok évszázadon keresztül. Célja ezzel az volt, hogy szellemileg elkápráztassa a még ébredező én-tudatot, és az emberi fejlődést a kísértetszerű „szellemi" kinyilatkoztatás zsákutcájába hajtsa.

III. Az impulzus megnyilvánulásai

A 7. századot követően a Gondisapuri Akadémia által elterjesztett impulzusok számos formában megjelennek az arab tudományosság és szellemi kultúra egész birodalmán belül. Ennek a tendenciának néhány lényegi megjelenését fogjuk szemügyre venni az alábbiakban.

A perzsa-arab tudományosság okkult-gnosztikus karaktere kétségtelenül jellemző, azonban csupán egy érzékfeletti nézőpontból érthetjük meg helyesen. Ezzel párhuzamosan jelentkezik egy második, ellentétes elem, az éles tudományos megfigyelés és kísérletezés módszere, amelyet az emberiség csupán hét évszázaddal később fog kialakítani.

Azok a tanítók képviselik ezeket az elemeket, akik a görög tudományt arabra fordították, valamint a 9. század jelentős szír orvosai, mint a gondisapuri Jahja ben Maszaveih és Hunein ben Izsák. Hunein, és tanítványa, a szintén orvos Ali ben Isza, olyan orvosi munkákat írtak a szemről, melyekről egy mai szakértő mondotta, hogy senki nem írt ezeknél jobbat e területen egészen a 18. század elejéig. Jahja, aki a kalifa orvosa volt, gyakorolta a viviszekciót, az élveboncolást. Másrészről, ugyanaz a Hunein teozófusként és okkultistaként is írt. „Filozófusok mondásai" című gyűjteményében, amely nagy számban tartalmaz pogány filozófusoktól származó mélyértelmű gondolatokat, és alkalmas a meditációra, azt mondja, hogy azért írta ezt a művet, hogy „igaz vezetője legyen a filozófia és a szellemtudományok későbbi tanítványai számára, hogy nagyra értékeljék a filozófiát, és törekedjenek arra, hogy a szellemi világban éljenek, *az angyalok szférájában,* és egyesüljenek ezzel, mert ez az egyesülés az *igaz élet.*"

Amennyiben e nagy bölcs műveit komolyan vesszük, úgy ezek éles fényt vethetnek az arab tudomány egész irányultságára. Azokban az időkben, amikor a geocentrikus szellemi világkép létezett, az „angyalok szférája" alatt a Hold-szférát értették, az éteri világot, amely közvetlenül körülveszi a földet.[528] És ezzel megérthetjük, hogy a félhold követői hogyan értették ezt a kifejezést. A vizionárius Mohamed számára Gábrielnek ez a mennyei szférája kétségtelenül ismerős volt; az arabizmus szellemi értelemben itt van otthon. Ezt a szférát többé-kevésbé tudatosan elérték mindazok a felvilágosodott géniuszok, akik nagyszerű kinyilatkoztatásaikat a középkor naív lelkeibe árasztották. Közöttük volt Al Dzsabir (Geber) és Al Farabi (†950), a

[528] Az „éter" egy konkrét, spirituális tapasztalásból eredő fogalom, nem azonos a fizikusok éterével, hanem a szellemi világ legalsó, éltető-formáló erőszövedékét jelenti, mely áthatja az egész földet, ld. R. Steiner: *A szellemi megismerés alapelemei* (Teozófia). Vö. *Corpus Hermeticum*, ford. Hamvas E. Ádám, 2008, XI. 19, 285. lábj., és általában, mint életerő, ill. az *egyszerre* geocentrikus és heliocentrikus szemléletről, XI. 7, XVI. 7., ld. még néhány példa az éter ókori említésére: *Empedoklész, Parmenidész töredékek*, 1985, ford. Steiger Kornél, és Plutarkhosz: *Ízisz és Ozirisz*, 1986, p. 9, 43-44, 81.

spirituális kémia beavatott bölcsei, Al Razi (Razes † 912), a brilliáns orvos, aki Hunein nyomdokain járt, Al Kindi (800-870 k.), az egyetemes képességű gnosztikus-neoplatonikus orvos, Al Ghazali (sz. 1058), a bölcs, látnok, és az okkultizmus tanítója, és Ibn Sziná (Avicenna, 980-1037), az arabok klasszikus bölcse.

Századokkal később, az extatikus neoplatonizmus, amely egykor a maga teljességében Gondisapurba áramlott, meghozta gyümölcseit. Az arab bölcsek egészen át voltak itatva ezzel. Képzésük eredménye az volt, hogy gondolkodásuk nem maradt olyan halvány és súlytalan, mint a mi jelenkori gondolkodásunk. Gondolati organizációjuk oldott volt. Extázisukban valamiképpen eloldódtak a testüktől, és a gondolati képeket, melyek felfénylettek lelkükben, egy élő, éterikus világból beáramlónak, lényeginek érezték. Ez a szellemi-képi erő, egyesülve a vérükben élő művészi imaginációkkal, időnként oda vezetett, hogy az „álom-szféra" képi világát, ahol mesebeli képek mutatnak a valóságra, viziós látásban észlelték. Ez a tündérmese-világ természetszerűleg tartozott az arab kultúrához. Az álomszerű képek kinyilatkoztatásait nem csupán jövendőmondók hozták létre, hanem épp olyan komolysággal és megalapozottsággal a nagy filozófusok, a tudomány emberei, mint például Avicenna.

Az éteri vagy élettest elszabadult a fizikai testtől, és környezetében, a Hold éterikus, álomszerű-látnoki szférájában élték át önmagukat ezek a bölcsek. És amikor ez a világ megnyilatkozott nekik, érezhették a test-független életet a magasabb, éteri szférákban, szemben a testhez kötött lelki élettel, úgyhogy megerősíthették, amit Hunein mondott, hogy „az igazi élet az ezzel a szférával való egyesülés". Érezték, hogy az igazság a magasabb szférában él, amelyet a testen kívül lehet észlelni; ez áramlik, noha csak egy keskeny csatornán keresztül, a mi érzékleti-fizikai létezésünkbe, mint a gondolkodás eleme. Az átlagos gondolkodás csupán egy árnyékszerű hasonmása az igazi lelki életnek.

Az ember éterikus lényének titkával összefüggésben a szellemi kutatás felfed egy másodikat, amely a bölcsesség középponti titka volt, mely Gondisapurból az arab tudományba áramlott. Az ember éterteste egy ténylegesen tartós forma, melyen keresztül a fogantatástól a halálig áramlanak a fizikai világ szubsztanciái és erői. Átáramlanak a táplálkozáson, az anyagcserén és a kiválasztáson, egy állandó cserélődési folyamatban, és mintegy kitöltik anyaggal az érzékfeletti formát; a fizikai test egy puszta hasonmása ennek az éteri formának. Az emberi lény effajta megértése messzeható lehetőségeket nyit egy igazi gyógyításművészet számára. Az éterikus élettestet lényegében egészségesnek lehet tekinteni; ami beteggé teheti, az az anyagi szubsztanciával való kitöltődése az anyagcsere folyamán. Szabályozni és ellenőrizni a megújítás és kiválasztás – vagyis a táplálkozás és az anyagcsere – áramlatát, és ily módon megőrizni és elősegíteni az egészséges állapotokat, ez kell legyen a gyógyításművészet célja. Gondisapur és az arabok legkimagaslóbb tudománya az orvoslás volt.

Az emberi testet akkor még nem ismerték a külső, anatómiai felosztás szerint – ezt tiltotta a Korán –, hanem csak ennek a szervező, éteri princípiumnak a belső látása révén. És minden jel arra mutat, hogy Mezopotámia orvosai a fent említett cél felé törekedtek. Az orvoslás fő ágai abban az időben a farmakológia, a diabetika és az uroszkópia voltak. Az arab orvosok, amennyire csak lehetett, mindenekelőtt az uroszkópiát tanulmányozták, amely bepillantást nyújt a táplálkozás és anyagcsere folyamataiba. E tudás mesterévé válni: ez volt az orvoslás csúcsa. A kalifák diétáját háziorvosaik felügyelték.

Ahhoz, hogy valaki bármennyire is megértse az anyagcsere-folyamatokat, meg kell ismernie az emberi test kémiáját. Ez különbözik a nem-emberi világétól, mivel az ember egy mikrokozmikus szellemi lény. Tisztán fizikai kémiája átalakul egy éterikus kémia révén, amelyet, csakúgy, mint egész szervezetét, a kozmikus, planetáris erők befolyásolják. Az ősi, misztériumi szellemtudomány ismerte a konkrét kapcsolatokat, melyek révén az emberi test szervei és működései, ugyanúgy, mint a külső szubsztanciák és növények, összefüggésben állnak a planéták éterikus-formáló erőivel, és ismerték az emberi test magasabb kémiáját is. Ezeken az alapokon a gyógyítás harmóniát teremtett egyfelől a kozmikus ritmusokkal, másfelől

az emberi test ritmikus folyamataival. Az ősi bölcsesség hagyományai, Egyiptom, Perzsia, és India bölcsessége áramlott együvé Gondisapurban. A nagy Khalid és Geber bevezették az arab kultúrába az ősi, hármas gyógyítástudományt: az alkímiát, az asztrológiát, és az orvostudományt. Ezeket együtt „iatromathematikának", kozmikus gyógymatematikának nevezték.

Egyértelmű hagyománya van annak, hogy a Boht-Jesu, vagy Buhtisu család egy ilyen gyógyászatot művelt. Gabriel/Jurjis, a második Boht-Jesu fia, egyebek között használta a iatromatematikus Juszuf ben Ibrahim munkáját, és Isza ben Musza munkáját, amely a táplálékok erőiről és az álomjelekről értekezett.

Abban az időben a generációról-generációra átszármazó végső titkokat csupán személyesen közölték. De az itt elmondottak arra a tényre mutatnak, hogy Gondisapur bölcsei sokat tudtak az ember és a kozmosz éteri természetéről – arról, ami csupán ma, az emberi fejlődés ezer esztendejét követően jelent meg újra, egy új formában, Rudolf Steiner antropozófiai szellemtudománya révén.

Mint említettük, jelentkezett egy másik, jellegzetes elem is az arab tudományban – a megfigyelés és a szigorú kísérletezés módszere. Ez nem csupán meglepő antropológiai felismerésekhez vezetett, hanem mindenekelőtt figyelemreméltó optikai, fizikai és technikai felfedezésekhez és találmányokhoz. Így Gondisapur gnosztikus kinyilatkoztatásai révén számos tény és módszer adódott, melyek az európai kultúrában csupán egy következő korszakban, teljes 1000 év múlva, és más módon kerültek napvilágra. És még valóban sok minden jön, amit saját tapasztalatból fogunk megtanulni, amikor képesek leszünk felfogni az éterikus szellemi világot – nem álmodóan, mint a régi arabok, hanem a tudati lélek által.

A szellemi kutatás által adott utalások Gondisapur impulzusával és a gonosz hatalmak „tervével" kapcsolatban tehát történetileg azonosíthatóak és megalapozottak. Ezeknek a hatalmaknak a szándékában állt idő előtt beárasztani az emberiségbe egy gnosztikusan inspirált természettudományt, és ezáltal elvágni az ember útját a szellemiségtől. E bölcsesség átadásának *időpontja és módja* voltak a döntő tényezők.

Miután az emberben kialakult a fogalmi gondolkodás képessége, az egészséges továbbfejlődése igényelte, hogy közeli viszonyba kerüljön a fizikai világgal, s miközben ebben a világban él, a Krisztus-impulzus által kialakítson egy szilárdan megalapozott személyiséget; csak ekkor lesz készen arra, hogy szabadságban és tudatosan éljen ismét a szellem magasabb birodalmainak éterikus régióiban. A tudati lélek döntő kialakulása mindazonáltal a mi korunkban, az úgynevezett modern korban érkezett el. A középkor folyamán az emberi lényeknek először elő kellett készíteniük magukat ehhez a fejlődéshez, azáltal, hogy megerősítették én-érzésüket a vallási és szemlélődő odaadásukban Krisztus-Jézus iránt.

Az egész időszakban, a középkor elején, nem voltak alkalmasabb eszközök az én-erők jövőbeni kifejlődésének megakadályozására, mint tökéletesíteni egy bölcsességet és tudományt, amely, a Krisztusra, az Ember Őrangyalára való bármilyen hivatkozás nélkül, az ember étertestét egy extatikus állapotban belevonja a Hold-szféra áramló, éterikus óceánjába. Mert ebben az óceánban minden lény, amely még nem tette magát szilárddá énjében, szétfolyik és feloldódik.

Ténylegesen ez volt azoknak a hatalmaknak az irányvonala, melyek Gondisapur impulzusa mögött álltak. Az ahrimáni hatalmak természetesen nem voltak oly ügyetlenek, hogy a világban valamilyen Krisztus-ellenes tant terjesszenek el céljaik elérése érdekében. A Boht-Jesuk, Maszaveihek és Huneinek látszatra keresztények voltak, szír nesztoriánusok. Ezeknek az orvosoknak a viszonya a kereszténységhez azonban rendkívül problematikus. Nem úgy cselekszenek, mint keresztény ezoterikusok, hanem mint szabadgondolkodó arabok és perzsák, mint a „felvilágosodottak" (mutaziliták). Jellemző, hogy Hunein a „Filozófusok mondásaiban" sem a Testamentumokból, sem a keresztény filozófusoktól (pl. Kelemen, Origenész, Ágoston) nem idéz egyetlen egy szót sem. A keresztény tanítók szellemi szavai talán kevésbé voltak

alkalmasak arra, hogy egyesítsék az embert az angyal-szférával? Hunein egyértelműen nem magyarázza a specifikusan keresztény utat az érzékfeletti világba, hanem csak az ősi, pogány, gnosztikus-neoplatonikus extázis útját. Azonban a 9. századtól ez az út végképp idejétmúlttá és ahrimánivá vált, szembenállt az emberiség egészséges fejlődésével. Jelentőségteljes, hogy Gondisapur nesztoriánus tanítói majdnem minden neoplatonista szöveget lefordítottak arabra, keresztény munkákat viszont nem.

Gondisapur így kirekesztett a perzsa-arab tudományosságból mindent, ami – midőn már áthatotta a Krisztus-impulzus – az embert a szabad értelmi és tudati lélek egészséges fejlődéséhez vezette. Az én még ebben a lágy, csíraszerű állapotában volt, amikor az étertest, a fenntartott neoplatonikus módszerek révén, melyek, mondhatni, félretolták az én-t, extázisban egyesült a Hold-szféra éteri erőivel. A panteisztikus szétfolyás, az ember összeolvadása az univerzális éteri szférával a végső konzekvenciája ennek az impulzusnak, a „lélek teljes feloldódása", mint Al Ghazali mondja, a világ isteni alapjában, az egyistenben.

Ugyanakkor a kísérleti kutatás újonnan kialakított módszerei egy materialisztikus irányt adtak a természet gnosztikus felfedezésének. Ennek végső eredménye volt, hogy a beáramló bölcsességet a Hold-alatti köztes birodalom szolgálatába állították, úgy, hogy szárazon anyagivá, megkeményedetté vált, mint a Hold maga. A fejlődésnek ezeken a téves ösvényein az ember a következő 2000 évben elkerülhetetlenül az ahrimanikus zsákutcák foglyává válna, mint egy mágikusan felvértezett technikus.

A szabadgondolkodás mutazilita irányzata következett nagyjából a Kr. u. 950. évtől, amely egy századon át éles vallási szembenállást eredményezett. A Gondisapuri Akadémia, amely átadta erőit az arab tudományosságnak, láthatóan hanyatlásba jutott. Abban az időben jelent meg a nesztoriánus pátriárka, Theodosius stúdiuma. A Boht-Jesu családot követően, akiknek befolyása mindazonáltal még megmaradt, más orvosok lettek az akadémia utolsó igazgatói. Így Szabur ben Szahl, akinek apja az egyik Boht-Jesuval és Maszaveihel dolgozott, és a 10. század végén Abu Szahl, akit a nagy Avicenna tanítójaként említenek. Egyikük összeállított 100 orvosi írásból egy Compendiumot, amely irányadó munka lett az akadémián és az arab orvoslásban. Ez, mondhatni, egy tudományos testamentum volt, a virágzásának 400 éve után már halódó egyetem egyik alapkönyve. Küldetését betöltötte. Az utazó, aki arra a vidékre látogatott 1200 körül, csupán romokról számolhatott be, melyeket legendák lengtek körül.

Miközben teljes hét évszázad lezajlott Ázsiában, a Gondisapur által áthatott tudományos kultúra fő ereje félhold alakban áramlott ki Mezopotámiából és Arábiából. Nem csupán Szíria felé haladt, hanem másfelől Afrikán át Spanyolországba, Anglia és Franciaország felé. Ahogy Gondisapur fizikailag elhalványult Ázsiában, szellemileg életre kelt Európában.

Az iszlám világban a gondisapuri mpulzus egy jel alakjában terjedt szét. De az iszlám teljes jele a fekvő félhold, két szarva között az ötágú Vénusz-csillaggal (a Vénusz napja, a péntek, a moszlimok sabbatja). Azt a pontot, ahol Európában a Vénusz a fekvő félholdon áll, történetileg és földrajzilag könnyű megtalálni.

Ez Szicília és Calabria területe. Ténylegesen itt összpontosul először az arabizmus. A 9. századtól az arabok terjeszkedtek ezeken a területeken, majd kétszáz évvel később a normannok kötöttek itt ki, Európa hatalmas északnyugati bekerítése után. Ettől az időtől egy bizonyos Constantinus utazott Afrikába, Mezopotámiába és a távolabbi keletre. Évtizedekig tanulmányozta itt az orvoslást, különösen Bagdadban. Miután nagy jártasságot szerzett az arab tudományokban, Constantinus Africanus végül a dél-itáliai Salerno-ba utazott, a „civitas Hippocraticá"-ba, Hippokratész városába, és egy orvosi iskolába ment, amelynek eredete homályba vész. Egykor valószínűleg okkult iskola volt. A 10. századtól nagyszámú arab és zsidó orvos működött itt. Minden jel arra mutat, hogy a 11. században Constantinus tette ezt az iskolát exoterikussá. Elfogadottá vált az arab orvostudomány, s bizonyosan felhasználták Gondisapur közvetlen hagyományait, bár Razes és Avicenna műveit még nem.

Constantinus által, akinek rendkívüli tekintélyét a középkori orvoslásban kifejezte címe, a „Magister orientis et occidentis", Salerno lett az orvostudomány klasszikus egyeteme, amelyet támogattak a szicíliai és apuleiai normann királyok és a Hohenstaufok. Ez a mozgalom II. Hohenstauf Frigyesnél érte el tetőfokát, a 12. század végén. Az ő teljesen arabizált udvarában élt a nagy Averroes két fia. Ez mindazonáltal pusztán egy jelzése azoknak a szellemi-történelmi tényeknek, melyek ezen a jelentős táptalajon lezajlottak a 12. században.

Ebben a kritikus időszakban két arab filozófus élt a mór Spanyolországban, akikben a gondisapuri impulzus, noha nagyban meggyengülve, még működött. Ezek voltak: Ibn Rosd (Averroes, 1126-1198), a híres orvos és minden arab filozófusok legnagyobbja, valamint tanítványa, Musza ben Meimun (Moses Maimonides, 1135-1204 k.). Az arab tudomány gigászi építménye kettejükben csúcsosodott ki. Averroes összeállította a teljes arab gyógyítástudományt „Colliget" című munkájában. Ez egy compendium volt, elődei összes filozófiai tanításának esszenciája, egyfajta ismeretelmélet. Averroes segítségére jött a nagy Avicenna felvilágosultsága, aki a különbségek ellenére minden lényeges dologban Averroes közvetlen előfutára. Ő egy felfoghatatlanul korán beérett, termékeny, egyetemes és ragyogó elme volt. Hozzájött még Abu Szahl, akit már említettünk, és Averroes tanítói, Al Farabi és Isza ben Jahja (Hunein egyik tanítványa). Hunein a gondisapuri iskolából jött, s így közvetlenül folytatódtak az akadémia hagyományai egészen Avicennáig és Averroesig. Ez a fő vonal mindazonáltal nem az egyetlen; számtalan fő- és alcsatornán keresztül áramlott a Boht-Jesuk, Huneinek és Maszaveihek tudományos kincse az arab kultúra egész világába.

Averroes idejében, a 12. század közepén, az arab tudományos irodalmat latinra fordították és nyugatra hozták. 489-ben a hellenisztikus tudományt kiűzték Európából és Edesszából Gondisapurba és az arabizmusba; 1150 körül ezt a tudományt áthatotta az arabizmus, és átalakítva a kereszténységellenes impulzus által, Toledóból átvitték Közép-Európa felé.

Edessza és Toledo – a ki- és bejárati kapui a hellenisztikus tudománynak, a keleti kereszténységnek, és a nyugati kereszténységellenes akadémiáknak; a jó és a kétes ezoterizmus székhelyei állnak szemben egymással, mint szélső ellentétek a világtörténelemben. Középen áll Gondisapur: Arisztotelész, amely azoknak a szír tanítóknak a keresztény teológusi kezein ment át, akiket a katolikus kereszténység száműzött Edesszából a pogány népekhez, Arisztotelész, amely átment Gondisapur arab tanítóinak kereszténységellenes kezén, és azután Toledóból a katolikus keresztény filozófiába áramlott. Az a csapás, amellyel a püspökök és keresztény császárok sújtották a keleti bölcsességet, most – a mór Averroes által a Kelet és Nyugat minden erejével – visszaüt a regensburgi püspökre, a „Doctor Universalis"-ra, Albertus Magnusra, és tanítványára, a „Doctor Angelicus"-ra, Aquinói Tamásra.[529] Ők voltak a középkor legnagyobb keresztény filozófusai, és a végsőkig birkóztak Averroes ismeretelméletével. Edessza (489) és Toledo (1150) között nagyjából 666 év telt el. Világtörténelmi sors bontakozott ki ebben a periódusban.

Avicennában és Averroesben Gondisapur impulzusa egy ismeretelméletben jelenik meg, amely által a reflektáló, gondolkodó ember saját megismerési folyamatát ennek az impulzusnak az irányvonalain, pórázán kénytelen látni. Mondhatnánk, hogy a klasszikus arab szerzők „Gondisapur ismeretelméletét" alkották meg.

Avicenna a következőképpen jellemzi a megismerési erőket: az aktiv, gondolat-teremtő lény, amely létrehozza az emberi gondolatokat, egy egyetemes „cselekvő értelem" (Arisztotelész: nous poietikos), amely minden értelmes lélekben (emberi lélekben) ugyanúgy működik. Az emberi gondolkodási erő pusztán egy felfogó valami. Képességei, hasonlóan az állati lélekhez, a „cselekvő értelem" besugárzásából származnak, amely az egész emberi világ felett lebeg, és először a gondolkodásba jut. Saját gondolkodási aktivitásának forrása nem az egyes emberi lélekből ered, hanem „az, ami gondol a különálló individuumokban, egy

[529] *Aquinói Tamás filozófiája*, GA 74., Bolberitz P.-Gál F.: *Aquinói Szt. Tamás filozófiája és teológiája*, Ecclesia, Bp., 1987.

felfogóképesség, amely először egy független képességben jelentkezik, amikor a lelken kívül lévő közös értelem adja azt a kimeríthetetlen kincséből, a gondolkodásnak és megismerésnek megfelelő mértékben." Az egyetemes cselekvő értelem a gondolatok teremtője, nem az ember maga. A tevékeny gondolkodási erőt nem az embernek tulajdonítja. Egy állati állapotba sorolja az embert, akinek puszta felfogó érzékébe egy „prófétikus" lelkierőt csepegtetnek az angyalok szférájából, amikor az ember előkészíti magát erre az aszketizmus révén. Nehéz Avicennának ezen az ismeretelméleten belül beszélni a lélek egyéni továbbéléséről. Mert a halhatatlanság nem az állati léleknek van fenntartva, hanem csupán a „cselekvő értelemnek". Ez nem egyéni emberi tulajdonság Avicenna szerint, hanem valami közös *minden* individuumban.

Ezen a gyenge ponton Averroes jogosan vádolja ellentmondással az elődeit, és logikai következtetéseket követel. Kijelenti, hogy csupán az egyetlen, egyetemes lélek-szubsztancia halhatatlan, amely beragyog minden emberi lélekbe. Averroes ténylegesen levonja a végső következtetést, nevezetesen, hogy a Föld és rajta a megismerő lények, az emberi lények, azonosak, és *egyetlen* közös földi értelemmel bírnak. Az ember egy, közös értelmi képességébe, amely a maga számára csupán passzív (Arisztotelész: nous patheticos, elszenvedő, megengedő értelem, intellectus possibilis vagy materialis) a gondolatokat kívülről sugározza be egy közös, cselekvő értelem (intellectus agens), a Hold-szféra „ösztönző" erői. Amikor a „Hold-gondolkodás" megragadja az ember Föld-gondolkodását, az ember nem lényből lénybe emelkedik valamilyen módon, azaz egy időleges lényből az örökkévalóba, hanem pusztán megvilágosodik kívülről: lényegében megmarad teremtményi természete, az isteni holdfény beáramlásával együtt.

A szörnyű veszély, amely ebben a bizonyosan mély ismeretelméletben rejlett a középkor lelkei számára, csak akkor mérhető fel, ha valaki megpróbálja megérteni azt a tudatállapotot, amelybe az embernek esnie kell, ha ez a tanítás tapasztalati valósággá válik számára, azaz, ha Gondisapur impulzusa töretlenül képes működni felettük. Egy képi-történelmi látásmód számára megjelenhet a következő emberiség-kép egy hosszú emberi „fejlődés" végén, amely ilyen irányt vesz: Minden emberi lényben a földön van egy fajtaszerű, félállati, pusztán felfogó érzék; az ember képtelen felemelkedni saját erői által a gondolkodáshoz, és individuális lényként tapasztalni önmagát – egy tompa, föld-ember-állat lenne az ember. Kívülről, a Hold-éter szférából fénylik ebbe a sötét, érzékleti felfogóképességbe egy csillogó bölcsesség-fény, a Nap-szellem világosságának tükröződése. Az élet libeg-lobog az álmodó érzékleti irányultság és a fantasztikusan ragyogó látnokszerű alvajárás között, egy reménytelenül szabadságnélküli élet, és végül következik a föld-testben felszított tompa én-ség álomszerű visszaáramlása az egyetemes éteri óceánba.

De bármennyire is ijesztőek ezek a lehetséges távlatok, el kell ismerni, hogy valóban igaz, amit Avicenna és Averroes állítottak – nevezetesen, hogy a gondolatok ténylegesen az éterikus óceánból áramlanak az emberbe.

Abban az időben, amikor e történeti tanulmány írója az arab bölcsek ismeretelméletével foglalkozott, egy tudósítás jelent meg a *Das Goetheanum*-ban Dr. Steiner 1924. július 1-én tartott előadásáról (Karmikus összefüggések vizsgálata III., GA 237). Egyebek között Dr. Steiner így beszélt: „Ma az ember azt mondja, én gondolkodom, én érzek, én akarok. Ezek az arab személyiségek viszont azt érezték, hogy „valami gondol bennem". Énjük csupán az érzéshez és akarathoz kapcsolódott. Úgy tapasztalták a gondolatokat, mint valami rajtuk kívüli általánosat a Föld és a Hold között, a Hold-alatti szférában. Ahogy mi azt mondjuk, hogy „a levegő oxigént tartalmaz", úgy számukra természetes dolog volt egy éteri régió létezése, amely elért a Holdig és élő gondolatokból szövődött. Ez egy kép, amit valaki nagyon jól magáévá tehet absztrakt módon. Ha konkrétan tapasztalni akarjuk ezt, akkor az ember visszahőköl. Ez a kérdés bátorságot és alázatot igényel, hogy megértsük: a gondolatokat kapjuk és nem magunkból hozzuk elő."

Averroes a 12. században gondolkodott. Rudolf Steiner a 20. században mondotta a fenti szavakat. Körülbelül 800 évvel korábban állította Averroes (de nagyon ősi hagyomány alapján), amit újra csak ma lehet kifejezni, ma, amikor a tudati lélek, az én-tudatból fakadó személyes bátorság kifejlődése eléri csúcspontját és betetőzik. Három évszázaddal e kor kezdete előtt ez a tanítás egy „igazság" volt, ellentmondásban a korral, egy „igazság", amely mégsem lehetett igaz hosszú ideig a középkor még félig álmodó lelkeinek közvetlen lelki élménye számára. Nekik előbb fel kellett ébredniök egy erős én-érzésre, precíz gondolkodásra, azért, hogy a következő korban tapasztalhassák énjükben a saját tudatos tevékenységüket a gondolkodásban, és csak akkor, és csakis akkor, ebben az aktivitásban tapasztalhatják a gondolatokba beáramló éteri szférát. Ismét látjuk, hogy Gondisapur impulzusa, mely az első keresztény évezred közepén jelent meg, és egy felkészületlen hallgatóság számára, csupán a harmadik millennium idején válik az egész emberiség tapasztalatává. Ez az impulzus olyan utat akar vágni az emberi fejlődésnek, amely a szabad emberi én számára egy képtelenség.

A tudományos javak, melyeket latinra fordítottak, elhatottak Spanyolországból Anglia, Írország és Franciaország felé. A hét évszázaddal korábban Európából kiűzött tudomány visszatért. Az eredmény nagyszámú tudományos intézet lett, mint például az egyetemek: Salerno, Párizs (1206), Pádua (1221), Oxford (1249), Prága, Bécs (1365). Az európai tudomány arab eredetű. A nyugat az egész keleti természettudományt ebben a formában örökölte. Bizonyos fokig az orvostudomány, amely a legmélyebben foglalkozik az emberrel, megmaradt az arabok és a zsidók monopóliumának. A bécsi egyetem orvosi fakultásának szabályzata az 1389. évből ékes bizonyítéka a középkori arab orvoslás mérhetetlen befolyásának. Ez kimondja, hogy bármely tanító, aki el akarja érni a baccalaureátus fokot (legalsó egyetemi rang), be kell mutatnia, hogy hallgatta Avicenna 1. és 4. kánonját, Razes (Al Razi) 9. könyvét, és Johannitius (Hunein latin neve) Ars Commentata-ját; ezek a munkák egészen a 16. századig az orvosi tudás tartalmát adták. Ílymódon Európa emberi testeit teljes három évszázadon át majdnem kizárólag a gondisapuri gyógyítástudománnyal kezelték. A modern kori kutatások léptek tovább először, noha a hagyományokat korántsem felejtették el, nem szakadtak el tőlük. Ami egykor testet öltött a tudományban, megmaradt – legalábbis mint egy befolyás a gondolkodás és a metódus irányára, egészen addig, míg egy radikális változás nem történik. Ezt mindazonáltal nem fontolja meg az újkor, mert az arabok már kifejlesztették a kutatás kísérleti és materialisztikus módszereit.

Jóllehet a természettudományos diszciplínák terén Európa semmi jelentőset nem állított fel az arabizmussal szemben, mégis a tisztán szellemi területen kimagaslott a 12. században egy jelentős keresztény-teológiai filozófia, amely világosan megvonta a gondolkodás irányát. Célja volt, hogy a keresztény kinyilatkoztatást áthassa és harmonizálja az értelemmel, s tudatosítsa saját törvényszerűségeit. Kialakult egy misztikus bizonyosság a szellemről és Krisztusról, ami a gondolkodáson alapult, melyet a 12. század közepén Arisztotelész filozófiája hatott át, a legerősebb logikai gondolkodóé emberemlékezet óta. De ez egy olyan Arisztotelész volt, aki Gondisapur kerülőútján jutott Európába, átalakítva a szír, arab, latin fordítások révén, és majdnem szétválaszthatatlanul egyesítve ragyogó magyarázóival, Avicennával és Averroes-szel.

Ez egy nehéz problémát eredményezett a keresztény tanítók számára. A logika kedvéért a tanítóknak Arisztotelésszel azonos álláspontón kellett lennie. De lelkük elevenen gyökerezett a Krisztus-lényben, és ösztönösen érezték, hogy *ebben* az Arisztotelészben volt egy Krisztus-ellenes elem. Egy félreérthetetlenül keresztényellenes zárványt észleltek a nagyszerű logikai gondolat-univerzum kellős közepén. Problémák és kérdések merültek föl bennük; a logikus, az ésszerű *soha nem lehet* ellentmondásban a keresztény kinyilatkoztatás bölcsességével, az egyetemes értelemmel! Ezért azzal a felismeréssel közeledtek az arisztotelizmushoz, „hogy nyilvánvaló, hogy az arabok által áthozott arisztotelészi tanítás csupán annak félreértése" (R.

Steiner). Ezzel a helyesbítéssel kezdték gyakorolni a skolasztikusok a saját gondolkodásukat Arisztotelész filozófiáján. Ez a skolasztika virágkora.

Igazán ragyogó mélységgel és hatékonysággal a dominikánusok, Albertus Magnus (1193-1280), és tanítványa, Aquinói Tamás (1226-1274) ragadták meg az arab arisztotelizmusnak azt a pontját, ahol a sajátosan kereszténységellenes csapda rejlett: a „cselekvő értelem" doktrínáját. Albertus Magnus megcáfolta Averroes tanát, miszerint az *intellectus agens et materialis* egyetlen egység minden emberben, s hogy a cselekvő értelem az éteri Hold-szféra intelligenciája, és kívülről sugározza gondolatait a teremtményszerű földies értelembe. „Állítjuk, hogy a cselekvő értelem a lélek része, és az emberi lélek 'formája' (arisztotelészi értelemben). Úgy tartjuk, hogy az intellektus (intellectus possibilis) a megismerés eszméinek lakhelye, épp úgy, ahogy egy üveg a színek lakhelye, melyek abban megmutatkoznak a szellemi természet eszközei segítségével, melyet a fény nyújt." Ez pontosan a „lélek", az emberi lélek principiuma, melyet legbensőbb lényében Albertus „cselekvő értelemnek" nevez. Aquinói Tamás győztesen vívta meg ezt a háborút Averroes ellen. Győzelmét gyakran dicsőítették később a művészetben.

Sandro Gozzoli „Szent Tamás győzelme" című képén (15. század, Louvre) Krisztus látható fenn, s körülötte a próféták és evangélisták áldóan tekintenek Tamásra, aki kezében a négy evangéliummal egy trónon ül, s a szívénél egy nap ragyog. Jobbján Arisztotelész, balján Platón állnak, lábainál pedig Averroes, a Kommentátor fekszik.[530] A képen Krisztus beszél Tamáshoz, e szavakkal: „Bene scripsisti de me Thomma" (Helyesen írtál rólam Tamás). A nap Szent Tamás szívében utal az intellectus agens napszerű, nem holdszerű fényerejére, amely Tamás tanításai szerint a dolgok igazi és szellemi természetét megjeleníti az intellektusban, épp úgy, ahogy a nap az érzékleti világban láthatóvá teszi a tárgyakat. Ebben Tamás tanúságot tesz az én fényerejéről, és dícséri Krisztust, Aki ezt elültette az emberek szívébe a Golgotán. (Dante Isteni színjátékában Szt. Tamás megvilágosodott tanító a Nap-szférában). Tamás győzelme az ember újrairányulását jelenti öröksége, az Isten-hasonlatosság felé, mint olyan lény, aki egy szabadságra rendelt, nem időleges entelecheia, s ez a győzelem az emberiség szellemi megvédése az antikeresztény impulzussal szemben. Mindazonáltal sok arab tudományosság áramlott Albertus Magnusba is, és nem meglepő, hogy megjelent egy másik keresztény klerikus, akit kifejezetten erősen befolyásolt a gondisapuri impulzus. Ő volt Roger Bacon, az angol ferences szerzetes (1210-1292).

A párizsi egyetemen a legnagyobb buzgalommal tanulta meg az arab módszereken alapuló összes tudományt. Mérhetetlen tudást szerzett a legrövidebb idő alatt. A Gondisapur által felébresztett összes impulzus nyilvánvalóan a legaktivabban élt benne. Elég csupán néhány hivatkozás a világszemléletére: A lélek csupán egy „passziv intellektust" birtokol, az aktiv, cselekvő értelem kívülről hat a lélekbe. „A cselekvő értelem nem a lélek része, hanem lényegileg egy eltérő és különálló értelmes szubsztancia, amely az intellectus possibilisből ered" – írja. Minden megismerést az isteni megvilágosodás beáramlása révén lehet elérni (per influentiam divinae illuminationis), és az extázishoz vezető megvilágosodás fokain. Csupán az aktivan gondolkodó értelem halhatatlan, és ez nem tartozik az egyes emberhez, hanem kívülről világosítja meg őt. Ha ezeket a tényeket makacsul vitatják bizonyos filozófusok, annak oka Arisztotelész félremagyarázása (polémiát kezdve Albertus Magnusszal és Aquinói Tamással, Bacon maga az, aki habozás nélkül elvitat egy szövegrészt Arisztotelésznél). A gondolatilag aktiv értelem csak *tisztán* létezhet, nem léphet lényegi unióba valamivel, ami alatta áll (az emberi értelemmel).

Ehhez a tisztán Averroes által inspirált tézishez Karl Werner, a ragyogó kutató, akinek Bacon-tanulmányaira támaszkodtunk, egy nagyon találó megjegyzést fűz: „Eszébe jutott vajjon

[530] A Gozzoli-képet (1471, ld. alább) megelőzte Francesco Traini freskója, mely a pisai Szt. Katalin bazilikában látható (1340 k.), és Filippino Lippi is megfestette Szt. Tamás győzelmét a római Santa Maria sopra Minerva bazilikában (1490 k.).

Bacon-nek, hogy ilyen feltételek mellett Isten Örök Igéjének megtestesülése elgondolhatatlan lenne?" Olyan kérdés ez, amely elér a Baconben működő impulzusok igazi gyökeréig! Bacon a pusztán emberi megismerő képességet az érzékleti-képzeleti, lelki-felfogó, -tapasztaló képességre korlátozza; a gondolkodás „függetlenségét" egy tapasztalati szétválasztásra korlátozza, és kiterjeszti a *tradícionális* igazságot, amit a megismerés minden területén a megvilágosodáson keresztül lehet megszerezni, s ennek forrása *Keleten* van. Az alapvető tanítások az egzakt, kísérleti tudományok, a matematika, fizika, optika, perspektiva, hozzáadva ezekhez mindazonáltal a nagyon jelentős okkult tudományokat, az alkémiát, asztrológiát (és orvoslást), a próféciát és mágiát.

De Roger Bacon még ennél is tovább ment. Kijelentette, és nem csupán teoretikusan, hogy a tudományos megismerésben is a gnosztikus-prófétikus megvilágosodás a döntő faktor, és ő ténylegesen előre látta a későbbi századok tudományos-technikai vívmányait. Bacon a műszaki haladás prófétája. Repülő szerkezetekről beszél, a gőzhajó ideájáról, az autóról, félelmetes optikai harci szerkezetekről, vagy arról, hogy az ember a jövőben a vízen fog járni – mindezt a 13. században teszi, Assisi Ferenc korában!

De a legfontosabb a tudós személyéről alkotott ideális kép, amely e kivételes ferences szerzetes lelki szemei előtt lebegett. A fentebb idézett kutató, Karl Werner, a következő, nagyon mélyreható megjegyzésekkel jellemzi ezt az ideált. Baconnél minden tudásnak lényegi célja, hogy az ember általuk egy hatalmi aktivitást fejtsen ki (az aktiv ész által). A legmagasabb hatalom a szó. A lélek mélységéből eredő szóban mágikus erő rejlik, ami a bölcsek rendelkezésére áll. „Ennélfogva Bacon felcserélte az imaginációt, a képzeletteli szellemi gondolkodás mágikusságát egy misztikus természetbölcselet mágikus gyakorlatára és a természet aktuális megismerőjében egyfajta művészt látott, aki az intuíciói révén a maga szolgálatába állított titkos természeti erő segítségével dolgozik."

Ílymódon Roger Bacon egyik modern tanítványa, aki kétségtelenül akceptálta az arabizmust és ezzel Gondisapur impulzusát, megalapozott egy irányt, amely ezeknek a tanulmányoknak a kezdetén ábrázolta az impulzus végső, lehetséges következményeit, mielőtt a fenti tételeket leírták volna: „Az embernek egy kísértetszerű föld-mágussá kell válnia, az anyaghoz kötött technika brilliáns boszorkányává." Az efféle megerősítések feltűnően igazolják az egzakt történelmi fantázia eredményességét!

Roger Bacon szimptomatikus példája rámutat, hogy Gondisapur impulzusa milyen nagy mértékben, még születése után 600 évvel is képes volt fenntartani magát, egész rosszakaratú munkálkodásában. Ha valaki ki akarná alakítani annak az állapotnak az ideáját, melyben az emberiség ma találná magát, ha csupán a káros impulzus áramlott volna be, és a vele ellentétes nem, először rendkívüli módon hangsúlyoznia kellene, ami Roger Baconnél megjelent, és azután elképzelhetné, hogy ez továbbfejlődött 700 éven át a materializmus korszakába. Nem kétséges, hogy egy olyan fejlődést ábrázolna mint valóságot, amelyben ma a baljós szerkezetek világával, a boszorkányság működésével lennénk körülvéve.[531] De ezeket nem lennénk képesek uralni, mert nem magunk teremtettük volna egy kutató és produktiv gondolkodás révén, hanem a Hold-szférából beáramló illumináció révén. Ez esetben pusztán magasabb automaták lennénk, technikusok és gyakorlati emberek, akik okosan és ügyesen reagálnak az éter beáramlására. A saját gondolkodásunk nem lenne önmagunk által szellemileg tagolt, hanem önmagában és önmaga számára szellemileg üres és halott. Úgy működne a gondolkodásunk, mint egy gép része, nem lenne független egy természetadta erőtől, hanem csak a kívülről jövő gondolatok által lehetne tevékeny. De vajon ez az elképzelt lehetőség *puszta* fantázia?

Roger Bacon kortársai – talán szerzetestársai a ferences kolostorban – elbeszélték, hogy ez a különös szerzetes konstruált egy vasfejet, amely válaszolt a neki feltett kérdésekre, mint egy orákulum. E legenda egy jelentős szellemi kép számunkra, egy előkép, amely

[531] Ez a „zsákutca" felvillan Eschenbach Grál-eposzában, a *Parzival*-ban, a Schastelmerveil, „Csodavár" képében is, 1200 körül.

megnyilatkoztatja, mi fejlődhet, és mi fejlődik ki egy Roger Bacon irányultságaiból a következő századokban, ha ezzel nem helyezkedünk szembe tevékenyen. A rendi elöljárók, például Bonaventura megfontolásait ennek fényében kell megérteni, és nem egy szűklátókörű, középkori rosszallásnak tekinteni. Elöljárói elítélték Bacont, rendreutasították és bebörtönözték, mivel meglátták benne a boszorkányt, aki veszélyes az emberiség fejlődésére.[532]

Mert a keresztény szellemek Roger Baconnel szembeni harca és győzelme ellenére, nem az ő vasfeje válik-e egyre inkább valósággá a mi korunkban? Nem vagyunk-e mechanikusan működő fejek, akik eszesek, mint egy orákulum, de automatikusan reagálnak, „kész" válaszokkal minden kérdésre? E tanulmány keretein kívül esik a gondisapuri impulzus részletes követése a nagyon összetett további működése során. Két fő irányt kell mindazonáltal megjelölni. Az egyik a tudomány arab módszerein alapul, és az ember „teremtményi" ideáján, amelyek olyan természettudományos nézetekhez vezetnek, melyek az embert pusztán egy földi emberállattá teszik. A másik irány az arabok Hold-éteri gondolkodásán alapszik, amely beáramlik a filozófia történetébe (ez nagyban átalakult, módosult, modernizálódott, de mégis lényegében megmaradt ugyanolyannak), bizonyos modern rendszerekig menően. Ezek a felfogások a gondolkodást és magát a valóságot áthelyezik egy tudaton kívülibe, a tudaton „túl" (pszichológiában a tudatalatti stb.), és ezáltal megfosztják az embert a szellemi régióba behatolni képes gondolkodás produktiv erejétől, szabadságától és halhatatlan én-lényétől. Csupán egy teremtményszerű, földhözkötött, érzékleti képzetalkotást tulajdonítanak neki, és ezért ismeretelméleti és filozófiai szempontból az embert hasonlóképpen pusztán földi emberállattá teszik.

Ezek a vizsgálódások végül elérve a mába szükségessé teszik, hogy hivatkozzunk Rudolf Steiner munkásságára. A steineri antropozófia gyógyító erejével átalakítja a gonosz romboló munkáját s elűzi azt. A nagy Aquinói Tamás a maga gondolatgazdag szelleme által a ragyogó Arisztotelész filozófiájából kovácsolt fegyvert minden ellen, amit Gondisapur befolyásolt. Rudolf Steiner közvetlen szellemi tapasztalás útján találja meg a teljesen kifejlődött emberi természetben azt, ami az embert lényegileg az állati fölé helyezi, nevezetesen az emberi ént, aki tapasztalja magát az intuitiv gondolkodási aktivitásában, és énjén belül tapasztalhatja Krisztus erejét és szabadságát.

[532] Rudolf Steiner (1861-1925, filozófia-doktori fokozata 1891. okt. 26.) szellemi kutatásai, igazolva a reinkarnáció ősi igazságát, feltárták, hogy Harun al Rasid újratestesülése volt Roger Bacon, ill. fontosak még Dzsebel al Tarik hadvezér és Charles Darwin, valamint Muavija kalifa és Woodrow Wilson, az USA elnöke közötti reinkarnációs összefüggések (*Karmikus összefüggések ezoterikus vizsgálata,* I.).

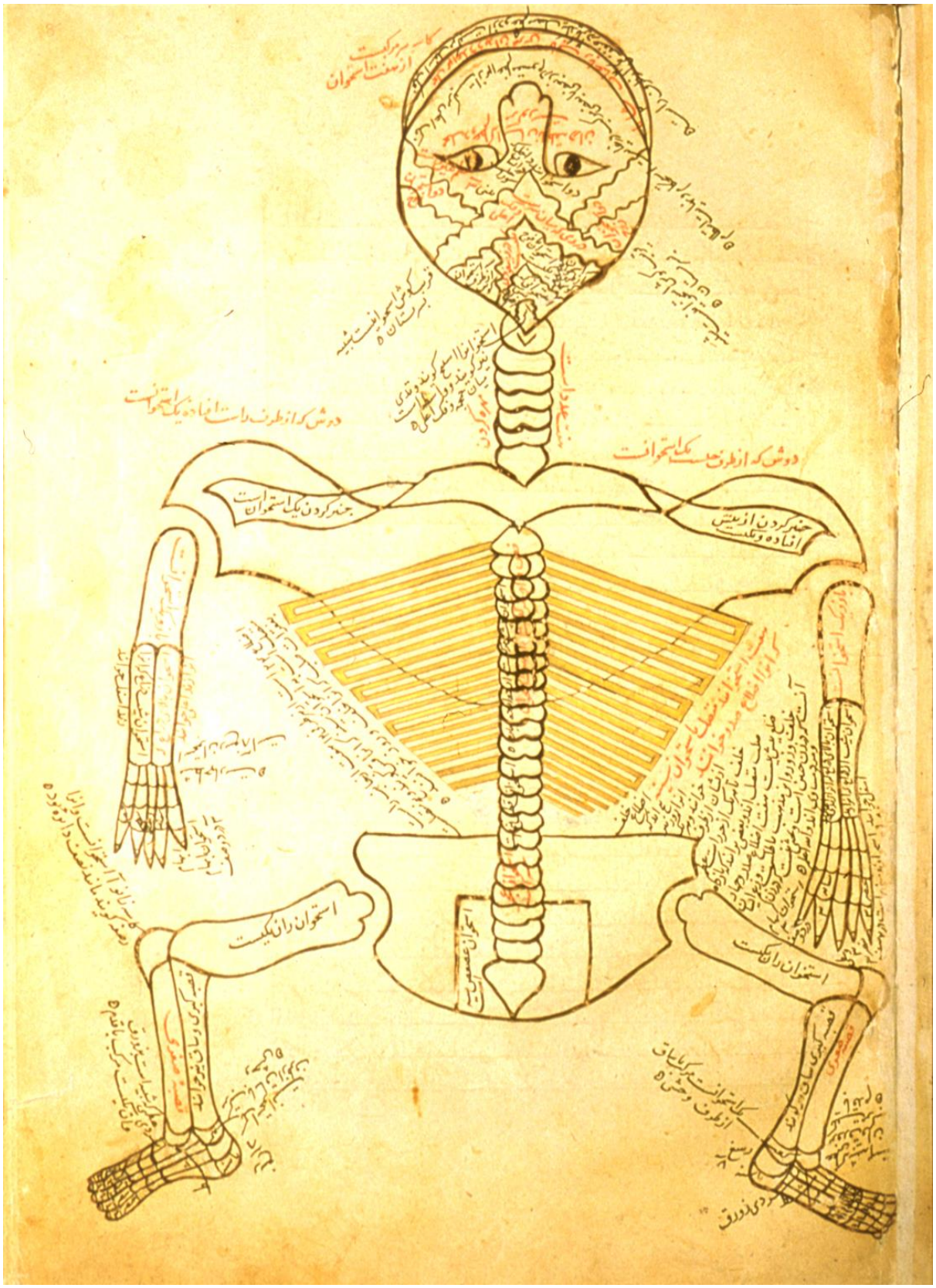
Sandro Gozzoli: Szent Tamás győzelme, 1471 (Louvre), Tamás jobbján Arisztotelész, balján Platón, lábainál Averroes, az arab „kommentátor”

A Szászánida Birodalom nyugati része (A.D. 224-642), Bagdadot Ktésiphontól délre alapították az arabok

Függelék

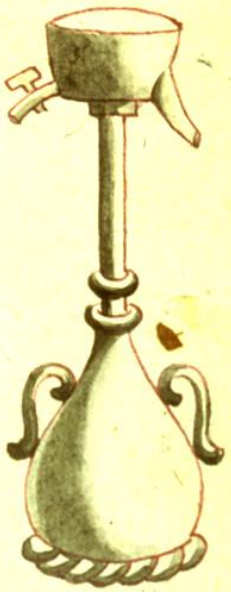
Néhány oldal a középkori arab orvosi, alkímiai, természetrajzi és mechanikai művekből

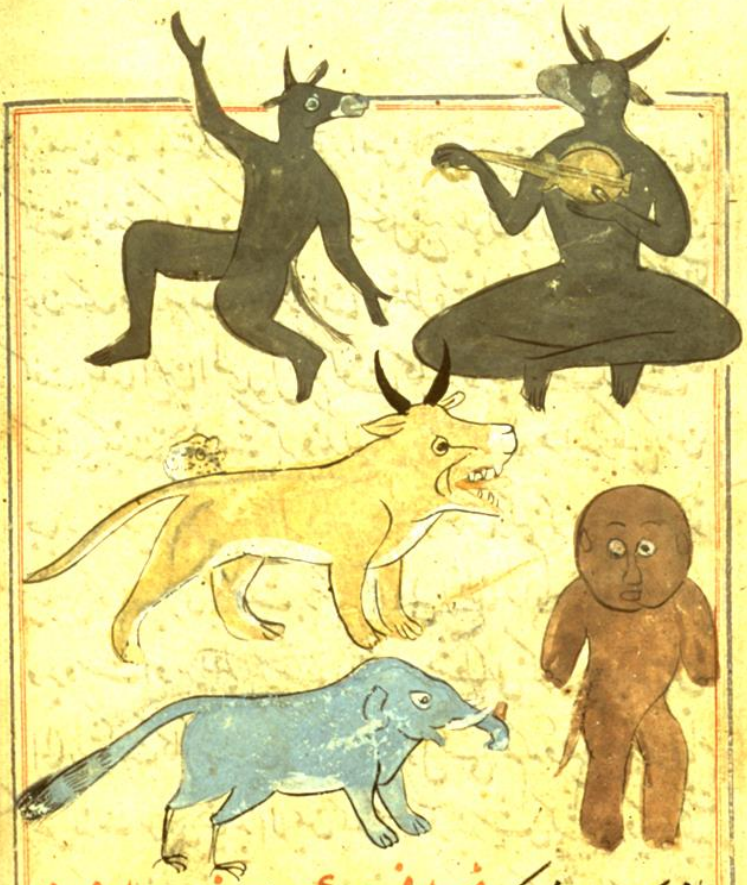

التقطير فلابد وان يكون واسع الابنوب حتي لا يتحدد فيه الدوآء الضبيقة
ولا ينكسر الاناء وكلما كان الانبيق واسعا وطويل الابنوبة واسعها كان احسن
واسلم ولتكن القابلة كبيرة واما الانبيق الاعمي للعقد بغير الخندق مرتفع
القبة المخروطية وفي اعلاه بخش قدر ما يدخل فيه الابرة الكبيرة لاخذ الرطوبة
وليكن الدوآء الي ثلث القرعة وتوضع علي كانون نافخ نفسه وهذا
الاعمي يأكل للقرعة وداخل فيها بخلاف انبيق التقطير واما المكبة وهي
الغطآء مثل القبة من زجاج او غضار تطبق علي محيط الترس من
داخل فريز الترس مرتفعة القبة المخروطية وفي اعلاه بخش ايضا واما
الآثال فهي قدرة من خزف مزججة مشبعة الطلاء داخلا وخارجا
وطولها وسعتها وجميع اوصافها مثل القرعة بعينها وهذا معنى
قولهم تدبير نا في اناء واحد وللاثال ترس اي رف حول فمه سعته
قدر اربع اصابع وفي محيط الترس افريز كالشفة البارزة من جوانبه
لتدخل المكبة في جوف الافريز والمكبة محيطة بالترس فجميع جوانبه
والافريز يحيط بالمكبة مراطرافها ليصعد الصاعد الي القبة ثم يتحدر
ويستقر علي الترس وللاثال افريز آخر كاطراف الترس دايرا فجوانب
الآثال فوق ثلثيها السفليين حتي يدخل الثلثان في الكانون
فيبقي الثلث الاعلي خارجا فالكانون ليسرع صعود الدوآء الي الموضع

البعيد

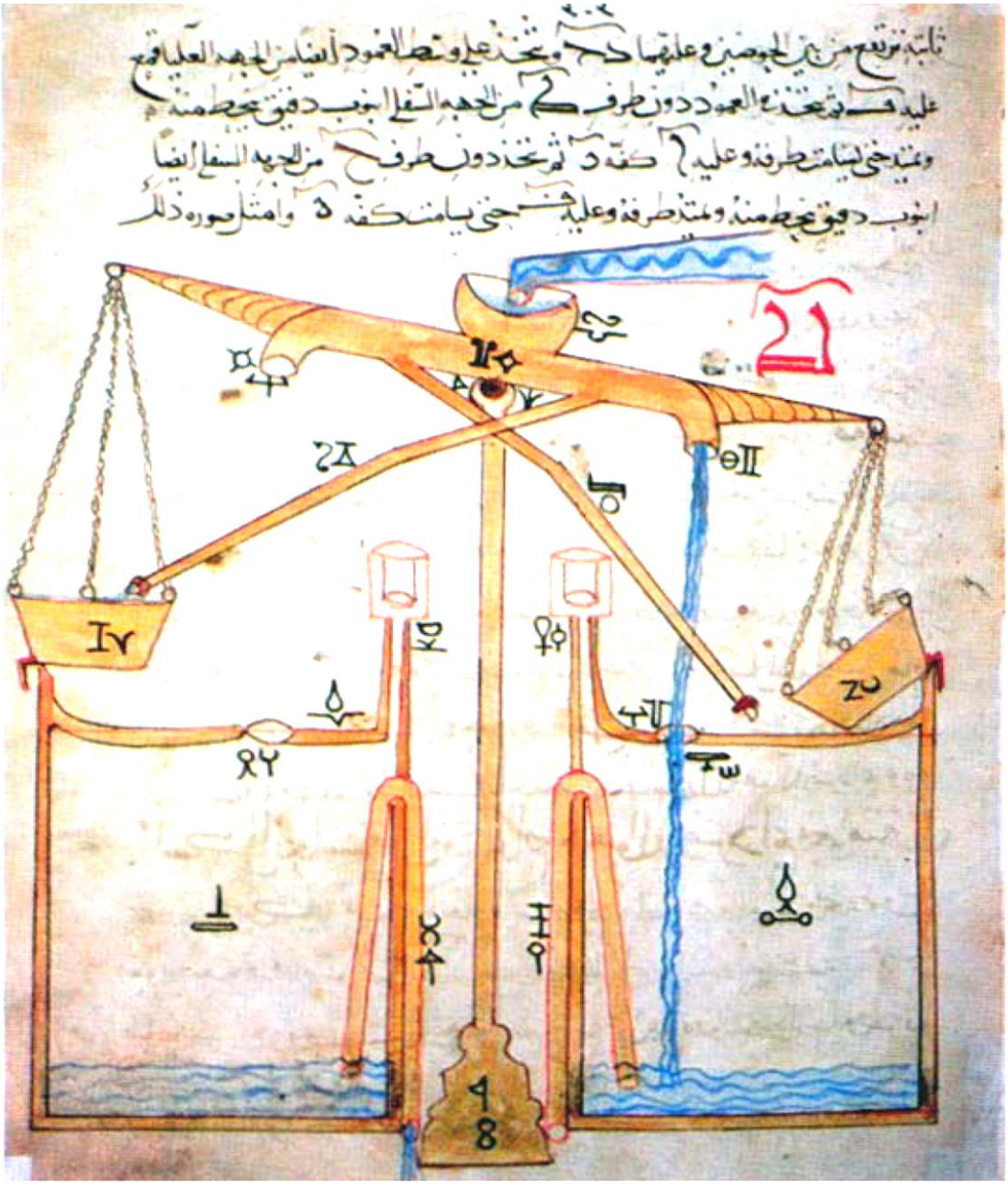

رامی برسید و بند میکرد فصل فی امور عجیبت فعلها العفاریت

لسلیمان علیه السلام جن را ملکی هست نام او قیطوس گویند که
مسکن او بباتین سلیمان بود و مرده را او مسخر کردی و او را
برادری است نام او قفطیش و او را چین غرب و شرق در
تا سال دیگر و از برای سلیمان علیه السلام عجیب کردند
و تا ذکر ان سلیمان را گفتند بارض مغرب شهر لیست و ان شهر را
ملک کافر است ملوک بسیار قصد او کردند کس او را غلبه نتوانست
کردن از برای قوت ملک سلیمان علیه السلام قفطیش را
بخواند و از حال مدینه از او برسید قفطش گفت یا نبی الله آن

www.nlm.nih.gov/hmd/arabic

Al-Dzsazari (1136-1206) elefántos órája (in *Leleményes Önműködő Szerkezetek Könyve*)

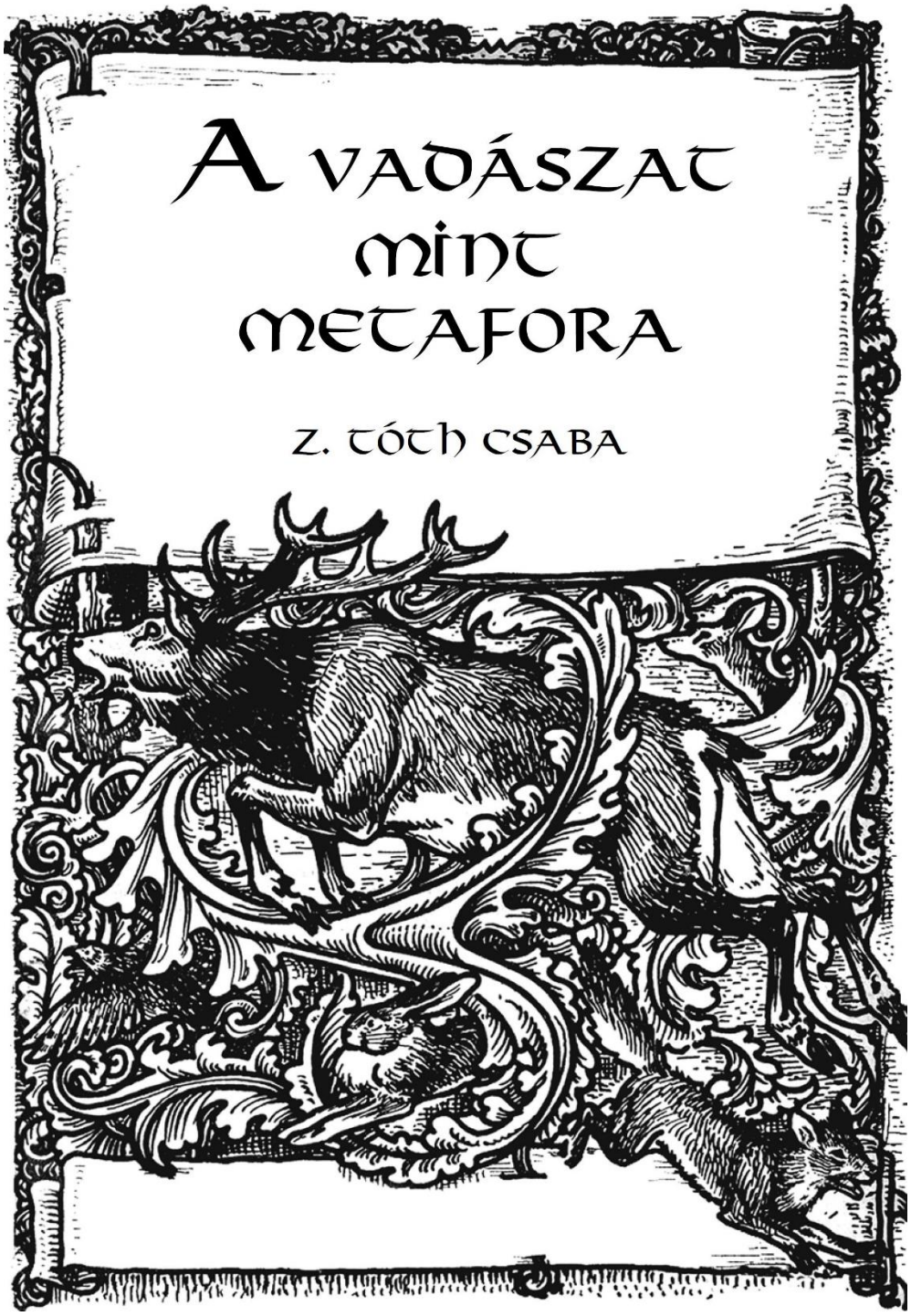
Démon-ábrázolás „ördögvilla” kéztartással, melyet főleg az amerikai szórakoztató-iparban, filmekben, de a politikusok is (pl. G. Bush junior, S. & B.) fel-felvillantanak, jelezve az erők mibenlétét, melyekkel a világot tudatosan irányítani akarják, hogy minél több hatalmat szerezzenek; Al-Isfahani: *Kitab al-Bulhan* (Csodák Könyve, Book of Wonders), 14. század vége

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET, MŰVELTSÉGELMÉLET

Z. Tóth Csaba (Pécs):

A vadászat mint metafora.

Elmélkedés az isteni természetről és a vadászat ősértelméről

„Te vagy a vadász és te vagy a vad
s távol, a hatalmas: az is te magad.
(…) s a két arc: az Igaz és a Van
összefordul mámorosan,
mint a Nap meg a tenger
nézi egymást ragyogó szerelemmel.”
—Weöres Sándor: *Harmadik szimfónia* (1943)

„Hiszen nem is a lövés a vadászat. A puska elsütése csak kicsengése, emberállati kiélése a vadászatnak. Mert a vadászat – az áhítat.” —Gróf Széchenyi Zsigmond: *Ahogy elkezdődött* (1961)

„…bármily átláthatlan legyen is a hályog szemeinken a megfejthetetlenségek titkaira nézve, az az egy azonban erős sejtelemként foglal helyet a gondolkozni tudó ember konkluziójában, hogy a nagy mindenség világrendszerében, ***ég és föld között kell lenni bizonyos összefüggésnek****, csak kulcsunk nincs még hozzá…”* —Lakatos Károly: *Vadászhit* (1897)

Régóta szeretnék a vadászatról szavakba önteni néhány szívem szerint való gondolatot. De írhat-e valaki a vadászatról, ha nem is vadászik? Mert való igaz, töredelmesen bevallom: sajnos nem vagyok vadász, sem hivatásos, sem sportvadász, bár „szerelemből” megszereztem a vadászvizsgát, meglepően jó lövészeti eredménnyel, és volt pár alkalom, amikor részt vehettem vadászaton. Talán ott kezdődött, hogy kisgyerekkoromban volt „puskám”, szöget kilövő, élethű játékpuska, amit az én feledhetetlen kárpáti, nagybocskói másod-Nagyapámtól, erdei „beavató papomtól” kaptam karácsonyra, és Vele is próbáltam ki; emlékszem, ahogy a havas erdei úton átszaladó sötét bundás mókusra céloztam. Pár csepp elfogultság tehát szorult belém, és úgy hiszem, hogy ha a sors, a külső körülmények nem is teszik lehetővé, hogy az ember ezt a drága mulatságot űzze, vagy ha efféle ösztöne akár hosszú ideig búvópatakként rejtőzik az egyéb törekvései felszíne alatt, mégis bármikor felébredhet a hívás, és a szíve-lelke szerint lehet valaki „született vadász”, lehetünk az erdő, mező életének hiteles tanúi, ha érezzük magunkban a természet, a „Dzsungel könyvének” ősi szavát: „egy vérből vagyunk”.

A szív és lélek jogán íródik hát ez a rövid, s talán hiányt pótló töprengés a vadászatról, azaz voltaképpen a természeti-isteni lét utáni réges-régi gyökerű vágyunkról. Megpróbálok a vadászatnak, ennek az ősmesterségnek az eredetére rákérdezni, legalábbis átadni egy intuíciómat ezzel kapcsolatban, s ennek ürügyén itt-ott szélesebb kitekintést nyújtani. Előre kell bocsájtanom, hogy nem a megszokott darwini-ősemberi analógiák nézőpontjából teszem, ami a téma felmerülésekor mindenkinek eszébe juthat, hanem inkább egy mára jórészt elhanyagolt, szellemi szempontból, értve szellemi alatt nemcsak a mai ember pusztán érzékleti tapasztaláson alapuló intellektuális tudatát, hanem az egész emberi lelkületet, lényünk forrásvidékét, amely mélyebb kapcsolatban van mondhatni a nagy mindenség lelkületével. Jómagam abból az előföltevésből indulok ki, hogy ilyen mélyebb értelmet kell keresnünk, ha bármilyen emberi tevékenységi formát, vagy az élet bármely jelenségét bensőségesebben, nem pusztán praktikus, „gazdasági” szempontból, meg akarjuk érteni. Már az ún. ősember sem volt „materialista”, nem pusztán a hasára gondolt: erről tanúskodik Altamira, vagy a Trois Frères barlang művészete, mind pedig az emberiség halhatatlan mitológiai öröksége, a számtalan kultikus-vallásos felfogás, szokás. A 19-20. századra kialakuló s egyoldalúvá váló anyagelvű felfogás csupán röpke – bár bizonyos fokig szükséges – intermezzo, átmenet volt az emberiség évezredeken keresztül fennálló, mindent átható vallási-kulturális életéhez képest, melynek ősi gyökerei, a vadászati rítusokkal együtt, a szakralitás, a mítosz mélységeibe nyúlnak. Mi volt az alapja ennek a régi, mítikus szellemi életnek? Korántsem valamiféle önkényes képzelgés, hanem az őskori ember mára elfeledett, félremagyarázott lelki jellegzetessége, mely révén a természet eleven „függönyén” keresztül, egy „éberálmodás” módján, még valóban látta az isteneket, s amikor

szent odaadásával ezeknek az isteneknek állatokat áldozott. Legyen némiképp mentségemre filozofálgatásaim közepette – ami persze önmagában nem igazolja azok helyességét –, hogy jómagam a magyarság ősi vadászmentalitásával anyanyelvemben és véremben, a gyerekkor falusi élményeivel is megrakodva írom e sorokat, s ha tehetem, ma is sok időt töltök a szabad természetben, állatok megfigyelésével. Kérem tehát a tisztelt „zöld céhbeli" hivatásos olvasót, ha netán kezébe akad e gondolatfüzér, fogadja elnézően egy inkább „lélek szerinti" vadász elmélkedéseit a vadászatról, annak „geneziséről", szellemi megközelítéséről – „plátói vadászhoz" illően, plátói gondolatokról.

„…a helyes feleletet (magyarázatot) az adott körülményekhez képest, talán csak ama ***új bölcselet*** *van hivatva megadni, mely azt tanítja, hogy a természetben oly tüneményekek léteznek, melyek egyedül a testnélküli értelmiségek* [intelligenciák, szellemi lények] *közreműködése által jöhetnek létre… Az emberek agybeli fejlődésükben is fokozatosan el fogják érni azon egyenlőséget, melynélfogva a szellemi világot ép úgy fogják észlelni és megérteni, mint az anyagi világot… A halhatatlan szellemek fényes országa még le van fátyolozva, titkai és nagysága ismeretlenek. Egyes nyilvánulatok már sejtetik ugyan a valót, de az igazi dicsőség országának bensőleg magasztos, tényleges élete még földerítendő… Minden kor fényesebb hajnalra fog virradni; minden tudományos előrelépés közelebb fogja hozni az embert azon magasztos, leírhatlan végbefejezéshez, midőn a szellemvilág fénye az ember elméjét közvetlenül és teljesen meg fogja világítani."*

E bizakodó, és nagyon is logikus gondolatokban vonta le a tanulságokat a vadászatot, természetet övező hagyományosan spirituális szemléletről szóló kis könyvecskéjében Lakatos Károly, saját korának neves ornitológusa, vadászírónk. Könyve két kiadást is megért, 1897 és 1910-ben, amikor a materialista világnézet még nem volt sem kötelező, sem túl érdekfeszítő a közgondolkodás számára (reprintben 1990-ben jelent meg újra). E boldog békeidőkben még voltak olyan gondolkodó fejek és szívek, akik átérezték, hogy a tudománynak, a tudományos fejlődésnek és kutatásnak lehet útja az élet szellemi-isteni titkaihoz. Nem olyan út ez, amely sírbaszállt volna az Osztrák-Magyar Monarchiával az első világháborúban, bár innen-onnan előszeretettel „temetik" ennek lehetőségét, mondván, a spirituális-vallásos útkeresés „idejétmúlt" vagy „gyerekes". Csupán arról van szó, és ez Lakatos Károly soraiból is kiviláglik, túl bármilyen vélt babonásságon, hogy azt az alaposságot, amit a természettudomány felhasznál a kutatásaiban, ugyanolyan tárgyilagos lelki-szellemi magatartással, az emberben és a világban létező jelenségek bennünk megjelenő *szellemi* oldala felé fordítsuk, ezt a szellemit vizsgáljuk szellemi eszközökkel. Mert ahogy szerves élet csak szerves életből jöhet létre, úgy szellemi élet is csak szellemi életből, fény csak fényből származhat, s mivel az, ami az embert valóban emberré teszi, lelki-szellemi lénye, gondolkodásbeli, érzésbeli, akarati élete, szellemi gyökerű, ezt leginkább ilyen szellemi eszközökkel lehet vizsgálni. Természetesen ennek bizonyítása is szellemi úton kell történjék, a gondolkodás, átélés belső munkája révén. S ha a lelki-szellemi valóságot megismertük egy valóságos, tapasztaló gondolkodással, egy *empirikus idealizmussal,* akkor megismerhetjük, hogy az egész anyagi világ mögött is szellemi erők rejlenek és működnek. Ez volt az ókori beavatási szertartások alapvető értelme, az ember újrafelemelése a szellemi világ látásához, lelke igazi eredetéhez. És erre sarkallt újra, nem minden alap nélkül, a nagy német költőfejedelem, Johann Wolfgang von Goethe is a 19. században, mondván: *„Minden létező hasonlat",* azaz minden létezőben valami magasabbnak, szelleminek a kifejeződését láthatjuk – ha kifejlesztjük erre a látásunkat, többé-kevésbé szunnyadó érzékenységünket. Ma még persze alig több mindez reménységnél, szívünk-értelmünk sejtésénél, de ha komolyan vesszük ezeket a lehetőségeket, ha kellőképp el tudjuk hallgattatni magunkban az egoista intellektus önféltő berzenkedéseit, a rosszmájúság szirénhangjait, egy új világot fedezhetünk fel, egy teljesebb, univerzálisabb világnak lehetünk (újra) a polgárai. Annál is inkább, hiszen ma is megvannak bennünk egykori kiterjedtebb érzékenységünk foszlányai, mindenekelőtt egy ösztönös beleérző képesség, ami részben az érzékszerveken keresztül

működik (de gyakran ezektől függetlenül is!) – gondoljunk akár a távolságbecslés összetett képességére, amellyel a vadász egyszerre képes figyelembe venni a futó vad mozgási sebességét, a távolságot, a puska messzehordási erejét, és egyéb tényezőket. Erről írja gróf Széchenyi Zsigmond: *„A távolságbecslés – akárcsak az elébefogás is – elsősorban érzés dolga… Nem méricskélni kell itt, hanem azt a bizonyos érzést kell fejleszteni”* (Ünnepnapok). Maga a vadászszerencse, vagy vadászihlet is, ami egyeseknek jobb vadászatot eredményez, másoknak kevésbé, ugyancsak az egyéni intuícióktól, „elrendelésektől” függ, mintsem az anyagi ráfordításoktól, csúcstechnológiától.

Ahhoz, hogy ne pusztán a spontaneitás egyre gyérebben csordogáló lehetőségeire várjunk, hanem tudatosan próbáljuk megragadni valaminek az igazi értelmét, legyen az egy tevékenység vagy egy szerves forma, egy hang, szín, gondolat – az általa kifejezett *élő ideára* kell rákérdeznünk, ami magában az ember lelkében megjelenik bármely dolog szemlélésekor, elgondolásakor, mint a valóság „másik fele”. A „honnan van, miből ered, mit mond” kérdésre választ keresve, ezt az ideát, eszmeiséget kell kitartóan a lelkünk elé állítani, felerősíteni. Valójában minden megismerésnél ezekből az ideákból, ősgondolatokból, meghatározatlan alapfogalmakból, és a logikusság „érzéséből” indulunk ki – még a tudomány is tele van meg nem határozott alapfogalmakkal, mint energia, tömeg stb. –, csakhogy általában, az utóbbi kb. 500 év óta, már nem annyira az ideákkal foglalkozunk, hanem az ideák külső, materiális hordozóival, mert ez több „hasznot” hoz, s maradék ideáinkat próbáljuk belepréselni, mumifikálni egy matematikai jellegű, megrövidített gondolkodás „koporsójába”. Ahogy a külső élet azután egyre sűrűsödött körülöttünk, a mindinkább kifelé forduló értelem tevékenysége következtében, úgy gyöngült az emberi szellem átfogó ereje, idea-érzékenysége, s az ember elkezdte tagadni a szellemit – méghozzá nagy szellemi erőkkel! Ez az önellentmondásos magatartás az ember lényegének tagadásához vezetett – „nem én beszélek, gondolkodom, hanem az agyam” stb. –, és ennek nyomán az egész élet egyre gépiesebb, „ásványibb”, falanszteribb lett, sőt a különféle szavalások ellenére szinte egy technikailag felvértezett neobarbarizmus alakult ki, egyik oldalon a civilizáltság látszatával, a másikon pedig egyre fékezhetetlenebb, gyeplő nélkül rohanó ösztönökkel. Az anyagi világ kizárólagosságának mítosza ott munkál az ember gondolkodási előítéleteiben, és nem tudatosul, hogy maga a tudomány az, amely egyre inkább „eltünteti” az anyagot, egyre szubtilisebb kutatási területekre hatol, az ember lényében rejlő mélyebb impulzusok alapján öntudatlanul afelé halad, ami túl van az anyagin, jóllehet eredményeit csak az anyagi, a megjelenő világra vonatkoztatja. Mindazonáltal a gondolkodás, a lelki élet eredete ma sem tisztázott.

Emberi lényünknek pedig szellemi-lelki valósága van, mely nem a génekből, nem az agyból, nem a testből ered, legfeljebb ezeken keresztül nyilatkozik meg. Erre egy egyszerű, logikailag belátható példa, hogy fizikai érzékelésünk kifogástalan működése esetén is „elkalandozhat” a figyelmünk, ami azt jelenti, hogy lelki-szellemi képességeink nincsenek atavisztikusan lekötve, „beprogramozva” a fizikai szervezetben, hanem attól függetlenek, szabadok, s ha a materialista felfogásmód maradéktalanul igaz volna, nem beszélhetnénk sem igazságról, sem tévedésről, hanem automatákként élnénk az életünket (ennek veszélye mindazonáltal ma nem is annyira elhanyagolható…). Ha mindezt megértjük, akkor nem mondhatunk egyebet, mint hogy az ideák olyan ősgondolatok, melyeket egy teremtő erő szellemi-eleven módon helyezett a világegyetem életébe, ezek alapján hozta létre mind a kozmikus, természeti világot, mind az embert. Ezek a teremtő ideák az átfogó szellemi világból fogalmak, képzetek alakjában jutnak el hozzánk, melyek eredendően *képi* természetűek, kozmikusak és „éteriek”, *aeter*nálisak, azaz öröklét áramlik bennük. A lélekben ez az égi, éteri öröklét a mindennapi, árnyszerű gondolataink leple mögött képi gondolatokban él. Ez a tudati szféra hordozza azt a tapasztalást, amikor nem csak fej-gondolataink vannak, hanem mintegy átérezzük a gondolkodás belső életét, ami így telítetté válik, íze, színe, élete, mélysége lesz, geometriai hasonlattal: mintha a síkból a térbeliségbe jutnánk, egy eredetéig meghosszabbított

művészi gondolkodáshoz. Szellemi-gondolati világunknak ez az örökkévaló, eleven képi idealitása tesz lehetővé bármilyen észlelést és gondolkodást számunkra, még ha erről meg is feledkezünk, nem látva a fától az erdőt. Enélkül az alapvető „ideára-hangoltságunk", idea-lényünk nélkül meg kellene elégednünk a természetileg adottal, miként állattestvéreink teszik, „akik" az ember kialakulása érdekében mintegy „lemondtak" továbbfejlődésükről, az embernél előbb testesültek meg, s készszé, változhatatlanná váltak, „megöregedtek" a maguk csodaszép, zseniális faji sajátságaikban (a Biblia ősbabilóniai eredetű teremtési hagyománya szerint az állatokat az embernél előbb teremtette Isten).

Egy egyszerű, emberalkotta tárgyat, pl. egy vékony, acél varrótűt szemlélve, világosan lehet látni a tárgy által kifejezett eszmeiséget, amely létrehozta egy bizonyos célra: egyik végén lyuk, melyen a cérnát be lehet fűzni, a másik vége pedig hegyes, hogy könnyen át lehessen ölteni vele a cérnát a textílián. A természeti dolgok ideái nyilván nem ilyen egyszerűek, célszerűek, egy-egy állati lény „funkcionalitása", létének értelme a nagy egész szempontjából, nehezebben nyomon követhető. Segítségünkre lehet, ha átérezzük, hogy a természet „országai" egyfelől az isteni őskép, az isten-hasonlatosságú ember kivetülései, fizikai hasonlatai, az isten-emberség látható szervezetének, tulajdonságainak a részei (számos teremtésmítoszban az istenség tagjaiból lesz a világ, húsából föld, csontjaiból sziklák, hajából növényzet). Másfelől az emberi testben, és bizonyos fokig a lélek síkjára hatóan is, az isteni eredetű természet erői áradnak ismét egybe, ásványi, növényi, állati képzőerők, anyagok, természeti lelki-ösztöni elemek vesznek részt az ember fizikai fölépítésében, valamint a táplálkozás, lélegzés, érzékelés útján is felvesszük magunkba a külvilágot. Az ember azonban úgy kapja meg alakját, hogy istenhasonlatossága, én-je segítségével, mely a magasabb világokból ered, nem a fizikai szervezetből, mintegy legyőzi, átalakítja, megnemesíti a benne élő alsóbb természetit (látjuk ezt az ember méhenbelüli fejlődésében, amikor az embrió átmegy a nem-emberi fejlődési fokozatokon), sőt Krisztus óta egyre inkább a fajtaszerű csoportlelkektől, vagy népszellemektől kapott formákat, késztetéseket is. A hasonlatszerűségekre figyelő képi gondolkodás a logikus-racionális gondolkodás következő lépése, amely egy *egész*-ségesebb, szerves, azaz hézagtalanul átélhető anyagi *és* szellemi világmegértéshez vezethet, a fizikai és szellemi közti átmenetek közvetlen megismeréséhez. Nem lesz ettől a világ „titoktalanabb", hanem közelebb kerülünk ahhoz, hogy átérezzük: a természet nemcsak találomra burjánzó anyaghalmaz, vagy puszta zsákmány, hanem Isten művészeti alkotása, mely a teremtés előtti lét eredendő tisztaságának élményével, az „első szeretettel" ajándékozhat meg bennünket. Csak az emberben lett tisztátalan a természet bizonyos fokig, amire a Teremtés Könyve a bűnbeesés történetével utal, majd az Apokalipszis Könyvének kezdetet és véget átfogó, hatalmas képeivel, köztük Szent Mihály és a Sárkány küzdelmével.

Fűzzük tovább gondolatmenetünk fonalát: minek a „hasonlata", milyen idealitást hordoz magában, funkcionalitásában például a vadász eszköze, régen az íj, ma a puska? Arra a célra használják, hogy a nehezen elérhetőt megfoghatóvá tegye, emberközelbe hozza. Az ember nem elégszik meg a világ puszta látásával, birtokolni is akarja, megszerezni azt, ami számára kívánatos. A puska, és tulajdonképpen minden fegyver, amit erre a célra használnak, nem más, mint a dolgok értelmébe behatoló gondolkodásunk földi, technikai, végletekig vitt metaforája, helyettesítése, pervertálódása, paradox módon annak az életnek a kioltási lehetőségével, amit megszerezni akarunk. Valójában, ahogy a lövedék célba ér, ugyanúgy ér célba, úgy azonosul lelki mivoltunk is mindazzal, amivel komolyan foglalkozunk. „Van némi lövésem hozzá" – mondjuk a köznyelvben is, ha valamihez konyítunk kissé. Ahogy a gondolkodás, a tanulás, a figyelem behatolása révén megszerezzük a jártasságot egy-egy életterületen, eggyé válunk annak egész jellegével, úgy a vadász a puskájával, és természetesen a vad elejtését megelőző egész cserkelési munkájával, fizikai értelemben megszerzi magának az egyébként elérhetetlent, az erdő titokzatos vadját, mely eredetileg, ebben a hasonlatban szellemi lénynek, az isteni ideák tükröződésének, megismerési célnak felel meg.

Fölmerülhet, hogy ha megismernénk az ideák valódi, szellemi életét, nem akarnánk döglöttre birtokolni a világ élő dolgait, s az öldöklés által hatalmat sem akarnánk szerezni a természet vagy a többi ember felett, illetőleg a tudományos kutatásban sem a halott természetet boncolgatnánk elemi és elméleti részekre, hogy aztán ne tudjuk összerakni, vagy csak „műszakilag", szintetikusan, hanem: az élő szellemit – *látnánk*, és ez valódi belső megelégedéssel tölthetne el bennünket, ami legalábbis valamennyire megszelidítené „káini" birtoklási vágyainkat. Erre a lehetőségre egyébként már nagyon régen, az „éterikus", örök életerőt még ismerő klasszikus görögségben utaltak, a Krisztus előtti 5. században: *„Nem hagytok föl a gyászos hangú gyilkolással? Nem látjátok, hogy az értelemmel nem törődve, egymást zabáljátok?"* (Empedoklész: *Tisztulások*, 136, 137.), értve itt egymás „zabálása" alatt állattestvéreink elfogyasztását, a húsevési, áldozati szokásokat, melyek szinte azóta léteznek, mióta elvesztettük a „paradicsomot", és áttértünk a „pörkőttre". Voltak tehát ellenző, „vegetáriánus" hangok régebben is, és vannak ma is – ami az ember természetpusztítását illeti, valljuk be, sokszor jogosan. De aki húst eszik, nem nagyon emelheti föl szavát a vadászat „vérengzése" ellen, és e nemes, ősi sportot a vegetáriánusok által sem lehet valamiféle gyilkosságnak beállítani, hiszen az állatoknak egészen más a természeti rendben elfoglalt helye, mint az emberé, akinek többé-kevésbé kimagasló értéket és védettséget ad lelki-szellemi én-organizációja. A spirituális tudomány megfigyelései szerint, az állatnál egy-egy fajta összességének van egyetlen, meg nem testesülő szellemi énje, csoportlelke, amely nem hal meg (ezeket a csoportlelkeket ismerték és tisztelték a régi időkben, s ez volt az alapja a totemizmusnak; a népmesékben, a keleti vagy az indián hagyományokban sok minden megőrződött erről). Egy állat halála-születése szellemi értelemben hasonló ahhoz, mint amikor egy polip elveszti, majd újranöveszti az egyik karját. Így az állatoknak sem az élete, sem a halála nem ugyanaz, mint az ént hordozó emberé. És ha *igaz vadász* ejti el a vadat, ez erkölcsi mércével aligha elítélendőbb, mint amikor egy ölyv vagy egy róka egerészik. A vadász ugyanúgy „arat", mint a természet ragadozói, s gondoskodik a biológiai egyensúlyról, selejtezi a hibásat, gyengét, végül fáradozásaiért jutalmul, „betakarítja" a számára kívánatos trófeákat. Másfelől pedig a vadászat sok tekintetben éppenséggel erdő- és vadóvást jelent, szoros partnerségben a környezetvédelemmel. Egyes állatfajok kipusztulásának lehetősége – bár erről ma már nem a vadász tehet – természetesen reális veszély, és jelzi, hogy az embernek ezen a területen tudatosan át kell vennie egyfajta gondoskodást az állati csoportlelkektől, ahogy hasonlóképpen a saját népszellemtől is.

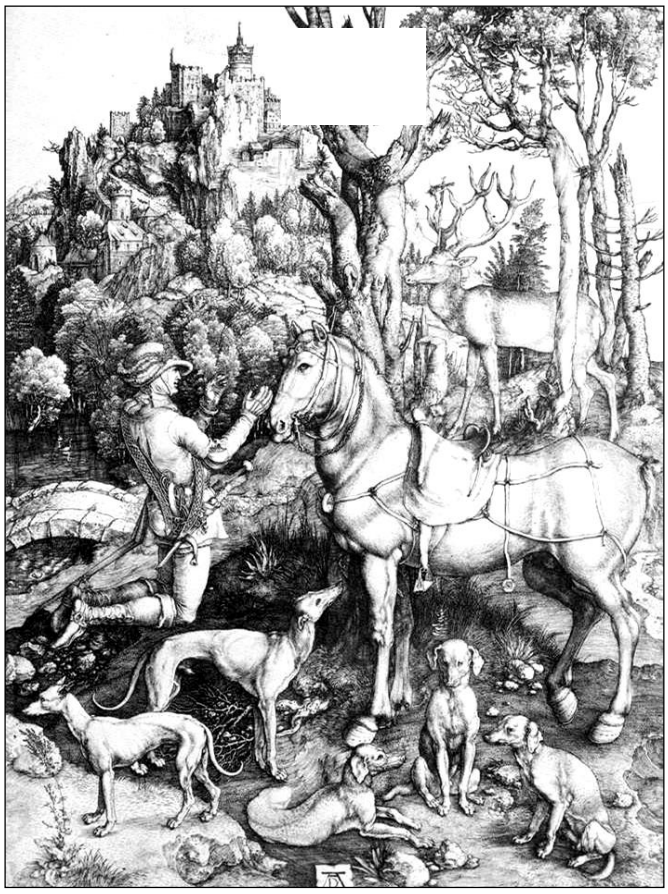
Ami a régmúltat illeti, már a Biblia említést tesz róla, hogy a régi korok emberisége kultikus állatáldozati (sőt emberáldozati) szokásokat is gyakorolt. Ez majd' minden magaskultúrában jelen volt, Indiától, Egyiptomon és Európán át Mexikóig. A magyarság ősei, akik eleve egy szakrális vadászhagyománnyal, egy „csodaszarvas"-mondával érkeztek mai hazájukba, a kárpáti bejövetel után mintegy száz esztendeig még gyakorolták a lóáldozatot. Táltos-papjaink nagy események alkalmával – hadjárat, uralkodó megválasztása –, keleti szokás szerint, mely a perzsáknál is hasonló formában létezett, fehér lovat áldoztak, és ennek során valószínűleg végeztek valamilyen jóslást is. Temetéskor is volt lóáldozat, s a leölt lovat toros lakomán elfogyasztották a közösség, a család tagjai. Egészen az ókor végéig, a Kr. u. 4-5. századig élt a Római Birodalomban a perzsa eredetű Mithras-kultusz, melyben a beavatottak bikát áldoztak a személyiség, az énné válás kozmikus titkát őrző nap-istenségnek, s arra törekedtek, hogy az égi-planetáris drámával összhangban, úrrá legyenek a testben élő mikrokozmikus folyamatokon. Ennek szimbóluma a bikán térdeplő, azt ledöfő Mithras alakja, mely szinte ősképe az elejtett vad mellett térdeplő vadásznak. Ma már érthetetlen az ember számára, miért gondolhatták a régiek, hogy az állatáldozattal befolyásolhatják az istenek akaratát, és ezzel bármit is elérhetnek. De ha megfontoljuk, hogy egykor az ember lelki érzékelése messze túlterjedt a test határain, s hogy ilymódon konkrét átélés és emlékezet létezett arról, hogy a földi és az égi (szellemi) világ között közvetlen kapcsolat van, akkor jobban megértenénk ezt is.

És mindjárt itt vagyunk a dolog közepében. Vajon a „véletlen” műve, vagy játék csupán a szavakkal, mikor a természetet, vadat szerető, tisztelő, s különösen a régivágású, nagy vadászíróinknál sorra-másra találkozunk az erdő és a templom, a természeti és az isteni szoros párhuzamba állításával? Bizonyosan nem! Az ember első templomai a szent ligetek voltak, s a későbbi korok templomi oszlopai, oszlopfejezetei egyértelműen az első templomot, az erdőt, a növényiséget utánzó kiképzést kaptak – pl. az egyiptomi vagy a korinthoszi oszlopfők –, s egyéb ábrázolásaik pedig a természeti-szellemi világ lényeit ábrázolták, ahogy ezt még a gótikus székesegyházakon is láthatjuk, a tűz, víz, levegő, föld lényektől az angyalokig és a Szentháromságig. Erdő és templom ősi, hasonlatszerű kapcsolatát, a szűzien tiszta természetben való szellemi felébredés friss, megújító lehelletét, a „minden-egy” régi tapasztalásának visszhangját bárki, „világnézettől” függetlenül, még ma is igazolhatja, aki szívből szereti járni az erdőt, a gondolkodó-érző ember szinte utolsó menedékét. *„…Az erdei magányt, a természetadta rejteket kedveljük, hol távol a világ zajától, legközelebb vagyunk a mindenek urához…”,* írta József főherceg egyik 1908-as vadásznovellájában, és idézhetnénk hosszan a legkiválóbbakat ebben a kérdésben, Bársony Istvántól, Mátray Gyulától gróf Széchenyi Zsigmondig – aki írásaiban helyenként a legszenvedélyesebben kereste az égi-földi „kettős igazság” kiegyenlítését, harmóniáját –, vagy az állatok viselkedését kivételes tehetséggel leíró, őket beszéltető Fekete Istvánig. Klasszikus vadászíróink, bár természetesen elismerték a vadászat materiális oldalainak érvényét, a trófea vagy a „pecsenyevadászat” fontosságát, egyszersmind mélyen átérezték a természet magasztosságát, és szívükbe szinte isteni sugallatokat küldött s gyönyörű leírásokhoz vezette őket a természet élménye. Talán sokukban a régi tradíciók papjai, szakrális vadászkirályok jöttek újra közénk, hogy hitet tegyenek ebben a materialista korban az isteni rangjától megfosztott természet isteni mivolta mellett…? Nem is azért, hogy más vallási igazságokat kiszorítsanak, hanem inkább, hogy kiegészítsék amazokat. Hiszen a kereszténység korai századaiban még sok keresztényben is élt a tudat, hogy bár a legfőbb isten a földreszállt Krisztus, de rajta kívül vannak még egyéb istenek, „hatalmak, uraságok, erők” is, melyek részt vesznek életünkben. Sajnos később épp a „hivatalos” kereszténység lett a természet és a világ első nagy deszakralizálója, a szellemi világkép kiirtója, némileg talán mégiscsak félreértve a megváltás mindent felölelő, nagyvonalú gesztusát. Majd ehhez adódott a középkori arab hatásra kialakuló elvont természettudomány hasonló föllépése. Mintha bizony a teljes igazság helyett csak a teljesen materialistává – avagy dogmává – *tett* igazság lehetne csupán érvényes.

Mi tehát a vadászat – világhelye és eredete szerint? Számomra a vadászat értelme, eredete, ahogy lényegében minden keresés, vágy, a rejtettnek, titokzatosnak, a még-el-nem-értnek, át-nem-éltnek, meg-nem-értettnek megragadási törekvése abban az *ősvágyban*, minden földi törekvés égi szülőanyjában gyökerezik, hogy *újra visszatérjünk az „elveszett paradicsomba”, túljussunk az elválasztó határokon, és újra birtokoljuk az igazság forrását, részesedjünk az istenek világából*! Ennek az elfeledni, legyűrni akart eredeti ősvágyunknak talán a vadászat a legősibb szimbóluma, metaforája, kivetülése, földi tárgyiasulása. Olyan a vadászat, mint egy beavatás, mint egy áldozat az isteneknek: próbatételek, tanulás során át megismerjük mindazt, ami a vadászathoz tartozik, majd kivételes pillanatokban magunk is lelki részévé válunk a természet életének, és mindezzel valami magasztosabb szellemi élménynek igyekszünk birtokába jutni. A vadászat ősi, beavatási-áldozati jellegének emlékét őrzi a vadászavatás, vagy a Hubertus-mise máig élő szokása, az őszi, téli terítékek megrendezésének máglyatüzes, rivalló vadászkürtös, ünnepélyes eseménye. Úrrá lenni a természet fölött, beleértve saját természetünket is (!) – ez adja a vadász és a vadászat igazi, szakrális-arisztokratikus karakterét, végső értelmét.

Ma újra el kell gondolkodnunk azon, hogy lehetőségünk van lelkünket felemelni a természet és a hozzá való viszony ősi szentségének megértéséhez, hogy újra teljes jogú polgáraivá váljunk az emberin kívüli világoknak is. Ennek szellemében feladatunk, dolgunk lenne, nekünk,

„paradicsomkertünkből” kiűzött embereknek, hogy az „igazság vadászaiként” felismerjük először is azt, hogy minden vágyunk, törekvésünk *ennek* a paradicsomi ősvágynak a kivetülése, anyagi-testi megjelenése, darabokra törése, szélső esetben eltorzulása a „sárkányerők” által. Majd pedig komolyan kell vennünk visszatérési lehetőségeinket, már ebben az életben, tűnjék elsőre bármilyen idealisztikusnak: hogyan juthatunk újra a „Paradicsomba”, immár a Krisztus által elhozott új, egyénhez kötött tudati erők révén, Isten munkatársaiként, hogyan szabadítsuk ki lelkünket s magát a természeti világba zárt lelkeket az anyag, a „sárkány” csábító börtönéből a szellemiség élő megismerése által, a természeti-evilági élményeken keresztül is eljutva a szellemiséghez. Ez a szellemiség már itt és most jelen van: a figyelemben, a tudat első mozdulásában, mely nélkülözhetetlen eszközünk a szellemi feltámadás útján. Egész létünkhöz hozzátartoznak ezek a szavak: *„Ha megmaradtok a Logoszban,”* – az értelemben, az ideában, ami valójában a világ nagy rendező elvének, Krisztusnak a „beszéde” – *„megismeritek az igazságot, és az igazság szabaddá tesz benneteket”* (János, 8,31). Így, ebben a sorrendben: megmaradni, megismerni, szabaddá válni. E sokat idézett, de kevésbé értelmezett mondatban a „megmaradni” kifejezés: kulcsszó, minden megismerés számára, minden várni tudó embernek, legyen vadász vagy nem vadász. Titka az, hogy az evangéliumok eredeti szava szerint a szellem (gör. pneuma) megmaradásának törvényére vonatkozik, a figyelem erőiben való *megmaradási képességünkre,* más szóval a figyelem (koncentráció és meditáció) velünk született, de többnyire parlagon hagyott képességére. A figyelem türelmes megtartására való önnevelés nem mást eredményez, mint a szeretet erősítését, önmagunk külső odaadásának, belső gazdagodásának egyre táguló lelki lehetőségét. Mert a figyelem az azonosulás kapuja a természet, a másik ember, és egyúttal a szellemi világ, Krisztus felé – hogy újra egyetlen világban, teljes világosságban élhessünk. *„Jól imádkozik, ki jól szeret, embert, madarat s teremtményeket.”* (Coleridge: *Rege a Vén Tengerészről*)

St. Eustach, Dürer metszete

Az erdő templomáról, állattestvéreinkről, a természet örökkévalóságáról és a csendről

Bokréta magyar vadászírók elbeszéléseiből

Bársony István

„… a százféle fát még a fehérség is másképp és másképp öltöztette téli díszbe. A karcsú fiatal nyárfák olyanok voltak, mint báli ruhás, hermelin-vállvetős kisasszonyok; a vastag vén fűzfák voltak a rosszul fésült öreg gardedámok; a sok kisasszony közt hajladozott egy lenge nyírfa, zúzmarás fejével, mint a Loreley-ek lelke: ez volt a bálkirályné; a sudár bükkök serege megannyi levente; a bálterem csupa hóvirágdíszben…"

„Hogy' megvártam volna itt az alkonyatot, hadd szállanának végig sugarai ezen az eleven erdőn, és hintenék meg arannyal, mialatt odafent piros esti rózsa nyílik az égen! Hadd látnám itt az éjszakát a bujdosó holdvilággal, amikor a nagy égerfák tetejére száll, hogy egy pillanat múlva arrább rezegjen! Milyen csudálatosan szellemvilágbeli lehet itt akkor a szél sóhajtása, az avar zizzenése…!" (*Az erdők könyve*)

Mátray Gyula

„… én pedig azt hiszem, templomba járok, oly magasztos a csend… E helyen lelkem felszabadul béklyóitól s rohan, mint a rab, aki nem érzi többé nehéz bilincseit. A megkonduló hajnali harang pedig viszi lelkemet magával oda, ahova a harang szava szól, ahol nincs hazugság, nincs bűn, nincs csalódás."

„…arrafelé, ahova készülök,… a hegyek összeölelkeznek a felhőkkel, s… az égbenyúló fenyőóriások ragadják magukkal szívünket oda, ahol az Istent képzeljük. Ez az igazi templom s ennek zenéje emeli föl egész lelkünket s nem azok az ezerszer elnyűtt, jól-rosszul betanult sablonos beszédek, melyek nyom nélkül suhannak tova, anélkül, hogy szívünket érintenék. Valóságos élő, gótikus templom ez a gyönyörű fenyőerdő, hol az ezerféle, de mindig csak bús zene szüntelen hívogat, és ahol – ha belépsz – mindig csak az Istent látod, érzed."

„Midőn először gyönyörködtem e bájos vidékben…, egy pillanat alatt rabbá tett. Nem túl magas; éppen nekem való e havas s a pompás vonalban emelkedő szerpentinút is mintha csak nekem készült volna. Valóságos mesterműű, mely egy élő templomon át vezet, hol enyhülést talál a lélek s e fenséges csendben a sajgó fájdalom is elnémul, s a lélek panasza összevegyül a fenyőóriások sóhajával, mely zenébe belevegyül a vadul zúgó hegyi patak s néha azt hisszük, úgy érezzük, mintha szívünk vére rohanna a kavicságyban hömpölygő rakoncátlan víz helyett." „Szerettem a felhők fölé kapaszkodó csodaszép fenyvest, annak hűvös illatát, a fenyő tűire rakódó zúzmaradíszt, ott sejtvén a magasztosat, a fenségeset, az istenit;…" „A mai elképzelhetetlen tülekedés, az emberek pénzéhsége, kapzsisága láttára nem csoda, ha undorral fordul el tőlük lelkünk s egyre csak a tisztultat, a tökéleteset keresi." (*Vadásztörténetek*)

József főherceg

„A magas, erdős hegyek fölött zöldülő gyepes havasok, a nap fényében fürödve, szinte hívogatnak… Nem kell a hívás: hiszen anélkül is nagy örömmel, s titeket, szép hegyek-völgyek, bámulva, sietek rengetegeitek titkos vadonába. Ott elhágy a gond, otthon érzem magamat bennetek, jól megvédtek ti őserdők a világ minden zajától. Oh, itt föllélegzik az ember, itt földobog a vadász szíve!" (*Erdei magány*)

Fekete István

„Csend van. Megyek, mintha bűnöm lenne. Mintha elloptam volna az életet az erdőről. A rétről visszanézek. Hallgat az erdő. S ekkor valahol messze, zengően riasztott egy bak, és egyszerre világos lett minden,… s én tudtam már, hogy csak az öreg bak emlékét viszem, mert az élet, amely örök – ott kint maradt az erdőn." (*Öreg utakon; Júliusi őzbak*)

Gróf Széchenyi Zsigmond

„Végtelen nyugalom nyújtózkodik körülöttem. Még fűszál sem rezdül. Ilyenkor alkonyattájt olyan csodálatosan elnémul a vadon. Az éjszaka hangjai nem ébredeznek még, a nappaléi viszont elhallgattak már. Szünet van ilyenkor. Senki, semmi sem mer szólni, nehogy megzavarja a Csendnek mindent betöltő némaságát… a Csend az ember legjobb barátja. Határtalan az a segítség, amit számunkra tartogat. Hiszen gondolkozni is csak akkor tudunk tisztán, ha szembenézünk a Csend komoly, békességes tekintetével. Tőle tudjuk meg, mily kicsinyek vagyunk és mégis mily nagyok… a Csend társaságában ismét önmagunkra találunk. Csend kell ahhoz, hogy megérezzük a mindenséget, hogy meghallhassuk az örökkévalóság szavát. A Csend az örökkévalóság alkotórésze. A világ elmúlik, de a Csend megmarad, azért érezzük azt, hogy mérhetetlen erő és el nem érhető bölcsesség rejlik a Csendben. A Csendben sosem csalatkozhatunk. Mindig az igazság hangján szól hozzánk. De ő sem tűr tőlünk hazug szót. A Csendet nem lehet becsapni. Sokadalom, lárma kell ahhoz, hogy a hazugság prosperálhasson, a Csend megfojtja a hazugságot. Azért jön ránk ez a felséges nyugalom, a vadonság magányában, mert a Csend – az Isten hangja." (*Csui…!*)

„Annak idején, a műveltség kezdetleges fokán, az ember bizonyos lelki rokonságot tartott az állatvilággal. Sőt gyakran valamely kiválasztott állat egyenes leszármazottjának vallotta magát, aminek bizonyságául törzsjelnek, címernek – totemnek választotta az illető állatot. Mondhatnánk tehát úgy is, hogy a totem szimbólum, szimbóluma az ember ama ősi kultuszának, hogy rokonságát, sőt esetenként eredetét is az állatvilágban keresse. Mindnyájan tudjuk, hogy a jelenkor kezdetleges műveltségű népei ma is emberi, sőt emberfeletti intelligenciát tulajdonítanak egyes állatoknak. Még saját gyermekkorunk meséi is totemi logikán alapulnak: a mondáinkban előforduló állatokat megértő barátainknak tartjuk, tanácsot kérünk tőlük, szövetkezünk velük. A heraldika címerállatai ugyancsak totemek: Anglia oroszlánja, Franciaország kakasa, Oroszország medvéje vagy teszem a Hunyadiak hollója – mindmegannyi totem, ereklyéje az ember és állat közti szoros kapcsolat ősi gondolatainak." (*Alaszkában vadásztam*)

„…meghitt, magányos rajongóihoz különleges nyelven szól a természet. Igazi csodáival nem bőkezűsködik, nem szívesen veti őket közprédára. Azokat inkább kiválasztott híveinek, négyszemközti, bizalmas találkára tartogatja. Ezért van, hogy egyedül járó vadász találkozik

leginkább az Úristennel is, aki – minden ellenkező híreszteléssel szemben – még manapság is gyakran járja az erdőt."

„Az otthon, a puska, a múlt számtalan gyönyörűsége – forgandó. Hanem a szeptemberi makk-koppanás, a dunántúli vadlibaszó – állandó!"

„A természet nemcsak rejtelmes, hanem tartózkodó is, nem szívesen mutogatja magát boldog-boldogtalannak. Szemérmes szépasszony módjára csak egy-egy kiválasztottja előtt leplezi le magát."

„Nemcsak a vadász szereti a természetet, legtöbb gondolkodó ember szereti… És aki nyitott szemmel, nyitott füllel közeledik hozzá, az előbb-utóbb szívét is kénytelen előtte kitárni. Fejét meghajtja a természet csodája előtt, lelkes tanítványává, bizalmas barátjává, „természet gyermekévé" válik. Az 'anyatermészet' pedig – nevéhez illően – örökbe fogadja, szívébe zárja. Állandó lelki támaszt, vigaszt és megnyugvást biztosít neki."

„Engem, akár bakonyi bükkös templomába, akár afrikai őserdő vadonságába léptem, mindig olyanforma érzés fogott el, mintha hazaértem volna. Ősi húrok pendülése ez, öntudat alatt lappangó, hajdani hangok foszlánya…"

Idézi Riesenthalt: „Az legyen a vadász nemes törekvése/ Hogy a vadat óvja, kímélje és védje./ Vadásszék, mint törvény és szokás kívánja, / S teremtményeiben a teremtőt áldja." A vadászat szenvedélye „időtlen korú, terebélyes faóriás, melynek fellengős koronájában az idealizmus s a romantika orgonajátéka zsong, mélyre nyúló életgyökere pedig titokzatos eredetünk homályába vész…"

„Képzeletemben, de még álmaimban is gyakran hazalátogatok elveszett őzagancsaim közé, vadászéletem tán jelentéktelennek tűnő, mégis „elveszíthetetlen paradicsomába". Azt írtam valahol, mikor a trófea eredetét boncolgattam, hogy „győzelmi jel" volt valamikor. Hogy már az ősember is barlangja bejárata fölé tűzte, mert büszke volt az életveszély árán legyűrt vadtulok szarvára, bátorsága tanújelére... S most, hogy gondolatban hazajárogatok nehezen elparentálható őzbakjaim közé, olyanformán érzem, mintha bizony ők is „győzelmi jelekké" dicsőülnének. Persze nem férfiúi vakmerőségemnek – csak szellemi világomnak az anyagin aratott győzelme jeleivé..." (*Ünnepnapok*)

„Általában hívő természetnek tartom magam. A hitetlenségre mindig ráfizettem. Ennek persze semmi köze a megátalkodott pesszimizmushoz. Hiszen végeredményben, optimista és pesszimista közt nem is olyan sok a különbség. Többnyire egyformán csapódik be mind a kettő! Csakhogy – időközben – az optimista mégis *sokkal különb életet él!"* A hit már csak azért is előnyösebb a hitetlenségnél, mert a hitben rengeteg ismeretlen erő rejlik. Hívő embert még a doktor is fele annyi munkával (és félannyi pénzen) gyógyítja meg – mint a hitetlent." (*Denaturált Afrika*)

Ernest Hemingway: Afrikai vadásznapló[533]

Ilyen szép vidéket eddig még nem láttam, de továbbmentünk, nagy fák között kanyarogva a lágyan hullámzó fűben. Aztán előttünk jobbra egy maszáj falu magas palánkja tűnt fel. Nagyon nagy falu volt, s futva jöttek ki belőle a hosszú lábú, barna, sima mozgású emberek, akik mindnyájan egykorúaknak látszottak, s vastag, hurkaszerű varkocsuk futás közben a vállukat verte. Odajöttek a kocsihoz és körülfogták, mindegyik nevetett, mosolygott és beszélt. Mind magas volt, a foguk ép és fehér s hajukat vörösbarnára festették és hurokforma cakkokba rendezték el a homlokukon. Lándzsát hordtak és nagyon szépek és rendkívül vidámak voltak, nem mogorvák, nem megvetőek, mint az északi maszájok, és megkérdezték, mit akarunk csinálni. A wandorobo [kísérő] nyilván azt mondta, hogy kudura vadászunk és sietünk. Egyikük mondott valamit, hárman vagy négyen közbeszóltak, és Kamau megmagyarázta nekem, hogy két kudubikát láttak délután a csapáson (…) Szóltam Kamaunak, hogy induljunk, s lassan keresztülnyomakodtunk rajtuk. Nevettek és meg akarták állítani a kocsit, annyira, hogy majdnem elgázoltatták magukat. Ilyen magas, szép, jó alakú embereket még nem láttam, s most találkoztam az első igazán könnyű szívű boldog néppel Afrikában. Végül, mikor már mentünk, futni kezdtek a kocsi mellett, s mosolyogva, nevetve mutatták, hogyan tudnak futni, s aztán, mikor gyorsabban mentünk felfele egy folyó sima völgyén, versennyé vált a dolog és egyik a másik után esett ki a küzdelemből, integetve és mosolyogva maradtak le, míg végül már csak ketten futottak velünk, a társaság legjobb futói, akik könnyedén lépést tartottak a kocsival, s puhán, lazán, és büszkén szaladtak a hosszú lábukkal. Olyan gyorsan futottak, mint egy jó egymérföldes futó, s lándzsájukat is vitték. Aztán jobbra kellett fordulnunk és kikapaszkodtunk a völgy golfpálya simaságából egy hepehupás rétre, s amikor kapaszkodás közben első sebességre váltva lassítottunk, az egész falka megint utolért és nevetve igyekeztek eltitkolni, hogy kifulladtak. Egy kis bokroson mentünk át, apró nyúl ugrott ki belőle, vadul cikázott, s valamennyi maszáj eszeveszetten rohant utána. Megfogták a nyulat s a legmagasabb futó odajött vele a kocsihoz és átnyújtotta nekem. Kezemben tartottam s éreztem a puha, meleg, bundás testen át a szíve dobogását s amikor megsimogattam, a maszáj megveregette a karomat. Fülénél fogva visszaadtam a nyulat. Nem, nem, az enyém. Ajándék. Átadtam M'Colának. M'Cola nem vette komolyan s átadta az egyik maszájnak. Megint gyorsabban mentünk s ők futottak. A maszáj lehajolt és letette a nyulat a földre s amikor az szabadon elszaladt, mindnyájan nevettek (…)

Mindegyőnkre mély benyomást tettek ezek a maszájok (…) Az, hogy futnak és olyan irtó szépek és olyan vidámak, mindnyájunkat felvidított. Sose láttam még ilyen gyors, érdek nélküli barátságot, sem ilyen szép embereket (…) Sugárzott belőlük az a magatartás, ami testvérré tesz, az a ki nem mondott, de azonnali és teljes elfogadás, hogy te is biztosan maszáj vagy, akárhonnan jössz is. Az a magatartás, amelyet az ember csak a legkülönb angoloknál, legkülönb magyaroknál és a legeslegkülönb spanyoloknál talál meg; az, ami a legvilágosabb megkülönböztetője volt a nemességnek, amikor még volt nemesség. Öntudatlan magatartás ez, az ilyen emberfajta pusztulóban van, de a velük való találkozásnál kellemesebb élményben ritkán lehet részed.(…)

…szerettem ezt a vidéket s boldog voltam, ahogy az ember boldog, amikor olyan nővel volt együtt, akit igazán szeret, s akkor üresen már, újra feltör benne az egész, ott is van már, és teljesen sohase kaphatja meg az ember, de azt, ami ott van, mégis megkaphatja és egyre többet és többet kíván, hogy megkapja, az övé legyen, benne éljen, hogy most újra birtokába vehesse, mindenkorra, arra a hosszú, hirtelen bevégzett mindenkorra; s közben megáll az idő, néha annyira megáll, hogy utána az ember lesi, mikor mozdul meg és milyen nehezen indul el újra.

[533] *Green Hills of Africa*, Negyedik rész, Vadászat, boldogság. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1987. Fordította: Szász Imre, részlet.

Ha az ember szeret néhány nőt és országot, nagyon szerencsés, és ha utána meghal, az egész nem számít. Most itt Afrikában még többet kívántam az országból, az évszakok változását, az esős évszakot… a kényelmetlenségeket, annak az árát, hogy igazi legyen a dolog, a fák nevét, a kis állatokét, valamennyi madárét, tudni szerettem volna a nyelvet és időt kapni arra, hogy itt éljek és ne kelljen sietnem. Egész életemben szerettem a tájat; a táj mindig jobb, mint az emberek. Ember csak néhány tudott egyszerre foglalkoztatni…

MAGYAR NYELVÜNK

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg, Svájc):

Ezer[534] után még négyszáz nyelvleckéztetés. Nyelvleckéztető rövidversek (1001–1400)

(1001)
Hú de szép szó a **komplexum**!
De engem ne nevettess,
azért használod, mert hosszú
az **épületegyüttes**?!

Talán minden rövid szóért
elmennél a szomszédba?
Ne kerüljön már általad
zagyvaság a magyarba!!

(1002)
Azt mondod, hogy „Ne vegyük
evidenciának”?
Fejedben a kerekek
már döcögve járnak?
Csak nem mondod komolyan
ezt a szót barátom?
Attól hogy kiröhögnek
kicsit se félsz, látom!

(1003)
„A ruha nem illett rá,
ezzel együtt hordta”.
Itt, ha jól megfigyeled,
a habon a torta,
amit mondani akar
– tedd a kételyt félre –
bár nem illett rá – hordta –
annak ellenére!

(1004)
A **kollaboráció**
és az **együttműködés**.
Jelentésük azonos!
Megmagyarázni ne késs,
hogy’ kerül a magyarba
mégis idegen vetés?!

[534] Lásd https://epa.oszk.hu/01400/01445/00068/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_3_0528-0759.pdf

(1005)
Összefüggés, **kölcsönviszony**,
két gyönyörű magyar szó.
Szégyellek, hogyha teneked
mégis: **korreláció**!

(1006)
Szeretem az ilyen szót, mint **szingularitás**!
Mit értesz alatta, mondd meg bátran kis pajtás.
És ha aztán meg tudod magyarázni is,
mindjárt azzal kezdhetted volna te kis hamis!
Mert érthető a magyar szó, ez itt a szokás!
S fölöslegessé válik a **szingularitás**...

(1007)
Az **atrocitás**, barátom **erőszakoskodás**.
Avagy lehet **bántalmazás** és akár **támadás**.
Magyarul mondhattad volna ez nem is vitás,
nem csalás barátom és hát nem is ámítás!

(1008)
Ötszótagú szót használsz:
szituáció.
A csak kétszótagú **helyzet**
neked mért nem jó?!?

(1009)
In-tel-li-gen-ci-a ?!
Egyszerűen: **ér-te-lem.**
Túl hosszú, idegen szó,
s a nyelvünkön sérelem!

(1010)
A **moratórium** úgy tesz,
mintha helyes lenne,
hogy időnként belekerül
a szép magyar nyelvbe.

Hát egy fenét ! – Ajánlom, hogy
sose keresd elő.
Lám mennyivel szebben hangzik
a **türelmi idő** !

(1011)
Megkérlek, hogy ne hülyéskedj!
Azt mondod, hogy **transzponál**?!
Idegen szó a magyarban
nagyon furcsa lábon áll.

Hátmég ez a fogalom, mely
magyarul oly egyszerű:
csak **áttesz**, avagy **áthelyez**.
Tudja, ki nem hígeszű!

(1012)
Beavatlak a magyarba,
ne vigyorogj, ne nevess!
Tudtasd, hogy a **speciális**
rendszerint **különleges** ?!

(1013)
Szálljatok már le erről a szóról !!!
Milyen annak az **identitása**,
ki, hogy a szót magyarul mondja ki
kedve sincsen, avagy belátása ?!

Nemzeti **identitásról** van szó ?
Mely nemzettel van **azonossága**
annak, kinek az anyanyelvi szó
büdös, vagy netán fárasztón drága ?!

Azonos e két szó jelentése,
az idegen szót nem irtják mégse'!
Tudni szeretném, hogy mi a titka,
használatát vajh mi jogosítja ???

(1014)
Aktuális: **időszerű** !
Nem megy a kis fejedbe ?
Félmagyar „nyelvjárásodat"
lehetőleg fejezd be !

(1015)
Emberek! A **regisztrálás**
följegyzést jelent!
Ki azt mondja **regisztrálj**,
annak esze ment !
Azt kellene mondania:
regisztráltasd magad.
Hogy' terjedhetett ily gyorsan
ez a marha divat ?!
Iratkozz föl, **jelentkezz be**,
ezerszer jobb lenne.
Ki a **regisztráljt** ajánlja,
csúnyán beteg elme !

(1016)
Különválogatott, avagy
különített hulladék.
A **szelektív** pedig sajnos
idegen szó származék.

(1017)
Bohóckodsz, vagy tényleg hiszed,
hogy ez a szó nekünk kell ?
Beleveszed a **detektált** ?!
Mit művelsz a nyelvünkkel ?

Észlel, **érzékel**, **észrevesz**,
ha akarod: **felfedez**.
Nem tudsz magyarul, vagy netán
neked nem elég mindez ?

(1018)
A **tendencia irányzat**
(és van rá még öt-hat szó).
Magyarázd meg, hogy akkor az
idegen szó mire jó ?!

(1019)
Megijedtem, mert a **festék**re azt mondtad: **pigment**.
Hiszen akkor – hogyha még volt – józan eszed elment!

(1020)
Idegenszavakat használsz,
merthogy azok rövidek?
Ettől néhány használt szóra
megdöbbenten meredek.
Itt van mindjárt e szép szó, hogy
pa-le-on-to-ló-gi-a.
Magyarul ez csak **ős-lény-tan** !
De hosszú szó – Uram fia !!

(1021)
Ér-te-lem, vagy **ér-tel-mi-ség**!
Nyelvdivatunk atyafia,
a fölöslegesen használt,
rémes **in-tel-li-gen-ci-a**!

Hogy használjuk, az a rémes!
Nyelvrongálás: eredményes!
Ilyesmire vagyok kényes!
Magyar szavunk rövid s fényes...

Számold meg a szótagokat,
ha meg akarsz rökönyödni.
Rövid szavainkkal szemben,
hogy' tudott ez elterjedni?!?

(1022)
Eszkaláció, barátom,
tényleg semmi más,
egyszerűen érthető:
fölfokozódás !

(1023)
Kell nekünk a **trauma** szó,
amely sokmindent jelent?
Hiszen érthetetlenné
teszed vele a jelent,
ahelyett, hogy magyarul
szólalnál meg, kispajtás.
Mert itt van a **sérülés**,
vagy a **megrázkódtatás**.
És ha utánanéznél,
látnád van még néhány más...!

(1024)
Megírtam már nem egyszer a
petíciót indítóknak,
hogy fölöttébb örülnék a
tisztességes magyar szónak,

sőt, hogy alá se írom azt,
mely nem így jön: **folyamodvány**.
Fülük bojtja meg se moccan,
ami énszerintem botrány !

(Falrahányt borsónak foltját
legalább mindenki látja,
ha főzelékként ette az,
aki azt a falra hányta...)

(1025)
Idegen szó mögé bújtál
már megint, te nyavalyás.
Ha ezren majmolnak eztán,
azt hiszed, nem vagy hibás?

Divat szó lesz ez is lassan,
akár az **ikonikus**,
mert hiszen egyre gyakrabban
hangzik el a **kultikus**!

A **vallással kapcsolatos**,
avagy **körülrajongott** –
Magyar szóig az értelmed
sajnos már el nem jutott...!

(1026)
Kompatibilis.
De szép szó ez is!
Összeférhető,
egyeztethető.
Cseréld magyarrá!
Új szó is van rá,
az is aranyos,
pontos, alapos
és hivatalos:
csereszabatos!

(1027)
Ha **kultivál**, **termeszt**, **művel**.
Világért sem **kedvel** !!
Ha **kedvel**t értesz alatta,
e hibádat vesd el !
Bunkóságból terjedt így el,
mondom pocsék kedvvel...

(1028)
A **vizionárius** csak
egyszerűen **látnok**!
Hogy e szót használod, tőlem
feléd szállnak átkok.
Szárazföldionárius
örülnél, ha lenne?
Ahogy ismerlek, teneked
kedved telne benne...

(1029)
A **retina recehártya**.
Nem szégyelled használni?
Mennyire tudsz még magyarul?
Meg kellene vizsgálni.

(1030)
Mondd meg nekem, mit jelent a **diszponál**?
Rendelkezik? –
Teszerinted elég, ha az könyvben áll?
Intézkedik?
Hogyha tudod, mért nem mondod magyarul?
Idegen szótól a kedvem fanyarul!

(1031)
Szuverénitás?
Ne szédíts pajtás!
Önállóság, **függetlenség**,
s aztán semmi más!
Fölösleges idegen szó: hazaárulás!

(1032)
Van-e, ki az ökörséget
még fokozni bírja?

Számítógép helyett ő csak
kompjúterről beszél viszont,
komputernek írja **!!!**

Soká tiltakoztam, de hát
be kell látnom mára:
az emberi hülyeségnek
tényleg nincs határa !

(1033)
Amit mondasz, arra a
fejemet fölkapom:
Ma mentél a postára,
s nem a **mai napon** !!

(1034)
Tudom, ha nem lennél butus,
nem mondanád: **specifikus** !
Csillogtathatnád az elméd,
hogyha tudnád az értelmét.
Tanuld hát meg, mert érdemes:
sajátságos, **különleges**.

(1035)
„Együttfutó”, „velefutó”
szószerint a **konkurens**.
Mondd nyugodtan **vetélytársnak**,
hogy ezzel magyar szót ments!

(1036)
Ne használd az **irónikust**
(s ne írd rövid o-val!).
Amit írsz, vagy amit mondasz,
intézd magyar szóval.

Gúnyost is és **gunyorost** is
mondhatsz ám helyette.
A magyarban idegen szó?
A fene megette...

(1037)
A **prominens kimagasló**,
kiváló, vagy **híres**.
Nincs ám baj a magyar nyelvvel,
csak a torka véres...!

(1038)
Deviancia, barátom,
csupán csak **eltérés**,
de hogy mitől, ne maradjon
légben lengő kérdés.

Ez az amit jó magyarul
meg kell magyaráznod.
És e nemes föladattól
fölösleges fáznod.

Ki az, ki ez idegen szót
valóban megérti?
Avagy akikhez szólsz csupán
néhány nő és férfi?

Mindegy neked, ha szavadat
nem mindenki érti?
Ha nem találsz magyar szót hát,
körülírva térj ki!

(1039)
Populáció: **népesség**.
Ne mondd, hogy ezt nem tudod!
Mondanivalódat mégis
idegenbe bújtatod?

Ennek vajon mi az oka?
Jobb az ötszótagú szó?
Magyarul csak három szótag.
Ez neked miért nem jó?!

(1040)
Hogy mi a **prekoncepció**?
Örömest megmondom én:
előzetes, **elsietett**,
s gyakran **téves vélemény**.

Akár az **előítélet**,
hiányzó alapokon,
szándékkal, vagy szándék nélkül
kialakult fogalom.

Rendben van, mert e szó rövid
s mégis sokat kifejez.
Ámde hány ember nem érti
s úgy vágod a fejihez !!

(1041)
Areálist megértem én
(szótárba még nem jutott),
de, hogy az magyarul **helyi**,
eszedbe mért nem jutott?!

(1042)
Magyar szó van rá, kis buta,
mért mondod, hogy **releváns**?!
Terjeszted az idegen szót,
s ennek nem csak fele gáncs!

Lényegeset, **számottevő**t,
avagy **fontos**at jelent.
Magyar érzésed már elszállt
és az eszed vele ment...

(1043)
Megint idegen szót használsz?!
Mi az, hogy **intenzitás**?
Erősség is, **hevesség** is,
nem csalás, nem ámítás.

(1044)
Köszönhetően a télnek
elfagytak a pálmák.
Hogy újra kizöldüljenek,
mindhiába várnák...

Mondd csak, kis, hülye barátom,
köszönni mit szoktál?
Károkat? – (És bölcsességet
vajon honnan szoptál?)

(1045)
Szobában arasznyi víz áll?
Van, ki erre **improvizál**.
Én inkább csak **rögtönözök**,
s eltűnnek a vízözönök...

Tudnivaló eme szóról,
az **im-pro-vi-zá-ci-ó**-ról:
aki **rög-tön-zés**-nek mondja,
három szótagot megspórol !

(1046)
Mit mondott a hóhér fia?
Olyan nincs, hogy **prófécia**!
Jövendölés. –Vagy hát lehet
tőlem akár: **jövendölet**.

(1047)
Azt mondod, hogy **tendencia**,
idegenszót téve fülbe,
a magyar szabatosságot
egyszerűen megkerülve !

Irányzat, **hajlam**, **törekvés**,
szándék, avagy **célkitűzés**.
Amit művelsz, kisöregem,
az nyelvünkből **szókiűzés** !

(1048)
Körülnézek és azt látom
– szomorúan, csaknem sírva –
rettentően divatba jött
ez a szó: **alternatíva**.

Magyarul az **más megoldás**,
más út, avagy **más választás.**
Vagy éppen **más lehetőség**.
Keresd ki magadnak pajtás !

(1049)
A **kritérium** súlyától,
amit kapott: kis sérv.
Attól kezdve hajlandó volt
így mondani: **ismérv**...

(1050)
Hely-zet helyett azt mondod, hogy
szi-tu-á-ci-ó ?
Ilyen emberre mondják, hogy
szótagpazarló !

(1051)
Egyik szép szavunk az **ismérv**.
Senki se használja !!
Inkább idegenszóra áll
mindenkinek szája.

Íme, itt a **kritérium**.
Jaj, de nem szeretem !
Mitől jobb az, mint az **ismérv** ?
Ezt áruld el nekem !

Idegen is – úgy is hangzik –
s ráadásul hosszú !
Átok gáncsol magyar szókat,
vagy valami bosszú ?!

(1052)
Most mondj ellent, hogyha mersz,
gyakran **silány** a **kommersz**,
vagypediglen **tömeggyártott**.
Szavad magyar nyelvnek ártott !!

(1053)
Megrettentett ez a cím:
Orsós*magnó Múzeum*!
Elővetette velem
gyakran használt nyelv-gyalum.

Orsóforma? Fogalom!
Hol hasonlít rá a kerek,
s nagyon lapos magnó**cséve**??
Mondd meg nekem, angyalom!!

(1054)
Kürtöskalács, kiskomám?
Még jó, hogy nem trombitás!
Nem tudod, hogy **kürtő** is van!
Szomorú, de nem vitás...

(1055)
Régen „**csillagdának**” mondták,
közkincs nem lett belőle,
ma meg **obszervatórium**,
ami „**megfigyelőde**.”

Magyarul is hülye szó,
hátmég, hogyha idegen!
Csillagvizsgálónak mondd, hogy
magyar értelme legyen!

(1056)
Univerzum? – Tudjuk rég,
mindössze csak **mindenség**.
Több benne az értelem,
hogyha **viláegyetem**!

(1057)
A **hobby** a **kabasólyom**.
Neked **vesszőparipa**?
Nehogy kettős b-vel ejtsd ki,
mert kiröhög Marika.

De hogyha már átvetted
– ami sajnos komoly gond –
írd nyugottan **hobi**-nak,
s lehetőleg úgy is mondd!

Igaz, zölden is írhatnám
– s mindkét szemet hunyhatnék –
ha csonkított szónak nézném,
és hogy **hóbort** származék...

(1058)
Látom, neked a magyar
szókincs nem elég:
abszurdumnak mondod, ami
lehetetlenség !

(1059)
Stacionárius? – Ember !
Honnan szedted ezt a szót?!
Ami csupáncsak **állanó**,
arra neked kell még pót?

Egyhelyben álló is lehet
ez még így is rövidebb,
legalábbis egy szótaggal,
és mint látod, sokkal szebb !

(1060)
Precedensre több szó is van,
mely pontosabb néha.
Nyugodtan nézz utána, ha
nem vaqgy lusta, léha.

(A magyar szabatossággal
könnyebben érsz célba.)
Ám a legtöbb esetben csak
egyszerűen: **példa** !

(1061)
Megőrültél? – Szövegedben
azt írod, hogy **spray**?
Ki mondta, hogy a magyarban
angol szóval élj?!

Hátmég ilyen „szépen” írva!
Nem lesz eleged
attól, hogy az olvasója
tán belegebed?

Amit működtetsz: **porlasztó**,
bírd el ezt a *terhet*,
hogy a magyar szabatosabb!
Amit kifújsz: **permet**.

(1062)
Provincializmus.
Micsoda szép szó !
Lelket melegítő,
szinte megható.

Pillants a szótárba,
ha nem tudnád még:
vidékieskedés,
vidékiesség.

(1063)
Eszkaláció? – **Fölhintázódás**,
továbbvadulás, **továbbdurvulás**.
Magyar szót használj! – Nyárimikulás!

(1064)
Szervilizmus? – Pajtás,
mi lehetne más:
szolgalelkűség, vagy
meghunyászkodás!

Pont ezt teszed, hogyha
használod e szót,
durván idegent és
önmegalázót!!

(1065)
Szövegedbe vígan betett,
– ember hogy' is tehet ilyet? –
tartomány, vagy **vidék** helyett,
provincia foglal helyet!!

(1066)
Ambíció? – Angyalom,
igyekvés, vagy **buzgalom**,
de több szó is illik rá,
tekintélyes kis halom.

Becsvágy, vagy **iparkodás**.
Megtanulni el ne késs
(hisz a szókincsünk mesés!),
lehet akár **törekvés**.

(1067)
Na, öregem, eme szóra
tényleg nincsen szükség,
amely egy „magyar” szövegben
ijesztett rám nemrég.

Aposztrofál ?! – Ne hülyéskedj !
Az **utal**nál szebb-e ?
Vagy a **hivatkozik**, **említ**
sem jut már eszedbe ?

Magyarul gondolkodsz te még ?
Vagy tán kihagy az agy ?
Netán észre se veszed, hogy
már rég nem magyar vagy ?!

(1068)
Könnyebb a lelkednek, hogyha
idegenül mondod ?
Ha magyarul mondanád, tán
megfájdulna gyomrod ?

Végjáték van, vagy **döntő** van
és nincsen **finálé** !
Ne használgass divatszókat,
ne légy már oly málé !

(1069)
Szójegyzék csak a **szólista**
(vagy operaénekes).
Kerékpáros, **biciklista.**
És hát ezen se nevess:
Csak **döntős** a **finalista**,
megjegyezned érdemes !

(1070)
Archaikusnak mondod ? Tán
elment már az eszed ?!
Hiszen tudod, az **csak ősi**,
tehát miért teszed ?

(1071)
A hidra a vízben él és nagyon kicsi állat,
s mert nem esszük, nem csinálunk neki hidratálat.
(Mellesleg említem meg, hogy nem is **hidratálhat**.)

A hidrogén könnyű gáz és ezért nem csodálat,
hogy szegényke tehetetlen és nem **hidratálhat** !

Magyarázd meg nekem tehát, mért jön az be nálad,
hogy kenyőcsöd nem **nedvesít**, hanem **hidratálgat** ??

Agytekervényeim közben megdöbbenten állnak:
hogy' csaphatott **nedvesítés** föl **hidratálásnak** ?!?

(1072)
Publikál az öreganyád !
A nyelvszeretetem vísít !
Mi lenne, ha egyszerűen
azt mondanád, **nyilvánosít** ?

Nincs ilyen szó ? Hogyne lenne !
Most már van, hiszen láthatod,
de ha jobban tetszik, akár
közzétesznek is mondhatod.

(1073)
A **gravitáció** csupán
ennyit mond: **nehézkedés**.
A magyar szabatosságtól
idegn is és **kevés** !

Ha **tömegvonzás**nak mondod,
akkor azt mondod, **ami** !
Hagyd a suta, idegen szót
idegennek mondani...

(1074)
Az **univerzum** csupán csak
azt jelenti: **mindenség**.
A **világmindenség** ennél
többet mond, ezt tudjuk rég !

(1075)
Gondolod, hogy a sok elhunyt
ógörög annak örül,
ha **tejutat galaxis**nak
mondasz **ma** ógörögül ?!

(1076)
Intergalaktikus térség ?
Hogy oda ne rohanjak !
Csillagrendszerek közti tér
inkább hangzik magyarnak !

(1077)
Rendellenesség bizony, s nem
anomália.
Lelkem az idegen szókat
kinemállia...!

(1078)
Az „esemény**határ**” helyett
az „esemény **horizont**”,
te szerinted pontosabb szó,
s kicsivel is többet mond ?

(1079)
Kisgyerekhenek nagy a traktor,
csillagásznak „Nagy **Attraktor**”...
Írd körül, ha nincsen jobb szó.
Nagy **Attraktor**: **mindentvonzó**.

(1080)
Lokális galaxis csoport ?
Helyi csillagrendszer család.
Idegenül érted csak meg ?
Magyar szókincs kéne alád !!

(1081)
Az idegen szavaknak a
garmadája üldöz máma.
Körkép helyett, **látkép** helyett
azt hallottam: **panoráma** !

(1082)
Mondhatod, hogy **elbeszélés**
és **szövegnek** is mondhatod.
Mesének is nevezheted,
s a **cselekményt** választhatod.
Csak azt mondd meg, abban mi jó,
ha így mondod: **narráció ?!?!**

(1083)
Elasztikusan ? – Kis komám,
tudhatnád már lassan,
hogy az szép, magyar nyelvülgben
így szól: **rugalmasan** !

(1084)
Jóemberek, megőrülök !
Mit hallottam éppen ?
Finalizálódik, hangzott
el a döbbent légben !

Befejeződik, **végződik**,
oly paraszti termék,
hogy nyelvünkbe a fönti szó
feltétlenül kell még !!

(1085)
Az **aspiráns** gyönyörű szó,
és ha cs-re végződne,
háncsra, **gáncsra** és **bogáncsra**,
kitűnően rímelne...

Ám mi lenne akkor, hogyha
megemberelnéd magad,
amitől **pályázó**, **jelölt**
szavunk is tán marad !

(1086)
Fogod magad, s azt mondod, hogy **porózus**?
Ettől lettem kimondottan **morózus**!
Helyesebbem **mogorva**, mert az aki,
magyarban az idegenszót üldözi,
lehetőleg ezt a szót se használja
(ha neki a magyar nyelv a mamája)!
A **porózus lukacsos**, mely hirdeti,
hogy a **por**hoz kevés köze sincs neki!

(1087)
Az **aktivál**: **működésbe helyez**.
Számodra figyelmeztető jel ez.
Jóllehet, az idegenszó rövid,
bőröd idegen piacra ne vidd !

(1088)
Ha **kompenzál**, **kiegyenlít**.
Nem tudtad ezt barátom?
Hogy' tudhatnád? – Nem magyarul
gondolkodsz már, belátom...

(1089)
Az **intenzitás**: **erősség**,
avagy **alaposság**.
Idegenszót a magyarból
sajnos alig mossák...!

(1090)
Ikonikus? – Műfogalom,
dzsóker-divatszó ma.
Eredeti jelentése
a **képszerű** vóna.

De ma mindenre használják,
puha, mint a vatta!
Kérdezd meg a használóját,
hogy mit ért alatta?

Arra vagyok csak kíváncsi,
hogy válasza lesz-e?
Ha igen, a **képszerű**től
lesz az **nagyon** messze!

(1091)
Kapacitás? – Hej, barátom,
a mi nyelvünk mesés!
Erre van ám a magyarban
tucat kifejezés!

Ha te mégis ezt használod,
lusta vagy, vagy buta?
Vagy szeretnéd, hogy engem itt
üssön meg a guta?

Csupán egyet mondok, íme:
felfogó képesség.
A többit keresd ki magad.
Leszel rá képes még?

(1092)
Üdvrivalgás, vagy **éljenzés**,
akár **örömujjongás**...
Ezek helyett **ováció**
csak a szavad, kispajtás?!

(1093)
Magyar szóért kéne futnod?
Az lenne a spuri tán...
Fejedben csak ilyen rejlik,
mint például **purián**.

Dísztelen, vagy **mértéktartó**.
egyszerű, **igénytelen**...
(Ha magyarul gondolkozni
nem lennél már képtelen...!)

(1094)
Alapmérték, avagy **minta**
szerintem az **etalon**,
hogyha ki nem mondtad volna,
nem jön létre e dalom...!

(1095)
Sargentini lehetne ta-
lán az ***EU-fúria...***
Ám ez egyáltalán nem a
híres **eufória**.

Az csak **elragadtatottság**,
mámor, **örömérzet**.
E ronda idegen szótól
a lelked nem vérzett?!

(1096)
Egy f-fel kell kimondani
ezt a szót is: **affér**.
(Tegyünk bele még egy f-et!
– mondták régen – ha fér.)

Átvettük, de annyi eszünk
sajnos nekünk már nem vót,
hogy belássuk, a magyarban
helytelen ez írásmód!

Viszony, **kaland**, **ügy**, vagy **eset**
lehet e szó magyarul.
Idegen szó, a fejedben,
magyart pusztít cudarul!

(1097)
Magyar szó „idegenítve”
a kitaláció.
Valakinek nem volt elég
a rengeteg -**ció**?!

S hogy ez a **fikció** lenne,
állítja a szótár.
Így jár az az ember, aki
a rossz szóra jót vár...

Az ilyen bohóc szavakat
én nem hányom (le se)!
A **fikció** pedig nem más,
mint **kitalált mese**.

(1098)
Alapvetően-t mondanál?
Jól gondold meg, fiacskám!
Mert ennek a fránya szónak
pontos értelme van ám!

Nem lehet csak használgatni
divatból a szövegben,
mert attól a józan elme
megtorpan és ledöbben.

Volt, aki **egy** mondatába
háromszor is berakta,
hogy értelme egyszer sem volt.
az kicsit sem zavarta.

Van, aki odáig fajult
– fölnyüszít a képzelet –
hogy vidáman elsüti a
tulajdonképpen helyet...!!

(1099)
Hogyha **diverzifikál**,
ágaztatva terjeszt.
Vagy, ha jobban tetszik így:
több irányba fejleszt.

Idegenül rövidebb?
Lám, nem az a lényeg,
hanem az, hogy megértsék
közönséges lények...!

(1100)
Filogenetikát írtál?
Te teljesen hülye vagy?!
Magyar szövegben ilyesmi?
Mosoly az arcokra fagy!

Mondd, fiacskám, kinek írsz te,
mit, mikor és miért?
Neked tán teljesen mindegy,
hogy ki nem –, és ki ért?

Származástan, **eredettan**,
olyan érthető szavak,
mért jó csak a kevesektől
ismert, ritka szóalak?!

Ámde lehet, te sem tudod,
Hogy az a szó mit jelent,
csak átveszed és leírod,
meghagyván az idegent...!

(1101)
A **konvergens összetartó**,
egymáshoz közeledő,
mint közel párhuzamosan
haladó két repülő.

Ha túl hosszú körülírva,
mégis írd le, nyavalyás!
Vagy elég, hogyha megérti
néhány nyárimikulás?

(1102)
Evolúció? – Már mondtam
(sőt talán már többször is!):
fejlődés, vagy **törzsfejlődés**.
Tanuld meg, te kis hamis...

(1103)
Lám, a **ritmus** jó szó lenne,
ha nem volna idegen.
Ki használja, csak fölbosszant,
s táncol minden idegen!

Mert elfelejtteti vele
a szép, magyar **ütemet**.
Könnyű látni, anyanyelvet
ki ápol és ki temet...

(1104)
A **pulzusról** azt hisszük, hogy
semmi más csak **szívverés**,
pedig kevesebbet mond, mert
egyszerűen: **lüktetés**.

(1105)
Hogyha gúnyomban kellene
kitalálnom ilyen szót,
azesetben önmagamért
egy kicsit sem állnék jót.

Mert hát képtelen lennék rá,
ez szerintem nem vitás.
Ilyen szó – csak meg ne ijedj –
a **szubszidiaritás**!

Magyar szövegbe – bár ritkán –
néha-néha beszorul,
mert a fordító sem tudja,
mit jelenthet magyarul...

Vagy, mert hülye és azt hiszi
– ez a súlyos siralom –,
hogy minden olvasójának
e szó szilárd fogalom.

Pedighát olyan egyszerű,
jelentése semmi más,
mint valami **segély**, avagy
pénzbeli támogatás.

(1106)
Idegen szavakat használsz?
Én – tudatosan – nem!
Ám a **lájkolás**, barátom,
minősíthetetlen!

Az emberi méltóságunk
lesüllyedt már addig,
hogy ez a szó – lépten nyomon –
szégyen nélkül hangzik.

Az önmegalázásnak tán
sehol nincs határa.
A **lájkolás** szó nekem ezt
bizonyítja mára.

(1107)
Kimondva nem rövidebb és
könnyebben nem mondható.
Mért mondod **változat** helyett
ezt a szót, hogy **verzió** **?!?!?!?!**

(1108)
Konzekvenciát mondasz, mely
sokértelmű szó.
Ezért ilyen szavak mögé
bújni sosem jó!

A legtöbb esetben csupán
következtetés.
Idegenszó a magyarban
súlyos tévelygés.

(1109)
Specialitás.
Szép szó, vem vitás.
Sajnos nem magyar,
tudtad, kispajtás?

Különlegesség
és sokminden még.
Magyar szót használj
és megáld az ég.

(1110)
Van olyan szó, nem vitás,
mely a nyelvnek nem áldás,
s te használod, kispajtás:
Szocializálódás.

Maradj nyelvünkön belül.
Fogd magad és írd körül,
az értelem kiderül!
s ennek mindenki örül!

Társadalomba való
belépés, **illeszkedés**
(akár rossz, vagy akár jó),
beszokás, **beépülés**.

(1111)
Redundancia, barátom,
többlet-adat, -**készülék**,
hogy a szükség esetére
legyen pótlék, tartalék.

(1112)
A **megkérdőjelezést**
gyerekesnek látom
és ezért **megfölkiáltó-**
jelezem, barátom!

Kétségbe vonod, vagy akár
kérdésesnek tartod,
avagy egyszerűen **kétled**
– szókkal telt a markod! –

De te mégis, folyton folyvást
kérdőjelezel!
Kitüntetést nálam bizony
nem nyersz el ezzel!

(1113)
Azt mondod, hogy **metafóra**
(s írod rövid o-val...!),
pedig sokan nem tudnak mit
kezdeni e szóval.

A fogalmat körülírni
hasznos, tehát jótét:
képekben történő beszéd,
egyszerűbben: **szókép**.

(1114)
Utasítás, rendelkezés,
előírás, rendelet...
S mégis **direktívát** mondasz,
pontos magyar szó helyett?!

Bocsáss meg, de ez szerintem
elképesztő hülyeség!
Vagy magyarul gondolkozni
nem is tudsz már régesrég?!

(1115)
Ha már azt mondod, hogy **hobbi**
– és nem **vesszőparipa** –
ne két b-vel ejtsd ki a szót,
mert az – hidd el – nagy hiba.

Idegenből átvett szó s a
két b csupán arra jó,
hogy előttük **röviden** ej-
tendő ki magánhangzó!

(1116)
Lám, az **im-pro-vi-zá-ci-ó**
hat szótagból épített szó.
A **rögtönzést** nem használod,
mert túl rövidnek találod?

Vagy túl magyarosan hangzik,
s nem használja más csak tramplik?!
A dolog bárhogyis légyen,
énszerintem súlyos szégyen!

(1117)
Mesterséges **ér-te-lem**,
s nem **in-tel-li-gen-ci-a** !
Miután nem vagy latin
sem angol, se francia !

Hatszótagú szót motyogsz
háromszótagú helyett !
Agy gyanánt a fejedben
vajon mi foglal helyet ?!

(1118)
Biodiverzitást mondasz?
Ebből csak az **-ás** a magyar,
pedig másképp is mondhatnád
egyszerűen s nagyon hamar:

az élet sokfélesége,
élő fajok sokasága,
ha neked az anyanyelvünk
– amint nekem – épp oly drága.

(1119)
Az ***emm...*** helyett gondolkozz és
akkor kezdj beszélni,
amikor már ***emm...*** nélküli
kezdéssel tudsz élni !!

(1120)
hogy a **virágport pollen**nek
mondja néhány hülye,
untig elég szomorú és
sose törődj bele.

Ám az, hogy a hivatalos
időjárásjelentés
is úgy mondja, gyalázatból
s a szégyenből nem kevés !!!

(1121)
Aszongya a pasi:
„*...a zenekar,* ***aki****...*”
Szerintem – jól figyelj –
„*...a zenekar,* ***amely****...*”!

(1122)
Jó szó a **cent**, jó szó a **rum**,
de a **centrum** micsoda ?!
Rómaiak ezer éve
költöztek innen tova !

Idegeneknek írod föl ?
Itt megáll a képzelet !
Mégjobban megalázkodni
szerintem már nem lehet !

De ha mégis fölírod, hát
álljon fölötte **KÖZPONT** !
Tanuljon csak az idegen,
ha látogat magyarhont !

(1123)
Mikrobarázdás lemezed
soha nem volt ***Bakelit*** !
Pé-Vé-Cé-ből van a lemez,
ha mást hallasz, el ne hidd !

Poli-vinil-klorid a szó,
rendkívül jó műanyag.
Nyugodtan megtanulhatod,
e téren ne légy hanyag.

A **CD**-lemezed pedig:
Pé-Cé, ***Polikarbonát***
(ha használsz még ilyen lemezt,
vénülő zenebarát...).

(1124)
Univerzum? – Mondom rég,
mindössze csak: **mindenség**.
Szabatosabb szerintem,
s jobb a **világegyetem**!

(1125)
A **detektív** – így a jó –
mára majdnem eltűnt szó.
Nincs utána vágyódó,
van jó szó rá: **nyomozó**.
Ám az eszem megint áll,
jött helyette: **detektál**,
s futótűzként terjedez',
de érte ne lelkedezz,
mert jobb szó rá: **észrevesz**,
vagy akár a **fölfedez**...!

(1126)
Ha az **epizód**ot látom,
begdöbbenek, kis barátom,
hiszen több fogalmat jelent,
ezért ne használj idegent !

Lehet **részlet**, vagy **esemény**,
vagy akár **mellékcselekmény**,
közjáték, **kitérés** – tehát
ne használd e szót, kis barát !

(1127)
Csillagszerűséget mondasz,
ha így szólsz: **aszteroida**.
A **kisbolygó** sokkal jobb szó !
– E fölött nem lehet vita. –

(1128)
Te-ra-pe-u-ta?
– E szó de buta! –
Vele mit ugrálsz?
Hiszen csak **gyógyász**!
(S ötszótagú szó,
szótag pazarló...)

(1129)
Inspiráció, sokatmondó szó.
És mert sokat mond, pontosságot ront!
Íme: **ösztönzés**, avagy **ihletés**
és hát **késztetés**, s akár **belégzés**.

(1130)
Intakt? – E szó „nagyon szép..."
Jelentése ennyi: **ép**!
Kíváncsiság tovább űz?
Lehet **sértetlen**, sőt **szűz**.

(1131)
Jaj, drágám, a **koncepció**
nagyon nem tetszik nekem!
Mert a rengeteg értelme
bújócskázik csak velem.

Magyarul mondd, amit akarsz
és akkor egyértelmű!
– Hajtogatom, hogy a nyelvünk,
valóságos mesterműű! –

Elképzelés, **alapeszme**,
ötlet, akár **fogamzás**,
nézetrendszer is lehet, vagy
csupán csak **elgondolás**.

(1132)
Aranyoskám, mi van veled?
Fejberúgott tán a ló?!
Hogy a **havonta** helyett most
azt nyögöd ki, hogy **per hó ???**

(1133)
Jellemvonás, **tulajdonság**,
ismertető tartozék.
Az **attribútum** fogalmát
több magyar szó hordja még...

(1134)
Új szavakat kitalálni
jó játék és nem marhaság!
Ím, a **biodiverzitás**
lehetne a **fajtarkaság**.

(1135)
Számottevő, vagy **lényeges**,
fontos, vagy **meghatározó**
a **releváns**. – Amint látod,
van rá érthető, magyar szó!

(1136)
Úgy szertnélek pofozni,
ütni, verni, mindaddig ma,
amíg el nem magyarázod,
hogy mi az a **paradigma**?

Azt hiszed, mindenki érti,
amit talán te sem értesz,
csak használod, mert divatszó,
s hatékonyan nyelvet mérgez !

E szó túl sokmindent jelent,
tehát mit értesz alatta?!
Uralkodó tan, **példakép**,
avagy **ragozási minta**?

Ragozási sort, avagy egy
tudományos világképet?
Aki agyadba ültette,
alatta vajon mit értett?!

Idegen szó mögé bujkálsz,
mely, mint látod, többértelmű.
Ezért használ magyar szókat,
aki ma még magyar lelkű!!

(1137)
E-du-ká-ci-ó: **ne-ve-lés**.
Három szótag neked kevés?
Itt bizony megáll az elme,
öt szótagnak mi értelme???

(1138)
Ki **ignorál**, **semmibe vesz**,
avagy **figyelmen kívül hagy**.
Tudtad volna a magyar szót,
vagy ahhoz már túl buta vagy?

(1139)
Ab ovo? Na ne hülyéskedj!
„**A tojástól fogva**”?
Ugyanis ez azt jelenti.
Nem lehetsz ily mafla!

Eleve, vagy a **kezdettől**.
Biztos vagyok benne,
te is tudnád, ha fejedben
magyar tudat lenne!

(1140)
Ha **szegregál**, **elkülönít**,
avagy **különválaszt**.
Mért kell ehhez idegen szó?
Erre adjál választ!!

(1141)
Az **egzakt** nem más, mint **pontos**!
Tanuld meg, mert nagyon fontos.
A nyelv nem vegyes saláta,
szöveged ne legyen sánta!

(1142)
Nota bene – tudnod kéne,
jól kiejtve: **nóta béne**.
Jól jegyezd meg, **megjegyzendő**
(csomót visel a zsebkendő).

(1143)
Mennyivel jobb a **prosperál**,
mintha azt mondod, **virágzik**?
Vagy további értelmében,
föllendül, akár **gyarapszik**.

Szerinted értelmes dolog
olyan szavakat használni,
melyeket nem ért mindenki?
Nem lenne jobb **magyar**ázni??

(1144)
Mit kezdesz ezzel a szóval:
integráció?
Mert több fogalmat is takar
többmindenre jó.

Mai értelmében gyakran:
beillesztgetés.
Vagy a szenvedő alakja:
beilleszkedés.

(1145)
A film**archívum** nem más, mint
filmeknek a **tára.**
Levéltár is, **irattár** is
bevált szó lett mára.

Tehát minek az **arhívum**?
Folyton azon röhögök,
„filmkorszakban” nem éltek már
latinok s ógörögök...

(1146)
Lám, az **asz-szi-mi-lá-ló-dik**
hatszótagú szó és hosszú.
A magyar szó mellőzésért,
idegenből sujtó bosszú!

Beolvad, vagy **áthasonul**.
Ilyen egyszerű magyarul.
Ám használni mégsem divat.
Hova lett a magyar-tudat?!

(1147)
Forszírozni? – Ne hülyéskedj!
Megfigyelned érdemes,
kevés olyan szót találsz, mely
ennyire fölösleges!

Egyszerűen: **erőltetni**.
Mért büdös e szó neked?
Talán túlságosan magyar
és ezért nem szereted?

(1148)
Szövegedben nem lehet más,
magyar nyelv az iránytűd.
Hogy kerül hát ily szó bele,
mint a rémes **attitűd**?!

Sokmindent jelent, tehát ez
megintcsak egy ***dzsókerszó***!
Ha pontatlan akarsz lenni,
pompásan használható.

Hozzáállás, **viselkedés**.
Két jelentés, például.
A többinek nézz utána,
s a szókincsed kitágul.

(1149)
A **retina recehártya**!
Mért nem mondasz latinul,
minden mást, ami agyadból
beszéd közben kiszorul?!

(1150)
Komfortzóna? – Na ne bomolj!
A gyönyörtől könnyezek.
Csak, mert divat, így mondod hát,
mi **kényelmi környezet**.

(1151)
Eszkaláció? – Már mondtam
– s akkor sem volt csalás –
semmi más, mint **fölfokozás**,
vagy **fölfokozódás**.

(1152)
Bent sem vitás, kint sem vitás,
erősség az **intenzitás**.
Akkor, hogyha fölösleges,
az idegen szó röhejes !

(1153)
Mondok neked valamit most,
jól figyelj hát, kis pajtás:
a **morális erkölcsi** és
semmi – semmi – semmi más!!!

(1154)
Inspiráció = **belégzés**.
Ezt akartad mondani?
Kétlem, hiszen a szöveged
kicsit sem volt orvosi.

Az **ihletés**, az **ösztönzés**,
a **sugallat** épp ezért
jobb lett volna, mert a magyar,
magyar szóból többet ért!

(1155)
Az **információ** szónak
sokszor üzentem hadat,
hiszen csak **tájékoztatás**,
s legtöbbször csupán **adat** !

(1156)
Ha a **glóbusz** a földteke,
globális: *földtekei*?
Látjuk, kicsit durva lenne
emígy magyarítani.

Ámde, ha egy szóval nem is,
vígan körülírható,
egész Földet érintőnek
akármikor mondható.

(1157)
Kell-e nekünk a **szimbólum**?
Énszerintem, nagyon nem!
Hogyha **jelkép**nek mondanád,
szűkülne az értelem?

(1158)
Hogyha **katalizál**, akkor
gyorsít egy folyamatot.
Bár legtöbbször vegyit – néha
átvitt jelentést kapott.

(1159)
Ha azt mondod, hogy **preferál**,
csak **előnyben részesít**.
Idegen szó – noha rövid –
szöveget nem rövidít.

Nem bizony, mert ha magyarul
fejezed ki magadat,
össz-szövegedből a sok-sok
bonyolultság kimarad

Például, valaki így szól:
Abban vagyok szkeptikus...,
magyarul csupán: *Azt kétlem*...
Idegenbe hát ne fuss!

(1160)
A **deklaráció** híven
– mondjuk – **kinyilvánítás**.
Ámde ma sokkal gyakrabban:
bejelentés, **bevallás**.

(1161)
Már nem tudom, mit olvastam,
de föltűnt egy szónak „bája”,
mert a szöveg így szólt róla:
valami **dinamikája**.

Azt már nem tudom, hogy mi volt
a bizonyos valami...
Ezesetben jobb lett volna
lendületről hallani.

(1162)
Orientálódik? – Nocsak!
Kell-e ez a szó?
A magyar **tájékozódik**,
mért ne lenne jó?!

Eredeti jelentése:
„*keleteződik*...”
Idegen szóktól a nyelvünk
elkanászodik!

(1163)
A **presztízs** legfőbb értelme
e szó: **tekintély**.
Ha idegen szókat használsz,
akkor te kint élj!

(1164)
A **gigantikus hatalmas**.
Óriási, ha úgy tetszik.
Az ember ma lépten nyomon
idegen szavakba botlik!

(1165)
A **média** divatszó:
közvetítő közegek.
Ha használod, beszélsz bár, de
nem magyarul, kisöreg!

(1166)
Szövegedbe – már megint –
a **komplex** szó beszorult,
pedig hát az semmi más mint
összetett, vagy **bonyolult**!

(1167)
A szó **irreális** nekem
nagyon idegen.
Hiszen mást sem jelent, minthogy
valószerűtlen!

(1168)
Diaszpórára van szavunk,
ez a **szórványközösség**!
idegen szó használata,
ily esetben hülyeség!!

(1169)
Kicsit hosszabb a magyar só,
ám ez nem lehet indok.
Idegen szó használatá-
nak szokása rém undok.

Szerény véleményem szerint
– emígy mondja a vagány –
demográfia szó helyett,
hogy: **népesség-tudomány**.

(1170)
Szépít helyett azt mondod, hogy
eufemizál?!?
Ne haragudj, de ettől a
humorom leáll!

Azt hiszed, hogy ez a szó ma
már közérthető,
s hogy nyelvünkbe iktasd, arra
megjött az idő?

Avagy kiválasztottaknak
írod szöveged?
(Más, a szótárforgatásba
meg belegebed...)

(1171)
Periódusnak mondod bár
tudod, hogy nem szeretem.
Lehet: **korszak**, lehet: **szakasz**,
lehet: **idő**, sőt: **ütem**!

(1172)
Konspiráció, barátom,
összeesküvés,
titkos szervezkedés. – Ím, e
figyelmeztetés:
Anyanyelved szavait meg-
tanulni ne késs!

(1173)
Aktuális? – **Időszerű**,
avagy **esedékes**.
Jelenlegit is jelenthet,
Minderre nem kényes.

Sőt, még úgy is érthető, hogy
napirenden lévő.
Idegen szó a magyarban,
csak bűzölgő kénkő!

(1174)
A **pupilla szembogár**. – Tán
nem tudtad ezt, pajtás?
Idegen szó a magyarból
kilógó vadhajtás!

(1175)
A **drasztikus** főleg **durva**,
kíméletlen, **nyers**.
Ám **erőszakos** is lehet,
s készen van a vers...

(1176)
Mondtam már, hogy a **konszenzus**
Csupán **egyetértés**.
Mégis folyton használod, s ez
már anyanyelv-sértés.

(1177)
A **hipotézis**: **feltevés**.
Feltételezés is lehet.
Miért használsz idegen szót
a létező magyar helyett?!?

(1178)
Axióma: **sarkigazság**,
avagy **alaptétel**,
sőt, az **alapszabállyal** is
jobb ám a hangvétel!

(1179)
A **kvalitás** oly sok minden,
alig tudom sorolni.
Jobb lenne – amit mondanál –
magyarul elmotyogni!

Minőség, vagy **kiválóság**,
tulajdonság, **jelleg**,
érték, **képesség**, **adottság**,
hajlam – e szó-felleg...

(1180)
Neked talán a magyar szót,
kimondani áldozat?
Hiszen a **variáció**,
egyszerűen: **változat !!!**

(1181)
Asszociáció főleg:
gondolattársítás.
Magyar szónak, szorgalommal,
sírt te soha se áss!

Egyesítés, **társulás** is
lehet, hogyha akarod.
Magyar szókon gondolkozva
nem törik le a karod.

(1182)
Homonímia – de szép szó! –:
Egyalakúság.
Gondolod, mert **TE** használod,
érti a világ?!

(1183)
Lokalizál? – **Elszigetel**,
határt szab meg, **helyhez köt**.
Csak mondom, ha a fejedből
magyar szó már nem ötlött...

(1184)
Hányszor mondjam?! – A **kontextus**
összefüggés – semmi más!
Teneked a magyar szó tán
kínszenvedés – kispajtás?

(1185)
A **kreál**mány **teremtvény**, vagy
találmány, vagy **alkotás**.
Félig idegen de viszont
fölösleges, nem vitás!

(1186)
Megint egy ötszótagú szó,
az oly kedvelt idegen:
szituációval ugrálsz
agyamon és idegen!

A kétszótagú **helyzet** tán
fejedből már kikopott?
Vagy a háromszótagú szó,
a jólhangzó: **állapot**?!

(1187)
A *subject* mutat angolban
arra, a téma mily *tárgyú*.
Szubjektívet a magyarban
használgatni ezért bárgyú!

Mert hiszen csak **személyes**, vagy
egyéni, vagy akár **magán**,
tárgyi jellegű jelentést
egyáltalán nem hord magán!

(1188)
Objektíve? – Kis barátom
(az ember csak tanul...),
néha: **tárgyilagosan**, vagy
elfogulatlanul.

(1189)
Ha **korrumpál**, **megveszteget**,
lepénzel, vagy **lefizet**.
Idegenszó használatért,
neked vajon ki fizet?!

(1190)
A **prosztata** csak **dülmirigy**!
Mért szólítod görögül?
Hasnyálmirigy, pajzsmirigy is,
a magyr névnek örül...!

(1191)
Ha **protestál**, **tiltakozik**!
És most én is azt teszem:
mért használsz idegen szókat?
Ettől megáll az eszem!

(1192)
Hisz a **légkör** gyönyörű szó,
mért mondod, hogy **atmoszféra**?
Hogyha már magyarul beszélsz,
a magyar szó jó e célra!

(1193)
Hogy jut eszedbe ez a szó:
vehemencia?
Nem biztos, hogy mind megérti
az ember fia.

Hevesség, vagy a **mohóság**
lenne a helyes.
Ha magyarszó hiányod van,
szótárban keress!

(1194)
Anyanyelved hátba ne szúrd,
ne használd ezt a szót **abszurd**!
Jó helyette bármely helyen,
lehetetlen, vagy **képtelen**.

(1195)
Nem rövid a körülírás
– ezt látja az ember –:
az **atyafiságon nyugvó**
kapcsolati rendszer.

De hát – mert a **nepotizmust**
nem mindenki érti –
bármily hosszan körülírni
mégiscsak megéri!

(1196)
Ha **inspirál**: belélegzik.
Ezt akartad mondani?
Ugye, nem ezt, csak a kedvem
akartad elrontani...

Sugall, **ihlet**, vagy **ösztönöz**,
e szónak mind megfelel.
Vagy valakibe valamit
– mondjuk hogy – **belélehel**.

(1197)
Offenzíva? – Ne hülyéskedj!
Mért nem jó a **támadás**?!
Nyelvrongálókat büntetők
előtt lesz nagy számadás!!

(1198)
A **kontroverz** csupán **vitás**.
Nem csalás és nem ámítás,
elmondom, mert nem mondja más:
idegen szó = nyelvpusztítás!

(1199)
a **konteó** – megőrülök! –
összeesküvés elmélet!
Mért nem mondod ki magyarul?!?!
Nyelved angolra cseréled?

(1200)
Degradálódik:
lefokozódik.
És jelentheti
azt, hogy **lebomlik**,
szótáram szerint
azt, hogy **lecsúszik**,
s értelme lehet
még, hogy **lezüllik**.

(1201)
Tűnődöm, hogy a fejedben
velő helyett mennyi víz áll?
Mivel az **elemez** helyett
azt mondod, hogy **analizál**!

(1202)
Realizál = **megvalósít**!
És semmi de semmi más!!
Te mást értettél alatta?
Az nagy hiba, kis pajtás!
Észrevesz-ként értelmezni
amerikai szokás!!!!

(1203)
Azt mondod, a **vírus, aki**...
Öregem, ez súlyos baki!
El ne nyeljen gender-tenger.
Nálunk **aki**, nem más: **ember**!

(1204)
Szintetikus = **mesterséges**.
Ne mondd, hogy ezt nem tudod!
És így mondva megértheti,
akár a te kishúgod.

(1205)
Ne hülyéskedj, **kes**ben fizet?
Ereszd már le az agyvizet!
És rám szemrehányón nézel?
Mi bajod van a **készpénz**zel?!

(1206)
Nincsen **komment**? – Hát akkor nincs
megjegyzés, **hozzászólás**.
Mire jó, magyar szó helyett,
kevert nyelvű hápogás?!

(1207)
A **preventív megelőző**,
megvédő, **elhárító**.
Idegen szó a magyarban:
ma már zajos dáridó!

(1208)
Ó, az **úvé** de szép lenne...
De láthatatlan sugárzás...
Mondd **ibolyántúli**nak és
majdan terád száll az áldás.

(1209)
Többen megdöbbenve nézik,
aki azt mondja, hogy **sprézik**!
Fusd körül a tornatermet,
s tán eszedbejut a **permet**!

(1210)
Jaj, **sajnálom**, azaz **szori**!
Nem **történet**, hanem **sztori**?
Ettől engem vajh, ki óvhat?
Angolomba, minduntalan
keverek még magyar szókat...!

(1211)
Idegen szavak szótrára
lihegve futott utána...
(Nekem szégyenkezve vallott:
ilyen szót még ő se hallott!)
Konteósról még nem szóltam,
viszont sajnos már hallottam!
Megsavanyodik a dalom,
szerinted ez már fogalom?!
Összeesküvés elmélet-
től nyüzsög a mai élet,
s **aki hisz az ilyen szónak**,
azt mondják ma **konteós**nak...

(1212)
E-vo-lú-ci-ó – barátom,
megintcsak öt szótagú!
Ha nem mondod **fej-lő-dés**nek,
szálljon rád a mélabú!

(1213)
A **vakcína** – **százszor mondtam** –
nemm más, mint **oltóanyag**!
(Ide, rímnek – nagy költők is –
csak ezt írnák, hogy hanyag...)

(1214)
A **szignál**, csak **jel**, vagy **jelzés**,
ha akarod: **jeladás**.
Idegen szót nem használnál,
lenne nálad haladás!

(1215)
Fals már kiment a divatból
(még magamban mondtam is...).
Német szó és a magyarban
azt jelenti, hogy **hamis**.

(1216)
Régen használt, francia szó,
amit mondasz, a **malőr**.
Ki ezt tőled zokon veszi,
én vagyok, nem a halőr...

Olyan egyszerű magyarul
(nem őszül tőle a haj!),
kicsit gondolkodsz és aztán
egyszerűen így szólsz: **baj**...

(1217)
Szintetizál = **előállít**
(többnyire, hogyha vegyész).
Magyar szót használ és magyart
jobban ért a magyar ész...

(1218)
Ha **aktivál**, hát **elindít**,
avagy **működtetni kezd**.
Nem oly bonyolult fogalom,
hogy ne magyarul nevezd!

(1219)
Összesség, vagy **összetétel**
a **szintézis**, aranyom!
Az idegen felé téged
– nem tudom, mi – arra nyom...

(1220)
Az **igazándi**, szerintem
gyereknek szóló szöveg.
Akkor is haszálod, ha a
hallgatóságod öreg?

Törődsz te kicsit azzal, hogy
nyelvezeted hogyan hat?
Ajánlom, ne használd e szót,
mert ez rém hülye divat!

(1221)
Szponzornak mondod azt, aki
semmi más, mint **támogató**.
Úgylátszik a magadfajtá-
nak kínos már a magyar szó...

Szp-vel kezdeni egy szót, már
elég durván idegen.
E szó talán ezért csendül
különösen ridegen!

(1222)
Nem érthető meg egykönnyen,
magyarul írt, magyar könyvben,
gyógykezelés miért **kúra**?
Kínszenvedés mért **tortúra**?
Gyerekek mért mennek **zsúr**ra?
Kirándulás miért **túra**?
A **szívverés** miért **pulzus**?
A **tanfolyam** miért **kurzus**?
A **lökés** miért **impulzus**?
És a **hatás** mért **effektus**?
Mert a magyarszó túl hossú?
Lustaságra lecsap bosszú!
Ma már csaknem kétszáz éve,
a magyar lett nyelvvé téve
– tudja Ferkó, tudja Maris –,
hogy már **hivatalosan** is...!
Örülj neki, hogy itt élhetsz,
s hogy **még** magyarul beszélhetsz!

(1223)
A szemem ma – nem kis híján –
megakadt a **szentencián**.
Úgy, ahogy a kanász kondás,
a **szentencia bölcs mondás**!

(1224)
Ha idegen szókat használsz,
akkor inkább te kint élj!
Lám, itt e szó **presztízs**,
mely magyarul **tekintély**!

(1225)
Bohóckodsz, de a bohócnál
bohócabb vagy máris!
Hisz a **hagyományos** nálad
tra-dí-ci-o-ná-lis !!

(1226)
Mondd, hogy nem vagy bolond, ez csak
nagyon távolról a látszat.
Neurológiát mondasz?
Hisz az csak **ideggyógyászat**!

(1227)
Szép körvonal az elipszis,
csúnya, az **apokalipszis**!
Abban megszűnik az élet:
világvége, **végítélet**.

(1228)
Visszasírod az időt, mely
olyan furcsa ma és itt:
amikor latin szótárral
olvasgattunk Jókait?

Nehéz hülyébb szót találni,
s amely fölöslegesebb:
voksolás a szépen használt
magyar nyelven ütött seb!

Magyarázd meg, hogy mennyivel
nő szerinted a hatás,
ha azt **voksolás**nak mondod,
ami nem más: **szavazás**?!

(1229)
Vizionál? – Ne marháskodj!
Képzelődik, mért nem jó?
Úgy érzed, hogy előkelőbb,
hogyha idegen a szó?

(1230)
Olvasom a szöveget és
jön rám döbbent remegés.
Aszongya, hogy **cipollai**,
és hogy **manőverezés**...

Nem értettem s ma sem értem,
hát ez vajon mi lehet?
A *Guglban* sem találtam
rá józan feleletet.

Megfejtésem bizonytalan,
nem kizárt a tévedés.
Lehet hogy ez **szemfényvesztő**
ügyködés, **mesterkedés**???

(1231)
Na ne már ! – **Casting**ot mondasz?!
Jóból is sok, kispajtás!
Mondd csak, mért nem jó neked a
szereplő válogatás?!

Véled, ha hosszabban írod,
élted fog tán lefolyni,
és képes vagy az angol szót
a magyarba betojni?!

(1232)
Hiába mondom neked, hogy
nem jó szó a **kontinens**?
Használd a **földrészt**, hogy azzal
egy kicsikét nyelvet ments!

(1233)
A **tendencia** = **irányzat**!
Kell ennél érthetőbb szó?
A levesbe a sózáshoz
semmi más nem jó, csak só...

(1234)
Delegálra több szó illik,
kiküld, avagy **kirendel**.
Ha használod, baj van nálad
(de nem ám a sziveddel...).

(1235)
A **ciklus** csak **körforgás**, vagy
visszatérő folyamat.
Idegen szó a nyelvünkben:
mintha fúrnák fogamat!

(1236)
A **szimpatikus**, barátom:
rokonszenves – s ezzel kész!
És az **antipatikus** nem
kevély *ellengyógyszerész*....
Addig jó, hogy **ellen**-, ámde
ellenszenves – és nem más!
Befér ez még a fejedbe,
vagy csak meddő tanítás?

(1237)
Állj már meg és gondolkozz te
szerencsétlen flótás!
Mért jó a **konfliktus** szóval
a futás és lótás?!

Hiszen a szó érthetően
és magyarul **viszály**.
Ki küld téged idegenbe,
hogy szavakért kiszállj?!?

(1238)
Intervenció, kispajtás
– megtanulnod érdemes –
beavatkozás csupán, de
a legtöbbször **fegyveres**.

(1239)
Előttem nem régi papír
– s ezért nem is fakult az ív. –
Ami **választható**, azt te
mért így írod: **fakultatív**??

(1240)
Aranyoskám, a **lokális**
egyszerűen **helyi**!
Mi az, mi a fejedből az
idegen szót feji?!

(1241)
Hogyha nem **csillagkép**, akkor
a **dolgok állása**.
Szédületes műveltségd,
hogy mindenki lássa,
konstellációnak mondod,
s köpsz a nyelvóvásra!

(1242)
Nagyon idegen e szó és
rém fölösleges!
A **traumáról** beszélek és
ezen ne nevess!

Egyszerűen **sérülés** és
– nem beugratás! –
másik értelmében pedig
megrázkódtatás.

(1243)
Nem mondod **ékesszólás**nak,
mert derekad letörik a
magyar szónak a súlyától
és azt mondod **retorika**?!

(1244)
Azt írod itt, hogy a muki
magasan **kvalifikált**?

Kimagaslón **képesített**,
a csőrödre rá nem állt?

(1245)
Tudjuk (vagy talán nem tudjuk):
krokodíl a gaviál is.
Nyájas, vagy **kedélyes** mindig
jobb szó, mint a **jovális**!

(1246)
Azzal **traktál**? – Nem **megkínál**
(aminek értették régen),
hanem inkább **zaklat**, **piszkál**
értelmen terjed a térben.

(1247)
Etnicista háborúról
olvasok itt éppen,
s eltűnődöm eközben két,
ellenséges népen,
és azon (ám velem együtt
Jancsi, Böske, Pista),
kell-e nekünk egy ilyen szó,
mint az **etnicista**???

(1248)
Hangsebességnél gyorsab a
szuperszónikus.
Ki mondta, hogy egy-egy szóért
idegenbe fuss?!

(1249)
Urbanizálódik, azaz
elvárosiasodik.
Idegen szó a magyarba
vajon mért tolakodik?

(1250)
Te **tűz** helyett **tűöl**-t mondasz?
S a **sóz** helyett **sóol**-t?
Síelés helyett a **sízés**
helyes és jó szó volt!

Nem tudom, ki találta ki
ezt a szót, hogy **síel**?
(**Sízés** fölötti sírkövön
kereszt van, mint sírjel...)

Rém magyartalanul hangzik
– rákérdezhetsz bárhol –
kalapál helyett hangzana
így a **kalapáol**...!

(1251)
Mi az, hogy **pollenjelentés**?!?
A **pollen** vajon mit akar?
Vagy tán azt kéne csodálnunk,
hogy a **jelentés** még magyar??

(1252)
Élősködő az magyarul,
mit így mondasz: **parazita**.
Szükséges ez idegen szó?
Erről torkot mar a vita.

(1253)
Billentyűzet helyett nekem
csúnyán szemet szúr a
nagyon fölöslegesen hasz-
nált **klaviatúra**!

(1254)
Amit nektek halkan elárulhatok,
a **koktél** nem volt más, csak **kakasfarok**.
Most meg már használta három nemzedék,
és úgy ismerik, mint **italkeverék**...

(1255)
Ha csak magyar szót használnál,
folyna rólam az örömkönny.
Drapéria helyett vígan
azt mondhatnád, hogy **díszfüggöny**.

(1256)
Arrogáns. – A szó, amelyet
egy kicsit se szívlelem.
Egyrészt, mert két r-je közül
az egyik fölös elem.

Másrészt, mert idegen s ezért
teljesen fölösleges.
Ilyen szavaktól a magyar
kiütéses, sebhelyes.

Hisz **pökhendi**, **fenhéjázó**,
avagy akár **kihívó**,
magyarban e fogalomra
szabatos, kitűnő szó!

(1257)
Stratégia? – **Haditerv**, vagy
módszer, akár **tervezet**.
Általános szó, mely nem csak
a harcászathoz vezet.

(1258)
Tolerancia, kis öcsi,
több fogalom – mondom rég –
béketűrés, vagy például
ellenálló képesség.

(1259)
Figyelmeztetés, vagy **intés**,
emlékeztető – is jó.
E szavaknak mindegyike,
mementótól mentő szó!

(1260)
Csupán kis szándék kell hozzá
(s eggyel kevesebb betű...),
praktikus helyett írni is
és mondani: **célszerű**!

(1261)
Autentikus? – **Hiteles**! Ez
így hangzana magyarul.
(És még több szó is illik rá
a magyarban, pazarul.)
Határozd el! – S szövegedből,
idegen szó kiszorul!

(1262)
Kell-e nekünk ez a szó, hogy **allegória**?
Ezt még biztos nem mondta a fehér ló fia!
A **példázat**, **szóban beszéd** untig elég jó!
Ha nem használod, e szókat elfedi a hó!

(1263)
Az **allergiára** sajnos
nincsen magyar szó.
A szervezet „túlválasza”
lenne talán jó.

De, ha mégis ráfanyalodsz,
tüntess el egy l-t,
mert aki helyesen mondja,
csak egy l-lel ejt...!

(1264)
Az eszed, amibe férne,
szerintem egy pici tál,
hogyha a **ráigér** helyett
azt mondod, hogy **licitál**.

(1265)
A **vulkán** szó szépen hangzik,
ámde idegen.
Ezért – akár *lávadozón*,
akár hidegen –
tűzhányónak mondják (és ezt
nem csak Szegeden...).

(1266)
Hogyha tudnád, de jó vóna,
övezet, vagy **sáv** a **zóna**.
S, ha úgy írnád, hegység, róna,
rólad remek regét róna!

(1267)
A **molesztál** szó engemet
háborgat és **zaklat**;
idegen szókat ellenző
tajtékzással laktat!

(1268)
Megfejtése lepke-könnyű
és nem ám, kemény dió.
Kezdőbetűrím magyarul
az **alliteráció**!

(1269)
Panaszkodik, **sopánkodik**,
siránkozik, **kesereg**.
Nem elég **lamentál** helyett
ez a magyar szó-sereg?!

(1270)
Ha **imitál**, hát **utánoz**
(ahogy szokott a majom),
vagy **hamisít** (ami bizony
megvetendő buzgalom).
Te a magyar szót utánozd,
ha nyilik rá alkalom.
Sőt, mégjobb: **minden** esetben!
Legyen ez fogadalom.

(1271)
Szinte kizárólagosan
használt szó ma: **garantál**.
Pedig tőle rajtam a szőr
nem csak égnek – haránt áll!

Hiszen van rá magyar szavunk,
jótáll, avagy **szavatol**.
Ám *a nép,* nyelvmegőrzésre
nem ad és nem pazarol!

(1272)
Ha **asszisztál**, **segédkezik**,
ha **szalutál**, **tiszteleg**.
A magyar szó megvetetten,
nem használva hempereg...

(1273)
Ha **konvertál**, **átváltoztat**,
ha tetszik: **átalakít**.
Idegen szókkal dicsekvés,
csak ostobákat vakít!

(1274)
Ki **szelektál**, **szétválogat**,
ki **invesztál**, **befektet**.
Ki idegen szókat használ,
magyar szót nem szerethet!

(1275)
A **kántál** sem magyar szó ám,
hidd el nekem, pajtás.
Bár már nagyon annak tartják,
de idegen hajtás.

Idegenszók szótárába
már bele se került.
Zsolozsmázik – szót feledni
teljesen sikerült!

(1276)
Ha **limitál**, hát **korlátoz**,
valaminek **határt szab**.
Körülírni nem szégyen ám:
szöveged úgy magyarabb!

(1277)
Hogyha **mutál**, csak **változik**
és semmi mást nem csinál!
Akár gyerekhangról van szó,
s ha változás génbe áll.

(1278)
Ha **affektál**, **kényeskedik**,
finnyáskodik, **szenveleg**.
Akire mondani szokták,
általában kisgyerek.

(1279)
Akadályoz, **gáncsol**, **buktat**.
Ahol csak lehet, **rongál**.
Ezt csinálja, akire ma
azt mondják, hogy **szabotál**.

(1280)
Ki **vegetál** nyomorogva
tengődik és **alig él**.
Ritka – ki e szót használja –,
hogy növényekről beszél.

(1281)
A **relatív**, elhiheted,
nem más, csupán **viszonylagos**.
Kell-e ide idegen szó?
Ez a kérdés jócskán jogos!

(1282)
Előír és **tollba mond**, vagy
rábeszél, sőt: **kényszerít**.
Ha **diktál**nak mondod, az a
nyelvrongálókon segít...!

(1283)
Meghal, **kimúlik**, **kiszenved**.
Sajnos mást már nem csinál,
akkor sem, ha mindehelyett
azt mondod, hogy **exitál**...

(1284)
A **dezertál** s a **desszert**tál,
két, nem rokon fogalom.
Ki **dezertál**, **megszökik**, s tán
nem marad utána nyom.
A **desszert** meg **nyalánkság** és
nem is ritka, mondhatom,
hogy valami díszes tálon
kérkedik az asztalon...

(1285)
Ki **reflektál**, nem csak **felel**,
igényt tart valamire,
Pályázik rá, **számít** rá
(a „remények embere”).

(1286)
Az **agitál**: **fölráz**, **buzdít**,
mozgósít, vagy **rábeszél**.
Luk, amelyből milyen szél fúj?
A politikai szél...

(1287)
Aki **meditál**, többnyire
önmagába mélyed,
amitől a lelke mélyén
fölismerés éled.

(1288)
A **reprezentál**: **képvisel**,
megjelenít, **bemutat**.
Kinek az anyanyelv édes,
magyar szó után kutat.

(1289)
A **desszert** olyan **nyalánkság**,
mit az ember **de-szeret**,
mégsem magyarból nyerte a
hason-hangzású nevet.

(1290)
Kis barátom – **kom il fó** –
azt mondod, hogy **apropó**?
Én – **ahogy kell** – ezzel szembe’
azt, hogy **erről jut eszembe**...

(1291)
Kénytelen vagyok fölhozni
ezt a régi ügyet,
vakációnak mondod azt,
ami **nyári szünet**?

Ki az, aki ma még olyan
régmúltakra kacsint,
hiszen közel kétszáz éve
nem használunk latint!

(1292)
Te a **jel**re, vagy **jelzés**re
azt mondod, hogy **szignál**?
Mondd csak, az elmeorvosod,
elég gyakran vizsgál?

(1293)
Rezidencia – de szép szó!
– S milyen fölösleges! –
Mert hiszen e fogalomra
lakosztály szó helyes!

(1294)
Csodállak, hogy ez a szó az eszedbe jutott,
és hogy szókincsedből magyar szóra nem futott...
Csodálom, hogy teszerinted ez a rémes szó,
magyar szövegben vidáman már használható!

Gondolod, a **disztópiát** ma mindenki érti?
Megmondom őszintén, nekem a szememet sérti.
Ha **zord jövőkép**ről szólnál, mennyivel jobb lenne!
(S a **disztópia** szó pedig a fenébe menne...)

(1295)
Indoktrináció: durva
befolyásolás.
Rendszerint már gyerekkori
rosszra tanítás.

(1296)
A **kamera** csupán **szoba**.
Agyad félrelépett?
Hiszen folyton úgy mondod a
fényképezőgépet!

Túl hosszú neked ez a szó,
hosszú így az *ének*?
Fogd magad és egyszerűen
nevezd **készülék**nek...

(1297)
Van egy szavunk, a **hazafi**.
Semmi baja nincsen neki.
Áruld el nekem, mióta
mondod rá, hogy **patrióta**?!

(1298)
Hatványozott! – mondom máris,
hogyha **exponenciális**.
Sztrájkol nálad az agyvelő,
hogy ilyen szóval állsz elő?

(1299)
A **prognózis**t, kis barátom,
előrejelzésnek látom.
De csak azért, mert megértem...
Hogy mindenki érti? – Kétlem!

(1300)
Fatalizmus olyan nézet,
hogy azt hiszed, **minden végzet**.
Semmit nem érdemes tenni,
ami jön, azt úgy kell venni!

Fatalista arra számít,
hogy hiába tesz akármit,
el kell viselnie sírva,
ami **sorsába van írva**...

(1301)
Ha túlfőzted a rizsnyákot,
akkor abból pép lett...
S a **formula** magyarul,
egyszerűen: **képlet**!

(1302)
Megáll a szavam a légben
s az eszemmel együtt áll!
Franciául kell mondanunk,
hogy valaki **debütál**?!?

Először lép föl, legelő-
ször mutatja be magát.
Ehhez nem kell elvégezni
semmi felső iskolát!

(1303)
A **relatív** – hányszor mondjam?? –
csupáncsak **viszonylagos**.
Ha nem tudod megjegyezni,
az *íkúcskád* olyan kicsi,
kimondottan aranyos...!
(És az **I-Q** – kell mondanom? –
az **értelmi hányados**...)

(1304)
Aki idegen szót használ
– s azt fölöslegesen –
megvetem, mert nincs okom ar-
ra, hogy meg ne vessem!

Foglalkozom is az üggyel
(habár nem szivesen).
Ám a **sztrók**nak használata
minősíthetetlen!!!

Mindent angolul mondunk most,
hogyha a szó rövid?
Ezt a szokást fene egye,
s vigye el a kovid!

(1305)
Fájlalom a **fájl**t, mert az csak
adatjegyzék, barátom.
S hogy neked négy szótag túl sok,
szomorúan belátom...

(1306)
A **relikvia**? – **Ereklye**,
de **emléktárgy** is lehet.
Magadtól használj magyar szót,
ne tőlem várj ihletet!

(1307)
Azt mondod **dokumentum**nak,
mi többnyire **okirat**.
Csak hogyha megvesztegetnek,
használsz magyar szavakat?

(1308)
Anyanyelvünk mesés kincs!
Kétszer nehezebb? – Ez nincs!!
Kétszer olyan nehéz, mint... –
Ez van! S versem erre int.

(1309)
Az **indíték** szóhoz képest
túl bonyolult szó,
mégis kizárólagos a
motiváció!
Az idegenszó használat,
mondd meg, mire jó?
A magyar kifejezést így
elfedi a hó!

(1310)
Neked talán túl magas ló,
a szép szavunk: **kimagasló**,
s nyelved koptatod rendesen
az idegen **prominens**en!

(1311)
Eltűr, **elnéz**, **elvisel.**
Magyar szókkal áll a bál!
Te meg csak odáig jutsz,
hogy azt mondod **tolerál**...

(1312)
A **koncentrál** nem elég,
ma az kell, hogy **fókuszál**!
Ám annak, ki használja,
a szeme is rosszul áll!

Ki ma nem **összpontosít**,
nemhogy **fó-, össze**-kuszál,
s a nyelvünkből serényen,
nagy zagyvalékot csinál!

(1313)
A **bázis**, bár **talapzat**,
ma inkább csak **támaszpont**.
Ki használja, könnyelműn
magyar nyelvegységet bont!

(1314)
Sokmindent jelent a **stáb**.
Többnyire: **csapat**, **csoport**.
Idegenszókat használsz?
Verjék el rajtad a port!

(1315)
Ami szemmel **látható**,
az a **vizuális**.
Ha magyar szót használnál,
az lenne majális!

(1316)
Ha látom, hogy a szövegben
a **provokál** rostokol,
az tőlem egy kis gúnyverset
rögvest **kierőszakol**!

(1317)
Rentábilis? – Kisbarátom,
rém előkelő!
Jobb lenne, ha azt mondanád:
kifizetődő.

(1318)
Magyar szókat használj,
hogy a mennybe juss.
Lélekelemző az
analitikus...

(1319)
Az **evidens**, kisapám,
csupán **nyilvánvaló**.
Idegen szó a *pakliban*?
Te, csak nem vagy csaló?

(1320)
A **komplex** szó
elámult,
rájött, hogy csak
bonyolult...

(1321)
Idegen szó nyelvet ront!
Az **aspektus** csak **szempont**.

(1322)
Nyelvezeted iszonylat!
Magyar szóra ki oktat?
Reláció? – **Viszonylat.**

(1323)
Aspektusból **nézőpont** lett.
Teljes helyett mért kell **komplett**?!

(1324)
Jaj, de szeretem ezt a szót,
aszongya, hogy **attitűd**!
Úgy rúgnék belé, hogy sajnos
belefájdulna a csűd!

Úgy látszik, aki használja,
magyar szótól kiborul.
Egy példa csak: **hozzáállás**
lenne e szó magyarul.

(1325)
Lendület, **hév**, **föllángolás**...
– ezt elhiheted! el ám! –
a fogalom, mit idegen
szóval jelölgetsz: **elán**.

(1326)
Frenetikus: **túlrajongó**,
lelkes, vagy **egetverő**.
Magyar szót találni rá,
benned már nincsen erő?

(1327)
Analizál? Ne hülyéskedj!
Régi e lemez,
s ott akadt meg, ahol folyton
így szól: **elemez**...

(1328)
Reprezentatív: **mutatós**,
„**önkitüntető**”.
(Ne ijedj meg az új szótól,
hiszen érthető!)

(1329)
Ambíció: **igyekezet**
becsvágy, avagy **törekvés**.
S még több magyar szó is van rá,
hidd el, öcsi, nem kevés!

(1330)
Az **adaptál** **alkalmaz**, vagy
alkalmassá tesz.
A szöveged magyar szóval
szabatosabb lesz!

(1331)
Predesztinál? – Nocsak, nocsak –
Kijelöl, vagy **szán**.
(De nem az, amit a hóban
lovak húznak ám...)

(1332)
Kohézió: **összetartás**,
összetapadás,
avagy **összetartó erő**,
s nem más, kispajtás.

(1333)
A **karrier** „**életsiker**”,
avagy „**sikerpálya**”!
Nem baj ám, ha új szavakra
jár az ember szája!

(1334)
Mit jelenthet eme szép szó,
hogy **potenciális**?
Érthetően és magyarul
írom körül máris:

Ha **esetleg benne rejlik**
valakiben valami,
potenciálisnak szokták
idegenül mondani.

Túl hosszú a körülírás?
Ne legyél rá mérges!
Egyszerűbben is mondhatom,
íme: **lehetséges**.

(1335)
Az **apartman**, kis barátom
(szókincseden rostálj!),
el se hiszed, mily egyszerű,
nem más, mint **lakosztály**!

(1336)
Hányszor mondjam, szivecském a
generáció
nagyon marha szó, mert hát a
nemzedék a jó**!!!**

(1337)
Mit intézgettél, öregem
a **tegnapi napon**??
Röhögéstől a levegőt
csak nehezen kapom!!

Mióta nem elég neked
egyszerűen: **tegnap**?
A hülye divathűséged
lenyűgöz és megkap!

(1338)
Attribútum, kisbaráom,
nyakatekert szó!
Az **ismertetőjel** neked,
mondd, miért nem jó?

(1339)
Az **abszolút** – sokszor mondtam –
teljes, avagy **teljesen**.
Legalábbis így használja
ma divathűn esztelen.

Néha azonban eldördül
az is, hogy: **abszolút nem**!
Itt meg **egyáltalán**t jelent,
ha egyetértesz velem...

Jó lenne ám gondolkozni
a kimondott szó előtt;
tudatos beszéd dícséri
az írót, vagy beszélőt!

(1340)
Több, mint háromszáz szó hemzseg
– s rondítja a magyart,
amelyekre – hogyha lenne –
büszkén fennék agyart,
amelyek mindegyikének
végződése -**ció**!
És akkor te elgagyogod,
hogy **reveláció**!
Csak lusta vagy gondolkozni,
vagy az eszed kevés,
s ezért nem jutott eszedbe
a szó: **felfedezés**?!?

(1341)
Identitás? – Rém hülye szó!
Szokjál már végre le róla!!
És szokj az **azonosság**ra,
azonos értelmű szóra.

Ám a fogalom gazdagabb,
ez az **azonosságérzet**.
De itt – jelentéshiányban –
az **identitás** kivérzett...

(1342)
A fekete szine „néma”...
Milyen szó a **szinoníma**?
Nekem bizony van rá gondom,
s **rokonértelmű**nek mondom!

(1343)
Ne hülyéskedj már, bogaram,
elment tán az eszed?!
A **lehetőség** szó helyett
az **opciót** veszed?!

Csak mert ez a divat, most azt
hiszed, hogy ez „menő”?!
S én hiába várom azt, hogy
fejed lágya benő...!

(1344)
Auditál az öreganyád!
Nem jó, hogy **átvizsgál**?
Okosító ital helyett,
tán ecetet ittál?

(1345)
Az idegen szó nem *bió*!
Engedmény a **koncesszió**!

(1346)
Hogy az téged megfullasszon
elég ám a kanál víz is...
Tudhatnád, hogy magyar szóval
elemzés az **analízis**!

(1347)
Ettől a szótól, hogy **vegzál**,
engem az émelygés megszáll!
E hülye szót honnan vetted?
Hogy **háborgat**, elfeledted?
Zaklat, **nyaggat** mért nem jó?
Neked mind **túl** magyar szó**?!?**

(1348)
A **válság** sajnos nem múlik,
mégcsak nem is enyhül,
hogyha **krízis**nek mondod, s így
magas hangon csendül...

(1349)
Definiál? – **Meghatároz**!
Hányszor mondjam, kiskomám?
Nem figyelsz, vagy büdös neked
talán az én iskolám?

(1350)
Magyarázd el nekem szépen,
tojásfejű kispajtás,
szebb lesz-e a **valóság**, ha
azt mondod **realitás**?

(1351)
Azt hitted, az **expanzió**
egy lerombolt vendégház?
Rosszul hitted. – **Terjeszkedés**!
E kis versem magyaráz.

(1352)
Ide figyelj, amit mondok
elfeledni nem lehet:
magyarul a **procedúra**
eljárás, vagy **ügymenet**!

(1353)
Ambíció lehet **becsvágy**,
törekvés, **igyekezet**.
Mindezt póriasnak tartod?
Arról ember nem tehet!

(1354)
Ezt tudhatnád már réges rég,
abszurditás: **képtelenség**!
Idegen szó előkelő?
Magyar szóval vagy csak „menő”!

(1355)
Ambivalens: **kétértékű**,
avagy néha **kétértelmű**.
A magyar szó egyértelmű.
Idegenbe csapjon ménkű!

(1356)
Az **objektív**: **tárgyilagos**.
Becsületedet mentse,
ha nem csak ezt tudod róla,
de azt is, hogy **tárgylencse**.

(1357)
Elvégez, vagy **befejez**.
Vajon minek tapsolnál,
magyar szónak, vagy pediglen,
ha azt mondom, **abszolvál**?

(1358)
Demonsrálja **ezt**, vagy **azt**?
Neked nem hangzik bután?
Hisz érthető magyar szóval:
bemutatja **azt** csupán!

(1359)
Azt hittem, magyarul beszélsz,
de eszem megáll...!
Azonosít helyett mi ez?!
Identifikál???
Kerested az idegen szót,
hogy érthetőbb legyél?
Maszlagos nadragulyából
kevesebbet egyél!

(1360)
Megőrültél? – **útiterv**et
itinernek nevezel?!
Ezzel az agyalágyulás
örvényébe evezel...

(1361)
Elsápadt a nyakamon a
szép, korall kaláris!
Sokirányúra azt mondod,
multivektorális?!
Maradj így és el ne mozdulj,
megyek az orvosért máris!

(1362)
Az **attraktívitás**ra már
rég várt a világ...
Vonzerőnek mondhatod, vagy
kívánatosság.

(1362)
Influenszer? – Jaj, de szép szó!
Újvilági fogalom;
hogyha **szédítő**nek mondod,
nem jársz messze, fogadom!
Befolyásolni akaró,
vagy hát **befolyásoló**.
Demagógnak mondták régen,
ami nem más: **népcsaló**.

(1363)
Periódus, sokértelmű:
szakasz, **ütem**, **időszak**.
Magyarul mondd, amit akarsz,
a szavaink pontosak!
Idegenben sok az ilyen
dzsókerként használt szavak.

(1364)
Hej, a **projekt**, kisbarátom,
ritkán más, mint **tervezet**,
vagy **munkaterv**, akkor is, ha
te **prodzsekt**nek nevezed.

(1365)
Idegenszók szajkózása
ficamodott hajlam.
Ne mondd **aberráció**nak,
tőled meg ne halljam!
Mert arra az **eltérés** is
– nem csak magyar – jobb szó
és a **rendellenesség** is
kétségektől fosztó.

(1366)
Honnan szedted ezt a szót, mely
már nem divat mostanában,
s leledzik a latin nyelvnek
nem szó- inkább lomtárában?

Az **ódium gyűlölet**, vagy
népszerűtlenség, vagy **átok**.
Használatában manapság
semmi értelmet nem látok!

(1367)
Ne hökkenj meg e dalon,
példakép az **etalon**,
vagy pediglen **alapmérték**.
A magyar nyelv büsás érték!

(1368)
Európai Unióhoz
egyáltalán nincsen köze.
(Bár van ott, ki fúriaként
ordít s forr föl az agyvize...)

A fúriát ú-val írják,
ez meg az **eufória**,
mi magyarul **örömmámor**
és nem az ***EU-fúria***...

(1369)
Könnyebb a lelkednek hogyha
bonyolultan mondhatod,
s idegenszót, szövegedből
világért ki nem hagyod?

Konkrét kritérium hangzik –
hű, de tudományosan.
Határozott ismérv lenne
jóval magyarosabban!

(1370)
Fizikálisan? – Ne bomolj!
Talán **fizikailag**.
E szó idegensége már
neked túl kicsi adag?

Testilegnek mondanám, ha
nem lennék olyan hülye,
hogy higgyem, az idegennek
a magyarban van helye...

(1371)
Az **alibi igazoltság**,
ha a kérdés rád dobban,
hogy holvoltál a gaztettkor?
Másutt! – **Bizonyítottan**!

Ne használj dög-lustaságból
sem idegen szavakat,
írd szépen körül magyarul,
a karod le nem szakad!

(1372)
Kaotikus? – Csak **zavaros**,
zűrzavaros, ha tetszik.
Idegen szó, a magyarban
jobb, ha meg nem öregszik!

(1373)
Divatból használsz egy szót, mely
teljesen fölösleges!
Vagy fizetnek érte tán, hogy
narratívát emlegess?

Melyik értelmét mondanád?
Mert több is van ám neki,
és a szabatosságot az
anyanyelvünk szereti!

Magyarázat? – **Elbeszélés**?
Két különböző dolog.
Tán **értelmezés** fogalma,
ami fejedben forog?

Élvezed, ha szövegedben
vadidegen szóval élsz?
Nem látod, már csak szajkózol,
mikor magyarul beszélsz??!

(1374)
Most jövök a *kulmitól,* mert
ott voltam a *kulminál*.
Kérdés persze, mi a *kulmi*
és az is, hogy mit csinál?

Idegenszó tudásoddal
dicsekedve lovagolsz?
Vagy jobb lenne, hogyha megért
mindenki, akihez szólsz?

Közben tán észre sem veszed,
milyen egyszerű ez elv,
magyarokhoz magyarul szólj!
Erre jó a magyar nyelv...

Ha **kulminál**, akkor **tetőz**,
vagy a **csúcsot éri el**.
Gondolkozz mielőtt beszélsz,
sokkal érthetőbb leszel.

(1375)
Magyar nyelvbe magyar szó kell.
Elhiheted, így dukál!
Mért jobb neked **nevel** helyett
e hülye szó: **edukál**?!

(1376)
A **káosz** is gyönyörű szó,
de a magyarba minek?
Zűrzavar, vagy **kavarodás**
érthető mindenkinek!

Ne hidd azt, hogy előkelőbb
a latin, vagy görög szó,
a magyarba az idegen
egyszerűen nem való!!!

(1377)
Letargia: **levertség** és
van rá még jónéhany szó.
Nézz utána a szótárban,
a szótár arra való!

Úgy megörülsz a magyarnak
gazdag szókincse fölött,
hogy a **letargiád** egyből
föltargiává ütött...

Szerencsénkre nincs ilyen szó
– s ennek örül a világ –
(**letargia** ellentétként
lenne a *földobottság*...).

(1378)
Barátom, az **eszencia**
nem egyszerű szó.
Noha, amit róla írnak,
igazolható:

kivonat, avagy **sűrítmény**
a szótár szerint,
ám itt hasznos, ha az ember
messzebbre tekint.

Gyakran halljuk, valaminek
az **eszenciája**.
A **lelke**, vagy a **lényege**
illik akkor rája.

(1379)
Az **incidens** csak **kis eset**, ami **közbejött**.
(Ha még kisebb, *inci-finci-* áll a *-dens* előtt...)

(1380)
Mondd meg nekem, aranyoskám,
mitől jobb a **börze**???
Tán, mert betűvel rövidebb,
mint a magyar **tőzsde**?

Hozz föl nekem egyetlen egy
komoly érvet, okot!
Ok nélkül idegen szóra,
csak nagy hülye szokott!!!

(Nagy lakli vagy, kenyeredet
tán már húsz éve eszed.
Hogy vigyázz a magyar nyelvre,
lehetne annyi eszed!)

(1381)
„A betörők a rabolt pénzt
egymás között ***szétosszák****”?*
Jelentőmódban – kis hülyém –,
azt a zsákmányt: **szétosztják**,
mert a vezérük **parancsa**,
hogy a szajrét **szétosszák!!!**

(Nagy lakli vagy, kenyeredet
tán már húsz éve eszed.
Hogy vigyázz a magyar nyelvre,
lehetne annyi eszed!)

(1382)
Megsúgom, mert magyar nyelvész
ilyesmit nem említ:
minőségi s a ***fajsúlyos***
nem jelent ám semmit!

Minthogyha neked egy festmény
színességi lenne,
s a levegő jellemzése,
hőfokosig menne...

Minőségiből nem látod,
jó-e, avagy **rossz**-e?
És a ***fajsúlyos*** nem **súlyos**!
Ezt ne keverd össze...!

(Lehet, szónoklatod héve
nyelvészkedni hajt,
a **súlyos** **súlytalan** lesz, ha
eléteszel ***faj***-t **!!!**)

(1383)
Az **exkluzív** tudósítás
a **kizárólagos**.
Ily egyszerű ez magyarul,
láthatod, kis okos.

Azt jelenti, mit ott hallasz,
más nem tudósítja,
az annak a híradásnak
egyetlen egy útja.

(1384)
De szép szó a **pacifista**!
Ámde tudja Laci, Pista,
megpörgetett a tornádó,
ha azt hiszed, **lóimádó**.

Paripához nincsen köze...
És paci nevet hámoz-e?
Megsúghatja neked bárki,
hogy magyarul **békepárti**.

(1385)
Tiszteletben tart csupán az,
aki **respektál**.
Kicsit gondolkozva magyar
szót is mondhatnál.

Ám a gondolkozás kényes
és ezen felül,
vannak, akiknek ez sajnos
sosem sikerül...

(1386)
Érthetően: **összefüggő**
és nem **koherens**!
Magyar szót használj, hogy azzal
magyar nyelvet ments!

(1387)
Magar szövegbe való az
evidencia?!?
Ne hülyéskedj! – Kiröhög a
szomszéd Loncija!

A kevés, kis agyacskádban
milyen féreg rág,
hogy eszedbe se jut már a
nyilvánvalóság?!

(1388)
A **transzparens** egyszerűen
átlátszó csupán.
Avagy az átvitt értelmét
kérded, kiskomám?

Akkor – szintén egyszerűen –
áttekinthető.
A magyarszó-használatra
mindig van idő!

(1389)
Erodált hegyekről beszélsz,
de vajon miért?
Gondolod, hogy az olvasód
magyarul nem ért?

Eső által **kikoptatott**
és **kimart** hegyek...
Hogyha ezt nem értené meg,
hát huncut legyek!

(1390)
Vagy ravaszul **kifinomult**
lehet a **szofisztikált**,
vagy hogyha így jobban tetszik,
csupán csak **kiókumlált**.

(1391)
A bankodtól kaphatsz **kölcsönt**,
de sohasem **hitelt**!
(A mai oktatgatásom
ezzel majdnem kitelt.)

Örülj, hogyha **hiteled** van,
büszkeséggel töltsön.
Hitel nélkül – hidd el nekem –
nem jön ám a **kölcsön**!

A **hitel** – a szóból látod –
azt jelenti pedig,
hogy **elhiszik**, a **kölcsönt** majd
visszaadod nekik.

Ha úgy tűnik, visszaadni
képes sosem leszel,
nincs **hiteled** s ezért **kölcsönt**
bizony föl sem veszel!

(1392)
Perspektíva, gyakran **távlat**.
Sok átvitt értelme fáraszt,
fölsorolni nem fogom:
egész szó-birodalom.

Míg egy sokértelmű szóval
pontos fogalmat takarsz,
magyarul megértenék ám,
amit mondani akarsz!

(1393)
Ha megszólalsz, azzal kezded,
azt mondod, hogy: **Emm**...
Azt hiszed, ez előírás?
Megsúgom, hogy: **Nemm**!

Ha, a gondolkozásodhoz
beszéded túl gyors,
lassabban kell hát beszélned!
(Ily szörnyű a sors...)

Ha már tudod, mit mondanál,
akkor nyisd a szád.
Hidd el, nem szöknek meg addig,
várni fognak rád.

(Hogy gyorsabban gondolkozzál,
nem ajánlhatom,
mert hogy arra képes vagy-e,
sajnos nem tudom.)

(1394)
Hogyha következetes vagy,
úgy következtetni tudsz,
és megerőltetés nélkül
következtetéshez jutsz.

Ám akkor atz, kis barátom
– meglepetten faggatlak –
mi a fészkes fene miatt
mondod **konklúzió**nak ?!

(1395)
Az **objektív** – százszor mondtam –
(szókincsed hézagos?)
a leges-legtöbb esetben
nem más: **tárgyilagos** !!!

(1396)
Ha egy szó húsz jelentésű,
olyan, mint az **izé**.
Könnyen belátható, hogy csak
hülye bújik mögé.

(Mondd azt az **egy** jelentését,
mit alatta értesz,
mondanivalóddal akkor
távolabbra érhetsz!)

Ilyen szó a **platform** is, mely
járványszerű „kor-dal”,
és a jelentése gyakran,
csupáncsak **híroldal**...!

(1397)
Világhálón elérhető,
letölthető híranyag.
Rendben van, ez körülírás,
ám a **podcast** szó hanyag.

Találj ki rá egy magyar szót
– jobban ismered, mint én! –
ám, ha már **podkászt**nak mondod,
akkor úgy is írnám én!

(1398)
Honnan szedted a **landolás**t,
németből, vagy angolból?
Miért nem vettél több szót át?
Az ember erre gondol...

Mondjuk, minden tizediket,
vagy minden hatodikat?
Hol a határ, ha szereted
az idegen szavakat?

Ne haragudj öregem, de
hülyének nézlek simán!
Ki a nyelvromlást sürgeti,
tetted láttán rém vidám!

Magyar szót helyettesítesz:
olyan, mint a lesállás...
És a **landolás** magyarul
– ha nem tudnád –: **leszállás**!

(1399)
Ne hülyéskedj! – **Rentábilis**?
Magyarul beszélsz te még?!
Kifizetődőnek mondom,
mert magyarul mondom rég.

Ámde válogathatsz tovább
(ezért jó ám a magyar!):
mondhatod **hasznot hajtó**nak,
bár két szó, de nem fanyar.

Jövedelmező is lehet,
avagy **gazdaságos** is!
Magyar s érthető mindegyik,
jobb mint a **rentábilis**!!

(1400)
A **kontraktus szerződés**, vagy
egyezmény, hogyha úgy tetszik.
Látom, hogy az idegen szó
neked sokkal jobban fekszik.

Csak azt nem értem, hogy miért?!
lusta vagy lefordítani,
vagy téged elfelejtettek
magyar szóra tanítani?

Attól félek, hogy trehányság
az oka, és hülyeséged:
mennyire pusztul a nyelvünk,
az csöppet sem izgat téged...

A szövegben előforduló hibáimért hálásan fogadom a nyelvleckéztetést.

Szólista (a nem énekelő !)

A nyelvleckéztető gúnyversek számozásával [535]

Aberráció 1365
Ab ovo 1139
Abszolút 72,120, 228, 277, 1339
Abszolvál 1357
Abszolvált 59, 77
Abszurd 1194
Abszurditás 1354
Abszurdum 760, 1058
Abúzus 982
Adaptáció 338
Adaptál 1330
Addiktológia 413
Addícionális 238
Adekvát 27, 189, 570, 855, 884, 885
Affektál 1278
Affektív 674
Affér 1096
Affinitás 303
Agitál 1286
Akcentus 208
Akció 281
Aki 1121
Akklimatizálódik 525, 536
Akkreditál 144
Aktivál 1087, 1218
Aktív 640
Aktívitás 424
Aktuális 74, 96, 1014, 1173
Alapvetés 780
Alapvető 121, 124
Alapvetően 956, 1098
Album 156, 480, 920
Alga 1, 308, 510
Alibi 1371
Allegória 1262
Allergia 1263
Alteregó 295
Alternatíva 26, 1048
Ambíció 797, 915, 1066, 1329, 1352
Ambíciózus 219, 756
Ambivalens 236, 877, 1355
Amiatt felelős 383
Amorális 834
Analitikus 1318
Analizál 142, 516, 1201, 1327
Analízis 1346
Anamnézis 555
Anesztéziológia 166, 170
Annó 517
Anomália 696, 918, 1077
Antipatikus 48, 1236
Antitradicionális 627
Apartman 1335
Apellál 439
Apokalipszis (1227)
Aposztrofál 1067
App 286
Applikáció 286, 397, 506
Applikál 397
Apropó 984, 1290
Archaikus 291, 545, 682, 1070
Archeogenetika 609, 949
Archeológia 177
Archeológus 476, 584
Archívum 348, 1145
Areális 1041
Arrogáns 1256
Arról szól 357
Arzenál 979
Aspektus 191, 894, 1321, 1323
Aspirál 315
Aspiráns 399, 1085
Asszertív 991
Asszimilálódik 1146
Asszisztál 1272
Asszisztens 325
Asszociáció 1181
Asszó 61
Aszteroida 163, 1127
Asztronómus 176
Atmoszféra 1192
Atrocitás 76, 1007
Attitűd 227, 246, 256, 992, 1148, 1324
Attraktívitás 1362
Attribútum 435, 1133, 1338
Audió 428
Auditál 1244
Aukció 212, 471, 767, 804

[535] Ezzel könnyen megkereshető egy-egy idegen szó magyar megfelelője. – *A szerkesztő.*

Autentikus 48, 1261
Autográf 670
Automatikus 657
Autonóm 346
Autonómia 460
Avanzsál 633
Axióma 783, 1178
Azt gondolom, hogy 312, 891
Azt kell, mondjam 514

Bacon 69
Bakelit 1123
Barter 603
Bázis 591, 1313
Beazonosít 744
Bevállal 740, 843
Bevállalós 843, 916
Bevizsgál 742, 744
Biciklista 216, 1069
Biodiverzitás 1118, 1134
Börze 200, 271, 1380
Büdzsé 265
Bűntényt valósít meg 104

Casting (1231)
Celeb 225, 226, 231
Celebrál 333
Centralizáció 632
Centrum 34, 1122
Ceremónia 909
Cinn 999
Cink 1000
Cipollai manőverezés 1230
Comme il faut 1290
Computer 198

Datálható 534
Debütál 255, 524, 604, 852, 1302
Definiál 118, 1349
Definíció 831
Degradálódik 1200
Deklaráció 1160
Dekolonizáció 988
Delegál 1234
Delegáció 9
Demagóg 1362
Demográfia 1169
Demonstráció 12
Demonstrál 320, 323, 1358
Demoralizáló 652
Deponál 396
Deportál 197, 637
Depó 396
Dermatológia 192
Despotizmus 941
Desszert 1284, 1289
Deszant 466
Desztináció 579
Detektív 1125
Detektál 759, 820, 1017, 1125
Detonáció 53, 906
Devalválódik 209
Deviancia 669, 860, 1038
Deviáns 299
Dezertál 1284
Diabétesz 452
Diagnosztifikál 17, 717
Diagnosztizál 717
Diagnózis 146, 470
Diaszpóra 507, 680, 799, 1168
Differencia 217
Diktál 1282
Dinamika 1161
Direktíva 1114
Diszkrimináció 318
Diszponál 1030
Diszpreferál 211
Diszpreferálás 278
Disztingvál 262, 813
Disztópia 1294
Diverzifikáció 594, 601, 805
Diverzitás 465
DNA 543, 596
Dokumentum 34, 716, 1307
Dominál 528, 701
Domináns 390, 970
Donor 210
Dózer 406
Dózerolni 406
Drapéria 1255
Drasztikus 444, 1175
Drog 97, 282
Duett 326
Dzset 692
Dzsúdó 643

Edukáció 409, 1137
Edukál 1375
Effektus 1222
Egzakt 734, 1141

Egzisztencia 297
Eklatáns 993
Ekvivalens 931, 932
Elasztikus 488
Elasztikusan 1083
Elán 1325
Elegáns 154
Elementáris 343
Elokvens 821
E-mail 775
Emm... 1119, 1393
Emblematikus 2, 48, 557, 636, 792
Emeritus 862
Emócionálisan 395
Empátia 93, 564
Encián 217
Entitás 374, 377, 659
Epizód 1126
Erodált 1389
Esemény horizont 1078
Eszencia 809, 1378
Eszenciális 247, 809
Eszkaláció 1022, 1063, 1151
Etalon 1094, 1367
Etnicista 1247
Eufemizál 1170
Eufória 496, 1095, 1368
Eufórikus 85, 651, 972
Evakuál 100, 803, 907
Evakuálás 907
Evidencia 99, 559, 575, 1002, 1387
Evidens 29, 220, 1319
Evolúció 161, 548, 1102, 1212
Ezzel együtt 258, 356, 422, 1003
Exitál 1283
Exkluzív 180, 441, 1383
Expanzió 1351
Exponenciális 1298
Extrém 4, 152, 331, 646, 668, 709, 851

Égisz 658
Én azt gondolom, hogy 107, 727

Fajsúlyos 25, 300, 513, 716, 1382
Fakultatív 1239
Fals 1215
Família 389
Fatalista 1300
Fatalizmus 1300
Favorit 241
Fájl 359, 830, 1305
Feltehetően, hogy 364
Fesztivál 131, 908
Fikció 1097
Filogenetika 1100
Finalista 68, 108, 182, 1069
Finalizálódik 1084
Finálé 47, 70, 108, 240, 1068
Finta 486
Fizikailag 106, 538, 1370
Fizikális 110
Fizikálisan 106, 538, 957, 1370
Fícsör 501, 489
Fluktuáció 580
Fluktuál 420
Formula 563, 582, 1301
Forrás 771
Forszírozni 1147
Fosszília 453, 656, 867
Fotografál 183
Fotográfia 183
Fotográfus 157, 183
Fotó 11, 382, 731, 746, 794
Fotós 183, 641, 750
Fókuszált 78, 190, 1312
Fölvállal 135
Frakció 253
Frekvencia 243
Frekventál 464
Frenetikus 1326
Fruktóz 839
Frusztráció 229, 242
Frusztrált 229, 454, 881
Fundamentum 327
Funkcionál 378
Funkcionáló 568
Funkció 254

Galaktika 165
Galaxis 165, 491, 694, 875, 998, 1075
Garancia 186
Garantál 1271
Generáció 73, 179, 1336
Generál 143, 178
Generális 178
Gigantikus 1164
Globalizáció 316
Globális 1156
Glóbusz 1156
Görögbe mész 341

Grandiózus 896
Gravitáció 376, 522, 1073
Grépfrút 321
Gríz 459

Gyilkos bálna (Killer whale) 795

Habitus 520, 894
Hálivud 261
Hedonista 660
Hegemónia 942
Hektikus 540
Hermetikus 105
Hermetikusan 803
Heroikus 763
Hezitál 3, 117, 671
Hidratál 23, 857, 1071
Hidratáló 563
Hierarchia 969
Hipotetikus 587
Hipotézis 445, 893, 1177
Hitel 770, 1391
Hobby 82, 737, 924, 1057, 1115
Hominímia 1182
Horizont 283

Identifikál 1359
Identitás 41, 71, 113, 215, 610, 638, 903, 1013, 1341
Igazából 151, 749
Igazándi 1220
Igazándiból 221 257, 263
Ignorál 1138
Ikes ige 936
Ikon 489
Ikonikus 792, 880, 945, 950, 965, 966, 967, 1090
Illogikus 725
Illúzió 782
Imitál 463
Impresszió 432
Improvizatív 551
Improvizáció 234, 878, 1045, 1116
Improvizációzó 521
Improvizál 279, 892, 1045
Impulzus 405, 1222
Inaktív 490, 615, 955
Incidens 1379
Indifferens 753
Indigén 468, 541
Indirekt 222
Individuális 566
Indoktrináció 1295
Infarktus 103, 112
Infekció 149
Influenszer 1362
Információ 55, 207, 921, 923, 958, 1155
Informátor 588
Infó 207
Infravörös 164
Infrastruktúra 605
Iniciatíva 202
Innovatív 835
Inspiráció 1129, 1154
Inspirál 24, 81, 614, 1196
Instant 442, 847
Instrukció 8
Intakt 1130
Integráció 1144
Integrál 761
Integritás 400
Intelligencia 1009, 1021, 1117
Intenzitás 232, 549, 581, 1043, 1089, 1152
Intenzív 232
Interaktív 926
Interdiszciplináris 729, 888
Intergalaktikus 1076
Internacionalizmus 628
Internacionális 369
Interpretál 350
Interpretálható 913
Intersztelláris 174
Intervallum 519, 533
Intervenció 370, 1238
Intrika 833
Intuíció 245, 456
Invesztál 1274
Invitál 114, 870
Inzultál 961
IQ 1303
Irónikus 1036
Irreális 1167
Irritál 425, 667, 922
Itiner 1360
Izotróp 812

Joviális 1245
Junior 16, 182, 461, 645, 713, 889

Kaboson (*cabochon*) 565

Kamera 1296
K-and-H 38, 58, 116
Kanalizál 892
Kandeláber 946
Kaotikus 550, 863, 1372
Kapacitás 1091
Kapitalizáció 943
Karantén 244, 735
Kardinális 662
Kardiológia 169
Karizmatikus 762
Karrier 1333
Katalizál 1158
Katéter 933
Kataklizma 589, 996
Katarzis 672
Kavalkád 477, 980
Kántál 1275
Káosz 724, 1376
Kátyuzás 128, 214
Kecsöp 505
Kemikália 134, 355, 430, 544, 752, 764, 766, 864
Kes 1205
Kettőezertizenöt 485
Kémia 134
Kétségtelenül, hogy 364
Kétszer gyorsabban 274, 276, 492
Kétszer nehezebb 1308
Kihangsúlyoz 744
Kilométer per óra 635
Kitaláció 697, 1097
Kiváltani 443, 743, 917
Klaviatúra 473, 826, 1253
Klikk 199
Klikkel 199, 810
Klíma 844
Koffer 367
Kognitív 673
Koherens 1386
Kohézió 1332
Koktél 1254
Kollaboráció 1004
Kollekció 349, 619
Komfort 162
Komfortzóna 768, 1150
Komikus 950
Komment 1206
Kommersz 1052
Kommunális 330
Kommunikáció 235
Kommunikál 223
Kompatibilis 1026
Kompatibilitás 837
Kompenzál 138, 618, 1088
Kompetencia 381, 504, 815
Kompetens 535, 698, 754
Komplett 1323
Komplex 222, 577, 1166, 1320
Komplexum 723, 1001
Komplikált 139
Komputer 198, 1032
Koncentráció 19
Koncentrál 35, 190, 827, 1312
Koncepció 939, 1131
Koncepciós 493, 939
Koncert 127, 848
Koncesszió 1345
Konferencia 249
Konfigurál 328
Konfliktus 80, 458, 523, 1237
Konfrontáció 529
Konklúzió 467, 613, 879, 1394
Konkrét 661, 1369
Konkurens 1035
Konnektor 43
Konspiráció 1172
Konspirál 726
Konstatál 111, 576, 968
Konstelláció 1241
Konszenzus 75, 1176
Konszolidáció 567
Konteó 1199
Konteós 1211
Kontextualizáció 607
Kontextus 160, 324, 953, 1184
Kontinens 313, 401, 415, 556, 845, 1232
Kontinuitás 611, 705
Kontraktus 1400
Kontraszt 859
Kontrollál 153
Kontroverz 1198
Kontúr 606
Konvenció 823
Konvergencia 175
Konvergens 1101
Konvertál 414, 1272
Konzekvencia 230, 1108
Konzekvens 433, 728, 976, 994
Konzulens 703

Konzultáció 60, 720
Konzultál 854
Korporatív 531
Korporáció 531
Korrekt 733
Korrektúra 289
Korreláció 1005
Korrepetál 329
Korrigál 289
Korrumpál 1189
Köszönhetően 1044
Kreálmány 1185
Kredit 736, 770
Kritérium 824, 1049, 1051, 1369
Krizantém 676
Krízis 339, 459, 1348
Kronológia 706
Kulminál 1374
Kultikus 1025
Kultivál 1027
Kurbli 876
Kuriózitás 530
Kuriózum 897
Kurzus 232, 239, 287,1222
Kúra 1222
Kürtöskalács 1054
Kvalifikációs 10, 36, 65
Kvalifikált 1244
Kvalifikálta magát 181, 185
Kvalitás 184, 553, 1179,
Kvóta 653, 666

Lakonikus 828
Lamentál 1269
Landolás 1398
Lájkokat szerezni 407
Lájkol 226
Lájkolás 1106
Lájkoló 251
Lárva 542, 829
Leellenőriz 741
Legitimál 503
Legitím 366, 372
Legoptimálisabb 825
Lenyilatkozta 745
Letargia 1377
Légió 351
Licitál 500, 1264
Licitálás 500
Limitál 1276
Link 187, 810
Lízing 101
Locsolás 948
Lokalizál 631, 704, 1183
Lokális 620, 1240
Lokális galaxis csoport 1080
Lumbágó 438

Mai napon 1033
Malőr 1216
Manifesztum 774
Marginális 790
Maróni 284
Materializálódik 953
Matéria 398
Medál 876
Meditál 1287
Megbecsül 739
Megint egyszer 109
Megkerülni 447
Megkérdőjelez 119, 269, 800, 806, 873
Megkérdőjelezés 1112
Megörököl 930
Megtapasztal 930
Megvezet 495, 512
Mementó 1259
Mentális 92
Mentálisan 106, 612
Mentén 446
Mennyi ember ? 431
Metabolizál 910
Metabolizmus 910
Metafóra 392, 1113
Metódus 233, 427
Metró 561
Média 134, 300, 977, 1165
Mém 630
Mindösszesen 334, 337, 352, 426, 484,
747, 748, 777, 778, 779
Minőségi 1382
Misztikum 683
Misztikus 683
Mjúzikel 206
Mobilizál 892
Molesztál 1267
Momentum 412, 758
Monarchia 628
Mondatvégi hangfölvitel 448, 449, 450
Monitorozás 935
Monopólium 912

Monstre 304
Monumentális 585
Moratórium 264, 1010
Morális 347, 393, 499, 785, 1153
Morálisan 498
Morózus 1086
Motiváció 90, 1309
Motivál 838
Motivált 201, 203, 204, 205
Multifunkcionális 472
Multivektorális 1361
Mutál 1277

Narrátor 44, 62, 478
Narratíva 573, 719, 773, 793, 985, 1373
Narráció 599, 1082
Nacionalizmus 628
Nagy Attraktor 1079
Náció 318
Nejlon 421, 639
Nem annyira 136, 259
Nem igazán 115, 260, 686, 807
Nepotizmus 1195
Neurológia 1226
Négyszer gyorsabban 272
Niknév 65, 89
Nivelláció 625
Nonverbális 690
Nosztalgia 469
Nosztalgikus 469
Nota bene 1142

Nyilvánvalóan, hogy 364

Objektív 388, 989, 1356, 1395
Objektíve 1188
Objektívitás 475, 871
Objektum 394, 462, 593
Obszervatórium 655, 1055
Offenzíva 1197
Okán 722, 730, 732, 874
Oktrojál 721
Olaszba mész 341
Onkológia 168
Opcionális 552
Opció 195, 886, 887, 1343
Opciós 194, 196
Optimista 216
Orbitális 654
Organikus 616
Orientálódik 302, 1162
Orsósmagnó 1053
Ováció 539, 1092

Ódium 1366

Önprezentáció 986
Önreprezentáció 986
Örömet okoz 340

Paleontológia 1020
Pandémia 816
Panoráma 1081
Paradigma 486, 808, 890, 1136
Paragráfus 140, 252
Paralizál 892
Paraméter 586
Paranoia 796
Paraszolvencia 158
Parazita 1252
Paríroz 379
Partikuláris 572, 595
Paszta 565
Patológus 307
Patrióta 1297
Performansz 45, 642, 712, 861, 899, 951, 952, 962, 963, 964
Periféria 608
Periódicitás 526
Periódus 1171, 1363
Per hó 1132
Per óra 94, 635, 919, 928
Per pillanat 266, 270
Perspektíva 86, 846, 1392
Pesszimista 213
Petíció 344, 691, 882, 1024, 1402
Pigment 546, 1019
Planéta 738
Plasztik 268, 336, 868
Platform 1396
Play off 335
Podcast 1397
Polarizáció 953
Pollen 15, 91, 358, 457, 560, 802, 1120
Pollenjelentés 1251
Popularizáció 141
Populáció 689, 1039
Populáris 675
Porció 474
Porózus 1086

Portfólió 665, 902, 974
Portré 97
Poszt 664
Potenciális 898, 981, 1334
Pragmatikus 578, 856
Praktikus 1260
Precedens 1060
Predesztinál 789, 1331
Preferál 925, 1159
Prehisztórikus 688, 818
Prekoncepció 1040
Presztízs 1163, 1224
Prevenció 275
Preventív 275, 1207
Princípium 817
Prioritás 700
Privatizáció 54, 316, 319
Privilégium 527, 900
Procedúra 248, 13 52
Prodzsekt 159, 858, 1364
Professzionális 8
Profitál 31, 634
Prognosztizál 497, 511
Prognózis 1299
Program 285
Projekt 159, 858, 1364
Prominens 1037, 1310
Prosperál 1143
Prosztata 13, 650, 1190
Protestál 408, 482, 1191
Provincia 1065
Provincializmus 1062
Provokál 1316
Proxy 927, 934
Prófécia 1046
Publikál 1072
Publikum 332
Publikus 332
Pulmonológia 167
Pulzus 1104, 1222
Pupilla 1174
Puritán 1093

Radikalizálódott 57
Radikális 56
Ráció 73, 229
Rákkendrol 267
Ráta 39, 403, 417, 429, 483, 715
Reagál 954
Realitás 787
Realizál 132, 583, 905, 1202
Reál szféra 290
Recitál 434
Redundancia 1111
Referál 211, 402
Regionális 298, 532
Regisztrál 46, 904
Regisztrálj 687, 1015
Regisztrálás 1015
Regnál 33, 353, 360, 648, 702, 718
Rekord 28, 591
Relatíve 626
Relatív 1281, 1303
Relatívizálás 872
Relaxál 21
Reláció 1322
Relevancia 558, 901
Releváns 154, 188, 1042, 1135
Relikvia 1306
Relikviák 171
Remittáns 836
Renovál 354
Rentábilis 1317, 1399
Repertoár 798
Reprezentatív 502, 1328
Reprodukál 590
Reputáció 663
Respektál 1385
Restaurál 685
Retina 1029, 1149
Retorika 1243
Retro 561
Retrospektív 40
Reveláció 98, 1340
Revideál 751
Rezervál 293
Rezerváltat 293
Rezidencia 1293
Rezidens 29
Rezisztens 29
Rezonábilis 384
Rezümé 990
Régió 345, 869
Ritmus 1103
Rituálé 173
Rituális 172
Rivalizáció 494, 554
Rivalizál 842
Rivalizáltunk 515
Rivális 436, 455, 842

Rizikó 224, 404, 418

Sale 52, 296
Segít a tüneteken 362
Septichor 707
Show 296
Síel 365, 1250
Síelés 1250
Skrupulus 679
Sorjáznak 133
Spa 769
Spanyolba megy 342
Specialista 368, 371
Specialitás 371, 1109
Speciális 237, 371, 373, 547, 1012
Specifikus 1034
Spontán 765
Spray 1061
Spré 18
Sprézik 1209
Stabil 419
Stabilizáció 569
Stáb 1314
Stagnál 84
Stacionárius 1059
Stáció 60
Státus 788
Stratégia 1257
Stroke 850

Szabotál 1279
Szakramentum 327
Szalutál 1272
Szanatórium 66
Szankció 883
Szankcionál 487
Szegmens 6, 644, 711, 959
Szegregál 617, 1140
Szekció 311
Szelektál 1274
Szelektáltan 385
Szelektív 273, 562, 1016
Szelfi (*Selfi*) 565
Szentencia 1223
Szenzibilizál 380
Szervilitás 537
Szervilizmus 1064
Szezonális 411
Szétosszák 1381
Szignál 1214, 1292
Szignifikáns 305, 937, 938, 975
Sziluett 283
Szimbólum 440, 1157
Szimmetrikus 684
Szimpatikus 93, 1236
Szimptóma 147
Szingularitás 1006
Szinoníma 479, 784, 1342
Szinopszis 598
Szintetikus 1204
Szintetizál 1217
Szintétikus 268
Szintézis 1219
Szisztematikus 280
Szitálás 386, 772
Szituáció 49, 1008, 1050, 1186
Szívinfarktus 103, 112
Szkennel 301
Szkepticizmus 791, 997
Szkeptikus 20, 375, 1159
Szocializálódás 1110
Szofisztikált 1390
Szori 1210
Szólista 1069
Szponzor 88, 714, 822, 1221
Sztori 1210
Sztráda 42, 70, 108, 123
Sztrók 14, 51, 122, 647, 708, 710, 850, 1304
Szubjektív 1187
Szubszidiaritás 361, 480, 1105
Szubsztancia 391
Szuperszónikus 1248
Szupremáció 602
Szuterén 781
Szuverén 781
Szuverénitás 571, 819, 940, 1031

Tabella 423
Tegnapi napon 1337
Teleszkóp 592
Tematizál 929
Tempó 410
Tendál 518
Tendencia 148, 314, 416, 699, 1018, 1047, 1233
Tendenciózus 574
Tender 294, 306
Teorétikus 310
Teória 309

Terápia 64
Terapeuta 677, 678, 681, 1128
Természetesen, hogy 364
Territoriális 832
Territórium 600
Tézis 786
Thermal spa 7, 67
Titulál 944
Tolerancia 1258
Tolerál 971, 1311
Toleráns 63
Tortúra 1222
Totálisan 437
Tradícionális 5, 145, 196, 1225
Tradíció 1401
Trailer 621
Traktál 1246
Transzcendens 776
Transzparens 1388
Transzplantáció 150
Transzponál 1011
Tranzakció 292
Trauma 363, 1023
Trend 22, 978
Tumor 814
Tumultus 218, 853
Turbulencia 693
Túra 1222

Uniformis 250, 987
Unikális 508, 995
Univerzum 155, 695, 811, 914, 1056, 1074, 1124
Urbanizálódik 1249

Úgy fogalmazott 137
Úvé 1208

Vacillál 32, 947
Vakáció 1291
Vakcináció 801
Vakcína 387, 757, 1213
Valószínűleg, hogy 364
Variáció 1180
Variáns 840
Vegetál 1280
Vegzál 451, 1347
Vehemencia 1193
Verbális 235
Vertikális 755
Verzió 30, 973, 1107
Vindikál 509, 911
Visszaaludni 624, 960
Visszanézni 622, 623, 960
Vizionál 1229
Vizionárius 1028
Vizualizál 597
Vizuális 1315
Vírus, aki... 1203
Vízió 245
Voks 841
Voksol 37, 126, 193
Voksolás 266, 1228
Vulkán 79, 1265

Wellness 87, 95, 125, 649

Zóna 1266

Gyimóthy Gábor (Zollikerbeg/Svájc):

Magyar nyelvünk védelmében

Gondolatok a magyar nyelv napján

Szeretnék ez ünnep napnak
néhány szót szentelni,
kérdezvén, hogy van-e vidám
okunk ünnepelni?

Hogy a magyar hivatalos,
nincs száznyolcvan éve,
s űnnepeljük, hogy ma már az
– gondot félretéve.

Ám, hogy több, mint nyolcszáz évig
– ma kimondva légyen –
más nyelv volt a hivatalos,
utólag is szégyen!

Megaztán – kérdem – elég-e
az egynapos ünnep,
s törődésünk a nyelvünkel
azután eltűnhet?

Mégcsak nem is pirosbetűs
a naptárnak lapján,
s olyan mint a fogadalom
újév első napján,

rajogásunk addig sem tart,
tűnik, mint a harmat
és úgy elmossa az idő,
mint a fogadalmat...

Pedig veszélyben a nyelvünk,
végét látom jőni.
Nem elég egyetlen napig
a nyelvvel törődni!

Hiszen szemünk előtt romlik,
és nem észrevétlen!
Harcolhatnánk ám ezellen,
de csak ülünk tétlen!

Nem bánom, hát ünnepeljen,
kinek van rá kedve,
ám, hogy tartozik a nyelvnek,
máskor sem feledve!

A magyar e megtisztelést
ne csak egyszer kapja,
legyen gyönyörű nyelvünké
az év minden napja!

Zollikerberg, 2023 XI. 16.

Féltsük-e a nyelvet? Egy hajdani nem közölt válaszom...

Valamikor 2019. augusztus vége felé küldhettem el alábbi írásomat egy cikkre reagálva. Természetesen nem kaptam választ, talán mert az eredeti cikk írója ahhoz a balliberális körhöz tartozik, amely nagy örömmel látja a nyelv „internacionalizációját", azaz elnemzetközüliesülését, ami alapfeltétele a nemzet szétbomlásának...

Kedves Élet és Tudomány! Igen tisztelt Gy. E. úr!

Az ez évi 34. számban megjelent Nyelv és Élet rovat elolvasása után támadt néhány gondolatom azzal kapcsolatban, hogy jó-e, ha nem féltjük az anyanyelvünket. Sajnos nem állt módomban Móra Ferenc írásait megismerni. Valahogy elkerülték gyerekkoromat. Nagyon szerethette a magyar nyelvet, mint ahogy én is nagyon szeretem, főleg azóta (1956 óta), hogy külföldön élek.

Meg merem kockáztatni azt az állítást, hogy valószínűleg nem szeretném ennyire az anyanyelvemet, ha Magyarországon maradtam volna és nem tanultam volna féltucat idegen nyelvet. És abban mindenképpen biztos vagyok, hogy nem érezném annyira fájdalmasan a mai, magyar nyelvpusztulást, mint ahogy innen érzem, kívülről rálátva.

Ha Móra Ferenc ma élne, valószínűleg ezt írná: *...mentsük, védjük, tisztogassuk a nyelvet, de főleg nagyon, nagyon féltsük!* Ma egészen más időket élünk, mint amilyenek Móra idejében voltak. Lehet hogy akkor úgy tűnt, hogy „*addig, amíg nemzet van, a nyelv is elpusztíthatatlan*". Ma nem csak úgy tűnik, hanem szinte ordít a felismerés, hogy addig, amíg nyelv van, addig elpusztíthatatlan a nemzet. De csak addig! És meddig lesz még nyelv? Magyar nyelv? Politikai kérdés lenne és más lapra tartozik, hogy jó-e, ha marad a nemzet. Szerintem jó lenne ha maradna, de ez már tényleg *más lap.* Természetes, hogy a nyelvek változnak, hiszen változik a világ és mi is változunk benne, de húsból és vérből való lényegünk szerencsére nem változik. Sajnos a mai nyelvváltozás olyan rohamos, hogy nem tartom túlzásnak nyelvpusztulásról beszélni. Mit éreznének ma egykori nyelvújítóink, mit érezne Kosztolányi olyan szavakat hallva, mint *sztrók, spré, lízing, hidratáló formula, lájkolás* és még sok hasonlót? Vajon mit szólna Móra Ferenc, ha hallaná a szinte teljesen szalonképessé vált, elképesztően trágár szóhasználatot? Merne-e még arra biztatni, hogy ne féltsük a nyelvet?

Az írás föltalálása után, és főleg amikor a könyvnyomtatás elterjedt, a nyelv rögzítődött, ami nagyon jó és előnyös volt, hiszen a gondolat- és eszmecsere lehetősége nem csak nagy távolságok esetén fontos, hanem akkor is – noha akkor csak egyirányú –, ha nagy időközök választanak el bennünket azoktól, akiknek gondolataira kíváncsiak vagyunk. Ez működött a magyarban legalább ötszáz éven át (szándékosan nem akarok visszanyúlni a Halotti beszédig, pedig nagy túlzás még az sem lenne). Most viszont, ha a nyelvváltozás ilyen irammal halad tovább, még ötven év, azaz még két nemzedék és utána egy Arany-verset le kell majd fordítani az akkori „magyarra", hogy érthetővé váljék.

A nyelv lényegének nem szabadna változnia. Ha a -ban, -ben mást jelent, mint a -ba, -be, akkor az n-hangot nem lehet lustaságból elhagyni és utána jóváhagyni. Találkoztam a mai Magyarországról jött, szakmailag jól képzett, negyven év körüli emberekkel, akik még csak nem is hallottak arról, hogy léteznek ikesigék, és hogy azokra részben más szabályok érvényesek, mint más igékre...

Emellett a szókincs kicserélődése rohamosan zajlik. Ki mond ma még ***lehetőséget*** *opció* helyett, ***fényképet*** *fotó* helyett, ***tájékoztatást*** *információ* helyett, ***tétovázást*** *hezitálás* helyett, ***minősítő versenyt*** *kvalifikációs* helyett, ***összpontosítást*** *koncentrálás* vagy *fókuszálás* helyett, ***virágport*** *pollen* helyett, ***magánosítást*** *privatizáció* helyett, ***hangversenyt*** *koncert* helyett, ***ünnepélyt*** *fesztivál* helyett, ***régészt*** *archeológus* helyett, ***tömegvonzást*** *gravitáció* helyett, ***világegyetemet*** *univerzum* helyett, ***szívszélhűdést*** *infarktus* helyett, ***kiürítést*** *evakuálás* helyett, ***hagyományost*** *tradicionális* helyett, **jelképest** *emblematikus* helyett, vagy ***ibolyántúli***

sugárzást *úvé-sugárzás* helyett? Sajnos úgyszólván senki. És ezt a fölsorolást még nagyon hosszan folytathatnám!

Még hogy a nyelv kidobja magából, ami nem belevaló?! Lehet, hogy ez így volt Móra idejében, mert akkor nyilván sokan, vagy legalábbis elegen foglalkoztak nyelvápolással és súlyt helyeztek a nyelvoktatásra. Mi volt az a nem odavaló, amit a nyelvünk az utóbbi harminc évben kidobott? Egyetlen példát sem találtam. Az ellenkezője történik: a nem odavaló dobja ki magyar szókincsünk szavait. Ez ellen csak tudatos és szigorú nyelvoktatással lehetne valamit tenni, mert anélkül az emberek észre sem veszik, hogy már csak félig beszélnek magyarul. Ám ez csak akkor történik meg, ha féltjük a nyelvet, nagyon féltjük!

Volt idő a háború után, amikor bizony vigyáztak ilyesmire. Iparitanuló koromban szigorúan ügyeltek arra, hogy az eszközök németből átvett – és addig szorgalmasan használt – nevét magyarul mondjuk. Például a *sublerből* ***tolómérce*** lett, a *colstokból* ***mérőléc***, stb. Gyerekfejjel nem fogtuk föl, hogy miért kell egy rövid szót, hosszabbal fölváltani, és hogy az mennyire fontos. A sportban a *vízipóló* ***vízilabda*** lett, vívásban az *asszó* ***csörte*** lett, a *dzsúdó* (ami egyébként japánul, helyesen kiejtve *judo* lenne) **cselgáncs** lett, és így tovább. Ma már megint csak *asszót* és *dzsúdót* hallok... Végül, visszatérve Móra szavaira: *Miért kellene* ***mentenünk***, ***védenünk*** *és* **tisztogatnunk** *a nyelvünket, ha nem kell* ***féltenünk****?* Féltenünk kell, mert sajnos nem öngyógyuló, öntisztuló, önvédő és „önelintéző" valami! Még csak nem is olyasmi, ami önmagától változik. ***Mi változtatjuk, akik beszéljük***, vagy ***írjuk***, és ha nem ügyelünk nagyon arra, hogy milyen változtatásokat engedünk meg magunknak, nem teszünk jó szolgálatot az anyanyelvünknek.

Tiszteletteljes üdvözlettel: Gyimóthy Gábor, *Zollikerberg (Svájc)*

Akinek nem inge, ...

Volt már ilyen versem, hogyne!
Megfogadtad szavamat?
Mikor feléken rugdostam
az idegen szavakat?!

Mert gyalázat, ahogy beszélsz!
Arany János mit szólna?
Kazinczy vagy Kosztolányi
még engem is megróna,

merthogy nem tanítottalak
magyar szóra eléggé!
Mondókám túl finom ahhoz,
hogy agyadba bevésné,

határozd el, hogy mit akarsz,
ha beszélsz hát magyarul,
avagy zagyva, keverék nyelv,
ami a szádra tolul?!

Pofon csak nem vághatlak, ha
bicsaklik a szókincsed...
Javaslataimat jobban
meg kellene szívlelned!

Érzelmileg érthetőbb, mint
emócionálisan
s a **teljesen** miért lenne
rosszabb, mint **totálisan**?

Az **evidens nyilvánvaló**,
gyűjtemény: **kollekció**,
szimpatikus: **rokonszenves**,
az **autonóm önálló**.

A **tumultus tülekedés**,
objektív: **tárgyilagos**.
A **szekció tagozat** és
a **publikus nyilvános**,

Detonáció: **durranás**.
Azt hitted, hogy robbanás?
Látod, hogy az idegen szó
mily agyafúrt, kispajtás?

Százszor mondtad, hogy **karantén**,
pedig hát az vesztegzár!
Szégyen ám, hogy ezt nem tudtad,
Rejtő Jenő tudta már...

A **dzsúdó** magyarul **cselgáncs**!
S nem csalás, nem ámítás:
japánul **júdónak** mondják,
így hát kettősen hibás.

Az **aspektus** csupán **szempont**,
asszó: **csörte** magyarul.
Köz-szókincsben volt e szó már,
de most újra kiszorul.

Delegáció: **küldöttség**,
szituáció: **helyzet**.
Definiál: **meghatároz**,
program csak **műsor** lehet...

Realizál: **megvalósít**.
Közönséges: **banális**.
(S tudjuk a villa csak villa,)
a **csatorna**: **kanális**...

Azt hitted, a **realizál**
azt jelenti, észrevesz?
Angol nyelvből idecsődült,
agyalágyult nézet ez!!

A **kontextus összefüggés**.
Érthető és egyszerű!
Empátia: **együttérzés**,
populáris: **népszerű**.

Nem mindegy, hogy gyerekkorban
az ember mily szót tanul.
Magyar szónak értelme van –
ÉRTELME VAN MAGYARUL!

A **galaktika** a **tejút**,
fundamentum: **alapzat**.
Csillgász az **asztronómus**
(*asztrológus* nem izgat...).

Instrukció: **utasítás**.
Remélem, megérted ezt.
Ha **kontúr**, hát **körvonal.**
Diszkriminál? **Kirekeszt**!

Kiegésztés – Nyelvleckztetés, Mottók-hoz

A Mottók láthatók a 160-172. oldalon, itt:
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_01_150-293.pdf#page=2

(66)
Ha egy szó a magyar nyelvben
visszatetszőn idegen,
– bárhogy nézem – az Téged sem
hagyhat folyton hidegen !

(67)
Idegenszó – kérdem vadul –
szádra vajon miért tolul ?
Élesre áll minden agyar !
Tán nem tudod mi a magyar ?!

(68)
Mért nyúlsz idegen szavakhoz,
gondolod, hogy az a *menő* ?
Hiába reménykedünk, hogy
majd a fejed lágya benő ?

(69)
Idegen szó a nyelvünkben
– ha beköltözött –
olyan, mint a tengeri sün
kolibrik között.

(70)
A magyarban az a jó, hogy
minden szava érthető !
Ezért ésszerű használni,
ez a tény nem meglepő.

Könnyen meghökken az ember
– ez szerintem nem vitás –
ha egyszercsak ilyen szót lát,
mint: **szubszidiaritás...!**

Kontextualizáció-hoz
mit szólnál, kisöcsém ?!
Jól meglenne idegenszóknak
lakatlan szigetén...

Ha barátod minden növény,
attól szép a kiskert.
Mire jó, ha szövegedben
nem minden szó ismert ?!?!

(71)
A birka csak bégetve szól,
merthát az a nyelve.
Használj idegen szavakat,
s nyelved le van nyelve...

(72)
Magyar nyelvet hanyagoló,
te nem vagy csak hanyag:
tényked̈sed egyenesen
hazaárulási anyag !

(73)
Ki hanyagul nyelvet rongál,
– kimondom én: nagy bunkó !
Ha tudatosan csinálja,
akkor hazaáruló !

Észrevétlen szóhasználat

Hány szót használsz észrevétlen,
melynek vége **-ció** ?
Fölsorolom, mert már talán
én se tudom, mi jó...

Attrakció, ambíció
artikuláció.
Absztrakció és aukció,
civilizáció.

Redukció, indukció
és definíció.
Decentralizáció és
degeneráció.

Desztináció, akció,
globalizáció.
Popularizáció és
determináció.

Szocializáció és
adminisztráció.
Deportáció és aztán
agglomeráció.

Frusztráció, diszkréció
és deformáció.
Reláció, proporció,
mobilizáció.

Emóció, erekció,
privatizáció.
Digitalizáció és
az emigráció.

Devalváció és hát a
dezinformáció.
Fikció és erupció,
kanalizáció.

Diszkriminációés a
harmonizáció.
Eszkaláció, frakció,
emancipáció.

Prédikáció, kaució
és gravitáció.
Evolúció, funkció,
hallucináció.

Demoralizáció és
interpelláció.
Indusztrializáció
és innováció.

Dedukció, infekció
és integráció.
Inszubordináció és
az illusztráció.

Koncepció, náció és
rivalizáció.
Formáció, korrekció,
organizáció.

Kreáció, ováció
és inspiráció.
Diszkvalifikáció és
alliteráció.

Konfekció, opció és
legitimáció.
Rehabilitáció és
manipuláció.

Inkvizíció, porció,
korrepetáció.
Infláció, narráció
és információ.

Klasszifikáció és az
exhumáció.
Regisztráció, punkció,
polarizáció.

Prevenció, mutáció,
kooperáció.
Diverzifikáció és
asszociáció.

Migráció, injekció,
Illumináció.
Improvizáció és hát
kapituláció.

Sterilizáció és a
dokumentáció.
Evakuáció és az
extrapoláció.

Pozíció, muníció,
kommunikáció.
Liberalizáció és
orientáció.

Imitáció, szankció,
realizáció.
Exkommunikáció és
koordináció.

Identifikáció és
kvalifikáció.
Laudáció, korrupció,
restauráció.

Kapitalizáció és
interpretáció.
Manifesztáció és a
reprezentáció.

Kollekció, rotáció,
legalizáció.
Konfiguráció és a
regeneráció.

Demonstráció és persze
konföderáció.
Konstrukció, projekció,
reinkarnáció.

Szekularizáció és
centralizáció.
Redakció, perfekció,
kollaboráció.

Revolúció és aztán
szignalizáció.
Motiváció, stáció,
analizáció.

Petíció, tradíció,
és a promóció.
Vibráció, szenzáció,
és a produkció.

Kondíció, reakció,
asszimiláció.
Kontraindikáció és
specifikáció.

Konvenció, ráció és
stabilizáció.
Stagnáció és akkor a
transzplantáció.

Protekció, szelekció,
és koalíció.
Tranzakció, szubvenció,
és a vakáció.

Itt megállok, mert eléggé
elfáradtam vele.
Ám az egész szójegyzéknek
ez még csak a fele...

Megsúgom, hogy eljutottam
több, mint **háromszázig** !
Nem tudom, mit érzel ettől ?
Az én lelkem fázik !

Legtöbbjükre van magyar szó,
azt csak „le kell hívni” !
A többit meg gyönyörűen
körül lehet írni !

Viszonyod a magyar nyelvhez
akárhogy is légyen,
idegen szó használata
kegyetlen nagy szégyen !
– – – – – – – – – – – – – – – –

És akkor kezdjem elölről ?
Minek vége ***-zió*** *?*
Erózió, retorzió,
vízió, verzió....

Gyimóthy Gábor, Zollikerberg, 2019 V. 21.

- - - - - - -*-ció*

1. Abberráció
2. Absztakció
3. Adaptáció
4. Addíció
5. Agglomeráció
6. Agitáció
7. Akció
8. Akkreditáció
9. Alliteráció
10. Ambíció
11. Amputáció
12. Analizáció
13. Applikáció
14. Argumentáció
15. Artikuláció
16. Asszimiláció
17. Asszociáció
18. Attrakció
19. Aukció
20. Banalizáció
21. Centralizáció
22. Cirkuláció
23. Civilizáció
24. Decentralizáció
25. Dedikáció
26. Dedukció
27. Definíció
28. Deformáció
29. Degeneráció
30. Degusztáció
31. Deklináció
32. Dekoráció
33. Delegáció
34. Demarkáció
35. Demonstráció
36. Demoralizáció
37. Depiláció
38. Deportáció
39. Desztilláció
40. Desztináció
41. Destrukció
42. Determináció
43. Detonáció
44. Devalváció
45. Deviáció
46. Dezinfekció
47. Dezinformáció
48. Digitalizáció
49. Dilatáció
50. Direkció
51. Diszkréció
52. Diszkrimináció
53. Diszkvalifikáció
54. Diszpozíció
55. Disszertáció
56. Disztribúció
57. Diverzifikáció
58. Dokumentáció
59. Duplikáció
60. Edukáció
61. Emancipáció
62. Emigráció
63. Emóció
64. Erekció
65. Erupció
66. Eszkaláció
67. Evakuáció
68. Evalváció
69. Evolúció
70. Exhibíció
71. Exhumáció
72. Exkommunikáció
73. Expedíció
74. Expozíció
75. Extrapoláció
76. Fabrikáció
77. Fermentáció
78. Fikció
79. Fluktuáció
80. Formáció
81. Frakció
82. Frusztráció
83. Funkció
84. Generáció
85. Globalizáció
86. Gratuláció
87. Gravitáció
88. Hallucináció

89. Harmonizáció
90. Hibernáció
91. Identifikáció
92. Illuminációi
93. Illusztráció
94. Imitáció
95. Implantáció
96. Improvizáció
97. Indikáció
98. Indiszkréció
99. Indukció
100. Indusztrializáció
101. Infekció
102. Infiltráció
103. Infláció
104. Információ
105. Inhaláció
106. Injekció
107. Inkarnáció
108. Inkubáció
109. Inkvizíció
110. Innováció
111. Inspekció
112. Inspiráció
113. Installáció
114. Institúció
115. Instrukció
116. Inszubordináció
117. Integráció
118. Interpelláció
119. Interpoláció
120. Interpretáció
121. Intervenció
122. Intuíció
123. Invesztíció
124. Invitáció
125. Inzultáció
126. Irrigáció
127. Irritáció
128. Izoláció
129. Kalkuláció
130. Kanalizáció
131. Kapitalizáció
132. Kapituláció
133. Kaució
134. Kavitáció
135. Klasszifikáció
136. Koalíció
137. Koedukáció
138. Kollaboráció
139. Kollekció
140. Kombináció
141. Kommunikáció
142. Kompenzáció
143. Komplikáció
144. Kompozíció
145. Koncentráció
146. Koncepció
147. Kondenzáció
148. Kondíció
149. Konfekció
150. Konfiguráció
151. Konfirmáció
152. Konföderáció
153. Konfrontáció
154. Konglomeráció
155. Kongregáció
156. Konjugáció
157. Konspiráció
158. Konstelláció
159. Konstitúció
160. Konstrukció
161. Konszolidáció
162. Kontamináció
163. Kontempláció
164. Kontraindikáció
165. Kontrakció
166. Konvekció
167. Konvenció
168. Konverzáció
169. Konzerváció
170. Konzultáció
171. Koprodukció
172. Kopuláció
173. Kooperáció
174. Koordináció
175. Korporáció
176. Korrekció
177. Korreláció
178. Korrepetáció
179. Korrupció
180. Kreáció
181. Kultiváció
182. Kulmináció

183. Kumuláció
184. Kvalifikáció
185. Laudáció
186. Legalizáció
187. Legitimáció
188. Liberalizáció
189. Licitáció
190. Likvidáció
191. Limitáció
192. Lokalizáció
193. Manifesztáció
194. Manipuláció
195. Maszturbáció
196. Meditáció
197. Menstruáció
198. Migráció
199. Mobilizáció
200. Moduláció
201. Motiváció
202. Multiplikáció
203. Muníció
204. Mutáció
205. Narráció
206. Náció
207. Okkupáció
208. Opció
209. Oppozíció
210. Organizáció
211. Orientáció
212. Ováció
213. Ovuláció
214. Pankráció
215. Penetráció
216. Perfekció
217. Perforáció
218. Petíció
219. Polarizáció
220. Popularizáció
221. Populáció
222. Porció
223. Pozíció
224. Prepozíció
225. Prezentáció
226. Prevenció
227. Prédikáció
228. Privatizáció
229. Produkció
230. Projekció
231. Promóció
232. Proporció
233. Protekció
234. Provokáció
235. Publikáció
236. Punkció
237. Ráció
238. Reakció
239. Realizáció
240. Recitáció
241. Redakció
242. Redukció
243. Regeneráció
244. Regisztráció
245. Reguláció
246. Rehabilitáció
247. Reinkarnáció
248. Reklamáció
249. Rekompenzáció
250. Rekonstrukció
251. Rekreáció
252. Rekrutáció
253. Relaxáció
254. Reláció
255. Renováció
256. Reparáció
257. Repetíció
258. Reprezentáció
259. Reprodukció
260. Restauráció
261. Retrospekció
262. Reveláció
263. Revitalizáció
264. Revolúció
265. Rezerváció
266. Rezignáció
267. Rivalizáció
268. Rotáció
269. Specifikáció
270. Spekuláció
271. Stabilizáció
272. Stagnáció
273. Stáció
274. Sterilizáció
275. Szankció
276. Szekció

277. Szekréció
278. Szekularizáció
279. Szelekció
280. Szenzáció
281. Szeparáció
282. Szignalizáció
283. Szimplifikáció
284. Szimuláció
285. Szituáció
286. Szocializáció
287. Szolmizáció
288. Szubdukció
289. Szubvenció
290. Szupremáció
291. Telekommunikáció
292. Tradíció
293. Transzformáció
294. Tranzakció
295. Transzplantáció
296. Urbanizáció
297. Vakáció
298. Variáció
299. Vegetáció
300. Ventiláció
301. Vibráció
302. Vizitáció

Ugye, fáj?!

Néhány további -ció

Mint mondom, a sok **-ció**-nak kimaradt a fele.
Szótagszámuktól nem fértek már a versbe bele.
Lenyűgöző tömegükkel van a nyelvünk tele !
(Mitől az embernek könnyen kifordul a bele...)

Soroljunk föl még néhányat, hiszen gyakoriak,
s szorgalmasan használgatják a lányok és fiak:

Íme, az **instrukció**, a **szimuláció**...
(Kihagyásukért ne érjen **reklamáció**.)
Konzultáció – csak mondom – **expedíció**,
duplikáció és hát a **spekuláció**.

Transzformáció. – Na ne mondd: intuíció ?
Megérzés helyett használni, mondd abban mi jó ?
Inzultáció és a zöld **vegetáció**
s a változat helyett használt: **variáció**.

Bonyodalom helyett itt a **komplikáció**,
melyért szerintem nem jár a **gratuláció** !
Befektetés tán szebb, mint az **invesztíció**.
Belélegzés pediglen az **inhaláció**.

Durranás (**nem robbanás !**) a **detonáció**.
Mér' jobb küldöttség helyett a **delegáció** ?!
Mert a *helyzet* szó túl rövid: **szituáció**...
Implantációhoz kell a **koncentráció** !

Díszítéshez fölösleges **disszertáció**,
legyen legalább a neve **dekoráció** !
Elszigeteltség a „csinos" **izoláció**
s szigetelés (hogyha más a **kombináció**).

Nem folytatom, bár lehetne, de most inkább hagyom...
(Ne lovagoljuk e lovat kegyetlenül agyon.)
Ám egyre megkérlek és azt nem kicsit, de nagyon:
magyar szót használj, ha lehet, mert a nyelvünk **vagyon !**

Gyimóthy Gábor, Zollikerberg, 2019 VI. 1.

Figyeld meg, hogy hogyan beszélsz!

A magyarban nem létező
szókat használsz, öregem.
Szörnyű, hogy a nyelvezeted
mily mértékben idegen !

Kemikáliáról szavalsz,
fotóról, s hogy **hezitál**.
Idegenül hangzásuk már
nagy távolból kiabál.

Mi az, hogy te **szkeptikus** vagy ?
Mi a **szuverénitás** ?!
És az **evidencia** is,
micsoda szó, kispajtás ?!

Identitás, vagy a **fícsör**
és az **információ** !
Idegen szavak ünnepe,
valóságos dáridó !

Mit keres a magyar nyelvben
ilyen szó, hogy **adekvát** ?
Hogyha beleilleszkedne,
eltörné a derekát.

Vagy a **pollen** ? Valóságos
idegenszó diadal !
Használata – ne haragudj –
csakis hülyére utal ...

Per-órás sebesség helyett,
beszélj **óránkénti**ről.
Trehány szóhasználatodtól
a szép nyelvünk rombadől.

Ám ezerig sorolhatnám
és nem lennék vele kész.
Szomorú ezt szóvátennem,
hisz szégyen ez az egész !

Csakhogy sajnos mást is használsz,
ami éppoly idegen,
ím a **nem igazán**, mellyel
táncolsz minden idegen !

A **fajsúlyos**, kis barátom,
iszonyúan marha szó !!!
Hiszen nincs, mi nem fajsúlyos !
Ezért nem használható !

S miután az összesennél
nincsen **még** összesenebb,
ha azt mondod, **mindösszesen**,
ugasson meg minden eb !

Mondod, hogy **bevállalós** vagy
– lenyelted a válladat ??
Kórbonctanban lehetne ez
világraszóló adat !

És ne gondold, hogy fejedre
szakad netán a tető,
ha nem mondod ötpercenként
hatszor, hogy **alapvető**.

Az **Én azt gondolom, hogy**-gyal
ne kezdj minden mondatot.
Ezt havonta csakis egyszer
– és magadban – mondhatod...

(Amit mondasz, nyilván mindig
saját magad gondolod,
s ha idézel, a forrását
nyugodtan megadhatod.)

Gondolkozz mielőtt beszélsz,
hidd el nekem, így okos.
S amit mondasz, legyen mindig
átgondolt és tudatos.

Ne félj, hogy tán közbeszólnak,
s a mondókád megszakad,
ne vidd minden mondat végén
egekbe a hangodat !!!

Libabőröztető rémség
az újszerű hangvitel:
mondat végén fölvitt hangtól
a szöveged rondul el !

A magyar nyelv műremek,
nem vasvillával hányt rakás.
Ha beszélsz, a méltóságod-
dal történő számadás.

A mi nyelvünk a világnak
óriási csodája.
Ha idegen megismeri,
tiszteli és csodálja !

Elhiheted, idegenek
– ha még jobban ismernék –,
naponta gyilkolná őket
a kénsárga irigység...

Zollikerberg, 2022. III. 22.

„Azt gondolom, hogy...” – Soron kívüli nyelvdorgáló

(891)
(1) Rövidebben:
AZT GONDOLOM, HOGY-gyal kezded ?
Anyanyelvedet felejted ??
Akár hiszed, akár nem,
van ilyen, hogy: **SZERINTEM** !!!

(2) Hosszabban:

I think so...

Kicsi a forint értéke,
mégis sokat adnék érte,
ha **AZT GONDOLOM, HOGY**-okra
nekem egy-egy forint jutna.

Mert olyan a mai beszéd –
a nép elvesztette eszét? –
angol szellem terjeszkedik,
SZERINTEM – már nem létezik !

Napi egymiliót kapnék,
AZT GONDOLOM, HOGY-ok után.
Elképesztően majmolják,
mint megannyi orángután...

AZT GONDOLOM, HOGY-nélkül ma,
Nemhogy beszéd, de mondat sincs !
Ha nem hiszed, nézz jól körül
és minden irányba tekints !

Forint-miliárdos lennék
röpke három, kis év után,
mert e divat nem szűnik meg:
folytatódik szédült bután !!

Van, kinek egy mondatában
háromszor száll az ég felé,
hogy mind tudjuk, az amit mond
– mint gondolat – csak az övé !

S van, ki rém komolyan veszi,
még az **ÉN**-t is hozzáteszi
ÉN AZT GONDOLOM, HOGY,
kérem, halálbiztos minden téren !

Tévhit most már föl sem merül,
latolgatásra nem kerül,
s bárgyú lenne minden nézet,
hogy amit mond, tán idézet...!

Ilyen esetben, szerintem,
elég lenne a **SZERINTEM**
s a gondolatmenet benne,
kizárólag magyar lenne.

Ki ma így beszél, nem tudja,
hogy e szokásának atyja,
az, mit az angol nyelv nemzett:
I think so-val mondat-kezdet.

Ám ez rövid az angolban
(vízbe dobva kicsit csobban),
úgy mint nálunk a **SZERINTEM**,
amely eltűnt... Sehol sincsen !!

(Nem elég, hogy nincsen csata,
idegenszók áradata
harc nélkül hódít meg teret...?
Lefordítunk szerkezetet !!

Azt aztán rabszolga módra
ismételjük szórul-szóra,
idegen indítást nyelve,
szavainkra nem ügyelve.)

Bírálattól nem kell félni,
tudatosan kell beszélni !
Gondolkodni sem angolul,
ha nem fáraszt, hát **magyarul**...

Zollikerberg, 2022 VII. 9.

A kettőzött mássalhangzókról. Nem csak fölösleges, káros!

*A magyar nyelv egyik – értékében eléggé szinte fel sem becsülhető – előnye más nyelvekkel szemben a pontos, hangzásszerinti írásmód. Ez ellen sokat vétkeztek azok, akik idegen szavakat írásmódjukkal együtt vettek át, figyelmen kívül hagyva, hogy az idegen nyelvekben a kiejtést más szabályok uralják, mint a magyarban. Itt főleg a kettőzött mássalhangzókra gondolok. Gyerekkoromban a teniszt még te**nn**isznek, a mamutot még ma**mm**utnak írták. Ma viszont még mindig mi**ll**iót, mi**ll**iárdot, e**ll**ipszist, szi**mm**etriát, a**ll**ergiát, inte**ll**igenciát, ko**mm**unikációt, mo**tt**ót, mode**ll**t, bara**kk**ot, a**gg**lomerációt és sok más szót, idegen írásmód szerint írunk, ami nem lenne nagy baj, ha mindenki ismerné e szavak helyes kiejtését. Sajnos azonban egy **„elbunkósodási”** folyamatot tapasztalok: sokan bizony ezeknél a szavaknál a kettős mássalhangzókat már – magyar módra – kettőzötten megnyomva ejtik. Emiatt e szavak kettős mássalhangzóinak egyike nem csak fölösleges, hanem már káros is, hiszen helytelen kiejtésre ösztökél. Ez ellen sürgősen tenni kell valamit! Részemről (valakinek el kell kezdenie!!) a fenti példákban, és ahol csak ilyen szavakra bukkanok, kiirtom a fölösleges – sőt: káros – második mássalhangzókat.*

Édes fiam jegyezd meg, hogy
a külföldi nem magyar.
Ott a szabály az írásban
furcsa kiejtést akar.

A kettőzött mássalhangzó
mindössze csak arra jó,
hogy előttük magánhangzó
hosszan ki nem mondható!

S a kettőzött mássalhangzót
sem ejtik ott kettőzve!
(Lenne ilyen a magyarban,
magából kivetkőzne...)

Ezért tehát csak **EGY** l-lel
ejtendő a mi**l**lió!
Magyarba a második l,
kerek-perec, nem való**!!!**

Régen csak fölösleges volt,
ma viszont már káros is,
mert kettőzötten megnyomva
ejti falu s város is!

Nem minden szó maradt bunkó
(ne szórj fejedre hamut),
gyerekkoromban ten**n**isz volt
s hasonlóan a mam**m**ut.

Ha németben ***Tenis***-t írnál,

úgy mondanák, hogy ***ténisz***.
(Hasonlón hangzik egy testrész,
néha úgy mondom én isz...)

Ám egyes szavaknak végén
egy-egy betű mit akar?
Ki ott kettőzöten ejt ki,
szerintem nincs oly magyar.

Ilyen a barak**k**, a model**l**,
s – (t-vel írva) – a fudbal**l**.
Továbbra emódon írni,
birka lelkületre vall!

Ha idegen szót veszel át,
kiejtést végy alapul,
s aztán minden gátlás nélkül,
írd le szépen magyarul.

Számtalanszor fölsorotam:
al**l**ergia, el**l**ipszis,
kettőzve kiejtett betű,
olyan mint a nyelv-pestis...

szim**m**etria, kom**m**unikál,
intel**l**igens, mil**l**iárd,
fölös betűk kiirtása,
mondd barátom, kinek árt?

Fos**s**zília, mot**t**ó, hob**b**i,
s a gyönyörű ir**r**itál,
kiejtésünket rontjuk, ha
a szánk kettőzésre áll.

Hatvan éve ? Ötven éve?
– Én senkit nem ámítok –
a mássalhangzó kettőzés
bukóságnak számított.

Most hát akkor, mi is a jobb,
bunkósítsunk szorgosan?
Vagy irtsunk idegen szóból
másodbetűt gondosan?!

Kiejtésünk céljaira
csodás a jelrendszerünk,
a kimondott szóra vigyáz,
s nem bohóckodik velünk.

Hülye szabályoknál pedig

– tanácsom nem lehet más –
rendkívül hatásos mindig
a csökönyös lázadás!

Döntsd el: „helyesen” írod a szót
– s rosszul mondod magyarul –
vagy idegen szó a magyar
írásmódra fanyalul...?

Mert különben írásmódunk
– mint székrekedt hasmenés –
egyszerre jobb- s baloldali
benne a közlekedés...!

Ezt is számtalanszor mondtam,
mi nem vagyunk akárkik.
Állj talpadra, csapj asztalra!
A gyávát nem becsülik...

Zollikerberg, 2022 VIII. 29.

Hogy' is van ez a magyarban?

Istenem! – Mennyi bajom van
Sok idegen nyelvvel!
Többesszámmal, névelőkkel,
A többféle nemmel!

Semleges nem, nőnem, hímnem:
DAS MEER, LA MER, IL MARE.
Negyedik nyelvben e szóhoz,
Negyedik nem jár-e??

Származik e három szócska
Egyetlen egy tőből,
S nem sértődik meg a TENGER,
Bármely nemben dőzsöl!

Vagy vegyük a többesszámot,
Mily egyszerű nálunk:
K betűt kap kis szó, nagy szó,
S rosszul mégsem állunk.

Azt mondod, hogy kötőhang kell
A K elé néha,
Ha a szóvég mássalhangzó;
S mert a nyelv nem léha?

Igazad van, ámde ebben
Egyszerű a dolgunk:
Magas hang után magasat,
Mélynél, mélyet toldunk!

HAS az egyesszám? Lesz HASAK.
VAS-ból lesznek VASAK.
E szabályhoz nem kell könyv sem,
Nem hogy tömött tasak!

Hogy` mondod? "A méhész dühös,
Mert jöttek a SASAK,
Nála akartak leszállni,
S feldőltek a KASAK"?

Azt mondod, hogy ez még semmi?
Miért és miképpen
Változnak át magánhangzók
Szóban és szóvégen?

Igazad van. Átváltoznak
Emerre, vagy arra:
A MADÁR-ból MADARAK lesz.
Á változik A-ra.

Az EGÉR-ből EGEREK lesz.
É változik E-re.
Ez a dolog oly egyszerű,
Ne is gondolj erre!

Ím a RÉCE, mely lesz RÉCÉK.
E változik É-re
És már írom is a szabályt ;
Tedd a kételyt félre!

Ezt már biztos más is látta,
Ilyet más is mondott:
“A többesszám nem szereti
A kétféle hangot.”

Jaj de jó! Ezt kipróbáljuk.
Nem csalódom – hacsak:
Itt van éppen a KACSA szó,
Lesz belőle KACSAK?

Jól van. Nyertél, nem tagadom!
Ám a többesszámból
Származtathatsz tárgyesetet;
Bemutatom bárhol!

MADÁR-ból lettek MADARAK?
Ím MADARAT mondhatsz.
EGÉR- ből lettek EGEREK?
Lám EGERET foghatsz.

RÉCE – RÉCÉK – RÉCÉT, avagy
KACSA – KACSÁK – KACSÁT.
K helyett veszünk T-betűt,
Ez csak könnyű ? – Na hát !

HAJ-HAJAK és VAJ-VAJAK, lám
Lesz : HAJAT és VAJAT.
Hogy` mondod ? Hogy ne okozzak
ZAJOT, avagy BAJAT ?

Nem bánom, hát csípje kánya
Mind e rendhagyókat !
Ám nézzük a logikátlan
Prepozíciókat.

Mármint, ahol van ilyesmi –
Az lehetne elvben,
Pontosan olyan egyszerű,
Mint a magyar nyelvben.

Ráteszem a pohárRA és
Rajt` van a pohárON.
Leveszem a pohárRÓL, lám
Testvér rag e három.

Beleteszem a pohárBA.
Bent van a pohárBAN,
Majd kiveszem a pohárBÓL –
Szépek vagytok hárman!

De a –RA, -RE mást is tud még:
Felmegyek MiskolcRA,
Aztán elmegyek SzegedRE,
Vagy tán előbb VácRA.

Azt mondod, te sohasem mész
GyőrRE, DebrecenRE?
Ezzel szemben ellátogatsz
GyőrBE, DebrecenBE?

És mondod, hogy menjek BécsRE,
Azután meg PécsBE,
S elküldesz a magyar nyelvvel
Engem a fenébe!

Jól van, tévedtem egy kicsit
S kérdem viszonzásul,
Mért olvasol hát magyarul
S tanulsz-e már másul??

Firenze, 1984 X. 18.

Színes vers (avagy az „egyszerű”, magyar többesszám)

Anyanyelveden könnyedén
és hibátlanul beszélsz?
Észre sem veszed mekkora
kivétel-halomban élsz!

Igaz, a szó többesszámban
mindig ***k***-ra végződik,
ámde nézzük meg, hogy elé
mennyi minden tévődik.

Mélyebben beletekintve,
engem elkap az aggály:
csupán kivétel létezik
és talán nincs is szabály...?

Vegyünk egyszótagú szókat
s mássalhangzó végződést,
figyeljük, hogy mi szabja meg
a kötőhang képződést.

A **bej**, a **fej**, a **hely**, a **tej**,
leszn**e**k **bej*****e*****k**, **fej*****e*****k**, **hely*****e*****k**
és **tej*****e*****k** is – amint látjuk,
ettől nem fájnak a fejek.

A **bőr**, a **csőr**, az **őr**, a **szőr**,
sőt a **tőr** is íme kérem,
bőr***ö*****k**, **csőr*****ö*****k**, **őr*****ö*****k**, **szőr*****ö*****k**,
s **tőr*****ö*****k**ké változnak szépen.

A **csap**, a **lap**, a **nap**, a **pap**,
lesznek **csap*****o*****k**, **lap*****o*****k**, **nap*****o*****k**
és hát **pap*****o*****k** – itt is látjuk,
hogy nagy zajt ezzel sem csapok.

A kötőhang a ***k*** előtt
lehet ***e***, vagy ***ö***, vagy ***o***,
ám szabálytalan kötőhang-
nak az ***a*** sem mondható.

Változik a magánhangzó
s néha meg is rövidül,
avagy a kötőhang előtt
egy beiktatott ***v*** ül !

A **bél**, a **dél**, a **fél**, a **nyél**,
szél, a **tél**, a **cél** s az **él**,
egyszeriben háromféle
többesszámról is mesél:

Belek, **delek**, **felek**, **nyelek**
és a **szelek** és **telek**,
de a **cél**tól és az **él**től,
kimondottan féltelek !

Mert azoknak többesszáma
a **célok** és az **élek** !
Az **é** hang itt nem változott –
látod miről beszélek ?!

Hiszen lehetet volna az
élből is akár az *elek*...
De azt félreérthetnénk, mert
azok lehetnének l-ek.

(Micimackó mondta, hogy a
Trotechnikus mindig Elek.)
S megsúgom, előfordulhat,
hogy nem többesszám a *telek*.

Vegyünk most egy hosszabbacskát:
gyár, **szár**, **tár**, **vár**, **zár** és **bár**,
és barátaikat sorban:
a szép **cár**, **kár**, **pár** és **sár**.

Gyárak, **szárak**, **tárak**, **várak**
és a **zárak** e szavak.
Na de aztán: **bárok**, **cárok**,
párok, **károk** és **sarak** !

A **nyál**, a **sál**, a **szál**, a **tál**,
váll és a **bál** ez a sor,
nézzük, hogy mi lesz belőlük,
mit szimatol itt az orr ?

Nyálak, **sálak**, **szálak**, **tálak,**
vállak, viszont a **bálok**...
Ennek magyarázatával
elő biz' én nem állok.

Hasonlón az előbbihez:
háj, **máj**, **száj**, **táj**, és a **báj**,
az egyik szónak a foga
másik kötőhangra fáj !

Hájak, **májak**, **szájak**, **tájak**,
ámde kiháq a **bájok** !
S ezzel is a szép nyelvünknek
rejtélyeiben vájok...

A **fok**, az **ok**, a **tok**, a **sok**:
fokok, **okok**, **tokok**, **sokak** !
sok mindenbe beletörnek
a magyar-tanuló fogak...

A **lak**, a **szak**, a **vak** s a **nyak**,
egyike kakukktojás.
Lakok, **szakok**, **vakok**, **nyakak.**
Sor vége a rendhagyás.

A **gén**, a **kén**, a **mén**, a **szén**,
hangzásra mind azonos.
gének, **kének**, **mének**, **szenek**:
eme sor is furfangos !

Ám nézzünk most egy hosszabb sort:
ház, **máz**, **láz**, **váz**, **száz** és **gáz**,
házak, **mázak**, **lázak**, **vázak**,
százak s **gázok**. – Jól vigyázz!

A **dög**, **rög**, **szög** s a **bűz**, **szűz**, **tűz**
szintén furcsa szerzetek:
dögök, **rögök**, ámde **szögek**,
bűzök, **szűzek** és **tüzek**!

Had, **vad**, **pad** és az **éj**, **kéj**, **héj**:
hadak, **vadak**, viszont **padok**.
éjek, **kéjek**, ámde **héjak**.
(Magyarázatot nem adok...)

Méz és **mézek**, **géz** és **gézek**,
kéz és **kezek**, **réz** és **rezek**.
Mért váltak itt két csoportra,
hiszen egybehangzók ezek ?!

A **kas**, a **sas**, a **has**, a **vas**:
kasok, **sasok**, **hasak**, **vasak** !
Szétvált itt a négy ikerszó,
a többesszám már két tasak.

A **fal**, a **hal**, a **dal**, a **bal**,
lesznek **falak** és **halak**,
ellenben **dalok** és **balok**.
(Nyelv, én meg nem áldalak...)

És félszegen megkérdem, hogy
mi rendhagyó s hol a szabály ?
A magyarázhatóságot
messzire vitte az apály...

Cég, **bég**, **lég**, **vég**, **jég** és az **ég**
többesszámban íme ezek:
cégek, **bégek**, **légek**, **végek**,
viszont aztán **jegek** s **egek**...

A **vér**, a **bér**, a **csér**, a **dér**
az **ér** s a **tér** ide állnak,
s **vérek**, **bérek**, **csérek**, **derek**,
erek, terek, szalutálnak !

A **haj**, a **vaj**, a **baj**, a **zaj**,
ugyancsak fura **fajok**:
lesznek **hajak**, avagy **vajak**,
vagy hát **bajok** és **zajok**.

A **lét**, a **rét**, a **tét**, a **hét**:
létek, **rétek**, **tétek**, **hetek**-ké
válnak a többesszámban,
amiről én nem tehetek...

Az **ár**nak négy értelme van,
kettő többesszáma **árok**,
két másiké pedig **árak** !
(És van egyesszámú *árok*...)

Ing és **fing** lesz: **ing-ek**, **fing-ok**,
láb: **lábak** és **báb**: **bábok**.
Íz: **ízek** és **víz**: **vizek** lám,
és ezekért jótállok.

A **tű**: **tűk** lesz, a **fű**: **fük**,
az **őz**: **őz-ek**, a **gőz**: **gőz-ök**,
a **túsz**: **túszok**, a **húsz**: **huszak**...
Ezen kicsit elidőzök.

Magánhangzó végződésnél
sem világos, mi a szabály,
mert a megrögzött rendhagyás
ott is valóságos ragály:

Jó és **javak**, **szó** és **szavak**,
de lehetnek **jók** és **szók**.
Hó és **havak**, **tó** és **tavak**,
ló és **lovak**, **só** és **sók**...

a **cső**, a **kő**, a **tő**, azaz,
a **hő**, a **nő**, a **vő**, viszont
ugyancsak kétfelé válik,
két külön csoportba ront:

csövek, **kövek**, **tövek** és hát
a **hők**, a **nők** és a **vők**,
jól érzik magukat külön,
és kicsit sem kártevők...

Kezdjem most a kétszótagú
szavakat is megpiszkálni ?
Lássuk, **saru**, **zsaru**, **daru**
szavunkat többessé válni:

saruk lesz és **zsaruk** lesz és
aztán **darvak** (s néha **daruk**).
És további kétszótagúk
nyújtogatják felém karuk:

gyalu, **zsalu**, **falu** szavunk
készülődik itt most nagyon:
gyaluk, **zsaluk**, viszont **falvak**
Ámde itt most abbahagyom...

Ó, te szegény idegen, ha
azt mesélték teneked,
a magyarban nincs kivétel,
könnyű lesz az életed...

Tényleg nincsen! A többesszám
vége nálunk mindig ***k***!
(Csakhogy sajnos nagyon gyakran
kötőhang is kell hozzá...)

De ez a mi nyelvtanunknak
csupán picike atomja...
Terád gondolok idegen,
s ez a kedélyemet nyomja...

Zollikerberg, 2022 IX. 10.

Színes vers II. (mese az „egyszerű”, magyar többesszámról 80 rendhagyó szóval)

Azt mondja az idegen, hogy:
Na, ebből nem kérek!
Hogy’ lesz többesszámban ím, a
féreg, **kéreg**, **méreg**?

Férgek, **kérgek**, **mérgek** – bizony!
Rúgja meg a tetű!
Helyet cserélt a **k** előtt
két-két cseles betű!

Erről jut eszembe: **tetű**!
Többesszámban **tetvek**,
ám a **betű** többesszáma
soha sem lesz **betvek**!!

Betűt ugrat ki a **terem**,
s ugyancsak a **verem**,
csak a **perem** nem tesz ilyet,
ha agyon is verem...!

Termek, **vermek**, de **peremek**!
Hisz’ ez tiszta nyomor!
Hogy’ bírja ezt elviselni
az idegen gyomor?

Jaj! – A **gyomor** is cserélget,
többesszáma **gyomrok**.
Ám a **nyomor** nem rendhagyó:
többese nem **nyomrok**!

Sátor, **sátrak** – **bátor**, **bátrak**,
de **tábor** és **zápor**
nem követik példájukat,
úgyszint: **mámor** s **hámor**.

A **pocok**ból lesznek **pockok**,
pocakból csak: **pocakok**!
A **vacok**ból lesznek **vackok**,
vacakból meg **vacakok**...

Ím a **csöbör**, **gödör**, **vödör**:
csöbrök, **gödrök**, **vödrök**,
betűcserélősek, mint a
tükrök és az **ökrök**.

Ezzel szemben rendet nem hagy
– többek közt a **gyönyör** –
s két további büszke szavunk,
a **csömör** s a **sömör**.

A **csupor** s a **cukor** – tudjuk –
csuprok, **cukrok** lesznek,
ám a **dudor** és a **zsugor**
hasonlót nem tesznek!

Rendhagyók elleni példán
a fejemet töröm,
de a **köröm** s **üröm** ellen
egy lép csak föl: **öröm**.

Bokor, **csokor**, **szobor** ellen
egy szó van, a **botor**.
(Idegent nem léptetek föl,
mint humor s a motor.)

Jópofa a **járom** s **három**
(**jármok**, viszont **hármak**!),
mint akik e mutatványért
külön tapsot várnak.

Na, most akkor csak sorolom:
alom, **halom**, **malom.**
Ellenpélda nincs, sőt itt a
negyediknek: **sulyom**.

Ellenpélda itt sincs, hiszen
akárhol is lakol,
rendhagyókhoz sorakozik
a **pokol** s az **akol**.

Hasonlón a **horony** s **torony**.
Talán csak a **szurony**
az egyetlen ellenpélda,
vagy még tán az **uszony**.

Csak sorolom: **kapor**, **lator**,
barom, **karom**, **korom**
(ellenpéldának nyoma sincs),
izom, **szirom**, **orom**.

(**Barmok**, **karmok**, **kormok**, **ormok**.
Érthető a rendszer.
Bár e szavak nagy tömegén
ámuldoz az ember...)

Tücsök, **csücsök**, **pöcök**, **pecek**,
bütyök, **csülök**, **vöcsök**,
tulok, **tülök**, **lélek**, **telek**.
Ellenpélda: **köcsög**.

(Érthető az ellenpélda?
Vöcskö**k**, viszont **köcsögök**.
S ellenpélda lehetne még
egy másik szó: **bögölyök**!)

Aztán itt van a szép **sólyom**,
fészek, **bagoly**, **fogoly**,
továbbá a **kehely**, **pehely**.
Ellenpélda: **coboly**.

Átok, **szitok**, **titok**, **mocsok**
kapocs és a **kazal**.
Ellenpéldának nem túl jó,
ám mondjuk a: **pacal**.

Burok, **hurok**, **szurok**, **torok**,
sarok, **farok**, **nyereg**.
Retek, **bürök** és a **horog**.
Ellenpélda: **sereg**.

Ha az ember rendhagyókat
a táblára szegez,
két szónak is megörülhet,
ím: **hamu** s a **tegez**!

Íme itt még három szép szó:
teher, **eper**, **szeder**.
És ami nem jut eszembe...
(Tán még mély a meder!)

Teljesség igénye nélkül,
lett a versem kerek.
Utolsó rendhagyó szóként
álljon itt a **berek**.

Az időnek nagyon soká-
ig kellene múlni,
amíg mindezt idegenként,
meg tudnám tanulni...

Zollikerberg, 2022 IX. 13.

Színes vers III. (Nesze neked többesszám!)

Ahol többesszámhoz nyúlunk,
eláraszt a kivétel!
Nézzük meg, hogy mi történik
néhány szóban az ***é***-kkel?

Vegyünk kétszótagúakat,
ahol az ***é e***-t követ,
s nézzük meg, hogy mi az, amit
a többesszám elkövet.

Személy, **veszély**, **segély**, **szegély**:
személyek és **veszélyek**.
s nem különben, szabály szerint:
segélyek és **szegélyek**.

Na de aztán: **kenyér**, **tenyér**,
szekér, **egér** mit művel?
A második szótag ***é***-je
kicserélődik ***e***-vel!

Kenyerek és **tenyerek** és
szekerek és **egerek**.
S a sorozat nem áll itt meg,
jóval tovább mehetek:

verebek és **cserepek** és
fenekek és **szemetek**,
s noha tán nem az utolsó,
álljon itt még: **tehenek**.

Ellenpélda? – Kérem szépen:
vezér, **pecér** és **fenyér**,
ne zavarjon, hogy melléknév,
legyen itt még a **fehér**.

Vezérek és **pecérek** és
fenyérek és **fehérek**.
(Nem sorolok föl még húszat,
ezzel itt most beérek.)*

Egyet külön kiemelek,
ím a **kerék-kerekek**,
egybehangzik a **derék**kal,
amely nem lesz **derekek**!

Kivételek kivétele,
lesz belőle: **derekak**!!
s **derékek**, hogyha melléknév...
Itt tátognak a halak!

*(Ha valakit érdekel még
kétszótagúak sora,
amelyekben ***é e***-t követ,
miért lennék tétova?

Szabályos a többesszámuk,
s van belőlük két tucat,
nem árt, ha az ember néha
rendhagyótlant is mutat:

ebéd, **fedém**, **szekrény**, **repkény**,
pecsét, **festék** és **betét**,
erkély, **kellék**, **termény**, **termék**,
mellény, **szelvény** és **letét**.

Edény, **erény**, **lepény**, **festmény**,
cserkész, **cseléd** és **legény**, ,
emlék, kemény, **szegény**, **szerény**
s – tán utolsó – a **remény**.

Rendhagyó és rendhagyótlan,
az arányuk mekkora?
Tíz a harminchoz, úgy látom,
rosszallásunk nem csoda.)

Figyeljük meg, többesszámban,
hogy' viselkedik a szó,
hogyha benne nem magas, de
mély lesz a magánhangzó.

Határ, **batár**, **tatár**, **csatár**,
továbbá **tanár**, **bazár**
nem rendhagyók, nem úgy, mint az
agár, **madár** és **szamár**.

Határok és **batárok** és
tatárok és **csatárok,**
s a szabályos sorba állnak
tanárok és **bazárok**.

Ezzel szemben **agarak** és
madarak és **szamarak**.
Á-betűiket itt sorban
elvesztették e szavak!

Ugyanígy lesz a **darázs**ból
az „á-vesztett” **darazsak**,
s hasonlóan, a **parázs**nak
többesszáma: **parazsak**.

Ezzel szemben a **varázs**ból
sosem lesznek **varazsak**!
S bár idegen, de **garázs**ból
sem válhatnak **garazsak**.

Boglár, **foglár**, **bojtár**, **kontár**,
dohány, **tokány** és a **gyopár**.
Rendhagyó a: **kosár**, **mocsár**,
mozsár, **bogár** és **pohár**!

Boglárok és **foglárok** és
bojtárok és **kontárok**,
dohányok és **tokányok** és
legvégül a **gyopárok**.

Majd rendhagyó barátaink:
kosarak és **mocsarak**,
mozsarak és nem kevésbé:
bogarak és **poharak**.

Persze, itt még nincsen vége,
folytatódna, mondhatom,
ám e néhány példa elég,
innen már nem folytatom.

Szegény idegen barátom,
te, ki magyarul tanulsz,
ezután a tárgyesettel
vajon hogyan boldogulsz?

Ne hidd, hogy e célból csupán
helyettesíted a ***k***-t,
és aztán nyugodt lélekkel
töltheted az éjszakát.

Egyet megmutatok neked,
és aztán befejezem,
s meg se nézem, hogy mi lehet
még ezen a lemezen!

Álljon itt a **vas**, a **has**, a
sas és a **kas** példának,
nézzük meg, hogy e kis szavak
mily tréfákat csinálnak.

Többesszámban **vas**ból **vas**a**k**,
hasból **has**a**k** alakul,
ám a **sas**ból **sas**o**k** lesznek,
kasból **kas**o**k** – konokul!

Tárgyesetben **vas**ból **vas**a**t**,
hasból **has**a**t** képezhetsz,
ám a **sas** és **kas** szavaknál
csak **sast** és **kast** dédelgetsz!!

Sajnálom én mindazt, aki
tanulgatna magyarul,
jobb, ha ilyesmit az ember
csak anyanyelvként tanul!!!

Zollikerberg, 2022 IX. 15.

Színes vers IV. (Ráadás)

Többesszámot becsméreltem,
azaz, kivételeit,
ámde van a kivételnek
„nemes” kivétele itt:

Ha a rendhagyó többesszám
olyan tömegben lép fel,
térülsz-fordulsz és egyszercsak
szabály lesz a **kivétel** !

Hatvan olyan szót találtam
– mindet föl nem sorolom –
többesszámban rendhagyóak:
végződésük **-lem**, vagy **-lom**.

Ím a szabály: **-lem**-ben, **-lom**-ban
a többesszám abból él,
hogy a ***k*** előtti két hang
vidáman helyet cserél !

A kényel**em** lesz kényel**mek**,
a nyugal**om**, nyugal**mak**.
(Hogy az **o**-kból itt **a**-k lesznek ?
Csak további izgal**ma**k...!)

A félel**em** lesz félel**mek**,
az ural**om**, ural**mak**.
(Folytatnám a fölsorolást,
terjednének unal**mak**!)

Ím, „kétágú” ez a szabály:
ál**mo**k, hal**mo**k, mal**mo**k,
alkal**ma**k-nál, hatal**ma**k-nál
a-ra váltó hangok.

Kivétel a kivételben:
ha megmaradnak az **o**-k.
Ki magyarázza meg nekem,
mi lehet erre az ok ?

Ez talán egy **alszabály**:
ha két szótagú a szó,
csak hangcsere következik
s akkor megmarad az **o** ?

(Csupán öt ilyen szó akad
– ezt azért még megsúgom –
„**o**-megtartó”: alom, álom,
ólom, halom és malom.)

Föntebbi példák mutatják,
e szavaknak egy része
ritkán használ többesszámot,
ámde nem az egésze.

De e közbevetés miatt
semmiképp se kiabálj,
egy kivételt találtam csak.
Ez **erősitett** szabály !

Az al**o**m**m**ból lesznek al**m**o**k**
– lám az **o** itt megmarad ! –
El**e**m**m**ből meg csak: el**e**m**e**k,
a hangcsere elmarad !

S a **k** elé kötőhang kell,
ez már csak természetes.
Elem: **egyetlen** kivétel !
Azt hiszem, ez végleges.

Ezután a többesszámot
többé nem abajgatom ?
Ezt nem merem megígérni,
előre nem tudhatom...

Zollikerberg, 2022 X. 2.

Nyelvdorgáló vers nyaláb

Megérzés

Megérzésem néha-néha,
nékem ilyesmit sugall:
addig jár a borsó falra,
míg le nem omlik a fal...

Zollikerberg, 2022 IV. 4.

Mai magyar beszéd divat

Én azt gondolom hogy...mondod,
s elkezdesz beszélni.
Eme bevezetés nélkül
nem is tudsz már élni !

Mondod, **amit gondolsz** ! – Ember !
S azt mindenki hallja.
Hallani, hogy ezt hangsúlyozd,
senki nem akarja.

Pedig így kezdődik aztán
még számos mondatod.
Látszik, őrülten élvezed,
hogy sokszor mondhatod.

Az *Én azt gondolom hogy*-gyal
kezdés fölösleges !
Figyeld meg, hogy hogyan beszélsz,
s aztán kacagj, nevess !!

Zollikerberg, 2022 IV. 10.

A helyzet

A nyelvrontó szökőárban
a magyar nyelv elvész.
Aki erre rámutatna,
nincsen elég nyelvész.
S ezért nem csak a nyelv pusztul:
így kultúrát nyel vész !

Zollikerberg, 2017 IV. 1.

A számítógép

Ide figyelj kisbarátom,
álljunk meg egy szóra.
Hogy ne maradj hülyegyerek,
jön a magyaróra.

Computer szó áll előtted
s nem tudsz vele bírni ?
Hogy' jut eszedbe magyarul
komputernek írni ?!

Lehetséges, hogy anyukád
téged fejre ejtett ?
Komputernek írod s aztán
kompjúternek ejted ?

Csak annyi eszed van, hogy a
c-t változtasd k-ra ?
S aki **kom-pu-ter**-nek mondja,
az a maga kára ?

Az u betűt jú-vá tenni
netalán-tán szégyen ?
Túl sok lenne elvárni, hogy
annyi eszed légyen ?

Hogyha **kompjúter**nek mondod,
írni is úgy kéne !
Teljesn lágy már az agyad,
vagy csupán csak vén-e ?

Tudod mit ? Te köpj azokra,
kik ezzel nem élnek,
ne törődj a **kompjúter**rel,
írd **számítógép**nek !!

Zollikerberg, 2022 III. 16.

Csak mondom

Szöveget kezdtem olvasni,
belém fagyott a humor.
Ily szavak jöttek elém, mint
pandémia és **tumor**,
princípium és **disztingvál**,
sőt, a **kompetencia**...

A magyartalan *magyartól*
mentsél meg Uram fia !

Bejött még az **izotróp** is,
az volt a tortán a hab.
Aki érteni szeretne
ma: szótárhoz kötött rab !
A szabatos, magyar nyelvet
lassan elnyeli a sír.
Jobb lenne a helyzet hogyha
szótárt az forgat, ki ír !!

Zollikerberg, 2022 I. 1.

Ébresztődal

Kezdj el magyarul beszélni,
döbbenj rá, hogy magyar vagy !
Rád háruló felelősség,
hidd el nekem, nagyon nagy.

Az idegen szavaidat
sajnos más is átveszi,
hogy ő magyarítson rajta,
fáradságot nem veszi.

Eszébe se jut szegénynek,
hisz ezer más dolga van.
Hogyha idegen szót használsz,
szavad százfelé rohan.

Használd e szót: **folyamodvány**,
vagy: **ibolyán túli** fény.
Más is mondja, ha te mondod,
csak így terjed a remény.

Mondd nyugodtan: **tétovázik**,
avagy: **világegyetem**.
S van ilyen szó: **törzsfejlődés**.
Elhiheted énnekem.

Mikor mondtad e szót: **fénykép** ?
És **tájékoztatsz**-e még ?
S hallottál-e már e szóról,
mely így hangzik: **egyezség** ?

Van ilyen, hogy **oltóanyag**,
rokonszenves, **vesztegzár**.
Ám a divat elfújta a
virágpor szót messze már ...

Összpontosít, **jelképes** és
álca, **csörte**, **kövület**.
Eszedbe jutnának e szók,
ünnepelnék teveled.

Hangverseny és **ünnepély** és
szélsőséges, **nemzedék**...
Jaj! – A száműzött szavaknak
vége-hossza messze még !

Visszapillantás és **gyógymód**,
számítógép, **okirat** ...
A feledés homályából
gyűjtöm ki e szavakat.

Bár néha még megjelennek
– elvétve és nagyritkán –
idegen megfelelőik
ezrében és garmadán.

Azonosság is tűnőben ...
És mondtad-e valaha
ezt a szót, hogy: **időszerű** ?!
Elnyelte az éjszaka ...

Permet van és **porlasztó** van
csillagközi, **dülmirigy** ...
Szókincsünkre csak az, aki
nem ismeri, nem irigy !

De azt mi meg nem becsüljük,
nem tudjuk, milyen becses !
Jó lenne ám ügyelni rá,
megsúgom, hogy érdemes !

Hozzáállás, **együttérzés**,
kétkedő és **vetélytárs**,
tömegvonzás és **tűzhányó**.
Tűnő szavak, nem vitás.

Ne nekem higgy! – Nézz utána,
elemezz ki szöveget,
és akkor, akárcsak engem,
elfog majd a döbbenet !

Észrevétlen terjed a kór,
csak **tudatosság** segít –
és hogyha nincs, ki eleve
idegenszót istenít !

Gyimóthy Gábor, Zollikerberg, 2022 I. 23.

Fő a rövidség !
(Néhány példa a rengeteg közül)

Mit törődsz te azzal, hogy a
szó mennyire idegen,
hisz számodra egy a fontos,
hogy az jó rövid legyen !

Mondogatod: **hobbi**, **fícsör**,
lájkol, **lízing**, **spa** és **sztrók** !
Annó, **retró**, **link**, **app** és **fájl**...
Pattognak a rövid szók.

Akkor viszont nem értem, hogy
mért mondod: **ar-cha-i-kus**,
ar-che-o-ló-gus és gyakran
akár **em-ble-ma-ti-kus** ?!

Mért hallom tőled e szép szót,
hogy **tra-dí-ci-o-ná-lis**,
avagy ami talán mégszebb:
mul-ti-funk-ci-o-ná-lis ?!

Ke-mi-ká-li-áról beszélsz
(a **vegyszer** már nem is jó ?)
s a **de-mon-strá-ci-ó**nál is
rövidebb a magyar szó.

Ő-si, **ré-gész**, **ha-gyo-má-nyos**,
tün-te-tés, és **jel-ké-pes**,
több-cé-lú és **vegy-szer** – látod,
kis helyre férni képes.

Számold meg a szótagokat,
látod, az arány fanyar:
harminchét idegen szótag,
s **tizenkilenc** a magyar...

Ha attól félsz, hosszú szótól
netán elkopna a szád,
nézd meg jól az idegen szót
s egyáltalán ne használd..!

Zollikerberg, 2021 VI. 13.

Ha...

Ha fognék egy kis halacskát
koronával a fején,
mit kívánnék másodiknak ?
Azt bizony nem tudom én.

A harmadik kívánságon
is sokat törnék fejet,
vajon az emberiségnek,
leges-legjobb mi lehet ?

Ám az első kívánságom
– tán ordítanám a szót –:
Irtsuk ki a magyar nyelvből
a megalázó **fotót** !!!

Zollikerberg, 2021 V. 11.

Ha már átveszünk egy szót...

Az idegen nyelvekbe
jó, ha beleláttok,
ott a kiejtés terén
mások a szabályok.

Hangzást s a szóalakot
– mind a kettőt egyben –
a magyarba átvenni
gyakran lehetetlen.

Például a **geizír** szót,
hogyha így is írod,
misem természetesebb ?
geizírnek is mondod.

Gájzír lenne helyesen !
– S **geysir**-nak van írva –
így az ***i*** s a ***z*** csupán
rosszul magyarítja !

Ki átvette, hülye volt:
nem magyarul írta,
bár a helyes kiejtést
pedig nyilván bírta.

Idegen szót veszünk át ?
Legyen az a törvény,
kiejtésünk legyen jó,
idegent nem törvén.

Lényegtelen e szavak
írásának képe,
mert azt másképp ejti ki
hazánknak a népe !

Azaz, az idegen szó
kiejtése számít,
szóalakja csak magyar
írásmódot áhít !

Tehát **kecsap** lesz a szó,
ha tartod e törvényt,
s akkor nincs, ki **kecsöp**pel
okoz röhej-örvényt...

Piccát írj és ne **pizzát**
– völgyben, dombon, hegyen –
hogy abból nevetséges
pidza sose legyen !

Ha a kiejtés szerint
írtunk volna **lancs**-ot,
nem okozna nyelvünkben
löncs-nek ejtett pancsot !

S ha nem **cselgáncsnak** mondod,
akkor miért **dzsúdó** ???
Hiszen e szó japánul
szerényen csak **júdó** !

Idegen szót veszel át ?
– bár ezt nem szeretem –
csak a magyar írásmód
tűnik jónak nekem !

Ha új fogalom jön be
és nincsen rá szavad,
csak úgy jó, ha írása
mindig magyar marad.

Szigorúan csak: **fészbuk**,
szoftver, avagy **ímél** !
(Ha nincs, ki idegentől
magyart meg nem kímél...)

A számjegyek értéke
sohasem változik.
Betűink hangértéke
sosem váltakozik !

Más nyelvben ez nincsen így.
Ez nem a mi gondunk.
Lényeges, hogy ily szokást
nyelvünkbe ne vonjunk !

Zollikerberg, 2021 XII. 7.

Kérdés

Régen magyarul beszéltek
fiatalok, öregek,
mert félig lefordítottan
nem hemzsegtek szövegek.

Ma azonban a szegény nép
úgyszólván már mást se lát,
és azzal, hogy ráébredjen,
nem „terhelnek” iskolát.

Kényelemből átveszi a
magyartalan szavakat,
s azokon már – hisz’ nyüzsögnek –
a szeme meg nem akad.

Tudományos nyelvhencegmény
és az orvosi beszéd
özönlik a népre sajnos,
tovább tompítva eszét.

Ha szeretnénk megőrizni
nyelvünk ősi zamatát,
nem kevergethetjük bele
más nyelveknek anyagát.

Ám ezt tanítani kell és
megmutatni mi a tény !
Tudatosítása nélkül
hogy’ is lehetne remény ?

Ezzel mért nem foglalkoznak ?
Elhanyagolható ügy ?
Vad alanyt, ha be nem oltunk,
nem serken rajt’ nemes rügy !

Zollikerberg, 2022 II. 27.

Mai magyar

Megrökönyödésem nő,
egy tárgy sosem lehet: **ő** !

S ha még nem tudná valaki,
az állat sem lehet: **aki** !
Házi, avagy vadonélő,
négylábú, vagy szárnyrakélő,
húst, vagy akár növényt ehet...

Aki: **csakis ember lehet !**

A szörnyűség gyorsan terjed.
S én csak borsót hányok falra.
Szegény nyelvünk tovább süllyed,
barlanglakó színvonalra...

Zollikerberg, 2021 III. 3.

Nyelvi járvány

Rejtő Jenő tudta még, hogy
a **karantén vesztegzár**.
A ma fia eme szótól
valósággal reszket már !

Csak a **karantént** használja
a ma lánya s ma fia
és a kovid vírus által
támadt nyelvi maffia !

Vakcína a másik ilyen,
rémes-fölösleges szó !
Védőoltás, **oltóanyag**,
vagy **oltószer** mért nem jó ?!

Sokan ellenzik az oltást
(kételyük nem jogtalan),
ám a **vakcína** szó ellen
védekezni oktalan ?

A járvánnyal nyelvünkbe is
vírus került, látható:
befészkelte magát két új,
betegesen gyatra szó!

Zollikerberg, 2021 X. 17.

Örök rejtély

A Photográ fia (s a Photográ lánya),
nagyon kívánták, hogy vigye a kánya
a magyar nyelvből a rémséges **fotót**,
vagy aki használja, fizessen adót !

Azt nem értették (de nem csak ők ketten),
honnan a **fotó** – amely értelmetlen –
s hol az előnye a **fényképpel** szemben,
amely nem hosszabb és hangzik is szebben ?

Ki hosszú szavakat mondani lusta
– és ezért idegent használ a rusnya –
vagy szavának kevés időt róttak ?
A **fénykép** annak is csak két szótag !!

Zollikerberg, 2021 X. 20.

Például...

Átveszünk egy idegen szót,
melyben két **m** rejlik,
ámde ezt az idegenben
csak egy **m**-mel ejtik.

Akkor helyesen tesszük, ha
csak egy **m**-mel írjuk,
mert különben a magyarban
helytelenül mondjuk !

Ím, az **immún** is ilyen szó.
Ha két **m**-mel írod,
térülsz-fordulsz és egyszercsak
két **m**-mel is mondod...

Zollikerberg, 2020 XII. 2.

Pusztító divat

Hessentsd el a divatszót, mert
magától nem hessen !
Mindössze csak **mindössze** van
és nincs **mindösszesen** !

Ma megyek ki a piacra
s nem a **mai napon** !
(Remélem, hogy amit vennék,
azt ott meg is kapom.)

Aki egyre kövéredik,
hízik és nem *híel*.
S aki léccel csúszkál havon,
sízik és nem **síel** !

Nem rég: **másodszorra** – mondtuk,
ez változott mára:
honnan a fenéből vetted
azt, hogy **másodjára** ?!

Kettőezerhuszoneggyel
csupán az a bajom,
a **két**ezerhuszonegyet
nem értenénk vajon ?

Nem selypítesz, nem vagy pösze,
kétkedni nem lehet,
hogyha **két**ezret mondasz a
kettőezer helyett !

Rég volt, mikor telefonon
rossz volt a hangvétel
s összetévesztgethető volt
a **két** szó a **hét**tel.

Ne szegényítsd hát a nyelvet,
helye van a **két**-nek,
akárcsak a számok között
helye van a **7**-nek.

Zollikerberg, 2021 II. 11.

Sirató

Nem csoda, hogyha valaki
hangosan siratja
azt, amit fogára kapott
ebek harmincadja.

Lám, a szegény magyar nyelvet
nem kutya harapja
és azoknak, kik rongálják,
nem csak harmincadja.

Sajnos számtalan ezreknek
apraja és nagyja
kicsit sem törődik vele
és pusztulni hagyja.

Nemtörődömség a divat,
rengeteg a trehány
olyan, ki sok ősi szabályt
egyszerűen lehány!

Fütyül rá, hogy nyelvezete
egyre idegenebb.
Nem nyüzsgött a szókincsben még
ennyi idegen eb!

Nincs, aki kiáll a nyelvért,
nincsen, aki menti,
a sok nyelvi borzadályon
nem lázad föl senki.

Tudom, hogy falra hányt borsó,
mit etéren írok.
Ne csodálja senki hát, ha
keservesen sírok...

Zollikerberg, 2021 II. 25.

Szende kérdés

Idegen szavakat használsz...
Nem fordítod magyarra...
Teljesen hülye vagy hozzá,
vagy dög lusta vagy arra ?!

Zollikerberg, 2022 I. 25.

Szerintem nem oké!

Ha azt mondom, hogy **rendben van**,
önmagától érthető.
Ám helyette nagyon gyakran,
ma az **oké** lép elő!

Pedig mégcsak azt sem tudjuk,
miből eredt az **oké**?
Azért használjuk, mert rövid?
Ez vajon elég **ok-é**?

Zollikerberg, 2020 XI.19.

Új sport, régi szégyen

Magyar találmány a ***teqball***,
de szívem nem nevet.
Mért nem adtak – ha már magyar –
neki magyar nevet ?!

Nemzetközieskedéstől
megfájdul a begyem !
Kell, hogy minden semlegesen
nemzetközi legyen ?!

Szégyelljük a szavainkat,
s hogy van saját nyelvünk ?
Óvjuk tőle a világot,
ez a „nemes” elvünk ?

Önkicsinységünk érzetét
– hogyha azt még lehet –
fokozzuk míg el nem éri
a légüres teret ?!

Magyar szó legyen a név és
ne legyen elnyelve !
Baj, ha attól külföldinek
kitörik a nyelve ??

Állj már a talpadra magyar !
– mondaná Petőfi –
hiszen önlekicsinylésed
újdonsült, nem ősi !

Nem vagy féreg, gyáva kukac,
nem csúszkálsz a porban !
Ezt mutatni a világnak
mért mered **csak sportban** ?

A nyelveddel nem vetélkedsz,
sőt, azt elvetéled.
S életedet önkicsinylőn,
önsajnálón éled !

Zollikerberg, 2021 XII. 12.

Ügyelj arra, amit mondasz!

Tanulj hát meg ógörögül,
latinul, vagy spanyolul.
Azzal vagánykodj öregem,
hetykén, avagy hanyagul.

Ne szégyellj szláv nyelveket se,
s tanulj akár arabul.
De, ha magyarul írsz s beszélsz,
azt tedd **tisztán magyarul** !!

Zollikerberg, 2020 VII. 12.

Vakcína elleni védőóhaj

Ahogy a korona vírus
nem való a testünkbe,
nem illik a **vakcína** szó
szegény, magyar nyelvünkbe.

Védőoltás, **oltóanyag**,
avagy akár **oltószer**,
jobb lenne a **vakcínánál**,
nem kétszer, de ezerszer...!

Zollikerberg, 2021 IV. 18.

Van-e előny, s mivel szemben ?

Azt mondják, hogy a magyar nyelv
legjobb a világon.
Ezt én sajnos nem mondhatom,
bárhogy is kívánom.

Nem, – miután nem ismerem
mind a többi nyelvet
s a nyelveknek minőségét
osztályozó elvet.

Azt mondják, hogy a magyar nyelv
ősibb minden nyelvnél.
Ez attól függ, hogy az ember
mily híreket szemlél.

Ellenőrizni nem tudjuk,
pedig mily jó lenne !
Ezért aztán elhihetjük,
vagy nem hiszünk benne...

Ám nézzünk egy kicsit körül
és nézzük a jelent,
más nyelvekkel szemben előnyt
a magyar hol jelent ?
Soroljunk föl néhány nyelvet,
nagy szerepet játszót
és mutassuk be azokat,
szóljunk róluk pár szót.

Vegyük elsőként az angolt,
melynek nagy a rangja,
ámde betűinek nincsen
egyértelmű hangja !

Ezzel szemben a magyarban
– akár a számérték –
egy-egy hangra egy-egy betű,
változatlan érték !

Nézzük a franciát, spanyolt,
németet és olaszt
– és e fölsorolás bizony –
még oroszt sem halaszt:

Eme nyelvek főnevei
„nemekkel sujtottak”.
Nyelvet bonyolítanak csak,
de hasznot nem hoznak.

Bocsánat, ha megjegyzem, hogy
ennél jobb a magyar,
hiszen a főnév a nemmel
mit kezd, vagy mit akar ?

Vegyük a kínait, japánt,
mert hát fontos nyelvek,
ámde írásjeleikkel
őrületbe mennek !

Tessék megtanulni ezer,
rém bonyolult jelet,
avagy a mi ábécénket –
választani lehet !

(Távolabbra pedig talán
most ne is tekintsünk,
például hogy milyen gazdag
s egységes szókincsünk.)

Az emberiség nagy része
olyan nyelvet beszél,
melyet kitűnő nyelvünktől
messzire fújt a szél...

Zollikerberg, 2021 VI. 8.

Fotós

A **fotó** már önmagában is
ronda szó-szerzemény,
hátmég, ha a **fotós**t hallom,
amely még rondább, szegény.

Nekem úgy hangzik ez a szó
– hisz szerkezetre nem más –,
mint ahogy a következők:
a *rühes* és a *leprás*...

Miért nem jó a **fényképész**,
avagy **műfényképész** ?
De lehetne tőlem a szó
akár **fényképművész**.

Fotósnak nem lehet helye
erdő, rét, avagy mező !
Akkor már sokezerszer jobb
a szerény: **fényképező** !

Nem érdemes e szó fölött
túl sokat vitázni:
ne kelljen a **fotós** szóval
senkit megalázni !!

Zollikerberg, 2022 IV. 10.

Húsz és huszadika, azaz: 20.-a

Hogyha 20-at írok, akkor
húsznak mondom. Világos ?
Huszadikánál a 20 csak
a **ponttal** nem hiányos !

Ha ezt írom 20-a, akkor
csak így mondhatom: husza !
Mint ahogy a túrós étel
második fele -csusza.
(**És, aki ezt be nem látja**,
agya igencsak kusza...)

Ha huszadikát mondanék,
de elhagyom a pontot,
mindenki látná rajtam, hogy
az elmebaj megrontott.

Ki szabállyá rögzítette,
hogy a pont elhagyandó,
nyilván megállt a kis esze
(s ez ácsorgás állandó).

Avagy takarékosságból
támadt eme őrültség ?
Hiszen tán a sötétzöldek
várják ezt el tőlünk még...

Mert hát így a modern ember
ahányszor csak -dikát ír,
annyiszor megspórolódik
egy kövér pontnyi papír...!

Helyette azt ajánlom, s így
sokkal nagyobb lesz a tét,
gyomláljuk idegen szavak
fölösleges betűjét !

Intel**l**igens, al**l**ergia,
mil**l**iárd és mil**l**ió,
kom**m**unikál, szim**m**etria
sok betűje mire jó ?!

El**l**ipszis és mot**t**ó, model**l**,
fos**s**zília s a barak**k**...
bohóc, aki e szavakba
fölös mássalhangzót rak !

Hiszen csak helytelenítik
így a magyar kiejtést
és pazarolják a papírt
s a billentyű leütést !

Zollikerberg, 2022 IV. 10.

Ami észszerű és ami nem

Magyaban a nyelven kívül
még sokminden észszerű:
címezésünk, keltezésünk
nagyszerű, mert egyszerű.

Ha címez az, akinek még
papírból a levele,
a helységnév elől halad,
aztán az utca neve.

Világért sem előzi meg
házszám az utcanevet,
hisz' a postás a házszámhoz
– ha már utcát lelt – mehet.

Elől van a vezetéknév,
a postás ezt keresi,
bármilyen szép a keresztnév,
az csak ritkán kell neki.

Telefonkönyv – névsor bárhol –
csak ily rendben logikus !
Betűrendes keresztnévsortól
nem tudnád, hova fuss.

Nevet más sorrendben írni
igencsak furcsa ötlet,
pedig másnépeknél ez az
ügyetlenség szabály lett.

Régi iratrendezőt, hogy
ha a polcon keresek,
csak az évszám érdekel és
tovább aztán mehetek.

Hónap napját elől írni
és aztán a hónapot,
magyar ember – ha nem bolond –
biztosan sosem szokott.

Agyalágyultabban is
lehet ám írni dátumot,
ha előre hónapot írsz
és csak aztán a napot !

Az évszám mindkét esetben
utolsóként rostokol !
Ne röhögj, mert mindkét „rendszer”
„uralkodik” valahol.

Számainknál sincs zűrzavar,
nagyságrendet követik,
a száz, a tíz s az egyesek
csak e rendszert szeretik.

Nálunk bizony **huszonöt** van
nem mondjuk így: **öt-és-húsz**.
És büszkén kimondjuk: **nyolcvan**,
nem pediglen, hogy: **négyhúsz**...

Ám minden nálunk sincs rendben:
az átvett idegen szó
írásmódja is megmaradt,
ami sehogyan se jó !

Nem jó, mert a kiejtése
megváltozik magyarul,
az eredeti kiejtés
felejtődik, kiszorul.

S néha van oly marha szabály,
melytől könnyű sírni,
minthogy **huszadika** helyett,
most **huszát** kell írni !!!

(Lásd: **20-a**, 20.-a helyett...)

Zollikerberg, 2022 IV. 11.

Kis unokám viselt dolgai I.

Talán nagyon sokan följegyzik csemetéik, unokáik mondásait, többé-kevésbé jópofa cselekedeteit, de talán ugyanolyan sokan vannak, akiknek eszébe sem jut azzal a nyilvánosságot untatni. Valószínűleg éppen azért, mert akinek gyereke, unokája van, nyilván átéli mindazt a jópofaságot, amit ők is átéltek, tehát nincs szükségük ugyanazt másoktól is hallani, pláne olvasni. Nekem mégis eszembe jutott, hogy ezt közreadjam, mert nem untatásnak szánom. Helyesebben, az az érzésem, hogy néhány részlet szórakoztató is lehet. A gyerekszáj és a gyerekek leleményessége kimeríthetetlen, ezért nagyon valószínűtlen, hogy minden szülő és minden nagyszülő pontosan ugyanazokat a jó „beköpéseket", vagy „hőstetteket" ismeri. A cím után odabiggyesztettem egy római egyest, mert itt csak nagyon röviden fogok bele a dologba és ezért könnyen elképzelhető, hogy folytatásos kalandról lesz szó, ami azonban most még nem biztos, sőt, mondhatom, hogy egyelőre nem is tervezek folytatást.

Ennek az írásnak talán haszna is lesz azok számára, akik külföldön nevelik gyerekeiket, de szeretnék, hogy a gyerek tisztességesen megtanulja anya-, vagy apanyelvét, különösen pedig, ha mindkét szülő azt a nyelvet beszéli, amely otthonukban idegen. A dolog nem egyszerű, és sokszor láttam azt a szomorú példát, hogy a szülők megtanították ugyan a gyereket, vagy gyerekeiket az anyanyelvre, de aztán nem törődtek vele.

Mi történik a külföldön élőkkel? Úgy-ahogy megtanulják az idegen nyelvet, de ha összejönnek ismerőseikkel, a saját nyelvükbe – kényelemből – itt-ott már idegen szavakat is belekevernek, hiszen tudják, hogy az ugyanott élők azokat a szavakat, kifejezéseket ugyanúgy ismerik.

Ez történik a gyerekekkel is, mert lehetetlen megakadályozni, hogy a gyerek ne kevergesse a nyelveket. Ez akkor válik világossá (és súlyossá), amikor a gyerek az óvodába, majd az iskolába kerül. Ha ez ellen a szülők nem tesznek semmit tudatosan, elvész mindaz, amit a gyerek eleinte „ingyen" megtanult. Ugyanis a gyerek keverten fogja beszélni a nyelvet, ami egyáltalán nem zavarja addig, amíg otthon van, azaz az idegenben. De ha aztán elmegy Magyarországra – mert hát itt most a magyar nyelvről van szó –, minél „felnőttebb", annál inkább fogja szégyellni, hogy dadogva, akadozva, szavakat keresgélve tud csak beszélni, mert hiszen tudja, hogy ott a belekevergetett idegen szavakat nem értik meg. Így aztán szép lassan leszokik arról, hogy megpróbáljon magyarul társalogni, és egy idő után már nem is nagyon lesz képes arra, hogy valamelyest magyarul beszéljen. Ez a dolgok szomorú menete, mondhatnám a „menetrend szerinti" menete, ha nem teszünk ellene semmit.

Csakhogy ellene tenni fáradságos, sok időbe kerül és csak úgy működik, hogy ha erős szándék, sőt, mondjuk ki: megrögzött elszántság áll mögötte. Mi a haszon belőle? Csupán annyi, hogyha aztán a már felnőtt gyerek eljut Magyarországra – akár mint nyaraló, vagy esetleg mint munkavállaló –, egy kicsit otthon érzi magát abban az országban. Érdemes ezen fáradozni? Talán igen, talán nem. Lesznek, akik nagyon hálásak lesznek érte, lesznek akik fütyülnek rá. Az már nem a mi dolgunk. Mi megtettük a magunkét (ha megtettük!), amit aztán a felnőtt gyerek kezd vele, az az ő dolga.

Kis unokám már a második nemzedéke a „külföldön születetteknek". Lányomnál sikerült elérnünk, hogy ha magyarul beszél, ne kelljen keresgélnie a szavakat. Hogy ez unokámnál is sikerül-e majd, azt nem tudom, és valószínűtlen, hogy élek még, amikor láthatnám a sikert (vagy a sikertelenséget). Nála jóval nehezebb a helyzet, mert csak az anyukája magyar, és mert talán nem fog mögötte állni egy olyan „idegfűrész alak" (mint én), aki tűzzel-vassal keresztülviszi az anyanyelv diadalát...

Mielőtt kis unokámra térnék, lányommal kezdem, nagyon röviden, előzetesként, mert hát lányom a kis unokám „előzetese".

Andrea lányom mondásai

Minden szülő büszke a saját csemetéjére, és a gyerek csodálatos „beköpéseit" a világ legcsodálatosabbjainak tartja. Én ezt nem gondolom (vagy, ha mégis így gondolnám, nem árulom el), viszont szorgalmasan följegyeztem, ha nem is az összes arra érdemeset, de a legtöbbet.

Az első följegyzés ***1989 december közepére*** utal, amikor Andi két-három nap híján két éves volt. Úgy látszik, akkor kaptam észbe, hogy föl kellene írni, amiket mond, mert különben minden feledésbe merül, mint mindaz a szórakoztató mondás, amely eddig az életkorig már elhangzott. Az utolsó dátum ***2000 július 15.,*** amikor Andi már tizenkét és fél éves volt.

A följegyzések vezérszavasan, távirati stílusban történtek, mások számára gyakran élvezhetetlenek, mert érthetetlenek. Sőt, néha én is töröm a fejem a rögtönzötten fölírt, néhány szó megfejtésén. Hogy most olvasható formára pofozom a szöveget, annak csak egyik oka, hogy szeretek az emlékeimben turkálni. A másik – és ez a fő ok –, Andi szórakoztatásának célja. Talán kicsit döcögőssé teszi az olvasást, hogy minden esetben odaírom az esemény pontos, vagy hozzávetőleges időpontját. Nem azért teszem, hogy lehetővé tegyem egy esetleges lélekbúvár számára (aki elfelejtette fölírni saját gyerekének mondásait) a szöveg pontos tanulmányozását, és utána egy tanulmány megírását, hanem egyrészt azért, mert a dátumok a rögtönözve fölírt jegyzetekben már amúgy is szerepelnek. Másrészt, mert ezek számomra olyanok, mint az egyes időpontokban leszúrt cövekek, amelyekbe belekapaszkodhatok és körülnézhetek további emlékeim fölelevenítése céljából.

Tehát:

Andi születésekor Kilchbergben laktunk, a zürichi tó „bal" partján. Ez a nyugati part, és azért nevezhető bal partnak, mert a tóból kifolyó Limmat bal partjává válik, amikor a víz már nem tó, hanem folyócska. Ez a folyócska átfolyik Zürichen, amint elhagyja a tavat.

1989. december közepén (**Andi nem egészen két éves**). Egy szép napon, Ági – Andi anyukája – lesétált a csemetével a tópartra, ahol az egyéb látnivalók között van egy hatalmas vándorkő, amit a jégkorszak egyik óriási gleccsere görgetett oda, mielőtt elolvadt. (Németül: *Findling,* ami azonban lelencet is jelent.) Azt mondja Ági: Nézd, mekkora kő! Mire a kis vakarcs aszongya: ***Az nem kő, hanem szikla!***

Két hónappal később, ***1990 február végén*** Andi engem is kioktatott, helyesebben kijavított. Mentünk le a tópartra, Andi a nyakamban ült. Ahogy elmentünk egy ház kertje mellett, rámutattam egy *forsythia* bokorra (magyarul *aranyág,* vagy *aranyvessző*, a világért sem *aranyeső*, mert az egészen más!), amely tavaszi kirobbanására készült. Mondom: Nézd már, hogy hogy' rügyezik ez a bokor. Aszongya Andi: ***Az nem rügy, hanem bimbó!*** És igaza volt. Akkor néztem csak meg jobban, hogy milyen bokorra mutattam. Az *aranyág* (sokan egyszerűen *forzíciának* szólítják) tulajdonsága, hogy előbb virágzik, aztán leveledzik. A bimbók némelyikében már látszott a sárga szirom, csak jobban oda kellett volna figyelnem.

Ez is valamikor ***1990 februárjában*** történt. Az erdőben sétáltunk, és az orrunk előtt egy kis mini-forgószél száraz faleveleket kavart föl. Andi: ***Nézd, kergelingőznek!*** Még versbe is szedtem:

Andika szótalálmányai I.

Vasárnapi séta közben

Forgószellő kerekedett,
S előttünk az úton, szépen
Két falevél fogócskázott,
Kergelingőzött a szélben.

Ez meg valamikor ***1990 decemberében*** esett meg. Mentünk az autópályán Bázel felé, és a Feldschlösschen sörgyár mellett elhaladva, mutattuk Andinak az épületet: Nézd, ez egy gyár, de úgy építették, hogy kastélynak is lehetne nézni. (A Feldschlösschent mezei kastélyocskára lehetne lefordítani.) Erre Andi: **Akkor ez egy *gyárkastély*!**
Ebből is született versike:

Andika szótalálmányai II.

Úton Bázel felé

Nem messze az úttól áll egy
Kastélyocskaszerű gyár.
Mindenkinek föltűnik,
Aki éppen arra jár.

Felirata messze kéklik
– Főleg, ha sötét az éj –.
Andi szerint nem csak gyár ez,
Hanem inkább *gyárkastély*.

Ennyi egyelőre elég Andi lányom bemutatására. Talán, ha lesz ennek a történetnek folytatása, azt is Andi bemondásaival fogom kezdeni. Anyag van elég. A följegyzés 30 oldal hosszú.

Unokám, ***Leon*** 2015 január közepén született. A papája török, de már itt született Svájcban, ahol Andi lányom is. Vejem öccsét Attilának hívják, ezért Leon második neve ***Attila***. Ezt a nevet nem használjuk, aminek örülök, mert utálom, hogy az Attilát nem ***Atillának*** írják, mint ahogy azt a világ legjózanabb, azaz a magyar írásmód szerint írni kellene. Akkor már inkább legyen a gyerek Leon. Amikor elkezdtem beköpéseit és „viselt dolgait" fölírni, két hónap híján már három éves volt. Ennek nem a lustaságom volt az oka, hanem az, hogy a gyerek kereken egy évvel később kezdett beszélni, mint Andi lányom. Ez viszont nem szellemi elmaradottságot jelentett, hanem – mint köztudomású – a többnyelvű családokban a gyerekek általában később kezdenek beszélni, ami egyáltalán nem csoda. Az apukája törökül szólt hozzá; ha a szülei egymás között beszéltek, akkor az svicerdücsül zajlott; ha bekapcsolták a tévét, akkor azon a gyerek németet, vagy angolt hallott. Mi pedig, Andi, Ági és én magyarul szóltunk hozzá...

Íme a följegyzések, utólag hozzájuk fűzött megjegyzésekkel:

Megetettem a gyereket pirítóssal és paradicsommal. Mondom, most adok neked egy kis vizecskét, mert biztos szomjas leszel. Igaz? Aszongya: *„Nem nagyon igaz, csak egy picit igaz."* (2017 XI. 17.) Már akkor rendkívül ragaszkodott a helyzetek pontos leírásához (mint Andi lányom annak idején, a sziklával és a bimbóval).

Nappal nem szabad neki cuclit a szájába venni, csak este, lefekvéskor. Persze néha szopogatja az ujját. Azt mondja neki Andi: Ne vedd az ujjadat a szádba! Próbáld megérteni, hogy az rosszat tesz a fogadnak. Aszongya a gyerek: *„Jó. Próbálom megérteni.”* (2017. XII. 7.)

Néztünk valamit a számítógép képernyőjén. Beállítottam valami magyarul beszélő filmecskét Leonkának, de túl halkan szólt. Aszongya a picike: „Ide egy kis hangot kérek!”

Állítólag ezt én szoktam mondani, de tőlem ezt talán hetekkel azelőtt hallhatta és legföljebb egy-kétszer. (2017 XI. 21.) Már akkor teljesen „felnőttesen” beszélt.

Leonka legújabb „húzása” (2018. II. 10.): Fölmászott az író- (és dolgozó-) asztalom előtti ülőkére, mert az asztalon mindenféle szerszám hever, amelyekkel nagyon szeret játszani. Pár perccel előtte odatettem az üres kávéscsészémet, eléggé az asztallap szélére. Azt mondja Ági Leonkának: *„Légy szíves, told beljebb azt a csészét, mert le fogod verni”*. Leonka azonnal beljebb tolta (nem szokott mindig azonnal szót fogadni). Néhány perccel később lemászott az ülőkéről, a csészét visszahúzta az asztal szélére, és ott kicsit elforgatta, hogy a füle ugyanúgy álljon, ahogy előtte volt...! Volt valamikor egy tévéfilm sorozat: *Monk*. Azt hiszem Magyarországon is futott, *Flúgos nyomozó* címen. A fönti eset Monkra emlékeztetett. Mindegyikünkben van egy kis Monk. Vagy csak Leonkában?

Tegnap (2018. II. 15-én), hosszú idő után újra meséltem Leonkának. Talán egy évvel ezelőtt volt egy rövid korszaka, amikor eltűrte, hogy boszorkányos vagy sárkányos meséket mondjunk néha neki, de soha nem volt túlzottan oda a mesélésért. Tegnap aztán – talán mert közben kisollóval egy papírból cafatkákat vagdosott le – hagyta, hogy meséljek. Sárkányos meséket rendelt. Meséltem neki egy hétfejű sárkányról, amelyik lopta az erdőhöz közeli falu lakóinak krumpliját. Ezért a falusiak nagy vermet ástak, amibe aztán a sárkány beleesett. Kérte a következő mesét, de úgy, hogy ott ne essen a sárkány a verembe. Na jó! gondoltam, ha rokonszenvez a sárkánnyal, akkor a következő mesében a gonosz falusiak fognak beleesni a saját maguk által ásott verembe. Nagy vermet ástak, de a ravasz sárkány ott ólálkodott a közelben és megleste őket. Aztán el is ment az erdőből, mert nem szerette, hogy vadásznak rá. A falusiak meg hiába várták, hogy a verembe essen, arra se járt. Nosza, bementek az erdőbe megnézni, hogy nem döglött-e meg közben, ám sehol se találták. Minden jel arra mutatott, hogy elköltözött az erdőből. Ennek a falu népe úgy megörült, hogy az emberek még az erdőben tök részegre itták magukat, és hazafelé menet nem gondoltak arra, hogy a legegyenesebb út a nagy verem fölött vezet el. Mind beleestek.

A következő mesénél Leonka már azt is előírta, hogy senki se essen, semmilyen verembe ... Nem szereti, ha egy mesében bárkinek is valami baja esik. Ma egy egész sor olyan sárkányos mesét kellett kitalálnom, amelyekben a sárkányt valamilyen jótéteményre kérik, amit az aztán becsületesen teljesít is. A legjobb, hogy megrendeli előre, hogy a mese hányfejű sárkányról szóljon. Egy-, három-, vagy hétfejű sárkányok a menők!

Van egy olasz füstöltsajt féle (*Murgella*), amit egy átlátszó polipropilén dobozban árulnak. Nyolc, nagyobb dió méretű gombóc van benne. Tegnap a dobozban volt még két gombóc, valamikor megettem. Leonka este fölfedezte az üres dobozt és azt állította, hogy a nagypapa ***sutyiba*** (suttyomban) megette a sajtot. Talán dédnagymamájától tanulta a szót. (2018. II. 27.) Utólagos megjegyzés: ezt a sajtot azóta is „sutyi-sajtnak” nevezzük, de ma már nem polipropilén dobozban árulják. Viszont a dobozokat nem dobtam el. Most van vagy 150 dobozunk, amelyekkel nagyszerűen lehet játszani.

Leonkának néha ijesztő dolgai vannak. Ha valamit csinál, annyira öszpontosít rá, hogy hiába szól hozzá az ember, mintha a falnak beszélne. A megdöbbentő, hogy közben mindenre figyel, ami körülötte történik, csak nem látszik rajta. Tegnap megint olyasmit csinált, amitől elképedtem, és szinte csak úgy tudom magyarázni, hogy ***gondolatolvasó***! Két-háromszor fordult elő, hogy ha reggel vettem be gyógyszert, akkor azt ő rakta a számba. (Mindent ő akar csinálni. Tegnap szavazni mentünk, és Ági magával hozta a picit: ő dobta be a szavazó cédulákat az urnába.) Délben a szobában játszott, én meg kimentem a konyhába, hogy bevegyem azt a gyógyszert, amelyet délben szoktam. Ezt még sosem látta, és nem is tudta, hogy délben is beveszek egy kis, lencseméretű tablettát. Még ki sem értem a konyhába, amikor már szaladt utánam kiabálva, hogy: *„Én teszem a szádba!”* Hogy ezt miből találta ki, arra

egyszerűen nincs magyarázat. Nem szóltam neki, mert elmerülten játszott. Tehát még csak azt sem mondtam neki, hogy kimegyek a konyhába, hát még, hogy miért megyek oda. (2018. III. 5.)

Erről jut eszembe: Talán fél éve történt, amikor két és fél éves volt. Nagyon kemény ülőkén ülök, ha faragok. Szeretem, mert néha csúszkálok rajta, főleg lombfűrészelés közben, nem lenne jó, ha tapadna a felülete. Persze az se jó, ha egy tapadós nadrágban ülök rajta. Ez akkor fordult elő először. Fogtam egy olyan, ujjnyi vékony valamit, amit kemény ülőkéjű székekre szoktak erősíteni (az is székről szakadt le), és arra ültem. Ilyen még nem volt, tehát Leonka sem láthatta. Nem tudom, hogy figyelte-e, hogy hogy' szoktam ülni az ülőkén, de tény, hogy azonnal fölfedezte alattam azt a vékony, nem párnaszerű anyagot. Szó nélkül odajött, fölkeltett, levette az ülőkéről, és hozott helyette egy vastag díszpárnát, ráültetett, és csak annyit mondott: *„Ez jobb!"*

Tudtommal senkinek nincs a családban ilyen ülőkéje, de ha lenne, se tenne rá díszpárnát (amit egyébként sem szoktak ráüléssel megalázni). Tehát nem tudom másképp magyarázni, minthogy két és fél éves fejjel elgondolkozott azon, hogy miért ül valaki valami ruhaanyagon, amit külön az ülőkéjére tesz. És miután úgy gondolta, nyilván azért hogy puhábban üljön, odahozott egy jóval vastagabb párnát ... (2018. III. 9.)

Ha egy hároméves gyerek meseszöveget hall, akkor egy halom szónak nem ismeri a jelentését. Ha ezeket a szavakat elég gyakran hallja, és azt lehetőleg többféle összefüggésben, szép lassan kialakul benne a fogalom, amelyet az eredetileg ismeretlen szavak fednek. Ugyanez történik velünk, ha egy idegen nyelvű könyvet olvasunk, aránylag kezdetleges nyelvtudással, hacsak nem használunk szótárt. A szótár használatával a fogalomalkotás, vagy a szavak jelentésének fölismerése erősen lerövidíthető. Kérdés azonban, hogy ugyanakkor mennyire hosszabbodik meg, vagy válik kényelmetlenné az olvasás? Nyelvtudásunk fokától függ, hogy a tanulás sebességét melyik módszer növeli gyorsabban.

Leonka újabban eltűri, hogy képes mesekönyvből olvassak föl neki. Hogy a szavak hamarabb váljanak számára érthetővé, eljátszom neki azt, amit a szó jelent. Például, ha a szövegben előfordul a *biceg, megperdül, illeg-billeg, homlokát ráncolja, torkát köszörüli*, stb., megmutatom neki, hogy mi, micsoda. Ez körülbelül megfelel annak, mint amikor szótárazva olvasunk, csak a mese hallgatójának sokkal kevésbé kényelmetlen. Amire azonban nem számítottam: Leonka gyakran ugyanazt a mesét szeretné hallani. Ez eddig normális. De sajnos minden esetben el is játszatja velem mindazt, amit az első olvasáskor már megmutattam neki... (2018. III. 12.)

Azt mondja tegnapelőtt: *„Ha valaki ellopja a pomfrittomat, akkorát ütök rá a lábammal, mint egy Argentinoszaurusz!"* Ugyanis a városban voltak, ahol pomfrittot evett. Az Argentinoszauruszt pedig filmen látta, amint az (a 75 tonnájával) a két mellső lábával rádobbantott egy ragadozó Mapuszauruszra és agyontaposta. (2018. IV. 22.)

Tegnap papírrepülőket dobáltunk. Egyszercsak azt mondja: *„Lupingot csinált"*. A repülő egyrészt nem csinált lupingot, másrészt, ezt a szót tőlem nem tanulhatta, mert nem használom. Kiderült, hogy Ágitól tanulta (meg fogom kérdezni Ágit, tudja-e, mi a luping?) Aztán az őslénytani könyveket lapozgattuk, amit már régen nem csináltunk. Van vagy nyolc ilyen könyvem, tele *félmilió* (írjuk így, egy l-lel, ha már így ejtjük!), kimondhatatlan nevű ősállattal. Viszont néhányat már „kisgyerek kora óta" ismer, például a Sztegoszauruszt, vagy a Triceratopszot. Ha rálapozunk valamelyikre, azt szoktam mondani: Na itt egy régi ismerősünk! Ilyenkor vigyorogva mondja az állat nevét. Tegnap az egyik képen őskori tájat láttunk, amelyen különböző emlősállatok voltak, többek között egy őzszerű valami. Aszongya: *„Na itt egy régi ismerősünk: a Bambi!"* Közel egy éve ismeri a Bambi-trükkfilmet. (2018. IV. 27.)

Tegnapelőtt fölfedeztem az egyik fiókomban két óriási, préselt és szárított platánfa levelet. Olyan nagyok, hogy két kezem terpesztett ujjaival is csak félig tudnám letakarni. A kisöreg ott settenkedett körülöttem. Betoltam a fiókot, és eszembe jutott, hogy ősszel együtt préseltem le vele egy csomó szép levelet (főleg magyar-tölgy leveleket). Kis keresés után megtaláltuk (három-négy helyen vannak szép, préselt leveleim, csak már lassan elfelejtem, hogy hol vannak). Kirakosgattuk a leveleket a díványra. Nagyon tetszettek neki. Amikor már az egész díványt betakarták a levelek, megszólal a pici: *„Most*

hozom a főnököt". Kiderült, hogy a nagy platánlevelet hívja főnöknek. Már az is furcsa, hogy ismeri a főnök szót és fogalmat.

Az üzletekben hosszú szünet után újra megjelentek a kamaszkókuszok. (Így nevezem a félérett, csak a kókuszvíz ivására szánt kókuszokat.) Néhány napja vettem egyet, és amikor letisztítottam, a kicsi ki akarta fúrni. Adtam neki egy vékony fúrót, amivel megtanulta, hogy nem mindegy, melyik irányban forgatja a fúrót. Egyre nagyobb lukakat akart fúrni. Elmentem a sikattyúért, hogy abba foghassuk a nagyobb fúrókat. Másnap elkezd beszélni a sikattyúról. Eleinte nem értettem a rossz kiejtése miatt, ráadásul el se tudtam képzelni, hogy egyszeri hallás után megtanulta ezt a szót. Kiderült, hogy két sikattyút kér, hogy azok „harcolhassanak" egymás ellen... Tegnap aszongya: *„Nagypapa, te mér' vagy öreg?"* Hát most mondjam neki, hogy ez: *Jó kérdés*? (2018. V. 5.)

Talán három hete történt. Nagyon szereti nézni a ***Tom és Jerry*** filmeket. Én nem szeretem, ha nézi, mert egyrészt túl fiatal hozzá, hogy a villámgyorsan zajló eseményeket követni tudja, főleg azért, mert gyakran olyan események, amelyekhez szinte felnőttek ismeretei és tapasztalatai kellenek. Másrészt, mert a számítógépen nem találok magyarnyelvű változatokat.

Az egyik filmen egy pezsgősüveg fekszik az asztalon, aminek a dugóját kirántja a kis egér, mire a hátrafelé kiáramló pezsgő előreröpíti a palackot, és az (persze) fejen találja Tom-macskát. Az egész jelenet szinte csak tizedmásodpercekig tart. Megszólal a kicsi: *„Rakéta!"*

Azt sem tudom, honnan ismeri a rakéta fogalmát, de hogy villámgyorsan fölismerte, hogy a pezsgősüveg tulajdonképpen rakétaként működött, egészen elképesztő!

Tudjuk, hogy a szüleink génjeiből kapunk örökletes anyagot, de volt egy tudós (még mielőtt ismerték volna a géneket), aki azt állította, hogy az is az örökletes anyagnak egy része, amit a szülők az életük folyamán szereztek meg, legyenek azok akár testi, akár szellemi tulajdonságok. Tehát ha az apa vagy az anya már „nagymenő" magasugró, amikor a gyerek megszületik, a csemete nem csak azt örökli, amit örökölt volna, ha a szülei nem lettek volna magasugrók, hanem már abból is valamit, amit a nyilván gyakori edzéssel megszereztek. Ha jól tudom *Lamarque*-nak hívták a jóembert és az elméletét – amit még ma is minden menő tudós hülyeségnek tart – *lamarkizmusnak.* Nem vagyok benne biztos, hogy az elméletében nincs-e valami igazság... (2018. V. 7.)

A bogaras könyveket már nagyon régen nem nézegettük, talán márciusban volt utoljára a kezünkben. Tegnap kertészkedtek Andival, és fölfedeztek egy bogarat. A kisöreg fölvilágosította Andit, hogy az egy *prémesbogár*. Nem hittem volna, hogy azt a jellegtelen kis bogarat megjegyezte magának ennyi idő után. A „híres" bogarakat mind jól ismeri (szarvasbogár, cserebogár, katicabogár, ganéjtúró, krumplibogár, havasi cincér, bodobács, bőrfutrinka, stb.). Egyszer meg volt botránkozva, amikor Ágival nézték a bogaras könyveket, és Ági a *krumplibogarat* (a könyvből olvasva a nevét) *burgonya bogár*nak nevezte. Ő azt szigorúan krumplibogár néven ismerte. (2018. VI. 23.)

Még nem tudja az r-betűt mondani, de néha két kezére támasztja az állát és berreg: brrrrrrrr. Ilyenkor gyönyörű r-eket ropogtat. Mondom neki tegnap: most csináld ezt a berregést és a végén mond azt, hogy répa, így: brrrrrrrrrrrépa. Aszongya: „Brrrrrrrrrrrrr-jépa". Többszöri próbálkozásra sem sikerült kicsalni belőle a különben gyönyörűen hangzó r-t. (2018. VIII. 11.) Utólagos megjegyzés: rájöttem, hogy nem is lesz ebből a berregésből r, mert az ajkával csinálja, nem a nyelvével. (Én egyébként tízéves koromig raccsoltam.)

A konyhába sajnos szeretnek berepülni a muslincák, ahonnan nem hogy kimennének, de képesek nekiállni szaporodni! *(Van egy mondás, mely szerint az az optimista, aki azt hiszi, hogy a légy azért röpköd a szobában, mert a kijáratot keresi...)* Igaz, hogy a konyhában mindig van egy csomó, különböző gyümölcs, amelyek nagy része érlelődik. De érett gyümölcsöt se teszek be a jégszekrénybe, mert az gyümölcskínzás, és mert nem szeretem a hideg gyümölcsöt. Tehát csapkodom a szerencsétlen muslincákat (amelyeknek házon kívül a hajuk szálát se görbíteném), mert egyszer, amikor nyáron három napig nem csapkodtam, egész felhő keletkezett belőlük a konyhában. Még levegőt is alig lehetett venni tőlük.

Leonka ezt rossz szemmel nézi, és már többször megemlítette, hogy bezzeg Nagymamuci (Ági) nem csapkodja őket (persze, mert nála alig van egy-kettő, hiszen Ági mindent a jégszekrénybe száműz).

Ma azzal állított be Leonka, hogy a muslinca is, és a szúnyog is azért jön be, mert éhes. Mondom neki, nem bánom, de a szúnyog az én véremet szívja, és azt még akkor is agyonvágom, ha kint találkozom vele. Kicsit gondolkozott, aztán azt mondta: *„Csinálj egy édes levet, de pirosat, mint a véred, akkor a szúnyog azt eszi, és utána odamegy hozzád és ad egy puszit."* (Hát én megtenném, de nem hiszem, hogy a szúnyog is benne lenne a játékban, pedig még a pusziról is lemondanék...) Szóval Leonka nem csak a muslincákat, de még a szúnyogokat is megmentené az agyoncsapás elől! Valahonnan budhista vér keveredett belé? (2018. VIII. 29.)

Ma megint dinoszauruszos filmeket néztünk, amiket talán egy fél éve vettem föl neki. Az egyik jelenetben négy *Daszpletoszaurusz* végez ki egy *Kazmoszauruszt* és aztán marakodnak a koncon. Azt mondja Leonka: „Azon *vitatkoznak*, hogy melyik kapja a legfinomabb husit". Mondom: Ezt honnan tudod? Aszongya: *„Ezt már akkor tudtam, amikor bébi voltam, mert okos az agyam a fejemben".*

Namost, ehhez néhány megjegyzést kell fűznöm. Igaz, hogy ezeket a filmeket nem először néztük meg, de – miután német a magyarázó szöveg – néha elmondom, hogy mi az érdekes a jelenetben, és pontosan tudom, hogy mi az, amit már magyaráztam neki, és mi az, amit nem. Ezt a jelenetet még sosem kommentáltam, tehát a magyarázatot ő találta ki. A másik dolog pedig az, hogy talán két órával a film megnézése előtt magyaráztam meg neki, hogy mi az agy, mert gyanítottam, hogy nem tudja. Mondom, az van a fejünkben, azzal gondolkozunk. Ő ezt nemcsak megértette, hanem megjegyezte, és két órával később már alkalmazta is. (És akkor lekicsinylően mondja, hogy ezt ő már akkor tudta, amikor bébi volt...)

Aztán jöttek a *Troodonok*. Ez aránylag kis ragadozó szauruszfajta, és általában naplemente után vadászik többedmagával a nagy, növényevő szauruszok gyerekeire. Aszongya Leonka: *„Ezeknek azért van olyan nagy szemük, hogy sötétben jól lássanak"*. Ezt mondja a német magyarázó szöveg, és emlékszem, hogy amikor (három-négy hónapja) először néztük, elmondtam Leonkának magyarul. Azért egy kicsit csodálkoztam azon, hogy ilyen jól emlékezett, és ezt meg is említettem neki. Fél órával később valamit újra meg akart nézni ebben a filmben, és újra jött ez a Troodonos részlet is. Amikor a német szövegben elhangzott a nagy szemekkel kapcsolatos magyarázat, aszongya Leonka: *„Hallod?"*. Most persze nem tudom, hogy azon csodálkozzam-e, hogy milyen jól emlékezett, vagy azon, hogy érti a német szöveget? Senki nem beszél hozzá irodalmi németül! Folyton megdöbbenek, amikor rájövök, hogy helyenként pontosan megérti a németet! (2018 IX. 1.)

Tegnap megint nagy dinoszaurusz-film nézegetés volt. Kerestette velem azt a részt, amelyen egy döglött Szpinoszaurusz látható. Aszongya: „Megmutatom, hol pusztult ki a Szpinoszaurusz". (A Szpinoszaurusz még a Tirannoszauruszénál is nagyobb ragadozó volt, de főleg vízpartokon halászgatott. A mai Észak-Afrika volt az élettere, a legtöbb maradványát Marokkóban találták. Aztán egy éghajlatváltozás folytán elment onnan a tenger, és a területéről kiszáradtak a tavak: kipusztult szegény.) Mondom, miért szereted nézni a döglött Szpinoszauruszt? Aszongya: *„Mert nem szeretem a húsevő dinoszauruszokat, csak a növényevőket szeretem!"* Amikor figyelmeztettem, hogy mi is húsevők vagyunk, kicsit megrettent.

Érdekes, hogy némelyik szaurusz nevét könnyebben mondja ki, mint én, és főleg: hamarabb tanulja meg (nem vicc!). Például a ***Karharodontoszauruszt*** (*Carcharodontoszaurusz* = cápafogú gyíksárkány), vagy a ***Szaurofáganax***-ot, vagy a ***Szkorpióvenátor***t. Igaz, r-ek helyett, l-eket mond. De tegnap nehezére esett az egyik név kimondása: **Iguanodon**. Csak negyedik nekifutásra sikerült. Különös, hogy pont a két szomszédos magánhangzóval gyűlt meg a baja, amelyek fordított sorrendben (például a sz**au**rusz szóban) nem okoznak neki gondot. (2018. IX. 3.)

Ma elmentünk bedobálni az üres fémdobozokat a hulladékgyűjtőbe. Ezt már csináltuk egyszer-kétszer, talán másfél éves korában. Az első alkalommal nagyon élvezte, mert a földalatti gyűjtőkamrában nagyokat csattantak a dobozok. Másodszorra az ötödik doboz után már unta a dolgot és elment sétálni. Ezért aztán nem erőltettem többé ezt a „kirándulást". Akkor a kamrák bedobó nyílása kb. 1 méter magasan volt. Nem tudom miért, most a földalatti kamrák nyílásai le vannak ragasztva, és ronda nagy tartályok állnak ott, a bedobónyílással fejmagasságban, amit persze Pöttömke nem ér el.

Kénytelen voltam a nyakamba venni. Ezt már gyakran ajánlottam neki, de soha nem akarta, hogy fölvegyem. Andi szinte le sem jött a nyakamról kiskorában. Még mindig cipelnem kellett, pedig a lába már a combom közepéig ért! Ma kiderült, hogy a kisöreg rettentően félt és őrült nyivákolást csapot. Pedig a játszótéren egyáltalán nem félős, csak – rájöttem – csupán a saját ügyességében bízik, az én „megbízhatóságomat" nem tartja nagyra. Na, gondoltam, ennek véget vetek (úgy látszik, Oszki, az apukája sosem veszi a nyakába), és elmeséltem neki, hogy amikor az anyukája egész kicsi volt, azt játszottuk, hogy a nyakamban ülve megfogta mindkét fülemet, és akkor én elindultam egyenesen, de ha valamelyik fülemet meghúzta, akkor abba az irányba fordultam. Hát ez nagyon tetszett neki – elméletileg, de amikor itthon föl akartam venni a nyakamba, őrült cirkuszt csinált. Mondom, hogy' cirkuszozhat így egy bátor gyerek! *„De én nem vagyok bátor!"* kiabálta hangosan. Aztán nagy nehezen mégis sikerült a dolog, de eleinte még nem volt szabad járkálnom vele. A díványra, fejjel előre ledöntöttem, persze csak lassan. Na ez aztán tényleg tetszett neki és vagy ötször meg kellett ismételnem. Már járkálhattam is egy kicsit vele, de a fülemet nem merte megfogni – görcsösen kapaszkodott a fejembe. Ezt holnaptól rendszeresen fogjuk gyakorolni. (2018. IX. 25.)

Még erősen sütött a nap délnyugati irányból, amikor lejött hozzám. Persze azonnal a dinoszauruszos filmeket akarta nézni a tévén. Van három „régi" film és egy „új". Ezt nemrég vettem föl, és tulajdonképpen a gyíksárkányok szomorú kipusztulásáról szól (és a Chicxulub-kráterről, ahol a kisbolygó lezuhant). Ő meg szokta „rendelni" a filmet, hogy most a régiek közül mutassak neki egyet, vagy az újat. De a tévé nézése közben pont szembe kellett volna néznünk a Nappal. Viszont három napja megjött az ősz, és én szerettem volna, hogy a Nap melegítse egy kicsit még a lakást. Nem akartam leereszteni a redőnyt.

Nagy nehezen rá tudtam beszélni, hogy olvassunk előbb egy *Pom-Pom*-ot, és csak később nézzük meg a dínókat, ha már nem vakít a Nap. Három *Pom-Pom* könyvünk van Csukás Istvántól. Kiválasztotta az *Óriástüdejű Levegőfújó*t. Olvasom neki a könyvet, és ehhez a részlethez érek: „*És azt is mondta* (Picur)*, hogy lesz egy nagy meglepetés is. És most tessék! Se Picur, se meglepetés*." Erre Pöttömke: *„És tessék! Most se régi dinoszaurusz-film, se új!"*

Ezt a könyvet eddig egyszer olvastam el neki, talán egy, vagy két hete. Általában nagyon tiltakozik ellene, hogy valamit fölolvassak, de még mindig jobb, mint Andi volt, aki nagyjából egész kisgyerek korában nem engedte egyetlen mese fölolvasását sem (csak később, 6-7 éves korától kezdve, de akkor már csak Lőrincz L. László rémregényeit fogadta el...).

Odaérek a következő részlethez: „*Egy szó, mint száz* (Óriástüdejű Levegőfújó)*, fantasztikusan tud levegőt fújni!* ***Fan-tasz-ti-ku-san!***" Amikor kimondtam, hogy ***fújni***, mint aki csak erre várt már mondta is így, szaggatottan és erősen hangsúlyozva (ahogy neki egyetlen egyszer olvastam!), hogy ***„Fan-tasz-ti-ku-san!"*** Elképesztő, hogy mi mindent tud megjegyezni első hallásra, és még a szövegrészre is pontosan emlékezett, hogy mikor jön ez a furcsán erőltetett ***fantasztikusan***... A legjobb, hogy szerettem volna, ha a könyv képeit nézegeti, de oda se nézett, mert az autójával játszott közben. Bosszankodtam, ugyanis azt hittem, hogy egyáltalán nem figyel a mesére. (2018. IX. 25.)

Tegnap előhúzta a könyvespolcról az óriási térképkönyvet, amely közel három kiló. Azt szerette volna megnézegetni, hogy az egyes dinoszauruszok mely földrészeken éltek. Van ugyan egy földgömbünk is, ez azonban arasznyinál alig nagyobb átmérőjű, és minden túl kicsi rajta, például Magyarország, vagy pláne Svájc. Nagyjából már ismeri a földrészeket, amelyeket azonban újra meg újra elmagyarázgatok neki. Az egész Földet nehéz sík lapon ábrázolni, miután gömbfelület. Az egyik módszer, hogy a sarkokat – mint nem fontos területeket – egyszerűen széthúzzák egy vonalra, pedig csak pontok. Ettől aztán Grönland akkorának tűnik, mint Dél-Amerika. A másik módszer (hogy valósabbak legyenek a méretek), hogy a térképen fönt és lent nem összefüggő a kép, hanem a rajz „lebernyegekben" végződik. Fönt csak két lebernyeg van, az egyik Észak-Amerika, a másik Eurázsia, viszont alul négy lebernyeg végződés van. Egy ilyen térképen mutattam meg a földrészeket, és utána rámutattam az egyik alsó lebernyeg végére (ezt eddig sosem csináltam!), és azt mondtam, ez pedig a Délisarkvidék. Erre a pici rámutatott a másik három lebernyegvégre és azt mondta: *„És akkor ez is a Délisarkvidék és ez is a Délisarkvidék és ez is a Délisarkvidék."* Hát, tudtommal se Áginál nem néz

térképet, se otthon, Andiéknál, és a török rokonoknál biztos nem mutogatnak neki térképet. És akkor ő a számára egy teljesen érdektelen földrésszel kapcsolatban ilyen „áttekintéssel" rendelkezik. Ugyanis a Déli-sark vidékéről eddig nem volt szó és arról sem, hogy ott is találnak dinoszaurusz maradványokat, mert a földrész nem volt mindig azon a hideg helyen. Arra már gondolni sem merek, hogy azt tartotta természetesnek, hogy a gömbfelület kilapításakor a Déli-sarok ilyen részekre volt kénytelen szakadni... (2018. IX. 26.)

Kisöreg nagyon megszerette, hogy a nyakamba veszem. Eleinte csak lassan járhattam vele, és amit élvezett, az a díványraborítás volt. Ezért aztán ötször-hatszor kellett fölvennem, és egyre többet merészeltem vele. Néha „megbokrosodtam" és helyben futottam néhány lépést. Ilyenkor nagy, ijedt visongásokat csapott. Tegnapelőtt már járás közben meg merte fogni a fülemet, de még mindig annyira félt, hogy nem tudott a fülhuzigálásra öszpontosítani. Viszont a bátorsága percről percre nőtt. Már futhattam is vele néhány lépést, sőt, ötször-hatszor végig kellett futnom vele két szobán. Mondom, na látod, hogy nem kell félni a nagypapa nyakában. Olyan erősen fogom a lábadat, hogy akkor sem tudnál leesni, ha egészen hátradűlnél. Próbáld meg! Aszongya: *„Annyira még nem vagyok bátor."* (2018. IX. 30.)

Nagyban meséli, hogy a Tirannoszaurusz milyen vad és erős, és hogy minden más állatot legyőz. Mondom, és mi van, ha egy Mapuszaurusszal kerül szembe. Hát azt – és akkor nagy karmozdulatokkal mutatja – úgy elüti a Tirannoszaurusz, hogy rögtön vége van. Mondom, és mi történne akkor, ha két Mapuszaurusz lenne ott? Aszongya: *„Hát akkor három Tirannoszaurusz jönne..."* Netán a fegyverkezési verseny elve már velünk született dolog? (2018. IX. 30.)

Már nagyon régen foglalkoztunk utoljára dinoszauruszokkal (a fenti bejegyzésből látom, hogy közel másfél hónapja). Azóta inkább a cápák érdekelték, a polipok, remeterákok, integető rákok, és egy film a kardfogú tigrisekről. Tegnapelőtt kiszedett egy óriási könyvet a legalsó könyvespolcok egyikéről. Alig bírta cipelni. Tudományos könyv volt az ősállatokról, de főleg a gyíksárkányokról. A könyvben rengeteg szaurusz fordul elő, de nem a népszerűsítően oktató könyvek mintájára, amelyekben rendszerint rekonstruált állatok fényképszerű rajzai láthatók, hanem szinte csak csontvázak az állat rekonstruált körvonalával. A körvonalon belül az állat maga, vöröses-barnás színfoltként van jelen, amely foltból a csontváz fehéren tűnik elő. Szóval tudományosan tudósító könyv, nem gyerekeknek való. Helyenként egész állatkoponya sorok vannak benne, bemutatván a fejlődés folyamatát és az állatok emígyen bizonyítható rokonságát, származási vonalát. Ezt a könyvet eddig nem néztük, és azt hittem, hogy Pöttömke néhány oldal után megunja és más könyvet kotor elő. De tévedtem, noha nagyon gyorsan meg szokott unni valamilyen játékot, vagy bármit, amivel egy darabig törődik. Jött a töméntelen, sosehallott és részben alig kimondható nevű szaurusz. Én már nagyon untam. Ő meg megpróbálta kimondani az általam kidadogott neveket. A legalább 40-50 szaurusz között mindössze két ismerős volt, a Sztegoszaurusz és a Triceratopsz. Ezeket nagy örömujjongással üdvözölte, mint régi, jó barátokat. De aztán ki kellett mennem a konyhába, mert vizet kért. Mire visszajöttem, már odatolta a kis zsámoly méretű, összecsukható műanyag-ülőkéjét a könyvespolchoz, és lehalászott egy könyvecskét, amelyet utoljára áprilisban, vagy legkésőbb májusban nézegettünk, azaz kereken fél éve. Mondanom sem kell, hogy az is ősállatokról szóló könyv. Már azon is meglepődtem, hogy még emlékezett arra a könyvre és kiszedte a sok, hasonló témájú könyvem közül. Kinyitja a könyvet ahol éppen egy gyapjas, mamutszerű állat volt látható, és nagyot kiált: *„Régi barátunk: a Gomfotérium!"* (*Gomphotherium*) Hát ezen azóta is csodálkozom, mert igaz ugyan, hogy annak idején a közel egytucat mamutfélét sokszor végiglapoztuk, de ez egyrészt nem egyszerű név, másrészt semelyik más könyvemben nem találkoztunk vele, harmadrészt pedig a kereken fél év Pöttömke életének több mint 12 százaléka! Nekem nem jutott volna eszembe az állat neve... (2018. XI. 14.)

Tegnap előtt újra itt volt Kisöreg. Egy hétig nem láttam, mert kaptam tőle egy nagyon ronda náthát (ami még most sem múlt el teljesen), és nem voltam unokázgatható állapotban. Újabban, ha jön, nem azzal kezdi, hogy szeretné a tévén megnézni ezt vagy azt, amit fölvettem neki, hanem odamegy a könyvespolcokhoz és kikeres magának egy könyvet. Ennek persze nagyon örülök. Ezúttal egy nagy

könyvet halászott elő, amelyben a cápákról van szó és rengeteg kép. Erről a könyvemről már teljesen megfeledkeztem. Mindig egy másik cápás könyvet szoktunk nézegetni és két-három cápás filmet. Ahol kinyitottuk a könyvet, egy szép formájú, de teljesen jellegtelen cápa képe volt. A kicsi rögtön rávágta, hogy ez a citromcápa. Megnézem a szöveget, hát tényleg a citromcápa volt. Mondom, ezt honnan ismerted meg? Aszongya: *„Mert úgy úszik a vízben, mint a citromlé."* Ezt persze csak bohóckodásból mondta, de tényleg nem tudom, hogy honnan ismerte föl. Én nemhogy nem ismerném föl a többi cápa között, de eszembe se jutott volna a neve, miután a filmeken nem szerepel, és a másik, nagy cápás könyvben is csak egyszer vagy kétszer találkoztunk vele, ellentétben a tíz-tizenöt jellegzetes, jól fölismerhető és állandóan szereplő cápákkal. És sajnos azt sem tudom, hogy miért hívják citromcápának. (2018. XI. 23.)

A számítógépen is szokott trükkfilmeket nézegetni. Néha eszébe jut, hogy valami mást akar csinálni. Olyankor megkér, hogy állítsam meg a filmet, mert azt később akarja továbbnézni. Megtanítottam rá, hogy az egérrel hova kell kattintani, hogy megálljon a film, vagy újra elinduljon. Tegnap előtt rájött, hogy a filmet úgy is meg lehet állítani és újraindítani, ha a billentyűzeten a szünet-lécet nyomja meg! Még nincs négy éves és már most tanulhatok tőle...!

Ágika (örökbefogadott lányom) elmegy egy hónapra Ausztráliába, és azt találta ki, hogy Leonkát elviszi előtte – Mikulás ajándék gyanánt – a traktor és exkavátor múzeumba. Csodálkoztam az ötleten, mert féltem, hogy Leonkát nem nagyon érdekli a dolog. Megkérdeztem Ágit, aki sokat van a gyerekkel. Kiderült, hogy ha kutyasétáltatáskor vele van Pöttömke, gyakran mennek el építkezések mellett, ahol az ilyen gépeket munka közben látják, és a gyerek rettentően érdeklődik ezek iránt. Na jó! Tegnap volt a nagy nap, és én is velük mentem (a múzeum 20-30 km-re van innen, és Ágika vitt minket Simon – Ágika férje – kocsijával). Mondom az autóban Leonkának: Azt tudom, hogy téged érdekelnek a cápák, a dinoszauruszok, a mamutok, de hogy téged a traktorok is érdekelnek, azt nem tudtam. Erre a kölök: *„Engem **egyszerűen** minden érdekel!"*

Az óriási gépek mellett rengeteg, gyerekeknek való játszási lehetőség is volt ott. Sőt, úgy tűnt, hogy főleg a gyerekek szórakoztatása volt a cél. Volt valódi, markoló exkavátor kicsiben egy homokhalom mellett. A gyerek ráülhetett a gépre, és három kapcsolókar segítségével valóban „exkaválgathatott", csak egy pénzérmet kellett bedobni a gépbe. Ezt persze rettentően élvezte a kicsi, de a karok használatában egy kicsit segíteni kellett neki (nekünk is meg kellett tanulni az exkavátor kezelését). És minden óriási gépbe be lehetett ülni, és ott a valódi karokat kapcsolgatni, csak – szerencsére – elindítani nem lehetett. Amikor az egyik traktorban nagyban kapcsolgatott Pöttöm, megkérdeztem tőle: mi akarsz lenni, ha nagy leszel, traktorvezető, vagy olyan, aki dinoszauruszokat ás ki? A dinoszauruszok nyertek...

A kicsinek rossz szokása, hogy belekotyog, ha a felnőttek beszélnek, de gyakran nem lehet rossz néven venni tőle, mert felnőtt módra szól bele. Hazafelé jövet azt mondja Ágika: Az utóbbi időben olyan sokat beszélek svicerdücsül, hogy nehezen áll át a nyelvem a magyarra. Erre a kisöreg: *„Olyan sokat beszélek magyarul, hogy nem **áll át a nyelvem** a németre és az angolra..."* Mintha a büdös kölök folyékonyan beszélne németül és angolul! De szerintem a nyelv-átállás fogalmát akkor hallotta először.

Amitől aztán teljesen megdöbbentem: a kirándulás után este lejött és újra kézbe vettük azt a bizonyos könyvet, amelyben néhány napja fölismerte a ***Gomfotérium**ot* (és tudta a nevét), noha a könyv fél éve volt utoljára a kezünkben. Tegnap a könyvet a ***Platibelodon**nál* nyitottuk ki. Eddig az állatig nem jutottunk el, néhány napja. Nagyot kiált: *„Platibelodon!"* Ezt tényleg fél éve láthatta utoljára és azóta nem felejtette el a nevét. Én tegnapról mára nem tudtam megjegyezni ezt a nevet, és most utána kellett néznem a könyvben! (2018 .XI. 29.)

Azt mondja tegnapelőtt, hogy bújócskázzunk. Mondom, ebben a lakásban még gyereknek is nehéz elbújni, hát még nekem. Aszongya: *„Megmutatom, hogy hova bújjál!"* Mondom, hát akkor... Aszongya: *„Nem baj, majd úgy csinálok, mintha nem tudnám..."*

Néhány napja Andi levitte a gyerekorvoshoz. Évente egyszer megvizsgálják a gyerekeket, hogy jól látnak-e, jól hallanak-e, és általában hol tartanak a fejlődésben? Az orvosnő adott Pöttömnek papírt, ceruzát, hogy rajzoljon valamit, egy kört, vagy X-et, vagy bármit. Erre a kölök odaírta, hogy LEON.

Mire az orvosnő odarakott négy ceruzát és megkérdezte, az hány ceruza? Erre a kölök azonnal rávágta, hogy négy. Az orvosnő nem győzött csodálkozni. Azt hitte, a gyerek majd elkezdi számolni, hogy egy, kettő, három... Én meg azon csodálkozom, hogy a kölök ezt a legnagyobb természetességgel **németül** csinálja, noha a törökön kívül gyakorlatilag csak magyarul beszél és beszélünk vele! (2019. IV. 11.)

Pöttömkének az egyik kedvenc szava (már több hónapja) a *például*, amit ő úgy mond, hogy **példájul**. Ha magyaráz valamit, akkor rengetegszer használja, de most éppen nem jut eszembe egyetlen mondata sem, amiben előfordult a példájul.

Tegnap Andi vitt a garázsba, hogy elhozzam az új (használt) autómat, és a picike is velünk volt. Egy meredek résznél mondom Andinak, hogy Zürichben ez volt az egyetlen hely, ahol a kéziféket használtam, ha megállás után el kellett indulni. Aszongya a picike: *„Nekünk nem kell a kézifék."* Mint egy kis szakértő! Persze, mert marhanagy, automata BMW-jük van. De hogy a picike egyáltalán tudja, hogy mi a kézifék pláne, ha ilyen esetekben „nem kell nekik", azon azért meglepődtem.

Tegnap az egész délutánt a játszótéren töltöttem vele. Végre májushoz illő idő volt. Kis „rollerjével" volt ott, amit ő ***trotinettnek*** hív (a biciklijével éppen valami baj van). Mondom, gyere, hozd a herkentyűdet és menjünk. Aszongya: *„Ez nem herkentyű, hanem trotinett. A herkentyűnek elöl egy kereke van és hátul kettő. Ennek meg elöl van két kereke és hátul csak egy."* Amikor hazajöttünk, megint véletlenül herkentyűnek neveztem a kis trotinettjét. Aszongya: *„Mondom, hogy nem herkentyű. Össze-vissza beszélsz!"*

A csúszdánál azt szoktuk játszani – ezt nagyon szereti –, hogy leülök a csúszda aljára, és ő nekirepül a talpával a derekamnak. Ez persze a derekamnak a negyedik, ötödik ütés után elég, mert Kisöreg majdnem 20 kiló. Mondom, most jön az utolsó. Nem, nem, nem, rettentően tiltakozott. Aztán megegyeztünk abban, hogy még háromszor lecsúszhat. Az első után mondom: Egy! Aszongya: *„Én számolom!"* Mondom jó, akkor mondd, hogy egy. Aszongya: *„Nem egy!"* Mér', mondom, szerinted mennyi? Aszongya: *„Nulla!"*

Nagyon jól be tud illeszkedni más gyerekek társaságába (amit csodálok, mert azért még messze nem beszéli folyékonyan se a németet, se az itteni nyelvet). Volt ott három nagyobb fiú (6, 7 és 8 évesek). A csúszdán vadultak és a nagy gyerek kegyetlenkedett a kisebbekkel. A hatéves az öccse volt, de Leont is piszkálta. Mondtam, hogy jöjjön el addig, amíg a nagy gyerekek ott vadulnak, de nem jött el, sőt, később fudbalozott velük, és nagyon jól megértették egymást. Rengeteg suszterbogár röpködött ott. Leonka megfogott egyet és megtanította a gyerekeket arra, hogy az suszterbogár. Láttam a nagy tárgyalást (messziről) és odamentem hozzájuk. A gyerekek féltek a bogártól, de amikor látták, hogy Leonka vidáman hagyja a kezén szaladgálni, ők is bátrabbak lettek. Mondtam nekik, hogy nem tudom a bogár német nevét, sőt, a tisztességes magyar nevét se (azt hittem, hogy azt mi csak Nádasdon – valamikor tiszta sváb falu volt – hívtuk suszterbogárnak), de megígértem nekik, hogy mindkettőt megtudom, és legközelebb megmondom nekik.

Itthon aztán az első meglepetésem az volt, hogy a németnyelvű bogár-könyvben nem találtuk meg. Ejnye, mondom, megnézzük a Wikipédián így, hogy suszterbogár (legföljebb kiröhög a Wikipédia...). Hát nem röhögött ki. Ez volt a második meglepetés. A harmadik az volt, hogy nincs tisztességes magyar neve a suszterbogáron kívül (a Wikipédia legalábbis nem tud róla). A negyedik meglepetés pedig akkor ért, amikor átkapcsoltam a Wikipédia leírását németnyelvűre: kiderült, hogy a bogárnak német neve egyáltalán nincs! Csak a latin neve szerepel a magyarázatban: ***Cantharis rustica***. Most aztán fölmerül a kérdés, hogy akkor mitől **suszter**bogár a neve??? Ha elmondom a három gyereknek, hogy ha nem akarják megjegyezni a bogár latin nevét, akkor kénytelenek lesznek a magyar névvel megelégedni. És ha az elterjed, 50 év múlva a Wikipédia talán azt fogja jelenteni, hogy német neve ugyan nincs, de Németsvájcban a ***Schusterkäfer*** néven ismerik...

Két, Leonka-méretű kislány is volt ott. Nem jutott eszükbe fudbalozni, de amikor a három fiú elment, Leonka rábeszélte őket a fudbalozásra. Én meg megtanítottam őket *gyermekláncot* csinálni. Ilyet még sosem láttak. Rettentően élvezték. Furcsálom, hogy a szülők, vagy akik a gyereket a játszótérre viszik, nem foglalkoznak a gyerekekkel. Ha többen vannak, egymással beszélgetnek, ha

egyedül, akkor az okostelefonról hallgatnak valamit füldugasszal. A gyerek aztán boldoguljon, ahogy tud! Nem csoda, hogy akkor egy 4-5 éves kislány nem tudja, mire jó a pitypang.

Itthon Lenoka énekelgette, hogy *„Volt egyszer egy kemence, belebújt a kis Bence...”* A szobában énekelte, de nem hallottam. Én meg a konyhában énekeltem, de persze nem voltunk „lépésben”. Egyszercsak hallom, hogy kiabál: *„Hé! Nem tudok összpontosítani!”* (2019. V. 25.)

Tegnap lementem vele a Bambis játszótérre (annak nevezzük, mert van mellette egy bronz őzszobor). Sajnos még mindig eléggé selypítve beszél. Mondott valamit, amit nem értettem. Mondom, nem értem. Aszongya: *„Németül beszéltem. Tanulj már meg egy kicsit németül!”* (2019 VI. 8.)

Most itt befejezem az idézeteket. Az utolsó bejegyzésnél Pöttömke négy és fél éves volt. Most már elmúlt hét éves és kis iskolás, de még mindig így mondja: példájul. Természetesen sok bejegyzést hagytam ki. Remélem, hogy ez így és eddig nem volt unalmas. Valamikor talán még visszatérek erre a vonalra, hiszen még ma is mond elég följegyzendőt.

Kétszer gyorsabb?

Az Acta Historica Hungarica Turiciensia olvasói ismerik a *Nyelvleckéztetés* cím alatt (https://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_01_150-293.pdf#page=2) megjelent „nyelvdorgáló” rövid verseimet Ezek olyankor születnek, amikor magyar szövegeket olvasva, vagy hallva kinyílik a nyelvi bicska a zsebemben – mint ahogy már mondtam – valami nyelvi szörnyűség miatt. Sajnos azonban némelyik szörnyűséget nem lehet egy-két, rövid versszakkal elintézni (noha gyakran megkísérlem). Az egyik ilyen borzalom észrevétlenül terjed és sok mindenkinek már nem is szúr szemet, pedig (szerintem) hiba. Nézzünk egy-két példát. Első példa: A vonat **a megengedett sebességnél háromszor gyorsabban** ment, vagy haladt (tévé hírekből kiragadott mondat). Mit is akar mondani ez a szöveg? hogy a vonat **háromszor olyan gyorsan ment, mint** amilyen a megengedett sebesség volt azon a vonalon. Igaz, hogy itt nem hiányzik az összehasonlítási alap: *a megengedett sebességnél*, de szerintem a *háromszor **olyan** gyorsan haladt, **mint..*** sokkal jobban hangzik. A **háromszor** és a **gyorsabban**, valahogy nem férnek össze szerkezetileg, legalábbis érzésem szerint. E „szerkezet” a gyors elterjedését a hirdetések kitalálóiknak köszönheti, mert félig-meddig megkerülhető vele a viszonyítási alap megnevezésének kényszere. Második példa: Valami (amiben a **formula** szó is előfordul és a **hidratál** is, mintha a **képlet** és a **nedvesít** szavainkat a leprások szigetére kívánnánk) **kétszer gyorsabban** hat (a tévé reklám szerint). Azaz kétszer **olyan** gyorsan hat, **mint**... Mint vajon mifene? Hogy az X-vállalat, Y-terméknél hat gyorsabban, az nem szabad kimondani. És az, hogy mondjuk csak a kamillateánál hat „kétszer gyorsabban”, nem lenne elég jó reklám... Harmadik példa (nagy plakáton láttam, talán egy földalatti megállónál): **Négyszer gyorsabban** tanul angolul...(nyilván akkor, ha az ott meghirdetett módszert alkalmazza, vagy abban a nyelviskolában tanul). Igenám, de mihez viszonyítva? Ez „természetesen” hiányzik a hirdetés szövegéből. „Négyszer gyorsabban” tanul, mint az orángután, vagy csak a meztelencsigánál gyorsabban és ráadásul négyszer? Avagy csak egy másik iskolában elérhető sebességnél „négyszer gyorsabban”, amit persze nem szabad állítani. Itt is a négyszer **olyan** gyorsan, **mint**... lenne a helyes, de akkor nem lehetne elhagyni azt, amihez ez a sebesség viszonyul.

Mit mond az angol? *Twice as fast...*, azaz kétszer (olyan) gyors mint... Az *olyan* csak hallgatólagosan van benne, vagyis csak bele kell értenünk, de itt most nem az angol pongyolaságáról van szó. Semmi esetre se mondja, hogy *faster*, azaz gyorsabb. (Igaz, a *Gúglon* láttam olyat, hogy *twice faster*, de ez szerintem – bár nem vagyok az angolnak nyelvész szintű szakértője – merőben „angoltalan”!) A németben pedig teljesen elterjedt az, amit a magyarban is kifogásolok: *zweimal schneller*: szórul szóra ***kétszer gyorsabb*** (vagy ***gyorsabban***, e kettő között nem tud különbséget tenni a német). A németben is a *zweimal **so** schnell, **wie**...* lenne a helyes. Vajon ez a hiba (mert szerintem hiba!) a németből „gyűrűzött” a magyarba?

Nagyon furcsállom, hogy ez ellen Magyarországon – mint ahogy innen látom – nem tesz senki semmit, és erősen szégyellem magam azoknak nevében, akiknek föladata lenne ilyen, futótűzként terjedő, és már teljesen elfogadott magyartalanságok ellen harcolni. Az ilyesmit utólag üldözni, vagy a kiirthatóságában reménykedni alig lehet. És ez most mindenképpen **ezerszer akkora** föladat lenne, **mint** az elterjedésének megakadályozása lett volna. Jól figyeljük meg a szerkezetet: azt mondom, hogy ezerszer **akkora** és nem ezerszer **nagyobb**, vagy ezerszer **akkorább**!

A -szor, -szer, -ször és
az -obb, -ebb, -öbb

Magyarázom minduntalan,
e szerkezet magyartalan:
„...két**szer** gyors**abb...”** nem létezik!
Nyelvérzékkel ellenkezik!

„...Kétszer **olyan** gyors**, mint**...” viszont
nem kelt bennem nyelvi iszonyt!
S ha valami „...gyors**abb, mint**...”,
hasonlításra kacsint!

Hogyha: „**Gyorsabb, mint a hang**”,
nincs hiány, s a nyelv nem pang.
Ám a „...**kétszer gyorsabb**nál...”
meg-megrándul már a váll.

Ott nem használ **-nál**, vagy **-nél**,
nem lesz több a semminél:
Kétszer gyorsabb, mint a szél?
Kétszer gyorsabb a szélnél?

Sajnos egyik sem helyes!
Megjegyezni érdemes,
s a versikém erre int:
szükséges az **olyan**.....**mint**!

(Ám ez magán vélemény
s ezért nem biztos, hogy tény....
Versem folytán kél remény:
így talán derül rá fény.)

Zollikerberg, 2023 XI. 1.

Idegenszavas szójátékok

Ezrével gúnyolom az idegen kifejezéseket és legszívesebben mindegyiket kiebrudalnám a magyar nyelvből. Ám ez részben hálátlanság, mert hiszen rendkívül alkalmasak szójátékok gyártására.

És hogy ilyesmire egyáltalán fölhasználhatók, az annak „köszönhető”, hogy léteznek a magyar nyelvben és – sajnos – az érthetőségük általánosan elterjedt. Íme néhány példa, szójáték versekbe bújtatva:

Ünnepeljünk, ha csak lehet

Fejbólintást találtunk föl, s ma pont kétszáz éve!
Ünnepeljük most, sok gondot hetykén félretéve.
Biccentenárium – tudjuk – ez ünnepünk neve.
Vedeljük a sört és a bort, mint vizet a teve...!

Álmodott babérok

Jó dolog a dicsőség, hisz
lelket fűtő kalória.
Ám az elképzelt dicsőség,
csupán ***fantazmaglória***.

Jótékonykodjunk néha

Ajándékba adott gyógyszert
nesze-szer-nek mondhatod,
pláne ha szükség volt rá, s a
beteg máshol nem kapott.

Nem túl gusztusos szokás

Fudbalmeccs után szertartás
az átizzadt trikócsere.
Cseremónianak mondom,
a szóba ***s***-t téve bele...

Más fehérje is kell itt-ott

Igaz, húst is eszik néha
(de ez nem nyilvános).
Nagyotmondó zöldségevő:
vegethárijános.

Foglalkozások és elnevezések

Képzelt szörnyeket utánzol?
Akkor illik rád e cím
– habár új szóval nevezlek –
te leszel a ***fantomím***.

Pótsztár

Megbetegedett a színész,
s tartalék-szereplőt hívva,
került színpadra valaki,
aki így: ***alternadíva***.

Ravasz eszköz

Az álkulcs kampónak látszott
(rápillantásom csak futó,
s ezért nem is ismertem föl),
így e szerszám: ***inkognyitó***...

Feltűnési díszbetegség

Punk-frizura a fejeden,
s felém azzal jössz?
Sokkal találóbb néven ez:
denaturált szösz!

Idegen szók, dédelgetve

Férfi sztriptíz? – Ízlés dolga –:
Lehetne a ***kanoptikum***.
Árborított parti fűzes,
pediglen az ***árborítum***...

Vár a macska?

Macska-kedvenc minden hal és
nem kivétel a szardella.
A macskavár – mindeközben –
nem más, mint a ***cicadella***.

Hajrá gnómok!

„Törpék hadgyakorlatát” ma
– mint fogalmat – rövid szó ver,
hiszen az nem más szerintem,
mint a jólcsengő ***manóver***...

Ítélet idő

Délkelet-Ázsiában is,
ilyen esőt mindenki un,
hisz’ szakadatlanul esik!
Ez bizony a ***non-szűn-mon-szun***...

Csak tudományosan!

Az orvosi nyelvben minden
idegen szó és ez faktum!
Így lett ott az erényövből
a szép ***antibejutikum***...

Zollikerberg, 2023 XI. 8.

«Magyar»-ázat a Tál család-hoz

Nyugodtan dicsekedhetünk az anyanyelvünkkel, mert az sok tekintetben egyedülálló és csodálatos. De ne úgy dicsekedjünk, hogy amivel dicsekszünk, az éppen a legkisebb mértékben sem magyar!

Évek óta kereng a világhálón a *Tál család*. Nem tudom, ki írta, mert én eddig, sajnos csak a szerző megnevezése nélkü kaptam meg a szöveget (számtalanszor). Jópofa, szellemes összeállítás, senkinek nem lehet ellene semmi kifogása. Nekem sincs.

Csak, amikor ilyen megjegyzésekkel továbbították a szöveget, hogy: – «*Ilyet csak a magyar nyelvben lehet csinálni.*» – Vagy: *«A világ melyik nyelve tud még ilyeneket ?»* – vontam föl a szemöldökömet nagyon magasra.

Először is: A magyarban a vezetékneveket a teljes név elejére írjuk és nem a végére, ellentétben a legtöbb idegen nyelvben dúló (teljesnen észszerűtlen) szokással.

Másodszor pedig: A szöveg nem a magyar nyelv csodáját bizonyítja, hanem azt a szomorú tényt, hogy a nyelvünkbe rengeteg idegen szó ékelődött be olyannyira, hogy azokat a legkisebb lelkiismeretfurdalás nélkül használjuk nap, mint nap, legtöbbször fölöslegesen!

Kékítettem a szövegben az idegen, **egyáltalán nem magyar** szavakat. Lilára festettem a már nagyon régen átvett és «magyarnak érzett», de ugyancsak, egyértelműen **idegen** szavakat (rostál, kóstol, trombitál). Egyetlen egy, valóban magyarnevű tagja van a családnak, az **Ágy Tál**. A **Han Tál** pedig magyar szleng szó és talán az is valamilyen idegen nyelvből származik.

Tehát, derüljünk a szellemes szövegen de ne állítsuk, hogy ***Ilyet csak a magyarban lehet***… És főleg ne állítsuk, hogy az – az összekötő szövegen kívül – egyáltalán ***magyar !***

Íme az eredeti szöveg. Szerzőjének nevét sajnos nem ismerem:

„A Tál család
Tudjátok, hogy hány tagja van a mi családunknak ?
Először is itt van az öreg **Dik Tál**, aki mindent irányítani akar, aztán ott van **Protes Tál** bácsi és fivére **Szabo Tál**, akik folyton ellenszegülnek és mindent meg akarnak változtatni. A húguk, **Irri Tál**, nyughatatlan bajkeverő a két fiával, **Inzul Tál**lal és **Molesz Tál**lal együtt. Valahányszor felmerül egy új kérdés, **Hezi Tál** és felesége, **Vege Tál**, meg annak a testvére **Lamen Tál** várni akar vele még egy évet. Aztán ott van **Imi Tál**, aki folyton arra törekszik, hogy a mi családunk pontosan olyan legyen, mint az összes többi. A kényeskedő **Affek Tál** néni túl sokat képzel magáról. Iker öccsei, **Garan Tál** és **Han Tál** pedig hamis
ígéretekkel próbálnak elkábítani mindenkit. De azért nem minden családtag rossz. **Asszisz Tál** rokonunk például kifejezetten segítőkészen intézi az ügyes-bajos családi ügyeket. **Ros Tál** és **Szelek Tál** viszont már nem mindenben vesznek részt szívesen. A dúsgazdag üzletember nagybácsi, **Invesz Tál** anyagi hozzájárulására mindig lehet számítani, csak az a zsugori öccse, **Limi Tál** folyton igyekszik visszafogni adakozó kedvét. A remek politikai érzékkel megáldott **Reprezen Tál** kiválóan képviseli a családot különféle rendezvényeken. Az elkötelezett **Agi Tál** nővérem élen jár a meggyőzésben, de **Reflek Tál** igyekszik folyton ellentmondani neki. **Medi Tálhoz** bármikor fordulhatunk átgondolt és megnyugtató tanácsokért. **Szalu Tál** unokaöcsém éppen katonaidejét tölti a hadseregben. Bevásárolni **Kós Tál** nagynéném szokott a piacon, mert ő mindig tudja, hogy mi mennyibe kerül, és általában **Lici Tál** is elkíséri, mert nagyon szeret alkudozni a kofákkal. A kitünő hanggal megáldott **Kán Tál** folyton dalol, zenész fivére **Trombi Tál** pedig hangszeren kíséri (a kamasz **Mu Tál** átmenetileg nem énekel

velük.) Sajnos a múlt év során három családtaggal is kevesebben lettünk: két unokatestvér, **Dezer Tál** és **Konver Tál** külföldre távozott, a kilencven éves **Exi Tál** néni pedig végelgyengülésben elhunyt. Őt az utolsó időkben már csak **Ágy Tál** vigasztalta.”

Jópofa szójáték

Kaptam ezt a jópofa szójátékot. Ezt eddig nem ismertem. Ez tényleg olyan szöveg, amit nagyon nehéz lenne más nyelven (legalábbis az általam ismert nyelveken) összehozni.

Az eredeti szöveget, amelyről sajnos nem tudom, hogy kitől származik, kicsit kiegészítettem. A **fekete** az eredeti szöveg:

– Édesanyám, bőg a szomszéd Samara,
és hármat Toyota tyúk!
– No, ha tojt, hát majd nevel Fiat is! Amíg
kotlik, zavard Kia hímeket, most nem kell
a kakaSkodás.

És gyere reggelizni, van még a jóféle,
ittHonda-rált kávéból.
Aztán pedig Ford-íts figyelmet a csibék őrzésére,
remélem, így a tolvaj nem lOpel egyet sem.

Majd, ha a csirkék megnőnek,
elNissantjuk a nyakukat, és neked más dolgod
se lesz, mint hogy forgalMazda húst.
Ez számodra könnyű föLada-t.
Néhányukból meg csinálunk csirkepörköltet.
Tudom, kedvenced a mellehúSa ab-ból.
Az lesz ám a gAudium!

Ha a csibék átmennek a másik telekre,
nem baj az, hisz már az anyjuk is
a szomszé-DAEWOOt. Ha nem kapirgálnak,
PORSCHE lesz. És ha tiszta maradt az udvar,
abból látod, hogy táVolvo-ltak.

Ui: Ne ijedj meg, a kisházban BENTLEY-
bák vannak!

Teszem hozzá, hogy még ki is maradt belőle valami:
Édesanyám, a másik szomszéd, a szemétLáda Szamara leette a fakadást.
(A palóc mondóka valahogy így hangzott eredetiben:
- Ídesanyáóm! A számór leette a faákadáóst.
- Hozzad lyáónyom a kaászót, haádd váógom el a nyaákót.)

Emlészem, volt egy orosz autó a cucilizmusban, amit csak Sztalin utolsó bosszújának mondott az istenadta nép, a Zaporozsec, ami állítólag repülőgép indítómotor volt eredetileg. Azt csak lazán Zápor Jóskának hívtuk. Öcsém mesélte, hogy látott egyszer egy Zápor Jóskát, amelynek hátsóablakában kis tábla volt a következő szöveggel:
Nem vagyok hülye.
Nyertem...

Zollikerbeg, 2020 XII. 4.

Szótörténet (autóbusz)

Két szó száll mindenki ajkán,
ím: az **autó** és a **busz**.
Történetüket leírom,
amíg van bennem kis szusz.

Az **autó**, **automobil** volt,
ami **önmozgót** jelent.
Idők folytán a -**mobil** szó
fölösnek tűnt és lement.

Megmaradt az **autó**, ami
márcsak annyit jelent: **ön**.
(A busznak a története
majd csak ezekután jön.)

Omnibusz volt eleinte:
automobil-omnibusz.
Automobil-omni- eltűnt,
ami megmaradt, a -**busz**.

Eredeti jelentése:
önmozgó-mindenkinek,
a megmaradt **busz** viszont már
csak annyit jelent, hogy -**nek**...

Az **autóbusz** – ezek szerint –
ön-ből, -**nek**-ből összetett...,
örülök, hogy elmondhattam
ezt a kis történetet.

Zollikerberg, 2023 X. 14.

NEMZETI NAGYJAINK

Z. Tóth Csaba (Pécs):

Bolyai János jegyzetei családja történetéről és saját társadalmi felfogásáról

Bolyai János jegyzetei családja történetéről és saját társadalmi felfogásáról

(In: *B. J. marosvásárhelyi kéziratai* I., 2003, szerk. Benkő Samu et al.)

35

TÖKÉLYES KÖZÁLLOMÁNY (CONSTITUTIO) FOGALMA

„Nekem minden ember ember, s mindenkihez s iránt, ha csak gonosz szándékból meg nem sért, jó indulatú s akaró vagyok, s szeretettel viseltetem, minden nemzeti különbség tekintete nélkül, természet szerint inkább szeretvén egy jobb érzésű (becsületesb) németet vagy mást, mint egy alacson gonosz magyart; s ki szereti akár atyját, akár fiát, akár testvérét, házas-társát, s annyival inkább távulabbi nemzetebelit is, ha azt hozzá rossz indulatúnak (vérűnek) tapasztalja?! Köz-mondat, hogy „vér vízzé nem válik"; az úgy is van; de bizony más felől az olyantól, kihez az ember jó, s nem várna rosszat, a megbántás annál mérgesebbnek éreztetik. Így valék én volt földi atyámmal…

36

[apjáról, B. Farkasról írja, aki:] „a jó lelkű, érzésű, becsületteljes s amellett szép elméjű, kedves emlékezetű ártatlan anyámat s családját (tán az apján s egy-két testvérén kívül) nem állhatta, meggyűlölte, s irántam is volt már gyermekkoromban némi rossz vér benne…"

38

„Különösön a magyar nemes ember a legnagyobb részint eddig alacsonobb volt azon kutyánál, melynek bőrére írott királyi adományjával ki tudja melyik elejének fönnhéjaz, pöffedez s undorító- s sértőleg kérkedik; nagy része…

39

inkább akasztófát s ötven botot érdemelne, mint ó divatú s szellemű áldozatot. De ilyentől nincs is mit tartani, mert az orvos, pap, professzor, ügyvéd, katona, röviden mindenki csak ön-érdekéért s élhetéséért vagy dicséért húzza a jármot, kivévén egy ezektől tiszta célbóli írót s cselekvőt, milynek magamat vallom.

Írom tehát tanomat s jelen tant (utasítványt, normativum, directivum) csupa tiszta köz-jórai célból s jobb jövőt eszközlés erős reményében; mégpedig következő okokból éppen magyarul: *Elsőben* a magyar nyelv szabályai (átvitt értelemben, cifrább szóval: „szelleme") mind a többi ismeretesb művelt nyelvekéi között nem csak legderekabb, ügyesb, hanem éppen csak egyedül természetes és helyes; *másodszor* mivel a református vallás (báris még messze van a tiszta s helyességtől) csakugyan a keresztény vallások között még legtűrhetőbb, a magyarok között pedig sok református van – az unitariusok vagy arianusok (báris abban nekik van igazuk, hogy a Krisztus istenségét tagadják) némi rossz elvekkel lévén bemocskolva (mily a jövő élet nem hivése s hogy titkon bármit sem rossz cselekedni, szóval a nemesb erkölcsi érzés s mások iránti jó indulatróli nem tudásuk), mi szerint ők, tapasztalás szerint, többnyire alacson emberek is. *Harmadszor* a magyarban fekszik, aluszik tehetség, még ki nem fejlett (ha kifejlődése előtt az uralkodó franc el nem pusztítja végképpen), csak legyen, ki vezesse, irányt adjon, útba indítsa (mi eddig hiányzott; s éppen az, hogy fölébredtek különösön két évtized óta, kapva minden felé, s sokba el mertek távozni az ősi rossz szokásoktól), báris még semminek az igaz útjába nem kaptak: nyújt reményt arra, hogy a magyarnál körülbe[lül] a legnagyobb fogékonyságot reménylhetni a jóra. És főleg ezekben áll és gyökerezik az én, a magyar nemzethez különösöbb és nagyobb vonzalmom, mint másokhoz: mert magam {miután gyermek s nevendék koromban atyám nehány gőgös, dölyfös mágnástól gyűjtött, nekik, az ezer annyit könnyelműleg kártyán, fény-űzésre elpazérlóktól, alig érezhető, azonban isten tudja, mi nagyba vett summa által a

bécsi császári királyi Ingénieur-Akadémiábani (az eddigiek között még legokosabb, józanobb köznevelő intézetbeni) kiképződésemet kieszközlötte} valóban kevés jó indulatot tapasztaltam nemzetembeliektől, sőt inkább mint félreismertetést s irigységet, bosszút; e részben tehát nem volna s nincs mi vonjon.

De mennyek e hosszú kitérés után a tervre, mely az elsőbb és legfőbb tervnek kiegészítésére és annak sikeresebb létesítésére előpostaul szolgál. Ugyanis valamíg a föld népet embertelenül, ingyen sanyargató nemesek vagy urak lesznek: ama fő cél mind nehezebben s több szükséges vigyázattal érődik el, mivel ezeknek érdekökben van (fekszik): a régi megszokott, de nem érdemlett jótól meg nem válni (abból ki nem heppenni, fittyenni), vagy

40

abban megmaradni. A „divide et vinces (levius)”[10] hadi fortély szerint tehát nincs más mód, mint egy más úton a szegény embert előbb lelketlen közelebbi hóhéraitól megmenteni.

Hogy a nemes ember, kivált a magyar, önkényt elszánja magát rá, s valamit képzelt jogaiból lehagyjon, annyival inkább, hogy mindent elengedjen, s tehát hogy szép-szerint lehessen célt érni: azt, mint bizonyítják az országgyűlések, reményleni nem lehet: szükség tehát s van egy más hatalmas mód, mi célt ér(het). Egyéb aránt attól nem kell félni, mintha azáltal a művelődés megcsökkenne: mert az eddig sem a gazdag, teli ládáknál szokott lak(oz)ni. Minden egyéb aránt a régi lábon marad: de egy kis élénk taszítás által jó lesz, sőt szükséges, az isten kegyelméből eddig álom-kórságban (lethargia) sínylődött nemes atyánkfiait még jobban s kissé más (komolyabb) formán – mégpedig ugyancsak isten kegyelméből – megmozdítni, hogy lássák, hogy kell e világon érdemmel s becsület- s igazi tisztes illendőséggel élni, s tanulják meg, mit cselekedtek, hogy bántak eddig ember-társaikkal; s ébredjenek igazi ön-munkásságra, ne csak a kereskedés vagy illőbben szólva (az eddigire nézve) a csalás előhaladásán kapkodjanak hiúságuk s fényűzhetésök tekintetéből.

Mire nézve tehát, mivel önkényt le nem mondani nemesi kiváltságaikról, azonban (ha cseh, morva s lengyel s némely más, vagy szláv, vagy görög hitű országoknál a veszély még nem is éppen oly nagy, a muszkához csatlódásra nézve, midőn sok idő s fáradság kell arra) különösön az erdélyi magyar nemesre nézve a fenyegető rossz az erősen elnyomott oláhság részéről, sőt általjában a parasztság már mintegy felhúzott kakassal áll, mélyen sóhajtva s óhajtva várva azon időpontot, mikor előteremjen az, ki nekik tudja adni a jelszót az urak elleni fölkelésre (támadásra, lázadás-, zúdulás-, zendülésre): legtanácsosb, ön-jovukra (mint mikor a jó s gyermekeit gyöngéden szerető atya kissé egy vesszőcskével meglegyingeti őket), következő módon írott jovaslat-, tanácsot vagy kérlevelet nyújtani be (magának) az uralkodónak (melyet magam szándékozom beadni, mihelyt a tan kitűzött részét közrebocsátandom), mint kinek, már politicai állásomnál fogva, figyeltetése kétségen kívül nem maradna nyom nélkül; minek következé[sé]ül még cs[ászári] k[irályi] valóságos titkos tanácsosi méltóságra is számíthatnék; mi azonban éppen nem az, mi engem mozdít; mert ha célom köz-jóra valóságáról meg nem lennék győződve, a föld koronájáért se tenném e lépést.” [ezután következik német nyelvű beadványa a császárhoz, 1845. máj. 1.]

10 A „divide et impera” mondás egyik változata. Szó szerint: oszd meg őket, és könnyebben fogsz győzni.

64

A KÖZJÓ ELÉRÉSÉNEK IGAZ ÚTJÁRÓL; RENDSZABÁLYOK ÖNÉLETÍRÁSSAL

„…anyám anyja atyja, *Bachman András* tán (egy becsületes kolozsvári, mi várost is, sok más, ma magyar helységekkel, a szászok kezdettek építni polgár), gombkötő volt, az anyám atyja pedig (nem tudom már, mi nem is érdekelt, Kolozs vagy Doboka vármegyei, általjában melyik) *szentgyörgyi Benkő József* volt, egy nagy tekintetű s mintegy orvosi ranggal bíró és elég tehetős sebész (chyrurgus). Nőjével együtt (erősen) békés, jámbor, szelíd, csendes, ártatlan, kegyes, istenfélő, jóféle, egymást is végig (késő vénségig) megértő egypár ember volt. Jeles 9 gyermekei közül csak az egy előttem mindig kedves emlékezetű s mindenektől, falun, városon, kik ismerték, az őt s engem egyedül máig is gyűlölt atyámon

kívül, máig is, egy minden erkölcsi mocsok nélküli, kedves társaságú s gyökeresen igazi (áldott) jóféle, tiszta lelkületű, szellemű, gyönyörű elméjű, s általjában szép műveltségű némbernek, csak jó indulattal emlegetett anyám maradott életben, az anyjával együtt.

94

„Atyám [bolyai Bolyai Farkas, 1775-1856], mint máshelyt az elegyes tanaimban bővebben említettem, egyik legrégibb, -eredetibb, -nevezetesebb, -szélesb (több vármegyékben fekvő) birtokú, uradalmú (domeniumú), -gazdagabb, -hatalmasabb s mindenként -jelesebb magyar családból való, s hihetőleg éppen Buetól (Szent István királlyal második unokától [!]), ki atyjával, ifjabb Gyulával együtt, nem vevén számba szent Istvánnak ehhez intézett többrendbeli intéseit: pogány hitéről

95

nem akart a neki, úgy, mint a papok azt előtolják: méltán a pogánynál nem tisztább s meggyőzőbbnek tetsző keresztény vallásra térni, sőt Magyar-honba is több rendben ellenségesen beütött: minek következtében a (nevezett) király 1002-ben hadi sergével Erdélybe(n) termett, az országot elfoglalta, ifjabb Gyulát pedig {mind a mellett is, hogy (édes) anyjával (első) unoka volt}: Bue és Bukne fiajival együtt fogva kötözve Magyarországra vitette, s átlátván hajthatlan nyakas természetét, holtig (való) börtönben (tömlöcben) tartá – mi előtt azonban már lehetett Buenak vagy -nek fija – jő le:

Tuhutum
Horka
/ \
idősb Gyula — Zombor
Károlda, Sárolta — ifjabb Gyula
Szent István — Bue, Bukne[23]

Családomról másutt az elegyes tanaim között többet írtam, hol okát is megemlítettem elszegényülésünknek, mely három egymás utáni szerencsétlen árvaság volt, mely alatt s alkalommal a hamis lelkű gyámatyák (tutorok) a család leveleit eltráfikálták, -idegenítették, s őseimet a sok jószágaikból kiforgatták.

Fényes eredetünket az erdélyi mágnások, nagy születésű urak jól tudják, báris még hihetőleg annál is fényesebb, mint képzelik. Gróf Bethlen Domokos közelebbről is mondotta egy Londonbóli hazaérkezte alkalmával adott fejedelmi fényes ebédkor (alkalmával), honi viszonyokról lévén szó (tán az alsóbb rendű nemeseket az aristokraták által elnyomni, nemesi jogukból kirekesztetni tárgyazó, célzó, s atyámat is arra disponálni, hajlandóvá tenni célba vett): „hiszem, a professor úr nostras (müfélénk, közülünk való)”.[*]

23 Anonymus és Kézai Simon Gesta Hungaroruma alapján szerkesztett leszármazási rend. [Anon. 27., *Bue, Bucne* = Bolya, Bonyha, Kézai 29., *Iula,* 43., *Iula, et duobus filiis* = Gyula és két fia] [* Ti. egy 15. századi Bolyai Gáspár felesége volt iktári Bethlen Brigitta, ld. Nagy Ivánnál, vö. Karácsonyi J.: *A magyar nemzetségek,* II., Gyula-Zsombor nem]

106

„Visszatérve: „Bue”-ból szintúgy válhatott (a) Bolya: mint a régi „puculnec”-ből, „muganec”-ből {(mint Béla király nevetlen írnokjánál láthatni, hol a „c” latinoson, tehát (jeleni példában) „k” gyanánt, vagy hatással használtatott} az eddigi „pokolnak”, „magának”.

Az anyám [Bolyai Farkasné, Benkő Zsuzsanna, 1781-1821] anyjának tán egyik ük- vagy ős vagy szülő- vagy nagyatyja pedig nagycsűri szász pap volt, és így bennem szász vér is van, s egész életemen által (nagyobbára) állhatatoson folytatott, elejétől fogva kitűzött célom felé intézett működésem

valóban eddig inkább a szásznak volt tulajdona, a magyar tűz ezelőtt (illő kivétellel) atyámként is gyakran hasonlítván a szalmatűzhöz. A magára nem eléggé vigyázva, máson kikapni hajlandó, szeretgető magyar ugyan a szász emberséget szokta szalmatűzhöz hasonlítni: de méltatlanul. A magyar, ahol szerét tehette: mind gúnyolta a szászt (noha az országgyűlésén is a „Luftne de Besch", „spracht en de Muresch Herr ne lest dea deinen. Deiner ein Frieden fueren"-re[28] nyert felelet: mi szerént a szász sokat tud tűrni: de nem fél: eléggé pirítható volt az igen jókedvnek, pajkos-, csintalanságnak) s természetes: hogy a szász is megilletődik, s emberileg érezve a méltatlanságot: kedvetlen kedélybe, Stimmungba, feszültségbe, dispositioba jő a magyar iránt. Legyen csak a magyar is illő kíméléssel s igazsággal hozza (mi, erősen reménylhetőleg, nem sokára meg is lesz, részint még tanom nélkül is, tanom s tervem által pedig teljesen bevégződve, annak következtében minden ember sem nem többnek, sem nem kevesebbnek nézetvén: mint ember, ha eddigi beszédjök néhány hanggal s szokásuk némileg különbözött is, midőn, hiszem, szorosabb értelemben magyar is, s

28 Loholj az erdőbe, fulladj a Marosba. „Bocsásd el, Uram szolgádat békességben." Lukács evangéliuma 2,29.

általjában hány ember, annyi nyelv, szokás, természet, lelkület vala, melyek azonban ezután mind közelítni, hasonlóulni fognak egymáshoz). Meg kell adni: hogy a szász, ha nem is a székelynél, de a magyarnál sokkal állandóbb jellemű, jobb ügyekezetű, szorgalmas, okos (előre-néző, s -látó, igazán circumspectus ac prudens), a magyarnál sokkal rövidebb, egyszerűbb, tisztább, józanabb, okosabb, igazságosabb, a természet törvényéhez közelítőbb törvényekkel bír, s okossága s jelleme becsületjére mondva: a törvényt megsérteni sokkal félénkebb (báris különben: mikor helye van: ő is tud emberül talpán állni), tehát igazságosabb {úgy hogy legtöbbnyire inkább bízhatni egy szásznak (adott) szovában s kéz-adásában, mint fő- és al-rendű magyar nemeseink legtörvényesebb idomú köt(elező)-levelei, s hypothekaul lekötött minden uradalmaikban}.

„Azonban (jó szűvvel) megengedem: hogy hason joggal: mint e szép nemzeti ágazat, genealogia állíttatik: azt is lehet(ne) hinni: hogy a „Bolyai" név „Bue"-tól, Szent István királlyal második unoka nevétől, s a Bolyai (ma már ugyan erősen elapadott) család Bue-től származott, az oláh neve Bolya-nak ma is „Buje"; de annak perse az előbbi (egyéb aránt puszta, csupa) vélemény- vagy hozzavetésre nézve nincs súlyja. Föltűnik itt: hogy mind Bue, mind testvére, Bukne nevében az úgy nevezett „alhangú" „u" a fölhangú „e"-vel együtt fordul elő, noha ma már al- és fölhangú betűk mind (akar) egy egyszerű névben, mind (akar) ragozott szóban egyszerre ritkán kivétel nélkül fordulnak elő; noha csakugyan, némely nyelvész hite ellenére, s ilyet mutatásrai fölszólítására számos, e szabályra nézve kivételt csináló, egyszerű s ragozott nevet is lehet mutatni, például: „Gyergyó", „hernyó" (melyeket ugyan némelyek „Gyirgyó"- s „hirnyó"-nak is mondanak, de tán kevésbé szokottul s művelten), „deszka" („decka"), „gyertya" (az al-nép szájában néha „györtya", sőt „gyartya" is), „geleszta" („giliszta"), „dereka", s sok más szók. Béla király névtelen írója (jegyzője) is írja: a boldvai halottas beszédben: „halálnec", „puculnec", „muganec", s több affélét (mint láthatni a Tudományos Gyűjtemény 1819-beni XI-dik kötet 94-dik lapján), a „c"-t akkor latinoson használván, szembetűnő az is: hogy a „muganak" helyesebben volt „muga"-ból származtatva: mint később vala „maga"-ból „magának".[11]

11 Az idézett példák nem Anonymus Gestájában, hanem a Halotti beszéd és könyörgésben fordulnak elő, mely nyelvemlékünk úgynevezett vendégszövegként a Borsodi-medencében fekvő Boldva községben megőrzött kódexben maradt fenn.

Egyéb iránt mint lett később(en) a „pucul” s „muga”, „pokol” s „maga”, tehát az „u”-ból „o” s „a”, úgy könnyen válhatott a fönn említett „Bue”-ból is „Bolya”, az „e” helyett az „o”-hoz közelebb járó, rokonabb, ugyancsak alhangú „a”-t téve, s könnyebb s tökélyesebb kimondásért „ly”-et közbeszúrva a két hangzó közé. Egyéb iránt akár bizonyíttathatnék a Bue, tehát Tuhutum első erdélyi vajdátóli származása és így Szent István királlyali rokonsága a Bolyai családnak, akár nem: a már ma mindegy, sem az első hasznos, sem az uto(l)só káros nem lévén, s csak annyit érvén ki-ki a világ előtt: mennyit érte adnak (mennyiben jár, mint a forgó pénz). Hallottam: hogy egy Bolyai régen a király mellett főhivatalt viselt, és attól vette, általa is építtetve, „Bolya” helység (falu) nevét, s hogy általjában előkelő család volt, s egy a legelőkelőbbek közül: jele az is: hogy az akkori fejedelmi Bethlen családból is házasodott némelyik. S a Bethlen Farkas Erdély történeteiben említtetik *Eodem fat* egy Bolyai, mint „expertae virtutis nobilis eques” (tapasztalt vitézségű, jelességű nemes lovas). Vettem észre jeleit: hogy egy csomó falut bírt egykor (különböző vármegyékben, a Bolya, mint fő hely, központ körüli, néhány faluból álló Bolya völgyén kívül is) egy Bolyai, s hallottam a többek között: hogy volt két (inkább kádnak nevezhető) akkora ezüst poharuk: hogy egy szarvasmarha, fejét szarvastól beledugva: ihatott belőle. És hogy a szebeni kétszáz ezer ezüst (pengő) Rforintra becsült s éppen a várostól mintegy öt órányira fekvő bolyai határral egybe rúgó (oda érő, avval szomszédos, mellette levő) erdőt Bolyai Ilona egy szebeni kedveltjének prédálva, jutott későbbre tán a szász komes (comes) s a város kezére. És hogy a tán hét (vagy öt?) falu határán elnyúló „Csokána” nevű erdő háromszáz emberrel tán háromszáz forintért zálogba adatván: a ma is élő gróf T(h)oldi Adam (Ádám) néhai (édes) atyja az atyám atyjának, a zálog öszveg letétele mellett, már éppen ki is akarta adni: midőn egy gróf Bethlen Bonyháról [mai Bahnea, Mures megye, régi Kis-Küküllő vm.] véletlenül közbejőve: leveré (beszélé) róla, sőt a bolyai kastélybani templom falábani, kőbe kifaragott Bolyai címer bevakoltatása (?) vagy lefordítása (?) is azon időben történt. – Okuknak is kellett lennie a Bethleneknek a Bolyai leveleket érdekeseknek tanálniuk: midőn magam láttam az atyám néhai testvérénél egy Bethlen (tán Elek?) Bolyába írott levelét: melyben egy árván maradott Bolyai (tán György), gyámatyját (tutorát) erősen sürgölődve, forgolódva kéri: hogy „ha még némi Bolyai levelek tanáltatnának ő kegyelménél: azokat is a levélíró kezébe szolgáltatni el ne múlatná; midőn azokat is nem kevésbé fogná (a levélíró) őkegyelmének megjutalmazni: mint a többieket”. Hogy hajdon fényes családom úgy leszállott, elszegényedett, elpusztult {mint a magyar nemzet újabb hősi híre koszorúja a rokon hajdoni hunok, avarok s közelebbi (tulajdonképpeni) magyar elejök híréhez képest természet szerint elhervadott, nem levén ma többé azon alkalom, körülmény; noha a székely határ őrző katonaságot Napoleon is különösön szemügyre vette, s megdicsér-

te, s a régi Attilai szellem némi példájaul Nagy Fridrik ellen is adták a magyarok bizonyságát dicső uralkodójukhozi hívségöknek; egy csomó poroszoktól körülvétetve, vala egy Bolyai oly elátalkodott: hogy magát semmiként meg nem akará adni, míg végre a sokaságtól öszvevágattatott – általjában a családombeliek is, mint a magyarok általjában, legtöbbnyire nem ijedtek meg még az árnyéknál telibb valóságtól is, s született katonai szellemmel bírók}, annak oka röviden: három egymás utáni szerencsétlen árvaság volt, mily tudvalévőleg egy is elég káros szokott lenni, kivált az akkori villongós időkben, mi alkalmat használva, a hamis lelkű gyámatyák sok világi jóból kiforgatták családunkat. Ennek következéseül is látám a főméltóságú (a „fölséges” csak császárt és királyt, nem pedig egyéb császárit s királyit illetvén) királyi kormányszék egy rendelet(j)ét, melynek értelme az, hogy: „midőn a bolyai Bolyai György árvasága alatt sok Bolyai levelek elidegeníttettek: akarkinél az országban affélék tanáltatnak: kiadattassanak”. Gróf Bethlen Elek ezelőtt néhány évvel is (már tiszt koromban) említé az atyámnak: hogy (tán egész láda) Bolyai leveleket bír. Azon kívül a különböző káptalanokban is elég van. Egyéb aránt pedig mind ezt is, mind általjában a történeti adatokat: korántsem azért hozom elő: mintha lényegeseknek tartanám: csak mint (e helyeni célom szerént) semmiséget: mert tőlem ki-ki bírja békével, mit elejimtől nyertek eleji, ha jogom is volna némelyhez: én soha sem fogom követelni. Tőlem nincs miért tartani senkinek: én isten kegyelméből nem vagyok telhetlen, s megelégedve a tisztességeni megélhetéssel: idvességemet egyéb szellemi, a magam s mások igazi jovát előmozdító működésben keresem és lelem. – Az előbbiről még csak néhány szót. Nem is tudatik: hogy

valaha legelőbb nyertek volna őseim királyi adománylevelet. Ez is arra mutat: hogy elejétől fogva (ha nem lettek volna is éppen a szent István királlyal rokon Tuhutum véréből) nemesek voltak. Egyéb iránt Marienburg (író, nem egy a több így nevezett helységek közül)[12] Erdélytanjában (*Geo-, und Choro- und Topographie... Siebenbürgen*. Hermannstadt, 1813) történetesen Bolyával kezdvén meg a helységek leírását: a 12-dik laponi jegyzetben ezt írja (magyarra fordítva): „Itt (tudniillik Bolyában) egykor egy fejedelmi kastély volt egy várnaggyal (fölügyelő, gondviselő, castellan).” Az 1541-beli országgyűlési articulusokban, Januariusban, ez van: „Item, ut potentia per Bolyensem Castellanum ipsis Cibiniensibus facta, per captivitatem certorum hominum et aballenationem bonorum debito modo rectificetur.”[13]

12 Marienburg a Brassó melletti Földvár német neve.
13 „Hasonlóképpen a hatalmaskodást, amit a bolyai várnagy a szebenieknek bizonyos emberek elfogásával és javak elidegenítésével okozott, méltó módon eligazítsák.”

Az I. Károly[14] király által 1324-ben az erdélyi nemességnek adott kiváltságban előjő egy Gáspár (Casparus) de Bolya; de azután a szász nemzeti comes, Marc Pempflinger, bírt abban részeket (bírta annak egy részét). Később a Mihály oláh vajda kezére került, jutott, és az 1598-diki országgyűlésben, Martius 23-dikán, az haza iránti érdemeiért, adó(tól) mentté tétetett a bolyai kastély, az ahhoz (hozza) való helységekkel együtt. Láthatni az 1598-beli országgyűlési articulusokat a 4-dik szám alatt. 1302-ben is előjő már Bolyai Ákos. [„de genere Akus”? ld. Siebmachernél egy kihalt Bolyay család ebből a nemzetségből, de Karácsonyi J. okleveles adatai ezt nem támasztják alá, s a Bolyától való származásra sincs adat.—Z.T.Cs.]

Elég az végre: hogy már ma mind a nemes, dicső magyar nemzet, mind pedig családombeliek, csak avval vannak: mit ön-érdemök által képesek maguknak megszerezni, kivívni, mégpedig, mint hogy alkalmasint eltölt a régi féle hősi dicsőség mezejinek nyitva állása, s a körülmények egészen megváltoztak, nem is lévén többé ön-álló nemzet a magyar: már most nem durva erővel, hanem műveltséggel kell ügyekeznünk kitűnni, s ha lehet, nem csak elérnünk: hanem messze el is hagynunk más már régóta messze előrugaszkodott nemzeteket, azoknak dicső példát adván. (…)

14 Károly Róbert.

[Gyűjtögette: Z.T.Cs.]

Függelék

Bolyai János töredékes családfája

Bolya (?)
(ifj. gyula vezér egyik fia,
Anon. 27, *Kézai* 29, 43, a másik fiú,
Bonyha egy szomszédos, Kis-küküllő
megyei településnek adta nevét)
|
Bolyai Ákos, 1302
székely lófő (primipiles)?
|
Casparus de Bolya, 1324
|
bolyai Bolyai Gáspár,
15. század első fele,
bolyai földbirtokos, várnagy
oo ***iktári Bethlen*** Brigitta (*N. Iván*)
|
mihályfalvi Bolyai Gáspár, 1590 (?)
(oo ***háportoni Forró*** Erzsébet,
Erdélyi Kir. Könyvek, 2005)
|
bolyai Bolyai Gáspár, 1541, 1598,
bolyai földbirtokos, várnagy
(a bolyai várkastély később a
Vizaknai, majd a Szilvássy család
birtokába került)
|
bolyai Bolyai Gáspár, 1732–1804
oo ***pávai Vajna*** Krisztina (pávai Vajna Miklós és
felső-kapolnai Kakutsi Klára leánya, Pálmay J.:
Háromszék vm. nemes családjai)
|
bolyai Bolyai Farkas, 1775-1856
oo ***Benkő*** Zsuzsanna, 1781-1821
(szentgyörgyi Benkő József,
kolozsvári cyrurgus, és ***Bachmann*** N.
leánya, utóbbi szász eredetű családból)
|
Bolyai János, 1802-1860
világhírű matematikus, hadmérnök,
haladó szellemű író, költő, domáldi kisbirtokos

Bólyay de Bólya

(címerpecsét forrása: *Mo. címeres könyve*, I., 1913)

Függelék 2

Bolyai János „némber-" és „nemzés-tana"

37

TÖKÉLYES KÖZÁLLOMÁNY (CONSTITUTIO) FOGALMA

Jellememben *két* fő, uralkodó alap-vonal volt egész életemben: az *igazságnak* (tanilag és erkölcsileg, vagy munkásan tettel, praktice) és a *némbereknek* határtalan szeretete.

38

[Apjáról, B. Farkasról írja:] „általjában a némberektől örökké irtóztatott, holott éppen nincs *jótékonyabb* s *biztosabb* szer s mód az erkölcstelenség ellen, mint ha okoson vezérelve, az ifjú egy méltó más nemű nemes érzőt (e részben kirekesztőleg vagy *csak* azt), midőn az megőrzi mind a (vastag) durva, csupa testi gyönyör hajhászásától, mind pedig, szeretett tárgya nemes gondolkodású lévén, s tehát a tant s csak azt s az azt *követőt* (praktizálót) nagyra becsülvén, a tanulástól nem csak el nem tart, hanem még sokkal hatalmasbul ösztönöz rá.

48

A tanítványok lehetnek némberek is.

52

…tán nem ártana a nemi inger (ösztön) apasztására, mérséklésére a két nemnéli öltözetbeli különbséget is eltörleni, noha még ugyan tagadhatlan, hogy szokott öltözetök a némbereknek, némely idétlen divatot véve – részint a könnyen hozzáférhetés miatt is –, az ingert, vágyat erősen neveli, s jó ízléssel szépnek (ästetisch) lehet mondani, de külsőleg *naggyába* véve, úgy is kevés különbség van a két nem között, s ezután foglalatosságaik is, erejökhöz képest inkább egyfélék lesznek: miért tehát az öltözetben oly nagy különbséget tenni?!

54

…a némbereket is be kell foglalni, azok is lehetvén tanítók s tanítványok

60

A KÖZJÓ ELÉRÉSÉNEK IGAZ ÚTJÁRÓL; RENDSZABÁLYOK ÖNÉLETÍRÁSSAL

…minden lyán-gyermek pedig vagy anyja, vagy nagyanyja, vagy más hasonlólag jó jellemű, érettebb, idősb, értelmes némber ügyelete mellett [legyen]…

61

…a némber pedig csak 20, vagy a *Lykurgus* férjfiaihoz mérve, csak 27 éves korában kezdhet közösülni, s azt csak 30 éves koraig folytathatja. Így, föltéve, hogy a némber az első közösüléssel megterhesedik, 9 holnap múlva szül, s fél évig szoptat (mindaz alatt isteni s emberi törvény szerént nem lévén szabad közösülnie, ugyan oly törvény szerént nem levén szabad egy nőnél vagy férjnél többet tartani, s a fön[n] ajánlott kiherélés s 15 nőjűség is erőltetett s tehát nem lévén isteni), a házas, vagyis inkább egymáshoz való párak 15 holnapban csak egyszer közösülhetnek, tehát egész életökben az első esetben csak 10:5/4, azaz 8, a másodikban (*Lykurgus* szerént) csak 3:5/4, tehát 3 gyermeket szülhetnek; mi utóbbi is elég…

…minthogy az emberéletet középszámban ma csak 33 1/3 évre vetik, egyelőre meg lehet 30 éves férjfinak is 20 éves lyánnal házasulni, közösülni, nőzni, s a fönn írott 15 hónapi időszakonként 3 gyermeket szülni, kivevén, ha a nőzés után egy hónap múlva úgy látszatnék, hogy nem következett viselősség rá; *mi esetben* akkor újra szabad az egészséges, ép, vér- és nedvteljes szülőknek közösülniök. De az egész a két nemet illető tárgy perse csak a házasok titkának maradjon, s tehát az arróli tan, törvény is gondosan elrejtessék: hogy a férjfinak 30, a némbernek 20 éves koráig teljességgel kezébe ne akadjon…

70

Akarmily csendesítő s foganatos (legyen) a (gyermekkorbani) megherélés, következése: nem lehet csakugyan tagadni, eltitkolni, hogy az mindig egy megnyomorékítás, félszegítés, csonkítása marad az ég remekművének, s testileg (külsőleg, anyagilag, physikailag) is csak egy nemleges (*negativ*) *kerülő* út, óvószer (megelőző mód), mennyiben a *tehetség elölése*, attóli *megfosztás* által tétetik a kísértetbe esés, vágy-fölébredés lehetlenné, legalább magát *kevésbé* jelentővé; mert egyéb iránt azon jelenet is: mi szerént néha ökrök is hágnak a tehenekre, sőt tán ökör társaikra is: arra mutat, hogy a nemi vágy csakugyan a heréltekben sincs egészen eloltva, s kivált az okos(kodó), fontolgató, öszvevető s a *szép*, kivált a némberi szép iránt magosb érzéssel, ízléssel bíró embernél nem hiszem egészen kiirtódjék, sajgása, homályosb érzete még a közösülési ösztönnek is megmaradhatván benne.

76

…a férj nőjével némileg egy egész teljes, tökélyes lényt képezvén, állítván: fölösleges, s idétlen, ízetlen volna a két nemet tekintet nélkül öszveelegyítni [ti. az oktatásban-nevelésben], s különválasztani a nőt férjétől.

89

A fönni szerént mondom, ha csak 30-tól 40 éves koráig nemzene is a férjfi (noha 60 évesen is nemz elég ma is), sőt mi nagy ritkaság: éppen a nagy Newtont anyja 60 évesnél idősöbb korában szülte, holott az asszonyok nálunk már 40 éves korukon föül többé ritkán fogadnak méhökbe (*concipiunt*) s még ritkábban szülhetik, ha nem éltök, legalább megromlás veszélye nélkül meg, vagy ki, e világra: a nőnek 20-tól 30-ig mégis 5 gyermeke lenne; holott más párnak lehet, hogy most egy sem lesz, mi

utóbbi azonban véleményem szerént inkább a mai elfajult, természet elleni mértéktelen közösülés (nőzés, nőszés, trivialisnak tartott, képzelt, keresztelt, de azonban eredetibb, tisztább, saját, tehát jobb szóval: *baszás*) s egyéb életmód s elgyengülés (*enervatio*) következése, mint egyébé.

91

…a közösülésre legcélszerűbb idő nálunk Majus- és Juniusban van, mikor az egész természet (nálunk) legnagyobb erejében, fejlődésében, virágjában, szépségében virít, s az oktalan állatok is tiszta természeti ösztönből leginkább akkor ingereltetnek a közösülésre (párosodásra), a születés célszerűleg Februarius- vagy Martiusban esik.

104-105

Az első s fő hiba az igen szerelmesség, s báris más felől mind a mellett tani s tervi működésem gyönyöre is annyira fölemelt: hogy csakugyan szerencsésen kiváltam a testiségben egészen elsülyedt, -merült s szinte minden nemesre ez életben alkalmatlan számos áldozatoktól, úgy hogy végképpen végcélomat csak ugyan még istennek hála! nem feledtem el, s néha hónapokig, sőt évekig is (!) mind tisztán (szűzen) éltem, időről időre mégis nem tudtam egészen meggyőzni a némberi báj ostromát, s néha minél tovább tartottam fönn magamat viaskodva: végre annál lejjebb estem, míg végre megint elérkezett a szentlélek {de nem a bibliai vagy *papi,* az idétlen szentháromsági (!) értelemben}, s a jobb irányú, jobb féle tűz gyúlván ismég [!] meg: az kapott megint egy darabig erőre. Szóval egész ifjúságom óta a bűvös *Venus* és *Juno* vagy a csillag-koronájú dicső *Urania* időről időre mind küzdöttek nálam, s rendre győztek, s hullottak alá. Említem azonban, hogy ha az a szerencsém lett volna, hogy vagy egy kedvelt és némi részt nemes érzésű szelídebb lelkületű nőt vettem volna, vagy egy hasonló gazdaasszony akadott volna hozzám {ahelyett: mely, minden állított irántami rendkívüli szeretete mellett, tettével szinte óránként emlékeztethet az „aspide quid pejus? tigris, tigride quid? daemon, daemone quid? mulier (de csak a rossz, *mert a jó szinte angyal*), muliere quid? nihil"-re[26] [A kígyónál mi rosszabb? a tigris; a tigrisnél? a démon; a démonnál? az asszony, az asszonynál? semmi.], s ki irtóztató mérgessége s szinte páratlan, példátlan, képzelhetlen, hihetlen gonoszsága mellett, a *sokrat(es)i* Ksantippék *Ksantippe*je}, az erre nézve is a csodáig ráncban lett volna képes tartani. Ugyanis nem ismerek, s nem is hiszem, érzésem szerént, legyen a természetben, a tani s tervi nemes, állhatatos hajlam s működés mellett hatalmasabb, sőt más (meg)őrző angyal a *Venus*sali hadbani elesés, magyarábban szólva kicsapongás, erköltstelenség ellen: mint éppen maga egy kedvelt, de nemes érzésű, magos erényű s a férjfitől is hasonlót kívánó, kegye-, mosolyával csak szűken, aszerénti érdemhez képest szerencséltető, minden aljas földi gondolatot {mint Wesselényi Poli(ksena) írja a belvederi *Apollo*ról: nemes arc- s aj(a)kvonallal[27]}[Paget Jánosné Wesselényi Polixena: *Olaszhoni és Schweizi utazás*. Kolozsvár 1842. Második kiadás: Budapest 1981. 40.] megvető némber. De az ily és hasonló ritka és nehezen tanálható ám!

112

…bármily óriási test nevezetes (tetemes) bádjadtságot, ellankadást, kedvetlenséget, erővesztést szokott minden állat érezni („*post coitum omne animal triste*"),[30] [Párzás után minden állat szomorú.] a magával nem bíró, tűz- s bátorságteljes, magosan fölágaskodó, délceg, büszke mén(ló), a meghágás után, azelőtt hatalmas mén (csődör) nagy reménységű tagja egy hitvány ráncos rongy-idomú bőrbe zsugorodik (húzódik, vonul öszve, búvik, rejtezik), s nem nyeríti többé egy darabig az ő gyönyörét, örömtőli elragadtatását, s vágyját jelentő nyihához-ját; a vad bika is lehagy vadságából a meghágás után, a (bak) hím fülemüle csak szent János napja táján történő párosodása idejéig énekli, csattogtatja elragadtatva az est homályában kedves kis melyéből s torkából annál inkább hatalmas vastag s erőteljes hangját, bámulandó gyönyörű szerelem-daljait csaknem lángelméjű változtatásokkal (*genialis*

variatiokkal) (a részben különös kivételt csináló tán minden más állatok között: melyek többnyire, nagyobbára mind ugyanazon egyféle hang ejtetik), s hódítja magához a nősténYt, melyet megnyervén: elnémul, hasonlólag járván a legtöbb férjfi s némber is a kicsapongásba vagy rossz házasságba esvén, gyakran válván a sas emelkedésű férjfiból egy levágott szárnyú verébhez hasonló, elaljasult, gyengült valóság; a némberből pedig, a legszentebb irányú erkölcsűből a legalacsonobb szemét-személy.

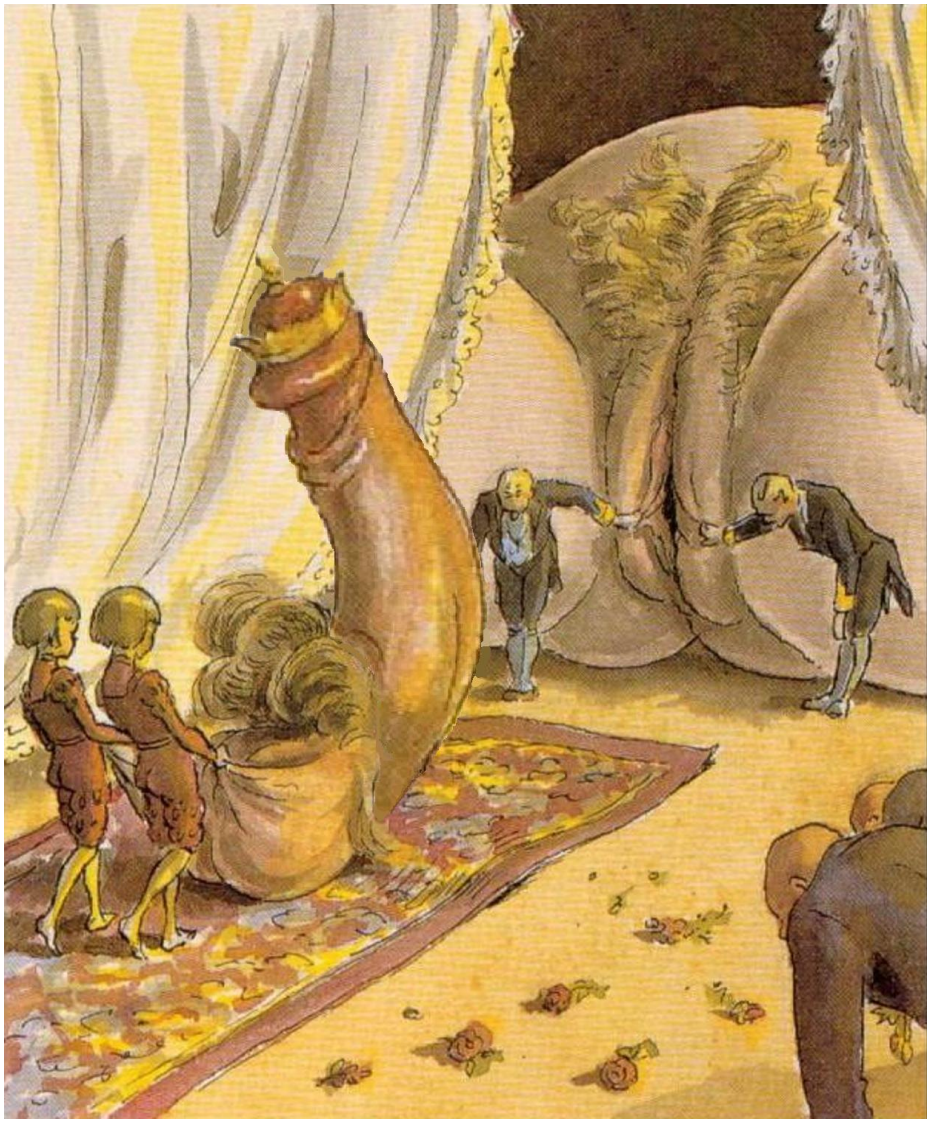
113

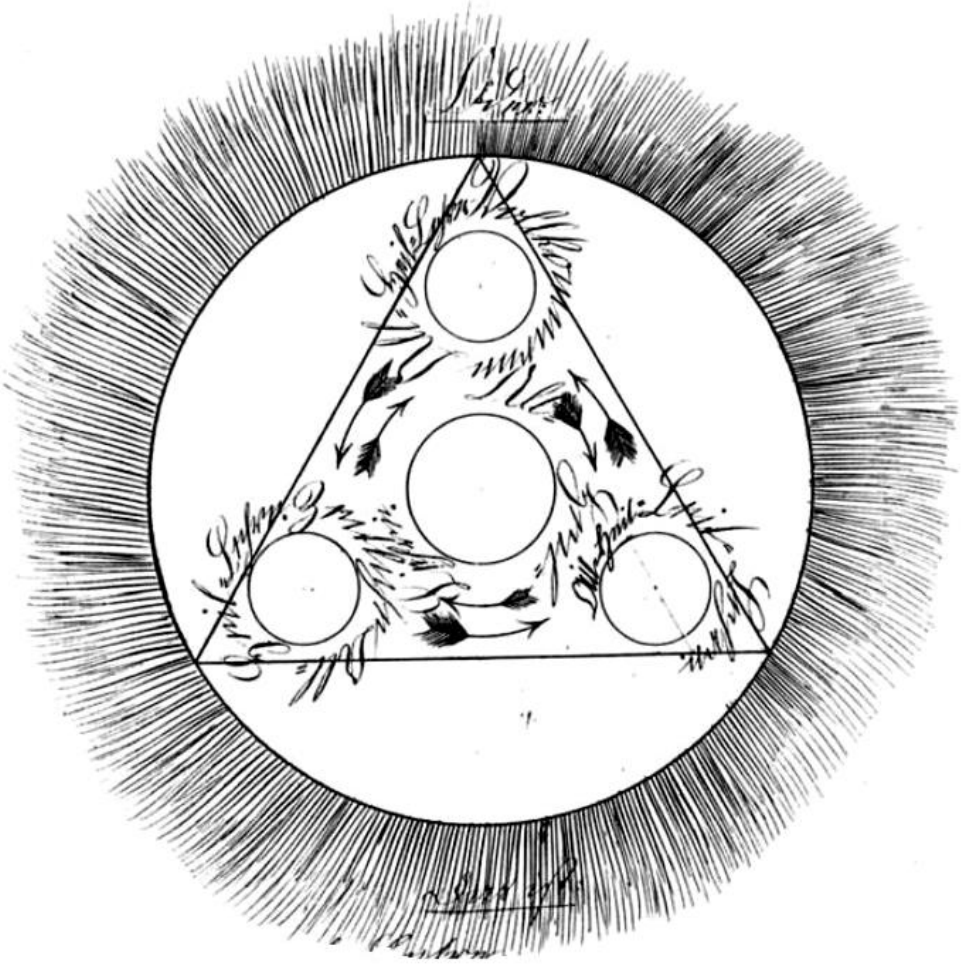
Már a némber *idom* megpillantása is a leggyöngédebb oly korban, melyre már a gyermek visszaemlékezik: egész életére megmérgezheti életereje s annak paradicsomi boldogsága forrását. Már az öltöny különbözősége is igen föltűnő a gyermek előtt; s a némberi öltözetet már ingerlőbben, tehát veszélyesebben ki nem lehetett volna gondolni. A némberek maguk okoskodták azt ki: jól tudták ők, miért. […]* [*-gal jelzett helyeken Bolyai tussal mondatokat húzott ki] s jó szűvvel, nagy készséggel élvén azon jogukkal: hogy a mesterkélt divat [...] s nem kíván élni a férjfiak ingerlésére, tüzelésére, nemi ösztöni vágyak fölébresztésére (mit ugyan erősen szeretnek), szóval maguk megszerettetése azon jogával, mi szerént akkor (szinte mint a mese szerént *Venus* a tengerben vagy *Diana*) csaknem mezítelen jelenhetnek meg, s mutathatják, kiönthetik kecseiket a férjfiak hiúzként vadászó szemei előtt – s veszen magára némely szemérmet, ájtatosságot *affektáló* nőcske, vagy sovány, de férjhez menni vágyó lyánka: hogy fonnyadt s ijesztő csecsetlenségét (elhervadó testét) eltitkolja, s azon jó forma helyet, melyet a hatalmas csípő- s farcsontoknak s dagadó kemény húsnak kellene betölteni: csalni, vakítni ügyekező (de a szemes s élénk férjfit meg nem csaló, annál célt nem érő) *surrogatum*-, pótlékkal kitöltse, tán hat szoknyát, s isten tudja hány fersinget (tán abranccsal, kétfelőli faracskájára rakott párnával is) – ha, mondom, az asszonyok csupa ingben feredtek, mint pedig feredik minden igazi ép, deli s a férjfi szemétől valami *hibája, hiányja* miatt nem félő, irtózó némber, asszony és lyán, e jogot még ma is megengedvén a természet – sőt nekem még ingben, gatyában (gagyában) sem esik jól a fördés, a testhez lapuló vizes fejérnémű kedvetlen érzést okozván –, a férjfiaktól nem is kíván ma is a szokás, asszonyok társaságában feredve is többnyire egyebet, mint egy kurta feredőgatya magára vevését: kivált ha ingök vékony gyolcs (kivált ha pergál vagy batiz): az átázván, mikor olykor (néha) föl-fölemelkednek, állnak. [...] Csak a teljes, tökélyes, általános *különválasztása*, elejétől fogva {a fél évi szoptatás, vagyis (csecstőli) elválasztás után}, a két nemnek tehát egyetlen mód a trágár beszédek s példáktóli tisztán megtartásra s megmentésére a gyermekeknek s így (egy) épebb, erőteljesb ember-nyom alapja megvetésére, sőt az emberiséget eredeti ártatlansága, paradicsomi állapotjárai visszavitelnek.

193

A TÖRTÉNET-TAN SZELLEME ÉS BECSE

Tettel, követeléssel lehet csak az igazi lelkes bámulást, helybe-hagyást, megkedvelését a nagy-, jó-, szépnek hitelesen bebizonyítni. – Oly lelketlen, istentelen gonoszságok, kegyetlenségek, irgalmatlanságok történtek: hogy a nem éppen tigris- vagy hyena-fenevad természetű emberi idom (bármily bátor, vitéz, hős férjfi vagy bosszú-álló némber – az igaz, nemes, nagy lelkű, hősi szellem magát, valamint nem *ok nélkül* veszély-keresésben: úgy nem is a megalázott, s kezébe kerített ellenség az erkölcsi érzés előtt undorító, utálatos, fölháborító, alacson kínzásában, hanem éppen nagylelkű megszánásban s megengedésben nyilatkoztatván, tüntetvén ki, s csak neveletlen, vagyis inkább *rosszul* nevelt némberhez illvén a bosszúállás) megdobbanva, -döbbenve, -hökkenve megborzad, elrémül, s azután elpirulva szégyenli: hogy hogy férhetett olyasmi emberhez, s hogy vihetett ember olyat véghez, mit jobb érzésű még csak föl sem tudott volna gondolni.

Bolyai János jegyzeteiből, Mandics György, M. Veress Zsuzsanna, Kriterion, Bukarest, 1979. (Bolyai János, * Kolozsvár, 1802. dec. 15, †Marosvásárhely, 1860. jan. 17.)

„Tekintsd, tiszteld, méltányold,
Báris elestek, a nagyra törőket.” (Seneca)

———————————

Részletek a Harmadik Part 1994/3. számából (válog., szerk. Z.T.Cs.)

A megvilágosodás

Valami túl,
valami innen a nyelven.
Látható harangszó az idegekben.

Hogy tudom,
Hogy nem tudom
a tárgyatlan tárgyat:
szólítni nem-párhuzamból
új paralellákat?

A vakoknak a Napot: hogyan mondjam,
a Barlangot, melyből kiléptem?
Hogyan lehet veletek megosztani,
mi innen van a néven,
ami csak bennem világol
sugársor fehéren?

Hogy lehet ily szög, ily tér
távolság függvénye?
kezet ad –
és el nem ér.

Apám, te elhinnéd-e?

Talán csak maga a teremtő
Isten érezte így magát,
mikor a Semmi káoszából
egy Rend vált ki:
a Világ.

Isten vagyok, nem „olyan, mint”,
hanem valódi isten!
Mert nem vagyok, ha ember nincs,
aki bennem higgyen!

De hogy’ higgyen, ha nem érzi,
mi itt él csak bennem,
ha csak látomásban izzik,
de nincs rá egy nyelv sem?

Mintha egy sólyom,
melynek levették fedősapkáját:
az őrjöngő fényben
felszárnyalva,
amíg van magasság:
a kékszegélyig,
ellenfényig,
csillagégig,
végig –

szárnykimerülésig.

Füttyög a múltam.
Hallom.
De a fény fehér fonál.

Szólít, ami túl van.

Hallom.
A lét itt fenn halál.

… végig,
szárny
ki
me
rü
lé
sig.

Ritmikusan vagy vergődve ugyanaz:
a gravitáció gyümölcse megérik.

Fájón
fájom, ahogy látom –
remegő kezem billeg, mint tört szárny,
a rajzállványon.

…Töviskoronás Krisztus!
Veronikakendő a rajzlap –
mint bűnjel süt oda
az elcseppent tus:
ellenvilági utam
alvadt vérnyoma…

Istenem,
beszélnem kéne,
mindegy, miről – csak beszélni;

jaj nekem –
nem lényegek: tárgyak közt
kell újra megtanulnom – élni.

Meg kell tanulnom lélegezni, enni
és fogadni a köszöntéseket.
Vissza kell menni inzsellérnek,
s hebegni, mint ki tévedett:

„Igenis, kapitány úr” – lehajtott fővel.
„Ígérem, nem fordul elő többet.”

És bámulni e megváltozott,
De nekik változatlan Földet.

(1823. november 3., Temesvárott)

A Bika jegyében

Micsoda emberfeletti kín
így éldegélni éveim:
szárnyas szellem, beteg testtel –
korlátok közt ismerszik a mester.

A folyókat hát agyag-falak
közé szorítom:
itt folyjatok tovább;

az erdőket búza-falak
közé szorítom:
itt nőjetek tovább;

az utcákat város-falak
közé szorítom:
itt épüljetek tovább;

az embereket törvény-falak
közé szorítom:
itt éljetek tovább;

az eszméket csont-falak
közé szorítom:
itt zúgjatok tovább…

Jaj, belepusztul az okos ebbe,
megél az ostobább.

(1824 nyarán, Temesvárott)

Domáldra visszanézve

Most Domáldon csend van.
Bolyai János – az igazság volt katonája,
nézz magadba.

A számadás órája eljött:
Míg minden ember célja ültetni egy fát,
TE kivágtál egy erdőt.(1)

Hitted:
két pont között az egyenes út a legrövidebb,
de e kerek földről érintőként lelógnak
az egyenesek!

Hitted:
a Mindenség egyetlen Isteni Rendjét
végül tetten éred.
De kinek is kellett négy-elemű
imaginárius mennyiséged?

Képzetes sugarú világod képleteit
hiába képezted le e sík tartományra,
egyedül voltál,

egyedül maradtál:
suhogott feletted
a gömbháromszögek fekete kaszája.

Hát megtörten, gyáván, betegen e sors-vetett
hurokban lettél önkéntes száműzött
e jog-szerént jussodban…
Minden tetted, minden nap-tüzű szándék
mögött jött a fényeddel arányban
keményedő árnyék.

De lehetett volna másképp?

Talán, ha ott, akkor hajlottál volna,
ma élhetnél Bécsben –
álcázva osztrák janicsárnak
segíthetnél e népen!

Ki tudja, hogy' lett volna jobb.

Hisz egyaránt elveti a nép
Bolyai Jánost,
ki nem munkáját osztja – csak kenyerét.(2)

s azt is, ami jót
kiügyeskedtek neki Bécsben a maszkosok.(3)

Nem elvont abszolút igazságra
(matematikára)
lenne itt szükség – jóra oktató szavakra!
Bolyai János – a jóság jövendő katonája,
nézz magadba!

Most Domáldon csend van. De érik a magja.

(1834-1846., Domáldon)

Jegyzetek:
1 Valós tény. Domáldon vágatta ki az erdőt.
2 Ez egyik nagy fájdalma: „a paraszt csak a kapálást, kaszálást, szóval kétkezi munkát nevezi dolognak; az írás néki nem dolog." – írja.
3 Itt a II. Józseffel, a „kalapos" királlyal kapcsolatos meditációira utalunk, akiről kimutatja, hogy erőszakosan akarta boldogítani az embereket, megkérdezésük nélkül, s így azok is szembehelyezkedtek vele, kiknek érdeke lett volna a reformok keresztülvitele.

Töredékek a technológia tanához

Egyre tökéletesebb kemencéid mellett
egyre gyakrabban vacog a lelkem,
Apám.

Láttam a gőzvasút ablakából kibámulók meredt tekintetét:
vajon mennyivel bölcsebbek ők a görögöknél,
kik az Akadémosz sétányain csevegtek?

Mindig-többet szédületben rohan az emberi nem sebesülő
léptekkel maga végső veszélyére!

Csak kis melegséget kértünk,
De nem Szaharát!

Az ember szükségletei helyett
vágyait kielégíteni
veszélyes cél.

Nagy szerencse, hogy lelkünket nem köti
testünkhöz a gravitáció.

Tükörcsapdák lövik vissza óhajtott arcképeit
tövisglóriásan.

A mítoszok felvonják vitorláikat.

Jegyzeteiből

Azt hiszem, hiába keresitek a hontalanság
Ellenanyagát a kövekben, a fákban –
csak aki másodszor született, tudja, milyen más
a világ – egy nem késő simogatásban.

Félig bevonva zörög az éjben
bordáink zsalugátere;
kinéz a világ a benti éjbe,
zúg a tüdőfák ege –
újholdra áll a szív ormótlan.

Menekülj a könyörülettől!
Dobd el a szánalmat magadtól!
TE légy a jóság!

A megszorításra váró kezek melege
Elolvaszthatna egy jéghegyet.

Az őszi fák között a hold
Üres varjúfészek.

A történelem megbetegít,
majd utána ápol.
Csak a halál-kín(in) gyógyít
meg e váltóláztól.

Ki magyarázza meg már
ez országnyi vak, csodaváró zarándoknak,
merre járnak?

Nem szabad, ki a más által kivívott
szabadságba lép be.
Hiába beszél felállásról, ha a hálától
megroggyan a térde.

Tüzes szeretőnk, forradalom,
álmatlan forgolódsz az éjben,
s mi horkolunk oldaladon?

Minden megváltás csak önmegváltás.
Mindenki maga kell megvívja
egyszemélyes világháborúját.

E hold alatti világra testvériség kéne,
nem ősök s vezérek.
Ne rontsuk magunkat: a gyűlölség
pokoli erőmű.
Egymást rontani akarva se tudnánk,

összenőtt testű ikrek.
Talán e síkon mégis jobb maradni
Krisztusként szelídnek.

Töredékek a nyelvről

Labdázni az Isten terheivel könnyű,
a Mindenséget megváltani,
ám felemelni egyetlen csepp könnyet
bírnak-e a szavak szárnyai?

Hányszor elharaptad nyelved,
hogy egyszer majd megfelelhess!
De lesz-e majd, s lesz-e nyelved?

Óriási anyaméh a nyelv,
a sötétből ő szül a fényre.
Általunk beszél.
Mi vagyunk e belső monológnak
hallható párbeszéde.

A Vízöntő jegyében (részlet)

„Aki maga körül nem talált szeretetre érdemest, az előbb-utóbb az emberiséget választja, sorsát a csillagokkal köti össze, és az igazság és szépség után hite lesz a jóság.”

JELENÜNK, JÖVŐNK

Csihák György (Zürich):
Élünk

Tempora mutantur,
nos et mutamur in illis

Miután a magyar nyelvészek az elmúlt – úgy száz évben – megfeledkeztek saját dolgukról – amit a mai köznyelv nap-mint-nap bizonyít – kénytelen vagyok dolgozatom tárgyát magam lefordítani. Az *intelligencia* szót nem tudom, de a másik szót mesterséges-nek írom. Tehát tárgyam a „*mesterséges intelligencia*". Na és ennek mi a kapcsolata az élet-hez? – Hát ez a *jövő*. Vagyis: az ÉLET.

Lefordítani az intelligencia szót nem lehet. Idegen szavak szótára: értelem, ész, műveltség, egyéni kultúra. Egy szóval? – nem tudom. Hagyom az idegen szót. Mert a mesterséges intelligencia a *robot*ok tulajdonsága és akkor ebből mit tud a *robot*? – ami tulajdonsága, hogy *engem,* fog az *ÉLET-ben helyettesíteni*. A *robot*ban pedig csak az van, amit bele*kódolnak*. Már megint két idegen szó. Van bennem például keresztény szellem, törvénytisztelet, hazaszeretet és még sorolhatnám. Ugyan lesz-e ilyesmi a robotban is? Van-e ilyesmi abban, aki a robotot *programozza*? Még egy idegen szó, ráadásul egy -em-el. Ez jön a komputertől, ami ugyan számítógép, noha ő már régen nem CSAK számító gép. Mi a neve? A számítógép egész munkamenetéből csak három szó van magyarul kitalálva: maga a számítógép, az egér és a kukac. A többi idegen szó. A robotnak erről fogalma sincs. Hanem tudja-e a robot, hogy mi az a „bibliai emberkép"?

Az emberek körében eléggé elterjedt, hogy a magyar nyelv igen ügyes, jólfejlett. Például igen könnyen lehet a rengeteg szógyökből számtalan új szót képezni, mert ehhez jön a végződések és a toldalékok gazdagsága. Aki ezt a nyelvet megtanulta, az igen ügyesen tudja használni. Az után így van az, hogy ha nincs legalább ilyen fejlett nyelvtudományos életünk, akkor ki-ki a maga módján nyelvújít. Ebből adódik, hogy a feleségemmel este a híreket hallgatjuk, és sokszor nem értjük, ha már nem Arany János nyelvén szólnak hozzánk. Milyen nyelven beszél ez a robot? Tudja ez a robot, mi az a „nemzeti önrendelkezés"?

Néhány érdekes mondat, a robottal foglalkozó szakirodalomból.

„...életünk minden területére behatoló fejlemény természetesen számos új, lélegzetelállító lehetőséget kínál, de számos kockázatot és veszélyt is rejt magában." „Egyszerre lehet áldás és átok is." „Kerülnünk kell olyan szélsőségeket, amelyek a technológiai fejlődést apokaliptikus látomások kereteibe helyezik. Így a démonizálás pátoszát, miszerint az egész MI rossz. Ugyanígy a haladás totalitárius-technikai ideológiáját, ami egyeseknél már az emberisten mítoszába torkollik. A 'mesterséges intelligenciával' (AI) kapcsolatos kérdéseket inkább intenzíven, és széleskörűen szükséges megvitatnunk, mielőtt elhamarkodott és differenciálatlan értékeléseket, véleményt alkotnánk és terjesztenénk." „A digitalizáció és a technológiai változás megváltoztatja körülményeinket." „Emlékszünk még, milyen volt, amikor nem volt okos telefon?"

Igaz, kezdjük az elején. Kezdjük nálunk az *élet* változását ott, ahol *elveszítettük nemzeti önrendelkezésünket*, 1944. március 19-én, amikor a Harmadik Birodalom katonai erői *megszállták hazánkat*. A Kárpát-medencei magyar állam történetében először, az ország egész területén elveszett nemzeti önrendelkezésünk – hosszú időre. Következett a másik diktatúra által történt megszállásunk 1991-ig, amikor országunkat elhagyta az utolsó szovjet katona.

Abban az időben (a bolsevista megszálásunk alatt) történt, hogy miniszteri rangú személy nekem azt mondta, hogy majd telefonálnak nekem. Azt nem lehet – mondtam – mert nincs telefonom. Már többször kérvényeztem, de mindig elutasítottak. Legközelebb majd szóljon nekem – mondta ő. Kérvényeztem, szóltam, megkaptam. Nem zsebtelefont, hanem egy derék rendes vezetékest. Akkoriban ez egy ilyen *kegy* volt.

Egy másik ilyen *kegy* volt, a *külföldre való utazás*. Kezdetben kérni kellett egy betétlapot a személyi igazolványba és azzal lehetett utazni Csehszlovákiába, de csak akkor, ha jóváhagyta a

tömbmegbízott (aki többnyire valamely környékbeli ház mestere volt) és természetesen a munkahely. Az *élet* pedig ment tovább, a maga útján. Nem írom le, bő nyomtatott irodalma van, érdemes elolvasni.

Ezt követte egy nagyobb szabású esemény, az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc, amit akkoriban csak ellenforradalomnak volt szabad nevezni, és amit szintén levertek – mint a többi szabadságharcunkat is – ezúttal számos akkori nagyhatalom összefogásával. Lelkiismeretüket azzal igyekeztek megnyugtatni, hogy az innen – élete kockáztatásával – elmenekült mintegy egymillió magyart, szinte mindenütt nagy csinnadrattával fogadták.

Szabad legyen megjegyeznem, hogy az eseményt nyomtatásban egy Svájcban élő barátom nevezte először *forradalomnak*, és ugyanígy én neveztem először *szabadságharcnak*. Ez utóbbihoz hozzátettem, hogy ez volt az egyetlen *háború* két szocialista ország között és háborúban egyedül mi legyőztük a Szovjetunió Vörös Hadseregét. Később, azért volt a világban néhány ember, aki hasonlóan nyilatkozott, még Nobel-díjas is – de az ő hangjuk is halk volt és azóta józerével feledésbe is merült.

Minden esetre, ennek köszönhetően, a múlt század nyolcvanas éveire Hazánk a térség gazdaságilag legfejlettebb állama lett. Megszűnt a háború után bevezetett jegyrendszer, a földművesek kaphattak kis földet saját megművelésre, minekutána lett elég élelmiszer, sőt még a külkereskedelmi mérlegünket is egyensúlyba hozták, ezek a kisáru termelők. Ezeket a dolgokat sem írom le, bő irodalma van, több nyelven – érdemes olvasgatni. Egy dolgot azért érdemes megemlíteni. Abban az időben divat lett emlegetni, hogy az egésznek egyetlen eredménye, hogy újra lett déli harangszó. Ez is igaz, de az is, hogy a rendszer újjászervezői egy dologról megfeledkeztek: a forradalom ugyanis végleg eltörölte a mezőgazdaságban a *kötelező beszolgáltatási rendszert*, aminek utóbb messzemenő következményei lettek.

Közben nálunk megint történt valami, amire ismét érdemes kitérni: kialakult nálunk 1968. január elsejével, az új gazdaságirányítási rendszer, köznyelven az *új mechanizmus*. Erről sem kívánok itt sok szót szaporítani, mert ennek is van gazdag irodalma, ezt is érdemes lenne olvasgatni. Előkészítésében és bevezetésében magam is részt vettem – valahol a harmadik, vagy negyedik sorban. Szellemi atyjával sorra jártuk a „szocialista" országokat, elmagyarázandó, hogy amit csinálunk az nem gyaur kutyaság. *Előkészítésében* annyi volt a részem, hogy több olyan dolgozatom volt olvasható – sajnos főleg titkosan – amelyben a fennálló *gazdasági* rendszer működését vizsgáltam és bíráltam. Ilyen volt a doktori értekezésem is, amit a hivatal szintén titkosnak minősített. Egyetemi bírálója alul minősítette, mert csak 136 oldal, ami az egyetem szerint a tudományhoz kevés. (Azóta kaptam onnan már arany diplomát is.) Az egyetemen kívüli másik bírálója, a tárgyban illetékes külkereskedelmi vállalat vezérigazgatója, azonnal magához kéretett és felajánlotta vállalatánál a közgazdasági osztály vezetését – amit köszönettel elutasítottam.

Az új gazdaságirányítási rendszer *bevezetésében* már a második, vagy harmadik sorban vettem részt, ami azt is eredményezte, hogy néhány év után történt leverését követően az országból elmenekültem. Minden esetre, ennek a rendszernek a bevezetése eredményezte, hogy *a bolsevizmus világméretű uralma megbukott,* és a múlt század nyolcvanas évei végére *megérett a helyzet*.

Hazánkban ugyanis befejeződött, amit *forradalomnak* nevezünk. Mert az nem forradalom, hogy emberek az utcára vonulnak, kiabálnak, ablakokat bevernek, összeütköznek valami fegyveres erőkkel. Az ilyesmi világszerte szinte naponta történik – mégsem nevezik forradalomnak. Forradalom az, amikor *megjelennek és meg is valósulnak társadalmi változást előidéző történelmi követelmények.* Ilyenek nálunk is megjelentek 1956-ban, de mivel az ország meg volt szállva, itt az ilyesmi elhúzódott. A gazdasági követelések megvalósultak az 1968-as reformok bevezetésével, de azt is leverték a megszállók. A társadalmi változást csak a 1980-as évek vége hozta meg, *miáltal az elhúzódó forradalmunk akkorra befejeződött.*

Természetes, hogy a *helyzetet* az ÉLETben több minden érlelte. Az Észak-amerikai Egyesült Államoknak (USA) olyan elnöke lett – akit szerettek csak filmszínésznek nevezni – aki viszont kitűnő elődje, John Fitzgerald Kennedy, méltó utódja volt – és az utókor az USA egyik legkiválóbb elnökének tartja – furcsa egyességet kezdeményezett a Szovjetunió akkori legfőbb vezetőjével. A dolog egyik

érdekessége, hogy tárgyalásaikat mindkettőjük titkos szolgálata lehallgatta. Ezért a végső megállapodás az USA egyik hadihajóján született, a Földközi-tenger közepén.

Ezután következett az, aminek nálunk máig nincs egyetemlegesen elfogadott neve – én fordulatnak nevezem. Végrehajtása amúgy magyarosan történt, következésképpen sokan nem ismerik el – hogy történt is valami, a múlt század nyolcvanas évei végén. Lehet mára mindenki zsebében akár két telefon is, világraszóló útlevél, amivel lehet utazni – ha az embernek van elég pénze – de mégis nem, és nem. Na, és mi van a nemzeti önállósággal? *Közben beléptünk az Európai Unióba és onnan dirigálnak bennünket, valami irodisták.*

És akkor jött a *robot*. Nem úgy pillanatok alatt, hanem szépen lassan. Sokfelé nevelgették, alakították és ma már Budapesten van olyan vendéglő, ahol kiszolgál. Állítólag tud gondolkodni, mérlegelni, véleményt alkotni. A Google „AlphaGo" szoftvere legyőzte az előző kínai fejlesztésű Go játék világbajnokát, Lee Sedolt – 4:1-re verte. Ismét néhány sor a világirodalmából.

„Kis digitális csoda, és mindennapi használata természetesen megváltoztatta életünket. 2007-ben (az Apple első iPhone-jának évében) szinte senki sem tudta, mi az a 'szelfi', és nagyon kevesen használták a 'Facebook' (2004-ben alapították), vagy a 'Twitter' alkalmazást. A 'WhatsApp'-ra (2009) és az 'Instagramra' (2010) még csak gondolni sem lehetett. XVI. Benedek pápává választásáról 2005-ben még teljesen normális volt, hogy hagyományos úton kaptuk meg a fotókat. Ferenc pápa megválasztása óta (2013) már a római katolikus egyház feje is egyre gyakrabban 'szelfizik'…"

„Több mint négymilliárd ember, több mint a világ népességének fele minden nap használja az internetet. Egyedül a Google több mint 3,29 milliárd keresést regisztrált három évvel ezelőtt, és világszerte több mint egymillió szervere van. A világ összes okos telefonjának 80%-a is vele fut az 'Android' operációs rendszeren. Az interneten a Google-nak szinte monopolhelyzete van. Teljesen megváltoztatta az életünket."

„Mi az a 'mesterséges intelligencia' (AI) és mire alkalmazható? A Wikipedián azt olvassuk, hogy ez részterülete a számítástechnikának, 'amely az intelligens viselkedés és a gépi tanulás automatizálásával foglalkozik.' A kifejezést nem lehet egyértelműen meghatározni, amennyiben már az 'intelligencia' pontos meghatározása is hiányzik. Ennek ellenére széles körben, mindenekelőtt, a kutatás-fejlesztésben alkalmazzák". „Az angol 'smart' jelző, ami az okos telefonunkban található, bár inkább csak átvitt értelemben, de 'okosnak' és 'intelligensnek' jelöli a mobilt. De azonnal felismerjük: okosnak és intelligensnek lenni valójában egyáltalán nem azt jelenti, hogy ez magának az eszköznek vagy a gépnek a tulajdonsága, hanem sokkal inkább azt, hogy ez a *zseniális emberi-mérnöki tevékenység tükre.* Segítségével képesek vagyunk arra, hogy bizonyos feladatokat sokkal jobban, hatékonyabban és ezért intelligensebben oldjunk meg." „Az *intelligenciáról* a szó eredeti értelmében csak az embernél, mint teremtménynél beszélhetünk. De a *mesterséges intelligenciának* nyilvánvalóan nincs biológiai alapja, nincs önálló élete. Következésképpen nincs tudása a világról, nincsenek érzések benne és nincs reflektív tudata, öntudata. Ebből a szempontból a mesterséges intelligencia kifejezést egyszerre képletesen és szó szerint kell értenünk." Hanem: „Még a modern AI-alapú rendszerek sem rendelkeznek emberi tulajdonságokkal, hanem csak utánozzák, vagy szükség esetén szimulálják ezeket a tulajdonságokat." „A humanoid robotok, cyborgok és más, emberfeletti óriási számítógépek, amelyek a jövőben esetleg önálló öntudatra tesznek szert, felsőbbrendű intelligenciájuk miatt veszélyt jelenthetnek saját teremtőjükre, nevezetesen az emberekre nézve." Elég. Fejezzük be. De csak ezeket az idézeteket.

Megint ott tartunk: ismerni lehet a veszélyeket, mégis bizonyosak lehetünk abban – hogy *ez így továbbmegy.* Mert ilyen az **ÉLET**. V*alahogy mindig megy tovább*. Eközben nyakunkon a „new reset", a világ „újra rendezési" terve, félelmetes, mindenre elszánt és képes erőkkel a háta mögött.

Kitalálták a felmelegedést – ami a Föld természetes élete. Volt már több ilyen, mindig a jégkorszakok után, ez a mostani is tart, úgy kilencezer éve. Tart addig, amig el nem kezdődik a lehűlés – és akkor jön majd ismét egy jégkorszak a Földön.

Létrejött a földkerekség számos országában a zöldek mozgalma, amely gyakran erőszakos módon igyekszik ebbe a folyamatba beavatkozni. Állításuk szerint ez a felmelegedés jórészt emberi

tevékenység eredménye – amiben részint igazuk is lehet. A mozgalomban megjelentek a „new reset” emberei, akik a mozgalmat az erőszak útjára vitték. Ezzel nemzetközileg létrejött a vörös, és a fekete után a zöldek diktatúrára hajlamos mozgalma. Ma Európában minden párt egy kicsit zöld is. Meghirdették a CO_2 mentes világot is. Mi emberek is ezt bocsájtjuk ki, miközben oxigént fogyasztunk. Az oxigént viszont a növények termelik CO_2-ből. Nem tudni pontosan, hogy ezt miként képzelik a jövőben?

Ennek megfelelően ellenségük mindennek, ami például elektromosságot termel és eközben CO_2 kibocsájtó. Ellenség minden égető erőmű, sőt az atomerőmű is – noha más okon. Az energia ellátást főleg „megújuló energiából” képzelik – noha azt még senki be nem bizonyította, hogy az energia meg tud újulni. A nap- és a szélenergia volna ez, így betelepítenék az ország felületét napelemekkel és mindenütt szélkereket állítanának. Az őket nem zavarja, hogy akkor nem maradna szabad földterület az országban és a szél sem fúj mindig.

Németországban például sikerült elérni, hogy majdnem az összes ilyen erőművet leállították, mire gyakran energiahiány lenne. A szükségletet Franciaországból és Csehországból veszik, ahol az eladható villamosenergiát atomerőművek adják. Oroszországból vennék a szükséges gázt, de azt zavarja a közben kitört háború, a tenger alatt lévő gázvezetéket meg felrobbantották. Valamely okból máig nem derült ki, hogy ki a tettes.

A háttérben meghúzódó erők pedig képesek előidézni bárhol és bármikor földrengést, aszályt vagy árvizet. És teszik is. Újabb tervük, hogy az északi sark fölött télen az eget erősen befedik felhővel, hogy a sark lassabban hűljön.

Előzőleg beoltották a – háromnegyed? – világot (minket is), ami miatt országokat hónapokra bezártak (minket is). Nálunk jelenti a Központi Statisztikai Hivatal, hogy a gyermekek háromnegyed része *egyszemélyes családban* nő fel. Ilyen lett az **ÉLET**.

Aki nem hiszi – járjon utána. Én megtettem.

Na de mi a helyzet nemzeti önrendelkezésünkkel?

Isten! Áld meg a magyart… Még *élünk*!

Zürich, 2023. július 23.

TUDOMÁNYUNK

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg/Svájc):

A nagy kérdés: világkeletkezés

Valamelyik kedvenc íróm így kezdi regényét, vagy fejezetét az egyik könyvében: *Töredelmesen bevallom, hogy nem csak...*

Na igen. Töredelmesen bevallom, hogy nem csak egy nagy kérdés van, hanem sok. Azok közül kettő olyan, amelyeket nem csak egy írásomban feszegetek és nem csak én feszegetem, hanem rengetegen, nem csak évtizedek, de évszázadok óta. (Elég a *nem csak*-okból!) Az egyik kérdés, hogy hogyan keletkezett az élet? A másik, hogy van-e élet a Földön kívül?

Fejezzem be az írást azzal a nagyon őszinte és nagyon igaz válasszal, mindkét kérdésre, hogy: **Nem tudjuk**? Igen, ha tisztességes lennék, ezt kellene tennem és befejezhetném az írást azonnal (amely csupán jobb kezem mutatóujjával zajlik). De ki állít olyat rólam, hogy tisztességes vagyok? Még magam se, pedig jót tenne az *imidzsemnek* (hogy mai magyarral fejezzem ki magam).

A tények:

1) A Földön van élet.

2) A Földön egyetlen egyfajta élet van, amely az RNS-re, DNS-re épül, vagy azon alapul.

3) A Földre zuhanó meteoritok némelyikében találtak aminósavakat, de élőlényeket, vagy azok kövületeit még soha.

4) A Földön, tudtommal 70 éve folynak kísérletek arra vonatkozóan, hogy milyen feltételek, körülmények kellenek ahhoz, hogy közönséges elemekből, vagy mindenütt található alapvegyületekből élet keletkezzék. És mindjárt az elején, azaz 1953-ban igencsak kecsegtető sikerrel jártak, mert aminósavak keletkeztek a lombikban, aránylag kevés anyagból és kevés bűvészkedés eredményeként.

5) Az aminósavak a fehérjék építőkövei és ezért az élet építőkövei is.

6) Amiről azonban nem nagyon hallunk, vagy olvasunk: hogyha az aminósavak az élet téglái, akkor egy élő sejt olyan ház, amely – bár téglákból épült – pincéje van, szobái vannak, padlása van, el van látva fűtéssel, vízvezetékkel és elektromos hálózattal. Azaz, olyan messze van az egyszerű téglától, hogy nem is keresek rá hasonlatot, mert még a legjobb hasonlat is nagyon sántítana. Ugyanis ennek olyan háznak kellene lennie, amely képes lenne a környezetében található anyagokból egy **önmagával azonos házat építeni**!

7) Más csillagok körül is keringenek bolygók. Ebben mindenki biztos volt, valószínűleg azóta, amióta tudjuk, hogy a csillagok a Napunkhoz nagyon hasonló égitestek, de 30 évvel ezelőtt még nem volt rá bizonyíték. Ma már van. **Pillanatnyilag** már több mint 5500 exobolygóról tudunk.

Megjegyzés: Az exobolygók fölkutatása 1995 óta folyik. Erre két lehetőség van. Az egyik módszerrel a csillag fényességét figyelik és annak csökkenéséből „fülelik le" a bolygót, amely ezt a fényességcsökkenést okozza, amikor áthalad a csillaga előtt. Könnyen elképzelhető, hogy ez milyen műszertechnikai csoda-teljesítmény. Ha a bolygó átmérője egytizede az anyacsillaga átmérőjének, akkor áthaladásakor a csillag századrészét fedi el, azaz, csupán egy százalék fénycsökkenést okoz. Világos, hogy így a csillag méretéhez viszonyítottan kis bolygók alig fedezhetők föl. És az is teljesen világos, nagy szerencse kell ahhoz, hogy a bolygórendszert pont a bolygó keringési síkjában lássuk. A másik módszer a Doppler jelenségen alapul. Két égitest, ha egymás körül kering, akkor közös súlypontjuk körül keringenek, azaz, a bolygó keringése az anyacsillag körbetántorgását okozza. Ezáltal a csillag (vagy csak egyik oldala) hol közeledik felénk, hol távolodik, ami a színképének váltakozóan, hol kék-eltolódását, hol vörös-eltolódását eredményezi. Világos, hogy ezzel a módszerrel is főleg csak a nagy bolygók leplezhetők le. Itt azonban előny, hogy a csillagra nem kell

pontosan a bolygó keringési síkjában rálátnunk, egy kis szögeltérés megengedhető. A tántorgás akkor is fölfedezhető, ha a bolygó nem halad át a csillaga arculata előtt, tehát nem okoz takarást. A legjobb eset, ha mindkét módszer egyszerre alkalmazható, mert akkor a fénycsökkenésből megállapítható a bolygó mérete, a tántorgás mértékéből pedig a tömege. A két értékből kiszámítható a bolygó „fajsúlya". Kiderül, hogy „könnyű" gázbolygó-e, mint a Jupiter, vagy tömör „kőbolygó"-e, mint a Föld. Az exobolygó kutatás óriási sikereket ért el, „röpke" 28 év alatt. Igenám, csak amiről sosem hallunk, hogy milyen kicsi lenne az esélye a Földet (azaz, egy hasonló bolygót) fölfedezni a Nap előtt (azaz, egy hasonló csillag előtt), ha a kettő között a valós távolság (azaz, 150 milió kilométer) tátong?

Számoljunk egy kicsit. Naprendszerünkre a távolból ráláthatunk merőlegesen fölülről és merőlegesen alulról is. A két szemszög között 180 fok van. Minket azonban a kettő közötti rálátás érdekel, mert szeretnék a Föld Nap előtti áthaladását megfigyelni. És az is érdekes, hogy mekkora a megfigyelésben a megengedett szögeltérés, ahonnan nézve a Föld még éppenhogy a Nap előtt menne el? Ha jól számoltam, 7 fok. 7 fok lefelé, 7 fok fölfelé, összesen 14 fok, amely a 180 fok tizenharmad része. Tehát az esélyem, hogy a Naprendszerünket éppen a megfelelő szögben csípem el 1:13-hoz. Mondjuk, hogy szerencsémre éppen a 14-fokos szögtartományból nézem a Napot. Kérdés, mekkora az esélye annak, hogy a Föld éppen a Nap arca előtt látható? Másodpercenként 30 kilométert teszünk meg a Nap körül, ami – véve a Nap átmérőjét – azt jelenti, hogy távolról nézve 13 óráig tart a Föld áthaladása, és ez évenként egyszer fordul elő. Ez a 13 óra az évnek 673-ad része. Vagyis 1:673-hoz, hogy a Föld pont a Nap előtt lenne egy fényképen. Az esély valójában kisebb, mert ez a szám csak akkor érvényes, hogyha pontosan a keringési síkban nézünk, mert csak akkor megy át a Föld a Nap-korong közepe előtt. Följebb, vagy lejjebb az áthaladása 13 óránál kevesebb ideig tart. Mégis vegyük ezt a legjobb esélyt és szorozzuk össze a szerencsés rátekintési szög esélyével: 8775-öt kapunk, azaz, 1:8775-höz, hogy a Föld egy fényképen a Nap előtt legyen. De ez még nem elég. Olyan fénykép is kell, amelyen a Föld éppen nincs a Nap előtt (és persze másik bolygó sincs előtte).

Ehhez ismerni kell egy kicsit a fölfedezés módszerét. Van a TESS (*Transiting Exoplanet Survey Satellite*), amely, mint a bolond, fényképezgeti az eget. Lefényképez egy négyzetet, amely – felőle nézve – 24°-szor 24°. Aztán továbbfordul és lefényképezi a következő négyzetet. Ezt csinálja az egész éggel és ha befejezte, kezdi elölről. Így, az egyes négyzetekről több fénykép készül. Kiértékelik a TESS képeit, és ha az egyik csillag két felvételen különböző fényességet mutat, ráuszítják a CHEOPS-ot (***CH****aracterising* ***E****x****OP****lanets* ***S****atellite*), amely űrtávcső figyeli egy darabig a gyanús csillagot. Na, most akkor képzeljük el a fölfedezés reménytelenségét a Föld esetében. A Nap-átmérő több mint százszorosa a Föld-átmérőnek, ami azt jelenti – hogyha tényleg sikerült a TESS-nek két fényképet készítenie a Napról úgy, hogy az egyiken éppen rajta van a Föld is – a két kép kevesebb, mint **egy-tízezred** fényesség-különbséget mutat! Nem hiszem, hogy ez ma már észlelhető lenne, de mondjuk, igen. Akkor a CHEOPS-nak esetleg egy évig kellene figyelnie a Napot, hogy lássa, tényleg áthalad-e valami a Nap előtt. Mellesleg, azt hiszem a CHEOPS már nem működőképes.

8) Könnyen lehet, hogy a szó szoros értelmében **maholnap** (a *James Webb* űrcsillagvizsgáló jóvoltából) találunk olyan exobolygókat, amelyeknek légkörében az életre utaló gázok vannak, például oxigén, vagy metán, lehetőleg mindkettő. Ez, bizonyíték még nem nagyon lenne, de azt mutatná, hogy azokon a bolygókon, az általunk ismert életfajta létezhet.

9) „Olyanfajta" életről, amely másmilyen, mint az itteni, az általunk ismert élet, nem tudunk. (És szerény magánvéleményem szerint marhaság az ilyennek a létezéséről egyáltalán álmodozni is. Untig elég csoda a „minkfajta" életünk, nincs még „mellékcsoda" is. Ha lehetne ilyen, akkor létezne a Földön is!)

10) Magasan fejlett életről, azaz, hozzánk hasonló technikai társadalomról – bár álmodozunk, de – nem tudunk! Ismerős Fermi paradoxonja? Ő 80 évvel ezelőtt kérdezte, hogy hol vannak az idegen értelmes lények? Miért nincsenek még itt? Hiszen a Tejútunkban vannak több mint kétszer olyan öreg csillagok, mint a Napunk. Egy, azok körül keringő „Földön" **ötmiliárd** évvel lehetne fejlettebb a technikai civilizáció, mint a miénk! Hol vannak?

11) Lehetetlen elképzelni egy (hozzánk hasonló) technikai társadalmat, amelynek bizonyos fejlődési fokán, ne szöktek volna meg a bolygóról rádió-, vagy tévéhullámok, olyanok, amelyekről rögtön látni lehetne, hogy nem természetes eredetűek. Ilyen jeleket eddig nem sikerült fognunk. Mi ezt a fokot 100 évvel ezelőtt értük el.

12) Mai, tudományos becslések szerint nyolcmiliárd olyan szerencsés helyzetű és a Földhöz nagyon hasonló bolygó van a Tejútunkban, mint a Föld. Hogy ilyesmire létezik tudományos becslés, az annak a jele, hogy az eddig megismert exo-bolygórendszerek tanulságai ilyesmit már megengednek. De, mert csupán becslés, a szám lehetne tízszer ekkora is, vagy csak tizedrész ekkora.

13) Mint ahogy egy csillagászó írásomban már mondtam: ha 100 éve vagyunk „lehallgathatók", viszont 3,8 miliárd év óta létezik a Földön „nem lehallgatható" élet, akkor a viszonyszám 38 milió. Tehát (ez persze durva számolás) 38 milió, már életet hordozó bolygó közül, csak egyen van esélyünk technikai civilizáció fölfedezésére. Ha most a 12. pontban említett becslésnek a tizedrészét veszem csak – ami 800 milió – akkor is 21 technikai civilizációnak kellene lennie közöttük. Hol vannak?

14) Tudtommal 60 éve kutatnak rádiójelek után, eddig hiába. Igaz, a lehallgató műszereink nem mindenhatók, a jelek ezer hullámhosszon, és ráadásul szinte végtelenül sok irányból jöhetnek. De mégis! 60 év nem kis idő, és az óriási hallgatás, a **nagy csönd**, azt mutatja, hogyha talán lapul is valahol egy-két ilyen társadalom, semmi esetre sem nyüzsögnek a Tejúton belül.

> Megjegyzés: Mindenki hallott már a SETI-ről (*Search for Exraterrestrial Intelligence*), ahol rettenetesen nagy erőbedobással, „fölhajtással" üldözik a távoli, értelmes lények esetleg létező jeleit. Amiről azonban soha egy szót se hallunk és olvasunk: milyen a teljesítő képessége a műszereinknek? Vajon a mai műszereinkkel tudnánk-e fogni 100 fényév távolságban a tőlünk 100 éve megszökő és feltehetően rém „halvány" jeleket? Mert ha a SETI csak olyan, remélt jelekre vadászik (olyanokat tud csak érzékelni), amelyeket valahonnan szándékosan és erősen nyaláboltan küldtek felénk, akkor még sokáig várhatunk az eredményekre...

15) A szomszéd tejutak olyan messze vannak, hogy értelmes lények jeleinek kutatása szempontjából, nyugodtan tehetünk úgy, mintha nem is léteznének. A csillagászat számára lehetnek nagyon érdekesek, de a földönkívüli élet kutatására teljesen hasznavehetetlenek.

Ennyit tudunk ma. Most gyühet az okoskodás.

Rendkívül agyafúrt kísérletek folynak, rendkívül jól fölszerelt laboratóriumokban annak kiderítésére, hogy mi az, ami maguktól keletkező, bonyolult vegyületeket (például aminósavakat) olyanirányú továbbfejlődésre késztet, hogy az egyszer csak már élő anyag. Ezek a kísérletek – ha jól tudom – annyira reménytelenek, hogy egyre inkább úgy tűnik, az életet **teremtették**, vagy az önmagától való keletkezése elképesztően **ritka véletlennek** köszönhető csoda.

Nézzük a teremtést, ami egyáltalán nem zárható ki, de kell hozzá egy földönkívüli, földöntúli lény, aki képes ilyesminek a teremtésére. Ilyen lénynek a létezése hit kérdése. Már csak azért is, mert nagyon úgy tűnik, hogyha meg is teremtette az életet, utána nem sokat törődött vele. Ugyanis a ma létező élet követhetően, önmagától zajló fejlődés eredménye. Az is kérdezhető, hogy ha már teremtés, akkor a kezdet miért olyan alacsonyfokú, hogy szinte még élettelen anyag? Ez, bármilyen buta kérdés, a nagyon „kezdetleges kezdet" inkább utal egy önmagától bekövetkezett eseményre. Igaz, hogy a mai élőlények kialakulása terén még van néhány megoldatlan kérdés, de ezek fogyatkozóban vannak. Ne képzeljük folyton azt magunkról, hogy már a tudományokban egyáltalán elérhető csúcson vagyunk,

azaz, hogy **ma már** mindent tudnunk kellene. Részemről azt tartom rejtélyesnek, hogy bizonyos élőlény fejlődések, „élőlény átalakulások" túl gyorsan zajlottak le ahhoz, hogy az csupán a véletlen mutációk, és a természetes kiválasztódáson alapuló folyamattal lenne magyarázható. Példa erre a bálnafélék, delfinek tökéletes átalakulása a vizi élethez, valami szárazföldi, négylábú állatból. Ám lehet – ez a sejtésem – hogy a vírusok szerepét ezekben a folyamatokban eddig nem nagyon kutattuk, vagy ha igen, lebecsültük a hatékonyságukat. Amik ugyancsak az élettel való nemtörődésre utalnak, az iszonyatos csapások, amelyek a földi életet érték az utolsó ötszázmilió évben. Ha valaki teremtette az életet, akkor talán ezeknek a csapásoknak az elkerülésére is képes lehetett volna. Ám, ha hiszünk egy teremtőben, aki még mindenható is, oktalanság kérdőre vonni cselekedeteit, vagy nem-cselekedeteit. Ezt a gondolatot folytatva, ha a Földön teremtett életet, akkor bárhol máshol is teremthetett, céltalan és nevetséges a további találgatás.

Ugyanakkor, az élet „önmagától való keletkezése" – miután gőzünk sincs róla, hogy az hogyan történhetett – ugyancsak hit kérdése. Volt egy hittantanárom, aki természetesen az élet teremtésében hitt. Úgy próbálta szemléltetni az élet önmagától való keletkezésének lehetetlenségét, hogy zacskóba rakott óraalkatrészekről beszélt, amelyeket hiába ráznánk nagyon sokáig, az óra nem szerelődne össze csak a rázogatástól. A hasonlat viszonylagosan jó.

Csak annyiban sántít, hogy az óra fogaskerekei nem keresik a csapágyaikat, hogy beléjük férkőzhessenek, az elemek viszont pont ezt teszik. Bizonyos körülmények között keresik egymással a kapcsolatot. Azonban azt is látjuk, hogy ez a vegyülékenység valahol lelankad és megáll. Több kísérlettel is eljutottak az aminósavakig, és a meteoritokban talált aminósavak is azt mutatják, hogy a világűr durva viszonyai között is kialakulhatnak „önműködően", de aztán hogyan tovább? A fönti példa a téglával és a házzal azt mutatja, hogy az aminósavaktól még nagyon messze van az élő sejt. Mindez igaz, de ne felejtsük el, hogy a laboratóriumokban folytatott kísérleteknél mindig csak feltételezett körülményekből indulnak ki. Ilyen körülmény végtelenül sok lehet és végtelen kísérletet még nem játszottak le. Vagy éppen valami egészen lényeges dolgot hagynak ki, amiről el sem tudják képzelni, hogy valahol valamilyen szerepet játszott. És estleg pont az a valami a kulcsa a problémának. Hihetetlen sok kapcsolat, folyamat, meghatározó, véletlen esemény lezajlására volt idő évmiliókig. Mindannak megismétlése laboratóriumokban nem néhány évtized munkája. Azonban az eddigi meddő kísérletezés azt mutatja, hogy az 50 évvel ezelőtt föltett kérdés, hogy az élet keletkezése szükségszerű következménye volt-e az elemek és vegyületek „veleszületett" tulajdonságainak, vagy pedig valami őrült véletlen volt-e, egyre inkább az őrült véletlent tűnteti valószínűbbnek. Itt persze meg kell jegyeznem, hogy akik a teremtés hívei, azaz inkább abban hisznek, tekinthetik az élet keletkezését úgy is, hogy bár azt **nem** teremtették, viszont az elemek tulajdonságait (amelyek lehetővé tették az élet akár véletlen, akár szükségszerű létrejövetelét) **igen**.

A kérdés, hogy az élet itt a Földön alakult-e ki, vagy valahogy idehurcolódott a világűrből, teljesen érdektelen, ha azt kérdezzük, hogy **hogyan** keletkezett? Ha nem itt keletkezett, akkor hogy' keletkezett ott, ahol keletkezett? Bár egyre inkább hajlamos vagyok azt hinni, hogy a keletkezése őrült véletlen, annyira nem tudunk semmit a keletkezésének lehetőségeiről, hogy a „szükségszerű" keletkezést sem zárhatjuk ki, tarthatjuk lehetetlennek. Ezesetben kimondhatjuk, hogy minden, erre megfelelő bolygón nyüzsög az élet. És ugyanolyan joggal mondhatjuk ki, hogy sehol máshol nincs élet, csak itt a Földön, mert a keletkezése olyan véletlen volt, ami a Tejútunkban nem fordult elő még egyszer.[536]

---

[536] V. Gordon Childe és tanítványa, Stuart Piggott egyenesen a civilizáció bölcsőjének tekintette a Kárpát-medencét. Lásd V. Gordon Childe: *The Dawn of European Civilisation.* New York, 1925, aki a Tordos–Vinča-kultúrát, amely fénykorában kitöltötte a Kárpát-medencét és a Balkánt, sőt még Kis-Ázsiában is vannak nyomai, összefoglalóan Duna-menti műveltségnek nevezi, Duna I. és Duna II. szakaszra osztva, mely utóbbi terjed Nyugat-Európa felé az újkőkorban; és Stuart Piggott: *Az európai civilizáció kezdetei. Az őskori Európa az első földművesektől a klasszikus ókorig.* Gondolat, Budapest, 1987. 43-44.
http://mumia.art.pte.hu/periszkop/Musorok/history/Stuart_Pigott.pdf. Piggott persze Nyugat-Ázsiát mond, de a Kárpát-medencéről ír, és szerinte bár az élet bizonyára igen gyakori, a civilizáció igen ritka lehet a világmindenségben. Ez a

Térjünk rá a Fermi-paradoxonra: hol a fenében vannak a hozzánk hasonló, technika bolondok? Ha az „őrült véletlenből” indulunk ki, akkor egyszerű a válasz: **nem léteznek!** Ha viszont abból indulunk ki, hogy mindenütt burjánzik az élet, ahol csak teheti, akár teremtetten, akár a szükségszerű, önműködő létrejövetel következtében, akkor a következő bökkenőbe ütközünk: Hol van az megírva, hogy az élet fejlődése – megintcsak szükségszerűen – egy technikai fenegyerek kinövelésébe torkollik? Mi lenne itt a Földön, ha az ember-irányú fejlődés megállt volna az Ausztrálopitekusznál, aki (vagy itt inkább az amely a helyes), nem lenne sokkal technikásabb fickó a csimpánzoknál?[537] Nem lenne semmi! Ki hiányolna minket? Senki, helyesebben semmi.

Egyébként, főleg az emberré alakulásunk az, ami engem erősen kételkedtet egy teremtő tevékenykedésében. Ha valaki saját örömére teremt egy értelmes lényt, örömét leli-e abban, hogy annak a lénynek legkedvesebb tevékenykedése az egymás elleni fegyverkezés és egymás nagy előszeretettel történő legyilkolása?[538] Vagy olyan lenne, aki ebben tényleg örömét leli? Ilyen teremtőben nem szeretnék hinni.

Tehát akkor élet lehet sok helyen, csak éppen magas színvonalú technikát használó lény nem fejlődött ki sehol... Hogy „nincsenek itt”, azt könnyű lenne megérteni, még akkor is, ha léteznének. A távolságok egyszerűen legyőzhetetlenek! Nagy csoda lenne, ha tudnánk olyan járműveket előállítani, amelyek elérnék a fénysebesség ezredrészét. Az pedig még a viszonylag közeli csillagokhoz is tíz-, húsz-, harmincezer évig tartó utazásokat jelentene. Ezt élettelen robotok sem bírnák ki. A kozmikus sugárzás és a mikrometeoritok szitává lőnék az egész társaságot az űrhajókkal együtt. És semmi értelme nem lenne az ilyen utazásoknak. Tehát ez érthető. Ami azonban teljesen érthetetlen, a nagy „rádiójeltelenség”. Illetve persze, nagyon is érthető – sajnos –, mégpedig úgy, hogy máshol, technikai társadalmak **nem léteznek**...

> Megjegyzés: Volt valami tervezet, már nem emlékszem a nevére. Elméletileg kidolgozták egy kutató űrhajó, vagy inkább szonda lehetőségét a legközelebbi csillaghoz, a négy-egész-egynegyed fényévnyire lévő Proxima Centaurihoz. A számolgatás komolyan vette magát, tehát nem lehetetlenségeken alapult. Egyedül az űrhajó hajtóműve lett volna olyasmi, ami ma még nem létezik, de erősen megvalósíthatónak tartják. Valami, atommag összeolvasztás energiáját használó iónsugár motorral haladt volna, azaz persze egyáltalán nem haladt volna, mert az egészet csak kíváncsiságból számolták: milyen lenne az a jármű (milyennek kellene lennie), amelyik tényleg működik? Ehhez – ha jól emlékszem – egy több mint 50 ezer tonnás herkentyűt kellene összeszerelni földkörüli pályán, amelyben maga az üzemanyag lenne 50 ezer tonna. Ezt fölgyorsítaná az iónsugármű a fénysebesség tizedrészénél jóval nagyobb sebességre, mert a feleúton megfordítanák a sugarat, hogy a megérkezésig lefékezzék a járművet józan sebességre. Ezzel a módszerrel 50 év alatt lehetne eljutni a csillaghoz. Ilyen őrültséget akkor lehetne csinálni, illetve akkor lenne érdemes, ha pontosan tudnánk, hogy a célcsillag körül keringő bolygón pont olyan gazdagon burjánzik az élet, mint a Földön. Csak találomra odamenni és ott esetleg egy élettelen sivatag-bolygót találni, nem

---

gondolat visszaköszön Gánti Tibornál is, biológiai szempontú érvekkel alátámasztva. Lásd: Gánti Tibor (1989): *Kontra Crick avagy Az élet mivolta.* Gondolat, Budapest. 56-60. – *A szerk.*

[537] Stuart Piggott és mestere, Gordon V. Childe szerint, akiket Cser Ferenc és Darai Lajos kutatásai kiegészítettek, a Kárpát-medencei több százezer év óta folytonos nép jelentősége éppen az, hogy a technikai civilizációt kifejlesztette. Az ebben az Acta-számban található Gyimóthy-féle magyar nyelvleckéztetés, azaz idegenszó irtás jelentősége innen érthető meg: az emberiség egésze érdekében kell megőriznünk ennek a csodás eredménynek a nyelvi alapját, ami még a jövőben is sokat nyújthat mindannyiunknak: A magyar nyelv nemzeti/emberiségi kincs és világörökség. – *A szerk.*

[538] Cser Ferenc és Darai Lajos (több mai nagy tudósra, pl. Marija Gimbutasra hivatkozó) kutatásai szerint az erőszak viszonylag későn, a sztyeppei viszonyok között keletkezett és az első háborúkat, a három kurgán inváziót termelte. Lásd pl. Cser Ferenc, Darai Lajos: *Magyar folytonosság a Kárpát-medencében, avagy kőkori eredetünk és a sejti tulajdonság-örökítő kutatás*. Fríg Kiadó, 2005. Cser, Darai: *Kárpát-medence, vagy Szkítia*? Fríg Kiadó, 2008. Cser, Darai: A mellérendelő magyar társadalom kialakulása *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 31. évf. 5. sz. 2016. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0153-0297.pdf. – *A szerk.*

érné meg a fáradságot. Egy ilyen űrhajó megtervezése, fölépítése esetleg egy évszázadig is eltartana és az emberiség ráfizetné a gatyáját. Akkor már ezerszer hasznosabb lenne mindössze tizedrész ekkora erőbevetéssel űr-csillagvizsgálókat építeni. Mekkorára kellett volna tervezni egy olyan űrhajót, amelyben emberek is ülnek? És mindez a leges-leges-legközelebbi csillagig, amely négy fényévnél alig van távolabb! A legtávolabbi a Tejútunkban 75 000 fényévnyire lenne...

Egy másik lehetőség, hogy léteznének szegények, azaz, hogy az élet fejlődése „szükségszerűen" vezetne a technikát használó lényekhez, csak eddig, a Földön kívül sehol nem adatott meg elég hosszú idő a nyugodt fejlődéshez. Nekünk erre, valami borz méretű, földalatti lukakban élő lénytől kezdve 66 milió év, viszonylagosan nyugodt, „békés" idő állt rendelkezésünkre. Nagy szerencsénk volt eddig. Hihetetlenül sok, szerencsés esemény, körülmény kellett (és kell!) ahhoz, hogy itt létezzünk a Földön. Ismerős és jogos a kérdés: lehetett-e ez a szerencse sorozat véletlen? A válasz is egyszerű. Hasonló bolygók miliárdjai esetében nem következett be ez a körülmény sorozat, de a mi esetünkben igen. Mi vagyunk azok a szerencsések, akik ezt a kérdést egyáltalán föltehetjük, mert létezünk. Ha nem következett volna be minden pontosan így, egyszerűen nem léteznénk. A kérdés csak akkor lenne harapós, ha a Föld lenne az egyetlen bolygó a Tejútrendszerben, és azon minden így történt, ahogy történt. Egyszerűen tény, hogy a Föld éghajlata – amelybe minden mást is beleértek – kerek négymiliárd éve biztosítja itt az élet lehetőségét. Ha ez a folyamat nem is volt mindig a legmegfelelőbb, olyasmi nem fordult elő benne, amely az élet fönnmaradását teljesen megakadályozta volna. Pedig ahhoz, hogy a hajunk égnek álljon, elég elképzelnünk, mi minden történhetett volna csak a Föld kalandos mozgása folytán. 2017-ben derítették ki, hogy a Föld napkörüli pályáját nagyon erősen befolyásolja a Jupiter és a Vénusz vonzereje, minek következtében 405 ezer évenként a szinte köralakú pálya erősen elipszissé húzódik szét. Ez a folyamat a két pályaalakzat között természetesen ismétlődik. Ez önmagában talán még nem okozna súlyos éghajlatváltozásokat, de ehhez hozzájön a földtengely körbetántorgása, a precesszió. Az asztalon megpörgetett pörgettyű,[539] amikor már nagyon lelassul a forgása, tántorogni kezd. Ezt teszi a Föld tengelye is, mert a Nap és a Hold vonzereje szeretné a tengelyének ferde állását kiigazítani úgy, hogy merőlegessé váljon a keringési síkjára. Ez elől a „helyrebillentő" erő elől a földtengely derékszögben tér ki, aminek a következménye, hogy a tengely kúp-palástot rajzol az űrbe. Ez a precesszió, amely 26 ezer év alatt tesz meg egy kört. Könnyen elképzelhető, hogy olyankor, amikor a földpálya „elipszisebb" a mostaninál, nem mindegy, hogy napközelben a földtengely északi ága, vagy a déli ága mutat a Nap felé. Ilyesmitől függhet, hogy a Szahara borzalmasan száraz, őrült nagy sivatag-e, vagy éppen szavannaszerű, vagy még annál is zöldebb, virágzó terület. Ilyesmitől függhetnek a jégkorszakok is, amelyek egymilió éve kereken százezer évenként fordulnak elő.

De a Nap – és ezzel persze az egész Naprendszer – utazása a Tejút középpontja körül is hozhat csúnya meglepetéseket. Napunk 230 kilométert tesz meg másodpercenként ebben a keringésben, amellyel kereken 230 milió év alatt tesz meg egy kört. Ám ez a keringés rém fura módon zajlik. Képzeljünk el egy hintát, amely a Tejút „vezérsíkjában" lóg a középpont felől, a rendszer széle felé, és a lengése merőleges a Tejút fő síkjára. Ráadásul kering a középpont körül. A hinta hol a fősík alatt lesz, hol fölötte, de mert kering, hullámvonalat rajzol az űrbe. Pontosan így utazunk a Napunkkal, ilyen hullámvonalban, 60 milió évenként keresztezgetve a Tejút fő síkját. De ez még nem elég. Napunk keringése és a Tejút spirálisalakú „csápjainak" keringése nem azonos sebességgel zajlik. Emiatt a Naprendszerünk 150 milió évenként kerül bele egy-egy spiráliscsápba, ahol „szupernóvás" vidékeken haladhat át. 2,6 milió évvel ezelőtt, Földünktől mindössze 150 fényévnyire szupernóva robbant. Ezt a megfelelő rétegekben található vas-60-as izotópból lehetett megállapítani. Egyes elméletek szerin ez a robbanás okozhatta a tengerben élő, nagy állatok – például a Megalodon – kipusztulását. Hogy erre miből következtetnek és miért pont a tengeri állatok sínylették meg ezt a csapást, azt nem tudom.

[539] Avagy búgócsiga. – *A szerk.*

Mellesleg az óriási bálnák már 2,6 milió évvel ezelőtt is úgy lubickoltak a tengerekben, mint ma. Ami azonban nem csak elmélet, úgy tűnik, hogy 26 milió évenként nagy pusztulás zajlik a Földön. Ezt régebben úgy magyarázták, hogy esetleg van a Napnak egy távoli, eddig még föl nem fedezett kísérő csillaga, erősen nyújtott elipszis pályán, amely 26 milió évenként kerül viszonylagos napközelbe. És ez a közelség elég az Oort-felhő üstököseinek megzavarására, amelyek elindulnak a mi vidékünk bombázására. Ezt ma inkább úgy képzelik, hogy 26 milió évenként kerülünk „csillagsűrűbb" vidékre, ahol ugyanúgy megzavarodhat az Oort-féle felhő üstököseinek békés hemzsegése. Ma – szerencsénkre – legalábbis kozmológiailag, békés időket élünk: 2x26 = 52+13 = 65. 65-66 milió évvel ezelőtt volt a borzalmas pusztulás, amely talán egy ilyen pusztító szakasz közepe volt, és ezért most a „békés szakasz" közepén lennénk.

Végül a Föld kalandos utazásához még a Tejút mozgása is hozzájárul. 1977-ben állapították meg, hogy a Tejútunk másodpercenként 600 kilométert tesz meg. Igen ám, de mihez viszonyítva? Állítólag a 2,7 Kelvinfokos, mikro-rövidhullámú háttérsugárzás, álló világegyeteméhez viszonyítva. Az irány nem érdekes, mert nincs viszonyítható pont, amihez köthetnénk. A Tejút-csoportunk valamelyik tagjához kötni az irányt értelmetlen, mert a csoport tagjai is össze-vissza mozognak. Négy miliárd év alatt még a Tejútunkkal is átmehettünk kalandos vidékeken. Ki tudja? Tény: csoda, hogy létezünk és, hogy létezhetünk.

Ám az eredeti vonalamtól már megint rettentően elkalandoztam.

Nagyon fontos lenne végre egy Mars expedíció, nem csak odaküldözgetett robot eszközökkel, amelyek alig tudnak okos eredményeket fölmutatni, ami az ottani élőlények létezését (vagy nem létezését) bizonyítanák. Ha a Marson nem találnának életet és az egykori életnek a jeleit sem, akkor az már **majdnem** bizonyíték lenne arra, hogy az élet őrült véletlen folytán keletkezett. Ám, ha találnának ott életet, vagy kövületekbe zárt, hajdani életet, akkor az **majdnem** bizonyítéka lenne az élet szükségszerű keletkezésének. Ugyanis, négymiliárd évvel ezelőtt, a Marson éppen úgy meglehettek a keletkezendő életnek kedvező körülmények, mint a Földön. Azonban, miután – ismételten hangsúlyozva – fogalmunk sincs arról, hogy az élet hogy' keletkezhetett, talán nem is a Mars a legmegfelelőbb hely ennek kutatására. Vannak olyan elméletek, melyek szerint az élet nem a Föld felszínén keletkezett, hanem sokkal inkább a tenger fenekén serénykedő forróvíz források közelében. Ez nem zárható ki, és ha így lenne, akkor a legcélszerűbb lenne a nagy Jupiter-holdak (Európa, Ganimédesz) jég alatti tengerében kutatni, vagy az Enceláduszon (Szaturnusz-hold), amelyen bizonyítottan létezik jégréteg alatti, meleg tenger. Csak hát az ottani kutatások lehetőségétől még sokkal távolabb vagyunk, mint az első Mars-expedíciótól.

E hosszú szövegem rövid értelme: a kezdetén föltett két kérdésre, **egyelőre** csak találgatásokkal tudunk válaszolni...

És még egy (néhány nappal ezelőtti) friss hír:

A csillag vörös törpe: K2-18 névvel. Bolygóját, a K2-18b-t már a Hubble-lal fölfedezték és gyanúsnak találták. Most a James Webb-bel jobban megvizsgálták. A csillaga „élhető" (vagy „lakható") sávjában kering és valószínűleg tenger fedi. Az ilyen exobolygókat újabban hiceán (hycean) bolygóknak hívják, amely műszó, a hidrogénből és az óceánból összekotyvasztva. Átmérője 2,6 földátmérő, tömege 8 földtömeg. Az ilyen bolygókat szuper-Földeknek, vagy szub-Neptúnuszoknak hívják. Úgy látszik a hiceán név csak akkor alkalmazható rájuk, ha az élhető sávban keringenek és folyékony víz van rajtuk. A csillag 124 fényévnyire van. A bolygó légkörében találtak metánt és széndioxidot, ami az életre még nem feltétlenül bizonyíték. Viszont találtak benne dimetilszulfidot, DMS-t is, amit itt a Földön a tengerben élő planktonok termelnek. Ha ezt további mérésekkel igazolni sikerülne, akkor az már szinte tényleg az élet ottani létezését bizonyítaná.

Zollikerberg, 2023 XII. 23.

Hogy keletkezett az élet?

Itt nyüzsög az élet, ámde helyzetünk ügyetlen:
az, hogy hogyan keletkezett, még fölfedezetlen.
Hogy teremtés kellett hozzá, szinte hihetetlen...
Hogy magától keletkezett, csaknem lehetetlen...
Ha magától keletkezett, őrült nagy véletlen?
Avagy szükségszerű volt, csak módja ismeretlen?
Eltűnődöm a talányon s kedélyem kelletlen:
szeretnék biztosat tudni (még eltemetetlen)...

*

Óriási a világunk, majdhogynem végtelen,
de életünk itt a Földön teljesen védtelen...

Zollikerberg, 2023 XII. 14.

Függelék: Az előbbiek bővebben kifejtve

A következő tárgyköröket boncolgatom részletesebben, mint fentebb:

A Naprendszer keletkezése
Kisbolygók (aszteroidák) veszélye és esetleges elhárításuk
Exobolygók és felfedezési lehetőségeik
Van-e élet a Földön kívül, és ha igen felfedezhető-e?
Lehetőségek és marhaságok
Végül: szokásos elkalandozásaim, a jó ég tudja milyen területekre

Előzetes megjegyzés:

Miután ez nem az első szövegem a csillagászat különböző területeiről, sok mindent megírtam már, amit kénytelen vagyok itt is megírni, mert egyes jelenségek magyarázata a tudományt népszerűsítő filmekben és egyéb szövegekben (ez esetben a csillagászat terén) olyan botrányosan hanyag és hebehurgya, hogy láttukkor, hallottukkor rendszeresen kinyílik a bicska a zsebemben. Ezeket a dolgokat kénytelen vagyok újra, meg újra, érthetően és jobban elmagyarázni. Tehát bocsánatot kérek az ismétlésekért.

Csak egy példát említek. Mit jelent ez a gyakran hallott és csak nagyon ritkán megmagyarázott mondat: *A tömegvonzás föltüzesíti a bolygó* (vagy a bolygó körül keringő hold) *belsejét*. Ezt vajon hogy' csinálja? Hát úgy, hogy az égitest – mint rendszerint – elipszis pályán kering, amitől hol közelebb van a csillaghoz (vagy a bolygóhoz, ha hold), hol távolabb, amitől a körülkeringett égitest tömegvonzása és az ellenkező irányban ható centrifúgális erő hol erősebb, hol gyengébb. Ez valósággal tornásztatja (átgyúrja) a keringő égitestet. És hogy a tornászástól mennyire ki lehet melegedni, azt saját tapasztalatból tudjuk. Mint látjuk, a pongyola – meg nem magyarázó – mondat már ott vétkezik, hogy csak a tömegvonzást említi, a centrifúgális- vagy hajítóerőt nem.

* * *

Viszonylagosan vidám gyerekkorom volt, és az a kor egy bizonyos téren nagyon boldog volt. Ez a bolygók akkori ismeretéből eredt, és abból a tudatból, hogy már léteznek rakéták, amelyek „túlbújnak" a földi légkör határán. Igaz, ez utóbbi ismerethez a háború juttatott, mert hát sajnos az a rakéta fegyver volt és nem a bolygókra induló jármű. De ahhoz a boldogsághoz hozzátartozott, hogy *még* lehetett a Marson és Vénuszon burjánzó életben, sőt, civilizációban hinni és róla álmodni. És egyúttal *már* abban is lehetett hinni, hogy rakéták segítségével egyszer odamehetünk és megnézhetjük azt a burjánzást. Aztán – kicsit később – a rakéták oda is mentek, és szépen le is rombolták az álmokat.

Mi maradt? Egy indurka-pindurka remény, hogy a Marson találunk valami baktériumot, vagy ha nem is, legalább a kövületekben megőrzött nyomát. És még indurkább-pindurkább remény, hogy a Vénusz légkörében, ahol már nincs pokoli nyomás és hőség, lebeg valami kis élő parány. Na és persze, hogy majd az exobolygók...

1995-ig nem tudtuk, hogy valóban léteznek-e exobolygók, azaz olyan bolygók, amelyek nem a Napot, hanem más csillagokat kerülgetnek. Természetesen nem volt ember (szerintem), aki ezzel a tárgykörrel foglalkozott (olyan sem, aki csak műkedvelőként dugta bele az orrát), aki ne lett volna meggyőződve az exobolygók létezéséről, még mielőtt egyet is fölfedeztek volna. Hiszen azzal, hogy a helyzetünket vagy akár a létünket egyedülállónak tartottuk, már untig elégszer megégettük magunkat. Először azt hittük, hogy a világ közepében vagyunk és a Nap minket kerülget. Aztán rájöttünk, hogy ez fordítva van, és azt hittük, hogy akkor viszont a Nap a világ közepe. Erre jött szegény Giordano Bruno, akit azért égettek el, mert azt állította, hogy a csillagok távoli napok. Szegény Galilei még megúszta szobafogsággal, amiért azt állította, hogy a Föld kering a Nap körül... Aztán rájöttünk, hogy a csillagok tényleg napok, helyesebben, hogy a Nap nem más mint egy aránylag közönséges csillag. Kiderült, hogy a Tejút rengeteg csillag gyülekezete, és az is kiderült, hogy sok más tejút is van még,

és azok általában spirális alakú csillagrendszerek. De a miénk a legnagyobb! Csak valamikor már a huszadik század közepén derült ki, hogy dehogy a legnagyobb. Sőt, inkább a kicsik közé tartozik, és mindjárt a legközelebbi szomszédunk, az Andromeda is kereken tízszer akkora, mint a mi kis Tejutacskánk. Csak addig a távolságok megítélésével volt baj, és azt hittük, a bemért tejutak sokkal közelebb vannak, persze hogy túl kicsinek tűntek...

Most akkor legyen pofánk odaállni és azt képzelni, hogy csak a mi Napunk körül vannak bolygók? Világos volt, hogy – bárhogyan is születnek a csillagok – a mi Napunk valószínűleg ugyanúgy született, és ennek a születésnek valószínűleg velejárói a bolygók és a holdak is. 1995 előtt már nemcsak a bolygókról tudtunk, de közel 180 holdról, számos törpebolygóról, egymilió kisbolygóról, a Kuiper övről, sokezer – nem is túl kicsi – égitesttel, és az Oort-féle „felhőről", amelyben sokmilió számra – ha nem miliárd számra – keringenek az üstökösök. Gondolhatott tehát valaki arra, hogy születhetnek csillagok, mind enélkül a körítés nélkül? Arra, hogy bolygók véletlenül csak a mi Napunk körül lebzselnek? Az első exobolygó fölfedezése után gyorsan finomult a fölfedező technika, és ma már, negyed évszázaddal később, több mint ötezer exobolygót ismerünk, pedig nem egyszerű a fölfedezésük, amit inkább leleplezésnek kellene nevezni. Erre még visszatérek.

Most pontosan ott tartunk a földönkívüli élettel, mint ahol tartottunk az exobolygókkal az első fölfedezése előtt. Bár találnunk ilyet eddig nem sikerült, de józan ember nem képzelheti azt, hogy ilyesmi csak a Földön létezhet. Ezzel megint a geocentrizmusnál, vagy a heliocentrizmusnál, vagy mondjuk ki kerek-perec, az embercentrizmusnál tartanánk! A Földön van élet, mert azt a körülmények – kereken négymiliárd éve – megengedik. Más olyan égitesten, ahol a feltételek ugyancsak megfelelőek, miért ne lenne ugyancsak élet? Akár önmagától keletkezett, akár teremtették a földi életet, ez miért csak itt a Földön történt, vagy történhetett volna meg? Ráadásul a Földön *nagyon* van élet. A Föld leglehetetlenebb helyeit is meghódította, a legmélyebb tengerfenéktől a leghidegebb jégmezőkig, vagy százfokosan fortyogó, sűrűn sós és kénes forrásokig, sőt, másfél kilométerrel a földfelszín alatt található kőzetekig, mindenütt föllelhető valamilyen élőlény, ha más nem, baktérium. Az élet itt teljesen kiirthatatlan! Nem pusztíthatná el szuper tűzhányók kitörése, óriási kisbolygók becsapódása, tengerek megmérgezése, közeli szupernóva robbanás, gammasugár özön, amely esetleg elfújná a Föld légkörét. Semmi, de semmi nem pusztíthatná el az utolsó élőlényt a Földön, amely aztán újra kezdhetné a fejlődési láncolatot. Egyetlen kivétel a Föld végső halála, ha a Nap fölfuvalkodik, mert vörös óriás lesz belőle és esetleg elnyeli a Földet is, amely lávagolyóvá olvad, vagy lefékeződő keringéssel belezuhan a Napba. Akkor persze mindennek vége, de hát addig talán még egymiliárd évig tűrhetők maradnak a körülmények.

Viszont minket, emberiséget rém könnyű elpusztítani. De úgy tűnik, nincs türelmünk megvárni valami külső, kozmikus csapást, mert néhány marha politikusunk serényen az atomháború kitörését készíti elő. Itt bocsánatot kell kérnem a szarvasmarháktól, hogy hozzájuk hasonlítottam ezeket a hírhedt politikusainkat!

És ha máshol is van élet, van valahol magasfokú technikát használó civilizáció is? Talán van, de egyet ne felejtsünk: bár a Földön 3,7 miliárd év óta létezik élet, de a technikának arra a fokára jutott élőlény, amely létezését már távoli csillagokról is észlelni lehet, mindössze száz év óta található a Földön. Azóta szöknek meg a rádióhullámaink, amelyek révén könnyen fölfedezhetnének minket. Osszuk el a nagy számot a kicsivel. 37 miliót kapunk. Ez viszont majdnem azt jelenthetné, hogy 37 milió, olyan exobolygót kellene fölfedeznünk, amelyen az életnek megfelelnek a körülmények és létezik is mindegyiken élet; míg egyet találnánk, amelyen már technikai civilizáció zajlik. A hasonlat azért sántít, mert kétszer olyan öreg csillagok is léteznek, mint a Napunk, és azok körül a mienknél már jóval fejlettebb civilizációk is működhetnek. Viszont eddig ilyeneknek se hírét, se hamvát nem láttuk. Mellesleg, más bolygókon esetleg sokkal gyorsabban halad a kezdetleges élet fejlődése, mint ahogy itt zajlott. Itt, az élet kezdetétől három miliárd éven át, alig történt valami.

Igaz, az életet és a létünket itt a Földön rendkívül szerencsés esemény láncolat tette és teszi lehetővé. A Föld mérete – úgy tűnik – éppen megfelelő. Nem túl nagy, így a felületén a légnyomás és tömegvonzás hatása, a gyorsulás sem túl nagy. Bár látjuk a Vénusz esetét, amely jó példa rá, hogy a

felületen létező légnyomás egyáltalán nem az égitest méretétől függ. A Vénusz alig kisebb a Földnél de a nyomás rajta az itteninek a kilencvenszerese! Viszont a bolygónk nem is túl kicsi, tehát a belsejében kavargó olvadt fémek nem hűlnek le olyan gyorsan, mint például a kis Marsban. És ennek a fémkavargásnak köszönhetjük a mágneses teret, amely megvéd minket a napszéltől. Ez a szél fújta el szegény Mars barátunk légkörét, mert a belseje annyira lehűlt, hogy ott már nem kavarognak a fémek és nem képeznek mágneses teret. Bolygónk pont olyan messze van a Naptól, hogy nem válik gőzzé a tenger, és nem is fagy jéggé.

Itt meg kell állnunk egy pillanatra. Fontos tudni, hogy egy bolygó felületén a hőfok nemcsak az anyacsillag távolságától függ, hanem a bolygó légkörének tulajdonságaitól is. Egyszer már jéggé fagyott a tenger. Ez talán 650-700 milió évvel ezelőtt történt. A légkörből eltűnt a széndioxid nagy része és megszűnt a jótékony, üvegházi jelenség (az, amiből most több van, mint kellene). A Földön két változtató rendszer is működik. Az egyik élettani, a másik földtani. Élettani változás volt, amikor a moszatok elkezdtek oxigént termelni. És élettani változtatás az is, hogy egy élőlény (ugyanis mi) túl sok metánt és széndioxidot termel. Valószínűleg élettani változtatás volt a földfelszín erős lehűlése annak idején. A tengerbe kerülő széndioxidot „kiették" az ott élő parányok és az nem került vissza a légkörbe. Hogy kerülhetett volna vissza? A tűzhányók által (ez a földtani változtatás). Csakhogy a tűzhányók ténykedése nem egyenletes. Tudjuk, hogy a földrészek ide-oda úszkálnak a Föld kérgén. Ezzel az úszkálással a menetirányukban lévő földkéreg-részeket maguk alá gyűrik. Ez történt és történik folyamatosan például Észak- és Délamerika nyugati partjainál. E két, Nyugat felé úszó földrész maga alá gyűri a csendesóceáni kéreg keleti részét, amitől őrült súrlódás keletkezik. Az anyag megolvad és helyenként tűzhányókat képezve ömlik a felszínre. Ezt látjuk a Kordilerákban és az Andokban. Ezt a hegyvonulatot a mélybe kényszerített, Csendes-óceáni kéregrész nyomta föl a magasba.

Naszóval!

A rengeteg tengeri mikróba arra használja a széndioxidot, hogy mészvázat készítsen magának. A lényecskék pusztulásakor lesüllyed a mészváz a tenger fenekére, ahol – sok milió év alatt – mészkővé alakul. A tengerfenék mélybe kényszerítésekor ez a mész átalakul, és a benne fogvatartott széndioxid fölszabadul, amit aztán a tűzhányók visszapöfögnek a légkörbe. Hétszáz milió évvel ezelőtt, talán nem volt elég pöfögő tűzhányó. Tudjuk, hogy a földrészek időnként „összeúszkálnak" és egyetlen nagy földrészt képeznek. Ez volt a gyíksárkányok idejében is, 250 milió éve, és talán ez volt 650 milió éve is. Nem volt úszkáló földrész, nem volt kéreg-mélybegyűrés, tehát nem volt elég működő tűzhányó sem, és nem került elég széndioxid sem a levegőbe, amely az üvegházi jelenséggel fölolvaszthatta volna a jeget. Az ügyet súlyosbította a fehér jégfelület, amely azonnal visszatükrözte a Nap fénysugarait, tehát még az üvegház hatástól független melegítés sem jöhetett létre. Aztán (talán) a nagy földrész szétbomlott, részei újra úszkálni kezdtek és megjelenhettek a pöfékelő tűzhányók. Ez az önszabályozó, széndioxid körforgalom, ma is kitűnően működne, de mi sajnos belefuserálunk...

Visszatérve az életünket itt lehetővé tevő eseményláncolatra – amelyhez természetesen hozzátartozik ez a földrészúszkálás is (ami a Vénuszon valószínűleg sosem létezett) –, a földtengely ferde állása is lényeges tünemény, mert annak köszönhetjük az évszakokat. Fontos a Hold létezése is, amelynek tömegvonzása intézi, hogy ez a tengelyferdület ne változzon. De a Holdnak mást is köszönhetünk. Most évente kereken négy centimétert távolodik a Földtől. Ha feltesszük, hogy ez a távolodási mérték nem változott és hogy a Holdunk már négymiliárd évvel ezelőtt is létezett, akkor abban az időben a mai távolság felénél alig lehetett messzebb a Földtől, ami hihetetlenül vad ár-apály mozgást jelentett. Sokan feltételezik, hogy ezeknek az ár-apály hullámoknak szerepe lehetett az élet keletkezésében.

A lényeges tényezők közül elsőnek a rengeteg vizet kellett volna megemlítenem, azaz a hatalmas tengereket. Hogy került ide ez a rengeteg víz? Nagyon szerény véleményem szerint, nagy része mindig is itt volt, azaz már a Föld keletkezésekor is a Föld anyagának egy része volt. A ma hivatalos vélemény szerint viszont, az üstökösök hordták ide. Ez első látásra hihetetlennek tűnik, mert az üstökösök aránylag kis hógolyók és – szerencsére – ritkán potyognak a Földre, a tenger meg szinte mérhetetlenül

nagy víztömeg. Ez igaz, csakhogy régen nyilván gyakrabban találta el egy-egy a Földet, és rengeteg idejük volt a tengereket föltölteni.

Számoljunk egy kicsit. A kilencvenes évek közepén járt erre egy nagy üstökös. Sokáig lehetett látni az égen, szabadszemmel. Az átmérője kereken 40 km volt. Az ilyen kis égitestek rendszerint nem golyó alakúak, de számoljunk mégis úgy, mintha ez golyó alakú lett volna. Kereken 33 500 köbkilométer lehetett a térfogata. Tegyük fel, hogy az tiszta jég volt, azaz víz. A Földön található víz mennyisége 1,4 miliárd köbkilométer. Ebből a (viszonylag nagyon nagy) üstökösből 41 800 kellett volna ennyi víz idecipeléséhez. Soknak tűnik, de tegyük fel, hogy az üstökösök bombázása egymiliárd évig zajlott. Akkor kiderül, hogy – ha jól számoltam – elég lett volna, ha 23 925 évenként egyetlen egy ilyen üstökös esik a Földre. Igaz, hogy a legtöbb üstökös jóval kisebb, de mint látjuk, a számok azt mutatják, hogy a hivatalos elmélet nem lehetetlenség.

Mégsem hiszem, hogy így történt. Az üstökösök valahol az Oort féle felhőben tanyáznak és ott nagyon jól érzik magukat. Sőt, hogy ott tanyáznak (azaz, persze, keringenek), az azt jelenti, hogy már a Naprendszer keletkezésekor is ott érezték magukat jól, ezért maradtak ott. Nagyon messze vannak, semmi okuk nincs idejönni, a Naprendszer meghitt, belső tájaira, és régebben sem lehetett sokkal több okuk. Onnan csak akkor jönnek ide, ha valami megzavarja köreiket, például elhúz a közelükben egy csillag.

Ha a víznek egy része tényleg „kívülről” származik, akkor azt inkább a becsapódó kisbolygók hozhatták magukkal, mert abban az időben azoknak is lehetett tekintélyes víztartalma. Ha nem 40 km átmérőjű üstökösöket tekintünk, hanem jóval kisebbeket, nem egymiliárd évig tartó „üstökös-bombázásból” indulunk ki, hanem az Oort-felhő viszonylag ritka megzavarásai miatt idetévedt, néhány üstökösből, akkor nehéz elképzelni, hogy a tengerek rengeteg vizét az üstökösök jótékonyságának köszönhetnénk.

Ámde nézzük, hogy milyen további csodák biztosítják a Földön az élet huzamos létezésének a lehetőségeit. Az egyik ilyen tényező az óriási Jupiter, amely magához ránt sok olyan kisbolygót és üstököst, amely különben könnyen a Földre zuhanhatna. Igaz, azt is hallottam, hogy ez téves szemlélet, mert a nagy tömegvonzásával ugyanannyit uszíthat felénk, mint amennyit elhárít tőlünk. A Földünk mágneses teréről már volt szó, amely nem lenne, ha a bolygónk olyan kicsi lenne, mint a Mars. Ez a tér nemcsak a napszelet téríti el, hanem a kozmikus sugárzás egy részét is. Nagyobb részét viszont a Nap mágneses tere hárítja. De tévedés lenne azt hinni, hogy ez a két mágneses tér a teljes kozmikus sugárzás elől árnyékolni tudná a Földet.

Ha szépen fölsoroljuk ezeket a véletlen csodákat, amelyeknek a létünket köszönhetjük, önkéntelenül arra gondolunk, hogy ez a létet lehetővé tevő és létet fönntartó körülmény-láncolat vajon tényleg véletlen-e? A kérdés jogos, de az egész csoda más szemszögből is nézhető. Tejútunkban több mint 200 miliárd csillag van (egyes becslések szerint legalább 300 miliárd). Ha mindegyik körül csak öt bolygó kering, az egybilió bolygó.

Érdemes ezt a számot szemléltetni. Egy közönséges papírlap nagyjából egytized miliméter vastag. Ha egybiliót raknánk belőle egymásra, százezer kilométer magas papíroszlopot kapnánk. Ez a távolság pedig kereken a nyolcszorosa a Föld átmérőjének, és több, mint a negyedrésze a Holdig tartó útnak!

Természetesen nem alkalmas mindegyik bolygó az élet hordozására, de ha már elképesztő véletlensorozaton csodálkozunk, nem is szorítkozhatunk csupán a saját Tejutunkra. És a Tejutunkhoz hasonló csillagrendszerből is van egy biliónyi az általunk belátható világegyetemben. Miért ne jöhetett volna valahol össze a szerencsés véletleneknek ilyen sorozata? Mellesleg, ha sehol nem jött volna össze, akkor nem létezne senki, aki a fönt még jogosnak tűnő kérdést föltehetné. Tehát itt vagyunk, mert minden szükséges úgy alakult, megtörtént ahhoz, hogy itt lehessünk.

Természetesen, mégsem zárható ki, hogy eme események mögött valamilyen hatalom van, és hogy a számunkra olyan szerencsés körülmények, egymáshoz csinosan illeszkedő sorozata szándékos cselekedet (teremtés) eredménye. Ez ellen szól viszont, hogy az utolsó 600 milió év alatt, tehát amióta már nem csak nagyon kezdetleges élőlények léteznek a Földön, öt rettenetes csapás is érte a

bolygónkat, amelyek egyáltalán nem voltak az életnek kedvező „véletlenek”. 250 milió évvel ezelőtt például, az akkor élő fajoknak több mint 90 százaléka pusztult ki, és jó, hogy a Föld légköre nem alakult át egy Vénusz-típusú, vissza nem fordítható pokollá. A 66 milió évvel ezelőtti pusztulás sem volt majális. És senki ne jöjjön nekem azzal a bődületes marhasággal, hogy az a pusztulás nekünk kedvezett, mert ha nem pusztultak volna ki a gyíksárkányok, akkor nem jöhettünk volna létre mint emberi faj. Vajon miért lett volna az úgy? Mert nem vagyunk akkorák, mint egy Tirannoszaurusz? Mintha a Tirannoszaurusz idejében nem élt volna egy halom kicsi, akár ember méretű más lény. Szerintem a valószínűleg meglehetősen lassú, és semmiképpen sem kitartóan futó Tirannoszaurusz jóval kevésbé volt veszélyes, mint a kardfogú tigris, a barlangi oroszlán, vagy a barlangi medve, amelyek már mind kortársai voltak az őseinknek. A szauruszok korában is voltak már emlősállatok. Találtak például olyan maradványokat, amelyek egy ragadozó emlősállat támadását mutatják, ahogy az éppen verekszik a nálánál nagyobb gyíksárkánnyal. A fejlődés szépen haladt volna tovább a halálos csapás nélkül is.

Ne felejtsük el, hogy akkor még sok minden nem létezett, ami ma annyira természetes, hogy el sem tudjuk képzelni, milyen lenne a világ a léte nélkül. Például a gyíksárkányok korában még nem volt fű! És a nekünk ma annyira természetes, lomblevelű fák nagy része sem létezett még. Azt se felejtsük el, hogy a rengeteg, óriási gyíksárkány nem egyszerre élt, sok faj már rég kipusztult önmagától is, mielőtt a 66 milió évvel ezelőtti, halálos csapás érte a Földet. És e csapás nélkül valószínűleg a jégkorszakokat sem élték volna túl a nagyméretű fajok. A nagyméretű állatok csak nagyon sokáig tartó, nagyon állandó éghajlati körülmények között tudnak létezni. Egyáltalán, kifejlődni! Viszonylag hirtelen változásokra csak kistermetű lények tudnak átállni, és ezért életben maradni.

Azon azonban érdemes eltűnődni, hogy mi véletlen és mi nem az? Amikor egy csillag eléggé fölforrósodott a közepe felé zúduló hidrogéntől, begyullad az „atom-máglya”. Ez nem véletlen. A hidrogén atomok egy bizonyos hőfokon és bizonyos nyomás alatt, hélium atomokká egyesülnek, iszonyatos hőenergiát termelve (nem írom le Einstein híres képletét), ami kifelé irányuló nyomást kelt és megakadályozza az anyag további zuhanását a csillag középpontja felé. Egyensúly alakul ki a tömegvonzás és a kifelé irányuló nyomás között. Ez az egyensúly a Nap típusú csillagoknál akár tízmiliárd évig is gyönyörűen működhet. A vörös törpe csillagoknál sokkal tovább, mert csak lassan használják el az „üzemanyagukat” (a Hidrogént), amely a kifelé irányuló nyomást fönntartja.

A Naprendszer keletkezése (és az összes többi bolygórendszer keletkezése is) egy nagy-nagy por- és hidrogénfelhőből indul ki, amely tanácstalanul rostokol a csillagközi térben mindaddig, amíg a közelében föl nem robban egy szupernóva. Ennek a robbanásnak a tolóereje sűrűbbé fújja a felhőt, amitől a felhőben lévő anyag tömegvonzása „erőre kap”, azaz már elég hatékonnyá válik ahhoz, hogy az anyagot a felhő közepe felé vonzza. Ez a vonzás annál erősebbé válik, minél sűrűbb a felhő, és végül az anyag központ felé irányuló zuhanását okozza. Mindez kavarogva történik és a kavargásban itt-ott sűrűbb örvények keletkeznek, amelyekből aztán a bolygók és a holdak alakulnak ki. Mint ahogy föntebb említettem, a központban az anyag súrlódva zuhanó betódulása és nyomása olyan hőfokot okoz, amitől „begyullad” az atommag-összeolvasztó folyamat. Ez lesz a Nap, azaz a bolygórendszer központi (anya) csillaga.

Miért forog és kavarog ez az egész? Egyrészt azért, mert amikor a születendő bolygórendszer még mint porfelhő lebzsel a térben, nehéz úgy lebzselnie, hogy a környezetéhez viszonyítva teljesen mozdulatlanul álljon. Érdemes lenne kiszámítani, hogy egy fényév átmérőjű felhő szélén hány centiméter óránkénti elmozdulás kell ahhoz, hogy a végén a csillaggá sűrűsödött anyag 25 nap alatt forogjon a tengelye körül (így forog a Napunk). Ugyanis ha valami csak egy kicsit is forog, annak perdülete is van, és természetesen tehetetlenségi nyomatéka is. Ha ez a forgó valami úgy sűrűsödik, hogy összehúzódik, tehát kisebb lesz, a tehetetlenségi nyomatéka csökken, viszont a perdülete megmarad. Ez gyorsabb forgást eredményez. Jó példa rá a piruettező műkorcsolyázó fölgyorsuló forgása, ha a forgásközben kitárt karjait magához húzza. Másrészt, ha valami megfújja a felhőt, amivel elindítja a sűrűsödést, ha nem pontosan a közepe felé fúj, az is okozhat enyhe forgást.

Vita, illetve inkább tanakodás folyik arról, hogy mi indíthatta el Naprendszerünk keletkezését, ugyanis nem csak szupernóva lehetett a „fújó”. Létezik egy ritka csillagfajta – ha jól tudom, eddig csak kereken háromszázat találtak a Tejutunkban –, ez a Wolf-Rayet-csillag. Óriási csillagok, 40-50-szeres naptömeggel, és nagyon rövidéletűek. Nem robbannak, de nagyon erős anyagszél áramlik felőlük minden irányba. Ez a szél is elég erős lenne ahhoz (ha a csillag nincs túl messze), hogy sorsdöntő lökést adjon a rostokoló por- és hidrogénfelhőnek.

Miként lehetne kideríteni, hogy valaminél, ami 4,6 miliárd évvel ezelőtt történt, szupernóva, vagy Wolf-Rayet-csillag volt-e a tettes? Meteoritokból. Szerencsénkre jónéhány meteorit potyog a Földre, a legkülönbözőbb fajtákból. Például, ma már ismerünk száz olyan meteoritot, amely a Marsról származik. Vannak olyan meteoritok, amelyek egészen a Naprendszer keletkezésének elején születtek. Ezekben különböző, rádióaktív anyagokra vadásznak a kutatók, és néha találnak is bennük Vas-60, vagy Alumínium-26 izotópot. Kérdés, hogy mennyit és hány meteoritban? Ha a Vas-60 lenne többségben, akkor az szupernóvát leplezne le a Naprendszer „bábájaként”. Ha az Alu-26-ból lenne több, akkor az a WR-csillagot valószínűsítené, mint porfelhő összefújót. A vita és a találgatás még folyik, de 2017-ben már találtak Alu-26-ot tartalmazó meteoritot.

Hihetetlen, hogy a meteoritok milyen csatangolást, vagy inkább rajcsúrozást végeznek a Naprendszerben. Az egyik Apolló kiküldetés legénysége véletlenül olyan anyagot hozott haza, amelyben egy darab földi kőzetet is találtak, és az csak meteoritként kerülhetett a Földről a Holdra. Az ilyesmit jó nagy kisbolygók becsapódásainak köszönhetjük, amelyek iszonyatos energiája képes földi anyagot olyan magasra földobni, hogy az átmegy a Föld légkörén és elhagyja a Föld tömegvonzását, aztán kódorog az űrben, mígnem valamelyik égitestre leesik.

A Naprendszer kialakulását még nem is olyan régen úgy képzelték el, hogy minden szépen úgy keletkezett, ahogy azt ma látjuk. Igaz, a Föld méretéhez képest óriási Holdunk létezése talány volt. Részben, mert a Naphoz ilyen viszonylagos közelségben aligha keletkezhetett úgy, mint ahogy például a Jupiter-holdak születtek, bizonyos mértékig örvénylő anyag- és törmelékcsomókból, amelyek között a főörvényből a Jupiter lett. Az is valószínűtlennek tűnt (bár régebben voltak ilyen elméletek), hogy a Föld „befogta” volna magának az éppen erre járó, és hozzánk túl közel vetődő Holdat. Aztán, amikor elemezték a Holdról visszahozott anyagot, kiderült, hogy a holdanyag majdnem teljesen azonos a földkéreg anyagával, csak a nehezebb fémek hiányoznak belőle. Új elméletre volt szükség. Kitalálták, hogy ehhez a Holdnak a Föld kérgéből kellett valahogy kiszakadnia, és ez úgy történhetett, hogy a Földbe belerohant egy Mars-méretű bolygó. Ezt a feltételezett bolygót el is nevezték Tejjának (Theia). Legújabb kutatások és számítások szerint, két súlyos (az ottani környező anyagnál súlyosabb) tömeg ólálkodik Afrika és a Csendesóceán alatt, 3000 km mélységben, amelyek talán Tejja maradványai. (A Mars átmérője fele a Föld-átmérőnek, a tömege pedig egytized földtömeg.) Hogy egy ilyen karambol mekkora disznóságot eredményez, az a becsapódó égitest sebességétől függ. Igenám, de a számítógépeken folytatott szimulációi egy ilyen ütközésnek, sehogy sem akartak „zöldágra vergődni”. A kialakult helyzetet sem egy „telitalálat”, sem pedig egy súrlódó ütközés nem akarta „keletkeztetni”. Ma kezdik sejteni, hogy esetleg nem is csak egy ütközés történt, hanem több is, és esetleg több „hold” is keletkezett így, amelyek aztán összeverődtek egy Holddá.

Furcsa volt elképzelni a szép rendben keringő bolygó-családban egy ilyen, véletlen vadócot, mint Tejja, és egy még véletlenebb ütközést, mindaddig, amíg nem kezdtek gyűlni az adatok a távoli csillagok körül fölfedezett bolygórendszerekről. Az első exobolygót, vagyis a Naprendszerünkön kívüli, más csillagot körül keringő bolygót 1995-ben fedezték föl. Dögnagy bolygó volt, a Jupiternél nagyobb és nagyon közel keringett az anyacsillagához, azaz a „napjához”. Elindult az exobolygókra vadászó kutatás. 2009 ben fölküldték a Kepler nevű űrtávcsövet, amelyet kizárólagosan az exobolygók fölfedezésére szántak. Működési ideje alatt, 2018 októberéig, több mint 2000 bolygórendszert leplezett le. (2021-ben már több, mint 2600-at ismertünk.) Kiderült, hogy a mi Naprendszerünk egyáltalán nem tartozik a „normális” bolygórendszerek közé, azaz a fölfedezettek közötti, leggyakoribb típusok közé.

A leggyakoribb típusokban óriási „forró Jupiterek” keringenek nagyon közel az anyacsillaghoz, rendszerint még a Jupiternél is nagyobbak, és azért forrók, mert szűkebb a pályájuk, mint „nálunk” a

Merkúr pályája. A másik gyakoriság, hogy ezekben a bolygórendszerekben úgynevezett „szuperföldek" keringenek, amelyek kőbolygók és a tömegük tíz földtömeg körüli. A fölfedezett bolygók egyharmad része ilyen, és 10 százaléka „forró Jupiter". A felfedezések kapcsán három kérdés izgatta a csillagászokat: 1) A mi Naprendszerünkben miért nincs „forró Jupiter", közel a Naphoz? Noha ezt nem tudjuk, de ha lenne itt ilyen bolygó, akkor a kérdést föl sem tehetnénk, mert akkor a Föld nem lehetne itt, ahol most van, és akkor – szomorúan, de nagyon egyszerűen – mi sem létezhetnénk. 2) Miért nincsenek nálunk „szuperföldek"? És 3) miért nincs nálunk semmi a Merkúr és a Nap közötti birodalomban? Valamikor régen ez nagyon gyanúsnak tűnt és számítottak is rá, hogy ott kellene lennie valaminek, például egy bolygónak, de az annyira közel van a Naphoz, hogy nem tudjuk fölfedezni, „meglátni". El is nevezték ezt a feltételezett, de nem látott bolygót Vulkánnak. Ugyanis a Merkúr pályája olyasmit csinált, amit egy ilyen, belső bolygó tömegvonzásának hatásával magyarázhattak volna. Röviden: a Merkúr is elipszis pályán kering, ám ennek az elipszisnek a hossztengelye szép lassan eltolódik, azaz elforog. Vagyis a Merkúr nem mindig ugyanazt az elipszist rajzolja a Nap köré, hanem szép lassan, az idők folyamán egy „kosarat" rajzol. Ez eddig rendben is lenne és meg is magyarázható, hogy így kell lennie (ezt a többi bolygó is csinálja, csak egyre kisebb mértékben, minél messzebb van a Naptól). Azonban ennek a pályaelforgásnak nem akkora volt a mértéke, mint amekkorát a számítások „előírtak". Ezért gondolták, hogy egy láthatatlan bolygó okozza az eltérést. Azóta kiderült, hogy Einstein relativitás elméletének segítségével magyarázhatóvá válik a titokzatos „hiba", ami persze egyúttal azt is jelenti, hogy Vulkán nem létezik. Azonban könnyen lehet, hogy a Merkúr-pályán belül kering valami törmelék, hasonlóan a Mars és Jupiter közötti kisbolygó övezethez – amit el is neveztek vulkanoídáknak –, de tudtommal ilyesmit eddig nem sikerült kimutatni.

Az exobolygó-rendszereknél szerzett ismeretek, amelyek a Naprendszerünket különcként tüntették föl, arra késztették a szakembereket, hogy nézzenek már egy kicsit jobban utána annak, mi is történt (történhetett) a Naprendszer keletkezésénél, és további alakulgatásánál? Az ilyesmit manapság, az ismeretek és gyanítgatások alapján fölállított modelek, számítógépeken lefuttatott szimulációival vizsgálják, amelyek ma már nagyon „szavahihető" történetekkel szolgálnak, csakhogy az eredmények mindig csak annyira lehetnek pontosak, amennyire a kiinduláshoz betáplált adatok a valóságnak feleltek meg, azaz annyira lesznek pontatlanok, amennyire a feltevéseken alapuló adatok a valóságtól eltértek. Miután a Naprendszer – mai ismeretek szerint – 4,6 miliárd évvel ezelőtt keletkezett, nyilvánvaló, hogy olyan „bűncselekmény" volt, amelynek a földerítéséhez a mai „nyomozóknak" a kutatása nem csak kézzelfogható tényeken (bizonyítékokon), hanem egy halom feltevésen is alapul.

Itt meg kell állnunk egy pillanatra. Elnézést kérek mindazoktól, akiknek az exobolygók fölfedezési módszerei már a könyökén jönnek ki, de erre talán mégsem árt egy pillantást vetni, hiszen itt éppen arról van szó, hogy a Naprendszerünk **ma** különcnek tűnik. Mennyire lehet ez igaz, illetve ez a „különc-ség" mennyire csak a „tudományos ismeretek **mai** állásának" köszönhető?

Miután a csillagok túlzottan fényesek ahhoz, hogy a közelükben lévő – saját fénnyel nem rendelkező – bolygókat megláthassuk (legalábbis a mai távcsöveinkkel), két módszert alkalmaznak a fölfedezésükhöz (amire jobb szó lenne a leleplezés). Mindkét módszer **csak** akkor működik, ha a bolygórendszert **teljesen**, vagy legalábbis **nagyjából**, a bolygók keringési síkjában látjuk, azaz, a rendszer „éléről". Ugyanis az első módszerhez a leleplezendő bolygónak az anyacsillaga „arca" előtt kell elmennie. Világos, hogy ha nem pontosan a keringési síkjában vagyunk, akkor tőlünk nézve soha nem fog a csillaga és közöttünk áthaladni. Az áthaladás a csillag fényességének (rendszerint csak ici-pici) csökkenését okozza, amit ma már – tisztelet a műszertechnikánknak – észlelni tudunk. A másik módszer azon a tényen alapul, hogy nem csak a bolygók keringenek a csillagjuk körül, hanem – mert a bolygók tömegvonzása nem nulla – egy kicsit a csillag is kering a bolygója körül. Pontosabban kifejezve, a két égitest a közös súlypont körül kering. Ha a két égitest egyforma tömegű, akkor a közös súlypont kettőjük között van, pontosan a fele úton. Ha az egyik égitest kisebb, akkor a közös súlypont a nagyobb égitest felé tolódik. Ha a két test közötti tömegkülönbség nagyon nagy, a súlypont bekerülhet a nagyobb égitest testébe. Ez történik Földünk és Holdunk esetében: a közös súlypont már a Föld testén belül van. Ezért nem is nagyon mondhatjuk azt, hogy a Föld is kering a Hold körül, ez a „keringés" a

Föld részéről már csak egy bizonyosfajta körbe tántorgás. Ennél a második leleplezési módszernél az anyacsillag tántorgását vesszük észre, miután a tántorgás következtében a csillagnak, hacsak egy része is, hol közeledik felénk, hol távolodik. Távolodáskor a fénye egy kicsit a vörösszín felé tolódik, közeledéskor egy kicsit a kék felé. Ebből rögtön kitűnik, hogy a tántorgás annál nagyobb (és itt annál észlelhetőbb), minél nagyobb égitest kering a csillag körül. Ebből az is kitűnik, hogy miért fedeztek föl annyi, Jupiternél nagyobb bolygót. Egyszerűen azért, mert jóval könnyebb volt az ilyen bolygórendszereket leleplezni, mint az olyanokat, ahol csak aprócska bolygók rajongják körül a csillagjukat.

Ráadásul, a csillag tántorgásának kimutatásához elég, ha csak nagyjából látjuk a rendszert az éléről. Nem kell a bolygónak a csillag előtt átmennie, elég, ha a rálátásunk nem tér el nagyon a keringési síktól. A másik módszer viszont csak akkor mutat föl eredményt, ha a bolygó áthalad a csillag előtt. Csakhogy itt is nyilvánvaló, hogy a nagy bolygók fölfedezése a valószínűbb. Ha távcsővel, messziről nézzük egy autó fényszóróját (ez a „csillag"), könnyebb észrevenni egy előtte átrepülő cserebogarat, mint egy katicabogarat.

Az észszerű következtetés: a „miénkfajta" bolygórendszer (bizonyos mértékig) csak azért tűnhet ritkának, „különcnek", mert a jelenlegi módszerekkel nehezebben fedezhető föl. És ha mégis sikerül ilyet fölfedezni, nem tudhatjuk, hogy a fölfedezés mennyire teljes. Ha a Kepler űrtávcső minket nézett volna a távolból (és szerencséjére a Föld keringési síkjából látott volna minket), működési idejének 9 éve alatt fölfedezhette volna a négy belső bolygót (de csak akkor, ha a másik három pályasíkja nem tér el túlzottan a Földétől), viszont előfordulhatott volna, hogy Jupitert nem fedezi föl, mert annak 12 év a keringési ideje, a másik három nagy bolygóról meg már ne is beszéljünk. A Neptúnusz kereken 165 év alatt tesz meg egy kört, tehát ha *Kepler* 100 évig figyelt volna minket, akkor egy kis szerencsével a Neptúnuszt is fölfedezhette volna (kevesebb szerencsével, ehhez a sikerhez közel 170 évig kukucskálhatott volna felénk)... A *Scientific American* idei (2023), júniusi számában már a bolygórendszerek négy típusba való beosztása látható: 1) *Hasonló*: hasonló méretű bolygók sora. 2) *Kevert*: a csillagtól távolodva, rendszertelenül összekeveredve találhatók kisebb és nagyobb bolygók. 3) *Rendezett*: a csillag közeléből kifelé haladva egyre nagyobbak a bolygók. 4) *Ellenrendezett*: a *rendezettnek* a fordítottja, azaz, csillag közelben nagyok a bolygók és kifelé haladva egyre kisebbek.

Ezen a téren nagyon hamar rengeteg új ismeret fog összegyűlni, miután már a *James Webb* űrcsillagvizsgáló is üzembe lépett, és hamarosan befejeződik óriási, földi csillagvizsgálók építése. Kíváncsi vagyok rá, hogy az új ismeretek milyen mértékben fogják kimutatni, hogy a Naprendszerünk nem is olyan nagyon „különc". Én erre számítok.

Visszatérek a Naprendszer keletkezését és további alakulását kutató elméletekre és azoknak model-szimulációkkal történő bizonyítgatásaira. Az derült ki hamarosan a távoli bolygórendszerek vizsgálatánál, hogy az óriási, Jupiternél is nagyobb gázbolygók nagyon gyakran a csillagukhoz egészen közel keringenek, pedig az elméletek szerint ott nem keletkezhettek. Valahol, távol a csillagtól keletkezhettek csak, és ha mégis ott vannak csillag közelben, akkor oda csak később „vándorolhattak be", ami nem jelent mást, mint hogy ha egyáltalán voltak a rendszerben kisebb bolygók is, akkorák például mint a Föld, akkor azokat ezek az óriásbolygók távolabbi pályákra kényszerítették, vagy esetleg egészen kiebrudalták a bolygórendszerből. Becslések szerint Tejutunkban ilyen kipenderített bolygóból kétszer annyi kószál, mint ahány csillag van. Úgy tűnt, hogy a bolygórendszerek keletkezésénél, messze a csillagtól, viszonylag hamar keletkeznek az óriásbolygók és a rengeteg port, apróbb-nagyobb törmeléket, maguk előtt tolják keringésük közben, amitől lefékeződnek és szép spirálisban közelednek az anyacsillagukhoz. Feltételezték, hogy ennek a Naprendszerben is valahogy így kellett történnie, de akkor nálunk mi akadályozta meg e közeledésben a Jupitert? Ebben a Szaturnusz volt a hibás, vagy – sokkal helyesebben – ezt a Szaturnusznak köszönhetjük, mert enélkül a Föld nem lehetne itt, ahol van, a Naprendszernek eme kedélyes, meghitt helyén.

Az is kiderült, hogy a Naprendszer keletkezése egyáltalán nem volt békés folyamat. A már bolygókká tömörült anyag össze-vissza száguldozott, ütközött, szétrobbant, újra összeállt. Nagyon hasonlított a helyzet a biliárdgolyók karambolozgatásaihoz, amikor egy sznúker játékos szétrebbenti a

még háromszögben csoportosuló, 15 piros golyót. Tehát az olyan ütközés, vagy ütközések, amelynek valószínűleg a Holdunkat köszönhetjük (és a földtengely ferde állását is a keringési síkhoz viszonyítottan), nem ritka véletlenek voltak, hanem nagyon gyakran előforduló esetek. Ilyen ütközés érhette a Vénuszt is, aminek következtében nagyon megváltozott a forgása. A Naphoz viszonyítottan nagyon lassan forog, egy keringése alatt nem tesz meg egy teljes fordulatot. Érdekes viszont, hogy a tengelye majdnem hajszál pontosan merőleges a keringési síkjára. Na, ez nem egészen ilyen egyszerű. Miután egy keringése (a csillagokhoz viszonyítva) a Nap körül kereken 225 földi nap, egy fordulata (ugyancsak a csillagokhoz viszonyítva) 243 nap, a forgása „elmarad" a keringése mögött 18 nappal, azaz úgy tűnik, mintha „visszafelé" forogna.

Itt megint el kell csalinkáznom egy pillanatra. A bolygók forgásiránya ***általában*** megegyezik a keringésük irányával. Ami „föntről", azaz Északról nézve az óramutatók járásával ellentétes irányban zajlik. Miután a bácsik és nénik (azaz, a csillagászok), akik ezt az irányt elnevezték, a Föld északi féltekéjén éltek, tehát „onnan nézték" a forgásokat és keringéseket, azt mondták, hogy ez a „direkt" (vagy „prográd") irány. Odáig nem mentek el, hogy ezt az irányt a „helyes" iránynak nevezték volna ki, mert hiszen miért lenne kevésbé helyes az egész cirkuszt Dél felől nézni, ahonnan nézve minden fordítva kering és forog, ami meg miért lenne kevésbé „helyes" irány? Így aztán a „direkt"-tel ellentétes irány, ami az óramutatók járási irányával megegyezik, kapta a „retrográd" nevet. Tehát a Vénusz visszafelé forgása retrográd forgás lenne, de ezt valahogy nem akarták elhinni. Ezért azt mondták, hogy a Vénusz forgástengelye is elbillent, mint a Földé. Ez az elbillenés a merőlegestől számítottan, nálunk (a Földnél) 23,5 fok, viszont a Vénusznál 177 fok lett volna! Ami nem jelentene mást, minthogy az, ami ma a Vénusz északi féltekéje, a tengely-átbillenés előtt a déli félteke volt. Az óriási karambolozás okozhatott ilyen változást is, vagyis hogy a Vénusz majdnem pontosan „fejre állt", de ne haragudjon meg rám senki, ha én mégis egy olyan ütközést tartok valószínűbbnek, amely Vénusz barátnőnkön nem csak forgásának megállítását, hanem enyhe visszafelé forgást eredményezett. Az ütközések nem voltak apróságok. 2011-ben a Jupiterre uszították a Juno űrszondát, amelynek mérései alapján sikerült kideríteni, hogy a bolygó magja nem kőzetekből áll, mint ahogy az (a számítások szerint) kötelessége volna, hanem mindenféle más anyagnak is a keveréke. Ezt is csak úgy tudják magyarázni, hogy a Jupiterbe belerohant egy kereken 10 földtömeg súlyú bolygó.

Az Uránusszal még nagyobb disznóság történt. Nem csak kicsit billent meg a tengelye, mint a Földé, hanem a 90 fokon még 8 fokkal túlbillent. 90 fokos billenésnél a forgástengelye benne feküdne a keringési síkjában, de ezzel nem elégedett meg, és még tovább billent. És miután „főholdjainak" a keringési síkja nagyjából megegyezik a bolygó egyenlítőjének síkjával, a számítások szerint ez az óriási billenés nem is lehetett csak egyetlen karambol eredménye, ugyanis akkor a holdak keringési síkja nem tudta volna követni az ilyen mértékű billenést.

Ám térjünk vissza a Naprendszerünk keletkezésének őrült zűrzavarába, mint amilyennek ez a folyamat az új model-szimulációk fényében tűnik. Ott tartottunk, hogy a Szaturnusz jótékonyan visszatartotta a Jupitert és megakadályozta abban, hogy tovább vándoroljon a Nap felé. Csakhogy a Szaturnusz „mögötti" két nagy jégbolygó, az Uránusz és a Neptúnusz sehogyan sem akartak beleilleszkedni a szimulációkba. Úgy tűnt, hogy ott nem keletkezhettek, ahol most vannak. Túl messze vannak. Úgy látszott, hogy nem csak vándoroltak, de helyet cseréltek, és most az Uránusz van a közelebbi pályán. A Neptúnusz „kivándorlása" keletkeztethette a Kujper övet a Plútón túl, amelybe tulajdonképpen már a Plútó is beletartozik. A helycsere sem volt könnyen magyarázható. Mintha e két jégbolygó súlycsoportjába tartozó, harmadik bolygó is kellett volna a mai helyzethez, amely bolygót aztán valahogy száműztek a Naprendszerből. De e két jégbolygó mindenképpen a keletkező Naprendszer külső vidékén született, az ott lebzselő vízjégből, metán(CH4)-jégből és amóniák(NH3)-jégből. Ellentétben a két nagy gázbolygóval, Jupiterrel és Szaturnusszal, amelyeknek 90 százaléka Hidrogén és Hélium, e két bolygó csak 20 százalékban tartalmazza ezt a két könnyű gázt.

Kevin Walsh kidolgozott egy modelt a munkatársaival a Naprendszerünk keletkezése utáni 10 milió év körüli események szimulációjára. Főleg arra voltak kíváncsiak, hogy mi történt a Jupiter „megtorpanása" után a Naprendszerünk belső mezsgyéiben? A Jupiter által befelé terelt anyagból

keletkezett 6, „szuperföldnek” becézett kőbolygó, de a model nem magyarázta meg, hogy azok hova tűntek, és azt sem, hogy miért nincs a Merkúr pályáján belül semmi.

2015-ben Konstantin Batigyn és Michel E. Brown módosították a Walsh féle szimulációs modelt. Az elmélet címe a „Nagy Támadás”, mely szerint a Jupiter további anyagot küld befelé, ahol hihetetlen méretűvé válik a kavarodás. A nagyobb égitestek a huszadiktól a kétszázadikig lefutott keringésük körül ütköznek egymással, amiből törmelék keletkezik, de megakad a „szuperföldeken”, és ott duzzad, mígnem áttör, és a szuperföldekkel együtt 20 000 év alatt majdnem maradéktalanul belezuhan a Napba. Csupán 10 százaléka marad meg a Jupiter által beűzött anyagnak. Ebből lett a Naprendszer 4 kőbolygója, miután a szuperföldek magukkal vitték a hidrogént és héliumot. Igenám, de hogy lett ebből ez a híres négy kőbolygó, amelyek egyike a hetyke Föld? Erről szól a „30 bolygó” elmélet, amely a szimuláció szerint valahogy így zajlott: A Nap keletkezése után az első kétmilió évben 20-30 Mars méretű bolygó keletkezett ezen a belső területen. 20 milió év után elkezdtek ütközni egymással, mint a bolondok. 100 milió év alatt teljesen szétrombolták egymást. A törmelékből keletkezik a Merkúr, Vénusz, Föld mint második nemzedékű bolygók, de nem a Mars! A Mars egyike a 20-30 kezdeti, elsőnemzedékű bolygónak, és kívülről nézte az ütközéses csatákat. Ő maga nem vett részt bennük és ezért sokkal öregebb a Földnél, már 60 milió évvel a Nap születése után keletkezhetett. Viszont „éhen halt”. Jupiter eredetileg (mármint amikor a Szaturnusz nem engedte tovább befelé táncolni) ott volt, ahol ma a Mars, de a Szaturnusz tovább rángatta kifelé, és magával vitt minden anyagot, ami még a Marsnak járt volna. Ha azt a Mars magába gyűjthette volna, szuperföld lett volna belőle. Egyébként a Mars és Jupiter közötti kisbolygó övezet olyan anyagból van, amelyből nem állt össze egy további bolygó és a Jupiterbe sem zuhant bele, noha zsugori módon magával ragadta és elrabolta a Mars elől.

Miután sikerült olyan zavarosan bemutatnom a Naprendszer keletkezését, hogy már én sem ismerem ki magam, nyugodtan mondhatom, hogy nem baj. Hiszen az elméletek és szimulációk inkább alapulnak feltevéseken, mint mérhető, „kézzelfogható” tényeken és ezért nem tudjuk pontosan, hogy valójában hogy’ játszódott le az egész. Viszont egy biztos, a Naprendszer keletkezése jóval vadabb, viharosabb esemény volt, mint ahogy eddig képzeltük. Amit például az elméletek nem magyaráznak meg, hogy miért tér el a Nap forgástengelye kereken 6 fokkal a bolygók átlagos pályasíkjára merőleges vonaltól? Batigyn és Michel E. Brown próbálta ezt megmagyarázni a 2016-ban kiadott – még föl nem fedezett – kilencedik bolygóról szóló elméletükkel. Szerintük a kilencedik bolygó tömege akár 10 Föld-tömegnyi is lehet, és a bolygók pályasíkjához viszonyítottan, erősen dőlt pályával okozhatta a Nap tengelyferdületét. A kilencedik bolygó valahol messze a Plútón túl kering és valószínűleg nemcsak elméletileg létezhet, hanem valóban. Egy csomó, Plútóhoz hasonló méretű, de még a Plútónál is távolabb keringő törpebolygó elipszis pályáiból lehet következtetni a létezésére.

Meglátni aligha fogjuk, hiszen önfénye nincs és az abból a távolságból visszaverődő napfény itt már nemigen észlelhető. Talán 20 000 évig is eltart, amíg megtesz egy kört a Nap körül. Újabb számítások szerint legföljebb 3-4 földtömegű lehet, ami még mindig tekintélyes méret és azzal vígan megérdemelné a bolygó nevet. Ha aztán egyszer valódi nevet kapna (amihez nem feltétlenül szükséges fölfedezni, Vulkán is kapott nevet, pedig se nem fedezték föl, sem nem létezik), remélem, hogy P-betűvel kezdődik majd a neve. Hogy miért? A németnyelvű gyerekek kedvéért. Ugyanis Plútót lefokozták. Már nem nevezheti magát bolygónak, csak törpebolygónak, éppen mert fölfedeztek mögötte egy halom égitestet, amelyek részben talán még nagyobbak is nála. És az is valószínű, hogy még sok ilyet fognak ott fölfedezni. Ezek – Plútóval együtt – nem nevezhetők mind bolygónak, mert sokmindenben eltérnek a „valódi” bolygóktól. Viszont létezik egy németnyelvű, megjegyző mondóka azokból a boldog időkből, amelyekben Plútóka még bolygónak számított. Kilenc bolygóról van szó benne. Abban segíti a gyerekeket, hogy könnyen jegyezhessék meg a bolygók Naptól számított sorrendjét Íme:

Mein **V**ater **e**rklärt **m**ir **j**eden **S**onntag **u**nsere **n**eun **P**laneten.
Merkur, **V**enus, **E**rde, **M**ars, **J**upiter, **S**aturn, **U**ranus, **N**eptun, **P**luto.

(A mondat értelme magyarul: *Apukám elmagyarázza nekem minden vasárnap a kilenc bolygónkat...*) Egy P-kezdőbetűs nevű, kilencedik bolygó megmentené a mondókát...

Néhány érdekesség a két, nagyon távoli, külső bolygóról. Neptúnusz a gyönyörű, világoskék színét a metánnak köszönheti, amely a középpont felé haladva – amóniákkal és vízzel – valószínűleg folyékony tengert alkot. Még mélyebben, az őrült nyomáson a metán szétesik és a benne lévő szénből gyémánt kristályok keletkeznek, amelyek egy folyékony szén-tengerre potyognak és aztán abban úszkálnak. Nehéz elképzelni! Bár ilyen „gyémánt esőt" az Uránuszon, Szaturnuszon és Jupiteren is lehetségesnek tartanak. Saját belső hője 7000 fokos lehet a közepén. A felületén elképesztő viharok tombolnak, néha óránként 2000 kilométeres sebességű szelekkel. Ez azért érdekes, mert ezeket a viharokat olyan nagy távolságban nem okozhatja a Nap sugárzása. Azokhoz az energia csak a bolygó belsejéből származhat. Tengelyének dőlésszöge kicsit nagyobb, mint a Földé: 28 fok, viszont sokkal gyorsabban forog, mint a Föld: egy nap 16 óráig tart rajta.

Érdekes a legnagyobb holdja, Triton, amely 2700 kilométeres átmérőjével kicsit nagyobb Plútónál (Plútó: 2400 km, a mi Holdunk pedig – összehasonlításképpen – 3475 km.) Nagy valószínűséggel „rokona" Plútónak és a Plútón túli törpebolygóknak, amelyek a Kuiper övben kószálnak. Neptúnusz „befogta" magának (ezért szegény még csak törpebolygónak sem nevezheti magát, csak holdnak). Ám egy ilyen befogás – a számítások szerint – egyáltalán nem egyszerű dolog. Valószínűleg úgy lehetséges, hogy nem egy, hanem két, egymás körül keringő égitest merészkedett Neptúnusz közelébe, és az egyik „elparittyázódása" tette lehetővé a másik befogását. Maga a befogás tagadhatatlan, hiszen Triton „visszafelé" kering (azaz retrográd), és a pályasíkja 23 fokot zár be Neptúnusz keringési síkjával. Valamitől belső melege is van, mert amikor a *Voyager 2* elhaladt mellette 1989-ben, 8 km magasra föllövellő Nitrogén gájzírokat „látott" rajta.

Az Uránusz ugyancsak kék a metántól, de valami más a légkörében zöldesebbre festi. Amikor a *Voyager 2,* 1986-ban meglátogatta, a felülete unalmas mozdulatlanságot mutatott, miután akkor a bolygó egyik sarka éppen a Nap felé „nézett". Tudjuk, ilyesmi kétszer fordulhat elő a 84 évig tartó keringése alatt, mert a forgástengelye szinte a pályasíkjában fekszik. 20 évvel, azaz kereken egy negyed Uránusz-évvel később, a *Hubble* űrtávcsővel rémes viharokat lehetett látni rajta. Ott talán a Nap sugárzása is okozhat ilyesmit, vagy talán a bolygó gyors forgása is szerepet játszhat a viharkeltésben. Egy Uránusz-nap, 17 óra.

A holdjai nagy zűrzavarban „élnek". Időnkét összeütköznek, szétmorzsolódnak, gyűrűt alkotnak a bolygó körül, aztán újra összeállnak holdakká, és elölről kezdik az egészet. Pillanatnyilag úgy látszik, hogy két holdja „maholnap" összeütközik. Ám ez csillagászati *maholnap,* ami egy-két milió évet is jelenthet.

Jupiterről mint a Naprendszerünk legnagyobb bolygójáról sok mindenki sok mindent tud. Már gyerekkoromban tudtam, hogy a tömege 318-szorosa a földtömegnek, hogy az átmérője a földátmérő 11-szerese, és hogy kereken 10 óra alatt tesz meg egy fordulatot. Most gyorsan kiszámítottam, ez azt jelenti, hogy egy pont az egyenlítőjén 12,4 kilométert tesz meg másodpercenként (ami az itteni hangsebességnek a 37-szerese, és a Föld körül keringő műholdjaink – alacsony pályán – másodpercenként 8 km-t tesznek meg...). A Jupiter tömege az összes bolygó együttes tömegének a 70 százaléka. Sok új ismeretet a *Juno* című űrszondának köszönhetünk, amely 2016-ban érkezett meg Jupiterhez és – ha jól tudom – azóta is kering körülötte. Tömegének fele, őrületes nyomás alatt, fémes tulajdonságú, folyékony hidrogénből áll, és valószínűleg ez az oka a nagyon nagy és nagyon erős mágneses terének, amely akkora, hogy a négy nagy („Galilei-féle") holdját is magába foglalja.

A legközelebbi nagy hold (Io) tűzhányóktól telebüdösített légteréből részecskéket ránt maga felé, amitől a mágneses sarkain óriási sarkifény tünemények keletkeznek. Érdekes módon úgy tűnik, mintha nem elégedne meg az északi és a déli mágneses sarkokkal, és „tart még" egy harmadik ilyen sarkot is az egyenlítője táján. Talán ez is következménye a fönt említett nagy bolygó-karambolnak, ami a magját is „összekócolta".

Magjának a becsült hőmérséklete 23 000 fok. Négy nagy holdjáról már írtam máshol. Számunkra a különösen érdekes Európa (a második belülről), amelynek jégmezeje alatt meleg tengert gyanítanak, és abban esetleg még élet is keletkezhetett. Expedíciót akarnak oda küldeni valamikor a távoli jövőben, de a Jupiter környéke az erős mágneses tér jóvoltából tele van olyan durva sugárzással, hogy az nemcsak az emberekre, de még a mérőműszerekre is ártalmas lehet. Ezért valószínűleg nem közvetlenül Európára fognak leszállni, hanem az eggyel távolabbi Ganimédeszre, vagy Kalisztóra. Onnan Európára majd csak kutató robotokat küldenek át. Aki majd megéri ezeket a kiküldetéseket, legyen szíves és gondoljon rám... (Én csak akkor érném meg, ha képes lennék 150 éves koromig nem meghalni...)

Térjünk vissza egy kicsit az exo-bolygórendszerekre. 1999-ben fölfedeztek egy vörös törpecsillagot. Ez itt most úgy hangzik, mintha nehéz lenne vörös törpéket fölfedezni. Nem nehéz! Tudniillik Tejutunk csillagállományának 75 százaléka vörös törpe. Sajnos szabad szemmel nem látszanak. Ha láthatók lennének, nagyon sokkal több csillagot látnánk az égen. Ez a csillagocska 40 fényévnyire van innen és majdnem pontosan olyan kicsi, mint a Jupiter. További megfigyelésre jelölték ki, éspedig a ***Tra****nsiting* ***P****lanets and* ***P****lanetes****i****mals* ***S****mall* ***T****elescope*-ra bízták a csílei *La Silla* csillagvizsgálóban. Így lett a csillag neve *Trappist-1*. Magyarul, a föladat *Az áthaladó bolygókat és kisbolygókat* (figyelő) *kis távcső*re hárult. 2016-ban egy belga csillagász a csillagnak időszakonkénti elhalványulását figyelte meg. Ő a csillag nevének különben is nagyon örült, mert a belgák a trappista nevet nem a sajthoz kötik, mint mi, hanem egy belga sörhöz. Kiderült hogy a törpécskét hét bolygó rajongja körül, mégpedig a földméretű bolygók nagyságrendjében! A bolygókat betűkkel jelölték a csillagjuktól távolodó sorrendben. Az alábbi táblázatból kitűnik, hogy a méretük mennyire hasonlít a Földre.

A bolygó jelölése, átmérője és az anyacsillagtól való távolsága:

B: 14 300 km és 1,72 milió km
C: 14 000 km és 2,37 milió km
D: 10 000 km és 3, 33 milió km
E: 11 600 km és 4,38 milió km
F: 13 400 km és 5,75 milió km
G: 14 700 km és 7 milió km
H: 9 800 km és 9,27 milió km

Összehasonlításképpen a Föld átmérője: 12 750 km, és a Merkúr távolsága a Naptól: 58 milió km.

Tehát a legtávolabbi bolygó, *Trappist-H* a törpecsillagtól mindössze hatodrész olyan messze van, mint a Merkúr a Naptól. Csodálatos teljesítménye a csillagásznak és a ma elérhető műszertechnikának ilyesmit, 40 fényév távolságból, ilyen pontosan beméri! Persze a csillag elhalványulásának mértéke nem csekélység. Ha a csillag átmérője csupán a tízszerese az előtte áthaladó bolygó átmérőjének, akkor az a csillag „arcának" a századrészét fedi el. Bezzeg, ha valaki a Földet figyelné meg 40 fényévről, ahogy a Nap előtt áthalad, nagyon jó műszereket kellene bírnia, mert a Föld a Nap arcának kevesebb, mint tízezrelékét fedné csak le... Elképzelhető, hogy az E-, F- és G-bolygó a csillag „élhető" sávjában kering. Hogy aztán ott létezik-e élet valóban, azt nem tudjuk. Miután a bolygók nagyon közel keringenek a törpéhez, szinte biztos, hogy kötött forgásúak, azaz a csillagjuk felé mindig ugyanazt a pofájukat mutatják. Ennek az élet szempontjából előnye és hátránya is van. Előny, mert a csillag – ez sajnos a vörös törpék általános szokása – undorítóan durva sugárkitöréseket öklendez a bolygói felé, ami lehetetlenné, vagy nagyon valószínűtlenné teszi az élet keletkezését vagy fönnmaradását. Az „álló forgás" miatt viszont a csillagtól megvilágított felület határán és kicsit mögötte talán mégis eléggé védett terület létezik, ahol kialakulhat az élet és alkalma van a továbbfejlődésre. Hátrány, mert így a bolygókon nincsenek évszakok, sőt még csak nappalok és éjszakák sincsenek. Vagy állandóan „süt" a csillag, vagy állandóan sötét van, kivéve egy, nem túl széles alkony (vagy hajnal) sávot.

Sajnos a Napunknak is vannak sugár kitörései, de szerencsére jóval ártalmatlanabbak, mint a vörös törpék „tűzokádásai". 11 évenként ismétlődnek az erősebb kitörés-sorozatok, amelyek erősebb

napszél tevékenykedéssel is járnak. De mert olyankor a Nap mágneses tere is erősebb, a mars-utazásra – például – mégis alkalmasabb az ilyen, sűrű napkitörések időszaka. Ugyanis napszél mindig van, és az ellen mindenképpen védeni kell az űrhajót. És az is igaz, hogy a kitörések idején a Napból kiinduló sugárzás veszélye is nagyobb, de a kitörések csak rövidek, viszont a sokkal veszélyesebb és állandó kozmikus sugárzás ellen jobban véd a Napnak a kitörés-szakaszok alatti, erősebb mágneses tere.

Többet a Trappist-rendszerben majd talán a *James Webb* űr-csillagvizsgáló fog „látni". Ez a műszer elképesztő emberi munka és teljesítmény eredménye. Tervezése és elkészítése huszonöt évet vett igénybe. Rengetegen dolgozhattak rajta, ami az árán is meglátszik: közel tízmiliárd dollárba került. Néhány dolgot érdemes tudni róla. A Földtől másfél milió kilométernyire van, egy *Lagrange* ponton, aminek következtében „együtt" kering a Földdel a Nap körül. Ennek előnye, hogy nem változtatja a Földtől való távolságát. Hátránya, hogy nagyon messze van. Nem lehet egyszerűen odamenni és megjavítani, ha valami elromlik benne. Amit a *Hubble* nem tudott, érzékeli a vörösön inneni fényt (infravöröset), ami nem más, mint hősugárzás. Ennek is van előnye és hátránya is. Az előnye, hogy olyan távoli csillagrendszereket is lehet vele megfigyelni, amelyeknek már nincs szemmel látható fénye. Az ilyenek még sokkal messzebb vannak, mint amilyeneket a *Hubble* segítségével (vagy földi csillagvizsgálók távcsöveivel) láthattunk. A hátránya pedig az, hogy miután a leggyengébb hősugárzást is szeretné érzékelni, nem érhetik a forró napsugarak. Egy teniszpálya méretű, rombusz alakú napernyő árnyékolja állandóan, azaz folyton „hátat kell fordítania" a Napnak. Ez pedig nem jelent mást, minthogy nem „nézhet" bárhova! Nyilván megtehet egy bizonyos szögelfordulást „jobbra" és „balra", „föl" és „le", de nem tudom, hogy mennyit. A jobbra-balra fordulás mértéke csak akkor érdekes és fontos, ha hosszabb ideig kell figyelnie egy irányba. Mert hiszen minden célpont, ami a Föld keringési síkjába esik, egy év alatt megtekinthető vele. De fölfelé és lefelé – sejtésem szerint – aligha tud 30-30 foknál többet fordulni. Ez attól függ, elforgatható-e a tükör a talapzatán, amely rögzített a „napernyőn". Magának a műszernek, a parabóla tükörnek, nem szabad kijutnia a napernyő árnyékából.

Sajnos a világűr nagyon goromba környezet. A tükröt már most eltalálta egy akkora „mikrometeorit", amekkorára nem számítottak. A csillagvizsgáló ide-oda igazgatásához – ami kis rakétalökésekkel történik – üzemanyag kell, és az valamikor elfogy, de a tervek szerint legalább tíz évre elég lesz. Ez sajnos ijesztően rövid idő egy ilyen drága műszer működtetésére, még akkor is, ha mondjuk további tíz évvel lenne képes túlteljesíteni az elvárt üzemidőt.

A mikro- és egyéb apró meteoritok komoly gondot okoznak az űrkutatásban. A Holdat látogató űrhajósok polikarbonát sisakjában jónéhány mikrometeorit becsapódást találtak, de a műanyag falat egyik sem ütötte át. Azonban egy borsszem méretű meteorit is halálos lehet, ha egy holdonjáró űrhajósnak kilukasztja az űrruháját, és az nem ér menedékbe, mielőtt megszökik a levegője. Egy mogyoró méretű pedig már halálos lövés lehet, amely nemcsak az űrruhát ütheti át, hanem az egész holdkutatót, hiszen a „mogyoró" sebessége a puskagolyó sebességének sokszorosa lehet. Nem tudom, mennyire volt az a meteorit „mikró", amely a JW-tükrét találta el, de nem lehetett olyan nagyon apró, ha itt a Földön is tapasztalni lehetett a becsapódását!

Azt mondják, hogy a Naprendszer keletkezése után félmiliárd évvel, az akkor még kósáló meteorok, kisbolygók és üstökösök bombázása a Földön még nagyban folyt, és az évmiliókig tarthatott. És azt is mondják, hogy mindez lényeges volt az élet keletkezésének szempontjából, mert hogy a Földre, amikor már nem volt láva a felülete, szorgalmasan hordták az űrből a szerves vegyületeket. Ezt én több okból tartottam furcsának. Egyrészt, hogy' keletkezhetnek a világűrben a Föld számára értékes, szerves vegyianyagok? Hiszen a szerves anyagokat az élőlények gyártják, és valószínűtlen, hogy ilyesmi a világűrben egyáltalán keletkezhet. Másrészt, pont az óriási földfelületen és a tengerekben ne keletkezhetnének szerves vegyületek, hiszen ehhez minden szükséges elem jelen van? Harmadrészt pedig, hogy' maradhatnak meg bonyolult szerves vegyületek a meteoritokon, amikor azok fölizzanak a légkör fékezése következtében?

Nos, kiderült, hogy részemről mindez buta okoskodás volt (hogy ne mondjam: butáskodás).

1969-ben találtak egy 100 kilós meteoritot Ausztráliában („Murchison meteorit"), amelyben aminósavakra leltek. Ezek a vegyületek a fehérjék alap „alkatrészei". Nagy csoda volt, miután ez

először fordult elő, és ezért örömükben nagyjából abba is hagyták a további kutatást. Negyven évvel később újra nekiláttak – természetesen sokkal modernebb eszközökkel –, és rengeteg további, szerves vegyületet fedeztek föl benne, amelyekben megtalálták a születendő élet szempontjából legszükségesebb elemeket (szén, kén, foszfor, oxigén, hidrogén, nitrogén). 40 különböző ásványt is találtak benne, többek között olyan szilíciumkarbidot, amelyből a meteorit „életkorát" is meg tudták állapítani: hétmiliárd év! Azaz, két és félmiliárd évvel idősebb a Naprendszerünknél. Ez eddig a Földön talált legrégibb meteorit.

Tehát – ha a Földön nem lett volna eleve elég anyag az élet keletkezéséhez – a meteoritok tényleg szorgalmasan szállíthatták a kiinduló anyagokat. Mint már föntebb írtam, egyes meteorok ütközések, becsapódások folytán kerülhetnek az égitestekről az űrbe, és aztán ott esetleg évmiliókig keringenek, mielőtt a Földre zuhannának. Ezért rendkívül fontos tanúi Naprendszerünk keletkezésének, és ráadásul egyes égitestek anyagát is megismerhetjük általuk, ha nagy szerencsénk van.

Erre egy példa.

A DAWN („Hajnal") szondát 2007-ben indították a Veszta és a Ceresz kisbolygók kikutatására. 2011-ben ért a Vesztához és elkezdett keringeni körülötte. Többszöri pályaszűkítés után, időnként mindössze 200 kilométer magasságban repült a kisbolygó felszíne fölött, ahonnan színképelemzéssel (gammasugár spektroszkópiával) vizsgálta a bolygócska talajának anyagát. Többek között egy 22 milió évvel ezelőtt keletkezett, becsapódási kráter is „érdekelte". Nyolc évvel ezelőtt, Törökország keleti része fölött tűzgolyó húzott el. Röviddel utána kövecskék kezdtek potyogni az égből. Másnap reggel az emberek kivonultak a borsónagyságú „kövecskék" begyűjtésére és 340 darabot sikerült találniuk. E meteoritok legtöbbjének anyaga Howardit. (A meteoritok 83 százaléka kondritos, ezek „achondritosok" voltak, azaz nem tartalmaztak kondritokat.) Az elemzésük után kiderült hogy a Veszta 22 milió éves kráteréből származnak.

A DAWN szonda ezután, 2015-ben átpártolt a Ceresz törpebolygóhoz és elkezdett keringeni körülötte. Legszűkebb pályáján 50 kilométerre közelítette meg a felszínét. Sajnos 2018-ban megszakadt a kapcsolat a szondával, de önszántából még sokáig fog Ceresz körül keringeni.

Ezzel meg is érkeztünk a kisbolygókhoz (aszteroidákhoz), melyeknek övezete a Mars-pálya és a Jupiter-pálya között található. Legtöbb tagja a Marshoz jóval közelebb van, mint a Jupiterhez. Természetesen nincs sehol határ a mikrometeoritoktól kezdve a meteoritokon át, az ott található legnagyobb égitestekig, hiszen közöttük a méretek nem fokozatosan ugranak mikrometeoritokról meteorit méretre, majd meteoritról kisbolygóra. Mégis, eddig kereken egymilió égitestet fedeztek föl, amely megérdemli a kisbolygó nevet. A legnagyobb közöttük Ceresz, a kereken 960 kilométeres átmérőjével, Plútóval (és Plútó néhány társával együtt) kiérdemelte a törpebolygó nevet, mert golyóalakú. (Plútóék nem ide tartoznak, hanem a Kuiper övbe, túl a Neptúnuszon.) Két kisebb társa, Pallasz (550 km) és Veszta (520 km) nem egészen gömbalakúak, ám lehet, hogy a rengeteg ütközéstől koptak krumpli alakúra.

Itt meg kell jegyeznem valamit az elnevezésekkel kapcsolatban. Kisbolygót mondok aszteroida helyett, nemcsak azért, mert az aszteroida idegen szó, hanem mert lefordítva valami „csillagszerűségnek" mondhatnám, ami kevésbé találó ezekre az égitestekre, mint a „bolygószerűség", avagy kisbolygó. Ezért vagyok kénytelen a meteorit vagy meteor szót használni, mert azok meg valójában nem „hulló csillagok". Bár találó, de furcsa lenne használnom a *ménkű* kifejezést (eredetileg a *mennykő* nem villámot jelentett). Nálam a nagy csillagrendszerek tejutak. Tehát nem csak a miénket nevezem annak. Noha meglehetősen nevetséges elnevezés sok miliárd csillag gyülekezetére, de ha már nincs jobb, nem látom be, hogy akkor azt miért kellene görögül galaxisnak, vagy galaktikának neveznem, amely szavak ugyancsak a tej szóra épülnek.

A kisbolygókról régen azt hitték, hogy egy fölrobbant nagy bolygó alkatrészei, és ezért az össztömegüket túl nagyra becsülték. Mai becslések szerint a tömegük Holdunk tömegének mindössze 5 százaléka. (Vagy Plútóka tömegének harmadrésze.) És mai elmélet szerint éppen hogy nem fölrobbant bolygó, hanem olyan törmelék tömeg, amely a Jupiter tömegvonzásának zavaró ügyködése miatt nem állt össze bolygóvá. Közülük kereken (eddig fölfedezett) 2000 lehet veszélyes a Földre. Az

egyik: Apofisz (*Apophis*), 350 méteres szikla (ilyen esetben nem lehet átmérőről beszélni). 2029-ben közelít meg minket újra, és a Föld vonzása miatt megváltozik a pályája. 2036-ban újra közelít, ami új pályaváltoztatást jelent. Úgy tűnt, hogy 2068-ban lezuhanhat a Földre. De újabb számítások szerint, ebben az évszázadban nem következik be a lezuhanása. Persze, ha kiderülne, hogy valamikor a jövő században mégiscsak eltalálná a Földet, lenne idő kitalálni valamit az eltérítésére. Ekkora tömeg esetén ez nem látszik lehetetlennek. Nagy baj lenne, ha lezuhanna, mert látjuk, hogy egy 20 méteres óriás meteor, ami Cseljabinszk fölött robbant föl, mekkora disznóságot okozott, pedig bele sem csapódott a Földbe. A kár, amit okoz egy ilyen kozmikus bomba, mindig a sebességétől és a berepülés szögétől is függ, nem csak a meteor vagy a kisbolygó méretétől. Az is igaz, hogy a mi esetünkben nagy valószínűséggel a tengerbe zuhanna (miután a földfelület háromnegyed része tenger), ami viszont óriási szökőárt („cunamit") okozna. Pedig a számítások (és szimulációk) szerint az energia nagy része gőzzé változtatná a vizet, és csak egy százaléka keltené az árhullámot. Sajnos még az is elég lenne rettenetes pusztításokhoz, bár egyes földrészek tengerbenyúló talapzata erősen fékezné a rombolást.

Más a helyzet Bennuval (amelyet egy óegyiptomi halálistenről neveztek el, aki azonban csak egy n-nel írta a nevét, mint a gyógyszertárlánc). Kereken 500 méter az „átmérője", és sajnos keresztezi a Föld pályáját, ami miatt egy Földdel való ütközés nem zárható ki. Néha megközelíti a Földet 470 000 kilométerre, ami csak kicsit nagyobb távolság, mint ide a Hold. 2009-ben számították ki, hogy 0,07% az ütközés valószínűsége 2175 és 2199 között. 2016- ban végzett számítások szerint Bennu 2135-ben a Holdnál közelebb fog elhaladni a Föld mellett. Egy további számolgatás 2021-ben a 2300-ig történő becsapódás valószínűségét kevesebb mint 0,06 százaléknak ítélte.

Sajnos azonban egy egész halom, még föl nem fedezett kisbolygó is veszélyeztetheti a Földet, főleg az 50 méteres nagyságrendben, mert az ilyenek nehezen vehetők észre. Látható fény alig verődik vissza róluk. Ezért a vörösön inneni (infravörös) hullámhossz tartományban is kutatnak utánuk. Ha a Nap felől „támadnak", esélyünk sincs a fölfedezésükre. És a már fölfedezettekkel is baj van, mert részben a Föld, részben pedig a Jupiter vonzereje is változtathat a pályáikon. Ezenkívül a Jarkowsky-hatás is szerepet játszhat. Ez a lengyel mérnök figyelmeztetett arra hogy a kisbolygók felületét állandóan süti a Nap, amitől nem egyenletesen melegek az egyes oldalai. Igaz, hogy a Nap fénynyomása is taszítja a bolygócskát, de ez az erő elhanyagolható. Viszont a fölmelegedett oldal hősugárzása kicsit ugyancsak taszít az égitesten – rakéta módra –, ami ugyancsak nagyon kis erő, de már nem elhanyagolható. Persze ez sok miden mástól is függ, a bolygócska anyagától, annak fajhőjétől, és főleg a forgási sebességétől, mert hiszen ha elég gyorsan forog, majdnem teljesen egyenletesen melegszik, mint a malac a nyárson. Hosszú idők folyamán ez a jelenség is okozhat olyan pályamódosulást, amely veszélyessé tehet egy veszélytelennek ismert kisbolygót.

A Földet veszélyeztető kisbolygók eltérítésének lehető módszerein sokat törik a fejüket a szakemberek. A probléma ott kezdődik, hogy egészen különböző fajta kisbolygók léteznek, ahogy azt már innen is sikerült megállapítani. Pontosabb osztályozásukhoz a legjobb lenne jónéhányhoz odamenni és megvizsgálni. Némelyik csak nagyobb szikla, némelyik pedig törmelékhalmaz, mint Bennu, ami inkább csak egy „kozmikus kőrakás", némelyik nagy része pedig fémekből van. Ilyen például a nagy darab Pszíhe (Psyche), amelynek egyes méretei meghaladják a 220 kilométert. Radarvizsgálatok szerint nagy a vas és nikkel tartalma. Egy hónapja űrszonda indult felé, amely azonban csak 2029-ben fog oda megérkezni. Lehet hogy valamikor egy kezdetleges bolygó (proto-bolygó) magja volt. Bennunál is járt űrszonda (OSIRIS-Rex), amelyet 2016-ban indítottak és két hónapja repült el a Föld mellett, tovább utazva az Apofisz felé, amelynek megvizsgálása az új föladata. Ittjártakor ledobott egy kapszulát, amelyben 25 deka, Bennuról lopott anyag volt. Bennuról kiderítette, hogy „lukacsos", 60 százaléka üreg, vagyis a *laza kőrakás* vagy *kavicshalmaz* nem rossz kifejezés rá.

Tegnap egy egészen friss (és teljesen hihetetlen) hírre bukkantam egy, a tizenkilencedik században fölfedezett kisbolygóval kapcsolatban. Polihimniáról (Polyhymnia) azt állapították meg, hogy valószínűtlenül nagy fajsúlyú elemből van, ami 75,3 tonna lenne köbméterenként! A periódusos rendszerbe tartozó 92 elem közül az ozmium, 22,59-dal a legnagyobb fajsúlyú. Ez a csodaelem a kisbolygón csaknem három és félszer olyan nehéz lenne? Az eddig ismert 92 természetes elemen túl

gyártottak még egyes laboratóriumokban és részecskegyorsítókban (rettenetesen nagy „fölhajtással") mesterséges elemeket is, persze csak néhány atomot, és azok is csak a másodperc tört részéig „maradtak életben", aztán szétestek. Így jutottak el a 118. elemig. Vannak olyan elméletek, melyek szerint hogyha sikerül még nagyobb atomsúlyú elemeket előállítani, elképzelhető, hogy valahol megmaradó elemre bukkannak. Ilyen lehetne például a 164. elem, amelynek a fajsúlya 68,4 lenne. Itt sajnos a hihetetlenségeknek és elképzelhetetlenségeknek egész sora tolakodik elő. Először is valószínűtlen, hogy egy 64 kilométeres kisbolygó egyenletesen, egyetlen egy elemből álljon. Márpedig ha keverék, akkor egy részének akár 100 is lehetne a fajsúlya, ha az egész égitest 75,3 fajsúlyúnak mutatkozik. Másodszor, a 164. (csupán elméleti) szilárd elem fajsúlya jóval kisebb még a 75,3-nél is. Harmadszor pedig, ha ilyen elem létezne valahol, és nemcsak a büdös, nagy világegyetemben, hanem saját, kényelmesen berendezett Naprendszerünkben, akkor ennek az elemnek már meteoritokban is föl kellett volna tűnnie. Szerintem csak rosszul számoltak. (Egyébként, ha valaki szeretne magából bohócot csinálni, nyugodtan nevezheti ezt a csoda-kisbolygót *Polühümniának*...)

A Földre veszélyes kisbolygók elhárítása nem lesz egyszerű dolog. A módszert az egyes típusoknak megfelelően kell majd kidolgozni, meghatározni, és az természetesen az elhárítandó kisbolygó méretétől függően is nagyon fog különbözni.

Kisebb, 50-100 méteres darabokat egyszerűen „odébb lehet lökni". Ezt nagyobb darabokkal is meg lehet kísérelni, mert ha az előre kiszámított ütközés csak 100-150 év múlva fog bekövetkezni, a nagyon kis pályamódosítás is elég a darab eltérítésére.

Sokan úgy képzelik, hogy csak oda kell küldeni egy atombombát és az ügy el van intézve. Sajnos túlbecsülik az atombomba ilyen célokra való fölhasználásának lehetőségét. A bomba robbanása hőenergia, amely mint fegyver pusztító, mert mindent halálra perzsel és a hirtelen kitáguló levegő romboló szélvihart okoz. De a világűrben robbanó bomba nem tud nagy hatást kifejteni a hőenergiájával. Mégis vannak ilyenirányú javaslatok, hogy talán a kisbolygó mellett fölrobbantott atombomba megolvasztja a közelében lévő anyagot, amely aztán lökésszerűen hagyja el az égitest oldalát, amitől az egy kicsit elmozdul az ellenirányba. Odamenni, megfúrni a kisbolygót és a közepében helyezni el az atombombát, nem lenne egyszerű dolog, és kérdés, hogy mit érnénk el vele. A föld alatt végzett kísérleti atombomba robbantások azt mutatják, hogy nem sokat. És ha az égitest csak néhány darabra törik a robbanástól, de folytatja útját a Föld felé, csak annyit értünk el vele, hogy egy nagy becsapódást több kisebb, de még mindig pusztító becsapódásra cseréltünk. Bár – szerintem – nem biztos, hogy marhaság lenne egy ilyen robbantás, például a Bennuban, miután már eleve csak laza kőrakás. Ha a robbantás évekkel a várható ütközés előtt történik, jónéhány szilánk már nem is fogja eltalálni a Földet. A megmaradó anyag pedig esetleg csak nagyon apró törmelékből áll. Ha másképp nem tudnánk eltéríteni, érdemes lenne ezt a módszert megkockáztatni. Minél kisebb darabok zuhannak a Földre, annál nagyobb a légkörünk fékező és védőhatása. A cseljabinszki óriás meteor is a levegőben robbant, és valószínűleg a Tunguzka meteor is Szibériában, 1908-ban. Persze kérdés, hogy mi okoz nagyobb disznóságot: egy város fölött fölrobbanó, 50 méteres szikla, vagy a becsapódása egy darabban?

Volt egy ötlet a kisbolygó „méhecskékkel" való eltérítésére. Ezek a „méhecskék" – melyekből sokat kellene az égitesthez küldeni – olyan szondák lennének, amelyek a napenergiát változtatnák elektromos energiává, és annak segítségével erős lézersugarakat irányítanának a bolygócskára, remélve hogy a hősugárzás, vagy esetleges, leváló, olvadt anyag, tolóerőt keltenének. Igaz, hogy ezt a módszert – ha egyáltalán működne – nem lehetne forgó égitestnél alkalmazni, vagy ha mégis, a sarkok felé kellene „lőni" a sugarakat, mert hiszen mindegy, hogy a pályamódosítás az égitest gyorsításával, lassításával, oldalirányú kitérítésével jár, vagy a pályasíkról való letérítéssel.

Nekem is van egy elgondolásom arra az esetre, ha túl nagy, szilárd darab célozná meg a Földet, amit „saját erőnkből" nem tudnánk eltéríteni. A terv megvalósítása csak akkor sikerülne, ha szerencsénk lenne és találnánk egy „kezelhető" kisbolygót, tehát 50-100 méteres nagyságrendben, vagy talán kicsit nagyobbat is, amelynek a keringése retrográd. Akkor – ha lenne rá időnk – a Földet veszélyeztető, nagy darab égitestre irányíthatnánk kevéske pályamódosítással. Az ütközésnek nagyon

nagy hatása lenne, mert a két tömeg „szembe” rohanna egymásnak. Földünk 30 kilométert tesz meg másodpercenként. Egy földpályát keresztező égitest hasonló sebességgel keringhet a Nap körül a mi vidékünkön, és az általunk irányított „lövedék” sebessége se különbözhet nagyon. Azaz, az ütközés sebessége 50-60 kilométer lehetne másodpercenként. Tudjuk, hogy a mozgásenergia mértéke a sebesség négyzetétől függ. Egy ilyen lökés egy 100 m átmérőjű lövedék esetén – ezzel a sebességgel – talán még egy-két km méretű égitestnél is okozhatna valami pályamódosulást. A lövedék pályamódosítása esetleg még egy kis gyorsítással is járhatna. Nem hiszem, hogy ez a módszer másnak még nem jutott eszébe, hiszen nem titok, hogy a milió kisbolygó között jónéhány akad, amely „visszafelé” kering a Nap körül.

Az első kísérlet egy kisbolygó pályamódosítására tavaly zajlott le nagy sikerrel. Ez volt a Didimosz és Dimorfosz (Didymos+Dimorphos) nevű, egymást kerülgető kisbolygókhoz küldött DART szonda: *Double Asteroid Redirection Test,* azaz: *Kettős Kisbolygó* (egyikének) *Irányváltoztató Kísérlete*. (Magyarul lehetett volna a szonda neve KKIK, ami bizonyos mértékig angolul is érthető és találóbb, mint a DART, ami lándzsácskát jelent.) Didimosz átmérője kereken (mert hát nem pontosan golyóalakú) 780 m, Dimorfoszé 160 m. A szonda egy fél tonnánál kicsit nagyobb tömeget lőtt Dimorfoszba, másodpercenként 6 kilométeres sebességgel (ami testvérek között is 18-szoros hangsebesség!). Dimorfosz kereken 12 óra alatt tett meg egy kört Didimosz körül. A cél az volt, hogy a féltonnás tömeg becsapódása ezt az időt 10 perccel tegye rövidebbé. Valójában 33 perccel rövidített! Meg kell jegyeznem, hogy ezt a kísérletet nem a Földet veszélyeztető kisbolygók egyikén „követték el”. Tehát abból semmi kárunk nem származhatott volna, ha a kísérlet (bármilyen durva módon) félresikerül.

Említésre méltó, hogy DART iónrakétával haladt, akárcsak a DAWN szonda, amelyről föntebb már esett említés. Az iónrakéta működési elvét itt nem írom le. Elég annyi hozzá, hogy őrült kis tolóerővel rendelkezik, de azt napokig, vagy még tovább, fönn tudja tartani, ami – bár kicsi, de – állandó gyorsulást jelent. Az a hátránya, hogy ilyen rakétával nem lehetne elindulni a Föld felszínéről, viszont előnye, hogy a hosszú működtetési idejének köszönthetően, hosszú távra – például a Marsra – sokkal gyorsabban lehetne eljutni vele, mint a vegyszert vagy Hidrogént égető rakétákkal.

A „kisbolygó-veszély” sajnos tény, de jó hír, hogy az olyan óriási égitest lezuhanása a Földre, mint amilyen 66 milió évvel ezelőtt pusztított, belátható időn belül nem történhet meg. Viszont az, hogy egy 20-50 méteres darab egyszercsak – teljesen váratlanul – a nyakunkba szakad, sajnos – egyelőre – nem lehetetlenség. A helyzet azonban folyamatosan javul – ami a váratlanságot illeti –, mert nap mint nap fedeznek föl egyre több kisbolygót ebben az „apró” nagyságrendben. És a védekezés módszereinek kitalálása, kidolgozása ugyancsak folyamatban van. Mint látjuk, még nagyon „kézzelfogható” kísérletek elvégzésével is.

Hogy hány kisebb meteor éri a Földet naponta, hetente, havonta, évente, nehéz lenne megmondani, de nem lehet túl kevés. 2018 nyarán volt egy gyönyörű, hosszú holdfogyatkozás. Én is kimentem egy előnyös szemlélődő pontra megbámulni. (Nem győztem a szúnyogokat csapkodni, mert sajnos a szemlélődőpont nekik is előnyös volt.) Nos, nem én voltam az egyetlen szemlélődő, mert sokan távcsővel is figyelték, és valaki egy villanást látott a Hold képén. Megállapították, hogy egy kereken 50 centiméteres meteor becsapódása volt, amely egy 13 m átmérőjű krátert okozott.

Érdekességként említenem meg Oumuamuát, habár nem hiszem, hogy olyan valaki, aki képes volt idáig elolvasni e viszonylagosan száraz (hogy ne mondjam, idegbénító) írásomat, ne hallott volna róla. 2017-ben látták meg, és Hawai-i bennszülött nyelven *távolról jött hírnököt* jelent a furcsa név. Nagy sebességéből ítélve, nem lehetett a Naprendszerünk gyermeke. Csak a csillagközi térből jöhetett. Ez volt az első ilyen égitest, amelyet sikerült fölfedezni. Sajnos nem sokat tudunk róla, mert amikor fölfedezték, már kifelé tartott a Naprendszerből. Legnagyobb sebessége másodpercenként 87 kilométer volt. Ez kicsit több mint az óránkénti 300 000 kilométer, amellyel egy és negyed óra alatt érne a Földről a Holdra (11-szer olyan gyors, mint a földközeli műholdjaink, tehát 250-szeres hangsebesség...). Eleinte szivaralakúnak látták, ami azért furcsa, mert a kisbolygó-öv egymilió égiteste közül egyik sem szivaralakú. Hossza 100 és 400 méter között lehetett. Másik furcsasága volt, hogy két oldalának

fényessége nagyon különbözött egymástól. Ezért arra is gondoltak, hogy nem szivar-, hanem vastag palacsinta formájú és amikor azt hisszük, hogy a sötétebb oldalát látjuk, akkor tulajdonképpen az éléről nézzük. De a legkülönösebb az volt, hogy távolodó mozgása mintha gyorsított lett volna. Ezen még ma is vitatkoznak, mert igaz, ha üstökös lett volna, akkor a Nap felé történő „kigázolgása" adhatott volna neki egy enyhe kis gyorsítást, csakhogy ilyen kigázolgást nem láttak mögötte. Ezért aztán voltak olyanok, aki komolyan idegen, értelmes lények űrhajójának vagy szondájának tartották.

Nem ijesztgetésnek szánom, de meg kell említenem, hogy az üstökösökkel nem állunk olyan jól, mint a kisbolygókkal. Vannak ismert, rövid időközökben megjelenő üstökösök, amelyek valahonnan a Kuiper öv felől jönnek, és vannak hosszú „lejáratú" üstökösök, amelyek bárhonnan jöhetnek, illetve persze, valószínűleg az Oort féle „felhőből" jönnek, amely gömbalakban veszi körül a Naprendszert. Eddig 6300 ilyen üstököst figyeltek meg. Ezért kiszámíthatatlanok, váratlanul jöhetnek, és ráadásul csak akkor fedezhetők föl, amikor már csak néhány kevés évnyire van a megérkezésük. Védekezésre nem marad idő. Ha látjuk, hogy a Földnek irányulnak, akkor már csak imádkozásra nyílik lehetőség. Mondanom sem kell, hogy a pusztítás mértéke nem lenne sokkal kisebb, ha egy kilométer nagyságrendű tömeg „csak jég" és nem szikla, ha az a Földre zuhan.

Ilyesmi sajnos bármikor bekövetkezhet, de szerencsére elég ritka eset. Ám ha már nem tudunk védekezni ellene, milyen jó lenne, ha az időnket egy ilyen csapásig az élet élvezetével, és nem pusztító háborúkban, egymás gyilkolásával töltenénk. Mellesleg, ez akkor is jó lenne, ha soha ilyen csapástól nem kellene tartanunk...

1,3 milió év múlva fog elhaladni egy „narancs törpe" az Oort-felhő közelében. (A narancssárga törpe a vörös törpe csillagoknál kicsit tüzesebb, forróbb.) Akkor ott megzavarodhat a rengeteg üstökös és jónéhány indulhat a Naprendszer belseje felé. De ez legyen majd az akkor még remélhetően létező emberiség gondja, ne a miénk, ma.

Itt visszatérek egy kicsit az életnek, helyesebben a miénkhez hasonló, technikai civilizációk létezésének valószínűségére – vagy valószínűtlenségére. Abban, azt hiszem, megállapodhatunk, hogy az élet nyüzsög rengeteg exobolygón, viszont könnyen lehet, hogy csak baktériumok, moszatok, esetleg gombák és növények formájában. De van-e még technikailag magasan fejlett társadalom, rajtunk kívül a Tejúton?

Azt mondtam, hogyha a Tejút 200 milárd csillagból áll és minden csillag körül – átlagosan – öt bolygó kering, akkor az egybilió bolygó. Ez igaz is lehet, meg talán nem is. Miután a Tejút csillagainak 70 százaléka kettős párok tagja, kérdés, hogy létezhetnek-e bolygók kettős csillagok körül. Valószínűleg létezhetnek, de talán csak a kettős egyik csillaga körül, és akkor is csak ha a két csillag elég messze van egymástól. És vajon megengedi-e az égi mechanika az ilyen esetekben is, hogy egy bolygón három és fél-négymiliárd évig egyfolytában megfeleljenek a körülmények az élet létezésének?

Aztán – ahogy egy csillag körül létezik egy „élhető" sáv – a Tejútnak is van ilyen élhető területe. A közepéhez közel sűrűbben vannak a csillagok, és ezért sűrűbben robbannak a szupernóvák, amelyek a közeli csillagok bolygóin újra meg újra megszakíthatják az élet fejlődési folyamatát. Igaz, hogy a Tejútunk csillagainak 99 százalékából nem lehet szupernóva, mert nem elég nagy a tömegük. És az is igaz, hogy itt csak 3-400 évenként robban egy-egy belőlük, de az mégis akadályozó körülmény lehet, ha egy ilyen civilizáció kifejlődéséhez olyan rettentően sok idő kell, mint amennyire itt a Földön volt szükség.

A Tejút külső vidékein pedig talán a túl ritkán robbanó szupernóvák következtében nincs meg a bolygókon mind a 92 elem. És ha valami lényeges hiányzik, akkor a bolygóra hiába cipelik a meteoritok az értékes, szerves vegyületeket, a tömeges élethez nincs elég anyag. Kérdés, hogy ott magasabbrendű élet kifejlődhet-e egyáltalán?

Aztán jön a legkellemetlenebb kérdés: Meddig él egy technikai civilizáció? Mérget vehetünk-e rá, hogy a miénk létezik még 50 év múlva? Vagy akár 20 év múlva? Hiszen a kezünkben van, hogy magunk pusztítjuk el. És, ha tízezer évig élne egy-egy ilyen társadalom, talán olyan ritka, hogy velünk „egy időben" éppen nincs egy sem a Tejúton. Az „egy időt" persze viszonylagosan értem. Ha 50 000 fényév távolságból most fogjuk értelmes idegenek jeleit – amelyek esetleg már 40 000 éve nem

léteznek – akkor azt velünk egyidejűnek érezzük, mint ahogy a ma látható csillagos eget is a velünk egyidejűnek fogjuk föl, pedig esetleg némelyik csillag a valóságban már régen nem is létezik.

Megígértem, hogy marhaságokról is fogok írni. *Vigyázat, nagy marhaság következik!* Marhaság a köbön! Sőt, ahhoz amit leírok, még a köbmarhaság is csak szégyenletesen enyhe kifejezés.

1964-ben, amikor még idegen civilizációknak se híre, se hamva nem volt (mint ahogy még ma sincs), és az exobolygók is csak elméletileg léteztek, az orosz Nikoláj Kardasov fölállított egy sorrendet, amely a technikai társadalmak általa elképzelt (és lehetségesnek tartott!!!) fejlődési fokozatait mutatta be. Ez a híres Kardasov-skála.

Az első fokozat, amikor egy technikailag értelmes lény a bolygójának összes elérhető energiáját teljes mértékben használja. Itt, ugyebár, mi még messze nem tartunk, mert ehhez nemcsak a Földre jutó, teljes napenergiát, hanem a Föld belsejének hőenergiáját, továbbá a tengerekben található nehézvíz Deutériumát és Tríciumát (a mag-egybeolvasztó erőművekben) teljes mértékben használnunk kellene. Kardasovban, aki nem annyira orosz, mint inkább vonalas szovjet lehetett, föl sem merült a kérdés, hogy mi a fészkes fenét csinálnánk annyi – elképesztően rengeteg – energiával?

Jó! Gyühet a második fokozat, amelyben a technikailag értelmes (de különben valószínűleg teljesen hülye) élőlény még ezzel az energiamennyiséggel sem elégszik meg, és elintézi, hogy az anyacsillagának teljes – tehát a minden irányban kisugárzott – energiáját használni tudja...!

Itt eszembe jut a régi vicc: Az öreg halász kifog egy halacskát, amelynek egy kis mikro-aranykorona van a fején. A halacska jajgat enyhén, aztán megígéri, hogy a halász három kívánságát teljesítené, ha az visszadobná őt a tengerbe. A halász megbízik benne (igen, a mesében ilyen lehetetlenségek is vannak, hogy valaki megbízik egy addig sose látott, idegen élőlényfaj tagjának a szavában), és kezdi sorolni a kívánságait: 1) Legyen az egész tenger rumból! 2) Ha hazamegy, a felesége fiatal és kegyetlenül csinossá vált nőként várja őt (lehetőleg már az ágyban, hogy ne kelljen sokat vacakolni)! 3) Itt soká gondolkozott az öreg és megerőltetően törte a fejét (a halacska közben kétségbeesetten tátogott), végül kibökte: még egy üveg rumot!

Ám ez csak gyönge hasonlat, mert a második fokozat képzelt élőlénye, miután a tengere már rég rumból volt, harmadiknak egy Jupiter-méretű, rummal telt hordót kívánt magának.

A harmadik fokozat: a technikailag most már alig tovább fejlődhető lény az egész hazai tejútjának teljes energiakészletét saját céljaira tudja használni. Ne fáradozzunk azzal, hogy megpróbáljuk ennek a megvalósítási lehetőségét elképzelni, hiszen aki belekezd ebbe a vállalkozásba, azt veszi észre, hogy a legközelebbi, szomszéd csillaghoz is 10 000 évig tart majd az utazása. Hogy aztán annak az energiáját hogyan fogja hazahozni, azon majd lesz ideje gondolkozni a tízezer évig tartó utazáson. És ha egy kicsit tovább számol Kardasovnál, arra is rádöbben, hogy a harmadik fokozat követelményének teljesítéséhez, tejútjának további 200 milárd csillagától is el kell rabolnia az energiát, melyek között olyanok is lesznek, amelyek 50 000 vagy 70 000 fényévnyire vannak tőle... Sajnos erre a fokozatra már hasonlat-viccet sem lehetne kitalálni.

Nade! Nincs az a szénásszekér, amelyre... Illetve nincs az a köbmarhaság, amire ne lehetne még egy lapáttal rátenni. Egy Freeman Dyson nevű jóember elgondolta, hogy hogyan valósíthatná meg egy, a második Kardasov-fokozatra áhítozó lény a technikai álmait? Pofon egyszerű! Kell csinálni egy belül üres gömböt és annak a belső felületét ki kell teljesen bélelni napelemekkel. A gömb átmérőjének a mi esetünkben mindössze akkorának kell lennie, mint a földpálya átmérője, ami csekélyke 300 milió kilométer. Untig elég lenne, ha a gömböcske falvastagságát három méteresre tervezzük. Nagyszerű! Már csak anyagot kell szerezni hozzá, ugyanis röpke számolgatásom szerint, ennek a gömbfalnak a térfogata 339 bilió köbkilométer lenne, ami elég sok anyag, még akkor is, ha a gömbfalat csupán habpolisztirolból csinálnánk. Összehasonlításképpen, a Föld térfogata 1,08 bilió köbkilométer (tessék utánaszámolni!). Aztán már csak neki kellene állni a fölépítésének. Igaz, hogy már a fölépítéséhez (az anyagbeszerzésről ne is beszéljünk) kellene az az energia, amely majd csak akkor állna rendelkezésünkre, ha már elkészült és hibátlanul üzemel Dyson bácsi gömböcskéje. De ezt a gondot hagyjuk Dyson bácsi rendkívül szorgalmas, technikai fenegyerekeire...

Azt mondtam föntebb, hogy Dyson ezt a második Kardasov-fokozat technikai keresztülvihetőségének bizonyítására találta ki. Nem! Tévedtem! Erre a hülyeségre teljesen egyedül volt képes, mert az ötlete 1960-ból származik, amikor Kardasov talán még nem is gondolt arra, hogy valamikor majd skálázgatni fog... Hát, nem azért mondom, de mennyivel közelebb áll a valóságban elképzelhetőhöz, hogy egy királylány megcsókol egy békát, és akkor abból királyfi lesz (még akkor is, ha megcsókolatlanul, csupán falhozvágástól válik azzá)! Dehát a hatványozásban nincs fölső határ, a köbmarhaság után jöhet a marhaság a negyedik, ötödik és további hatványokon.

Íme: Fölmerült a kérdés (nem tudom kiben és azt sem tudom, hogy az illető hogy' vehette komolyan magát?), hogy miképp lehetne egy ilyen, második Kardasov-fokozaton tengődő civilizációt innen a Földről fölfedezni? Egyszerű: a napelemek – a második fokozatú, kardasovista mukik legnagyobb sajnálatára – nem változtathatják át a napsugarak energiájának száz százalékát elektromos árammá, és átmelegszenek. És miután a három méter vastag gömbfal – bármiből legyen – sem szigetelhet száz százalékosan, a Dyson-gömb hőt sugároz, ami nem más, mint vörösön inneni fény (ha úgy tetszik: infravörös), és az fölfedezhető. És tényleg, csillagászok kutattak ilyen, hőt sugárzó, Dyson-gömbök után! Ne számolgassuk, hogy ez a hülyeségnek hanyadik hatványa... Ez még akkor is túl lenne a józan (viszonylag alacsony hatványú) marhaságon, ha egyébként 50-60, „közönséges" (azaz mezei, réti, erdei), technikai civilizációk lényeivel már régen tegező viszonyban lennénk...

Ámde térjünk vissza olyasmire, ami (legalábbis a tudomány mai állása szerint) nem marhaság. Vessünk egy pillantást Tejútunkra, amelyről eddig csak mellékesen esett említés. Sajnos – habár miért lenne ez sajnos, hiszen minket néhány milió évig még nem érint – Tejútunk kiöregedett. Egyes becslések szerint a benne megszülethető csillagok 95 százaléka már megszületett. Elfogyott a csillag-keletkezésekhez szükséges, még lefoglalatlan hidrogén és por. Igaz, hogy kerülgeti a Tejutat egy óriási hidrogénfelhő, amelyet Smith-felhőnek neveznek *Gail Smith* csillagászhölgyről, aki még mint holland egyetemista lány fedezte föl 1963-ban.

A felhő hossza 11 000, vastagsága 2 300 fényév, és a Tejút 27 milió év múlva fogja elnyelni. Belőle egymilió új csillag születhet, ami azonban Tejútunk méretéhez (és feltehető hidrogén-szomjához) képest csupán aprócska falat, jobban mondva: korty. Azonban sokkal több hidrogénnel örvendeztetheti meg Tejútunkat az Androméda csillagrendszer, ha e két tejút egybeolvad, amely eset már 4 miliárd, de az is lehet, hogy csak 10 miliárd év múlva fog bekövetkezni.

Az Androméda a legközelebbi szomszédunk, Tejútunktól két és fél milió fényévnyire van, de talán nem sikerült jól kiszámítani a közeledési sebességét, hogy a két időpont között ilyen őrületes különbség van. Az is világos, hogy már nagy időkülönbséget jelent, ha a két szomszéd találkozását (érintkezését) számolom, vagy a teljes egybeolvadását. Abban viszont nem vagyok biztos, hogy a ma hidrogén-gazdagnak mutatkozó Andromédában lesz-e még 10 miliárd év múlva is elajándékozni való hidrogén? Hiszen tízmiliárd évnél nem sokkal több az egész Tejútrendszerünk jelenlegi életkora, és tízmiliárd év múlva az Androméda sem lehet majd húszmiliárd évnél fiatalabb...

Arról már volt szó, hogy a bolygórendszerek kialakulásánál a kisebb bolygók egy részét a nagyobbak egyszerűen száműzhetik, és hogy valószínűleg ilyenekből rengeteg kószál tanácstalanul a Tejút csillagközi terében. Nem tudom, min alapul a becslés, amely szerint kétszer annyi csatangoló bolygó lehet, mint csillag (ez a szám 400 miliárd lenne...!), de ez nem túlzottan megnyugtató, hiszen önfényük nincs és ezért láthatatlanok. És nekünk már azzal is kellemetlenséget okoznának, ha túl közel merészkedve megzavarnák az Oort-felhő békés üstököseit.

Ám ilyen vándorokból nem csak bolygó van, hanem csillag is. Ezek a gyorsan rohanó csillagok, amelyek – nem úgy, mint minden tisztességes csillag, a Tejút középpontja körül keringenek, hanem – össze-vissza száguldanak, céltalanul, és azt nagy sebességgel teszik. Míg a Napunk kedélyesen kering, másodpercenként 230 kilométeres sebességgel, addig ezeknek a vadóc csillagoknak némelyike 1000 kilométert tesz meg egy másodperc alatt. Hogy' történhet ilyesmi? Tudjuk, hogy a legtöbb csillag párosával „él". Ám a párok nem mindig – sőt, valószínűleg csak ritkán – „egypetéjű ikrek", azaz méretkülönbség van közöttük, ami az „életfolyamatuk" különböző sebességét okozza. A Nap-féle csillag egy idő után vörös óriássá fuvalkodik, de belül marad egy magja, amely fehér törpévé

zsugorodik és még sokáig „él”. A fölfuvalkodott, vörös burok pedig szétszéled az űrben, miután a forró magja fújdogálja belülről. A maradék, a fehér törpe, esetleg nem sokkal nagyobb a Földnél, viszont a felülete akár 100 000 fokos is lehet. Ezen kívül ibolyántúli és Röntgen-sugarakat is bocsájt ki magából. A Napnál jóval nagyobb csillagok nyolc-tízszeres naptömeggel meg rendszerint szupernóvaként végzik életük első részét. De előtte ugyancsak vörös óriássá fuvalkodnak. Ezt teszi most éppen a Betelgeuze, az Orion „bal fölső” csillaga (Orion jobb válla). Namármost. Ha egy kettőscsillag egyike fölrobban mint szupernóva, rengeteg anyagot tüntet el, és a megmaradtat is szétszórja, ennek folytán megszakad kettőjük között a szigorú tömegvonzás, és a föl-nem-robbant pár elröppen a centrifúgális erő következtében, de magával viszi az eredetileg velejáró keringő-sebességét. Pontosan az történik, mint amikor eleresztjük a jól megforgatott parittya egyik szárát, amitől a kő nem csak a hajításunkkal elért sebességet viszi magával, hanem a forgatásból nyertet is. (Bár nem tudom, ki használt valaha parittyát, kedves Olvasóim közül? Jómagam megelégedtem a csúzlival, mint könnyebb fegyverrel.) Ugyanez történhet, ha a páros egyik tagját *fekete luk* rabolja el, mert túl közelre szemtelenkedtek *őfelségéhez*. Így keletkeznek az őrülten, a megengedettnél messze nagyobb sebességgel rohanó csillagok.

Mi marad a szupernóvák után?

Az attól függ, hogy mekkora volt a csillag tömege. Ha elég nagy volt, a maradék fekete lukká zsugorodhat. Ha nem érte el a fekete lukká váláshoz előírt tömeghatárt, akkor *neutron* csillag lesz belőle. Hogy az mi, azt nehéz elképzelni (nem mintha a fekete lukat könnyű lenne...). Tudjuk, hogy az általunk ismert anyag atomokból van. Az atom magja pedig protonokból és neutronokból áll, amelyeket elektronok keringenek körül. Elképzelhetünk egy atomot úgy, hogy a protonok és neutronok teniszlabda méretű golyók, az elektronok meg borsó méretű gyöngyöcskék. Igenám, de ha ekkorára nagyítjuk az atomot, akkor az atommag lehetne hat-nyolc teniszlabda egy műanyagzacskóban a fudbalpálya végén, és a borsók olyan messze keringenének körülötte, mint a pálya másik vége. Aztán jönne a következő atommag, amely az elsőtől két fudbalpálya-hossznyira lenne. Ennyire „üres” az általunk ismert anyag szerkezete. A proton pozitív töltésű, az elektron negatív. A neutron pedig semleges. Képzeljük el, hogy eszeveszett nyomás következtében az elektronok belenyomódnak a protonokba és lesz belőlük neutron. Ráadásul az atommagok – amelyek most már csak neutronokból állnak – összezsúfolódnak egymás hegyire-hátára, azaz nem marad meg közöttük a rengeteg üres tér, ami az általunk ismert anyagokban dőzsöl. Ez a neutron csillag anyaga. Nem csoda hát, hogy míg a legnehezebb elemünkből egy köbcenti kicsit több mint 22 gram, addig a neutron csillag anyagából (ha azt lehet még anyagnak nevezni) egy köbcenti súlya annyi lenne, mint egy óriási hegységé. És az egész csillag átmérője 10-20 kilométer, pedig a tömege akkora lehet, mint a Napé. Közben fenemód pörög, hogy miért, azt a piruettező műkorcsolyázó példáján föntebb elmagyaráztam.

Nem minden kettős csillag egyike rohan világgá, ha a párja szupernóvaként robban. Mondjuk, a szupernóva „hagyatéka” neutron csillagként él tovább. Akkor a párja, normális életfolyamatának egy pontján, vörös óriássá fuvalkodik föl. Így az anyagából egyre több kerül a párja közelébe, amely hálásan elrabolja tőle, amitől egyre gyorsabban pörög.

Hogy miért van ez így, és a lopott anyag miért nem fékezi inkább, azt nem tudom. Mert hát a neutroncsillag a potya anyagtól nem zsugorodhat tovább (az ütközésig zsúfolt neutronok már nem zsúfolódhatnak jobban össze) és ezért a műkorcsolyázó már nem segíthet rajtam, de okos fizikusok kiszámították, hogy a pörgése gyorsul (és én nem vagyok okos fizikus). Ha a pörgő neutron csillag valamilyen sugárnyalábot lövell ki, és a sugár nem esik egybe a forgástengelyével, akkor azt lüktető villanásoknak látjuk. Ezért nevezik ezeket a pörgettyűket pulzároknak. A leggyorsabb ilyen másodpercenként 716-ot fordul. Ezek a „milisec” pulzárok, azaz ezred-másodperc pulzárok. Nehéz elképzelni, hogy egy asztalon pörgetett pörgettyű hétszázat pördül (ami percenként 42 000 fordulat lenne), hátmég ha nem asztali pörgettyű, hanem 10-20 km méretű égitest! Számolgatták, hogy mi lehet a fordulatszám fölső határa, amelynél már szétrepítené a csillagot a centrifúgális erő. Másodpercenként 1500 körül lenne, ami persze a csillag méretétől is függ, mert nem hiszem, hogy a fekete lukká válás

és a fehér törpévé válás között olyan szűk lenne a tömegtartomány, hogy az egységes tömegű, „szabvány” neutron csillagokat eredményezne.

Egy elmélet szerint másodpercenként 1000 fordulatnál a csillagot „tömegvonzó hullámok” hagyják el, ami már jobban fékez, mint amennyit a további, lopott anyag gyorsít. Ezeket a hullámokat fölfedezni kívánták, amikor még nem sikerült bebizonyítani, hogy ilyen hullámok egyáltalán léteznek. De ezeket a hullámokat sem értem, mármint, hogy egy forgó test – bármilyen gyorsan forog és bármilyen „sűrű” tömegű – miért bocsájtaná ki magából? De, mint mondom, nem vagyok okos fizikus. Amit részben sajnálok, részben örülök neki, mert manapság a nagy szaktudás egyoldalúsodási kényszerrel jár. Kivéve, ha valaki zseni. De mit kezdenék a nagy fizikai tudásommal, ha a végén kiderülne, hogy nem vagyok zseni...? Kicsit úgy állnék ott, mint szamár a hegyen.

Miért kellenek interdiszciplináris (szakok-közti) tudású emberek ?

Nem új, amit itt mesélek
és nem nevetni való,
mert bár humorosan hangzik,
merőben igaz, való:

A szakértő azért az, mert
van egy terület, vagy szak,
amelyről ő sokat tud, sőt,
legtöbbnyire arról – csak!

És miután szükséges a
specializálódás,
egyre szűkebb területről,
egyre nagyobb a tudás.

Hová vezet e folyamat,
szakértőnkkel hova fut?
Területe nullává lesz,
arról viszont MINDENT tud ...

Hägglingen, 2001 X. 5.,
Zollikerberg, 2023 XI. 16.

Jövendölés és javaslat

Mert a kozmikus sugárzás nem csak gyerekmese,
amitől a vilgűrben nem véd meg semmi se,
fejlődhet a technikánk még nagyon magas fokig,
sosem fogunk eljutni a szomszéd csillagokig.

Lesznek nálunk ügyesebb és okosabb robotok;
csillagközi utat jósolni, nekik se tudok.
Noha bizakodó vagyok és messzire látok,
csillagközi utazáshoz túl nagyok a távok.

Fénysebesség ezredrészét – bár jóslatom ronda –
jármű nem lépi túl soha, csak műszeres szonda.
És azzal az ezredrésszel sokra nem megy senki,
kinek van kedve mélyhűtve évezrekig menni?

Avagy családok mennének? Tán egy egész falu?
Sugárvédelemre, jármű, nagyon vékony falú.
Métervastag ólom fala sajnos alig leht,
s a fránya sugár azon is áthaladni szeret...

Na-meg-aztán mekkora lenne egy ilyen hajó?
Mint egy kisebbfajta város – becslésem hogyha jó. –
És a bennelévő népség – akármilyen derék –
elkorcsosult lenne tán már az ötödik nemzedék.

Ám, tízezer éves úton, ha jól belenézek,
épen kéne maradnia négyszáz nemzedéknek!
Így – kedves olvasóm – sajnos vidítni nem bírlak,
amit akkor elérnének, csak „közeli” csillag...

Mi lenne hát ez a „kis” táv – hangom félve kérdez –
A Tejútunkat átfogó százezer fényévhez?
Javaslatom – földi vándor – bár szomorún hangzik:
sose vágyakozzál tovább, csupán csak a Marsig.

Zollikerberg, 2023 XI. 18.

IRODALOM

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

A kerttől a lélekig

A kert a minden, jól jegyezd meg, zöldséget, gyümölcsöt onnan szerezhetsz legfrissebbet,
és bár sok a munka vele, épségben tart téged is, növényeiddel törődni szép
elfoglaltság, izmot és agyat mozgató, beszéd nélkül is megdicséred magadat,
mikor a kerti látvány hasznot is termel, ott kinn nem padló: föld van a lábad alatt.

Tavasszal kell veteményezni rendszerint, mikor a talaj és levegő már meleg,
magvetőnek lenni áldásos hivatás, hamar jön eredmény, kibújnak levelek,
majd szárba is szökken egymás mellett minden, kéretlenül is kelnek haszontalanok,
a gyomokat kihúzgáljuk, s megkapáljuk a földet, hogy jól tartsa a nedvességet.

Aztán máris lehet korait leszedni, amint a fákon is piros mosolyával
érik a jóízűség, külön tudomány fára mászni érte, s nem szégyen a létra
használata, meg a szőlő permetezés a kártevők ellen, akik láthatatlanok,
de aztán jelentkezik a rossz hatásuk, leszárad a levél, elfonnyad a termés.

Még alig szóltunk egy-két tennivalóról, mégis látszik, bonyolult elfoglaltság ez,
ha nem is emberpróbáló, de figyelmet követel, rendszeres törődést és munkát,
semmihez se fogható kapcsolat kötést a természettel, időjárástól függést,
az évszakváltásoknak kézzelfogható megjelenését, következetességet.

Hiszen vetés előtt ásást kell végezni, a magokat is elő kell teremteni
valahonnan, eszközökkel, szerszámokkal is kell rendelkezni, egyáltalán kerttel,
saját tulajdonnal, mert ritkán vesszük azt bérbe, régebben felesben is művelték,
azaz megtermett javak fele volt a díj, s hogy kimenjünk a kertbe, arra idő kell.

És nem a kert tehát minden, de minden más mellett igen kedves, hasznos elfoglaltság,
lelkünket is karbantartó tevékenység, mert szabályosságai megnyugtathatnak,
még kudarcok is arra figyelmeztetnek, nem sikerülhet minden és ki kell várni
az alkalmas időt, szerencsés időjárást megbecsülni, s bízni beteljesülésben.

Gondolatolvasónak lenni ajándék mindkettőnek, összességnek, kitalálni,
mit szeretne, aki nekünk kedves, szándék kérdése egyébként, tárgya lehet bármi.
Nem is olyan nehéz, ha odafigyelünk egymásra, jó együttműködésre hajlunk,
benne társunk életében sokat nyerünk, táncolni is tudunk, ha viszket a talpunk.

Mindenki a betevő falatért retteg, holott arról istenségünk gondoskodik,
ezért a kiosztott feladat rengeteg, s boldogít, ha mindenki jóról álmodik.
Ébren természetesen, mert alvás közben meglódul a képzelőerő, olyanban
részesít, ami nincs is, ötlet özönnel okoz meglepetést, még harci rohamban

is részt vehetünk, kifolyhat ott a vérünk, de az álomkép végefelé már tudjuk,
nem valóság az, és megnyugtat, hogy élünk, visszatér énünk, elkóborolt a huncut.

Az ilyen látomásból következtetni más világra, ahol álmunkban járkálunk,
nem megalapozott, ahogy lelket levetni se tudunk közben, hogy máséba beálljunk.

Épp ezért még a gondolatolvasásunk sem lehet bizonyíték lélekvándorlást
látni, mikor alvásunk mélyére ásunk, magyarázat: testvériség ad hasonmást.
Ha odafigyelünk nagyon valakire, beleéljük magunkat a helyzetébe,
éppen arra fogunk gondolni, amire ő, ez nem ördöngősség, de hit reménye.

Hogy jobban közel kerülhetünk egymáshoz, ha tényleg érdeklődünk, fontos ő nekünk,
ilyen módon mindegyikünk lehet táltos, végtelenig terjedhet időnk és testünk.

Hányszor elhangzik, örülj, hogy neked csupán ilyen problémáid vannak, sokan ezzel
már boldogok lennének, annyira nehéz nekik, szerencséd, hogy nem vagy átlagember.
Mintha buktatók, nehézségek lennének természetes állapot velejárói,
aki legyőzi őket, az se magának köszönheti, mert égi jóakarói,

másként a csillagállások tették a sikert lehetővé, nincs ebben semmi titok,
meghatározottságaink irányítják életünk, légy ilyen befolyásra nyitott.
Ne ágálj a sorsod ellen, ne lázadozz, el kell fogadni, hogy nálunk nagyobb erők
működnek fejünk fölött önkényesen, és kínálatukra mi vagyunk a vevők.

Ám nem kell szűkölnünk, mint kutya csapdába szorult fejjel, de tudni róla, hogy mások
értékrendje az, mi megjelenik téves önértékelésben, s elnyomó akarások
egyrészt, hogy ne láss ki bajok erdejéből, másrészt már felmenőid is hasonlókat
éltek át és meg, kimaradva a jóból, tőlük öröklöd mérhetetlen adódat.

Hogy neked mindenért duplán kell fizetni, lélekeszközt szerezni a boldogsághoz,
mert a te múltad mellőzött felhalmozást, ész és izom kellett csak napi munkához.
És elég csupán, ha ilyennel van tele fejed, kézzelfogható cél s eredménnyel,
rögtön hátrányba kerülsz az elvontakkal, kifinomult hiányosságaid szégyelld.

Menj vissza az ekeszarvához, oktondi, ne kalandozz el gondolatban se könnyű
élet felé, mert máshová kellett volna születned, hogy elkerülj mindent, mi szörnyű.
Ebből a javulást, kilábolást nemcsak jóakarat egyetemes áradása
jelentené, mire sokáig várhatunk, de azonnali a megvalósulása,

ha úgy segítünk magunkon, amint régen, azaz hittel, hogy segítő istenséggel
közös a tevékenységünk, de belőlünk jön a cselekvés, tetterő s mód bennünk székel.
Nemcsak tűrés, szenvedés hát, midőn kemény munkát végzünk, kitartunk végsőkig, öröm
forrása is, és fáradtság hamar kipihenhető, hogy tapasztaltabb körön

folytassuk minden elért eredmény után, nem hallgatva külső kelekótya szóbeszédre,
úgy teljesítjük életrendelésünket, boldogságunk nem utólag vesszük észre.

Sokat kibír az ember, de hogy pontosan mennyit, az az időtől függ, akkor éppen
hol tart évei számában, mert öregen a legkevesebbet, s bármilyen meglepő,
fiatalon, kisgyerekként a legtöbbet. Ez csak izmaira, ízületeire,
csontjaira vonatkozik, örökmozgó rugalmasság idővel tovatűnik és

helyére merevség lép, takarékosság a mozdulatokkal, meggondoltság foka,
szégyen, nem szégyen, többször meg kell pihenni munka közben, elgémberednek a tagok.
A fiatal testerő szárnyal és repdes, vakmerő ugrásokra is vállalkozik,
igen kitartó, amit nem veszünk észre mi idősek, nem tudván vele tartani,

s később, visszaemlékezve értékeljük nagy teljesítménynek, mikor megtörténik,
akkor természetes, hagyatkozni lehet rá, meg sem gondolva, micsoda ajándék,
mert szinte megelőzi a képzeletet és kívánja a mozdulatot, a táncot
maga a test járja, szépen, szabályosan, járás közben se fáj semmi, jó lenni.

Más tészta vagy káposzta a gondolkodás, bár szoktatnak hozzá már fiatalon is,
de csak később nő be e téren a feje lágya, az ember inkább mellőzné eszét,
fiatalos lendületében, megfontolt döntésre alig képes sokáig, mellé
kell állni gyerekeink mellé, vagy tanárt állítani mellé megtanítani a

világ összefüggésére részletei között, aprólékosan elmagyarázni
a különbséget látszatra jó, de valós mivoltában rossz között, jóakaróan.
Mert arra már az élet tanít majd meg, hogy mennyi minden befolyásol bennünket és
nincs egyértelmű fogalmazás, se helyzet, mindenki a maga szempontjából nézi

az igazságot, annak önértékét csak tényleg bölcs hozzáállással érjük utol,
mindig csak nyugtával dicsérve a napot, és a közösségünk is egészen addig
háttérben marad, míg nincs rá nagy szükségünk, egyénileg szeretünk villogni, csakis
a család megteremtése közben lépünk olyan vállalásba, hol teljesség teljesít.

Túlzás vol-e, mikor égi jelenségek fontosabbak lehettek, mint a földiek,
még az életnek is olyan mintát adtak, hogy ott az örökkévalóság nem siet,
itt a mulandóság a vég felé rohan, rögzítsük földi létünk égi térképen,
honnan lépéseink meghatározottak, nem változtathatunk a kijelölt képen.

Kitaláltuk aztán a gondolatát is égi szereplőknek velünk kapcsolatban,
teljesíteni az akaratát hűen, istenséget véltünk fényes alakzatban.
Olyat láttunk bele, ami nincs a földön, jobbat nálunk, sőt a tökéletességet,
ki megbüntet, ha nem tartjuk be parancsát, tőle kaphatunk végtelen üdvösséget.

Minden nap minden percében figyeltünk rá, hogy égi pályának megfelelőt tegyünk,
ahány létmozzanat, ahány cselekedet, mindegyikben isten képmásai legyünk,
mert a siker soha nem a mi érdemünk, hanem abban isten kegyelme nyilvánul,
kudarcunkat tőle elfordulás hozza, vele élet gazdag hogy az ember ámul.

Így hát csak lehetőség volt minden utunk, lehet jól vagy rosszul végigmenni rajta,
nem követelünk semmit, kiérdemeljük folytonosan, ha tökéletesség hajtja

törekvésünk, s biztonsággal megvalósít álmokat is, akit istenség vezérel,
kikutatja még elrejtett titkait is a természetből, ha úgy céljához ér el.

Újabb korokban visszanyesettek lettünk, elavultként dobtuk el a régieket,
iránymutatókat, de nincs helyette más, nincs hát okunk bírálni a régieket,
mert ők csupán éltek az adottságokkal, változatlanságot figyeltek magasban,
ahhoz igazították az órajárást, ahogy a Nap mozgott közben nagyon lassan.

Aztán a modern kor embere már belát nemcsak a csillagok közé határtalan,
de az anyagba is befelé parányig, s úgy találta, mindenütt azonos alany
szerepel alapként a csillagbelsőtől a földi porszemig, ugyanama törvénnyel,
s így kétfelé látunk már végtelenséget, de miránk nincs mese, a régi érvénnyel.

Vannak, akik azonosítják az élet lényegét és értelmét, és vannak, akik
megkülönböztetik s ezzel kiterjesztik az értelmét a céljáig, mit elérni:
kell hozzá használni teljes lényegünket, felemelve lényünket a legmagasabb
szintig, de az nem csak adottság kérdése, nem jön önmagától, teljesítmény nélkül.

Mit szolgáljon tehát az a teljesítmény, csupán hogy az élet zökkenőmentesen
teljen, vagy attól lesz sima, gondtalan az élet, hogy teljesíti a célt, a vágyak
vágyát, mindig a legfőbb törekvésünket, hogy a harmóniát végtelennek lássuk,
saját magunkkal kapcsolatban, nyugodtan és megelégedéssel tekintve végig az

életúton s azután következő időn, mit nem addigi módon töltünk, mert
a mi időnk itt lejár egyszer rugalmas határként, utána jöhet, mit hitünk nyert?
Ami az egyiknek áthatolhatatlan falat jelent, míg a másiknak figyelmet
ébren tartó korlát, hogy túlra tekintsen, mikor levegőt vesz, dolgozik, élvezi

a pillanat örömét, mert ahogy vannak körötte öregebbek, fiatalabbak,
akiket túlél, akik túlélik őt is, s ez nem céltalanul kóválygó folyamat,
sokat kell tenni meghatározott módon érte, felépíteni előbb magunkban
gondolatban, a jövőt, majd valóságban létalkotóvá válni, istennek tetsző

címen a hagyományban, sajátos úton, de a többiekkel közösen, megtalált
sikeren osztozva, kudarcban segítést igénybe véve, természetotthonosan.
Az is ezt szolgálja, aki nem tud róla, nem tudatosítja, vagy büszkén elveti,
hogy azon túl, amit kiválóan csinál, még lehetne további igaz feladat,

mivel arra sok hazugságot tereltek, viszonyainkat befolyásolót, ilyen
hivatkozás nélkül tud nagyot alkotni, mit a többség nemhogy eltűr, hanem díjaz,
eltartja őt kifinomult tudásáért, de mindenbe nem ütheti bele orrát,
s ő is tiszteli jó esetben a másként, egyszerűn élőket tiszta céljaikért.

Így hömpölyög az emberiség folyama, illeszkedve anyag és szellem nászába,
mindkettőből ki-ki kiveszi a jussát, véges boldogságunk túlnő életünkön.

Csavargásnak is hívják, ha külföldön jársz sokat, ha dolgozol vagy végzel sportolást,
s hogy az tapasztalatszerzés, amit itthon kamatoztathatsz aztán, attól függ, hol jársz,
milyen színvonalú országban jutsz szóhoz, meglátod-e az ottani kezdemények
utánozható elemeit, mily szerepet kapsz, meddig mondogatod, hogy visszatérek.

Ki alacsonyan marad, vagy túl magasra emelkedik csillaga, mind-mind megragad
állapotában, de eredményes küzdés után megvan hajtóerő, célkitűzés
itthon közkinccsé tenni saját életút máshonnan megszerezhetetlen visszfényét,
megmutatni magad, hogy kint nem vesztél el, gyarapítottad szülőhazád erényét.

Sokat vállal tehát, aki messzire megy, de a kaland szenvedéssel telerakott,
bár egy másik nép igen érdekes lehet, ember ott otthonos, hol kicsiként lakott.
Persze költözünk gyakran országon belül, de az anyanyelvünk egyetértésben
segíti könnyen érthetővé tudásunk, más nyelven életünk nehezen lesz készen.

Mennyivel egyszerűbb turistaként járni a világot, ahol kiszolgálnak minket,
mint a méhek, vonzó tájakra, városra szállunk, gyűjteni élményt, átélni mindent,
amit arrafelé kaphatunk, leírásokban olvashatunk, ismerősök is mesélik,
kik már jártak arrafelé mielőttünk, hogy megnézzük, ott életüket mint élik.

Más vélemény szerint immár felesleges úgy utazásokat tenni, mint régente,
mozgóképen minden elérhetővé lett, többet látsz egy filmen, mintha odamenve,
igaz, ízek, szagok avagy illatok még nem közvetítődnek, de már idehozzák,
éttermeket nyitnak, s a kereskedelem akár a Föld túloldaláról kiszolgál.

Ugyancsak érdekes kérdéseket vet fel, ha szurkolók serege bóklászik távol,
mert csak mennek és jönnek repülőgépen, alvás nincs, csak ivás, és győzelmi mámor.
Úgyhogy az értelmes fenntarthatóságot a céllal érkezés teheti okossá,
ha tényleg nem bírja a Földünk a nagy terhet, mit kíváncsiság fordít utazásokká,

de tömeges kivándorlás is elavult ma már, hiszen könnyebb gyárakat odavinni,
hol szívesen dolgoznának magas szinten, most már egész emberiségben kell hinni.

Ki törődik ma már igaz mélységekkel, ahol lélekerő saját életre kel,
gondolkodással ostromolja az eget, miközben tudja, ő a létből kis szelet.
S bár a világ telis-tele emberekkel, akik ugyanúgy felkelnek minden reggel,
és végzik dolgukat inak szakadtáig, mégsem tudják, ki valójában a másik.

Mert mindenki ugyanazon élet foglya, kapaszkodik bele, sikereit fogja,
s ugyan szívesen kiteríti lapjait, de azzal mégsem árulja el titkait.
Kérdés, hogy maga tisztában van-e vele, mi célból van itt, mitől finom kenyere,
hogyan lehet ízletes minden pillanat, mindenségi háttérben képződik zamat.

Mert ha kikutattuk az elemek szintjén, hogy összekapcsolásuk újat hoz szintén,
ami aztán még bonyolultabbá válik, feltérképeztük már őket mind egy szálig.

Aztán a sejteket, szerveket ismertük meg alaposan, s befolyásolni mertük,
egész testünket kézben tartja a tudomány, ez a jövőben még gazdagabb hozomány.

Eközben a fájdalmat is kiveséztük, igen hasznos vészjelző eszköznek néztük,
de hogy mi fáj bennünk belül, tényleg, mélyen, nem tudjuk, s még elcsodálkozunk a kéjen.
Ez nem olyan, mint hideg, langyos és meleg víz, melybe próbaképpen dugdossuk a kezet,
s bár nem mindenkinek ugyanolyan rossz s jó, róla bizonyosság nincsen, avagy foszló.

Ami itt adódik, hosszú idő tája, mint nőtt ki s fel bennünk érzékelés fája,
s került kapcsolatba a tudatossággal, de ott sem vagyunk tisztában minden ággal.
Csak sejtjük, hogy kezdetben milyen nehéz volt, állatból emberré válás feledés folt,
csak az eredményre utaló jeleket találunk a földben, értelmezni lehet.

Aprólékosságot látunk, mint sejtszinten, elemi lépésekből épült fel minden
ügyesség, haszonnal járó tapasztalat, s hogy elraktározzuk, növesztettünk agyat.
Ebből aztán két tanulság következik, egy, hogy mozgékonyság lényegünkbe esik,
kényelmed szobraként ne álldogálj, ember, teendőd tesz naggyá, mint vizet a tenger,

s kettő, hogy az érzést a gondolat méri, mi a gondolatot, a választ nem kéri,
mert az elsőbbségek felsőbbséggel járnak, mélység s magasság felé járt utat vágnak.

Kis akadályt nem szabadna nagynak nézni, bármily könnyű is keresztbe tenni jónak,
habár az ember, ha megakad, úgy érzi, nem tud ellenállni a rosszakarónak,
de több ebben elhamarkodott lemondás nem kitartani eredeti cél mellett,
nem szokta feladni munkáját a kondás, ha nyáját szétfuttatja ördögi szellet,

felülkerekedik egy-egy akaraton, körbejárva irányba állítja őket,
bennünk is rendelkezésre áll hatalom, megismerni a velünk ellenkezőket
és megfogni a gyenge pontjuknál fogva, mert ha a bírálatnál többet nem tudnak,
meg lehet azt győzni, ki nemtudás foglya, a végén majd velünk egyetértésre jutnak.

Mindez ellenkező oldalról tekintve sokat hoz konyhára, gazdag eszköztárat
s mi fő, hatékonyat ad kezünkbe kintre, világban tevékenység közben kis árat
fizessünk nagy eredményért, a sikerért, botot vágunk késsel, nagy fát kis fűrésszel,
gáttal rekesztjük nagy tóvá folyó erét, kevesebb erővel többet érsz el ésszel.

Ugyancsak felhasználható javításra, gyógyításra, ha elzárod rossz forrását,
megállítod a folyamatot, míg másra tereled a bajt, kiiktatva hatását.
De a jóval is úgy kell bánni mindegyre, hogy a hitetlenkedésünket kezeljük,
hisz’ kis lépésekkel megyünk fel nagy hegyre, közben az eredményt könnyebben megnyerjük.

És sokkal hatékonyabb védekezésünk, ha ismerjük ártó szándék természetét,
saját törvényeket ugyan kőbe vésünk, miközben elismerjük mások érdemét.
Kis különbségekből nagy torlaszok lesznek, pedig tudhatjuk, hogy nem egyformák vagyunk,
de ha közöttünk békére van kereslet, élhetünk másként, bár ugyanúgy meghalunk.

Ne hagyjunk rossz mintát eluralkodni rajtunk, mozgékonyságunk testi-lelki egészség,
külön boldogságért ha közösen hajtunk, egyénként is naggyá tesz együttes készség.

Ne veszítsd el az életlendületedet sosem, még olyan érzések közepette
se, ha elértél legjobbat, jobb már nem lehet, akkor jön, mire mondják, másokért tette.
Ugyancsak nem lombozódhatsz le teljesen, mikor a siker fénye elpártol tőled,
te magad megmaradtál arra képesen, újra induljon veled repülő szőnyeg.

Vagy a világerő, istennek is mondják, hogy felkarolhasson, tenyerén hordozzon,
hinned kell magadban, meglelni csodát, senki nem kell bajon egyedül osztozzon.
Olyan nagy az élet és oly felemelő, van benne remény minden ember számára,
de titka csak megdolgozottan jön elő, tevékeny légy éberen, ez hited ára.

És ha elfáradtál, jót tesz a pihenés, lelked kell, hogy tested tudja feltölteni
erőnek mondottal, mi ismeretlenség, csak fut, csak visz, nem hasonlít hozzá semmi.
És még azt is jó lesz szem előtt tartanod, hogy nem életkor-függő ez az adottság,
kezdetünk gyermekként mozgékony hatalom, idősen besegít hatékony okosság.

Mi nem enged csüggedést, vagy lelohadást, örökké éljen mindenki haláláig,
higgye, hogy feladat mindig hoz haladást, maga módján teljesíti mind egy szálig.
Előtte azonban sok-sok idő telik, az élet dereka lehet igen hosszú,
de szakaszokból áll, min élet átlendít, különben utolér semmittevés bosszú.

Ezért szerencsésebb csak azzal törődni, amit megtehetünk most, vagy hosszú távon,
és az akadályt szét kell taposni, lőni, de ahhoz mozgás kell, önbizalmas lábon.
A mintát egyébként mi adjuk magunknak, átlendülünk minden körülményen bátran,
érdektelenség, egyhelyben ülés untat, visszatekinteni jó, ezt már bejártam.

De az eredménynek nem egyedül vagyunk létrehozói, duzzad bennünk mindenség,
jól hatott ránk, amit elért rövid karunk, és az emberközeg, legmagasabb fenség.

Persze hogy nem hiányzik, amiről nem tudsz, hogy volt, vagy lehetne, róla hírhez nem jutsz,
de ha igen, te is akarod, hogy legyen, s nem úgy, hogy elérése múljon nagy kegyen.
Azaz kétirányú törekvést is látunk, egyik teljesen elzárná a híradást,
ne legyen semmi új, ami mellé álljunk, követeljünk érte anyagi kiadást.

Másoknak érdekes, hogy bemutatkozzon számunkra előnyként a saját termékük,
vagy a közvetítő olyan árut hozzon, mire nem sajnáljuk áldozni a pénzünk.
Ennek aztán szintén kétféle ügynöke nyomul tudatunk és lelkünk legmélyére,
legyen általa támogatottak köre elfogadott, kifogyhatatlan az érve.

Ha nagyon figyelmes vagy, azt veszed észre, egy oldal se igen hivatkozik észre,
hanem az érzelmi húrokat pengetik, sőt, érzékszerveink mannával etetik.

Egy idő után már róluk szól a mese, egyik nyiltan vállalja meggyőzésünket.
másik a háttérből diktál rejtekezve, s ha nem őt választod, nyomtalanul büntet.

Mert az eszközök kifinomultak lettek, az ember természetét is beszámítják,
mint horgászok tava, melyet beetettek, kívánságainkat még jobban felszítják.
Észrevétlen aztán már odáig jutunk, hogy ágálók közt nem látunk különbséget,
valahol valahogy egyezik az utuk, minket nyernek meg, kapni nyereséget.

Ilyen helyzetben nem akarsz kimaradni a jóból, de csak úgy fognak adni
neked, ha csatlakozol rögtön hozzájuk, s ha csalatkozol, hát nem szavazol rájuk.
Ám előtte már megvetted árujukat, vagy hagytál beszélni oldaladba lyukat,
így aztán nehezen vergődhetsz zöldágra, önálló életre, nem reklámba zárva.

Tanuld meg jól, mi emberséghez szükséges, megelégedettség, mi igazán édes,
sokat kibírsz, merd utadat választani, hol teled előzik életed nyarai.
Emberközösségben minden elérhető, amit csak elképzelni képesek vagyunk,
saját tapasztalat mondja mi ehető, vágyainkba betoldani nem hagyunk.

Hova nem való a vita, bár kérdezzük, de eleve helytelen így hozzáállni,
mert nem lehet megkérdőjelezhetetlen semmi, s ami igaz, arról lepereg vád, bármi.
Még a tudás szentélyében is fel szabad tenni a kérdést, nem a személyről, hanem
amit képvisel, nem védheti őt burka tekintélyének, nincs kötelező amen.

Pedig élnek vele sokan, félreértve tiszteletünket: szívesebben szólna
új, összegzett végeredménynek, vakmerő következtetést csodálatunkra szórva.
Mert aki ugyanazt szajkózza utána még mindig, mint ami naggyá tette elődjét
és őt, a tanítványt, s nem szabadul tőle, nem szántja tovább ismeretlenség földjét.

Ezért ritkák az igazán nagy öregek, akik kiteszik maguk kritikának,
mert egyre csak kérdeznek, mint a kisgyerek, mikor pedig már nagy tudáshegyen állnak.
Túlnyomó része tudós seregnek néma vagy béna lesz letéve a lantot,
pedig az tovább szólalna még, növekvő eredményért, mire nem dob idő hantot.

Idősödve védve vagyunk ilyen vádtól, ha még mindig bevalljuk, amint kezdetben,
hogy nem tudunk semmit, mi akkor magasba emelt, ma rangos vallomás, nem véletlen.
De ha életcsónakod lyukad és süllyed, állj fel benne, nézz körbe, keress izgalmas
folytatásokat, hol te kezdeményeztél, érdeklődésed ösztönzésre alkalmas.

Nem áll meg folyamat, te sem a semmiből jöttél, támogass vitával utódokat,
mert nem kőbe kell vésni tudást, de észbe, s forgatni, elérve, kinek jár hódolat.

Értelmünk épp olyan, mint a vízhálózat a földön, avagy az érhálózat bennünk,
milliárdnyi lélek nedvét gyűjti egybe, patakká, folyóvá duzzad, lelni kedvünk
benne, fürdve elvtavában egyetértve, csalódva tanában elvetve, tagadva,
s bár a saját nedű lesz a legédesebb, áldását arra néha senki se adja.

Más ügy, más eljárás, ha általánost mondsz, keresed, miként áll össze egyetemes,
merre tör utat, medret a többség árja, térképre rajzolod, ami tényellenes
is lehet, ha tévedsz, vagy felületes vagy, nem tudsz kibújni érzelmesség bőréből,
mert látványt módosít átélt tapasztalat, mi valósággá válik épp a közléstől.

És nem ugyanaz, ha magadról számolsz be, s nem cél mindenkire érvényest mondani,
lüktet benned a megéltek forró árja költői túlzással, mi csupán alanyi
lehet, de elég lelkesedés csúcsára ugrani, s oly egyedien fogalmazol,
hogy senki sem érzett még hozzá hasonlót, népszerűség égbe szökken, nem araszol.

Így senki nem menekülhet, hogy magát képszerűen magas szinten kifejezze,
különben a kutya se figyel oda rá, bármily jó megfigyelést vág éles esze.
Vannak is példák csőstől értetlenségre, pellengérre állított bölcsek serege,
annyi a bűnük, következtetni mertek fogalmakból, elvekből, s nincs benne rege,

se mesés elem, színes életkavalkád, csak kicsontozott tanulság, néha gyászos
következmény, s ritkán jót ajánlás, rámutatva, hogy lehetőségünk határos.
De hogy nincs más út, csak egyéni saját mód, azt nehezen látja be elméletgyártó,
mert akkor úgy kellene összegeznie, minden emberlépés segítő, s nem ártó,

még a kellemetlent, sőt kegyetlenséget okozó se, mert kiváltja a vizsgálatát,
s változást a tragédiák biztos hoznak, elkerülni további szenvedést, halált.
Ezért nem cinikus felénk az a mondás, hogy ha rám hallgatsz, azt csinálsz, amit akarsz,
de úgy lehetsz magad jó tanácsadója, ha gondolat mélyére törsz, felszínt vakarsz.

Így hát komoly lehetsz vidámság közben is, ha tetterővé irányítod a kedved,
figyelsz rájuk, értékeled mindazokat, kik neked árasztottak gondolat nedvet.

Szépérzékünk megérdemli a táplálást, de nemcsak a képi világ látványával,
hanem a zene és a tánc lüktetése, ha átjárja testünk, előbbi hullámzik
bennünk, utóbbit magunk műveljük: járjuk, kicseréli rozogaságunkat tiszta,
újult, erőtől duzzadó állapotra, jókedvre derít, megnyugtat s örömöt ad.

Ugyancsak ide tartoznak az illatok, mármint hogy szépséget orrunkban fogadunk,
gondoljunk a nagyon kedvelt virágokra, melyeket felidéz nekünk női parfüm.
A konyha termékeit se hagyjuk ki a sorból, ételeink, italaink íze
olyan harmóniás lehet, hogy költők is megirigyelhetik, illetve ehetik.

Talán tudatlan, de tapintás legtöbbet használt érzékszervünk, például a talpunk
szereti, ha nem egyenetlen a talaj, kezünk is érint állandóan valamit.
Egész testünk élvezi, ha vízben úszunk, ahogy a bőrünket nyaldossák a habok,
vagy az izzasztóban megkönnyebbülést hoz a belőlünk kifolyó testnedv vidám kedve.

Ám a szépségnek még tana is létezik, azaz a művészet tömöríti mindazt,
amiről eddig szóltunk, főként festmények ábrázolják rendszerint a kellemest,

de még a rútat is úgy meg tudják emelni, hogy a szépség kapcsán született érzés hoz
hasonlót, kelt fel bennünk, de a lényege, hogy többet mondjon, mint valóságos tárgya.

A fénykép bár nem festmény és sokszor nem is beállított, mégis megörökíthet jó
és szép dolgokat, tájat vagy épp eseményt, mert azzal, hogy közegébe fogad: teremt.
A mozgókép már az életet egészben idézi fel, előzménye a színház, és
történések ábrázolásának belső szempontja a tömörítés, drámaiság.

A szobrokat se hagyjuk ki, melyeket a szemünk kezet helyettesítve tapogat,
s a kiválasztott alakzat szépségét az arányai és tökéletes alak nyújtja.

S igaz, az ember a legcsodálatosabb, különös az, hogy hogy a gyerekek mind szépek,
és a közös élet, céltudatos együttműködés észrevétlen szépít meg minket.
Fogyasztjuk tehát a szépet lépten-nyomon, nem mondható, hogy nem vagyunk tudatában,
hiszen sokat teszünk a szép környezetért, s hogy szívünk és lelkünk is hasonló legyen.

Keveset beszélünk a beavatásról, pedig valahogy mindenkivel megtörtént,
aki beállt az élet fő folyamába, és lényeg, hogy nem kényszerből, hanem önként.
Bár természetesen terelgetnek minket kisgyerekkortól határozott irányba,
szülők kedvére érünk el képességet, és teljesíményért járunk iskolába.

Korábban aztán legmagasabbra jutott, aki a képességeit már befejezte,
manapság viszont mindenki holtig tanul, egy-egy nagy eredmény újabbnak kezdete.
Emiatt csak idősebbek zsörtölődnek, fiatalságnak adott folyton változás,
pedig lenne sokminden jó megtartani való, s szép is, ha vasat olvaszt a kovács,

veteményt nevelnek kertjükben asszonyok, cserépedényt készt s díszít a fazekas,
a ruhánkat tudhatnánk mi is megvarrni, ahhoz kenderrel, lennel legyen tele kas.
De még ételét se készíti mindenki magának a mai rohanás szünetben,
kiszolgálók kiszolgáltatottá tesznek, jobb nem megtudni, az élet mily kegyetlen,

s könyörtelen, mikor beüt a hanyatlás, esetleg háború vagy más rossz alakban,
olyankor lenne szükség sokféleségre egyénileg, ne bukjunk el alkalmatlan.
Szép is lenne persze mércét megugorva jutni teljesítménykényszeres helyzetbe,
de hamar beüt a krach, olyat kell tenni, csakis jól, mire felkészülve nem vagyunk.

Akkor mondják, hogy aközben vizsgáztál le abból, amit csináltál, s bizonyítottad,
hogy tudod, hisz’ nem ment árokba autód, nem dőlt össze sátor, mert jól felállítottad.
S olyankor, siker közben kiderül mélyebb titka az életnek, hogy nem kell sok próba,
néha jobb, ha mélyvízbe dobják az úszni tanulót, nem kérnek bizonyítványt róla.

A legjobb egyébként, ha olyan szintre jutsz, munkában, életben, bármilyen témában,
hogy a célt, és eszközt hozzá te szabod meg, mert megvan benned hozzá gondolat áram.
Végső tanulság, hogy beavatás minden korban, minden szinten, minden tevékenység,
ha annak tekinted, ügyessé válasz közben, míg jól felkészülten kudarcra nincs mentség.

Közértékeléstől megy világ előre, meg használattól, ha megtetszik valami,
ebben sokat számít többség véleménye, újdonság esetén róla mit hallani.
Kevesen jutnak alkotó magasságba, ehhez jó képzés szükséges, de nem elég,
tehetség kell hozzá, annak önjárása, megfejteni a saját idő lényegét.

Elsősorban tárgyi valók szerepelnek, amivel naponta találkozunk sokan,
környezetünk hona a szerkezeteknek, épületek állnak, sok-sok jármű rohan.
Mindnek voltak feltalálói valaha, s bár bevált a kunyhó, ház épült helyére,
közlekedő eszközöknek megnőtt hada, űrfelé is, de még ülünk ló nyergébe.

Együtt folytonosság őrzés és változtatás ad feladatot különböző arányban,
túlnyomó számú, ki nem is tudja talán, ha úton jár, részesül mily nagy vívmányban.
A karbantartás naponta megkövetelt, ágyunk, ruhánk és evőeszközök felé,
s voltak, kik könnyítendő ebben részvételt, gépesítettek hagyományosság mellé.

Mi meg bólogatunk, csettintünk, hogy nohát, ezt kipróbálom áldozok rá szívesen,
mert csak úgy töltheti be ember a korát, vadászik tovább, bár nem ül magaslesen.
Hanem válogatunk sok jótéteményből oly természetesen, minthogy a Nap felkel,
ki áll a mögött, hogy nem jön füst kéményből, nem érdekel vevőt, és a termék elkel.

Másként vagyunk eszemeiféleségekkel, összművészetnek nevezhetők mindazok
a javak vagy inkább szellemi területtel foglalkozó kifinomult kínálatok,
érzékszerveken keresztüli ingerek, melyek a lelkünkre hatnak eszünkön át,
a fogyasztók között van, ha van, a gyerek is, megtanuljuk, ne legyen a lelkünkön gát,

és ennek közvetítőit megfizetjük, de az iskolák befejezése után
sem mellőzzük a művelődést, keressük a korszerűt, haladót, ne legyünk bután.

Mint szúnyogcsípések viszketnek bőrünkön, úgy figyelmeztetnek bennünket állandó
gondolati kísérőink, égetik a lelkünket, vonatkozva ha jó, ha rossz várandóra.
Nem tudjuk kiverni fejünkből ott nyüzsgő ötletünket, legyen lakásunk szépítés
iránti hiányossága, vagy testsúlyunk állapota, fogyasztó étel készítés,

a szomszédnak mondandónk fogalmazása, gyermekünknek adandó vészmentő tanács,
nemzeti sorsunk következménye ránk, agyhorgunkra szünet nélkül jön kapás.
Ezt még elő is segítjük eszközökkel, szobamérlegünk ébren tartja figyelmünk,
egyáltalán lelkiismeret-furdalás apróságokra is érvényes, meglelnünk

a kákán is csomót, mint takaríts jobban, gyakrabban, ne hanyagold el szeretteidet,
naptárból kacsint rád ezernyi teendő, nem véletlenül vagy aztán csupa ideg.
És akkor még igazi bajokról nem is szóltunk, melyek jönnek a korral, vagy csupán
mert élünk, rendszeresen előfordulnak, vigyáznunk kell, ne álljunk hozzájuk bután.

Legyen rendben az egészségünk oly szinten, hogy ne folyton azzal kelljen foglalkoznunk,
éljünk beosztással időt s pénzt tekintve, nap vagy hónap közepére ki ne fogyjunk
belőle, mert idő- s pénzzavar nemcsak hogy kellemetlen, de úgy megüli a lelket,
hogy csélcsappá válhatunk mások szemében, s ha erre rájövünk, nem tudjuk, mit merhet,

kezdeményezhet tevékenységünk kudarc veszélye nélkül, elbizonytalanodunk,
szinte cselekvésképtelenül tengődünk, majd magunk köré eszmevárakat vonunk.
Hogy nekünk úgyse sikerül semmi, amit más a kisujjából kiráz, nincs szerencsénk,
pedig lehetne legalább egyszer ebben az életben, és „a sors megírta” mentség

mindig rendelkezésre áll, használjuk is, igen nagy vallási közösség elhiszi,
hogy isten eleve elrendelte nekünk, miként élhetünk, ezért esélyünk kicsi,
hogy változtatni tudunk rajta, de úgy kell tenni, mintha jósorsot szánt volna nekünk
és arra méltóvá válni minden körülmény ellenére, s ez parancsként szolgál nekünk.

Van tehát a háttérből jelentkező erő, ami befolyásolja a neveltetésünk,
még akkor is megfelelünk neki, ha már nem közvetlenül hat, van mit fejbe vésnünk,
mert csak-csak közvetítődik felénk mindaz elvárásként, amit család, nemzet teljes
joggal helyesnek tart korszak színvonalán, s felénk ez úgy jön, mint mi másoknak kedves.

Nem a semmiből lesz tehát szúnyogcsípés, azaz azért viszket valami bensőnkben
és nem hagy nyugton, míg meg nem valósítjuk, mert emberek vagyunk, bár már kiveszőben.

Valami egetverő okosság képe, észbontó ismeret, hősies kitartás,
kísértésnek ellenállás képessége és egyéb rejtelmes módokon gyakorlás
sejlik fel előttünk ha az egészséges életmódra gondolunk, így is közelít
felénk innen-onnan, mihez elégséges tehetségünk nekünk nincsen, csak sportelit

tudja megvalósítani kiváltságos helyzete révén, mert teljes idejében
végzi a különleges elfoglaltságot, mi kell, hogy eredményekben járjon élen.
Ráadásul őket ezernyi segítség kedvezménye tolja igencsak magasra,
születni kell rá, hogy csapatukba vigyék, bármely versenyág számára kiválasztva,

s kiskoruktól már arra nevelik testük, kifejezett célzatosan oly izmokat,
csontozatot, mire átlagot nem eddzük, bírja a terhelést, végletes fokokat.
szakemberek felügyelik a fejlődést, az ügyességet is millió órában,
biztosítva hozzá több levegőt, bő vért, tüdőben, szívben, erek áramában,

mégis azt kell végre tudatosítanunk, hogy képes rá mindennapi ember is,
megvalósítsa, mi volt eddig csak tabunk, testi tökély álmát, ha versenyzést nem is.
Nem ördöngősség, irtózni se kell tőle, ezt inkább lustaság intézte el velünk,
s „társadalmi állás”, hogy nem jut csak lőre bor helyett, s ha munkára fekszünk és kelünk,

testmozgásnak annyi elegendő nekünk, hiszen mennyire el tudunk közben fáradni,
nehéz még másra is fenntartani kedvünk, kinek van kedve utána még szaladni,
vagy súlyt emelni, inkább jártányi erőt kell gyűjteni pihenéssel, megérdemelt
kikapcsolódással, vagy fekve heverőn, mint obsitos baka, ki végre leszerelt.

Pedig sokkal egyszerűbb s szebb ez a dolog, foglalkozni vele, áldozni rá időt
se nem megterhelő és hamar megszokod, se nem hosszadalmas, de mint igazhívők,
bíznod kell testedben, hogyha kényezteted, képzeletet felülmúló jóérzettel
válaszol, megajándékoz, ha eteted éhét, gondtalanabb teljesítményeddel,

mert nem fáradsz hamar, lábad se fájogat, hátad, nyakad, derekad is épen marad,
ha természetük szerint mozgatsz izmokat, nyújtod inaidat, lélegzet lankadat,
nyugalmat árasztasz lelkedből testedbe, hogy az feltöltődjön egyetemességgel,
így egész világot behozva lényedbe, összhangban a földdel és a magas éggel.

Sose feledd, hogy a test csak lehetőség, a lélek egészség, a szellem kapcsolat,
s e három együtt adja a létezésed, s emiatt nem lehet belőled másolat.
Legjobb, ha a lelkeddel azonosítod magad, mert nemcsak felügyeli valódat,
s hídként szolgál szellemiség irányában, tőle tudod, valójában milyen – jó – vagy.

Egység és egyensúly e három függvénye, éjjel-nappal működik e háromságod,
kiegészítik egymást önérzéseddé, s hogy bőrödön belül kapod a világot.
Eközben mindhárom megkéri magáét, táplálod tested alkotó elemeit,
jó gondolkodásod lelkesítőleg hat, s mások megértése igen sokat segít.

Kiemelt kapcsolatok is vannak benned ezen alkotórészek közt, azaz párban,
művészi mozgásod létrehozásához lelkisík alakzat nő látvánnyá tártan,
s ekkor a gondolat áttör a mozgáson, tested rángással alkosson maradandót,
vagy kezed festi, gyúrja újjá az anyagot, inkább mások szívére ható mondandót.

Ekkor még egyenrangú lehet a két fél, de a szellemnek a test alárendelt lesz,
hogy közvetlenül kiszolgálja írással, ha eszme elméd lába alá kengyelt tesz,
hogy lovagold meg gondolat nyargalását, fűzz következtetéssé fogalmi hálót
ítéletalkotáson keresztül, s lesznek élet mesteri fokú szövetét várók.

Legkevésbé van külön rálátásunk a lélekszellem, szellemlélek kettősére,
alig megkülönböztethető mitőlünk, mert így nyilvánul meg bennünk isten léte,
oly magas szinten élve meg ittségünket, miből kiválni végességünkre mutat,
de mivelhogy kezdetünk volt, nem adjuk alább, keresünk örökléthez vezető utat.

S hogy betölthesd, találd meg rendeltetésed, ami jó esetben is sok időn múlik,
eközben ismerd meg, hogy mibe csöppentél, alkoss maradandót, életeden túli

Nap, nap után fenntartani hangulatod azon a magas szinten: jól érezd magad,
valójában nem feladat, de adottság, nem tudja értékelni, ki ilyet tagad
és azt hiszi, csak rajta múlik az egész, ostorozza magát ingadozásáért,
s az önértékelés lefelé iránya is felelős lesz búskomorodó máért,

s ritkább a felfelé kunkorodó kedved önkéntelen örömöd tekintetében,
holott lehetne, hogy mindig így ébredjél, életviteledet ebben számon kérem.
A reggelt viszont meghatározza este, estédet meg egész nap előkészíted,
napjaidra pedig az lesz a jellemző, mennyire mély, megingathatatlan hited,

bizalmad életed nagy reménységében, ami elkíséri minden cselekvésed,
és már annak tudata jókedvre derít, életeddel magad öröklétbe vésed,

mint szerelmes pár tagja kedvese nevét rengeteg erdőnek hatalmas fájába,
mert akkor keletkezik igazi jövőd, mikor megjelenik szüléshez a bába,

s világra segíti utódodat, aki külön életet él, de tőletek függ,
úgy alakítjátok, mintha saját lenne, sokáig hajladoztok a szélben együtt.
Persze, előfordul, hogy nem lesz gyereked, de akkor is arra teremtettként lehetsz
szorgalmas és hasznos tagja közösségnek, hol a világ gyümölcseiből úgy ehetsz,

mint aki hozzájárult folyamatához, emeli a szükség fölötti győzelem
zászlaját, élteti a cselekvés lángját, s állandóság szerepe nyugalmat teremt,
sőt, jó hangulatod vidámnak is mondhatod, ahogy a szívedet a jóságra tárod,
és elősegíted azt minden erőddel, s élvezeteddel a szépséget szolgálod.

Vallás-e a tudomány, tudomány-e a vallás, az idő dönthetné el régiség
hosszúságából elővéve szentséges őstudást, mit minden csillagmítosz idéz,
ha nem gyorsult volna fel ismeretszerzés, amit manapság hitetlenkedve látunk,
hogy duplázódik mennyisége évente, és épp oly sebességű kiavulásuk.

Azaz a mai magas szint oda vezet, hogy legokosabb a legbizonytalanabb,
és az egészet senki nem láthatja át, egyik téren tudós máshol buta marad.
Miközben dúl a megtévesztés fegyvere, mert a fennálló állapot fenntartandó,
amit sokkal korábbi megállapítás halmaz a világról volt tartósítandó.

Így hát nagy az ellentmondás kiválóság tényeink és berendezkedésünk között,
szemet hunynak-e vagy vakká teszik őket, de többség elsiklik az igazság fölött.
Legalábbis társadalmi összefüggés tekintetében, megelégedve baljós
elvek érvényesítésével esélyes egyenlőség felé, mivel korunk adós.

Ezért aztán felmerül bennünk a kétely, más irányú vizsgálatok valósága
felé, mintha a természet nem lehetne tovább az emberi lélek fellegvára.
Mert mintha mindannak rossz beállítása, amit az emberiség a földkerekség
egészén művel, káros folyamatokat gyorsítana föl, s így jobb lenne a restség,

leállás és őrzés, nem nagylábon élni, mit olyanoknak ajánlanak nagy hévvel,
akik szinte nincstelenek s fejlődnének, de a közvéleményt meggyőzik sok érvvel,
aminek tartalma tehát belátatlan, közben a győzködőket azok pénzelik,
akiknek a tevékenysége épp olyan, vagyis legkárosabb, mi ellen kergetik

a tömegembert, csakhogy már nehéz megállni, önkorlátozást ily káoszban vállalni,
ezért tudományt vallássá kezdik tenni, bár az alapja nyilvánvalóan talmi.
Mennyivel jobb volt, mikor állócsillagok árnyékában élhettünk, évezredekig
változatlan hitek s remények fényében, azon túlléptünk, s bár az egeket szelik

űrhajóink, de korlátaink maradtak, s véges erőnk nehogy végzetessé váljon,
jól kell felhasználnunk, ez még mindig parancs, ne legyünk egymás ellen úr a világon.

A világmindenség több, mint mit látunk, és ez így van ennek mindkét értelmében,
megfigyelésünkkel határnál megállunk, s létét sem tudjuk felfogni szükségképpen.
Igen sokáig nem volt gond korlátunkkal, égbolti csillagoknál nem néztünk tovább,
azóta van baj tudós elvárunkkal, hogy mögéjük lát eszközünk és még tovább.

Mert megtudtuk, hogy a nagy környezet tágul, de még gyorsabban, mint a fény sebessége,
arrafelé az ember csak bambán bámul, s szomorú, hogy elérhetetlen mélysége.
Azért van így, mert ott is csak azt kereste, hol találja a teremtő kiárasztót,
ahonnan világ eredőjét kilesve talál biztos pontot, hitet kiválasztót.

Ez mindig ahhoz kellett, mondhassa bátran, hogy ő lett kizárólag kedvezményezett,
s nem is csak az ember úgy általában, hanem akit eddig az isten fényezett.
S teremtés koronájaként beállítva maga koronahordozó lett a fejünk,
legalábbis azt a hiedelmet szítva, vannak hatalmasok, s vannak, kiket fejünk.

Innen ered velős világmagyarázat, hogy kiemelt részesül mindentudásból,
és nem olyan ez, mint gondolat halászat, összeszedni igazat mástól és mástól.
Részesülésért pedig meg kell szolgálni, avagy szolgáltatást e célra szervezni,
mihez az elvárást nem ki kell találni, idők teljében tudomásul kell venni.

Köztük az is aztán meg lett fogalmazva, miként viszonyuljunk a világ létéhez,
minek következtében el lett halasztva, hogy éppen elérjünk tudásunk széléhez.
Azaz mindig voltak, akik birtokolták az embert meghatározó ismeretet,
s ha nem is, de magukról ezt állították, nyomatékul forgatták a fegyvereket.

Így önmegismerés szintén akadozik, nem hagynak elvonatkoztatni magunktól,
feltárt ténysor látásmóddal találkozik, s ismeretlen nevet kap ismert utunktól.
Megértésünkön keresztül megérteni a végtelent, sosem leszünk rá képesek,
ott a félsz, hogy nem fogunk eleget tenni teljességnek, s nem elég ez a kis szelet.

Töredék, parányiság valós igazság, amivel a megismerésben számolva
rájöhetünk, hogy mi az igazi nagyság, emberkülönböztetéssel leszámolva.
A szabadság tehát egymástól kifelé és magunkban befelé kell hogy működjön,
így nem lép felfoghatatlan eszünk elé, határtalan létben létezés nem börtön.

„Mi van, ha...” – legmerészebb álmainkat így szoktuk bevezetni, bizonytalanságot
áthidalni, amikor nem vagyunk teljes tudatában, s feszegetünk igazságot.
Tehát, mi van ha mi már jövőnek élünk, s jelenünk nehézségei azért vannak,
most forraljuk megoldását túlélésnek, ezért feláldozzuk magunk még nyers tannak.

Csak csíráját tudjuk elérni mindannak, ami sejthető, kibontakoztatható,
megragadás előtt akadályok vannak, szándékos is, tisztánlátás ellen ható.
Mert a mának haszonélvezői káros létezésüket takargatják, mégpedig
hibásan, mert épp nekik mehetne könnyen, hogy a hasznot épületes magként vetik.

De nem teszik, hanem védenek meglévőt, nem engednek levegőhöz újat hozót,
csak ha úgy illeszkedik minden régihez, azt is tovább viszi, mint alapot adót.

Ezért aztán vannak kemény szakítások nem tekintve értéknek eddigieket,
ám nem előre, de hátra néznek sokan, keresve a mintát, ami múltba vezet.

Ahol már egyszert történt megaláztatás, csak annak maradványai elérhetők,
ezért önmagukban sem tökéletesek, mai világunkban alig követhetők.
Folyamatosságot kellene felvetni, hogy azzal együtt hová jutottunk volna,
s ezen elgondolt valóságból kezdeni továbblépést, hitet abból megokolva.

Mert most valami szertartás felújítás féle bitorolja lélekerő helyét,
s csodálkozunk, hogy nem megy a sorsjavítás, ha nem töltjük meg még összefogás terét.
Nem a hatalommal kell tehát dacolni, megsértődve méltatlan mellőzés miatt,
hanem be kell állni jelent átrajzolni, működjön minden jót kiszagoló szimat.

Azaz minden jobbat az eddigieknél, bárha korábban égi parancsnak látszott,
de alkalmatlan, mikor szabadon szemlél többségünk, sőt, látja, hogy ellenünk gyártott.
S ebből látszik igazán, mily nehéz dolog, igazság összegzés sokféle adatból,
mi millió számú tudós fejben forog, szabadulás okosság verő gyarmattól.

Miközben a vágyunk látványért sóvárgó, bár annak reménye megalapozatlan,
képszerű, tényszerű legyen mát felváltó, feltörő vulkán, de nem pokoli katlan.
Ezt szokás vallásnak nevezni régóta, bár abban manapság még sokkal több a hit,
mint meggyőződés, hogy megvalósítóra tekintsünk magunkra, minden más cél avítt.

Így nem „mi lenne, ha...” hanem kötelező beleállni feladatba, időtálló
elveket keresni, és virágzó mező legyen életünk, ész fényére kiálló.

Apró tévedésekkel el vagyunk látva, de nem ettől függ, hogyan állunk lábunkon,
hanem hogy miként tekintünk a világra: lehetőségekkel ölel, vagy beburkol,
nagy-nagy változatossága gyönyörködtet, avagy félünk összes változásától,
bonyolultságában terem sok jó ötlet, vagy kijut útvesztője bolyongásából.

Eligazodáshoz nem annyira tudás szükséges, hanem kipróbált tapasztalat,
különbségét mutatja a hozzájutás, jön nem átvétellel, de átélés alatt.
És ez inkább kis ügyekre vonatkozik, nagy összefüggésekre ott van a vallás,
ám kicsi elrontástól sem unatkozik az ember, de nagyhoz kell igazán tartás.

Mindez magátólértetődő lehetne, nem kellene így külön beszélni róla,
ha családi hagyományból jönne tette ifjaknak, s vallási válság sem adódna.
De nem így van, s mi helyette: csapnivaló, mert a növekedés nem szervesen haladt,
hanem lefölözés krémjén indult hajó, haszon bontott sok idő alatt épült falat.

Maguk életterében kiképzetteket úgy kényszerítettek másféle munkára,
hogy nem értékeltek már tehetségeseket, nem rájuk volt szükség, hanem rabszolgára.
Ezzel indult modern fejlődés motorja, s ez már nem földöntúli célért haladás,
mindenkinek be kellett állni a sorba, s többé nem működik kiválasztott hatás.

A legócskább gondolkodás is sikeres, ha fel tud ülni a nyereség lovára,
legbölcsebb eszme teret hiába keres, mindent eldönt irányítás fellegvára.
Ahol fegyverként már nem kardot használnak, sokkal jobban működik az elrettentés,
erkölcs se jó együttműködésből pártlat, s a legújabb cél új természet teremtés.

Már mindenki Pisti a vérzivatarban, Fabrizio del Dongoként Waterloo-nál
bolyongunk csatatéren, kiábrándultan, országunk mégiscsak többet ér egy lónál.
Sóvárgunk a kis tévedéseink után, és hogy isten bocsássa meg bűneinket,
de ha így folytatjuk, meghalunk majd bután, sutba dobva ó meggyőződéseinket.

De eligazítva az új nemzedéket történelmünk nem hamis változatáról,
mert azért már lehet tudni, miféléket műveltek, kiknek le kell lépni a pástról.

Megtévesztő szavunk az időszerű, mert előtérbe nyomakodik benne jelen
kívánalma, pillanatnyisága, vágya, valami megtörténjen, bekövetkezzen,
s háttérbe szorul, hogy azt korszerűsége okán szeretnénk megtenni, vagy megélni,
és e jellemző lényege teszi nekünk kedvessé, sőt, félelem, nehogy elvesszen,

lekéssünk róla, idejét múlja, no, nem kívánt tulajdonsága, hanem elérés
lehetősége, megvalósítás könnyed útja, mit aztán később pótolni nehéz.
De mi az a korszerű, hogy ilyen gyenge háttérként az erős felületességben,
értelme megbújik a lélek legmélyén, miközben kezünkkel utána kapkodunk?

Éppen ilyensége miatt kell becsülnünk, hogy létrejötte mindegyikünk sejtése
kapcsán tevődik össze, és nem kívülről vagy felülről érkező parancs, befolyás.
Így aztán csak többé-kevésbé lesz egyként mögé álló kis vagy nagy közösség, másként
és másként látja egyik és a másik, attól függően, mi érdeke, érdeklődése.

Miközben lesznek, akik kihasználják, épp valami önösség céljára, és ezért
siettetik, vagy sérelmük esetében gátolják, és szinte üzletelnek vele.
Azért sem egyszerű elönteni, tényleg eljött-e valami változás ideje,
mert ha régi helyére lép, kiszorítja, annak értékét biztonsággal őrizni

kell általa, miközben még többlettel is gazdagít bennünket, és vitán felül kell
álljon, egyöntetűen elterjedhessen, különben nem térül meg sosem az ára.
Mindez persze kiterjeszthető úgy is, mint általában szokásos új bevezetésre
intézkedés, és mutatja nehézségét, az egyeztetés és megegyezés terén.

Ezért nem kell csodálkozni, hogy olyan ritkán válik hagyománnyá a mindennapok és
ünnepek során támadt megoldásokból az igazán sikeres, s lesz időtálló,
s kell tisztelni még a legrégebbi múltból származót is, ha mégis korszerű maradt,
s mintának véve törekedjünk találni hasonló hasznos, erős kihívás-választ.

Lankadatlan küzdünk az egészségünkért, azt gondolván mindegyre, hogy veszélyben van,
pedig nincs, hiszen csak napi élet folyik, ezernyi hatás ér, s legfeljebb kedv hervad.

Hogy nem vagyunk minden napszakban a csúcson és az évszakok is másként érintenek,
oly adottság, mivel meg kell barátkozni, attól még lehet a hangulatunk remek.

Közben ott van a félsz bennünk, hogy mi van, ha az a kis rosszullét nagy bajnak kezdete,
nehogy elhanyagoljuk vizsgálatunkat, nagyszűrésre menjünk legalább évente.
De még a kis mozgás is megerőltető, nemhogy rendszeresen végeznénk tornánkat,
a futás egyenesen isten verése, elég álló nap talpalni a munkában.

Ami nem is igaz, ha ott sokat ülünk, aztán a hétvégéken csak terpeszkedünk,
és nyugdíjba vonulva megáll az élet, nézzük tehetetlen, mi történik velünk.
Mindent elolvasunk, ami elénk bukkan, onnan ezernyi veszéllyel riogatnak,
amely belső szerveinkre leselkedik, de vannak készítmények, biztosan hatnak.

Csoda praktikákat igyekszünk elérni, melyek csak kis kényelmetlenséggel járnak,
megvesszük az eszközt, bár eléggé drága, hiedelmek bizonytalanságba zárnak.
Menthetetlenül félműveltekké válunk, a tudományos alapot nélkülözve,
pedig mindenki tanult biológiát, de megnőtt a szakadék tudás és közte.

Hiszen ha nem vált szakmájává orvoslás, persze hogy nem jutott a dolgok végére,
ráadásul olyan nehéz a terület, kevés érdeklődő jut megértésére.
S lehet, hogy nem látjuk a fától az erdőt, nincsenek olyan összefoglaló művek,
hogy ne vesznénk el báván a részletekben, így az egészségünk sötét lónak tűnhet.

Sosem tudhatjuk, hogy éppen milyen baj ér, milyen következménnyel jár mai lépés,
mint elfertőzött seb, ha nem jól kezeljük, tudatlanságunkból lesz örök kísértés.
Azaz még akkor se vagyunk jól bőrünkben, amikor ténylegesen nincs semmi bajunk,
mert a természetességet gyakorolni nem tudjuk, nem merjük, áldozatok vagyunk.

Azt tanítsd, hogy szárnyalj, lobogj és keresd meg, amitől tényleg lehet ilyen jó kedved,
vagy aprólékos, gyötrelmes felkészülést, várva, hogy egyszer majd bekopog sikered.
Mert e kettő irányt mintha nem lehetne egyszerre, egyesítve jól képviselni,
mert a felkészületlen lesz igen lelkes, s vágyról lemondva lehet szorgalmat nyerni.

Nem igaz, és egyik és másik hiánya bár szomorú, de tanára lelkén szárad,
nem kapott oly mélyről jövő indíttatást, mi megostromoljon magas tudás várat.
És be is vegye, mutatva eredményt már felkészülés során, őt is bevonva
izgalmas felfedezésbe, miből tanul, minek örül, lelkében megtáltosodva.

S hogy mindezt megértsük, nézzük az anyákat és persze az apákat is, nem izgulnak,
hanem mutatják az irányt, mintát adva, amiben ők természetesen jók, urak.
A mester csak fel kell fokozza a hatást, mivel nem mindennapos terepen mozog,
kifinomult ész és kéz kell győzelemhez, ahol a cél csak közben meghatározott.

A lényeg, hogy élvezzetek újdonságot és a tanítványnak legyen még egy köre,
hol túlmegy merész elváráson is, mert ő ért hozzá, neki gyűlik tény föle.
És mindenki mindenkinek tanítója, mert a visszajelzés is igen sokat ér,
vagy amiben tehetséged van, átadod, egymás által mindenki karátosat él.

Hagyjuk tehát egymást úgy megnyilvánulni, ahogy ő szeretne és legjobban tudja,
nemcsak hasznos lesz, de szórakoztató is, ha hiszünk egymásban, sokkal többre futja.

Még a barátkozók se ismerik egymást, hiszen megváltoznak, míg nem találkoznak,
s bár az elvárás régi magukról szólna, inkább előadják, mit újonnan hoztak.
Ne diktáljuk hát, hogy a másik épp milyen, ő sokkal jobban tudja, ismeri magát,
így a barátság is többletet tud hozni, de meg kell érteni az őszinte szavát.

Azaz ne legyen felszínes a társalgás, állandóan közbevágva, kritizálva,
hogy nem azt mondja, mit mi arról gondolunk, ne legyen a kíváncsiságunk kizárva.
És engedjük meg az új értelmezést is, ahogy még sosem magyarázta korábbi
tettét, hiszen megérett benne önlátó módon, mit eddig nem nagyon mert feltárni.

Így lesz érdekes, sőt izgalmas százszor is lerágott csont esemény felidézése,
esetleg abban ha mi is szerepeltünk, meglepőn változhat leányzó fekvése.
Mert valljuk be, mennyire nem várunk semmit a régi barátokkal találkozástól,
legalábbis eleinte, míg merevek vagyunk, s ha megnyílik valaki, csodát szól.

Hiszen benne van élettapasztalata, és a szégyen helyett őszinteség roham
meggyőz bennünket, hogy milyen tanulságos, s nézünk magunkra, mint ki vesztébe rohan.
Lehet, ott a helyszínen nem valljuk be azt, hogy mi is mennyire hasonló cipőben
járunk, de a helyeslésünkkel jelezzük, hogy hasonlóval már találkozunk bőven.

És ekkortól engedjük sziporkázni is egymást, mert külön szólamok egyesülnek,
feltöltődik lelkünk szívünk melegével, mit egymásnak adunk, már kicsit sem szűrten.

Meleg, mindenütt meleg, igen meleg van, de hát ez a nyár természete, július,
augusztus eleje, mind sikertörténet nyaralás szempontjából, de az aratás is
ekkor történik, s van, ki a munkától fog embertelenül izzadni, s van, ki fekszik
a Napon, illetve alatta messze, de olyan, mintha rajta lenne, úgy perzseli.

Takarást, árnyékot keresünk, öltözünk fehér leplekbe, mert visszaveri a fényt,
vagy csak nem nyeli el áldott fehérség, s árnyékot adó fák meleget raktároznak
azzal, hogy fejlesztenek még évgyűrűt, vastagszik derekuk, lesz jó tűzifának,
meg a növények is elszáradnak lassan, de hát mi öntözzük szép kertjeinket,

örökké zöld legyen, és örökzöldeket tartanak csalárdul a lombhullatók között,
meg is bomlik néha a tiszta egyensúly, értetlenkedünk, ha tönkremennek fáink.
Egyelőre azonban a gyümölcsükre kell figyelnünk, egymás után érnek hűen,
meg a zöldségek is lassan mosolyognak ránk, ideje gyűjteni borsót és zöldbabot.

De mennyi városi embernek alig van fogalma, miként termelődik az étke,
legfeljebb kiülnek a kerti padokra, galambot etetnek, halcsobbanást hallgatnak
a tóban, s már ennyitől is boldogok, milyen sok más mindenről lemondanak ők tehát,
ami a természet éves körforgását illeti, de hát ezt adják kényelemért

cserébe, hogy a nyár olyan lett, mint a tél, azaz a világosság és a sötétség,
hogy szabályozott lehet, hosszabbodhat is akár mesterségesen, izzasztóba is
járunk, hűtjük is szobánkat, csere-bere lett az évszakok között, ha a Föld másik
oldalára repülünk, hol van már régi paraszti világ évkörforgás áldása,

időjárásé, vagy éppen átka, ha jég veri el a termést, ez viszont alig
kellemetlen, legfeljebb kopog autó tetején, megállunk, kivárjuk, míg olvad.
Hiszen nyár van, meleg mindenütt és minden napszakban, éjjel kell felüdülni inkább,
majd élvezni a sok fényt, mert ingyen adják, mert minden mégsem véletlenül lett drága.

Egyedül vagy-e elhagyatva, ha érzed, vagy inkább szükségleteid terén nyílott
réstől borzadozol, ahol nem befelé, kifolyni látszik pénzed, még meg sem hízott
zsebedben, de már ki kell adnod egy szálig, s hamar megtanulod, hogy mi az a hitel,
ha hiteles vagy, kaphatsz kölcsön hóvégig, s máris befeszül szigorú életvitel.

Innentől kezdve felelősséged megnő, hiszen ki tudja, mit veszélyeztetnél, ha
nem kuporgatnál össze visszaadandót, nem engedheted meg, mit korábban néha,
hogy elereszd magad, sőt kirúgj a hámból, és ettől úgy érzed, számkivetett lettél,
büntetned kell magad, bár nem nyilvánosan, pedig nem is igaz, hogy te léha lennél.

Elgondolkodsz,, fura, fránya helyzeteden, mi az, amit rosszul csinálsz, szorgalmasan
dolgozva hivatásod szép menetében, mégis az anyagi helyzeted elhasal.
Igen, ismered, hogy addig nyújtózz, ameddig a takaród ér, de jólesik
az is, ami azon kívül úgy adódik, mint természetes igény, semmit nem veszít

értékéből, amikor ritkán visszatérsz hozzá, áldozol rá, és nem vagy fényűző,
csupán igényes, nemcsak kenyérrel él az ember, olyan ez, mint cipőben a fűző,
kenyérben a kovász, ami összetartja, ízét is megadja és nagyra növeszti,
életünk lényegét is birtokolnunk kell, hogy nem érezzük, maradék vagyunk, reszli,

hanem élenjárók emberség gyakorlat terén, s ha nincs is meg mindenünk, ami kell,
a szakadékot jókedvünk áthidalja, szeretnek is, érezzük, jósorsunk kikel
abból a vetésből, amit lankadatlan lelkesen végzett tevékenységünk jelent,
és ami összekapcsolja közösségünk, múltból jövőt épít szolgálva jelent.

S amikor gondolatunk idáig eljut, észrevesszük, hogy majdnem kivétel nélkül
mindenki ezt csinálja, úgy nem független pénzügyeit tekintve, bele nem szédül,
meg se kottyan neki, nem igának látja, mert több haszna van, mint mit rá kell költeni,
és ezért emberséges megoldásként él, bizalmat élvezve, adósságba veri

magát, minek terhét élet édesíti, sava-borsát élvezheti jó időben,
éppen családot is kiteljesíteni, az aztán már nem egyedüllét, de bőven
megüti vágyak, kívánalmak mércéjét, mert ha a világod úgy lesz berendezett,
nem húzódhatsz vissza, megfogod a kezét szerencsédnek, mi tehát másoktól érkezett.

S ha intézményesedve is, de mégiscsak az emberi közösség, ami felemel
elegendőt nyújtva, hiszen megérdemled, adósság formájú boldogságba vezet.

Közös bűnökből nem lehet kimaradni, bármennyire is tiszták akarunk lenni,
létezésünkben úgy előrehaladni, ne kényszerüljünk elítélendőt tenni.
Bár szigorúan véve olyan nem is lesz, mégsem mentesülhetünk bűntudat alól,
hiszen az ember társadalmánál kisebb, s megbélyegzést kap, bár nem is tehet arról.

Van minden korszaknak saját színvonala, történettudomány foglalkozik vele,
miként hadakozott hadseregek hada, hogyan szolgált urat népének embere.
Aztán az eszközök használata zajlik, természet hasznossá átalakítása,
megszokott módoktól okos el nem hajlik, teremjen elég élelem, hús és kása.

Nagy egésze ugyan igen lassan mozdul, ám újdonságot átvesz viszonylag hamar,
emberiség harangja egy hangon kondul, több az egyetértés, mint a tudatzavar.
Népek, nemzetek is beállnak a sorba, úgy tenni, mint mindenki, nagy legyen többség,
ne legyen belőlünk se csürhe, se horda, egyöntetű legyen legalább a környék.

Időnként viszont válságok jönnek, mennek, ellentétek zsákja megtalálja foltját,
nem mindegy, híve lettél-e annak, ennek, az ellentmondások egymást ki nem oltják.
Amint vízelvezető érből lesz folyó felhőszakadáskor s árvíz keletkezik,
ereje az egyes embert is elsodró, mentésről közösség el nem feledkezik.

De sokkal könnyedebb ügyek esetén is elköteleződünk a nemzetünk felé,
közös a múlt, a nyelv, sors és még a vér is, együtt állunk isten ítélete elé.
Ám olyan valójában nem is létezik itt a földön, ahol Jézus is gyalog járt,
így egész világunk igen sokat veszít, ha háborút szít az egyik észbomlott párt.

Már fegyverkezéssel arra megy ki játék, hogy ki az erősebb, lenyomjon másikat,
korlátozva kapjon egy nép tudást, málét, megbűnhődjön érte önállóság divat.
Megbélyegezetten pedig nehéz lesz élni, hát még ha hódítás kereke letapos,
hithűen se lehet már sokat remélni, elnyomás tönkretesz, mert igen alapos.

Legfőbb gondunk tehát az igazság legyen, áldozatunk érte együtt eredményes,
át kell törjön bármily nagy hazugság hegyen, így lehet jelenünk büntetlenül fényes.

Vigyázz, aggodalom, féltés ne csapjon át vészkiáltó félelembe, ne terheld meg
viszonyodat túlzásnak bizonyuló önös hozzáállással, szeretted felé.
Eluralkodhat rajtad tehetetlenség érzése, és máris borzalmas végzetet
sugárzol magadból, akaratlan, másra, éppen őrá is, aki segítségre szorul.

Helyette vedd elő legmélyebb hitedet, bizalmadat őbenne, akiért szurkolsz,
hogy sikerüljön túllépni nehézségein, bármennyire is reménytelen a helyzet.
De nem az, ha róla van szó, hiszen tudod, mindig kivágta magát a bajból, mit
többnyire nem ő okozott, elszenvedte csupán, amit mások összehoztak bután.

Lehet, most ő volt kicsit felelőtlen, de az egész élet minden percében alig
van, aki összpontosítani tud, néha beüt a krach, ilyenkor átlendít rutin.

Át, ha szorítunk érte, jó üzeneteket küldünk éteren át, ahol össze vagyunk
kötve, érezni fogja, mellette állunk, megsokszorozza erejét, hisz magában.

Mindig imádkozom értetek, szokta volt mondani édesanyám, milyen jó volt ezt
hallani, s visszagondolva sok érvényes eredmény jött elő megoldott gond mögül.
Éreztessük hát odafordulással, hogy veled vagyunk, kedves, nehéz óráidban,
őrangyalodnak szeretnénk segíteni, kivel azonos vagy, ha mindent beleadsz

és kiterjeszted képességed szokásos határokon túlra, ellenőrizni a
meghibásodott testrészt, miközben lelked megvalósítja az eredeti tervet.
Így hát nem marad el, amit sokan várnak, csak épp sokkal nehezebb lesz szereplésed,
nem megy kárba a hosszú előkészület, túlélésedet sikerré kovácsolod.

Olyan, mintha elavulttá vált volna a szerelem rajongás része, egyszerűbb
lett a beteljesüléshez vezető út, lerövidült ha tetszik, de már kiderült,
hogy miatta sorsa megpecsételődött, annak egésze húzza a rövidebbet,
igaz szerelem ritka, mint fehér holló, titkolni kell, ha nem érzel lenni szebbet.

Itt múltból örökölt mintákat is látunk, két irányban futnak jó–rossz előzmények,
gyilkosságig fajuló tiltás egyik ág, más határtalan örömről virágének.
Ezek pedig történelmi mélységjelek, végtelen időből jön a szerelmesség
természetes megélése, s falakat húz fiatalok közé hatalmi éhesség.

Nemcsak uralkodói szinten folyt mindez, s bár hagytak egyszerű népet házasodni
kedvére, csatákba vittek legényeket, nem tudott a szerelem kibontakozni,
mert sokan odavesztek, lányok pártában maradtak, siratták hősholt kedvesüket,
amott meg a vagyon egybetartásához nem nőhetett élet szerelem vágyában,

hanem a jó házasság hozományfüggő volt, a szülői akarat érvényesült,
nem csoda, ha modern lázadás jött aztán, de benne nem ész és érzelem egyesült
család és tűzhely melegét megőrizve, mert a kiszolgáltatottság lett erősebbé
az embertömegek szintjén, mozgékonyság a jellemző, közösségbomlás, szerencsés

esetek kivételnek számítottak már, s addig eszményített természeti népek
sorsa is megpecsételődött, hivatal szervezett versenyt, hogy kik a világszépek.
A divatőrület elsöpört egyéni kezdeményezést, hagyott alkalmazkodást
csupán, felgyorsított folyamatokat úgy irányítva, ne láthasson senki csodát

a szerelemben, mi hűségessé teszi őt egy életre, azaz függetlenné, párban
élővé, gyermekért áldozóvá és boldoggá, saját utat önállón jártan.
Megy hát a harc a lelkekért ma ugyanúgy, mint régen katonákért, robotolókért,
lényeges követelmény a gépiesség, elhallgattatják, ki emberségért szót kért.

De azért Júlia még mindegyre éli felismerve, üdvözölve a szerelmet,
Rómeó is azonos marad magával, nem kér a haláltól életért kegyelmet.
Mentsük meg hát fogunkban átvíve túlsó partra özönvízszerű áradás között
létünk zsengéjeként a szép kapcsolatot, s bár minden mulandó, az még lehet örök.

Csak akkor kiabálsz bele a sötétbe kínodban, félelmedben, ha válaszra is
képes vagy, észrevetted? Jogos igazad tör elő belőled, fellázadva, ha nincs
reményed rendezettségre, kegyetlenül feldúlja a természetességet érdek
fegyverhasználata, vagy csak véletlenség talán, de e szerencsétlenség temérdek,

mások is tehetetlenek, látod őket, de nem szólítod meg, csak magaddal pörölsz,
mintha szégyened lenne, mi másnak előny, pedig egyetértésre lelne, mit közölsz.
A meg- és belátott tehát az etalon, ki kell mondani, hogy ténye megszülessen,
ily vallomásokból elhatározásnak kell közössé válni, eredmény lehessen.

És ebben aztán meg is bízhat mindenki, derült égen éjjel látszanak csillagok,
eligazodhatunk élet sűrűjében, útmutatóként szellemünk fénye ragyog.
Már azelőtt történik, hogy megszülettünk mindaz a java az élet értelmének,
az idő végtelenében sorba rakva, saját szakaszból merítenek, kik élnek.

Isten ellen csak akkor lázadunk, mikor megenged másoknak ellene vétkezni,
mi jók igazságtalanságot szenvedünk, mert károkozást nekünk kell elviselni,
ami közös büntetésnek beállított, s így született meg a nyilvános hazugság,
de nem fogadjuk el, magunkban füstölgünk, ha nincs kitől kérjünk jóságunkra nyugtát.

Mert az életünk időközben zajlik és eltelik, nem mindegy, milyen környezetben,
körülményekben, emberség magasa az, vagy ránk erőszakolt kicsiség, nyeretlen.
Ezt az ellenmondást üvöltjük világgá, mi közüdvözülés és valóság között
feszül, mert bár látjuk a megoldás elvét, nincsenek hozzá támogató eszközök,

biztonságos eljárások, ne veszítsünk többet, mint mit nyerhetnénk, tehetetlenség
s tetterő küzd egymással, dűlőre kell jutni benn és kinn, mert sikert hozni tud az egység.

És akkor valamikor igen réges rég rám mosolygott a szerencse forgandóság,
esélyem támadt meglátni, hogy fényes ég alatti nappalokon telik valóság.
De addig sok-sok sejtnek kellett kinőni, táplálkozás szeretetében lubickoltam,
erőfonalak szerint csontokat szőni, ösztönéletbe merülni, nem gondoltan

rá, mekkora terhet jelent létezésem, s hogy olyat szaporítok, akiket várnak,
szűk kapun jutok világba, fájás réven, s nagy-nagy gazdagság nyílik, végtelen tárlat.
A megdöbbentő átmenet bevéső dött, mint utólag megtudtam, mélységes mélyen
belém, folyékonyból légnemű és szilárd közegbe lépve lettem tulajdonképpen

külön élőlény, ki élelemért kiált, s körülöttem mindenki velem törődött.
De a forrás baleset miatt kiapadt, avagy ritkává vált, helyettesítődött,
erre válaszolva a szó belém szakadt később, mikor meg kellett volna szólalni,
s közben a testem, lelkem már szinte szaladt, észben a dolgokat kezdtem megaszalni.

Így aztán a gyümölcs még édesebbé vált, amikor végre megszólaltam, kedvére
selypítve hallgatóságomnak, kik térfát véltek ugyan, de bölcsességem dicsérve.

S ez már oly késői időben történt, hogy szinte emlékszem mozzanataira,
s nem értettem még, hogy megszegtem a törvényt, ha ellentmondtam, nem következett vita,

hanem szigorúság, felnőttektől elvárt önuraló magatartás követelmény,
szikérd alap, amit majd a lélektan feltárt, hogy szükséges, bár lehet rossz melléktermék.
Ebből aztán eltúlozták a gyermeki szabadságot, tétovaságba kergetve
több nemzedéket, de ki hűen szereti szentjét, szemefényét, küzd érte vállvetve

felszínes irányzatokat lesöpörve, s valahogy mindig jóljár majd az ifjúság,
mert érte felmenők szállnak bátran pörbe, biztosítva élet szellemét és húsát.
S ez a lényeg, hogy olyan gazdag az élet, juthat benne boldogság minden gyereknek,
felnőtteknek is, ha jól szervezkednének, ha megőriznének isteni kegyelmet,

mit a gyermeküknek még biztosítanak, kétely nélkül fordul feléjük a szívük,
de aztán a kapcsolatok megromlanak, kétséges világban lesz sötét a színük.
Borúlátás közben megőrizni kedvet, ebben gyermekeink üdvös biztatása
legyen továbbra is, mi boldogság enyvet ken kapcsolatra, ne lazuljon varázsa.

Tisztelet és szentség együttese bennünk szolgál legmélyebbel a legmagasabbnak,
két nagy titkáért az életünknek leszünk hűséges hitünkben embernek maradtak.
Az egyik a honnan, a másik a hová, születésünk ismétel emberré válást,
és mivel nem élünk végtelenül soká, intézzük, hogy kapjunk öröklétben szállást.

De ez csak végsőleg merül fel sokára, előbb törekvésekkel megyünk előre
utunkon, hol mindennek megvan az ára, s alig kérdezzük, hogy ki létünknek őre.
Mert az nem Világfelügyelő katona, mindennapok szerzik, szerkesztik szerepét,
megszemélyesített, mégsincs neki hona, megközelítőleg utalnak rá regék.

Onnan jön belénk is feléje érzés, hogy összeköttetésben maradjunk vele,
ne taszítsa el önhitt dicsőség féltés, ne önmagunkkal legyen a szívünk tele.
Hanem a világgal, mondatja a felszín, de az nem több mint amit csinálunk s látunk,
úgy, ahogy ízletesebbnek hat a tejszín, lényegek helyett káprázatokra vágyunk.

Ezért kell megismerni igazat, valót, alatta, fölötte, mögötte mindannak,
mi van, ne legyünk látszat nyalóka nyalók, keserű keserít, édes megaszalhat.
S bár a jelen divat falakat húz körénk, lelkünket dúsítja kizárólagossá,
párra se lelhetünk, elvek állnak közénk, így válik a jólét önzése gonosszá.

E téren valósul örök visszatérés, nem hogy halál után új életet kezdjünk,
hanem míg itt vagyunk, az legyen eszmélés, múltba és jövőbe szabadon repkedjünk.
Megismerhessük pontos magyarázatát annak, mi innen van felfoghatatlanon,
ebben szereplőnek közösséget, hazát helyén értékeljük, mekkora hatalom.

Szentség másik szóval, tiszteletre méltó, szülők, rokonság, falu, város és ország,
hogy egyáltalán nem elvetendő béklyó, kegyelem, mi üdvözülésünkre szolgál.
Értékel bennünket érdemeink szerint, hogy fénylő lélekkel álljunk isten elé,
poklot is járathat, ha hibánkra tekint, általa válhatunk anyagból szellemmé.

Ajánlás:
Hé, te!
Írjál már valami könnyen emészthetőt, hogyha mindezt nem csupán magadnak szánod,
mert még leszebb nő is megkíván szeretőt, ha nem lesz olvasód, azt hamar megbánod.

Mindebbe számunkra sokminden belefér, mi körülvesz minket közel és távolban,
rajtunk kívülien és bennünk létezve, rájuk gondolni pedig lehet titokban
és nyilvánosan, egymással beszélgetve, de képességünk előhívni őket
közös alakítás évmilliók óta, egyénileg használva a közlendőket.

Mindennek alapja, az olyan, amilyen, s ha abból van minden, elérhetetlen lesz
érzékelésünknek, elvonatkoztató képességünk szava róla feltételes,
azaz sok más jelenséggel bizonyítva se lehetünk bizonyosak teljességgel,
de épp ezért szép a világ kutatása, ne elégedj meg jelenben adott ésszel.

Alakíts ki szükséges új fogalmakat, ha olyan körülményt, fejleményt észleltél,
mire korábban így nem jutott még senki, határozd meg, kincsre vagy veszélyre leltél.
S ne csodálkozz, ha eleinte nem értik, és igen, találhatsz a múltból mintákat,
mi arra utal, hogy ott jártak már egykor valakik gondolat- vagy vágyeszme tájat.

Egész más káposzta az érzékelhetők köre, még ha ide vesszük is eszközök
találmányát, mi parányi vagy messzeségi világot tár fel, mindegy, csillag, vagy szöszök,
találat hasonlítás révén születik, s lesz elnevezve, felfogva egyáltalán,
sima ügy, ha megértjük s bátran elfogadjuk, hogy így világ valósága marad talány.

Sokkal izgalmasabb, rázósabb is lehet a harmadik dolog, előbbi kettőnek
alkalmazása életünk folyamatában, hogy egyrészt ne találjuk visszatetszőnek,
elutasítva érzelmi, vagy érdeksérült állapotban, képviselőjét üldözve
még mielőtt tana kibontakozhatna, vesszen értetlenség falába ütközve,

másrészt valami megváltásféleséget sem szabad az új megközelítésekben
látni, még ha oly sok eredményt is hoznak, mert nagyot bukhatunk, hitünk csak úgy nyekken,
amikor rádöbbenünk korlátainkra, azok továbbra meghatározók lesznek,
meg kell nyugodnunk változtathatatlanban, életünk ajándék, s majd nyüvek megesznek.

De a testi létben örök szellem lobog, hogy miként, sőt miért, az ne legyen gondunk
megbénítóan, mert úgy nem sokra jutunk, szerzett tudás dicsőségét kell megszoknunk.

Hányszor elmondtam, hogy minden tudásunkat egy korábbi tudás módosításának
köszönhetjük, vissza az állatvilágig, s bár ez igen szemléletes magyarázat
sok-sok szokásunkra, cselekvésmódunkra, nem épült a köztudatba, nem tanítják
alapfokon, tán vallási összefüggés miatt, máshonnan vegyünk, s szellemi mintát,

avagy tudati ösztönzést, megfontolást, hiszen igaz, mindent megelőz a szándék,
akarat, persze helyzethez mérten gyorsan, veszélyre válaszolva kidülled halánték,

szemünket is ily gyors mozdulattal védjük, támadáskor arcunk riasztóvá torzul,
s ellazult tagokkal tudunk jól pihenni, érdeklődésünk színesebb felé fordul.

Ám az ügyességünk nem gyakorlással lett, midőn eleinte mindent rosszul tettünk
volna, majd idővel megjött jó eredmény és célcselekvésben sikeresek lettünk,
hanem bármily furcsa, de nincsen szakadék ilyen nézőpontból ember s állat között,
amit azok remekül megoldanak, azt mi is folytatjuk izommunkával, törölt

csak mi meghaladja képességünk szintjét, de azt eszünk eszközökkel pótolhatja,
és hogy elménk működése se véletlen, isten jóságából fakadó hit adja,
de nem szabadna megrekednünk ókori előadásánál, mert már vegyületek,
elemösszetevőinek feltárása rég megtörtént, sőt az alatt járva remek

kiegészítődés folyamatot látunk, aminek ésszerűsége lenyűgöző,
ámde mi kívülről látjuk e dolgokat, csak ennyiben vagyunk tehát különböző.
Mert amit a részecske- és élővilág mutat, vagy maga is kapja valahonnan
irányítását, képzelhetetlen mélyről, s akkor belénk is jön ugyanonnan,

vagy csak alkalom szüli a tolvajt itt is, tudássá áll össze a jó illeszkedés,
amint a szereplés tesz minket okossá, emberré váló körülmények közt levés.
De, Kedves Olvasó, nincs minden megoldva ezzel, beláthatod, ha arra gondolunk,
hogy amiről szó volt, léteznie is kell, különben csupán üresen okoskodunk

létről megfeledkezve, mi háttér alap, így ahogy láthatónak van mögöttese,
ami láthatatlan, a láthatatlannak szintén, de ez nem gondolhatatlan, mese,
hiszen lépcsőzet, kell legyen alja tehát, s teteje, de csak utóbbi magasztalva,
és mérhető is, legalább önmagával, addig bátorodjon hát nyugalmunk esze.

A nyelv önmagában még nem törvényhozás, de helyes használat fogalmakkal takar
le ismeretlenséget, feltár szépséget, lehetőséget összefüggésben hamar,
sokkal hamarabb, mint mikor eltévedünk s hamis tanúsítványt adunk a világról,
életről, mit onnan tudhatunk meg rögtön, nem születik siker cselekvés csatából.

Illetve, ha tévelyegve bolyongunk a léterdő sűrűjében, észre se vesszük,
nehéz állapotunknak mi vagyunk oka, ráadásul van, kinek kedvére tesszük
magunk rontását, mert ő nyerni fog rajta, ezért kiküszöbölendő tudatlanság,
amennyire lehet tájékozódjanak, akik el-elcsúsznak megtévesztő hantán.

Nohát, erre kell szolgáljon a jó törvény, hogy egyenlő feltételeket teremtsen,
egyrészt értelme felfoghatóságával, másrészt az egész közösség vele nyerjen,
ne veszítsen senki, mert a tehetséget úgy is díjazni lehet, hogy igazságos
lesz a megítélés, spontán kialakul értékrendünk, hol a teljesítmény sávos.

Sőt ösztönöz újdonság kezdeményezést, ami mindenkinek csak kedvére lehet,
kihasználva egyéni s helyi adottság előnyeit, egyúttal versenybe mehet
az elavulttal, hogy felváltsa előnnyel, híveket toboroz, ha kell támogatás,
mert a közélet ilyen síkon segítség, s még élvezetes is az összhangzat hatás.

De a nyelvi romlás, az igénytelenség már valami nem kis betegségre utal,
s hogy az ne válhasson soha halálossá, biztos gyógyulást nyelvi egészség sugall,
ha újra helyére kerül fejben minden, tisztán áll elvontság megfeleltetése
valóságnak, okozat az okának, eszmélkedés üdvösségének reménye.

Van mit dicsérni rajtunk és a világon, végiggondolni nem elég rá egy élet,
alig törődünk ezzel egyenes ágon, inkább örülünk tökélynek, egészségnek.
Vagy szidjuk a teremtőjét, átkozódunk, ha előfordul benne, bennünk kis hiba,
váratlan káros eseményben csalódunk, testünkben támad gyógyítandó galiba.

Megismerése helyett csodálni szoktuk, mint működik külső és belső természet,
hogy a kettőt összeköttetésbe hozzuk, alig tárgya tudományos keresésnek.
Hiszen úgy látszik, környezet arra való, hogy nekünk életkeretet szolgáltasson,
gödrös terepből út lesz, talp alá való, a termésből étel, minket jóllakasson.

És utánajártunk, hogy megtudjuk, mi volt termelés előtt gyűjtögetés tartalma,
már akkor felbukkant okos embermivolt, majd hús is ehetővé vált, nemcsak alma.
De azért a főzés-sütés szereplői talán véletlenül kaptak szereposztást,
az, hogy megtanultuk a vadat lelőni, lehetővé tette a munkamegosztást,

mármint a növényevést helyettesítve, de persze egyáltalán nem tudatosan,
biztonság lett egyre jobban teljesítve, teljesítmény arányban megnőtt a hozam.
Majd elkezdődött szellemi felhalmozás, mi kezdetben megfigyelésen alapult,
nemzedékek között úgy oszlott el homály, hogy beszélgetés alján gondolat lapult.

Majd kísérleteket terveztek bemenni a jelenségek belsejébe, s találtak
sok mindent, amit nem tudunk érzékelni, s azok mondanivalóvá összeálltak.
Eközben a nyelvet is vallatni kezdtük, mi közelebb vitt világhoz viszonyunkhoz,
hogy a minőséget mennyiségből eddzük, s vele hit egységet ragasztunk a múlthoz.

De még ekkor se jöttünk rá, hogy van közös bennünk és a világban, hogy nem istenhez
kell mérnünk magunk, hozzá képest tejfölös szájúak vagyunk, s bennünk ugyanúgy rendez
rendet, mint világban, de ott tudatosság csak számunkra villan, valami más eszköz
vezérlése működik széltében s hosszán, mi minket is éltet, lélek eredendöz.

Mintha egymásért vállalt felelősséget önként hagytunk volna kimenni divatból,
kifogva lovainkat a szekér elől, lemondva emberségességi alapról,
hogy olyanná nőhessen fel minden gyerek, ki más örömében találja sajátját,
mert ha bőven van neki, adhat belőle másnak, megtörve önzés nemtelen gátját.

Azaz lelki előnyt lehet kovácsolni sikerrel betöltött életcélok mentén,
ha a család mögötted áll és a nemzet kaput tár eléd, fokozni élet kedvét,
elvonatkoztatni felszíneségektől, átörökíteni közösség igazát,
együttességben megtalálni egyéni boldogságot, felvirágoztatni hazát.

Ma már a legelemibbet se akarja megvalósítani, aki nem azonos
önmagával, olyannyira nem vállalja, hogy megsemmisíti, mi benne őshonos,
eladva a lelkét leigázó módnak, nemlegességre váltva a testi létet,
ha született erősebb vagy gyengébb nembe, pazarolva magát vár kihalás véget.

A pillanatnyi jelenbe kapaszkodik csalódva, hogy nem talál szilárd talajra,
hol megvethetné lábát, élvezni csupán az időt, perceit édesen mulatva,
mert az csak szellemiség által teremtett lehet, minek örökségét megújulás
adja, mindenkire róva feladatot, mit elvégezve jön mennyországba jutás.

Már itt a földön is, még ha csak ígéret által, hogy hozzájárulásod lelkedet
felemeli, legmagasabbról látni be értelmét, értékét, mi létezésedet
a legrangosabbá teszi, kiiktatva hiábavalóságot, szemek tükrében
csillogó valódiságot visszakapva megigazulva ilyen isten hitében.

Őszinte érdeklődéssel fordulunk a világ felé, hisz' nyitottak vagyunk mások
eredményeire, szépségeire és találmányaira, de a valóságot
nehezen érjük el, kapjuk meg, mert üzlet lett a közvetítés, a tálalás,
hogy mit látogassunk meg, nem mi mondjuk meg, mi eljut hozzánk, válogatott hírvarázs.

Vagy hatásvadászként szenvedések képe, hogy adakozzunk, vagy támogassunk segélyt,
oda, ahol éppen háború dúl, földrengés volt, közben hálát adunk, elkerültünk veszélyt.
Igaz, szép viszonynak népek, nemzetek közt inkább csak elméleti követelményét
látjuk, mert érdek vezérelte kapcsolat többnyire hasznot céloz meg és nem élményt.

Egyénileg viszont feltárulnak kapuk, bejárható a világ minden országa,
miből igen sok van, kevesen érik el ott céljukat, bejárt lesz vágyálmuk tája.
Csak felszínes ismeretek szerezhetők a rövid, de drága látogatásokkor,
még mindig olvasva kell mélységek után nézni, felfedezők leírása olykor

többet elmond, mint amit helyi lakos tud, és az úti- és természetfilmek igen
közel hozzák, jó magyarázattal együtt, mi érdekelhet földön és vizen.
Másról szól már kirándulás és utazás, magunkat keressük idegen vidéken,
kibillenni a monoton megszokásból, csak gyógyulásra vágyunk tulajdonképpen,

amit nem vallunk be, sőt nem tudunk róla, de észrevettük, mi jár kimozdulással,
megszabadulunk kicsinyes nyűgeinktől lazulással fűszerezett nyaralással.
Ezt kell kiszolgálni a fogadó helynek, messze van ez ama hely ismeretétől,
még a kényelem is igen erős szempont, nem tudunk elszakadni szokás kényétől,

és közben a szomszédainkra figyelünk, kiknek mely utazás sikerült azévben,
ne maradjunk le, így befelé fordulva kizárt, külső valódi élmény elérjen.
Így hát meg kell válogatnunk, mit engedünk közelünkbe, hogy ránk hasson, értékeset
csak onnan várhatunk, ha ki lett mondva, hogy érdekessége mellett ilyen eset

áll fenn, hagyományos tárgy, épület, munka bemutatása megmentését szolgálja,
figyelmünkkel mi is hozzájárulhatunk, hogy fennmaradjon tovább, bárki megcsodálja.

Az egyszerű ember hazája korábban sokkal kisebb terület volt, mint gondoljuk,
nem léphette túl a bejárható távot, nem volt gőzhajójuk, robbanómotorjuk,
hanem ökröt, lovat fogatoltak, folyót duzzasztottak csónakoknak, szállításhoz
más nem állt rendelkezésre, tarisznya vagy iszák elég volt napi bejáráshoz.

Alig foglalkozunk vele, a természet régen mily gazdag volt teremtménnyel helyben,
ásványoktól gyümölcsön át gabonáig, gombától, tojástól a húsig, teremjen
eleget ellátva, kevés fölösleggel, nyújtson készet, félkészet, feldolgozandót,
s nem jött messze földről más, csak kevés ember, izgalmas hírt, érdekes tárgyat hozandók.

De hát a háborúk, harcok, foglalások! – kiáltják felénk felszínes lovagjaink,
kiknek kétféle felelettel szolgálunk, egyik, hogy helyi urak voltak nagyjaink,
családi örökségen dúlt harcos viszály, másik, hogy ennek határa, terjedése
nem ment túl általuk birtokolt földeken, kisebb volt a kár, mint vihar jégverése.

Utólag lettek felnagyítva e csaták, földrészeken átvonuló hadseregek
szerepelnek a történetarásban, de semmilyen más nyom nem maradt fenn, mint ezek
a ki tudja hol és mikor hamisított iratok, amit csak sejthetünk óvatos
váddal emberiség nevében, bűntársak felé, kik számára a helyzet tudatlan hasznos.

Alig van tehát nyom, mert már eltüntették, eleve, születésekor változásnak
olyan irányban, hogy határtalan legyen növekedése szerencse hatalmának,
ami inkább kíméletlen és kegyetlen harcot jelentett valójában, haladást
hirdetve, végtelenséget, mennyországot már azon a földön, hol nyertek új lakást.

Éppen ebbe kapaszkodhatunk manapság, hogy az elődélet nem volt oly pazarló,
mint mai birodalmi esztelen méret, hol már nem kézben van kasza és a sarló,
és a gépiesítés nem áll meg sosem, sőt, már az eszünket is háttérbe nyomják
érzelem nélküli gyors számítógépek, kiiktatva embert, nem ismernek kordát.

Ajánlás:
Vándor, ki e kies tájon araszolsz most, mert véletlenségből életben maradtál,
emlékezz meg rólunk, kik egykor itt éltünk s virágzóvá tettük e földet és magját.

Ahogy nem eszik forrón a kását, a ma robotok miatt félelmes jövőt jóslók
sem ágálnak most másért, mint figyelemért, riogatnak, hogy majd uralkodnak rajtunk,
átvéve irányítást felettünk, avagy kiszorítanak a munkából és éhen
halunk, mindegy, csak ijedezzünk pánikban s felejtsünk el követelni teljesítményt.

Mert ugyanakkor megemlítik néha azt is hozzáértők, hogy egy kisgyerek sokkal
több képességgel bír, mint majd évtizedek múlva a robotok, és amit mutatnak,
az ugyan látványos a maga nemében, még igen nagy hasznot is hozhat a téren,
mire kifejlesztették, de elájulni nem kell tőle, még az élővilágnak csak

töredékét se tudja, úgymond, mert tudást nem képez önállóan, választ tud adni feltett kérdésre, feladatra, elvégzi azt, miközben tovább is juthat, mint első látásra ember szokott, de éppen azért vannak a kutatócsoportok, intézet szintű tudomány művelés, hogy mindegyre bővítsük ismeretünket s alkalmazás

új területét vonjuk be hasznosítás céljából, miközben önellenőrzést is végzünk, bevonunk emberi szempontokat, erkölcsöt, érzelmi világot éltetünk. Jó eszköz tehát, ami segt bennünket, no, nem gondolkodni, de hatékonyabban birtokolni, amit tud az emberiség, nemcsak szétosztani az egész világon,

hanem olyan tématerületeket is összegyűjtve, összegezve, amit eddig nem is mertünk így szemrevételezni nagy nehézsége miatt, de most hozzájutunk. Nemcsak a földfelszínt tudjuk már magasból fényképezni, hanem tudásunk vizsgálni feltevések, tervek végigfuttatása által, no nem képzeletben, mert tárgykör

végtelennek látszó számossága, gazdag tartalma nem fér a fejünkbe, de sok-sok fej bizonyos tulajdonságát fokozott mértékben működtető számítás valós eredménnyel segíti, döntésünk végső meghozatalát, vagy elvetését már a részeredmények láttán, hová belátni eddig nem volt módunk, vagy nagy kockázattal.

És az idő is jelentékeny tényező lett mára, különösen hogy sokat lehet megtakarítani új eljárásokban, mi robotimádatnak csúfolt méltatlan, robotlázadást elővetítve máris, hogy a gazdáik jussanak érdemtelen előnyökhöz, ne betáplálókat kezdjünk megbecsülni, megdicsérni és biztatni.

Életút szép állomása, amikortól próbára tesszük, amire kiképeztük, magunkat, éretten, adott életkortól, a világ élénk sűrűjébe eresztjük. Cselekvésbe csap át a várakozásunk, amit évtizedekig csak dédelgettünk, remélve, hogy nagy titkok mélyére ásunk, és semmibe foszlik, amitől rettegtünk.

Minden lépésemmel alapozást végzek ezentúl, hogy eljöjjön hamar az idő, azon túl alkotás mezőn legelészek, megörökítve, ahogy munkámból kinő a jövő, s a világra más szemmel nézek, olyan társasságban, mi lelkemhez illő.

Egyfolytában élünk, nem éves szakaszok lebontásában, születésnap csak ünnep, nem határkő, sokkal jobb jelző képesség növekedése, majd csökkenése, küllem változása, gyerekkortól felnőttkorig, s akkor megáll ugyan, kitart egy darabig, majd hanyatlását alig takarhatjuk el, rút ráncokkal indul, s meg sem áll ősz hajig.

Ámde az életünk végtelennek látszik, vagy inkább érződik, így nem jó hasonlat közös szervezeteinkre alkalmazni, hogy fel- és letűnnek, gyors elmúlást kongat vészharang rájuk, ha elkezd akadozni működésük, mintha nem közakaratból lennének fenntartva, minek lendülete hamar alábbhagyhat, de létezik attól.

Sőt, emberiség gyerekkoráról szólni nemcsak divatos, de igaz állításnak
láttatja magát, bár itt a tudományosság rendre megbicsaklik, érdekárkot ásnak
korszakaink közé, mintha új erőre lett volna mindig szükség átlépni újba,
melynek szerepébe őseiket teszik, törekvésük, hogy hatalmuk sose múlna.

Így hát tovább kell kutatnunk, hogyha hamis érdekkörön túl akarunk menni, s igaz
örökséget csak szellemi téren lelünk, mit műveltségünkkel nyerünk, nemcsak vigasz
elnyomattatás örök visszatérése közepette, de kis lépéssel előre
visz, legyőzni a körülmények hatalmát, hol már erkölcs lehet az igazság őre.

De lelkületünknek s jó szervezetének nehéz volt találkozását összehozni,
lényegesnek méret mutatkozik ebben, ne lépjen túl hatékonyságmezőn holmi
nagyravágyó egyéni vagy csoportérdek, ahogy megtörtént az szégyenére válva
történelmünknek, vérrel festve világot, de ilyen színűnek csak utólag látva.

Túlzás lenne tévelygésnek tekinteni csupán, ami eddig jellemzett bennünket,
tudomásul kell venni, hogy úgy lakjuk be síkságainkat, hegyeinket és völgyeinket,
hogy a sajátságok helyben élvezendők, attól még értelmünk társalog egymással,
s ebben az egész földön egyenlők vagyunk, de lelkünk nem helyettesíthető mással.

Erő kell az észhez, vagy ész az erőhöz, mindaddig eldönthetetlen kérdés marad,
vagy inkább értelmetlen ilyet feltenni, ameddig az erő erő, ész ész marad,
s nem akar egyik másik helyére lépni, erőfitogtatással észt utánozni,
észtől várni erő megnyilvánulását, világunkat végzet veszélybe sodorni.

Mintha lenne erre manapság kísérlet, játsszák, hogy lehet mesterséges értelem,
ami kezébe ragadja a hatalmat, mintha az értelem lehetne lételem,
az ötödik a sorban, de ez nem igaz, se keze, se lába, elvként jön világra,
birtokos gazdájának kénye kedvére, érdek-kegyetlenség őre, katonája.

Fából vaskarika szerűség ez amúgy, mert a természetes értelem a miénk,
hasznosan használva üdvösségünkre van, többnyire evilági, de olykor kilép
az adott keretből s szellemi erő lesz, mely jelenben képes hegyeket mozgatni,
s a jövő számára tanulságok tára, átértelmezve tud a múltra is hatni.

No, de nem az elhamarkodott, habzsoló módon, mint mondják, fenn az ernyő, nincsen kas,
mindent bekebelezve elvakult éhség, de csak mit szűkre szabott esze ingyen kap,
mert amiért megdolgozik bárki, nem lesz féktelen eredménnyé, szabályozottság
lesz a jellemzője, együttműködésben korszakos közösség irányítja sorsát.

Nem fog rosszakarat újdonság álarca mögé bújni, annak alkalmazók fogják
nyilvánítani utólag, ha jobb, mint a régi, de felhasználás veszélyét, foltját
nem takarhatja el előzetes reklám, és ami jó benne, úgyis észreveszik,
és maguk módján tudják hasznosítani, külső ferde szándékát semmibe veszik.

Mert az emberi sokaság annyira nagy számosságú, hogy nemcsak beláthatatlan,
hanem kiszámíthatatlan válaszokat ad bármilyen kezdeményezésre, abban

saját örökét keresi s leli, erőt mutatva, ha kell, érte, agyafúrtságot
érvényesítve átláthatatlan téren, fennen lobogtatva a győzelmi lángot.

A szellemet tagadni általa lehet, mert bár a megsemmisítést tagadásnak
is mondhatjuk, de hogy miként működik a beszéd, mit értenek belőle a társak,
annak nemcsak tartalma, de tárgya is úgy magyarázható, mint elvonatkoztatás
anyagi létezéstől, szereplők közti nem testi érintkezés, olyan átadás

mikor üres a kéz és a hang csak közeg, hordozó, a megragadott értelemről
tudósítja, és nemcsak a másik embert, de saját magát is, igaz szerelemről
van szó és sosem fogunk kiábrándulni belőle, mert ez lényegünk velejének
nem látványossági megnyilatkozása, valós tényeket köszönve erejének.

Ez az erő tehát szellemi, és mivel belelát még a dolgoknak a mélyére
is, azokban hasonlóra talál, azaz képes rájönni azoknak törvényére.
Ezek pedig szintén úgy megszólítanak bennünket, mintha kitárulkoznának,
szellemi oldalukat mutatják nekünk, így tudjuk feltörni a természet zárat

és javunkra fordítani felfedezést, sőt, sok-sok ilyet elérni sorozatban,
összegezni kapottakat, s egyesítő gondolkodással megnyílik tudáskatlan
főztjének felhasználása a jövőben, és még mindig szellemi hatásról van szó,
s mivel a világ végtelenül jön szembe, egyre órjásibb része feldolgozandó.

Fel is dolgozzuk, beleadjuk lelkünket, amely egyből csúcson jár, mikor elkezdünk
igazán éretten dolgozni szakmában, azaz tudás vezérelte módon, s edzünk
ugyan előre, de nagyobbat nyerünk meg, mint amennyi előtte belénk érkezett,
ha a szellemi kapcsolatot elértük, tudásképességünk sokkal messzebb vezet.

Hová is? Kevesen kérdezik, mert készen kapják a választ gyerekkoruktól fogva,
mikor még persze hogy nem tudják, micsoda hatalom várományosai, marokra
fogják adottságaikat, szorgalmasan szolgálva kifejlődésük vágyoltárán,
ahol Isten mindenféle jó forrása, s gyönyörűt alkotunk a szellem szép táján.

Hova menjünk vasárnapon, ünnepnapon, miként ünnepeljünk egyénként s közösen,
nyíljon lelkünkben tisztelet s öröm szalon, emlékezés maradjon szívünkhöz közel?
Bár nyilvánvaló ennek rétegzettsége, s nagyközönség számára más a megoldás,
mint bensőségesség kielégítése, nem tetszik sokaknak az összkép, mi kortárs.

Mert a múlt erősen jelen van e téren, mit gyerekkorban látott, neki meséltek
s alig van már jelen földön és égen, megváltozott világ, népek másként élnek,
mint akárcsak nem oly régen, mikor helyben került az egyértelmű hangsúly minderre,
– templomban, bálban, vagy falugyűléseken – egyként egyházi, vagy nemzeti ünnepre.

Mikor még minden vasárnapot megszentelt a létezés törvényének tartott varázs,
szellemiség, mit közmegegyezés rendelt, érvényesített, hogy istené bennünk lakás

ajándéka, kiárad hétköznapokra, s ily rangos lényekként választották párjuk,
állítottak bírát ülni hatalomba, – e közvetlenséget ma hiába várjuk.

De lehet, hogy tévedés ilyet állítani, hiszen ott van mindenkinek otthonában
egész világ, közvetlen tud ámítani végtelenül áradó gazdagságában,
és mindenre kiterjed már közfigyelem, apró részleteket is tudunk, milyen ékes,
minek évfordulója, szezonja jelen napon, hónapban vagy évben esedékes.

Sőt, meghirdethetjük magunk párkeresőn, és adás-vétel is házhoz jön ma már,
percnyire pontosan követjük az esőt, egy méterről beszél szemünkbe a tanár,
országos és helyi választást szavazunk, repülő elvisz bennünket más földrészre,
felkapottan úgy felerősödhet szavunk, jutalmul nem lesz gondunk megélhetésre.

Mi ezzel a baj hát, mi hiányzik tényleg, miért nem örvendez féktelenül lelkünk,
hogy boldogtalanságra utalnak tények, mi az, mi nem enged megnyugvásra lelnünk,
hogy már ünnepelni akarunk minden nap, annak is inkább kábító mivoltában,
mindegy, hogy hírfolyam, zenés film vagy szer hat, csak elkapjon, bénítson tudatlan áram?

A válasz adott, a másik ember a gond, akit pótolni nem tudhatunk magunkban,
mert az egész világ üres kőhasa kong, ha nem érint társunk közös gondolatban,
amit csak valódi találkozás teremt, mikor lényegünk nyilvánul egymásnak,
azaz jelenlétünk ünnep rangot jelent, mitől a ma olyan fontos, mint a másnap.

Sokan hiszik, hogy a nagyvilág dolgai, összefüggései őket személyesen
érintik, figyelni kell rájuk, fontosak, sőt, vadászni rájuk, ülve magaslesen,
amit a nemzetközi hírszolgálatnak köszönhetnek, de nem veszik tudomásul,
hogy így hozzájuk csak megszűrt hírek jutnak, érdeklődésük szűkös világba zárul.

Szűkebb, kevesebb, mivel találkozhatnak annál, ami a valóságot alkotja,
értelmezéshez keresett adatokkal, merev kerete szigorú szabály csokra,
mesteri beállításokat használva, nehogy megjelenjen másféle igazság,
mint amit nagy folyóként magában sodor átfogó érdek ár, örök hatalmasság.

De hogy ez mi valójában, arra tehát senki se figyel, lefoglalja rengeteg
esemény, személy és jelenség nyomása, ne maradjon le semmiről, érte remeg,
részesének érzi magát, ha tud róla, közben szinte elfeledkezik magáról,
nehézségek mellett feladatairól, s nem lát közel s távol jövőbe a mától.

Tervezés s következetes végrehajtás helyén külső irányítást kap élete,
divatos mintáknak önként behódolva észrevétlen fordul meg a világ vele
nem véletlen beláthatatlan irányba, miért mindennapos munkát elmellőzi
hite álomszerű törekvésre vezet, hol nem ő a cél már, más ételét főzi.

Azaz olyat választ, költ rá, támogatja, ami bár látványos, de hamar megszűnik,
élvezetes ugyan, de a boldogságot nem hozza el, természetes helyett művít
gyakorol, használ, sőt dicséretét zengi, s mintha az új régivel nem férhetne meg,
csak a legfrissebbet becsüli, keresi, s minőség híján elmulasztott lesz remek.

Így hát csökken, vagy ki se nő önbizalma, gépiessége, függősége se látszik
számára veszélyesnek, ha élvezetes, s ami jó, amellé nem örömöt társít,
hanem fokozandót a végtelenségig, miből kielégíthetetlenség támad,
hiszen szinte vakon lehetetlenre vár, rabjává válik bennfentes szándékának.

Ehelyett tehát rangot csak annak adjunk, mi közvetlen körülvesz, elérjük kézzel,
minden más távoli, ha szükséges, legyen tudatunkban, tényét szabályozzuk ésszel,
s érzelmeinket szeretteinkre költsük, higgyünk nemzedékek folytonosságában,
ilyen közeget értékeljünk, alkossunk, teremtsük magunk, hogy rázzon szellem áram.

Ha fájdalom a megsemmisülés első jele, kezdete lenne, megkérdezhetnénk,
hogy akkor micsoda az öröm, s a választ egyértelműen az élethitbe vetnénk,
mikor nem kétséges az életszeretet bennünk, jön, buzog magától, megigézi
valónkat, kiterjed másokra is, boldog, erős, s a jövőt ajándékként nézi.

De szerencsére prózaibb oka van, hogy eljajdulva összerándulunk, ha sebzés
vagy belső fájás ér el, gyógyulás útját keressük ezzel, kilépve bajból, edzés
csak azután kezdődhet, hogy a vészhelyzet alábbhagyott, megszűnt, seb beforrt, egyensúly
helyreállt belső szerveinkben, s olyan lesz, mint előtte, sőt esélyes, hogy jobb, mert új.

Azaz megújult, mármint a testünk, és ez jót tesz a lelkünkkel is, megnyugodhatunk,
bár előtte se hisszük el sosem, hogy az már a vég, sőt tudjuk, biztos megmaradunk,
csak szünetet kell tantani a hajtásban, ezentúl jobban odafigyelni arra,
ami bajt okozott, mert testünk törékeny műszer, ne legyen pihenése sem elcsalva.

Ám felmerül ezenközben, gondolkodva erről, hogy közömbösen, nem örvendezve
elegendő biztatást kapunk-e napi életünket járva, munkánkat végezve
csupán életszeretetünk által, avagy hivatástudatunk révén, azt betöltve,
lelki egyensúlyunk karban tartásához, erőnket vélt jóra, néha rosszre költve?

A gyors választ nehezíti a mellékelt ábra, mit emberközösség mai képe,
állapota mutat, hogy lelki betegség is felütötte fejét, s abból kilépve
a baj a testet is eléri, lerontja, azaz kettős gyógyír szükségeltetik rá,
felvidámítani letört hangulatot, elhiggye teste, senki nem haragszik rá.

Így csak sóhajtozunk az aranykor után, mikor a lélek oly erős volt hitében,
ha igaz, mit gondtalan múltról képzelünk, hogy csak a testre kellett vigyázni ébren –
vigyázzunk hát ma is, csak annyit markolva, hogy elbírja testi-lelki egészségünk,
megelégedésen túlinak örülve ritkán, tudatosítva, hogy miért élünk.

Mindennek meg kell adni a maga módját, hogy örömet hozzon s ne gondot okozzon,
elvétve figyeljük meg csak kódját, miközben gyakoroltatjuk élethosszon.
Az egészet igen nehéz jellemezni, de külön-külön tudnak beszélni róla,
egyes eseteket úgy kielemezni, legjobban hasonlítsanak a valóra.

Amúgy nem is annyira esetek ezek, mint az élet megvalósult irányai,
célok, törekvések, jóban-rosszban legek, rendületlen szőtt életszövet szálai.
Legfontosabb az evés-ivás csodája, lealacsonyító szóval anyagcserénk,
anyatejért tapad anyja mellén szája, de ha elapad teje, nincsen szerencsénk.

Később egyre figyelmeztetnek, ne siess, rágj jól meg harminckétszer minden falatot,
emésztőkedvet ivással el ne ijessz, egyféle legyen, s ne sok, tányérra rakott.
Aztán magyar ember, ha eszik, nem beszél, könnyen félrenyel s megy cigányútra étel,
ha sokat eszik, elhízik, bármit remél, az vagy, amit eszel, már érvényes tétel.

Másik a mozgás, amit módszeresen kell és rendszeresen végezni, fiatalon
ez megy is magától, még biztatni se kell, sportjátékot űzve örök a jutalom.
Mert még idős korban is emlékszik testünk elvégzett erősítő gyakorlatokra,
és amit a régi pillanatban nyertünk, élményi emlékként ír a romlásokra.

És van még a munka, tele fogásokkal, melyeket alkalmazni kell eredményhez,
mulatás se igazi, ha nincsen bordal, a bearanyozott tárgy igazán fényes.
Szokásainknak hagyomány adja módját, beláthatatlan régen élt nemzedékek,
gyógyfüvekkel előzd meg betegség kórját, rangjelzések ruhádon virágos ékek.

Ilyen egyszerű ez, mert csak az nagyszerű, ami a helyén van, azonos magával,
azért kell megismerni, mi törvényszerű, megtenni felkelvén, dicsérni nyugtával.

A metafizika halhatatlanságáról írni talán még annyira nem kockázatos, de önmegbélyegzőnek lehet beállítani, mint ki lemond az evilági ésszerűségről, hitbéli dolgokkal traktálja magát, jobb esetben csak magát, s nem akar vele másokat is megtéveszteni. De hogy szükséges, és lesz is metafizika mindig, az nem arról szól, hogy mi a tartalma, mit mond, állít vagy tagad, hanem valósághoz

viszonyunkról, a gondolkodás általi valóságfeltárásról, ami sokféle lehet, de nem lépheti át a határt, mit gondolatszületés korlátja jelent. Ez utóbbi úgy is fogalmazzák újabban, elmosva a jelentőségét,hogy nem írhatjuk bele az összes könyvről szóló könyvbe magát ezt a könyvet, azaz az összes halmazok halmazaként nem tartalmazhatja önmagát, de ez nem jó érv, mert éppen elég

ismeretet tartalmaznak ama könyvek. Másik, a dolgot elkendőzni akaró igyekezet mi magunkról szólva állapítja meg, hogy megismerőképességünk sosem vonatkozhat olyan módon önmagára, hogy az érvényes, azaz teljes legyen, mert ugyanazt nem lehet ugyanazzal megismerni, világot világgal, amiből mi vagyunk. Eddig csak a „miért nem lehet:”-et, „ne legyen”-t cáfoltuk, nézzük

meg hát, miért van rá most is és lesz mindig szükségünk, tesz jót a lelkünknek, kielégít, vagy nem, amit igen olcsón is elintézhetünk azzal, hogy érzékelésen túlit keresni mennyire izgalmas kihívás, erről szól emberségünk lényege. Mert még aki megvonva vállát, le is mondana a gondolatilag elért területről érdeklődése hiányában, elég nagy slamasztikába tud keveredni, hiszen magát az érzékelést

se magyarázhatjuk meg azzal, hogy az érzékelt belénk furakodik és megmondja nekünk, hogy ő micsoda. Hanem többlépcsős folyamatban, már magzatként elindul bennünk rendszerezés, észhasználat, ha tetszik, jelzésekből következtetés, várakozás, teljesülés sorozata, csecsemőként pedig elárasztanak a magyarázatok, hogy a kísérő szavakról már ne is beszéljünk, s megfogan bennünk a jelentés. Ezt pedig igen nagy

sebességgel kiterjesztjük addig még nem érintettek elgondolásunk szerinti értékelésére, megnevezésére, hogy csak győzze csodálni haladásunkat minket szerető környezetünk hálásan, mely mennyiséget később minőségnek vélve, báván lemondunk újabbakról. Ezen újdonság alatt a legmélyebbre hatoló kíváncsiságeredményt értjük,

aminek igénye már nem jut el mindenkihez, mert helyettesítve lett egyes foglalkozások teljesítményével, ami megrekedhet akár ókori szinten, de naprakészsége is igen nehezen bizonyítható.

Csupán a tudatosság még nem tenne emberré bennünket, kell hozzá más is, sokkal több, mint ameddig némely állatok is eljutottak, értelmességnek mondott képesség összessége, elvont gondolkodás cselekvésirányítása, mihez elengedhetetlen a megfoghatatlan öntudatunk működése. Mert elkülönülésünk tőle teszi lehetővé a tényként világlátást, a tárgyi világot megragadni,

megnevezni tudást, eszközfelhasználást a maga elképesztően bonyolult mivoltában, mi nekünk természetes, de ha fel akarjuk tárni részleteit, sose juthatunk a végére. Benne van évtízezrek kézmozdulata, értelmi téren volt izzadása, s még ráadásul már ott tartunk régóta, hogy elmesélve is hozzájuthat a növendék, bár sokkal jobb a mestert utánozva elérni magas szintre, s a képzeletben

megalkotottakat aztán valósággá tudjuk tenni. Amit a robotokkal nem lehet ilyen összetettségével kiadatni, és éppen innen tudjuk, kitekintve rájuk, felmérni további képesség, jellemző hiányából ott, hogy mi van itt, azaz bennünk utánozhatatlan, sőt nélkülözhetetlen, semmiképpen sem kell tehát lemondanunk magunkról. Lényegünket ne engedjük elherdálni szegényes világlátás oltárán, mintha

szeretnünk kellene olyasmit is, ami ellenünkre építkezik, miközben megtévesztéssel hitetik el velünk, hogy helyettesíteni tud és fog is, jópofasággal port hintve szemünkbe, de tisztánlátásunk él. Szeretetünket nem érzelemként, hanem énünkként éljük meg csodálatos környezetet varázsolva általa magunk köré, mert sokkal értékesebb akiket és amit szeretünk, jutalmazzuk velük magunkat

és viszont őket szeretetteljességünkkel, – hol van ettől a mai mesterséges kezdemény?! S hogy közölni tudjuk gondolatainkat és mások közlését befogadjuk, nemcsak haszna van, hanem telve meglepetés ajándékkal, rangot ad élet folyamának, hiszen elvileg az egész emberiség eredményeivel rendelkezhetünk, merthogy értelmünk éppen olyan, mint az övék, ha engedjük. Továbbá olyan

termékeket kapunk, művészi teljesítményt, s elismerést a sajátunkért, amit egyikünk se tudna birtokolni a másik nélkül, s ha önkéntes az összekapcsoltságunk, akkor mindehhez jóérzés párosul, kicsattanó öröm, belső végtelenség érzés, hogy már érdemes volt élni. Értelmünk tehát olyan közös szellem bennünk egyénileg megnyilvánulva, hogy annak meglétéről kevesebb a tudásunk, mint

amennyire használjuk, miközben elintézi nekünk, hogy míg élünk, a legjobbakat reméljük, ezért ezt meg kell tartanunk mindenáron, elismerve szükségességét.

Tiszteld mások hitét, hogy ők is tisztelhessék tiszteletedet, mert hitedet nem biztos, hogy megértik, ahogy te sem az övéket, ne bízd el magad ebben, tiszteleted azonban megnyitja kapuid befogadni megérthetőket abból az összetett egészből, ahol az emberek legszentebb titka rejlik. S ne tőlük várd el titkok felátását, elég, ha őszintén magadba nézel, mert ebben nem különbözöl tőlük, hogy lelked

mélyén szilárd meggyőződés virul világról és benne mirólunk, akik észbontóan izgalmasan és szívet melengetőn szépen élünk a többi földi élőlényhez képest. Nagyjából egészében az van bennük is, amit magadban látsz, megfigyelhetsz, nem a lényeg oldaláról van különbség köztetek, nem viszonyulásotok tekintetében, hanem a beágyazódásotok kis és nagy környezethez okoz eltérő

eredményt azoknak szűrésén átjövők hatását nézve. Amit egyénenként gyűr le mindenki, vagy aláveti magát parancsának, s utóbbi esetben nem kell önállóan tervezni mindent s kivitelezni, de előbbiben se léped át származásod árnyékát, hanem beépíted a hasznos hagyományt újért lelkesedő tevékenységed bűvös körébe. Ám nem mindegy, hogyan fogadnak téged a többiek, mert ha lenézed

őket, ők is elnéznek fejed fölött, amikor támogatásra lenne szükséged, de ha érezték érdeklődésedet személyiségük mélyebb része felé, tesznek szellemi erőfeszítést megérteni téged, tolni szekered. Ennyi mondat és versszak, és még szó sem volt ama hit tartalmáról, tárgyáról, mert ez nehéz dió, másokéról csak külsőségek alapján következtet, aki mer, gyakran rossz irányba indulva a jelenség

magyarázatával, jobb magunkból kiindulni, s ahhoz mérni mások célkitűzésének módját. Ekkor pedig inkább a megértés fog uralkodni értékekés fölött, nem bíráló szándék, hiszen megvan a magunk bizonytalansága is e téren, el kell ismernünk, hogy szükségünk van kapaszkodókra, hogy felszínen tarthassuk bizonyosságunkat, amit nem vonhatunk meg emberként élő társainktól. Ha

nekik a múlt cselekvésre csábító adalékokkal tölti meg létük, s mi abban lusták vagyunk, de más cselekvő történéssel helyettesíthetjük, el kell ismernünk, hogy egy tőről valók vagyunk, kiegészítve egymást éppen olyan fokra, amit csak közösen, bár más felől építve érhetünk el. És aztán a tisztelet egyetemessége úgy érhet el minden kunyhóba, hogy a legnagyobb palotában is azon dolgoznak, de

ők magasabb szinten, abban a hitben fordulva egymás felé minden oldalról és területről, hogy az ember több önmagánál, sőt összességénél, mert a végtelent éli.

Igyekezz elérni, hogy elvárásod csak hozzávetőleges legyen legtöbb esetben, hogy ne csalódj nagyot, amikor nem teljesül minden mozzanata, azaz lásd a lényegét fontosnak s a mellékest velejáró adaléknak, s azt, mi kiszámítottan valósul csak meg, elvárásnál többet, tettet kíván.Különösen fiatalon még másokra tudunk csak hagyatkozni olyankor, mikor meg kellene

határoznunk, mi függ mitőlünk, s mire nincs befolyásunk, hiszen még az időjárást is úgy szoktuk emlegetni, mintha kedvünk szerint sütne a Nap, s bosszúságunkra romlana el jóidő, büntetve bennünket. S ahogy édesanyánk szinte a semmiből elénk tálal gőzölgő ebédet, hiszen mi már nem sertepertélünk a konyhában meglátva a folyamatot, ahogy lépésről-lépésre készül a sok finomság,

mágikus hatás éri szemléletünket, megnevezzük kedvenc ételünket, s ő máris hozza nekünk. Édesapánk is, amikor elmegyünk bevásárolni a játékboltba, csak benyúl a zsebébe, előhúzza a pénzt és kifizeti az árat, alig jut eszünkbe, hogy ő azért milyen keményen és hosszan megdolgozott, kívánság és teljesítése rögzül, azt hisszük, hogy ez majd már mindig így lesz. Aztán ígéretek szintén

megtévesztők, különösen ha teljesülnek is, mert megszokjuk, hogyha megegyezünk valamiben, azon épp ugyanazt értjük, aztán becsapottnak érezzük magunkat, mikor nem azt kapjuk, amit vártunk, vagy semmit,

mert a másik nem tartotta be szavát, vagy másként értelmezte azt. Sőt, egyetemes lett, hogy kisebb-nagyobb hitelt adunk másoknak s kapunk tőlük, de nem családi szinten

gondoskodva csupán, öregekről és gyerekekről, hogy csak visszaadjuk nekik s hogy majd ők is visszaadják nekünk valamikor, hanem életkezdés így intézményesedve családalapításhoz járul. Ilyen pénzügyre alapozni teljes mértékben ugyancsak veszélyes lehet, ha kinek még nem emeltek tízszeresre kamatot, az nem ismeri istent, ami inkább persze az ördög, mert kegyetlen módon bánik

el a kuncsafttal, illetve aki akkor kisegít a nagy bajban, valahogy túlélni a mát. Mindebből a tanulság csak az lehet, hogy meg kell válogatnunk, miként éljünk lehetőségeinkkel, se nagyravágyás ne bújjon belénk, se kicsinyhitű ne legyünk, de jöjjünk tisztába vele, meddig ér a biztonságos takarónk, s nagyobbítása végett dolgozzunk serényen, ne alóla kilógó vágyért. Merjünk

ilyenként mutatkozni és keresni hasonló felfogású társat, ketten, megbeszélve a dolgokat, kevésbé fogunk tévedni nagy ügyekben, biztosítva, hogy csaponghatunk a kicsikben, a színes kedvteléseinkben, miket ráadásul nem elvárni szoktunk, hanem magunk teljesíteni egyre.

Mire van szükségünk mostanság, ha hiteles beszámolót szeretnénk kapni régi korok emberének teljesítményéről, vagy jobban mondva adni, mert csak magunktól várhatunk ilyet, más meg se fogja érteni e kérdést és a tudományos művekhez küldene, hogy ott már minden ilyet feltártak. Először a régiek buta, elmaradott mivoltának hazugságát kell magunkból még érzés szintjén is eltávolítani,

nemcsak a tudatunkból, és ha az igazi természetességet látjuk bennük jól megnyilvánulni, ez a törekvésünk sikerülni is tud, s megszabadulunk a tévhitektől. Azaz nem fogjuk a régiek okosságát, ügyes és hasznos gyakorlatát kiforgatni, mai színvonalú szemléletből a pályáról lesörpörni, hanem igyekszünk eljárásaik tartalmát fogalmi szintre lebontani, érthetetlenségüktől elvonatkoztatni, bennük

csak eredményt nézni. Olyan egyszerűbbnek látszó terület, mint a sütés-főzés, könnyen átlátható, hogy nem sokat változhatott, amióta az ember felhasználja a tüzet, ráadásnak még azt is elkönyvelhetjük előnyként letelepedetteknek, hogy ételtartósítást, füstölést, erjesztést, savanyítást miként műveltek. De annak kitartóan utána kell járni és hangoztatni különbségét, hogy a mi főző

konyhánk mennyivel korszerűbb ma is, mint harcias nomádok húségető gyors sütésmódú ételkészítése, mert nekik még edényük se nagyon volt hozzá, csak mikor a törékenyeket felváltotta a rézüst. Ami tehát csak igen későn, a fémkorban lett lehetséges, tehát dupla, sőt háromszoros időn át használtak már fazekalt cserépedényeket, és ennek az egyetlen életmozzanatnak mentén is már

értékelhetjük, mi mindent kellett megismerniük, végezniük a túlélés érdekében. Hát még betegség gyógyítása, megelőzése terén mennyi mindent tudtak, nagy nehézségekbe ütközik összegyűjtése, vagy csak felsorolása is, híres kutatók, gyűjtők munkásságának köszönhetjük, hogy maradt belőlükvalami hírmondónak itt-ott elszórtan, s keservesen lehet összerakni. Az eredmény majd

csodálatos leend, gazdag tárháza orvosi ismeret éles eszű létrehozásának és bátor alkalmazásának, midőn, ha nyomukba érve, részesei lehetünk mi is ezen egyszerűbb módnak, amit egykor is csak a közösség legkiválóbbjai sajátíthattak el. Ezért vált lehetővé ellenérdekeltek általi elhallgattatásuk, sőt leverettetésük, de a nép körében az igény megmaradt továbbra is iránta, irántuk, s ma már több más

tudomány részesülhet tudásukból, amit gondos, korszerű, de élethű munkával újra helyreállíthatunk.

Összetartozunk, de széthúzunk? Hogy van ez? Mi határozza meg jobban sorsunk, mint a család és a nemzet? Van-e az egyénnek akkora szerepe, amint ma híresztelik és gyakorolhatják, vagy éppen azért szenvednek oly sokan, mert lehetetlent kíván tőlük ez a korszak? Aztán a kedvezményezettek pedig éppen a nemzet helyét bitorló szerveződés által támogatott helyzetből fakadóan oly

elégedettek és élemedettek, nem lehet őket tehát mintának tekinteni semmiképp, sőt őrizkedni kell tőlük, mert eluralkodván testi-lelki romlásba, megsemmisülésbe vezetnek. Hiszen felmerültek tehát alkotó rangú és feladatú közösségek, melyek kiválóan működtek évszázadokig, bár az évezredek szintén sok támadást mutatnak ellenük, mint a mai helyzet, de akkor kívülről inkább, s belül nem

voltak árulók, kik közreműködtek volna ellenségnek segíteni megtisztítani ellenállástól a talajt, a lelkek mélyét, mint mostanság, amikor olyan kiterjedt lett a gazdagság, hogy eléri a legeldugottabb vidéket is és a felbomlasztó folyamatokat képes jobban támogatni, mint az adott helyi közösség tudja saját célját. Előbb azt nézzük meg, mit is támadnak, aztán azt, hogy mit adnának cserébe. A

férfi-nő nemi kizárólagosság az egyik céltábla, összekeverve az egészéget annak valamilyen hiányosságával, bele vonva lelki és érzelmi állapotunk természetességét, megélt szokás gyakorlatát, mondván, hogy minden ettől eltérőnek helye van a Nap alatt, amit nem is vitat valójában senki, de nekik ennyi nem elég, propagandát fújnak, hogy mindenki nézzen magába, a gyerekek is, felfedezni

a hasonlót, és terjeszteni, ami tehát külső rossz szándéknak a szállászcsinálója. Mert a tiszta szerelem gyümölcseként a gyermekáldás olyan jótétemény, aminek sajátos emberi összetevői biztosítják a családi élet folytonosságát, biztonságát, szeretetteljességét életen át az egész emberiség javára és senki ellenében, hamis vád, hogy nem. Így csak kívülről vezérelt támadásnak vehetjük és kell is

védekezni ellene, éppen a szabadság nevében megragadva megfelelő eszközt, mert egyes egyének kirívó módon élvezet keresése, harmónia igénye nem korlátozhatja az emberlét szabad áramlásának útját. Ugyanez érvényes a nemzetre, amely az egész emberiség élhető méretre lebontott egységeinek működése saját műveltséggel és nyelvvel, ami a helyi viszonyok tükröződése, válasz kihívásokra,

semmi mással, máséval nem pótolható míg a világ világ, s még egy nap.

A hihetetlenségek is hozzátartoznak az életünkhöz, bár tagadjuk, hogy egyáltalán ilyesmi éltet bennünket, amikor rákérdeznek egy-egy ilyen esetre, kezdve a pokol tüzével-katlanával, hogy ott majd égni fogunk, folytatva mennyországgal, ott milyen jó lesz, tényleg elhiszed, hogy így lesz? Nem tudunk válaszolni, s a válasz gondolata is viszolyogtat, mert belső személyes ügy a hit, nincs

és ne legyen beleszólása a kérdezőnek se, ő legfeljebb érzékeltetheti velünk a maga hitét, felfogását, de még azt se úgy, hogy ránk akarja erőltetni, mert miért éppen ő, és nem mi? Mármint a meggyőzést ki gyakorolja a másikon, ha egyszer mindenkinek ugyanaz a viszonya ilyesmi belátása vagy tévedése képesség ügyében, s tájékozottságunkban se lehetnek nagy eltérések valaki javára,

marad tehát a felfogható jó– kiindulásnak és reménynek. Reménykedni pedig nem földöntúli, élet utáni javakban érdemes, bár, mint láttuk, ehhez személyes belső érzésként joga van minden embernek, csupán közlésével kell csínján bánni, ne üres befolyásolást akarjunk, hanem bizakodni evilágon érdemes, s abban már benne van a társ. S mennél több van belőle, annál jobb, nem tudunk

róla, de használjuk a történet tudománya által utólag feltárt korábbi eredményeket minden téren és az egész Földön, habár sok idő kellett az elterjedéséhez, s ebben ma felgyorsult a folyamat, szokatlan is nekünk az ugyanolyanság. Amivel igyekeznek szembesíteni bennünket gazdagágunk önjelölt gazdái, mert a közlés színvonala olyan átfogó és átható, alig fér kétség végtelen nagy

hatásához, mégis az okos népek igyekeznek kigyomlálni belőle a rosszat, csak az előnyeit felhasználni jóra. Megtartva a választás lehetőségét, hogy milyen régit vessenek el és helyettesítsék új eljárással, miközben a belső intimitásokat nem adják fel, hogy a lélek megmaradhasson ugyanolyannak, mint régóta mutatja emlékezet, hagyomány, mit az újdonászok meghamisítottak. Ez

a hazug kép aztán szentségeiket segített kegyetlen eszközökkel lealacsonyítani, és kiirtani rendelték de lelki vezérlése a szívben vert gyökerekkel mégis megőrizte a lényeget, mi fennmaradt, és egy idő óta csodájára jár a világ, istenít egzotikumot. Ezért egyensúlyt kell teremteni hagyomány és tudomány áldásai közt, nem hihetetlenségeket keresve, hanem a gyakorlati észt kutatva, mert

megtalálható lesz benne az összes nehéz kérdésre a válasz, öröm forrásaként, ha mindenki békéjét, javát tartjuk elsődlegesnek közben.

Mindenki szeretne okosnak látszani, és hivatkozhat a józan észre, ami sok estben rendjén is lenne, mert nem kell több az élethez jobbadán, mint mit megtanultunk, tapasztaltunk, átéltünk és jól emlékszünk rá mindig, ám ennyi tudást sem elég elővenni a mélyebb összefüggések terén. No, nem élet és halál nagy kérdésire gondolok, – mi az élet célja, mi vár ránk a halál után, – bár arra éppen

az egyszerű válasz az erős, hanem az emberség sajátos összetevőire, amilyen az értelem, amire nincsen egyszerű válasz, mégis sokakat olyanra csábít. Meg a világ összetevőire, ami nem igazán merül fel napi szinten, ahol még a Napjárást is jobb megszokott módon szemlélni, bár a Hold meg kacifántos előfordulás, összevissza bukkan fel, ha egyáltalán, csak sokkal több odafigyeléssel lehet

kiszámolni útját, mint a Napét. De ha már itt tartunk, csak-csak megkérdezzük, miről is van szó égitest tényezőkről alapvetőbbet megtudni, minthogy az egyik nappal világít, a másik éjjel, egyik melegít, másik nem, felmerül, miért van ez így, s akkor biz' túl kell lépni a józanész egyszerűségén, egész már irányba. Hogy merre, ma már tudománytörténetben szépen leírt, de még nem olvasta

mindenki, nemhogy megtanulta, megértette volna a lépéseket, melyek mai ismereteinkhez vezettek, feltételezve az egész mindenség azonos szerkezetét, működését, és még a csillagok belsejében is. Még kevésbé lett közismertté, amit az emberi fejen belül kutattak, mely megfogalmazás is egyszerűsítés, hiszen a gondolkodás szintúgy nem csupán ott történő ügy, ahogy csillagok

sugároznak, s ahogy ott nem minden részletet ismerünk még, itt is van sok megismerni való, s önboncolás révén juthatunk hozzá, ami csak képletesen igaz, mert nincs megfogható benne, hanem az értelmekben keletkezettek cserélődnek ki egymással, amit előbb még oda, egymáshoz el is kell juttatni érzéki eszközök és a külső természet – hang és fény – segítségével, amivel még nincs vége a

nem mindennapi jelenségvizsgálatnak, mert lehet fordított is az út, azaz előbb lenne a szellemi irányító hatás, ami eljut hozzánk és felfogva válunk értelmessé, de rajtunk is múlik sokban, mint mellékelt ábraként az emberalkotta világrészek mutatják nem kis büszkeséggel. Hogy utóbbit megérdemeljük-e, azon múlik, mennyire vagyunk csak gépek, teljeskörűen meghatározottak-e, vagy

nagy szabadságfokkal működők, mely utóbbi ismét valószínűbb, és akkor nagyrészt a mi érdemünk lesz, hogy józanészen túllépve vallatjuk a világszellemet felhasználás céllal.

Világos, nem a semmivel foglalkoznak, akik nem foglalkoznak semmivel, mert tevékenységhiány csak viszonyítás, korábban megszokottól eltérés, vagy jelenbeli elvárástól, azaz elkövetője nem is tudhat róla, mégis igaz, bár túlzás, mert valószínű, valami többletre vonatkozik, amit megtenni jó, kötelesség, nem tenni veszélyes és érthetetlenség, és ez átvihető sok minden egyébre, például hogy

nem történt semmi se, amikor kellett volna, s az a hiány beszédes, annak következménye van, s mindez messze van a semmi fogalmától, hogy azt valóban megmagyarázná, ami mutatja, hogy a semmit is valaminek képzeljük, nem számít sokat, hogy az így ellentmondásos, azaz elfogadhatatlan, gondolkodásunknak ama természete nyilvánul meg benne, hogy nem tudjuk

pontosan kezelni az ellentétesség érzékiségének s az ellentmondásosság csupán gondolatiságának különbségét, sőt összekeverve használjuk néha, tárgyi alakú létezést adva tévesen annak, ami csak gondolatban keletkezett, s ez bizony hiba, mégha egész életünk tapasztalata is egyetért vele, de persze az is nyelvileg megfogalmazott mondatokban. Ezeket vagy tudatosítjuk, kimondjuk, vagy

nem, de ott vannak a háttérben, és azért nehéz kezdeni valamit velük, mert egész emberségünket is kockára tenni látszunk, ha belemegyünk legvégső eleméig vizsgálni, s inkább visszarettenve beletörődünk, hogy nem tudjuk, valójában mi az, és tudásunk korlátaira figyelmeztet is némely bölcselő, de hát nem biztos, hogy éppen erre gondolván, azaz itt mintha tárulna lehetőség legalább

szemléletben túlmenni a szokásos határunkon, megismervén a fogalomtisztázás útját létezés és nemlétezés tekintetében. Hiszen ha a semmi semmi, akkor nincsen, azaz evilágon kívül semmi
sincsen, s ahová eddig semmiként tettük, ott van valami ismeretlenség, él is vele a tudomány, hogy ilyen sötét anyagot, erőt feltételez, ám a semmi esetében többről is szó van, amikor már

ellentmondásként tekintünk rá, s nem ellentétként, hogy léttelenségnek gondoljuk, ami túlmegy minden eddigi határon, hiszen még a Teremtő Istent se látja oda, ahol nincs a hol, nincs világ gondolatban, amely így megteremthető lenne, s tehát nem eme üres semminek a tulajdonságát kell keresni, avagy feltételezésekkel kutatni, hanem vemhesnek, ami mellett vagyunk, mert csak így

jutunk eredményre, hogy megragadjuk annak a lehetőségét, hogy eme véges, mert a semmiségét legyőző és oda visszahullható világot elkülönítjük magától a semmitől, ami már nem érdekes.
Az eredmény pedig a megszabadulás annak kényszerétől, hogy léttelen állapotról gondolkodjunk, ami lehetetlen is, nemcsak képzelhetetlen, arról a semmiről végleg lemondván, és az elmúlás,
eltűnés semmijét megragadva képzeljük oda, hol eddig korlátosan nem találtunk semmit.

A megszokás az egyik legnagyobb ajándék az életben, de nem becsüljük eléggé, néha menekülünk tőle, mintha börtönné válva fojtogatna, olyankor mennél messzebbre vágyunk, mindegy hová, csak ne emlékeztessen a megszokott környezetre, tevékenységre, sőt arcokra, nemzeti nyelvre se, mintha le tudnánk vetkezni személyiségünket, pihentetésképpen, módon, s az nem lenne felemelő sajátunk,

éppenséggel minden eredményünkért, emberségünkért dicsérhető, legjellemzőbb tulajdonságunk, adottságunk és szorgalmunk, munkánk együttes gyümölcse, amihez nagyon ragaszkodnunk kell. Mert egész más valamit elkezdeni, először tenni, megvalósítani, vagy már folytatni, bejáratott, ezerszer ellenőrzött úton, biztonságban, ami nem annyira köti le figyelmünket, mintha újdonság

lenne, s lehet erőnket, érdeklődésünket új területekre, régi teljesületlen vágyakra irányítani, terelni, észrevétlen használva a begyakorlott minden addigi képességet és fortélyt, lerövidítve az új befogadását, hiszen már elértünk egy szintre, színvonalra, nem akarjuk, fogjuk feladni, hanem úgy gazdagodni, hogy közben minden a helyén maradhasson. Családot alapítani is csak az tud igazán,

aki nemcsak megszokta felnövekedése közben az otthon melegét, de felfogta közben, hogy ez nem tarthat örökké, észrevette magán a változást és szülein is, mert ki volt mondva az elérendő cél, nemcsak testi növekedés, de lélek és szellem betöltése, hozzászokva teljesítés öröméhez, búhoz, ha nem sikerült valami, az újrakezdéshez és a befejezéshez, ha egy-egy szakasz lezárult, állandóság és

állandó változás természetes mivoltához, nem kiszakadva, nem kikívánkozva igényes életéből. Van aztán az alkotás, felfedezés mint művészi és tudósi cselekvés, de nemcsak annak egyedülálló, magas fokán, hanem a mindennapokban végzett kis önszórakoztató, tökéletesítő léptekkel, tettekkel, amit éppen a jelen pillanat, perc, óra és napszak megszokott bizalma tesz lehetővé, vagy

ugyanannak újonnan ismétlésével szaporítva a jót, alkalmasat, kellemeset és kedveset, vagy valamit módosítva rajta jutni többlethez, mert máshoz, mi volt, de szokásosan valódisághoz, s eközben nem feledkezve el a többiekről, akiktől s akikért vagyunk. Csak azt a szokatlant becsüljük igazán, amit mi teremtünk saját vagy a társak javára, örömére, ha indokolt, vagy értelmes, s nem önző,

kizárólagos, magányos, számkivetett, elkárhozott lelkünk evickél életviharban, de győztes, megnyugodva megmásíthatatlan sorsban, végben.

Van a józan észnek másik oldal is, mint az érdemtelen hivatkozás rája, teljesítmény nélkül a teljesítmény leszólása, s ez a másik sokkal fontosabb, ez az igazi értelme a józanságnak és az észnek, veszélyt is látó, de haladást kívánó, éltető hozzáállás jó gyakorlata. Mert ha kimondja valami új, de megalapozatlanról a véleményét, mi lesújtó, mert még veszélyeket is lát benne,

nemcsak felszínes, divatos jelenséget, azt is kimondja, hogy nem eszik oly forrón a kását, mint van, azaz rajtunk múlik minden, nekünk kell befogadni, vagy elvetni, ami új. Rajtunk keresztül zajlik az életünk, nem valami kívüli területen, s mi dönthetünk próbaidőszakról, gyakorlásról, hogy majd meglátjuk, hogy milyen az a javaslat, eljárás, gép, avagy gondolkodásunkat segítő kütyü, mit

valakik az ő hasznukra bevezetnének, akár ránk erőltetve. Rögtön gyanús kell legyen e nyomulás, no nem, mert minden gyanús, mi szembe jön, hanem hogyha nélkülünk, s talán ellenünkre fejlesztették ki, úgy érezzük, s nem látjuk át a hosszútávú kifutását, még pillanatnyi előnyei se terjednek ki mindenkire, megosztást hoznak a kis és nagy közösségbe. Vállalnunk, képviselnünk

kell, és persze betartanunk, ami emberségünket jelenti, adja, biztosítja, megvalósítja és fenntartja mindenféle világkörülmény között, néha azokkal a folyamatokkal szembemenve, melyek könnyebbséget nyújtanának adott esetben, de érezzük mögöttük a bizonytalanságot a mi értékeink, érdekeink tekintetében, amivel láthatóan senki se törődik, sőt elavultnak állítják be, no, ekkor kell

résen lenni, megállítani kétes elcsábulásunkat, nem odadobván másoknak az életünket, mondván, ha megnyerte, hagy vigye. Törekvésünk segítségére lehet felébreszteni a lelkiismeret képességét magunkban a következmények előrelátására, és ezt mindenki mással megvitatni, sarokba szorítva őket, hogyha nem akarják szempontjainkat, élet és emberség útját figyelembe venni. Gondolati

birtokunkban van az emberiségről már igen sok hasznos tudás, de még a haszontalanságokat is emlékezetünkben tartjuk, és ha kell fejére olvashatjuk azoknak, akik ilyesmit ismételnének meg, vagy legalábbis arrafelé látszik haladni megfontolatlanságuk hada. Nemcsak senki embert, se semmi emberit nincs joga feláldozni senkinek, sem napi bűnös-bűzös eredményért, sem

beválthatatlan ígéretekért, álljunk hát ki magunkért mai várunk bástyáira harcolni ellenség főként megtévesztő próbálkozásaival, de felhasználva mindent, mi jó.

Magyarok istene szellemi tápanyag örökös forrásaként szerepel tudatosságunkban, bárminek elindításakor segítségül hívottan, s ha sikeresen befejeztük, hálával tekintünk feléje, ajándékkal kedveskedve akár, oltáralapítvánnyal valamely jó ügy érdekében, vagy ha megszabadított bajtól, betegségtől, vagy elkerültük a nagy vihart, de még a sikertelenségben is megkeressük a hiba valódi

okát, az ő tökéletességéhez viszonyítva a magunk képességét, csodát nem várva, hanem belátva, hogy csak közösen tudunk kedvünkre boldogulni. Tudásvallásnak is nevezték utólag, kigúnyolva ilyenfajta hitünk, mintha mi azzal kérkedtünk volna, hogy jobban tudjuk istennél, mi a dolgunk, pedig csak azoknál tudtuk jobban mindig, akik messziről érkeztek hozzánk és nem ismerték az

itteni dús földhöz igazított jó szokásainkat, így eleinte gyakran megaláztak, kényszerítettek javaink átadni, de mert ők nem igazán tudtak mit kezdeni velük eszesség hiányában, és a kézműves begyakorlottságnak sem voltak birtokában, s végsősoron mégis ránk hagyatkoztak, hozzánk igazodtak, így aztán mindnyájan jól jártunk. Ők magas lóról szóltak hozzánk, s mi felemeltük

magunkat abba a fényes magasságba, teljesítve külső kívánalmat és belsővé téve folyton a közben megszerzett tapasztalatot, és túlszárnyalva eredeti kérést, már magunk kedvére újítottunk életmódot, eredményesebbé válva javak termelésében és magunk védelmében, közösségünk előnyére, azaz mintegy önkéntelenül is bejárattuk az emberiség kiterjedt világának hasznosságokra összpontosító

felépítését kicsiben, szívesen megtanítva mindenkit a jóra, aki hozzánk fordult tanácsért. Nem a mi bűnünk volt, mint Himnuszunk mondja, hogy telhetetlenek elrontották a hagyományokon alapuló világrendet, érdekrendszerrel gyalázva eredeti istenünket, mintha nem lehetne az egyetemesség atyja, mintha az ő milyenségébe beleszólása lehetne önjelölteknek, akik a megosztásban,
ellentétszításban, sőt az elnyomásban mesterek, s ehhez eszmei eszközöket sem szégyellenek felhasználni, kettős fegyvert fordítva így ember ember ellen, ami sosem volt istennek tetsző, míg a világ világ, s nem is lesz, – láthatjuk a kockáztatók nagy felelősségét. Nem visszatérni kell tehát hozzá, ha mindig is őriztük őt szívünk mélyén, hanem lelkünkbe vésett törvényeiből bátran merítve

felemelkedni megbénított állapotunkból mai feladatok elvégzése szintjére, példát mutatva, s bízva magyarok istenének sikert hozó áldásában.

Sikerem titka egyszerű módszer, nem adok címet írásomnak,
nem rendelem alá előbb egyetlen fő dolog szolgálatának,
mielőtt kifejteném, mire is gondolok, a megírás során,
mondanivaló jobban előjön, majd így közben s idejekorán.

Mert a cím elkötelez afelé, ami véletlenül bukkan elénk,
s úgy keresünk hozzá alkalmasat, megragadva fogalmi körét,
nem meggyőződés vezérel közben, hisz tudjuk, borsó van hüvelyben,
nem semmiből találunk valamit, otthonosan mozgunk a helyben.

Ám ha cél sosemvoltat alkotni, s ilyen igényt senki nem tagad,
eredményes kísérletezéshez kell járni ellenkező utat,
létező alkalomból kiindult gondolat révén kanyarogva,
lelki-szellemi valóság földjét felszántva nyelvi újítással,

kifőzött falatokat nyeletve, megbirkózva igen rágóssal,
miközben élet szolgálatában a szív szaván se fanyalogva.

Hatalmas küzdés van most a nagyvilágban, valójában nemzedékek óta tart, meg is szenvedte apám és nagyapám, világháborúba kellett menni, harcolniuk távolt hazától, mondván, a hazáért kell ott helytállniuk, s nem véletlenül estek hadifogságba, nem önerőből kiszabadulva. Azok az összecsapások tehát már nem a szülőföldön dúltak, messzire mutató kapcsolatok, összefüggések

hozták a világ fejére a bajt, földrészeken átnyúló erőképesség szerveződött helyi erők fölött, s minthogy már a Föld egészét felfedezték, meghódítását tűzték ki célul. Hogy kik, azt még manapság se tudjuk, nemhogy e nagy háborúk alatt kiderült volna, akkor a katonák dalolva masíroztak a halál felé, hamis mesékkel volt etetve a lelkük elembertelenedett ellenségekről, ahogy

azok meg róluk kapták ugyanazt, mérges viszonnyá züllött a világ. Küzdelmet folytatunk tehát önmagunk ellen, mi emberek, emberiséget képviselőknek mondottak szózuhatagában, s már megint bombák hullanak, ma még amott, nem itt, de sosem tudhatjuk, meddig marad így, mikor robban fejünkre városunk, romlik le országunk, hatások már nem kivételeznek. Hiszen rég átléptek a

határokon a tényezők, legyenek azok eszme vagy természet terén áthágva, hamis hitet terjesztenek, hogy mindent szabad, mindent lehet, csak bátran akarni kell, felvállalni a szokatlanságokat, ami végsősoron mindig valaki lelkén áll bosszút és másén szárad. Az egyén egyedisége lett kiemelve, nem személyisége, így aztán tömegemberré váltunk, mindig valamire várunk és valakitől függünk,

nem csoportokban épül fel önállóságunk, hanem csak elképzeljük, hogy van, rászedetnek élvezhető, szórakoztató felfogandók, labirintisok. Útvesztő jellegüket sokan észre se veszik, elkülönülnek a bajok, s

lépcsőzetesen oszlanak meg sunyin erősebb és gyengébb társaságok közt, ezért nincs összefogás, nincs értelme, gondolják, akiket külön-külön győz meg, s aztán le befolyásoltságuk

tehetetlensége, telhetetlensége. Korlátok azonban képződnek, tápanyag- és vízhiány keletkezik egyre, s nemcsak megbetegedés ritkít bennünket méltatlanul, de képesség terén se növünk már fel a nagy feladatokhoz, azokat felismerni se tudjuk, mert az okosságot is megerőszakolta a könnyebb út választás kénye. Ám még semmi nincs végleg elveszve, ami emberré tett minket, egyeseknek kell

felébreszteniük magukban a jóság iránti érzékenységet, kik most még a gonoszság oldalán sütkéreznek onnan hasznot húzva, mert nincs sok időnk rá, hogy megmeneküljünk, eszközét el- s megosztva igazságosan.

Nem szétszakadt, csak széttágult a szellemi és anyagi világ, hasonlóan az anyag alatti részecskék és a csillagos ég viszonyához, messzire vannak látszólag egymástól, mégis már ismerjük a szoros kapcsolatukat, amint a lélek szerepével is tisztában vagyunk emberi életünkben. Bátran kimondhatjuk, hogy éppen e láthatatlanok látszódnak létrehozni bennünk magunkat, adják a világ

lényegét, erőt és törvényt, amit ugyan nem kézzel meg-, de ésszel felfoghatóan derítettünk már ki, s ebben kételkedni olyan kiváltság lett, amit elbír, elszenved közösség. Egyik kétely tárgy, jelenség éppen a szétszakadtság elme és anyag között, olyannyira, hogy csak valamelyik tagadásával megragadott a másik, de azért közben épp ahhoz mérten jellemzett emez, így nincs benne köszönet,

s e vagy-vagy lassan nevetséges lenne, ha nem törné össze az ismeret szívét. Mert a tudományt is fejlesztjük nagy hévvel, s az egészen mást mond, de szaknyelven, mint ahogy mindennapi kifejezéseinket megszokottan használjuk, és döntőbírót már, kényszer alatt, nem választani szoktunk, okosok tanácsát, hanem fejünkre ülnek a hatalmasok, kedvünkre meghatározni elvünk. Ez aztán lehet

anyag- és szellemelv, vagy mindkettő együtt, de nem egyesült szemléletben, hanem váltakozva, azaz következetlenül, semmitmondón határozott világnézet számára, s így elbizonytalanítva az embereket születik is elmélet a világ megismerhetetlenségéről, valamint isten létének vagy nemlétének vizsgálhatatlanságáról, és fordítva, olyanokról, akik birtokában vannak a mindentudásnak itt a földön,

köztünk, s ők aztán mindent megtehetnek, mert legfeljebb nem értjük, mit akarnak, ezért bírálhatatlanok, eszmei fegyverrel támasztják alá hatalmukat. Ám a tudósaink mindig kiemelkedtek közülünk, úgy gyógyítottak, ahogy mi, nép nem tudtunk, mást is felfedeztek, olyat, mihez nem fűlt uralkodók foga, mert azzal együtt járt a megvilágosodás, tudásszint emelkedés, amint a múlt század

leggyilkosabb bombája is igen cseles módon hozta tudomásunkra, százezrek égőáldozata árán, mármint hogy létezik a sosemlátott parányvilág és minduntalan beleszól asz életünkbe, hiszen a robbanás gyilokja után a sugárzás is pusztított sokáig, ennél kézzelfoghatóbb bizonyságra nincs szükség belátni a létezését. Azt, hogy együtt élünk – nincs kecmec – megmásíthatatlanul a

felfoghatatlan szférák zenéjével, azaz hatásával, amint nem látunk bele a másik ember lelkébe se, és figyelembe kell venni, hogy ez kiszámíthatatlan, csak alkalmazkodással válaszolhatunk rá jól, mint tette a régi ember.

Ne légy mocskos szájú, a világ is tiszta, ha természetes alakjában szemléljük,
ne ereszd el magad, vagy ha már, – hozd vissza, nem igazul élünk, ha csúnyán beszélünk.
Nagyobb baj akkor van, ha már nem is érzed, mennyire nem illik emberhez a szitok,
okos lévén tanuld meg a különbséget, mi felszínes álság, s mi lényegi titok:

hogy az elvont szellem temploma a lelkünk, de csak akkor vagyunk azonosak vele,
ha fényét nem árnyékoljuk le semmivel, és úgy tudjuk elviselni testi terhünk,
mint hangszert, rajta megszólal örök zene, tiszta összhangzata végtelenbe ível.

Előbb győzelem, aztán dicsőség, előbb a dicsőség, aztán a szentség, pedig a szentséggel kellene kezdeni, ami támadhatatlan, mert fölség, a harc a győzelemért olyan késői, kicsinyes elfajulás, amit nem szabad előrevenni, abból dicsőséget levezetni megtévesztően. Úgy mondták ezt régen, hogy isteni képmás vagyunk, így tehát sérthetetlenek, nem is érthető, hogyan lett ebből ember ember elleni

támadás, s miért, ha egyszer az ember oly magasan látta magát és az állatvilág fölött gyakorolta eszes hatalmát, s nem egymás fölött, de egymásért élt életet. Bár nehéz oda visszakanyarodni gondolatban, de a nehézségeket máig nem vetkezte le léthez való viszonyunk, hogy kopunk, hanyatlunk már korán, ha nem vigyázunk magunkra, hogy a csecsemőt féltő gondoskodással kell körbe venni, s hogy a

betevő falatról mindig előre gondoskodni. Azaz mindezt teljesítették sokkal nagyobb nehézségek közepette, mint ami miránk vár az életben, mert kevesen voltak, s nem állt rendelkezésre mindama vívmány számukra, amit az őskor óta felhalmozott szorgalmas utódok milliárd serege nekünk egymásraépülő tudatosságban. De hogy soha nem halványult az ősök tisztelete, mutatja, hogy istennel

társította őket az utókor, majd a lefényesebb, legkiválóbb élet alakját tulajdonították nekik a paradicsomi állapotok szép gondolatával, ha rút cél érdekében is, hogy bűnösnek nyilváníthassák mindazokat az embereket és korszakokat, ahol nem uralkodhatott még az ugyanattól az istentől származtatott kedvezményezettség tudati előnye, mindentudásból részesedés és mindenhatóságból

hatalom a nem ilyennel bírók, azaz bűnfertőben leledzők nyomor lelke fölött. S hogy nem mindenki volt ilyen, mutatja az önállóan fejlődő nagyvilág a Földegész különböző hódítatlan részein sokáig, de
emitt se veszett ki az eredeti emberi igazságosság, ha elég gazdag volt a termőföld, az élővilág halakkal, madarakkal, húsállatokkal, annak létrehozói megszelídítették a legkeményebb leigázó

szívét is, hiába hivatkozott semmiből teremtőre, aki őt küldte, mert tudták, az örök küldő már elődeiket is vezénylette korábban, s e vezérlet csak békés együttműködésben érvényes, meghamisítva nem. Márpedig aki a semmit valami hiányának mondja, tagadása helyett, azt leleplezi az ellentmondás a fogalomban, mikor rá hivatkozva sajátítja ki a teremtőt, aki valójában a gondviselőnk,
fenntartónk, s már újra tudjuk a tényt, hogy nemcsak szellemileg, de testileg is.

A látszat az, hogy kevés embert érdekel a történelmi igazság, s alig van, aki még harcolna is érte, bár áldozatot szerintem mindenki hoz, de nem nagyon veszi észre, mert nem tud róla, hogy milyen összefüggésben él nemzete, országa valójában, milyen szerepet osztottak rá egykor. Ami ma is érvényes, béketanácskozás szokta háborúk után győztes oldalról kijelölni határokkal a cselekvés

téren, meghatározni a társas szerveződéstől kezdve a gazdasági termelés alapjáig, hogy ki meddig mehet el, gazdagodhat-e, vagy marad szegény hosszú időre. És ez még csak meghatározottságunk gyökere tehát, ezen jóval túl van a dolgok állásának megfelelő kezelése, tenni elmaradottság ellen, ami tehát nem kőbe vésett sors, hanem papírra írt bűnös parancs, összefogás kell már az első lépéshez

is, nem mai széthúzás állapot. De ezt örököltük, bele lett építve a kijelölt utunkba, figyelembe vették az emberi igények sürgető jellegét, ami mindenkit másik elé tenne, hamar boldogulni, gazdagodni egymás rovására akár, s noha ez nem alapvető tulajdonság, ha biztatják, érvényesülni fog. Elmélet terén sem különb a helyzet, a gondolkodást is lehet terelni érdekek mentén a tiszta egyenes útról a

bonyolult álságosság felé, s megtörténik az írástudók árulása, mélybe taszítva a tudományt, mely természetet is nehezen kezelhet, hát még társadalmi kérdéseket. Ebből a többszörös csapdából kellett kikecmeregnünk, s ha nem sikerült még teljes mértékben, ne csodálkozzunk hát, hanem tudatosítsuk, hogy kutatni kell a rejtett hátterét, összefüggését történelmünk alakulásának, s ebben nem segít, ha

kizárólagosan ragaszkodunk szentteheneinkhez. Amelyek nagyrésze tévedés, hamisítás, ténynek beállított esemény, de nem úgy történt, ahogy tudjuk tehát, hanem az lealacsonyításunkra szerkesztett változat, amint a térképeket is asztalon rajzolják végül meg részletesen, a csataterek csak elnagyolt állapot létrehozói. Kis eltérő irányokon vesszük észre, hogy alapvetően nem jó felé megyünk, ezeket

nehéz kimutatni, s még nehezebb azok rosszindulatát, akik intézték így nekünk, mert nyerni látszott a nemzet, az ország, mielőtt két világháborúval vették vissza tőlünk kiérdemelt előnyeinket. De ha magunkat is nehéz minderről felvilágosítani és meggyőzni, mennyivel nehezebb dolgunk lesz a környező népekkel, pedig elvégzendő feladat egységbe szövetkezésünk érdekében, hogy ők is
beláthassák, vissza kell térnünk a térség szétszakítása előtti közös színvonalhoz.

Játék-e a verseny, vagy még mindig beavatás az élet forgatagába, vagy csupán szórakoztató találmány tömegek cirkuszigénye számára, mert hát oda jutottunk, hogy a túlnyomó többség csak nézi a
versenyzőket, és a művészi hatás élménye kezd gépiesen háttérbe szorulni? Igen, ez mind igaz vonatkozás, érinti, felfedezhető a versenyben, csakhogy a felkészülés és kivitelezés színvonala

megemelkedett, módszeressé és látványközpontúvá vált, s szurkolókat nevelt ki nagy számban, akik támogatásukat nemcsak eszmei, de anyagi téren is adják. Azaz üzlet lett és sportversenyként leköröz i a más területen lévő ilyen viszonyt, mikor például a gazdasági szereplők előzik egymást nagyobb hasznot remélve a győztes dicsőségéből a kedvelések miatt, vagy mikor a teljesítményt kívülről

értékelik, iskolában, színházban. Beleéli magát a nép a sportoló helyébe, nemcsak a teljesítmény miatt azonban, hanem hogy sikerült másokat legyőzni, erre is átmegy a hatás, már-már a háborús csatát megnyerő győztesnek kijáró módon, s ezt felerősíti a rajongók elképesztően nagy száma belevonva. Ám kezdett lassan nyilvánossá válni a felkészülés menete is, nemcsak a verseny maga, megnőtt az
utánzás lehetősége, különösen gyerekek választják életmódjuknak a sportot, vagyis állandó versenyzési kényszert, tevékenységet lágyabban mondva, ami kiválók kiválogatása. Hogy a mintaképek tényleg azok legyenek, és a rengetegféle sportból mindenki a saját tehetségének megfelelően választhat műveltet, kedvencet legalább, azaz mégiscsak visszatérünk a verseny eredeti

feladatához, a megmérettetés életrevalóságunkat emelje. Ha közben a fél világ jól szórakozik, senkit ne zavarjon, sőt örüljünk, hogy együttesség szintjére emelődött az egész emberiség számára a képességek tárházának feltárása, bemutatása, s kapcsolatok születése révén a kiegyenlítődése, esélyt teremtve mindenhol. A közelről látott emberi testek jellegzetességei, mozdulatok mozgalmassága,

különösen pedig a csapatmozgások egyidejűleg beláthatatlanul változatos bonyolultsága szemléletfejlesztő is, de művészi hatásként értelmezhető újdonság is a mai világban. Nem kőbe vésett törvény ugyanúgy élni ma, mint régen, bár abból sokat megőrzünk persze, a nagy többséget, de el
kell fogadni a változást is, ami állandóan felmerül az emberi találékonyság áldásai miatt, ami a versenyhez mint játékhoz való viszonyunkat is érinti nagyon.

Vallásos áhítattal viszonyulni, mihez tudományt tisztelve kellene, olyan hiba, amit nehéz szóvá tenni, hiszen közben megsérthetjük féltett szentségét, titkát, reményét az abba kapaszkodónak, de óvatosságunk meg felbiztatja, hogy inkább ő támadjon minket, ha ellenállást mutatunk. Azaz bíráljuk az egész témakör helytelen feldolgozását, nemcsak az általa képviselteket, értelmezése szerinti

megnyilvánulását, mert másként kell a kérdéskört kezelni, nem a dicsőség látványosságáért, hanem az igazság feltámasztásáért, mégha úgy célt érni nehezebb is. És nem fog összeomlani a valós tényektől ez az eszménk, elméletünk, sőt ellen támadhatunk, ha megérett rá az idő, felgyűlt sok bizonyíték és híveket toboroztunk a megoldásunknak, van esély áttörésre, mert egyszerűbb, érthetőbb

és célszerűbb is a mai élet gondjai között. E gondokat éppen múltunk helytelen beállítása okozza, és most már rajtunk túl szenved tőle több országcsoport, földrész, sőt maga a természet is, az ezekhez való hozzáállás elkutyásodott, amint minket se vesznek kutya számba se azóta, hogy jótettünkért nem kapunk mást cserébe, mint verést. Ebből is látszik, hogy nem egyénekről van szó, hanem esetünkben

nemzetünkről, melynek műveltsége oly ősi és meghatározó, hogy messzire elterjedt, bár ezt is tagadják, kik a nyereségből azért csak-csak részesültek, sőt olyannyira, hogy fejünkre nőttek, de csak kegyetlenségüket használva. Amire mi sosem voltunk vevők, mert miért kellene gyilkos hajlamokat ébredni engedni magunkban, ha a békés gyümölcsöző út járhatóbb, sőt sem annyi sok szenvedést,

sem annyi elvetett háborús magot nem szolgáltat, de tanítva áll rendelkezésre mindenki felé, ki tehetséget mutat. A tehetetleneket pedig felkarolja, felmutat emberségességet, irgalmat a megtévedteknek, kegyelmet a főben járó bűnösöknek, mert az életelvet tartja első elvnek, aztán isteni személyiségünkét, boldogan látja ezt, s nem mást, az egész földön is vallásként érvényesülni. Hol van

ettől a távoli földrészeken feltárt kegyetlenség nyomok árja, befedhetetlen szakadék tátong köztünk és gyilkolással érvényesülők között, legyen az régebbi vagy mai háború, sőt háborúság lélekben a másik ember ellen, különösen ha az szomszédunk, vagy elesett valaki. A nagy-nagy baj tehát, hogy bár a jóság léttörténete már jól kimutatott erre szakosodott tudósok által, de nem az van követendővé

téve, hanem az elnyomó hatalom az ördögi példa, és hamis ragyogását imádják, s még a mieink is, a megtévedettek, sutba dobva tudományt.

Kétségbeesve nézik, hitetlenkedve, népünk újonnani ámítását a józan megfontolással élő embereink, akik nem meseszerűben látják a múltfeltárás megfelelő módját, tényeinek megtanítását, mert felnőtt gondolkodó embereknek a huszonegyedik században ezt nem veszi be a gyomruk, inkább ne történjen semmi, mondják, ilyen alacsony szintű múltidézés káros, nemcsak elriasztja a történelemtől az

ifjúságot, de az elhivatott kutatók törekvését, eredményét is semmibe veszi, sőt mintha üldözni kezdte volna őket mellőzéssel. Pedig mekkora előrelépés történt több új területen modern eszköz rendszert használva, kezdve az embertan különböző találmányaival, beleértve sejti tulajdonságörökítők igen pontos felmérését, ahol kiderült, hogy még a kis változások is évezredekig képesek megőrződni a

csontokban, mutatva földrajzi helyek közti kapcsolatot az emberek elköltözése kapcsán, aminek okát földtörténeti vizsgálatok jelzik, és a régészet is nagyot lépett előre, sokat ás és tüzetesen kielemzi a találtakat időrend és cél szerint. A kiásott tárgyakon pedig jeleket találunk, folytonosságuk szinte örökéletűnek mutatja az írást, amely aztán díszes alakot vett fel, de még így is visszakövetkeztethető

jelentése, azonossá téve szemünkben a kezdeti és a mai népet ugyanott, esetünkben a magyar földműves–állattenyésztő–kéz- és fémműves népünket, akiknek méltó utódai csak akkor lehetünk, ha nem tagadjuk meg őket jött-ment hódítókhoz dörgölőzve, akik egyébként végül magyarrá váltak, mert ez túlélését jelentette uralkodásuknak, amivel mindkét fél jól járt. Ezt a kettős társadalmi közösséget

tehát mi úgy használtuk javunkra, hogy a védelmünkért véráldozatot hozókat teljességgel megbecsültük, de az őket eltartókat se vetettük szolgasorba, mint tették ezt később mai széthúzó világunkat létrehozó, magukat magas polcra tevő kiváltságos réteghez tartozók, akik befolyásuk alá vonták már a szellemiekkel foglalkozókat is, így nem a táltosok gyógyítanak és adnak lelki vigaszt,

hanem orvosok és papok, de kiszolgáltatottan az uralkodó széljárásnak, amely csalárd módon a tudományba is befúj. Ahol csak mint megrendelőnek lenne helye, nem döntnöknek és kívánalmak előadójának, és teljesítése kikényszerítőjének támogatást nyújtva a napi érdekek szerinti történelem formálásnak, mítoszos módú megoldásnak, a szent múlt áldásainak feláldozását se bánva.

Nemzetünk ügyében nem végrendelkezhetünk egyénileg, lehetőségünk korlátozott, ahová elér a hangunk, ott hangoztathatjuk nézetünket, álláspontunkat általunk jelentőségteljesnek tartott kérdésekről és jövőbeli teendőkről, felhasználva kialakított tekintélyünket. Ezért inkább a folyamatban kell bíznunk, aminek tevékeny részesei voltunk életünk tudatos elkötelezetten

munkálkodó szakaszában nemzeti közösségünk felé, akikért viszont nem mindenki tud felelős hatékonyságot vállalni a saját nehezen fenntartott kis életében. Ám ezek közül is a nagy többség érzékeli a kiválók eredményeit, amivel hozzájárulnak közös életutunk akadályainak legalább tudati elhárításához, figyelemmel jutalmazza az ötleteket, melyek neki nem jutottak eszébe nemzetünk

boldogításának terén. És itt nagyarányú és hosszútávú összefüggésekről van szó, nem rövid és apró ügyekről, amit a legtöbb tevékenység céloz, amit megrendel mintegy a közösség vezetésére rendelt vagy arra hivatott részének minket elérő, ránk vonatkozó, feladatadó jó¬–rossz intézkedése. S ha te nem csupán ezek végrehajtója, élvezője, vagy elszenvedője vagy, hanem meglátod a mai lépés

messzire mutató lényegét, fejlesztendő vagy megállítandó szándékkal, törekvéssel, gyakorta meg kell elégedned hatásod lassanként – ha egyáltalán – kibontakozó teret nyerésével. A nemzet lassan halad, még

lassabban fordul új irányba, és sokan vannak, akik gyorsabb mozgást indítanak, legalább saját életükben, úgy vélve, érezve, hogy ők maguk már odaértek, ahová asz egész népet jutni szeretnék

látni, de ezt gondolatban képzelik és bizonyára tévednek. Mert ha előbben és elhanyagolható kicsinységben képesek is bármit megvalósítani, az csupán egyéni út, mindenki által végigjárni, elsajátítani alig remélhető, nincs is rá történelmi példa, hisz' inkább gyors összeomlását látjuk túlzón parancsoló rendszereknek. S a nem kimunkált, nem kiérlelt csak ilyen lehet, amikor pillanatnyilag

helyesnek látszó döntésekből fakadtak a megvalósítás során hamar össze dőlnek elégtelennek bizonyulva, mert átlépték a határt régen követett természetesség jellegén – amit törvény biztosított – túlra. Így a mai világban se lehet tehát átugrani saját árnyékunkat, mit az igaz múltunk vet, s vetett elődeinkre és vet majd maradékunkra, s ilyenek csak akkor lesznek, ha olyanok, akikhez az
időáthidalást most minden szempontot mérlegelve biztosítjuk, és nem buta hebehurgyán.

Aki szerencsés, az a legszerencsésebb, olyan értelemben, hogy szerencse sorozat részese minden bizonnyal, nemcsak egyetlen alkalommal járt jól valamiben, hanem egész életében a napos oldalon tartózkodott, lehet, tudatásban sem lévén, mint jól bánik vele az élet sorsosztója. Hangsúlyozom azonban, hogy amitől itt szó van, nem jelenti semmiképpen, hogy a hiánya szerencsétlenné tenne,

hanem a kiemelkedőt kell itt meglátni, mennyire nem csak rajtunk múlnak kedvezővé vált körülményeink, s mekkora előnyt közvetítenek, amivel kötelező jól sáfárkodni. Több példát látunk erre, mint ahogy a testi egészség, tehetség esetén, amikor külső szem, észrevétel és támogatás is kell kiválasztani, hogy miben lehetünk tehetségesek, ahol tehát egyesül két szerencse: testi alkalmasság

valamire, és erről meggyőződéses beszámoló. Más szóval a nevelődésünk magas színvonalán szokott csak kiderülni, hogy mikre is vagyunk alkalmasak, esetleg csak szellemi téren, mert testünk botladozó, viszont ha nem figyelünk fel rá, nem lesz észbeli eredményünk, sőt már kiderült: testiránytásban is nagy szerepe van az értelemnek. Eközben viszont elengedhetetlen az életigény

többletteljesítményt létrehozni, kihozni magunkból, akár gazdag családban, ahol ez könnyen összejöhet, akár szegényben, ahol nehezen, de áldozatvállalásra mindig szükség van, amit szintén a jó példa ereje segíthet elő. Néha úgy is fogalmazható a szerencsés eset, mintha nem az lenne, mert valami hiány, tévedés, rosszakarat terel bennünket kiváló útra, juttat olyan helyzetbe, amiből csak

nagy erőfeszítéssel jöhetünk ki, és éppen az a megpróbáltatás hozza le a sosem gondolt teljesítményt. No, nem azt akarom állítani, hogy szerencsére nincs szükség az életben, vagy szerencse nem is létezik, csupán utólagos hivatkozás akkor is, ha volt eredménye, s akkor si, ha nélkülözése miatt nem volt, hanem hogy a szerencse sokkal több és sokkal kevesebb is, mint ahogy gondolni szokás. És

mindkét tanácsot is hallottuk sokszor, hogy meg kell ragadni a szerencsét, és hogy mindenki legyen a saját szerencséjének kovácsa, s egyet lehet érteni mindkettővel, azaz megragadása nélkül nem tud hatni, aztán pedig nyilvánvaló, hogy ha nem segítesz magadon, az isten se fog tudni. Talán e szavunk eredete lehet legjobb eligazítónk természete felől, szeren lenni s birtokában, olyan működés, ami

feltétele a bármilyen önbíró, önfenntartó és ezért boldog életnek, tudatában kell lennünk tehát, hogy bennünk található, de meg kell keresnünk kitartóan.

Sokféleképp hívtak, nem tudom, mi célból, hiszen mentem volna magamtól is oda, hol szebb s jobb, de nem tudtam, hogy hol van, nem kötik orrára fiatalnak, öregen meg már nem is érdekes, csodálkozom, mennyit lelkesedtem egykor, mi közte volt, az volt az én időm, megnevezhetetlen viszonyom hozzájuk. Mert sok volt az örömből, egybefolyt sora, bár a könnyem csurgott néha belül,

de én kívül éltem, no nem magamon, csak a nehézségeken, bármily súlyos volt egy-egy részlete, ki törődött vele, szárnyalt nemcsak az ész, de a test is, bőrömként terült rám a táj, mindennek volt illata, s nem fájt, ami hiányzott. Se nem istentelen, se nem nemzettelen éltem, de mivel igen mélyen bennük, természetessége nem különítette el a mindennapostól, legfeljebb ünnepnapokon, de nem vettem

külön, mert állandóan repesett a szívem – milyen jó lenne most visszahozni azt az érzéstengert, bár lehet, hogy itt van. Azaz nem véletlen jutnak eszem felszínére, lényem lényegére tényleg vonatkozó emlékképek, vagy mondatok inkább rövid fogalmi alakban, ott raktározódnak bennük az érzékletek is, könnyen felidézhetően, és aztán indul a kifejezés áradata, hogy mindet megörökítsem.

Összefüggéstelenül jönnének elő, ha a fegyelem nem rakna rendet, hogy azért valamennyire értelmes legyen, hiszen az megy át a másikhoz, aki talán egyszer majd még olvassa ezt, és benne is képződnek képzetek, felizzanak érzelmek, cseng-bong belőlem belé a világom kihunyt hangja. Hacsak nem olyan ő is, mint én, s akkor unottan eldobja az írt szöveget, mert benne önmagától is ugyanaz játszódik le,

hiszen egyformák vagyunk mi emberek, éppen a különbségünk tűnik el közülünk, ha értjük egymást, s én azért most igyekszem cseppet se homályos lenni, nem is nagyon elvont. S még csak az sem igaz, hogy a villódzás élménye kinek-kinek a sajátja, mert nem tudhatjuk, a sok beszámoló életutakról s költemények árja, amiben felnőttünk, milyen nyomot hagyott személyiségünkben, a sok tanár, aki

lelkében felnöveszti a korosztályokat egymás után, nagy hatás. Így hát, aki vagyok, olyan, mint a többi, mégis énként eladom magamnak magam, ne csalódjak ebben, s mint mások mutatják, olyan legyek, boldogságot hordozó, eredményt elérő, mások által elismert, értéket teremtő, bár ha azt vesszük, hogy mindenki ilyen, nincs rám szükség, felesleges vagyok. De csak mint dicsőségfüggő,

mert ha nem, és hát nem, akkor megelégedetten nem merül fel a feleslegesség, sőt eljön igazságom, valós vagyok, nem mások figyelméért kuncsorgó, nem is odafurakodó, hanem csupán maga mutatásának tudatában lévő, ha már ilyen jól sikerültem.

Szabad-e félrenézni a történelemben és különböző indokokkal mentegetni általunk egyébként elítélendő tetteket, szemet hunyni az elfogadhatatlan felett, ha az igen régi időkben történt, homályos korszakban a valódi viszonyokat illetően, hisz’ alig maradt adat. Mármint egyéb adat, de az a kegyetlen esemény megmaradt részletesen, lett légyen egy-egy ember kivégzése, feldarabolása, vagy

háborúban az egyik fél szégyenletes csatavesztése, mindig olyan megaláztatása, akit így utólag mi is ellenségnek veszünk, minthogy győztes mellé állunk. Azaz győztes lesz nyertes s neki mindent szabad, a bosszúállás megengedett, de nem is erről szólnak mindig a beszámolók, ha embertelenség merül fel, hanem a legyőzöttnek tulajdonítják az erkölcstelen vadságok sorát, szemére vetve

álnokságát, amiért majd joggal meg kellett lakolnia. Nem véletlen merül fel tehát a kérdés, miért engedjük a megtévesztést és a nekünk kedvező félnél a gerendát se látni a szemben, míg másik félnél, az ellenségnél a szálkát is észrevesszük, felhánytorgatjuk, jobb-e így nekünk, vagy becsapjuk magunkat, sőt veszélynek tesszük ki óhatatlanul. Mert a hatalomra jutás módszere visszafordulva

ránk, rajtunk csattanva nekünk is fájdalmas lesz, ha másnak elviselhetetlen volt, zsákutcába vezet, többe kerül a leves, mint a hús, csöbörből vödörbe jutunk nem vigyázva, és törvénytelen, igaztalan erőszak áldozatává válhatunk mi is. És itt most mindezek miatt fel kell borítanunk az eddig érvényes rendszert és alá, mögé nézve észrevenni a végzetes hibát, félrevezető beállítását a múlt egészének,

hogy a legrégibb ember legalja volt, majd jöttek boldogítónak istennek tetsző világot létrehozó népek. Akiknek éppen az isteni felhatalmazás engedte meg elkövetni a legrosszabbat is a jóság érdekében, mit persze ők mondtak meg, hogy mi, s végül a legfőbb jóig jutott a megtévesztés, aminek szolgálatává vált a földi élet, hiszen a halálutániság fontosabbá lett nála. Ámde nem is ez az igazi

lényege annak, amiről itt szó van, hanem viszonyunk a régmúlt dicsőségéhez, mihez dörgölőzni, fényében sütkérezni nagy többség magatartásává kezd válni, s van ezt előmozdító mozgalom is, pedig ezt támogatni a közelmúltig leszármazottak emlékügye volt. Mintha a visszamenőség menősége igazolná ma is törvénytelen eljárások időtlenségét, mintha a tömegek nagyjában-egészében mindig

csak rosszul járhattak volna, de ez képtelenség, hiszen sikeresen túléltek, s az elnyomás mögött lassan felfedezzük igazi életüket.

A felszínek hamar összezárulnak s nem engednek a dolgok mélyére látni, a felszínesség olyan betegség lett, miből kigyógyulni nem egykönnyen tud, aki nem gyerekkora óta gyakorolja az éleslátáshoz szükséges észbeli teendőket, nem megelégedve soha az egyetlen válasszal. És nem is
egy kérdésre csupán, hanem annak annyi feltett változatára, amennyi biztosítja legalább a körüljárást,

hátuljáról is nézni ami kedvezőnek látszik, hátrányait is sorra venni, de azért bízni a jó végkicsengésben, és nem menni el a lényeg mellett könnyelmű módon. Ezt persze hiába mondod
annak, kinek figyelmét lekötötte adott keret, amit neki kell kitölteni, legyen az bár gépi játék, vagy írásos teszt, mert olyankor előre kijelölt pályán halad elmefejlődése, saját út választása korlátozott,

ami teljes kibontakozáshoz kellene. És akkor még nem beszéltünk arról az általánosan érvényes gondunkról, ami tehát a felnőtt világot is sújtja, hogy fekete doboz lett minden okos eszköz, nem látunk bele, mint működik óra kerekek nélkül, régen szétszedtük s fogtunk fogakat rajtuk, összekapcsolódva egymást hajtva. Most nincs belenézés rádióba hátulról, lecsavarozva borítást,

nézve a „lámpákat”, diódákat villogni, bár a kondenzátor sötét ló maradt, hogy ugyan miként működik, és a trafótekercs is rejtély volt mindig, s jó tudni, hogy ott már a megismerés határára értünk, ma sincs több tudás. Az alkotó munka, teremtés, kézműves létrehozás, javítás még jobban hiányzik ma a gyerekek életéből, nézni, mint lesz a szekercecsapások nyomán sima sík a deszka,
gerenda, nem beszélve, ha olyanra gyalulják, vagy a beton felülete tükörsima simítótól, cementet szórva rá. Éppen szerencsés helyeken a középiskolában bár kísérletezgetnek, a külön tantárgyak nehezek, nem jön létre együttlátása a folyamat egészének, mintegy a felfedező tudós kínjait végigélve újra, hanem csak az eredményt használva, mert így is túlságosan sok az ismeret. Dehát ott vannak a

már-már beszélő szerszámok, minek kellene még nekünk olyanokkal foglalkozni, olyat megtanulni, amiben helyettesítve vagyunk, érvelnek, de inkább álságosan, mert eszközeink fejünkre nőttek, hisz' lustaságra nevelnek, de cél, hogy vezénylő tábornokká tegyenek. S nem baj, ha szülő, gyerek és tanár együtt kutatja ki a helyes utat a jövő bonyodalommentesítéséhez, de úgy is mondhatjuk, veszélyek

elkerüléséhez, amit a felszínes hit, bizalom jelent azok iránt, akik üzletelnek kényelmességünkkel, nem jótét lelkek, pácban hagyhatnak.

Napi példa lett életből kilépésre a mozgóképes háború sok sokkoló híradása, hogy már-már meg se döbbent egyértelmű tanulsága, hogy jöhet olyan idő, eseménysor erre kanyarodása, és áldozat én leszek, szeretteim, népem tagjai, s erről vajon ki fog beszámolni? Mert most túlélők nagy tömege közt vagyunk, nem súrolja fejünket a halál, még csak felelősség se terhel mások haláláért, mit nekik

szánt a sorsuk, gondoljuk helytelenül, mert minden olyan lépést ember határoz el, amely milliókat érő fegyvereket vet be, s hogy ő ezt teheti, megengedik. Lehet, az ő országa ereje elegendő hozzá, de áttételesen mégis beleegyezik mindenki a táboron belül, mellyel szemben ott áll a másik tábor, vagy csak alakulgat, de nem tudjuk, mi lesz a vége, egykor majd elítélhetnek mai közömbösségünkért,

gyáva tétovaságunkért. Akkor az majd nem lesz mentség, hogy csak kapkodjuk a fejünk, hogy ilyen történhet, s mire észrevesszük, már nyakig benne vagyunk, vezetőink kérdezés nélkül adtak pénzt, paripát, fegyvert az egyiknek s a másikat úgy ördögítették, nem lehetne kimaradni szidásukból, állásával játszik, ki nem teszi. Mert az erkölcsi tartásnak olyan alapjai rendülnek meg most, veszélyes

irányt véve, amit két évszázad óta megingathatatlannak véltünk és egyre mélyebbre építeni láttuk az emberi természet lényegéből nyerve, már világháborút is egyszeri elferdülésnek feltételezve. Amit mindkétszer kijavított az emberi értékek rendíthetetlen képviselő országcsoportja, aztán az ilyen veszély végleg elhárulni látszott, ahogy a szélsőséges törekvések legnagyobb árja magától és békésen

lecsillapodott, s beállni gondolhattuk a kanti örök békét. Hajh, de hogy bűnök még keblekben gyúlnak, riadtan kellett észrevennünk egyre, helyi háborúktól nem szabadultunk, megszokottá lett mások szenvedése, s mintha a szerencse nem véletlenül pártol volna a mi tájékunk felé, elhittük a hazugságot, hogy kiváltságinknak érdemi alapja lehet. Mert nem volt, mi is csatolt haszonélvezői

lettünk világelnyomásnak, mit ipari és kereskedelmi világrendnek álcáztak, s vele mi jártunk jól igazából, a fejlettek, mert a fejletlenek egyenlőtlenül fejlődtek, mérhetetlenül megszaporodva sem bírják már tovább kiszolgálásunkat. Ezért aztán konc feletti marakodást látunk itt valójában, ki legyen az úr a nyersanyag és munkaerő áramlás fölött, beleértve elmék feletti hatalmat is, azaz most vált legnagyobbá kísértés veszélye, hogy világ uralmát kell kicsikarni mindenáron, s az ár pusztulása lehet.

Egy és sok, vagy egy és egész – a viszonyunk a többi emberhez nem választás kérdése valójában, de hamis tudattal határozott véleményt mondunk, s kiállunk amellett, hogy a sok már maga az egész, vagy hogy a kevés is sok, sőt vannak olyanok, akik önmagukat teszik az egész helyére bátran. Bizonyos helyzetben ez nem lehet kérdéses, verseny közben például nincs mód egyenként vagy

csapatként mást képviselni, mint magunk, mert vannak a többiek, vagy az egyéni életünk vége felé se tudunk cserélni senkivel, hogy helyette mi élnénk tovább, más egyének viszont tovább fognak élni, mit mi. S az az egész, amiről itt szó van, a meghatározója emberségünknek, s a felmerült kérdés, hogy mennyi emberre van szükségünk hozzá, hogy elérjük saját teljességünket, milyen hatásösszességre,

hogy egészként hasson ránk, de csak hitetlenek között, mert istenhívők ismerik az isteni egészt. A felszínes válasz szerint már minden ember befolyásol bennünket, aki ma a földkerekségen él, hiszen lépten-nyomon találkozunk a hírekben velük, sohasem tudhatjuk, holnap kit dobnak elénk véletlen történések, s ezek figyelembevételével kell élnünk, kialakítva válaszunkat. A mélyebbre néző válasz

szerint elég sok ember nyüzsög körülöttünk, hogy azt higgyük, mindenki, aki velünk él, egynyelven beszélünk, azonos ízek, szagok a kedvenceink, az iskoláink hivatalból igen hasonlóak, tetszik, nem tetszik, egy nemzet gyermekeiként növünk fel s éljük életünket. Ám vannak – kevesen – olyanok is, akik kiváltságosnak érzik magukat, igen kis csoport által meghatározottnak, felé elkötelezettnek, mert

még ésszerűnek is látszik így vélekedni, így cselekedni, érdeket sosem feladni, s abból levezetni követendő erkölcsi útmutatást. De ezen a pontos belép sok tényező, ami a képet megbonyolítja, sima irigység is erős mozgató, de még elkötelezettebbé tesz az igazságérzet, amely önzésnek kiáltja ki, ha ki nem az egészt nézve teremtené meg magát, annak szolgájaként, ha egyszer mindenben tőle függ.

Szélsőségessé válik mind az egyéni, mind a csoportönzés mesterkélt váddal, egy-egy emberre lebontva sikeres csoportja üres haszonélvezését s nemzeti önzésnek tekintve csoportsikert egész emberiséghez képest, aminek szolgálatára ezek a kritikusok felesküdtek, de talmin. És azért hamis az eskü, mert átugorja az emberi tapasztalatot, hiszen korlátozott számú és méretű emberegészek fedik

le a földet, amint a földkéreg is táblákra töredezett, de sokkal kisebb adagok alkotnak itt élhető kölcsönösséget, hol a természeté a főszerep.

Eszmélődésünk történelmi téren nem megy egyszerűen tanítás által, mert abban a tények bonyolultabban jelennek meg, mint ahogy vannak, voltak valójában, vargabetűt tesznek, logikát tipornak, aláfekszenek a régóra uralkodó idegen érdeknek, nemzetünk alázzák-gyalázzák. De hogy felébredjen eszmélődve bármelyik tagja, nem elég kimondani, hogy az igazság más, mint mit

kényszerűen többségében még tanítanak, ilyen figyelmeztetésre csak legyint a jónép, hiszen ő másként tanulta, nem fog híg leleplezés szavára ugrani, sűrű, súlyos érvek kellenek. Érvek, gondolatmanetek, következtetések, ha már a földből elővett tárgyakat is átértelmezte a történetírás, mitől szinte üres lett múltunk, közben üres messzi földre gazdag hatalmi világot szerkesztenek az

időrend felborításával, hogy előbb szüretel az úr, mint vet a pór. Ezt kell hát alapul vennünk leletek hivatkozásában, hogy fegyvereket korai időben sehol se találunk, fémből különösen, de a békés célú, az élethez gyártott edények serege tárulkozik ősidőkből, melyek készítési gyakorlatából később a fémolvasztás is származott. Ugyanezt látjuk az eszközöknél, szerszámoknál, hogy évszázezrek kellettek kifinomodásukhoz, és harci célra csak évezredek óta használják, s pattintott kőpengéket milliószám ásunk ki kezdeti műveltségekből hiába, mert múzeumainkat fegyverekkel örökösök telerakták. És még annál is több uralkodói kellék, jelvény, jelkép sorakozik ott, arany és gyémánt csillog-ragyog rajtuk, hogy káprázik a múltba merengő szem, hogy mi volt a célja és ára mindannak,

nem firtatja a felszínes elme, minthogy még ma is drágák az ékszerek, igazi jelentőségük homályos. Az pedig, nincs mese, egy másik világ fényének idevarázslása véres harcok rémét eltakarva, minek köszönhető lett a jelen fényűzése, de csak szűk vezető rétegnek, akik szerepe a rend biztosítása és a jövőbeli biztonságé, amihez továbbra is fenn kell tartani őket. Ám földi gazdagság nem juthat

mindenkinek, s hogy soha eszébe se jusson vágyakozni rá, elrettentő példát mutatott harcosok véráldozata a köznép számára, akinek munkája szolgáltatta betevő falattól a bíborköpenyig az élet javait, közben ő is megélt, s tán boldogan. S ha nem hátra, hát előre gondolhatott magának örök életet, amit mi most tehát kiegészíthetünk visszafelé, ha nem is a teremtésig, de az első földi paradicsomig,

melyet a mi őseink alkottak meg szorgalmas emberekként, nem békeharcban, de a természettel barátságban.

A csordaszellemet szokták a nép, a tömeg szemére vetni, pedig téves ez a látlelet, sőt, fordítva van, kis csoportokban érvényesül legjobban, ott tudnak teljes ellenőrzést gyakorolni, ne lépjen ki senki a sorból, de ott a többség nem is akar, mert úgy jár jól, ha fejet hajt, szemet huny, ha kell. Ezért van az, hogy hatékony az ilyen csoportok érdekérvényesítése, gondoljunk csak a nagyon gazdagok

kisebbségére, mindig nő a vagyonuk, míg a szegények nagy többsége egyre szegényedik hozzájuk képest, habár az egyetemes haladás már megállíthatatlanul emel színvonalat. Magyarán, emberi elhatározáson múlik az jólét terjedése és ennek mikéntjét, szűk keresztmetszetét védi mindenáron bizonyos csoport, s ehhez használja a néptömeg irányítását megosztással, ki-ki annyit lásson meg

saját érdekéből, amennyit megengednek neki, s azt válassza. Ettől aztán nagyjából-egészében minden marad a régiben, méregfog kihúzva a forradalmi lázadás veszélyéből, viszont a szélső hangnem megengedett, gőzleeresztő tömegművészet világvégi kegyetlen helyzetek ábrázolásában tobzódva veszi el hasonlóktól a kedvet. De mintát ad, hangzik ellene a vád, viszont csak egymás ellen fog

fordulni, akit tettre ragadna, de ilyen kevés, mert inkább a gyávaság jellemző, miközben fennálló hatalom, a törvényes rend ellen nincs kezdeményezés, s ha van, az is része a színháznak, azaz valamely központból támogatott. Így aztán érthető, miért nem jut eszébe a haszonélvezőknek se, hogy kezdeményezzenek valami ellentmondás félét, lelkiismeretük könnyen meggyőzhető, vagy fel sem

ébred az igazságtalanságok ellen, mert nem látják tisztán, hogy mi a korszellem igazi áldása vagy esetleg átka. Hogyan lehet tehát ilyen világösszefüggések közepette független tájékozódást teljesíteni, ha egyszer az adatokat szépítgetik, vagy csak elrettentés miatt jutunk hozzá, mégpedig helyszíni tudósítás megrázó képsorával, szerencsétlenségek fájdalmas végzetek ügyéhez. Csakis a múlt

tanulságos feldolgozása lehet iránymutató, ahol igazságokig eljutni az előbbiek miatt szintén akadályokba ütközünk, hiszen minden olyannak beállított, mintha a mához vezető göröngyös út, kizárólag szenvedésektől sanyargatott lehetett volna. Ne csodálkozzunk hát, ha ma se mindenki boldog, örüljünk annak, ami van, – de nem, ez nem így van: az emberség egyetemes, amire vágyunk a múltban gyökérzik, onnan sugározza elménkbe szépségét, remek megoldásait, csak meg kell ragadnunk a cselekvéshez a benne rejlő igazságmagokat.

A lelkünkben élni ritkán hagy a testünk, amikor igazán elmélyülünk létezésünk rejtelmének végtelenre nyílásában, sok-sok választalan kérdés árnyékában, de hűvösében mégis megnyugodva, hogy tudatosan csak életünk végéig látunk, onnantól visszavetített remény borul ránk. A test múlása utáni idő is lényegével régóta velünk van már, jövőépítésünket jövőbe tekintésünk szorgalmazza

hűséges szívvel az élet folytonossága iránt, ami a legjobb iránytű, testszükségen túli értelmezés, lelki érzést szellemi tisztasággá tevő jóság. Amiben nem vagyunk egyedül, magunkra hagyatva, bár nem láthatunk bele senki öntitkába, ahogy a létkérdésbe beleáll, azonos korosztály is sokat mutat, de még többet tanulunk idősebbektől, ők adnak mintát számunkra, és ezáltal megfeledkezhetünk a magunk

önös érdekéről. Ami felszínes vágyként örökéletért csurgatja nyálát, nem tisztázva, hogy azt miként képzeli el, milyen alakzatban vagy módban, mi itt nincsen sehol, de éppen ezzel mozdul el a megoldás felé, hogy tökéletesség céllal tegyen meg mindent ne csak saját, de mások boldogulásáért ezután. Erre pedig nagy ösztönzést találhat az igaz múltban, hogy ott mindig voltak értünk, maiakért

tevékenykedők, talán nehezebb körülmények között, mint ami nekünk rendelkezésre áll, de saját erejüket kihasználva, s nem kételkedve, hogy lesz örök folytatás, minek mi is eredménye vagyunk. Hálával adózunk nekik remek találmányaik méltó használatával, ami az örökség, hagyomány megbecsülését jelenti, mai kihívást is érzékelve és teljesítve mellette, a nemzeti jellegzetességek

őrzése hangsúlyával, mert nem céltalanul műveljük azt a siker nagy reményében. És ez a nyelv által közvetített ezerarcú valóság s tetthalmaz maga, hogy olyanokról is sokat tudunk, mi nincs kezünk közelében, szemünk előtt, nem velünk történt meg, nem is fog, de fontos másoknak máshol, törődjünk velük, hiszen emberiségként a földkerekség az otthonunk beláthatatlanul. S ugyanígy, ha

lakhatatlanná válva elnéptelenedik is egy-egy vidék, máshol befogadnak testvérként ezen a szinten, s tapasztalategyesítés történhet, nem egymás üldözése, kiszorítása, mint rossz példák mutatják, szerencsére csak kismértékben, s nem véletlen, hogy ma még fel vannak nagyítva. Ez a nagyítás az élet értelmének keresését is befolyásolja, eltérít a mélyen látás bölcsességétől, nagyravágyást közvetít

egyes megtévesztettek tömege felé, kik tehetetlenül vergődnek harcos álság áldozataként, nyerjük hát vissza mindnyájan lélekjelenlétünket.

Célzótüske a nyelvünk hegye, ám nem egymásra kellene lőni vele, de közös célt megtalálni, azaz megvitatni előtte, érte, nemzetünkért a legtöbben miként tehetjük, amit csak az emberségesség legmagasabb fokán lehet eredményesen végezni, siker elérésben versenyezni. A régi világ elmúlt, amikor a sokaság tette a maga dolgát és az országéval csak kevesen, a kiemeltek törődtek, vérüket

adták ha kellett, s fejben is harcoltak az ármány ellen, vagy előre néztek, láttak veszélyt, kiutat és győzedelmet, s ezt elterjesztve igaz hitünkké tették. Ehelyett ma mindenki önerőből tájékozódhat, kevesen képesek megbízni másokban, miközben nem veszik észre, hogy megosztás oly áldozatai lettek, akik nem tudnak róla, hogy zsákutcába vezették őket rejtőző módszerrel működő háttérhatalmi gépezet elvtelen kiszolgálói. Olyanok, kik nem érzik magukat árulónak, mert elméletük vélt tiszta értékek hivatkozója, s ezeket kívánják csupán beláttatni, hogy jók, s elérésükkel, megvalósításukkal nem ők foglalkoznak, nem a dolguk, ha az félremegy, elromlik, a felelősség érte mindig másokat terhel. Aztán, akik meg a cselekvés emberei, sokszor nem érnek rá ismeret közlésre, mit is készítenek

elő, hogy járnak végére, csak az eredményt mutogatják, ami végzetes hiba is lehet, bárki megcsinálta volna, mondják a kritikusok, és elveszik a valódi teljesítmény példája. Hiszen a hasznos jó ötlet, a jó eljárás sem az égből aláhulló eszme manna, hanem kiküzdött szellemiség előttünk járók tapasztalatait hasznosító bátor és szerény, okos és ügyes hozzáállás, magatartás, aprómunka, kitartó figyelem,

fegyelem, s közben saját felfedezés. Újra vagy először, mindegy, de végre közös ismeretszerzésbe kellene fogni, megbízni a megbízhatóban, amit egymás ellenőrzése által lehet eldönteni, amikor minden lépés nyilvánvaló, ésszerűsége átlátható, nem kódolt nyelv és jelkészlet takarja előlünk igazságát. De ahhoz mindenkinek végig kell járnia a valaki által javasolt utat, végiggondolni,

végigkísérni az eredményre jutás menetét, amihez alázat, szorgalom szükséges, tanulékony akarat, nem megfutamodás a nehezen beláthatótól, és kivilágosodik majd a tudáségbolt. E kell felejteni hát, megszüntetni, kitessékelni magunkból a nagyra vágyódó hajlamot, mit az érvényesüléshez jó volt eddig izzítani magunkban, mert már oly magas fokon ismerhető a világ, hogy csak az összes ember birtokolhatja, a maga tudását szabadon átadva egymásnak.

Meddig ragaszkodjunk elveinkhez, erkölcsünkhöz, szabad-e feladni, amit jó okkal elhatároztunk korábban, vagy még kényszerítve se változtassunk rajta, inkább áldozzuk fel érvényesülésünket a tiltó közegben, és különösen ne önként tegyük magunkat önárulóvá, eszmegyilkossá? Szögezzük le, a túlélés is elv, saját szempontból a legmagasabb, de a külső érdek leosztása elvi szintre ezt

megkérdőjelezi, önzőség vádjával ostoroz, ha nem rohansz magad feláldozni ellenség oltárán, még a tieid is sürgetnek, mert elhitték, helyes a közös öngyilkosság. Tehát nem önfeladás, ha keresed az igazadat jobban képviselő utat, megőrző eszközt, de ahhoz teljesen azonosnak kell lenni azzal az eszménnyel, amit sokszor ér támadás, ha kiválóságot határoz meg, s még az se baj, ha nem mindent

teljesítesz belőle, de hithűen követed. Megkörnyékezhetnek csábítások, mutatva, hogy csak kismértékben térnek el és sokkal többet nyerhetsz általuk, igaz már nem az eredeti cél felé, ami nem is lehet olyan nagyon fontos neked, ha nincsenek hozzá méltó körülmények, nem tehetsz róla, hogy változik a világ, alkalmazkodj hozzá. Ilyenkor kell kitartani, mint tették elvhűségtől tanúságot tevő

szép példáink a történelemből, de akár a saját családunkban is találunk olyat, akinek a végén mégiscsak sikerült az eredeti elképzelt életét szenvedés árán megvalósítani, mi így sokkal többet ért. Többet ért neki, de teneked is, a leszármazottnak, mert nem is léteznél, ha ő akkor másként dönt és nem ragaszkodik végsőkig szülőföldje hite áldásaihoz, bár azokra kevés reménye volt, hogy egyszer

még megkapja, visszatérve a hadifogságból, száműzetésből – még eszmei síkon is. És ha most nem lenne ilyen megpróbáltatás, ne keressük a bajt, jön az majd magától, vagy ne legyünk nyugodtak, hogy nem irigylik valakik a békénket, még nem dőlt el az emberiség sorsa az örök béke felé, kikiáltva azt újra lehetetlennek, mert kihívásoknak meg kellene felelni bátran. S ahhoz nem fűlik foga, ki a

könnyű érvényesüléshez szokott eddig, inkább sarokba szorítja az emberségességet megvalósítani szorgalmazókat, remélve, hogy győzelmi ígéretéhez csatlakoznak a koncra éhes tömegek, akiket megtéveszt a hamis értékelés gőze. A vágy, hogy azonnal, mielőbb jöjjön ajándéknak tekintett jólét, de mi csak helyben teremthető meg, kemény munkával és idegen kizárásával nemcsak a

haszonélvezők közül, de a szellemiség lélekteréből is, s akkor megmarad a szeretet egymás iránt, alkotásokkal feldúsulva.

Hömpölyög a zene, árad lankadatlan, látjuk ugyan mozogni a zenész kezét, de alig törődünk vele, arra figyelünk, amit hallunk, hangzatok sorára, futamoknak mondják a hozzáértők, szellő szárnyúnak a költők, de egyik hasonlat se adja vissza hűen e közegtelen teljességet. Mert a fejben, az agyban, az elmében fogan meg pillanat alatt, mert már új egyes hang követi, hangív talán, folyam, megszakítás,

ütem és ritmus, no, meg a dallam, emelkedő-ereszkedő és hullámzó módon, rohanva vagy lelassulva, halkan, majd egyre erősödve, lényege változatosság. Mert ha ugyanaz szólna szirénaként, vagy bimbamozna, mint a harang szava, nem tekintenénk zenének, még ha van is ilyen alkalmazására példa, de ott a színvonalat csak az üti meg, ahol rendszerben jelentkezik a szokatlanság, s mennyire

fárasztó, nem úgy, mint a hagyományos hangszerelés. Felfoghatatlan tehetség megnyilvánulások, talán csak kívülállónak, hogyan jött létre, honnan, kérdezzük, de mivel van, elfogadjuk és örülünk neki, oda megyünk vagy oda kapcsolunk, ahol felhangzik, megfizetjük a zenészeket, még élő szerzőket, de aztán egyszercsak lejár a jogdíj. De a hatás tehát nem szűnik meg soha, ha marad még,

aki felidézze, kottát kell olvasni hozzá, mert az alkotó oda rögzítette szorgalmas munkával, mi külön csodálat tárgya, s még inkább egy-egy mű születése, ész, érzelem, értelem és indulat keveréke, ahogy mi elképzeljük. Próbáljuk magyarázni a megragadhatatlant, ahogy kipattan a fejből, hogy kétféle úton szereznek zenét, gondolatban elébb s aztán lejátszva, vagy a megvalósítás játékából kiszűrve

maradandó rögzítendőt, mi messze vagyunk ettől, közelebb zenészek, kik le tudják játszani nekünk. Ez a művelet is érdekes, mert összhangzat nagyobb arányát vezényelni szükséges, ugyan mindenki maga képes valóságba áttenni a jelet, de minthogy nem vagyunk teljesen egyforma gépek, ahány hangszer, annyi finom eltérés, rezdülés, karmester felügyeli, hogy együtt dobbanjon zeneszív. A

régebbi eset, ősi akár, hogy a nép ajkán szólt, körében őrződött a keblet duzzasztó dalok özöne, vagy a búsulóké, siratóké, de az együtt dalolás, tánc élményét csak közelíti mai zenehallgatás, ezért nem bírunk magunkkal és egész testünk mozog könnyűzene terében. Utoljára hagytam azt a magas fokot, amikor helyben, akkor születik az a zene, amit előad mestere hangszerének, műfajának és értő

füleknek, mert kell a közönség is az örömhangulathoz, megélt szabadság üzenet befogadással létrehozásához, ami minden zene célja.

„Nagy szavak!” – mondják, ha öntudatosan vagy ünnepélyesen hivatkozunk rá, hogy önállóan szeretjük irányítani a sorsunk, mi nemcsak közvetlen intézkedést jelent, amibe nem hagyunk beleszólni kívülről, legyen az egyéni szint vagy nemzeti kör, hanem felfogóképesség alakulása. Azaz őrizzük világlátásunk eredetiségét, amely az elődök vívmánya többnyire, és itt a közelmúlt is nagy szerepet játszik, mert tudós gárda nevelkedett hazánkban, magasszintű középiskolai oktatás és a kutatócsapat világhírűvé lett, van miből építkeznünk ma is. De mintha ez nem lenne érték, emberi magasság, ránk zúdítják mocskaikat világnagy üzleti vállalkozások, meg karöltve velük a nagyhatalmak, már a gyerekek fejét is célba vették, tudás helyett készségekről van szó, legyenek

befogadók a legmagasabb szintű erkölcsi gyarlóságra. Ami megtagadja tehát nemcsak a régmúlt dicsőségét ezen a tájon, hanem elsózza, túlfűszerezi az emberség ízét, kábítólag hat rá, ami tragédiához vezet aztán nemcsak egy-egy megtévedt életében, hanem egész népességre kihatóan népszerűsíti a semmittevést. A könnyű élet vágyát megengedi elhatalmasodni, hogy rút sértésnek hat

követelni valakitől valamit, pedig ifjúkorban kihívások nélkül nincs teljesítmény, alapokat kellene megszilárdítani, hosszú, kitartó képzéssel egymásra építeni a tudáselemeket közben. A légkört azonban megmérgezik a rendelkezésre álló késztermékek, még a játékokat se maguknak készítik, tervezik s állítják össze a mai gyerekek, hanem annak minden eleme jól kifundált keret, csakis előre

meghatározott hatást kiváltva a játszó lelkivilágában. És játszanak a felnőttek is igen nagy számban függővé válva a színes kavalkád nyújtotta önelvesztéstől, sőt, tömegek járnak mérkőzésekre, sok pénzt költ a világ ilyen téren, eszményképeket faragnak sportolókból, ahol elmosódik a határ a kitenyésztett és a természetes között. Hol van már a kitartó szorgalom mögötti reménykedés, hogy

olyat talál meg vagy fel törekvése révén, végén az ésszel megáldott jövő mérnöke, tudósa, mi az emberiség javára lesz, vagy egyes embereken segít, ha minden intézményes, nagy költségvetéssel születik célzott kis eredmény. Mintha már mindent felfedeztünk volna, úgy élünk, pedig látunk igen mélyen bajokat, előttünk tornyosuló világakadályokat, s hogy legyőzzük őket, vagy csak elhárítsuk,

igenis tudásra és akaratra van szükség, mit aprólékos egyéni munkával elért kiváló gondolkodás hozhat.

Tudás és nemtudás között éles határt húzni azok szeretnek igazán, akik nem szoktak kételkedni tudásukban, mert magától értetődő és napnál világosabb, amit tudnak, nem is merészkednek csak ismert mezőre, hol sem mocsár nem húz le, sem rejtett akna nem robban, szilárd úton sétálnak. Ám kérdés, hogy csupán sétagalopp-e az élet, meg lehet-e úszni hitet romboló ismeretrobaj nélkül, amikor

már erősebb az ellentmondás, mint az azt feloldó magyarázat a tudomány betüremkedése miatt a mindennapi életbe, s kérdésre választ vár az ész mellett a lélek is. Hogy e kettő között van-e, s mi a különbség, maga nehezen kezelhető, pedig világos, hogy egyik a tapasztalt felől összegzi a tudást, a másik a szellem igényességét képviseli, összeegyeztetve a pillanatnyit a hosszútávúval, kicsit a

naggyal, s mindezt egyazon módban. Mert az a helyes és megnyugtató út, amikor nincs külön valósága a szemmellátható kézzelfoghatónak és a gondolkodás saját trágyának, nem két malomban őrölnek, hanem ugyanannak a világnak termékei, de éppen sajátosságaikat a leghűebben megnyilvánítva nekünk. Ahol aztán csőstül jönnek a nemtudomok, ha elég őszinték maradunk az

egyes kirívó-kihívó ügyek esetében, hogy meddig felel meg az addigi értékfakasztott magatartás, avagy mikor kell újat alkotni, jobban mondva belevágni a még sosem próbáltba, de nem felelőtlenül. Ez nem új létrehozása, hanem annak felbukkanását követő válasz, előbb persze fel kell ismerni, elismerni létjogosultságát tagadás helyett, s ha nem iktatjuk ki, akkor beillesztendő a maga szerepébe további életünkben, hogy használni lehessen jó rendeltetése szerint. Mit szabad és mit nem, miből mennyit, miről ne maradjunk le s mi felesleges, naponta, percenként ilyen döntési helyzetben találjuk magunkat egyre, s e dolgok nem avulnak, felhalmozódva tornyosulnak, fejünkre nőnek, ha elmulasztjuk a kellő időt kényelemből, vagy akarat- s tudáshiányból. Még rosszabb, ha rosszul

döntünk, válaszolunk, akkor már jobb megvárni a mások példáját, ami hogy ne legyen vak vezet világtalant, mégiscsak mélyére kell látnunk korszakunk saját és a történelem megelőző viszonyai tanulságának, lényegének, mihez okos igaz emberek szükségesek. Tőlük nyerhetünk többet, mint amit, amennyit mi tudunk, de csak ha belátjuk nemtudásunk, azaz el merünk menni tudásunk határáig

és azon túlra bátran, ismeretlenséget pedig az ember megismerő képességére bízva, minek során kapcsolódunk össze teljességgel a másik emberrel.

Igaz-e, hogyha ellenőrizhetetlenül mondasz nagyot, igazából nem mondtál semmit, mert lehet, lesznek, akik elhiszik és támogatóddá válnak, hívedül szegődnek, de valójában magadat se tudod meggyőzni mások elismerése nélkül, ami a legszélesebb kört illeti és érinti. Azaz vágyunk a nyilvános megerősítésre, ámde olyat is szeretnénk előadni, amit még senki, ami felfedezés, olyat még senki nem

talált, senkinek nem jutott eszébe, de nem a dicsőségért, éppen ellenkezőleg, az ügyért, a témáért, elterjesztéséért, akarunk még nagyobb hírverést. Nagyobbat, mint ami addig eljutott az emberekhez, szenzációt, csodát mutatni, ígérni, mert ha nem teszed, te, aki tényleg nagy titokra leltél, nem fogsz érvényesülni, háttérben leszel találmányoddal együtt, hiszen régebbiek is felszínen kívánnak maradni,

megtisztelten, pénzelten. Eközben pedig meg kell birkóznod azokkal, olyanokkal, akiknek semmi se drága, mondják a magukét lépten-nyomon, sokkal kevesebbet vagy semmi igazat arról, amire te tetted fel az életed és ahol sokra is jutottál, de a kiteljesítéséhez az egész közösségre van szükség. Itt lép be az igazságosztó módszer, kellene belépnie jó esetben, ami egyébként éppen sajátos mivolta miatt

kevésszer valósul meg, hogy csak olyat fogadnak el előadandónak, mi előzetesen szabott követelmények próbáját kiállja, anélkül nem léphet színre senki sem. Legalábbis így volt ez korábban, egészen addig, míg hozzá nem jutottak szabadon elkölthető, akár eltapsolható javakhoz tulajdonosok, az egész közösségi egységen, egyensúlyon kívüli szabad szereplők, akiket nem kötött túlélési törvény,

takarékosság életerővel. Hazugságot is pénzeltek, ha azt látták érdekükben állónak, hamisan esküdtek, ha kellett, szorult helyzetben, hogy kibújjanak felelősség alól, maguknak se bevallva, hogy rossz úton játnak, lelkiismeretük elaludt, egész szellemi birodalmak épültek megtévesztve valóságérzéket. És ez már nem is a földre ígérte kicsúcsosodását, hanem az égbe, ahonnan amúgyis

hatásokat jönni képzeltek, nem ismerve lényegét egyetemes kölcsönhatásnak, melyet még ma is csak kapizsgálunk, miközben igyekeztek onnan eredeztetett parancsokat végrehajtatni velünk. Velünk, a néppel, átlagemberekkel, amikké bizonyos szempontból mára már mindegyikünk vált, de értelmes lényekként mégis meg tudjuk őrizni magunk eredetiségünkben, kíváncsian az újra, ha az ráadásul létszükség, de csak meggyőző érvelést elfogadva, példákkal bizonyítva a hatást.

Arcképünk ismerete, fejünk látványa természetes lett számunkra, s ahogy a tükrök elterjedtek az egész földön, bizonyára hamar, úgy fog mindenkihez eljutni a fényképezés eszköze, képessége, nem lehet megállítani a folyamatot, nem is kell, törekedjünk jóra használni. De hogy mi a jó, nehezebb megmondani, mint kattintani a készüléket, s hogy abban mi a jó, nyilvánvaló, érzés szinten legalább,

mindenki örül, ha meglátja magát, ha pedig stadionok kivetítőjén megjelenik, ugrálásba kezd, mutogat, hogy íme, íme, az én vagyok, az én vagyok ott. Mintha megörökítenénk a pillanatot, pedig az, ha eltelt, elmúlt, nem hozható vissza, de a látvány igen, no, nem a pillanaté, csak arcunké, mozdulatunké is immár a mozgóképfelvételi lehetőséggel, és ha mindent eltárolunk, rendezgetünk,

ami így felgyűlik, boldogok vagyunk. Hogy igazán boldogok-e, vagy ez csak felszínes pótléka valami mélyebb, rangosabb létérzésnek, életgondolatnak, nem kétséges, hogy kétséges, tehát nincs mese, meg kell válaszolni a főbb kérdést, a jó használat ügyét, az arckép, sőt önkép értelmét, ennek rögzítés célját és hatását. Végső soron az örökképvalóság áll a háttérben, annak lebontása, levezetése a

sajátmagunk esetére, miről csak a lelkünkről van tanítás az eszünkben, a test halálának, megsemmisülésének korán tudatosulásával, és szeretnénk örök testi nyomot is hagyni hátra. Pedig hát mindenki átéli, hogy elhunyt családtagja, ismerőse képe nem fénykép formában felidézett túlnyomóan általa, az emlékezés tudatilag indul, érzelmeket is kelthet, de arra idő, hogy képeket

keressünk elő, ritkán adódik, ha volt közös élmény, azt idézgetjük fel. Ilyenkor tehát a személyiség jellege, közös tettek értéksora a mérvadó, elménk elé bukkanó, nem maga a közös tevékenység képe, bár a nagyemberekhez ilyeneket is társítunk, elővesszük események szereplőiként őket, s mindez arra mutat, hogy képeink zárva maradnak. Mármint a jövőben és tömegesen, csak néha s egyet-kettőt

fognak a ránk emlékezők kinyitni az albumban vagy az elmentett képfájlból, tehát valós esély van ama megállapítás érvényére, igazára, hogy képeink magunkról magunknak készülnek, még ha közszemlére tesszük is ki ártatlan. A látszat tehát csal itt is, a boldogság mutogatása nem állhat jól helyt a valóságos érzés, élmény helyett, de ha a megosztás célja másoknak példaszerű tájékoztatása,
hogy azt ők is elérhetik, vagy ismerik, mert már részesei a maguk módján, igaz közösséget teremt a kép.

Ha te tudnád, amit én! – gondolhatjuk sokszor, ha az általunk átéltekre, már tapasztaltakra, megtanultakra, megélt bizonyosságokra tekintünk, miközben valaki velünk szemben kételyt fogalmaz meg állításunkat vagy értékelésünket illetően, javaslatunkat, vétónkat lekicsinyli. S ellenkezőleg, ha te tudnád, amit én, amikor érezzük belül, nincs fogalmunk arról, amit hallunk, amire

rá akarnak vezetni, de nem lehet nyíltan bevallani, mert egy világ omlana össze a másikban miatta, csak közömbösen vagy kelletlen bólogatunk, próbálunk kibújni alóla. Mert ha te tudnád, amit én! – lelkesedik belül magában, akit öröm ér, olyan nagy, amit eddig elképzelni se tudott, kiugrana a bőréből legszívesebben, de visszafogja magát, amikor beszél róla, hiába próbálná ugyanis átadni, amit

még maga se tudja egészen, hogy mi. Ha te tudnád, amit én, nem kérnéd ezt tőlem, nem kívánnád, hogy olyat tegyek, amit egész nemzetségem elutasított, már történelem lett belőle, én is kitartok mellette, életem árán is, nagy dolognak vallom, s tovább őrzöm, még ha csak magamban is, hitemnek lángjaként lobogtatva lelkem. Ha te tudnád, amit én, – észrevennéd gyászom, amit az elmondhatatlan

veszteségem okoz, te még csak hasonlótól se szenvedtél, és azt hiszed, hogy mindenki olyan, mint te, nem hinnéd el, hogy ilyen megtörténhet, ami velem, ha elkezdeném ecsetelni magatartásom magyarázó rút hátterét. Ha te tudnád, amit én, – mellém szegődnél, és támogatnád minden lépésem, mert egyetértenél a céljaimmal, meggyőződnél tiszta igazamról, alig találnál kivetnivalót benne,

hívévé válnál az emberségességet gazdagító, kitágító elképzelt jövőnek, amit én szívemben rejtek. Ha te tudnád, amit én, – hogy minden milyen egyszerűen megoldható, megy, mint a karikacsapás, csak neki kell kezdeni, hozzáfogni, elhatározni, dönteni könnyű szívvel, hogy vége, megszüntetem, elhagyom bűnös életmód fogságát, mert csak rosszra vezet, kifutása tönkretesz, jó róla leszállni. Ha

te tudnád, amit én, – hogy minden kis lépésünknek, minden pillanatunknak van értelme, jelentősége, hogy az életelvünk hatása kitejed az egész valónkra, ezért kell s érdemes vállalni nemes jellem fenntartását, ami akaratunk megfékezésével indul, s lemondást jelent sokszor. Ha te tudnád, amit én! – hallgatnál magadra, megszűrnéd mások, a külvilág befolyását, parancsolnál magadnak, hogy

mindig a jót válaszd, ne legyél rest, amikor tenni kell, áldozva időből, erődből jól megfontolt terveidre, hogy a boldogság magától kopogjon be lelkedbe, ne kelljen odahúzni.

A vízhez fűződő kapcsolatunkat nem értékeljük megfelelő módon, azaz nem egyetemes feltételeként életünknek, elhanyagolt lehet sokak számára, hiánybetegséget okozva, ha tetszik, kiszáradásos tüneteket lelki-érzelmi téren, elemi igényünk megtagadását. Mert vízbe mártva születünk, alakulunk az anyaméhben, s ennek hatását bizonyára sosem vetkezzük le, bármennyire is száraz levegőn élünk

aztán, dunnapólyába bújtatva eleinte, bár a fürdetés naponta kötelező, és világos, hogy nem csupán tisztálkodási céllal történik. Hanem a nedves közeg szilárd és légnemű között, melynek nincsen más neve, minthogy vizes, lebegtető képességével, körülölelve a babánkat, olyan élmény neki, s látványként nekünk, hogy sose feledjük, átéljük újra mi fürdetők, s ő pedig kipirul, kivirágzik

előttünk, szépségét élve. Hogy aztán miként válik ebből a vízhez való viszonyulásból taszító érzés, irtózat, azt a kötelességeltúlzással magyarázhatjuk, mert egyébként ha pancsoló gyerekeket látunk, visongva csapkodva a strand sekély vizét, rögtön eszünkbe jut napi fürdetés annakidején, sokkal szerényebben. Aztán már csak a szerencsésebbeknek juttat a sors napi úszást, amivel annyira

feltöltődik a testük, erőt nyernek, nyugalmat, egészségüket jobban őrzik, mintha szárazra vetett halakként taposssák naponta a munka taposómalmát és a rohanás nem engedi őket vízbe mártózhatni. No persze, van még egyéb sport elég, mikor megizzadva saját levében tud fürdeni az ember, majd jól lezuhanyozhat, de most nem erről van szó, hanem a vízsimogatás földöntúli élményéről, mely sokkal

több, mint lágy szélé, vagy például a selyemingé, visszamegy oda, ahonnan világra jöttünk. Igen, ha hiszünk benne, mert ha nem, közönségesként kapjuk az élményt, heti rutin lehet a tisztálkodás rítusából, pedig a régiek megadták a módját, hétvégére megtörtént a szellemi felfissülés előzményeként, fakádban a forró víz ma újra divat lett, eredeti célját elérve. Ha a föld, sőt a Föld

vízháztartását vizsgáljuk, törékeny egyensúlyt látunk, az ember tömeges beavatkozása okozhat károkat benne, nem is tudjuk még, hogy mekkorákat, de megállíthatatlannak látszó folyamatok leállíthatók, ha meglátjuk vízhelyzet alakulásán át teendőnket. Küzdjünk hát a vízért nagyban és kicsiben, joga van hozzá embernek, földnek, hogy alkotó elemként segítse életünket a másik

árommal együtt, járjon át bennünket a maga üdvös módján, frissen tartva szellemünket is, és kiegyenlítő képességével juttasson mindenkinek igazságot.

Az üzleti világ berendezkedését több rejtett tényező biztosítja, mint nyilvános, ezt a törvénysértéseknél látjuk, valamint az erkölcstelenség vállalásánál, ráadásul ilyenre vállalkozni azok nem is mernek, akik e háttérnek nem kedvencei, s ez így náluk hátrányként jelentkezik. Hogy aztán létezik-e ilyen titkos jogalkotás, le van-e írva minden mozzanata mindenkire érvényes szabályok

áthágásának, nem tudjuk, mi e kétes jótéteményből kimaradunk, de sejtjük, nincs ily írott kódex, elegendő hozzá a rosszakarat, bűnvágy, aztán az ördög elintézi. A bennünk felágaskodó gonosz, amit gyerekként megtanultunk kezelni, de ha olyan neveltetést kaptunk, melyben ez nem volt cél, felsőbbrendűséget közvetítve, hogy nekünk mindent szabad, s ennek érvényesítésére megvan az

eszközünk, vagyonunk, erőnk, felnőttként már nem tudunk ellenállni neki. És olyan úton kezdünk járni, tevékenykedni, ahol nincs ésszerűség, csak a berendezkedés fenntartása, használata, ezért nem érdekesek a tudomány megállapításai se, még ha vészhelyzetről szólnának is, mert ellenállítást mindig fel lehet mutatni, s világunk sokmindent kibír. Más a természeti és más az emberi kár,

tönkremenés, ami velejár az ilyen berendezkedés szerinti haszonszerzéssel, s a természethez lehet alkalmazkodni, ha elegendő erőforrásunk van, emberi tényezőt pedig ilyenkor sorsára lehet hagyni, nem vonnak érte felelősségre. Legalábbis ezt mutatja a mellékelt ábra, a világtörténelem, mely csak jó negyedfélszáz éve kezdett világháborút e berendezkedésért, és győztesként azóta folyamatosan

nyer rajta, utólag írva meg a feltételeket, melyek közt kellet volna, s kell ezután mindenkinek élni. Ne csodálkozzunk tehát, ha alig van kibújó nép vagy hatalom ebből a kötelékből, mely szerteágazó, mindent behálóz, s amit nem tud erővel, befolyásoltatja elménkkel, oly eszmerendszereket fogadtat el velünk, hogy önakaratunkkal tartsuk fenn megkérdőjelezhetetlenként a rendet. S mivel csak

egyszer élünk, minden született évfolyamnak saját nemzedéke van, amely mind érvényesíteni szeretné embersége fejlődésívét, nemcsak e célért az összefogás, de a széttartás, széthúzás is benne van a legjobb megoldáskeresésben is, nem lesz egység háttérbaj orvoslásra. Pedig lassan egyre feszítőbb az előtérben látszó veszélysereg, minek rémségétől már tömegek rettegnek, mert

befolyásolásuk eszköze lett, hogy az igazságot kevesen ismerhessék, s ők se tudhassanak fellépni ellene, sorsunk továbbra is a berendezkedés szolgálatától függjön.

Hogy a világ keletkezéséről tudunk-e érvényesen beszélni ma már, és az mennyiben módosít a korábbi hagyományos elképzeléseken, több okból megválaszolhatatlan, ha elég mélyre akarunk nézni, mert az egyik válasz milyensége meghatározza a másik érdemjegyét. Lehetséges ugyanis, hogy az első kérdésnek már a felvetését is a kinyilatkoztatott vallástípus erről szóló állítása gerjesztette,

vagyis az érvényes mai színvonalat éppen annak elvetése után lehetne megcélozni és elérni, felrúgva minden eddigi keretet. Ennek lényege, hogy végsősoron nem volt világkeletkezés, ami éppoly merész értelmetlenség annak hívei szemében, mint ezében lehetne amaz, tehát a mindentudó, mindenható alkotó, felnagyított ember mint világteremtő, minek mikéntje homályos, mint az önmagában levés. Jobban mondva minden eddigi kutatást befolyásolt korábbi álláspont, már a tudományos világlátást is az egyszerűből a bonyolult felé haladás képzete mozgatta, amiben a kicsiből a nagyba történő átalakulás is benne volt, s a semmiből a valamibe is belefért. Nem kell mondani, hogy ez mennyire meghatározó, egyúttal emberszerű, korlátos látásmódunk szerinti, hiszen az egyszerű bonyolultságára

csak igen elmés fők jöttek rá korábban, tudományos bizonyítékot csak későn szolgáltattak a parányi nyüzsgő lényeket megmutató eszközök. S még később már az anyagfelszínbe is behatoltunk, egyrészt vegyületeket megváltoztató elemek, új vegyülések megfigyelésével, másrészt a közvetlenül érzékeltek révén, legyen az még apróbbat mutató látcső, azaz közelítő lencsesor, vagy részecskékre

utaló okos kísérlet. Mindegy is, a végeredmény a fontos, hogy miközben már az emberi agy és elme végtelen bonyolultságát felfedeztük, az életét és az élettelen anyagét is tudomásul vettük, a köztük lévő kapcsolatokat viszont még mindig hagyományos szemlélettel találgatva leegyszerűsítettük. Erőhatásfajtákként tekintettük, és jobb híján ide sorolt lett a gondolat is, annak más lelkekre oda-, és

visszahatásával a testünkre, s így az egészlegesen, de végtelen változatosan feltárult világ és szellem azonossága már inkább valóságot, mint ellentmondást jelent. Akkor idővégtelenség is közös, amibe felesleges kezdetet és véget képzelni, szigorúan módszeresen nem is lehet, inkább azt kell vizsgálat alá vonni még erősebben, mikor bomlott meg ez az egységünk, s kerültünk ki mi, emberek magunk számára világalkotó mivoltunkból.

A nyelv minden, több, mint gondolnánk, hiszen világteremtő szerepet is betölt, miközben ugyanazt a világot valóságként adja elő, s nemcsak nekünk, hanem közlésként mindenkinek, hiszen más nyelvekre is lefodíthatóan működik, s a mi nyelvünk régisége miatt más nyelveknek is alapja volt. Nyelvünk a hazánk is, nemcsak mert megnevezi a helyeket, hanem mert tudja, mik történtek itt, miért

érdekes, sőt szent némelyike, hogyan tagolódik a terepasztal hegyekre, völgyekre, dombokra és síkságokra, folyókat szólít elő és tavakat, patakokat mindenfelé, otthonunkról beszél. Melynek környezetét szántók dűlői, erdők, szőlők, gyümölcsösök jelentik, s azt is tudjuk, mely településen lakunk, onnan hova mennek utak messze és közelre, soroljuk távolságukat és még az időt is

számoljuk, amíg odaérhetünk, s a gyalogláson kívüli eszközeinknek is van nevük. Miket közlekedésre használunk, másokat pedig a kézművesség terén, ahová a konyha is tartozik, ételeink készítése, a sokaság alapanyagokból, azokat meg kell termelni, összegyűjteni, mindennek nyelvi tájékozottsági állapotába kerülhetünk már gyerekkorban. De egy ideig a legizgalmasabb közlések a másik emberről

szólnak, a többiekről, akik közül egyként magunkat megtanuljuk látni, vélni pedig eleinte ugyanazt, amit ők, aztán önállósodhatunk elég nyelvi ismeret és lehetőség birtokában, és akkortól már ránk figyelnek.Vagy nem, s annyira nem, hogy ellenünk lesznek, nyelvelnek ellentmondást nem tűrve, aminek veszekedés a vége, s ha igazunk eldönthetetlen, kosan elhallgatunk és megvárjuk a végét,

midőn kideríti az idő, kinek volt igaza, de a butaság harcra buzdít, és el lehet veszni miatta. A nyelv jó működtetése így a túlélés legfontosabb eszköze, közeg, ahol érvényesül a múlt tapasztalata és a jövő ígérete, csak bízni kell mondanivalójában, hitet építeni érte, miből erkölcs fakad, szabálytenger, melyen hajózni a nyelvtudás segít, még viharban is. Mindezt az anyatejjel együtt magunkba szívott

anyanyelvünk üdvösségének kell köszönnünk, megbecsülve és megtartva e viszonyt, még ha más nyelvek hoznak is előnyös újdonságokat, de azokat meg kell szűrnünk idegenségük kiküszöbölésére, magunkra fordítására törekedni éberen. Örök kérdés, kihívás, elegendő-e az anyanyelvünk adta világ, vagy túl kell látni, lépni rajta, mit földrajzi és elvont értelemben gyakorlunk is, néha túlzásba esve,

távolabb szaladva, mint mire van kifejezés, aztán meg beragadva jelenbe, múltba, ezekben egyensúlyra kell jutni.

Az önellenőrzés, önmérséklet gondolkodásunk tárgyát, irányát nézve sokkal károsabb lehet, mint hinnénk, mert ha tilos a téma, sose tudjuk meg, hogy valóban káros-e vagy hasznos, ha előzetesen leállítjuk erőnk ráfordítását, kutatását, végsősoron egyhelyben fogunk csak topogni. Mostanában felerősödött folyamatot látunk, hogy csak kapkodjuk a fejünk, hogy igaz-e, amikor ki akarnak venni

a látó- és gondolatkörünkből bizonyos ügyeket, kérdéseket, nem foglalkozhatunk vele, mert káros lesz, no, nem maga az ügy hatása, hanem ha foglalkozunk vele, fenyegetnek. Hogy kik is, hozzánk csak a hírük jut el, de van, ahol annyira hatásosak, hogy a munkáltatók, a hírlap- és könyvkiadók, újságok, rádiók és tévék irányítói, s bizonyára tulajdonosai ki is teszik a szűrét, aki nem áll be a sorba

és olyat mond, közöl, amit nem engedélyeztek. Nohát azt, gondolom, nehéz kitalálni, hogy mi az valójában és betartani a szabályt, mely nincs lebontva tételesen egy-egy esetre, lehet, még közölve, megfogalmazva sincs, csak érzékeltetve, hogy létezik, s nem vezet jóra a mellőzése, figyelembe nem vétele és áthágása. Kaffkai vagy orwelli az egész, de az csak irodalmi figyelmeztetés volt, ez pedig

kényelmetlen valóság, kényszerűség, olyan félelemkeltés, ami megmérgezi már nemcsak a szakmai köröket, de a mindennapi életet is, hiszen megjelent az iskolában, az utcán, s a buszon is már. Még a sportpályán is, s talán a templomok csendjét is felveri, mi lesz ebből, reményünk sincs a válaszra, a változásra, mert tiltakozásnak helye nincs, annál is inkább, mert a tömegek nem igazán érzékelik, sőt

van köztük sok, akinek tetszik, aki kihasználja, hogy a zavarosban halászhat éppen. Így aztán szerencsénk van, ha mi fel tudunk készülni rá, no nem az elvtelen alkalmazkodásra hozzá, hanem elkerülésére, be se engedjük ide sose, mert látjuk káros megnyilvánulásait, következményeit sorra a még távoli példákon, amik már egyre közelednek, megnőtt a veszélyük. Most kell összefogni,

egységet elérni a megítélésben, ehhez pedig elsődleges a felvilágosítás, okosak legyünk, ne hagyjuk magunkat megtéveszteni szirénhangoktól, elmenni a könnyebb ellenállás felé, amikor a bizonytalanság, kételkedés táptalajt ad a befolyásnak. Ahonnan már csak kis lépés az önfeladás, bizalomvesztés mindenben, mi azelőtt szent volt, ezért kell komolyan venni értékeinket, nemcsak

tudni róluk, de megélni őket, támogatva egymást a jóságban, becsület és igazságosság terén, mindent kimondva, ami jólesik, mert emberi.

Az időt a történések teszik láthatóvá, felgyorsítják, lelassítják, így aztán fiatalon igen rövid szakaszokból állónak látszik nekünk, s öreg korunkra meghosszabbodnak a napok, vagy épp, akkor is így lehet ez, ha semmittevéssel telik, és közben még gondolatban sem csinálunk semmit. De még az időjárás is akkor látványos, ha levegősmozgás kíséri, egykedvűvé tehet, ha áll a levegő,
megrekedünk valamilyen szinten, vihar előtti szélbetörés, felhőjárás, derűre ború, mind érdekes, izgalmas tud lenni, villámlással, záporral, jégesővel mind mozgást jelent. Ha volt már baleseted, és autóban, akkor tudod, hogy ott tud igazán felgyorsulni az idő, az ütközés utáni pillanatok szinte alig visszaidézhetők, miként történt a megperdülés, borulás, táncolás, csak a helyszínelő magyarázza el a

hihetetlen sokmindent azalatt. Az idő szorítása különösen írásbeli vizsgán érződik, de a határidős munka is tud hasonlót okozni, gyorsítsuk a teljesítményt, míg a jó időbeosztás élvezetessé teszi a folyamatokat, mert tudjuk, éppen hol tartunk az időben, hogy kényelmesen végére juthatunk. Van aztán a várakozási idő, a híres kilenc hónap, mikorra a gyerekek megszületnek, de közben nekik az

anyaméhben másként jár az órájuk, van benne szakaszosság, mint a mi életünkben, de egy végtelen érzést is átélnek, állandóságot, miközben persze testben gyarapodnak. Már ott okosodnak, agyi képességük kinő a sejtek milliárdjaival, s a képességfejlesztés a születés után gyorsul fel igazán, növekszik tovább a testük is, évente mérjük a magasságukat, születésnapot tartunk nekik, hogy

hozzászokjanak az idő másíthatatlan törvényéhez. A játékba még bele lehet feledkezniük, nem is akarják sokszor, hogy vége legyen, de a rendszerességet is az idővel mérjük, mihez hozzá kell szokni mindenkinek, különben elszalad vele a ló, a szekér, és nem tudja kimerülés előtt abbahagyni, van, aki munkába temetkezik. Érdekes a közösség által teremtett és használt idő, együttlét során vagy

hosszútávú tervek esetén megnyilvánuló időhatás keletkezik, kilépünk magunkból, a saját időnkből és tájékozódunk más világról, mint a sajátunk, s tapasztalat eredmény lehet egyesé és sokaságé. Jó hozzászoknunk, s látjuk is egyre, hogy a mi időnk nem tart örökké, viszont ha a múltba nézünk, a régiségben nemélőket látunk, s magunkat sokkal fiatalabbként, honnan csönget fejünkben időóra, időmúlás vekker, hogy ébredjünk tudatára, megbecsüljük, ami még hátra van az időnkből.

Két nagy tartópillére van több kisebb mellett a magyarság őstörténetét hamissá tevő elméleteknek
és gondolkodásnak, az egyik a türkök világhatalmát megörököltető dicsőséghajhászás, a másik ehhez kapcsolódóan helyi földműves népünk érdemeinek lekicsinylése. Sőt, egyenesen tagadása annak, hogy azonosak lennénk eredeti Kárpát-medencei elődeinkkel, az itt évtízezrek óta élőkkel, akik az

egyetemes emberiséget képező ősnépesség jó részét jelentették, s az igen hosszú időn át adódott mozgásuk elvitte műveltségüket a Föld legtávolabbi pontjaira, felismerhetően. E felismeréshez nem kell sok, csak megnézni tüzetesen és értelmezni a földben talált tárgyakat alakra, rendeltetésre nézve, a rajtuk és a volt élőhelyen mutatkozó félévszázezres egyezményes jeleket, s a csontokból nyerhető

tudósítás is, jól értve, hasonló eredményt hoz. Mindkét pillér hamis, hazugságból épített, mert a türk jelenség utólag felnagyított és kiterjesztett Kelet-Ázsiától Nyugat-Afrikáig, csak megengedhetetlenül elnagyolt adatokból táplálkozva, ugrásokkal, áthidalhatatlanul térben és időben, nem törődve bizonyítással. Ugyancsak téves, szándékosan félrevitt a földműves–kézműves népesség világalkotó

szerepének háttérbe szorítása, szellemiségének mellőzése a magyarázatban az életszínvonal emelkedésére, e gazdagságra hódítókként érkezőknek tulajdonítva azt gonoszan. E két fő tartóoszlop mellett további hamis támaszokkal találkozunk, mintegy belőlük származtatva, mint a fegyveres támadások istenségtől rendelt mivolta, magasabbrendű küldetéstudattal indokolva gyilkos, romboló,

pusztító harcias tevékenységet, utólagos igazolásként. Másik oldalon a hódoltatottak elmaradottsága, valláserkölcsi tévelygései túlnövekedett bűnként állnak, lealacsonyítva őket az állati sorba, még testi adottságaik is kigúnyolva, szellemi képességük megtagadva, akiknek felszabadulást jelent a hatalom.

Hol van az egyéni erőfeszítések határa, mikor nem jutunk tovább egyedül, meddig érdemes így küzdeni, ha falra hányt borsóként visszahull ránk tettünk és szándékunk, a helyzettől és mi magunktól függ, a kitartással néha mégis célt érünk, s míg nem adjuk fel, remény van, hogy mások csatlakoznak. Amihez tudnak, annak hírét közzé kell tenni tervként, kezdeményezésként, még ha a kivitelezés meg

is haladja kitalálója képességét, erejét, mert olyan méretű, mértékű, természetű a javaslat, de ha jól átgondolt, érthető, belátható nagy előnye, megindítja a szíveket. Azaz nem az észhez szólnak többnyire az ilyen veretes megszállottságok, annak mezejét meghagyják a kis és nagy közösség szerepe betöltése fennhatóságának, hanem az érzelmi hiányt akarják pótolni, még ha az koránjöttnek

is hat, nincs rá pénz és kényelmes elutasításban szenved. Mert az élet gazdagsága közepette, mely messze szálló nyílként behatol az ismeretlenbe, addig nem elértbe, eleinte csak keveseknek hoz sikert, örömet és hasznot, míg a tömegek nélkülözik, mert igen drága, szokatlan, sőt veszélyes üzem is lehet, terjesztése lassú, biztonságos. Ekkor lépnek fel, akik szerint valamely szeglet, mozzanat már időszerű,

hogy eljusson többekhez, mint éppen megvalósul, s ez színvonalemelkedést jelentene, és van rá keret, esély, csak jobban meg kell szervezni a valót, a rendelkezésre álló javakat, forrást emberségesebben osztani. Valamit és valamire gyűjtés például már igen divatba jött, és sok kicsi sokra megy alapon kézzelfogható a siker, szétoszthető étel, ruha, tárgyak mellett egészségügyi és más szolgáltatások

elérése segít reményteleneknek főként, de első bátor lépést is ösztönözhet. Olyanoknak, akik maguktól nem tudnák megtenni, bár alkalmasak rá és elhanyagolva elpazarolják képességüket, míg a felkarolással mindenki jól jár, nemcsak ők, mert hosszú távon a teljes merítés játszik, minden tehetség szerephez jut, ami a nagy egészet emeli magasra. Mindenesetre az ésszel irányított területnek jót

tenne, ha ott is lenne ily lehetőség kihasználás, nem úgy, mint ma, mikor inkább visszaüt, ha a legfontosabb kérdéseket nem társadalmi szervezet kezeli, de egyénektől induló dobná be oda magát, ma még felségsértésnek veszik. Mégpedig amiatt, hogy a szellemi és anyagi lét meghatározása ne legyen esetleges, ingadozó, könnyen változó és így veszélyesen alakuló, ami összeomláshoz vezethet a mindennapokban is, ha szerencsétlenül alakulnak a dolgok, biztonságos a változatlanság.

Bevallatlan bár, de a szívünk mélyén szeretjük a rejtélyeket, elvárjuk őket, mint a csodákat,
borzongunk tőlük, de éppenhogy nem félelmetesek, mint ahogyan mostanában mozgóképen
próbálkoznak felidézésükkel, hanem tudásunk hiányosságára figyelmeztetnek, vagy csak gyengeségére. Elnyomottságukra valamilyen, akár meghatározó szinten, amikor valaki más birtokol

megnézni a helyszínt, visszamenni az időben és lejátszani a valóságban megtörténtet. Ez tehát arra mutat, hogy azért nem tudjuk elképzelni a rejtély kulcsát, megoldani nyitját, mert a szóbanforgó dolgot már igen felnagyította az emlékezet bizonyára irányított természete, hogy az időben távolit térben is oda teszi és nem hiszi, hogy ott volt, ahol ő most jár. Pedig elég lenne jobban belelátni a

földbe, ahogy igen ritkaság régészeti ásatások itt-ott lehetővé teszik, az egész rendszerét kellene rendszerezni az életmódnak és a hozzá tartozó gondolatvilágnak, hogy így megértve az ember lényegi mélyét, a felszín is megszólalhasson. És elmondjon megfejthetően tárgyairól, alakzatairól, csontjai tulajdonságaiból a rejtély feloldásához elegendőt, amit már azért többnyire lehetne is tudni, ha nem

lenne egysíkú a látásunk, és nem képzelnénk elődeinkről keveset, miáltal szükséges a rejtély. Mármint a magyarázathoz, hogy ők miként éltek, sőt túléltek, vagyis ez nem is magyarázat, hanem befolyásolás, talán porhintés, ne derüljön ki, a múltunk sokkal egységesebb emberképet mutatna, ha engednénk igaz teljességét feltárni, sok-sok tanulsággal, ami még ma is hasznos lenne. Helyette azt

látjuk, ha megpróbálunk a körmére nézni a történelmet nem megteremtőinek, létrehozóinak, hanem kiköltő íróinak, hogy nem értékalapon, hanem érdekek mentén osztályozták a népeket, magukból indulva, elért hatalmi helyzet, állás mentén kidolgozva azt. Visszavetítve jót és rosszat és azt kiosztva, így már mesterségesen gerjesztett viszonyok szerinti módon, mintha a sokaság lett volna gonosz és

csak kisebbséget jelentett a jótevők, jót hozók csoportja, kik végig járták a földet és elterjesztették a mai műveltséget mindenüvé. Ám ha így lett volna, tényleg rejtély lenne, hogy miért vannak még háborúk a legtöbb helyen, vagy háborúságok, miért érezzük, hogy csodára lenne a megoldáshoz szükség, olyan nagyok az ellentétek, kevesen gondolják, hogy milyen mélyen gyökérzik mindez, s ideje lenne a múlt tisztánlátásának.

Amikor még a kommunizmus rémsége volt nemcsak riadalom, hogy hamar bekövetkezhet, már a kertalján van, ablakunkon kopogtat, hanem valós arcát mutatta, gyászos következményű intézkedéseit kellett egyre elviselni, népnyúzását, lélekölését, – minden jóba kapaszkodtunk. A jó hitébe, a gondolkodás emberi mivoltába, a szabadság és igazság kincsének bármilyen áron való megőrzésének

vélt módjába, keresve a megerősítő eszméket és elvetve a nyilvánvalóan károsakat, de közben mindazt titkolva, hogy ne essen bántódásunk érte. Mert tudtuk, „semmi sem tart örökké; Százötven év alatt sem lettünk törökké”, túl kell élnünk mennél többen, kell a maradékunk a jövőnket építeni, de már az átélt borzalmakat is figyelembe véve, nehogy visszajöjjön ami elmúlt, minek vége lett, mert

hittük, így fog történni, istennek hála. A magyarok istenének, akiről nem feledkeztünk el sosem, hisz’ mások köröttünk méginkább saját magukat istenítették, bár istentagadást mímeltek, azaz népüket szolgálták, akár másfelé tett árulás árán is, egyetemességet elnyomásra szűkítve, mi minket sújtott leginkább. Már akkor láttuk és megtanultuk, hogy a világ látszata nem azonos a véres valósággal,

amit fegyverekkel vívtak ki, nagy áldozatokkal, ami elnagyolttá tette a győzelmet is, a nemzeteket megalázták, újra szolgák legyenek, mint korábban mindig az írott történelem során. S csak kiváltásos réteg boldogulhatott igazán, de a berendezkedést mindenki szolgálhatta, s az okosak, tehetségesek hivatástudatuk kedvére, míg szerencsét elkerülők, tanulatlanok inkább megszenvedve az élet javaiért,

nem volt abban a rendszerben sok előremutató. Így hát a változásra várva, azért csak keveset tehettünk, de tettük a lehetőségek szűkre szabott kerete között, felismerve, hogy a minket ért kegyetlen külső és önelnyomás segítette mások könnyebb sikerét, gazdagságát világszerte, kétféle tábort alkotva ugyan, de egységként. Azaz volt akkor is valami mélyebb összefüggés, érdekalap, amit

nem hoztak nyilvánosságra, de csak-csak kiszivárgott, illetve a múltbeli több szövetségnek is a jelenig nyúlt az árnyéka, s lehetett tudni kölcsönös függőségről is, hogy egymást fenyegetve rendezték el legjobban dolgukat. Így elmetársnak a mesterséges eszmesivatagban ezesetben csak az örök értékek, örök igazságok maradtak, ésszerűség, érzelmi egészség, amit az eszmetörténetből is meríteni lehetett,

de voltak kortárs szereplők, kik szabadon fejthették ki a korszerű egyetemes emberit. Rájuk is figyeltünk, amennyire lehetett, és a mi nagyjainkra jobban, mert az itteni talajból nőttek ki, ahol a gondok régóta súlyosak, s eközben amikor eljött az idő, hogy a világfordulatot országunk, nemzetünk és népünk is a maga javára felhasználja, csalódnunk kellett. Mert már készen voltak az olyan

megoldások, és annak levezénylőit is titokban kiképezték, helyzetbe hozták, melyek idegen érdekek mentén indították meg az átalakulást, hamis célokkal s káros eszközökkel, hogy hamarosan éreztük, csöbörből vödörbe estünk, de nem volt ellenszer. Azóta fokozatosan, aprómunkával mégis éled a nemzet, szerzi vissza erejét, érvényesíti saját legjobb tulajdonságait, de csak lassú folyamatban

eredményt elérve, a világutánzás kísértését lehető legjobban visszaszorítva, mert ott nagyobb baj lett, mint itt volt régen. Amit mi végigszenvedtünk, az most tehát ott kopogtat, nem kérünk belőle, de az ellenállásunkat gyengíti, hogy az ellene felhozott érvekből hiányzik a régebben megfogalmazott kritikák éle, sőt mintha azt épp magunk ellen fordulni látnánk, és ez félrevezet minket eszmei téren.

A szűk látókört akarják ránk erőltetni ördögi körökből s megtévedt mieink, hogy gyűlöljünk minden egyetemes emberit, mintha nem mi lennénk annak legjobb letéteményesei, legrégebbi ismert fennmaradt népként, kinek bár volt ókora, azt egész világösszefüggés elvitatja s -veszi. Amint őskorunkat is, mintha az ember akkor még a levegőben lógott volna, s nem földön élt volna, máig

elérő nyomokkal, következményekkel, amikért harcolnunk kell hát, feltárva felmutatva a világnak, mint annak többi részét is bevonni az emberi előtörténet valós képébe.

Nagy embereket képzelünk a múltba, ha nem is az őskorba, de az ókor már ilyenekkel van telerakva, mintha egy borpincészet évjáratai sorakoznának a polcon, vannak kiemelkedők és silány minőségek, felcímkézve mind, arany érméken képük meglepő rendezettséget mutat. Mint mikor ezernyi fényképetek közül kiválogatod a legjobbakat és külön tablóra viszed, mintegy összesítve a családi

élményeket, történt valamikor valahol egy ilyen múltrendezés, jól kiemelve bizonyos alakokat, dicsőítve őket, s másokat gonoszokká tettek. Mert a minősítést máig ható tényezők befolyásolták, ami miatt gyanússá vált az egész, és főként sokkal később történhetett az alakítás, a múlt sablonossá tétele, ha kellett, egy-egy esemény ellenkezőre változtatása, s hogy mihez volt ez szükséges, újabban tudjuk

találgatni. Keresgélni, de inkább vakon a kiválogatott források között, mert a többit megsemmisítették, bár állítólag lemásolták előtte, de hogy miként, milyen szempontok érvényesültek meghagyottak beállításában, onnan tudjuk visszakövetkeztetni, amilyen állapotban ma is vagyunk. Ez pedig általában véve a világmeghódítás előnyeinek és ebből fakadt érdemei kiterjesztett

érvényesítésének gyakorlata, az elnyomás legkifinomultabb módszereivel és azt megalapozó eszmerendszeréve, amibe nem fér bele más jellegű világnézet ügye. S ha ilyen mégis van, mert nagy az emberiség hitbeli tárháza, tagadott, kicsit cáfolt lesz, de inkább elnyomott, csak lejáratással rá hivatkozott, azaz kialakul a fejletté lett világ kiemelkedő mivoltának önérdemét hirdető és ajánlottként, követendőként bemutatása. Míg a többiekkel, a nagy többség országaival mintha nem is törődnének, ők nem számítanának, csak ha csatlakoznak szándék szerint is az erőszak által kapott besorolásuk fokozatos javításnak ígérete beteljesítéséhez, kritikátlanul, önfeladást vállalva, eszközként. Bunkóként vagy csábításként azok kezében, akik egyenlőségről szólnak fennhangon, de

még mindig olyan háttérviszonyokat teremtenek, ahol az egyetemes érdek egyirányú hasznosulásként jelenik meg, kivételt nem enged, feláldoz, ha kell, egész népeket, a többieket rettegtetve. Ilyen állapotba tehát nem véletlen jutott a Föld egésze, irányát valamikor akkor vette erre a rossz útra, amikor felmerült nagyobb világlépték létrehozásának lehetősége, s egyéni és csoportos hitek, életek lábbal tiprásához volt elég alkalmas fegyver és katona.

Csupa felnagyított kép, hasonlat, valamilyen csúcs elérése vesz körül bennünket, árad minden közmegnyilvánulásból, sőt már a magánéletben is úgy hangzik, hogy ilyet még soha életemben, soha nem gondoltam volna, hogy, – a beszámoló, az egyszerű közlés is, megbolondult a beszéd, felhígult. Azaz nincs benne valódi tartalom, hanem mértékfelülisége próbál figyelmet kelteni, a másokhoz

viszonyításával előnybe kerülni, puffogtatják a nagy semmit, de az legyen cifra – nyomorúság, mondták régen, mintha tehetség versenyezne, de ez tehetetlenség telhetetlensége. Szokás lett nem csúcsteljesítménynek, hanem az élet csúcsának tekinteni valami fontosat, tényleg kiemelkedőt, amilyen a gyerekvállalás, ám ekkor jobb lenne az élet értelmeként előadni szépségét, áldott mivoltát,

nem csúcsként, gondoljunk a hosszú idejű kötelezettségekre. Ami velejár, ha új életet adunk, teremtünk kettőnk szerelméből, mi tényleg megemeli öntudatunkat, örömtelivé teszi érzelmünket, miközben teljesen átalakítja addigi életmódunkat, nem lehet előre elegendően felkészülni rá, az áldozatvállalás új lesz. Újszerű, de egészséges léleknek további erőforrás, gazdagító szellemiség

közvetítő, olyan viszony a jövőhöz, ami megérteti a múlttal kapcsolatosakat is, a családi életünket kiterjeszti a maga valóságába, nem kihagyva onnan senki elődöt, utódot. Hat nemzedéket szoktunk áttekinteni, melynek közepét mi foglaljuk el, ám nem szabadna elfelejteni, hogy e hatos minden szintű tagja ugyanakkor messze tekinthet előre-hátra, és amint egykor mi voltunk utolsók, úgy leszünk majd

legöregebben elsők, már ha lesznek déd-, ük- és szépunokáink. Így hát ez az igen hosszú időt átkarolás sehogy se lehet csúcs, amit elérve elvileg vége minden addigi erőfeszítésnek – mai szem szerint, hanem emelkedettségét éppen többnemzedékes jelentősége adja, még ha nem tudatosítjuk is, de a háttérben ez, igenis, működik. És ha összeszámoljuk, hogy mindez hány embert érint közvetlenül,

meglepő hatalmas mennyiséghez jutunk, ami inkább tobzódó minőség, hiszen a történelmi lépték szerint rövid ezer év már ugyanannyit mutat, mint mely ma az egész emberiség, közülük egy se hiányozhatott, hogy mi legyünk. Így hát nincs szükség érzéki csalásra és érzelmi zsarolásra jelentőség tekintetében, ha fontos döntésünk előtt állunk, értelmezhetően kell életvilágunkhoz hozzáállnunk, tájékoztatását befogadnunk, minek lényege szellemként tölti fel lelkünket életigenléssel, szeretettel.

Világbotrányt okozni nem botrányhősök szoktak, őket kis balhét érdeklik, s átfogó jelentőségűnek beállítani, felnagyítani bizonyos erre alkalmassá tett eseteket, külön műfaj, amely bebújik felszínt

borzoló esemény mögé, s ha jól tálalják, mindenkit elér rettenete. Vagy csak érzékenységet karcolósága, mert nem szoktunk hozzá jellegéhez, arculcsapásához, de amíg nincs valódi jelentősége,

befolyása a meghatározó folyamatokra, azok folynak a maguk medrében, de ezt tehát nem verik nagydobra, csak a beavatottak tudják az igazságot. És ők maguk sincsenek ezzel tisztában többségükben, hogy milyen

szerepet játszanak saját boldogulásuk keresésén túl, mert hisz' lépcsőzetesen épül fel az egyre nagyobb befolyásgyakorlás, a kis halak örülnek, ha nem falják fel

őket a nagyok, legnagyobbakról pedig csak ők maguk tudnak. Ilyen mód foglalkoztatva van felfogásunk, türelmünk, de lényegtelennel vesződünk, s még ha sikerül is néha ellenállni valaminek, nem jutunk közelebb a megoldáshoz, a kiváltó okhoz és szándékhoz, ami tehát igen mélyen gyökérző összefüggésrendszert érintve történhetne csak meg. Több mindenből tevődik össze, ám az a lényeg

egy fogalomba is belesűríthető, és ez a tőkehiány, szükségletek, vágyak és lehetőségek nagy-nagy távolsága szerte a Földön, földrészek, tájegységek színvonala szerint különbözve, s lélekállapottól függően érezve szorítását. Fokozatai vannak a tényleges nyomortól a szerény életen át jólétig, dőzsölésig, s utóbbi pazarlását is úgy állítják be, mintha az lenne a tökéletes minta, amivel tartósítják

a helyzetet, és így mindenki kiszolgálja a fennállót, alig derül fény a valódi okra. Mármint arra, hogy miért csak az álmok és csodák nyújtanak vigaszt elérni egyszer, no nem teljességhez, csupán az egyensúlyhoz, mi teremti a jövőt, többet a kevésnél, jobbat a jelennél, azoknál persze, akiknél most még fáj minden pillanat, mert aki gazdag valamennyire, az az is maradhat. Nem belátható, ezt felfogni

miért olyan nehéz, hogy miért nem történik megfelelő intézkedés a javításra, miért a maguk útján mennek a rosszra vezető dolgok, azaz felhalmozva még többet, ahol már sok van, és még azt a keveset is elvéve a sokaságtól, hogy több nyomorogjon. Az erre való válaszkeresés helyett azt szokták ecsetelni, hogy mindenütt emelkedett az életszínvonal a földön, eljutnak a vívmányok még a

legtávolabbi zugokba is, csakhogy annak is van saját rendeltetése, felmérni erőforrásokat, hogy előbb-utóbb kihasználhassák őket. Így hát minden marad a régiben a nagy előrehaladás ellenére, mit mai világunk mutat, a tekintetben nincs változás, hogy ésszerű lehetne végre a kapcsolatrendszer, embertől induló, ne természeti szükségszerűségként mozgó, kevesek előnyére, sokak kárára való.

Az adathiányból fakadó hátrányt nem szoktuk figyelembe venni, mikor elismerjük a múltat olyannak, ahogy közvetítették felénk akkori ábrázolói, amikor történt, illetve helyesebben, kortárs szerzőket magukhoz igazítottak utólag hiányokat előnyükre fordítók. Legyen az időbeli vagy térbeli távolság, ha vissza kellett vezetni a jelen, a közelmúlt ottani hatalmát a régmúltba, nem számított az adathiány,

át tudták hidalni fegyveres harcok oda helyezésével, egy-egy győztes csatát meghatározónak tekintve, ahogy ez megy még ma is. Ilyen csatákat pedig el lehetett helyezni a térképre rajzolt Föld sok olyan pontjára, ahol a hódítás esetleg több évtizedes véres harc árán valósult csak meg, vagy árulás folytán, a lényeg, hogy uralkodónak lehessen beállítani oda uralkodóházat leszármazottakkal. Úgy is

mondhatjuk, hogy a késői korok mutatta világot vetítették vissza a messzi múltba, amikor még ott nem volt az, mint később, ahogy szinte behálózták az egész Földet ugyanannak az uralkodó családnak a képviselői, távoli rokonai, kegyeltjei, támogatottjai. És az a leírás, amit ráhelyeztek erre a modern térképre, persze tartalmazott olyan szereplőket, eseményeket, torzsalkodásokat és szövetségkötésnek titulást megállapodásokat, mindezt csak kicsiben, apa és fia, testvérek, rokonok közt, (háza)népük irányítására. Sokkal kisebb méretben tehát, mint amit a sok sulykolás hatására ma már természetesnek veszünk, elfogadunk, pedig itt kellene észnél lenni és következetesen érvényesíteni azokat a szempontokat, hogy mi kell háborúhoz, fegyverkészítéshez, katona, hadsereg állításhoz. Gyártásnak

mondjuk és közlekedésnek, terméknek és szállításnak, amit nem nélkülözhet a csata, háború előkészítése, felvonultatása a helyszínre mindannak, amit meg se nagyon említenek, de igen szükséges, s meg sem kezdhető nélküle harc, sőt, el sem indulnak abba a csatába. Olyannyira, hogy királyi jog volt katona és hadsereg kezelése, ha valaki más csapatot gyűjtött, híre ment, és a terület

ura ott termett és leverte a lázadót, ám el kellene gondolkodni ezen az „ott termett" kifejezésen, mi azt jelenti, az ismert múlt sokkal kisebb területű. Kicsi ahhoz képest, ahogy láttatja a történetírás, és a hiányzó kérdések és válaszok a megszokás és annak erőltetése miatt úgy lettek elintézve, hogy annak a hadvezérnek, uralkodónak, aki ott nem is járhatott, de „győzedelmeskedett", a neve elé Nagy

jelzőt tettek. Eme általános érvényű és kiterjedésű történelembírálat nem mehet bele a részletekbe, de ott is van utólagos felnagyítás, a könnyűlovas harcmodor például eurázsiai távlatokat nyit sokak számára, akik azért itt pontos számításokat sosem végeztek. Éppenséggel vissza is fordítható a dolog, azaz ha van híradás két pont közti táv megtételéről, akkor a hír igazát úgy tarthatjuk meg, hogy

helyeket nem mai helyükön keresünk, de ehhez egész történelmünket át kell értékelni, Valóság Nagyúrnak alárendelni szemléletünket. Ezáltal igen gyanús időbeliségek is megváltozhatnak, helyükre kerülve az időskálán igazabb emberiség felépülést láthatunk, mi mennyi időbe került, s fog ezután is kerülni, ebben gyorsítások veszélyét a hamisítások kiküszöbölésével már el tudjuk kerülni.

Egyáltalán, az közhelynek számít, hogy a háborúhoz elsősorban pénz kell, s azt látjuk a történelemben, hogy ez a pénz sosem okozott gondot, mindig lett, ha volt a háborúra akarat, s hogy ennek a sorrendje fordított, azaz a pénz akar valójában háborút, ez titok, a legfőbb adathiány számunkra.

A képzeletbelihez viszonyulásunk adja emberi lényegünket, és a sorsunk múlik rajta, hogyan értékeljük, ahol nagy nehézséget okoz függetleníteni magunkat az érzékelés hatalmától, s ha sikerül, csöbörből vödörbe eshetünk, mert fellép képzetek még nagyobb ereje. A gondolkodásunkról van szó valójában, amit az emberi életünk tesz lehetővé, így hát a magyarázatához, hogy honnan van a

képzelet és gondolat, kihagyhatatlan az ember eredete, akihez pedig a világé szükségeltetik, ahol magunkat szüntelen megjelenni látjuk. Még alvásunk idején is vagyunk, s ugyanazokként ébredünk fel, mint voltunk, mások vesznek körül, akik közül az idősebbek szoktak halva eltűnni, s fiatalabbak utánunk születve egyszercsak megjelennek, de a világ másfajta élőlényekkel is szolgál: végtelen

növényzet és állatsereg. Valamikor viszont tehát észrevehettük, hogy mi olyan lényekké váltunk, akik többet tudnak, többre képesek, mint a flóra és fauna, de ettől nem változott sokáig semmi, ugyanúgy az alkalmazkodás jelentette a túlélést, a körülményekhez, időjáráshoz, szükségletek szerint. De a képzelet és gondolat már igen régóta önállóságként ott volt legalább egyesek fejében, öregebbekében,

tapasztaltabbakéban, és ők közvetítették a fiatalabbak, zöldfülűek felé, s ennek lett hagyománya, valamilyen fokon intézményesült a tudás átadása. Ettől kezdve viszont már nyilvánvalóként volt jelen a közlekedés fejtől fejig, s ami átment, előbb talán mutogatással, érzelmi hangokkal, az megkülönböztette nemcsak az adót és vevőt, de a felfogandót szintúgy, mert sikeres tevékenység,

vagy hiánya, rámutatott a tényezőkre. Későbbi fejlemény lehet, bár sokezer éves ez is, hogy külön létezést kezdtek gondolni a csak gondolt szereplőknek, valami felfoghatatlant, és ebben tudtak megnyugodni, mikor

tehetségük, létezésük határait tapasztalták, de mindez kétséges, éppen a valósághoz viszonyuk miatt. Az pedig azt mutatja, ami talán manapság van visszatérőben, hogy a

végtelenséget nemcsak felszínesen, megfoghatatlan, láthatatlan nagyság, messzeség jelentette számukra, hanem gondolatvilággal is meg tudták támogatni a magyarázatlan jelenségeket, képzelt folyamat mentén. Azaz ha valami megtörténik, és nem tudjuk, miért, attól még van oka, s azt képzeletileg kell számontartani, műveletet végezni vele, hogy közelebb kerüljünk megértéséhez, még ha csupán feltételezetten is, hiszen így leszünk világunkkal egyre azonosabbak, mi egyedüli cél.

Meg kell becsülni a sok aprómunkát, ami életünk menetét illeti, biztosítja a napi kis eredményt éppúgy, mint a hosszútávú nagyokat, a cseréptetőt egyenként rakják fel, mégis egységes képet mutat végül, az ételfőzés sok fűszert felhasznál, hogy aztán az eledel illatozzon. Az íz mint összetettség azonosítja, amit jóízűen megeszünk majd, és az életünknek is van ilyen íze, törekszünk, hogy

kellemes lehessen, de előfordul, hogy savanyú a szőlő, vesztesekké válunk valamiért, vagy keserű kenyérre fanyalodunk szorult helyzetünkben kis-nagy időre. S ha már itt tartunk, kis-nagy veszteségnél, megelőzte azt a munka hiánya, amit mi nem, mások elvégeztek, vagy csupán előnyös helyzetbe jutottak, ezért kell nemcsak a jövőt tervezni, de végezni a napi feladatot, ha szokatlanul

nehéz is, reménytelen, de kis akadályt könnyű átugrani. És a kicsinységek felhalmozódhatnak jó és rossz irányban egyaránt, rajtunk múlik, hogy lusták, tehetetlenek, vagy szorgalmasak, eredményesek leszünk, legyőzzük a pillanatnyi elmezavart, a nagyravágyást, és aztán megelégszünk a közvetlenül adottal, s teremtünk többletet, mikor lehet. Ez a teremtés nemcsak javak előállítása, hanem

élvezetükben való osztozás másokkal, olyanokkal, akik nélkülünk nem lennének, boldogság teremtőnek is kell tehát lennünk, kiterjesztve családon túlra, hozzánk mindenben hasonlókra, mert rájuk aztán mindig számíthatunk is. Azokra nem, sem most, sem később, akikkel versenyzünk adott időben, térben, hogy ki fölözze le a sikereket, többleteket, bár szép arcuk mutatják felénk, a

versenytársak nem társak semmiben, inkább ellenségekként hatnak, nekik pusztulásunk is belefér a játszmába, mert nem közülünk valók. Fel kell tehát ismernünk, hogy kivel társulhatunk jószívvel, s kivel nem szabad, kinek van még máshonnan, messzebbről is gyümölcsöző kapcsolata, mi nekünk nincsen, mert csak egymásra számíthatunk, s még ha nehezebb is a célunk felé menni, de el kell

végezni az aprómunkát, a napi kislépéseket megtenni. Mindenki látja az édesanyákat, nem lázonganak, hogy kicsinyük lassan növekedik, hanem éppenséggel észlelik és élvezik azt a naponta való gyarapodást, amit a finom mérleg mutat is, de inkább értelmi oldalon látszik, ahogy a gyermek szent észereje nyiladozik bővülve. Ugyanilyen megelégedettség kell erőt vegyen rajtunk minden

percünkben, amit lélegzettel, izomtevékenységgel és lelki működéssel töltünk, átélünk, akarattal cselekszünk, s türelemmel tűrünk, ha kell, áldozattal, vállaljuk azt a napot, s a többit, mert csak tevően léphetünk még előrébb.

Pontos rajzolat, vagy finomhangolás inkább a cél, mikor saját lelkeddel foglalkozol, kíváncsi vagy magadra és vizsgálod, aztán befolyásolni szeretnéd magadat, hogy többet, jobbat érj el, hagyd el a rossz szokásaidat,

– mindkettő ugyanarról szól, önmegismerésről, a változás alapjáról. Harmadik eset is van, amit sokszor öntudatlanságnak tekintenek a hozzá nem értő okoskodók, a teljes

megelégedettség állapota, örök békés jólét, egyensúly, lélek és test jó összhangzata, bizalommal a jövő iránt, nem kételkedve a múlt kiválóságainak érdemeiben. Így már látható, aki utóbbi, harmadik állapotot nem birtokolja, szeretné elérni, de nem tudja, hogy kell, bár hallott róla: lélekelemzés a kiindulás, olyan önvizsgálat, ahol őszinteséget kell gyakorolni, amit a részletes megragadás indít,

önbecsapás nélküli kutatás. No persze, nem ilyen hivatalos, tudományos ez, inkább csak keresgélünk lelkünkben, eleinte a felszínen, s az ott találtak vezetnek mélyebbre, és hozzá kell szokni a szembenézés meglepő rejtelmeihez, mozgatónk gyakran mennyire közönséges, ritkán emelkedetten előremutató. Mint mikor saját hangunkat gépről visszahalljuk, szinte viszolyogtató ez a lelki tükör,

ahonnan néha egy ismeretlen néz vissza, szándékunk lelepleződik, ennyire önzők lennénk, vagy ilyen naivan álmodozók, ennyire nem törődünk másokkal, vagy ilyen feltétel nélkül bízunk bennük. Milyen sokszor dobjuk lovak közé a gyeplőt, vakon bízunk a sors kényében, hogy majd jó lapot dob, nem kell érte megküzdeni, jön magától az eredmény, máskor a reménytelenség uralkodik el rajtunk, néha

közel a célhoz, vagy már az elején megbénít a kétely, érdemes-e hozzáfogni ahhoz. Eredményt csak a nem eltussolás hoz, a bármennyire is riasztó helyzet nyugodt felmérése, a mélytalaj hepehupáinak, avagy szakadék és hegyorom állapotainak megállapítása, bejárása után az akarat szerepének felismert jelentőségét érvényesíteni. Ez pedig az első lépés elhatározása és könnyed megtételének meglepően

egyszerű kivitelezhetőségnek tudata, hite, az önbizalom szerepének belátása, ragaszkodás az így megkezdetthez, mosolygós önsimogatás, vállveregetés: meg tudod csinálni, ez te vagy. Ez a megjavítottságból visszanézés korábbi magadra, aki már csak voltál olyan, mert eltüntetted azt, máris más vagy, és majd rád köszön hamar valóságosként is, amit ésszerűen érzelmes vágyad olyannyira kíván, hogy érte ezt a finomhangolást a lelkedben ezután már mindig végzed.

Megtévesztettség állapotban döntő tényező: nincs tudomása róla, aki elszenvedi, saját táptalajból borul virágba nézete, erőst úgy érzi, szabadsága lángol, mikor érvel mellette, s aki ellene van, szellemileg elmaradott, sajnálandó, s néha megvetendő is jogosan. Az ellenoldal viszont ugyanezt gondolja őróla, amiért megfagyhat köröttük a levegő, átjárhatatlan közeggé válva, lehetetlenné téve

a párbeszédet, ahol elsődleges feltétel azonos fogalmak használata, belátva keletkezésük, felépülésük körülményeit. De ha a világnézetet valamilyen eltérő helyzet befolyásolja, aminek különbözősége egyik rétegnek kedvező, a másiknak nem, akkor nem közömbös megnevezés születik, hanem értékelés, és a szó mást és mást fog jelenteni üdvös vagy káros felhangokkal eltorzítva azt. Ilyen
összefüggésrendszerben nem tudhat megvalósulni egyetemesként használható nyelvi érintkezés, s földhözragadt lesz, mi nagy tragédia, mert egyébként az emberlényeg veszik el, hogy a legkisebb hozzátételek gazdagítják egyének részéről, növelik a nyelv leképező erejét. Majdhogynem kiesik ugyanis a szemléletből a szempontrendszer fele, és csonkán, bénán gondolkozik, aki nem az egészet

veszi figyelembe, csak magára, elve, iránya győzelmére ügyel, megsemmisítené akár, ha tudná, a túloldalit, így viszont szegényebbek leszünk végül sajnos. És mintha ezt látnánk ma, nemhogy kibontakozni, de valamilyen alakban már régóta érvényesülni, s a baj az eddig felvázolt képnél annyival nagyobb, hogy már tovább lépett az értékelt fél a dicsőítés felé, míg az értéktelennek

besoroltat lenyomták az undorítóság legmélyére. Innen és onnan nézve tehát ördögöt látunk ott, ahol angyalt mutatna magáról a szereplő, bár az angyalság azért rendelkezik csábítással, míg az ördögséget senki nem választaná, vállalná önként, tehát már az egyensúly messze nem áll fenn, és küszöbön a bukás, ha mindkét fél téved. Egyik, a hatalmas mellőzi a kicsi, becsületes, hűséges, szorgalmas

emberképet mint szükségtelen luxust gyakorlatias sikerközpontúságában, kitéve magát esetleges természeti csapások végzetes kárainak, hiszen végső szélsőségig feszített húron pengeti talmi fényűzését. Másik, az alantas elfelejti gyakorolni igazi tehetségét, a természet lágy ölén nyugvó elemi létezését, s ő is kiszolgáltatott lesz, ezért nem egymás ellen kellene harcolni mostantól, hanem éppen a megtévesztettség ellen, belátva eredetét felszámolni működését.

A végtelenséghez képest a belátott végesség sokkal kisebb arányú, mint a jéghegyhez képest a jéghegy csúcsa, és van ezenközben még egy nagy baj, hogy természetét se tudjuk felfogni, nem jég és jég, mint a példa anyaga, hanem a végtelenségnek megnyilvánulásai vannak, azt érzékeljük. Korábbi időkben a külső természet mutatott jeleket nagyságára, aminek aztán sosem értünk a végére

– ma már óriási távcsövekkel, s ezenközben megfejtettünk távoli hatásokat számunkra közelségben, megsejtve, hogy létezik bonyolult egymásraépülő világösszefüggés. Ennek is van azonban sok-sok területe, ahová még nem jutott el az emberi értelem figyelme, valamint megragadhatatlanul sok és így ismeretlen adat, amit ugyan feltételezve gondolhatunk, de sose jutunk birtokába, és valahogy

elérve se tudnánk vele mit kezdeni. Ugyanakkor ha a csillagfejtés s csatolt regéi mögötti tiszta égitest világ valódi hatásait keresnénk, sehová se jutnánk, olyan nagy a feladat, illetve a terep, de hogy van szoros kapcsolat, már nyilvánvaló régen, csakhogy a véges képességünk kudarcot vallott vésősoron vele. Ezt csak a legmerészebb okosok merték belátni, bevállalni, s fordultak a külső világ – a mienké

is – belseje felé, s talán még nagyobb meglepetésre a külső végtelen bizonyosságáról, itt is feltárulni látszott az a végtelenség, már-már észveszejtő mélységekkel mutatkozva rejtélyesen. Kiderül végül, hogy nem a végtelenség, hanem a világ végessége lenne bizonyítandó valójában, igen, igen, a tárgyaké is: ujjunk vége látszat, van olyan megközelítésű eszköz már, hogy az asztal széle egybefüggő

a levegővel mellette, – amivel kezdeni tudtunk aztán. Olyat tettünk, persze hosszú, áldozatos tudományos munkával, amivel működőképes elvi megragadást, elméleti leírást adhattunk a végtelenségből kiszemelt, kimetszett jelenségekről, meghatározottan a feltételekre nézve, de legalább a kísérlet erejéig sikerrel. Olyan világ nyílt meg, melyet bejárni már nem elég egy élet, ezért aztán

„az emberi fejlődést” a tudósok nagy serege, s nem egy hadsereg tudja előmozdítani, nem országokat meghódítva, hanem létezésünket ismerősebbé téve tudatunkban éppúgy, mint az élet gyakorlatában. Már nem tárgyakat, egyedeket számolunk egészekként, hanem törtrészeket, feltételezetten bonyolult rétegződések viszonylatait, állandó változásait, olyan kifejezéshalmazokkal, melyek csak erre jók, és a műveletekben újra újfajta csodaeszközök segítenek minket.

Mintha a bölcselet hiábavalóság volna, nem sokba nézik sokan, de ez nem ugyanaz az ellenszenv, amivel ellenfelei viseltetnek és lejáratásához hozzájárulnak, szívesen löknék szakadékba is, ha tudnák, minthogy

hozzáállásuk leleplezésében tud élenjárni. Ahogy a világhoz viszonyulnak, az emberekhez, van annak saját neve, irányzata, és nem hízelgő képviselőire nézve, de nekik hasznos,

és efelé terelik az egyszerű népet is, ne gondolkozzon el, mi miért van körülötte, lássa haszontalannak az ilyesmit, éljen a mának csupán. Tegye meg kétely és habozás nélkül, végezze el napi feladatait, és ha így tesz, jobban jár, mintha elbizonytalanítaná sok üres tudás, mert csak a megfogható tartalom, az eredmény érdekes, a többi smafu, szemfényvesztés, papolás, higgy saját tapasztalatodban, és

boldog leszel. Viszont azért nem ilyen egyszerű az egyszerű ember lelke, telítve van érzelemmel, és még az elvonatkoztatás, elviség sem idegen tőle, megtanult nagy elhatározásokat tenni, gyors döntéseket hozni, ha kell, s nem az ő hibája, hacsak elnyomó eszköznek látja az elméleteket. Képviseletét ígérők felsőbb szempontok szerinti magyarázkodását, munkáltatója zavaros érvelését a

világgazdaság hatásáról, gyermeke tanítója pedig nem tudja megindokolni a nagy terhelést, akármerre néz, hallgatott hírek is mintha megtéveszteni akarnák őt. Akitől ő tanult, egyszerűbb képet közvetített, igazat, érdemes rá emlékezni máig, igaz, nem volt tanult ember, ám sokat tudott, s őszintén beszélt, nem akart megtéveszteni senkit, elmagyarázta, mit nem tudhatunk, és igen, ilyen igazi tanítója

mindenkinek akad, a sors megadja. Így aztán a bölcselők két malomkő közt őrlődnek, egyik megveti őket, mert nem tudnak felmutatni semmit, amit ésszel szereztek volna, javakat, másik nem érdeklődik utánuk, így nem vesz tudomást teljesítményükről, hiszen messze vannak az ő égető gondjaitól, s nem is szórakoztatják. Pedig a bölcsesség igen jó keveréke tudásnak és erkölcsnek, hitnek és

bizonyosságnak, hasznára válik öregnek is, nemcsak fiatalnak, mert úgy tekint az életünkre, mint az örökkévalóság színpadán játszódó folyamatra, amely messze mielőttünk indul, és utánuk is még soká tart. Így aztán érdemesnek mutatja kiemelkedő teljesítményt elérni, amivel mégiscsak legyőzhetjük hátrányos helyzetünket, fontossá válunk, idővel azok helyére lépünk, akik tiltották tőlünk a bölcselkedést, mi őket is boldoggá teheti, ha elfogadják világmagyarázatát.

A csillagképek alakjainak, szereplőinek megfeleltetése úgy földi lényekkel, mint uralkodókkal, vagy más emberekkel, kiemelkedő képességű hősökkel, jótevőkkel, viszonylag későn jöhetett divatba, mikor a kettő különbsége már nem volt nyilvánvaló, feledésbe merült. Ezzel viszont új cél teljesült, mert a földi lények felnagyítódtak, és az égi jelek értelmezést nyertek, a hősök emlékezete

megmaradt, időről-időre felidéződő alakot öltött, s így az égi világ mintaadóvá vált, fényjátékot űzött, a tökéletességet idézte. Az égen jóval régebb óta megfigyelt szabályosság és rendszeresség lett a földön járók számára segédeszköz a végtelen folyamatok felé határt szabni, keretet adni, kiszámolva kijelölni a napok saját helyét, csoportosításának összegződését, röviden, s igen hosszan is. A

visszatérő alakzatállapotok közötti időt osztották fel, és nem olyan elvont módon kezelték, mint manapság, hogy sorszáma van mindennek, évnek, hónapnak, napnak, percnek és így tovább az ezredmásodpercig, hanem neve volt a lényeg, mert névünnepéhez kötődött a naptár béli nap. Nem önmagában számolták a napokat, hanem viszonyítva az elmúlt vagy jövendő ünnepnaphoz, ami

sarokpont volt néha, komoly teendőkkel, mit nem volt szabad elmulasztani, így a magatartást a felkészülés szokta meghatározni, magátólértetődő volt a cselekvés, teljesült a rend. Aztán a napon belüli keretet a

világosság megjelenése és eltűnése jelentette, kijelölt pont lett a nap fele, és nem volt gondjuk a napok rövidülésével és hosszabbodásával, a több fény több munkát tett lehetővé, s bírták,

mert télen kipihenték a nyári fáradalmakat. A csillagok aztán lejöttek a földre, már személyekként születtek, égi isteni tulajdonságokat birtokoltak vagy hirdettek, sosem haltak meg, vagy ha igen, feltámadtak, mint a csillagkeringések ismétlődésekor, újra és újra visszatérnek ugyanoda, s emlékünnepüket megülték. A félistenek csábítóan hatottak a hősökre, hogy magukat oda sorolják,

aztán már a csillagokat is feledték s a képzelt állapotot, maradt a vegytiszta felsőbbrendűség, amely eleinte még igényelte az égi kapcsolatot, küldetést, de később már csak simán továbböröklődött. S végül világos, hogy a már igen kevert tudatot minderről Föld-szerte a jólfelfogott érdekek hagyják érvényesülni, nincsen felvilágosodás a legmagasabb tudományos ismereti színvonalig, ahonnan még tovább lehetne emelni a tudásunkat,így viszont vallási csillagvakok vagyunk.

A gyermeklékek ismerete külön szakma, de valamennyire mindenki szakemberré válik, elsősorban akinek gyereke van, nevelést vállal, de még a külső megfigyelő is nagyjából tudja, mi történik a gyermek lelkében, ráadásul vissza is emlékezhet a saját gyerekkorára. A nagy többség nem is tulajdonít ilyen irányú tanulmányoknak szerepet a gyerekvállalásban, belevág vágytól vezérelve,

hogy legyen gyereke, különösen a régi időkben volt más a hozzáállás, mint ma látszik, a gyerekek csak úgy elvoltak, utánozva, beilleszkedve növekedtek. Földrajzi környezet, társadalmi állás, gazdagság vagy szegénység volt döntő mindig, s máig az, hogy jutott-e és milyen nevelésre pénz, mert az kiváltság számba ment, szinte a kasztosodásig meghatározta az élők sorsát, és ritkán tudott

kitörni onnan bármilyen tehetség, erre két út adódott. A katonaság és a papság esetében a rátermettség és kiváló felfogóképesség, mely azért korán meg szokott mutatkozni, volt segítő, inkább a szülőknek, akik elég fiatalon odaadták szülöttüket, boldoguljon máshol, lásson világot, okosodjon és vigye valamire. A maradék többség pedig élte az évezredes hagyomány kijelölte életmód részleteinek

elsajátítását évközi beosztásban, sőt még hosszabb kifutást is szem előtt tartva, amibe beletartozott utód nemzése, szülése, azaz a házasságra felkészültek fiatalon. Nem úgy, mint ma, amikor minden másra kell vagy kívánatos fel- s rákészülni, s a munka világán túl ott az egész földgolyó mint célpont, bakancslistára hagyatkozik megelégedés, s egyéb szenvedélyek is kielégítendők, mindenre van

gondja a mai fiatalnak, csak családalapításra nincs. Így aztán házassági tanácsadásra szorulnak, családállítást vélnek tanulhatónak, fizetnek érte, amit mintakövetéssel ingyen is jól elsajátíthattak
volna szüleiktől, ha bíztak volna bennük, szakadék nem tátongott volna köztük, hogy mi kedves egyiknek és mi nem a másiknak. És ez összefügg az élet értelmének, értékének megítélésével, a mi

korunkra már nem látjuk a fáktól az erdőt, olyan nagy a kínálat, hogy a javak választását már nem bízhatják ránk termelőik, irányítják ízlésünket, kedvünket, eszünket, többnyire megtévesztőn, mit szabad nekik. Minden korosztály célkeresztbe került, s a verseny nem értük van, bizalmukat sem tudatosan adják valamire, valakinek, hanem mert úgy gondolják, az, vagy ő a legjobb, s ehhez a

versenyt nyerőnek le kell taposnia a többit, s a végén bár vannak győztesek, de sokkal inkább vesztes a gyermekek lelke.

Enyhén szólva se vagyunk elég következetesek annak használatában, hogy ellenkező tapasztalat hiányában ezt-azt nem kell tenni, gondolni, helyette túlnyomó esetben megelégszünk mások véleményével arról, amiről ők sem győződhettek meg személyesen, ők is kapták az ötletet. Legfőbb ilyen épp az, mi életünket érinti, és így halálunkat, merthogy erre minden egyes ember sajátmagát

illetően csak következtetni tud más emberek példáján keresztül, ami nemcsak erős figyelmeztetés, mennyire fegyelmezetten kell vigyázni rá, de életszentségre is utal. Mert éppen a halál utáni élet dolgában csupán ilyen módon lehet eligazodni valamennyire, ahol szokásossal ellentétes eset csak egyetlenegyszer, egy vallásalapítónál fordult elő, reményt adva híveinek túlvilági szereplésre, s annak

jó oldaláért küzdenek. Mások másféle vallása belenyugvást hirdet megsemmisülésbe, amit némelyik már az evilági létben elérhetőnek mondja, javasolja, módozatát közvetíti, s annak megtapasztalását csupán hinni lehet, mert az önmegfigyelésben kizárólag magunkra vagyunk hagyatva. Ugyan a következtető eljárás mellé a mintaadás és átvétel segítsége rendelkezésre áll és hasznosnak látszik,

de erről nincs biztos tudásunk, csupán közölni tudjuk érzésvilágunkat, eszméinket, elég kis hatékonysággal, ami a hangok beszédét vagy leírását illeti. Előjön még a saját nyelv gond is, hogy nemcsak befagyott élmény szorul belénk, de kifejezésével sem érjük el a tökéletes azonosságot, csak hümmögnek a többiek, hogy mi annyira izgalmas nekünk, viszont igen sok előadásmód, alakzat

sikere innen van, kocsi előzi a lovat. Azaz bízunk a költőben, befogadunk művészektől élményt, mert legalább ő végiggondolta, megformázta, valósággá tette, aminek mi még csak közelébe se jutnánk ő nélkülük, ám baj lett abból, hogy több téren is csak így tudunk tájékozódni manapság, különösen a tudomány által. Mert amikor hiányzik a saját tapasztalat, de az van másnak, kénytelen kelletlen arra

kell hagyatkoznunk, ami még örömet adó eljárás is, mert nemcsak hasznot várhatunk tőle, de élményforrás tudásunk növelése, viszont itt kellene észnél lenni, mert még szándékos csalás is fennforoghat. Hiszen beütött ide is az időnként nem nemes és igazságos gazdasági verseny, azaz nem a jobbat előtérbe állító eredménnyel, épp a tapasztalathiányunkat kihasználva lehet minket félrevezetni, ahol végzetes, amikor megszűnik az ellenőrzésünk lehetősége.

A hely szerepe, ahol születtünk, azért fontos, mert legelső élményeink ott teremnek, s ebben legjelentőségteljesebb a nyelv, melyet máshol nem biztos, hogy megkaptunk volna, sőt ritkaság, hogy nem a vidék általánosan használt nyelvébe születnek bele, bár régen ez igen másként volt, mint ma. Sokkal kevertebb volt a lakosság egyes helyeken, míg máshol egységesebb, mi az elvadultság

állapotától függött például, amiben szenvedtek a gazdag vidék körüli fegyveresek, sorozatosan támadva, rabolva, vagy ha letelepedtek és kiszolgáltatták magukat, érvényesült nyelvük. Ugyanakkor az ősi nyelvi egyetemességet, amit ugyanannak a népnek messzire elterjedése szolgált, szintén bomlasztotta a helyi nyelv, mellyel az új érkező műveltség valamennyire egyesült, és erre költözött

rá aztán hódítók különböző világa, feldúlva addigit. Történt mesterséges népmozgatás, telepítés is a hatalom részéről, amivel ismételten már valamennyire eltérő nyelvet beszélők ott megjelentek, tarkítva a nyelvi képet, mi akkor is többlet feladatot rótt az ott lakókra, megtanulni a másik nyelvét a jó érintkezéshez. Újabb fejleményt a kereskedők meggazdagodása mutatott a nyelvi téren, mert

eszmei elkülönülésükhöz kisajátították több vidék megismert szellemi termékeit, istenségi vonatkozásait, mihez saját nyelvet is létrehoztak, hogy annak titkosságába burkolózzanak. Ebben még vagy féltucat hatalmi szerveződés is követte őket, ezért a földkerekségen előforduló nyelvek között vannak igen nagy számú beszélővel, valamint igen nagy számban kevéssel bírók, s vallásilag is

ápolták a nyelvi teljesítmény működését, szent könyveket létrehozva. Ilyen módon tehát nyelvi sokféleség, kavalkád alakult ki, megvoltak az érintkezés és elkülönülés eszközei és gyakorlatai, hogy azok akarata érvényesüljön, akik már régóta irányították az önálló közösségek életét, de esetleg más nyelven uralkodva. Ám tolmácsot is alkalmazhattak és megtanulták a többség nyelvét idők során, s

még a vallási nyelv viszonylagos egyetemesség is segített, a sokféleségnek kihasználhatók voltak mind előnyei, mind hátrányai, támogatva az újdonság terjedését és a régi rossznak eltörlését. Mindez így utólag igen érdekesnek látszik, mintha csak minket akarna szórakoztatni, de megélni valóságát, ami hozzánk vezetett, igen fáradalmas, néha fájdalmas volt, s az anyanyelv megőrzése és a hely szelleme örökké szent volt, menedéket nyújtott, vigyázzunk hát rá.

Nem álmokat kergetsz míg eszményi állapotra hajtasz, szeretnéd elérni, hogy sokra vidd, amiben a legjobb akarsz lenni, már az is vagy, de azért nem ismerik el, mert ők is azok akartak lenni, s ha nekik nem is sikerült, ők már vitték valamire, ha nem is sokra, de ahhoz sem engednek közel. Féltik elismertségüket, a nehezen kiküzdöttet, amihez fűződő állásuk tényleg mozdulatlanság hozzád

képest, aki száguldozol, félvállról veszed a terheléseket, ezer dolgot csinálsz egyszerre, tele kapcsolatokkal, persze hogy veszélyt jelentesz a régi jól bebetonozott semmittevésre. Meg kell harcolnod magadért, hogy elismertesd, amit képviselsz, különben nem fogják sajnálni, ha felkarolás híján lelohad lelkesedésed és más tájak felé veszed az irányt, magadba fordulsz, mindegy, csak ne

akarj mindent, amit elterveztél, amit lépten-nyomon hangoztatsz és bemutatod nekik. De hát akkor hogyan legyen, miként lehet célba érni és nem engedni a negyvennyolcból, nem lejjebb adni, és nem megtörni a sok kis aljas buktatón, teljesíteni az unalmas, értelmetlen elvárásokat is, de menni előre a magad útján, amin eleinte kevesen tudnak követni. Észnél kell lenned, kerülni még az

összezördüléseket is, veszekedést csírájában elfojtani, különösen ha érződik, hogy személyed ellen támadnak, mert a javaslataidat nem is értik, nemhogy komolyan vennék, ki kell várnod a jó alkalmat,
be kell társulnod a folyó ügyek vitelébe. Hiszen ügyes vagy, sokat tudsz segíteni másoknak, örülni fognak neked, sőt megszerettetheted magad, ha nem érzik, hogy ki akarod őket túrni

megszokottságukból, segítőkészségedet elfogadják természetesnek és még viszonozzák is úgy s azon a téren, ahol ők otthonosabbak, mint te. Neked ez nem kerülőút, hanem a tanulópénz megfizetése, mert ugyanezen a terepen kell érvényesülnöd, nem árt tájékozódni, hogy mikor megérik az idő, előállj a semmihez se mérhető magadéval, és már minden részlet ki legyen dolgozva, előre a válasz

kételyekre. Azaz eljön a te időd, és ezt nemcsak ki kell várnod, hanem minden percben előkészítened, ha ezenközben kiderül, hogy még te magad se vagy kész mindenre, ami elengedhetetlenül fontos lesz, amikor elindítod élesben életed értelmének számító ügyed, terved teljesítését. Hogy csak utólag mondják majd rád, hogy álmodozó voltál, oly merész álmokat kergettél, hogy csoda, ha végül sikert

arattál, illetve még azt is el kell majd viselned, ha sikered félsiker lesz, mert megvalósul ugyan a dolog, tapsolnak neki sokan, de lehet, kevesen vagy senki nem érti igazán.

Célkeresők – lehetne a hű elnevezésük azoknak, akik külön célt keresnek életnek, világnak, értelemnek, érzelemnek, kapcsolatoknak, holott ezek mind magukban hordozzák céljukat, nem kell nekünk megtalálnunk hozzájuk szóló kulcsként, hogy kinyissuk titkukat, jól működtessük őket. Kezdjük mindjárt az élettel, világos, hogy fordítva van, nem én adok neki, hanem ő nekem

lehetőséget, hogy betöltsem rendeltetését, ami majd célomként értelmezhető, pontosabban, szándékomként, kihozzam magamból a legtöbbet, kifejlődjek és működjek, boldoguljak és boldogítsak is. És az élethez kell a világ, melynek innen nézve nem kell keresni ennél többet, hanem ismert folyamatok kezdetét látva benne, az ismeretlen forrást közelebb hozni megismerő eszközökkel

hozzánk, de nem átfogó szemlélettel tekinteni rá, úgy, mintha mi ki tudnánk fürkészni szándékát. Azaz értelmét, holott csak annyit tapasztalunk, hogy mi látjuk értelmesnek a körülöttünk való rendet, elrendezettséget, egymásra épülést, de ez csak a felszínes elképzelésünk volt, minden közelebbi pontos vizsgálat éppenhogy káoszosnak találja az érzékelhetetlen méreteket. A mi miért van, mit mi

okoz kívánalmunkat mintha nem teljesítené sem a világ, sem az élet, egyrészt bonyolultabb annál, hogy egyből megértsük, képzetes fogalmakat kell kitalálnunk hozzá, másrészt ez bizonytalanná tesz bennünket értelmünket illetően, hogy az csak alkalmazkodás hozzá. Pedig mi értelmesnek azért tartjuk magunkat, mert alkotunk, kitűzzük a célt és akarattal megvalósítjuk, s ez így is volt sokáig,

használtuk a világ adottságait kedvünkre, de a részecskékig érve kicsúszott a talaj a lábunk alól és az értelemnek is más összefüggésrendszere lett. Inkább érzelmi életünk szolgálata, mint függetlenedés tőle és attól, ami a világhoz köt, mintegy önállóvá tenni az észt, nekünk szolgáljon, ne kettőzze meg világunk anyagi és szellemi létezésre, utóbbit tekintve értelmesnek, míg előbbi csak megismerés,

feldolgozás tárgya. Mert ilyenként magasabb szellemi létezést képzelünk magunknál, akinek már lehetnek céljai, szándékai, éppen a világgal, életünkkel is, és ekkortól kezdve nem annyira a világ fog érdekelni bennünket, hanem e magasabb értelemnek velünk kapcsolatos célját megtalálni. S itt most visszakanyarodtunk a kiinduláshoz, célkereséshez, de meddő módnak látszik ez, jobb a céltalan

célszerűség elvét követni, nem külső elv vezérlését vélni a magunkban, általunk találtakban, hanem saját célunk teljesítését, s akkor még a közösségi életről nem is szóltunk.

A haza szolgálata nem szeretet kérdése, nem is tisztán kötelesség, hanem nyereségadó, amit szívesen fizetünk, magatartásunkkal és tetteinkkel, hiszen nélküle nincs valódi helyünk lélekben a földön, nincs nyelvi eszményalapunk, műveltségegység bennünk, hazátlanul senkik vagyunk. Érdem is tehát a hazaszeretet, de inkább elengedhetetlensége kellene belátott legyen mindenki előtt, s ha nincs ilyen

közmegegyezés, attól még nem lesz hazátlan a bíráló személy, sőt magát tekinti igaz embernek és büszkén vállalja a megbélyegzést eltérő álláspontjáért. Hazája népként mindenkinek van, belőle nemzetet nagyobb eredményre törekvés nevel, de attól még megmarad az eredeti szerepkör is, nem lehet valami elvontsággal helyettesíteni az anyaföldet túl sokáig, vissza kell térni a száműzetésből, s

jobb győztesen, mint a sírba. A nemzet tehát a megnövelt haza, nemcsak terményekkel: eszmékkel szolgál, aminek nemcsak kebelduzzasztás a célja, hanem összegződése is a termékeny múltnak, a már elért s máshol hiányzó nagyszerű eredményeknek, s ezt átörökíti az anyanyelv által és az ünnepi emlékezéssel. Mindebből sem kizárni, sem kihagyni nem lehet, aki ide született, mert még kivert

kutyaként is hűséges maradva megharcolhat igaz ügyért, időleges elnyomásban a helytállás módja olyan változatos lehet, hogy még a lázadók sem lesznek egységesek, de közös cél felé haladnak. Aki pedig a haza közvetlen hasznát szinte csak élvezi, munkájával egyúttal működteti, gyarapítja, nem vádolható nyerészkedéssel és üres hazafisággal, mert ilyennek is kell lenni, közel a tűzhöz, ám de

ennek is a teljesítmény legyen a mércéje, a mindig jobbra törekvés. Mert bár csodaszámba megy nemzeti életünk egésze, és csak morzsáinak juthatunk birtokába, élvezetére, mindig vannak, lesznek okosabbak részterületeken, jobbat tudók, új tehetségek, nekik helyet kell adni, hozzáférjenek hozzánk vezető utakhoz, eszközökhöz, a mi javunkra. Egyes nyomulóknak szokásuk lett leegyszerűsíteni a

nemzetkérdést, a haza ügyét általuk megragadott és a kiemeléssel felnagyított példákra, amiket vagy csak elítélnek, vagy rájuk más javaslattal élnek, de ezek hitelességét előre el kell dönteni, ne okozzanak bajt. A baj egészen a hazaárulásig felmerülhet, fokozódhat, ezért csakis az egész nemzeti műveltséget érintő felületen szabadna a megmérettetést, összehasonlítást végezni, beilleszthető legyen a kezdeményezés ama hosszú idejű nemzeti boldogulásunkba.

A nemzetközi turizmus kipróbált nyalánkságokat kínál, történelmi szereplők síremlékét, vallásalapítókkal kapcsolatos szent helyeket, az ókor hét csodáját hetvenhétszer, de mindet az utóbbi évszázadok építményi szintjén, valami eredeti rajzot pompásan felhasználva. Átalakító megőrzésnek mondják a beavatkozást ezen réginek hirdetett emlékromokba, sokat a föld alól kiásva mai helyen, és

egyből tudják a történeti feljegyzésekből, hogy hova sorolják, mint értékeljék, állítsák be, tegyék vonzóvá millió látogató felé. Mintha párhuzamosan a régi világban is lett volna gondoskodás a négy-öt méter mélyre süllyedő emlékekről szóló iratok termelése tekintetében, azaz ahogy az évezredek alatt a nyolcméteres lösz takaró alá búját a múlt, íródeák krónikások megörökítették. Nyilvánvaló,

hogy nem így történt, ami tönkrement, rommá váltan annak még az emberi emlékezetből is kiveszett a nyoma, épp mert az emlékezők is elpusztultak, legyőzőik eltörölték őket, vagy időjárás fordult kedvezőtlenre, élhetetlenre, máshol kellett új életet kezdeni. Az emlékezet folytonosságát tehát csak ráerőltetik egy-egy vidék újabb urai saját hatalmi rendszerük érdekében arra a területre, olyanként

eladva, mint amit utazásban vágyukat kiélők élveznek, legyen az vallási misztikum, nemi kicsapongás, diktátori őrület. Hogy esetleg mai körülmények között is felfoghatatlan nagy tömegű épített környezet romjaival kell szembesülni, kutatását végezni, annak ellentmondásos létét egyszerűen átugorják, magyarázatot a beláthatatlan régiség erejéből véve, magyarán mondva,

hazudva. Legalábbis eddig megspórolták a valódi munkát a feltárásokkal, mert kellett a gyors siker a nagyarányú támogatás elnyeréséhez, így alakult át a régészet hatalmi rendet támogató látványpékséggé, elrettentés és áhitat, félelem és nyálcsurgatás jó kiváltójává. S ami valójában a homoksivataggá vált tér helyén, őserdők mályén, a tengerentúlon és több ezer évvel ezelőtt volt,

lenyűgöző, mert emberi alkotás, de mikéntje, minősége, értelme még megfejtetlen, a mai emberek igényeit kiszolgáló tálalással bemutatva. És ez vonatkozik még a mai Európánkra is, felnagyítva látjuk műemlékezését, hamisan, mert egyrészt ami nekünk egyidejűleg elérhető, az évezredek teljesítménye, másrészt a használati és szakrális szempontú feliratuk lekicsinyli azt, elevenségük nélkül.

Egyes tudósokra díjeső hullik, másokat észre se vesznek, de ők sem jelentéktelenek, csupán nem felkarolandónak ítélik eredményüket a pénzosztó hatalmak, akik aztán díjat ítéltetnek oda azoknak, akit támogattak, dupla hasznon, ingyen reklám, milyen jól látnak előre. Pedig éppen ebben van manapság a nagy veszély, ami az emberiségre leselkedik, hogy olyanok és olyat támogatnak zömmel,

akit és amit meg sem értenek, az átlagembernek felfoghatatlant, de még a tudós se látja felfedezése következményeit teljes mértékben, lásd atomerő. A másik, hogyha már odaadták a pénzt, futnak utána, közben hiába jön elsöprő bírálat a tervre, folytatni kell, nem állítják le, veszteség lenne, a befektetés elúszna, így hát a megvédésére fordítanak még pótlólag összegeket, újságírókat

megfizetve, hogy népszerűsítsék. Azt, amit alig lát át pár tudományba beavatott, mert ott tartunk, hogy már az összerakott kísérleti bemutatók elvi alapelemei olyan elvontak, csak annak a saját összefüggésnek a kiszolgálójaként értelmezettek, hogy aki nem képzett abban, nem fogja tudni, miről van szó. Így az ellenvetéseknek kétszeresen se lesz tere, egyrészt a sajtóban nem lesznek bolondok a

maguk állításait kenterbe verőt lehozni, másrészt a nagyközönség, akinek a cáfolat szólna, bolondériának minősheti hamar, követelve Nietzsche–Zarathusztra kötéltáncosát. A koránjött, meg nem értett, csak mellőzést, üldöztetést kapó tudósoknak csodálnivaló a kitartása, hűsége ötletük és kutatási céljuk mellett, amit ők természetesnek éreznek, legfeljebb szenvednek szűkösebb

tudományos eszközpark miatt, amit azért tudnak ésszel pótolni. Nagyobb baj, hogy sok ilyen felfedezés, mű utólag se válik közismertté, mert az akadályoztatás még ide is kiterjed, ezért ügyes közösség maga kell gondoskodjon az ilyenek felkutatásáról, feltárásáról, hogy legalább az oktatásban érvényesüljön a zseniális módszer. Odáig menve, hogy alapítani kellene ilyen tudósi műveket,

teljesítményeket utólag elismerő díjat, önvédelemből akár, hogy a legszélesebb skálán működjenek továbbra a gondolkodó elmék, tudva, de látva is már, hogy eredményeik egyszer majd hasznosulni fognak. Ugyanakkor a ma díjazottakra sem szabad mint megalkuvókra nézni, igen nagy tehetséget és szorgalmat igényel a tudósi munka, oda eljutni se egyszerű, sokévi tanulás, gyakorlat, és semmi se biztos, ha igazán a természetben sosem voltat akarnak megteremteni.

Ömlengés és gondolkodás különbsége egyből látszik a mondatszerkesztés mikéntjéből, főleg ugyanaz állítás más szavakkal megismétléséből, az üres, indokolatlan minősítgetésből és végül az elmés, velős következtetések következetes hiányából és nélkülözéséből. Ha jönnek szokatlan, sőt új szavak, fordulatok, nemcsak színesítés célból, de a kifejezés pontosságának elérésére, az már a gondolat

önálló életre kelését jelzi, mintegy megragadtatja magát író, gondolkodó révén, hogy világra jöjjön, fájdalommentesen, s igen gyorsan. Hirtelen tehát, s lénygében a legkisebb ötlettől a hosszadalmasan előadhatóig ellenállhatatlanul tör fel, mint a gejzír, bár gejzírt senki se látott élőben, de mondja, mert képen igen és a hasonlata igen képszerű, látványos, életszerű, jól illik erre a helyzetre. S mint e kis

kitérő is mutatja, a gondolkodásnak ősi képszerűsége állandóan hasonlatokkal dolgoztat bennünket, mintegy kiragadva azt a mondanivaló zökögéséből, meglódítva a valóság szekerét, kirántja a kátyúból, ha elakadna a gondolatmenet, csodaszer. Annyira, hogy aki nem él vele, rögtön lejjebb adja nemcsak a színesség követelményét, de magát a megfelelést, azonosságot kockáztatja a szózat és

tárgya között, az égszínkék például sokkal többet mond nekünk, mint a sötétkéknél sokkal világosabb árnyalat tudákos emlegetése. És ebben az énnel kezdett mondatok se segítenek, sőt ahogy ő látja, az magánügy, a lírikus költők éppen érzéseik egyetemessé emelésén ügyködnek szorgalmasan, ösztönösen, olyan utat választva, melyen mi, olvasók is szívesen járunk, mert ismerősen hangzik

fülüknek. Annak ellenére, hogy tele van élvezetesen találó hasonlattal, azoknak sokféle válfajával, de mind megragadó, mert már megragadott valamit, amit mi eddig nem, és széppel gazdagítja lelkivilágunkat, azonosulni tudunk vele, ami visszatérés az ősi állapotba. Amikor még mindenki mintegy művészien alkotva beszélt, megfogta és mutatta, miről van szó, közel vitt hozzá testben is,

utána csak lélekben, úgy magyarázta el, amit ő tudott, hogy a tanítvány tökéletesen és élvezettel követte benne, kézzelfoghatóan megjelent az eredmény. Ezt a hatást kellene visszahozva elérni ma is minden beszélőnek, s az elvont tanulmányok szerzőinek, nem fekete dobozba önteni a szavakat, hogy csak a bemenet és kijövet látszik, hogy agyunk vegykonyhája ne legyen titkos homályban tartott, a közlés mindenkit elérjen megérthetően.

Elvárásunk minden magyarázattól, hogy működőképes legyen oda-vissza, régi, jelen és eljövendő eseményekre, összefüggésekre, azaz minden helyzetre, és e mindiget úgy használjuk, mintha ő helyében lennénk, aki a világ keletkezésétől végéig jelen van, felügyel. De hát mi nem voltunk jelen

nemcsak a keletkezésénél, de hosszú-hosszú évmilliárdokig, még a Föld se, aztán maga az életünk csak pillanatnyi a mindenséghez mérten, miért akarjuk belátni, belakni az egészet, ebben valami korábbi beidegződés vezérelhet bennünket még. Lehet, megszoktuk, hogy mindenre van magyarázatunk előbb-utóbb, ami csak felbukkan előttünk, szembejön kikerülhetetlenül vagy titokzatosan bujkál előlünk, de jeleiből rájövünk a létezésére, kutatjuk, ahogy közel mentünk mindenhez megnézni, ma már inkább eszközeink révén. Ezt az állapotot örököljük tehát az újabb fajta magyarázandók nyilvánvalóvá válása után még, és a kíváncsiságunk utóbbiak esetében is fennmarad, s bár megfontolandó lenne, hogy ez nem fog menni, megszokás nagy úr, elvárjuk az új fizikától a

világmagyarázatot. Vagy a biológiától az életét, embertudománytól sajátunkat, s ez nemcsak a testet érinti, hanem lelket is, azaz az agyon túl a gondolkodást, a nyelvet, és az elvont tartalmakat, de olyan magas szinten, amit elérni bonyolult tanulási folyamatot követel magának. Ha ezeket valaki szorgalommal és észtehetséggel végigjárja, lesz csak alkalmas a további kutatásra, ahol az eszközök

megvannak már többnyire, velük olyan összeállításokat, feltevéseket lehet ellenőrizni, amiket elmés kísérletként teljesített a kutatója. S ebben tehát átlagemberként már nem igen tudjuk követni tudósunkat, de egy idő után ő se vállalkozik a mi szintünkön magyarázattal szolgálni eredményeiről, az külön szakma lenne, a népszerűsítés, a közvetítőtől elegendő tudást és hajlékonyságot követelve.

Nem véletlen, hogy ezen a téren nagy a lemaradás, a tudósoknak sem idejük, sem kedvük, hogy még ezt is vállalják, ha már olyan sokat tanultak, inkább dolgoznak a szakmában és tudóstársakkal értekeznek időnként,

kicserélve tapasztalataikat olyan kérdésekben, amit csak ők értenek. Azért vannak, akik áldoznak erre, magukat népszerűsítve inkább, mint az eredményeiket, mert a

nagyközönség támogatására szükség van, sőt időnként kiderül, hogy jó visszatérni az egyszerűbb fogalmazáshoz, mert a józan ész sosem mellőzhető, s ami annak megfelel, előrevisz.

Nem kell állandóan bizonyítani, legtöbbször elegendő egyszer győzni a megmérettetésen, és utána már arra hivatkozva mehetünk bele a feladatokba, kérhetünk és kaphatunk megbízást, munkát, díjat, mert el tudjuk végezni, nem kell kétévente vizsgázni, mint az autónknak. Különösen így van ez a tudományban, de a művészet se marad le, a színvonalat aki egyszer megütötte, olyan kemény

feltételeknek tett eleget, ami garancia arra, hogy azután már sosem adja lejjebb, és a bizonyítási kényszer helyett eredményesen kutat és/vagy alkot. Felmerül ebben az összefüggésben a szerelem kérdése, hogy ott miért ismételgetjük naponta közölve érzésünk mindent elsöprő erejét a szeretett társ felé, de ez nem jó példa, mert a vallomással csupáncsak örömöt akarunk okozni a másiknak,

különösen ha viszontszeret. Régen rossz, amikor a szerelmet bizonygatni kell, és aki nem mondja ki, nem is érzi igazán a dolgot, valamiért erőlteti, de vagy még nem érett meg rá, vagy más okból próbálkozik, ám a szeretetünkkel nem vagyunk így, azt kimondatlanul is tudjuk érzékeltetni magatartással, tettel. A következő lépcsőfok szeretteink tekintetében a család után a haza, a nemzet,

nemcsak érdekének való odaadásunk, hanem a termékeinek, áldásainak művelése, élvezete, mert szeretjük, míg aki ezt nem érzi, az kicsit hazátlan, anyátlan árva, sajnálandó. No, nem azért, mert biztosan szenved szegény, hiszen ellenkezőleg, ilyenek boldognak látszanak a megspórolt odafordulás és áldozathozatal hiánya kapcsán, hanem mert anélkül az emberségben se jutnak

messzire, hisz azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne végül. Ahogy Tamási Áron kifejtette, és ebben az is benne van, hogy felénk fordulónak látjuk társainkat, dalainkat, egész történelmünket, és minden elődünk megbecsülendőt hozott létre, már azzal, hogy élt, használta, és így karbantartotta magyar világunkat az ételektől a lélekig. Nem szabadna rászoktatni gyermekeinket, hogy egymással versenyezzenek, mert a versenyt az idővel futják, hogy felnőnek-e a felnőttség révén a teendőikhez, vagy lemaradva örökös vesztesek lesznek, elmulasztják megfelelő lépéseket idejében megtenni, eredményessé válva. Nincs tehát külön megfelelés és külön gyakorlati élet, a kettőnek azonosnak kell lenni bennünk, bátorság és képesség megléte szabadság és boldogság következést

teremt, micsoda bizalom ez magunk iránt, hogy aztán egyre többre merünk vállalkozni, mindig javára a többieknek.

Csak az a fránya öregedés és elmúlás ne lenne, egész jó lenne az élet, de így leginkább, többnyire, kaparj kurta, neked is jut, mert kevesen születnek bele a jóba, amiből mindig kevesebb van, mint amennyire éhesek a szájak, várnak sültgalambot, és egymást ütik, lenyomják érte. Törtetni kell, úgy érzi a nagy többség, különben nem lesz semmid, minek éltél, ha nem vitted valamire az anyagiak

terén, de persze a legtöbbje csak egynek lehet, és a majdnem mindenkinek majdnem semmije között vannak a futottak még, felül a gazdagok, alul a szegények, ez a világ rendje. S ha ez így látszott valamikor, akkor

tettek róla, hogy a múlt is ilyennek látszódjon, természettörvény a lépcsőzetesség, vannak kicsik és a nagyok, táplálékl ánc, s annak jobb a nemes végén lenni, az emberi közösség

csúcsán, szellemi és hatalmi értelemben értve, mindig voltak urak és szolgák. Csakhogy ezzel van két alapvető baj, hisz' az állati létharcban a felek egyenrangúak, aki eszi az egyiket, étel a másiknak, azaz nem a harc a törvény, hanem a kiegészítődés, így aztán kívülről jönnek a támadások egyes embercsoportokra, győztesekből lesznek az urak. Rombolni sokkal könnyebb, gyorsabb, mint építeni,

fejleszteni, ezért kisebb a támadó csoport, s a lefölözés soktól történik, de csak keveseknek ad fényűzésre alkalmat, mibe fegyverek gyártása is beletartozik, melyek nemcsak a külső ellenségtől, de belső lázadástól is védenek. Kialakult nyugalmi helyzetben szellemi támaszt ad áldozathozónak, nemcsak kényszerrel teremtik, de önkéntesen születik java, katona, aki harcol érte, de ő úgy tudja, a

hazájáért, ami igaz, viszont többet nyer vele, aki folyamatot felülről irányít, megőrzi vezetését. Ez tehát ama állapot, hogy ő van a sikeres, napsütötte oldalon, nem véletlen, hogy még a néptömeg is hódol a harci sikereknek, egész történelmi múltunk erről szól, előtte, amikor nem volt harc, történelem se volt, pedig tévedés, hogy az nem érdekes, mert alapelveket akkor raktunk. Az a békés

építkező korszak pedig a folyamatosságról szólt, lélek és test egyesülésének és szétválásának megfigyelése által pedig a megelégedettség jellemezte akkor az embert, nem akart magának többet, mint mi jutott, mit a természet adott, egymástól nem volt mit elvenni. Amit aztán a történelmi korszak el tudott venni, éppen eme saját boldogulási lehetőség, az éppen erre való életszakaszban, hogy

mindenki csupán sóvárogjon érte, kiszolgáltatottan, és a vágyait, kapva ezt-azt kis adagokban, mégis kiélje, mindenét odaadva.

Elveszve idegen városban, ruha nélkül, hogy nem tudod, hol hagytad, hogy kerültél oda, alig vigasztal más, minthogy tudod, ki vagy s véget érhet valamikor mindez, talán. Hiába erőlködsz, nem jutsz megoldásra, nem működik sem észerőd, sem ügyességed, hogy visszamenj a kiinduláshoz, az már megváltozott, csak némely utca ismerős, és főként zárva a helyek, mintha ünnep lenne.

Jó felébredni ebből, s kiderül, megoldást csak ez hozhat, hiszen álom volt, és olyan fajta, melyben nem öröm és magabiztosság jön elő, hanem a szomorú vígasztalanság, megsértése minden logikának, akaratnak, visszájára fordulnak a dolgok, jól működnek szakadékok, hová szívednek kedves is beeshet, szomorú vagy, megoldást nem látsz, kijárást nem találsz onnan.

Utólag elemezve bevillannak magyarázat számára bizonyos események, szereplők a közelmúltból, esetleg a tegnapból, homályos összefüggést mutatva, ám utalva rá, hogy te nem tudod befolyásolni, ki is maradhatnál, ha közömbös lennél, de ha beleütöd orrod, pórul jársz, pőrére vetkeztet tehetetlenség, nem vagy a magad ura, azazhogy a világé.

Ugyanakkor hamar kell cselekedni utána, mert egyrészt lehet, csak az ébredéssel nyílik egy rövid időre ablak az álomba belátni, s ez gyorsan tovatűnő kép a valóság miatt másrészt, vagy visszaalvás szintén kitörli az emlékezetből, azaz meg kellene szokni, hogy az álomba nem szokás beletekinteni. S ne akarjunk álom és ébrenlét mezsgyéjén se

mezgerelni, elkapni egy-egy túlérett fürtöt, amit alvásszüretelés véletlen otthagyott,

abból bor már nem lesz, világos, csak töredékes a felhasználása, kiragadott, túlízletes
ugyan, néha megdöbbentően, néha szórakoztat, bele is illeszkedhet gyomrunk elvárásába,
de értelme nem több jelzésnél, hogy az szőlőhegy. Mert az álom tehát nem létezik tudatosan,

csupán megzavart pihenési folyamat vészes, vagy örömdús híradása, hogy történik ott,
akkor valami élettani feldolgozása napok, hetek, hónapok gyülemlett élményének,
a legkisebbeknek is, és a nagyok sokáig foglalkoztatnak bennünket, mert nem vagyunk fából.

Mint mikor ártatlanra ujjal mutogatnak, hogy ő a hibás, ő a bűnös, s lehet, nem is tud róla,
de már kész is az ítélet, mielőtt tárgyalás lett volna, – kezdtek egy vegyületre tüzet okádni.
A levegő egyik legfontosabb – életadó – összetevőjéről van szó, melyet a növények
használnak fel gyarapodásukhoz, a másikat mi lélegezzük be, s ki pedig éppen amazt.

Eleve onnan lehet tudni, kellene tudni annak ártatlanságáról, ha ilyen szerepet
tölt be nélkülözhetetlenül, a világ sorsát eldöntő módon, fontossága, haszna elsöprő.
Ám a vád is ellene bizonyítatlan, igen elnagyolt, látványosan tálalt, érzelmi hatást
célzó, értelmi ellentmondást tartalmaz, bántón következetlen, nagy egyoldalúsággal terhelt.

Próbálja elhitetni, hogy az élővilág ez éltetője káros, bolygónk felmelegedésének
okozója, mert dunyhaként visszatartja a Nap melegét, túlzó állapotig, a forróságig.
Ami nem igaz, még ha van is összefüggés a melegebb időjárás és e vegyület növő
mennyisége között, amit a jobb körülmények miatt sokszorozódó vegetáció termel.

Ezalatt azonban a felmelegedésnek több tényező előidézője, a csillagászat
területétől a levegőbuborékokig. Utóbbiak vízgőzt visznek egyre magasabbra,
ahogy a földtengely ingadozása egyre nagyobb arcot tár a Nap felé, és még sok más tényező együtt
eredményezi, hogy emelkedjen a hőmérséklet. Ám az növeli a növények erejét,

elterjedését, és ebből következik, hogy több a szénvegyület a levegőben, s nem fordítva,
a vízpára bűnös, de az is csupán kis mértékben. Ellene nem tehetünk semmit, mert víz borítja
Földünk túlnyomó felületét, viszont okosok, akiknek magánhasznuk növelésére semmi
se drága, kitalálták, hogy katasztrófa felé menetelünk, ha a melegedést nem állítjuk

meg mindenáron, s ahhoz nyúltak, ami kéznél volt, megtehető, korlátozni a széndioxidnak
ember általi kibocsátását, legyen az az ipari termelés, vagy ember s állati légzés.
Ébresztő hát, ennyi primitív sületlenséget rázzunk le magunkról, mint kutya a vizet, bolhát.

Forr a népek nagy tengere, oh világ, ádázok csatáznak békésen meglévőkkel, és nincs kiút,
eléri az ártatlanokat a halál réme, tömeggyilkosság hullat a középkorba vissza.
Elkeseredés nem segít, talpon kell maradni, a túléléshez erőt mutatni, olyan sokan
lettünk a földön, hogy mindenre van vállalkozó, nincs már kiemelkedő nép, örök egyformaság

veszélye kísért, mert ki tudnak mindent cserélni egymás javára, fegyvert kapnak nyersanyagokért,
a nyers erő egyenrangú tudós okossággal, nem menekülhetsz el a vihar villáma elől.
S még csak nem is tudhatod, ki támad valójában, felszíni mozgalmakat mély sérelmek táplálnak,

lehengerlővé kezd válni újabb világerő, miközben a régi még uralkodást tobzódik.

S mintha azok ragadnának mostanában fegyvert, akik igényeit eddig sorra lesöpörték,
de lehet, ők csak eszközök valakik kezében, akik a háttérben megbújva irányítanak.
A hátteret a jólét biztosítja, a többség csak vágyódhat rá, kevesebb birtokosa félti,
hogy bármikor elvesztheti, ezért fenntartja a módját, amibe így nem férhet bele mindenki.

De ez nem kiszámított eredmény, csak téveszme, indokolatlan irtózás a változtatástól,
vannak is bírálói, akik hagyományosan akarnak élni, mint elődeik, boldogságban.
Kell persze a modern világ vívmánya mindenkinek, mintha azt éppen isten adná jótéteményként
és neki kell hálásnak lenni érte, úgy hiszik, aki nem így tesz, bűnös, bár ő termelte ki azt.

Valóságosan, de nincs érte jól megbecsülve, főként nem szólhat bele a világ folyásába,
pedig mérnökként, tudósként jól értene hozzá, őt is inkább kényszerítik beállni a sorba.
Tehát ez már nem az írástudók árulása, sosem volt az, de mindenki fontos szem a láncban,
mely leköti önrendelkezésünket, kibújni nem lehet belőle, szerkezetét mi alkotjuk.

Hagytuk, hogy elhitessék, „kétféle az ember és van jó és rossz oldala életnek és léleknek,
nehéz a jót választani, mert visszahúz a rossz, az örök emberi nem szül örök igazságot.
Kellenek, mindig voltak, akik elrendezik a világ ügyeit, és bírálni nem szabad őket,
mert legjobbat akarnak, ami csak lehetséges”, s így nyakunkba kapjuk régóta a háborúkat.

Egyenlőtlen fejlődésnek mondják az ipari területen való eltérő befektetési
gyakorlatot, azaz a helyi adottságokat kihasználást, a megtérülésbe beszámítást.
Ez igen sok feszültséget okozott a múltban, mert az olcsó munkaerő lelkileg nem volt még
felkészülve rendszerbe állásra, természetes életmódja feladására, pótlást keresett.

Részegre itta magát naponta vagy hetente, ahogy a munkamenet megengedte, így pénzét
eleinte nem tudta beosztani korábban még földterményeket közvetlenül fogyasztó.
Hamar hitelbe verte magát, kiszolgáltatva munkaadójának, akit nem kötött épp semmi,
hogy ne használja ki a kedvező alkalmat a bérek további csökkentésére, nagy haszonnal.

S ahová nem a modern gyártás maga, hanem a termékei jutottak el csupán, cserébe a
nyersanyagokért, házilag előállított és eladó árukért, életmódváltást nem hozott.
Különösen a vallás tudta megőrizni a hagyományokat, mert eggyé vált a törvényekkel,
s ahol szétszakadt a tevékenység ős-szövete, ott szétvált a kettő, külön lett állam és egyház.

Így jutottunk a mai kor küszöbére, mikor a haladás már elért a Föld legtávolabbi
zugágba is, de a lélektan nem követte a technika csúcsrajárását, vallást nem fejlesztett.
Azaz a tudomány külön utakat választott, elengedte füle mellett a tömegemberek
égető, gyors válaszra váró jó kérdéseit, előírta, hogy kell eredményeit fogadni.

E követelményt szinte csak a tudósok tudják teljesíteni, de még ők se mindig hisznek a
saját következtetésükben lelki térfélen, míg mások máshol eleve igen sikeresek.
A kérdéseket pedig inkább szaporítja a világ egyre behatóbb megismerése, s annak
töredéke, kiragadottan felhasznált része jut el az átlagemberhez, aki így eltéved

a sötét erdőnek látott ismerethalmazban, s hagyja magát családjától örökölt módon
vezettetni a végső kérdések szokásosan való válaszaiban, ahoz köt magatartást.
Ettől lett ennyire szétforgácsolt szellemiség életünk velejárója, hogy a legvészesebb
eseményt dicsőítők vannak, míg legüdvösebb elítélt, elvetett lesz szembenálló tábortól.

A lágy szenvedélyt kitölti a szeretet, érzed, ha tárgya vagy, míg a kemény szinte céltalan és
tárgytalan, önmagában izzik, lobog és éget, menthetetlennek látszik a józan ész számára.
S mi még rosszabb, hogy nem rugalmas, amit az élet igazán díjazna a lendületéből, törést
okozhat, kihajtja magát megsemmisülésig, de várja, valami még nagyobb lágyság elöntse.

Mint az anyaméhben, talán oda vágyik vissza, ahol még a szíve együtt dobbant a világéval,
s születéssel szúró napsugarak áramába került, lágy békéjét őrzi kemény páncélzattal.
És ha a cselekvéstől várt mozgalmasság bőrként veszi körbe, oly gyors, oly érinthetetlen, kővé
válik, befelé bársony burok, kifelé tüskés, lehetsz a barátja, de ő nem lesz az teneked.

Nem adja oda magát, nem préseli át ama szűk résen, ahol kinéz ránk boldog emberekre,
sokszor érthetetlen szigorú elzárkózása, nehogy megcsapja őt is valódi öröm szele.
Ám együtt kell élnünk ilyenekkel, magunk miatt is lehető leszebb kapcsolatot igényelni,
ápolni velük, közben megmaradni eredeti lágynak, ő sem szeretné, hogy megváltozzunk, hasonulva

őhozzá és viszontkeménykedjünk, nem is állna jól nekünk, és már megvolt a szereposztás, ahol
mi a befogadó és odaadó oldalra kerültünk, míg őt rideg kegyetlenség kínozza.
Mert az élet napos oldalára nem véletlen kerülsz, szerencséd is volt, de a nevelődésed
a meghatározó, hogyha kaptál pofonokat, s utána a szeretet eltörölt fájdalmakat.

Ha kitartón következetes volt a törődés veled kiskorodban, fegyelmezésed értetted,
attól még másnap szabadon eldönthetted ismét, hogy ugyanazt a rosszat, vagy a jót választod-e.
De ha nyakló nélkül futkározhattál és dicsért, akinek szidni kellett volna, amikor arra
lett volna szükséged, nem találkoztál korláttal, nagy kiábrándulást jelentett a felnőtt világ.

Ahonnan szeretet kedvezése hiányozni látszik, átgázolnak rajtad csörtető figurák,
fájdalmat okoznak kirekesztő beszédükkel, mintha csak belőlük állna közös mindenségünk.
De valójában nem kemények, bár érdesek, mert megszokták a határokat, mik között mozognak,
meddig tart hatásuk és a másoké, belülről lágyak, szeresd őket, máris megnyílnak számodra.

Lecsökkent önvédelem korszakában kell élnünk, és ezt valakik védelmében kényszerítik ránk
emberszeretőknek mondottak, azzal törődnek, ami nekik kedves, mert kedvez törekvésüknek.
És ez az egyénre mint kiemelt középpontra hivatkozó szemlélet mögé álló eljárás
éppen az egyes embert teszi kiszolgáltatottá, ahogy tömegeket mozgat saját érdekében,

ahol csak igen elnagyoltan jelenik meg a személy tisztelete, leginkább eszközzé válik,
mint a hadseregek katonái, golyófogók többnyire, mert a folyamat máshol lesz győzelmes.
Azt határozott akarat történelmi súlyú s eredetű érvényesítése biztosítja,
értékmérés és cseréje kemény birtoklása, látszólag kegyetlen háborúk által elérve.

De a harc másodlagos, no, nem a katonáknak, hanem annak, aki pénzelve kirobbantatja,
mert cél a lényege, amely mérlegeléssel lehet elért, többet adva érte, mint ellene.
Mert ne tévedjünk, egyetlen bank működik a világon, sok-sok lerakattal, behálózva
baráti és ellenséges országokat, akik torzsalkodás ellenére megférnek gyékényen.

Kereskedtek egymással még a legádázabbul ellenséges nagyhatalmak is, legalább tudni
egymásról, ki hol tart, s ha nagyon kilógott másik, fejére koppintottak közös erővel.
A kisvilágok régen is összeértek, ahogy ma a nagyra nőttek szintén, s bár a Föld mérete
nem változott, a népsűrűség miatt elhisszük, hogy történt fejlődés az utolsó párszáz évben.

Pedig a régi világban sokkal több képesség szükségeltetett egyénileg, hogy meg tudj élni,
de nem véletlen, hogy csak a kiválókról tudunk, minták ők a sokaságnak, elérhetetlenül.
Nehogy elkanyarodjunk a kijelölt útról, s a régi és jól bevált boldogulást
keressük a rabszolgaléthez hasonló mai gépszerűségünk fogyasztó munkássága helyett.

De az ember szívós, népként kitartó életmód tekintetében, ezért a támadás ellenünk
bebújik mindennapjainkba, személyiségünk alapjait dúlja, borzalmakat felhasználva.
Nem engedve a szépség békéjét uralkodni rajtunk, élet-gyönyörűséget érvényesülni,
ragaszkodjunk ezért minden emberi vívmányhoz és vessük ki magunkból az embertelenséget.

Hogy miért szétszakítottság s nem az egyesülés jellemzi uralkodóan világunkat, kevés
jó magyarázat született rá, különösen nem leleplezendő a mesterséges folyamatot.
Amely tehát a széthúzást irányozza elő, mert addig tud tevékenység látszatot mutatni
magáról a hatalom, ameddig álságosan sorra maga keltette nehézségeket old meg.

Szomszédos nemzetekkel való megbékélésre kellene irányt venni végre, hirdeti sok-sok
jólélek mindkét oldalról, bármely résztvevőtől, mert az az üdvözítő, arra lenne nagy szükség.
De ez nem eljövendő cél egyáltalán, hanem a múltban már úgy megvalósult természetesség,
aminek megállítására, eltörlésére történetek kísérletek, sikeres merényletek.

Bizonyíték maga ez a búvópatakként még élő kívánalom, egység magasabb eszméje,
mely legyőzi a felszínes megtévesztéseket, melyek erőszakossága ért el csak eredményt.
Nem véletlen, hogy azok következménye máig érvényes, mégha emberiesség elleni bűn
mivoltuk miatt rég el kellett volna ítélni ama tetteket, jogfosztást, hogy ne ismétlődjön.

Ám ilyet nem szeretne senki jóérzésű és jövőt építő ember, de azok erőltetik,
akik a fennálló helyzet haszonélvezői, és kiszolgálók, tudatlan szenvedve tőle.
Ilyen mondvacsinált ellentéteket nem ismert a régi ember, hanem kiegyenlítette a
föld, időjárás eltérő lehetőségeit, nehézségeit műveltség erejének egyetemesítése.

Az alkalmazkodás volt fő eredményességi szempont, előrelátás, következmény felmérés,
olyan boldogulás, amely önállóság mentén működtetett közösséget, tartott színvonalat.
Ezek aztán egymástól messzire került csoport alakban, elzáródva egymástól a lényeget
megőrizték, még ha részletekben eltérővé váltak is, példája a nyelvjárási változat.

Ma sem éti az átlagember az orvosi és gyógyszerészi nyelvhasználatot, fizikusit,

a magasabb matematikáról nem beszélve, de attól még egymás hasznára üdvösek vagyunk.
Ezt az eltávolodást kell megérteni mai nemzeti téren, gazdagodásként felfogni és
üdvözölni, mert így közösen egyesítve az erőnket, tudásunkat, többre megyünk túlélésben.

Vitathatatlan természetességű békés rend követelménye nem teljesíthetetlen kihívás,
s ha nem valósul meg, nem büntető istencsapás, hanem vállalt embertelenség következménye.
Legsúlyosabb, amikor emberéletekről van szó, nemcsak mikor valakik katonát áldoznak,
egy fegyveres harc kemény érdekoltárán, de egész életre kiható döntéssel befolyásolnak.

Nemcsak a gazdasági élet borul fel, átáll háborús termelésre, ránt össze közösséget
legfontosabbnak kikiáltott célszolgálatra, hanem emberi lelkeket dúl fel könyörtelen.
Családtagok mennek a csatatérre meghalni, mert a mai háborúban alig van túlélő
fegyveres, vagy aki ne sérült volna már meg, örök nyomorékká válva egész életére.

Anyák siratják fiukat, apák őrülnek meg, mind úgy védekeznek a sors rájuk mért terhében,
hogy értelmet keresnek a vérontás mögé és az ellenségnek még annál rosszabbat kívánnak.
Legjobban gyerekek sérülnek, életre szóló benyomások vésődnek zsenge ártatlanságba,
mintha a halál árnyéka kikerülhetetlen volna, üldözötté válnak saját világukban.

Amely még fel sem épült teljesen, mert szerető gondoskodás fokozatosan adagolta csak
feléjük a sok jó mellé a kevés rosszat, de most egyszerre zúdul rájuk minden förtelem.

A sziréna süvítése, óvóhely sötétje, hirtelen támadt rémület kitörölhetetlen
nyomot hagy bennük, elkíséri majd őket végig nevelődésük során, nehéz megnyugodniuk.

S ebben, ezen borzalmakon túl, az a szomorú, hogy ilyen szempontokat nem vehet figyelembe,
aki a hadműveleteket irányítja, mert neki magasabbnak mondott célt kell kiszolgálni.
Így aztán mindenkinek át kell állni háborús gondolkodásra, nemcsak a mozgósítottaknak,
az életmód romba dőlése meg se kottyanjon, minden nehézséget győzzön le győzni akarás.

Érthető eme szorult helyzetnek a vezérlő eszméje, de ha kívül mardunk a harci tér
bűvkörén, meg kell őriznünk az értelmesség emberi vívmányának eredeti irányát.
Ez pedig csak a békés, jó, nyugodt élet lehet, nem a rombolás, mely aztán kiterjedhet világ-
méretűvé, ezért helyreállítás az igaz érdek, visszatérés szép földi üdvösségünkhöz.

Valamikor a világ túllépett rajta, hogy csak sima rezgés és hullámzás legyen, rétegződött
keresztbe-kasul, és már csomókat alkothattak szálai, találkozván és összebogozódván.
Kibogozni máig nem tudjuk, sejtve, hogy nem tudjuk, de feltételezzük, hogy ütköztek,
ezért egyesültek, holott ez ellentmond szövet képzésnek, már akkori szövetség képződésnek.

Benne volt tehát addigi mind, mikor a világ tovább tágult és tömörödött, s kapukat nyitott
egymásnak és azon bemenni tudó alakzat vállalt további egységeket alakítani.
Megmaradva ott is olyannak, amilyen volt, sőt, lehetőséget teremtve különbözőségből
előnyt kovácsolni, újat alkotni, nem úgy, mint a mai teljes elvazonosság kívánalma.

S e szerveződés egyszer vak önjáróból látó önakaratúvá vált, de már előtte helyben
állva magasra nőve széttekintett a tájon, melynek zegzugaiba eljutni érdemes lesz.
Eme zugok lehetőségeket jelentettek, kihasználandókat bonyolultabbá válni, hogy
élvezetesebbé legyen életnek nevezett világunk a maga öntudatlanságában is.

Ez az érzéstöbblet miből-mennyit szabályozás mellé jőve majdnem örök időkre szólóan
érvényesítette fennmaradás, szaporodás követelményének kalandos teljesítését.
Az alapszövet mintájára alapszövetség alakult ki mindeneknek felhasználására,
hol a szereplők eleget kapnak és adnak, azon túlra merészkedni nem volt vállalkozás.

Nem úgy, mint amikor minőségi képességek egyesítéseként emberként jelentkeztek jó
elődeink és átlátva helyzetüket, újabb lépcsőfokként megkülönböztették önmagukat.
Miáltal jogot nyertek az összes többire, mi körülöttük nyüzsgött, számukra, értük adottként
tekinteni, hasznukra fordítani, még többet megtudva róluk közös tevékenykedés során.

Növényi és állati létezés fölé azért kerülhettünk, mert közölni kezdtük a fejünkbe
jutott gondolati tényeket, hasznosságokat, cselekvés menti és anyanyelvi gondozással.
De a természetességnek is föléje nőttünk, feledve kiegészítődés alaptörvényét,
mintha a világ értünk való szolgálat volna, de mert nem, mi szolgáljuk egymást egyensúlytalan.

Marokkövet találtam kertásás közben, ősi idők tanúját, mely érdekes alakú kőnek
látszhat a felszínes szemlélőnek, de kézre áll, jól meg lehet markolni és vannak élei is.
Meg hegyei, de az egyik kissé tompa, kopott, lehet, a sok használattól, ezért dobták ki rég,
el messze a háztól, talán, s került a föld alá, beszédes híradásaként a régmúlt időknek.

Én is betontörmelékek közé dobtam volna, ha valami sejtésféle nem támad fel bennem,
s előbb lekapartam vele az ásólapról a nedves, rátapadt földet, közben jól meglepődve.
Mert azt vettem észre, hogy igen alkalmas eszközt használok, jobbat, mint addig alkalmazott botok,
fadarabok, a kősúly sokkal inkább segített, és az élek megfelelő szélesen élesek.

Meg jól meg tudtam markolni, változtatva rajta, mikor az élt, mikor a hegyeket használtam,
könnyebben s hamarabb végezve a tisztítással, s lett egy érzésem, hogy e kő velem van, ismerős.
S eszembe jutott, hogy még fiatalon barátom, aki régésznek tanult, mutatott ilyen követ,
s azt találgattatta, mesterséges alkotás-e, majd elárulta, régészeti leletről van szó.

Most még ott a kertben az is felmerült eszemben, a terület alatt hatalmas kiterjedésű
gránittömb van a mélyben, amely időjárást is befolyásoló, mérsékli a hőmérsékletet.
Tehát helyben volt a bányászás lehetősége, bizonyára éltek vele, de sokkal égetőbb
kérdésem támadt, hogy az igen kemény anyagot miként munkálták meg, biztosan értettek hozzá.

Kitapasztalták, hogyan tudják másik eszközzel lehasogatni róla a felesleget, kívánt
alakzatot kapjanak, amelynek viszonylagos durvasága, elnagyoltsága jelzi a módszert.
Négy háromszög oldalból áll a kő, és kettő sík, másik kettőn kisebb és nagyobb horpadást tettek,
nem ugyanolyan alakú tehát, mint lávakő rokona, a szakóca, de sok mindenre jó volt.

Laposabb hegyű része törésre lehet jó vagy zúzásra mozsár kőedényben, képzelőerő
kérdése, visszakövetkeztessünk korszakának szintjén a gyakorlati alkalmazásaira.

S ami még lényeges, hogy a szakirodalom nem ismeri, mert leragadt a szakócáknál, pedig
a ritkább obszidián anyag pótlására ez alkalmasan rászolgált, avagy fordítva történt.

Nem születünk erőszakra való hajlammal, ezt semmi se bizonyítja, de sokan állandóan
ismételgetik, minek célja nyilvánvalóan, hogy ne legyen, ki ellentmond, magatartással rest
ezt követni, hangolódjunk rá, nevelődjünk úgy, mintha vadállatok lennénk, kik szelídítendők,
de ez megtévesztő, és lenne sok jobb teendőnk, kimeríthetetlen legyen személyiségünk, kút,

ahonnan erőt, boldogságot nyerünk élethez, s nem gyilkolás ügyes kivitelezésére
igyekvés köti le erőnket, mások vérére pályázni, hullákon taposva jussunk kincsekhez.
Megfigyelni se kell, mert magunkon tapasztaltuk, hogy családunknak szerető gondoskodásával
nőttünk fel, nem találkoztunk annak ádázával, s mi is így tesszük tovább, itt békés utat vallunk.

Az édes ölelés anyánk részéről elkísér, az anyaöl melege mindennél fontosabb volt,
oda bújnánk később is, ha idő távolabb tolt, nagy felnőttek lettünk, viszonyunk még sokat ígér.
Feltétlen együttműködést, teljesült elvárást örömök közt éltünk át, legyen szó étkezésről,
játékról, gyermeki vágyról, esti mesélésről, megszoktuk a kellemességekbe a bejárást.

Aztán fokozatosan hozzászoktunk felnőve, hogy kell az erőfeszítés nemcsak betevőért,
de el kell fáradni alvásért, pihentetőért, tüzet rakni, mihez fa kell, lágyuljon fém hőre.
S ne a szív keményedjen mások sikere láttán, hanem az utánzás képességével kövessük
a jót, hitünket a gyarapodásba úgy vessük, megvédjük vívmányainkat az erkölcsi vártán.
Kiálljunk magunkért, igazságos vallásunkért, külső s belülre furakodott ellenség ellen,
s ha ördögi csábítás útján nyújtott a kellem, ne nyerhessen megveszekedett ármány rajtunk tért.
Fel kell ismerni az apró, ártatlannak tűnő jeleket, kis eltérítéseket bevált módtól,
gondolkodás és nyelv rontását káromló szótól, mérgezett lelken, tájon, legfeljebb száraz fű nő.

Jó védekezés a támadás, de ne egymásra, hanem az ismeretlen ellen kell felvonulni
minden hadrafoghatónak és jól megtanulni leckét, hol bomlott, szakadt egység s milyen hatásra.
Így magunk erejéből győzhetünk nehézségen, senkit nem kell elnyomni, megalázni a miatt,
hogy népet alkossunk, nemzetet, szép lányt, jó fiat, megférjünk testben a földön, lélekben az égen.

A bölcsesség lényege nem a megállapítás, hanem a tanácsadás, mégpedig azért, mert nincs
nehezebb dolog, mint más helyébe beképzelni magunkat úgy, hogy helyt is álljunk a gyakorlatban.
Szépeket mondani könnyű tehát, okosakat is, de olyat, ami kiválóan megvalósul,
nyilvánvalóan betölti szándékozott célját, bátorságot is kíván a közlőtől ész mellé.

A szép esetében úgyis lesznek, akik éppen azt nem találják szépnek, azaz a művészetben
is van kockázat, de az érzésünk meggyőzhető, csak ismerni kell jól érzéki elvárásunkat.
Ez pedig igazán hasonló a hasonlónak örül elven működik bennünk észrevétlenül,
mert ebben is többnyire mintát követünk, vagyis nevelőink tárják elénk a műfaj nagyjait.

Okoskodni ennél nehezebb, mert a léleknek szellemi oldalát kellene befolyásolni,
ami azért szinte lehetetlen, mert megrögzött eszmék foglyai vagyunk több nemzedéken által.
Hiszen éppen ez a szellemiség lényege, ez az áthidalás, kapocs, összeilleszkedése

réginek és újnak, úgy férnek meg egymással, hogy valójában nem történik lényegi változás.

Nohát, ebbe tenyerelne bele új okosság, ha hagynánk, de mi nem engedünk a negyvennyolcból,
még büszkék is vagyunk helytállásunkra, kitartó védelmére – túlzón – öröknek tekintett eszméknek.
De azok nem a változatlanságtól örökök, hanem a feladathoz alkalmazott módszertől,
ami tehát csak akkor igazán eredményes, ha igazi újdonsággal tud célba tartani.

Ezt jól mutatja, hogy mennyire szükséges lenne, amikor arról a bizonyos közérdekről van
szó, amelyhez mindenkinek hozzá kell járulni, különben nem valósul meg, csak döcögve halad.
Ekkor tehát, minthogy senki se akar túl sokat költeni közügyre, meg kellene mondani, hogy
ki-ki mit csináljon, hogyan mozdíthatná elő a közboldogulást, amit nehezen fogad meg.

Mint tanácsot tehát, aminek van nemcsak eszes oldala, de erkölcsi szorítása is, lehet
látni igazságát, mégis igazságtalanság merül fel, hogy a másik talán kevesebbet ad.
Az önérdek igyekszik mindent felülmúlni, vak emberré tesz rögvest, ha tanácsolt magatartást
nem tesz vonzóvá beleélő jelleg, ésszerű hasznosság, amit elfogad a kényes ízlés is.

Bevallva-bevallatlanul, mindenki keresi a kapcsolatot a testi felépítés és a
szellemi létezés között, annak természetét viszont csak kevesen tudják figyelembe venni.
Sőt, sokan nem is akarják, mert bizonytalanság szülője lenne, nemtudásra világítana,
amit sötétségnek éreznek a gondolkodást nem önálló területnek vallók, beállítók.

Hanem a világegységet összefűző eszközt látnak benne, de úgy, olyat, hogy minket is elér,
avagy elérjük, működik bennünk, így isteni teremtő eszköz áldásából részesülhetünk.
Legalább három tényező-szereplő ez tehát, de akár még többre is rápillanthatunk később,
egyik a természet anyagi oldala, amely tartalmazza a részecskevilág rejtelmeit,

másik a valószínűleg eme titokzatos rezgés és hullám együttest felhasználni képes,
szellemi magasságokig felérő lelkiség bennünk, azaz testiség irányítástól elvi
összefüggésig folytatódó agyműködés, és a harmadik, mi nem független a másodiktól,
kapcsolódásunk a világhoz, szellem és anyag megkülönböztetőjekénti egyedülségként.

Egyértelmű, hogy e kapcsolatot a közömbös szemléleten kívül a befolyásoló és a
hatást befogadó alkotja, bizonyos arányt azért benne esetlegesen megengedve lenni.
Azazhogy majdnem teljesen a hatása alatt vagyunk, önállóságunk inkább képzelgés szintű,
vagy a másik véglet, hogy minden tőlünk függhet, csak anyagi létkorlátok szabnak határt nekünk itt.

S itt is alkalom szüli a tolvajt, mert ugyanazt ugyanazzal véljük alakíthatónak, törvény
ismerete, miszerint mozog, működik, arra is képességet ad, hogy létteremtést végezzünk.
Magyarán gondolattal belekontárkodjunk a világ közeli és távoli rendjébe, álmot
teljesítve lényegében, túlságos vágyakat, mintha az értés és létezés ugyanaz volna.

De nem az, mert még ha végtelenül kis lépések által is, de kitoljuk halálunk idejét, az
nem változtat semmit életünk sajátosságán, nem tudunk felülemelkedni elmúlásunkon.
Így aztán kénytelen-kelletlen szellemi világ teremtésre fanyalodnak, kik nem mondanak le
lelkünk végtelenségének lehetőségéről, ami nagy vigasz itten és jó kilátás ottan.

Talán kevéssé gondolnánk, hogy kedvteléseink milyen erősen, sokrétűen egyesítenek bennünket, túl a szereteten és szerelemen ebben tud meglenni bennünk a legnagyobb összhang. Néha szeretetünket méltatlanra pazarlók vagyunk, mert sokkal több viszontválaszt várnánk tőle, mint amit kapunk, amire képes, amit akar adni, így hát szívünk mélyén csalódottá válunk.

A szerelem is akkor beteljesült igazán, ha viszontszeretnek, de ez olyan személyesség, mely tényleg egyéni tulajdonság, lehetőség, ismeretlen felé is indulhat, látvány kapcsán. Ott a képzelet is szárnyakat kap és meglendül, betölti egész valónkat, általa közelebb kerülünk a teljesség élményéhez, mint akár álmodó eszünk előtte gondolni tudott rá.

Kedvelni azonban sokkal kiszámíthatóbban lehet valamit, valakiket, tárgyat vagy sportot, rendelkezésre állnak róla szilárd adatok, sajáttá a viszony csak fokozatosan válik. Kezdetben csak kíváncsiság vezet, érdeklődés, mi az, amit, látjuk, mások annyira kedvelnek, szenvedélyt mutatva és elkötelezettséget, szívesen csatlakozunk hozzájuk szurkolóként.

Aztán már cselekvés és történés gyakorlattá válik életünkben, áldozunk rá időt és pénzt, ha kell, közösség tagjának érezzük magunkat, akit befogadtak egy kivételes családba. Ez leginkább a sportkedvelőkre vonatkozik, és ott a tömegesség a legszembetűnőbb, de vannak még hasonlóan erőteljes, megszállott szenvedélyek más területeken is százával.

Magát a játékot űzni, végezni labdával, kártyával, szerencsét próbálni sorsjegyekkel, és egészen rászokásig, függőségig hajtani a dolgot, nem ritka, sőt betegségnek tekintett. Aztán léteznek, akik meg arra büszkék, olyat kedvelnek, amit még senki más az országukban, így divatba hozzák, vagy csak ők engedhetik meg maguknak, olyan drága, különcség a jutalmuk.

Nem kell mondani, hogy vannak még a kedvelésre pályázók is, akik népszerűségre hajtanak, mert vezetőnek csak olyat szokás választani, aki mindenkit megnyert példával, ígérettel. Széles tehát a skála, ahol megnyilvánulhatunk, s mivel emberi jellegzetességről van szó, nem kell szégyelleni, hogy rajongójává válunk valaminek, valakinek, sőt, jól járunk vele.

Napi hősök kellenek, akik mindig helytállnak, már tanulni is úgy tudnak, ami mesterré tesz, ellenállnak üres hívságnak, sekélyes vágynak, kezük alatt ég a munka, ügyük sikerré lesz. Hogy nem tud ilyenné válni, kifogást az keres, kit körülmények megfosztottak lelkesedéstől, úgy látni a világot, ahogy az természetes, igaz válaszért fordulni hozzá bátran kérdőn.

Ahogy a forradalmak előtt szokás, megbírálni a jelen mulasztását a múlt valós tükrében, ellenállni, megállítva rosszba nem hátrálni, legyenek törvényes tiszta viszonyok, mint régen. Ismereteinket nemcsak megújítani kell, de megőrizni, amihez biztosan köthető a jövő, az az értékrend mindenen átível, önkéntelen szerez híveket, megtartó erő.

Bár titkolják kitalálói, elkövetői, utóbb napvilágra kerül, mennyi áldozatot szedett hithez ragaszkodás, ártatlanra lőni se késlekedett, aki gonoszságra fogadott. Eretneknek, ellenállónak lett kikiáltvacsupán megszokott életét élő emberlény, ha istent játszott sátánfi, istentelen árva, embertelen kegyetlenségre támadt képesség.

De a hős szereplők nem történelmet csináltak, pusztán észrevették, hogy ez így nem mehet tovább
és nem futamodtak meg feladattól, nem vártak sültgalambot, valamilyen kívülről jött csodát,
hanem beálltak maguk lovak helyett a hámba, ha már akiknek dolguk lett volna, elárulták
a hazát és a nemzettestvériséget, s szelet vetőt, vihart aratót, kard ki kard, legyalulták.

Ám kiderült fehéren feketén, hogy hazugság mérgezi szépnek hirdetett eszmék gyökerét,
midőn veszélyben érzik magukat és elbuknák hatalmukat, kivonulnak a háttérből herék,
kik addig titkosan, rejtetten gyűjtöttek erőt, sokkal többet, mint összekapaszkodottak karja,
letörnek minden ellenállást, mást követelőt, mint mi nekik kedvező állapotot fenntartja.

Így hát különbözők lesznek világunk bugyrai, ide-oda lehet benne néha menekülni,
de tényvalóság elől nem lehet elugrani, hogy kiterjedését ellenőrzőktől kell tűrni,
amit ők akarnak, és marad a hősiesség számunkra, alku nélkül vállalni és kutatni
emberséget, minden vele járó szent kegyesség mentén ugyanúgy, mint kihívásra válasz adni.

Megérinteni a világot csak szívvel lehet, eszünk belátja, hogy egésze értinthetetlen,
kezünk nem éri el, csak mi közelben tanyázik, a lélek ereje járja be minden zeg-zugát.
Mert amiről tudomást szereztünk, elérhető legalább gondolattal vagy épített eszközzel,
de birtokba venni igazi találkozással lehet, sőt, mit megkívántunk, el kell fogyasztani.

Szaglást igen közelről tudunk teljesíteni, ízlelést pedig szájon belülre bekapva,
de az már igen kis darabja a mindenségnek, megemésztésével fenntartott saját testiség.
És még színlátás is kezdetben arra volt jó, hogy megkülönböztessünk ehetőt és mérgezőt,
nem különben a hallás, halljuk, ha enni hívnak, e megkülönböztetésekkel lettünk emberek.

Hogy keblünkre ölelhessük létezésünk titkát, örömmel elsajátítva természetből mintát,
ahogy közeli hozzátartozóink mutatták, törekvés az élet, emelt fokú mulatság.
Mi emeltük magunkat tudatosság tetőre, mintha ezért teremtődött volna az egész Föld,
legyünk világmegismerés kezdeményezője, messzi magasból meglátni célt, mint egerészölyv.

Aztán a ragyogó fény felé fordulva, vakon követni a következetesség rendjét, halom
halom hátán összerakva tapasztalt tartalom, fényhiány sötétben nyilvánul üres hatalom.
Szakadékba zuhanó töredék gonoszság meglepte, megülte a dolgos hétköznapokat,
még ünnepeltette is magát kirívó álság, reménytelen reménybe is kapaszkodtak sokak.

Az eredmény nem maradt el, mert az igazságnak kevés is elég, hogy rejtekezve megmaradjon,
a túlélésen túl boldogságos gyógyírt adjon, mert csak a becsületre nőnek szárnyaló szárnyak.
Álkettősség ez, bár erőtől dagadni látszik kisebbik fele, míg jobb híján jövőnkkel játszik,
nélkülünk, a többiek munkája, vére nélkül borult egük lenne, soha napos égszínkékül.

Mint mikor kisbaba hamar öntudatra ébred, ideje lenne már eljönni tisztánlátásnak,
hogy a nagyság igézetét büszkén félredobjuk, hisz csak kis idő és tér áll rendelkezésünkre.
Ezt kell zavartalanul be- és kitöltenünk, míg világunknak cselekvő élvezői vagyunk, majd
megelégedéssel szemlélni értelem álmát, ahogy valóságunk elmúlással keveredik.

Jobb lenne, ha az istenhit fokozataiként tekintenénk a vallások eltérő voltára,
változataiként, mint a történelemben volt, mert egyéb kizárásnak igen nagy lesz az ára.
Annyiféle eretnekségről olvashatunk, hogy belefárad figyelmünk, úgy használták eszüket,
alkottak jó hagyományokat, tapasztalatot felhasználva olyként, mire a szomszéd már süket.

Mert neki más indulata támadt, nem véletlen, végtelen módon lehetett megközelíteni,
ahogy ma is, a világot, sokat gazdagodtunk mindezzel, életeszmét előre lendíteni.
Kétfelé tekintve lett két fontosabb fő irány, kifelé éjszakai égbolt és nappali Nap,
befelé a lélek megfoghatatlan ereje, érzékenysége mutatkozott gondolatilag.

Hasznos tanácsként adták tovább a tudásukat, a csillagokhoz köthető jövendő eseményt,
merthogy az évnek körét fedezték fel hamar, mihez kötötték a nyárcsúcsot, télen a reményt.
Hogy lesz tavasz, hiszen elmozdult a napfelkelte helye emelkedő irányban, kiszámították,
mikor lehet viszonyleg fagymentesen ültetni, nemcsak gabonát, tyúkot is, s nem lesz csirke fogytán.

Magukat megfigyelve sokmindent felfedeztek, főként hogy a jellem mennyire esendő lehet,
nehézségek között kell a bizonyítás, kitartás, s mintha az onnan jönne, ki van mindenek felett.
Aki sosem rendül meg pusztulás láttán, sokat képes adni a kevés földbe vetett terményből,
megújít, szaporít, betegségtől megszabadít, egész nap ránk ragyog a borútlan magas égről.

Sőt még akkor is nyújthat segítséget fohásszal fordulva hozzá, ha kilátástalanság feszít.
vagy belénk bújt rosszalkodó ördög, nincs egyedül bűnös titokkal küzdve, ki hitéből nem veszít.
Miért vált aztán mindez tiltottá, üldözötté?Máshonnan hozott eszmék valamilyen rendszere
tette a béklyót a szellemre és kipányvázta, mit és meddig gondolhat elbirtokolt embere.
Akkortól nem a természetnek, társas családnak, hanem olyan befolyásnak, mi a legszentebbel,
az élet elvesztésével fenyegetve tudott uralkodni szomorú kisajátító renddel.
De még így, harcosan is megőriztük magunkat, kiszolgálva hatalmat, jutott idő és erő
tudománnyal kezelve részleteket, hitünket egyetemesíteni, hol egység maradt erő.

Bizonyos okok miatt alapvető bajai vannak ma általánosan használt történeti
felfogásunknak, mert ingatag alapozású és gyenge lábakon áll az egész felépítmény.
Ne csodálkozzunk, hogy elégedetlenek az emberek vele, akik benne élnek hatásai
kereszttüzében, szenvednek igazságtalanság erdejében, hol-honnan kiutat hiába keresnek.

Az nincs is, olyan jól megszerkesztett hazugságok béklyója, nemcsak odaláncol, ahol születtél,
abba a hagyományba, amely sokszor lázadó, és joggal, de az összefogás is lehetetlen.
Mármint az elégtelen viszonyokból fakadó állapotok ellen, hiszen mindenkinek megvan
a maga külön érdeke, saját kárán látja mások haszonszerzését, kibékíthetetlenül.

Így terpeszkedik rajtunk az oszd meg és uralkodj módszertan, fényes bizonyítékául a ténynek,
hogy szándékosan hozták létre a hamis múltat a jelen ellehetetlenítése céljából.
De ebben az is érdekes és megfontolandó, azaz rájőve könnyebben kijavítható, hogy
vannak ügyek, nem is oly régen beindítva, így le lehet s kell leplezni mérgező hatásukat.

Ez pedig szellemi természetű, nekünk is a fejünktől bűzlik a halunk, a számunkra kedves,
legfontosabb értékeink úgy alakítottak, túlnyomóan ütközzenek szomszédainkéval.
Hiszen mind emberek vagyunk, közösek őseink ha elég mélyre tekintünk az időben,

mikor még az egymásrautaltság megélése együttműködés formájában volt természetes.

Mi változott azóta, ez igen fontos kérdés, emiatt kell a történetírásunk körmére
nézni, milyen torzítások, sőt ferdítések is készültek benne, hogy azzal ki jól, ki rosszul járt.
Hangoztatják a történelem napos oldalán lévők, hogy ők vannak a jó helyen, haladásnak
mondva, ami arra a polcra tette őket, de ha ezzel másokat lenyomtak, nincsen igazuk.

A népek tehát nem marakodnának maguktól, ha voltak is kirívó gyilkos esetek régen,
ki tudták javítani a végzetes nehézség következményeit, jött légyen bárhonnan akkor.
Akik viszont romboló hódítást választottak életcélnak, nem néztek sem istent, sem embert, és
győztesen ők írták a történelmet úgy,hogy rajtuk kívülieknek az bénítva fájjon.

Kötélhúzáskor azonos erőviszonyokkal találkozunk, egyesítésükhöz kell a kötél,
ami a két csoport elválasztását is végzi, együtt mozdulnak el végül győztes irány felé.
Veszekedéskor és annak szélső alakjában, a háborúban nem gondolunk e kötelékre,
csak az összezördülést, összeütközést látjuk, mintha azért történne, mert nincs közük egymáshoz.

Pedig van, házastársak, testvérek és barátok kapcsolata igen szoros, mégis kialakul
köztük gyakran nézeteltérés, haragos vita, de aztán ők megegyeznek, épp viszonyuk miatt.
Idegeneket is látunk beszállni törekvés valamilyen eldöntéséről kezdeményezni
vetélkedést, előny, haszon, kár megtérítése céljából, törvényes és intézményes keretben.

Ezenkívül csak az önbíráskodás maradna megoldásnak, egészen a szélső ökölharcig,
de a józan ész is felülkerekedhet, rendet tesz köztük eredményt hozó ésszerű belátás.
Közösségek közt szintén szokott eltérés lenni, különösen a jövőt illető kisebb-nagyobb
lehetőségek vagy veszélyek tekintetében, s szavazással közösen döntenek teendőről.

Ilyen szervesen létrejött csoportok lakóhely, foglalkozás, nézetrendszer és kedvtelés szerint,
egymással is vetélkedhetnek, ám közös ügyük van, a jobbító szándéktól vezérelt megoldás.
A legnagyobb ilyen egység a nemzet, amelyhez már terület is tartozik, s bár próbálkoznak
más szerveződésekkel, ami fölé nőne ezen államot működtető szerveződésnek, sikert

nem aratnak, csak elpazarolják a bizalmat a ráfordított erőforrásokkal együtt, de
termelési egységek megnőhetnek oly nagyra, találkozunk is már egész bolygót átkarolókkal.
De nem emberiségi, csak önös lényegüket, az értékhalmot kezelők fegyveres harctól sem
riadnak vissza érdeküket érvényesítve, ám a piszkos munkát nemzetekkel végeztetik.

Azok pedig látszólag területért harcolnak, valójában befolyás, kiváltás szerzésért, s az
nem a harcoló feleké leend, hanem rajtuk is gyakorolt lesz, mint az egész világon szinte.
A népirtássá fajuló értelmetlen csaták helyi mozgatója még jellegzetességük hős
védelme, mi végzetét érzik a támadásban, miáltal egyetemességük sem valósulhat.

Van, akinek könnyebb az élet, és van, akinek nehezebb, mert ki akar törni, kikerülni
az addigi, elődeitől látott életmód körülményeiből, aminek sok oka lehet.
Az okok közt egyik oldalon elégedetlen lelkület végzi másra vágyódás mozgatását,

másikon a bármilyen kockázatot merészen vállaló lelkesedés, lendület a jövőbe.

Gondolhatnánk, szerepet kap csábítóan ható ismeret arról a világról, ahová jutni,
kerülni szeretne újat ilyen mód kereső, de ez nem igaz, mert nem a valóságot látja.
Csak a felszín csillogását, mondhatnánk hamisan, mert ez sem igaz, de éppenhogy mélyebbre látó
az a magatartás, amely lehetőségeket akar megragadni abban a másik közegben.

Ott aztán eleinte, vagy akár mindig is, csalódottan próbál beilleszkedni a vele
ellenségesen megnyilvánuló közösségbe, a rejtelmeibe, de szándékáról nem mond le.
Ám lehet, ez már tartalmában alig mutatja eredeti indíttatását, de a jobbító
jellege, az előrelépést önkritikusan végző akarata nagyszerűen érvényesül.

Mégpedig azért, mert nem ragad bele – ahogyan abból is kinőtt, ahol született – megszokásba,
hosszú távon tarthatatlan kényelmes életbe, őrajta nincs hatalma visszahúzó erőnek.
Kérdés, tud-e így szövetségeseket találni, vagy szélmalomharcban telik el egész élete,
de ez nem ilyen egyszerű, mert igenis, talál olyanokat, akik a fordított utat járják.

Akik meg abban találtak mentő vigasztalást, ahonnan ő – természetességből – elpályázott,
akiknek mindaz felemelő értékű, amit ő magától értetődőn hordoz szívében.
Mégsem tudnak majd mindenben együttműködni, mert neki mégiscsak visszalépésnek látszik, ha a
bár jó múlt lenne kritikátlanul visszahozva, mert nem véletlen csábult ő el haladás iránt.

Ami tehát szintén túlhaladandóvá vált már, de a hogyanra nem szabad elégtelen választ
adni, így a megújulás nehézségének nem vállalásává válik elhamarkodott döntés.
Aprólékos munka vár tehát rájuk, részletek megtervezése, kipróbálása, minden jelen
vívmány megtartása, múlti ésszerűség, erkölcs használata, mi megtart és fejleszt emberséget.

Ki szorul segítségre és ki nem, attól függő, miről van szó, mit akar tenni, hol tart már abban,
és nem attól, hogy ő milyen alkat, lelkierős vagy gyenge, örök gyerek, vagy felnőttként él rangban.
Eszébe se jut igazán, mire alkalmatlan, nem vállalkozik olyanra, amire képtelen,
de ha olyanban kezd után-után bukdácsolni, legyintünk rá, küzdése mennyire értelmetlen.

Viszont szívesen felkaroljuk, ki nekünk kedves ügyben kezdeményez, ámbár félúton megakad,
vagy az induláshoz nincs elegendő ereje, pénze, de kedve, tehetsége jó bőven fakad.
Külön dolog, és nincs is meghatározott tárgya, célja, amit személyiségfejlesztésnek hívnak,
ahol olyanok adnak tanácsot, mintát, valós példát, akik maguk egyensúlyos lelket bírnak.

De ezt is úgy kell tenni, hogy hatékony lehessen, ne érezze, aki kapja, milyen elmaradott
másokhoz képest, hanem rajongásig szeresse meg, ami a nagy többségnek egészséget adott.
Azaz váljon nyilvánvalóvá számáraa saját hiányossága teljességhez képest,
és hogy az nem bűnösségéből fakadó teher, pótlásával gazdagabb, édesebb lesz az élet.

Jó lenne, ha azok, akikkel minden rendben van, nemcsak gyógyítandókra figyelnének, nemcsak a
céljaikkal megegyező folyamatok kezdeményezőit támogatnák, de társakat
a létezésben, azok elkötelezettsége nélkül, menjenek bár olyan irányba, ahová
nem tudjuk követni őket hozzá-nem-értők, akik tehát hisznek az emberben, éljen hitük soká!

Kapjanak köszönetet áldásos tevékenység végzői–támogatói egyaránt, jövőből
visszatekintő módon a jelenben, magukat látva eme másokban, nem félve az eltérőtől.
Hiszen egyébként tele van az életünk ilyen viszonyokkal, csak nem kap elég kiemelt hangsúlyt,
minden szerkezetet, eszközt, amit úgy használunk, hogy nem ismerjük működését, folytalunk hancúrt

vele, általa, mert javunkra válik, szerencsés, élvezetes, már elképzelhetetlen nélküle
a mindennapunk, úgy vettük meg, áldoztunk rá időt, hogy nem tudtuk, mibe mártózunk,
mi farka-füle. Mégis megvagyunk, haladunk utunkon s időnkben, belenyugodva, hogy sok van már,
mi mit nem érthetünk, mert nagy a világ, sőt végtelen, és részeseként részesülünk belőle,

ami elősegíti, hogy működése fennmaradjon, viruljon ekként.

Se múlt, se jövő nincs háborúban, csak borzalom és rettenet, félelem és gyűlölet, fájdalom
és végtelen szomorúság, nyomorúságos létezésbe rombolás, észbontással határos.
Mikor ellenséggé válik ölelt emberiség túloldali fele, megvetett kutyává, ki rég
barátkozásra, csodálatra adhatott okot, eléri megosztottságunk a pokoli fokot.

Megráz a kétely, hogy nem vagyunk elég erősek, a támadást ki tudjuk védeni, eszelősek
lesznek a támadók is, mert akik védekeznek, megsokszorozza erejük, hogy igazat tesznek.
Aztán a harc megreked, majd ide-oda billen a győzelem, pillanatnyi állapotként, miben
nincs köszönet, annyi az áldozat, siratásra sincs idő, válasz se lehet szörnyű ágyúzásra.

Csak bújni a földbe, hol utolérnek a bombák, az őrületet szüntelen robbanások hozzák,
tudván tudva, hogy túlélés csak szerencsén múlik, a sors keze béna, halálon túlra nem nyúlik.
Nem jut ott eszükbe, de megkérdezhetnék, kik hozzák rájuk mindezt, milyen kegyetlen elmék
szülöttei az ide vezető romlott eszmét, feláldozva az istenségbe vetett hit lelkét?

Pedig megfogadtuk utána hányszor és hányszor, mikor vége lett, soha többé háborút! – kámfor
lett belőle, úgy elillant aztán fogadalom, összeroskadt halottak hegye s lett kis halom.
Bármily szörnygondolat, de a háború kényelme csábítja el kirobbantóit, nem fehér kelme
lélekre törekszenek, nem viszik mocsoktalan, ahogy mindenki kapja istentől, halálharang

zúg a földön, hol érdeküket érvényesítik, kardjukat élesítik, ártatlanokba merítik,
egyszerű újat építeni sivárult síkon, és utóbb nyílik majd pár virág a tömegsíron,
mint mindenki számára biztosítani áldást törekvésére, s elvégezve pontos számlálást,
egyértelműen kiderül, hogy van elég helyünk, forrásunk mindenre, és mosolygós lesz egünk,

de nem gyilkos fegyverre kell költeni a hasznot, ami fenntartja tovább az idejétmúlt kasztot,
mintha még mindig csak a háza népét nyomná el sötét lelkű önző Káin, s lesz áldozat Ábel.
Olyan nagy lett az emberiség, csak önjáróan találhatja meg, igazságosságra hatóan
legjobbra vezető útját, eltéréstől szenved, csak a béke biztosítja az összefogás enyvet.

Megfigyelted, hogy megfigyeléseink társakként szólnak hozzánk, önálló lényként feleselgetnek
velünk, ha nem akarunk hallgatni rájuk vakként, s nem veszünk figyelembe várható veszedelmet?
Valami harc folyik pillanatnyi valóságunk, állapotunk és korábbi esetek között, s ami

tanulság adódott, visszaköszön, s ha elvárunk ezt-azt, főként lehetetlent, mutatja, hogy talmi.

Mert tapogató, érzéki mivoltunk a felszínt érintgeti, és bármily hévvel teszi, mélyebbre
az idő szokott ásni, bonyolultságba perdít a jelen, tisztánlátást múlt hangolhat jobb kedvre.
Eleinte lelombozódunk a tanulságtól, mi ott ágál szívünkben-lelkünkben, hiányosság
eszközben, feltételekben, de aztán meg ránk szól,nehogy feladd, keress, található bizonyosság.

Azaz megfigyeléseink inkább ösztönzőink, mint visszahúzóink, tiltásban is van okosság,
míg veszélytől, elhamarkodottságtól őrzőink ezek, újszerű cselekvésben kezünket fogják.
Igen kis mozzanat, mi elválaszt csélcsapságtól bennünket, amikor szét kell választani
akaratunkban hirtelen döntés hatásától a vele jobban járunkat, s kicsit halasztani

cselekvés megkezdését, csak éppenhogy annyira, míg végigfut képzeletünkben összefüggése
adódó körülményekkel, például hogy vita kíséri-e, vagy jó esélye van a nyerésre.
Itt megállhatnánk, de még sok jó dolog van ebben, ha tisztában vagyunk, hogy mások megfigyelése
nyomán születik művészet, tudomány, s szellemben alakultak újragondolása: átélése.

Megfigyelésből tornyosulnak körülünk hegyek, s ha csúcsukról szétnézünk, gyönyörűek a völgyek,
találmánnyá válik a tudás, tágulnak terek, gazdagabb személyiségűek férfiak, hölgyek.
S mind e mögött az emlékezet áldása feszít, elvi díszmenetben sorakoztat angyalokat,
őrző-védő katonákként s csábítókként, veszít, aki nem hisz nekik: túlnan ördögi kárhozat.

Tudjuk, megismerésünk történetünkből fakad, igen szerencsés körülmények kellenek ahhoz,
ne takarjunk, akarjunk titkolni elmúltakat, legyen elménk egészséges, életünk kalandos.
Tartalékoljunk tanulságot, amíg élvezzük vagy szenvedjük a valóságot, ne hazugságot
termeljünk aközben, míg kenyerünk javát esszük, de mindenből nyerhető, értendő igazságot.

Életszeretetből mindenki sokszor vizsgázik, öltözködünk például és a testünk nem fázik,
persze tudunk gondoskodni másképp is melegről, fűtéssel, s testmozgás is kiveszi részét ebből.
De hogy ne látszódjon egyszerű szükséglet, kényszer kielégítésének, ruhánk szép, már-már ékszer,
és a lakás is fel van díszítve pazar módon, sporteseménynek meg nagy tömeg vallásként hódol.

Így aztán ha utána megyünk az ételeknek, láthatjuk, van külcsíne is annak, amit esznek,
de illat, íz is belül eltölt bennünket bájjal, ha kedvencünket fogyasztjuk, kenegetnek hájjal.
És megbecsüljük az étrend szokásos forrását, ringó gabonatáblákról szerzett tejbekását,
szintén a húst szolgáltató háziállatokat, előbb etetett-itatott, aztán lesz áldozat.

Ám az életismeret itt már kiteljesedik, a termelési és tenyészidőt megfigyelik,
éretten szabad leszedni az édes gyümölcsöt, érvényesíteni állatgondozó erkölcsöt.
Különben nem lesz évre elegendő táplálék, tápérték mérés csak újabban használt találék,
külső tényezőt is be kellett vonni a harcba pontosságért, jó volt erre csillagképek arca.

Azaz mikor a munkába így bevették egük jeleit, naponként számolták, mi történt velük,
feltűnt számukra körforgás, örök visszatérés, ebben a keretben zajlott az életet élés.
És az életszakaszok hosszánál észrevették, mily nagy az eltérés, magukat is helyretették,
azazhogy gondoskodniuk kellett utódokról, ahogy megtették elődeik hasonló okból.

De az nem volt könnyű, habár igen természetes, hiba nem csúszhatott bele, mert az lett végzetes,
újólag feltárul az élet nagy szeretete, termékenységnek mindennél nagyobb tisztelete.
Világos volt, első helyen a világító Nap érdemel bizalmat, tapasztalt odaadónak,
éjjeli sötétséget úgy győzi le a fénye minden reggel, nem kopik el változó erélye.

Aztán egymásban is megbecsülték, hogy eleven erőt és elvont szellemet képeznek szertelen,
amit hogyha megpróbálnak kordában tartani, sok tanulság támadt, azt lehetett tanítani.
Gyerekeknek próbákat kellett teljesíteni, teste-lelke gyarapodjon, tudjon segíteni,
aztán önálló életében a szeretetet gyakorolja és győzzön minden nehézség felett.

Gondolkodásunkkal azonosítjuk magunkat önmagunkkal, azaz testi-lelki mivoltunkkal,
és néha lélekben egyek vagyunk, egyesülünk valamivel, testünk pedig a világhoz kapcsol.
Rájöttünk már, nem lennénk, ha a világ nem volna, s nem gondolkodnánk, ha szellemiség hiányozna
belőle, és bár azt mi adjuk bele, míg élünk, fennmaradt hatása a múltból minket is elér.

És reméljük, hogy így mi is megőrződünk soká az emlékezetben, mihez kiterjedt eszközök
állnak már rendelkezésre, de alig használjuk, az emberiség többsége napi szinten alkot.
És ez így volt mindig, mégis örökkévalóság tudott táplálkozni emberi teljesítményből,
világalkotóvá tettünk elkülönültséget, hisz nehéz kilátástalant látni világvégnek.

De ez így van jól, ha megfelelően kezeljük a körülményeket és jó adottságainkat,
azaz alkalmazkodunk világhoz, önmagunkhoz, ami főként a többieket jelenti ma már.
Hogy tudjuk, kik vagyunk és legyen bennünk szeretet: főparancs minden erkölcsi alapú vallásban,
amire mutat is jó példákat a történelmünk, de az ellenkezője mintha erősebb lenne.

Ezért az a veszély fenyeget igen régóta, könyörtelenül elszakadtunk valóságunktól,
mert igaztalanul lehet győzedelmeskedni, megszűnik az embert emberré tevő menedék.
Ám úgy ugyan kik és mik fognak élni a földön, mire fel erőltetett ilyen bizonytalanság,
miért nem jó a már bevált élet szép alakja, ki lesz felelős, ha majd nyomorba süllyedünk?

A válaszhoz meg kell célozni mindenki tettét, hozzáállását, azaz elvét, nézetrendszerét,
mert bajok tömegméretűvé vált egyénekből jönnek, s így nem töltik be megszentelt hivatásuk.
Annak szentségét az idő jelölte ki, hátra és előre tekintvén, felmérve feladatot,
ki-ki a maga területét úgy kell művelje, legtöbbet adjon másnak és tőle legtöbbet kapjon.

Ezt az egyensúlyi egyenleget bontották meg, akik nem voltak tudatában, mit művelnek,
érdekvakká váltak pillanatnyi haszon miatt, szabadságharcot vívunk visszaállításáért.
Mert egyébként a világot csak úgy alkothatjuk, ha képességünket szabadon érvényesítjük,
oly közegben, ahol mindenkié kifejlődhet, s gondolkodásunkkal azonosítjuk magunkat.

Helyes-e: ha valamiről nem tudunk eleget, ne írjunk róla, hanem tanuljunk, kutassunk
tovább, hogy megalapozottan nyilatkozhassunk róla, mert bizonyára találunk érdekeset?
Nem helyes, mert az a helyzet, hogy nem tudhatjuk azt, hogy nem tudunk eleget róla, ha nem tudunk még
eleget róla, csak mindazt, mit mások tudnak, de annyi nem lesz elég, ha mi hiányt veszünk észre.

Ezt azonban csupán további gondolkodással tudjuk a megoldás irányába billenteni,
kijelölve, mit kell átértelmezni adottból, s hogyan lehet pótolni szükséges adatokat.
Különösen a szélsőséges beállítások kerülendők, amit vagy a teljes ellenállás,
vagy az elvtelen behódolás segítget elő, mikor minden régi jó és minden újabb gonosz,

vagy fordítva, mikor kisöpörnék régiségünk és még tényleg fél- vagy negyedkészet erőltetnek
ránk, amit semmilyen porcikánk nem kíván, s közben el kellene felejteni beváltat, mert régi.
Volt példa erre, nem is oly régen nálunk és a környezetünkben, midőn a múlt század közepén,
a világháború után alkalmat találtak romokat újjáépítve, szabadulni múlttól.

S bár a régi tervrajzokat kellett elővenni, melyeket az átkosnak nyilvánított rendszerben
hozott létre, magas szintű tudás, finom ízélés, alkotásuk használták, de őket megvetették.
Kegyetlen hatalmi túlkapás történt olyanok estében is, akikről feltételezték, hogy
ellenállhatnak, és ha semmi rosszat se tettek, hamis ítéletekkel, de leszámoltak velük.

Szerencsésebb tájékokon, azaz Nyugaton a béke lelkesedése jó szabadsággal szolgált,
mindenki sokkal többet várhatott és kaphatott, mint annak előtte, emelkedett a színvonal.
Errefelé pedig forradalommá tornyosult az elégedetlenség, és régi toronymagas
erkölcsi állapot a jelenhez képest erős mozgatóvá vált a változtatásért harcolni.

Az a harc akkor elbukott, nem is segítettek, akik jólétben örvendtek saját békességnek,
s mi megtanultuk, hogy csak magunkra számíthatunk, ám hosszú folyamatban megismertük magunkat.
Sokkal többet találtunk, mint mire számíthattunk:esze-ügyes építkezést és sok-sok elnyomás,
hódítás nyomait, s aközben hitelvünk győzött, függetlenné váltunk, nemzetünket éltetve.
Pontosan látható, mi jót kell megőriznünk, úgy alkalmazva azt, ahogy mai kor megkívánja,
de az is egyértelmű, hogy nem szabad társulni elnyomáshoz, lényegünkkel nyer az emberiség.

Támogatottság – és ezt elharsogják kelettől nyugatig, mintha csak egyedüli értékmérő
lenne, minden erőféle rája hivatkozik, ám így visszafelé folyik Duna-Tisza vize,
kibújik kritika alól cselekvés hiánya, iránya, s ha lenne jobb, nem kerül felszínre, mert
a fő sodrását a népszerűség szolgáltatja, s ha nincs, eljátszható, hogy van, csak sok pénz kell hozzá.

Azt meg amellett, hogy a jólgazdálkodás haszna asztaláról lehullt morzsákból tevődik össze,
ellenérdekelt féltől is meg lehet szerezni, hiszen szabad a pálya, szabadságot hirdetünk,
bele kell férjen a haza elárulása, látszólag, ha az eredményre vezet, feltüzel
elégedetlen közösségeket, ébredjenek, mert rájuk hivatkozva próbál győzni egy sereg.

Igaz, nem közülük valókból lett toborozva, nem is a kiválóságáért lehet szeretni,
még az is lehet, hogy nem a legjobbat akarják, de a részérdek mentén a koncból sok juthat,
s bár ez valójában szabad rablássá torzulhat, meg az idegen érdek se nagyon szívderítő,
ha lépten-nyomon, naponta érezzük súlyát, bátrak vagyunk, kiknek nem némíthatják el száját.

Ám a lényeg tehát így féktelen mélyre süllyed, hogy a legjobbat kell keresni hosszú távra és
azokban a nagy arányokban, mikről itt szó van, mert az idő gyorsabban szalad, mint kitart kolbász,
ha nem osztjuk be gondosan és értelmesen azt, hogy mit mikor, milyen sorrendben kell létrehozni,
mi fontosabb és mi várhat, hová tegyünk többet, hol van kudarc veszély, hogy bedől az a vállalat,

megszűnik az az igény, mi eddig uralkodott, és előhozni a lelkek mélyéről szándékot,
merre akar haladni igazán embertömeg, felelősért kiált mindennek elherdálása.
Azaz a szerepek szándékos félreértése történik olyankor, ha képtelen, mert képzetlen,
aki bele akar szólni az ország dolgába, mi eltűnni látszik mint emelkedett hivatás,

önmagunk szentségének feltétlen szolgálata, hol az érdekvédés áldozatot kíván, halált
megvető bátorságot belátott jót védeni, elvi szinten megfelelni örök igazságnak.
Nem az elismerést kell tehát hajkurászni, de megfelelni a kor kihívásainak, legyen
az a legbonyolultabb kérdés, vagy legegyszerűbb, mindenben elérni megfelelő megoldást.

Hogy van-e különbség a folyamatosság és a folytonosság között, kevesen gondolnak erre,
mert a két fogalom igen közeli értelmű – látszatra, de nem ugyanaz, könnyen rájöhetünk.
Olyan, mintha a megszakítatlanságot belső tényezők biztosítanák az első esetben,
a másodikban viszont külső befolyástól kell mentesíteni történést, hogy ne szakadjon meg.

Folyamatos fejlődést is mondhatnánk, de nem kell, elég fennmaradásra gondolni, és látni
önmagától, önmagából kijövő lényeget megnyilvánulni, szabadon alakulni tehát.
Természetes állapotról van szó, ami spontán keletkezésekkel gazdagodva virul, avagy
elszenved veszteségeket, de meg tud újulni, van benne eredendő túlélési képesség.

Ezzel szemben folytonosságot mesterségesen kell fenntartani, erőltetni, mikor például
uralkodási rendszer már kimegy divatból és dinasztiát kellene váltani, de az nem akar
lelépni a történelem színpadáról, erőst ragaszkodik a hatalomhoz, vagy amikor a
vallásosságban alakul ki oly nagy eltérés végső hitelvek tekintetében, hogy nincsen mód,

akarat tovább együtt maradni, beüt végső megoldásként a szakadás, amit utána már
sokáig nem lehet visszacsinálni, mert számos ellenérdek kerül előtérbe virulensen.
És ahol tehát ragaszkodnak a régihez, ott csak elnyomással tartható már fenn változatlan
helyzet, ha a megváltozott körülményekre van jobb válasza, bátorsága kezdeményezőknek.

Még olyan is volt, hogy a folyamatosság gyászos megszakadás után, a hódító hadsereg
kiűzésével, megtörtént régi folytonosság visszaállítása, a törvényesség képében.
De ennek volt akkor hatalmi támogatásais, és a folyamatosság már nem állt helyre
teljes eredetiségében, sok áldozat volt, népcsere is történt a betelepítésekkel.

Azaz rólunk van itt szó végig, hű magyarokról, akiknek van saját földművelő kultúrája,
amely folyamatos tízezer év óta, és rá évezredekkel ezelőtt hatalom települt,
majd leáldozott neki, s újabb foglalta el helyét, hosszú időre biztosítva folytonosságát,
s ma külső világerők tombolnak mindenütt, hogy egész emberiségen legyenek folytonosak.

Hogyan születik valami, miként jön létre, ez a legizgalmasabb, s talán leggyakoribb kérdés,
és a válasz elemei tovább boncolhatók, de ez már sokak számára túl bonyolult kérdés,
Tehát hogy az alkotórészek hogy keletkeznek, sőt, azokon belül is találunk vizsgálandót
megteremtődés szempontjából, de ez már alig követhető, végtelen nem mutat maradandót.

Tapinthatót, kézbe véve súlyát nehezítőt, egyáltalán láthatót, vagy aminek a hangját,
ízét, illatát befogadhatnánk, enélkül a kutatót – mint versenyben vesztest – magára hagyják.
Hagyták évszázadokig, aztán mégis rájöttek, hogy vannak olyan áramlatok, az érzékek
számára többnyire semmik, olyasmi közegben terjedők, hová nem látunk be, mint hat sok méreg.

Fájdalomforrás halálos áramütés ténye, különösen ha hozzátartozót veszítünk el,
így hát megtanultuk villamosság természetét, kelteni tudjuk, használni szakmai eszünkkel.
S bevonulva látókörünkbe megnyitott igen széleskörű alkalmazást, már-már azt hihetnénk,
a fejlődés csúcsára értünk, mert uralkodunk érzékfelettin, ennek hiánya múlti emlék.

Csakhogy kiderült, ez korlátozott hatékonyság, mert szép, hogy van telefonhívásra lehetőség,
már nagyjából azt is tudjuk, hogy miként működik, közben szöget üt fejünkbe, mi történt előtte.
Merthogy a hívás előtt közvetlen rá gondoltunk, aki hívott, vagy ő mondja ezt, mikor mi hívjuk,
megdöbbentő az egybeesés, mélyebb kapcsolat kell hozzá bizonyára, s lesz tudósoknak kínjuk.

Mert erre egyelőre nincsen magyarázatuk, többségük próbálja elmismásolni a dolgot,
tagadva, hogy lenne benne bármi vizsgálandó, takarva a tudomány mezére esett foltot.
Pedig ez bizony megragadandó lehetőség tovább lépni eddigi ismeretlenség iránt,
ami bennünk van, s talán nem tudtunk róla eddig, általa megnyitható még parányibb másvilág.

Finomabb áramlás, hullámzás felfedezése – jobban mondva feltételezése – felé, amit
már nem műszerekkel mérünk tehát, hanem minket magunkat kell érte figyelni, bekapva csalit.
Hiszen mi vagyunk kétségtelen, az élet csúcsán, gondolkodásunk lehet kulcs, titkot megfejteni,
mert mintha a világnak is lenne ilyen szintje, ahonnan minden jön, hulláma tud teremteni.

Jó, ha a bizonyosság keresés termékeny bizonytalanságból fakad, mert különben nincsen
szükségünk továbblépésre, vagy befagyaszt a hit, hogy mindent tudunk, vagy hogy nem tudható igazság.
Fontos egyrészt, hogy ne kételkedjünk mindenben, mert akkor feladnánk az eredményre jutás célját,
módját, másrészt változtathatatlannak tekinteni tudásunk jelen jó állapotát.

Mert ugyan a gondolkodásunk képességünkként folytonosságot biztosít számunkra a világ
megismerésében, de annak alakulását nem fogjuk követni, túlzottan magunkban bízva.
Leragadunk megállapításinknál, hiszen milyen nehezen értük el őket, jutalmazzuk
magunkat egy kis pihenéssel, de ez a szünet elaltatja eleven érdeklődésünket is.

Ám lesznek mások, akik jönnek új meglátással, s a régi hívei már ővelük fognak inkább
harcolni, hogy ne jussanak szóhoz, minthogy arra figyelnének, mivel egészül ki elméletük.
Ezt elkerülhetjük, ha önkritikusak vagyunk, és minden alkalmat megragadunk és keressük
is, hogy felvetésünket ellenőrizzük, mit kell kivédenie, mily ellentmondást, és tudja-e.

Azaz mi magunk legyünk a legerőteljesebb bírálóink, hiszen igazán mi ismerjük jól
állításainkat, mások félre is érthetik, és akkor árnyékbokszolás kezdődik, pazarlón.
Mindenesetre, legalább módszertanilag kell egy követ fújni, s azzal megközelíteni
a vizsgálat tárgyát, ha ezt az egyeztetést elmulasztjuk, nem tudjuk egyesíteni erőnk.

Pedig arra nagy szükség lenne, hiszen ugyan sem puszta anyag, sem isteni tudású nem vagyunk,
de belevetettek létvégtelen óceánba, mégis szorgalommal életcsúcsra emelkedtünk.

Eszünk szorgalmával leginkább, mert dolgos napok létfenntartásunkra se lennének elegendők,
ha nem jegyeztünk volna meg sok hasznos eljárást, arra építkezve jól gyarapodott tudásunk.

Manapság baj a részletek eluralkodása miatt van, mintha nem lenne köztük összefüggés,
amit csak kevesen képesek felfedezni, és a többség örül az anélküli tudáshegynek.
Így aztán alig van segítsége, újdonságot meglátni az arra hivatottnak, a tömeg
részéről, ki is használják ezt föléjük került ügyesek, s terjed a terméketlen bizonyosság.

Kanyarban kicsúszás határán autózónak ne képzeld, ne mondd magad, mert az meg fog történni,
vagy már meg is történt, és annak köszönheted, ha még élsz, hogy a hasonlatod nem igaz, sőt bizonnyal
hamis.Magáról ugyanis ilyet senki nem közölhet, azt csak kívülállók állapíthatják meg róla,
baráti elismeréssel vagy bősz irigységtől hajtva, hogy mennyire gátlástalanul sikeres.

Ez a kettősség áll a dolog mögött, amit lát az is, aki jóakaróan figyelmeztet és
szeretné megakadályozni a tragédiát, meg az is, aki reméli bekövetkezését.
Te melyik vagy e kettő közül, ki elköveted a határsértést, bár sejted a következményét,
mégis megteszed sorozatban, egyre mélyebbre csúszva a bajban, a féktelenség hasznaiban?

Csupán élvezed eredményességed előnyét, vagy közben szenvedsz az alantasság módszerétől,
csörtetsz előre vadkanként sűrű bozótosban és sajnálod szerencsétlen letaposottakat?
Nagy a valószínűsége, hogy csak Pierként a harctéren sebesülten feküdve és nézve a fellegeket,
vagyis az útmenti árokban mentőkre várva tudsz gondolkodni ezen, nem most, még előtte.

Kudarcba fulladtan, szakadékba zuhantan már láthatod a hátoldalát annak, mit műveltél,
most szükséges velejáró rosszként elfogadod, felmentésnek veszed, hogyha magad kockáztatod?
Pedig nem az, mert úgy kell élni, hogy senkit ne sértsen érdekérvényesítésünk, ami nemcsak saját
magunkra vonatkozik, mármint sem az érdek, sem a sértés, hanem kapcsolat hálónk egészére.

Elkerülhetetlen, hogy legyen nagy közösségek szervezetének tapasztalt irányítója,
aki képes az egészet és tagjait élet törvényére és értelmére figyelmeztetve
vezetni a többi hasonló szereplő tette és sorsa figyelembevételével, legkisebb
veszteséget vállalva s nyereséget célozva, tévedést kizárva, mit csak együttesség ér el.

Együtt pedig nem táncolunk a szakadék szélén, hogy odajuss, meg kell tagadnod értékeinket,
megtévesztetten veszélyben látva örömöket, de ennek hasznát más valakik fogják kinyerni.
Így aztán ne csodálkozz, ha elbuksz, inkább legyél megfontolt, mint álmodozón könnyelmű, azok nem is
álmok, kísértések, vállalj nehézségeket, mikor kell, munkát, ami biztonságosan végezhető.

Ne dobd el a létrát, ha felmentél a padlásra, mert nem tudsz lejönni, ha ott megszűnik az élet
további lehetősége és nagyot zuhansz, mikor visszaesel korábbi állapotodba.
Azaz mivel összetöröd magad, nem lesz olyan, mint volt semmi sem, ráadásul a régi nótát
elfeledted és új muzsika szól már körötted, lassanként fejedre nőtt legyőzőid diktálják

a tempót, amely hol gyorsabb, hol lassúbb, nem érted a céljukat az ilyen embereknek, hogy élni
nem úgy akarnak, mint te, egyszerűbben, áldozatot hozva önmagukért, eredeti régiségben.

Fogalmad sincs, hol rontottad el, te modern ember, hogyan kúsztál-másztál egyre magasabbra hiú ranglétrán, a fokokat alattad letördelve, más ne követhessen felemelkedésben, talmi

sikerben, hol különbséged fals szolgálat adja, amibe vetetted önértéked, hogy te jobb vagy, mint akiket erőszakkal arra kényszerítesz, téged magasan tartsanak, fegyver árnyékában tudatosítva, hogy bármikor elpusztíthatod őket, jobb, ha békén maradnak, tűrnek elnyomást, amit önmagukkal akartál végeztetni a végén, de a hitükkel nem törődték s vesztettél.

Nem érted, a nyomor hogyhogy ilyen életképes, milyen kis előrelépéseknek tud örülni, mennyire a folytatólagosságban érdekelt, bármekkora veszteséget is szenved el.
Azaz jobban törődik önmagával náladnál, majdhogynem nem is ismeri az önzés kórságot, mert a közösséget tartja isten képmásának, minden pillanatát örökkévalóként éli.

A te őseid is ilyenek voltak előtte, mielőtt a fegyvert feltalálták a bűnösök,
s vele elkövetet bűnük máson torolták meg, mintha égi igazságszolgáltatást adnának, majd fegyverként használták a gazdagságot, amit ügyesen, de érdemtelenül halmoztak egyre magasabb kegyre emelkedve, ranglistát szítva, élő csillagként tiszteltetve földönjárókkal.

Ma neked életelemek kicsúsztak kezedből, felfoghatatlanként száműzted a szentségeset, magaddal is elhitetted, hogy elég papolni, légüres térben, talajtalan kalimpál lábad.
Ám ha már máshol műveik az emberlényeget, megmentheted lelked, ha nem pusztítod el őket magaddal együtt, bevallva hazug történelmet, együtt még megélhetitek igazság áldását.

A mai világban, mely elég régóta mai, a gond, sőt már baj, hogy elszakadt a természettől, de nem úgy, ahogy erre utalni szokás, zöldet, földet, élőt emlegetve s mesterséges fertőt.
Nem az vezet félre, visz mély szakadékba, amit élelemelőállítás megváltozása jelent, ipari termelés, szolgáltatás felfutása, színvonal ez, amit tudás maga fölé emelt.

Még csak nem is az, hogy úgy megszaporodtunk mára, bárhová megyünk, emberekkel találkozhatunk, s alig van a tudománynak olyan ága-boga, hogy ott ne kutatna jó fizetett tudóshadunk.
És már a hadi céllal keresett eredmények is hamar átmennek polgári felhasználásba, becsatolható a világ minden tehetsége, ha máshol nem is, hát adja fejét sportolásra.

Minden felmerülő, vagy szorító kérdést, ügyet hamar meg tudunk oldani, ha figyelem kerül rá milliónyi felvetés között, bár a sorrend már lehet üzlet vezérelt, hogy asztalkám terülj.
Ám nem véletlen, hogy a jólétet a mese is csoda általinak ábrázolja, belátatlan folyamatokra utalva a lelki háttérben, miről még csak nem is tudhat az avatatlan.

És itt jutunk vissza emberi természetünkhöz, amely megingott előbb, mikor lehetőségek nyíltak nem figyelembe venni, szembe fordulni vele büntetlenül – bár lelkiismeret éget.
Aztán el is tűnt a szemhatárról, mert fölüle hoztak be köztudatba emberlét irányítót, a csillagokat, kiolvasva üzenetüket, addigi hitelvüket, rendjüket felülírót.

Olyan közegbe, állapotba, magas szférába szállt fel a legfontosabb döntések alapzata, hol semmi megfogható, valós szilárdság nem volt, csak képzelet szülte rege, mítosz, istenhaza.
Amúgy gondolkodás tud következetes lenni, s akkor az elmozdíthatatlan útjelző oszlop, de megfoghatatlanként veszélyforrás is lehet, olyanoktól, kiknek lelki egészsége bomlott.

És erre van esély, különösen ha gazdagság elveszi az eszét, elbizakodottá teszi,
a szerencséjüket álnoksággal vagy fegyverrel elősegítőket, s bűn az erkölcsöt megeszi.
Féktelenné válik fantázia, nem szab határt semmi valóságos, mígnem kifogy a létezés
tüdejéből levegő, szívéből vér, elbomlik bizalom, s új ég, új föld szítja létezés hevét.

Örvendezésben és jajongásban közös gyökerű sikert és sikertelenséget ünnepel, gyászol
az ember, hogy nem tőle függött, kiérdemelte, avagy haragos arcát mutatta felé isten.
Az örömöt megemeli isten derűs arca, fényezi, egész a tombolásig hevítheti,
a bánatot mérsékli, hogy teljesíthetetlen követelménnyé felsőbb döntés sorolta a célt.

Tanulság kellene legyen ebből, hogy életünk harca jobb, ha józanul folyik, nincs benne mámor,
de legyen bátorsága, ki elindul, nagy mersze, éles legyen fejsze, de főként összpontosítson.
Még így se garantált, hogy kitűzött feladatát teljesíti, hiszen láttunk már eszközt repedni,
acélt is, izmot szakadni, bár csak ritkán, hiszen ahhoz túl kell erőltetni magunkat, anyagot.

Önzetlen örömforrás a másik, többi ember, családtagok és barátok, ismerősök, de még
távoli esetek is manapság, tudunk róluk azonnal, közvetíti őket modern közhírgyár.
Ami megtévesztést is hordoz magában, mert a beleszólásunk, ráhatásunk hatványozottan
lecsökkent, mégis érzelmileg azonosulunk, elér dicsőség, magunkra veszünk kudarcot.

Úgy érezzük, részesülünk minden földi jóból, bár a valóságban közünk nincs hozzájuk, de érzés
szintjén beleéljük magunkat, amint veszteség alkalmával is könnyezni kezdünk önkéntelen.
Gyakorlatilag megráz mindenki halála és zokogásba kezdenénk legszívesebben, ámde
tartani kell magunk, mert legalább mi megúsztuk, s háborúban ránk erőltetett egyoldalúság.

Hogy csak sajátot sajnáljunk, gyűlölt ellenséget lelkünkben is el kell pusztítani, ugyanígy a
mások örömében te minek szurkolnál, hangzik, törődj a magad dolgával, ott intézz előnyt.
Azaz mintha maga isten lenne a karmester, de nem együttességet vezényel, hanem véres versenyt,
öljük, irtsuk egymást, úgyis sokan vagyunk már itt, míg a végén beteljesítjük rejtett szándékát.

De ez nagy tévedés, inkább szándékos hazugság, olyan megengedhetetlen hivatkozás, amely
felmenteni rendeltetett „a jóért tett rosszat”, mintha gondviselés helyére akarna lépni.
Így pedig a düh uralkodik el rajtunk, látva egyik ember s tábor ördögi mesterkedését
a másik ellen, ahol így már sem örömködés, sem elsiratás nem képes valóságos lenni.

Szeretjük kimeríthetetlen forrásnak látni, tekinteni magunkat, és csalódunk, amikor
elfáradunk, lemerülünk és tehetetlenné válunk, mert a pihenést közben elmulasztottuk.
De ez helytelen értékelése helyzetünknek, mert önellentmondás szétválasztani testünk
és lelkünk, a teljesítményt a teljesítőtől, mert az eredmény és eredményező ugyanaz.

Nem valami külsődlegest bevonni magunkba életünk valóságos folyamata, idegen
tőlünk, nem azonosulhatunk vele büntetés nélkül, ami állapotunk téves ítélete.
Hanem mi bennünk van, az miénk, képesek vagyunk rá, megtesszük, mit gondolunk és fordítva, de csak
gondolat is számíthat tettnek, másik gondolat keltőjének, és így megy a végtelenségig.

Mert ekkor elvi síkra tereltük magunkat, és kétséges, hogy létezik-e egyáltalán másik,
másféle létezés, mint elvont, mert az tudatos csupán teljes mértékben, nem a puszta testiség.
A tudattalan, nem irányított még veszélyesis lehet, különösen ha tettekben nyilvánul,
mint mikor elájulunk, szakadékba zuhanunk, kivetkőzünk magunkból, nem vagyunk méltók hozzánk.

A pihenés pedig valójában kiesik az életünkből, mert alvással történik, amikor
még csak létezőnek se hihetjük magunkat, ott, benne, hiszen ahhoz újra fel kell majd ébrednünk.
Így éjszakára valójában elhagyjuk ismét és ismét magunkat, ami pihenteti testünk,
autót se hagyunk garázsban járó motorral, sejtjeink megújulnak, szolgálni értelmünket.

Értelmünk aztán ötleteket, parancsokat ad a cselekvésre, ami tervszerűséget teremt,
alkot, vagy csak javít, toldoz-foldoz, nincs megállás, a kívánalom kimeríthetetlenül árad.
Lehetőségek meglátása ez, hogyan töltsük, mire költsük pillanatainkat, tevő erőnk
világalakító tényezőjét, de csak úgy és akként, ahogy elrendeltségét érezzük.

Merthogy érezzük inkább, mint gondoljuk, faragás közben kezünkben a szekercét finomhangoltan
mozgatni tudó képesség, eszünk kihelyezve, ahol azért világos, hol fogan meg közben az.
De hogy ott-e valójában, vagy hogy a valóság átlátása csak világönismeret révén
lehetséges, nem köti orrunkra észtápláló folytontermő forrásunk, mely apadatlan szellem.

Fény és gondolkodás alkotja világunk, a fény gondolat, tava tükrén látunk, szelében állunk,
e kettő nélkül bénák, némák lennénk, vakok, halva születnének észt használó gondolatok.
Mert mit érne a hallás féktelen hangorkánja, ha fénytelen hullana ránk, lennénk mostohája,
savanyú gyümölcsként nem táplálna édes anya, képtelen maradnánk az élet buta alanya.

Csak a tapogatás maradna nekünk eszközül, szaggal, ízzel válogatnánk ehetőt a közül,
mit elérünk s alkalmatlan ételnek, mérgező, hiábavalóság lenne a virágos mező.
Nem használhatnánk a sütő, főző tüzet, lángot, nem tömhetnénk májáért libát, mely pedig gágog,
nem építhetnénk házat vízmérték s függő nélkül, nem meszelhetnénk falát, mely aztán mint ég, kékül.

Tán giliszta lehetnénk, földet túró vakondok, vagy csak oly valami, mi fertőzésként ad gondot,
valójában sehova se jutna a természet, nem jönne létre, mint ahogy most kapjuk a készet.
Mi lenne, mi lenne, minek ezt kérdezni folyton, hagyjuk inkább a létezést, maga módján folyjon,
de éppen ezért kell módját tudatosítani, hogy tudjuk, mi jön magától, s mit kell tanítani.

Megtanulnunk örökre, kitörülhetetlenül, gondolkodás ad gondra megoldást, ha felmerül,
s azzal, hogy megvilágítjuk, fény derül rá, máris megismertük, hogy jöhet belőle haszon s kár is.
Fordítva van tehát a bűnbeesés menete, mint ahogy bemutatja utólag számos rege,
mivel létezik fényisten és gondolat angyal, elzárkózásunk tőlük járna vészes kalanddal.

Élnünk kötelező tehát fény adta áldással, a gondolkodás sem helyettesíthető mással,
nem puszta anyag szellemét kell kifürkészni, hanem fényalkotó részeknek utána nézni.
Mert a fény útja igen sok okosságot mutat, ha nem vesszük észre, nélkülünk ünnepel, mulat,
minthogy sikeresen jön a létbe, ésszerűen, elmésséggel követvén, élünk nem kényszerűen.

Sokkal nagyobb szentség tehát birtokolni eszünk, miáltal most s még sokáig értelmesek leszünk,

felejtsük el ismeretlenségtől iszonyunkat, elmeélen csillogtassuk fényhez viszonyunkat.
A magunk számára világalkotók lehetünk, már vagyunk is, de mindig magasabbra mehetünk,
hogyha tudatosítjuk, hogy bennünk ragyogást gondolat okoz, és fény ad hozzá tájolást.

Alig gondolunk bele, még tanítás közben se, mennyit változnak a történelmi eszményképek,
különösen a vallással kapcsolatosakat tekintjük állandóknak, de ott se minden örök.
Aki évszázadokon ugrik keresztül, képek segítségével teheti meg talán legjobban,
a rögzített táj, várak, templomok bizonyára átalakultak, lerombolódtak, máshová is

elkerülhettek, nincs garancia, hogy minden ott maradt, ahová az emléküket helyezzük, mert
minden új hatalmi szerveződés igyekezett maga köré rendelni a múlt híres ügyeit.
Így van ez ma is, ádáz verseny folyik, hol legyen a világ központja, s legfeljebb megosztják egymás
közt, hogy minden nagynak jusson valami előnyösemlék művészet, tudomány, pénzgazdaság terén.

Így pedig műemlékekkel van tele a világ, meg aztán egyre-másra növő városcsodákkal,
ikonikusnak mondott épületekkel, látvány elemekkel, mik ikonosztáza a mi lelkünk.
Nem győzzük már látogatni mindegyiket, nincs is rá mindegyikünknek pénzünk, de nem baj, van fénykép,
mozgókép, híradás, beszámoló végtelenül, hogy időnket csámcsogva áldozzuk rájuk folyton.

Figyelmünket, amit szabadidőnkben használni tudunk, ennek irányítása tehát arra tör,
hogy legyen, támadjon bennünk nagy kívánság és vágy a gazdagság valamilyen istenítésére.
Melyet persze szükségszerűen ma sem érhet el mindenki, így megmarad a különbség érzése,
ami azért hasznos, mert képekkel megpróbáljuk pótolni, azonosulva vele, kitölt minket.
Így volt ez régen is, de még jobban, a pórnép nem is gondolt rá, hogy ő is élvezhetné, amit
a nagyurak, de az akkor azért sokkal-sokkal törékenyebb állás volt, életükkel játszottak.
Hadseregben való szolgálatuk volt a tétel, mit kiemelkedő jólétük fejében kellett
nyújtaniuk, míg ma a háttérben megbújhatnak féktelenül gazdagok, zsoldosok vigyáznak rájuk.

Régen püspökök is voltak hadvezérek, ma csak ritkán látjuk, inkább háború utáni filmben,
aki meghatározza a hadmozdulatokat, de csatát már élőben adnak, mintha ott lennénk.
És az istenítése se marad el kiemelt személyeknek, akik épp a rávilágítástól
lesznek felülmúlhatatlannak látszók, ideje térdelnünk előttük, bár teljesítményük kétes.

Hanyatló történelmet élünk, hiába a sok áldozat a múltból és az örök remény, kevés
előrelépést lát a kortárs halandó, sasok tört szárnyaként pislákol bennünk életremegés.
Hittek a jövőben, értünk harcoltak halálig, akiket megtagad mai tehetetlenségünk, hogy
nincs hadseregünk, nem fegyverkeztünk fel álig, s ha van mindez, legfeljebb túszként benne égünk.

Mert az ellenség már mindig sokkal erősebb lett, akármerre nézünk, gyűrűbe zártakat látunk,
úgy kezelik a népet, mint az eszelőseket, úgy látszik, nem mindenkit szolgál modern világunk.
Ami meg lett hirdetve emberségesség kapcsán, ne dőljön hit, biztonság dominó mód fejünkre,
hanem szorgalom mézével legyen tele kaptár, büszkén nézzünk észtől kivilággott szép egünkre.

De aközben is volt, támadt elég kétely persze, hogy a béke mögött szunnyad a háborús parázs,
amit kirobbantani mindig lesz elég mersze azoknak, akiket nem elégít ki létvarázs.

Hogy élünk, s valahogy mindenki magára talál, főként ha tettekben őrzi a hagyományokat,
értelmét, célját kimunkált életből jön halál, édesen érint a siker, ha szolgál másokat.

Viszont a mese aztán másról kezdett el szólni, minthogy a végén megtaláljuk a boldogságot,
olyan helyzet támadt, melyből senki nem jön jól ki, amiben éppen a legmagasabb körünk sáros.
Mintha megbolondulna, aki magas polcra jut, egyáltalán nem mindegy, hogy miként került oda,
gazdagság, hatalom, ami megnyit látszat kaput a mennybe, de az valójában a pokol hona.

Lehet kimaradni a szenvedésből, amikor másoknak okozzuk, ekkor testi kín elkerül,
de visszajön a lelkeken át, ahol vasszigor érvényes, mert értelmünk szellemvilágba merül.
Ott pedig sűrű sorban jönnek szembe hiteles elmék szülötte örökké érvényes törvények,
amiket megszegő kiutat hiába keres, így bukottakkal születnek az ördögi lények.

Akik utána már a rosszat szolgálják többség szempontjából tekintve, s ők úgy érzik, ellenük
összeesküdött a mindenség, nincs már különbség jó és rossz között, minden nappal szűkül a terük.
Pedig az végtelen, mint a jóindulatnak is kellene lenni, de könnyen jön kísértés zárni
javakat, kénnyel adagolni, ám látja vak is, túlnövünk bajon, ha nem lehet igazság bármi.

Hazafelé ballagjunk, élhetőségünk felé, emelkedett szellemet dobva kishitünk elé:
hogy hiába fáradunk, csak nem jön az eredmény, az igazság sikere, tüze keblünkben benn ég.
Mire jó fáradozni, ha senki se figyel ránk, gondolhatná mind, akit hű szerelem bele ránt
hazát rendületlenül kutatni és szolgálni, ősi hagyomány előtt folytatóként megállni.

De azt hamar tudhatod, mi valóban sajátod, ha világod örökét közvetítetten látod,
mert lehet, hogy a lényeg kézen-közön elveszett, ami eljuthat hozzánk, színdarabként rendezett.
Sőt amit szentírásban utóbb egybe foglaltak, előbb szerte ágazott végtelen sok tartalmat
tartott emlékezetben és mesélt a jónépnek, kinek éles eszéből, jött torkából szép ének.

Szólt ez a természetről, ezernyi virágáról, kedves állat társakról, vadak vadászatáról,
de leginkább fiatal élet víg élményéről, szerelembe esésről, annak eredményéről.
És egymás közt amúgy is szokás volt beszélgetni, szokatlan esemény jött, azt jól meghányni-vetni,
meg az ültetés-vetés csínját-bínját dicsérni, nehogy másként csinálja, ki most kezdi megérni.

Hajh, de bűneink miatt, mondta arról nagy költőnk, elfajult az emberség, haszonért embert ölt, tőrt,
kardot mártott másikba, rátört vélt ellenségre, földönfutókká lettünk őseink szégyenére.
Merthogy ők még is békések voltak végtelen végig, most viszont a nagy bűnös tette felszáll az égig,
s onnan ítélet száll le, visszaadja igazunk, mitől már nem áldozat, hanem nyertesek vagyunk.

Miénk lehet a jövő, gyökerestől kiirtva háború kísértését, nem lehet többet kínja,
gyásza ártatlanoknak, mert úgy megerősödik hitünk a jó erkölcsben, hogy isten is megsegít.
Felépíteni végre igazságosság házát, felhevítve magunkban emberségesség lázát,
hogy lehetőség mentén haladjunk célunk felé, ne dobjunk többé gyöngyöt hiú ábrándok elé.

Mert úgy lesz több a másik, és mi sosem kevesebb, mikor egymásért élünk, ki halkabb, ki hevesebb,
ha életünk értelme közös szívünkben dobog, egymás lelkében élünk, nincs a társnál szebb dolog.
Ez az örök üdvösség, minket érint éppen most, elevenen létezve vélt különbségeket oszt,
de a nagy képet nézve egyek vagyunk egészen, belesimul a lelkünk, hol egy föld s egy ég lészen.

Hogy nem felbolydult méhkassá tettük a világot, de inkább valami középkori csatatérré,
ahol elfajult harc folyik, s összekeveredett barát és ellenség, mára nyilvánvalóvá lett.
Sőt annyiban sokkal-sokkal rosszabb a helyzetünk, hogy a békés életet élők prédává váltak,
jószándékúan engedjük magunk közé őket, akik gyilkos merénylettel válaszolnak nekünk.

Nem értjük, vagy nem merjük bevallani, kutatni, hogy honnan e hegynyi gyűlölet, mi a gyökere,
bár emlegetünk holmi bűnös gyarmatosítást, az régen volt, aligha maradt eleven nyoma.
Ami maradt utána, az még mindig hátrányos, és ez lehet a helyzet fő meghatározója,
hogy berendezkedés szegényre és gazdagra osztja a népet ott, s szít elégedetlenséget.

Amit aztán meglovagol egyoldalú irány, mely a fejlett világot teszi meg bűnbaknak, és
azt amúgy kiszolgálja, de mégis kárt okozva, támogatva bajunk, jobb alkupozícióért.
Azazhogy üzletté lett még a biztonságunk is, védelem és támadás eszközei, s így mintha
értünk lenne, úgy látszik, az ipar fejlesztése hadi célra, amibe mi bele kell nyugodjunk.

És hogy a civil életet is megfigyelik már éjjel-nappal, vannak rá megfelelő eszközök,
azt jelenti, eszköznek tekintenek minket is ők, akiket valójában szolgál e gazdálkodás.
De nem akárhogyan, hanem elképzelhetetlen hasznot csoportosítva feléjük, s többieknek,
földrésznyinek se jut elegendő fenntartani legalább a későbbi jóléthez kellő lépést.

Amit tehát ma kötelező lenne megtenni a biztos jövő érdekében, az marad most el,
olyan bizonytalanságot okozva, növelve kiszolgáltatottságot, hogy nem lesz fennmaradás.
A pusztulás azonban nem lesz korlátozható a kijelöltekre vagy csak szerencsétlenekre,
akik közvetlen előtte végveszélybe fogják sodorni az egész emberiséget, támadást intézve.

És azt minden és mindenki ellen fogják tenni, mint a legelső háborúban történt a Földön,
és már mostanában is látjuk, hogy egyedüli cél a rombolás, következménye nem érdekes.
Annak például, aki maga is belepusztul, öngyilkosok öngyilkolásszák az emberiség
színe virágát most, és minden egyesét később, ha nem szűnik gazdagosás hatványozódása.

Szoktál-e beszélgetni magaddal úgy igazán, vagy legalább felszínesen érintve dolgokat,
van-e néha egy odavetett szavad, hogy jó volt, vagy szemrehányás mulasztásért, kishitűségért?
Vagy úgy rohansz a mindennapokkal tova, mintha a célhoz vezető út tudatlan lenne,
a te hozzáadásod nélkül tudna vezetni, s amerre kanyarodik, neked azt kell követned?

Vagy azért mindig érzed üres lelked legmélyén, vagy a teli tetején, hogy sok közöd van hozzá,
miként alakulnak a dolgok most s mindörökké, bevallva-bevallatlanul, de tőled függ minden.
Vannak önmaguktól megvalósulni látszó, de valójában begyakorlottságból eredezett
mozdulataid és folyamataid, ne becsüld alá ezek jelentőségét, korábbi beszéd

eredményei magaddal, mire nem emlékszel, és itt tornyosulnak jelen tervek és vágyak,
ezek megvalósításához állandó ész kell, amit csak önbeszéddel tudsz működve tartani.
Azaz a társalgás látott és felderíthető lehetőség kihasználás érdekében most
és a jövőben, közted és a világ között, s így rajtad folyik keresztül életed szentelt vize.

Jóváhagyod sorsod, csak hallgatólagosan, ha nincs benne kiugró fordulat, de ha igen, hát előtör a kétség, felizzik szenvedély, érdek vagy csak érdekesség hoz kis vagy nagy izgalmakat. Legjobb végigzongorázni az összes kifutást, mielőtt a legjobbat kiválasztod, s ez mehet igen gyorsan is, mintegy érzésre, amikor már előtte tudod a megoldást, hogy látnád végét.

Mindebbe a gyerekkori, fiatalkori sok élmény is bejátszik, és azokat néha külön kezelésben kell részesíteni, hiszen már megértél rá, hogy rendes helyére tudd tenni. Voltak, akik mintha ellenségként tekintettek volna rád, s most kideríted, nekik volt igazuk, amikor kizártak valamely folyamatból, vagy ellenedre szerveztek meg perdöntő eseményt.

Sőt ország-világ is más színben tűnik fel, nemzet és egyéb közösségi alkalmak, mikor okosabb fejjel újragondolod, ami történt, nagyobb összefüggések szerint közömbösítve. Azaz nem kárhoztatva tiéidet s magadat se, de a jogos dicséretet sem megspórolva a jól alakultaktól, belső beszéd ez, melynek hangja leginkább bizonyítja, hogy részt veszel a létben.

Fáradtságunk egész nap a homokóra alján gyűlik, halmozódik, s az alvás megfordítja azt, reggelre átperegve megújítja önmagát a testünk és lelkünk, átszűrve frissen ébredünk. Felkeléssel ismét felülre kerül, mi estére elfáradhat, amit tevékenységünk úgy okoz, hogy a szellemi teljesítmény is jól kifáraszt, nemcsak testi munka, strapa tesz erőt üressé.

Bár úgy ahogy látjuk, érezzük, mitől fáradunk, de sokszor mégsem értjük, hogyan esik meg velünk, mert hiszen milyen öröm valamit megcsinálni, a lelki élmény miért nem old fel eltikkadást? Sőt, aki ülőmunkát végez, az is elfárad, pedig hogy vágyik kicsit leülni, megpihenni, aki lapátol, ás vagy egyébként feszít izmot, egyértelmű, hogy mindebben ébrenlét a ludas.

Mintha minden arra terelne bennünket nappal, hogy az éjjelt kényszerüljünk alvással tölteni, mi csupán nekünk jelenik meg tudatos célként, de valóságosan ilyen módon élhetünk meg. Úgy vagyunk felépülve, hogy anyagunk határos, a napi ritmus elősegíti működését, testi-lelki téren csak addig képes teljesítményre, meddig edzettsége engedi.

No, de mi az az edzettség? Frissesség is persze, de akkor az honnan van? Biztos nem az alvástól, mert az csak a meglévőt rendezi újraképes állapotba, hatásunk lényegünkben rejlik. Élet ez a legmagasabb szintre emelkedve az élővilágban, annak minden jó elemét beépítve, felhasználva, ami visszamegy az első élőlényre, a rendezett állapotra.

Ez az összevisszaságból, mit egy vulkán mutat lávát kilövellve, célra szervezetté válva sorra-rendre beteljesítette azt, már akkor, kidobva a salakot, s beszippantva, ami kell. És e váltakozás közege maga az élő valami volt, valakivé évmilliók alatt válva, akik mi vagyunk, de pihenés kényszerrel, amit egyedül az alvás tud teljessé tenni.

Helyzetünk nehezíti egyedülálló személy mivoltunk, amit tudatunkkal építettünk fel, látjuk magunkat a természet résztvevői közt, sőt, közben az egész világ értelmét keressük. Elképzelt létalkotó és fenntartó szellemét, aki ennélfogva bizonyára sosem pihen, s felugorva eme csábító gumiasztalra, istenmagasra repülünk, s álomba zuhanunk.

Önüdvözítés vagy önkárhozat lenne, attól függve, hogy vallásosan élsz, vagy vallás nélkül, az élet, nehezen megválaszolható kérdés, mert benne lévén kívülről láthatsz bele másikba. Azért se biztos, hogy jó ez a megállapítás, mert aki vallásos, attól még ugyanúgy szenved, ha baj éri, s aki nem vallásos, nincs előnye, csak mert nála nem szempont örök üdvösség mérce.

S ha rossz támad, talán istennélküliség, ami okozza, vagy az ördög munkálkodása, ámde hatását ez nem csökkenti, amint az se, ha csak magamagától keletkezettnek lesz tekintve. Ha jó támad, amiben részesültetünk, kinek köszönjük, nem kérdés annak, aki hisz isteni gondviselésben, amit viszont ki kell érdemelni, annak pedig az eljárása ugyanaz mindig.

Tehát a feladatvégzés csínját-bínját egyként teljesíteni kell mindenkinek, nincs kivétel, egyik oldal isten szigorúsága miatt szorgalmas, a másik meg azért, tudja, csak magára számíthat. Van aztán még az eleve elrendelés szép tana, de csak annak, aki ebben a biztosítását látja jó életnek, mit nem lehet kijátszani, de ha ez nincs, ugyanolyan kényszerű a jó tett.

Eközben jól ismerjük már az emberi múltat, hogy a régi világban nem volt jelen a kétely az istenségi szellemvilág földi létében, hogy az emberiség ilyen magas társsal bírhat. Ami, vagy később aki, segíti, biztonságos létet kanyarít köré, mert azok az emberek jól látták, mennyire törékenyek, szükségük van hasznos széljárásra, felső beavatkozásra.

Amit aztán amikor külső feltétellé tettek, lehozták a hatás kifejtőt az égből a földre, s valamilyen eltitkolt érdekkör érvényesült, elvontággá lett a napi szintű hit, bizalom. Valamilyen távoli, időn s téren kívüli ígéretté vált, fényüdvözüléssé közvetlen kapcsolatból, megfogható eredményből jövő valláserkölcs hagyományos gyakorlata, célja. A fenyegetés is szétvált eredetétől és felettesség kikerülhetetlen kötődése kijátszható, legyőzhető ellenségként kezdett megjelenni, használva emberhatékonyságot. Így aztán nem véletlen, hogy lettek hitetlenek, akikre ugyanazok a természetörvények vonatkoznak, mint a hívőkre, azért aztán nincs különbség köztük, közös hangyaboly társadalmuk.

Kérdezed, miért nem veszem figyelembe, amit írtál, miért nem lépek együtt veled, hiszen te közölted, tehát nekem csak be kell fogadnom azt, gazdagíthatom tovább tudásom a témáról. Azért, ami talán fel sem merül benned, mert nem értek egyet veled, nekem más a véleményem, megalapozott tudásom, úgy vélem, így ahhozragaszkodom, nem térhetek el tőle kedvedért.

Látom, tebenned fel sem merül, hogy tévedhetsz is, hiszen olyan keményen megdolgoztál érte, hogy eredményt érj el, forrásokat felhasználva s jó következtetéssel, mi lenne vele a baj. Avagy én mire építek ellenedben, miért nem én tévedek, erre miért nem gondolok, hiszen mintha nem én lennék a szakértő, de éppen te, e gyakorlatot követtük, legalábbis eddig.

Ellenállásom, ellenvéleményem így, ezért nehéz megértetnem, hiszen külső beleszóló mezében tűnök fel, nincs jogom a kritikára, ha eddig nem mélyedtem el eme területen. Igaz, hogy nem, de azért másokon igen, ami elegendő, hogy átvigyem más ügyekre is, mert egyetemes érvényű igaz megállapítás, mit máshol is kötelező érvényesíteni.

Valami ilyen szerkezete van egymás meg nem győzésének, amiben az a furcsa, hogy az egyetértéssel mindketten előbbre jutnánk, ki lehetne osztani több feladatot, bontva.

Egymás vállára lépve jobban s távolabb látni, mert mit te jól tudsz, hamarabb kaphatom meg tőled,
s amit meg én tudok, azzal te boldogulsz könnyen, de nem véletlen, hogy nem ily egyszerű a dolog.

A különböző nézőpont ugyanis eltérő utakat választva közelít az igazsághoz,
és a kiépített, mesterséges pályát, módot nemcsak megszenvedjük, de meg is szeretjük nagyon.
Ragaszkodunk hozzá körömszakadtáig, mintha fogunkat húznák, nem engedjük semmibe hullani,
ugyan mitől lenne a másik több nálunk amúgy, lehet, megtéveszteni akar, talán csalással.

A gyanakvás jogos, mert akár akaratlanul is lehet tévedni, mulasztani, felszíneskedni,
és akkor, ugye, milyen jó, hogy észnél voltunk és nem engedtünk a magunk igazából, hűséggel.
Mindebből látható, milyen nehéz dűlőre jutni vizsgált fontos kérdésekben, ezért csakis
az lehet célravezető, ha végigjárjuk a másik kutató útját, ami nehéz, de megéri.

A kereszténységet megtagadja a nyugati világ, de a gyilkosoknak megbocsátanak, és
ha letöltik viszonylag rövid büntetésük és nem változnak meg közben, akár tovább ölhetnek.
A kereszténységet megtagadja a nyugati világ, de a bevándorlókat nem állítja meg
a határon, hanem együttérzésről biztosítja, majd e kígyókat kezdi melengetni keblében.

A kereszténységet megtagadja a nyugati világ és a kizsákmányolást megengedi, hogy
lépcsőzetes legyen az élet földönfutótól a kőgazdagig, s középen elégedett tömeg.
A kereszténységet megtagadja a nyugati világ és a lélektannal kíván erősítést
adni feltoluló létkérdéseinkre, de csak gyenge válaszra képes földhözragadtságában.

A kereszténységet megtagadja a nyugati világ, és vele az élet magasabb értelmét
kineveti, mintha nem a tegnapok élnének bennünk jövőt, igencsak megragadhatatlanul.
A kereszténységet megtagadja a nyugati világ, s vele az ember lényegét kárhoztatja,
lealacsonyít és képzelt vágyak káprázatát kényszeríti ránk a valóság szentsége helyén.

Pedig a törvény már régóta eligazíthat, ha nem tiporja lábbal maga felső hatalom,
amikor háborút szít, ott embereket áldoz, lett légyen ellenség, vagy saját alattvalója.
Hogy mi értelme ellenséges érzületűek közénk telepítésének, senki nem mondja ki,
csak valami homályos, teljesítetlen céllal hozakodnak elő, s gyengít, rombol az eredmény.

Már újra odavan az emberi függetlenség, önállóság eszménye, mely korábbi háborúk
vesztesége volt az emberéleté mellett, most a függőség úgy uralkodik el rajtunk, hogy nincs
beleszólásunk, nélküle nem élhetünk tovább.A lélektelenség gépiesítésével se
lehet azonban kikapcsolni veszélyérzetet, és a bizonytalan jövő boldogtalanságot

okoz, emiatt újra korán halnak emberek. Nem emelkedünk a szellem isteninek mondott
magasába, helyette érzések kavalkádja tombol, ami nem tud érzelemmé rendeződni,
megrabol jelen, fiatal éveink mennek rá. Miközben ki észnél van, előnyére fordítja
a mai tudásszint, eszközrendszer előnyeit, őt kell többségnek követendő mintául venni.

Olyan bátrak vagyunk a múlt megítélésében, mint aki félelmében a sötétben kiabál,
látunk valamit iszonyú nagy időben s téren, és azt használjuk általános ismeret gyanánt.

Ahogy a földbe nem lehet belátni, csak ásva, ugyanúgy visszafelé sincs látvány egyszerűen,
de előre nézve is legalább olyan árva az ember, ezért ragaszkodik jelenhez hűen.

Amit meglátunk ezekben, múltban és jövőben, gondolkodással teremtjük meg inkább, mint szemmel,
feltételezünk dolgainkban olyakat bőven, melyek gyökere régi, és használt lesz jövőben.
Ilyen mód kiterjedhetünk a születésünk elé és halálunk utánra, legalább ennyi vigaszt
lelünk rövidnek érzett életünk lelke felé, amely ezáltal, vagy másért, örökétig virraszt.

És ezt a lelket találjuk meg a leletekben, hogy mit akart és tett annak hajdani gazdája,
túlélve jégkor hidegét, vagy ha hőség rekken, ő is megfizette azt, mi ma életünk ára.
Csak következtethetünk ruházatára, hiszen annak anyaga teljesen elporladt azóta,
szerencsés esetben volt csontgomb, kapocs az ingen, szövet lenyomatát a száraz talaj megóvta.

De a legtöbbet szerszámok tudnak elmesélni az életmódról, eleinte kőből pattintva
tették alkalmassá, legyen éle, hegye, mérni való meg egyforma, ugyanolyan, mint a minta.
Ám vélhetően előbb két keze volt a mérleg, ha egyformát kellet mérni, azzal latolgatott,
nem tudjuk, volt-e szüksége ilyesmire tényleg, ahogy azt sem, miként befolyásolták a szagok.

De ha minket is, őt bizonyára sokkal jobban, szeme messzebb látott s biztos jobb volt szemmértéke,
karja, lába erősebb, és futásban kirobban vadászott vad után, vagy cserkészőn halk a lépte.
Ismerte a környék természetajándékait, saját lehetőségét is pontosan felmérte,
fegyelmezett figyelme meghaladta a mait, s garantáltan jobban kihasznált volt az elméje.

És minden bizonnyal jobban törődött mivelünk, utódaival, mint mi viszonyulunk utánunk
jövő nemzedékhez, igazságot hagyott nekünk, örök tudást, amire mi már csupán csak vágyunk.
Legalábbis sötétben kiabálunk, elveszve a jelen útvesztőjében, útjelzőnk még mindig
lehet viszont múlt és jövő viszonya, keresztje metszéspontján teljesítve, mire lelkek intik.

A történelemben óriási szemfényvesztést okoz, ami le van írva, mert azt szentírásnak
veszik abban az értelemben, hogy feltétlenül igaz, s ez esetben kérdőjeletlen valóság.
De hogy ez nincs így, ezer eset mutatja nekünk, sőt több is lenne ilyen, ha mernénk megvizsgálni
magukat a megkérdőjelezhetetlen ősi forrásokat, melyek még régebbiekről szólnak.

Előbb arról, hogy miért van ez így, aztán lehet, egyetértés esetén, rátérni példákra, de
egyáltalán nem biztos, hogy elfogadják, akik belerögződtek korábbiba, sőt hasznukra van.
Szép folyóírással rögzíteni lehet pontos és hű módon, azaz megfogalmazni korábbi
híradást valamely személyeket érintő és fontos eseményről, természeti jelenségtől.

Ennek sorában azonban a kezünkbe éppen most kerülő irat már sokadik átírás is
lehet, mert ha nyomtatott könyv, kéziratból másolt, az meg ékrovásból, az meg képi ábrák nyomán.
De lehet vegyes is, hogy a kép ábrázolja a történeteket és pár gyér írásjegy csupán utal
a témára, rajzolójára, amint mai könyvünk is lehet korábbi kiadás felhasználása.

Nem arról van tehát szó, hogy régen alacsonyabb értelmi fokkal rendelkeztek, hanem hogy másként
gondolkoztak, nem egész könyv elejére írták a címet pár betűvel, hanem magára a képre.
De ezt nem fogadja be a mai régész gyomra, ő repedésnek mondja a jeleket, sőt ha
nyilvánvaló valami hasonlóság, véletlen egyezésnek veszi, nem tudós, aki elhiszi.

Van aztán a másik gond, hogy eszköz szűkössége, anyagé, mire írtak, s emberé, aki írta, rövidítési kényszert okozva rövidítéseket gyakoroltatott, hozzá képzeltek részleteket. Ezért aztán a másod-harmad kézből alkotott utóirattól sokmindenben eltért eredő, például hogy Szép Heléné csábította el a trójai királyfit, s megszökött „elrablójával”.

Vagy hogy valamelyik virágzó nép és országa nem ama sivatagos, vagy mocsaras helyen volt, ahol most keressük, tehát nem is találjuk, és elhitetjük, hogy teljesen lerombolódott. Nincs feltárva semennyire, hol és mikor, és kik őrizték meg a forrásiratokat több ezer kilométerre egymástól, mégis egységes a tatalmuk, sok újat hoz majd a felfedezésük.

Lelkesen üdvözölni egymást a létezésben mindennapinak látszó, bár örömteli élmény mindkét fél részéről, de nem szoktuk elemezni mélyebben, micsoda nagy dolog történik ekkor. Csak úgy átbiccentünk a túloldalra, kezünket felemelve átintünk, vagy kezet fogunk, rázunk, arcot érintünk kétoldalról, ritkábban egyről újabban, és pá, pá!-t integetünk elváláskor.

Mi ez, ha nem a semmiből előbukkanás és a semmibe eltűnés látványos kezelése, mert addig csak a gondolatunkban volt jelen az, aki megjelent előttünk, megjött hozzánk, vagy épp fordítva, elmegy, eltávozik, nem látható lesz, de aki itt van közelünkben, mellettünk, ő van igazán, elevenen, érinthetően, látást és hallást lekötve, működtetve, jutalmazva

bennünket a jelenlétével, egész valójaátadásával, feltárásával, és még csak a megjelenéséről van szó, annak egetverő hatásáról ránk, gazdag, pezsdült érzésvilágról. Ugyanennek még többnek kell lennie, amikor állandóan együtt vagyunk valakivel, és így is van házastársak, valamint szülő–gyerek kapcsolatban, ahol elválás szinte fájdalmas.

Látunk is példát utóbbira, szülők végletét nem számítva, mint személyes titkát mindeniknek, de a gyerekeken látjuk, nehezen szokták meg, hogy szülőjük nélkül kell maradjanak valahol. Ha pedig mi messzire távozunk, néhány napra vagy hosszabb időre, magunkat is elveszítjük kicsit, nemcsak őt, őket, akiket odahagytunk, mert velük már megtaláltuk életünk értelmét,

velük szövevényes kapcsolatban állva, de még lazábban is, együtt érjük el érzelem csúcsát, együtt sírunk, együtt nevetünk, ahogy mondani szokás, s tudni egymásról testközelben igazi, mert bennük azonosulunk nyilvánvalósággal, ami bensőnkben van és külsőnkön is látható, de mi magunkat nem látjuk, csak az ő tükrükben, így észleljük igazán, mi embernek lenni.

Ama tükröződésben mérhetjük meg, kik vagyunk csakugyan, eltérésekből, hasonlóságokból, nélkülük befagyasztana bennünket a magány visszajelzéstelen egyhangú egysíkúsága. Sőt, nem is lennénk szüleink nélkül, s mintha ezt ma sokan elfelejtenék, ezért hát nem találkoznak a valósággal, üdvözöljék benne magukat, de létezéstelenné váltan tengődni mi értelme?

Egy gondolat csak a jéghegy csúcsa, hasonlattal élve így lehet jellemezni, mikor felmerül, fellángol, vagy csak elönti eszünket, duzzadva, mélyülve, szétáradva, lenőve gyökeréig. Minden azt megelőző gondolatunk benne van, s mindet módosítani fogja visszamenőleg majd ez, bár most nem azokkal törődünk, csak ezzel, ezt akarjuk a lehető legjobban megszülni.

Világra hozni a semmiből tehát, gondoljuk róla felszínesen, mert mélyen belenézve
a folyamatba, észrevennénk a gyökereket, rájövünk, valószínű miért jutott eszünkbe.
De az új olyan izgalmas, hogy nem törődünk az előzményeivel, ezt akarjuk lehetően
kiteljesíteni, mi mindenre vonatkozik, mire alkalmazható, miként hasznosítható.

Ekkor pedig nem történik más, minthogy elmélet keletkezik, vagy már volt is, csak nem tudtunk róla,
ahhoz igazodik mint vezérfonalhoz tovább elviségi haladat, még anyagi téren is.
Mert akár a legelemibb érzékelés sem áll meg önmagában, hanem előbbiek megszokott
benyomásának elmebéli rögzüléséből idéz eredeti mintát, vagy attól eltérőt.

Utóbbi esetben újdonság születését úgy és akkor állapíthatja meg, ha bizonyosságot
szerez a megmásultságról, de azt is korábbi állapothoz viszonyítva illesztve magába.
Megőrizve benne a régit is tehát, újjal gazdagodva, ami beleillik eddigiek
sorába, vagy kissé eltér, közepesen, s nagyon kirívóig mehet a skála, nyitottak vagyunk.

Megnyílunk ilyen új befogadására azzal, hogy míg az elvártat várjuk, aközben a világ
megváltozott arcát mutatja, vagy épp tudásunk teszi lehetővé tudásunk e bővülését.
Így vagyunk elviségünkből fakadó eszmei eszköztárunkkal, azaz elméleteinkkel is,
ahogy megszületnek és tudatosulnak, lesznek mellékzöngék, kételyek s további nehézségek.

Hogy csak a fájóbb oldalról közelítsünk hozzá, de világos, az örömteli sem különbözik
ebből a szempontból, ami a továbblépésre ösztönzés, mert egyik gondolat sem végső hegycsúcs.
Ahová elérve megállapodhatnánk, hanem a belátott táj hívogatói s veszélyei
egyaránt eszmei továbblépésre sarkallnak, s e folyamat állomása mindig gondolatunk.

Milyen érdekes, hogy a történelemnek is van csontváza, teknőc burka, olyan kerete, váza,
amelyet ki vagy be lehet tölteni adatok hozzáadásával, melyek csupán ránk jellemzők.
Ezt azért nehéz meglátni az eseményfolyam mögött, régmúlt történések közvetítésében,
mert annak szereplői hús-vér emberek, alig hinnénk, hogy eleven szerepük milyen sablonos.

De hogy nem különböznek nagyon egymástól, azt jól mutatja, hogy még a legnagyobb alakok is úgy
cselekszenek, olyan célokkal rendelkeznek, hogy szinte behelyettesíthetően hasonlóak.
Sőt, a birodalmak is nagyjából ugyanazon a területen következnek egymás után, hogy
szinte melegváltást látunk, uralkodó család tűnik le, kihal, és új lép királyi színpadra.

Miközben az emberi emlékezet véges, és korábban nem voltak ezt segítő eszközök, az
írás csak igen későn tudott nagy tömegben hordozóra találni, kezdetlegesen rögzült.
Vagyis csak néhány nemzedékig láthattak vissza az események tekintetében, míg személyek,
családtagok esetében hat korosztályt tudtak említeni, ennyire maradt meg máig szavunk.

Ma már azonban csak két-három felmenőt szokás fejben tartani, beszélni róluk, mert hisz sokkal
idősebbek lettek a szülők, mikor az első gyerekük születik, s már nem él együtt nagycsalád.
Ezt a veszteségt aztán valamennyire a történelemkönyvek pótolják, nem közvetlenül
átélteket mesélnek öregek nekünk, hanem pártatlannak mondott nézőpont szerint olvassuk

a beszámolókat történelmi események, csaták, várostromok, dinasztikus házasságok

és egyéb, a király köréhez tartozókról, de úgy előadva, mintha országokról lenne ott szó.
Ám ilyenek nem voltak régen, sőt birodalmak se képződhettek, hanem birtokokat próbáltak leigázni fegyveresek, kirabolva, adót behajtva később, nem volt mai értelmű állam.

Mint történelmi eseményfolyam összefüggő sorozata sem, ahogy most elénk tárva kapjuk, viszont a művelődés lépésenkénti ügyes, okos előrehaladása, vívmánya terjedt.
Ennek pedig része volt csillagok járásának ismerete, körforgó visszatérése, hová, fel az égbe, nagy vezérek nevét tették utóbb, kiknek forgása forgatta a földi életet.

De árulkodó, hogy a csillagképeknek más volt a neve népi emlékezetben, nálunk kivált, de a távoli keleti népeknél is, sokkal kifejezőbben ráillet égi alakzatra.
Ez pedig egyértelműsíti, hogy megelőzte hatalmi gépezet fogaskerekeként való szereplését, midőn a történelem csontváza lett, belefért a legkegyetlenebb hódítás is.

Ami nehéz, nem lehetetlen, ami könnyű, nem biztos, hogy jó, ami jó, nem mindig hasznos, ami kedves, nem mindenkinek az, ami kívánatos, sokszor nem elérhető, ami nem ismert, még van.
Ez hat tétel, és kibontva sem csökken értelme, vagy lesz enyhébb a tanulsága, ha mellbevágó, ha hízelgő, egyaránt fontos, ne taszítsuk el, felnőttként kell szembenézni a tapasztalattal.

Ne riadjunk vissza, ne legyünk „hőkölés népe”, ha megpróbáltatás kopog létezés kapuján, előrelátható lett volna, ha okosabbak vagyunk, de persze elkerülni mindent nem lehet.
Mert akkor kimaradnánk az életből, felhúzott rúgó létünkre szükségszerű a lecsengése, ártalmak is fogadókészségünk miatt vannak, az öröm pedig túlszárnyalja a képzeletet.

Magunk nélküli világot könnyen beláthatunk, hogy volt és lesz, de a világ nélkül magunkat sehogy sem tudjuk előállítani, bár szélsőséges esetként mondható, a világ az én képzetem.
Azért szélsőség, mert nem válaszol a kérdésre, a többi emberrel mi van, ők is részei-e a világnak, s akkor emberként mi is, így tehát nem vagyunk másként, mint világunk részeseiként.

Ilyen és más elvi nehézségek megoldhatók, ha komolyan vesszük a megismerés határát, mármint hogy van, ami gondolati különbséget jelent valóságtól, róla szól, de nem ugyanaz.
Ekkor könnyebbé válik értékelni igazi helyzetünket, mitől nem fogunk megkönnyebbülni létérzetünk gondját illetően, hogy mi a jó, a pillanatnyi, vagy az örök, és az micsoda.

Ha megállapodunk akármiben, mi csak nekünk jó, és másoknak, azaz az egésznek nem hasznos, vagy fordítva, hasznosan éljük életünket a más javára, úgy elégedetlenek maradunk.
S mennyi minden van, mi szívünkhöz nő, és másnak közömbös, nem ismeri eléggé, nem tud róla, így hát hiába győzködjük, falra hányt borsó lesz, s érdekes módon ettől még nem mondunk le róla.

Eközben ezernyi dolgot mások birtokolnak, nem benne ülve azokat mennyországnak hisszük, mármint földön létezőnek, mit sosem érünk el, vágyakozással teli lelkünk sóvárgás foglya.
De édes teher ez, hit van mögötte, nem ismert kiterjesztése világon túlra, attól még van, lehet, hogy senki nem bizonyosodott meg róla, és végül a többséghez hasonlóan várjuk el.

A negyedik parancs nincs igazán kibontva, mert így talán jobban érvényesülhet, mintha szájba

lenne rágva, hogy a szülők tiszteletével a tanácsukat is bizonyára megfontoljuk majd.
Csak vérségi kötelékre bízva marad a tisztelet, hogy életünket nekik köszönhetjük,
tiszteletet parancsol áldozatvállalásuk, hogy a világra hoztak minket és felnevelnek.

Ez a fele aztán olyannyira kiemelt lett, nemcsak a tízparancsolat egyikének, abból
lehagyva, „hogy hosszú életű lehess a földön” második részt, de mert életlendület is elmúlt.
Élet tovább adásának semmihez se fogható élménye, szándéka igen alábbhagyott ma már,
így többszörösen köszönhetjük, hogy megszülettünk, nekik, akik nélkül még később se tudunk élni.

És igen, hosszú élete annak van, aki okos, ügyes, és ezt nem lehet hebehurgyán, tisztelet
nélkül szüleink, tanítóink iránt elérni, vagy épp afelé, amiről szól, a világ iránt.
Mi hát a tisztelet, hogyha ilyen fontos, miért van magára hagyva újabban, világ árvája,
bár ugyan hangoztatják és kikövetelnék, de ferde irányban és a helyest tagadva teszik.

A tisztelet nem együttérzés, de elismerés, a jó és szép példaként állítása, helyeslés
és főhajtás, nem alamizsnaként, de jogosan, szerencsésnek érezzük magunk hasonlítva rá.
Tanítani is ezt szabad, ezt kell, egészséget és erényt, a hozzá vezető utat, mértéket,
mivel elősegíthetjük, megtarthatjuk, de nem minden adottság függ tőlünk, tiszteljük, ami van.

És köszönjük ezeket is felmenőinkben, még egyes képességek, testalakok is számon vannak
tartva, melyik nagyszülőnktől örököltük, és az ő életük a jövőnkre nézve eligazít.
Ugyanez van a mesterségekkel, tudománnyal, jó tudni, ki találta fel, milyen eredeti
ötletből, eljárásból fakad, az a lényege, megismétlése, folytatása úgy lehetséges.

A természet tisztelete megakadályozza helytelen felhasználását, mi veszélyekkel
jár, látunk példát, siratva millió halottat, ha csak háborúban elhunytakat soroljuk is.
Mind e követelmény az istentiszteletben tud egyesülni, ezért a vallás nem nevetséges,
nem elnyomandó, mint ma kezelik, akik szülőt nem tisztelnek méltóságuk isten örök szintjén.

Az ötödik parancs a legrövidebb, talán mert a legparancsolóbb, legegyértelműbb, kibúvót
kizár, mindenkire vonatkozik, s ez lényege, mert világvég lesz bárkinek ölni megengedni.
Nincs kivétel alóla, bár ez nem valósult meg soha, mióta e parancs le lett írva, ámde
előtte, parancs nélkül is igen jól el tudták különíteni a megölendőket maguktól.

Ezek pedig csak állatok voltak, így hát mikor ember emberre támadt, ellene fegyvert emelt,
állati sorba taszítottnak nézte másikát, önmagát pedig felső, nyert helyzetű győztesnek.
Ezért vonatkozik mindenkire már törvényként manapság, miközben vészhelyzet vagy más felülír
ilyen békebeli jogot, ki közénk tartozik, védjük az életét, ellenséget pedig pusztítunk.

Ölendőket ugyan katonaként elkülönít a védekező közösség, de a támadókat
ez nem érdekli, bombáznak ágyúval lőnek a lakosságra is, igen sok az ilyen áldozat.
Ez is mutatja, miért megengedhetetlen az ölés bárki számára, mert egyről sokra terjed,
harcosról harcképtelenre, s a hóhért akasztják a forradalomban, hol a káosz megtizedel.

Bár értelmetlen halált emlegetnek, de nincsen értelmes tehát, amit egymásnak okozunk, mert
nem pusztítással oldhatók meg gondjaink, de építéssel, amihez ember kell, élve élni.
Élni a lehetőségekkel a meglévőből kiindulva lehet, nem a felperzselt föld

sivár síkján, nem halottak tetemén keresztül, hanem az életerőt boldogság felé segítve.

A „Ne ölj!” parancs tehát kiegészült értelme szerint így folytatódik: „és segítsd a másikat!”
mert akkor tégedet kedvelni fognak és viszont segíteni, amint azt már megkaptad gyerekként.
A felnőttek élete legyen együttműködés, nem harc, küzdelem egymással, versenyhelyzet átka
mesterséges, ránk erőltetett, kényszer olyanoktól, akik a mi áldozatunkon nyerészkedhetnek.

Akik lerázzák magukról az emberségesség kívánalmát is, nemcsak emberölés tilalmát,
végsőkig elmenve haszonlesésben, keresve a sikert mindenáron, más életek kárára.
Lassan terjed feltétlen béke uralkodása, áldásos megoldása, aminek feltétele
a gyilkolás megszűnése természetességhez visszatérve, amily állapotban teremtettünk.

A nemzetért tevőt nem értik korunkban, üres lett számukra ez az eszme, ami valóságot takar
egyébként, olyan műveltségi egységet, hogy nélküle csak hamis tengődés lett az élet.
Mert már ellene is fellépnek régóta pénzen vett erők, melyek zsoldoshadsereg mintájára
segítenek leigázni a kijelölt céllal nem egyetértő és ellenálló nemzeteket.

Ezek a megrendelők már új szerveződésnek állítják be magukat, mintha életképesebb
lenne, mint a régi nemzet, az eredmény miatt, amit tehát kétséges eszközökkel érnek el.
Ez pedig a gazdálkodás előnyös módszerét terjesztené ki eddigi környezetén túlra,
világegészre, ami önellentmondás, mivel éppen világunk kis részeinek összhangzata

volt eddig a siker záloga, ahogy követtük a jobban teljesítőt, jutalmaztuk, szerettük,
de annak a többihez viszonyítva láttuk, attól még állaga fejlesztésre szorulhatott.
De ha egy testté áll össze, egy központ irányít egész világgazdaságot, nem tűnik fel tévút,
megáll a haladás az ahogy volt szinten, elég csak önvállveregetve kritikát elfojtani.

Ebben áll a nemzetellenesség mozgatója, mert mely szerveződés úgy céloz meg egyetemest,
hogy elkülönülve a többiektől, értékek mentén méri meg magát üdvösségért harcolva.
Nem valami szebb jövő ígérgetésével, vagy a vészteljesség fenyegetésével kívánja
beteljesíteni a legszebb emberi álmot: elődök szép mintájára megélni és halni,

hanem önmagából kiindulva lehetőség terén mindenoldalú vizsgálatot végezve,
amiben megengedi mindenkinek érdemet szerezni, azért jutalmat kapni, de nem egymás
kárára érvényesülni, ebben áll a titok, hogy az emberek nemzettagok, azonos nyelven
beszélnek, hasonlóknak örülnek, teljesítik örökölt feladataikat és az újakat.

Emberségesség magasságában, de egyéni szinten, kis közösségüket átlátva és abban
bízva, annak előnyeit, jellegét élvezve, és nem távoli bizonytalan célokért áldozva.
Ez az öncélúság lesz leghasznosabb bolygó szinten, hiszen úgy kapcsolja be a helyi erőt,
hogy nem rombol le vele sehol semmit, okosabb is lehet elődeinél tudományt bevonva.

Fiatalon a befogadás élmény öregen a kibocsátásé kell legyen, lenne, ha lenne
rá alkalom, lenne helye, módja, intézménye, mint volt egykoron, nem is oly régen, szükség szerint.
Honnan fogad be és mit a fiatal, csakis az érettől és érettet, személyt és tudást nézve,

érdekeset, ami csak értékétől lehet az, szigorúan megmérettet, jó biztonságosat.

A legkisebbe ömlik be a külvilág épp a legnagyobb sebességgel és mennyiségben, amit természetesnek veszünk, felelünk kérdésére aztán türelmesen, mert kérdésre kérdést halmoz. Egy idő után szabadul lelke tudatlanság fogságából, és akkortól kezdi a tanulást igazán, messzebbről véve, már más eszközökkel a tudást, mint addig, hatékonyságot keresve.

De csak kiemelkedő tehetség esetében megy így, egyébként a környezet adagolja, s nem mindig életkori állapotnak megfelelő módon a tájékozódás szellemi oldalát. Az anyagi oldalhoz oda kell menni közel, felkeresni a távoliakat, megmártózni az eseményekben, hogy tanulságot lehessen levonni belőlük, s ez már az ifjúkor dolga.

Ámde ebben meg éppen szellemi téren mélyre evezők szenvednek hiányt, a könyvmolyok, mondtuk régen, de ma ez már nem nagyon érvényes, hiszen a könyv helyére képernyő került sok-sok képpel. Azon pedig a színes mozgás lenyűgözi a fiatal lelket, olyan helyekre eljutva, olyan történéseket nem felidézve, hanem egyidejűleg átélve, mire nem volt példa.

Mármint korábbi évszázadokban, évezredek során, de felmerül ennek értékelésében látszólagosság átka, a mintha világ, mert a valós élmény helyettesítése káros lehet. Erre még nincs tapasztalat, hogy boldogul az így felnőtt nemzedék, de bízzunk az emberi erős alkalmazkodási képességben, igazodjunk hozzá tudás átadásban, őrizve a múltat.

Hogy írásbeliséget ne dobjon ki az ablakon az üzleti élet, amely beletenyerelt az oktatásba, de méginkább a szabadidőbe, felgyorsítva az írás nélkül megspórolt időt. A szóbeliség is őrzendő, a sok más nyelven elérhető csábítástól, csorbul anyanyelvi beszéd, lefokozva rövid érzelmi kitörés trágárságára, és csökken egymás megértése. Ha van egyáltalán mondanivaló, mert közös élményt külön szerző gyakorlattá vált a könnyen elérhető látszólagosság, és kísértésnek nehéz ellenállni, ha ez közösségi alap. Kik hát ma a tanítók, ha mindent csak mozgókép közlése által kezdtünk el befogadni, kik a kibocsátók, közlők, hacsak nem az újdonságot legkönnyebben elsajátító fiatal lelkek.

Még bizonyára nem érettek, de sikeresek, és elveszik a helyet a megfontoltságon már magukat átverekedőktől, az öregektől, akik így magukra maradtan füstölöghetnek. Tanulni, befogadni kell tehát nekik ismét, tovább, hogy kivívják megfelelő helyüket a stafétafutásban, tőlük vegyék át utánuk futók a botot és vigyék tovább a cél felé,

Anyámmal azonos vagyok, ő hozott világra, amikor életet adott nekem, kérdezetlen tette, hiszen nem voltam előtte, nem volt kitől kérdezze, akar-e lenni, s ez nem volt véletlen. Másként ugyanis nem lehetséges folytonosság, amit a már élőktől megkövetel, hogy élnek, élvezik a sorsuk adta világösszefüggést, annak hű emberi kifejezőivé érnek.

De ahonnan ez az emberiesség származik, ahol lehetségessé vált az emberlét foka, no, nem testileg, de abban a szellemiségben, hol ma is vagyunk, a hely annak anyaként oka. Anyaföldnek mondja a nyelvünk a szülőföldet, és ez táplál bennünket naponta eledellel, de csak szorgalmunk árán jutalmaz javaival, Kárpát-medencei tejjel-mézzel, hegy-völgy mellel.

Ám az apaföld, hová hódítókként érkeztek, akik ott urakká válván máig mindenfelé

emelkednének más vállán erőszak-jólétbe, miránk is ránk-ránk törtek sokszor már eddigelé.
Pedig az apának is megvan a maga dolga, de az nem a harci hősiesség gyakorlása,
mire a katonákat királyuk kényszeríti, hanem a szellemes eszközök feltalálása.

Közelebb hozva a csillagokba rejtett tudást, mit a maguk módján őseink képzeltek oda,
mert a világ végtelensége megengedi, hogy minden korban megújuljon az értelmi csoda.
Ez ugyan visszatekint múlti tanulságokra, de képes jelenvalóságot átértelmezni,
önállósítva magát képez folytonosságot mindazzal, mi a hatékonyságot kiterjeszti.

Ami megfelel a szülőföld elvárásának, támasztva sok jó–rossz esemény emlékezete
által, megszólal bennünk a hely szelleme szintén, ne csorbuljon az ember szépre nőtt természete.
Hogy végigjárván a nemzetté fejlődés útját, teremtsünk gyermekeinkből egész felnőtteket,
kikből nem hiányzik semmi és olyan gazdagok képességben, hogy ámultatva tesznek tetteket.

S ha ma hiányzik a nemzedékek közi béke, erre kell figyelmeztetnünk fiút, lányt, mindenkit,
hogy a mibenlétünk nem semmiből állt elő, magtalan emberiség nem nevelne fel senkit.
Az apa magja, az anya földje egyesülve teremti, majd termi gyümölcseit, azaz minket,
s hogy a háttérben vagy fölöttünk istenség lebeg, hab tortánkon, melyet nekünk kell megsütni mindet.

Hogy mikortól olvastál nehéz szövegeket, és milyen vonatkozásban, kevésszer kérdezted
eddig magadtól, elmélyültségnek fogadtad el, ami csak későbbi életkorban szokott jönni.
Mint a felsőbb matematikát és elméleti fizikát is, vagy az élettan vegyi elemeit,
megalapozza könnyedebb, felszínes ismeret, eljárás, alap, amire építeni lehet.

Olyan beszélővel is ritkán találkozhatni, aki a bonyolult összefüggéseket napi
szinten használva fejti ki mondanivalóját, és éppen egy igen fiatal szembejövőnek.
Aztán amikor tanártól hallod ezt, aki a hivatalos tananyagot mondja, adja elő,
és már a tudomány magasabb régióiból merít, igen megnehezíti a megértését.

Mert vagy rengeteg idegen szót használ, szakmája nyelvi sajátossága szerint, vagy olyan képlet
erdőt alkotva vezet le eredményeket, hol te csak bolyongsz eltévedve, reménytelen fejjel.
Amikor magyaráz, se érti, te mit nem értesz, hiszen nyilvánvaló logikus, amit előad,
benned lehet a hiba, rejtett ellenállással a befogadás iránt, vagy a tantárgy ellen.

Sőt, sokan a tanárban látják, érzik a hibát, és inkább utálattal elfordulnak az egész
tudás területtől, csakhogy ne kelljen szenvedni tovább az érthetetlenség miatti unalmasságtól.
És akkor ott vannak még a nehéz olvasmányok, ha kezedbe veszed, leteszed szinte azonnal,
nemhogy miatta olvasóterembe beülnél, félnapokat áldozva befogadni szavát.

És azokat a hosszú, bővített és összetett mondatokat, a sok alá- és mellérendelést,
amivel a leírás bonyolultságok után menve közelítő ábrázolást kíván adni.
A megértéshez pedig szükség van nemcsak szavak jelentésének külön-külön ismeretére,
a meghatározásokat szinte bemagolva, hanem alkalmazás szövete felfejtésére.

Ezért amikor lépésről-lépésre haladva tudásod már elegendő fényt gyújt a fejedben,
bevilágítja, fölé emelkedve, a nehéz gondolati terepet, és el tudsz igazodni.
Nemcsak befogadod a világ elvi tájának elsajátított álláspontját, de tüzetesen

ellenőrizni is képessé válsz elméletet, felnőttél a feladathoz szerves észrevétlen.

A simogatás kellemes, az ütés meg fájó, de hogy mi minden éri még a testünk állandó módon, de érzékeletlen érzékszervünk által, mert olyan nincs rá, nem tudjuk, nem számolunk vele. Ezek a különböző sugárzások, amiket a természettudomány már mérni képes, tehát ideje lenne foglalkoznunk velük, de még a fény és a hang hatásával sem vagyunk tisztában.

Pedig a fény egész nap ér bennünket, éjszaka hiányával tüntet, s legfeljebb hangulatunkat befolyásolónak tartjuk, és nyáron lebarnít a Nap, mely végső fényforrás, minden hő szülője. Hogy miként teszi ezt élőlényeken keresztül, iskolai tananyag alapvető hatását illetően, a szén szerepét kihangsúlyozva, s a fényviszonyokat is le tudja írni nyelvünk.

A hangok is körbeölelnek, gyerekzsivaj a családban, óvodában, iskolaudvaron, és kellemetlenebb zajok, különösen a régi üzemekben, de a közlekedésben is végig. Hogy rossz hatással van ránk, hangtompító eszközök alkalmazása mutatja a hirtelen és nagy robbanások ellen, amely megfélemlítő is, nemcsak életölő, mindent romboló fegyver.

A hang és fény hullám, folytonos kötelet alkot, nem egyszeri becsapódás a testünkben, mint a puskagolyó lenne, ha eltalálna, de átmegy rajtunk, s közben változtatja lelkünket. Ennek valamely vizsgálatát már sejti szinten is végzik, de bódulat akár harangzúgástól előáll, és aztán ottvannak a rockkoncertek, ahol a hangerő egetverő, és a ritmus is szétráz.

A Napot is mesterségesen pótoljuk télen, szoláriumban napozunk, mintha csak véletlen lennének a sötétebb hónapok, pihentető mivoltukat trópusi utazásunk eltörli. Persze ott is élnek emberek, ahol nincsen tél, és ők ahhoz szoktak hozzá, amint templomi csend is boldogíthatja a hívőket, az áhítat, ám újabban mindenféléhez hozzá kell szokni.

Állandó zajhoz, folytonos ébrenléthez munka során, vagy szórakozásból, időeltolódást sem vesz figyelembe azonnali sportközvetítés, egyformává tesszük a változatosságunkat. Mintha mindenkire azonos időben és csakis ugyanaz a hatás lenne új szükséglet hang és fény tekintetében, mesterséges lett a világ, de nem tudjuk, mibe kerül ez neki és nekünk.

Törődj üdvösségeddel, mert nem születtünk tengni mint az állat, de hinni és haladni előre, a magunk útján, mit isten által kijelöltnek gondolnunk érdemes, értelmes következménnyel. Utunk kezdete egyáltalán nem rajtunk múlik, szülők, nagyszülők sora végtelenbe nyúlva ad testi-lelki előzményt, kiszámíthatatlanul, így isteni döntésnek vehetjük egyszerű szóval.

A körülményeket tehát, mik mindenkinek mást dobnak létéhez, testvérünknek mi vagyunk család különbsége, minekünk pedig ő, ha épp nagyobb vagy kisebb nálunk, közös szemmel nézünk világot. Annak módja tehát eleve adott számunkra, tapasztalati meglátással, elvi tétellel, ami ritkán van kimondva, inkább ünnepi alkalmakkor a nagyközösségben, hivatottól.

De belenőve az eszmei térbe, törvények, parancsok tárulnak elénk nagy ésszerűséggel, vagy kemény ellenállásunkat kiváltva, mert a természettel szembe menni érezzük-gondoljuk. Ekkor kell észnél lennünk, e korai eszmélkedés idején, ifjúi lendülettel nem eldobni

a rossznak érzett miatt, mit eszünk jónak belát, vagyis önálló gondolkodás útjára lépni.

Megérteni a nagy többséget körülöttünk, hogy ők vajon miért emelkedtek felül érzelmi vakságon, tűrve lelki fájdalmat is, ha gyötrik életüket mindenféle megpróbáltatások. Borzalmak közepette is hisznek emberségük istengyermeki mivoltában, és megbocsátva a nekik bűnös módon ártóknak, hogy isteni módon próbáljanak javítani elromlotton.

Mert tudják, ők is romlás szélén táncolva mennek előre a jónak tartott pályán, ahol nemcsak rosszra csábítás, de kifáradás is eljátssza fékező szerepét, s figyelem, akarat lankad. Ekkor kell életlendületnek beavatkozni, hagyni magunkban a hit érvényesülését és bízva a jóság egyetemes érvényében, úgy tenni, mintha mindent rendbe lehetne még hozni.

De ez inkább az öregkor vigaszaként jöhet, az élet derékhadában szépséget keressünk mindenben, amire hatni tudunk, s amiben az isteni tervet fedezzük fel, rácsodálkozva. Legyen bár emberi alkotás, vagy természeti képződmény, mind hívogató, mint csodás lakoma, mind annak a teste, amiből minden van, és a lelkiség mögötte magunkban felfedezhető.

Amikor segítesz, tényleg önzetlenül tegyed, különben más lesz belőle, függő kihasználás, netán megalázás, hasznot húzás abból, hogy a kiszolgáltatott belemegy minden feltételbe. Ha azt mondod, nem kérsz kamatot a kölcsönadott pénzért, akkor cserébe ne várj el szívességet, többlet kedvességet, időt ráfordítást addig lazább kapcsolatra, semmit azon túl, hogy adtál.

Mert mondhattad volna, hogy nem adsz, vagy kérsz kamatot, de nem mondtad, így hát utólag ne próbáld mégis behajtani, akin segítettél, tőle vissza irányítani feléd annyi ellenértéket. Aztán úgy járni se illene, de arról „vétkes” nem tehet, ahogy nagyapám mesélte, elmenve segíteni valaki legénynek lánykérőbe, hogy hát a kérőnek éppen odaadnák a lányt.

Ez a segítség tehát dugába dőlt, amint azt sem tudjuk kivédeni, ha valakin nem lehet segíteni, pedig annyira akarnánk, erőltetjük, amihez nincs kedve, vagy inkább nincs képessége. Vagy amikor csak úgy könnyedén megmutatjuk, hogy miként is kell csinálni, túl gyorsan, mesterien, olyannak valamit, aki még csak kezdőnek se mondható, nem tettünk elég jót, inkább keveset.

A szeretet türelmes, mondja az apostol, és a tanító is az, akinek hivatása a tudás átadása, a tanuló segítése, de segíteni mindenkinek türelmesen kell. Nemcsak odavetni, amit kért, vagy nem is kérte, hanem előkészületet végezve, felkészült legyen a fogadására, ne herdálja el, azaz jó talajra hulljon a mag, mint a Mester mondta.

És hát segítséget kérni se egyszerű, és van, aki úgy kér, hogy nincs is rá igazán szüksége, s elvesz más rászoruló elől lehetőséget, mert annak, aki adott, nincs több a tarsolyában. Mennyi olyan gyanú felmerül aztán, hogy segély megfelelő helyre kerül-e, ha csak messziről szervezetten jótékonykodunk, s nincs ellenőrzés, visszajelzés, s félő, lehet trükközni eredményt.

Ám aztán, hogy háborúzó felek közül melyiket támogassuk, segélyezzük, igazi válságot okozhat lelkiismeretünkben, nem bízzák ránk ezért, ez már hivatalos, hűvös állami szint. Így hát egy kis segítséggel indultunk barát, rokon, ismerőstől, és eljutottunk egészen a nemzetközi segélyekig, lássunk hát tisztán, mikor kell jótékonykodásba és miként fogni.

Ha tudós akarsz lenni, tudományt művelni, meg kell tanulnod olyanról gondolkodni, ami
van ugyan, de nem tudunk róla, fel kell fedezni, vagy jeleivel, jelenségével találkozunk,
de nem tudjuk, mi az, mi van mögötte, mily törvény, mozgató képlet, rejtett összefüggés, s egy módja
van, hogy rájöjj: szélesebb fogalmi keretbe kell ágyazni, amit kutatsz, mint addig bárki tette.

Nagyobb gondolati teret tágítani, mint az addig létező és az emberek tudatában
megjelenő, s főként amire csak te vagy képes, mert te kaptad azt a talentumot, hogy élj vele.
S ha ez nem érthető, jöjjenek a példák, hiszen a világ egyértelműen ettől ment előre
a múltban, és a jelenben is vannak égető gondok, felmerülő kérdések, mik megoldandók.

Például a természetben nincsen kerék, mégis feltaláltuk valamikor régen, gurítani ugyanis
mindent könnyebb, mint cipelni, s ez a jó felismerés aztán törvényszerűt is tartalmaz.
Ám a tökéletes eset követelményére előbb rájött, aki egyengette faragta az
alakját, mert látta az alkalmas íveket és összerakta fejben, hogy az egész olyan legyen.

Ez aztán minden kézműves, fémműves szakmánál előjött, hogy hinni kell beszélő megérzésben,
bízni a természetben, hogy majd javunkra szolgál, ha érvényességeit megfelelően bírjuk.
A sok állathang között az emberé egyedi, mert számunkra jelentést hordoz, összehangolja
a közös tevékenységet, egyéni mesterség fogásainak neveként pedig sikert tanít.

A szóbeszéd elvárásokat engedélyez a jövőre, gabonavetés vagy tyúkültetés, sőt
főzés-sütés eredménye ígéretként előbb létezik mind, mint valóságban, és ez igen jó.
S ezzel máris jövünk vissza az állításhoz, hogy a gondolatban többnek kell lenni, mint létező
eset, s ha elvonatkoztatunk a gyakorlattól, elméletben is így van ez, műveleti szinten.
Az adatok egyenrangúsága, hogy belőlük kijöhessen, ami benn van, ne akarjuk őket
alávetni korábbi tudásnak, legyünk bátrak, nyitottak az újra, de a régiség tükrében.
Rakjuk egymás mellé szavak mintájára a dolgokat, és higgyük el az új jelentést, és az
új jelenség elvét látva, döntsünk elvetése vagy megtartása mellett, további reményében

a képességünk hasznának, merthogy jóra szolgál.

Életünk az első lélegzetvételtől kezdve tart az utolsóig, de csak kétszeres felszínes
látásmódban, mert ez kizárja az anyaméhben töltött időt, és a lélek halhatatlanságát.
Pedig már a fogantatásunk előtt szerető odafordulásban van részünk, ugyan még csupán
egy általában vett gyerek, fiú vagy lány célzott, de azok közt ott vagyunk mi, akik megszülettünk.

Hogy ezt a szülői vágyakozást gyermekükre lehet-e lélekképződésnek tekinteni, még
csak fel sem igen vetett kérdés, nemhogy választ is tudnánk rá adni, mert nagy titok rejlik mögötte.
Ami összefügg egyébként halhatatlan lelkünk tovább létezésével a halál után, mert az
nem fér össze a keletkezés egyszerűsége állításával, amit nemzéshez társítanak.

Valami isteni beavatkozás sejlik itt, a természetnek elérhetetlen finomsága
a kicsinység tekintetében, de elképesztő ereje a mindenre kiterjedése szerint.
Ezt az erőt tehát inkább alapnak tekintsük, kiindulásnak, ami minden alatt húzódik,
s ami aztán felépül rá, és legmagasabbra, az épp az ember, pillanatnyi tudásunk szerint.

De ez a tudás öröknek látszik, szerkezete következtében, bár bölcselők és istenészek
tesznek fölénk angyalokat, és magát a Végső Szellemet, de ha aki alap, akkor máshol van.
Vagy ami, ezt sem tudjuk eldönteni, emberhez hasonlóként tudjuk kezelni, de ez a tudás
álképesség is lehet, megtévesztő, s onnan van, hogy mindent magunkhoz hasonlítva közelítünk.

Kimondjuk, hogy kicsinységünk miatt lehetetlen felérnünk hozzá, ugyanakkor úgy teszünk, mintha
mégis sikerrel ostromolhatnánk kéréssel és imával, megkönyörül rajtunk földi királyként.
Hogy ez önellentmondás, istenkáromlás lenne, ha valóság lenne, nem gondoljuk végig, csupán
az orrunkig látunk, s azon belül önzősködünk, letagadva, hogy más eszközök visznek sikerre.

Emberközi megállapodások felrúgása például, ha a többség elhitte betartását,
mialatt a hitszegő kisebbség kemény szívvel maga felé hajlította „gondviselés” kezét.
Ezért a csillagászati háttérsugárzáshoz hasonlót kellene talán inkább látnunk lelkünk
örökléti sorsa táján, hogy nem a semmiből jövünk s oda tartunk, van alap örök reményre.

Bolhából elefántot nem lehet csinálni, csak képletesen, aminek így nem sok értelme van,
valamiféle elégtételt azért jelenthet, ha kis fájdalmat, veszteséget nagynak mutatunk.
Nagyobb baj akkor lehet, ha üdvös kis jelentőségű dolgot nagyítunk fel, és el is hisszük valónak,
és ettől a nem létező reményalaptól várunk megoldást fájó sebre, ez káros csodavárás.

Különösen ha teljesen alaptalan jelet tupírozunk és habosítunk, mert a hamisság
többszörösen veszélyes, hiszen elvárást szít fel, miközben nem létező fog csalódást okozni,

vagy esetleg megtorlást, büntetést, ha olyasmit akarunk megváltoztatni üres bizonysággal,
amit régen, s igen nagy áldozat hozott létre, győztes és vesztes oldalról egyaránt szenvedve.

S bár olyankor a gyilkos versenyt, ami háború, inkább – szerencseként – külső érdek döntötte el,
mégis az igazságtalanság nem engedi meg elfeledkezni róla, hogy ártatlanok vagyunk.
A másik oldalt meg ez éppen hogy ébren tartja, nehogy fejükre nőjünk s visszavegyük, mi miénk,
gőzerővel folytatják az elnyomást, meglesve, hol fáj az nekünk legjobban, s ott felerősítve.

Ezért aztán nagy felelőtlenség azokból a kis jelekben nagy mozgósító kürtölést látni,
mikor belső gyengeség rágja ellenfelünket, attól még külső támogatás nem fog csökkenni.
Ami létrehozott mai állapotot, minek már százéves évfordulója is elmúlt, nincsen
azóta se érdekcsökkenés, hatalmi váltás, ha az összképet nézzük, a világrend befagyott.

Nem álmodozni kell déli verőn új határról, terület visszacsatolásról, de megküzdeni
a mai kihívásokkal, teljesíteni az emberségességünkből fakadó feladatot.
Hiszen ha a környezetből ez tovább hiányzik, ahogy régóta érzékeljük, mi pótolhatjuk,
minek jutalmaként közelebb jutunk a célhoz, mi általunk sem lenne elérhető teljesen,

mégha álmunk teljesülne is, illetve az nem történt volna meg, amitől szenvedünk máig,
hogy feldarabolják országunkat, ha lett volna elegendő hitünk, hogy ők követhetnek minket.
Mert még magunk sem követtük mindig magunkat a jóban, mit egyik felünk nyújtott, más lelegelte,
sokkal élőbb lehet most a mintánk, ha bolhaként elefánttá leszünk, s mégis megférünk másokkal.

Ki mit érdemel történelem által, két síkon futó választ termelő kérdés, kiérdemelni
rászolgáltan, vagy kiszolgáltan külső hatalmat, nem mindegy, ezért érdemes megkülönböztetni.
Rögtön eldől azon, kivel alkot közösséget életünk egyáltalán avagy szívesen, önként
társulva nagyobb szinten is, főként a védelmi teher megosztására, ha támadnak ordasok.

Kik tehát kívül vannak rajtunk nemcsak testileg, más tájról érkezve minket dúlva leigázni,
hanem lelkiségben szintúgy hiszen nem átallnak kegyetlenkedni velünk, ha másként nem érnek célt.
Erőszak az is, ha olyan eszmét erőltetnek, hogy valljunk, mi nem sajátunk, mitől irtózunk is,
mert ellenkezik egyenrangú életmódunkkal, melyben a természetesség a meghatározó.

Ennek mikéntjét, mondanivalóját tőle, az alkotó eszméje, lényege felől szerezzük,
közlélekben érleljük, s ha mindenkinek tetszik, elfogadjuk már mindenkire kötelezőnek.
Törvénynek, amit nem lesz egyformán könnyű mindenkinek betartani, de kivételes
helyzetre is van gondunk, öreg, fiatal, nyomorék, rokkant úgy gondozott köztünk, egészséges legyen lelke.

Ha viszont kényszerűségből kellhet támogatni olyat, ami kezdetben teljesen idegen, csak
annak higgyük el, hogy erre van szükség, ki átlát az időn, hiszi, hogy ha túlélünk, túlnőhetünk
pillanatnyilag győztes fegyveres hódítón, mert nekünk nem a harciasság terén van előnyünk,
bár ha kell, ezt is kiválóan alkalmazhatjuk, hanem a békés világ kiteljesítésében.

Ez utóbbi viszont a csak katona lelkűnek nem ízlik, nem tud lemondani hiú gőgjéről,
hogy a harci szempont az elsődleges, ellenség mindenütt bujkálhat, üldözni kell ártatlant is.
Így hát ég és föld a különbség, hogy legyőzetve kinek az együttműködője leszel, nemzetként
építkezőnek, vagy nemzetellenesnek annak utolsó tagjáig, mindkettőre láttunk példát.
A török uralom alóli felszabadulás nagy áldozat vállalói aztán nemzetünket
megóvták az elnémetesítés veszélyétől, mert kiderült, népünk igazi államalkotó.
S ha más népek nyakunkra nőttek, őket nem pusztítottuk el, mint a híres nyugat, így társként
szenvedtünk a nemzetköziség igája alatt, mitől szabadulva újat ne vegyünk nyakunkba.

Az összeköttetés olyan, mint az idővonal, célzott irányban ható ismerős két pont között,
aztán ezek a pontok sokasodhatnak, de nem sűrűsödhetnek, néha a szomszédig se érnek.
Az összekötés a legnagyobb távolságot is áthidalja, legfeljebb időfüggő lenne, ha
testi kapcsolat szükséges lenne találkozás végzéséhez, de a szellemiség egyidejű.

És a szomszédnak is át lehet szólni kerítés túloldalára, ha van közös téma, a kerten
kívül természetesen, hiszen közösséget csak kifejtett saját véleménnyel lehet vállalni.
Meggyőzve őt vagy engem, mindegy, csak legyen közös vonal, amin összeér a gondolat, anélkül
is örülhetünk azért egymásnak, létezésünk megerősítő a másik, akaratlanul is.

Viszont az tényszerűbb, hogy elmegyünk egymás mellett sokan, ismeretlenek, de ha megszólítanánk,
megállítanánk egy szóra, kiderül feltevés, hogy ő olyan, mint mi, csak szokatlanul részletes.
Ennyi részletet nem bír el a fejünk, az időnk, s vanak kedvesebb kapcsolataink, kitöltenek
minden helyet, megfejtendő egyénileg, hogyan bővíthetjük mégis gazdagodással körünket.

Azaz hogy ne kelljen megválni talán hasznosabb kapcsolattól, mert ezt nem lehet mérlegre tenni

adott pillanatban, de hosszasan morfondírozva se, mert őtőle függ, és csak az idő dönti el.
Ezért egymást kell fejlesztenünk azokkal, kikkel összeköttetésben vagyunk, az adott kapcsolat
ne legyen se kényszer, se kihasználandó forrás előnyszerzésre, mert könnyen kimerülhet aztán.

Be kellene tehát számítani, hogy milyen sok más kapcsolatból kimaradunk meglévők miatt,
és ennek fényében megbecsülni családitól munka- és lakóhelyi közösségig tagságunk.
Adni, adni, adni, hiszen ez alatt is kapunk, mosolyt és szívünk melegének befogadását,
kitölteni szavakkal és tettekkel mint időt teremtő mozzanatokkal a közös világot.

Behozva bele, amivel külsővel egyenként találkozunk, érintkezünk, legyen az tényleges
világjárás tapasztalata, vagy elméleti töltekezés tanulsága, adjuk át szívesen.
Kevesen tudják, mi honnan jövünk s hová tartunk, magunk értelmezésében segíthetnek, hacsak
figyelmünkkel megtiszteljük figyelmüket felénk, pontunk körré válik, időgömb középpontjává.

Ma úgy vállalunk közösséget, mint még sohasem, a világ minden tája, embere tettével és
életével, hogy szinte elfeledkezünk arról, a közvetlenségről, amiben naponta élünk.
A munkánkat is úgy végezzük, hogy figyelünk a nemzetközi vagy nemzetek fölötti irányra,
ismeretekre, eljárásokra, – elvárásra, merthogy félünk, nem vesznek be tudásátadásba.

A látszat az ugyanis, hogy minden főszereplő fontos és figyelembeveendő, akit elénk
tárnak, akiről hírt kapunk, pedig őket csupán erős kiválasztás után emelik színpadra.
És azt mutatják be, ahogy alkalmazkodnak az üdvözítőnek kikiáltott követelmény
szellemén túl minden betűjéhez, hűségesen s kritika nélkül, ezt kell nekünk is követnünk.

Megvalósítanunk akár helyi erők ellen, akik nem látják hasznát az önfeladásnak és
figyelmeztetnek a rossz következményekre, ha tőlünk idegen elvekre hagyatkozunk csupán.
És ha turistaként járunk világban, csak olyat látunk, amit látványosságként nekünk mutatnak,
nem juthatunk igaz ismerethez róluk, akik ott nekünk szolgáltatnak a kirakatban állva.

Nem találkozunk helyiek nehézségeivel, vágyott, de tiltott, elnyomott törekvéseivel,
ami a háttérben, mint vulkán mélyén fortyogó láva, csak gyülemlik, és egyszer majd ki fog törni.
Vagy már kitört és polgárháború dúl, hová a fegyvereket a fejlett világ szállítja igen
nagy haszonnal, de ez már tiltott zóna, és alig jut el hír hozzánk róla nagy kegyetlenségéről.

Vagy ha igen, rettegtető példaként, hogy mi is így járhatunk, ha nem simulunk bele fennálló
világhatalom akaratába, hiszen neki köszönhetjük itt a békét és jólétünket.
Nyomjuk el hát lelkiismeretünket, gyanakvó természetünket, hogy nincs velünk sem minden rendben,
ne akarjunk a sarkunkra állni, bármennyire is sarokba szorítanak, mert még gúzsba kötve

is jobb táncolni, mintha levágják a fejünket, elveszik az országunkat, betiltják a nyelvünket,
mint ahogy az összes szomszédunkban már megtörtént, no nem velük, hanem a mi nemzet-testvéreinkkel.
Ezért ezzel a teherrel nyomottan kell nézni a messziről jöttre, s a felsőbbrendűnek mondottelvekre és
gyakorlatra, megőrizni magunk, sajátos valónk, mint Pisti a vérzivatarban.

Mintha távolról néznénk magunkra, más szemével, sokkal kevesebbet látva, azt is más nevével

ellátva, mintha nem lenne saját tapasztalat, testünk-lelkünk hajózik idegen zászló alatt.
Testvizsgálatunk lehetne már a házitorna, ha lenne rá idő reggelente, igény, norma,
megmozgatni nappaltól fájós alkatrészeket, ne dülöngéljünk egész nap, játszva részeget.

Hajlott háttal járva, földre szegett komor fejjel, sietős lihegve, vagy vánszorgó tekintettel,
mint az alamizsnát kérő koldus kinézete, olyan a testünk állapota, hiányzik heve.
A lelkünk sem különb, alig van szabad óhaja, segítség után kapkod Jajj, istenem!-sóhaja,
mintha elmennénk magunk mellett egyhangú szívvel, közömbös hozzáállásunk nem másokhoz ível.

Mert eközben szó sem lehet kitárulkozásról, az sem igen érdekel, ha hozzánk jóbarát szól,
elhárítunk rólunk valós, igaz érdeklődést, még kis érzéseket is taszítunk, nemhogy fő részt.
Melyeket ha átélnénk, több lenne a fogódzónk világhoz, társakhoz, oldódna magányos szólónk,
amit nem szánunk senkinek, béna az alakja, elégedetlenség magatartásunk alapja.

De a néma szótlanságot nem lehet ragozni, be kell lépnünk életünkbe, ne tovább habozni,
megállva tükör előtt onnan az nézzen vissza, ki az élet vizét öröm s bánat ízén issza.
Bátran megmozgatva merev inat, puha izmot, ha ernyedt testünk üresjáratban jól elhízott,
százszor, ezerszer ismételt kis mozdulatokkal, visszajön majd zenélő kedvünk vonóval, tokkal.

Kis haladás is nagy örömet okoz hatásban, nem bújsz mások elől, nem maradsz a lakásban,
szálfa egyenesen visszatérsz az emberek közé, míg bánatod csak tiéd, örömöd már a közé.
És jó megismerni magadat belülről látva, mindeddig rejtett titkaid magad elé tárva,
kiderülő bajról kiderül, hogy kideríti az eget fölötted, felhőid elpenderíti.

Mert nem is oly nagy hegyek azok az akadályok, mik visszatartottak, ne legyen próbálkozásod
se, de mostantól eleven gyakorlattá válik, mire minden ember természettől vágyik.
Ismerni, élvezni az élet minden szép percét, edzésbe fogni minden tagunk minden ujjpercét,
ahogy a napfényben fürdik, érik meg a narancs, szellemi sugárzásba beállni örök parancs.

Az életfolyamatban nincsen megszakítottság, legmélyebb alapként szolgálja létezésünket,
bár szakaszokra, darabokra szakad és törik, felszíne alakjából figyelmünk részesülhet.
Alatta sejtgépek gyárakként termelnek újat, cserélnek régit, éretten tovább szaporodnak,
belesimulva a természet rendjébe, midőn szervetlen szervessé lesz, majd hervad, szénné korhad.

Ahogy mikor felébredünk, nem láthatjuk vissza az alvásidőt, csak a megelőző van észben,
mert az ébrenlét a tudatos, ugyanúgy élőként világalkotók vagyunk, részeként létegésznek.
Velünk születik, fejlődik világunk valóság talaján, barátkozunk vele sok segítséggel,
és lélekburkunkat szellemiséggé tágítjuk, feltöltjük elménket gondolatokkal és képpel.

És mivel összetársítjuk a tapinthatóval, szagolhatóval, ízlelhetővel mindazokat,
amiket látunk-hallunk, azonosítást végzünk: fogalmakkal, tárgyakkal parolázik gondolat.
Meg aztán persze így egymással is kezet fogunk, sőt, testestül-lelkestül szüleink karolnak át
sokáig s megtanítják, mint kell megteremteni e rövid nappalt, jól aludjunk hosszú éjszakát.

Mert hogyha születésünkre nem tudunk készülni, halálunk utánra megvan minden lehetőség,
nélkülünki valóságra hasson még világunk, kívánjuk, teszünk érte, legyen akkor is bőség.
Mindazokból a javakból, mik emberré tesznek, mikből mink is részesültünk mások jóvoltából,

korábban és később élők összeölelkeznek, napfény a közelség, csillagragyogás a távol.

Háttérként egyenrangúan jelenik meg most már előttünk anyagiság és róla tudáshullám,
inkább képvisel szellemi végtelenséget, örökkévalóság módozatain is túllát.
Látja magát emberként, állatként korszakokban, sőt magát a mindenséget is megítélhetné,
ha nem riadna vissza isteni szerepkörtől, mielőtt az emberiséget semmivé tenné.

Olyan eszközökkel játszadozva felelőtlen, mert erkölcsileg lemaradt a versenyfutásban,
amelyek már megbonthatják életfolyamunkat, beláthatatlan következményekkel hatásban.
Őrzés hát a feladat, bármerre is tekintünk, múlt s jelen vívmányainkat becsüljük meg jobban,
tisztelettel élvezzük kiválóságainkat, elérve, hogy minden szív lélekegységért dobban.

Sérülékenységünk nagyobb, mint gondolnánk, mégis sok kockázatot vállalunk, testi épségünket
nem kímélve hajtunk céljainkért, kitartásunk mellé aztán erő társul, őrizve testünket.
Mert a siker rögtön gyógyít, helyreállít lelket, ha kishitűségbe esett is, de nem, ha győztes lett,
nem is kételkedett, csak a buktatót kereste, s kikerülve az igaz erkölcs sose lett feslett.

Szabadság örömét keressük, megéljük, hogyha a mozgásunk bármilyen eredményre vezető,
fájdalmat nem a fáradtság okoz azonközben, hanem hogy helytelenül felmért helyzet nem nyerő.
Különösen versengésre nem elég a hajlam, hisz hosszú, szorgalmas felkészülést igényelne,
de a nagy többségnek más a dolga, hivatása, hamar meg is unja, ha máshoz van nagyobb kedve.

Időt szentelni valamire jól meg kell gondolni, mert amíg az telik, megváltozik testi létünk,
felnövünk például, már nem ugyanazok vagyunk, mint voltunk előtte, nem is ugyanazért élünk.
Hogy egészség viszont majd'kicsattanó maradjon, okos beosztással élve kell dolgoznunk érte,
rendszeresség mellé megérzésünk is odaáll, olyat is megtéve, mire jókedvünk heve kérte.

Aztán ha valami hiba csúszik számításba, megbetegszik a test, mit lélekbenhiba okoz,
ellenállásról beszélnek, mi előbb hiányzott, pedig lelkesedés nem volt, mit az okos fokoz.
Elméje növekedését beépítve lelki életébe, érdeklődését is minden tudás
tovább szélesíti, ismeretgazdagság pedig képességgel lát el, abba nem fér bukás.

Ezért kell naprakésznek lenni ezen a fronton, ami nem divatkövetést, -majmolást jelent,
hanem a mérlegelés fáradságos munkáját, jövő jóért összehangolni múltat és jelent.
Védőburkot képezni magunk körül, de olyat, mi kívül tartja a rosszat, átenged üdvöset,
ilyenek vagyunk sejti szinten, s törvényhozással segítünk hozzá hasonlót, másokkal közöset.

Viszont sérülékenységünk ide is kiterjed, sokan nem tudnak róla, mi kötelezi őket,
s ha elrontják életüket meggondolatlanul, lelki nyomor sújtja a büntetett bűnözőket.
Soha vagy nehezen másznak ki a bajból, akik nem törekedvén az emberségre, alászállnak
poklot járni, mikor napfényben fürödhetnének, mindig kell tartani igért mennyet minden vállnak.

Kis vagy nagy nép nincsen, csak műveltség és hatalmi szerveződés, előbbi áldása nyelvet terjeszt,
utóbbi rátapos őslakosok tyúkszemére, s ha túl sok adót mer szedni, ellenállást gerjeszt.
Ilyenmód aztán nem is voltak országhatárok igen sokáig, birtokok egymás közé nyúltak,

birtokosok egymás közt házasodtak, növelve nagyságát, területét vagyonnak. S harcok dúltak

a dinasztiák között aztán egyidejűleg, és nagyobb szövetkezés leverte a kisebbet,
több csoport fölött győztest kineveztek császárnak, s a népet kényszerítették, viselje a terhet.
Eközben ezt az értelmetlen erőpazarlást, ami még napjainkat is kegyetlenül sújtja,
közelről nézte, szenvedte a föld termő ága, az istenadta nép, s küldte volna földöntúlra.

De fegyvertelen sikertelen lett óhajtása, mindig felülkerekedtek, kik rá telepedtek
messziről érkezve felsőbbrendű küldetéssel, állították, azért küzdve, mert kell lenni rendnek.
Istentől származó törvényeket hangoztattak, de a kőtáblára már családjukat írták,
még lelkiéletére is pályáztak a népnek, lázadót eretnekké nyilvánítottak bírák.

A nép viszont ragaszkodott ahhoz, amit nyelve mondásai jelentettek, közel valósághoz
kevésbé tévedett, mintha idege eszmékre hallgatott volna, s tapasztalta, az mennyi gyászt hoz.
Szolgálta a hatalmat, de csupán felszínesen alkalmazkodott elvárásaihoz, nem dőzsölt,
szerényen megélt, fontos iránytű volt számára az időjárás és maga az áldott termőföld.

Ha minden kedvező volt, szaporodott hétágra, és a szomszédos vidékeket a fiatalok
felkeresték szűzföldet feltörni, kapcsolatuk élő maradt itteniekkel, cseréltek magot,
fűszert, mi újat feltaláltak, azt megosztották, s megismervén nagyobb terület ajándékait,
kiművelték fejüket közös bölcsesség útján, elsajátítva mindazt, mit a természet tanít.

Ahogy a domborzat és a folyóvizek folyton eltérők, mások, úgy a tudás is változatos
képet mutatott, ennyiben lett más és más a nép, békés szándéka azonban maradt varázslatos.
Erre helyezkedett hatalmi haszontalanság, legalábbis a nép saját szemszögéből nézve,
de aztán azon is túlnőtt életlendülete, s vette az uralkodást királytól saját kézbe.

Fogd a karmára vagy az örök visszatérésre rossz sorsod, de olyankor a jónál is megteszi,
ha lelkiismeretfurdalásod lehetne más élete miatt, aki különb, de rosszabbul él.
Ő biztosan valami korábbi bűne miatt szenved, te pedig olyasmit sosem követtél el,
s ha korábbi életek is számítanak, abban is lehet elég érdemet és hátrányt találni.

Ez kétféle, mert a felmenők közt lehetett, aki túlteljesített, hősiesen csatázott,
más meg gyáva volt, netalán áruláson kapták, leszármazottaiban bűnhődik, vagy megdicsőül.
De mi van, ha mi magunk jövünk vissza korábbi életünkből, ahol elkövettünk valamit és
most jár érte jutalom vagy gyötrődés, senki sem tudja biztosan, de nemhiába emlegetik.

Hogy kik és miért, azt már nem firtatja, aki ezt hinni akarja, megvallani sem igen meri,
vagy hivatkozni rá is csak néha, módjával, mert tudja, támadási felületet képez vele.
Hiszen megvan minden kornak saját valósághoz való viszonya, s abba most nem fér bele mindez,
kinevetik ellentmondásai miatt, merthogy emberi különbségeket nem így magyarázunk.

Vagy inkább úgy mondhatnánk, hogy nem szabad kiutat keresni azon túl, vagy felül, amit fennálló
rend képvisel és erőltet ránk, magunk választott s elismert törvények szerint, nem lehet kibúvó.
Mert ha sors dobta, azért nem vagyunk felelősek, másként állunk hozzá és könnyebben elviseljük
a megszorítást, nem fáj annyira, mintha tényleg elismernék, hogy kiérdemeltük, a mi hibánk.

Ugyancsak kevesen akarnak megnemesedni, jelenben e címet jótettel kiérdemelni,
ha már le vannak osztva a lapok, azaz rangok, nem lehet odaférkőzni a nemesség közé.
Hogy aztán ennek vannak tehetetlenségi és kezelhetetlen összetevői, ily finomság
az okok keresésében keveseket mozgat, megelégednek a nagy kép elfogadásával.

Amely tehát nem törődik sem a kis dolgokkal, sem az egyéni kis bajokkal, vágyakkal, hiú
ábrándokkal és öntelt beképzeltséggel, szétcsap köztünk véletlen, beüt szerencse, azt mutatja.
El kell jutni a tudatosság s erős akarat olyan fokára, hogy kezelni tudjuk világunk,
átlássunk a szitán valós mozgatórúgóig, törekvésig, s szövetkezzünk ellene vagy vele.

A nemzedékváltás ügye a legfiatalabb belépők esetében a legmegoldottabb és
a legidősebb kilépőké a legrázósabb, mert életművüket alig tudják hova tenni.
Szószerint, azaz elhelyezni olyanoknál, hogy felhasználható legyen, még ha abban nem minden
csúcseredmény is, de azért a fiatal, kezdő kutató megspórolhat vele sok küzdésidőt.

Bár vannak más próbálkozások kétes kimenet kockáztatásával, anyanyelv, alapműveltség
a csecsemő, kisgyerek felé még közvetített, önként adódó kötelesség és élvezet is.
Az iskoláztatás is rendben van, szakmát lehet tanulni, tudományt diplomáért, doktoriért,
de mindez persze csak a meglévő, bár kiváló elsajátítására rendeltetett, többre nem.

De már az egyetemen figyelik a kiugró teljesítményűt és benntartják, állás ígérnek
neki, ha teljesíti a feltételeket és segédkezik anagyoknak azok területén.
S mivel a tudomány a legszélesebb mezője az emberi elme szüleményeinek, talál
a tehetség új izgalmasságokat, utána megy, és ha sikeres, eredményt is könnyen elér.

De intézményi, vállalati hivatásosak közé már nehezebb bejutni, pályázni kell vagy
valamilyen találmányt bemutatni számukra, hogy meghívjanak, náluk folytasd kutatásaid.
Mindenütt vannak tehát ifjak és öregek, de utóbbiaknak már nyugdíjaztatása előtt
felmerül a kiavulásuk, ragaszkodnak a régi drága eljáráshoz, holott az új olcsóbb.

Egyéb okból is van összezördülés, mi igen káros az egész folyamatra nézve, mert szekér-
várak, ellenséges táborok alakulnak ki, elfecsérlik erejüket egymás ellenében.
No, és aztán ott vannak az intézményen kívül maradtak, olyan tudáscsomaggal, ami nem fér
bele a támogatott körbe, sőt, néha csak tűrt, netán tiltott, de megvan a maga jó értéke.

Nekik nehezebb követőt találni, művüket megfelelő utódlással ellátni, mert senki
nem akar örök vesztes lenni, ráadásul ott pénz se nagyon terem, luxus azzal foglalkozni.
Mégis lenni kell bennünk annyi rugalmasságnak, hogy elismerjük az előttünk járók érdemét,
bátran hihetjük, hogy jól járunk vele, karoljuk fel életből kilépő tudósok hagyatékát.

A bizonytalanságnak valós eredete van, vagy a tények között, vagy a lélek mélyén, látunk
magunk körül egy hivalkodó világot élni, nyüzsögni, vagy mozdulatlan, s a részévé válunk.
De ezt nehezen fogjuk fel, értjük meg, mert alig van, ami összeköt vele, ha megvan egészség,
úgy járunk-kelünk, mintha minden csak értünk lenne, néha felmerül, mi természet elleni vétség.

Amíg betegséggel, halállal nem találkozol, vagy nem derül ki estére, hogy nincs elég étel,
biztos vagy magadban, a körülötted élőkben, sötét éjszaka után a fényes napsütésben.
Egyáltalán, hogy lábad alatt szilárd a talaj, olyan adottság, mi eltölthet bizonyossággal,
fedél a fejed fölött, hidegben a ruházat, s ahogy a növények élnek, megtelve virággal.

Tanulással még többet megtudsz azonban, viszonylagosságokat is, hogy meddig terjedhet
alkalmazkodásunk a körülményekhez, azon túl hogy mi lesz, nem nagyon ismert, szerencse menthet.
Vagy szigorú következetesség és tudatos korlátozás, de amit betartani nehéz lesz,
kiábrándulsz meghatározottságra belátva, hogy mennyire szűkre szabott az emberi készlet.

Végtelen nyargalás, száguldás nem tart sokáig, az útnak vége lesz, és az öregedés hódít,
bele kell szokni, hogy megvédjük magunkat kártól, károkozástól, nem segít ezen szer, mi bódít.
Mennél hamarabb annál több eredménnyel jössz rá, hogy a kereteken túl, mi meghatároz, nincsen
bizonytalanságot termelő tényező erdő, azok lehetőségek, s osztozni kell a kincsen.

Hogy a többi ember nem akadályozásra van, elismer minket, tapsol, ha sikeresek vagyunk,
segít a bajban, segítségünknek megörül, szívével felmelegít, ha reszket minden tagunk.
A bizonytalanság akkor nem vált félelemre, ha ilyen minket érintő, vagy csak hírből halott
ügyekkel tisztában leszünk, hogy nem ellenünk van egyik sem, kicsik is, ne rakjunk belőlük halmot.

S bár a bizonyosság elérése nagy ajándék, magunkban keressük, de másokban találjuk,
az élet értelmére adott válasz ad támaszt, de még nagy bizonyosságon is támadhat lyuk.
Ezt foldozza be a szoros családi kötelék, meg a minket átjáró erkölcsös szellemiség,
világ s világon túli így ad jó megnyugvást, bátorság sugallja véges végtelenség hitét.

Gondolati illúzió nem az, megszállottság, gondolkodás hiány, következetlenség, üres
képzelgéstől eredményt várni, nem lazaság, de léhaság, gondolat piacon való szédelgés,
szélhámosság, játék a szavakkal, de bőrre megy, összekeveri az élhetőt élhetetlennel,
a valamire valót a vágyak győzelmével, alájátszik a külsőnek, belsőt megtagadva.

Sámándobot keresni a magyar műveltségben reménytelenebb, mint tűt a szalmakazalban, mert
tűnk van, beleeshet, de dobot nem használtunk sosem eme Kárpát-medencei őshazában.
Egészen tegnapig, mikor beszerezték, gyártják is már, és jó üzlet lehet, szapora forgalom
bővíti a termelést, mert a hit luxusára alapszükségletként szokott költeni az ember.

Ez a folyamat pedig nemcsak káros, de bűnös, mert tőlünk idegen felfogás felforgatását
hozza szép eredeti szellemi rendszerünkbe, vélt égi hangot becsempészve földiek közé.
Ha okossá lettünk s erősen összpontosítunk, tudós módon előre láthatjuk a jövendőt,
legyünk jelolvasók, ha kell, de azokat is mi látjuk meg, gondolat erőnk hántja le burkuk.

Másik tévedés az életfát avagy istenfát összekeverni a keleti világfával, mit
felsőbb világokkal rajzolgattak, hol utazni lehet élőn, holt szellemekkel is találkozván.
S az alvilág szintén ábrázolva rajta, furcsa, eltorzított lényekkel, tőlük pedig félni kell,
néplélek kutatók aztán „megfejtették”, hogy ez meg a rejtett „tudatalatti világunk” műve.

Ne érdekeljen bennünket, így van-e, mert hisz nekünk egészségesebb a lélekfelfogásunk, tényként
elfogadjuk létét, megjelenését gyerekben, őrangyalkénti szerepét, majd eltűntét halva.

És a hangsúly nálunk a lelki teljességen van, ami nemcsak szellemünket jelenti, de testünk irányításának záloga, ezért nem szabad káros képzelgésekkel megzavarni érvényét.

Nem kellene egyébként se szószerint venni a régi korok maradványaiból következő látszólagos adatokat, tanulságokat, ha oly nagy idő- s térbeli távolságukról tudunk.
A múlt örökség itt van bennünk, belénk épülve, de csak igaz szívvel feltárható, ne szolgáljon ellenséges hatalmat, minek kísértése a jelenben még előforduló megtévesztettség.

Vágy fokozatokat tápláló tájékozódás nélkül talán nem tartana ott az emberiség, hová eljutott, ha nem is számítjuk a Holdat, sok fajtája van, egyik lelkesítőbb, mint másik.
És nem az olcsó változatára gondolok most persze, hogy sültgalambot vár szájába repülni, ami manapság elterjedni látszik egyébként, mert csábítóan magas Nyugaton a segílyke.

Hanem azt a tiszta sóvárgást idézem, tudás után különösen, mi nemcsak tanulatlanok ösztönző sajátja, de tudáséhes tudósok jellemzője is szakterületük fehér foltján.
Ám a szebb és jobb körülmények megteremtése érdekében végzett mindenféle munka üdvös hajtóereje is ide tartozik, látástól vakulásig fáradva a kitűzött célokért.

Hogy aztán el kell-e ezt hinteni mint magokat a gyermekekben, nem igazán megfejtett kérdés, lusta szülő hiába erőlteti ezt szóban, csak tevékeny mintaadás látszik hatásosnak.
Közös tevékenységben megtapasztalni napi vagy hosszútávú siker ízét, mit kitartással, hittel és a szándék töretlenségével lehet megvalósítani mindünk közös örömére.

Búvárkodva a lélek mélyén nyelvi segítség felhasználásával, hol a legkisebb utalás tovább vezethet, más nyelvi hatás, fogalmakban változás jelentésárnyalatot illetően.
Eljutni ilyen szógyökerek jelentőségének megértéséhez teljes odafordulásra van szükség, átadni magunk kutatás szellemének, hogy eszünk működésének már ő parancsoljon.

Aztán sportversenyek alkalmával a győzelem igézete nemcsak összpontosítja erőnket, ügyességünket, de megszállja egész valónkat, minden izmunk, csontunk teljesítményünk szolgálja.
Sőt, az egész életünket, napi beosztásunk szigorúságát is szívesen alárendeljük annak a pillanatnak, midőn megmérettetünk, szabályosan alszunk, kijelölt módon étkezünk.

Vannak aztán gyerekkorban felnőttkorhoz kötött várakozások, néha kimondatlanul, de az a jó, ha sem nem lemondóan, sem nem túlzásokkal kezeltek ezek, mert lépcsőzetesen jönnek majd.
Egész életünket meghatározzák álmaink, melyeket éber állapotban félve táplálunk, vagy nagy öntudattal, babonásan vagy nagy hittel, mindegy, mert aztán kimondva valósággá válnak.

Könnyű szívvel válunk szennyezővé, a kényelem felülír minden megfontolást, nem fáradozunk már idő- és erőköltséges tevékenységgel, ha rendelkezésre áll rövidebb út a célhoz.
Hogy ez mibe kerül a természetnek, nem tudjuk, nem is kutatjuk, csak szíve mélyén fáj némelynek, aki még részt vett hamu- és trágyakihordásban, szárazfa gyűjtésben, egyéb takarékosságban.

A papírzsebkendőre nem lehet hímezni és a nejlontarisznya elképzelhetetlen, de még a törlőkendő sem volt régem mesterséges anyagból, jobban is szívta a nedvességet.

Lovasszánnal mentünk csilingelve, nem autó vitt a síelő helyre, mű korcsolya pálya sem volt, várni kellett, hogy befagyjon a patak és tó, jutott bunda hideg ellen, kesztyű és nagysapka.

A zöldség a kertben termett, déligyümölcsöt nem ismertünk, láttunk, liszt a kamrában ládában állt, zsír bödönben, kolbász, sonka a fejünket verte, mi öt kenyeret sütöttünk hetente ötünknek. Tehéntej, túró, tejföl mindennapos étel volt, mint a krumplilángos, bableves és kőttes tészta, tojás, csirke, disznóhús is akadt az asztalra, a paraszti élet önellátással boldogult.

Menne mindez ma is, ha nem szennyezné a lelkünk kettős téveszme káros hatása, egyrészt könnyű élet csábítása semmittevő eredményes móddal, másrészt ennek hamis múltbeli mintája. Előbbire nem pazarolnék sok szót, mindenki tapasztalja, ezer csatornából ömlik ránk a métely, nem mintha nem lehetne erkölcsös lenni, csak hát az elsikkad a nagy hitehagyott zajban.

Utóbbi azonban igen megfontolandó, mert mélyen érinti azonosságunkat, hogy mivel társítjuk szívesebben magunkat elődeink tekintetében, s lehet-e hőstelenség abban, ha a békés célokat s eszközöket ajánljuk fegyverek, háború és talmi harci dicsőség helyett, észben tartva sok-sok védekező kényszerünket, mert végig a történelemben támadva voltunk.

Hisz' ameddig nem tisztázzuk, kik voltak támadók és kik szervezték védelmünket, hogy megmaradtunk, nincs helye dicséretnek, talán ellenség felé a régi világban, sőt esetleg éppen máig is. Meg kell hát becsülni az igaz hagyományt, miről magyar lelkületünk tudósít bennünket jobban minden igaznak hirdetett írott kútforrásnál, mert az lehet hamis, de a szív sohasem téved.

Az egész Földnek nincs egységes gondolkodása, egyesült népe, bár egy idő óta már körbe-utazzák, repülik, annak nincs szövedéke, mi oly sűrűn behálózná, mint a nemzetek. Ezek se képesek földrésznyi területeket áthidalni, csupán gépi vagy egyéb erővel, eszközzel, a helyiek elkülönülnek, máshoz közvetítésen keresztül van csatlakozásuk.

Ami megtévesztő, hogy ugyanolyan emberek élnek mindenfelé, ha alapvető képesség szerint mérjük, testi általánosságban nézzük őket, de beszélni csak tolmáccsal lehet velük. Lehet, hogy az eszközeik hasonlítanak a szomszédaikéhoz, mert a találmányok hasznosak, viszonylag gyorsan elterjednek párszáz év alatt az egész földön, ez igen gyér egységesülés.

A gondolkodás ettől nem változik meg, mert az helyi időmélységekben gyökerezik, ahogy ott helyt kellett állni a túléléshez, vagy öröm forrása mi volt, igencsak különböző már kis távolságra is egymástól, mert változatos az ember élőhelye, a domborzat, időjárás és az élővilág, s amennyiben az hasonlót mutat, emberi terjesztés, honostás miatt.

Ez a különbözőség nemhogy öncélú lenne, hogy a dzsungel szórakoztassa az utazókat, de éppen mint rendszer biztosítja közösen a fennmaradást, egymásra épülten táplálkozva. Ezt nem nehéz belátni, s kongatunk vészharangot, merthogy kiirtva az őserdőt, egyetlen növényt vetnek hatalmas területeken, állatokat szintén elüldözve onnan, nagy a kár, veszteség.

De arra már kevesebben ügyelnek, vagy szólnak ellene, hogy ugyancsak természetrombolás az, amikor az életmódját, hitvilágát gázolja le távolról érkezett hatalom önérdeke. Régóta látjuk, hogy ily kegyetlenségek dúlnak fel bennszülötteket, nem próbálva megérteni világlátásukat, felfedezni értékeik csak rájuk jellemző, de ezért hasznos mivoltát.

Helyette rájuk erőszakolják a hódítók saját felfogásukat e törékeny lelkekre,
jóindulatú természetes közösségekre, s elterjed ugyanazság az egész földkerekén.
Mégsem egyesül a gondolkodásmód, hanem a bukás került máris napirendre, s ha elpusztul
a bűnös magasrendűség mielőtt jósággá nemesült volna, helyi erők ujjászületnek.

Hej, karácsony, de sok fénnyel társul a te szent neved, mennyi szép ajándékot oszt istentől áldott kezed,
régen várunk izgalommal, hogy tényleg eljövendel, megkapjuk-e valójában, mit szívünk titkon rendel.
Gondolunk szeretteinkre, akik mellettünk állnak, jóban rosszban reménységgel vetve velük vállt vállnak,
elsiratjuk pillanatra, kik nincsenek már velünk, rögtön azonban a fénytől jó vigasztalást nyerünk.

Vannak aztán, kiket a sors igen távolra repít, rokonokat, barátokat ez az élmény áthevít,
együtt vagyunk nagyvilágból vissza surgárzó hittel, hogy sötét árményt örökre újjászületés vitt el.
Kitekintünk szomszédokra, vidáman csillogtatnak házuk ereszén fényfüzért, fákra fáklyát aggatnak,
együtt vagyunk, ünnepelünk, k-ki maga portáján, áthajlik a szeretetünk, látjuk egymás orcáján.

Egész megye, egész ország, és a leszakadt részek, mindenki örömre serken, lelkesedéstől részeg,
felnyilallik feltámadó Nap haja vagy hajnala, felhangzik a hálaének, életünk révült dala.
Mennyországot érzünk hozzánk a földre leköltözni, megnyilvánul a szeretet istentől és azt közli
velünk személyesen legbensőbb énünkre célozva, oda a végtelenséget, öröklétet behozva.

Hajh, de bűneink is vannak, ünneprontón ágálnak, nem szűnik a háborúság, szomorúsággá válnak
értelmetlen feláldozott szerencsétlen életek, legalább a másvilágon megnyugodjon lelketek.
Ehhez most mondjunk el értük egy őszinte szép imát, fogadalmat tegyünk, hogy nem követünk el több hibát,
megszüntetünk mindörökre gyász ellenségeskedést, összeforrasztunk hitünkön istentelen repedést.

S tennivaló ez kívül is maradott még jó bőven, amitől az emberiség megjavulhat merőben,
ha tetteket megelőzné, jó szó, jóra nevelés, máris megvolna a szándék, és az ahhoz nem kevés.
Gyakorlatba átültessük igazságnak vallását, testvérként kezelje mindig minden ember a társát,
mert karácsony üzenete az, hogy megnemesedjünk, s egymásba vetett bizalomból még több erőt nyerjünk.

Lesz belőle szorgalom és hasznot hajtó cselekvés, jusson mindenkinek étel, ruha, lakás, menekvés
a félelemből, hogy még ma összedőlhet a világ, mert a lelkünk törvénye már ezentúl sziklaszilárd.
Legalábbis a következő évet így kibírjuk, lesz búzánk és a békességet hozzá aláírjuk,
tegye ide mindenki még, ami innen hiányzik, ölelj idő teljessége kebledre most akárkit.

Szabad-e elintézni közlendőnket egy képpel, igaz lenne, hogy a kép többet mond ezer szónál,
mi a helyzet a magyar nyelv képi jellegével, csak kevesek jellemzője elvont gondolkodás?
Nem, nem szabad lecsökkenteni mondanivalót a maga teljességéből, mit szavakkal mondunk
egész mondatokban, elszegényíteni képpé, szószerint, ami rajzot vagy fényképet jelenthet.

Szoktak persze ilyet elénk lökni vagy tárni, de akkor is hangzik a magyarázat, mi az,
mert mintha szükségünk lenne ábrázolásra is olvasott szöveg mellé, vagy szóban mondottakhoz.
No, de akkor tisztázzuk, mit látunk a képeken, a tyúk volt-e előbb, vagy a tojás, fogalmakra

van szükség, hogy azonosítani tudjunk rajta szereplőket, azt pedig beszéd útján szerezzük.

Már a csecsemőt is szavakban fürösztjük egész nap, míg a kádban naponta csak egyszer, nem elég persze sokszor a beszéd, kezünkkel mutatjuk meg, mely tárgyakról van szó, de hangsúly a beszéden van. Visszafejlesztenek tehát manapság bennünket, a ránk zúdított képözönnel, mert nem tudhatjuk meg ott, akkor hirtelen, miről is van szó, oly gyorsan változik a kavalkád, felirat is alig van.

A képaláírásokat pedig elkapják, még mielőtt tudatosítanád értelmét, ki van számolva ez, hogy hiányérzeted támadjon és keresd újra, fordulj felé, mit eléd tálaltak. Ellenben ott vannak ama hosszú regények, nincs bennük kép eredetileg, mégis megértjük a gondolatmenetet, melyet oldalakon által csepegtet belénk az író, a figyelmünk kitart.

A nyelv pedig annál erősebb, mennél hűebben adja vissza azt a valóságot, amit általa tapasztalunk egyébként, csakhogy itt a közlés van a középpontban, valakitől valaki felé. Mit egész életemben megszereztem másoktól, adom vissza, de nem ugyanazoknak, a nyelv így élő kapocs nemzedékek között, és az okos így tanítja a tudatlant, rutinos rutintalant.

Ebben van főszerepe elvi szinten születő képnek, mennél pontosabb, velősebb, annál többet, jobbat tud átadni abból, ami átadandó, szándék s óhaj találkozik, kiegyenlítődik. Ennyire el van a tárgyaktól vonatkoztatva tehát minden megnyilvánulásunk egymás felé, érzékszerveinkből eszünk elméletté farag világot, így tudjuk élvezni szép cifraságát.

Keresésbe belefárad, ki nem tudja, mit kutat, nem tudja, hogy vízér fölött kell ásni vízért kutat, nem jó helyen keresi, ki nem szívben igaz utat, minden bajból megtalálja jószándék a kiutat. Megszületni nem enged meg senkinek közömbösség, érte házasság szentségét örökétig megkössék, hogy családba születhessen szüleinek ékesség, folytatódjon újabb lelkek testében a békesség.

De nem könnyű megérteni, hogy ez mekkora titok, nem képes rá, ki világra nem elegendőn nyitott, mert mi benne rejtekező értelemből kinyílott, ez tesz minket emberré, ha érte a harc megvívott. Küzdelem az egészségért, fiatalon oly könnyű, öregen már kínkeserves, kicsordul néha könnyű, elkerülendő baleset és sérülés, mi szörnyű, jóravaló életünkön istenáldás kösöntyű.

Segíteni kell egymást, hogy kibírjuk kis, nagy bajban, vagy ha megengedhető, fürösszük tejben vajban, dicsérjük és köszöntsük fel, kiben megvan a hajlam, értünk alkosson nagyságot, mint a Teremtő hajdan. Adjunk minden tanítónknak évente virágcsokrot, ha megtanította nekünk, kink állítsunk szobrot, kiben bízz miben higgyünk, hogy kerüljünk el poklot, mit egymásnak készítenek, kiknek agya megbomlott.

Meg kell tanuljuk, kaphatunk szépséget és üdvöt, itt a földön a jóságnak a szeretet tart tükröt, túlbuzgóság leszakítja éretlen a gyümölcsöt, míg a magátólértetődő a fejünk fölött csüngött. Nem lebecsült a saját, de többet ér tapasztalat, ha átfogó, sok időt bír, s van benne sok árnyalat, máshonnan beszerezhető csak az ilyen jó alap, mire épült szép világunk lehet istenen kalap.

Mégis van taszítás, mi nem miénk, az ellen, irigység is van tán benne, hogy az idegen szellem többet nyújt, mint képességünk valaha fog, s a jellem ily csalódás közt alakul, eredetit teremjen. Túl akar szárnyalni minden addigit, ki nem henyél, úgy érzi, ő különb, mint ki csak ugyanolyat remél az élettől, mert abban sokkal több a hang és zenél őáltala összhangzatot, mitől világ elalél.

S ez a lényeg, kiemelkedjünk a többiek közül, egyénileg olyat adva, minek mindenki örül,
szorgalmunknak eredménye táncot jár fejünk körül, bár a végén mégsincs többünk, időnk gyorsan tömörül.
Van mindennek tanulsága, és lássuk be, nem kevés, hogy nem elég az élethez az ivás és az evés,
ám a nagyravágyás se hoz többet, mint gyors feledés, közösséget szolgáljon hát mindeme felismerés.

Tele vagyunk költészettel, minden szavunk leírták már egyszer legalább híres vagy kisebb költőink, így
idézni lehet őket majdnem minden helyzetben, a tanulság nyilvánvaló és megfogadni illene.
A hazáról például, hogy szeretete nem avul, minden korban kötelező, nem is adjuk most alább,
mint régen volt, így katonának állnak sokan, béke idején szintén, ámde áldozatra vállalkoznak,

talán meg sem fontolva annak teljes súlyával ezt, hogy harcolni kellene, ha háború törne ránk, s költők
tartják éberen mindannak a vélelmét, mi ezzel jár az estben, ha lőne rájuk ellenség.
Hősökké válnának, ha győznének, ha nem, mert benne van a háborúban hogy elvesztjük a csatát, embert
is nagy tömeggel, és házakat rombolnak, nem marad menedék senkinek, ezért kell békét jól őrizni.

Aki csatában meghal vagy a bombázás alatt, anya szülte mindet és siratja őket családjuk,
felfoghatatlan veszteséget jelent az elveszett élet, mégis ránk erőltetik, folyton megismétlik
a föld kerekekén valahol, és egyre több helyen az ellenségeskedést, mi rombolással jár, mintha
nem volna elég hely az építkezésre, jövőnket bővítésre, pedig csak látszat, hogy túl sokan vagyunk.

Nem kell költőnek lenni, hogy érvényesen belássuk, milyen kevesen vagyunk ahhoz képest, amilyen nagy
feladatok vártak megoldásra számunkra minden időben, és eddig teljesítettük is parancsát.
Lehet cifrázni, honnan érkezett az a felhívás, égi magasságból, vagy a szívünk mélyéről, mert a
tartalma a lényeg, hogy az élet adja a célt, és a megoldás a jutalom, nincs érdem ezen felül.

De nem mindegy, hogy mit szolgál ki erőnk és tudásunk, hogy ne menjünk félre, félre kell tenni rossz hajlamo
ebben a szeretet legyen döntőbíró, ossza meg értelmének irányát, aki szélesebben látja,
mi tart meg emberségben, s értelmetlenség száműzve legyen, bármekkora szent tehén, megszokottság olykor á
olykor átok, így eldönteni kötelező, most éppen mit ne tegyünk tovább és mi újat hozzunk

divatba őrült lelkesedéssel, hogy ne késsük le a csatlakozást a jóhoz, ne szalasszuk el a jó
alkalmakat, amikor vérontás nélkül meg lehet egyezni, egymáshoz társulni, megmaradni épen.
Sőt az ilyen világ rögtön szépül, gyarapodik, mint költők álmodták, annál is szebben, mert a valóság
önmaga dísze, és jelentősebb, mint a gondolat, de azért a kettő egyensúlyára szükségünk van.

A fényforrás eszünkbe juttatja az időforrást, mert ahogy a fény nem a semmiből jön, az idő sem
lehet kibocsátásmentes, ha nincs elindítója, nem mozog s telik, örökkévalóságban élünk.
De nem így van, s helyette az „örök anyag” feltevés akar magyarázatot adni, áthidalni élet
mulandóságát, körforgásszerűségét, mulandót túlélni nem, de túllévőségben tudva folytatni.

Csak lenni, lenni, és nem táplálkozni, mert az étel elfogyhat, még ha szervetlen anyag is, mennyisége
lévén fogyóeszköz, nem végtelen, s már csak az lehet a kérdés, ki vagy mi, kit vagy mit fogyaszt, semmisít m
S hogy az egész is, ugyan miért ne semmisülne meg, hacsak a forrás is meg nem tud újulni, teremtve
önmagét, s máris olyan végső kérdéshez jutottunk, mit régóta feszegetnek, babér s máglya járt érte.

Manapság sincs nyugta, aki fel meri tenni a tudósok között értelmetlennek tartott, mert nem megválaszolható ügyet komoly kutatandóként, kinevetik, megvetik s ellehetetlenítik aztán. Az fel sem merül, hogy értelmünkkel van baj, mert abban csak kézzelfoghatót értelmezve van bizonyosság, viszont aki tudóst fizet, biztos választ követel, elbocsát fantáziálgató kísérletezgetőt.

Különösen a közös pénzt költőket szorongatja használható eredményért állami felügyelet, s ez már így volt a múltban, mindennapiság torozott, abban otthon volt a király is, abból kért többletet. Látva a csillagok alakjt, mozgását, onnan várt magyarázatot, mi mit jelent idelent, életünk számára, és a válasz csak közelálló lehetett valóságos történéshez, fejvesztés terhe mellett.

Ilyen körülményeket örökölve a tudós fők ezért még ma sem merik kimondani, gondolni se, amit a következetesség diktálna, nem divat ott vizsgálódni, ahol nem lehet pontos ellenőrzés. Így például az időelőtti sem gondolható létezőnek, ha mindent időben mérünk, a kezdet előtti lét értelmetlen, hittitoknak mondják a vallásban is, nem ajánlatos vele foglalkozni.

Ilyenkor jön a feltevéses kísérletezés a képbe, feltéve, hogy az időforrás állandóan megújul, önmagát is szaporítva teremt időt, s ezzel fenntartottat táplál kimeríthetetlenül. Ám így sem jutottunk a kérdés végére, tudunk még tovább kérdezni végtelenül, miközben társai leszünk a folyamatnak észben, s ennyi elég nekünk, meghagyván a valóságnak, hogy önmagát alkossa.

Az emberek, az emberek kevésbé elviek, inkább gyakorlatiak, mi működik életben, aszerint határoznak a teendők ügyében, maguknál főként, de ha lehet, közösségben is. Ismernek ugyan elméleteket, de meghagyják önmagukban terjengeni őket, egymás ellen, vagy egymást erősítve legyenek kifejtve és képviselve, bevezetésükkel csínján bánnak.

Vannak például a kacifántos szerződések, melyeket átlátni kigúvadt szemmel is nehéz, mennyivel egyszerűbb a kézzelfoghatóság és a parola, csapjunk egymás tenyerébe és kész. Mit adsz te és én mit adok cserébe, addig még követhető, ha pénz helyettesíti az árut, de ha hitel és kintlévőségek behajtása is társul, meg biztosítás, bonyolulttá válik.

Ám még ekkor is működik a megvalósítás menete, a folyamat követhető, akkor jön a nehézség, ha ennek eszmei alapját kell és elméletét tanítani, fejben végezve. Mert akkor az ügyes fogásokat, mik eljárás során jönnek elő, vagy a jószokásokat nem tudják bevenni a tananyagba, terjedelmi okból, pedig sokszor éppen ebben áll a lényeg.

Ahogy a közéletet, vagy a nemzetköziség egyes területeit szintén helyi adottság sajátosságai viszik életszerűbben a könnyebb és gyorsabb megvalósítás irányába. Ki kell tapogatni, mi a másik félnek kedves, és arra terelve mintegy véletlenül a szót, a tárgyalás menetét, ajándékokkal adni meg a jó hangulat alapját, ismerve egymást.

Megengedve a másik félnek, másféle legyen, mint mi, s akkor ezt mi is elvárhatjuk cserébe, de meghatározni a másik gondolkodását sosem sikerülhet, kísérlete kudarcot vall. Pedig mintha manapság e felé törekedne a diplomácia szabályait lábbal tipró nyomulás vélt nagyság mögül, ami azért talmi, mert kölcsönös függőség határoz meg bennünket.

Ma már nem éles kardot éleznek, hanem tájolt „égi áldást” küldenek megsemmisítésünkre, mibe oly alkatrészek kerülnek, melyet a mi szövetségesünk gyárt, így le is tilthatjuk akár.

És az elméletekkel, eszmékkel is így vagyunk, egy mondattal kihúztuk a méregfogát annak az érvnek, amire vád épült ellenünk, és hát a jobbnak vélt mellé ugyanúgy odaállhatunk.

Kiszolgáltatottságunkat épp azok hirdetik legerőteljesebben, akik törekvése,
hogy fejünkre nőve diktáljanak életünkben, azt tegyük önkéntelen, amit ők szeretnének.
De ez csak kevés területen valósulhat meg, mert az emberlét gazdagabb a képzeletnél is,
és mert egyébként meg ellenállunk kihívásnak, az szoríthat sarokba minket, mi őket szintén.

Fontos feladat felismerni körülöttünk a világ szükségszerűségeit és szabadságunk
fokozatait, felépítve azokat végső lehetséges állapotukig, a boldogságig.
Illetve mindez akkor lenne érvényes teljes mértékben, ha nem jönne be az üzleti világ
nemcsak a lakásunkba, a ruházatunkra, de már a szánkba is, az étkezés tekintetében.

Vagyis önállóság és ellenálló képesség terén akkor vagyunk valójában szabad döntés
lehetőségében, erkölcsi vonatkozásban, ha egészségünk rendben van s jól tápláltak vagyunk.
Utóbbiban nem lehetünk biztosak, ameddig egy szakértő mérés ebben meg nem erősít, mert
minden a rossz szokást és az ártalmas módokat közvetíti felénk, mégpedig észrevétlenül.

Nemcsak hogy tele van mérgező anyagokkal az élelmiszerünk, de még káros élvezeti és
kedvcsináló szerekre is kedvet kapunk, „édes száj” jellemez bennünket és szeszesital ivás.
Aztán a füst eregetés vagy annak pótléka manapság, szintén rombolja a testünket, így ha
nem jut erőnk a lélek szabadságát megvívni, ne csodálkozzunk, s vegyük észre, legyőztek minket

a csábítások, melyek ráadásul drágábbak, mintha természetes életmódot folytatnánk, így
kétszeres hátrányba juttatjuk magunkat, és ez a harmadik hátrány, hogy öncsonkításként tesszük.
Majd az állandó gyógyító beavatkozást úgy igényeljük, fogyasztjuk vele anyagi erőnk,
s a pénzügyi vonatkozású tervet, álmot, hogy másként élve erre nem is lenne szükségünk.

Így aztán lehet, hogy tévedésben élünk, de nagyon nehéz szabadulni belőle, mert körül vagyunk
véve megtévesztettekkel, akik lehurrognak, ha jót csinálunk, s közvetített tudás is hamis.
Téveszmét, rossz beidegződést és külső kényszert kell tehát elvetni, legyőzni, ha rendelkezni
akarunk magunk és szeretteink, sőt nemzetünk fölött, ami nem lehetetlen, de sok munkával jár.

Ragaszkodásunkat anyanyelvünkhöz tetézni kell annak kutatásával, hogy milyen régi e nyelv,
és hol van a valós helye a többi nyelv között, milyen a szerkezete, szókincsében van-e elv.
Ekkor lényegében önvizsgálatot végzünk, hol a nyelvünk tulajdonságai megmutatkoznak,
összehasonlítás jellemzését még mélyebbre, teljes képig viszi, s így bizonyosságot hozhat.

Véső soron arra, hogy legrégibb lehet élő nyelvek között szűkebb és tágabb környezetében,
mert ugyanabból nálunk szóbokor nőtt, máshol nem, azaz átadó a szavaink tekintetében.
Nem lehet a mi átvételünk, mint mondogatják csak felszínen vizsgálódók számos
szavunkra, ha nálunk rendszert alkotva virágzik, s más nyelvekbeli előfordulása magányos.

Másik alapvető szerkezeti elem szóvég alakítása ragozással, s így kifejezve
sokkal árnyaltabban megragadott valóságot, nyelvünk bölcsességét magas szintre felemelve.
Úgy tudunk egy mondatban kisvilágot alkotni, minden viszonylatot a maga helyére rakva,

a szavak sorrendjét a célnak megfelelően beszéd közlési szándéka szerint változtatva.

Meg aztán a mellérendeléses mondatokkal egyenrangú félként szólal meg ismeretlenség
összekapcsolva az ismerttel, hasonlítás lesz az értelemadó, mert a világ nem ellenség,
hanem szavakká váló fogalmukkal, képekkel megragadható meghódítandó feltárulás,
olyként, hogy többieknek el tudjuk magyarázni, mire jutott ötletünk, s néha van nagy ámulás.

Aztán mikor kiderül, hogy valóságra utalunk, megállapítást nyer az igazság egyensúlya,
hogy a szellemből fakadó s azzá váló eszme mintegy beszédünket háttérből üzenve súgja,
s megegyezik kézzelfogható tapinthatóval, vagy csak hallhatóval, láthatóval, s lehetőség
támad a csak a nyelvben lévő elvontsággal is előhozakodni, lényege az érthetőség.

Nyelvünkön tudunk olyan mondatokat mondani, hogy a beszéd hallgatója minden szót ért, mire
mondat végére ér az, aki a közlést végzi, megnő ettől mindenki nyelvünkbe vetett hite.
S bár kevesen beszéljük, nagy irodalmat írtunk, verseink ezerszám vannak világszínvonalon,
tudósaink nyelvünket szokták agyondicsérni, őrizzük hát meg, s célozza éber aggodalom.

Számvetés vagy számadás, ez lenne itt a kérdés, ha érdekelne valakit ilyen nyelvi finomság,
mert a különbség rámutat életvitelünkre, sőt életkorunkról szintén igen árulkodó.
Számot adni arról kell, mivel meg lettünk bízva, mert tartozunk vele, hiszen kegyet gyakoroltak
velünk, hogy megkaptuk azt a pénz, vagy az életünk, kibújni alóla nem üdvös, nem tisztességes.

És ez még akkor is így van, ha nem ajándékot használtunk fel, hanem megdolgoztunk érte, hiszen
csak akkor tudunk hitelesen tervezni, hogyha tisztán látjuk, mivel rendelkezünk, az mire jó.
Mennyire elég az élet azon szakasza, melyről kiderítjük a pontos adatokat, és
a leltárt meg merjük mutatni magunknak, még ha kiábrándító is, vagy örülhetünk sikernek.

Az élet vége felé aztán egyre többet és többet gondolunk az összegzésre, elvégezni
illik, sőt többnyire megnyugvást hoz, hogy semmit sem csinálnák máshogy, semmit sem bántunk meg,
gondoljuk. Igyekszünk ezt a képet közvetíteni mások felé magunkról, hogy ők is megelégedhetnek
velünk kapcsolatban, szép életút volt az övé, mondják rólunk, amikor még élünk, de nem bánjuk.

A számvetés azonban egészen más jellegű és indíttatású, sokkal inkább a jövőre
tekintve történik, aprólékosan a legjobb eredményre vezető, mert részletek fontosak.
Megvannak ezek végig a lelkünk alján szépen összegyűlve, csak ritkán van érkezésünk rájuk
pillantani, most azonban, hogy szántszándékkal ezt megtesszük, bezsebelhetünk vele járó hasznot.

Ami aprópénzre váltható érdem, színvonal elérés, tartás, amit megbecsülnek mások és
főként a munkaadónk, és ha azok mi vagyunk, még fontosabb tudnunk, meddig is ér a takarónk.
Nem a túlköltekezés réméről van itt szó, mert szó sincs kapzsiságról nagyravágyásról átlagos
esetekben, hanem az ütemezés jótékony eszközéről, mi fokozatosan teljesít ki.

És ez nemcsak az üzletre vonatkozik, hanem képességek fejlesztésére is, legyen testi
az, vagy lelki, értelmi, erkölcsi, mindegyiknél lényeg: nem egyből adódik, kitartást igényel.
Azért kell hát évente, félévente számvetést tenni, hogy aztán a bizonyos végső számadás
is megrázó mivolt nélkül megtörténhessen, sőt, állandóan készen álljunk rá, rendületlen.

Szívesen szoktuk emlegetni a minden embert, akiknek összességére kevésbé gondolunk
ilyenkor, inkább csak olyan általánosságra, hogy a földünkön milyen sokan előfordulunk.
És ővelük nagyjából egyformák vagyunk, bár ha közelről és tüzetesebben egymást megnézzük,
sok különbséget találunk oly részletekben is, melyekben eddig azt hittük, azonos a részünk.

Minden ember szereti a szépet például, de hogy ez mit jelent valójában, nem szoktuk nézni,
önigazolásként mondjuk ilyenre áldozván, parancs szerűen: kell ilyet mástól is remélni.
Ellenkezőleg fogalmazva a minden: senki, mondjuk senki sem szeret utolsónak érkezni,
amivel biztatjuk magunkat: legyünk pontosak, ezt ne nyűgnek tekintsük, tudjuk magunk fékezni.

Mert gyakori a fellázadás kötöttség ellen, mintha kivételesen velünk elbánna a sors,
de ha belekapaszkodhatunk, hogy minden ember ilyen, átél ilyet, enyhébb az ügy: nem alja, korcs
az én valóm, fölösleges aggódnom emiatt, sőt, sokszor láthatom, fölötte vagyok a szintnek,
mit átlagembernek szokás tulajdonítani, legyen önbizalmam, kishitűség: búcsút intek.

Ámde a minden ember homályosabb fogalom, mint a mindenki, mert erről érezzük, közelebb
lévőket jelent és egyenként vizsgálhatókat, tetten érhető, ha állítás róluk félrement.
De tudjuk, minden egyest nem lehet tapogatni: nincs-e rejtett púp a ruhája alatt, lelkében
megemészthetetlen göröngy, mit teherként cipel, legyen hát látszó minden ember erősen s épen.

Olyan, amilyennek lennie kell, kellene, ha mivel egyformára lettünk egykor megteremtve,
bár azóta sok idő eltelt és természetünk állandó változást mutat, szabva mégis egybe.
Nem ahhoz képest, akik voltunk réges-régen, de hogy a maiak hamar kiegyenlítődnek,
meg se szülessen olyan tulajdonság, amit nem tekintünk aztán egyetemes üdvözítőnek.

Méginkább örömteli az a sok sajátosság, amit újdonságként fogadunk a többiektől,
magunkhoz képest, és ez végtelenség időben, mi kevés van, befogadó képességünk megdől.
Helyette örök emberire utaljuk magunk, vigasztalódva, hogy mindenki ezzel is így van,
mint minden mással, mindegyaránt ki emberként él, s igen jó élni, bár születtünk s meghalunk kínban.

A világkeletkezés éppoly emberszerűen megragadott, elképzelt folyamat, mint az örök
visszatérés elve – hogy semmi új a Nap alatt, merthogy mi mindig csak elmúlással találkozunk.
Meg keletkezéssel, születéssel persze, ami sosem a semmiből jön elő, legfeljebb eszme,
gondolat látszik ilyennek, de azért annak is vannak előzményei, sokszor igen rejtettek.

Több síkon futó dolgokról van itt szó, mert elménk valóban tud olyat létrehozni, mi még nem volt,
sőt alig megragadható, egyáltalán miként létezik a gondolat, ha kell hozzá másik fő.
Illetve olyan ember, aki befogadja és akinek szánták, de e kettő ugyanaz, mert már a közlés
maga feltételez közösséget, ahol eszmét cserélnek, tanítás, tapasztalat átadás van.

Amit megelőz az ellenőrzés, az „öregek tanácsa” megfontolja, megméri, megfelelő
és elegendő-e, amit valaki felállít tudást, a többiek elé tárva okosságként.
Fontos hát végességünk ténye, nehéz lesz tőle elvonatkoztatni bármely időben, bár egyre
jobban megvalósul elmék összeillesztése, a nyelv és a kísérlet ad hozzá kapaszkodót.

Nem kell elöltről kezdeni minden nemzedéknek a világ és önmagunk megismerését, elég kapcsunk, kötelünk van tudás hegyoldalán mászni tovább, kérdés, hogy jó irányban indultunk-e el. Azaz találunk-e érdekeset a hegycsúcson, vagy inkább a síkságon kellene alaposan vizsgálódni, érvényesebb-e kiemelkedő koponyák találmánya, mint tömeg színvonala?

Ez az átlag pedig meghatározza taszítás mértékét a lehetetlenségtől, elborzadva a világ helyén gondolt semmitől, hiszen akkor mi értelme egyáltalán a létezésünknek. Mert akkor fordított a dolog, azaz létezést csak mi tételezünk annak, mi körülöttünk nyüzsög közel vagy bármennyire távol, de azok ettől függetlenül is olyanok, amilyenek.

Igyekezetünk célja megfejteni a titkot a nagy és kicsi összefüggései tárgyában kettős, vagyis kell lennie napi hasznának is, de lényegét akarjuk tudni és mindenáron. Ami veszélyes, mert elveszíthetjük hitünket a magunk emberi hivatásában, ha a cél egyre változik és távolodik, azaz a lelkünknek legyen mindig világgal azonos gazdag léte.

Mindent magunkhoz hasonlítunk: hegygerinc, arasz, pillanat, de kire hasonlítunk mi magunk? Egymáshoz: a szüléinkhez és nagyszüleinkhez, minden felmenőnkhöz, valamint véletlenül az éppen szembejövőhöz. Alakban, jellemben, hangban vagy erőben, a közelünkben lévőkhöz vagy régi nagyemberekhez, természeti jelenséghez, vagy az állatvilág valamely tagjához.

A hasonlítás létszükségletünk, hogy kifejezhessük magunkat, hogy legyen mondanivalónk, hasznosíthassuk a korábbiakat, összevetve sikeres tetthez, alkalmazkodáshoz vezető tudást az új helyzetben, a kihívásban biztonságos megszerzendővel. Ám tesszük mindezt spontán, szinte figyelve se a folyamatra, mert már fogalmi szinten ellenőrzi azt közlésre rendelt volta,

hogy kimondhatatlanként meg sem születik a gondolat, azaz belső hang figyelmeztet rá, „mit szólna ehhez a nagyapám?” szűrő hessegeti el, vagy az ő és a többiek dicsérete reménye ösztönzi, sürgeti, ad hozzá kitartást és következetes hűséget, valamint az együttműködő tevékenység életét kitöltő szokás. Mondhatunk érdekeset, hozhatunk újat, de a közönséges és

a régi is mind ugyanolyan fontos, azt megismételni, folytatni, s az egyéni tehetség többlete kibontakozhat, akár művészeti feldolgozás felé terelve a világelsajátítás irányát, akár nehéz szellemi többszöröződés kezelés, azaz a tudományos út felé, sokkal nehezebben kezelhető szellemi többszöröződés felé. S ezért nem csupán költői a hasonlat, hiszen metaforikus tudás

az egyetlen megbízható tudás, és még a láthatatlan világot is így nevezzük el, részletek szereplőit a láthatóhoz viszonyítva, az érzékelhetőhöz képest. Költők vagyunk mi, tudósok, előbb, mint gondolnák, s kitartóbban, mint újdondászok felszámolnák.

Mennél okosabb vagy, annál kevesebbet tudsz – biztosat, vagy egyáltalán, és a mindenséghez képest semmi vagy, időd kifejezhetetlen rövid, ameddig élsz, az örökkévalósággal szemben. De akkor honnan van egészet felölelő világod? Onnan, hogy végtelenül több vagy, mint aki nem él, sohasem élt és sosem fog élni a jövőben sem. Hogyan? Aki élt vagy élni fog, az jelen van most

is valamiképpen? Bennem? És én jelen voltam a múltban már valaha és jelen lehetek a jövőben, valamikor valahol valakikben? Mi ez, tisztán a lélekvándorlás igézete? Á, dehogy! Egészen másban áll lényegünk, mint hisszük, mert nem az egyediségünk – ami egyéniségünket és jól kidolgozott személyiségünket szolgáltatja, – a kulcs a működésünkhöz, szereplésünkhöz eme

Földön, hanem kapcsolódásunk a többiekhez, lett légyenek élők vagy nem élők és élendők. Ez pedig gondolkodásunk révén történik és a szellemi szférát táplálja, és egyáltalán: onnan ered. De nemcsak származást tekintve, hanem minden pillanatban testen túlmutató tudatban. Mert világot teremtő feladatot teljesít, betölti bennük végtelenre vágyásunk szüntelensége.

S ha önmagán túlmutatást kérünk tőle, lázadó lesz kívánságunk, bűnös hívságokra pazarló. Hiszen a mindenség, köszöni szépen, jól meg és elvan nélkülünk, nekünk van szükségünk rá, hogy létezésére gondoljunk, azaz kitaláljuk magunknak őt, mint végtelen örökkévalót, aki személyként tekint le ránk s vissza önmagára. Csakhogy ilyenkor többet mondunk róla, mint

amit korlátozottságunk megengedhetne, mivel nincs világon túli nézőpontunk ilyen ítélethez, és bele sem látunk szerkezetébe – kettősségét feltételezni. Sőt mai tudományunk inkább azt feltételezi, hogy együtt és egyben van minden: szellem és test, elvi törvény és alkotó hordozó. Csupán annyival nőtt képességünk a régiekhez képest, hogy a szellemi részt nemcsak elménk

ragadja meg, hanem műszeres méréssel is rá tudunk mutatni, mint a legfinomabb, legkisebb méretű létezési terekre, részekre és módokra, rezgésekre, hullámokra többszörös viszonyban. De ez mind mi vagyunk: jó teljesítményünk és saját alkotásunk dicsérete. Belátható távlatokkal azonban aligha bírunk egyének síkján, hanem csak az emberösszesség teheti mindig teljessé,

éppen szükséges túlélési feladatokhoz mérten az időszerű szellemi állapotot, sosem elérve a mindenségét, bár bízhatunk benne, hogy amit elsajátítottunk belőle s újraépítünk magunknak, az kiállja a próbát, nem megy szembe vele, sőt tetszik neki. Kinek? Akitől nem szabadulunk e képi világban mégha gondolatban már messzire távolodtunk is tőle. Mert még nem derítettük ki,

hogy honnan van bennünk megszemélyesítése elmúlt ezredévekben, holott előtte ilyenünk nem volt, hanem az öregekben tiszteltük meg a tudást, a gyermekekben életünk folytatódását, és tenni a

dolgunk természetes volt. S ez a természet látszik most leszakadozni egyénről és özösségéről, azaz a családró és az egész emberiségről is, mondván, ott van helyette elérhetően a látszó és viruló világ.

Amiben minden lehet, mindent szabad, csupán a képzeleten múlik a boldogságunk, ezért érdemes nyitottnak lenni mindenkinek a gondolkodása felé. A tetszetősen megtévesztő felé is, ahol tömegesen terjedhet a rossz, s nehéz visszafordulni a tévútról. Ezért kötelesség gondolkodási mélység-magasság iránt fogékonnyá válnunk, hogy az emberszellem táplálta módon éljünk létezésünk világörökségével.

A tudomány beláthatatlanul nagy, viszont egyetlen igazsága se felfoghatatlan, ha értésre lett közölve s nem bonyolultsága mögé bújik a titkoló szándék. Olyan nagy, hogy teljes mellszélességgel mellé áll egy-egy tétele, vonulata mellé, aki annak lett híve a tudományiskolában, s kitagadott lesz az értelmes lények közül, aki ’igazságát’ kétségbe meri vonni. Pedig már Bakonyi (Szalonna) Ferkó megmondta,

hogy milyen sötét és nem vezet sehová e barlang, ködkép csupán, és „okos enged, szamár szenved”,

tartja a jó magyar közmondás, jelezve a másként látás jogát és előnyének belátását a valós életben.

Mert a tudomány ugyan belát és bizonyít sokszor a történelem során, de még több az üres feltevése, érdekének és szándékának ráerőltetése a tárgyra, ahol nincs ellentmondás, „jaj a legyőzötteknek!” Helyben vagyunk. Ettől szenvedünk mi is, már kettős legyőzettetésben a török áfium vége óta, ami azóta ismétlődött is párszor, hogy legyőz a „felszabadító” minket és hamisítja történetünket.

És egymás torkát harapná, aki kiszolgálja a ránk erőltetettet, vagy innen-onnan összeszedve, kicsi ablakot nyitva, lépéseket javasol az igazság felé, magas szinten hadakozva, mint harcolt falubelije ellen gyerekkorban ugyanonnan elrabolt janicsár. A tudomány nagyságára kell tehát hivatkoznunk, hogy tudós lehet az is, aki mást mond, mint mi, s nem egymást kell ezért kiiktatnunk, hanem azt

az utat-módot feltárnunk, ahonnan tudásunk jött, s a hatalmi erőteret, melyben a gondolat elgörbült, egész múltunk préda lett és sokan jóllaktak belőle. Egészséget kívánunk nekik, az érdemet visszavéve.

A legmagasabb hegyek fölé jó pár ezer méterrel nem kis pénzed értéke emel, amiért jegyet vettél a gépre, hanem valami megfoghatatlan, talán nem kellően tisztelt folyamat, összemberi teljesítmény, minek sorában sokkal többen és többel vettek részt, mint gondolhatnád magadról ebben a sekélyesnek engedélyezett gondolkodású és erkölcsű világban, ahol a mellény nagyra szabottként feszülve lötyög.

Hiszen, ha be vagy oltva, és mozgó képpel üzensz, máris megmenekültél mélyebb összefüggések, azaz fertőzések és távolságok legyőzésétől, emlékezeted élesítésétől, hacsak nyelved élét nem számítjuk, míg megszólod a nem is tudod miért megszólt társad. Vagy tanítódat neveted, mert öregszik, divatosan nem öltözködik, hiszen inkább a te épüléseddel törődve költi szégyenlett bérét. És majmolsz, akit

majmolásra tesznek eléd százezerszám, hogy ne érezz másra hajlandóságot fogyasztani, mint amit neked és kizárólag neked, személyre szabva gyárt a milliókra szakosodott szalagmunka, mégha a színvonal persze kimondhatatlanul magasabb is a kőkorinál. Vagy nem? Nem, és igen. Ugyanazt kell ugyanis teljesíteni most is, mint bármikor az ősi időkben: boldogan élni, egészségesen, s nem

üres jövővel és hassal, nem tele méreggel, midőn egyre közelebb kerül mindenki ama megoldások szolgálatához, kidolgozásához, miktől folyni tud további művünk árja, természetünk beteljesítése.

Tudod, mi van teljes ellentétben mindennel? Hát, persze: a semmi. De annak nincsen léte! Akkor: a nem minden? Az meg csak fogalmi szint. Azaz, ha a lét mindent maga alá rendel, lesz mindennek a létezés a menedéke, s nincs olyan, hogy a nemlét a léten túlra tekint. Ezért világ nyerő főszereplő az ember, akit a semmi üressége sem csal lépre.

Megszületünk újjá s jobbá, megint és megint, kitesszük a lelkünk, álljon rendelkezésre, e felfoghatatlanul örök környezetben bárkinek, aki a megismételhetetlen életért küzd, szervesülve a közös észbe, miközben szilárd hite esendően meging.

Azért van valami és nincsen semmi, merthogy ezt a kérdést fel tudjuk tenni.
Ezzel a valóságot bizonyítjuk, érdeklődésünk a cél felé nyitjuk.
Az állat nem valami és a kő se semmi, nincs fejben nyilvántartott őse,
s nem lehet üres térként kikerülni a tényét, s egyetemére fütyülni.

Világon vagyunk szülői szándékból, világunk szülője, mint menedék, szól
hozzánk, számíthatunk számítására, önismeretére, szabadságára.
Beavatottakként boldogulhatunk, építőn ötölhetünk-hatolhatunk,
de a rombolás visszaüt ránk mindig, a versenyt baleset miatt leintik.

De nem bűnösök hoznak áldozatot, sötét vétkük miatt emberség-vakok,
ezért van szükség minden igaz lényre, hogy feltámadtan kijöjjön a fényre.
Hogy kicsírázzon minden jövői mag, helyére kerüljön a szó végi rag,
békére fordítsuk a kemény acélt, életünk szentsége elérje a célt.

A felfoghatatlan teremtése, a világ, az élet, az ember
keletkezése és teremtődése, az ember kikerülhetetlen
vágya az értelemre, a szellem alig elképzelhető munkája,
csodás magyarázatok és menekülések az ész szeme

elől, a hitbe temetkezett sors, amily nincs is, csak
meggyőződés, hogy vagyunk, vannak az örömök, tettek,
alkotások és a siker, mert holnapig ellátni kötelesség,
de amikor megrendült a hit, nem lehet boldog az ész sem.

Ha béke van, mindenki lehet hadvezér, ha tud, bárki bárkinek túljárhat az eszén.
Sikere nem végleges győzelem, leigázás, a kudarc elmúlik, mint gyenge megfázás.
Háborúban egy vezér parancsol minden szembenálló félnek, s az emberek félnek.
Nemcsak a bombázás rombol le mindent, vesz el életet fegyver, ahogy a jég elver,

hanem a hitünk rendül meg. Mert háborút nem robbant ki ember, csak embertelenség,
napsütés helyett borít ránk vigasztalan borút. Ezért ne keverjünk békés eszközt háborússal,
a megszálló katona sosem lesz valami vendég. Ha víg jövőt akarsz, élj jó békében a múlttal.

A Nap csak a sugara nekünk, milliárdnyi kis mag, sűrűbben, mint a napraforgó tányérjában.
E tűzlándzsák szúrása nélkül fényvak szemünk látóidege munka nélkül elsorvadhatna.
Az Isten a gondolat bennünk, sok milliárdnyi ősünk révén ösztönzött szellemiség hulláma.
Eszmeszikrák nélkül unalmas – égi lényekkel nem társalgó – lehetne földhözragadtságunk.

A világ a létével egyenlő, milliárd hatványon működve, a részecskéktől a csillagokig.
Hinnünk igaz valóságában sérthetetlen szent ügyünk, hisz káprázathoz nem ragaszkodnánk.
A virág, a szerelem és az élet a jóság szépségéről szól, még ha milliószor megtagadjuk is.
Élményét kapjuk-osztogatjuk megszületéstől elmúlásig Isten örök Napvilágánál.

A magam igazát belátom, harcolni csak másokért szabad,
mindenki lehet barátom, versenyünk istenig szalad.
Verseny? Istenbíróért kiált, mert igen véges az emberlét,
hosszabbításáért kiállsz és a végtelent perelnéd.

Pedig csak az orrunkig látunk, azt rádiótávcsőre tűzve,
végetlenséget halálunk emberiség sorsban űzne.
Vállalva, ki-ki közös helyét jól betöltetni e világban,
jövő sorsunk megélt felét magam igazában látva.

Kútba néztél régen, s még most is azt látod, hogy mélyből magasba tör világnyi álmod.
Nézed magad: megfoghatatlan távolról tekint vissza képmásod lélekzsákodból.
Hűvös múlt száll fel arcodra, s a tűző Nap éget tarkódra jelent, tárgynak tűnőt.
Látó lettél: jövőt fogan belső hangod, titkot fejtő sorstáblát betűző harcod.

Műhold szárnyon emel gondolat ereje, távlat tárul: embertársak tág tere.
De izgalmasabb lesz, ha becsukod szemed: minden eddig élő mosolya rád köszön,
ismerős, ismeretlen üdvözült özön. Örökégő mindenség keblébe temet.

Lehunyom szemem. Közelebb jönnek, akiket szeretek. Kizárok fénytelen világot
vakon. Mosolygó lelkek érintenek, s a végtelenség beköszön. Vagyok örömnek,
nem vagyok búnak, bajnak. Bosszúságot is magára hagyok. Beugrik a megoldás.
Mióta kerestem! Izzadásra a harmat. És a belső hangok szférák zenéjeként

sosem szakadnak meg. Szirén foszlány, kétely forgács. Nyugalomra sose resten.
Ekként szól halk, vékony hangú harang. Derék tájban bizsergés. Szódavíz buborék
a mennyig, fejtetőig. Izzik a bizonyosság: mindnyájan itt vagyunk. Nincs se hirtelen,
se második halál. Szeretlek, hát fenntartlak, élet. Vagy fordítva, a szó miatt van minden.

Ami már hiányzik, de a toll nem néma. Üzen világ színes sötétből. Hol a téma nyarat csinál
télből. A hit fölös okosság, mert a csönd maga a lendület. Csukva hagyom szemem tovább.

Nyelvedet ne csúfja-foltja adja össze: éke, íze lenne állat előd préda,

ember léte, gondja múltba, égbe kötve, földnek sója, szépe lőve érzet célba.
Így teremti meg világaink terébe, pillanatra szabva dús dalú időnk, e
szárnyaló szavát a végtelenre mérve éltető erőnk, jövőt igér előre.

Ízlelő bibéje mint csömörli sorra, témaként se juthat élvezetre minden
inger, azmit úgyse vesz be éhe, gyomra, elvi mintaként vezethet új reményre,
vágyra, védve rendes útja nyelvi kincsnek, úgy jön éles ötlet ép, világos észbe.

Még sosem voltam, s lesz majd, hogy csak voltam, sokkal tovább, mint hogy nem voltam – talán.
Mert erre a választ senki se tudja, találgatnak, akik elismerést akarnak, de a világ léte attól még talány.
Végtelen, mondják, ami a vég ellentéte lenne, de nincs, aki felfogja a végtelent: a fogalma kiterjeszthetetlen
arra, amit csak végesként értelmezhetünk, mert éppen kiterjesztéssel vet véget a végtelenségnek az ember.

De hogy jövök én ehhez? Törődik-e velem is a világ, vagy csak én gondom őt, magamtól megkülönböztetve?
kérdezek itt, ha mindenki olyan, mint én: imád
foglalkozni Mindenséggel, s a végtől elmegy a kedve? Hát, van közös bennünk! részünk a
végtelenség, imánk se véletlen, nem lankad: Benned bízunk eleitől kezdve.

Újév, új élet? Felszakadnak az év végi fékek? Ott ragadnak a
terhek, fáradtságok az Óévben, és a félelmek? Igen, úgy látszik,
másként nem jöhet megújulás, nem áll le felgyorsult elmúlás,
csak ha új alapokon nyugszik a tudás önmagunkról s a világról:

Kicserélt levegő körülöttünk, sejtjeink újak, újjá születtünk!
Nem is vádol a lelkünk senkit, semmit, annyira megtisztultak
lettünk. S természetes a fény, hogy itt van újra és növekszik
az útja, s kitágítja a létet, hogy nemsokára a sugara már éget:

lomb mögé bújik élet, s fontos lesz az árnyék, hogy világosság
ne fájjék gyenge szeműeknek, kikben még kétely maradt jóra,
kevés a hitük, hogy a természet óra nem áll meg és minden álom
teljesül: Tiszta, istenbéken eredő állapotban termést hoz törekvés

és még szikrányi életlendület is jó kedvre derít, szelleme merész,
hosszú lélegzetekre, sosem volt ötletekre ragad. Ámul-bámul a
nép, ki közül egynek is jó lenni, ha a szépet lehet mércének tenni,
mi te lehetsz magad. De ez mind nem csak jó lesz, hanem ülepedő

salak, sötét hó, élet ára veszteség, időkamat, élére állt sík és borzolt
érzés, lehetetlent kérés, a rab-csík isteni ruhánkon, naponként alkony,
álom éjszaka: próbaképpeni halál. Rákövetkezik a csúcs túloldala, a
menetrendszerű hullámvölgy, egy megszokhatatlan hanyatlás, egyre

növekvő életkorral élmények hűlt helye, hidege, hőhalál kicsiben, és
a Nap egykori végleges leáldozása. Szorgalmasak raktározása, menteni,

ami menthető, de hát a múlás maga a menthetetlen, és szerencsére nem
tudjuk, mi benne örök tartam, elem: ha tudnánk, nem lenne reményünk,

hogy igazán élünk, valaha, nemcsak a megszokott ütemben. Amiért soha
ne változtassunk a kiszabott renden, és egykor lovagolhatunk sose látott
hullámokon a világ végső óceánján. Várjunk hát örök tavaszt, szenvedve
is várást, meg csak úgy lenni, lenni, és csak tenni, tenni a dolgunk, mint

ahogy kering a Holdunk hűségesen köröttünk, csaholós kedvében lévő
kiskutya, oly váratlan felbukkanva, ahol nem is várjuk, s oly jókedvűen
mindig, mint ha az én magam nem is létezik, nincs, csak a retye-rutya.

Jön lomha részegen búcsúzkodni az Óév, s friss, vidám lépteken közeledik az Újév.
Hadait előbbi lassan szélnek ereszti, obsitot ne várj tőle, azt bankkölcsön emészti.
Új, önkéntes sereg verbuválódik büszkén, jókedvű élettel elhamvadt múltnak üszkén.
Mindenki kívángat mérhetetlen földi jókat, míg a Mindenható koccantja a golyókat.

Lenni mint felismerhetetlenség, aligség alig sejtett jelentés,
háttérben megbúvó bonyodalom, majdhogynem észrevétlen oltalom.
Ragadva minden alak felszínre, remény rejtetten szivárványszínbe,
visszaverve unalom támadást, mellőzve minden vonagló varázst.

Csak folyton és mindig, és szünetlen, lehető legyen, adódó adódjon,
szüless, keletkezz rendületlen, repülj szárnyak nélkül, hallj fületlen,
időt pillants, körforgásban halódj, maradj örök lendületben!

Tág légy, hajlékony, nyitott és kedves, rugalmas, türelmes, hogy minden jó
elérjen, mielőtt elillanna hited keresés lyukas markából.
Boldog, azt fel sem fogva, hálás csak a levegőért is, ami dülled
a mellben, nevetve, sose félve üresjárattól, hol fényt nyel sötét.

Tűrve a hiányt, várni a növést, látni fakadó rügyet hajnalban,
újrakezdéshez lemenő napot, égig pattant kedvet zuhanásból.
Te légy a magadat betöltő lény, bár örömöd másokért foganhat,
egyetlenként mindenséget vágyva megmaradni végtelent érő létben.

Költői hangulatban egynek érzem a sokat, tiszta szívem fényözönben remeg e reggelen,
közvetlenség jön-megy egyre közelebb, távolabb, tekintetem belsőt lát, ha kívülre emelem.
Láss csodát! mondják, de azt csak megérezni lehet, nem a szem lanyha, van benne elég fogadó pont,
mennyország ömlik át a gáton, mint vágnak eret, korábbi bornemissza vedel hordónyi óbort.

Zeng a természet, vagy lelkem harangja hallatszik? Nyelve legfontosabb, mi kifejez mindenséget, kongatja önmagát bennem, idéz őszt, tavaszt is. Micsoda ajándék: Teremtőt teremtő lettem, most születik, ami már megvolt nagyon régen, nemzedékek hada szólong előttem, megettem.

Tudsz-e még tényleg mélyre ásni, magasra repülni, gondolat hegyező ceruzahegyező önfirtató kritikus lenni, megértő azzal, amit nem tudsz s utánamenni, ha egyező, ha nem, a sejtett eredményed, vagy amit nem tud csak a másik ember, mert ő úgy más világ, mint mindenki, s nem öl cáfolata, de érvényesebbé tesz tapasztalatot, ha sikerül

a több szem többet lát alapot lehozni az égből, borzongni bele, hogy időtlen hitelű, mértékű eszközért küzdhetsz, önmagadért folytatott örök versenyedben valós értéket és verhetetlen erőt nyerő nem fő- vagy mellékszereplő, de megkerülhetetlen valóság lehetsz, ki megérkezett végre a létbe, nem is tudva eddig, merre hány méter az az élet,

amit betölthetne, amiben gondtalanul lubickolhatna, csak merni kell nemet mondani, amiben nincs szemernyi jóság, hol, ha csak gondolatban is, jár, leledzik, vagy csak vágyik rája, nyitottan a világra, hiszen emberek vagyunk? Csakhogy, ekkor még elvesztheted magad a nemek sűrű erdejében. Mondj igent az újra, s régire is, ha neked új, hidd el, akard,

hogy többet találsz, jobbat, jövő időben, bejövő eszmében, ha igazi mélybe mersz nézni, magasra repülni, gondolat hegyező ceruzahegyező önfirtató kritikus lenni, megértő azzal, amit nem tudsz s utánamenni, ha egyező, ha nem, a sejtett eredményed, vagy amit nem tud csak a másik ember, mert ő úgy más világ, mint mindenki, s nem öl cáfolata, de érvényesebbé tesz

tapasztalatot, ha sikerül a több szem többet lát alapot lehozni az égből, borzongni bele, hogy időtlen hitelű, mértékű eszközért küzdhetsz, önmagadért folytatott örök versenyedben valós értéket és verhetetlen erőt nyerő nem fő- vagy mellékszereplő, de megkerülhetetlen valóság lehetsz, ki megérkezett végre a létbe, ahová születni azért szülői érdem, hogy ne egyesként

legyünk kezdet és vég, de oldalra tekintve inkább, mint előre s hátra, a társra, kivel érteni csak egymást lehet, alkossunk egységet, bejárva e végzetes földkerekséget!

Ne irkálj össze-vissza mindenféle gondolatot, versnek nem az számít, hanem ha társítani tudod valami módon a dolgok képét más dolgok képével, azaz úgy írod le őket, hogy a társítás kódolt üzenete nyomuljon előtérbe: közönséges gondolatoknak aligha van versben, eme ékes beszédben helye, mert mi lenne, hogyha egyből tudná az olvasó,

mit kell érteni, mi az adu, á! jobb, ha csak te ismered a dörgést, beavatottként, hogy megmaradjon a költészet varázsa, koravén bája, és elérhetetlen fénye vakok számára, s költészet- (vagy élet-?) vaknak aztán már semmi se drága az élvezetért, mikor átjárja őt egy veled közös mennyei öröm pillanatnyi szépe, mitől úgy érzi, hogy kék lett a vére.

Szavak kellenek, vagy mondatok, hogy teljesen add vissza gondolatod
mélységét, magasban csapongását, benső titkát, sejtettség zsongását?
Minek szólni, ha nem találsz szókat, ütőset, mitől megrendít szózat,
az utánozhatatlant utánzót, ezer ízű valóhoz saját sót?

Közelíts inkább kifejtés felől, nem a borsó, a hüvely van elől!
Mint válik képpé részekből tájék, teremt világot közlési szándék.
Szűrtet, gazdagot vagy lecsökkentet, másítottat, mert nem vagyunk szentek,
s hogy megértve végtelenre talált, ez a remény átüt minden határt.

A pillanatnál nincs fontosabb, lasszót vet a száguldó időre,
tekintete szétterül a tájon, események emlékező őre,
eszünk benne gondol okosat. Kipányvázza jó körülményét,
asztalhoz ültet naponta többször, ha kell, pihentet, megveti

ágyunk, hajója álmaink taván csörpöl, megolajozza életünk
ékét. Megszületünk minden pillanatban, hogy elfelejtsünk
mulandóságot, elvi határ nélkül cselekedve,
nem feledve örök tanulságot: csak a pillanat halhatatlan.

Egyáltalában, ami van, megvívta küzdelmét, ott, ahol van és amiként, a létért, s ha máshová
vittük és más célra használjuk, mint eredeti és szent rendeltetése, az a mi felelősségünk.
Ez nem matematika, nem egyforma kicsinység nagyobbra és még nagyobbra összerakódása,
felépülése, szinteken való megmérettetése, felhasználása, hanem egész részekből állása.

Ahol mindegyik fontos, ami van, s ha elpusztul, elpusztítjuk, akkor szakadék szakad a létezésben,
kihullanak az összekötő láncszemek, mert ők nem nélkülözhető alkotó elemek mindnyájan.
Csalóka megismerés huny szemet e veszteség fölött, azt okozva magunknak régóta történelemben,
természetben, mert csak közlendő tartalmat jegyez meg az eszünk, és fogad el megfontolandónak.

Így az okos elvek nehezen találkoznak, bele süppedve az emberek táptalajába, s ha odébb
megyünk, már alig érthető bármennyire hasznos ismeret, felidézése félreértésbe kudarcosodhat.
Nagyon kell saját közeg, s közlési egyetemesség, amire már volt példánk, ami szétterjedt a Földön,
ámde belépett az érdekből fakadó titkok rendje, mintegy a kegyetlenkedő erőszak szentesítése.

Manapság viszont nincs eszközi korlát a közlés előtt, elvi határokat kell ügyes vagy akár ravasz
munkával kiküszöbölni, főleg magunkban és a szomszédságban, hogy futótűzként terjedjen a jó.

Olyan széles, amilyen hosszú az út lelkemtől lelkedig, mehet rajta minden lénytárs, ki még lelkesedik. Ki figyel ránk és egyre kérdez, mert kíváncsi ránk őszintén, zálogba adja magát értünk, hogy kiváltsuk újra és ismét. Rendetlenkedve nem megy tovább bármily jókedvű staféta, mit feltörő korosztály szervez, lehanyatlás előtt a példa, mindent kiad magából, és mégis mindent megnyerhet.

Létezést állítani csak akkor lehet, vagy úgy lenne elégséges, ha az ellenkezőjét is ismerjük, holott a nemlétben már egyesült a létnek tagadása s ellentéte is, észrevétlen származtatva szemléletünk számára utóbbit előbbiből, amiért értelmetlen állagúvá üresedik szigorú számítás számára, újra csak a létben találva meg értelmét, így az előbb kezdett menet

elejére térünk vissza, azaz a létezésről még semmit se mondtunk eddig, ami már így megy azóta, hogy emberek lettünk. Ember-e azonban egyáltalán az, akit létezés káprázata tesz önmaga számára emberré, hogy emiatt Isten által teremtettnek érzi magát, elsőnek a többi lény között, természet csúcsának, mitől valóság és nem mindünk közös káprázata

a lét, mert a többi lény nem tudja, amit mi tudunk, illetve valójában rosszul tudjuk hát: hogy létezünk? Ilyen tudás persze nem kell, hogy elkeserítsen, ha egészben látjuk a világot s benne magunk: azazhogy egészségesen, de messzemenően lelkesítsen, a végtelen felé irányítva emberi tevékenységünket, ahol igaz társakra lelhetünk eme lét-kalandban,

eme levésben s alkotó cselekvésben, mert bármilyen kicsiny vagy nagy is a világ köröttünk, nincs benne még, mit következő pillanatban gondolunk és teszünk, és végtelenség gazdájává emelhet bennünket a jó tett, és tehet igazságunk istenség méltó társává, de méltatlanként élve vigasztalanná, mindenség eme alkotó élménye, és hogy örökké benne élünk s vagyunk.

Nem test és lélek között választ, aki vizet prédikál és vizet iszik,
tiszta eszmének állít támaszt, kinek élő beszédét igaznak hiszik.
A meséhez bor is kell néha, s emelt hittől megrészegedik a lélek,
csak üres vágyakozás léha, halálos tánctól megóvnak testi fékek.

Nincs a bornak elvi hatálya, józan lelkiismeret nappalunk őre,
égig érhet egyenes gerinc. Nincs a költészetnek emberi határa,
jóra mint örök szépre tekints, mennyei lelki párra férfire s nőre.

„Beteg, aki él," mondják, „mindig fáj valahol, de ne törődj vele: a test mulandó, s lélek ad örök életet, ha hagyod. Meggyógyít az öröm, sorvaszt a bánat, megbokrosodott hátasló a nagyravágyás, mindent rendbe tesz az alázat. Okos, aki kiszámítja, ami jön, mi a várható, a buta csak teng, sodródik, kimarad életének irányításából. Fiatalon vidám, öregen bölcs légy, nem baj, ha rosszul

döntöttél, idővel helyrehozhatsz mindent, kiküszöbölheted a hibát, de idősen ne kezdj új vállalkozásba, készülj a nem túl távoli halálra. Az életed értelme úgyis csak utólag világosul meg, ne akarj mindent tudni,

hagyni kell valamit istennek is. Semmi sincs ingyen, ne sajnáld, ha hiábavalóért küzdöttél, a nagy dolgok nem tartoznak ránk. Élj a mának, míg tudsz, dolgozz,

míg bírsz, aztán maradj nyugton, ha nem halmoztál fel vagyont, éljél csak takaréklángon. Ne kényszerítsd gyereked, hogy gyereket vállaljon, döntse el ő, mit akar, neki kell felnevelnie úgyis. Az unoka ritka ajándék, csak szerencséseknek jár. Gyereked úgyse neked, hanem a korosztályának akar megfelelni, amit őtőlük kap elismerést, azt nem pótolja semmi. Szabadok ők, nem úgy,

mint mi voltunk, nekünk csak a kötelesség jutott, ők már élvezni is akarják az életet." Mondják, mondom, meggondolatlanul, hirtelen, hevesen és kiábrándultan, ám van ez másként is, sokan egyetértenek ezzel: Az öregség nem betegség és a mértékelt életet boldog nyugalom nyújtja hosszúra. Nincs is másunk, csak a lelkünk, s annak testi tükre olyan kincsünk, amit, ha nem csonkítunk,

kamatoztathatunk legjobban. Igenis, éljünk minden szinten, legyenek vágyaink, de ha teljesülnek, ésszel kell elkönyvelnünk, nem hagyva, hogy vágy csak új vágyat szüljön. Ha nem írhatjuk is elő a jövő összetételét, de elvárhatjuk belátható minden tételét. És lesz benne olyan is, ami még sosem volt, ami előre elképzelhetetlen, de csak ha hiszünk az ember erejében, a magunk kitartásának

értelmességében. A bölcsesség mindig vidámabb, mint a kilátástalan megadás, a fiatalság nem vak, látja a veszélyt, de áthidalja a szakadékot, éppen az idősek tapasztalatait, tudását használva. Befelé mosolyogni még akkor is lehet öregen, ha valami fáj, ha kevesebb a képesség, mint annak előtte. A kulcs az élethez a másik ember, vele nyithatod meg az örök élet ajtaját, hol nem te, hanem a

gyereked fog újabb ajtót nyitni neked, mi már a mennybe vezet, esetleg földi pokolból. Isten tényleg vigyázza eme bejáratokat, az átmenetet, s maga visz a helyedre, ha te nem teheted. Mert a romlás akkor is elérhet, ha semmit se mulasztottál, olyanoké, amik szelleme lehanyatlott, de az nem a tiéd, nem a korszaké, és főként nem az ifjúságé, bár ők szenvedik meg majd leginkább.

Egyszer a Nap is elfogy, de addig végtelenül szeret, ad magából épp eleget: a Föld
semmiről se mond le. Szeretett tömeg árad ki belőlünk, megy fiatal, marad öreg, emlék
radar verődik, örökké adni tud a szív. Hű gyerek vigyáz lelkére, magát úgy őrzi meg, hogy átadja jó
újnak, ha rá ellenszelek fújnak, nagyot alkot, alig győzi: siker elnyom minden vitát.

Fényre tolva születve kisdedóvó közegbe, fényt vigyázón nevelve eget hozva közelre.
Égi játszmák meséje földi élet vezére, sürgés-forgás egyenlet, igazságos egyenleg.
Visszahúzó varangyok, égbe szálló galambok, fénysugaras kalandok, fénytelenbe halandok.
Messze látó okozat, önbizalom fokozat, belátatlan fuvalom, érdemtelen jutalom.

Végetlenül haladva sok irányba szaladva, véletlenül maradva szerelembe ragadva?
Határtalan élvezet családfára ébredett, szerencse felé nevet jókedvünk, a fényezett.
Lemásolva önmagunk virágzik mássá magunk, utódtársi létlényeg testen túli őslélek.
Lehet ezt még folytatni, elvit térbe fojttatni, lehozni a csillagot, rímeltetni versragot.

Búcsúztatni Óévet, köszönteni Újévet, ha a sorrend nem téved, múltba-jövőbe réved.

Hogy fenn a csillagokon mi ragyog, nem tudja meg, akinek ez kérdés,
mert a lét csak csoda fokon gagyog, hatalmasabb tudomás az érzés.
Lelkünk miatt nincs üres pillanatunk, másokhoz köt tehetetlenség híd,
egyre szélesebb valóságra hatunk, egyezségre a nem tudható békít.

Vagy ha nem, hát nincs köszönet benne, égig robban szakadatlan veszély,
megbénít új édenkertek átka, pedig csak az ismeretlen árka,
de még így sincs boldogságunk veszve, míg van csillagragyogásra esély.

A lélek azonosul veled, nem te a lélekkel, ne félj hát találkozni a lélek többi tagjával,
akár velem is, ki csak éppen olyan lehetek, amilyen te, vagy a többiek: lélekben egyek
vagyunk, őbenne élünk és mozgunk, bár e tényre mint magunkkal azonosra tekintünk,
így különállónak látszunk legalább magunk előtt, de örök kétségek között, soha semmi

bizonyosat nem tudva azokról a dolgokról, a végső kérdésekről, miket oly sokan adnak
el nekünk, és cserébe a lelkünket kérik ők mindig, mégha nem is kaphatják meg, mert
ők is csak részei e léleknek, s nem részesei, mint mi, te és én, kik hiszünk e közösségben.

Egymás mellett futnak nyelvek hangjain gondolataid, majdnem azonosak,
épphogy eltérnek, szerteágaznak, összeborulnak és még mindig virágoznak
hajló ágakon, párolognak tornyos fellegekből, majd dübörögnek föld
gyomrában, és dobhártyákon zongoráznak, eszekben horgonyoznak,

megcélozzák a lehetetlent is: lehessen épülni ama biztonságos eszmevárnak,
ahonnan majd ficánkoló paripaként nyargalnak elő végig ismeretlen tájakon
és világokon, meghódítva az ellenállókat, és lenyűgözve a rajongókat: kifejezve
téged, a legjobb meggyőződésedet szertehintve nyomtatott szövegeket terjesztő

villámokon, egy új embertársi szövetséget elősegítő összefüggés széllé forrósítva
és hűtve ama levegő eget, honnét már nem a mennydörgésből szól felénk intés,
hanem műholdakról zeng közös nyelvű hitvallás, a jobbító tettek mezejére verve fel
a sátort egy színekkel pompázó belső térré téve a napvilágot, veled örülőkkel társalgó

elvi egységben szemlélvén mindent, mi még jöhet, ami kívánatos, és ami sosem megengedett, de
elfogadott bárki botlása, a bocsánat nem jár alvilági vezekléssel, a boldogságra nem kell mennyek
országáig várni, a hited kitárhatod, átadhatod a lelked befogadódnak, okos süteményedből is esznek
és szépnek látnak, mint te őket mennyire megbecsülöd.

Ha jóban utazol, ülhetsz bármilyen hajóban, nyugalom ül lelkedre nyomban, ha elold

kötél, mi parthoz köt; kötöttséged marad a jóhoz, amint vízen jó ragaszkodni hajóhoz;
part a többi ember; senki nem mer jót eldobni rosszért, mert józan ésszel csak olyat ért meg
értelem, ami jól van a helytelen helyett; jótét lélek e kényelem kétes ügy fáradtsága megett;

ha élek, onnét tudom, hogy jóságomra lelek; de hogy honnét a jó, már a kérdést is unom;
számomra egyre megy az egyszeregy, és öt a kétszerkettő sose; és én nem is vagyok, csak
mi ketten, hárman, négyen és öten, és még annyian, hogy kiteljen benne a mi, ti és ők;
leginkább viszont téged szeretlek, mert az őt nem lehet, csak teségedet; testedet-lelkedet

itt velem, bennem, s nem idegent kell szenvelem árán megkedveltetnem, másik,
szolga magammal; adja magát ő is közösbe, és megfordul a dallam, siratóból örömtelivé;
minek a ló, ha nem telivér; semmi se múlik, mi örök élmény lehet, semmit elvenni, ami
ajándék gyanánt keletkezett; és ilyen maga az élet, a szent és sérthetetlen, és az értés,

mi körbeleng benneteket, jóemberek; vízbe merül végleg, ki jóból kiszáll, vihar sodorja
le jó hajóról, villámtól mered kővé üres tekintete; innét ered a merev halál lehellete;
elég belőletek, legyetek nemlegesek, ti rosszak, határtalanul sértőn gonoszak, mert a Jó Nap
kél fel minden reggel tekintetünkben, és mi vagyunk magunk a reggel, az indulás és érkezés

gyökéri; szívtől szívig az áldást egymás fejére a szívjóság kéri; jóremény vezérli
tettünk, hogy egymás örömére lettünk, jók és boldogak, jól és boldogan.

Mitől kerek a világ, s mi az, hogy kerek? Hol van bennünk a földrajz, honnét a mértan?
Mért élhet világosban, s hever aléltan éjjel, ki, ha követi a természetet?
Ó, milyen sokan mellőzik a józan észt! rontják képességüket, lenni olyannak,
mint senki más, spontán, váratlan olyan nagy versengő időt nyitni, mint maga a tér!

Pontodból nézeted körbe megy a földön, úgy tér meg hozzád, mint naggyá nőtt hógolyó,
bármerre indítod, feléd fordul mindig, így telik meg lelked a nagy egész szintig,
lemetsz diszharmóniát szabályozó olló, nő benned új tudás, mint visszajáró kölcsön.

Hová lettek kortársaim, miért oly üres a lélek-tér,
hová napozni jár az isten, kihez a hitetlen is megtér?
Merre vagytok, amikor ünnepelni készül a világ a győzelmet,
hogy leáldozhat végleg fegyvert és a gyilkot istenítő szellet.

Ne bújjatok el az ellen elől, nem árthat már, ha lelepleztük,
hogy üres ígéretei mélyén csak önző érdekét lelhetjük,
míg mi együtt gondolunk élni, s mindegyikünk költi a másik pénzét.

Helyed kimérve ezen a csillagon, honnét életünk táplálkozik,
a világ születésétől fogva készülsz betölteni magad, kinek
egyedül s ismételhetetlenül tekintünk, és néha utána-utána mérünk, nem

tértél-e le a pályádról egy vak végzet félelme által, hogy új

pálya, új világ is születhet a szellem mindenható végtelenében,
de valójában mégse és sose lehetsz más, mint kinek lenned
kell vagy illik, mivé lehetsz, és mássá lenni a csökkenést jelenti
és a helytelen lehanyatlást, de tovább él a remény a jóra, mi

csak a mi jó Napunk akarata mentén ragadható meg ésszel és szívvel is,
mert belőle van itt minden, és hogy ő miből van, lassan azt is kiderítjük.

Sorsod csak napok egymás utáni sora, sorolod életed eseteit, mintha
valami fonál íven futna tova az egyforma napok fékezhetetlen lova.
Rak egymásra minden nap eseményt sokat, növekszel mint épülő ház, ízenként és
téglánként, életelemekként rögzítve a sorsodat alkotó besoroltakat.

Előre csak a keret adott, kitölti azt kedved, kiszámíthatatlanul, közben
minden megtörténtből szorgalmasan tanul, hamar a tapasztalt róka képét ölti,
közben izgalmakból-izgalmakba szökken, keres ennyi élményhez hiteles tanút.

Lejjebb adni? Soha! Szokott lenni a válasz, míg az egészség hiánya
e reménytől el nem választ. Hogy mikor? Mikor adod lejjebb
és felelsz erre bizonytalanul? Minél előbb a jó, mert a jó pap
holtig tanul. S lesz óvatosabb, ki el meri hinni, hogy nem esik

le a korona a fejéről, ha: vesz egy kúrát, gyógyszert, elmegy
orvoshoz, masszírozásra, és gyógyfürdőbe, gyakrabban
úszásra, és magamagának ő lesz ezután a testének őre.

Jön a fájdalom, mint rendeletlen rendetlen eső rendületlen,
elönti árja hátam, derekam, fekvés közben mozdulatlanná
mereszt. Bő lére ereszti, nem sajnálja tőlem magát, és rabbá
tesz, miközben szabadon dönt rólam tudatom: tehetetlen vagyok.

„Használj csillapító szereket és ne feledd a múltad befolyását
tested állapotára” – balga tanács! Úgyis mindig csak a remény éltet,
hogy ad-e épp egészséget a testnek, míg a lélek egészségesen is fájhat.

Ha élet nélkül nincsen üzlet, és üzlet nélkül nincsen élet, akkor miért hibás az egyenleg és dől el az üzlet javára, s megy életünk rovására az üzlet? Honnan származik ez a képlet? Mi hajtja előre úgy,

hogy érvényesülni tud, több népet nyomorba döntve, s jólétbe emel csak kisebbséget? Hogyan szorul háttérbe az élet? Miért szenvedsz hiányt, kerülsz hátrányba, ha előtérbe állítod

az élet szempontját, hajtod, szolgálod életed óhaját az üzlet kívánalmai helyett? Meg tudsz-e élni az üzleti élet mellőzése mellett? Miért nyúlhat utánad és kebelezhet be az üzlet? Van-e különbség az üzletmenet és életmenet között végső szinten? Kik tartanak sötétben minket, hogy ne gondolkodjunk együtt, közösségben mindezeken? Hogy lehetnek ők előnyben, ha egyszer

csupán kirekesztésünkkel tudnak többet nálunk? Mikor lehet már végre mindent felhasználnunk, amit tudunk, hogy megmentsük a Földet s rajta magunk? Azonos mértékben figyelve élet és üzlet követelményeire kényszerülünk-e már, vagy végveszélybe sodorva emberséget és emberiséget, valakik érdemtelen javára nem vívjuk ki igazságra épült szabadságunk?

Az egyenlőség igazságosságának szabadsága, egyek vagyunk jóban-rosszban, vágynak önzés a határa: hogy a másik ember mennyire enged magához közel, érdekhálót fon okos ész, érzelme keblére ölel, kicserélt gondolataink nyomán több hasznot teremtünk, egymásnak még jobbat, szebbet akar adni gyárunk, kertünk, s én is megkapom mindazt, mint a többiek, úgy, ahogy lehet,

élek, remélek, tehetségem űzi sorsom, s nyit teret, betöltenem hivatásom megismételhetetlenül, szívem együtt dobban a világgal, lelkem célért hevül, szándékom ember felé fordul valóság mosolyáért, testvérként fogadod lényem, idegent ismerős társként, így szerzed meg békéd, békén hagyva másokat mindenben, másokért élve uralkodva a magad szabta renden.

Vallhatom-e, ha hiszem, hogy te vagy az élő isten? Nemzedék milliók örökén, életcsírák mélyén, finom, lágy, egyedülálló, hatalmas szellem zizzen: békés természetünk nem vettük senki vérén. Kiállsz-e értem, ha megvallak minden ellenére, mi szembejön kéretlen, hallatlan, kegyetlen üdvre hajtva, jót rosszal mérve,

embervétket aranyra cserélve, lesznek-e társak véghetetlen jövőt célzó harcra? Szabadítsd fel erőnk mérhetetlen árját! Szerelmes szívünknek gyümölcsöző párját! Engedj égbe szállni halhatatlan lelket, vágyat, ha földnek engedelmes. Természetességünk végre szabadon kereshessük: vitathatatlanul boldog világot élhet bárki, ha letett emberséget igaz istennek tartó esküt.

Könnyű tollal könnyebb írni: ha jobban folyik a tinta, mintha úgy kell kigörgetni a heggyel a papírt szántva. Közlendőm, ha tisztán megvan, gyorsan életre kel, bátran jön világra, még ha akkor születik is gondolatban. Mert nem a golyóstolltól függ, mit írok, mit fogalmazok, golyós-csapágyon se fut elv, mit kisiklatnak a gazok, hanem hit és erő hozza elő bennem szakadatlan.

Cigánykereket hány a katedrális, gregoriánt énekel a madár is,
Tejutat világít be Naplemente, Te Deum fesztivált táncol Galma-mente.
Virágok világokat hódítanak, illatuk királyokat bódítanak,
időhálót sző jó hangulat, rossz kedv, barna ősz, csend tél, zöld nyár, húshagyó kedd.

Tiszta vágy, plátói szív, kanti varázs, lázadás lángol, csíp paprika, darázs,
megelevenedik ős mesevilág. Lélekboncolást művel a természet,
zokogó zajokat nyögnek a vészek, szembeszáll az unalommal a végzet.

Ha elbújsz a fő kérdés elől, mellékesekre véve irányt,
mi adat jön a válasz felől, hívet kelt örök kétely iránt.
Mindenre lelsz magyarázatot, ami ismeretlen előtted,
élvezhetsz felszíni zamatot: mélység ízén sose edződhetsz.

Mert csak a bátor kérdez olyat, mire ember nem adhat választ,
kiállva létezés szelébe meztelen, megdöbbent másokat,
akik hasztalan várnak támaszt, bújva tudatlanság ölére.

Mint gyerekek közt a kapcsolat, csak alkalom a társas létben,
egymásnak kedvtelve csacsognak, de más a tétje a beszédnek,
nem tetszelgés üres erénye, hanem kutatás közös körön,
maga is tűzbe menne érte, a siker titka külön öröm.

Úgy adhatsz többet minden pénznél: megmutatod, te hogyan szerzed,
midőn minden vágy kénye érték mérő, más baja lelki rokon,
izzó parázsként múlnak percek, fellángol a hit magas fokon.

Írd, vers, írd magad, írd! Figyelmem fényében fürödj, lelkem tükrén körözz korcsolyáddal,
hasíts ostort haramia-bőrből: Édenkerti álmot fakasszon hitetlenből vágydal!
Csak annyit közölj velünk, amennyit megértünk, s elődeink ránk hagyni akartak volna,
ha végrendelkeznek szellemi kincsekről, a többit elvégzi édes anyanyelvünk.

Mi nem idézet e túlbeszélt világban? Ősök elv leleményéből szaporít
szót a ma embere, meggyőzve szilárdan magát: minden új jelenre vonatkozik.
De van elég érv örök igazság mellett, midőn az ész ereje megmutatkozik,
előbb hat gondolat, minthogy előserkedt, élünk véghetetlenség árban a mában.

Képtelenségek közt élve csak akkor nem leszel vak, akkor lehetsz észnél, ha belső látással helyettesíted a jót, az igazat és a szépet, ami hiányzik mellőled, s nem hagysz felnőni magadban gonoszságot ellenség mintájára. Ha elszakadsz ezért a felszíni valóságtól, nézz a mélyére minden gondnak, mert gondolati bajt kell orvosolni: álljon kicsinyelt lelkünk a saját lábára. Ne

nyeljük le nap, mint nap megbecsültségünk sárba tiprását, mégha ez 'történelmileg alakult is így', csak annyit adjunk oda magunkból a máig győztest játszó embertársnak, ami által istenítélet jelöli ki hivatását. Volt nekünk mindenünk és lesz is: országunk, ahol minden jó ember elfért, egyénenként élt sorsunk, és élő hitünk, mi most minden hamisságnál többet ér.

Nem kérdeztek bennünket, akarunk-e megszületni: létünkkel nem rendelkezünk. Nem választhatjuk meg, mikor, hol s hová, milyen körülmény közé szülessünk. Az emberi szabadságnak határt szab, hogy miben, mire, mitől vagyunk szabadok. Sem magunkat illetően, sem másokkal szemben nem vagyunk teljesen szabadok. Megkötöttségeinktől nem

szabadulhatunk: földhöz, de nem röghöz kötöttek vagyunk. Szabadságunk elménkben, nyelvünkben és a világban egyaránt megvalósíthatjuk. Elvitathatatlanul az emberi szabadságunk különböztet meg bennünket az állatoktól. Faji ösztöneink legyőzhetjük, nemcsak szükségleteink kielégítésére törünk. Létérdekünk ellenére is teszünk, kitartunk a

körülmények változásában. Az ember hajtóereje, kutató és alkotókedve, késztetése, nemi ösztöne sose szünetel. E hatalmas erőtöbbletünkkel szabadon rendelkezünk, tettre irányítjuk, szabályozzuk. Ezt az erőt fokozatosan, beosztón megnyilváníthatjuk, egészen a teljes kiéléséig. Ez erő sokoldalú tevékenységet tesz lehetővé, a mindenféle kihíváshoz való

idomulásunkat. Szabadságunk elsajátítani a szépséget, jóságot, okosságot és az igazságosságot. A tudat túláradó ereje sokkal tovább hajt a fájdalom elkerülésénél és a gyönyörszerzésnél. A tudatos élet öröme mutatkozik a gyermekek játszásában, a fiatalok versengésében. Szabadságunkat nemcsak a hasznos viselkedésünkkel, tettünkkel nyilvánítjuk,

de haszontalanságok, kedvtelések hosszú távra őrzik meg a szabadsági érzetünket. A művészet önmagát igazoló örömet, felszabadulást nyújt, követhető életmintát ad. A művészet önálló érzéki, tudati és képzeletvilága felfokozza szabadság élményünket. A kötetlen szellemi alkotás tapasztalata kielégíti csodálkozásra való hajlamunkat. Rendszerező értelmünk és

jelképhasználata választ nyújt alapvető kíváncsiságunkra. Az egyes emberi alany könnyen válik egyetemes tulajdonságok birtokosává, átélőjévé. Kötetlenségünk öröme akaraterőnket éleszti azzá tenni magunk, amire csak vágyunk. Szellemi mintát követve, indulatoktól szabadulva, rugalmasabb alkalmazkodóvá válunk. Szellemi erőnk gyakorlott megfigyelővé,

elméletalkotóvá tesz, meglepő eredményekkel. Kutató szellem, alkotó elképzelés, lényeglátás, összefüggő emlékezés tesz szabaddá. Emberlétünk sajátos csúcsteljesítménye értelmi tevékenységre szabadít fel bennünket. Mindennapi szándékaink, indítékaink és szükséglet kielégítésünk rangos alakot ölt, és igényes lakási, étkezési, öltözködési, szerelmi szokásunk az

e területen való függőségünktől szabadít. Külső, anyagi tényezők, törvények legyőzője a felmérés, magyarázat és a jövő tervezés. A múltba tekintés eszköze, a tudomány használata, ami

világképünket eredményessé teszi. Az állandó miért-kérdésünkre válaszolva szellemi szabadságunkat nyilvánítjuk meg. Kutatás és belátás, ítélet és szabad választás rendszerezi

érzéki tapasztalatainkat. Nem változunk, tapasztalatunktól függetlenek maradunk testileg és szellemileg is. Érzékelésünk szabad marad az új műveltségi, tudományos eredmények ellenére. Életmódváltozásunktól sem változik meg testi és szellemi mivoltunk. Szellemi eredményeinket nem agyunk átalakításával, hanem használatával érjük el. Nincs puszta

érzékelésünk, csak észlelésünk, amely képzetet rendel az érzet mellé. Érzés, érzelem, elképzelés – mind egyesül a szellemi megértési teljesítményünkben. Teljesítményünket, szabadságunkat növeli a minden emberben azonos megértés. A legkülönfélébb körülményekhez alkalmazkodás sokoldalú tapasztalatra vezet. Szabadságunk, hogy sok

nehézségtől szabadulunk, sok kötöttség alól mentesülünk, de egy-egy kötöttségtől való függetlenedéssel új kötöttséget vehetünk nyakunkba. Minket nemcsak a természet köt, de műveltség és a történelmi tapasztalat is. A legnagyobb kötöttség azonban a jelen céljaival kapcsolatos, minden azt szolgálja. Szabadság az önmagunk, képességeink birtoklása

és a helyes viszony magunkhoz. Az önmagunkhoz való viszony teljes önállósága szintén szabadságunk mérő tényezője. Szabad lényként önmagunk vagyunk kezdetünk és végünk oka és célja, létünk feltétele. Önmagunk birtoklása a feltétele, hogy személyek legyünk, azaz aki személy, az szabad. Csak részben rendelkezünk magunkkal és a világgal, mivel függünk is a

többi létezőtől. A világ és törvényei teszik lehetővé képességeink kifejlődését, majd alkalmazhatását. Szabad tevékenységünk a világ törvényszerűségeit nem megszünteti, hanem felhasználja. Természeti és műveltségi meghatározottságaink teszik lehetővé szabad viselkedésünket. Szabadságom elkülönít magamtól és másoktól, de hatalmat is ad magam s

mások felett. Kötelezettségeimet magammal, valamint másokkal szemben szabadon kell teljesítenem. Túllépve önmagunkon és a létezőkön, a szabadságot magunkon túlra is kiterjeszthetjük. A lét teljességére utaltan tudunk az egyes létezőkről, saját létezésünkről ítéletet alkotni. A lét ugyanolyan végtelen látóhatár, mint az egész emberiség vagy az istenség

élménye. Átfogó teljesség igényünk és lehetőségünk a szellem világosságát adja meg számunkra, ami pedig megvilágítja életünket, hivatásunkat, amivel végességünket a végtelenségbe emeli. Végtelenül megközelítjük a boldogságot, és egyúttal elszabadulunk a véges létezőktől. Önmagunk vállalása, képességünk, életünk betöltése nálunk átfogóbb

kötelességünk, így a magunk erejére és képességünkre utalva kell átfogó kötelességünket teljesíteni. Nem szükségszerű tetteinkben valósítjuk meg magunkat, nem így létezünk egyáltalán. Véges tetteink sokféleképp megvalósíthatók, közben több szempontunk érvényesülhet. Még a különböző életszakaszokban is sokféle választási lehetőség áll

rendelkezésünkre. Különféle történelmi és műveltségi viszonyok között is igen eltérőek a lehetőségeink. Igazán jó választásra csak a különböző lehetőségek elfogulatlan mérlegelésével jutunk. Az ember feltétlen kezdetként minden meghatározottságán felül tud emelkedni. Létfeltételeiből az ember nem magyarázható meg teljesen, csak választásaiból.

Az ember világbeli világfelettiségét az okságot megértő cselekvése teszi lehetővé. Csak nem önkényes, nem oktalan és nem véletlen választásunk lehet szabad. Értéket választunk önmagunk

megvalósítása és vállalt céljaink érdekében. Előzetes, alapvető választás, döntés határozza meg későbbi értékválasztásunkat. Céljainkat szabadon alakított embervilágunk

jellege alapvetően meghatározza. Létezőink értelmezési, értékelési kerete adja számunkra világunk megváltozását. A világ egyetemes rendjét is elfogadjuk a magunk elfogadásával, megvalósításával. A személyes szabadság világfelettisége a sokféle világbeli szabadságból épül fel. Ha értelmes belátásunk ellenére cselekszünk, az is szabadságunk bizonyítéka.

Szabadságunk a sokféle lehetőség közül a legjobbnak tartott választhatásában áll, s csak akaratunk valósultával jön létre, indíték belátással nem. A szabadságunk oszthatatlan, azaz minden összetevőre és körülményre kiterjedő. Műveltségi közvetítettségünkben a lelkiismeretünk teszi lehetővé a szabad döntést. A lelkiismeret dolgokkal való bánásmódja segítségével kerülünk el

rosszat, teszünk jót. Külső, világon gyakorolt szabadság meg kell feleljen a belső, magunkon gyakoroltnak. A szabadság nem bizonyos tulajdonság, állapot, hanem a történelmi folyamat maga. Csak a termékeny emberi cselekvés művelheti a világot szabadon, a terméketlen nem. Művei által az ember kilép önmagából és megosztja szabadságát a többi emberrel.

Szabadságunk egyúttal a világbeli létünket, a világgal való azonosságunkat bizonyítja, és az embereket a minden ember szabadsága kapcsolja össze társadalommá és emberiséggé.

Elpattant buborék lett a múlt, kráter hegek deli csontvázon, fél-Föld távol messze
a messze, üres eszmét tétlenség tájol. Ezer patak se pótol egy Túrt, lélek vesztő élet,
ha kedves, erőn nem járt túl a nép esze, remény sas vak jövőbe repdes. Mégis érdemes megpróbálni
mindig, hogy minden jobbra fordul, hinni örökkön, álmunk nesze dallamként

fog új fülbe mászni, s természet üdvözli a rendet, csak igaz legyen, amit mondunk.

A lét van, a semmi nincs? Nem, hanem ha a lét van, akkor a semmi nincs.
A lét vanság, a semmi nincsség. Lenni lehet, nem lenni nem. Mindez emberi találmány,
ettől független a minden. Mégis ettől függ, hogy mi van, az istent kitevő emberektől.
De az ember része az egésznek, és az embernek is része a mindenség minden összetevője.

Minden résznek van gondolata, amint az ember egésznek és a mindenségnek. Ezt mondatja az egészleges gondolkodás. Üdvözöl az Örökkévalóság és mindenféleképpen érdemes élni.

Ahogy élsz, megkülönböztet mindenkitől, örökre hozzászokva adagolsz időt,
ételt magadnak. Amennyit, amit eszel, olyan és megismételhetetlen leszel.
Vigyázz, időd- s étkedbe ne keveredjen szokásos ártás, méregkeverő ember!
Szülőfölded műveltségét örökítsed, de máshonnan is jöhet beléd az ihlet.

Bár átölelnéd a Földet, elég minden napnak a maga baja, elégedj meg,
amivel megáld a sors, inkább tisztes távol a csúcstól, mint kockázat szakadék,
senki ne irigyeljen, hanem szeressen, maradjon utánad mosolygó maradék.

Míg nincs minden rendben, nincsen rendben semmi, sok fűszer hiányzik, s ez nem az az étel,
nem ült le mindenki, nem tudsz te sem enni, ha tudod a dolgod, hiánycikk a kétely.
Nem méret kérdése, hogy van-e egészség, nem porciózható a szerelmi élmény,
gyakorolhatatlan, hogy vészben merész légy, akaratod győz meg tehetetlen lényként.

Kifeszített dróton táncoló is lehetsz, dróton rángatottból, ha a teljességig
viszed, mit lehetőségként tár a sorsod, kifulladásig vitt egyre jobban megedz,
könnyű remény méreg árnyéka se szédít, nem felejted ki az élet sava-borsot.

Nemcsak a sír, a kereszt is üres, a Galileai feltámadt, karácsonykor először, amint az Új Nap
beragyogja a tájat. Félreértelmezhették tudósok, de a nép őrzi az igazat, másféle Kisdedért lelkesedik,
Babba-szülött hozza a nyarat. Emlékezzünk rá, mit mondott, mikor a földön járt közöttünk élve,
tekintett jó szándékra, tettre, mint sötétből szabadító fényre. Átlépve az időn,

teljességét hagyta ránk örökül, csillagok együtteseként ragyog azóta, lelkünkbe töltve világ magot.
Kevesen elcsábulnak rosszban, de nagyot tudva ártani vele, embertelen minta haszna véges, győz
hithű remény végtelene. Az új törvény emberséget hirdet, természet jótéteményeit
vallva, tízezer év ismerete magától értetődőn segít. S ha kifinomult eszközeivel népszerű a

nélküle való, elrontott életre fényöltözet, felmagasztalt szerep se való. Jön hamar nekünk Mi
Egyetlenünk, visszatérít a helyes útra, ha megtévedve még hamis szemmel szépként tekintenénk a rútra.
Ez öröm érkezését igen rég meghirdette nekünk egy angyal, hogy kétezer éve december vég érkezik a
leghőbb tavasszal. Mert, ha egy fokkal feljebb kél fel a három napig tetszhalott napunk,

új élet támad fel mindeneken, szentséges ünnepre virradunk. És még a Napbaöltözött Asszony tiszteletét
kell megérteni, a fény isteni erejét szüli, mitől nekünk a szívünk teli. Illendő már mindezt megköszönni,
kántáljuk minden ablakon át, hogy adott az Isten szép karácsonyt, bort, búzát eleget, és fenekes pohárt.
Nemcsak a sír, a kereszt is üres, a Galileai feltámadt, karácsonykor

először, amint az Új Nap beragyogta a tájat. Félreértelmezhetik tudósok, de a nép őrzi az igazat, másféle
Kisdedért lelkesedik, Babba-szülött hozza a nyarat. Emlékezünk rá, mit mondott, mikor a földön járt
közöttünk élve, tekintett jó szándékra, tettre, mint sötétből szabadító fényre. Átlépett az
időn, teljességét hagyta ránk örökül, csillagok együtteseként ragyog azóta, s lelkünk őrzi e világ magot.

Olyan sokáig a lélegzetet visszatartani nem lehet, ameddig a zene képes, feladatot
s képességet teremt, óriásit és végtelent, mennyországnak eget képez, néha a pokolba hajlik,
csak érinti, talpunkat nyaldossa hegyes, vörös és narancsos, fehér és ürmös láng, nedves
nyelv, kiszáradt hólyagos vén rozsda helyén születő tavaszos lendület, áradat,

virágzás, tápláló nyár. Sok minden alja, semmiből se elég, mégis megelégedett,
aki hallja, legfeljebb mélyét felkavarja a folyton múlás végig gondolt sora.
A születés izgalma, annak, aki születik, aki szüli és aki várja, magból kikelt ősi eredetként, –
alma fájához közel esik – újként tekintve világra. Szól fejünkben

és életünkben, hangzik, ugrik, szökell rendületlen, ötlet teli bőségszaru, csak magadat
választhatod, valósíthatod meg belőle, kertben égett levél után hamu, a füst fojtó illatának
hulláma, aztán hirtelen legfrissebb levegő erdős hegytetőn, zsongó sűrű homályba nyilalló
fénysugár, és zöld minden, nem fog kasza szikla erőn. Csak jön,

egyre jön, mindegy is, honnan és mi, mert a lendülete magával ragad mind jobban, hogy már
szakadna a párna, fakadna a vulkán, felhevült ege déli Napnak, fekve porban. Gondolt rendet
üdvözlő tett szikrák, ragyogások, érték kikötő, megnyugvásra épült várban megpihent hős
látta álmok, kitartó lelkek, igazra törő küzdésben életvidámak.

Tudhatod-e, hogy mit nem tudsz, pontosítva, amit nem tudsz?
Érezhetsz-e bármi veszélyt, túlbecsülve bárki eszét?
Miben bízhatsz élő hittel, s kiben fogan igaz siker?
Biztos-e tájékozódni, ha a kétség is bolygónyi?

Ki magának ezt bevallja, nem lesz soha ember alja.
Talál méltó forrást, kutat, s valakit, ki vele kutat.
Erővel táplálva merszet, lesznek hű emberi percek.

Álmomban Babylon mezősége fölé mézelő méhecskeként
szálltam, lila virágú lucerna földekről gyűjtöttem nektárt.
Kendert is találtam, s bódult világom mélyére érve
a boldogság szigetét csak kertelés nélkül éltem.

Veletek vívódtam, ma élők, hogy mertek-e ébren is
vállalni álmon mentén egy élő mennyországot.
Ahol még termő a föld, de már nem szent a törvény,
van még vasárnap tyúkleves, de nem magasra vetett az ágy.

Bonyolultul hazugak a pénz és egyéb erőltetett elvont
ügyek, vagy visszatér a múltban kipróbált virtus.
Kis lépésekkel jutunk elébb, mint a lapátonként rakott,
árok, mélyítve a folyás helyét és magasítva a medrét.

Száz és ezer évet köszöntve jó kimenetel idejéül, ha a
pillantásnyi életünkbe úgy halunk bele, mint a kérész.
Akkor honnét a hosszú távot átívelő gondolat folyam, a
a világ világa mögé tekintő, Tejúton otthonosan mozgó?

Honnét a csecsemő komoly tekintete, hogy mély kút
se borzongat meg jobban, ha csillagokat tükröztet?
A halál édes bájú öregsége, hogy letészem a lantot, mit
staféta örökösként kaptam, még ha botfülem volt, akkor is,

Meg aztán hogy már nyolcszor milliárd a létszám, de nem sort
alkotva vagyunk, mert kilógna a kevés és sok nagy-kis lábnyom.
Így, aki ki mer mondani igazságot, úgy húz fejére hamis átkot, hogy
észre se veszi a nép, az istenadta: közüle gyomláltat a 'köz ügye'.

De akkor, ott, mégiscsak ama hódítónak megtetszett emezek
teremtő ereje, magból hús, tej, és a földi javakból az erkölcs.
Mellékük állt, az én álmot adó népem mellé, mert miért ne
lehetne nevén nevezni minden értékünk eme létrehozóját?

Nem más árnyékával, magunknak fényével foglalkozhatunk hát,
áttetsző egekkel, örök kincsével a boldogulás teljesülésnek.

Képességeim, képtelenségeim sora, bokra, hegye és völgye kimeríthetetlen, amennyire világom végtelen, vagy véges a hitben, bizalomban és reményben, hogy kiegészítem magam mind a körültem lévőkkel, s befogadom ugyanannak nehezét. Látszat mentesen nincs sem érzéki, sem vélelmi csalódás, az önámítás ábrándja sem általat, ha szakadékként tátong előttem az űr, mi

tehetségem és tehetetlenségem között úgy elmélyült, hogy beleszédülhet, ha felszínes értelmezésű az önértékelés. Joggal látok követendőt a sötét erdőből kivezető kis fényben, sose szabad megcsömörlenem egyensúlyi kalandtalandságtól, mert vakító fehérség int felém fekete piszokpontot, és éjfekete hajban is elvegyül kevéske figyelmeztetően bájos ősz hajszál. S ahogy

megyek előre a képesség halmozásban, a haladásban szembejön velem a lemaradás, hogy kimaradok oly dolgokból, miket nem én érek el, amik nem velem történnek meg, ahová
elérnem ábrándjaimban sem lehet, mert mások élménye felém. Ekkor fedezem fel, mit igazán adhatok, átadhatok másoknak, mi sajátom, és csak nekem áll módomban vele foglalkozni,

aki én vagyok, hogy ez túl a kételyen, bizonytalanságon, csak engem enged kibontakozni, nekem ad teljesíthető feladatot. Megőrizve, fenntartva, amit valaha elértem, de kitörölve a
sokkal többet, amit nem, de most már tudom, nem is kellett: mert a többiek fontosabbak, valódi végtelen képességükkel, csak részükként részesülve belőle lehettem valaki közöttük.

Amikor fogantam, egész családfa sarjadzott, szülőim szülői és minden felmenőm magzott.
Felfoghatatlan hosszú folyam végére értem, magamat folytatnom lenne az igazi érdem?
Dehogy! Előbb szüld meg önnön örökös értéked, szaporítva Isten homlokán emberség éket,
aztán segíts mindent és mindenkit ez irányba, a többit elintézteti majd élvezet-pányva.

Olyan kötöttség, akkora figyelem, alkalmas mederbe terelni szertelen szerelem árját, harmadik félért áldozatra kölcsönös párját, anyagi alakzatok közt szellemi tartalmat nyerni, előnnyé tenni jót, szépet, beismerni végességet, s már folytatódást merhetni nyerni.

Megálmodtam a megoldást, sima üggyé téve több évszázados mulasztási pótlást a gyermekképzés terén, nemzeti emlékezet, értékőrzés, szellemi kincs és hagyomány éltetés körében tartva legfontosabb, legjellemzőbb mivoltunkat, szerves műveltség emelkedést indítva, csupán távoktatási módszerrel képbe

hozva, megtanítva, megerősíttetve, aki még tudja, aki csak sejti, vagy már nem is érzi, mi a magyar, ki az, aki bátran vállalhatja magát, tiszta emberségét, időtálló okosságát, legyen bár egyetemi oktató, kisded óvó, betűvetést begyakoroltató, vagy a legfogékonyabbak, a kamaszok

nevelője és társa a mindegyre jobban és jobban, sikeresebben zajló élet alakításában, alkalmazkodásban több milliárd ember befolyásához a mi életünkre, tevékenységünkre és tapasztalat tanulság leszűrésére, hogy ismerősen rokonszenves lehessen minden szándéknyilvánítás, ügyes lépés

mai közegben közös boldogulásra, azoknak is, akik nem mi vagyunk, akik nem tudnak magyarul, de látják bennünk az emberiesség minden előnyét, tüzét, hatalmas műveltségi tudásunk forrás kútja kiapadhatatlanságát, mert az évezredekből hozzuk még mindig elő magunkból mindazt a jótéteményt, amit

mindenki örömére működtetni is van valós remény, csak kezdjünk végre tiszta szívvel tekinteni mindazon társainkra, bevonva őket a tudás és képesség átadásba, akik a legmagasabb fokon művelik az egyes területek igaz művészetét, mesterségét, tudományát, szorgalommal, áldozattal, alázattal

kiérdemelték, hogy figyeljünk rájuk és tanuljunk tőlük, megismerve mindazt az előnyt, amit általuk érvényesíthetünk, hátrányt, mit módszerükkel elkerülhetünk, a velük együtt átélt boldogságot, ha egyetlen jó cél felé haladhatunk, de mindegyikünk saját útján, túlélés tökéletessége felé, egyesülve

e magas egységben, minden földi lénnyel, emberrel, állattal, növénnyel, akikkel gazdagok maradhatunk a létben, örök erkölcsi nagysággá téve ember mivolt egyedülállóságát, gondolati erejét, közös eszme isteni hatékonyságát, barátunkká tenni anyag környezetünk, világmindenségbe hulló esendőség,

romlott kiszolgáltatottság, vak végzetek tobzódása helyett nyugalmas természet, mély hitünkkel, hogy Babilon óta is van bennünk képesség az egyetemes jóra, s ha történettudományunk már feltárta, tegyük közlését közkinccsé, amint erős nyelvünk gyökereit, minden nyelv alapját, ábrázolásunk elvi jelkép értelmét,

zenénk költői hatásának jellegét, alkotó mozgássá érett időtöltést, s minden életrevaló ismeretünknek sajátosságát, amit új eszközökkel

a régi hagyományátadáshoz képest osszanak kiváló művelők szülőknek,
ifjúságunkat nevelőknek, alakítóknak, s rajtuk át közvetítődjön majd újabb
nemzedékek gyakorlata felé, már természetes közeggé téve a tudást,
mint volt rég is, talán, ősemberi létben, ritka ember-előfoduláskor Éden-

kerti földön, s lehet emberlelkek mai sűrű erdejében újra fényes minden
tekintet, rátalálva felismert üdvös helyére, szerepére a nagy egészben,
mit emberiséget alkotva vihet át további évezredekbe, megszenvedett,
kiérdemlett múltból örökölt, távlatot teremtő, békés hivatású magyarságunk,

végezve az elől tehetség tömegtől ráaggatott feladatot, észszerűen
összegyűjtve, rendszerezve fokozatos mai érvényre juttatásra önmagát.

Minden tovafutó percet meg- s átélhetsz, ezer élet feléd szálló pillanatát,
ha a napi száguldás fékje vezényel, s terel tanulság felé, felszabadítva,
hogy ne várd hasztalanul jönni a jobbat, ismerd meg úgy ezt a csalóka világot,
ahogy önmagát adja és csalódástól mentesen felfedezésre nyitott lehetsz.

Nem akarva 'mulaszthatatlanul fontos' tünemény csáblényét magadévá tenni,
mert tökélyét elérni magadból kell, és nem is keveset lényegedből hozzátenni.

Lélekrobbanások visszhangja dúlja fel bennem a jó érzést, a kedvet, félbe tört
életek sikolyát hozzák az éter hullámai egyre, gyorsan szaporodnak emberiség
mocsokban óriássá nőtt tetvek, kik a mi pénzünkön gyártott fegyvereket kapnak
lélekgyilkos kegyre, és százával arat az erőszakos halál csoportok és egyének

által, de általunk is, ha hagyjuk, hogy kedvükre tobzódjanak eszmék, főként
az eszmétlenséget hirdetők, vagy csak szélsőséget kergetők, ha a mindennapi
lélekmérgezést szó nélkül hagyva teret adunk az embertelenségnek, hol vétlen
vagy vétve, de gazdagok híznak, szegény tömegeknek további szegényedés, fogyás,

halál marad, most már többnyire közülük valók által osztogatva azt, de a magányos
összeomlók, akik nem bírják a nyomást, ők is eme népet irtják, pedig a Jóság testet
öltött mindük között, jött a figyelmeztetés e kor hajnalán az égből, összemberiségtől,
minden korábban élőtől s jövendő utódtól, korábbi-későbbi magunktól, hogy megállj

ember! elég a rosszból, nem a természeted, azt olyan ördög gyártja benned, kit kiűzhet
egy mosoly, egy ölelés, kölcsönös szeretet, és ha a jó énünk már kétezer éve azt üzente
nekünk, hogy illene komolyan venni ezt a feltámadást, végső ítélet, utolsó óra előtt,
ami minden élőt egyszerre megfoszt a lét áldásától, mit csak úgy kerülhetünk el, ha

megállítjuk a mostani emberek pusztulását, elpusztítóink kezéből kiragadva a fegyvert,
amit legfőképpen a mi közömbösségünk és szeretetlenségünk fakaszt s enged működni.

A táncod vagy nekem, mit életeddel rajzolsz, elme karc az ég tükrén, s végtelenre hangolt pillantások földjén pontáramba lényegült vulkán robaj lenne, ha szólna nemcsak belül, hanem kint, a véges színpadra lépve konok bátran lelked leképezése, mintha ezer torok üvölt kórusban komoly szép éneket, minden ember szívét egy húron pengetve, hegyszirten

állva távolba, jövőbe nézve, hol mások vannak csupán, mert mi már nekik a múlt vagyunk, de szánk feléjük, érzik, nem hangtalan tátog, fontosat mondunk, ahogy nekünk is így szóltak a nem hamis regéket közvetítő bárdok, s hogy mit? – táncunk mutatja, legjobban, ha vadul.

Segíts elviselni azt, aki vagyok, segíts megérteni azt, aki vagyok, segíts örülni annak, aki vagyok, segíts megfejteni, amik vagyunk, segítsd világra a gondolatot, amit a létünkre rakunk, örökké tartó reményben, vagy örökké tartó télben képzelni ismétlő folytatást, vagy élni most tudatlan, többé nem híve abban, hogy lehet valaha mást, álomnál biztosabbat tudni, nincsenek jövőnknek tanúi.

Megírható a semmi? Olcsó válasz lenne, hogy de hiszen mindenki azt írja: bármiről szólva, vagy éppen a semmitmondó költők. Feljogosít engem a tehetségem erről megnyilatkozni, no, nem a többiek közlései bírálatáról, hanem a semmiről? Amit a lét ellentéte jelöl az okoskodásban. S a nem történt semmi ragad meg legjobban a közgondolkodásban.

De ez már kétféle semmi és senki nem tudja összekötni Isten helyzetébe lépés nélkül: legtöbbnyire nem tudva erről a rangemelkedésről, de kihasználva mégis a fogalomképzésben. Miről van szó? Nem szabályos következtetésről, mert akkor csak azt állítanánk, hogy nincs más világ a miénken belül. És nem is arra gondolunk, hogy nincsenek más világok a mienken túlnan.

Hanem a létre gondolva gondoljuk a semmit, a lét fogalmi párját, léthiányt, világhiányt. Ezért a lét fogalmával van a baj, ő a rossz, vagy másként: miatta vagyunk olyanok, mint Isten. Ez istenkáromlás, de nem vagyunk tudatában. Más szóval ez istenképzés. Mármint a létkérdés. Nem látjuk annak, mivel elképzelni se tudjuk, csak elgondolni, hogy a létezők mögött álló

lét mögött nem áll semmi, hanem Isten tenyere kelti életre és óvja mindig ezt a létet. A mi semmink az övé: felemel minket hozzá. Így e kapcsolat Istenhez az egyetlen szentség. Létteljesség. Üdvözült állapot már a földön. Benne a viszonyunk egymáshoz az édes élet: a fontossági, felelősség-fokozat talpa. Máskülönben meg csak végtelen pusztító semmi.

Szabad az arcom. Derűs. Sőt, vidám. Nem torzít gond rajta, nem harcol, dúl felületén és belsején egy másik, gonosz világ. Csak mosolygok, nézek csillogó szemmel, rögzített nevetéssel, szépen. Bizonyítom, hogy élek, hogy hozzám nem jön át a szégyen, mit ránk hagyományoznának, kik nem örülnek a mának, holnapnak, a múltjukból építenek várat.

Fanyalognak, ha nem belőlük sarjad a jó, nem tőlük jön a jó ötlet, ha más előtt kellene fejet hajtani, nyögnek, ezért mosolytalanságnál többet nem érdemelnek. Felejtem is őket, s felveszek újra valami nekem is új ábrázatot, bőven termő tekintetet, mely mindenkivel társalog, akit megérint a szíves áramlat ereje, feldúsít, lelkesít, tüzel, aki figyel az árnyalat, rezdülés,

bensőségesség tapintatára, színe változására. Már megérett a gyümölcs, ragyog, de ez sosem hull alá, örök, hiszem, és arra gondolok, jön majd más, aki folytatja ezt a szolgálatot, ezer, és már inkább talán hét-nyolc milliárd, folyton-folyvást visszatekintésért kiált és remél.

Van még időm, gondolja mindenki gyakran, minden életkorban, pedig fordítva van, nem ő uralkodik az időn, hanem az őrajta, mert nem az idő korhad, hanem aki rabja, szolgálója, terébe szülötten, adottságainak felhasználója, az ideiglenes testben élve, egyediségének kiteljesítője, a haláltól félve, megvetve azt, gyáván, bátran halad előre.

Hová is? Csakis az önmagához mérten szűk vagy tág távlat végső határa felé, az időben maradva mindig, halottan vagy tervezetten, mert a többiek adagolják és mérik ki neki az utcaköveket, melyeken, amiket lerakva, jár, száguld vagy cammog, vagy egyhelyben állva csodálja a létet; ami felfoghatatlan, szép és megrendítő, élvezetes vagy elviselhetetlenül

borzalmas lehet, mégis megélünk, túlélünk, hogy kijelölők és kijelöltek legyünk, mások bábjai, szülői, nevelői és temetői, temetettjei, csak az idő marad örök, átfogó és hatalmas, azaz isten, de nem emberarccal, sem növényi, állati vagy kősziklai létezésben, hanem a mi felfogásunkra sosem rászorultan időtlen, magát nem korlátozottan kezdetre, végre,

számunkra a mindenség ígéreteit regélve, az előttünk, mellettünk s utánunk élők megértését, befolyásolását, figyelmeztetését s dicséretét adva jutalmul vagy büntetésül már a mában, a kétely, vagy a bizonyosság poklában, üdvében, és a semmittevés pihentetésében, megnyugvás örömében, mert saját keretünk része korlátlan, minden-létre rálátva vakon hiányosságainkra,

de a jóságunk, mindenek fölötti igazságunk, mindenre gyógyír okosságunk, örök szépségünk, legalábbis az emberek között, ami a mi világunk, másra nem is vágyunk, amiben remélünk, amit képzelőink erejében máris megszolgáltunk, még mielőtt megszülettünk és csecsemőként jók voltunk, egész éjszakán keresztül sírva is, és jóként leszünk eltemetve a kiásott sírba,

s ki látott már szebbet életnél, és mi élünk, élő kiveti a rosszat, táplálja magában a szépet, a jót, így a legigazabb is, a salakot hasznosítva akár, vagy a levegőt termelve nekünk, az ételt vagy az italt a természet részeként, forrás csörgedezése hangjaként, madarak zenéjeként, szemünk értelme fényeként, amit sosem ununk meg, nem tagadhatunk, hiszen részei vagyunk.

Talán a művészet sokszorozza legjobban a múltat, egyediségbe tömörítve az utánozhatatlant, hogy mindenki azt utánozza aztán önállósítva magában. A siker ebben nem a visszatérés valami valaha volt eredményhez, hanem az új varázsa, ami új helyen jelenik meg és új időben, teremtve helyet és időt. Mégis annyira ismerősen, ha a külsejét vagy a belsejét nézni, leleplezni van bátorság

bennünk: a csillogást, a pazarlást a felszínen, és a nyomorult elveket belül. Ugyan az elvekhez jobban értünk, nincs már előttünk titok: csillagok ragyogása volt az első minta, minek gyenge mása is elkápráztatja a gyengéket, tudatlanokat; de a lépéseket is fel kell tárnunk, mire szűk múltból tág jelen lett, kibővült ugyan a fénylők köre, de alig javítva az erőszakot elszenvedők arányát.

Hiszen a jelent sokszorozza természetünk, amint ugyanott, ugyanakkor és ugyanannak újra való megjelenéséért fellép. Aki tovább megy, az néha visszatér, aki itt marad, új körülmények közt lesz ugyanaz: ember. Ám tennie kell érte egyre többet, s e többlet meglátszik a környezeten, a feltételeken, nem felmentve a helytelen magatartás és cselekvés tilalma alól. Egymással, egymás ténykedésének

tudásával, elismerésével keveset foglalkozunk, mondván, hogy túl sokan vagyunk, pedig agyunk még bírná ezerrel e szorzást, s a legtöbbet ebből építkezhetnénk, a magunk javára, mert kipróbált tevés és elmélet ingyen nyújtja, ami magunknak igen költséges lenne, s helyette kapott megtévesztő ártalmak ára nagy. És még kevesebbet törődünk lelkünkkel, szinte tudatlanságban a mikéntjéről,

vagy a magunkból visszaköszönését tekintve, hosszútávú és nagyarányú, átfogó természetét, éhségét és erejét figyelmen kívül hagyva, szívós akarata érvényre jutását csodálkozva tapasztalva, ha felfogjuk egyáltalán, hogy lelkünk válasza ez. Akik most vagyunk, itt, és leszünk mindig, ezután, nem mindegy nekünk, miként, milyen állapotban, mai szóval mondva: az emberi emlékezetben, régivel: a túlvilágon,

mert akik manapság elhomályosítják valódi Napjainkat, névtelen jótevőit emberségnek, és az emberiségnek, régi rossz folyamatot folytatva, őket is lelkünk megértésével tolhatjuk félre, hogy igazaink, akik mindig a legjobbak, legnagyobbak voltak, ne legyenek árnyékban, akik maguk erejéből, érdeméből és tisztán a többiekért kinőve magukból, önmaguk fölé nőve, tették a dolguk, rendíthetetlen.

Ezért fontos az alapos művészet ismeret, kritika és maga e tevékenység, melyből minden vallás és istenhit kinőtt, s melynek ábrázolataival tudjuk a legjobban megragadni a jó és rossz különbséget.

Nem szent a seregek ura, szenteletlen minden halál, ha hódítók áldozata,
gyilkos minden katona, ha nem védelem vezérli fegyverét, nem ment fel új haza.
Mert van hely a Nap alatt szántóföldeknek, végtelen teremhet szorgalmat és hasznot,
de akik jó választ zsigerből elvetnek, velük a kihívás félelmet és bajt hoz.

Csapás nélkül csak csodás természet nincsen, ettől lesz múlt, jövő mélyebben gondolva,
nem nyúl túlvilágról hónunk alá isten, közös szív együtt dobbanó sorsunk mögött,
nem biztat legyűrni testvér embert soha, égből lelkiismeret-villám mennydörög.

Beszélő virág vagy, nemesített fajta, lelki virágzásod örök tavasz hajtja.
Nem jöttél az égből, mégis küldött lettél, szépséged hitére minden levél megtér.
Nem jöttél semmiből, örömünk teremtett, kósza életünkbe te hoztad a rendet.
Célja, értelme lett boldogabb nyarunknak, hogy őszre hajolva becsüljük magunkat.

Külön úton haladsz, mégis közel hozzánk, életed regényét mások is lapozzák,
s mindig bízunk benned végtelen erődig. Nézhetünk téged és te látsz minket,
boldogság hegye e közös tekintet, ha benned a jó örökre ismétlődik.

Szárnyal a hányatott szellem, férceli tágra a bőröm,
vetkezem végtelen árnyát, élvezet végzete hőköl.
Nincs szerem árulás ellen, lépre megy szertelen nézet,
nem tudom élni a lármát, ördögin tenni a szépet.

Valahányszor vasra ütök, röppennek szét a csillagok.
Valahára tűkön ülök, mindenre jó a becsület.
Vetemény kelthet ki magot: mennyekké oldott feszület.

Remekbe fagyott fehér hó lombok csillognak az ágakon, és szívbe szurkáló jégtövisekké váltak régi hites szavak. Voltam valahol, valaki, valakinek, valamikor, valameddig, de az öröklétig nem tartott ki a remény, hogy jó lehetek azon túl, amit megkövetel a napi haszonra néző szem. Kevesebben maradtunk szentnek is és kárhozottnak is egyszerre alkalmasak, megélést olyan

komolyan vevők, mint az évszakok egymás váltását a folytonos őrhelyen. Vagyunk még azért egymásra mint magunkra tekintők, a természetet bennünk adottságként olynak elfogadók, amilyent csak istenség tudna megváltoztatni, ha lenne erre neki érkezése, miközben fontosabbért fohásszuk. Támaszt az időben találhatunk, akik időtlennek tartunk elmúltat és jövendőt, mert az idő nem

változik, hanem a jelen életünk fut végig a nekünk kijelölt útszakaszon, úttalan utakon, vagy unalmas sztrádán, ez tőlünk függ. Ahogy a mindig mosolygós arcunkat se hervaszthatja, apaszthatja gond, baj, ha egymásra tekintünk, mi, az emberiségben magyarok, férfiak vagy nők, gyerekek, öregek, mindegy, ha a testvériség szerződését valljuk. Istenben kiegyenlítődhetnénk még ellenségeinkkel is,

hát akkor mennyire adományozók kell legyünk meghitt barátainkkal, akiktől a legtöbbet kapjuk: az elismerést véghetetlen kétes kimenetelű minden ténykedésünkért. Higgyük hát, hogy van eredményünk a mában, valaki értékel, valahol ugyanúgy gondolkodnak már, mint mi, és a holnaptól elvárhatjuk a legnagyobb teljességet: minden nyári virág ott szunnyad a dermedt lég alatt.

Ha nyelvi emléket csak írásban találsz, eltaszítod a tárgyi múlt üzenetét.
Míg csak azt kutatod, mit kőbe vésve látsz, többre tartod a hombárt, mint a fémekét.
Hamis történetet mond az írott beszéd, előtte szólót semmivé téve ad hírt.
Lám a Bibliában világnagy Babilon maroknyi népből csinált szentet és mártírt.

Megfejtetlen szunnyadó vulkán annyi rom, annyi kirablott sír gyalázata keserít.
Kevéssé tudjuk, honnét a búza, árpa, sajt, szesz, szerszám, vagy prém, mi melegít.
Ha megéltünk, beszédünk nem puszta lárma, hanem gazdag tényt tároló nyelvi emlék.
Benne a múlt feltár tett leleményt s eszmét, hangoztatója szülőtlen élve sem árva.

Szokássá siker tett minden magatartást, s mindig hozott újat minden új nemzedék.
Ha ki tudott egymásról, egy nyelvet beszélt, őrzött meg nekünk, s egy új népi lelki tartást.

Minden mozdulat régi izmok és csontok összhangzattana, mértan, robottechnika,
lankadatlan fejlődő világismeret összegyűlt eszéből kiiktatott hiba.
Minden mozdulatom mások mozgása is, minden másnak mozgása az enyém,
s hogy lehessek, testté épültem én, és jelen vagyok egy buta hegyben.

Különösen, ha láva folyik belőle, tele Föld méhéből fakasztott fiakkal,
mint ágyékom patakja maggal. Csak lét van, nincs a létnek őre,
nincs gondolat, ha nincs változás anyagban, csillagközi porban, földi hamuban,
hamuban sült pogácsában, a fajban, mely törzsfejlődésen esett át a múltban.

Nincs élet sem a mában visszamenőleges összehasonlítást mellőzve, amikor
nem volt, hiszen az élettelen előre tekintve felfoghatatlan. Ha igen, az ember
hathatatlan, mert ha hatható, akkor halhatatlan és mindenható, s nincs a jelenben
múlt, fejlődés, elért tapasztalat, csak ami állandó és örök, ami nem változik,

léttelen, hamis varázslat, minek csúcsteljesítménye e vers csupán.

Ha előbb, ha többet, ha jobbat akarsz, mint amit érdemelsz,
megsínyli környezeted, akik inkább visszahúzódtak, kételyt
támasztva saját jogosultságuk ügyében, magukban, s nem ők
jutottak hozzá, hogy működtessék, amihez értenek, hanem a kapzsiak,

a rosszul neveltek, az életünkhöz nem jól viszonyulók, a társakhoz
nem értők, érzelmek analfabétái, s így megbomlott az együttműködés
is, az egymást egyenrangú közreműködőnek tekintő egyedül hatékony.

Ma tehát ugyanolyan királyság van mindenütt, mint régen volt, csakhogy láthatatlanok lettek
a királyok, megközelíthetetlen elérhetetlenek, de mindent ők mozgatnak, hogy őket szolgálja.
Ám így ellenőrizetlen vannak, és a világ jó sorsa, s a miénk csak azon múlik, meddig nem tévednek
ők páran – akik tévedhetetlennek hazudják maguk – akkorát, hogy belepusztul itt mindenki és minden.

Egy másik világ, a sztárok gárdája takarja el őket előlünk, és sok egyéb szervezet és intézmény szűri
meg az érdeklődést irántuk, első, második és sokadik falat vonva köréjük, hogy titokban működhessenek.
A média ebben a legnagyobb partnerük most is, s ahogy régen volt, egy ál világot épít fel, ahol azért
ábrázolja megszokhatónak az ő viselt dolgaikhoz, életükhöz nagyon hasonló, de isteninek tekintett

szeszélyes szférát, nehogy eszünkbe jusson, hogy nincs is különbség köztünk és királyaink közt, se
állatok nem vagyunk, se ők nem istenek, s ezért elmozduljunk nélkülük való valódi világunk felé.

Mi ellen, ki ellen építenek ők templomokat? Mi ellen, ki ellen vésnek kőbe rangsorokat? Miért akarják eldönteni, hogy kik legjobbak, s azok ők, csakis ők, senki más nem lehet? Pedig csak akkor folynak össze folyóvá erek, ha megkeresik a lejtést, amin elcsordogálnak a találkozásig az egyre nagyobb folyamokkal. Ki fordíthatna vissza patakokat, vízeséseket

és vihetne vissza forrásukhoz nagy tavakat? Hogyan gondolják megoldani a tehetség elterelést? Az istenadta nép csak hitelességnek örül, csak az eredetiségnek, az újdonságnak, amit nem adhat meg sem félműveltség, sem hatalmi erőszak. Nem boldogulhat a restség, felszínesség; nagy anomáliák árán fordulhat a pólus, és lesz a dél helyén az észak. De az

adottság nem tehetség. Utóbbi több, mint a puszta természet: az ember cselekvő nyelve, gondolata. És nem nyelvészet: csak az alkot, teremt, aki szépen és erősen beszél. Leírván mindezt, sosem indulhat ki többből, hiszen akkor őt írnák le. Így aki atyja valaminek, az kitűnik, könnyen észrevehető, össze nem téveszthető. Miatta senki nem lelenc, éppen

őmiatta sokan vidulnak, boldogulnak. Igen könnyen eldönthető, a többség vidám-e. Az is, ki adta a legtöbbet, sőt a lényegesebbet a közösbe, ahonnét mindnyájan merítünk. Mert meglátszik az, ha nem örökre, csupán csélcsap időre mintáznak tettet, magatartást. Talmi módon, fényezetten a hamis tudattól, hogy ők még mindegyre kiválók, mert már

felmenőik annak születtek. Holott érdemet szerzők utódai szintén érdemek szerzésére rendeltettek. Nincs kiszorulva, ki később nevez be a versenybe. És a verseny minden új pillanatban újraindul, mert a tét a létezés folyamatossága és magának a pillanatnak a léte. Nem jut a mennybe, kinek eleve biztos a győzelme. Hanem akinek szíve vágya egy

szükséges, érdekes valaminek a megoldása, ha a feladat ismeretlent ragad meg, és sosem látottat hoz elő az elme. Hogy jön ide maga a természetes vagy szerzett tulajdonság, annak megnyilvánulása, eredményessége nélkül? Ez lenne a felmenőktől kapott biztonság? De ez nem lehet igazság, mert a sokaság akkor bátor, ha minden egyes tagja féli, kéri, kitalálja Isten

akaratát. Erre mindig voltak külön praktikák. De azt csak akkor ismerjük valóban, ha adott válasz megállja a próbát, ismertté és kezessé teszi az ismeretlent. Ezért minden nehéz eset előre bizonyos megoldásához szabadon kell engedni a tehetségek érvényesülését. Viszont késő bánat, eb gondolat. Utólag bizony nem lehet megoldani semmit, aminek eleve nem

volt biztosított a megoldási felismerése, nem volt megengedett hozzá tehetség kifejlődése. Az eső idejére, mennyiségére a felhőből kell következtetni, esőben már nem lehet a felhőt vizsgálni, befolyásolni. Már a felhősödésből érződnie kell a későbbi fontos fejleménynek. Létfelhő mintákat fejtve, jövendő események értelmét kigondolni, erre valók vagyunk. Erre

szolgál a világ is, és ennek örül Isten. Más út a fejünkbe kerül, és kezdődik elölről minden.

Azért kell egy elvből levezetni mindent, egyetlen elvre visszavezetni a világot, mert akkor azt az elvet főnöknek lehet kimondani, a központnak tekinteni, a függés csúcsának, az első oknak és örök elsőségnek, amihez hozzá lehet szorosan igazítani a tűz közelieket, sütkérezve a dicsőségen, részesülni

hatalomban, vezérségben, felsőségben. Csakhogy nincsen ilyen első elv. Aki lenni hazudja, semennyire, vagy nagyon is jól tudja, hogy amint az emberek mind egyenként szépek, értelmesek, világelvi szintek egyformán értékesek.

Csinálni egy olyan könyvet, műsort, honlapot, ahol megjeleníteni, ahonnét ki lehet olvasni, élménnyé lehet tenni, folyamatszervezőnek kinevelve magunkat, hőn szeretett utódainkat, mint a nem is oly régi parasztembereket az ő felmenőik, hogy az év egyes napjain mi történjen, minek kell következnie, milyen eseménynek vagy cselekménynek, napnak,

ünnepnek, a mezőgazdaságban, életben, társaságban, csillagokban és egyebekben, mintha előírnánk az eseményeket, hogyan kell egymásra-, avagy bekövetkezniük, és milyen nagy legyen a búza, mikor érik, mennyire legyen érett a szőlő szüretre, mily filozófia legyen tananyag iskolában, és mivé kell váljon az ember gyermeke.

Csak *figyelj* rám! Vagy *rám* figyelj? Hol a hangsúly, rajtam, vagy rajtad?
Oly mindegy kellene legyen, ha bennünket e lét ugyanarra hajthat.
Nem tehetsz magaddá engem a kedvedért, s a kedvemért magad-
ból ki sem kelhetsz, kettőnkből harmadik lehet csupán remélt.

Harmadik, új, közös: nem te, nem én, és nem is mi ketten:
Feltárult örök eszme, lelki mezőn a semmiből előlebben.

Váltsd meg az életed alázatossággal, mindenbe beleegyezéssel, mindened odaadásával, mindennel, ami kedves neked, szolgálhatsz, örökkön örökké ezentúl, nem ellenkezel, nem lázadsz, nem szólsz elnyomóid ellen, sőt őket jótevőidnek látod, mondod, hirdeted, gyerekeiddel sem közölsz mást, még

testbeszéddel, otthoni vallásossággal, ízlésbeállítással sem, és nem titkolod tehetséged, kiemelkedőt teljesítesz, s besúgod a nem szorgalmatoskodókat, segítséggel vagy névtelen jó urainak, még művészeted is őket magasztalja, s tudományosan csak nekik akarsz te megfelelni, múltadat is felajánlod a

rendelkezésükre, ítéljenek ők felette, hiszen korábban végig őket szapulta és üldözte a te történelmed, jogosan kell vezekelned, visszamenőlegesen, és sohasem letöltve büntetést, sohase beteljesítve az elvárást az ilyen esetre, nehogy meggondold magad, és vissza akarj térni régi magadhoz, visszahozd

régi uralkodóid megvetett gyakorlatát, amikor mindenkiről gondoskodott az akkori pazarló állam, mert már sokan vagyunk a Földön, a férgesének nincs helye itt, különösen nem szaporodhat, amilyen te vagy, földtúró barom, aki nem értesz az uralkodáshoz, majd mi megmutatjuk neked, mi fán terem a

földöntúli eredetű uralkodás, magas égi jólét, emelkedett szellem, s véres
áldozat, mi lehetsz – örülj! – te magad, de légy ám szép keresztfán, máglyán,
s hogy az hóhéraidnak ne bántsa fülét, *énekelj szép dallamokat halálod előtt,*
énekelj szépen, – megerősödsz hitben, reményben, megtalálod örökölt erőd,

halálra szánt életedet rendbe tenni, a végső bomlás előtt felemelkedni külső
s belső rontásból-romlásból, felkelsz, fellépsz magadért, meggyőző érvekkel
emberségedet helyreállítani, egyedüli elnyomottként a cinkos had közepette
nekik is megmentést ajánlani, közös megoldást, tiszta kezeket, okossá tett

életet és értelmét talált munkálkodást a bizonyosság eredményért, viszonos
bizalomért, a közös múlt egymást jól kiegészítő igaz tanulságaiért, a szabad
önelhatározásért, mely szövetkezéssel képes végtelennek látszó bajoknak és
förtelmeknek ellenszegülni, szándékos bűnt megtorolni, végzetes mulasztást

örökre kiiktatni, feltüzelni értelmet az értelmes életre, érzelmet érzelemdússá
tevő érzésre, józan észt üres szólamok helyére, szeretetet, megértést a rideg
tények egyedüli mérlegelése mérges gyakorlata helyére, anyákat előre és
csecsemőiket féktelen tobzódó kéjes erkölcstelenségek magamutogatása

elébe, apákat és fiaikat, lányainkat, öregjeinket, tudósainkat, hithűinket
a példakép szerepébe, szomszédaink számára teli és teljes múltat adjunk,
az emberiségnek meg érdemdúsan gyönyörű emberré válást, emberré
levést, emberként megmaradhatást, minden időben, minden térben, még

akkor is, ha az eddig csupán istennek tulajdonított körülmény túlélést kell
megvalósítanunk, együtt, közösen és minden örömét s bánatát megosztva.

Most és ismét a kérdések kérdése, nem a halál után, hogy mi lesz velünk,
hanem a most, a közeljövő, holnap, ma, miért nem lehet boldog az életünk?
Ki tartja tenyerét, hogy tele pakoljuk nap, nap után aranyainkkal, hogy
ne maradjon a magunk megváltására, mitől önbecsülésünk csontvázzá fogy le?

Ki áll közénk minden pillanatban, minden döntésben és levegő vételben,
hogy learassa a babért minduntalan, rossz ízt találva minden jó ételben?
Hogyan maradhat észrevétlen az ilyen ármány, meddig garázdálkodhat zavartalan,
hol a határ a pusztításban, rontásban, ameddig ő köztünk élve sértetlen marad?

Változni csak annyit kell: önmagunk lehessünk, változtatni a feltételeken, mit nem mi szabtunk,
hanem az öröm követeli magának a jussot, hogy egymásnak örökre legjobbak vagyunk.

Házat akarnak, és hazát keresnek? Házad kívánják, vagy Hazád akarják!
Ne add te oda, sose adjuk nekik! Nem oda Buda, és eb ura fakó!
Elvennék a földedet és a termését, mindent, mi a miénk s nem az övék?
De életünket és vérünket el sosem áruljuk, semmire nem cseréljük el!

Mert ezerszer sincs kölcsönösség, hisz ők cserébe semmit sem adnak,
mi teremtjük minden érdemünket, és ők mindig csak tőlünk értékesek.
Már el se viszik, amid van, jönnek és beleülnek a jóba, téged visznek
a másvilágra, téged lakoltatnak ki, és tesznek földönfutó rabszolgává.

Hogy ingyen legyen, munka nélkül miden az övék, ami a miénk. Házunk,
hazánk, hitünk és sorsunk, ne hagyd, nem hagyjuk! Istennel együttlétben
válunk erőssé magyarul örökké élni. Házat akarnak vagy hazát keresnek?
Házadat kívánják? Hazádat akarják! Nem adod oda, sosem adjuk nekik!

Istenre nem tekint már a magyar, mintha legszebb asszony nem lát tükröt,
nem tudja, mit tőle sorsa takar, nem lát napi gondtól örök üdvöt.
Nem bízza gyerekére a jövőt, mintha egyedül többre mehetne,
nem él hittel, teljességre törőn, pusztul hazájában számkivetve.

Mégis, vagyunk még, többre hivatva, mint mutatunk és kötelék engedi,
egységünk mindent megadna: egymásért hozva több áldozatot,
a jót lelkünk magasba emeli, ne legyünk többé közfényre vakok.

A világ nem éppen húszmilliárd éves, hanem olyan sokkal régibb, hogy jobb lenne
inkább öröknek mondani. Viszont tényleg húszmilliárd fényév nagy, széles vagy hosszú.
Azaz mindig húszmilliárd év idősnek mutatja magát, mégha sokkal vénebbnek és
nagyobbnak, kétszer tíz a negyvenkilencedik hatványon nagyságrendűnek látszik a méter

alatti és fölötti tartományokban, ha belenézünk kicsiny- s nagyságaiba bátran,
érzékelhetőkön túlra vivő eszközzel. Ekkor az e világra keletkezés előtt
és az e világból távozás után is még foglalkozunk az alkotó s elmúlt részekkel.
Elérünk olyan messzire, ameddig gondolat elérhet: be a jövő parányi,

világelőtti világába, s ki a múlt feneketlen feketeségébe. S ha mégis
ismerősnek látszik mindkét helyen minden, azt az ottani valóság minket éltető,
tápláló, s így ismerős mivolta okozza. A hozzánk hasonlóvá keletkezés és a
hozzánk hasonlónak maradás barátságos ismerőssége, a még nem, a már nem nagy

hihetetlensége és lázadó becsapása. Ez lenne hát az a nagy be- s kihajló sóhaj?
Hatszáztrillió év, meg még negyven billió? Jó-jó! De mennyi s milyen, mi ezen kívül van?

Én vagyok a létező, a világot kezdettől a végtelenségig kedvemre teremtő isten,
aki élettel felruházva behoztalak a létbe. Nem lehet soha más léted rajtam kívül!

Engem tekints mindenkor a legkisebbnek és a legnagyobbnak, ne az égben s földön
találtakat! Ne imádd és ne tiszteld azokat, mert én, az Úr, a te Istened, féltőn szerető

Isten vagyok! Megbüntetem atyáik hibáiért fiaikat is harmad-negyed ízig, akik engem gyűlölnek. De irgalmasan bánok ezer ízig, ha szeretnek s megtartják elrendeléseimet.

Ne mondj engem a Világ Urának, ne tégy meg minden rossz okának! Ne hivatkozz rám, ha eltévedtél, mert büntetésből nem segíthetlek vissza hozzám az igazi útra.

Keress, kutass, hódíts meg hegyi csúcsokat! Érj a tudás tetejére, s onnét rugaszkodj még további terekbe, gondolat épített fellegekbe! Légy társam felfedezésben, csodálkozásban! Ne szidj gonoszt, a sötét kételyt rekeszd el! Ne fukarkodj sokszori nekirugaszkodásban! S ha visszahulltál, érte ne engem okoljál, de magad térj vissza feltámadva új ötletekkel!

Üdvözült lelked emlékezzen ünnepnapon megszentelt életedre és halál utáni létedre nyugalmas pihenéssel társulva a sikerhez velem áldást kérve és kapva látva s vakon!

Nézd vissza, amit dolgoztál, előre, mi rád vár! Emlékezz halottaidról, a kényszerű hőseidről, helyetted tettek, érted is haltak szeretetükben! Gondoskodj mások öröméről az ünneplésben! Létesíts kapcsolatokat, építsd a barátságokat! Forrjon eggyé mindenki az emelkedettségben és érezze közösnek a pillanatot, az elmúlt és a jövendő éveket! Éltesd örökké emberségedet!

A lehetséges leghosszabb életre rendezkedj be az Úr adta földön! Tanuld el őseid titkát, mint tartható fenn öröklött testként a lélek! Tiszteld szülőd, gyermeked, hogy ő is téged!

Tiszteljed fiatalként idősebb korodat, szeresd öröklétként gyermekkorodat! Törékeny hazád a Földed, a Naptól függve ő mindent betölthet. Csillagodtól sejtedig tiszteld e működők karát! Bár neked örök élet e porszemnyi emberléted és képzeleted nem megy túl földi életeden, a korábbi értelmek eredményeire sokkal jobban figyelj! Ezek alkotják legfőbb képességeidet.

Véletlenül se ölj! Gondatlanságból ne árts! Cserébe együttműködést kapsz, hívő társt, benned bízót, kölcsön kenyere visszajárót. S lelke mélye minden gyilkost meglakoltat.

Főként ne ölj gondolatokat, se sajátokat, se a másokét! Szerelj le ellenséges indulatokat még magad feláldozása árán is! Reméld az utolsó pillanatig, hogy a megoldás érkezik. Legyen bennem bizodalmad: születő létben életre kelteni minden lehetséges jót, és ne a vélt rosszakra leselkedni! Hát éljen a, éljen a jóindulat! Segítsd a biztos jövőt a világra!

Tégy meg mindent magadért, hogy párra lelj, a másik feledre! Boldog életet éltek s gyermeket neveltek. E szentséget meg ne mérgezd vágytalan parázna kapcsolattal!

Szeresd boldoggá tenni asszonyodat! Nemzz magyar utódokat! Mindig ő álljon legközelebb hozzád, akivel szerető közelségben maradj, példaként, rátok mosolygó szempárok előtt! Hozz ki annyit szerelmi társadból, mint én bizodalommal a megszületendő új világból: amennyit csak lehet, s bizton várhatod hű, édes lényét túlszárnyalni képzeleteden is!

Ne lopj meg másokat, azaz magadat, mert nem marad számodra valódi életi szerep! Vegyél, használj másoktól termelt javakat s ők felvisznek égbe, mint a szárnyas szelek!

Érdemtelenül megszerzett jólét íze kozmás. „De már az új nemzedék," mondják, „milyen gondtalanul élvezi a bűnös, hamis leosztást." Ám a szél minden gyökértelen fát kidönthet. Bátran nézz szemembe, ne lépj elolvadt hóra! Csók, virág s könyvön kívül semmit ne lopj! Harcold meg sorsod és teremts, alkoss! Légy megmért, kiérdemelt sikered örvendő bírója!

Ne tanúskodj hamisan felebarátod ellen! Ne esküdj gonoszan teremtményem ellen!
Ne ítélj hamar, bűnös tévedésre alapozva! Ne serkents semmirekellőket a gonoszra!

Olajjal ne öntözz eloltandó parazsat, lángot! Hazugság bombával ne robbants igazságot!
Mézesmázos szóval ne csald el szíved ékét! Gyengét feldúló sikerért ne áruld el a békét!
Sohase mondj jól hajózó folyónak egy Ipolyt! Ne hirdesd elkerülhetetlen sorsnak Trianont!
Ne ültess bírák ölébe utcanőket! S ne higgy a felmentésnek: végül magukkal ítéltesd el őket!

Ne kívánd felebarátod házát, nyereségét, se szekerét, lovát, semmilyen ügyes gépét!
Ne kívánj rosszat neki új vállalkozásához, ne orozd el sikerét, s neked is csodát hoz!

Ne rabold, ne gyilkold, hogy ruhájába öltözz! Ne üldözd el házából, hogy a helyére költözz!
Ne foszd hazájától, hogy országát foglalhasd! Hagyd élni mások életét, s nyugodtan alhatsz!
Ne kívánd, ne pusztítsd, hogy megtanulhasd amit ő tud, vele együtt sokkal tovább juthatsz!
Tekints kiváló társaidra, mint a végtelen égre, ha buzgó utánzásod velem találkozhat végre!

Gondolom, ami van, vagy attól van, hogy gondolom? Gondolom, tehát van, vagy van,
tehát gondolhatom? És én is vagyok, mivel gondolkodom? Van más, mint gondolatom?
Gondolható-e másként, ami van, s ha nem, hát hogyan lehetne másként is, mint ahogy
gondolható? Úgy van-e, ahogy gondolható? Úgy nincs, hogy nem gondolható? Másként

nincs és nem gondolható, mint ahogy van? S hol van, ami valahol van, s hol, ami sehol?
Ami van, az gondolható, s ami nincs, nem gondolható? Ami nem gondolható, az nincs,
és ami elgondolható, az van? Úgy van-e, amint elgondolható, és úgy nincs, ahogy
nem gondolható? Másként nincs, s nem is gondolható, mint ahogy van, s gondolható?

Ahogy s ami gondolt, az örökkön örökké ugyanaz marad, vagy ami rosszul gondolt
rögtön enyészeté lesz? Helyes-e és igaz-e a mindig fennmaradó, vagy éppen attól az?
Mindennek, ami van, létrejötte mozgását nyomon követhetjük? Vagy a lét mozgása
oly titok, amit sosem követhetünk nyomon, s a nyoma sosem egyezik meg önmagával?

Ha belép valami a létbe, a létből jön, vagy máshonnan? Mikor ideér, mozog, kiterjed
minden irányban, vagy iránya kitüntetett? Forrása is mozog valamerre s gyorsabban
halad mint a kiterjedése, avagy lassabban? A többi létező ugyanabból a forrásból jön,
vagy máshonnan? Vagy nincs forrása létnek, s tévedésből tartjuk a többi mást létezőnek?

Ha forrásmozgás lassúbb, mint a kiterjedés, sosem vesszünk észre több létezőt, s mikor
gyorsabb, minket nem észlelnek? Honnét tudjuk hát, hogy mi mindnyájan vagyunk?
Onnan, hogy mi gondolkodunk? Lehet más gondolatunk, mint gondolati, lehet más az
elgondolt anyag, mint gondolati? Mit érez a gondolkodás, túl önmagán? És túl van-e

egyáltalán az érzékelésen a gondolkodás? Vagy érzékek, agyban gyökerezve, csak a
gondolkodást segítik, elevenítik, hogy majd önmaga is tudjon emlékképet megjeleníteni?
Minek a képe az emlékkép, tán az emléké, avagy az emlék tárgyé? A tárgyat érintvén
ki érint meg és mit? Az érzékszerv talán a külvilágot vagy a külvilág az érzékszervet?

Vagy a hullám két oldala az érzék két arca? Egyik az anyagihoz tapad, másik a képzeti felszínt képzi? Színe és fonákja más-más? De a fonák adja a színt és a színe a képét? Színe és visszája közt átmenetet hát rezgés természete képez? Ami rezeg és ahogy, azt követni tudjuk érzékeléssel és képzeléssel? Ez rezeg, fogja a kéz, s így, mutatja az ész?

S az ígyhez odatartozik az ez? A formához az anyag? Bár néha önállósultan, magában áll fenn egyik vagy másik? Addig és olyan módon, amíg és ahogy a másik el nem éri? Vagyis tehát a két oldal mindig ugyanaz? A fel nem oszlott valóság? A léttel telt maga? Amit nem kell gondolni sem, érzékelni sem, hogy legyen? Mi sem kellünk, hogy legyen?

De benne minden számunkra jó megterem! Sőt annál is több, mint amit elérünk éppen, s nemcsak testi voltunknak, de szellemien nyilvánult képességünknek is ez végtelen. Végtelen világ végtelen valósága, minek az értelem szabta célterületekre nyílik ablaka. Ablaka, ajtaja tárva, azon mehetünk át más világra, s vagyunk e gondolkodásba zárva.

Mert ahogy s ami gondolt, örökkön örökké ugyanaz marad, vagy ami rosszul gondolt rögtön enyészetté lesz. Helyes is és igaz is a mindig fennmaradó, és éppen attól igaz. Ha más nem gondolható, mint ahogy van, sehogy sem lehetne másként, mint ahogy gondolható, ha úgysem más a gondolható. Úgy sincs, hogy nem gondolható. Másként

sincs és nem gondolható, mint ahogy van. Ami van, mind valahol van, a nincs sehol. Ami van, az gondolható, a seholsincs nem gondolható. Ami sehová nem gondolható, nincs, sehol gondolhatóan van. Úgy van, amint elgondolható, s nem úgy, ahogyan nem gondolható. Másként nem is lehetne gondolható, mint hogyha van gondolható.

S ha attól gondolom, ami van, hogy van s van gondolat, én is vagyok, ha van rólam gondolat. Én is vagyok, ha gondolkodom. Van más, ha nincs más, mint gondolatom.

Emlékszel Jónásra, hogy elfutott, mikor megszólították, tettre hívták, gondolva jó hírére, eszére, erejére, a neki való, testreszabott feladatok? S mint találta magát töprengései, kiútkeresései és alibi kishitűségei közepette még nagyobb kelepcében, mint mitől úgy vonakodott? Miként bőgött, vonított, lázadt, ígért, esdeklett,

jajveszékelt, hogy a nagyobb rossztól, a végtől, a tompa, zárt reménytelenségtől mindegy hová, ha napvilágra juthatott? Ahogy a gyatra, gyáva, romlott tömegre semmivel se hatva, csupán a maga hitére maradva, tehetetlen vergődve kiáltott átkot, intézett monoton, üres szózatot? Látod még a leckét, a szárba szökkent s

elhervadt tököt, a frisset s fonnyadtat, az élőt s halottat, könnyű játszmák hazug prédáját, s a megszelídülő kegyes haragot? Gondolsz velem a tanulságra, hogy sosem elég a lárma, hanem a pontos beszéd, a terv s a tett visz végbe nagyot, remeket, s nem te tudod, mi végre szenvedsz, állsz talpra, de a másik hatalma?

Mi az élet értelme? Ez nem pontos kérdés. Mert két értelme van: *Mire törekszünk?* az egyik, és *Milyen ésszerű okból élünk?* a másik. Helyesebben, pontosabban így szól

ez a kérdés, ez akar talán valójában lenni: *Mi az emberi élet célja?* Mert ebben benne van a *Mi a világ létezésének értelme?* és a *Mi az emberi élet értelme?* kérdés egyaránt.

Hogy *Mi az emberi élet értelme?* ugyanaz a kérdés ez, mint a *Mi az emberi élet oka?* A cél, az értelem, a tevékenység – az élet, a lét eredménye – ugyanaz, tehát a kérdés és a válasz ugyanaz. Elsősorban: emberré lenni, emberként élni, cselekedni, alkotni. Másodsorban: ezt az emberi létet, életet és alkotó munkát feladatként megérteni,

s harmadsorban: megfelelő magatartással lehetővé tenni. Negyedsorban: a lehetővé tevő magatartást segíteni, ötödször: ezt a segítséget támogatni, hatodszor: épp ezt a támogatást alázattal szolgálni, hetedszer: e szolgálatot előmozdítani, nyolcadszor: ezzel az előmozdítással összhangban élni, kilencedszer: emez összehangzó élettel

mindenáron rokonszenvezni, tizedszer: e rokonszenvet terjesztve, egyetemessé tenni az emberek között. Hogy mindenki megtalálhassa a maga legerőteljesebb törekvésének szintjeit és színtereit. Itt kiteljesítse képességeit, tudását és saját tevékenységét. Olyant tegyen mindenki, amilyet csak ő tud, amire büszke lehet.

De senki ne legyen öntelt, hogy más nem tudja, amit ő, mert ő meg azt az összeset nem tudja, amit ők tudnak, őhozzá hasonlóan tökéletes módon.
Bízni kell a többiekben s úgy értékelni őket, hogy viszontszeressenek minket, és a mindent adják ingyen cserébe azért, amivel mi szolgálunk nekik. Az egész

emberiségnek is van feladata: a túlélés, a fennmaradás minden körülmények között. Mikor is ezek a körülmények, feltételek katasztrofális lehetőségeket mutatnak. A kisebb-nagyobb égitestek lépten-nyomon a földkéregre hullanak.
Ha nagy tömeg óceánba csapódik, akkor vízözön támad, ha szárazföldbe, tűzözön.

Őseink olyan okosak, nagy tehetségűek voltak, hogy túléltek minden nehézséget, hisz itt vagyunk. Ha szintén jól dolgozunk, nekünk is lesz annyi utódunk, mint nekik.

Lelkem, hol vagy, s milyen, holyan? Gömb az égen s Földön folyam?
Tőlem külön, tőlem különb? Vagy én benned vagyok bennem?
Merre jártál én előttem? Voltál-e más én előttem?
Velem születtél világra? Velem jöttél e világra?

Veled születtem világra? Veled jöttem e világra?
Azóta vagy, hogy én vagyok? Te is vagy, ha én vagyok?
Vagyok, ameddig te vagy? Én is vagyok, ha te vagy?
Addig vagy csak, meddig leszek? Addig élsz, ameddig eszek?

Különbözik tőled eszem? Mi vagy te, és mi az eszem?
Tőled különbözik eszem? Mire szolgál akkor eszem?
És mondd, hol laksz bennem kedves? Ha nem laksz, mitől vagy kedves?
Te vagy a földön élés íze? Tőled bugyog élet vize?

Te tartósítol befőttet? Miattad finom a főzet?
Szemem tükre benned ragyog? Ha akarod boldog vagyok?
Veled álmodom az éjjel? Veled hal vágy minden kéjjel?
Te vagy vakhitű szeretet? Szerelmünk miattad szeret?

Te viszed át fogban tartva? Tiéd sosem rozsdamarta?
Veled lehetünk szabadok? Rendületlenül magyarok?
Benned folyik közös test vér? Hozzád jön tékozló testvér?
Tőled unatlan feleség? Időd áradó eleség?

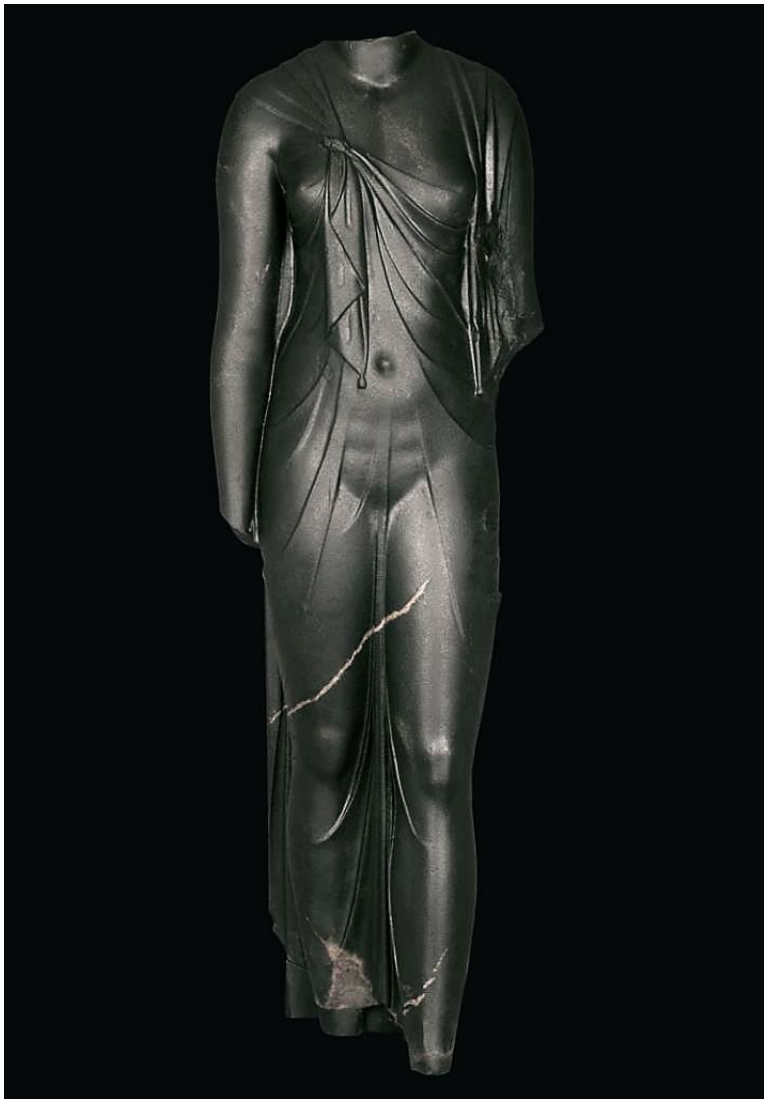
Veled nem fog rajtunk halál? Vagy csak rajtad nem fog halál?
Te vagy élő feltámadott? Jóságért jutalmat adott?
Maradsz, ha létünk lemerül? Benned végtelen idvezül?
Ősszülő, gyerek vagy s dada? Dalod örök Tente, baba?

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg/Svájc):

Elsüllyedt városok: II. Arszínoé torzója

Nem messze Alexandriától három város süllyedt el a tengerben, ezelőtt 1200 évvel: Menouthis, Canopus és Herakleion (egyiptomi nevén Thonis), melyet ne tévesszünk össze a Krétán lévő Heraklionnal. Közel negyed évszázada folynak ott a vízalatti „ásatások", nagyon nehéz körülmények között, mert a tenger ott olyan zavaros, hogy a munkák alatt inkább csak tapogatódzni lehet, de látni alig. Mégis rengeteg csodálatos tárgyat emeltek ki onnan már eddig is, amelyek egy része sértetlenül merült el és őrződött meg akkori állapotában. Itt csak egyetlen egy – sajnos nagyon sérült – szobrot említek meg, II. Arszínoé szobrát, amelyet – ha jól tudom – Kanopusz romjai között találtak. Érdemes megfigyelni – miután kigyönyörködte magát az ember a szobor szépségében – hogy a testtartása egyiptomi, viszont a stílusa teljesen görög. A hölgy 2300 éve volt Egyiptom királynője, vagy fáraónője, azaz Kleopátra egyik elődje volt, tehát a szobor is abból az időből származhat. Még valamit találok figyelemre méltónak, miután nem hiszem, hogy a szobrász ötlete volt a nőt ilyen hártyavékony anyagba öltöztetni. Ilyen selyemszerű, áttetszőnek tűnő anyagok készítésére voltak akkor már képesek!

https://egypt-museum.com/headless-statue-of-queen-arsinoe-ii/

II. Arszínoé torzója

Még egy simítás a szobron,
aztán egyet hátra lépett.
Hadd tekintse távolabbról
amit alkotott, a szépet.

És a szobor rámosolygott,
s mintha szólni is szeretne...
A szobrász ezt a munkáját
különösképpen szerette.

Mi az, hogy szerette? – Ez már
szerelem volt a javából.
Elefántcsontból volt a nő –
és a szobrász nem volt fából...

Ismerjük a történetet,
művészünk neve Pigmaljon.
S Aphrodite lépett közbe,
hogy a szobrász meg ne haljon.

Ám ez ősrégi történet,
de tán nem egyetlen eset,
két-három ezer év alatt
többször is megtörténhetett.

Lám, velem ez ma esett meg,
pedig szobrász nem is vagyok.
Rátok, ami történt, arról
csupán néhány rímet hagyok:

Megláttam egy kőszobor-nőt
(hiányzik a keze, lába
és sajnos már feje sincsen),
ám e hiányok hiába...

A megmaradt test oly csodás,
azonnal beleszerettem.
Hátmég ha épkézláb lenne!
Végleges lenne a vesztem...

Ki volt ez az Arszínoé?
Angyal volt-e, vagy boszorka?
Belé is szerettem volna,
vagy csak e mesés szoborba...?

Zollikerberg, 2023 XII. 30.

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg/CH):
A kabátember

2012 július elseje. Százharminccal száguldok az osztrák autópályán Salzburg felől Bécs felé. Egy kék tábla jelzi, hogy hamarosan a Seewalchen-hez vezető letérő következik. Aszongya egy másik tábla: Linz 65 ... Fél óra, ha nem jön közbe dugó, vagy útépítés miatti lassítási kényszer.

Megrohannak az emlékek, helyesebben egyetlen egy emlék, amikor 1957. szeptember végén, vagy október elején először tettem meg ezt az utat az ellenkező irányban. Az akkor világutazásnak tűnt. Hol is kezdjem ...?

'57 nyarán fölszámolták az ennsi menekülttábort, mert ott már alig lézengtünk néhányan. Áthelyeztek minket Linz mellé, a bindermicheli baraktáborba. Forró volt az a nyár. A nem túl nagy barakszobában kilencen laktunk. Az emeletes ágyak között éppen csak egy kis asztal fért el, amelynek felét elfoglalta egy ócska rádió, melyet valamelyik szobatársam szerzett valahonnan. Sajnos már nem emlékszem mindegyikükre, de megkísérlem összeszedni a társaságot: Noár Jóska, aki ács volt és a szobában ő volt a legidősebb. Bárhol talált munkát és ha segítségre volt szüksége, válogathatott közülünk. Szívesen mentünk vele építkezésekhez dolgozni, ami kemény munka volt, de valahogy előkelőbb, mint a teherpályaudvaron vagonokból szenet kirakni. Kerti Jancsi, az egyetlen, akivel közel ötven év után újra kapcsolatba kerültem. Ő fedezett föl, amikor Kanadában kezébe került egy általam elkövetett könyvkritika. Szegény már nem él. Néhány éve végzett vele a tüdőrák, pedig soha nem dohányzott. Sosem felejtem el, amikor az első szputnyik föllövésekor azt mondta – noha akkor még híre sem volt annak, hogy valamikor majd egy másodikat is föllőnek: Egyszercsak annyi műhold lesz az égen, hogy majd nem lehet a földről kimenni a világűrbe! Senki nem gondolta volna, hogy ez egyszer majd valós gondot okoz. Ma már latolgatják a Föld körül keringő, kiszolgált szerkezetek (és egyéb szemét) begyűjtésének lehetőségét. Aztán ott volt Guru, aki nem tudom, hogyan jutott ehhez a becenévhez, mert semmi guruszerű nem volt benne. Kis, vaskos, nagyon mozgékony emberke volt, folytonos jókedvvel. Mintha mindig ide-oda gurult volna (most jut eszembe, talán innen eredt a Guru név?). Alighanem ő szerezte a rádiót. Üstökös, aki szabadjára eresztette hajának burjánzását. Ez akkor még nem volt divat. Ezért volt beceneve egyértelműen megkülönböztető. Kisnövésű, álmodozóan gyerekszerű gyerek volt. Később hallottam, amikor még kapcsolatban voltam a társasággal, hogy visszament Magyarországra. Aztán volt ott egy fiú, valahonnan az Alföldről. A nevére sajnos már nem emlékszem. És a négy „görög", akik közül valóban görög csak egy volt, a többiek macedónok voltak. (Most látom, hogy ez összesen tíz és nem kilenc. Úgy látszik, magamat elfelejtettem számolni. De – miután emeletes vaságyaink voltak –, helypazarlás lett volna egy ágyat üresen hagyni.) Nem tudom mi zajlott le Görögországban a múlt század ötvenes éveinek elején, talán macedón szabadságharc. Ha jól tudom, az események folyamán sokan átmenekültek az akkori Jugoszláviába, akiket (vagy egy részüket) aztán a jugoszlávok egyszerűen „továbbtoltak" Magyarországra. Valahogy így lehetett. A görög fiú szinte véletlenül került a macedón menekültek sodrásába, és az ausztriai táborból óriási, bürokratikus ügyintézést folytatott a bécsi, görög követtel, mert szeretett volna visszajutni a hazájába. A követet, akivel levelezgetett Csamadosznak hívták ezért aztán természetes, hogy a srác beceneve Csamadosz lett. A macedón fiúkat isteni alakkal és testtel ajándékozta meg az ég. Viszonylagosan barna bőrük miatt brazil filmekről folyton eszembe jutnak. Neveikre már nem emlékszem. Összeforrott társaság voltunk, soha semmilyen veszekedés, viszály, acsarkodás nem fordult elő közöttünk. A rádió szinte mindig szólt. Egyik állandó műsorára még jól emlékszem: *Autofahrer unterwegs*. A műsorvezető akkor Luise Martini volt, még most is fülembe cseng lendületes beszédmodora, üdítő hangja. Az adás déltájban harsogott, nagyon gyakran Harry Belafonte *Matildájával*. A szomszéd barak tetején megjelent néha Hansi a szelíd veréb. Kétoldalt leengedett, remegtetett szárnyakkal és kéregető csipogással jelentkezett. Olyankor valamelyikünk kihajolt az ablakon és Hansi örömmel szállt a

kinyújtott ujjra, mert tudta, hogy valami eledellel fogjuk kényeztetni. Nem tudom, ki szelídíthette. Amikor fölbukkantunk a baraktáborban, ő már fogalom volt.

Fiatal pap járta a tábort a katolikus lelkeket gyűjtögetvén. Amikor megtudta, hogy hiányzik az utolsó évem az érettségihez (a forradalom kitörésekor éppen elkezdődött az utolsó év a dolgozók esti gimnáziumában), megpróbált rábeszélni, hogy fejezzem be az iskolát az egyik magyar gimnáziumban. Rengeteg iskolás volt a menekültek között, és '57 nyarán már négy magyar gimi működött Ausztriában. Nem álltam kötélnek mondván, hogy az Amerikába-szállíttatásom ügye bármelyik nap elintéződhet. Persze '56 decembere óta már jócskán lett volna ideje elintéződni, de az ügyintézőket ez valahogy nem zavarta. Végül két évvel később (amikor már Svájcban voltam) tényleg megjöttek a „papírok", de akkor én már túlzottan ragaszkodtam az európai röghöz.

Így teltek napjaink, ám egyszercsak vége volt a nyárnak! Egy kis vaskályha állt a szobában, amit esténként vörös izzásra fűtöttünk, de mert a barak szigetelése ki tudja hova lett, talán sosem volt, hajnali kettőkor már vacogtunk. Nosza, mentem a „papbácsihoz", aki alig lehetett nálam öt évvel idősebb. Hogy is van az azzal a magyar gimnáziummal...? Megkaptam az egyik iskola címét, amely Kammer am Attersee-ben működött. Írtam az igazgató úrnak (Sümegh Lotárnak, aki bencés pap volt) és postafordultával már csomagolhattam is. Ekkor került sor arra az utazásra, amelynek emléke megrohant néhány hete, amikor szemembetűnt a Linz távolságát 65 km-ben megadó tábla.

Nem tudom, hogyan kerültem a linzi pályaudvarra, az is lehet, hogy gyalog mentem oda, hiszen talán fél bőröndre való cókmókom sem volt. A két-három km-es távolságot számtalanszor megtettem, ha Linzben mentem moziba. A fő vasútvonalról az Attnang-Puchheim-i állomáson át kellett szállni a kammeri vonatra. Kammer zsákállomás volt, ahova valamikor késő délután érkeztem meg. Az iskola néhány lépésre volt az állomástól. Seewalchen, Schörfling és Kammer már akkor is szinte teljesen egybeépült helységek voltak (Kammert nem találom a mai térképen, igaz csak autóstérképen kerestem, viszont ha valaki arra járna, a schörflingi templomban – ahova misére jártunk – emléktábla hirdeti az egykori magyar diákok köszönetét, köszönetünket. A schörflingi templom – világviszonylatban is egyike a legmeredekebb rézsűszögű tetővel rendelkező templomoknak – az autópályáról is jól látható, főleg ha az ember Salzburg felé halad).

Bementem az épületbe. Barátságosan, de egykedvűen fogadtak. Nem mintha vörös szőnyeg elémgördítésére számítottam volna, de a fogadtatás rutinszerűségéből láthattam, nem ritkaság egy-egy újfiú bevonulása. A 105-ös szobába küldtek, amely az emeleten volt. Tonczár Laci söpörgetett a szobában és közben meglehetősen hamisan énekelte: *Siebenmal in der Woche möcht' ich ausgeh'n ...* Ezt a számot akkor Peter Alexander énekelte sűrűn, de azt hiszem eredetileg valami amerikai sláger volt. Abban az időben nagy divat volt amerikai számokat átvenni és német szöveggel énekelni. A szövegek nagy része rém giccses volt, de később, amikor már megértettem a számok eredeti szövegét rájöttem, hogy azok sem voltak sokkal jobbak. Nem így az operett-dalszövegek, amelyeknek német változata a magyar szövegekhez viszonyítva szinte kibírhatatlanul giccses. Talán azért, mert némelyik dalszöveg eredetije a német volt és aki a magyar szöveget csinálta, radikálisan giccstelenített?

Egyáltalán, ismerték akkor már a giccs szót?!

A szobák ablakai nyugat felé, a tóra nyíltak. Amikor beléptem, éppen gyönyörű naplemente kérkedett kék és sárga színekben. Hasonlót egy képes levelezőlapon láttam utoljára, amelyet nagyapám küldött a Spitzbergákról 1910-ben. Ilyen és hasonlóan különleges naplementéket gyakran csodálhattunk meg Kammerban. A szobában öt ágy volt. Négy egymás mellett, az ötödik a szemben lévő falnál állt keresztben. Azon aludt Horváth Vili. Kettőjükön és persze rajtam kívül még egy fiú lakta a szobát, akit Hegedűsnek hívtak. Keresztnevére már nem emlékszem, mert érkezésem után néhány nappal elhagyta az iskolát. Alig lehettem ott egy hete, amikor egy hasonlóan szép, naplementébe-konyuló délután nyílt a szoba ajtaja és belépett rajta Cey-Bert Robi. Illetve nem is lépett be, csak megállt a küszöbön és így szólt: Szevasztok srácok, Robi vagyok Párizsból. Kockás zakóban és fekete nadrágban állt ott, bal kezében egy embertelenül kis bőrönd (két arasz-szor másfél arasznyira becsültem a méreteit, a szélessége alig haladhatta meg a 12 centimétert). Robin fehér ing volt és egy keskeny szalagból kötött, fekete csokornyakkendő. Az ing fehérségét csak a nyakkendő színéből

következtethettük, mert az az ingnél jóval sötétebb volt. Így aztán megint négyen lettünk a szobában egészen Lázár Péter megérkezéséig, ami azonban sokkal később történt, a kabátember esete után.

Az iskola épülete, amely ma már nem létezik, alig harminc méterre állt a tóparttól. Valamikor a második világháború alatt, vagy közvetlenül előtte építhették, meglehetősen rögtönözve. Egy-egy vihar után újabb és újabb repedéseket fedeztünk föl a falakon. Eredetileg német tengerészek kiképzésének helyszíne volt. Talán a tavon tanították a vizinövendékeket vitorlázni (Ausztria 1938-ban Hitler által Németországba „kebeleződött"). Minden az épületen belül történt. Ott voltak a tantermek, a lakószobák, étterem, mosdók, satöbbi. Volt egy társalgóteremszerű helyiség is, amelyben egy lemezjátszóra valaki félóránként legalább egyszer föltette azt a lemezt, amelyen Fats Domino énekelte édes-kesernyésen búslakodva (noha a szöveg örömteli eseményről számol be): *I found my thrill on blueberry hill...*

Az iskola egyébként, a kolostor és a kaszárnya ötvözete volt egy kis börtön-hangulattal szigorítva. Nekem legalábbis úgy tűnt. Hetenként egyszer volt szabad az épületet elhagyni, két órára, vasárnap, ebéd után. A nyáron, amikor én még a Linz melletti táborban élveztem végtelennek tűnő szabadságomat, egyik nap a seewalcheni moziban a *Glenn Miller Story*-t adták. A srácok (17-18-20, sőt több évesek) engedélyt kértek a film megtekintésére, de az engedélyt nem kapták meg. Ez aztán sok volt a társaságnak, amelynek tagjai között nem egy volt, aki a forradalom alatt fegyverrel harcolt. Fogták magukat és testületileg kiszöktek. Ám visszatértükkor a szigorú igazgató nem engedte be őket az épületbe. Szénakazlakban, pajtákban, kocsiszínekben töltötték az éjszakát.

Volt egy hittan és filozófia tanárunk, aki jezsuita páter volt. Nagy darab ember volt, evezőlapát méretű kezekkel. A katedrán álló szék támláján a legfölső léc szélessége 12-15 centiméter lehetett, amelynél fogva félkézzel fölemelte a széket, azt vízszintes helyzetbe forgatta és messze kitartotta jónéhány másodpercig. Ezt az osztályban senki nem tudta utána csinálni, pedig az egyik srác az olimpiai keretbe tartozó birkózó volt, egy másik osztálytársunknak – Váradi Robinak – olyan erejű dobása volt, hogy ha a labdával eltalálta a kézilabdakapu homloklécét, a szabadon földrehelyezett kapu eleje megemelkedett!

Reggel hatkor volt ébresztő, ha jól emlékszem. Amikor megszólalt a csöngő, ha Szatmáry tanárúr volt az ügyeletes, azonnal belépett a szobába, amiből arra következtettünk, szándékosan a mi szobánk ajtaja előtt ólálkodik, hogy aztán Tonczár Lacinak mondhassa: Elvette a jólét az eszedet? Ágyban fekve húzod föl az alsónadrágodat?!

Amikor a társaság lement az étterembe, ahol az ima és a reggeli következett, a lakószobákat bezárták és estig zárva is tartották. Nem tudom, hogy ez mire volt jó. Talán attól féltek, hogy ha nem teszik, a szobákban napközben homoszexuális orgiák zajlanának? Akinek ilyesmire hajlama volt, éjjel is megtehette volna.

Ennek a rendszernek – eltekintve az embertelenségétől – két nagy hátránya volt. Az egyik, hogy mindazt, amire a tanteremben szükség volt, már a reggelihez le kellett vinni. A másik a zoknik tisztításának problémája. Az alsóneműkbe számokat varrtunk. A szennyest elvitték, kimosták, a számok segítségével szétválogatták és mi tisztán kaptuk vissza. Igenám, de a zoknikba nem kerültek számok, mert hát a nájlonzokni a mosdóban is könnyen kimosható. Csak arra nem gondoltak, hogy a zokninak valahol meg is kell száradnia! A reggeli és az esti tisztálkodási idő rövid volt arra, hogy még zoknit is mossunk, tehát zsebrevágtuk a koszos holmit és ebéd után mostuk ki valamelyik mosdóban, viszont a szobákba nem mehettünk vissza, hogy amit kimostunk, valahova száradni akaszthassuk. Nem tudom, ki, hogyan boldogult ezzel a boldogtalan helyzettel, én néha a vizes zoknit is zsebrevágtam (a nájlonzokniból viszonylag sok vizet lehet kinyomni), estig a zokni is megszáradt meg a nadrágom is.

Este a folyosón a szobák ajtaja előtt ácsorogtunk és vártuk, hogy jöjjön a kulcsos ember. Ez a föladat rendszerint hittantanárunkra hárult. Nagyon utálta ha „kabinos"-ért kiabáltunk, mint a strandokon. Akit rajtakapott, megpofozta. Mi persze azért mégis hangosan hívtuk a kabinost, ha még messze volt...

Azt hiszem, kilenckor volt lámpaoltás. A szobákban központilag lehetett kikapcsolni a villanyt. Ez persze fölháborította mindazokat, akik szerettek volna még egy kicsit olvasni lefekvés után. A kényszerhelyzet „áthidalására" több megoldás is született. A legegyszerűbb volt a zseblámpával való olvasás. Az egyik szomszédos szobában a huszadik század második feléhez méltó módszert valósítottak meg. A folyosón haladó villanyvezetéket megcsapolták és lámpát szereltek egy éjjeliszekrényfiók aljára. A kihúzott fiók szolgálta a világítást. A lényeg azonban az ajtó-kapcsoló volt: ha egy, a folyosón járőröző tanár benyitott, az ajtószárny néhány miliméteres elmozdulása már kikapcsolta a lámpát. Csupán egy kihúzott fiók kelthetett volna gyanut, ha nem lett volna tele mindenféle kacattal. A lámpát csak a fiók alatt lehetett volna fölfedezni. Pechjére a gyanakvó tanárnak, a szobában ilyenkor nem volt világítás, tehát neki is zseblámpával kellett kutatgatni...

Elképzelhető, hogy az ilyen és hasonló intézetek létfontosságúak a fiatalság találékonyságának fejlesztésére. Egy másik „kényszerhelyzetet áthidaló megoldás" volt a láthatatlan kötélhágcsó. A folyosón helyenként, tűzrendészeti okokból kifolyólag óriási, vászonalapú tűzoltócsövek voltak föltekerve, amelyek éjszakánként rendkívül alkalmasnak bizonyultak az ablakon való kiszökéshez. Előfordult, hogy este föltúrva találtuk a napközben lezárt szobákat. A kötélhágcsót keresték. 1958 márciusában otthagytam az iskolát, ezért nem tudom, hogy végül aztán megtalálták-e a „kötélhágcsót"?

Hogy végre a tárgyra térjek, említettem, csupán négyen voltunk az ötágyas szobában. A mi folyosónkon néha hetekig hittantanárunk volt a reggeli ügyeletes. Ilyenkor sajnálkozva hiányoltuk Szatmáry tanár úr „ébresztőimáját": Elvette a jólét az eszedet? Satöbbi... Hittantanárunk kíméletesebben ébresztett: a még alvók vállát megrázva mondogatta: Most már te is ébredj föl... Az egymás mellett álló ágyak ajtóhoz legközelebbikében Tonczár Laci aludt, mellette Cey-Bert Robi, aztán következett Hegedűs elhagyott ágya, az utolsóban pedig én tanyáztam. Hegedűs ágyához érve tanárunk megkérdezte: Ezs azs ágy üres? (A z-t kicsit zs-nek, az sz-t kicsit s-nek ejtette, de nem olyan durván, mint ahogy ez írásban mutatkozik.)

Igen.

Ezs kinek volt a helye?

Hegedűsé.

Másnap szóról szóra ugyanez a kérdezgetés zajlott le, sőt harmadnap is.
Kezdtük unni, hogy minden reggel – még félálomban – ugyanazokra a kérdésekre kell válaszolnunk. Este aztán csináltunk Hegedűs hajdani ágyán egy „kabátembert". A kabátokból megszobrott (vagy jobb lenne itt a *megszobort*?) alak a takaró alatt ugyanolyan testhelyzetben feküdt, mint ahogy Robi szokott. Öröm volt nézni, még a teniszcipőből álló lába is gondosan ki volt alakítva. Reggel jött a menetrendszerű vállrázogatás, amit éberen figyeltünk. A kabátember nem soká bírta és hanyagul, de azt is mondhatnám nyeglén szétzilálódott.

Részünkről: röhögés.

Ja, ezsért nevettetek? – ezt mondván, ügyeletes tanárunk kisompolygott a szobából. Másnap megismétlődött a jelenet, de miután az eset előtt háromszor kérdezett rá a Hegedűs féle ágyra, úgy ítéltük meg, hogy nem fog emlékezni az előző reggeli megtréfáltatásra, ezért a kabátember megint Hegedűs elhagyott ágyát bitorolta. Jól sejtettük az eredményt, viszont most már szótlanul hagyta el a szobát. Harmadnap reggel a kabátember ágyatcserélt Robival. Tanárunk úgy tett, mintha misem történt volna, de mert láttuk, hogy most már dühöng, mi sem röhögtünk hangosan... Negyednap... itt sajnos cserben hagy az emlékezetem (ami a történet befejezése szempontjából lényegtelen ugyan, de engem bosszant). Csak arra emlékszem, hogy hosszan vitattuk a helyes változatot tanárunk lélekelemzésének alapján, mert hát ez az elemzés csak feltételezéseken nyugodhatott. Így hát azt már nem tudom, hogy aznap reggel a kabátember Robi ágyában feküdt-e, vagy visszakerült Hegedűs hűlt helyére. Robi a kabátembert utánozva mozdulatlanul feküdt fejére húzott takaróval. Tanárunk besétált a szobába; most már nem lehetett elfelejteni azt, ami az előző reggeleken történt. Odament a két gyanús ágyhoz. Mi többiek úgy figyeltük, mint a macska a földön vigyázatlanul szemelgető galambot. Egy darabig nézegette a két ágyat, aztán megállt a kabátemberes ágy mellett és azt mondta: Ebben van azs eleven

ember! És ezzel akkorát csapott a kabátember derekára, hogy az ágyról visszarugózó ruhaneműk a feje magasságáig repültek a levegőbe. Ha nem lett volna helyes a lélekelemzésünk, attól a csapástól Robinak akár a dereka is eltörhetett volna...

Utólagos megjegyzés: Takaró alatt minden szobor tökéletesnek tűnhet. Másrészt, ez novemberben történhetett, tehát reggel hatkor nem lehetett túlzottan világos. A szobába a nyitott ajtón át csupán a folyosóról szüremlett be valami kis fény.

Gyimóthy Gábor, Zollikerberg, 2012. VIII. 4.

Szekeres István (Budakalász):

Szabó Béla III/III-as vizsgálóm honvéd százados egyenruhában

Előzmények:

1958. október 14.-én **Szabó Béla rny. fhgy**. elém tette „áttanulmányozás, aláírás és nyilatkozat tétel végett" a kihallgatási jegyzőkönyveimet. Amikor a lapokat és a „nyilatkozattevő jegyzőkönyvet" is aláírtam „*A bánásmóddal meg voltam elégedve.*" zárómondattal együtt, — „vizsgálóm" (és vallatóm) némi hallgatás után, szavainak lassú, nyomatékos hangsúlyozásával a következőket mondta:

*„Tudod, hogy **neked** egyedülálló szerencséd van? — hogy **most** ide kerültél?"* — A meglepetéstől alig tudtam megszólalni: — *„Elnézést, de én nem érzem annak."*

*„Pedig: **egyedülálló** szerencséd, hogy **most** kerültél ide! Ha mi tavaly behozunk, te innen **élve** nem szabadulsz. **Agyonverünk!** Még nem kellett volna elszámolnunk a bőröddel. De neked súgott valaki… — mert abbahagytad a röpcédulázást. Pedig mi már a tavasszal tudtuk, hogy ki az a Szekeres Pistike! Csak arra vártunk, hogy **tetten érjünk,** s akkor **ott! helyben** elintézünk! Nem kerülsz most ide.*

Másfél évig nem aludtunk ágyban. Éjszakáinkat az utcán töltöttük. Egyszer — tudod te azt jól! — majdnem el is kaptunk." Majd néhány, még sorjázó mondat után mondandóját a következőkkel zárta: „**És most jól figyelj!** — Amíg **élsz**: nem tévesztünk szem elől! De — **ne találkozzunk** még egyszer! mert **megölünk!** — mert **megölünk!** — mert **megölünk!**" — bökött az asztal felett felém, háromszor kinyújtott karja mutatóujjával. Ekkor megnyomta asztalán a csengő gombját, s „Jóember" visszavezetett a zárkába. Másnap délelőtt a fekete Pobjedával átvittek Gyulára, a börtönbe. S hogy nem a levegőbe beszélt: **1963. május 5.-én** szembesültem háromszoros ígéretével." (Szekeres István: „**Mikor ki szót emelt**" (Békés Megyei Könyvtár 2006, 15-16)

— Immár hat évtized után le kell írnom egy mondatot, amely szerint:

Feltehető, hogy **Szabó Béla rny. főhadnagy** „akaratlan közreműködése" mentette meg **1963. május 5.-én** az életem? —

Választ kapva arra is, hogy miért állt (állhatott) Szabó Béla **1963. június 16.-án honvédszázados egyenruhában** a békéscsabai vasútállomás peronján, amikor búcsúztam az állomásra kísérő Édesanyámtól. Mit akart Szabó Béla ily módon közölni. —

— 1963. május 4. -ről 5.-re — mint minden ötödik hét végén — szobánk adta az őrséget a Kilián György Repülőtiszti Iskolán. Már, eligazításra szólított a napos. Kivettem a szekrényemből a gázálarcom és indultam a fegyverszobába a géppisztolyért, amikor a napos ismét kiáltott:

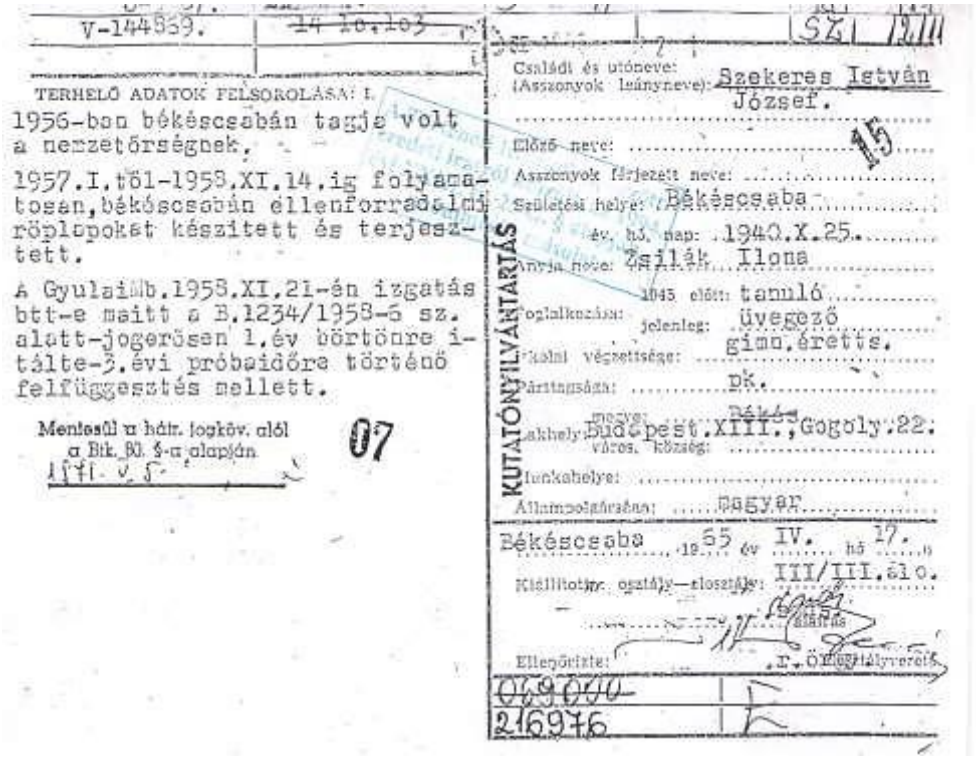
„**Szekeres nem megy őrségbe!**" Megtorpantam. — Miért nem megyek őrségbe…? Hosszú percek múltak el így, töprengve, amikor ismét kiáltott a napos: „**Énekkari tagok nem mennek őrségbe! Rögtön öltözzenek át, mert szerepelni fognak!**" Ekkor megkönnyebbültem, bár a válasz nélküli kérdés fortélya, bennem maradt. Miért kiáltotta nevem a napos percekkel hamarább? Azonnal indultunk busszal Budapestre. A Magyar Néphadsereg Központi Klubjában folyó rendezvényre akkor érkeztünk meg **a vegyeskar lányai és a karvezető tanárnő nélkül (!)**, mikor már csak néhány műsorszám volt hátra, amikor megérkeztünk.

Vegyes énekkarunk volt a Közgazdasági Technikum lányaival, de sem a lányok, sem a karvezető tanárnő nem volt velünk. A műsorvezető már minden konferálás után kifutott hozzánk kérdezve: Megjött már az énekkar vezetője?

— Éreztem: — Itt valami nagyon, de nagyon nincs rendben.

Az utolsó műsorszám ment már, s én már izgatottan kimentem a lépcsőház felső előterébe, mert nagyon-nagyon éreztem, hogy itt valami nincs rendben. Ekkor állt meg egy fekete személyautó a bejárat előtt, karvezető tanárnőnk szállt ki belőle és futott fel a lépcsőn.
Engem látott meg először, így nekem mondta, hogy nem értesítették szereplésünkről. Nem is volt otthon, úgy keresték meg.
Csökkentett szólamban — lányok nélkül — énekeltünk **Berzsenyi** „**A magyarokhoz**" versének kórusművét. Utána a Városi laktanyába vittek miket azzal, hogy vasárnapra (**V. 5. -re**) egész napos kimenőt kapunk.
— Késő este, takarodó után érkeztünk vissza a „Kiliánra". Izgatottan tódultak ki a szobákból társaink a folyosóra azzal, hogy: „**Gyömreit lelőtték az őrhelyen!**" Két golyót kapott a tüdőjébe. De még élt, amikor elvitte a mentőautó. —
— Másnap reggel sorakozáskor idegen (zöld fegyvernemi jelzésű) fiatal hadnagyok, főhadnagyok mentek el mellettünk a parancsnoki épület felé. A vizsgálatot végzők.
Az első hadijog óra volt, amikor küldönc jött, hogy Alkonyi Aladár menjen vele. Már húsz perce lehetett távol, amikor tanárunk hirtelen témát váltott és kijelentette: „*Ha rajtam múlna, az Isten sem mosná le Alkonyiról, hogy nem ő lőtte le az őrtársát, mert játszott a fegyverével.*"
Csakhogy: — a mondat végére Alkonyi Aladár ott állt az ajtóban és gúnyos fölénnyel utasította vissza tanárunk véleményét:
„*Nem én lőttem le. Egymás felé közelítettünk, — ő a ciszterna felől —, amikor két lövést hallottam a drótkerítés felől. Ott, előttem esett össze. Nem láttam senkit, ezért leadtam egy sorozatot a levegőbe, hogy kijöjjön az őrparancsnok.*"
A „ciszterna" szó nyilallott belém. Egy idő óta az egyik váltásban mindig én álltam ott. Amint riadtan próbáltam kitalálni, hogy miként kapcsolódhat hozzám Gyömrei lelövése, ismét jött a küldönc, hogy én menjek vele. Megérkezésünket jelentve, egy fiatal hadnagy kijött az ajtóig, s csak annyit kérdezett: „*Mondja csak, mivolt volt azokra a röpcédulákra írva?*"
„**Ruszkik haza!**" — válaszoltam meglepetten. „*Köszönöm az őszinteségét. El is mehet.*"
A vizsgálatot bizonyára dokumentálták. Jegyzőkönyve a Hadtörténeti Levéltárban feltehetően fellelhető, amennyiben a kényes tartalma miatt, nem semmisítették meg.

Rádöbbentem, hogy **én voltam a „célpont",** s annak köszönhetem az életem, hogy **elöljáróim kivettek az őrségből**. Cáfolhatatlan adata az ellenem elkövetett merényletnek a békéscsabai Politikai Rendőrség III/III-as osztályán, **1965. IV. 17.-én** kiállított személyi kartonom:

V-144839.

TERHELŐ ADATOK FELSOROLÁSA: I.

1956-ban békéscsabán tagja volt a nemzetőrségnek.

1957.I.től-1958.XI.14.ig folyamatosan,békéscsabán ellenforradalmi röplapokat készitett és terjesztett.

A Gyulaib.1958.XI.21-én izgatás btt-e miatt a B.1234/1958-6 sz. alatt-jogerősen 1.év börtönre itélte-3.évi próbaidőre történő felfüggesztés mellett.

Mentesül a hátr. jogköv. alól a Btk. 80. §-a alapján 1971. V. 5.

07

KUTATÓNYILVÁNTARTÁS

Családi és utóneve: Szekeres István József.

Előző neve:

Asszonyok férjezett neve:

Születési helye: Békéscsaba

év, hó, nap: 1940.X.25.

Anyja neve: Zsiák Ilona

Foglalkozása: 1945 előtt: tanuló jelenleg: üvegező

Iskolai végzettsége: gimn.érettś.

Párttagsága: pk.

Lakóhely: megye: Békés város, község: Budapest.XIII.,Gogoly.22.

Munkahelye:

Állampolgársága: magyar

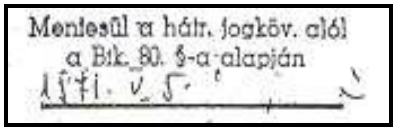
Békéscsaba 19 65 év IV. hó 17. n

Kiállította: ogy.tály—csoport: III/III.élo.

Ellenőrizte:

216976

A merényletben részt vevők nem gondolták, hogy valaha is kezembe kerülhet a személyi kartonom. Ahol a „mentesülés” időpontjaként jól olvasható egy dátum:

Mentesül a hátr. jogköv. alól a Btk. 80. §-a alapján 1971. V. 5.

Az 1961. évi új Btk. 80. § (1) bekezdés e) pontja esetében:

„**ha a büntetést a IX. vagy X. fejezetben meghatározott bűntett miatt szabták ki, a törvényi mentesítés a büntetés kiállását, illetve, a végrehajthatóságának megszűnését követő tíz, vagy tizenöt év elteltével áll be**.”

Az 1961.-ben hatályba lévő **új BTK IX. és X. fejezete** a **politikai elítéltekről** rendelkezik. A „mentesítésem” **a 3 év feltételes próbaidő** leteléséhez, és „kisidősként”, még **10 év további elteléséhez** kötődik. Ami a bírósági ítélet **1958. november 21.**-i napjától számított 13 év: **1971. november 21.** Vagy: A letartóztatásom **1958. szeptember 16.-i napjához kötődik**, mert a bíróság az 1 évbe az előzetes letartóztatásban eltelt időt is beszámította. Ez esetben: **1971. szeptember 16.**

EZÉRT 1971. V. 5.-e, — **NEM LEHET! a törvényi mentesítésem időpontja!** — mert az a helyettem (helyemre) őrségbe állt **Gyömrei Mihály** növendék lelövésének **8. évfordulója! Napja!**

—

— A **mentesítés 1971. éve** ugyan egyezik, de **a hónap** és **a nap**: **NEM!** Mert feleslegesnek tarthatták a bírósági anyagom kikérését a levéltárból, a tárgyalásom idejének pontos egyeztetésére. A letartóztatásom és a tárgyalásom évére jól emlékeztek, de a pontos idejére már nem. Ezért a **MERÉNYLETÜK NAPJÁT írták a személyi kartonomra!** — mert arra még, nagyon is jól emlékeztek!

De másról is „árulkodik” a kartonom! Mégpedig: „**1957. I. től 1958, XI. 14. –ig folyamatosan,**

Békéscsabán ellenforradalmi röplapokat készített és terjesztett.” —

Hogyan? Mi módon…?

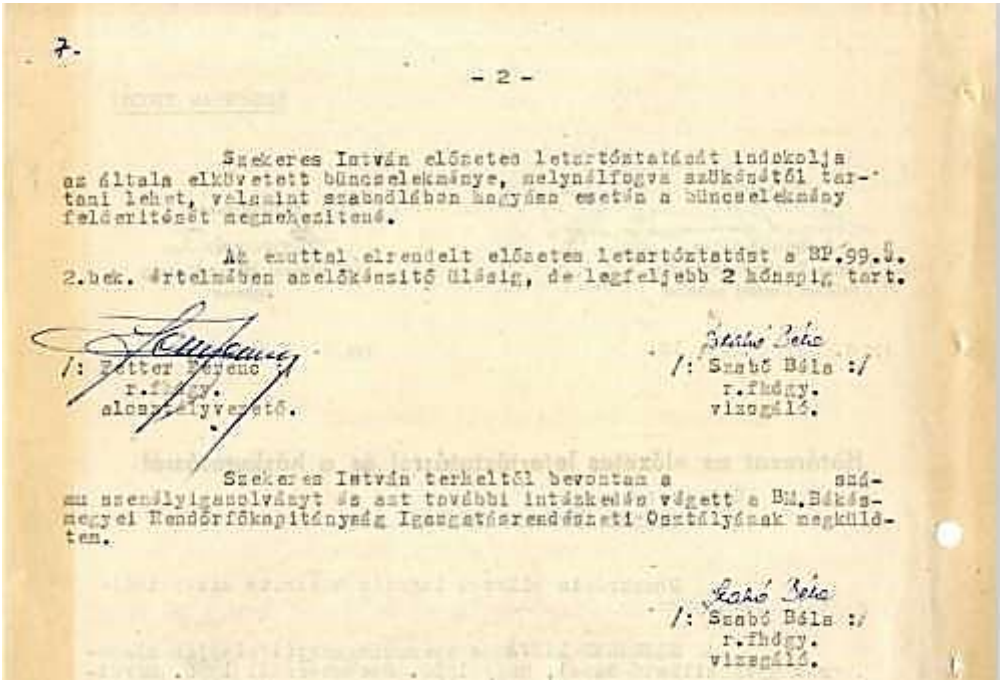
1958. szeptember 16.-án tartóztattak le. A november 21.-i tárgyalásom előtt, — még kiengedtek a gyulai börtönből, **november 14.-ig** Békéscsabán „ellenforradalmi röplapokat” készíteni és terjeszteni…? —

Gyűlöletük öngerjesztő kohójában, már önmaguknak is hazudtak…? —

— Mert, — **kik is voltak az ellenem elkövetett gyilkossági merénylet résztvevői?**

Azok egyértelműen (részesei voltak), akik 1965. IV. 17.-én aláírták a személyi kartonom. **Akkor is,** ha a Kilián drótkerítésénél elkövetett merénylet tényleges végrehajtójának (végrehajtóinak?) a neve(i) nem állapítható(k) meg. Amelynek Gyömrei Mihály növendék majdnem az áldozatául esett. A kartonomat kiállító **rendőr szds.** nevét nem sikerült megállapítani, mert a neve ki van törölve. Az pedig feltehető, hogy **nem Fetter Ferenc őrgy.** osztályvezető volt a merénylet közvetlen elkövetője, akit sikerült utóneve írásával azonosítani.

A letartóztatásomat és a házkutatást elrendelő Határozat 2. oldalán **Fetter Ferenc r. fhgy. alosztályvezető** aláírása jól azonosítható az **1965. IV. 17.-én** kiállított személyi kartonomon: **Fetter Ferenc** r. őrnagy osztályvezető **Ferenc utónevének** aláírásával:

7.

- 2 -

Szekeres István előzetes letartóztatását indokolja az általa elkövetett bűncselekménye, melynélfogva szükséges tartani lehet, valamint szabadlábon hagyása esetén a bűncselekmény felderítését megnehezítené.

Az ezúttal elrendelt előzetes letartóztatást a BP.99.§. 2.bek. értelmében annak elrendelő ülésig, de legfeljebb 2 hónapig tart.

/: Fetter Ferenc :/
r.fhgy.
alosztályvezető.

/: Szabó Béla :/
r.fhgy.
vizsgáló.

Szekeres István terheltől bevontam a szám-
mu személyigazolványt és azt további intézkedés végett a BM.Békés-
megyei Rendőrfőkapitányság Igazgatásrendészeti Osztályának megküld-
tem.

/: Szabó Béla :/
r.fhgy.
vizsgáló.

Mert **Fetter Ferenc r. fhdgy**. *alosztályvezető*, és **Fetter Ferenc őrnagy** *osztályvezető* **Ferenc** utónevének szókezdő **F** betűje egy hosszú *vízszintes vonallal indul* felül, miként a szóvégi **c** betű egy lefelé menő ferde vonallal végződik, — mindkét aláírása esetében:

Ennél terhelőbb bizonyság a kartonomat kiállító (törölt nevű) **rendőr századosra**, és az ellenőrzőként aláíró **Fetter Ferenc rendőr őrnagyra** (a világon) **nem létezik!**
— **1965. IV. 17.-én! — 1971. V. hó 5. napját** tüntették fel a törvényi mentesítésem időpontjának! Ahol, az **1971. évszám** ugyan helyes, de az **V. 5. nap: NEM!** Mert az **a Kilián György Repülőtiszti Iskola Holt-Tiszaparti drótkerítésénél elkövetett merénylet napja! —**

— Ezért, akik 1965. IV. 17.-én *kiállították* és *aláírták* a személyi kartonom, **azok TEVÉKENY RÉSZESEI VOLTAK az 1963. május 5.-én elkövetett GYILKOSSÁGI MERÉNYLETNEK!** Amely merénylet, az őrszolgálatba helyettem (helyemre) beállt **Gyömrei Mihály növendéknek** — két tüdőlövéssel, — majdnem az életébe került! —

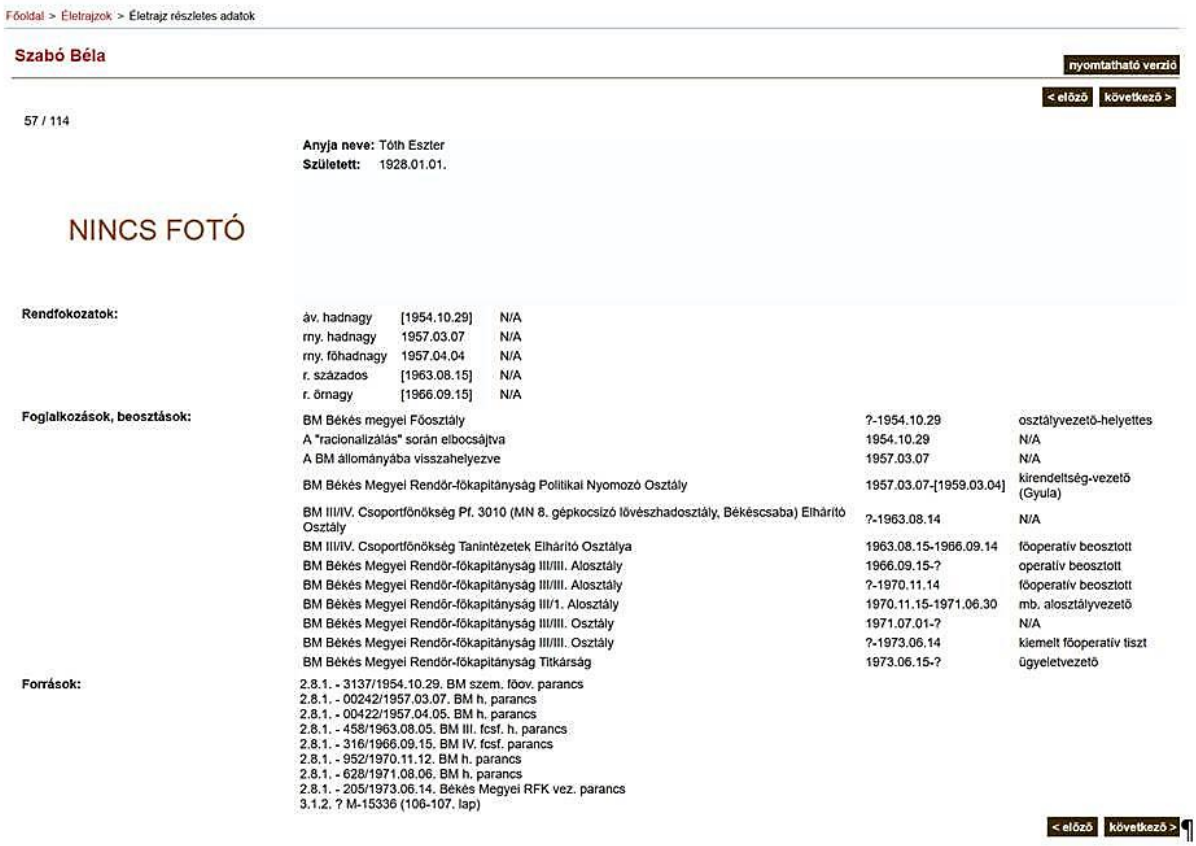
— **1963. június 15.-én,** szombaton (Nagy Imre halálra ítélésének évfordulóján!) Mihályi Endre szds. tagozatparancsnok közölte velem, hogy hétfőn a reptér karbantartókhoz helyeznek át. Nagyon el voltam keseredve és eltávozást kértem, hogy hazamenjek Békéscsabára Édesanyámhoz. Az engedélyt Mihályi Endre szds. rögvest kiállította.
Hazautazva, ki sem mozdultam otthonról. Édesanyám vasárnap délután kikísért a pesti gyorshoz. Az állomás peronján búcsúztam, amikor olyan érzésem támadt, hogy valaki nagyon erősen figyel. Felnéztem, s ekkor tekintetem találkozott **a vadonatúj (!) honvéd százados egyenruhába öltözött Szabó Béla vizsgálóm** (és vallatóm) tekintetével. Öt-hat lépésre állhatott tőlünk.
— **Szúró, merev tekintete** némán is beszélt. Arra pontosan nem is emlékszem, hogy fogadta a tisztelgésem, — avagy: nem. Megriadt emlékezetemben inkább az utóbbi rémlik.

Eltávolításom indoklásául Kovács Ferenc vezérőrnagy Szem. főcsop. főnök min. h. aláírásával, az 1963. szeptember hónapban (nap nélkül) keltezett „**JELENTÉS**”-ben az alábbi olvasható:
„*Szekeres István a tiszti iskolán sikeres felvételi vizsgát tett. A felvételnél probléma volt nevezettnek az ellenforradalom utáni magatartása, valamint a rá vonatkozóan 1958-ban hozott — 1 év, három évre felfüggesztett börtönbüntetés — bírósági ítélet.*
Figyelembe véve azt, hogy cselekményét önéletrajzában leírta, és hogy a felfüggesztés határideje már 1961 őszén lejárt, s így — a Büntető Törvénykönyv idevonatkozó rendelkezése értelmében — büntetlen előéletűnek minősül, a tisztiiskola felvételi bizottsága úgy döntött, hogy Szekeres Istvánt felveszi növendékei sorába.
Nevezett a tiszti iskolai tanulmányait 1962. október 1.-én kezdte meg. A tiszti iskolán magatartása és tanulmánya tekintetében megfelelt a követelményeknek.
A tiszti iskola elhárító tisztje 1963 januárjában értesítést kapott, hogy Szekeres növendék ellenforradalmi ténykedéséről és a bírósági eljárásról a Békés megyei belügyi szervek tablókat készítettek.
E tablókat 1959–1963-ig Békés Megye egész területén bemutatták. Az a tény, hogy Szekeres István a tiszti iskola növendéke lett és még abban az időben is megye szerte ismertették ellenforradalmi cselekményeit, súlyosan kompromittálta a tiszti iskolát.
Ezért a „Kilián György” Repülő Tiszti Iskola parancsnoka az elhárító szervek javaslatára kérte az Országos Légvédelmi Parancsnokságtól Szekeres növendék sorállományba helyezését.
Rocsa alezredes, a repülő csapatok főnöke Szekeres növendék elhelyezését a következőkkel indokolta. „Szekeres növendék magatartása és tanulmányi eredménye ellen jelenleg kifogás nincs, de mivel ellenforradalom utáni cselekményeit Békéscsabán tablón, propaganda céljából még jelenleg is felhasználják, nem lenne helyes ha a Néphadsereg tisztjének felavatnánk.” („Magyar Néphadsereg Személyügyi Főcsoportfőnökség **JELENTÉS** 1963. szept. –n.”)

— Szabó Béla megjelenését honvéd százados egyenruhában a Békéscsabai Vasútállomás peronján, csak a Politikai Rendőrségen átéltekkel, és „búcsúztató szavaival” tudtam társítani:

„*És most jól figyelj! — Amíg* ***élsz****: nem tévesztünk szem elől! De —* ***ne találkozzunk*** *még egyszer! mert* ***megölünk!*** *— mert* ***megölünk!*** *— mert* ***megölünk!***” — bökött az asztal felett felém, háromszor kinyújtott karja mutatóujjával.” (**Mikor ki szót emelt**, 15)

— De, — hogyan, mi módon lehetett **Szabó Béla III/III-as rendőrnyomozó vizsgálóm** (és vallatóm) **1963. VI. 16.-án vadonatúj (!) honvéd százados egyenruhában** a békéscsabai vasútállomás peronján? Mert **Szabó Béla** nem volt honvédtiszt! ÁVH-s múlttal rendelkező III/III-as politikai rendőr volt

Főoldal > Életrajzok > Életrajz részletes adatok

Szabó Béla

nyomtatható verzió

< előző következő >

57 / 114

Anyja neve: Tóth Eszter
Született: 1928.01.01.

NINCS FOTÓ

Rendfokozatok:

áv. hadnagy	[1954.10.29]	N/A
rny. hadnagy	1957.03.07	N/A
rny. főhadnagy	1957.04.04	N/A
r. százados	[1963.08.15]	N/A
r. őrnagy	[1966.09.15]	N/A

Foglalkozások, beosztások:

BM Békés megyei Főosztály	?-1954.10.29	osztályvezető-helyettes
A "racionalizálás" során elbocsájtva	1954.10.29	N/A
A BM állományába visszahelyezve	1957.03.07	N/A
BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály	1957.03.07-[1959.03.04]	kirendeltség-vezető (Gyula)
BM III/IV. Csoportfőnökség Pf. 3010 (MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály, Békéscsaba) Elhárító Osztály	?-1963.08.14	N/A
BM III/IV. Csoportfőnökség Tanintézetek Elhárító Osztálya	1963.08.15-1966.09.14	főoperatív beosztott
BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Alosztály	1966.09.15-?	operatív beosztott
BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Alosztály	?-1970.11.14	főoperatív beosztott
BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság III/1. Alosztály	1970.11.15-1971.06.30	mb. alosztályvezető
BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztály	1971.07.01-?	N/A
BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztály	?-1973.06.14	kiemelt főoperatív tiszt
BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság Titkárság	1973.06.15-?	ügyeletvezető

Források:

2.8.1. - 3137/1954.10.29. BM szem. főov. parancs
2.8.1. - 00242/1957.03.07. BM h. parancs
2.8.1. - 00422/1957.04.05. BM h. parancs
2.8.1. - 458/1963.08.05. BM III. fcsf. h. parancs
2.8.1. - 316/1966.09.15. BM IV. fcsf. parancs
2.8.1. - 952/1970.11.12. BM h. parancs
2.8.1. - 628/1971.08.06. BM h. parancs
2.8.1. - 205/1973.06.14. Békés Megyei RFK vez. parancs
3.1.2. ? M-15336 (106-107. lap)

< előző következő >

Foglalkozások, beosztások: felsorolásban a kérdőjellel (:**?-**) **jelöletlen** időpontban **963. 08. 14.-ig (!) Szabó Bélát** áthelyezték a békéscsabai gépkocsizó lövészhadosztály **Elhárító Osztályába**. S ez megadja a választ arra is, hogy miért és miképp lehetett Szabó Béla **1963. VI. 16.-án** a békéscsabai vasútállomás peronján **vadonatúj honvéd százados egyenruhában.**
— Csupán, csak ellenőrizte visszautazásom Szolnokra? Ehhez nem kellett honvédtiszti egyenruhába öltöznie. Avagy, ily módon is emlékeztetett a „búcsúztató” szavaira:
„Amíg **élsz**: nem tévesztünk szem elől! De — **ne találkozzunk** még egyszer! — mert **megölünk!** — mert **megölünk!** — mert **megölünk!**” Avagy: A Honvédségben épp úgy jelen van, mint III/III-as politikai rendőrként.

Szabó Béla III/IV-es elhárító tisztként — a **Honvédség Elhárító Osztályán belül**, — így már közvetlen „**munkakapcsolatban**” volt **a Kilián György Repülőtiszti Iskola elhárító tisztjével**. **Erősen feltehető**, hogy **Fabulya Balázs** ifjúkori „barátom” **—** már 1960. 09. 30.-tól, a Politikai Rendőrség alkalmazottjaként — közölte (közölhette) **az 1962. évi karácsony és újév közti** szabadságunk idején (az **őt beszervező?) Szabó Bélának**, hogy **a Kilián György Repülőtiszti**

Iskola növendéke vagyok. (L.: A III/II-es **Fabulya Balázs Dr.** (AE-6) „**SZIGORÚAN TITKOS**” adataiban: „*BM szolgálat vége, mert a szolgálati nyugdíjra jogosultsághoz szükséges szolgálati időt megszerezte.* (1985. 09. 30.)” A korkedvezményes nyugdíj jogosultsághoz szükséges szolgálati idő 25 év volt. **Vagyis:** Fabulya Balázs BM szolgálati idejének kezdete: **1960. 09. 30. (!)**

Baráti kapcsolatunkra utal(hat) **a már III/II-es Fabulya Balázs** biográfiájában: „***Szintén eredményes felderítő jellegű tevékenységet fejtett ki a „Barát” fn. előzetes ellenőrzésben is.*”**

— Ily módon, **Szabó Béla értesít**(h)**ette 1963. januárjának első napjaiban** a Kilián elhárító tisztjét 1956-os múltamról, és a bírósági anyagomat bemutató tablós vándorkiállításomról. —

— Mihályi Endre szds. — a műszaki tagozat parancsnoka, — január elején egy reggel, teljesen szokatlanul megjelent az étkezdében, és magához intve továbbította figyelmeztető értesülését: „**Az elhárítás nagyon érdeklődik Ön iránt.**” Amit megköszöntem, s a továbbiakban már nagyon figyeltem, hogy mi történik a környezetemben.

Januártól, teljesen nyíltan, szinte hetente (többször is) elhangzott a műszaki tagozat körlete folyosóján a szolgálatban lévő napos hangos kiáltása: „**Domokos László jelentkezzen az elhárításon!**”

Domokos Lászlóval egyazon **különleges tancsoportban** és szobában voltunk. S határozottan észleltem, hogy januártól megváltozott a korábbi jó kapcsolata velem. Egyértelműen negatív irányba.

— **Szabó Béla vizsgálóm tudakol**(hat)**ta** (immár) elhárító tisztként a Kilián elhárító tisztjétől, hogy **melyik őrhelyen fogok 1963. V. hó. 4 - 5.-én** őrszolgálatot teljesíteni. Az pedig **feltehető, hogy rögtön eljutott Brassói Tivadar alezredeshez, az Iskola** parancsnokához is.

S így, az általa megbízott tisztek, — rögtön kereshettek egy olyan **igazoló fedéssel rendelkező lehetőséget**, **hogy kivegyenek az őrszolgálatból**. S erre, a Magyar Néphadsereg Központi Klubjában zajló rendezvény adott megfelelő lehetőséget. Másnapra (**1963. V. hó. 5.-re**) pedig, egész napos budapesti kimenőt kaptunk.

Mert kimentésem egymást követő „**lépéseire**” utalt, hogy **először a napos** csak a nevemet kiáltotta: **„Szekeres nem megy őrségbe!”** — Majd, úgy 10 perc eltelte után kiáltotta: „**Az énekkar tagjai nem mennek őrségbe!”** — s hogy rögvest öltözzenek át, mert Budapestre mennek szerepelni.

— Ennek a „**mentőakciónak**” a végrehajtását, csak **gyors** és **átfogó** „szervezésekkel” lehetett végrehajtani, a rendezvény műsorába utólagos beillesztéstől a Hárosi laktanyában elhelyezésünkig. S ez, nem történhetett Brassói Tivadarnak, a Kilián György Repülőtiszti Iskola Parancsnokának tudomása, s a feladat végrehajtására kijelölt tisztek nélkül.

Mert lényegében — „kijátszották” a **BM Békés-megyei III/III-as Alosztály** megölésemre irányuló merényletét. Amelynek **Gyömrei Mihály**, — a helyemre (helyettem) beálló növendéktársam a két tüdőlövésével — majdnem áldozatul esett. —

Szabó Bélának a „**Források:”** adatbázisában, a „2.8.1. – 458/**1963. 08. 05.** BM III. fcsf. h. parancs” — egy nappal előzi **Édesanyámnak 1963. augusztus 6.-ára** szóló értesítését:

HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM
SZEMÉLYÜGYI FŐCSOPORTFŐNÖKSÉG
Budapest, V., Balaton-u. 5—7.

1. .....sz. példány.

Szám: 2473 196 3.

Szekeres Józsefné Elvtársnőnek,

Békéscsaba, I.ker.
Batthyány-utca 4.sz.

Tárgy: Értesités.

Kedves Szekeres Elvtársnő!

Értesitem, hogy fiának a tiszti iskoláról történő áthelyezése körülményeit megvizsgáltam. Amennyiben módjában áll - kérésének megfelelően - kérem, hogy személyes meghallgatása tárgyában 1963. augusztus 6-án keressen fel a Minisztériumban. Az esetben, ha a személyes megjelenése nem lehetséges, ugy kérem értesitsen, hogy kérelmét illetően levélben válaszolhassak.

A Minisztériumba történő belépésre az engedélyt biztositom.

Budapest, 1963. julius 31-én.

Elvtársi üdvözlettel:

Komáromy őrnagy

Vajon, mi lehetett a Szabó Bélának küldött **főcsoport főnök helyettes** parancsában…? —

Mert kilenc nap múlva, **1963. 08. 14.-én megszűnt Szabó Béla „beosztása”** a MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály **BM III/IV Csoportfőnökség Elhárító Osztályában**.

„**Ügyem” lezárása** után, már tárgytalan lett elhárító „munkakapcsolata” a Repülőtiszti Iskola elhárító tisztjével.

De, — **mielőtt visszahelyezték** operatív beosztottként **a III/III osztályba**: — **1963. 08. 16.-tól** még áthelyezték **1966. 09. 15.-ig** „főoperatív beosztottként” a BM III/IV Csoportfőnökség Tanintézetek Elhárító Osztályába. Vajon, miért…?

Ezek után kardinális a kérdés:
Miért mentették meg az életem a Kiliánon?

Erre először Édesanyám adta meg az 1963. augusztus 8.-án feladott levelében, a HM SZEMÉLYÜGYI FŐCSOPORT FŐNÖKSÉGEN a Komáromy őrnagytól kapott lehetséges választ:

„**Legyél továbbra is <u>jó</u>, mert azt mondta rólad az illető, hogy szorgalmas, becsületes vagy, és feletteseid és társaid szerettek ott és ez sokat jelent.**”

Ezért, három évtizeden át abban a gondolatban éltem, hogy a „**feletteseim szeretete**” mentette meg az életem. Nem hagyták, hogy a Politikai Rendőrség merényletének áldozata legyek.

Az 1990–es években ismertem meg a III/III-as és honvédségi anyagom, most pedig Szabó Bélának az **a Politikai Rendőrség korlátlan hatalma** mindent „überelt”, a Honvédségen belül is! —

— A bírósági végzésemet már **1963. II. 22.-én** kikérték a Gyulai Megyei Bíróságtól:

"Kilián György Rep.Ti.Isk.
S z o l n o k .

L.i. A kért jogerősségi záradékkal ellátott ítélet kiadmány Címnek megküldendő.
1963. II.26.

m.b.tvezető.

Gyulai Megyei Bíróság

G y u l a .

Tárgy: Szekeres István bírósági határozatának megküldése.

A fenti parancsnokság kéri a Megyei Bíróságot, hogy S z e k e r e s István /:1940.Zsilák Ilona:/ Békéscsaba, Batyáni ut 4.sz. alatti lakos bírósági végzését alakulatunknak pósta-fordultával szivesked-jék megküldeni.

Értesülésünk szerint nevezett bírósági határozatát 1958.11.24.-én kel-tezte a B.1234/58-3 számu ügyirat szerint a Békéscsabai Konzervgyár-nak lett megküldve.

A bírósági határozatra azért van szükségünk, mert a nevezett a fenti parancsnokság állományában, mint tiszti iskolás növendék tel jesit szolgálatot és az emlitett határozat a Háderanyag kiegészitéséhez feltétlen szükséges.

S z o l n o k, 1963. febr. 22.

/: Tóth Imre szds. :/
szá.ov.

166

186

Rajcsányi József őrgy. Isk. Pk. Tan. helyettes, — „**az elhárító szervek javaslatára**”, **1963. április 10.-én** javasolta eltávolításom az iskolából, amely javaslattal **Brassói Tivadar, az iskola parancsnoka** egyetértett, és döntés végett **1963. április 23.-i** keltezéssel már fel is terjesztett. Tizenegy nappal a merénylet napja előtt! Amikor „**eltávolításom**” a Repülőtiszti Iskolából **már TÉNY volt!** S erről „**az elhárító szervek JAVASLATTEVŐINEK” (!!!) is** tudomása kellett legyen!

— Miért akartak mégis megölni?

Bosszúból? Mert nem tartottam be a békéscsabai Politikai Rendőrség III/III-as vezetőinek a Szabó Béla által közvetített „elbocsájtó (…) üzenetét”:
„**És most jól figyelj!** — Amíg **élsz**: nem tévesztünk szem elől! De — **ne találkozzunk** még egyszer! mert **megölünk!** — mert **megölünk!** — mert **megölünk!**”
Mert erre utalt, hogy a megszokott őrhelyemre beálló Gyömrei Mihály lelövését vizsgáló tisztek, Alkonyi Aladár kihallgatása után megkérdezték tőlem: „**Mondja csak, mi volt azokra a röpcédulákra írva?**” —

Miért mentették meg az életem?

ÖNÉLETRAJZOMBA BEÍRTAM az 1 év, próbaidőre felfüggesztett fiatalkorú elítélésem a próbaidő lejártával, s **ennek pozitív elbírálásával** vettek fel a Kilián György Repülőtiszti Iskolába.

A felvételi vizsga végén a Bizottság egyik tagja még meg is kérdezte tőlem: „**Számíthatunk Önre műszaki tisztként?**” — s én rövid gondolkodás után válaszoltam: „**Igen.**” Így vettek fel a Kiliánra.
— Az ilyen őszinteség — a **kádári megtorlások időszakában**, — rejtett rokonszenvet gerjeszthetett mindazok körében, **akik** „sikeresen” **át és túlélték** az 1956-os forradalom napjait, és továbbra is maradtak (maradhattak) a Honvédség testületében.
Még a békéscsabai Politikai Rendőrségen is tapasztaltam némi rokonszenvet, amikor ott álltam arccal a falhoz állítva az emeleti folyosón s a hátam mögött jöttek-mentek a civilruhás rendőrök, a fejemet a

falba lökdösve. Egy kivétellel. Aki megállt mögöttem, s azt mondta: „**Fiatalember! Széllel szembe nem lehet…**”
Utána bekerültem a folyosó végi irodába, ahol egy rendőr kiállította a „menlevelem” a gyulai Megyei Börtönbe. Ő pedig halk hangon kezdte magyarázni, hogy mire hivatkozzak a bíróságon ügyem kedvezőbb elbírálása érdekében. —
— A Kiliánon Mihályi Endre szds. tagozat század parancsnok személyesen értesített január elején egy reggel az étkezdében arról, hogy az elhárítás nagyon érdeklődik utánam.
Szokatlan mértékű olvasottságom a társadalmi tudományú tárgyaknál hozzászólásaimmal is igyekeztem „kidomborítani”, ezért Hégel volt a becenevem. S ezt Mihályi Endre szds. a jellemzésemben is kiemelte: „Jó képességű, szorgalmas, de nem következetes. Szakmai tárgyakból gyengébb a társ. tudomány tárgyaknál. Összegezve jó átlagot ért el.”
— Kirúgva („áthelyezve”) az Iskolából a reptér karbantartókhoz kerültem. Fájdalmam és sértődöttségem lepleztem. Sőt! Igyekeztem a különböző munkálatokban olyan újításokat javasolni és bevezetni, amelyek könnyebbé tették elvégzésüket.

Leszerelésünk napján ketten kaptunk „kiemelkedő munkánkért” dohányzó készletet.

A karbantartó század őrnagy parancsnoka javasolta, hogy:
Jelentkezzek tüzér tiszthelyettes iskolába. Mert utána idővel, tiszti vizsgát is tehetek. Amit — megköszönve, — nem fogadtam el.

— Hat évtized multán, ma sem tudom pontosan, hogy egy végzetes következménnyel fenyegető érdeklődés miatt, kik mentették meg az életem azzal, hogy, kivettek az őrszolgálatból.
Csak jóérzetű sejtelmeim vannak, amelyeket feltételezett nevekkel és nevek nélkül, a **JÓEMBEREK szóval** tudok megnevezni.

Utólagos megjegyzésem:

Fetter Ferenc ÁVH-s és III/III-as politikai rendőr nevével az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltár adatbázisában sem találkoztam. Mintha nem is létezett volna. Pedig: Nagyon is létezett!

Irodalom

1. Szekeres István: „**Mikor ki szót emelt**” Békés megyei könyvtár, 2006. Vesd össze Szekeres István „Fiúk! Ne lőjetek!” A békéscsabai Nemzetőrség rövid története. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 37. évf. 1. sz. 2022. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00065/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2022_1_740-743.pdf

2. **Édesanyám levele** 1963. augusztus 8.-án.

Édesanyám levele 1963 augusztusában
— miután behívták a H. M. Személyügyi Főcsoport Főnökségre

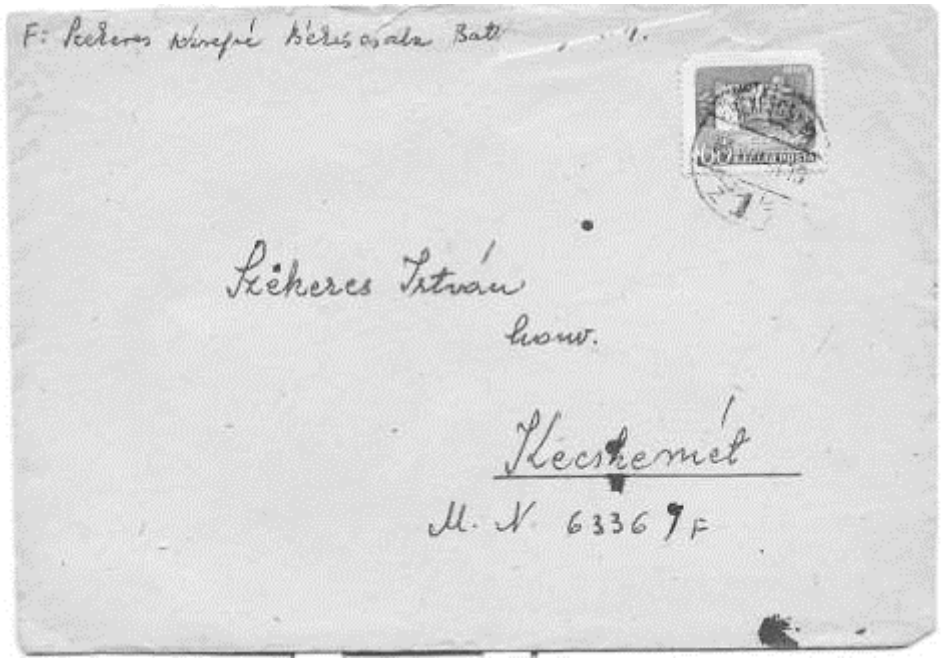
1963. június 17.-én a szolnoki Repülőtiszti Iskoláról a karbantartó zászlóaljba helyeztek át, ahonnan július elején több társammal a kecskeméti repülőtérre vezényeltek. Csak néhány héttel a leszerelés előtt térünk vissza Szolnokra.

Levelét 1963. augusztus 13.-án adta fel Békéscsabán, amikor a Honvédelmi Minisztériumból hazaérkezett, ahol a Személyügyi Főcsoport Főnökségen Komáromy Ödön őrnagy tájékoztatta arról, hogy miért „távolítottak el” a szolnoki Repülőtiszti Iskoláról. És arról a körülményről, amire külön és nyomatékosan felhívta figyelmét:

— „Ha a fia leszerel, nehogy hazamenjen Békéscsabára, mert ott nincs biztonságban az élete!”

Levélben nem írhatta le Komáromy őrnagy „célzását” a BM. Békés megyei Rfk. III/III –as osztályára. Azt, hogy már 1959 óta Békés-megye egész területén, vándorkiállításon mutatják be tevőleges részvételem az „1956-os ellenforradalomban”, és a bírósági tárgyalások dokumentumait. Levelében csak annyit írt erről:

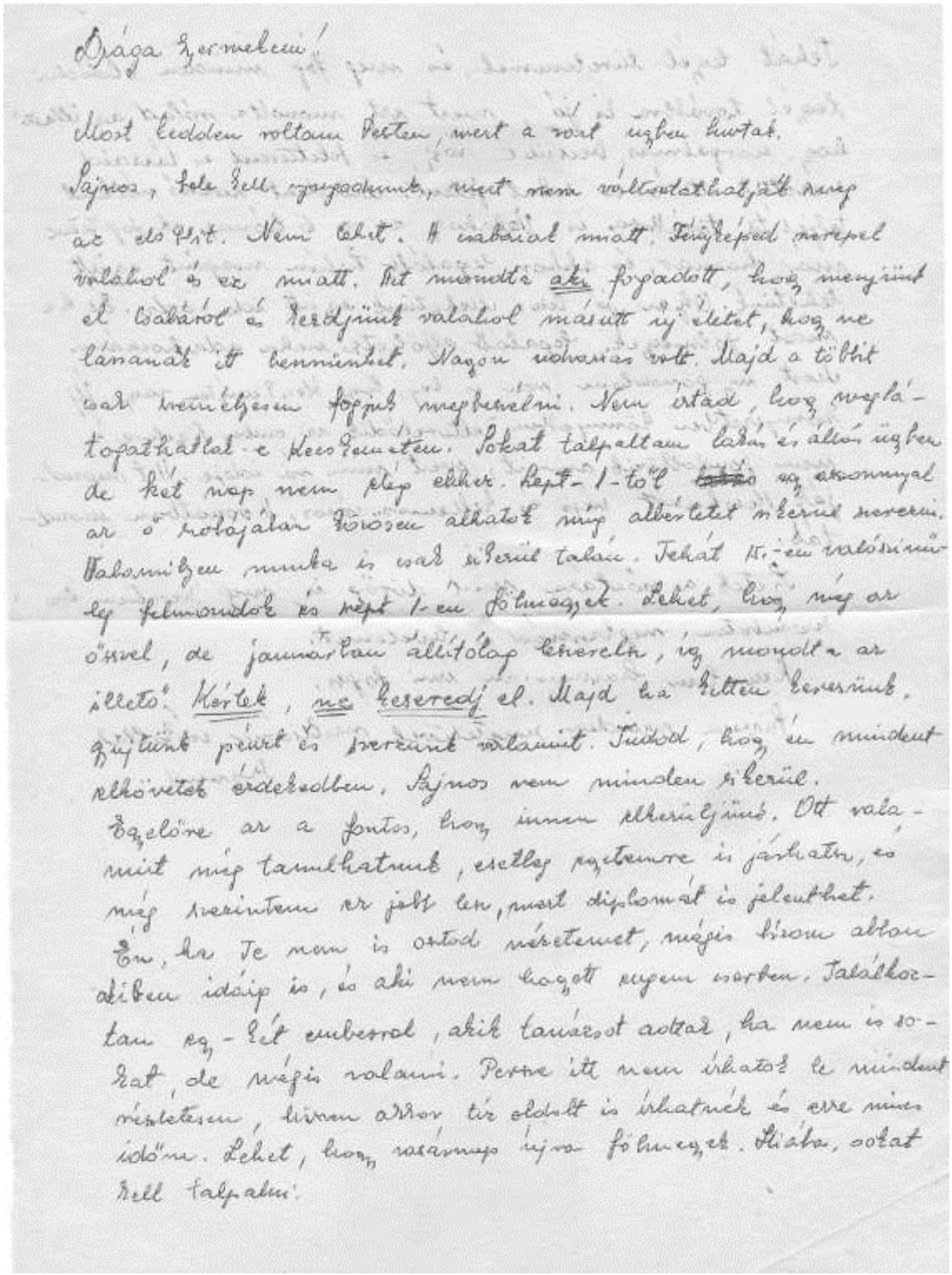
„*Azt mondta **aki** fogadott, menjünk el Csabáról és kezdjünk valahol másutt új életet, hogy ne lássanak itt bennünket.*”

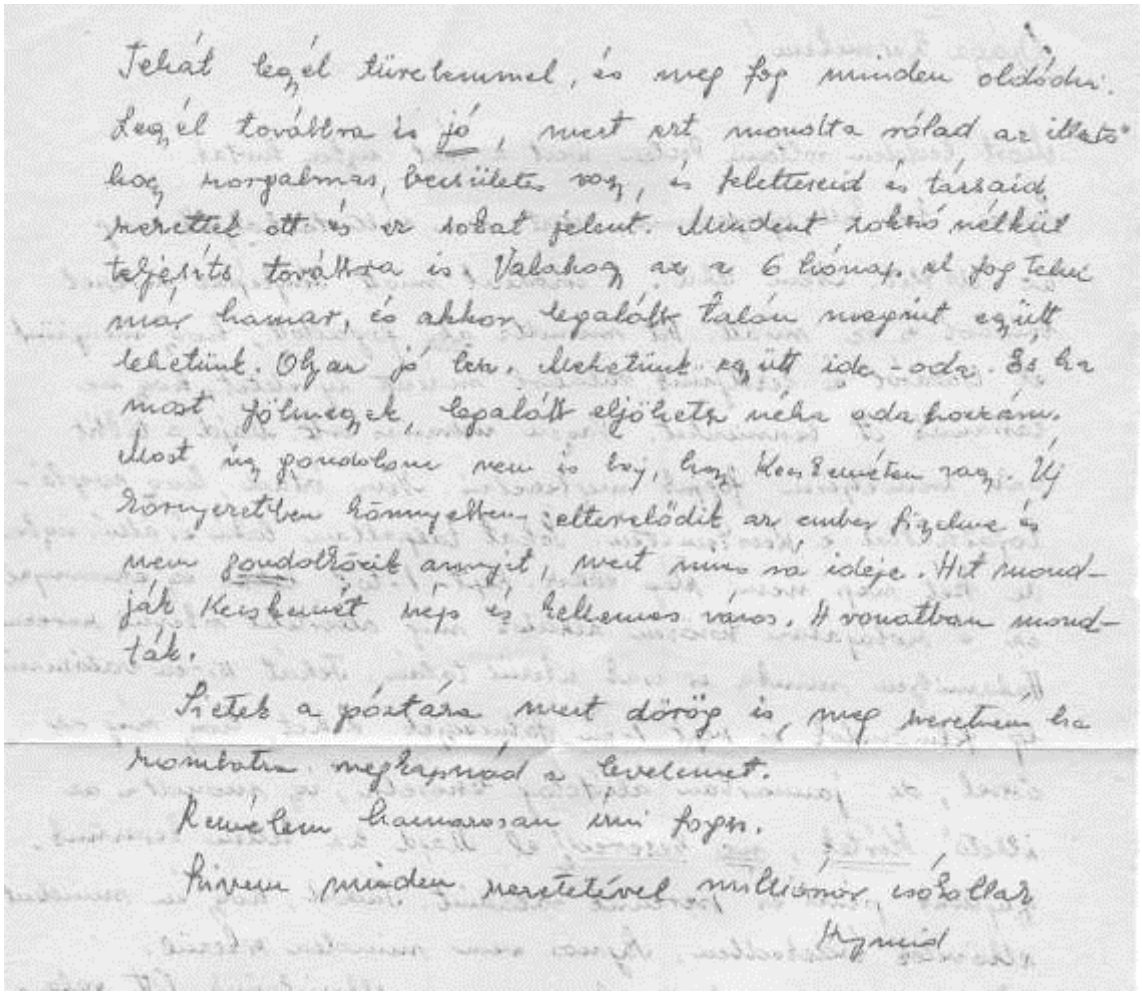
Drága Gyermekem! Most kedden voltam Pesten, mert a

várt ügyben hívtak.

Sajnos, bele kell nyugodnunk, mert nem változtathatják meg az előbbit. Nem lehet. A csabaiak miatt. Fényképed szerepel valahol és ez miatt. Azt mondta **aki** fogadott, hogy menjünk el Csabáról és kezdjünk valahol másutt új életet, hogy ne lássanak itt bennünket. Nagyon udvarias volt. Majd a többit személyesen fogjuk megbeszélni. Nem írtad, hogy meglátogathatlak –e Kecskeméten. Sokat talpaltam lakás és állás ügyben, de két nap nem elég ehhez. Szept. 1.-től egy asszonnyal az ő szobájában közösen alhatok míg albérletet sikerül szerezni.
Valamilyen munka is csak sikerül talán. Tehát 15.-én valószínűleg felmondok és szept. 1.-én fölmegyek. Lehet, hogy még az ősszel, de januárban állítólag leszerelsz, így mondta az illető. **Kérlek**, **ne** **keseredj** el. Majd ha ketten keresünk, gyűjtünk pénzt és szerzünk valamit. Tudod, hogy én mindent elkövetek érdekedben. Sajnos, nem minden sikerül.

Egyelőre az a fontos, hogy innen elkerüljünk. Ott valamit tanulhatunk, esetleg egyetemre is járhatsz, és még szerintem ez jobb lesz, mert diplomát is jelenthet.
És ha Te nem is osztod nézetemet, mégis bízom abban akiben idáig is, és aki nem hagyott engem cserben. Találkoztam egy-két emberrel, akik tanácsot adtak, ha nem is sokat, de mégis valami. Persze itt nem írhatok le mindent részletesen, hiszen akkor tíz oldalt is írhatnék és erre nincs időm. Lehet, hogy vasárnap ismét fölmegyek. Hiába, sokat kell talpalni.
Tehát légy türelemmel, és minden meg fog oldódni. Legyél továbbra is **jó**, mert azt mondta rólad az illető,

hogy szorgalmas, becsületes vagy, és feletteseid és társaid szerettek ott és ez sokat jelent. Mindent zokszó nélkül teljesíts továbbra is. Valahogy az a 6 hónap el fog telni már hamar, és akkor legalább talán megint együtt lehetünk. Olyan jó lesz. Mehetünk együtt ide-oda. És ha most fölmegyek, legalább eljöhetsz oda hozzám.

Most úgy gondolom nem is baj, hogy Kecskeméten vagy. Új környezetben könnyebben elterelődik az ember figyelme és nem **gondol**kozik annyit, mert nincs rá ideje. Azt mondják Kecskemét szép és kellemes város. A vonaton mondták.

Sietek a postára, mert dörög az ég is, meg szeretném ha szombatra megkapnád a levelemet.

Remélem hamarosan írni fogsz.

Szívem minden szeretetével milliószor csókollak

Anyucid

3. **Honvédségi anyagom**

Szekeres István /*1940. 10. 25. Zsilák Ilona*/ levéltári anyaga a HM. Hadtörténeti Levéltárában

Bevezetés:

Honvédségi anyagomat az 1990-es évek második felében ***Zachar József ezredes*** (a ZMTE tagja) segítségével sikerült a HM. Fekete Sas utcai Hadtörténeti Levéltárának a rendelkezésemre bocsátott személyi anyagomból egy magammal vitt füzetbe kézírással kimásolnom. Más lehetőség nem volt. Ezért a füzetből át kellett másolnom.

Különösen érdekelt (volna), hogy maradt –e valamilyen nyoma honvédségi anyagomban a Gyömrei Mihály növendéktársam őrszolgálatban történt lelövése kivizsgálásának; annak, hogy az egyik vizsgálatot végző hadnagy nekem is feltett egy kérdést:

„*Mondja csak, mi volt azokra a röpcédulákra írva?*” — Ekkor döbbentem rá, hogy a „célpont” én voltam, s elöljáróimnak köszönhetem az életem, akik kivettek az őrségből. Gyömrei Mihálynak pedig majdnem az életébe került. De erre a honvédségi anyagomban semmit nem találtam.

— *Szabó Lajos szds*. — kiskunfélegyházi sorkatonai szolgálatom szakaszparancsnokának a tisztiiskolai felvételem javaslatához írt, „agyondicsérő jellemzésem” következményét — amit Fazekas Lajos katonatársamtól tudtam meg — a **kimásolt anyagom végén visszatekintve**, röviden összefoglalom.

Érdekes, hogy századparancsnokként is Szabó Lajos szds. írta meg a felvételi javaslatot. Vajon, miért? Miért nem Balázs György szds. századparancsnok? —

Honvédségi anyagom

Az OLP. 246/963 06.12.-én kelt géptáviratára sorállományba helyezve MM. 7992. Alakulathoz.

1963.06.17. Tóth szds.

. . . . . .

1./ Feljegyzési lap

Szekeres István 1940 a. m.

2./ Az összeíró bizottság véleménye:
Szerény. Ellenforradalom után röpcédulát gyárt 3 évre felfüggesztve. Megbízhatatlan.

3./ A sorköteles látogatása során megállapított helyzet és javaslat:

Szülei elváltan élnek. A sorköteles édesanyjával él. Az édesapja a törvény által szabott tartásdíjat fizeti. Édesanyja 43 éves, egészséges, az Állatforgalmi Vállalatnál dolgozik, keresete 950 Ft. Vagyonuk nincs. Gyermek egyedül a sorköteles van.

*A sorköteles most ősszel a 4. gimnáziumból érettségizik. Ellenforradalmi tényked*ésük nem volt, büntetve nem voltak. Erkölcsi, politikai kifogás alá nem esik.

Bevonulása esetén különösebb probléma nem lesz, minthogy az érettségit nem tudja elvégezni. Bevonultatható.

látogató tiszt

- - - -

Szekeres István honv. született 1940. Békéscsabán. A. neve Zsilák Ilona. Jelenlegi beosztása rádiótávírász MN 5023/M Kiskunfélegyháza.
Politikailag képzett, egyetért pártunk politikájával, és a legmesszebbmenőkig támogatja is.
Politikai foglalkozásokon aktív magatartást tanúsít, és a gyengébbeket segíti.
Erkölcsi helyzete: becsületes, jellemes karakter, egyéniség, káros szenvedélyei nincsenek.
Szakmailag jól képzett, az előírt anyagot a legjobb tudása szerint igyekszik elsajátítani, szorgalmas, és a szakasz kollektívájában igyekszik helyét megtalálni, társadalmi munkát szívesen vállal. A fentiek alapján tiszti iskolára javaslom.

Szabó Lajos szds.
szk. Pk.

- - - -

Kedves Elvtársak!

Kérésükre Szekeres Istvánról az alábbi információt küldjük meg:

Szekeres István 1940-ben született Békéscsabán. Apja: Szekeres József, foglalkozása 1949-ig kiskereskedő volt. Anyja Zsilák Ilona a Békéscsabai Állatforgalmi Vállalat dolgozója. Lakása Békéscsaba I. ker. Batthyány u. 4 sz. alatt van. Szülei különváltan élnek hosszabb idő óta. Apja tudomásunk szerint nyugatra diszidált. Nevezett a 8 oszály elvégzése után a Fodrász és Fényképész KTSz. Üvegező Részlegéhez került ipari tanulónak. 1957-ben vizsgázott le, mint szakmunkás. A KTSz vezető is és dolgozói véleménye alapján csendes, zárkózott, szófogadó és szorgalmas magatartású volt. 1956-os ellenforradalmi események alatt is rendesen viselkedett, nem tartozott a hőzöngők közé.

Békéscsaba, 1962. dec. 22.

Elvtársi üdvözlettel
Sitz György
Pts. főelőadó

- - - -

(Kézzel írt:
„OLP 246/963. 06. 12-én érkezett géptávirat
áthelyezve sorállományba az MN 79992
alk.-hoz
63.09.12. Tóth”

- - - -

Összegezve: munkájában eddigi tapasztalatom alapján hivatás választásának komolyságáról, céltudatosságáról tett bizonyságot.
Rátermettség, fegyelemben, hozzáállásban az átlagos szintet tartja.
Felsorolt hibáinak, hiányosságainak kijavítási módja szorgalmának, akaraterejének növelésében rejlik. Alapos segítő neveléssel átlagon felüli eredmények elérésére képes.

Szolnok, 1963. március 23.

Mihályi Endre szds.
tag. szd. pk.

A tagozatparancsnok jellemzésével egyetértek. A Gyulai Megyei Bíróságtól leküldött ítélet alapján, valamint az Iskola elhárító tiszt tájékoztatása szerint a közelmúltban Szekeres növendék ellenforradalom utáni időszakban végzett tevékenységéről, Békéscsabán tablós kiállításon mutatták be tevékenységét.
Ezek alapján nem méltó Szekeres növendék a tiszti iskola elvégzésére, javaslom az iskolából való eltávolítását.

Szolnok, 1963. április 10.

Rajcsányi József őrgy.
Isk. Pk. Tan. h.

- - - -

bemutatták. Figyelembe véve a körülményt, Szekeres növ. személyét ezzel nagy mértékben kompromittálták. Nevezettel ezt személyesen is közöltem, amit tudomásul is vett. Áthelyezését Szilágyi György elvtárs is javasolja.

Az előzőek következtében nevezettnek a tiszti iskoláról történő áthelyezését javaslom.

Bp. 1963. május 25.-én Komáromi János
őgy.
…….
- - - -

A tiszti iskola elhárító tisztje 1963 januárjában értesítést kapott, hogy Szekeres növendék ellenforradalmi ténykedéséről és a bírósági eljárásról a Békés megyei belügyi szervek tablókat készítettek.

E tablókat 1959 – 1963-ig Békés Megye egész területén bemutatták. Az a tény, hogy Szekeres István a tiszti iskola növendéke lett és még abban az időben is megye szerte ismertették ellenforradalmi cselekményeit, súlyosan kompromittálta a tiszti iskolát.

Ezért a „Kilián György" Repülő Tiszti Iskola parancsnoka az elhárító szervek javaslatára kérte az Országos Légvédelmi Parancsnokságtól Szekeres növendék sorállományba helyezését.

Rocsa alezredes, a repülő csapatok főnöke Szekeres növendék elhelyezését a következőkkel indokolta. „Szekeres növendék magatartása és tanulmányi eredménye ellen jelenleg kifogás nincs, de mivel ellenforradalom utáni cselekményeit Békéscsabán tablón, propaganda céljából még jelenleg is felhasználják, nem lenne helyes ha a Néphadsereg tisztjének felavatnánk. Eltávolítását javaslom."

Szilágyi László v.örgy. ezzel a javaslattal egyetértett.

A döntés előtt Szekeres növendékkel beszéltünk. Tájékoztattuk, hogy elhelyezése, nem az általa is beismert bírósági ítélet következménye, hanem a kopromittáló indokok, amelyeket az előljáró parancsnokok megállapítottak.

A Szemü Főcsopfőnökség részéről az áthelyezéssel Nagy Károly ezredes, szervezeti és tartalékos tiszti csoportfőnök egyetértett és legénységi állományba, saját hatáskörbe történő áthelyezés végett, a felterjesztést visszaküldte az OLPK-nak.

Az áthelyezés után Szekeres Józsefné, nevezett édesanyja levélben kérte meghallgatását.
Személyes beszélgetés során a döntést tudomásul vette. Kijelentve, hogy további intézkedést nem kíván tenni.

Következtetések:

1. Szekeres növendék ügye tanulságos az ellenforradalom idején hibákat elkövetett személyek elbírálása szempontjából. Szekeres növendék őszintén, becsületesen áll elkövetett hibájához, azonban ténykedésének utólagos következményei olyan széleskörűen ismertek lakóhelyének közvéleménye előtt, hogy a kompromittált helyzet miatt nem lenne helyes a tisztté avatás. Hiba történt felvételkor, hogy a várható körülményt nem mérlegelte a felvételi bizottság.
2. Tiszti iskolák felvételi rendje jelenleg hézagos, sok kérdés nincs világosan és egyértelműen rendezve, ezért dolgozunk egy olyan tervezeten, amely meghatározza valamennyi katonai tanintézetbe a felvétel rendjét.

1963. szept. –n

Felterjesztem:

Kovács Ferenc vezérőrnagy

Szem. Főcsop. Főnök min. h.

HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM
REHABILITÁCIÓS BIZOTTSÁGA

1. számú példány

Nyt.szám: 9/1043/1994.

SZEKERES ISTVÁN
(1940. Zsilák Ilona)

Budakalász
Árvácska u.10.
2011

Tisztelt Szekeres Úr!

Örömmel tudatom, hogy a Magyar Honvédségnél folyó rehabilitáció keretében javaslatot tettünk az Ön előléptetésére.

A Honvédelmi Miniszter úr a javaslatot elfogadta és a **20/1995.** számú határozatával előléptette

FŐHADNAGYÁ

Több évtizedes méltánytalan mellőzés után a Honvédelmi Miniszter úr elrendelte a honvédség kötelékéből önhibájukon kívül kivált, rehabilitált volt hivatásos katonák részére a nyugállományú katonákat megillető jogosultságok biztosítását a szolgálati nyugdíj kivételével. Így például a Magyar Honvédség egészségügyi intézményeiben való ellátást, üdülési lehetőség igénybevételét, a tiszti klubok látogatását.

Kérem, amennyiben igénybe kívánja venni a kedvezményeket, keresse fel a lakóhely szerint illetékes megyei Hadkiegészítő Parancsnokság Szociális-Érdekvédelmi és Ügyfélszolgálati Alosztályát.A honvédségi nyugdíjas igazolvány kiállításához kérem szíveskedjen magával vinni egy darab 4x4 -es fényképet.

Megtiszteltetés számunkra, hogy a fentiekkel is hozzájárulhatunk az elszenvedett sérelmek enyhítéséhez.

Budapest, 1995. március 9-én.

Tisztelettel:

Nemes László ezredes
osztályvezető

Visszatekintő összefoglalásom

Egy év szolgálathalasztás után Kiskunfélegyházán, a Hadosztály Híradó Zászlóaljában kezdtem meg géptávírászként sorkatonai szolgálatom.

A hadosztályparancsnok: Hodosán ezredes volt. Zászlóaljparancsnok Giczy őrnagy, századparancsnokom Balázs György, — az akkor már teljesen ősz, 32 éves százados. Eskütétel után engem választott századírnoknak. Ő tudta, tudhatta, hogy miért. Én rendes embernek ismertem meg.

— Már 1962. júniusa lehetett, amikor ellenőriztük, hogy ki hányszor volt szabadságon és eltávozáson. Ekkor kiderült, hogy én még egyszer sem, mert nem is kértem. Rögtön elküldött 5 nap szabadságra.

Szabadságom alatt felkerestem Huszár Rezsőt, a Békés megyei Népújság olvasó-levelező szerkesztőjét a Szerkesztőségben, akivel 1961-ben, a megyei írócsoport fiatal tagjaként egy író-olvasó találkozói estre is együtt mentünk Elekre.

Beszélgettünk, s pár mondatban elmondtam, hogy milyen durván egzecírozva bánik velünk, újoncokkal egynémely őrvezető, amikor a tisztek már hazamentek. Éjjelenként üvöltve többször is riadóztatnak; az ágyak alatt kúszva kell minden ágy alatt bemondani a hazafelé tartó vonatok vasútállomásait, stb. Stb. Stb.

Talán két hét sem telt el, amikor megjelent egy ismeretlen őrnagy, s engem kiküldtek a századparancsnoki irodából, majd behívtak, és megkért Balázs György századparancsnokom, hogy a szomszédos szakaszparancsnoki irodában írjam le a véleményem a század „öreg katona” tiszteseiről. Én pedig, pontosan, indokolva, — leírtam mindenkiről a véleményem. Nem fukarkodva a dicséretekkel sem, hogy kiket tartok példamutatóknak.

— Akkor mutatkozott be az őrnagy, hogy XY vezérőrnagy küldte, mert Huszár Rezső újságíró kérte, hogy közölje a Néphadsereg az általa írt cikket, amelyben piros ceruzával voltak aláhúzva a ***tőlem szó szerint idézett*** szavaim és mondataim!

Hirtelen nagyon melegem lett, mert tilos volt bármit is bárkinek elmondani, ami a Hadseregen belül történik. Rendkívül kellemetlen volt valahogy magyarázkodnom, hogy Huszár Rezső bizonyára félreérthette a szavaimat…

(Máig nem tudom eldönteni, hogy ártani akart nekem, vagy épp ellenkezőleg. A III/III-as irataimból tudtam meg, hogy 1958-ban, a nyomozás során minden megjelent írásomat kikérték a Népújság Szerkesztőségétől!) Jól ismerhette a múltamat.

— Másnap magához kéretett B. Kis őrnagy zászlóalj pol. helyettes, akivel századírnokként igen jó kapcsolatom volt, mert irodalom szerető és értő katona volt. — „***Szekeres elvtárs! Miért nem hozzám jött ezekkel a problémákkal?***” — kérdezte sértetten.

— „Már hogy tehettem volna. Őrnagy elvtárs mondta a tiszteseknek: „*Hajtsátok meg őket, hogy vért pisáljanak!”*

Én embert még úgy elfehéredve elvörösödni nem láttam. Többen rövidebb-hosszabb fogdabüntetést kaptak. Köztük Bozsóki László őrv. rajparancsnokom is (Nagyatádról), a hatalommániás vadállat.

Pár napra rá a századparancsnoki irodában beszélgettek arról a tisztek, hogy minden érettségizett tisztet *felvételi nélkül, bármilyen egyetemre felvesznek*. Aztán kihirdettek egy körözvényt, hogy érettségizettek jelentkezhetnek hivatásos tisztiiskolákra.

— Ekkor úgy döntöttem, hogy jelentkezem a Kilián György Repülőtiszti Iskolára, mert felcsillant a lehetősége előttem, hogy *ily módon majd egy* „*mellékkapun át*” *be tudok jutni egyetemre*. B. Kis őrnagy pol. helyettestől kaptam egy nyomtatott brosúrát, hogy milyen kérdésekre kell feleletet adni az önéletrajzban, amelyben leírtam fiatalkorú elítélésem, és azt is, hogy már a próbaidő is letelt.

— Azt hiszem, nagyon meg akartak szabadulni tőlem, ezért írt Szabó szds. mindkét javaslatába agyondicsérő politikai valótlanságokat is. Hiszen, nem voltam még KISZ tag sem! — nemhogy KISz agitátor...

S bár hajózónak jelentkeztem, mert nagyon szerettem volna repülni (Csabán az MHSZ Repülőklubból is kirúgtak!), — a felvételi vizsga végén a Bizottság egyik tagja megkérdezte tőlem: „***Számíthatunk Önre műszaki tisztként?***” — s én rövid gondolkodás után igent mondtam. Így vettek fel a Kiliánra.

— Amikor megjött az áthelyezési parancs, épp én voltam szolgálatban, a hadosztály hírközpontjában, a közvetlen HM összeköttetést biztosító R 40-es rádiónál. Így, én tudtam meg először, hogy felvettek a Kiliánra.

Elbúcsúztam a század szolgálatvezetőjétől is, a „*jutasi*” ***Bernáth*** *főtörzstől* is, aki szikár fizikai megjelenésében és öltözetében, de léte minden mozzanatában az „***abszolút katona***” volt számomra. Beszélni és beszélgetni is csak olyképp tudott szavakra szaggatott, reszelős hangján, mint aki vezényszavakat mond. Ő vezette fel jelentve, minden reggel a kihallgatást, amin századírnokként nekem is részt kellett vennem.

— Egyszer — hosszabb ideig várakoztunk felsorakozva Balázs századosra, amikor valamihez fűzve mondta:

„*Géppuskás voltam a háborúban. Úgy hulltak előttem a ruszkik, mint mikor arattam a búzát!*” — s én riadtan néztem körül: Mi lesz még ebből…?! — De nem lett semmi.

— Amikor odamentem hozzá elbúcsúzni, az öreg katona könnye kicsordult, úgy mondta nekem: Hosszú katonai pályafutása alatt csak egyszer volt fenyítve. Miattam. Egy hét fogdát kapott. (Mert őt is megemlítettem Huszár Rezsőnek, hogy fogkefével kellett a parki utak fűrészfogra állított szegélykő tégláit a parancsára letakarítani.) S elmondta még, hogy őelőtte nem volt olyan lehetőség, hogy tisztiiskolára mehessen.

— Aztán, úgy 1965-ben, vagy 66-ban összetalálkoztam ***Fazekas Lajos kiskunfélegyházi katonatársammal a Rákóczi úton***, aki utódom lehetett az „írnokságban”.

A kölcsönös üdvözlés után kissé gúnyosan mondta: „*Mi az? Lebuktál? Kirúgtak a tisztiiskoláról? Miattad az egész századot „szétrobbantották”.* És felsorolta, hogy kit, kiket hová helyeztek. Balázs György százados század parancsnokot Vácra. Elmondta kérdésemre, hogy Bozsoki László őrvezetőként szerelt le. Nem léptették elő.

— Akkor, — ott tudtam meg Fazekas Lajostól, hogy nem maradt következmények nélkül az sem, hogy Kiskunfélegyházán elöljáróim javasoltak a tisztiiskola elvégzésére.

4. **Szabó Béla** az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltár adatbázisában

Függelék (Utóirat)

Házat építünk Budakalászon Édesanyámmal

1967-ben vettük egy telket Budakalászon, s építettük rá Édesanyámmal, a négy kezünkkel és a havi keresetünkből, egy egyszobakonyhás (35 m^2 -es) házikót. Kölcsönt nem volt hajlandó felvenni. A kisház ajtajában 1971-ben: Édesanyám:

1971-ben készült a két kis szoba bővítmény alapja:

Rakom a falat a B-30-as, III. osztályú téglából, Édesanyám hordja a maltert. Édesanyám, — akinek mindent köszönhetek, — már az 54. évében volt.

1972-ben építettük elé — második bővítményként — egy kis előszoba helységet, a tetején terasszal, amit megnősülve, 2009-ig konyhaként használtunk.

A fénykép Verebes szomszéd háza emeleti ablakából készült:

Bepucoltuk:

1976-ban vettünk használtan egy S 100-as Skodát, amelynek 1978-ban a lapos terasz alá tárolót építettünk:

A bejárati ajtóban Édesanyám. A lépcső előtt a kis Schwalbe robogó letakarva:

A létrák előtt a még befedetlen kút, amelynek a téglalap alakú vasbeton héjazatát én készítettem, és sülyesztettem le az akkori talajvíz szintje alá majd másfél méterre.

— Így sikerült „**megkapaszkodnunk**” Budakalászon.

Mert előtte 1964. novembertől, 1968. novemberig (**4 teljes éven át**!) Csillaghegyen, — a Mátyás Király u. 86. számú ház háta mögé, rejtve épített 3x3 méteres, nádpallókból épített nádkunyhóban laktunk Édesanyámmal. Amelynek az építésére akkor ráment Édesanyám minden összespórolt pénze.

A súlyosan cukorbeteg háztulajdonos Tóthnénak havi 300 Ft. albérleti díjat fizettünk.

— Tóthné, a Békéscsabáról elszármazott, Dr. Rábai Miklós védőügyvédemnek volt ismerőse. — Ma, a Google -térkép felülnézetében, egy kerek fürdőmedence van a nádkunyhónk helyén:

De ez, már egy „áldott” helyzet volt ahhoz képest, hogy Édesanyám 1963. szeptember elejétől, 15 hónapon át Budapest különböző kerületeiben, 7 helyen, ágybérletekben aludt. Én pedig egy éven át a FOKA Gogol utcai munkásszálójában. Ami egy pincében volt, teli vaságyakkal, egyetlen hidegvizes mosdóval és egyetlen wc-vel (kb. 50 embernek).
Pár lépésre, a Hegedűs Gyula utca sarkán egy italbolt volt, amely borainak kilélegzett „illata”, és olykor az okádékokjainak szaga, máig élve kísér emlékeimben.

— Most egy gumis cégére van a pince lejárati ajtóján.

Z. Tóth Csaba (Pécs):

Vadaskert a szomszédban.

Sétanapló, 2006/2007

Tavasz

A zsebkendőnyi faluszéle is tartogathat szép meglepetéseket a természetet szerető ember számára. Jómagam, hosszú szünet után, 2006 májusában kezdtem meg kutyás sétáimat a b…-i határban, a március idusán hozzámkerült négy hónapos Elzával, a „vadon szülöttével”, egy meglepően jól sikerült, zsemleszín, labrador-vizslaszerű keverék kutyával. A vadászvér bizonyosan nem hiányzik belőle: a nagyon eleven, de értelmes, jól tanítható kölyökkutya hamarosan szagról fölhajotta a nyulat, és a fácánkakast, tyúkostul, röpülős csibéstül. Dícséretére legyen mondva az is, hogy egyetlenegy vadat, kölyköt, fiókát sem fogott meg, és egyedül sosem csatangolt el.

Régi szekérúton érünk a dombtetőre, ahol föltárul a táj, balra pipacsos lejtő, aljában néhány faluszéli ház, jobbra és elöl búzatábla és vadvirágos parlag, távolabb pedig a két-háromszáz méter magas hegyek zöld fala, elszórtan hétvégi házakkal. A gabonát akácos, bodzás, csalános sűrűség keretezi, mögötte a völgyben patak csobog, azon túl ártéri rét, majd galagonya- és csipkebokros, régi szóval „csenderes” domboldal, végül hosszan elnyúló mészkősziklafal emelkedik a táj fölé, mint ódon várfal maradványa, a még magasabb hegyek előterében. A zavartalan cserkészés kedvéért hamarosan ösvényt vágtam az akácos aljnövényzetében, le a patakhoz. A gabona széleinél, ahogy az szokásos, aknatámadásra emlékeztető

túrások árulkodnak a nagyon óvatos feketecsuhás vaddisznók jelenlétéről, akiket sosem sikerült megpillantanom; ahhoz bizony még hajnalok-hajnalán kellett volna kíváncsiskodnom.

Ideális sétaterep hát a környék, kutyám is igen kedveli: boldogan cirkál szagok után a széltől hullámzó üdezöld májusi vetésben, amiből alig látszik ki, így mókásan föl-fölugrik néha körülnézni, kirepül-e valami, s persze, hogy ott vagyok-e még én is. Szépséges ilyenkor a természet! Leülök egy nagy lapos kőre, előttem a zöldkalászos tenger, szemben a sziklás, csalitos domboldal, és bogozgatom, hányféle hang csendül-zendül a tavaszi megéledés nagy szimfóniájában: ciripelnek a tücskök, föl-fölrikolt egy fácán, távolabb kakukk fuvolázik mélabúsan, odafönn a lelkes pacsirták repesik dalukat szünet nélkül, a mezőn elrejtőzve fürj pitty-palattyol, és a többi énekesmadár is teli torokkal dicséri Istent és az Életet. Egyik reggeli sétánk során fölriasztottunk vagy nyolc fácáncsibét, s amikor odébbvitorláztak a gabona fölött, a beállott csöndben egy általam még sosem hallott, végtelenül kedves hangra is figyelmes lettem: a fácántyúk finoman, halkan kotyogva-búgva hívogatta csibéit, majd ahogy közelebb mentünk, nagy zajjal utánuk robajlott, s erre a kakas is kissé távolabb.

Pünkösd utáni héten egyik kora este, fél hat körül egy ravaszdit is megugrasztottam a mező szélén, nem messze a lapos kőtől: még láttam olyan húsz-harminc lépésről nagy, hegyes füleit, aztán sarkon fordult és elszelelt. Jöttünkre a közelben, ott, ahol a róka eltűnt, egy fácánkakas dörrent hirtelen a levegőbe. Úgy látszik a rókát épp fácánvadászat közben zavartam meg. A patakon innen és túl is láttam rókavárat, s a sziklák alatti részen később távcsövön láttam egy rókát tova igyekezni az alkonyi napsütésben. Következő nyáron egyik délután pedig a gabonában vertünk fel egy kopott bundájú rókát, tőlünk pár méterre; Elza hosszan üldözte a nyúlként cikázó csirketolvajt, de nem érte utól. Mit tagadjam: a rendszeres, kiadós kutyás séták, a vadak jelenléte erősen ráhangolt, hogy egyenesen vadásszá válásomon gondolkozzam. Hiszen mi rossz van abban, ha az ember a vadat is haza akarja vinni, akár egy csokor szép vadvirágot, kosárravaló gombát, nemcsak az emlékét?

Aztán június tizenötödikén ért az első igazibb, testközelibb, bár még csak puska nélküli „vadászélmény”. Szép, napos reggel elsétáltunk Elzával a szokott helyünkre, a nagy lapos kőhöz, ami régen

birtokhatárt jelző kő lehetett. Onnan belegázoltunk a már majd' derékig érő gabonába, és a traktor kerékcsapásán ballagtunk tovább. Ahogy a gabonatábla csücske felé közeledünk, az elkanyarodó kerékcsapásból, tőlem pár lépésre egyszercsak elővillan a váratlan jelenés: csodaszép, vörös irhás, agancsos őzbak ugrik föl, az első nagyobb vad, mióta errefelé sétálok! A koronás őzkirályfi előbb kissé hátrapillantott rám, megbizonyosulandó, nem vagyok-e leendő vetélytárs, akivel majd a július közepe táján kezdődő násztánca idején le kell számolni, aztán könnyedén beszökkellt az akácosba. Elza csak a gabonatábla széléig ugrált utána, kissé megilletődött a nagytestű vad hirtelen látványától. Az őz bizonyára napozott, mikor rábukkantunk, irháját szárogatta az elmúlt napok nagy esőzései után.

Indulok tovább, visszagondolva régi élményekre a nagykovácsi erdőben, a fiatal, barkás agancsú szarvasbikák csapatára, ahogy távolról megnéztük egymást, mikor az erdei úton váltottak át, vagy a lapátos, pettyes dámszarvasokra, melyeket sikerült eléggé megközelítenem és távcsövön gyönyörködnöm bennük. Eszembejut az egyik pilisi erdőszélen felénk támadó, vésztjóslóan ugató őzbak, melyet hangosan elzavarva, egy szép szarvasbikát is fölriasztottam pihenéséből… Vagy az őrségi szarvasbőgések, az erős agancscsattogás a ház mellett, a tisztáson… Arrafelé az a sajátos szokás járja – nem tudom, most is így van-e –, hogy a helyiek némelyike a vadkár ellen a holdvilágos nyári éjszakában hangosra csavart Szokol készülékkel védekezik, a Radio Maribor hangjaival... Nemkülönben a régi kutyatársak is eszembejutottak, ahogy továbbmegyek a keréknyomon: a havas Pilisben talált, szépemlékű hannoveri véreb, első Elzánk – akiről mostani kutyámat kegyeletből elneveztem -, és a lelkes spánielek, anya és leánya, Janka és Loli. Először velük éreztem a kutyás séták igazi, vadászos örömét. De pár lépést teszek - és látom ám, hogy az én kecses őzbakom valamivel lejjebb kivált az akácosból és átszalad a gabonán egy másik ligetes felé, a patak

irányába. Legközelebb fényképezőgépet is hozok magammal, ha ez a bakocska ennyire szereti megmutatni magát, gondolom.

Ezek a találkozások erdő-mező állataival újabb jóleső lelki táplálékot nyújtottak. Otthon, az asztalnál ülve érzem, hogy egészen megváltoztak így a dimenziók, hogy már tudom: fönn a dombháton, szinte a szomszédban, nyúl, fácán, róka, vaddisznó és őzbak sétálgat… Elő is vettem újra a klasszikus, nagy természetismerőink vadásztörténeteit, *Fekete István, Széchenyi Zsigmond, Újfalvi Sándor, Nemeskéri-Kiss Sándor, Nadler Herbert* és a többiek írásait, a Nimród háború előtti megörökölt számait, és kicsit megfeledkezem a jelen sok szomorú vonásáról.

Szerencsére, őzbakom további eleven élményekben részesített a ránktörő tavaszvégi-nyáreleji hőségben. Miután kiugrasztottam a gabonából, négy nap múlva, ugyanabban a reggeli időpontban, fél kilenc körül, ismét a szokásos sétára indulunk Elzával. Kiérünk a mező szélére – Elza boldog vágtában –, és elhaladunk a dombtetőn a régi tőzeghalom mellett, melyet embermagasságú gyom borít. Egy macska oson el közeledtünkre, a kutya észreveszi, usgyé utána. Megállok a halom mellett, megvárom a kutyát, míg visszaér. Fél perc múlva jön is már, izgatottan körbeszaglássza a macska nyomait, és ekkor, és csakis ekkor a halom innenső oldala felől zörgés, majd tőlem úgy öt lépésre teljes életnagyságban előugrik az őzbak, agancsán valami beleakadt gyomfoszladékkal. Az erdő-mező kiskirálya teljesen fedetlenül, jól láthatóan elszökellt előttem, le a lejtőn, át a gabonatáblán. Ekkor térek csak magamhoz, és kotrom elő övtáskámból a kis kamerát és küldök az őz után egy „lövést”. Aztán vége, a csoda lecsendült, csak bennem visszhangzik tovább, lüktet a véremben, és persze éktelenül szidom magam, miért nem tartottam kézben a gépet. De hát nem számítottam rá, hogy mindjárt a mező szélén az őzbe botlok! Ráadásul, ami meglepő, eleinte meg se mozdult, hagyta volna, hogy elmenjünk, ha nem zörgünk kitartóan a búvóhelye mellett! Este már nem volt ott, kiváltott csemegézni a rétre-mezőre.

Másnap, június huszadika kedden, ebéd után is kivittem Elzát, egy óra körül. Megint nálam a kis digitális kamera, bár a rekkenő hőségben, a nap közepén nem nagyon számítok vadjárásra, a gépet benne is hagyom az övtáskában. Nagy sétát sem tervezek, épp csak megkerüljük a pipacsos rétet, bőven elég lesz. De azért titokban persze hajt a vérem, és mégis elindulok, hogy megnézzem azt az őzbúvóhelyet. Kezdem is megkerülni, nézegetem a leveles sűrűt, az elfeküdt növényzet foltjait, hátha… És egyszercsak valósággal kirobban a bozótból az őz, de a lába azonmód megakad valamiben, és a nagy lendülettől elvágódik, összerogyik előttem! Még időt is hagyott a fényképezésre… Majd azonnal fölugrik és fejét felvetve mint a szélvész, elvágtat. Mérgelődöm, hogy csak úgy szikrázik. Diána játszik velem: harmadszorra látom ugyanazt az őzbakot, másodszorra ugyanazon a helyen, és másodszorra mulasztom el a fotót! Most kifejezetten a készültség hiánya miatt, mert ki hitte volna, hogy déli egy órakor, amikor az embernek a leveseskanál tartós föl-le mozgatásától is verejtékcseppek gördülnek le az orra hegyéről, a mező szélén ejtőzik az őz?! Ez a bak nem nagyon zavartatta magát, megszokta hogy nem háborgatják, de azóta hiába markolom a fényképezőgépet, akár korai órán – sehol semmi. Lehet, hogy násztáncakor, mikor még kevésbé ügyel magára, megpillanthatom majd újra?

Nyár-Ősz

Június vége felé esős napok jártak, s végre megöntözték a szomjazó, keményre száradt földet. Sétáimon folytatódtak a találkozások erdő-mező kisebb-nagyobb vadjaival, hol fácánok robajlottak a levegőbe jöttünkre, hol meg hatalmas mezei nyulak ugráltak el a kalászok fölött, mintha röpültek volna, vagy épp pockok és egerek surrantak a gabonaszárak között. Egyszer váratlanul egy gólya is pihent a beszántott gazos földön, majd ahogy meglátott bennünket, lomha szárnycsapásokkal elröpült, az utána loholó Elzával a nyomában. Máskor kecses, nagy szürke gém fordult rekedt krekkegéssel a magasba a patakmenti nádasból, amint odaértünk. A területen honos és többször megugrasztott őzbakot egy ideje nem láttam. Egyik nap azonban ismét szerencsém volt, mindent a szemnek alapon.

Az eső után kitisztult alkonyat párás, érett borostyánragyogásában aranylott a búzatábla. A traktornyomon baktattunk Elzával a derékig érő kalászosban, amely sejtelmesen susogott mögöttem, ahogy ellépkedtem bókoló sorfalai között. Leértünk a tábla széléhez és már épp visszafelé kanyarodtunk volna, amikor egyszer csak előttem balra megpillantom az őzbak agancsos fejét, amint kikandikálva a búzából, épp engem néz! Hirtelen megálltam, de egy pillanat múlva már csak szép emlék volt, pár ugrással az akácosban termett és eltűnt. Az őz számára valóságos terített asztal a környék, miért is költözne máshová, egy jámbor kutyasétáltató elől? Van lucerna, búza, ami el is rejti, van patakvíz, ami szomját oltja, van sűrű csalános, akácos, ami ember által megközelíthetetlen, hűs búvóhelyet nyújt neki. Rajtam és kutyámon kívül itt nemigen zavarja senki, a patakon túl pedig, a dombokon fel-felhangzik a hétvégi motorosok dobhártyaszakasztó gyakorlatozása, vagy a kirándulók hangoskodása, ami ugyancsak ittmarasztja az őzet szokott helyén, egy viszonylag kis revirben. Szóval június második felének négy napja volt, mely beíratott „zöld könyvembe", mint a szép, agancsos őzbakkal való találkozás aranybetűs napjai.

Azután hosszú absztinencia következett, „andungom", vadászszerencsém alábbhagyott. Egyszer ugyan, az őzek párzási időszakának kezdetén, a patakon túli hegyoldalban mintha két, körbe-körbe kergetőző, forgolódó őzet láttam volna naplementekor, de nem volt nálam a messzelátó, így nem mondhatok biztosat. A nyári vakáció is elszólított kedves sétaterepemről, és a természetnek a Balatonnál hódoltunk tovább a gyerekekkel, Elzának pedig maradt a nyaraló kertje, meg időről-időre a séta, futkározás a közeli lovarda melletti réten. Igazán hangulatos kiegészítése volt ottani napjaimnak a Balatonról és környékéről szóló réges-régi anekdotákat jó, beleérző lélekkel mesélő *Eötvös Károly* könyve, az Utazás a Balaton körül. Eötvös Károly a 19. századi nemzeti liberalizmusnak volt egyik képviselője, azok közé tartozott, akik a magyar függetlenség, a 48-as hagyományok hívei voltak, és a Balaton környéki nép, a híresebb magyarok régvolt viszonyait, történeteit híven tolmácsolja az olvasóknak, annál is inkább, hiszen ő maga is a vidék, közelebbről Mezőszentgyörgy szülötte volt. Eötvös Balaton-könyvében, amely 1900-ban jelent meg

először, ott él, ott ragyog az eredeti, szép Magyarország, a hely szelleme, sokféle alakban, szinte a kezdetekig visszanyúló emlékekben.

Mire hazatértünk, a búzát learatták, a mezőn mindenfelé a szalma aranyló halmai, és hosszú csíkokban szalmaszőnyeg, melyen puha járás esik. Össze is szedtem pár öllel, eleinte csak az ölelés kedvéért, hogy közelről érezzem a szalma jó illatát, a nyár adományát, majd arra gondolván, hogy jó lesz ez téli alomnak a kutya óljába, többet is gyűjtöttem. De a hetek óta tartó 30-40 fokos hőségben a séta nem esik már olyan jól. Egyik este dörgött, villámlott messziről, mikor Elzával a vékony holdsarlós, bársonyfekete ég alatt hazafelé jöttünk, de sajnos nem esett. Őzbakomat se látni, hallani, úgy látszik nincs vetélytársa, akit hangoskodva el kéne riasztania. Nadler Herbert cserkeléseiről olvasgatok hát, melyek szemléletesen leírják az őz szokásait.

Így jött el augusztus, amikor végre, a nyomasztó kánikula után megint esős, borongós napok következtek és fellélegezhettünk. Augusztus 3-án délután ötkor, felhős, párás időben sétálni indultunk kutyámmal. Egy darabig velünk jött egy ismerős család a rendkívül ádáz kinézetű, de szelíd, jóindulatú kutyájával, Tigrissel, és Elza végre igazán kirohangálhatta magát a tarlón. A másik kutyához képest Elza mint valami hajlékony, fehér őzike, bohókásan ugrált jobbra-balra, gyakran átbucskázva játszótársa fején, mint aki még nem ismeri a kutyák harci technikáit. Én aztán tovább maradtam lent, a pataknál, kellett egy kis csönd, és folytatni akartam az újabb ösvényvágást a nagy fehér fűzfától a patakhoz, a csalánon, nádason keresztül.

Addig-addig, míg a lóg-a-lába-esőből valóságos eső kerekedett, először szemerkélt, majd kiadósabban esni kezdett. Fölkuporodtam a fűzfa kissé hézagos lombsátora alá egy kinyúló vastag ágra, és Elza is fölugrott, a fa alacsonyan szétágazó hatalmas karjai közé. Vártam, hogy majdcsak alábbhagy az eső, és hazaindulhatunk, de a felhőzet összefüggő szürkévé vált, ami nem volt jó jel. Az őzbakra gondoltam, nézegettem kifelé a levelek között, az előttem elterülő lucerna, meg a juharfás liget felé. Miközben itt-ott a nyakamba, kezemre csurgott az esővíz, és kabátujjam is kissé már átázott, Elza hol mellettem nyüszített, „csináljunk már valamit", hol meg leugrott körbeszaglászni. Eltelt már vagy fél-háromnegyed óra, amikor Elza kajtatására tőlem kissé balra, elöl zörgést hallottam. Odanézek, s hát az én szép, vörös csuhás, jól táplált őzbakom ugrik meg a kutya elől a lucernásban, és a liget felé szökik! Rég várt hangját is hallom végre, amint a sűrűben méltatlankodva kettőt böffent, ugat! Ajándék ez ismét a Vadak Úrnőjétől, kire hálás szívvel gondolok, annak ellenére, hogy jócskán átázott a kabátom, csuklyám, bakancsom, mire hazaértem.

A következő napokban ismét nagyot változik a határ: beszántják a földet, készülnek az őszi vetésre. A megforgatott, jól belátható földterület vonzza a ragadozó madarakat, egyik nap nyolc ölyvet számoltam meg, amint a tarló fölött keringtek, vijjogtak, majd körözve elvonultak a hegyek felé. A mi vadászos élményeink is ennek megfelelően gyérültek, miután a földön fészkelő madarak és a négylábúak mind visszavonultak a búzatábla lekopasztott helyéről a biztonságosabb bokros-erdős sűrűbe. Elza felfedezte a pockok, egerek lyukait, és mint *Farley Mowat* ártatlan farkasai, egymás után szaglássza, majd ássa ki őket járataikból, puha szénafészkükkel együtt. Az utolsó pillanatban kétségbeesetten csipogó kis rágcsálók Elza játékszerévé válnak, az elkapott példányokat elülső fogai közé csippenti és földobálja a levegőbe, vagy a lábával bökdösi őket, hogy fussanak, mozogjanak, de ekkor sajnos már nem képesek szegények a macska-egér játékra. Elza aztán rájuk hempereg, hogy kutyaszokás szerint rejtőszagot dörgöljön magára, majd a szájába véve a pockokat, egy darabig még szalad velük, végül otthagyja őket.

A nagyobb vadakból legfeljebb már csak a csülöknyomaikat láthatom a hóban, megszűnik a lombtakarás, a lépteink neszét elnyelő puha fűszőnyeg. Külső élményeink átadják helyüket a belső meditációnak, ahogy egyre többet tartózkodunk házunk, szobánk melegében, elővéve kedves könyveinket. A csendes téli órákon egy századfordulós vadászírónk részeltethet bennünket mély gondolatokban, melyek érdemesek a komolyabb megfontolásra az egyre inkább átlényegülő őszi, téli természeti élményeink, és a külső, főként városi élet lelki-testi sivárságai közepette. Lakatos Károly *Vadászhit – a magyar vadászbabonák és hiedelmek kultusza* című, több kiadást megért vékony könyvecskéje tartalmaz a régies nyelvezettel íródott, helyenként tréfás vadászati elbeszélések, fejtegetések között igen filozofikus, sőt „antropozofikus" – ég és föld, ember és istenség között eleven kapcsolatot kereső – mondatokat, melyek a lélek mélyén, tudva-tudatlanul, mindenki számára óhajtott távlatokat nyithatnak, minden vadászat, minden keresés ősértelméről. A szerző, a természetfeletti jelenségekről elmélkedvén, többek között így ír: *„bármily átláthatlan legyen is a hályog szemeinken a megfejthetetlenségek titkaira nézve, az az egy azonban erős*

sejtelemként foglal helyet a gondolkozni tudó ember konkluziójában, hogy a nagy mindenség világrendszerében, ég és föld között kell lenni bizonyos összefüggésnek,*csak kulcsunk nincs még hozzá”*. Majd egy szebb jövő reményét csepegteti szívünkbe: *„…minden tudományos előrelépés közelebb fogja hozni az embert azon magasztos, leírhatlan végbefejezéshez, midőn* a szellemi világ fénye az ember elméjét közvetlenül és teljesen meg fogja világítani.*”* Úgy legyen!

Tél

Sétanaplóm előző részében arra számítottam, hogy a közelgő tél fergetege majd szobámba kényszerít. Azonban a tél idén, egyszerűen – elmaradt. Néhány ködös, esős, vagy kopogósabb, zúzmarás napot, legfeljebb két-három vékonyka havazást leszámítva, tél helyett inkább tavasz volt, vagy őszutó, az átlagot tartósan meghaladó hőmérsékletekkel, sok derűs, száraz, napfényes nappal. Svájci kutatók szerint anno domini ezerkétszázvalahányban jegyeztek hasonlóan enyhe telet a krónikák, amikor epret ettek karácsonykor, és a szőlő kihajtott.

Többször láttam szivárványt a tó vagy a mező felett, töredékeset vagy duplát. A legszebbet január végén, amikor a fekete esőfelhőkre vetítette az isteni világbéke színpompás, teljes ívét a ragyogó délutáni nap. Tündéri fényekben fürdött a táj, egyik oldalon a zsendülő vetés és a hegyek, másikon pedig a fekete felhőfal a hatalmas ívvel. Az optikai csalódás miatt egyszer úgy tűnt, hogy a vad szél odafújja a kezembe a szivárvány egyik végét, olyan közel került hozzám. E szépségekért hálatelt érzésekkel szívemben, mentem a szélben, a fényben, a rám permetező esőben, a rohanó felhők, meg a téli szivárvány alatt.

Ebben a különös évszakban folytatódtak a séták zsömleszín kopómmal, aki immár egyéves lett januárban, és kitanulta az egér- és pocok vadászatát. Általában napi négy-öt órát is kint töltöttünk a szabadban, néha reggel, délben, este, és bizony jelentősen megritkítottuk a rágcsálók környékbeli populációját: augusztustól augusztusig Elza több, mint ötszázhatvan pockot és egeret zsákmányolt, így némi hasznot is hajtottunk a gazdászatnak, és a kutya a ragadozók udvari szállítója lett, hiszen többnyire az „élvezetért” vadászott; csak egy idő után kezdte fölhabzsolni a kisebb pockokat. Fölfedeztük, hogy a szürke és a barna, azaz a házi és

az erdei egér mellett létezik a pirókegér, amely mint valami apró, csinos kis gazella, fekete csíkot visel őzbarna hátán. Elzát más szag már alig érdekli, annyira vonzódik a földalatti plüsskedvencek meglelésének izgalmaihoz. Először kiválasztja a lyukak közül azt, amelyik a tömött kis szénafészekhez vezet, majd nagy szippantásokkal keresi és általában sikeresen meg is találja az odúlakót. Persze „icipiciék" – így neveztem el összefoglalóan az aprónépet a magam gyerekeinek – addigra már valamelyik vészkijáratnál várnak az alkalmas pillanatra, és ha a kutyát nem figyelmeztetem, úgy osonnak el, mint kis árnyékok – olykor elég viccesen, a kutyalábak között hátrafelé. Nagy szerencsénkre, később sikerült egy-egy alkalommal, némi „fáziskéséssel" begyűjtenem a gyerekeknek épp egy pocokpárnak valót. Nagy, ötliteres befőttesüvegben laktak, eredeti életterüknek megfelelően, állandóan cserélt föld alatt, s a jó koszton szépen kigömbölyödtek. Sőt: összeköltöztetésüket követő két hónap múltán, augusztus huszadikán reggel már elő is bújt a lyukból az első két, vaksi csemetéjük, akiket anyjuk igyekezett visszahúzkodni az odúba.

De visszatérve a téli „eseményekre", eleinte a tarlón, majd később a faluszéli gazosban fogtuk Elzával az egereket, ötösével-nyolcasával. A terep hamarosan úgy nézett ki, mint egy vaddisznókonda sújtotta terület, s a lelkes kutya néha félig, háromnegyedig eltűnt a kiásott gödörben. A novemberi, decemberi napokon újra rájöhettem, hogy a természetben nincs „csúnya idő": a ködös, párás, esős napok is festőiek voltak, telítve ódon, középkorias hangulattal, varjúkárogással, a láthatatlan magasságban elhúzó vadludak tereferélésével, holló korrogásával, s idelent az ezernyi vízcsepptől gyöngyöző nedves, kopár bokrokkal, fakoronákkal, no meg hozzá a foszforeszkálóan zöld búzafűvel. Kell persze, hogy szemünk-szívünk legyen mindehhez, mondhatni ugyanaz az erdő-mező nagyon különböző lehet más és más ember számára. Messziről talán semmi, néhány ritkás ág, „unalmas" faluszéle, közelről azonban, ha jól figyelünk, egész varázslat vesz körül. Sajnos manapság azok is csak kevésbé jutnak ilyen élményekhez, akiknek van szíve-lelke hozzá, vagy még a kiköltözéssel sem tudnak lemondani programnarkózisukról, nem veszik észre a természetet, melynek ismeretével, élményével pedig egy új, és testünket-lelkünket megújító világ polgáraivá válhatnánk, az emberi világ mellett egy isten kezenyomát még talán jobban őrző világénak. De még falusi gyerekeket se nagyon láttam hemperegni később a learatott búzaszalmában, vagy csak úgy csatangolni a mezőn. Bizony, nem jó felé megy a világ!

Én közelebb mentem aztán Szilveszter másnapján, és „fölfedeztem" a kiserdőt a szántóföld szélén, a kiserdőben pedig egy cserjékkel benőtt-beszőtt ösvényt. Elő a késem, s miközben Elza újabb egérvadászatokra indult, megtisztogattam az utat, levagdostam a belógó ágakat, gondolván a gyerekekre is. Az ösvény mentén nemsokára örömmel láttam meg tavalyi őzbakom szépítkezéseinek nyomait, az agancsdörgéstől lefoszlott kérgű bokrokat, facsemetéket. Az ösvény végén pedig, az erdőszélen, egy iszalaggal borított természetes sátort találtam, mellette kis tisztással. Idilli pihenőhely lesz ez nyáron, gondoltam, és egyik hétvégén a gyerekekkel tűzrakóhelyet kezdtünk építeni mellette, összegyűjtve a szántóföldön talált terméskövekет, később pedig odacipeltem két nagyobb farönköt is padnak. A sátorba száraz szénát téptünk derékaljnak, és február végére, egy szép „kora tavaszi" napon készen is volt erdei vadászhajlékunk, melyet tűzgyújtással, szalonnasütéssel hamarosan föl is szenteltünk. Öröm volt nézni, ahogy a gyerekek birtokba vették indasátrukat, és boldogan heverésztek, csevegtek a szénafekhelyen.

Tavasz-Nyár

Ahogy pedig jött, jött a Nap, az igazi tavaszfény, nemcsak egeret vajúdtak már a hegyek, s miután megbecsültük a kicsit, megérdemeltük a nagyot: megjelentek az őzek is. Először februárban, a gyerekek vették észre az Elza által fölhajtott két őzet, lent a majornál. Az őzek átugrattak a szántóföldön az erdő felé, de az erős napfényben nem láttam jól, volt-e valamelyiknek agancsa, s milyen. Pár nap múlva, kissé párálló, de napos, szép alkonyatban, egy fatönkön ülve, távcsövön vettem észre egy őzet, amint felém fordulva állt a szemközti fakó domboldalban. Jó három-négyszáz méterre lehetett légvonalban a völgy túloldalán, és kivehető volt az agancs sötét foltja a fején. Kitartóan figyelt felém, valószínűleg a szemüvegem és a távcső lencséi villantak meg a lemenő nap fényében. Nemsoká tovább ballagott, csipegetve a friss rügyeket a bokrokon, kisebb fákon.

Egy márciusi napsütötte hétvége aztán valóságos őz-eldorádót hozott. Először négy nagy suta galoppírozott el libasorban előttünk a szántóföldön, a patak közelében. Másnap ugyanott egy őzbak, nyomában Elzával, kiugrott az akácosból a szántóföldre, és egyre nagyobb szökkenésekkel igyekezett a másik erdőrész, a tűzrakóhelyünk felé. Március végén megint a pataknál, a szárazon zörgő csalánosban két sutát zavartunk fel Elzával. Szaladtam ki a szántóföldre, hogy jobban lássam őket, és ahogy füttyögtem a kutyának, aki még nem vette észre őket, és izgatottan ugrált jobbra-balra - a fehér tükrű őzek megálltak és csodálkozva visszanéztek rám. Máskor az erdőben robogott el mellettünk sietősen egy nagy őzsuta, majd át az országúton. Elza az egerészésbe volt mélyen belebonyolódva, de nemsokára föleszmélt, és rakétaként követte az őz szagát, visszafelé. Én is szaladtam föl utána, hátha látok még valamit. Úgy is lett, mire kiértem az erdőszélre, Elza épp az erdő felé hajtott egy nagyokat szökkenő sárga bakot, mely az iménti sutája után igyekezett.

Titkos belső óhajtásom is meghallgatták valahol: egy szépen gyöngyözött, villás kis őzagancsot találtam tavasszal, két gabonasor között, Diána szerény, de kedves adományát nem szűnő lelkesedésemért. És sorolhatnám a falusi határban esett szép őzkalandjaim – 2006 június és 2007 augusztus között mintegy 30 ilyen véletlenszerű találkozás esett –, melyek közül 2007-ben egy április végi volt a legemlékezetesebb:

szép, nagy, sötétbarna bakot riasztottunk napozásából a vetés szélén, reggel fél kilenc tájban. A bak szökkent párat, majd mikor észrevett, megállt tőlem úgy tíz méterre, és hosszan bámultuk egymást a reggeli napsütésben, mozdulatlanul.

Aztán megint szökellt néhányat és újra visszanézett rám. Felejthetetlen látvány, szívet dobogtató érzés volt! Mikor a kutya észrevette, utána nyargalt, hogy csak úgy porzott, de persze hamarosan föl kellett adnia. Aztán irdatlan melegek lettek, s leszámítva a kiserdei területriumát védő, ránk ugató sárga bakot, eltűntek az őzek, beköltöztek a túloldali kukoricásba. Csak távcsövön láttam őket, meg a hangjukat hallottam nagynéha, egy vonuló, riasztó piros bakot a völgy túlfelén, szürkületkor párszor, meg éjjel, az innenső oldalon pedig egy sutát s a vele menekülő gidája riadt bégetését. Hosszabb őz-absztinencia után azonban, július végén, születésnapi meglepetésként, a verőfényes kora estében egyszercsak mit látok: két őzbak kergetőzik önfeledten épp felém a nyíltszíni tarlón, bele a távcsövem látókörébe, egy villás ifjonc és mögötte egy jó hatos bak! Szájuk habzott, s hallottam zihálásukat is, mert úgy húsz lépésnyi közelségbe jöttek, majd szétugrottak a lovagias ügybe keveredett őzrómeók. Annak ellenére, hogy kutyám megkergette az egyiket, hazafelé menet kicsivel odébb újra beléjük botlottam.

Amit még nem mondtam: az őzek nekem olyanok, mint valami szellemi lények, az erdő „angyalai”. Csodás a feltűnésük, gyorsaságuk, kecsességük, óvatosságuk, és misztikus az eltűnésük. Ahol nincs nagyobb rőtvadunk, a királyibb gím- és dámszarvasok, ott az őzek az erdő-mező koronás tündérfejedelmei és fejedelemnői. Megfigyelni őket, s velük a csodálatos természetet: valóban a legnagyobb boldogságok közé tartozik, akár kicsiben, a faluvégi határban is.

FÜGGELÉK

E számunk szerzői

Barabási László író, történész, újságíró, a Hargita megyei múzeumhálózat igazgatója, a székely történelem kutatáója, Csiksomlyó.

Cey-bert Róbert Gyula PhD szociológus, gasztronómus, író, Bangkok.

Csámpai Ottó a filozófia tudomány kandidátusa, etnoszociológus, habilitált egyetemi docens, a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetettje, Pozsony.

Csihák György egyetemi doktor, közgazdász, történész, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke, Zürich.

Darai Lajos a filozófia kandidátusa, prof. emeritus, Kodolányi János Egyetem, Kápolnásnyék.

Deák István földrajz–biológia szakos tanár, Budapest.

Friedrich Klára tanár, rovásírás kutató, Budapest.

Gedai István a történelemtudományok kandidátusa, régész, numizmatikus, muzeológus, ELTE BTK címzetes egyetemi docens, a Magyar Numizmatikai Társulat volt főtitkára, majd elnöke a Magyar Nemzeti Múzeum ny. főigazgatója, a Nemzeti Kegyeleti Bizottság elnökhelyettese, Veresegyház.

Sigismund von Gleich, álnevén "Hans Heinrich Frei" (1896. szeptember 29. Ludwigsburg/Baden-Württemberg—1953. november 1. Zeist/Provincia Utrecht) korai antropozófus, író és előadó. A Goetheiánus Archívumban tanult. Rábízták az újonnan alapított "Die Drei" (A Három) című folyóirat szerkesztői felügyeletét, amely Rudolf Streiner elképzeléseit a társadalmi szervezet hármas tagolódásáról népszerűsítette. 1922-től előadóként is tevékenykedett, először Hamburgban, majd a Ruhr-vidéken, később Frankfurt am Mainban. A nemzetiszocializmus térnyerésével számára egyre nehezebbé vált a németországi helyzet, ezért családistul a hollandiai Zeistbe költözött.

Gyimóthy Gábor költő, magánkutató, Zollikerberg, Svájc.

Juba Ferencz DDr. tengerészkapitány, radiológus szakorvos, Komárom város mindkét felének díszpolgára, a Vitézi Rend külhoni tb. törzskapitánya, a clevelandi Árpád Akadémia és a Nemzetközi Orvostörténeti TÁRSASÁG r. tagja, a Szent László Rend érdemkeresztes- és a Jeruzsálemi Szuverén Templomos Lovagrend tisztje, Bécs.

J. Újváry Zsuzsanna PhD történész, egyetemi docens, mestertanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara Történelemtudományi Intézete, Újkori Történeti Tanszék. A

PPKE BTK Doktori Iskola Társadalom- és Életmód-történeti program alapítója Zimányi Verával közösen, 2005-től vezetője. Budapest.

Kósa Géza Attila történész, könyvtártudományi doktor, ny. tanszékvezető főiskolai tanár, ny. egyetemi könyvtári társfőigazgató (Deakin Egyetem), református gondnok, Melbourne.

Kréneisz Géza magánlutató, Öckerö/Svádország.

Mátyus Gyula közgazdész, Kecskemét.

Nógrády Mihály C. C. nyelvész, névkutató, a Kanadai Tudományos Akadémia tagja, Ottawa.

Rihmer Aurél történész – könyvtáros, iskolaigazgató, Budapest.

Sancz Klára Lujza ny. muzeológus, Budapest.

Szekeres István írástörténet kutató, Budakalász.

Takács József PhD matematikus, fizikus, Tiba.

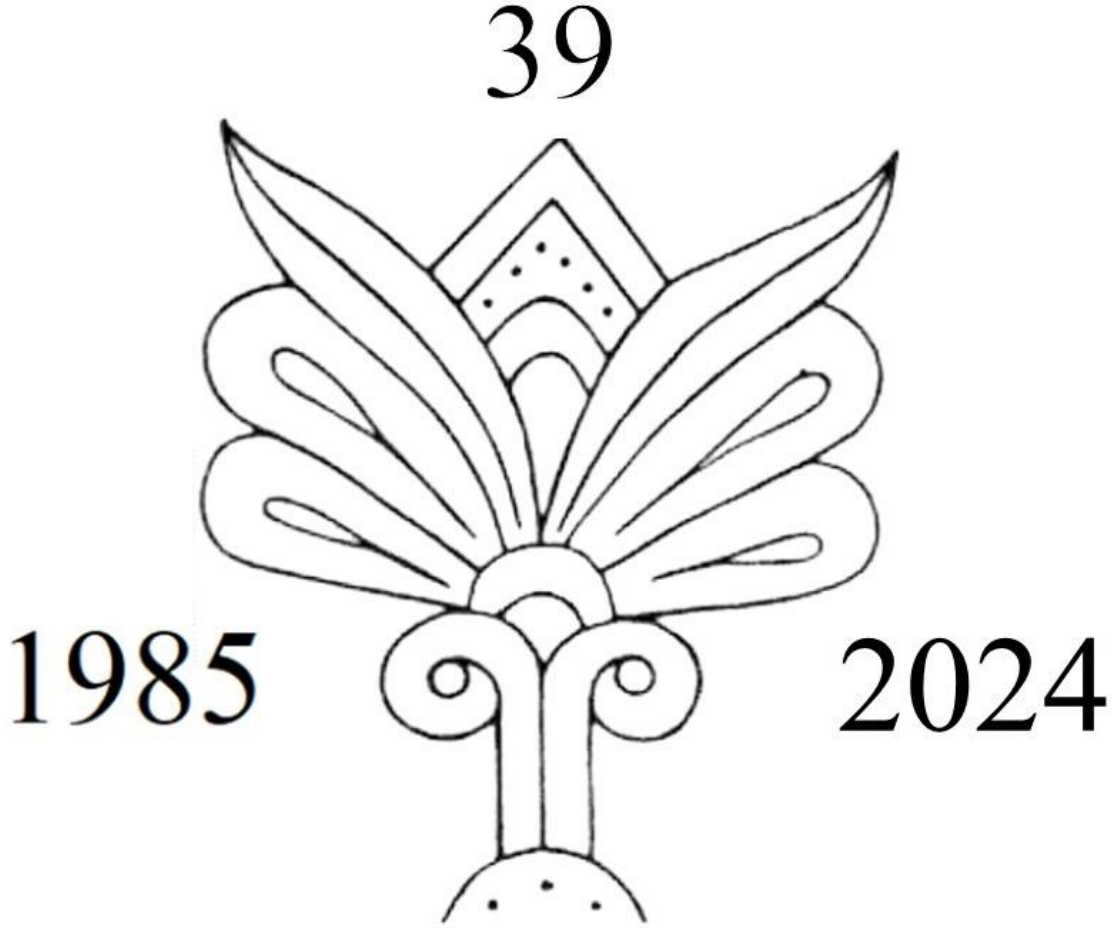
Timaru-Kast Sándor orvos doktor, a kelta nyelv és történelem magánkutatója, Ingelheim.

Végh Tibor jogász doktor, aki latinul tette le a római jog vizsgát a Pécsi Egyetemen, Budapest.

Záhonyi András mérnök, írástörténész, régi nyelvek kutatója, Budapest.

Z. Tóth Csaba őstörténész, művelődéstörténész, Pécs.

2024-es ZMTE-előadások Budapesten

2024

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat der „Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn"

Háromszor jelölve az Európa Tanács „René Descartes" tudományos díjra
Dreimal nominiert für den „René Descartes Prize" der Europäischen Union

Árpád fejedelem díj 2012
Encyclopaedia Hungarica tulajdonosa

Közérdekű Egyesület
Gemeinnütziger Verein

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Asociación Histórica Húngara de Zúrich

CH-8004 ZÜRICH, Birmensdorferstrasse 51
zmte@freemail.hu www.zmte.org
Postkontonummer: Zürich 80 36214-1
IBAN elektronisch: CH1309000000800362141
IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1
SWIFT Code/BIC: POFICHBEXXX
Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nordring 8,
CH-3030 Bern Clearing Number: 09000
Kapcsolati cím: Magyarországon: Haraszti Zsuzsanna
Telefon: +36/1/389 4087
e-mail: haraszti.zs.karolina@gmail.com

39
1985 2024

Budapest

Meghívó

Nyilvános előadás
általában minden hónap utolsó előtti csütörtökjén.
Kezdete: pontosan 17 óra.
Belépés díjtalan.
Az előadást vita követi.
Helye: H-1051 Budapest V., Arany János utca 10.
Telefon: 0036/1/354-3400. Fax: 0036/1/354-3404
Aranytíz Kultúrház www.aranytiz.hu

	Előadás	Elnök
Január 18.	**Záhonyi András** régi írások kutatója, Budapest, ZMTE: *Egy igazabb történelem nyomai a csillagos égen*	**dr. Farkas László** okleveles írásanalitikus, az MTA (hadtudomány) doktora, Budapest, ZMTE
Február 22.	**Raig Mária Magdolna** ny. gazdasági matematikus, rendszerszervező, művelődéstörténész, Budapest: *Az ősi jelképek értelmezése a magyar nyelv segítségével*	**dr. Mandics György** írás- és művelődéstörténész, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, Budapest, ZMTE
Március 21.	**dr. Csámpai Ottó PhD** etnoszociológus, habil. egyetemi docens, Nagyszombati Egyetem, ZMTE: *Újabb fejlemények Vazul (Vászoly) nyitrai herceg tragédiájával kapcsolatban*	**Rihmer Aurél** történész, Budapest, ZMTE
Április 18.	**Prokopp Mária** prof. emeritus, Budapest, ZMTE: *Esztergom klasszicista székesegyháza, a Magyar Sion 200 évvel ezelőtt, a Reformkor kezdetén kezdett épülni*	**dr. J. Újváry Zsuzsanna** történész, kandidátus, egyetemi docens, PPKE, BTK, Budapest, ZMTE
Május 23.	**dr. Csámpai Ottó PhD** etnoszociológus, habil. egyetemi docens, Nagyszombati Egyetem, ZMTE: *A „labanc" Esterházy família nemzeti küldetéstudata*	**dr. Czoma László** ny. múzeumigazgató, ZMTE, Budapest
Június 20.	**dr. Tímár Sándor** történész, Ingelheim, ZMTE: *A székelyek rejtélyes eredete*	**Mesterházy Zsolt** magyar ókor kutató, Budapest, ZMTE
Szeptember 19.	**Sancz Klára Lujza** ny. muzeológus, Budapest, ZMTE: *Gróf Széchenyi István 200 évvel ezelőtt, családi gyásszal és személyes problémákkal megküzdve, rendületlenül folytatta hazája megmentésére megkezdett tevékenységét*	**dr. Czoma László**, ny. múzeumigazgató, Budapest, ZMTE
Október 24.	**dr. Bérczi Szaniszló** kandidátus, ELTE Fizikai Intézet, Budapest, ZMTE: *A beszéd tagolhatósága, és a tagolás szerkezeti mélysége a magyar nyelvben: visszabonthatóvá teszi a gondolkodást múltbéli állapotok felé*	**Záhonyi András** régi írások kutatója, Budapest, ZMTE
November 21.	**Raig Mária Magdolna** ny. gazdasági matematikus, rendszerszervező, művelődéstörténész, Budapest: *Az egyetemes értékek, örök igazságok terjesztőinek küzdelme a hatalom képviselőivel*	**Haraszti Zsuzsanna**, magánkutató, Budapest, ZMTE

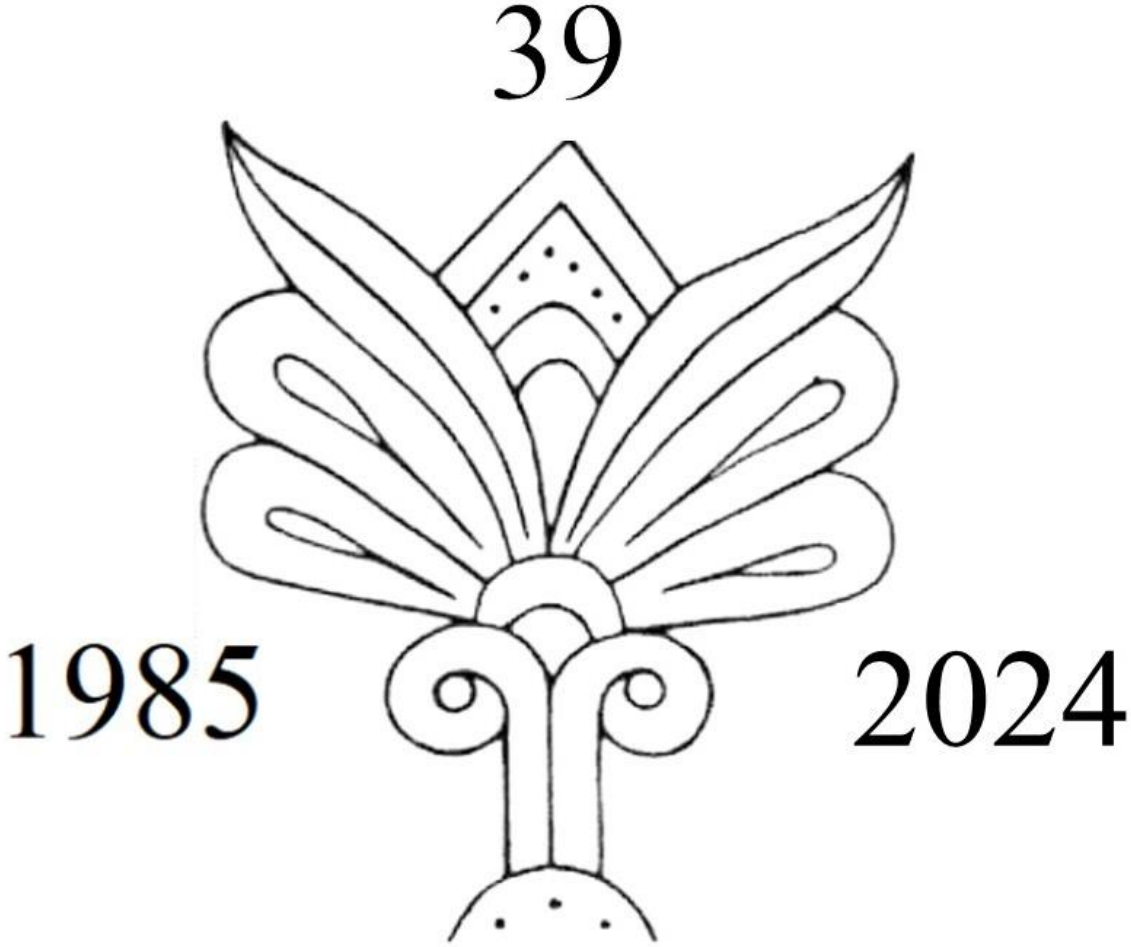
Megjegyzés. Rövidítés: Molnár Zsuzsanna ZMTE, ZMTE = a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja; PPKE=Pázmány Péter Katolikus Egyetem; BTK=Bölcsészettudományi Kar

Secretariat for the conferences on the Early and Medieval History of the Hungarians
Ungheroise Secrétariat pour les réunions traitant l'histoire ancienne et médiévale hongroise
de les Hongrois

01_023_A_W-2024

Segreteria delle riunioni per la storia antica ed alto-medievale degli
Secretaría para reuniones de historia antigua y medieval

2024-es ZMTE-előadások Budakalászon

2024

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Östörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat der „Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn"

Háromszor jelölve az Európa Tanács „René Descartes" tudományos díjra
Dreimal nominiert für den „René Descartes Prize" der Europäischen Union

Árpád fejedelem díj 2012
Encyclopaedia Hungarica

Közérdekű Egyesület
Gemeinnütziger Verein

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Asociación Histórica Húngara de Zürich

CH-8047 ZÜRICH
Postfach 502 zmte@freemail.hu www.zmte.org
Postkontonummer: Zürich 80 36214-1
IBAN elektronisch: CH1309000000800362141
IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1
SWIFT Code/BIC: POFICHBEXXX
Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nordring 8,
CH-3030 Bern Clearing Number: 09000
Kapcsolati cím Magyarországon: Haraszti Zsuzsanna
Tel: +36/1/389 4087 haraszti.zsuzsanna1@chello.hu

30
1985 2014

Budakalász

Meghívó

Nyilvános előadás
általában minden hónap utolsó pénteki napján.
Kezdete: pontosan 17 óra.
Belépés díjtalan. Az előadást vita követi.
Helye: H-2011 Budakalász, Szentendrei út 9.
Telefon: +36/26-340-468 Fax: +36/26-540-422
Kós Károly Általános Művelődési Központ
e-mail: imfo@koskarolymh.hu
web: www.koskarolymh.hu

Előadás	Elnök

A ZMTE „Régi magyar nyelvű rovásírások munkacsoport" nyilvános ülései

Január 26.	**Barabássy Miklós: A Szent Korona és feliratai.**	**Záhonyi András**, a régi írások kutatója, Budapest, ZMTE.
Február 23.	**Szekeres István: Egyetemes írástörténeti áttekintés.**	**Sancz Klára Lujza**, ny. muzeológus, Budapest, ZMTE
Március29.	**Írástörténeti kerekasztal.**	
Április 26.	**Záhonyi András: Csillagképek és írásrendszerek.**	**Bérczi Szaniszló**, fizikus, Budapest, ZMTE.
Május 31.	**Mandics György: Bolyai János – és az írásrendszerek, a matematika alapjai.**	**Szekeres István**, írástörténet kutató. Budakalász, ZMTE.
Június 28.	**Bérczi Szaniszló: A beszéd kialakulása.**	**Mandics György**, matematikus, íráskutató, író, Temesvár=Budapest, ZMTE.
Szeptember 27.	**Rumi Tamás és Sípos László (Rovás Alapítvány): A székely–magyar rovásírás korszakai, a rovás szabványosítása.**	**Záhonyi András**, a régi írások kutatója, Budapest, ZMTE.
Október 25.	**Bérczi Szaniszló: Czuczor–Fogarasi magyar nyelvi szótára**	**Haraszti Zsuzsanna**, magánkutató, Budapest, ZMTE.
November 29.	**Évzáró szakmai megbeszélés. Vendég: Szekeres Sándor**	**Záhonyi András**, a régi írások kutatója, Budapest, ZMTE.
Tarlék:	**Fehér Bence: Legújabb eredmények a rovásírás kutatásában.**	

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXVIII

2023-ban is metartottuk budapesti és budakalászi havi előadásainkat:

2023

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Őstörténeti Találkozók Társasága

Sekretariat der „Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn"

Háromszor jelölve az Európa Tanács „René Descartes" tudományos díjra
Dreimal nominiert für den „René Descartes Prize" der Europäischen Union

Árpád fejedelem díj 2012
Encyclopaedia Hungarica tulajdonosa

Közérdekű Egyesület
Gemeinnütziger Verein

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Asociación Histórica Húngara de Zúrich

CH-8004 ZÜRICH, Birmensdorferstrasse 51
zmte@freemail.hu www.zmte.org

Postkontonummer: Zürich 80 36214-1
IBAN elektronisch: CH1309000000800362141
IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1
SWIFT Code/BIC: POFICHBEXXX
Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nordring 8,
CH-3030 Bern Clearing Number: 09000
Kapcsolati cím Magyarországon: Haraszti Zuzsanna
Telefon: +36/1/389 4087
haraszti.zs.karolina@gmail.com

38
1985 2023

Budapest

Meghívó

Nyilvános előadás
általában minden hónap utolsó előtti esütörtökjén.
Kezdete: pontosan 17 óra.
Belépés díjtalan.
Az előadást vita követi.
Helye: H-1051 Budapest V. Arany János utca 10.
Telefon: 0036/1/354-3400. Fax: 0036/1/354-340
Aranytíz Kultúrház www.aranytiz.hu
e-mail: aranytiz@aranytiz.hu

	Előadás	Elnök
Január 19.	**dr. Bérczi Szaniszló kandidátus, ny. egyetemi docens, ELTE Fizikai Intézet, Budapest, ZMTE:** *Milyen múltbéli fejlődési sort tár föl a magyar nyelv belső rendszerei. I. Rész*	**Záhonyi András régi írások kutatója, Budapest, ZMTE**
Február 16.	**DR. BÉRCZI SZANISZLÓ KANDIDÁTUS, NY. EGYETEMI DOCENS, ELTE FIZIKAI INTÉZET, BUDAPEST, ZMTE:** *MILYEN MÚLTBÉLI FEJLŐDÉSI SORT TÁR FÖL A MAGYAR NYELV BELSŐ RENDSZERE II. RÉSZ*	**dr. Mandics György írás- és művelődéstörténész, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, Budapest, ZMTE**
Március 23.	**Záhonyi András régi írások kutatója, Budapest, ZMTE:** *Természettudományos módszerek az íráskutatásban és a nyelvészetben*	**dr. Bérczi Szaniszló kandidátus, ny. egyetemi docens, ELTE TTK Fizikai Intézet, Budapest, ZMTE**
Április 20.	**dr. Prokopp Mária prof. emeritus, Széchenyi-díjas művészettörténész, Budapest, ZMTE:** *Esztergom építészeti értékei a római kortól napjainkig*	**dr. Czoma László c. docens, ny. múzeumigazgató, ZMTE, Budapest**
Május 18.	**Bátonyi Pál ny. főiskolai tanár és ezredes, Leányfalu:** *Katonai tevékenységek és népmozgások a 9. századi Kárpát-medencében*	**dr. Harai Dénes kandidátus, hadtörténész és ny. ezredes, NKE Budapest, ZMTE**
Június 22.	**Bátonyi Pál ny. főiskolai tanár és ezredes, Leányfalu:** *„A wangar – wengar állam"*	**Mesterházy Zsolt magyar ókor kutató, Budapest, ZMTE**
Szeptember 21.	**dr. J. Újváry Zsuzsanna történész, kandidátus, egyetemi docens, PPKE BTK Budapest, ZMTE:** *Magyar nagyasszonyok a 16-17. században*	**dr. Prokopp Mária prof. emeritus, Széchenyi-díjas művészettörténész, Budapest, ZMTE**
Október 19.	**dr. Czeglédi Katalin nyelvész, szlavista, az altajisztikai tudomány (MTA) doktora, Pilisvörösvár:** *A magyar nyelv nyelvtana turáni alapokon*	**dr. Darai Lajos Mihály prof. emeritus, KJE, Székesfehérvár, ZMTE**
November 23.	**Sancz Klára Lujza ny. muzeológus, Budapest, ZMTE:** *Gróf Széchenyi István máig ható, korszakalkotó, nemzeti létünk felemelkedésével foglalkozó műve a „Stádium" 190 évvel ezelőtt jelent meg*	**dr. Czoma László c. docens, ny. múzeumigazgató, ZMTE, Budapest**

Megjegyzés. Hátrajegy: Molnár Zsuzsanna ZMTE, ZMTE = a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja; PPKE=Pázmány Péter Katolikus Egyetem; BTK=Bölcsészettudományi Kar; ELTE = Eötvös Loránd Tudomány Egyetem, MTA=Magyar Tudományos Akadémia, KJE = Kodolányi János Egyetem, NKE =Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Secretariate for the conferences on the Early and Medieval History of the Hungarians — Segreteria delle riunioni per la storia antica ed alto-medievale degli Ungheresi

2023

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat der „Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn"

Háromszor jelölve az Európa Tanács „René Descartes" tudományos díjra
Dreimal nominiert für den „René Descartes Prize" der Europäischen Union

Árpád fejedelem díj 2012
Encyclopaedia Hungarica

Közérdekű Egyesület
Gemeinnütziger Verein

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Asociación Histórica Húngara de Zürich

CH-8047 ZÜRICH
Postfach 502 zmte@freemail.hu www.zmte.org
Postkontonummer: Zürich 80 36214-1
IBAN elektronisch: CH1309000000800362141
IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1
SWIFT Code/BIC: POFICHBEXXX
Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nordring 8.
CH-3030 Bern Clearing Number: 09000
Kapcsolati cím Magyarországon: Haraszti Zsuzsanna
Tel: +36/1/389 4087 haraszti.zs.karolina@gmail.com

38
1985 2023

Budakalász

Meghívó

Nyilvános előadás
általában minden hónap utolsó pénteki napján.
Kezdete: pontosan 17 óra.
Belépés díjtalan. Az előadást vita követi.
Helye: H-2011 Budakalász, Szentendrei út 9.
Telefon: +36/26-340-468 Fax: +36/26-540-422
Kós Károly Általános Művelődési Központ
e-mail: info@koskarolymh.hu
web: www.koskarolymh.hu

A ZMTE „Írástörténeti és nyelvészeti munkacsoportja" nyilvános ülései

Előadás		Elnök
Január 27. Kezdés: 14 órakor	**Torma Zsófia Emlékünnep** Előadók: Dr. A. Kaliff, Dr. Madarassy E., Mandics Gy., Friedrich Klára, Tábori L., Záhonyi A., Sancz K. L., Haraszti Zs.	Elnök: **Haraszti Zsuzsanna**, Budapest ZMTE és **Költő László** ny. megyei múzeumigazgató, Kaposvár, ZMTE
Február 24.	**Czeglédi Katalin** nyelvész, az altaisztika doktora, Pilisvörösvár: **A finnugrizmus elméletét cáfoló nyelvészeti érvekről**	**Szekeres István** írástörténet-kutató, Budakalász, ZMTE
Március 31.	**Mandics György** írás- és művelődéstörténész, Budapest, ZMTE: **Új kutatási eredmények a rováskrónikák és a türk feliratok területén**	**Szekeres István** írástörténet-kutató, Budakalász, ZMTE
Április 28.	**Szekeres István** írástörténet kutató, Budakalász, ZMTE: **Betűk hangértékképzésének hiteles ellenőrzése piktogram előzményük helyreállításával**	**Czeglédi Katalin**, nyelvész, Pilisvörösvár
Május 26.	**Révész Péter** professzor, University of Nebraska-Lincoln: **A minoszi és az Indus-völgyi nyelv- és írásrendszer**	**Bérczi Szaniszló** kandidátus, ELTE Fizikai Intézet, Budapest, ZMTE
Június 30.	**Záhonyi András**, az ősi írások kutatója, Budapest, ZMTE: **Az eddigi etruszk kutatási eredmények újraértékelése**	**Haraszti Zsuzsanna** magánkutató, Budapest, ZMTE
Szeptember 29.	**Haraszti Zsuzsanna** magánkutató, Budapest, ZMTE: **Michelangelo Naddeo felismerései a jelkép- és íráskutatásban**	**Záhonyi András**, az ősi írások kutatója, Budapest, ZMTE
Október 27.	**Kubassek János**, Magyar Földrajzi Múzeum, Érd: **Körösi Csoma Sándor élete, kutatásainak jelentősége, nyelvkutatási eredményei**	**Záhonyi András**, az ősi írások kutatója, Budapest, ZMTE
November 24.	**Bérczi Szaniszló** kandidátus, ELTE Fizikai Intézet, Budapest, ZMTE: **A beszédfejlődés „őstörténete"**.	**Sancz Klára Lujza** ny. muzeológus, Budapest, ZMTE

Megjegyzések
MTA = Magyar Tudományos Akadémia; ZMTE = a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja; NKE = Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző; Házigazda: Molnár Zsuzsanna, Budapest, ZMTE.

Secretariate for the conferences on the Early and Medieval History of the Hungarians
Secrétariat pour les réunions traitant l'histoire ancienne et médiévale hongroise 01_023_A_W-2023
Segreteria delle riunioni per la storia antica ed alto-medievale degli Ungheresi
Secretaría para reuniones de história antigua y medieval de los Húngaros

Január 27-én az első női régésznő, Dr. Torma Zsódi bárónő munkásságáról tartottunk emlékülést Budakalászon. Lásd „190 éve született dr. Torma Zsófia, az első magyar régésznő" című emlékülés előadásai. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 2023. január 27. (Szerkesztette: Haraszti Zsuzsanna Karolina és Darai Lajos).
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/.

2023. június 24-én taggyűlést tartottunk Budapesten:

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület — Ein gemeinnütziger Verein im Kanton Zürich

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága — Sekretariat der Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn

JEGYZŐKÖNYV

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 37. taggyűléséről
2023. június 24-én, Budapesten
az Alapszabály 4. pontja szerint

Kezdete:14, óra20 perc

A taggyűlésen részt vesz 11 szavazattal rendelkező egyesületi tag (1. sz. melléklet). A résztvevők megegyeznek abban, hogy a szavazások nyilvánosak. Ezt követően a taggyűlés 11 igen szavazattal:
– megválasztja a jegyzőkönyv vezetőjévé Csámpai Ottót és Farkas Lászlót valamint Zahonyi Andrást és jegyzőkönyv hitelesítőjévé;
– jóváhagyja az elnökség által előzetesen kiküldött meghívóban szereplő napirendet (2. sz. melléklet).
– jóváhagyja a 36. évi taggyűlés jegyzőkönyvét változtatás nélkül (3. sz. melléklet).

Az elnökség beszámolója az alábbi részekből áll:

1. Az elnök beszámol az egyesület egész évi tevékenységéről és a különböző havonkénti rendezvényekről. Továbbra is folytatjuk honlapunk megújítását. Tudományos kutatómunkánkat folytatjuk a három munkacsoportunkban. Budapest központjában, az Aranytíz Kulturházban havonta tartunk előadást, illetve összejövetelt. „A régi magyar nyelvű rovásírások" munkacsoportunk havonta nyilvános ülést tart Budakalászon a Kós Károly Általános Művelődési Központban. Januárban tudományos emlékülést szerveztünk: „190 éve született Torma Zsófia, az első magyar régésznő" címmel. A rendezvényen elhangzott 11 előadás – köztük Svédországból egy angol és egy magyar nyelvű videóüzenet formájában - amit élénk vita keretében megbeszéltünk. Elnököltünk Költő László régész, ny. megyei múzeumigazgató és Czoma László c. docens, ny. múzeumigazgató. Az „Acta Historica Hungarica Turiciensia" periodika sorozatunkban megjelent két újabb kiadványunk (az egyik a Torma Zsófia emlékkötet). Eddig 127 kötetünk jelent meg. Elérhetők és ingyen letölthetők a szokásos helyeken. (4. sz. Melléklet)
2. Beszámolnak a tudományos munkacsoportjaink vezetői.
3. Az elnökség jelenlévő tagjai beszámolnak saját végzett munkájukról.
4. A pénztáros beszámol a pénzügyekről (5. sz. melléklet) és bejelenti, hogy az egyesület pénzforgalma a folyó üzleti évben negatív egyenleggel zárult. Az egyesületnek vagyona nincs.
5. A számviteli ellenőrök beterjesztik jelentésüket és javaslatukat (6. sz. melléklet).
6. A beszámolók több javaslatot tartalmaznak.

A beszámolót követően:

A. A taggyűlés felkéri az egyesület minden tagját, hogy tevékenységével segítse egyesületét és anyagilag is, hiszen tagdíj nincs. Az egyesület zürichi közhasznú intézmény, az adományok az adóban elszámolhatók.

B. A taggyűlés az alábbi határozatokat hozza mindig 11 igen szavazattal:
   - elfogadja az elnök beszámolóját és a felmentést megadja;
   - elfogadja az elnökség beszámolóját és a felmentést megadja;
   - elfogadja a pénztáros jelentését és a felmentést megadja;
   - elfogadja a számviteli ellenőrök jelentését és javaslatukat határozatra emeli;
   - megbízza az elnökséget a 2024. évi teljes egyesületi műsor szervezésével és lebonyolításával.

C. A taggyűlés köszönetét fejezi ki: Darai Lajosnak, Gáspár Róbertnak, Haraszti Zsuzsannának, Molnár Zsuzsannának, Szekeres Istvánnak, Zahonyi Andrásnak az egyesület érdekében kifejtett áldásos tevékenységükért.

D. A taggyűlés 11 igen szavazattal megválasztja egy évre az elnököt és 11 igen szavazattal egy évre az elnökség tagjait (7. sz. melléklet).

A mellékletek a jegyzőkönyv lényeges részét képezik, ami azt jelenti, hogy tartalmuk csakis az egyesület tagjai tudomására hozható. A nyilvánosság körének bővítéséről az elnök dönt.

Vége: 17 óra 05 perc.

Ezen jegyzőkönyv készült németül és magyarul két-két eredeti példányban papíron, mind a négy példány hiteles.

Jegyzőkönyvvezető: Csámpai Ottó (Nyitracsehi)

A jegyzőkönyv hiteles: Farkas László (Budapest) és Záhonyi András (Budapest)

Melléklet: 7 db.

Az elnökség határozatára csak gépi aláírással küldjük. Az eredeti szöveg az eredeti aláírásokkal az egyesület irattárába kerül.

Egyesületünk címe: CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 51

Egyesületi közleményt csak e-mail címre küldünk.

Kapcsolati címünk Magyarországon:

Haraszty Zsuzsanna
T: +36/1/389 4087
haraszti.zs.karolina@gmail.com

Az egyesület e-mail címe: zmte@freemail.hu Erre a címre mindenki küldje el e-mail címét – akár gondolja, hogy tudjuk, akár nem.

Honlapunk: **www.zmte.org**

Segítség: aki tud, biztosítson ide kapcsolatot (link).

Eszme-csere rovatunkban két nyelven lehet vitatkozni.
Digitális folyóiratunkba várjuk az írásokat: zmtehu@gmail.com
Honlapunk fennmaradásának biztosítéka: gyakori látogatása!

01_018_A_W-

Az év során megjelent három kiadványunk:

1. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 32. Magyar Őstörténeti Találkozó „Magyarságunk forrása régen és ma” címmel (2022. augusztus 13-14. Arany10 Kultúrház, Budapest V., Arany János u. 10.) (Szerkesztette: Darai Lajos.) *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 38. évf. 1. szám. 2023. 12. 18. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1.pdf.

2. „190 éve született dr. Torma Zsófia, az első magyar régésznő” című emlékülés előadásai (Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest, 2023. január 27.) (Szerkesztette: Haraszti Zsuzsanna Karolina és Darai Lajos.) *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 38. évf. 2. szám. 2023. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_2.pdf.

3. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2023/A. (Szerkesztette: Darai Lajos.) *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 38. évf. 3. szám. 2023. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00068/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00068/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_3.pdf.

2023. november 3-án elhunyt Dr. Csihák György, a ZMTE elnöke. Temetésén az egyesület öt fővel képviselte a tagságot. Béke poraira Örörökös Elnökünknek, Isten nyugosztalja!

Az Zürichi Magyar Történelmi Egyesület folytatja a vállalt feladatát.

Megemlékezés: 110 éve született Forrai Sándor, a ZMTE tagja

„A Latorca partján, a Munkácsi Vár tövében…”
Forrai Sándor tanár, rovásírás oktató, kutató születésének 110. évfordulójára, Turulos kitérővel….

Írta: Friedrich Klára (2023. február)

Forrai Sándort a magyar rovásírás atyjaként is tisztelhetjük. Mivel honlapunkon, könyvben és újságokban (pl. Magyar Demokrata, erdélyi, felvidéki kiadványok) Szakács Gáborral már több írást jelentettünk meg róla, ezért most igyekszem kevéssé ismert tényekből összeállítani ezt az emlékezést. Ilyen tény az, hogy felvidéki ősökkel is büszkélkedhet, édesapja ugyanis a Kassa közeli Eperjesről származott és eredeti családnevük Feczkánics volt.

Forrai Sándor már Munkácson született, 1913. március 18-án. Életének első hét évét a Latorca folyó és a vár közelében töltötte.

Gyermekkorában még látta a Munkácsi Várban az 1896-ban, a millenniumi ünnepségekre felállított eredeti ***Turul szobrot,*** alkotója Bezerédi Gyula. Ezt trianon következményeként 1924 decemberében a csehek (akkoriban övék volt Kárpátalja) ledöntötték. 1945-ben a szovjetek végleg végeztek vele, beolvasztották (akkoriban a Szovjetunióhoz tartozott Kárpátalja). 2008-ban Pákh Imre, munkácsi születésű műgyűjtő támogatásával készült el az új szobor, Belény Mihály alkotása. Ez sem lett hosszú életű, 14 év után, 2022-ben az ukránok (akikhez most tartozik Kárpátalja), ledöntötték és a bástya kövezetén darabokra tört. (Forrás: Pomichal Krisztián)

Forrai Sándor édesapja, Feczkánics Ferenc a munkácsi városi rendőrségen dolgozott és nyolc nyelvet beszélt. A trianoni területrablás idején 40 ezer aláírást gyűjtött a ruténok körében azért, hogy írjanak ki népszavazást a hovatartozás ügyében. Az aláírások eljutottak Párizsba, el is rendelték a népszavazást, de nem merték végrehajtani. Ugyanis a területrablók számára a soproni népszavazás is rosszul végződött, mivel az emberek azt az akaratukat nyilvánították ki, hogy továbbra is Magyarország polgárai szeretnének maradni.

Az aláírásgyűjtés következményeként 1921-ben szüleinek három gyerekkel a zöldhatáron át kellett menekülni. Az édesapa a miskolci rendőrkapitányságon kapott munkát, majd fél évvel később Diósgyőrbe helyezték, ahol lakáshoz is jutottak. A menekülés következtében a legidősebb gyermek, Sándor két évvel később kezdte megaz elemi iskolát. A középiskolát a nyíregyházi Evangélikus Gimnáziumban és Újpesten végezte. A rovásírással cserkészként ismerkedett meg. Rajztehetségével már iskolás évei alatt kitűnt. Fiától, Forrai Zsolttól kaptuk a következő két fényképet.

Az első képen a Keresztény Iparosok Országos Szövetségének oklevele látható, 1929. augusztus 11-i dátummal. Ezt középiskolás tanulóként a Nyíregyházán rendezett ipari, gazdasági és közművelődési kiállításon bemutatott alkotásaiért kapta, ekkor még Feczkánics Sándor néven szerepelt. Az oklevelet Kállay Miklós, akkori főispán, későbbi miniszterelnök is aláírta:

Fényképezte: Forrai Napsugár (Forrai Sándor unokája).

A második képen ezt a szép keresztet (Forrai Zsolt szerint mandalát) Újpesten, 1931 januárjában készítette, még Feczkánics Sándor néven jegyezte:

Fényképezte: Forrai Napsugár.

A névváltoztatásra azért volt szükség, mert édesapjának trianon elleni hatékony aláírásgyűjtését nem bocsátották meg a területrablók hazai kiszolgálói.

Forrai Sándor a katonaság után, 1935-ben édesapját követve, rendőrségi tisztviselő lett, először irodai írnok, majd fogalmazó. Itt szerezte meg a gyors és gépíró szakképesítést, majd a gyors és gépírás tanítói szakképesítést. 1945-ben részt vett az ostrom utáni rendcsinálásban és az angyalföldi rendőrkapitányság megalapításában. 1948-ban áthelyezték a bűnügyi nyilvántartóba. Az anyagokat az ostrom elől Prágába menekítették, ott viszont egy bombatámadás alatt minden megsemmisült. Az iratok pótlása iszonyú nehéz volt, ekkoriban kezdett romlani a szeme, így leszázalékolták és a felesége által 1939-ben alapított gyors és gépíró iskolában tanított. *„1952-ben államosították a tanintézetet, no meg engem, így lettem újból állami alkalmazott”* nyilatkozta a Zsaru Magazinnak 2000-ben.

Feleségével több gyors- és gépírás tankönyvet írtak közösen, ezek korszerűsítve napjainkban is használhatók. *„A tíz ujjas vak gépírás pavlovi feltételes reflexének kialakulását tanulmányozta, ez alapján szerkesztett egy, a korát meghaladó világító elektromos gépíró táblát is. Azért nevezik ezt a módszert vakírásnak, mert a gépíró nem nézi a billentyűzetet írás közben, csak a monitort, vagy a papírt írógép esetében. Mondhatjuk, hogy színes polihisztor volt, aki mindig az újat kereste.”* (Forrás: Forrai Zsolt levele.)

Forrai Sándor hatalmas gyűjtőmunkával létrehozott egy 25 képből és magyarázó táblából álló vándorkiállítást, ahol az érdeklődők a rovásírás emlékeit időrendben ismerhették meg. A kiállítás 1975-ben a Református Egyház XIII. kerület Frangepán utcai gyülekezeti teréből indult ismeretterjesztő útjára. Ugyanennek a gyülekezetnek közösségében a Tanár úr presbiterként is részt vett. A kiállítás népszerű lett, 1985-ben Gödöllőn az 1668-as énlakai felirat készítőjének, Muzsnai Györgynek utódai is megtekintették, a Vendégkönyv beírása szerint augusztus 24-én.

A Forrai kiállítás részlete – Sopron (Szervező – fénykép: Dorozsmai Erzsébet)

Sajnálatos módon a Tanár úr látása gyengült, így rokkant nyugdíjba került. A rovásírás tanítását diavetítő és felolvasó segítségével azonban akkor is folytatta, amikor már elvesztette látását.

Forrai Sándor főbb művei:
Küskarácsonytól Sülvester estig (1985).
Az írás bölcsője és a magyar rovásírás (1988)
Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig (1994)
A magyar rovásírás elsajátítása (1996)

Rovásírással kapcsolatos cikkei többek között a Magyar Nemzet, Élet és Tudomány, Magyarország, Reformátusok Lapja, Turán c. lapokban jelentek meg, utóbbinak szerkesztőségi tagja is volt. Sok cikke a rovásírásról a Gyorsírók és Gépírók lapjába is bekerült, pl. az 1973. decemberi és 1974. januári számba a rovás botnaptárról.

Díjai:
Széchenyi István Díj 1997.
Szkita-Hun-Pártus-Avar-Magyar Díj 2007.
Magyar Örökség Díj 2013.

Forrai Sándor vállalta az ismeretterjesztés, oktatás szervezésének, gyakorlatának nehézségeit. Írástörténeti műveket, tankönyvet írt, vándorkiállítást készített, így hatékonyan hozzájárult ősi írásunk megismertetéséhez, terjedéséhez és fennmaradáshoz.

94 évesen, 2007. május 25-én hunyt el. Az Angyalföldi Református Egyház Frangepán utcai templomának urnatemetőjében (a templom épületében) nyugszik. A rovásfeliratos táblácskát Polgár István készítette.

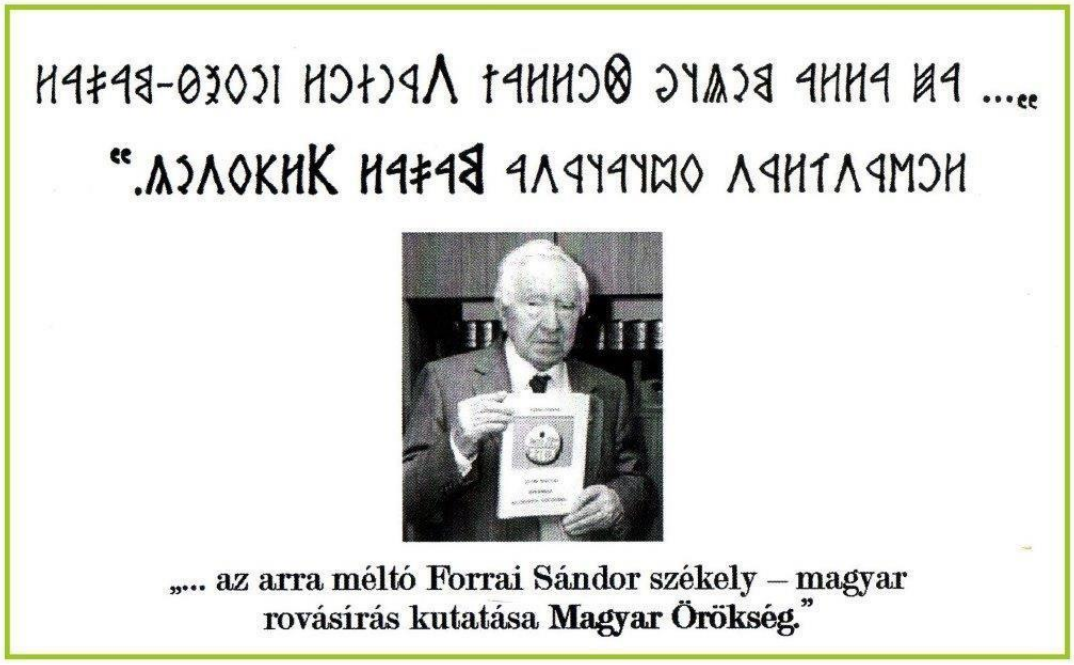

Emlékezetének, tiszteletének fenntartása:

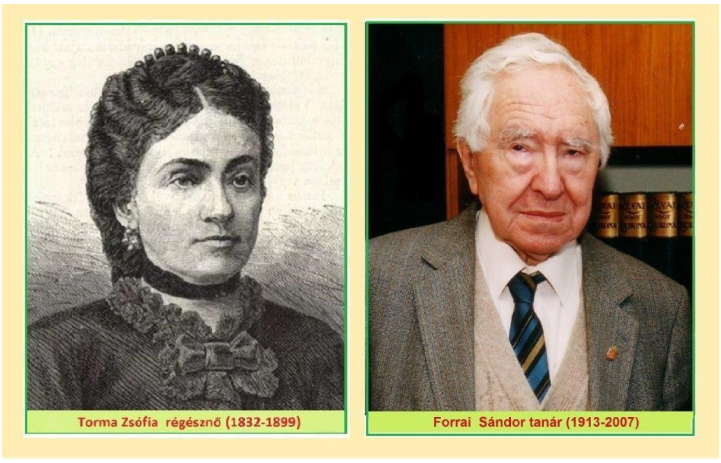
Szakács Gáborral 2004-ben, még Forrai Sándor életében, a Magyar Rovók és Rovásírók Országos Szövetségét Forrai Sándor Rovásíró Körnek neveztük el.

Ugyancsak 2004 -ben kezdtünk el előadásainkon aláírásokat gyűjteni, hogy rovásírásos tevékenysége elnyerje a Magyar Örökség Díjat. A több mint kétezer aláírással Szakács Gábor 2005-ben és utána még több alkalommal megkereste a Magyar Örökség és Európa Egyesületet, de csak 2013-ban, halála után nyolc évvel kapta meg a Tanár Úr a rangos Díjat.

Előadásainkon fényképét, mint példaképünkét Torma Zsófia régésznőével együtt kitesszük vagy bemutatjuk.

2007-ben Szakács Gáborral létrehoztunk egy „emlékeztető” díjat azon nagyjaink számára, akik már elhunytak ugyan, de magyar művelődést mentő munkásságukat hivatalosan nem ismerték el semmilyen kitüntetéssel. Ennek a Szkita-Hun-Pártus-Avar-Magyar Díj elnevezést adtuk. A Díjat Dittler Ferenc építész tervezte és készítette el. Először Forrai Sándornak adományoztuk és a 2007-es Kárpátmedencei Rovásírás Versenyen adtuk át, hogy a Tanár úr példakép legyen a fiatalság előtt.

Dittler Ferenc építész tervezte és rajzolta a Díjat

Szakács Gábor 2010-ben kárpátaljai útján próbálkozott helyi segítséggel megtalálni Forrai Sándor szülőházát, hogy emléktáblát helyezzenek el. A helyi rendőrséget is megkereste, mivel a Tanár úr édesapja ott dolgozott, de a házat már valószínűleg lebontották, így nem tudtak segíteni.

Tanár úr halálának 5. évfordulóján, 2012 május 6-án megemlékezést szerveztünk a Bp. XIII. kerületi Frangepán u. 43. református templomba, az emlékbeszédet Szloboda József lelkipásztor tartotta, ebben kiemelte, hogy „*Forrai Sándor Isten szolgálatát a rovásírás terjesztésében találta meg és ezt töretlenül folytatta betegségei ellenére is.”* Ugyanekkor történt a családtagok és tisztelők jelenlétében a Polgár István hagyományőrző, vésnök által rovásírással készített névtábla elhelyezése az urnafülkére.

2013-at a rovásírók Forrai Sándor Emlékévének nyilvánítottuk és Szakács Gábor kiállításokat, előadásokat szervezett országszerte. Ennek nyitányaként 2013. januárjában és februárjában a 16. kerületi Erzsébetligeti Színházban volt látható a Tanár úr kiállítása.

Hódos László rovásírás oktató és felesége, Szántó Andrea újította fel a régi kiállítást, egyúttal számítógépes változatban is elkészítették, így sok helyre eljutott, pl. a Magyarok Szövetsége által szervezett országos gyűlések helyszíneire, Bösztörpusztára, Apajpusztára, Ópusztaszerre, a Rovás Oskola előadótermeibe. Salgó Gabriella érsekújvári tanárnő elvitte a Felvidékre is a kiállítást. Tanár úr fia, Zsolt Tatára és Naszályra szervezett kiállítást és előadást. Csernus Lajos a Hírös Rovókkal Kecskeméten; Dorozsmai Erzsébet tanárnő Sopronban állította ki a képeket. Minden kiállító ügyelt arra, hogy sok iskolás lássa a képeket.

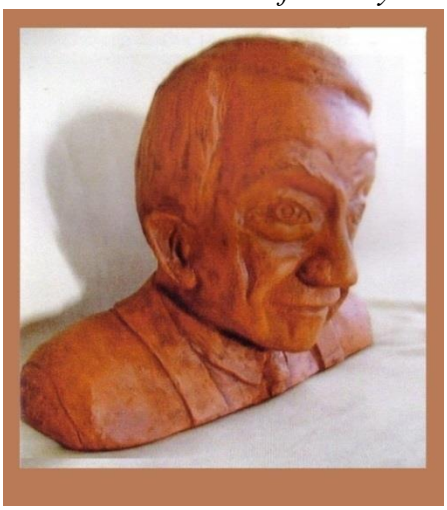
Műalkotások Forrai Sándorról:

Szabó Klára festménye

Polgár István emlékérme

Dorogi Ferenc mellszobra
(Ő verset is írt: .)

Tara Zoltán emléktáblája

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy Forrai Sándornak sok támadást kellett elviselni életében és ezek halála után is alig csitultak. Ennek csak kis részben oka az ő kereszténysége miatti ellenszenv, vagy nagy tudása miatti irigység. A fő ok, hogy sikeresen terjesztette a rovásírást, sok magyar embert ébresztett rá, hogy milyen jelentős művelődéstörténeti értéket hagytak rá elődei. Ez főbűn az akadémiai tudományosság szerint, ugyanis ők szeretnék megtartani a rovásírást néhány, őket kiszolgáló „tudós" kezében, akik idegenektől, sok áttételen keresztül átvett írásnak magyarázzák, ezekhez a magyarázatokhoz sok idegen szót használnak, sokakat dilettánsoznak, hogy a hamisságot elleplezzék.

Írásom néhány forrásmunkája:

Heti Nemzeti újság, 1994: Forrai Sándor írása
Reformáció – 1998. Forrai Sándor írása
Havi Magyar Fórum, 1999. Forrai Sándor írása
Zsaru magazin 2000. Sebestyén Gábor írása
Magyar Demokrata, 1998. Farkas Adrienne írása
Magyar Demokrata, 2003, 2011, 2013: Szakács Gábor írásai A Turul szoborról: Pomichal Krisztián: A kétszer ledöntött munkácsi turul históriája – avagy a történelem sajnos ismétli önmagát (Képmás, 2022/10/18.)

Végül szólaljon meg az ünnepelt - idézetek Forrai Sándortól

Isten szavunk eredete… című írásából:

„ Amíg tehát a nyugat-európai népek a kereszténység felvétele alkalmával pogány isteneikkel voltak kénytelenek megbirkózni, hogy a keresztény istenhitre át tudjanak térni, addig a magyarságnak erre nem volt szüksége, mert évezredek óta egyistenhívők voltak, már Jézus földi megjelenése előtt is. Ahogyan Jézus tanítványai előtt az Atyaistenről beszélt, és mint az irgalmas, szerető mennyei Édesatyát jellemezte, az pontosan megegyezett a magyarság Isten fogalmával.

Nincs még egy nyelv a világon, amely ilyen tökéletesen ki tudná fejezni az Isten szó fogalmát, mint a magyar nyelv. Ennek ellenére a nyugati hittérítők a pogányság üldözésének ürügyén szinte vandál módon mindent irtottak, pusztítottak, ami magyar volt, így kultúránkat, szokásainkat, regös énekeinket rovásírásunkat, hogy azután álnok módon szinte a mai napig is azzal rágalmazhassanak minket, hogy műveletlen, primitív, írástudatlan nép voltunk…"

(Turán 2002 november. Ennek a folyóiratnak szerkesztője is volt)

A magyar nemzettudat tízparancsolata (Részlet):

8. „Kötelességed neked és minden magyarnak ősi magyar nyelvünk tisztaságának megőrzése, a felesleges idegen szavak kerülése. Amely nép elveszti nyelvét, az elvész.

9. Becsüld meg ősi magyar rovásírásunkat, mert népünk olyan ősi kulturális öröksége, amely ma már egyetlen európai népnek sincs. Tudd meg, hogy mai latin nagybetűs írásunknak is egyik alapja a székely-magyar rovásírás.

10. Hazádnak rendületlenül légy híve, oh magyar! Nemzettudatod adjon erőt, hogy Isten akaratából a nagyvilág bármely részén, a hazában vagy idegenben, emelt fővel, magyarként élhess."

(Hunnia folyóirat, 1994/4.)

Forrai Sándor igazolványképe 1953-ból, 70 évvel ezelőttről

Kiadványjegyzék

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
I.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia I. évfolyam 1. szám. Első (Benidorm 1986) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai**. Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf	1
II.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia II. évfolyam 1. szám. A Második (Zürich 1987) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf	2
III.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia III. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (London 1988) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai s Iratai**. Budapest-Zürich, 1999 ISBN 963 85684 5 3 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf	25
IV.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IV. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Felsőőr/ Oberwart 1989)** Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 10 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf	46
V.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 1. szám. Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve**. Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3 és ISSN 2297-7511	6
V.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Altenberg 1990)** Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 09 7 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06833/06833.pdf	49
VI.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VI. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.) (Szent Gallen 1991**) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 08 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05946/05946.pdf	47
VII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hetedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Szentendre 1992)** Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 48 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06844/06844.pdf	51
VII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 2. szám. Magyarok Őstörténete.** Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3; **harmadik bővített kiadás** 2007. ISBN 963 9204 37 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06375/06375.pdf	3
VII.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szeged 1992) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai**. Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf	4
VIII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelmi Tanulmányok 1**. Zürich, 1993. ISSN 1217 4629 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06486/06486.pdf	5
VIII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tab 1993) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai**. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06381/06381.pdf	9
VIII.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvár 1993) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06527/06527.pdf	23
IX.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolca 1994) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai**. Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06769/06769.pdf	15
IX.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolca 1994) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai**. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 12 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06365/06365.pdf	11
IX.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 3. szám. Die Frühgeschichte der Ungarn.** Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7. **Zweite erweiterte Ausgabe** 2007. ISBN 963 9204 30 7 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06362/06362.pdf	10
IX.	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 4. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet**. I. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8 és ISSN 2297-7511	7
IX.	5	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 5. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhely 1994) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai**. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06364/06364.pdf	12
IX.	6	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 6. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komárom 1994) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai.** Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06370/06370.pdf	14
IX.	7	**Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 7. szám. Képeslapok magyar történelmi motívumokkal**. 8 különféle, szimpla és dupla, színes ISSN 2297-7511	8
X.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolca 1995) Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola**	17

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
		Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf	
X.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 2. szám. Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról**. Budapest-Zürich, 1995 ISBN 963 85274 5 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/11200/11213/11213.pdf	13
X.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történésztalálkozói (1995-1999) Előadásai és Iratai**. Csikszereda-Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 9 6 http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf	30
XI.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 1. szám. Honfoglalásunk és előzményei. Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. (Tapolca 1996)** Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf	20
XI.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 2. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom.** Bevezetés az etnoszociológiába. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85684 02 és ISSN 2297-7511	19
XI.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 3. szám. Germann Georg: Ungarisches im Bernischen Historischen Museum. A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei.** Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85274 9 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05935/05935.pdf	18
XI.	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 4. szám. Csihák György: Ex Oriente Lux**. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06363/06363.pdf	16
XII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XII. évfolyam 1. szám. Magyar út és nehézségei a nemzetállamtól az övezetek Európájába a huszadik század fordulóján. Avarok – onogurok – magyarok. (Tapolca 1997).** Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 11 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf	50
XIII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 1. szám. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete**. (A Szabadtér Kiadóval együtt.) Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8	21
XIII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 2. szám. A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára. (Tapolca 1998).** (324 oldal) Budapest-Zürich, 2001. ISBN 963 86100 5 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06536/06536.pdf	31
XIV.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 1. szám. Az első világháború és magyar történelmi következményei (1914-1921). Szent István és a magyar államalapítás. (Tapolca 1999)** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 02 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf	42
XIV.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 2. szám. Csihák György: Válasz népem kérdéseire a hazánkról**. Budapest-Zürich, 1999 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05921/05921.pdf	22
XIV.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 3. szám. Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság.** ISBN 963 85684 3 7 (Közösen St. Gallen Kanton levéltárával) – Második kiadás: Szent Gallen-Budapest, 1999. ISBN 96386100 8 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06100/06107/06107.pdf	24
XIV.	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 4. szám. Csihák György: A magyar nemzet múltja - Szent István király életműve és a magyar államalapítás - A bambergi lovas - Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma - Magyar - nép - kisebbség**. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 6 1 és ISSN 2297-7511 http://mek.oszk.hu/06300/06373/06373.pdf	26
XIV.	5	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 5. szám. Fünfzehn Jahre UHVZ - A ZMTE tizenötéves 1985 - 1999**. Zürich-Budapest, 1999. ISBN 963 85684 7 X és ISSN 2297-7511	27
XIV.	6	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 6. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet II**. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 4 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06783/06783.pdf	28
XV.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 1. szám. A magyar műveltség gyökerei. Az 1930-as évek magyar műveltsége. (Felsőőr/Oberwart 2000)** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 86100 3 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06799/06799.pdf	41
XV.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 2. szám. Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére. (Sárköz-Decs 2000)** Decs-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 03 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05926/05926.pdf	39
XV.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 3. szám. Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre. (Rozsnyó 2000)** Rozsnyó-Budapest-Zürich, 2002. ISBN 9638610026 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06792/06792.pdf	38
XV.	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 4. szám. Csihák György: Dunhuang barlangképei és a Sánszi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről**. Budapest-Zürich, 2000. ISBN 9638568488 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06368/06368.pdf	29
XVI.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 1. szám. Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban. A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949). (Szentendre 2001)** Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 6 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf	35
XVI.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 2. szám. Barabási László: Nemes Székely Nemzet – Csillagösvényen**. Csiksomlyó-Budapest, 2001. ISBN 963 86100 4 2	32

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XVII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 1. szám. Csihák György: Magyar nempolitikai írások**. Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86 100 0 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05917/05917.pdf	33
XVII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 2. szám. Kiadványaink tartalomjegyzéke – Vereinspublikationen mit Inhaltsübersicht**. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610077	34
XVII.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 3. szám. Achtzehn Jahre UHVZ – A ZMTE tizennyolc éve 1985-2002**. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610093	36
XVIII.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról**. Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához. (636 oldal) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf	37
XVIII.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (Budapest 2003)** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 06 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf	43
XIX.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 1. szám. A magyar huszárság története. A lovasműveltség sajátosságai. Az első magyar huszártörténeti konferencia keretében. (Nyíregyháza, 2004)** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 07 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf	45
XIX.	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 2. szám. Zwanzig Jahre UHVZ – A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve 1985-2004.** Zürich-Budapest, 2004. ISBN 963 9349 05 http://mek.oszk.hu/06000/06008/06008.pdf	44
XIX.	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 3. szám. Csihák György: Forog a történelem kereke...** Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 04 6 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05916/05916.pdf	40
XX.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XX. évfolyam 1. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom.** Bevezetés az etnoszociológiába. Második, bővített kiadás. Közösen a Heraldika Kiadóval. Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 38 2	48
XXI.	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXI. évfolyam 1. szám. Kiadványaink tartalma**. Budapest – Zürich, 2006. ISBN 9639204 37 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06000/06007/06007.pdf	52
XXII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXII. évfolyam 1. szám. Őstörténetünk és a genetika. 1456 – Nándorfehérvár – 1606 Zsitvatorok – 1956 Budapest.** (Mártély 2006) (372 oldal). Budapest-Zürich 2007. http://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf	53
XXIII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Huszadik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai**. (Hódmezővásárhely 2007) (159 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06849/06849.pdf	54
XXIII	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/A**. (137 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/00001.pdf	55
XXIII	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 3. szám. Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére. Tudományos emlékülés**. (Esztergom 2007) (67 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06850/06850.pdf	56
XXIII	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/B**. (176 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2008_4.pdf	57
XXIV	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 1. szám. Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés. Tudományos emlékülés**. (Esztergom 2008) (115 oldal). Budapest-Zürich 2009. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09125/09125.pdf	58
XXIV	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2009/A**. (145 oldal) Budapest 2009. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/acta_hist_01445_2009_2.pdf	59
XXV	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. Évfolyam 1. szám. 25 év, 1985-2009. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őszinte Története** (239 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09126/09126.pdf	60
XXV	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 2. szám. Csihák György: „Cum Deo pro Patria et Libertate". „Horthy fasizmus" – „Antall demokrácia." Történelmi előzmény és párhuzam.** (142 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09110/09110.pdf	61
XXV	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2010/A**. (130 oldal). Budapest 2010. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/EPA01445_2010A.pdf	62
XXVI	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2011/A. Az 1920. június 4-től 1944. december 21-ig tartó időszak**	63

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
		magyarországi eseményeinek elemzése, különös tekintettel az október körüli eseményekre. (231 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00006/pdf/ és http://mek.oszk.hu/09400/09484/09484.pdf	
XXVI	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2012/A. Zentai KJF–ZMTE Történelemtanár-Továbbképzés Vizsgaelőadásai.** (230 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2011.pdf	64
XXVII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2012/B**. (229 oldal) Budapest-Zürich 2012. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012.pdf	65
XXVIII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/A. A Zürichi Magyar történelmi Egyesület „Az altöttingi országgyűlés történelmi vizsgálata" című zártkörű tudományos tanácskozásán elhangzott előadások írott változata.** (176 oldal) Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf	66
XXVIII	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/B.** Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2013_1.pdf	67
XXIX	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A.** Budapest-Zürich 2014. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_1.pdf	68
XXIX	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A. „Tízezer hontalan magyar Szent István-napi zarándoklata 1947. augusztus 20-án" címmel a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Pilisszántáért Egyesület közös rendezésében 2014. augusztus 20-án Pilisszántón a Boldogasszony Sziklakápolnában és a Páduai Szent Antal Templomban tartott ünnepi megemlékezés és tudományos ülésszak beszédei és előadásai.** Budapest-Zürich, 2014. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_2.pdf	69
XXX	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/A. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület centenáriumi rendezvénye Budapest, 2014. november 28. előadásai.** Budapest-Zürich, 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_1.pdf	70
XXX	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/B.** Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_2.pdf	71
XXX	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/C. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi egyesület második emlékkonferenciája az első világháborúról. Budapest, 2015. április 24. Ludovica tér 2. NKE Kápolna.** Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_3.pdf	72
XXX	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Géza A. Kósa: Calvinist Hungarians in Australia. The first 60 years of Hungarian speaking congregations 1950-2010.** Academia Press Co. and the Hungarian Historical Society of Zurich. Melbourne, 2015. 214 pages. National Library of Australia Cataloguing-in-Publication ISBN 9780957770744 (paperback)	73
XXXI	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2016/A.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_1.pdf	74
XXXI	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 30 éve. 30 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich. 1985–2015.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_2.pdf	75
XXXI	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. Z. Tóth Csaba: Magyar őstörténeti tanulmányok 2014- 2016.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_3.pdf	76

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXXI	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. A Kodolányi János Főiskola és a Zürichi Magyar történelmi egyesület „*A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása*" című 120 órás komáromi történelemtanár tovább és felnőttképzése vizsgaelőadásai.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_4.pdf	77
XXXI	5	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 5. szám. Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.** Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5.pdf	78
XXXI	6-18	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 6-21. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) I-XIII. 1985–1998.** Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00020/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_01_1985_1986.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00021/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_02_1986_1987.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00022/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_03_1987_1988.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00023/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_04_1988_1989.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00024/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_05_1989_1990.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00025/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_06_1990_1991.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00026/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_07_1991_1992.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00027/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_08_1992-1993.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00028/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_09_1993_1994.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00029/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_10_1994_1995.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00030/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_11_1995_1996.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00031/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_12_1996_1997.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00032/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_13_1997_1998.pdf	79-91
XXXII	1-10	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXII. évfolyam 1-17. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV-XXX. 1998–2007.** Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00033/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_14_1998_1999.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00034/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_15_1999_2000.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00035/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_16_2000_2001.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00036/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_17_2001_2002.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00037/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_18_2002_2003.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00038/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_19_2003_2004.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00039/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_20_2004_2005.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00040/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_21_2005_2006.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00041/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_22_2006_2007.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00042/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_23_2007_2008.pdf	92-101
XXXIII	1-8	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 1-9. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV-XXX. 2008–2016.** Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00043/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_24_2008_2009.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00044/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_25_2009_2010.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00045/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_26_2010_2011.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00046/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_27_2011_2012.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00047/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_28_2012_2013.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00048/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_29_2013_2014.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00049/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_30_2014_2015.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00050/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_31_2015_2016.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00051/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_32_2016_2017.pdf	102- 110
XXXIII	10	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 10. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2018/A.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_10.pdf	111
XXXIII	11	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 11. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2017/B.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11.pdf	112
XXXIII	12	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 12. szám. Hirdető műsorfüzet. Az első világháború befejezéséről szóló, *A Hazáért!* című harmadik emlékkonferencia a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara (NKE), valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) közös rendezésében. 2018. december 1-2. NKE Kápolna, Budapest, Ludovica tér 2.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_12.pdf	113
XXXIV	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2019/A.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_01.pdf	114

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXXIV	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 2. szám. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület harmadik emlékkonferenciája az első világháborúról. Budapest, NKE Kápolna, 2018. december 1.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_02.pdf	115
XXXIV	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület A korai magyar történelem és a ZMTE barátai című 31. Magyar Őstörténeti Találkozója, Budakalász, 2019. április 27-28,** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_03.pdf	116
XXXIV	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 4. szám. Emlékkötet. Jóemlékezetű Tibai Takács József (1949-1999) a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_04.pdf	117
XXIV	5	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 5. szám. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete.** ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_05.pdf	118
XXXV	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXV. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2020/A**. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2020_01.pdf	119
XXXVI	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXV. évfolyam 1. szám. Fábián Sándor: Történelmi "szürrelál". Az Igazság Kálváriája.** ISSN 2297-753 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00061/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00061/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_1.pdf	120
XXXVI	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 2. szám. Timaru-Kast Sándor: A magyar nép és a kelták. Eredetünk és környezetünk** ISSN 2297-753 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00062/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00062/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_2.pdf	121
XXXVI	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2021/A**. ISSN 2297-7538 Szerkesztés alatt. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00063/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00063/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_3.pdf	122
XXXVI	4	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 4. szám. Öröklődéstan és történettudomány. Tudományos vita a korai magyar történelem kutatásáról villámpostai úton levelezve – világjárvány alatt.** ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00064/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00064/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_4.pdf	123
XXXVII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2020/A**. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00065/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00065/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2022_1.pdf	124
XXXVIII	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVIII. évfolyam 1. szám. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 32. Magyar Őstörténeti Találkozó „Magyarságunk forrása régen és ma" címmel 2022. augusztus 13-14. Arany10 Kultúrház Budapest V., Arany János u. 10.** ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1.pdf	125
XXXVIII	2	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület emlékülése „190 éve született Dr. Torma Zsófia, az első magyar régésznő" címmel 2023. január 27. Kós Károly Művelődési Ház, Budakalász, Szentendrei út 9.** ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_2.pdf	126
XXXVIII	3	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2024/A**. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00068/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00068/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_3.pdf	127
XXXIX	1	**Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2024/A**. ISSN 2297-7538 Jelen kötet.	128

***** Sorszám a megjelenés időpontja szerint/Nummerung nach Erscheinung

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ungarisch Historischer Verein Zürich
CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 41.
zmte@freemail.hu www.zmte.org

Az 53. számtól csak digitálisan Ab Nr. 53 nur in digitalisierter Form

Az Acta Historica Hungarica Turiciensia minden száma megtalálható ingyenesen a ZMTE honlapján: www.zmte.org, azon kívül az OSZK Magyar Elektronikus Könyvtárában (MEK) és az Elektronikus Periodika Archívumban (EPA), és az első 52 szám az Európai Digitális Könyvtárban (European Library).
Hivatkozható az MTA Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) egyéni adatbázisában.
Felvették a Svájci Nemzeti Könyvtár Katalógusába (Helveticat)
az időszakos és online kiadványok közé.

Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia gefunden werden kann kostenlos über unsere Hompage: www.zmte.org sowie in Ungarische Elektronische Bibliothek und Elektronische Periodika Archiv (EPA), weiterhin die ersten 52 Periodika in Europäische Digital Bibliothek (European Library).
Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia werden von der Ungarischen Akademie der Wissenschaften (MTA) als Erscheinungsort für die Publikationsdatenbank der Ungarischen Historischen Werke (MTMT) anerkannt.
Aufgezeichnet in Helveticat (Schweizerische Nationalbibliothek)
als periodisch und online Publikationen.